

Hlídka literarní.

Listy věnované literarní kritice.

Ročník VI.

Za redakci a vydávání zodpovědný:

P. B. PLAČEK, O. S. B.

Pořadatel obsahu:

P. J. VYCHODIL, O. S. B.

V BRNĚ 1889.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

Obsah.

Různé zprávy.

Spolkové.

Feuilleton.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VI. 1889. Číslo 1.

Eduard von Hartmann o pessimismu v umění.

Napsal *Leander Čech.*

Známý spisovatel »Filosofie bezvědomého« v letech 1886. a 1887. vydal též aesthetiku pod názvem »Filosofie krásna« (»Philosophie des Schönen«), skládající se ze dvou dílů: historicko-kritického, jenž vykládá dějiny německé aesthetiky od Kanta až po dobu nejnovější, a z části soustavné.

Ponechávajíce sobě jindy vyložiti Hartmannovy názory o krásnu a poměr jeho k dosavádním soustavám aesthetickým, dnes probereme jeho mínění o jedné z časových otázek jinde i u nás, o pessimismu totiž umění, proti němuž Hartmann se vyslovuje zrovna jako proti realismu a naturalismu.

Hartmann pessimismus z umění vypuzuje způsobem nad jiné rázným a rozhodným. »Třikráte zrůdné jest umění, praví na str. 318. dílu 2., pracujeli neaesthetickými prostředky pro neaesthetické tendence, které ještě k tomu jsou theoreticky nepravdivé a prakticky převrácené; v tomto případě nachází se pak umění, jeli ve službách propagandy nefilosoficky subjektivního světobolu, nebo quietistického pessimismu, nebo moralního rozhorleného pessimismu neb i nejzazšího miserabilismu. Pakli ještě jest i tak drzé, že vytrubuje svoji ošklivosť za evangelium nové opravdové krásy, neschází takové tendenčně-miserabilistické lyrice, romanopisectví a bahnatému malířství ničeho víc, aby vzbudily nejhlubší aesthetický hnus a odpor u každého naprosto ještě aestheticky nesešlého citu.«

Zajisté zajímavý to výrok rozhodného stoupence theoretického pessimismu a rádi asi zvíme důvody pro bezohledné vymítění toto z chrámu umění. Hartmann je přednáší v odstavci, jednajícím o smutnu na str. 317. a 318. dílu 2.

Umění dle Hartmanna má jedinou jen úlohu — předváděti krásno. Jiný úkol mu nepřísluší, zejména ne, poučovati lidstvo o tom, jaká je skutečnosť. Jen tendenčně zrůdné umění dá se zneužívati ku popularnímu šíření theoretických pravd o jakosti skutečna. Na věci nic se nemění, šířili tyto pravdy i představováním krásna: užívali k tomu však i ošklíva, pak jest dvakráte zrůdno, sledujíc tendence neaesthetické ještě k tomu neaesthetickými prostředky. Umění nemá sledovati ani optimistických ani pessimistických tendencí, nýbrž má býti jen aesthetické a dále nic.

Kterak tedy má se pessimismus k účelu umění?

Pessimismus dlužno rozeznávati dvojí: empirický a metafysický. Empirický pessimismus naleží se i v mnohých jiných soustavách, na př. v soustavě Kantově (srv. Hartmann: »In welchem Sinne war Kant ein Pessimist?« »Philosophische Monatshefte« 1883., svazek 8.) a vzniká střízlivou věcnou úvahou o záhadách axiologických. Stanovisko toto však není

na újmu stanovisku ethickému, ba pravé měřitko, kterým jest měřiti svět, jest jedině teleologické, t. j. pro nás lidi — ethické. I dá se tento věcný empirický pessimismus dobře spojiti s teleologickým optimismem, ano sama ethika Hartmannova nepodléhá nikterak pessimismu a obsah jeho ethiky určen je výhradně teleologií. Hartmann sám praví: »Ethickou hodnotu empirického pessimismu shledávám výhradně v tom, že člověku prakticky usnadňuje, aby se povznesl k sebezapření teleologicky neb ethicky na něm požadovanému.« (E. v. Hartmann: »Mein Verhältniss zu Schopenhauer.« »Philosoph. Monatshefte,« 1884., sv. 1.)

U mnohých však, jakož i u samého Schopenhauera, tento empirický pessimismus stává se nevědeckým a nefilosofickým dílem z hypersensitivního světobolu dílem z mrzutě netolerantního rozhorlení nad špatností lidskou, a vede k miserabilismu, který bezvládně ve vlastní bídě se prohrabuje.

Tomuto stanovisku theoretickému odpovídá v umění smutno. Avšak smutno jest ošklivo. Smutno totiž dle Hartmanna vzniká všude tam, kde relativně oprávněné snažení naprosto se svými cíly se mine ani síly nepodržujíc, vytknouti si a sledovati nové cíle, které by život vyplňovaly, aniž dostupujíc tragického povznesení v individuelní záhubě. V tomto případě není tudíž žádného rozřešení sporu, ve kterém se octneme, nýbrž jest to přiznání se k naprosté neúspěšnosti a beznadějnosti ve příčině jakéhokoli rozřešení. Jest lhostejno, zda spor nerozřešený dalším trváním vnějších podmínek dále trvá, či bylli ukončen na venek protivníků vítězstvím neb odstraněním cíle snahy, vždy trvá vnitřní spor nerozřešený. Snažíli se ujařmený národ svrci jho poroby a jeli poražen, touha jeho po svobodě trvá zajisté dále i po této porážce hlásající na dlouhou dobu beznadějnosť; podobně neuhasne touha milujícího i smrtí milované osoby: snažení tudíž nemizí ani skutečným průkazem své beznadějnosti ani staneli se bezpředmětným, nýbrž pokud žije nositel snahy, trvá snažení toto byť i jako vnitřní pud, jenž v projevech svých jest potlačen, anebo jakožto touha bezpředmětná. A tak tedy trvá vnitřní spor mezi tímto snažením a mezi nepřemožitelností jeho překážek. I povstává z úpadku individuelní snahy ve vnějším sporu rozbředlosť vnitřního sporu a v něm spočívá smutno.

Smutkem život zbaven jest onoho obsahu, který mu v očích jeho nositele jediné ceny dodával a proto zdá mu se ostatní zbylý obsah mrtvým a bezcenným, jelikož postrádá posvěcení nejvyšším obsahem životním. Smutno ukazuje proto nejhlubší potlačení chuti k životu ve svém nositeli a přenáší toto potlačení jakožto sympathický cit i na diváka.

Jakožto rozbředlosť (Versumpfung) vniterně nerozřešeného a nerozřešitelného sporu jest smutno ošklivo a jelikož úkolem umění jest představovati pouze krásno, smutno jakožto ošklivo nikdy tedy v umění nepatří.

Ano Hartmann přímo praví, že ačkoli v životě mnoho jest smutku, umění, představujeli smutno, nemá ni nejmenší omluvy. Neboť kdo o tom jest přesvědčen, že skutečnosť mnoho smutku poskytuje ano poskytovati musí, ten má právo očekávati, aby, prcháli ze skutečnosti v umění, nešklebila se naň opět fraška, jíž chtěl uniknouti. Kdo tedy sám jest pessimistou, ten v umění chce najíti osvěhu a vznesení. Aby však umění se stalo agitatorem pessimismu, to jest, aby umění vysvětlovalo a přesvědčilo o smutné jakosti světa ty, kdož o tom přesvědčeni nejsou, k tomu není zde, jelikož nikdy nemá míti snahu popularně rozšiřovati theoretické pravdy, k tomu jest náboženství, moralka a věda.

Tím tedy empirický, a ještě víc onen Schopenhauerovský citový pessimismus z umění jest vyloučen.

Jest nám ještě mluviti o theoretickém a metafysickém pessimismu, tedy o pessimismu jakožto celkovém názoru světovém, který mimo u Indů jen u Schopenhauera a Hartmanna se objevuje, u Schopenhauera veda k individualnímu popírání vůle, u Hartmanna ku všeobecnému popření vůle, konečnému úplnému vyhasnutí světového processu. Hlavním znakem metafysického pessimismu jest tudíž hlásání negativního konečného cíle v životě jednotlivcově (Schopenhauer) nebo ve světovém processu (Hartmann.[1])

Tomuto theoretickému a dle Hartmanna jediné oprávněnému pessimismu neodpovídá však v oboru aesthetickém smutno, nýbrž tragické, tedy »ne nejhlubší potlačení, nýbrž nejvyšší povznesení, ne rozbředlosť, nýbrž nejčistší rozřešení, ne kletba, nýbrž osvobození, ne quietistická mdloba, nýbrž smělá a důvěřivá činorodosť, ne světobol, nýbrž vítězství nad světem, ne bezpomocné zapletení v bídu a vinu, nýbrž vykoupení.« (O. p.)

[1]) Pessimismus Schopenhauerův a Hartmannův jest ovšem rozdílný. (Srv. Durdík, „Dějiny filosofie," 3., 31. a 32., Pospíšil, „Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského," str. 256., §. 58.) Hartmann ohražuje se proti tomu, aby obě tyto soustavy do jednoho pytle „nihilismu" byly házeny, takto ve stati svrchu zmíněné „Mein Verhältniss zu Schopenhauer" o rozdílu obou, dále se zmiňuje: „Při tom se však přehlíží veliký rozdíl, že u Schopenhauera metafysický pessimismus a úkol popříti vůli jest jediným ethickým obsahem individualního života, kdežto u mne metafysický pessimismus a konečné zhasnutí světového processu jest něco, co se nás lidí v nejbližších tisíciletích prakticky pranic netýče, tedy tak říkajíc jest pouze theoretickou doktorskou otázkou. U Schopenhauera je člověku denně a každou hodinu o to se snažiti, jak by napravil chybu absolutní vůle, že ho stvořila; u mne jest člověku obětavě plniti kladné teleologické úkoly, k vůli nimž absolutno na svět ho postavilo a není mu o to se starati, kam prozřetelnosť v nedozírných dobách zavede process světový. Těšiž se optimista nadějí na zlatý věk budoucí, konejšiž se pessimista nadějí v konečné všeobecné vykoupení: tyto mlhavé perspektivy do nedozírama daleka u obou připojí k ostatním motivům mravnosti motivy málo závažné, kdežto u Schopenhauera všechnu motivaci ku provedení askese čerpati jest z metafysického pessimismu a z naděje, že jednotlivec bezprostředně vůli popře. Přívrženec mé soustavy v praktickém chování se nerůzní od optimisty obyčejného rázu, pokud jest jen teleologem; přívrženec soustavy Schopenhauerovy naproti tomu jest cizincem ve veškeré moderní západní kultuře a dobře mu býti může jen na Gangu." („Philosoph. Monatshefte." 20. svazek, 1. sešit, 1887., str. 42.)

Příspěvky ku praktické poetice.

V.

Srdce mateřské.

(Suš. 139.)

Podává *Fr. Bartoš.*

Při jednéj dolině
vítr profukuje,
při druhéj dolině
snížek poletuje.

Při třetí dolině
vdova dům buduje,
vdova dům buduje,
kołem ho cifruje.[1])

Jedú Turci, jedú,
před domem stanuli,
před domem stanuli,
na vdovu vołali.

„Vdovo, miłá vdovo,
zanech budování,
zanech budování
a povandruj s nami."

[1]) Cifruje = zdobí malbou, jak činívají posud slovenské ženy i moravské, zvláště na Podluží.

„Pane, miłý pane,
já bych vandrovała,
kam bych děła dítky,
ubohé sirotky?“

„Jedno daj bratrovi,
druhé daj švagrovi,
a to třetí małé,
to s sebú vezmeme.“

„Děti, moje děti,
ostávajte s Bohem,
ostávajte s Bohem,
už já povandrujem.“

„Mamičko má miłá,
daj nám groš lebo dva,
daj nám groš lebo dva,
kúpíme si chleba.“

„Děti, miłé děti,
pod płoty sedajte,
pod płoty sedajte,
chleba si pytajte.“

Dyž k horám dojeli,
syn sa jí rozpłakáł,
syn sa jí rozpłakáł,
pán sa jí rozhněváł.

„Vdovo, miłá vdovo,
chcešli s nami jeti,
mosíš svého syna
tady zanechati.“

Vdova nemeškała,
březu ohýbała,
vintušku vázała,
syna do ní dała.

„Dyž bude, můj synu,
větříček fúkati,
to ťa bude, synu,
mati kolébati.

Dyž bude, můj synu,
lísteček padati,
to ťa bude, synu,
mati odívati.

Dyž bude, můj synu,
vycházat vězdička,
ty budeš mysleti,
že ide mamička.“

A dyž vyšli z hájka
na dobré dvě míle,
Turek sa jí pytá:
„Ach, lútoli ti je?“

„Lúto mi je, lúto
teho najmładšího,
teho najmładšího,
kvítka najdražšího.“

A dyž už zajeli
za hory daleko,
teprv miłú vdovu
boleło srdečko.

Załomiła vdova
rukama bíłýma,
srdečko v ní pukło
nad dětma drobnýma.

Poukázali jsme již několikráte k tomu, že v epické básni, pokud je skutečnou básní, a ne rýmovanou prosou, vnější děj není hlavní věcí; tou že jest nitro lidské neboli city, vášně, idee, ze kterých vnější děj klíčí, vyrůstá a se rozvíjí dle zákonů psychologických v příčinné souvislosti. Idea, jež v básni naší jako útek osnovu děje vnějšího proniká, jest idea lásky mateřské v srdce lidské nevyhladitelně vštípené, kteráž na čas tlumena jsouc sobeckou láskou k vlastní osobě tím mocněji potom proniká a slavně vítězí. Tato idea jest pružinou celého děje, jí osoba jednající nabývá života, děj psychologické hloubky a poetické pravdy, slovem toho pravého realismu, jehož bychom marně hledali ve vyšperkovaných všelijak plodech poetisujících diletantů.

Zima se blíží rychlým krokem (vítr profukuje, snížek poletuje). Osamělá, opuštěná vdova, jíž asi ve válku pobořen dům a spustošen všecek majetek, a snad i muž zabit, buduje si sama dům nový, aby sebe i své sirotky na zimu opatřila. Těžko chudé, opuštěné vdově stavěti dům; veliké starosti na ni doléhají. Tu se jí naskytne neočekávaná pomoc. Přijíždí bohatý Turek se svou

družinou a nabízí svou ruku, aby s ním odjela na jeho panské dvory. Ženu láká dobré bydlo, a brzo se odhodlává následovati svého ženicha do dalekých cizích krajův, ale svých drobných dětí nemůže přece opustiti? Turek ví snadnou pomoc: »Jedno dáš bratrovi, druhé švakrovi, a to třetí malé, to s sebou vezmeme.« Na tom žena přestává. Darmo obě starší děti prosí své matky, aby je aspoň na čas chlebem opatřila. Chudá žena nemá kterak vyhověti jejich prosbě, ponechává jich jako ubohé žebráčky útrpnosti lidské, jsouc ráda, že aspoň nejmladší ditko, »to nejdražší kvítko,« s sebou vzíti může. Ale její radosť za nedlouho promění se v žalosť. Turku protivno jest kvílení malého dítěte; matka musí se ho zříci, musí je odevzdati v osamělém háji do vůle boží. Postará se o ně jak mohouc nejlépe. Ohne břízu, uváže vintušku a do ní vloží dítě nemluvně. Následující slohy, jak matka odevzdává své dítě v ochranu matky přírody, je z nejkrásnějších, jakého se vůbec dočísti lze v poesii lidové. »Větříček bude tě kolébati, padající listí bude tě odívati, vycházející hvězdička bude se na tebe usmívati!« Tu jako bychom slyšeli ty kolébavky, jimiž naše matky své děti uspávají. Ale ovšem, šumící větérek uspává dítě, když je milá matička zároveň s ním kolíbe; padající listí jest mu oděvem, když je matka na něm urovnává; mile se na ně usmívá hvězdička, když vidí milou tvář své matky, ana se nad ním shýbá. A tak i naše matka, sotva se od svého dítěte vzdálí, za krátko spozoruje, že sebe i své dítě klamala. Láska mateřská hlásí se ku svému právu, a žena pociťuje hluboko lítosť, že se proti ní prohřešila. Dokud matka měla s sebou aspoň své nejmladší a nejmilejší ditko, necítila té křivdy, kterou na svých dvou starších dětech spáchala, zrádně je opustivši; nyní se i toho »nejdražšího kvítka« vzdáti musí. Veliká její vina celou svou tíhou na oči se jí staví: zalomí rukama, a srdce v ní pukne nad dětma drobnýma.

VI.

Tři dcery.

Národní ballada moravská, upravená Vlad. Šťastným. — Podává *Fr. Bílý.*

Měl tatíček, měl tři dcery,
všechny se mu provdať měly.

Nejstarší jak dceru vdával,
tři sta tolarů s ní dával:

„Tu máš, moje dcerko milá,
bys mne v stáří obživila.“

„Však Vám toho nezabudu,
na rukou Vás nosiť budu.“

A jak druhou dceru vdával,
dvě stě tolarů s ní dával:

„Až nebudu robiť moci,
přispěješ mi ku pomoci.“

„Však Vám toho nezabudu,
do smrti Vás chovať budu.“

Když tu nejmladší měl vdáti,
neměl jí už čeho dáti.

„Zdaliž i ty, dcerko milá,
v stáří bys mne pohostila?“

„Tatíčku, Vás nezabudu,
vždycky Vaší dcerou budu.“

Neminulo sedm roků,
šel tatíček v slabém kroku.

A šel k milé první dceři,
klobouk sňal u jejích dveří:

„Nemohu již pracovati,
chcešli, dcero, stravy přáti?“

Ona do komůrky vešla,
starý provaz odtad nesla:

„Když dělati nemůžete,
oběsit se někam jděte!“

Hůlečku vzal a šel z dveří
k prostřední své milé dceři.

„Budešli mne ty chovati,
když už nemohu dělati?“

Ona do komůrky vešla,
starý sotorek [1]) mu nesla:

„Když Vám nelze pracovati,
jděte chleba vyžebrati.“

Hůlečku vzal, pozaplakal:
„Jakých jsem to časů dočkal!“

Hůlečku vzal a šel z dveří,
samý strach, k té třetí dceři:

„Dcero, stár jsem, všeho třeba,
dášli pak mi kousek chleba?“

„Vítám Vás, milý tatíčku,
vítám, sivý holoubečku!“

A hned do komůrky vešla,
bílý koláč otci nesla:

„Do smrti tu zůstávejte,
děti mé mi kolíbejte!“

„Dcerko, dcerko moje milá,
jak jsi ty mne potěšila!

Nejvíc jsem tě trestal z mala,
věna jsi ty nedostala,
jedinás mne uvítala!“

„Dosti jste mi věna dali,
že jste z mlada trestávali,
v bázni boží vychovali.“

[1]) mošna ze slámy nebo z rákosí upletená.

Moravská národní píseň tato pochází od Příbora a jest podána v Sušilově sbírce z r. 1860. jakožto číslo 119 na str. 118. Ovšem odchyluje se její podoba tamější poněkud od podoby zde uvedené, která pochází od prof. Vlad. Šťastného. Upravovatel totiž dodal písni především jednotného rythmu, ale neváhal ani pozměniti některých veršů, aby jednak mluvu zbavil drsností a ji, kde třeba, ušlechtil, jednak v písni zřejměji naznačil její stupňování a pointu. Že se tak stalo na prospěch písně a přece s největší úzkostlivostí a šetrností, každý snadno se může přesvědčiti, komu jde o věc. Srovnaje pak oboje znění sotva utlumí v sobě přání, aby p. upravovatel, takovýmto pečlivým způsobem i ostatní prosté kvítky moravské epiky lidové upravuje, přiřadil je k umělým výtvorům básnických sadů našich jakožto důstojné družky jejich, a takto je vyvedl z nevšímavého úkrytu jejich ve známosť širší. Činnosť taková není nezáslužna, ježto písně národní jsouce vesměs určeny ke zpívání, nehledí si jednotného rythmu aniž vůbec lahody k pouhému čtení nebo přednášení potřebné; také se takovým ušlechťováním neporušuje snad potřebná pieta k poesii prostonárodní, ježto vyplynulo právě z lásky a úcty k ní a z bedlivého studia jejího. Dociluje se takto jenom nová, ušlechtilejší verse, kdežto mnohdy surový vkus některého zpěváka nejněžnější píseň opatřil přídatky rušícími jak náladu tak spojitosť jednotlivých sloh písně i stírajícími drsnou rukou veškeren pel poesie s ní. Ovšem třeba k takovéto ušlechtilejší úpravě písní lidových, aby ji prováděla mysl, která dovede vniknouti do svatyně národního ducha a jej do sebe říkajíc vssáti, jemu se dokonale přizpůsobiti: takováto mysl pak zdobí Vladimíra Šťastného, jak souditi lze z posavadních úprav některých písní ze sbírky Sušilovy.

Látka písně naší vyznačuje se zajímavostí nejedním směrem. Vyskytujeť se podobně jako látka »Svatební košile« nebo »Pokladu« též v písních četných národů jiných, na př. u Němcův a Španělů, především pak u Angličanů, kde zpracována jest balladicky, ale také podkladem se stala velkolepé tragoedie Shakespearovy, krále Leara, a kdež nepochybně také vzala svůj vznik. Neboť již v VII. stol. vypravuje biskup Walesský Tysilius o jakémsi králi Llyrovi, kterak měl tři dcery a dvě z nich, Goneril a Regann, kterak mu lichotnými slovy vyznávaly lásku, kdežto nejmladší Cordelie toliko pravila, že jej miluje jako otce, začež jí tento věna odepřel a do ciziny

(do Gallie) provdal, obě starší dcery však každou podělil polovicí říše. Odtud asi povídka tato přešla do kronik a sbírek jiných, zejména také do kroniky Monmouthovy (z XII. stol.), jakož i do sborníku přerozmanitých povídek pod jmenem »Gesta Romanorum« známého a rovněž asi v Anglii vzniklého (jehož rozprávky v původním jazyce i v překladech se rozšířily během století XIV. a XV. po celé západní a střední Evropě, zvláště pak kazatelům tak v oblibu vešly, až téměř na každé faře měli nějaký jejich opis), a posléz i do kroniky Holinshedovy (XVI. st.), z níž Shakespeare rád čerpal látku ke svým dramatům. (V čl. Dr. Gebaura ve »Filol. l.« II., 304 a n.)

Zdali nyní moravský básník na látku k písni této připadl sám na základě vlastní nebo cizí zkušenosti, či bylyli mu zmíněná Gesta přímým nebo nepřímým pramenem, jest dnes nemožno již na určito rozsouditi. Obojí případ má mnoho pro sebe. Zdobilať a poutalať slovanskou rodinu ode dávna něžná srdečnosť a vzájemná láska, s níž se družila u mladších úcta ke starším; ale přece zajisté nevděk dítek, jmenovitě dítek nejvíce hýčkaných nebyl věcí naprosto neznámou, zvláště rodičům neprozíravým a slabým; pravá pak upřímnosť zase vždy raději se osvědčovala činy než proudem vyfintěných, necítěných slov. Proto pěvec náš mohl buď z vlastní zkušenosti nebo z doslechu znáti případ takový a třebas na výstrahu o něm složiti píseň.

Ale na druhé straně vidíme píseň tu rozšířenu s rozmanitými obměnami po tolika národech, že nějaká spojitosť mezi těmi písněmi a povídkami jest nanejméně pravděpodobna; prof. Gebauer ve zmíněném článku tuto pravděpodobnosť vysvětluje zmíněnou už rozšířeností Gest. Ovšem časem se zapomnělo na pramen a povídka podáním se šířila dál i udržovala.

Jest však ještě třetí možnosť, kterou se vysvětlí vznik písně u nás: totiž oba prameny, Gesta i událosť domácí, se mohly setkati a jedna jak druhá přispěti ke složení písně. Dejme tomu, že skladatel její byl slyšel vypravovati tradici dochovávanou a přenášenou (a ovšem též podáním pozměněnou) příhodu o otci neprozíravém a nevděčných dcerách; podobnou událosť znal z rodinného života v obci nebo v sousedství. Poněvadž pak taková událosť ve slovanské rodině nebyla obyčejnou, složil o ní píseň. Nápadná aspoň jest okolnosť, že se píseň zachovala toliko na Příborsku, jakož snad i to, že nejstarší dcera Veruška se uvádí jmenem. (O. p.)

Posudky.

Úplný kancional arcidiecese olomoucké, čili posvátné zpěvy a modlitby ku všestranné potřebě při veřejné bohoslužbě a soukromých pobožnostech. Dle osnovy kancionalu Bečákova z nařízení Jeho Em. nejdůst. arcipastýře Bedřicha z Fürstenbergů upravený. V Olomouci. 1888. (Č. d.)

A) Č á s ť m o d l i t e b n í. Pravili jsme již, že počítáme kommissí od nejdůst. arcipastýře sestavené za chybu osudnou usnešení, aby byl jen opravován kancional Bečákův. Díky Bohu, že konečná redakce dovedla se šťastnou náhodou chybě této vyhnouti a ji napraviti. Podrželať z kancionalu Bečákova jen jakousi kostru a nahradila vše ostatní pracemi příhodnějšími, lepšími, z jiných osvědčených spisovatelů vyňatými. Pokud jsme mohli poznati, byl redakcí vzácnou pomůckou, zvláště v první části kancionalu, při modlitbách soukromých a při mši svaté, spis vydaný v Kroměříži r. 1868. pod názvem: »Duše zbožná.« Tato zdařilá kniha modlitební obsahuje modlitby

osvědčeného spisovatele jesuity Dosenbacha a jest vydána od tehdejšího kaplana u chrámu Panny Marie, nyní kanovníka monsignora *Aloisa Buřínského.* — Nemůže býti naší úlohou ukázati, jak dokonalým jest nový kancional anebo že jest nejdokonalejším — víme ť dobře, že někomu se bude zdáti, že mohlo býti jinak to, jinému zase, že ono, — toť konečně záliba jednotlivců, v tom se nikdy všichni neshodneme — ale chceme jen ukázati, zdali vůbec a v čem jest při kancionalu novém učiněn pokrok k lepšímu, zdali vůbec a v čem nový kancional vyniká a jest dokonalejší nad starší. Z té příčiny provedeme přirovnání kancionalu nového s posledním vydáním, t. j. dvacátým druhým kancionalu Bečákova, jejž vydal knihkupec Grosse v Olomouci roku 1883. —

Nový kancional má rozdělení toto: Pobožnosť soukromá, jež skládá se: Z modliteb ranních, z písní ranních; z modliteb večerních, z písní večerních. Ku pobožnosti ranní pojí se modlitby: před prací, po práci, před jídlem, po jídle, vzdechnutí za dne, pobožnosť ve čtvrtek večer a v pátek o třetí hodině odpolední. — Totéž rozdělení a skoro tutéž látku má i kancional starý — v novém však spořádána jest látka ta mnohem přehledněji a řekli bychom praktičtěji nežli ve starém, kdež uvedeno jest vše pod záhlavím: Písně ranní, Písně večerní. — Následuje nyní pobožnosť veřejná, a sice nejdřív pobožnosť při dopoledních, na to při odpoledních službách božích: celkem jako u vydání starším Značný pokrok lze pozorovati v tom, že ke mši svaté podány pobožnosti tři se čtvrtou při mši sv. za zemřelé, kdežto u vydání starším nalezáme jen jednu, a to jen překlad církevních modliteb a formuláře mešního o nejsv. Trojici boží a pak při mši sv. za zemřelé. Poskytuje tedy nový kancional větší výběr a větší rozmanitosť a vyhovuje takto více a všestranněji potřebám se modlících nežli starý. — Při pobožnosti kajícné pominuty jsou ve starém kancionalu docela modlitby odpustkové: v novém jsou modlitby ty přidány zároveň s krátkým poučením, jak si počínati po sv. přijímání a o duchovním přijímání. — V dobrou stránku přičítáme novému kancionalu též to, že pominuty byly volné překlady žalmů vydání starého, ale umístěny byly vesměs překlady přesné z Frenclova překladu »Biblí svaté.« To stalo se hned při žalmech kajících, u větší však ještě míře při pobožnostech odpoledních, při nichž též zavedena jest důležitá a prospěšná změna. Činiť totiž dobře a správně nový kancional rozdíl mezi pobožností soukromou a pobožností veřejnou. Ku pobožnosti veřejné určuje a odporučuje vždy jen modlitby od církve sv. schválené aneb církevním modlitbám co nejvíc přispůsobené a přidává pak modlitby ku pobožnosti soukromé. Tak staví na prvním místě litanie od církve schválené, totiž: Litanie o nejsladším Jménu Ježíš, litanii lauretanskou a litanii o všech svatých. Při všech pak slavnostech a pobožnostech veřejných k těmto litaniím se odnáší. Rovněž tak děje se při nešporách Nejdřív uvádějí se všechny žalmy nešporní, jichž nejčastěji se užívá při liturgických nešporách — na to při každé jednotlivé slavnosti odkazuje se nejdřív ku příslušným, zákony liturgickými nařízeným žalmům, a ty se odporučují; přidává se pak kapitulum, hymnus, antifona k magnificat a modlitba církevní o připadající slavnosti. Toť jsou modlitby ku pobožnosti veřejné — t. j. ku slavným nešporám před liturgickým požehnáním s nejsv. Svátostí oltářní. Ku pobožnosti soukromé před liturgickým požehnáním nebo po požehnání jsou ponechány »písně katechetické«, hodinky o neposkvrněném početí blahoslavené Panny Marie a troje hodinky o dokonalostech božských, jakož i případné od církve sv. neschválené litanie, jako jsou na př. litanie k svatým andělům strážcům, k svatému Václavu, k sv. Cyrillu a Methoději atd. — Nad to pak ještě při některých výročních slavnostech a svátcích nalezáme umístěny zvláštní modlitby pro potřebu soukromou, jako ku př. modlitby v čas postní, na zelený čtvrtek, na velký pátek atd. — Velikou změnu lze též pozorovati v částech ihned následujících, jež jsou nadepsány: »Rok církevní« a »Církevní modlitby na slavnosti Páně, na svátky Panny Marie, sv. andělův a svatých i světic božích během roku církevního.« — Ve starém kancionale jest jenom rozdělení na čtyři

doby církevní; na dobu adventní, vánoční, velikonoční a svatodušní, k nimž ihned jsou připojeny svátky svatých v tu dobu připadající. Tím trpí velice přehlednosť a stěžuje se vyhledávání případné slavnosti, protože mnohdy (pro pohyblivosť výročních svátků) svátky svatých v jinou dobu připadají nežli zaznamenány jsou v kancionale. Nový kancional důsledně dělí festa de tempore a festa Sanctorum. — V části prvnější uvádí pobožnosti na svátky výroční a pohyblivé podle jich pořadu, v části druhé pobožnosti na svátky svatých dle kalendáře. Částť prvnější rozmnožena jest pobožnostmi ve svátek sv. Jana, mláďátek a v neděli po narození Páně. Částť druhá rozmnožena jest asi o 41 nových pobožností o svátcích svatých, mezi nimi také o takové, jež každého katolika Moravana naplní radostí a potěšením; jsou to pobožnosti: na den úmrtí sv. Cyrilla, blahoslavené Anežky České, na den úmrtí sv. Methoděje, sv. Ludmily, sv. Klimenta. Připomínajíť se věřícímu Moravanu pobožnostmi těmito památné dni a události též z církevních dějin moravských. — Teď ještě kancional přidává nešpory obecné, t. j. vesperae de communi sanctorum, kteréž zajisté velevítané budou při slavnostech rozličných patronů kostelních, při t. zv. patrociniích. — Následují nyní rozličné modlitby v různých potřebách a při rozličných příležitostech. Modlitby ty doznaly také již dříve žádoucího doplnění tím, že při slavnosti svatodušní jsou přidány modlitby ku svátosti biřmování, jichž ve starém vydání nebylo docela. — Případně a logicky uzavírají pořad modliteb modlitby nemocných (jak se samo sebou rozumí krátké a jadrné) a modlitby za umírající a zemřelé. — Ku praktické potřebě jsou ještě přidány hymna papežská a císařská. —

Značně cena a užitečnosť nového kancionalu zvýšena tím, že přede všemi pobožnostmi a slavnostmi přidána jsou krátká ponaučení o těchto pobožnostech a slavnostech, o roce církevním a jednotlivých dobách jeho. Ponaučeními těmito dostává se čtenářům velevhodného a případného návodu, kterak podle úmyslu sv. církve celý den, celý rok, ba celý život svůj mají zařiditi, aby cíle svého posledního, posvěcení svého dosáhli; nabývají křesťané krátkého návodu, kterak v celém životě svém následovati mají vzor svůj, Krista Ježíše, kterak celý život svůj mají ztráviti v následování božského Vykupitele.

Ovšem jest ještě zapotřebí důkladného poučení od správce duchovního — ale jsou zde položeny jakési základy a pilíře, na nichž lze bezpečně, jistě a rychle stavěti.
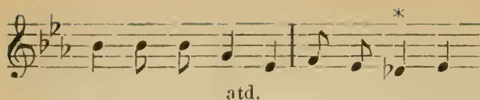
O mluvě a řeči můžeme směle tvrditi, že jest mnohem lepší, správnější a bezvadnější nežli u vydání starém — a též na zvláštní váhu klademe. Nechceme sice a nežádáme po nikom, aby při modlitbě vyhledával chyby grammatické a syntaktické aniž také máme přání, by někdo z knihy modlitební učil se správné mluvě: víme však z vlastní zkušenosti, kterak to vadí vroucnosti a vřelosti modlitby, jeli kniha modlitební plna chyb — takovou nedbalostí pozbývá i nejlepší modlitba své ceny, protože modlící se chybami nemile bývá vyrušován z pobožnosti. Nad to již uctivosť a láska k Bohu, bytosti to nejdokonalejší, vyžaduje, bychom jemu ve všem, tedy i mluvě a řeči modliteb svých, podali nejlepší a nejdokonalejší, co máme. (P. d.)

F. Sch.

Národní písně moravské. Vydal *Fr. Bartoš.* (Sv. 1.) V Brně. 1888.

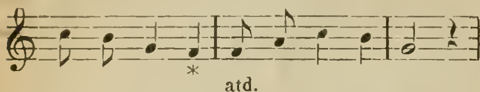
I. Ballady (srv. »Hudební listy,« str. 124). II. Milostné. Jest jich celkem 271; kraj okolo Kopřivnice přispěl 48, okolo Velké 93, okolo Břeclavy 13 a Líšeň 6 jich dodala. Rázu jsou téhož, což zcela přirozeno, jako ballady.

Žádná mělkosť, chabosť, sentimentalnosť: z nápěvův i těchto milostných písní vyzírá bohatýrství a žádné odporné holubí vrkání. Z nejkrásnějších jsou: 332б. »Aj, volači.« 317. »Už je slunko z tej hory ven,« 308. »Nejednú sem,« 303. »Zaporečku zakotulał,« 102. »Když jsem šel přes hory,« 95. »Jako's ty, Janoušku,« 83. »O łasko ma.« Avšak vzácné jsou i nápěvy 84.a, 6., 85., 86., 95., 96., 102б., 111., 112., 118., 184б., 190., 193.c, 195., 197.c, 199., 276.a, 322. Zvláště dojímá snížený VII. stupeň písní v dur toninách; není tak citlivým a nespadá tak nutně ku I. stupni. Na př. v č. 87.

atd.

(Mám za to, že základný ton v této písni jest es s předepsanými 3 ♭.) V č. 99.

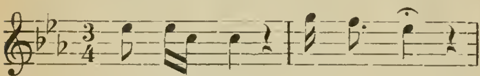

atd.
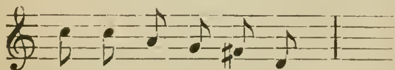
v č. 103., 195.a ton f^1, v č. 205. ton d^1, v č. 224., v č. 235. ton f^1. v č. 240 ton c^1. v č. 256. ton es^1, v č. 264., 280., 287., 291., 329., ton f^1 působí podobně.

Melodická vlna, jež prohlubuje se tímto snížením VII. stupněm nejníže, nabývá šířky, důležitosti a váhy O písni 104.e »Před vaší je zahrádečka« nevěříme, že by se zpívala »t a k é v tonině ionické« (patrně dur tonině). S tak hrubým vkusem setkáváme se sice častěji u »vycvičených hudebníků,« kteří na př. píseň »Ach. není tu, není« zpívají i v moll tonině; lid náš však toho schopen není.
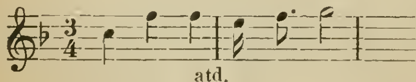
V č. 846. odporučuje se tato rythmická úprava:

V písni 186. takt 6. a 7. mohl splynouti v jeden souměrný v osminových notách:
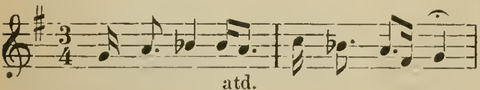

Taktové uspořádání písně 225. má býti:
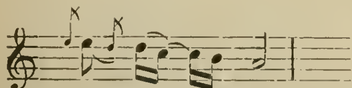

atd.

a 234. má býti:

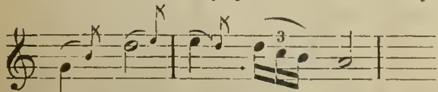

atd.

Takt

v č. 298. těžce lze vyzpívati; mohlo býti:

Značka *tr*~~ bude sotva pravdivá; má býti ~.

III. S v a t e b n í. Veselá Líšeň u Brna zásobila nás největším počtem: 23 z 75! »Slyšela jsem, kamarádko« (357.), »Polívečka« (384.). »Na vrch cesta« (418.) jsou však jediné tři krásné z celého počtu. Z ostatních písní vynikají ještě č. 368. »Děkuju vám, můj starý tatíčku,« 381. »Otče náš« a 400. »Zahré nám, muziko!«

IV. Z m a n ž e l s k ý c h zamlouvá se obzvláště č. 433. a »Védla sem si, védla« jak bohatostí nápěvu tak i výtečným výrazem básnickým. Též č. 439. »Ej, mamičko moja« v recitativním slohu, 433. »Bože můj dobrý,« 446. »Nepohlédaj za mnú,« 447. »Starala se máti má« a 449. »Dybys byla dobrá žena« jsou vybrané nápěvy.

V. H o d o v é, t a n e č n í, h o s p o d n í. Velmi jest významné, že naše tance nezakládají se toliko na půvabných pohybech a působivých skupinách. Z p ě v jest podstatou jejich částí: proto výraznosť obličeje a dramatičnosť, význačnosť pohybů jest též jejich podstatou. Jaký to rozdíl mezi zhrubělým, smyslným tancem, který opanoval nejen naše hospody, ale i dvorany, a mezi oduševnělým tancem národním — bez mála zapomenutým! — »Jak možno k tomu tančiti!« podiví se mnohá dáma, uslyševši vážnější nápěvy národních tanců. Kdyby je naše divadla uváděly na jeviště buď ve formě samostatného baletu, neb jako případné vložky (na př. v »Prodané nevěstě,« v »Šelma sedláku«), pak by nám aspoň zachránily část původní kultury naší. »Jetelinka« (500.) a »Sedlcká« (501.) líbí se nám ze sedmi uvedených tanců nejlépe.

Drastickou je z hospodních č. 473. »Keby nám to pálené umrelo«; nemohlo tu býti pádnějšího motivu při vypočítávání těch »ubohých sirotků«! (O. p.)

L. Janáček.

Dumy a legendy *Otokara Mokrého.* (Ottovy „Salonní bibl." č. LV.) V Praze. 1888.

Ve knize bez určitého odlišení na tři části rozdělené předkládá Mokrý nové svoje »Dumy a legendy.«

V č á s t i I. ocitáme se s básníkem v Římě, ovšem nejprve »V basilice sv. Petra.« Různé dojmy, jichž tu básník zažil, končí v představě, jak Pán, přiklusav na oslici, vstupuje jako kdysi v Jerusalemě nyní v Římě do chrámu sv. Petra, leč

minul baldachýny,
zářící s trůnu, pyšných stěn,
k rybáře soše ponořené v stíny
usedl divně rozteskněn (str. 11.).

Básník patrně žehrá na hierarchii. Neli nejapně, alespoň s ironickým přídechem pronešeny zdají se výroky na str. 8., když před užaslým básníkem rozvila se

Petrova chrámu veleba,
v níž boží duch, jak v třpytné hvězdné záři,
od věků rád se kolébá (sic!),
v níž holubice víry zlatorysé
od římsy k římse přelétá
s haluzí míru, která v jarní míze
v ochozů přítmí rozkvetá.

»Fontana di Trevi« není zvláštní; mohutně psána báseň »V katakombách,« ale poslední strofa neuspokojí (str. 18.):

Líp naslouchati v sladkém jeho (větříku) vanu
těm smavým bájím čarovného jihu,
jež ševelí tu v granatovém keři
a světluškami blyskotají v mihu: —
než lkáti zde nad věků hrobkou stmělou,
velikou, slavnou, ale — spráchnivělou.

Od hrobu předkův odnáší si potomek nadšení; neměl by ho odnášeti křesťan z katakomb? V »Columbarium« není také nic podivuhodného. Nadšeně opěváno starobylé »Forum,« velebí se síla »nezbádaná,« jež tu v lůně země tlí, leč

duch vynáší tu z trosek čarokruhu
den co den poklad bájných krás (str. 25.).

»Koncil« přivádí nás do Tridentu; básni této jest na závadu, že jest více tendenční než krásná, a to jest chyba; charakterisuje se v ní trefně »tolerance« protestantská. Studujme řádně dějiny, přestanou pak přemrštěné výtvory písemnické!

»Pouť Kostnicí« přivedla básnika

. . . v dom, kam biskupi
sešli se kdys v koncil svatý,
aby syna české chaty
vmetli v plamen potupy.

Básník myslí na odsouzení Husovo, jeho upálení, konečně přechází k pověsti, jak Hus v červenci, kdy lipové větve nad popelem jeho usychají, vstává k východu obrácen »žehná Čechů národu«; ale prý

slitovník všemohoucí
mračné nebes na výši —
mučeníka prosby vroucí
neslyší, ach! neslyší! (str. 34.).

Oč Hus prosí a proč ho Pán neslyší, básník nepovídá.

Část II. jest již utěšenější a rozmanitější.

»Při lampě« prosí pěvec, aby mu Pán aspoň trosku »mladistvého snění« zachránil, »vždyť zimno tak v té duši písní chudé!« — »Zimní duma« i »Racek« jsou básně zádumčivé, zejména v »Rackovi« mohl básník s větším úspěchem »báj života« na světlou stránku rozluštiti. — »Škeble« jest báseň cenná; škeble v tichu rodí, a pak bývá oloupena; učiníš si mimovolně applikaci na srdce bližního neb i vlastní. — Báseň »Mnich« básník na sebe obrací. Mnich prý bloudil, přemýšlel, až sladkým zpěvem ptáčka byl ukolébán ve dlouhý sen; když se po letech probudil,

ulek' se svrasklé tváře své
a brady bělostné;

také básník se přiznává:

a málem byl bych v marných snech
jak ten mnich spráchnivěl (str. 45.).

Na štěstí se toho nestalo; škoda také básníkův i mnichů spráchnivělých! — »Z moře« vyváženo přirovnání snů prchajících k meduse vyvržené z hlubin, blednoucí; báseň jest trudna. — »Na Adrii« rozevřela tůň všecky krásy před básníkem, jest dojat; ale kotev se zvedá, on musí z krásného jihu — k severu! (O. p.)

Fr. Kyselý.

Z těžkých hodin. Obrázky Starohorské od *Jos. Brauna.* Ottovy „Laciné knihovny“ čís. 86. Str. 317.

Dějištěm všech pěti obrázků jest Kutná Hora; k prvnímu, »O ptačím království,« čerpal spisovatel děj z doby 1547., ke čtyřem ostatním z »těžkých hodin,« jaké lidu českému nastaly po bitvě na Bílé Hoře.

Ráz Braunových prací belletristických byl už nejednou oceněn. Snaže se všestranně vystihnouti ducha minulosti studuje podrobně staré, leckde v archivech nepovšimnuté písemné památky, a bere z nich nejen látku, nýbrž i formu dle nich poupravuje. Dovedouť zastaralé vazby, úsloví, výrazy, zvláště pak slovné výpisky ze starých pramenů zmocniti dojem, jaký má vzbuditi dějepisná povídka. Ovšem třeba zde míru zachovati i co do počtu i co do výběru archaismů, jako na př. pěkným vzorem v té příčině jsou Jiráskovy »Skály.« Braunovi by roz-

hodně bylo na prospěch, kdyby archaismů užíval méně a jen nejvýraznějších, totiž nejvíce spůsobilých k sesílení dojmu historického. Zejména sloh v rozmluvách stává se tím škrobený a těžkopádný, ani nemluvě o nevhodných rčeních, jako: ložument, šarmicle, sumou a p. Jinak vyjímá se staré slovo, jestli figurou nebo technickým výrazem, jinak když bezúčelně častěji se vyskytujíc novou řeč spisovnou, zajisté jedině oprávněnou tlačí do pozadí.

Do děje čtyr posledních obrázků z prvních let pobělohorských více nebo méně zasahá činně Vilém z Vřesovic, kutnohorský mincmistr, jenž po vypuknutí stavovské bouře byl nucen ujeti ze země, nyní pak se vrátiv zamýšlel pomstíti se na svých odpůrcích. První obětí byl »Kutnohorský primator« Jan Šultys z Felsdorfu: žádal na něm, aby vyzradil původce proticisařského hnutí v Kutné Hoře; žádal nejprve po dobrotě s lákavými sliby, potom hrozbami, konečně rozkazem, jehož neposlechnouti značilo smrť. Ale ani té se Šultys nebál, trvaje při své zásadě, že »všichni za jednoho a jeden za všecky býti musejí a povinni jsou a pakliže všichni zhřešili, že se také všichni vinnými dali a za milosť prosili, jižto obdržeti doufají.« Proto když k soudu do Prahy odjížděl, byla poslední slova jeho: »Přislibujte si mně, vyhrožujte si mně, poroučejte si mně, však já zrádcem nebudu.« Slova ta čtou se na pomníku Havlíčkově.

»Primasova hlava« byla v železném koši zavěšena na Kolínskou bránu v Kutné Hoře, ale hned první noc pokoušel se Valentin Kosíř s otcem své milenky, havéřem Stachem, hlavu sdělati. Záměr se však ani jemu ani potom Stachovi nezdařil: byli spustlým sokem Valentinovým vyzrazeni a za trest vypověděni z města. — Povídka jest na svůj obsah příliš rozvleklá.

Lépe soustředěna jeví se komposice charakterního obrázku »Kde jest?« Hlavní osobou jest Jiří Kapalín, správce dvoru »Vrbovského.« U něho hledá ochrany Václav Potužec, jenž za mladých let mu byl nevěstu odloudil, sestru o česť připravil a zřekl se svého vyznání podobojí, aby mohl býti regentem statku jesuitského. Za to mohl jej nyní Kapalín odmítnouti a pronásledovatelům zanechati, zvláště když den před tím byl seznal, že manželka Potužcova dosud nezapomněla na svou první lásku a že jen život manželův by byl překážkou, aby obnoven byl dřívější poměr: nicméně Kapalín přijímá uprchlíka a vlastní život dává za jeho bezpečnosť dověděv se, že Potužec navrátil se k dřívějšímu vyznání a na Bílé Hoře bojoval v českých řadách proti vojsku císařskému. Proto jej neprozradil ani když žoldnéři stíhající Potužce jej mučili a posléze na kříž přivázali. K smutnému divadlu nahodí se Vilém Vřesovský s jesuitou P. Campianem. Tento už se byl těšil, že již »dostane do rukou toho služebníka nevěrného, toho pardiona zrádného, jenž nejen církvi matce, ale i kolleji řádové se zpronevěřiv nyní odplatu svou vezme« (169.) — a proto uslyšev, kterak Kapalín, »hlava tvrdolebá,« zdráhal se vyzraditi stíhaného uprchlíka — sotva dovedl utajiti svůj »hněv i vztek.« »Ach, kde jen je Kristus s evangeliem své lásky, své povolnosti a svého odpuštění,« mluvil P. Campianus hlasem jakoby zarmouceným. »Zdaž nezmizel z této země ode dávna kleté i z duší i srdcí zavilého lidu tohoto? Ach, kde jest, kde jest? —« (183.) — Nelze ve dvojsmyslné této otázce, v níž jesuita stěžuje si vlastně na nepovolnosť Kapalínovu, necítiti ostří namířené proti katolické reformaci pobělohorské. Trpící, utlačovaný lid zosobněn v umučeném Kapalínovi na kříži, symbolem utlačovatelů, zastoupených zde surovými žoldnéři a pomstychtivým jesuitou, jest vedle stojící druhý kříž s dřevěnou sochou Kristovou. Vůči těmto dvěma křížům odpověď na otázku paterovu není nesnadna a v určitém tomto případě zajisté správná: přisvědčiť každý čtenář, že Kapalín řídil se evangeliem lásky a odpuštění, a že žoldnéři s jesuitou po evangeliu tom šlapali nohama. Jelikož však čtenář z jednotlivého případu takového mimovolně tvoří si úsudek povšechný, prohřešuje se spís. proti historické pravdě, jestliže jeho vinou povstává ve čtenáři soud nesprávný. A takový může vzniknouti z povídky »Kde jest?« poněvadž vzhledem k dějinám jedna strana nad zásluhu se jeví ve světle ideálně jasném, druhá pak

nespravedlivě jest vylíčena rysy temnými. Zvláště P. Campian jest svého řádu představitelem tendenčně nepravdivým. (O. p.)

J. Klenek.

Knihovna prostonárodní.

Vlasť. Nový prostonárodní kalendář pro země koruny České: Čechy, Moravu a Slezsko na obyčejný rok 1889. Ročník XVI. S bohatou částí zábavnou a poučnou, obrazem titulním a mnoha jinými většími i menšími obrazy. Spořádal *V. Beneš-Šumavský.* V Praze.

Zevnější úpravou svou bude kalendář tento každému se zamlouvati. Pěkná kolorovaná obálka, představující pohled na Hradčany a znaky zemí koruny České, nad čímž vznáší se anděl, láká ku koupi kalendáře »Vlasti.« I mnohá, uvnitř se nacházející vyobrazení, z nichž některá jsou nám ze »Zábavných listů« známa, jsou pěkná. Přihlédněme k části slovesné!

»Poklad.« Veselá historka ze smutné doby. Napsal *V. Rakous.* Děj spadá do r. 1866., kdy »Prajzi« do vlasti naší vtrhli a všude strach před sebou šířili. Hrdinou jest Suchánek, který se chtěl zmocniti domnělého pokladu souseda svého Ondry, našel však mísu plnou lívanců. — »Čechové a cizina.« K našemu lidu upřímně promlouvá *A. Mattuška.* Uznáváme, že slova p. spisovatelova míněna jsou upřímně a přejeme si, by též tak přijata byla. Článek končí následovně: »I ty, čtenáři milý, prospívej vlasti a miluj řeč svou vždycky! Čitej pilně v knihách českých, vzdělávej se a vystup jednou jako statečný obhajce domoviny své proti návalu ciziny!« — »Ubožák.« Črta tato ukazuje, jak často utkvělým předsudkem ubližuje se člověku hodnému. Podepsán jako autor jest *Faustin.* Črta ta zasluhuje uvážení. — »Jak staří Čechové hrávali v kostky.« Ze studií *C. Zíbrta.* Seznamujeme se s dávnými zábavami našich předků. — K titulnímu obrazu »Vzbouření selského lidu« podáno vhodné vysvětlení. — »Dvě psaní.« Humoreska. Napsal *O. S. Kostelecký.* Ne každý rafinovaný kousek se zdaří, ne vše dopadne tak, jak jsme si myslili. Podobně stalo se jistému studentovi, který napodobě přítele svého Bohuše, chtěl si podvrženým u strýce psaním k penězům pomoci. Plán jeho se však nezdařil; peněz nedostal, za to však něco na pamětnou od otce. — »Boj s vlky.« Líčí přepadení saní hladovými vlky. — »Karouškova duše.« Humoreska od *V. Rakousa.* Karouškovi znechutila se práce, chtěl si lacině k penězům pomoci — proto stal se agentem, lákajícím vystěhovalce do Ameriky. Spisovatel líčí nezdar výpravy Karouškovy i útrapy, kterých snášela duše Karouškova pro agentování. Z pijáka Karouška stal se pak pořádný člověk. — »Jak doktor Sebastian Mudrič léčil svou ženu.« Humoreska *Abukazema.* Ze srbského přel. *K. K.* — »Konečně sami.« Napsala *G. Šmežko-Zapolska.* Milující nevěsta očekává ženicha svého. Ten dlouho dlí u tchána. Když konečně k manželce své vkročí, drtí nemilosrdně krásný sen, který si mladá žena v duchu budovala. Jest to sobec nejhrubšího zrna. Bohužel, že podobných sobců vždy víc a více v životě skutečném se vyskytuje. — »Karban u starých Čechů.« Napsal *Č. Zíbrt.* I naši předkové hleděli si dlouhou chvíli hrou ukrátiti. Které hry volívali i jak často jimi se zaváděli, vypsáno jest ve článku tomto. — Pilnému uvažování odporučujeme »Desatero českého rolníka.« — »Vina dědečkova.« Črta od *Fr. Krejčího.* Dva sousedé, Jan Švorda a Petr Závora, soudili se spolu dlouhou dobu. Příčinou sporu byla stará hrušeň, kterou si oba vlastnili. Když spor nijak se nekončil a oba soupeři advokaty svými nemilosrdně natahováni byli, smluvili se konečně sami a vina zůstala na nebožtíku dědečkovi Závorovi, který nesprávně poznamenal v kalendáři zasazení hrušně. Črta tato jest pro rolníka i jiného čtenáře velice poučná. — »Jak jsem redigoval hospodářský list.« Humoristická črta z amerického života od *M. Twaina.* Črta tato měla by slouti satirickou, poněvadž bičuje lehkomyslnosť, s jakou se skutečně mnohé listy rediguji. Celkem nedojde však u čtenářstva kalendářův úplného porozumění. — »Pěstujte vlaské ořechy« jest vhodné upozornění pro hospodáře. — »Chladnokrevnosť londýnských zlodějů.« Dle anglického podává *A. G.* — »Přes Balkan.« 1879. Z cest po Bulharsku. Napsal *J. Wagner.* Poutavě líčí spisovatel pamětihodné věci, které na cestách svých v Bulharsku seznal. — »Žena Putifarova.« Humoreska. Napsal *V. Břenek.* Práce slabší, jejíž základní myšlénkou jest žárlivosť mužova. — »Mé

půlnoční dobrodružství« chýlí se velice ku krvavé povídce a mohlo k užitku kalendáře vynecháno býti. — »Zloděj.« Napsal *M. Czerneda,* přeložil *N. Mrštík.* Vášnivou touhou hnán, ukradl Glinecký, kamnář, kachle kamen, jichž formu vlastník nechtěl mu půjčiti. Jest ustavičně pak trápen výčitkou, že jest zlodějem. — »Pravdy společenské« obsahují různé aforismy, které k přemýšlení nabádají — »Zbabělec.« Otec vydal syna svého, zběha, rukoum trestající spravedlnosti, sám pak zhynul samovraždou. — »Dukát.« Napsal *Fr. Coppée,* přel. *Vl. Čihák.* Jest to historie hazardního hráče, který pomohl si k výhře dukátem, uzmutým spícímu chudému dítěti. — »Ocelový zámek.« Pohádka. Vůdčí myšlénka je zrazená láska. Hoch chce mstíti se dívce, která ho zradila. Konečně zvítězí šlechetnější jeho stránka a on sprošťuje bývalou milenku svou kouzla a připravuje jí tak šťastnou domácnosť. — Mnohé poučné drobnosti i zábavné anekdoty doplňují obsah tohoto kalendáře. — V kalendáři setkáváme se s několika básněmi. Pěkné jsou básně *J. Vrchlického,* rozhodně však chatrné jsou básně podepsané písmenem *B.:* ty mohly vynechány býti. Čtoucí nebude míti pro ně žádného zájmu.

Kalendář »Vlasť« vykazuje velice bohatý obsah. Niterná hodnota všech uveřejněných prací, jak z předešlého vidno, jest chvály hodna. Též k přesnosti jazykové bedlivě přihlíženo. Nemáme žádných závažnějších výtek. »Vlasť« tedy obsahem i zevnějškem svým zasluhuje odporučení. Závadného neshledáno nic. Přejeme kalendáři tomu hojného odbytu i mnoho pilného, rozvážlivého čtenářstva. — Velmi pěkný jest titulní obraz »Selské povstání v Čechách.«

J. Novodvorský.

Velký národní kalendář na obyč. r. 1889. Ročník XXXII. S obrazem titulním (vlastně dvěma!) a s mnoha jinými vyobrazeními. V Praze.

Pěknou řadu let má za sebou kalendář tento. Z toho vidno, že měl vždy dosti přátel. I tento ročník najde dosti čtenářstva. Můžeme jej celkem odporučiti. Zevnějšek »Velkého národního kalendáře« jest slušný. Papír pěkný, tisk zřetelný. Oba titulní obrazy, z nichž první představuje »Položení základního kamene velechrámu Svatovítského v Praze dne 12. listopadu 1344.« a druhý dva sirotky »Na hrobě rodičův,« jsou pěkné. I ostatní v text vložené obrázky jsou slušně provedeny. Jsou to kresby K. Stapfera.

Četba v kalendáři obsažená vykazuje čtrnácte povídek a několik poučných článků. Také na anekdoty bylo pamatováno. Obsah jest tedy bohatý. — Z povídek mnohé myšlénkou svou se zamlouvají. Tak »Na mýtnici.« Vesnická povídka. Napsal *J. L. Hrdina,* líčí věrnou lásku. — »Pro pár ‚kamzíků'.« Povídka z našeho venkova. Vypravuje *Valerian Pejša.* Nepřejičnosť, závisť a umíněnosť špatné docházejí odměny. — »Nevinen!« Povídka *J. Wovdové* neuspokojuje čtoucího. Líčení matky není přirozeno. — Historická povídka zastoupena jest prací *V. Lipovského* »Kralovrah,« jejíž děj spadá do doby panování Jiřího Poděbradského. Tuto povídku viděli bychom raději jinou povídkou nahrazenu. — K smíchu povzbudí »Loupež v kostele« svým líčením, kterak kostelník zachránil kostel před vykradením. Převod však ze švédského na poměry naše dobře se nezdařil. — »V chaloupce Habřinově» neobsahuje nic zvláštního. — Pobaví novoroční báchorka pro velké děti »Běda tomu, kdo nelže!« — »Vysvětlená mýlka« jest dosti dobrá povídka. — »Zlaté boty.« Povídka z Krkonoš. Vypravuje *Valerian Pejša.* Historie o dobročinnosti Krakonoše — jest dobrá. — »V kamenické dílně.« Jest podařený obrázek z ruského života od *Lejkina.* — Pravdě nepodobné, ač jako takové označeno jest, jest »Dva měsíce v zajetí u gorilly.« Jest to kousek prášilovský. — »Signor Mortini.« Napsal *Tovate.* Jest to historie nešťastné lásky. Dáma zamiluje se do mladíka, v němž při produkci v cirku poznává athleta. Athlet ten při produkci zahyne. — »Cestovní dobrodružství« nemá ceny. — Také »Povídka chudého« ničím nevyniká. — *V. Pejša* vypravuje o »Kouzelníku v háji budyňském.« Myšlénka starší v novém spracování. — V článcích poučných znamenáme »Kroniku hlavních událostí ve světě posledního roku.« Takovéto krátké vylíčení hlavních světových událostí se nám líbí. — »O amerických kostelích a kazatelích« jest příspěvek k poznání poměrův amerických. — Další články poučné vysvětlují

titulní obrazy a předvádějí »Vynikající nebožtíky národa československého.« Jsou to krátké nekrology mužů v minulém roce zesnulých. K čl. tomu přidány podobizny Josefa Ludevita Hurbana a Dra. Karla Linhy. —

Kalendář nemá žádných předností, neobsahuje však také nic závadného. Můžeme jej lidu dáti čísti. *J. Novodvorský.*

Velký pražský kalendář. Nový prostonárodní kalendář obrázkový pro lid československý v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na rok 1889. S mnoha povídkami a články zábavnými i poučnými, s obrazem titulním a mnoha jinými obrazy. Ročník IX. Rediguje *J. L. Turnovský* V Praze.

Část kalendářní provázena jest obrázky znázorňujícími jednotlivé události z dějin českých. Každému připojeno jest vysvětlení. — Přáli bychom si, by každým rokem aneb aspoň po nějakém čase, vždy jiná událost zobrazena byla. Lidu by tak mnohá pamětihodná událost z dějin našich v paměť uvedena byla. —

Část zábavná počíná historickou povídkou *J. J. Budinského* »Z rozbrojů Přemyslovců.« Spisovatel věrně dle Zapovy »Českomoravské kroniky« líčí spor mezi bratry Vratislavem, králem českým a knížetem Konrádem brněnským, který skončil mírem při obléhání Brna uzavřeným. U Brna počala neshoda králova se synem Břetislavem, který později odešel do Uher. Schvalujeme, že lidu v známost částečné dějiny vlasti způsobem zajímavým se uvádějí. — »Nenadálé štěstí.« Obrázek z Moravy. *Fr. K. Stránecká* vypisuje, jak oslepuje nenadálé naskytlé se štěstí. — »Francesca da Rimini« jest vysvětlením k obrázku.« — »Nejnovější protihnilobný způsob léčení ran nazvaný po lékařsku antisepsis.« Napsal *Med. a chir. Dr. Karel Hellmuth.* — »O úhoři.« Poučné a zábavné čtení. Jest to přírodopisné vypravování o životě úhoře a lososa. — »Historie punčošky.« Tři obrázky od *Č. Fassatiho.* — »Bohunka.« Napsala *Mařenka Popelkova.* Do krásné tváře mrzáčka Bohunky zamiloval se Lubomír. Při dostavenıčku poznává klam svůj. Je mu mrzáčka líto. Místo o lásce vypravuje o kráse a historii Prahy. Doprovází Bohunku domů — a opouští ji na vždy. Shledává se s ní později jako lékař v blázinci. V náručí jeho Bohunka zmírá. — »Pro kterou třídu lidí mají obecné školy největší důležitosť.« Píše *V. Gabriel.* Nabádá k pilné školní návštěvě. — »Smíření knížecích bratří Vladislava I. a Soběslava.« (K titulnímu obrazu.) — »Štěpán Bačkora, učitel český.« Životopis s podobiznou. — »Pomsta ‚suchého' mlynáře.« Povídka z našeho kraje. Napsal *Valerian Pejša.* — Mlynář Veleba nechtěl dceru svou Milušku vydati choutce pána svého. Pan Fabricius, chtěje mlynáře potrestati, odvedl mu od mlýna novým náhonem vodu. Do mlýna dostavila se bída. Když Miluška umřela, vlákal mlynář pana Fabricia do mlýna, zavřel ho v komoře a mlýn zapálil. Pan Fabricius však přece, ač s polámanými údy, z hořícího mlýna unikl. Veleba byl nalezen na hrobě své dcery mrtev. »Slovo o příjmech a vydáních, o úsporách a dluzích v našich rodinách.« Píše *Václav Gabriel.* Stať tuto nemůžeme ani dosti k důkladnému čtení a uvažování odporučiti. Velmi pěkná a vhodná. — »Bohuslav Balbín.« Připomínka na upřímného vlastence tohoto, které připojeno vyobrazení Balbínovo. »Slavnostní překvapení.« Student chtěl v předvečer narozenin pana faráře uspořádati ohňostroj. Přípravy byly vykonány, ale večer naházel kluk studentovi Adolfovi a jeho soudruhovi posluhujícímu rakety do vody. Slavnosť byla zkažena. — »Česká sláva.« Povídka z dob pobělohorských. Napsal *F. O. Hradčanský.* Jest to vypravování z dějin Solnice. Hrdinou jest starý Záruba a jeho dcera Petruška. Stařec v dobách utrpení pozbyl rozumu. Chystal rakev pro českou slávu. On i Petruška hynou rukou císařských. Vypravováno jest slohem B. Třebízského, — dosti pěkně. — Báseň »Zastaveníčko v ráji« jest srozumitelná a dojme každého. — »O léčivých prostředcích, jichžto se v domácnosti užiti může, než lékař k nemocnému povolán bývá.« Píše *Med. a chir. Dr. Karel Hellmuth.* Čtenář seznamuje se s mnohými účinnými domácími prostředky, dovídá se kdy a jak jich užiti může. — »Povstání na Slovensku roku 1848.« (Památce Hurbanově.) Jest to poučné líčení z oné pohnuté doby. — »Tajný.« Črta od *Ch. Monseleta.* Poučlivá črta co způsobiti může nevčasný, nevhodný žert. — »Prášek na zuby.«

Napsal *Ch. Nuitter.* Krátkou neobsažnou prací tou ukončena jest část zábavná, v které kromě uvedených prací ještě s několika jinými menšími pracemi a různými ne valně pěknými anekdotami se shledáváme.

Barvotiskový titulní list jest velmi pěkný. Tak též příloha »Smíření knížecích bratří Vladislava I. a Soběslava I.,« kterou kreslil Fr. J. Hetteš, jest pěkná. Ostatní obrázky byly většinou dříve v »Zábavných listech« otištěny. Nevynikají ničím zvláště pozoruhodným. Obrázky při anekdotách darmo vkus kazí. —

Úprava je celkem slušná. —

»Velký pražský kalendář« neobsahuje nic závadného. Vynikají práce V. Gabriela a Dra. K. Hellmutha; zábavná prosa neobsahuje, jak již výše uvedený obsah dokazuje, nic pozoruhodnějšího.

»Velký pražský kalendář« může odporučen býti. *J. N.*

Pečírkův **Národní kalendář** na obyčejný rok 1889. Ročník XXXII. S velkým obrazem u titule a mnoha vyobrazeními k povídkám. V Praze.

Zevnějšek Pečírkova kalendáře jest prostý, žádný barevný titulní list neláká kupujícího. Pečírkův kalendář vyšel v téže úpravě jako roku předešlého i roků minulých. V prosté, skoro bychom, srovnávajíce s jinými kalendáři, řekli ošumělé obálce tají se však cenný obsah. Sedmdesát listů věnováno jest ušlechťující, poučné četbě. Pečírkův kalendář bohatstvím tímto nad všechny nám známé kalendáře vyniká. —

Část slovesná zahájena jest prací *K. Světlé* »Ze starých časů.« Děj spadá v dobu roboty, hrdinou jest dcera rychtářova Héda, která pomáhá chudým nemocným. Postava Hédy druží se důstojně k oné velké řadě ženských charakterů, které K. Světlou čtenářstvu podány byly. — Po vypravování tomto následuje povídka *V. Špačka* »Hrobníkova dcera,« kterou bychom též »Smířenou vinou« mohli nazvati. Hrobník Vraňák vychoval nemanželskou dceru hrdého sedláka Křemely, s nímž se smířiti nechce. Teprve když Křemelu mnohá utrpení zkruší, usmiřuje se Vraňák a odevzdává mu schovanku svou Kačenku, kterou Křemela za svou dceru přijímá. Tato povídka jest dobrá. — Rozličné pamětihodné události předvádí nám článek »V Čechách a jinde před sto lety.« — Po čl. »Ústřední matice školská« a »Z dějin rakouských peněz« následuje povídka *Valeriana Pejšy* »Statek Zlochov.« Líčí osudy dvou přátel Valenty a Jeřábka. V osudy rodiny Jeřábkovy zasahuje zločinec Böse, jehož dcera Madlina svádí mladého Jeřábka. Konečně vítězí přece dobro. »Statek Zlochov« ukazuje čtoucímu na mnohé, jehož by varovati se měl. Jest to povídka výstražná, aspoň částečně. — »O plavení dříví.« Robotýřská novelka od *V. Řezníčka.* Hajný Kočňar nelidsky týrá robotníky. Při plavení dříví umluví se dva robotníci a hajného v noci utopí. Dceru, sirotka, pojme za manželku robotník Kudera, jehož otce Kočňar utloukl. Tak se odměňuje dobrým za zlé. — »Pozdní květ.« Povídka od *Sofie Podlipské.* Sedlák Oborník po smrti matky své ohlíží se po nevěstě. Vzpomíná první lásky své, za kterou jede. Bývalá milenka jeho, Madlenka, však má desetiletého nemanželského syna, jenž se k ní právě v dobu návštěvy Oborníkovy hlásí. Madlenka, podlehnouc dřívější své chorobě a mocným dojmům, umírá. Syna jejího Pavla ujímá se Oborník. — Ohlíží se po nevěstě jiné. Špatně se mu daří. Konečně setká se s Rozárkou, na kterou již dříve myslil, a nastává dohodnutí obou. Také této povídce nemůže se, pokud obsahu se týká, ničeho vytýkati. — »Jako král Lear.« Povídka od *Fr. Chalupy.* Jest to spletitá historie, v které hlavní roli mají rozepře mezi sousedy, nevraživosť sousedská, lakota mnohých a podobné. — Nevraživosť dvou sousedů, Ryby a Ďoubálka, končí smrtí posledního, jehož někdo za bouřlivé noci zastřelí. Podezření padne na Rybu, který jest zdánlivými okolnostmi usvědčen a konečně pro vraždu odsouzen. Statek jeho hyne a dostává se do rukou cizích. Dcera Rybova Markétka po smrti manžela svého přičiní se, by pravého vraha odkryla. Důmění její se osvědčuje. Vrahem jest Chyba, zeť Rybův, švagr Markétky. Odsouzením Chyby učiněno spravedlnosti za dost. Nevinný Ryba po propuštění svém ze žaláře nemá kam se uchýliti. Dcery, které miloval, pomoci mu neposkytují. Jedna zemřela, druhá ho odpuzuje. (Odpuzení toto není v po-

vidce dobře provedeno.) Uchyluje se k Markélce, která se ho ujímá. Stařec nemá doma stání. Na potulkách svých zabloudí do Prahy, kde súčastní se představení Schakespearova »Krále Leara.« Považuje sám sebe za Leara. Umírá v blázinci. — Mnohé věci v povídce obsažené zasluhují bedlivého uvážení. Povídka jest výstražným příkladem, kam vedou vášně a náruživosti lidské. —

Z ostatního obsahu uvádíme stručný životopis Karoliny Světlé. Po něm následuje črta z minulosti »O ženě kramářově od sv. Michala.« — Dvě anekdoty ukončují četbu. —

Z uvedeného patrno, že obsah »Pečirkova kalendáře« lidu vhodným jest. Všechny práce obsahují mnohá uvážení hodná poučení.

Vypravováno jest lidu srozumitelně. Správnosti jazykové šetřeno.

Obrázky, v kalendáři se nacházející, jež vztahují se k povídkám, nevynikají žádnou cenou uměleckou. Titulní obraz »Proč bychom se netěšili« od *F. Streita* jest pěkný.

»Pečirkův národní kalendář« řadíme mezi nejlepší (obsahem) kalendáře naše. Odporučujeme ho lidu vřele.

J. Novodvorský.

Kratochvilný slabikář a veselý kalendář obrázkový na obyčejný rok 1889. Pro čas veselí i truchlení, pro hlavu i srdce. Pro město i venek, pro dům i rodinu. S mnohými vyobrazeními. Hvězdářská část tohoto kalendáře jest od c. k. hvězdárny v Praze. Ve Vimperku. Ročník VII. (což na titulním listě udáno není).

Kalendář tento jest skutečně kalendářem kratochvilným. Většina jeho vyplněna jest povídkami a anekdotami. Na 43 listech nacházíme 7 delších a 11 kratších povídek, 146 anekdot, z nichž 38 s vyobrazením. Kromě toho podán »Přehled politických událostí od července r. 1887. do července r. 1888.« K čl. tomu přidáno 17 vyobrazení a 24 podobizny. — »Ruské jihozápadní hranice a evropské bouřlivé zákoutí« (s pěknou mapou, na které jsou podobizny panovníkův a typy národů). — »Nejnovější vynálezy a výtvory naší doby,« provázeno 7 obrázky. — Hodnota uveřejněných prací není stejná, nikde však nad prostřednosť nevybočuje. Poučení skoro žádného čtenář v zábavné části neshledá. Myšlénky staré, provedení nevalné. Mnohé práce pro chatrnosť svou mohly býti úplně vynechány, a to hned první »Lukášovic Cecilka,« za ní kratší »Jak se měli dva sousedé rádi« (prastaré), »Vstala z hrobu.« jednající o okrádání mrtvol, za mnoho nestojí též »Antonínovo noční zjevení« a j. Poněkud lepší myšlénkou, ne však spracováním je »Co vyprostilo Jana Kalonse z rukou nepřátel« a »‚Nuzák‘ a jeho syn.« Celkem nemožno obsah chváliti. — Dále nelíbí se nám zbytečné braní jmen svatých nadarmo (str. 63. a d.); nepěkná rčení, jako »Brzyli už pukneš, ty medvěde!« (str. 50.). »až by puknul jako žalud« (str 50.), »Vy darebáku, podvodníku, lotře« (str. 51.). Nemístné jest upotřebování citatů z písma sv. k žertům. — Obrázků jest v kalendáři tomto mnoho. Titulní obraz přináší podobizny panovníkův a vynikajících státníků z přítomnosti. I v textu, jak již výše uvedeno, s podobnými podobiznami se setkáváme. Obrázkům však musíme vytýkati, že postavy nejsou typy české, nýbrž německé. Co má býti pro nás, ať jest také skutečně naším. Nejsou také vždy pěkné. Při kalendariu připojené pohledy jednotlivých měst, pro jich myšlénku, seznámiti totiž čtenářstvo s vynikajícími městy naší říše, chválíme, provedení však někdy pokulhává. — Dále vytknouti musíme, že i správnosti jazyka dosti šetřeno nebylo. Našli jsme zvláště dosti germanismů. — Úprava je celkem slušná.

J. Novodvorský.

Prorok. Prostonárodní kalendář na obyčejný rok 1889. Pokladnice zábavy a rozmanitostí. Zábavnou část uspořádal *František J. Peřina.* Ročník XXXIII.

Kalendář tento počítáme mezi nejstarší kalendáře naše. Letošního roku objevil se v lepším rouše, zdoben jsa na titulním listě barvotiskem věštce. — Četba jest na 56 listech, z nichž ovšem asi 20 stran vyplněno jest úplně obrázky, zastoupena 4 delšími a 7 kratšími povídkami, 27 anekdotami, z nichž jest 8 illustrováno a několika články poučnými. Obsahem jsou práce zde uveřejněné nezávadné. V povídce *Adolfa Šimra* »Pravá cesta« nacházíme však několik nesrovnalostí. Mladé děvče, dbalé své pověsti,

jde do bytu mladého pána, zůstává s ním. Na věci nic nemění, že jde s matkou. Totéž mladé děvče vchází v noci do ložnice přítele svého, aby mu vzalo peníze. Tím, že to činí, by příteli peníze ty pro doby neblahé ušetřila, nemůžeme to omlouvati. Peníze ty mohla jinakým vhodnějším způsobem příteli svému zachrániti. — »Věštba.« Povídka z časů cara Petra. Napsal *J. Rychtářík.* Vypisuje se spiknutí proti caru Petrovi a jeho usmrcení. Jest dobrá. — Pěkně se čte »Útok jízdy.« Vypravuje *E. Valov.* Přeložil *F. Marjanko.* — »Zmařený život.« Povídka od *J. Göbla-Kopidlanského.* Jest celkem pěkná. Jen některá místa poněkud vadí. Také strašidelné zjevení, které po dvakráte se objevuje ku konci povídky, působí nelibě. — »Podivná náhoda.« Z paměti starého příštipkáře. Jest to náhoda skutečně podivná, příliš na části mnohých romanů krvavých upomínající. — I ostatní práce v »Proroku« uveřejněné ničím nevynikají, některé spíše ctihodné stáří vykazují. — Z poučných statí jmenujeme: »Ústřední Matice školská,« — »Vzpomínka na robotu a její zrušení.« Dle přednášky okr. tajemníka *K. Kříže.* — »Hospodářské zápisky.« — »České grešle.« Napsal *A. Hovorka.* — »Václav Vladivoj Tomek.« — »Císař František Josef I.« — »Mezinárodní škádlení.« — »Odpisování daně pozemkové při živelních nehodách.« — Šetříce stáří uveřejněných anekdot, nemluvíme o nich. — Správnosť jazyková na mnohých místech zvláště germanismy porušena byla. — V ohledu nesprávnosti jazykové vyniká článeček »Kuří oko.« Čteme na př.: »Kuří oko bolí, když se má měniti počasí, poněvadž jsou hygroskopické (vlhkotu vssávajíce) nabotnává.« — Porozuměli obyčejný rolník a p. slovům »nejčastěji zapálí se pouzdro serosní, které se někdy pod kuřím okem vyvinulo a dává pak podnět k flegmorám,« nevíme. — Musíme se též zmíniti o illustracích. Pro kalendáře musí každým rokem utvořen býti zvláštní druh obrazů. Že obrazy tyto žádnou krásou, žádnou zvláštností nevynikají a jen proto snad do kalendářů přicházejí, aby vkus obecenstva kazily, toho dokladem, bohužel, že to musíme konstatovati, jest i »Prorok.« Proč se raději tyto obrazy úplně nevynechají? Když má něco čtenářstvu podáno býti, nechť jest to pěkné. Co platen jest jediný pěkný barvotiskový obraz na obálce a snad jeden titulní obraz, jako zde podobizna Jeho Veličenstva císaře, když ostatní jsou velice mizerné. Lépe málo pěkných obrazů, než mnoho takovýchto mizerných. Bohužel, že v těchto mizerných obrazích shledáváme typy německé. Což není dosti pěkných českých? Proč odstrkovati domácí a bráti nevkusné cizí výrobky? Doufáme, že příštím rokem i v tom nápravu shledáme.

J. Novodvorský.

Nejnovější moravsko-slezský „Domácí Přítel“ na rok 1889. Uspořádal *Ant. Mil. Fejta* V Brně.

Jak nejpohodlněji lze kalendáře fabrikovati, vidno na »Dom. Př.«

Tři povídky jsou, jak se domníváme, původní; k nim přidejme »Výroční zprávy« a stručný článek »K císařskému jubileu« a jsme s původností hotovi! Ostatní všechny články jsou pouhé otisky z různých spisů; tak čl. »Tataři u Olomouce« ze spisů Jos. Kaj. Tyla, »Jak uvítali ve Pultici arcibiskupa,« z »Kratochvilných historií měst a míst koruny svatovácl.,« čl. »Oběste ho!« jsme již také někde četli, »Kterak jsem se stal ředitelem kůru a jak jsem úřad ten zastával« je otisk z »Učitelských historek,« »Klíč paní Pri—Pru—Pre« je vyňat z humoresek O. Kosteleckého, »Pytlák« a »Herr von Švarc na lontě« z Kosmákových kukátek a »anektota« »Dopisovatel« je jako ostatní anekdoty v tomto kalendáři přespříliš otřepaná. Co máme takovému »uspořádání« říkati?

»Domácí Přítel« býval před lety pouhým překladem něm. »Hausfreunda,« až prof. Rypáček přivedl jej na pořádný kalendář pro český lid, za nynějšího redaktorství však nevyhovuje již požadavkům na kalendář činěným.

Ty tři původní povídky od „*Edvarda Parila*“ (ne snad Pařila?) jsou — jaké jsou, ale mnoho jádra nemají: článek »Tataři u Olomouce« by sice lid poučil, ale nepřejeme si, aby se národ poučoval z kratinkých výňatků děl původních; dnešního času to lidu nedostačuje; máme o »Tatarech u Olomouce« dosti stručných i obšírných spisů. Proč otiskují se úryvky z větších děl? Činívají tak v přední řadě pořadatelé a redaktoři v časopisech, jichž

nakladatel převzal vydání většího díla a takto slouží ukázka za reklamu; také redaktoři jiných časopisů rádi otiskují úryvky z větších děl, aby něco »nového přinesli,« ale i tu bývá obyčejně schována reklama: k výňatkům těm má býti podotčeno, odkud jsou vzaty, aby čtenář se nemýlil, že by byl snad ten který spisovatel pro časopis sám psal.

Ale vybrati jednoduše největší časť článků z různých spisů a zrobiť takto kalendář, je až příliš veliká pohodlnosť: p. pořadatel ani s vybíráním nedal si mnoho práce! Aby nepovstalo nějaké nedorozumění, jak se jiným stalo, podotýkáme o Kosmákovi pouze toto: Kosmák je uznán za jednoho z nejlepších našich spisovatelů pro lid a tím se vykládá, že oblíbená kukátka jeho již čtyřikráte spatřila světlo světa; původně přinesl je »Hlas« pod čarou, pak je vydalo »Dědictví Cyrillomethodějské,« »Několik kukátek« přinesla Šaškova knihovna a v sebraných spisech K. vyšla nákladem pap. knihtiskárny: myslíme, že nepřeháníme, řekneme-li, že jsou již téměř v každé chýžce, a přece z nich přinesl »Dom. Př.« dvě, »Pytlák« a »Herr von Švarc na lontě«; proč nepřinesl prací nových? Tato dvě kukátka jsou zajisté všem čtenářům »Dom. Př.« známa, nač tedy ubírať místo? »Fraška«(!) *O. Kosteleckého* »Klíč paní Pri—Pru—Pre« nestojí za nic! Kostelecký na nás mocí humor a smích vynucuje a to se nám nelíbí, a ať si tomu říká »pražská« kritika co chce, a »Hum. listy« ať se nám třeba vysmějí, my stojíme na svém; »Jak uvítali v P. arcibiskupa« jsme četli též jinde v otisku(!); žerty jsou, jak praveno, až příliš otřepané; co jsme již mnohokráte musili jinde čísť, opět se nám tu podává. —

Povšechný úsudek: »Dom. Př.« na r. 1889. za nynější redakce daleko nevyhovuje požadavkům, jež na kalendář klademe, a proto nemůžeme ho s dobrým svědomím nikterak doporučiti. *J. H.*

Steinbrennerovy kalendáře na rok 1889.

V novějším čase teprve právem stěžuje se na veliký počet kalendářů a i my přidáváme se k výroku, že velké množství kalendářů obsahu jejich nikterak neprospívá. Jak mnozí nakladatelé kalendáře »dělají,« pověděla »Hlídka lit.« v č. listopadovém min. roku, kde praví se, že mnohý nakladatel jich má několik a mimo ty (větší) učiní výtah (kalendář menší).

Majitel knihtiskárny ve Vimperce v Čechách, J. Steinbrenner, vydává snad největší počet českých kalendářů; ne více, ale ne méně než celý tucet. Kalendářů původních je pět, totiž: 1. Marianský, 2. Národní pro čas a věčnosť, 3. Kratochvilný slabikář a kalendář obrázkový, 4. Ku poctě nejsv. srdcí P. Ježíše a P. Marie a 5. Svatojosefský; cena každého je 50 kr. a je to vydání »Velké.« Z těch jsou pořízeny výtahy pod jménem »Malý«; tedy »Malý Marianský« atd., cena těchto je 30 kr. za výtisk. Tak již máme 10 »různých«(?) kalendářů, ale i to je ještě málo; nakladatel vezme z jednoho kalendáře časť kalendářní, výroční trhy a inseraty a přidá k tomu zábavné a poučné čtení ze 3 prvně jmenovaných, dá v jedno do desek svázat, a je »Velký zábavný kalendář« hotov: pak vezme 4. a 5. jmenovaný, taktéž sváže do desek, a opět je »Velký zábavný kalendář« tu; onen je I. díl, tento II. »Velkého záb. kalendáře.«

Máme před sebou všechny tyto kalendáře: můžeme tedy o obsahu několik slov pronésti.

Nejprve povíme, jakého asi obsahu má kalendář býti.

Je ještě mnoho rodin, ba celých osad, do nichž mimo kalendář žádná kniha nezabloudí; a když taková rodina kalendář koupí, myslí, že již mnoho na knihy vydala, vždyť vidí zase jiné rodiny, které ani těch několik krejcarů na kalendář nevěnují; kalendář však dochází do rodin, které vydají ročně poměrně mnoho na knihy a mají celé knihovny; dostane se tudíž kalendář do rukou lidí takových, kteří o literatuře ani pojmu nemají a zase do rukou těch, kteří s velikou částí literarních děl jsou obeznámeni, a přece má kalendář všem vyhověti, tedy i prostému venkovanu rolníku i bohatému měšťanu atd. Můželi to býti? Tvrdíme, alespoň z části, že ano! Kalendář má býti uspořádán jako školní čítanka; má obsahovati články mravoučné, zeměpisné i dějepisné, něco z přírodovědy, k čemuž se pojí zdra-

votnictví a i na básně — ovšem dle potřeby — nemá býti zapomínáno; v čítankách školních téměř ničeho z početnictví se nedočítáme, což však v kalendáři nemá býti opomenuto; kalendář má však též obsahovati čtení, jímž budí se vlastenectví, tedy články dějepisné mají v první řadě vzaty býti z dějin českých; co se směru náboženského týče, bývá velká čásť kalendářů bezbarvá; tak nemá býti! Pro nás má míti kalendář ráz katolický, vždyť protestanté i židé mají kalendáře pro sebe zvlášť vydané a sotva který evandělík koupí jiný kalendář než »evandělický« a žid již dokonce po jiném nesáhne, než po židovském; nyní vydává se i židovský kalendář český! — Má tedy býti kalendář jakousi »Domácí čítankou,« abychom se stručně vyjádřili. — Namítne nám zajisté mnohý: »Pak by musel býti takový kalendář velice objemný a cena jeho by se velmi zvýšila!« Nevadí, odpovídáme, kdyby byl objemný; nebylo by třeba ceny zvyšovati, kdyby se nevydával tak velký počet jich; vždyť by byl pak odbyt mnohem — mnohem větší a přinesl by týž zisk, jako velký počet menších, méně dobrých. Pochybujeme však, že návrh náš dojde splnění, poněvadž sotva který nakladatel vzdá se nakladatelství kalendářů. — Ale tolik by přece mohlo se vykonati, aby týž nakladatel místo dvou, čtyř ba dokonce 12 kalendářů vydával jich méně! —

Jsouli »Steinbrennerovy kalendáře« takovými, nahoře zmíněnými »Domácími čítankami«? Nejvíce je článků mravoučných — směru katolického — pak článků zábavných; články prosou psané protkány jsou zdařilými básněmi od B. M. Kuldy — vesměs směru náboženského. Náš lid rád čítá články takové, jimiž povzbudí se v konání svých povinností jakožto křesťané; také čtení pro hospodáře je hojnosť; všechny psány jsou slohem lehkým, srozumitelným; některé vypravované příběhy jsou trochu skutečnosti nepodobnými. Ve větších vydáních je čtení veliká hojnosť, v menších vydáních poměrně málo. Že kalendáře ty nesou se směrem katolickým, je — jak nahoře řečeno — chvalitebno, jenom připomínáme, že s náboženstvím katol. velice dobře dá se spojiti, a zajisté vedle postaviti vlastenectví; leč to je právě to nejhlavnější, co kalendářům Steinbr. vytýkáme; z dějin našeho národa velice málo tu uvedeno, a přece téměř ve všech — tak zvaných národních kalendářích — bývají články z dějin českých a pod., a ve kterých kalendářích jich nebývá — to jsou překlady z něm. — ty jsou již dávno odsouzeny; my však nikterak »Steinbr. kalendáře« neodsuzujeme, nýbrž našemu lidu vřele doporučujeme; kdo víru má, ten se čtením kalendářů těch v ní více ještě upevní, kdo ji již ztratil, snad čtením povzbuzujících příkladů opět ji získá. Jednotvárnosť však unavuje; aby čtenáři čtení článků mravoučných a poučných se neznechutilo, přinášejí kalendáře ty i čtení žertovné na pobavení čtoucího.

Veliká vydání (3 vzt. 2 kal. v jedno svázané) jsou domácími knihami, jež ozdobí knihovny naše a i po delším čase rády budou čítány. Cena poměrně neveliká: 3 kal. v pevné vazbě za 1 zl., 2 pak za 84 kr.; ale kdo vydá tolik peněz za »kalendář«? A přece nakladatel praví, že odběratelů velikých vydání rok po roce přibývá. —

O výtazích (— malých vydáních —) musíme podotknouti, že jsou příliš stručnými výtahy: obsahují kalendarium, výroční trhy a mezi těmi málo, velmi málo četiva; obyčejně 20 stránek nebo něco málo přes to.

Kalendaria jsou různě vypravena; některé ozdobeno jest obrázky poutních míst v Rakousku, jiné přiměřenými obrázky jinými, opět jiné obrazy měst českých, moravských a slezských atd. Vyobrazení v textě hojnosť, provedení prostředního; mimo ta přidány jsou větší obrazy k menším vydáním jednoduché, k větším kolorované.

Po našem soudu nejlepší je »Veselý kalendář,« ne snad pro články »veselé,« ale že přidány jsou k němu dva obrazy s 18 podobiznami — pěkně provedenými, vynikajících politiků evropských, pak mapa ruských jihozáp. hranic a evropského bouřlivého zákoutí, na níž v té které zemi umístěna malá podobizna buď panovníkova, buď předního jeho rádce; »Slova k mapě« jsou článek velmi poučný a zajímavý.

Panu nakladateli jsme tou upřímnou radou, by vydával kalendářů méně a dle možnosti ještě více je zdokonalil, směrem jak jsme nahoře pověděli, aby konečně vytlačeny byly ty, které toho zasluhují; pak buďtež ve **všech** uvedeni pořadatelé, nikoliv, jak tuto pouze ve dvou (Adolf Rodler, komoří Jeho Sv. papeže Lva XIII., bisk. notář, spiritual kněžského semináře v Budějovicích). *J. H.*

Domový kalendár pre katolikov, evanjelikov a pravosl. na obyčajný rok 1889. Sostavil *Karol Salva.* R. VI. V Uh. Skalici.

Lonského roku byl vydavatel »Dom. kal.« pan K. Salva pro »panslavistický obsah« kal. z učitelství jednoduše vyhozen. Nedal se tím však nikterak odstrašiti a vydal letos opět nový ročník, který úplně vyhovuje potřebě lidu slovenského, ač objemem není veliký. Vzletná báseň »Hviezdo viery« stojí v čele části druhé — zábavně-poučné. V části poučné dočítáme se o »prostonárodním básniku slovenském Mateji Hrebendovi,« že byl básníkem »od prírody«: dále výstrahu lidu od »dlžôb« (dluhů); čl. »Bôlhoj vyplatí dlžoby« pojednává o jistém druhu jetele, jehož pěstování se rolníkům slovenským doporučuje; pěkně se čte pojednání »Rolník holštýnský a náš,« taktéž cestopisný článek »Z Peštbudína do Viedne po Dunaji« je velmi poučný, i vyobrazení k němu jsou pěkna; z čl. »Naši židia« vyvozuje spisovatel naučení pro křesťany: »Rodáci, nedajte sa židom, ale nerobte zle židom!«; ve stati »Papiernictvo« dovídáme se o výrobě a druzích papíru. I z přírodovědy podány dva články: »Rys« (s vyobr.) a »O telegrafe« (taktéž s vyobr.). Poutavě psán je článek »Hamburk.« Časť poučná ukončena je »Domácim rádcem« a drobnými články »Niečo do kuchyne.« Časť zábavná zaujímá právem mnohem méně místa části poučné; obsahuje báseň »Na holiach,« pohádku »Biela Skala« a několik anekdot.

V seznamu »Výročitých trhov či jarmokov« uvedena jsou města nejen uherská, ale i ta moravská, jež od slovenských obchodníků bývají navštěvována. — Cena — celých 24 kr.!

Kupujme tento »Kalendár domový,« třeba že již máme doma jiný; seznámíme se s krásnou řečí slovenskou a ubohému bratru — vydavateli — pomůžeme. *J. H.*

Biblické příběhy a legendy ze zemí východních. Mládeži veršem vypravuje *Jan Nečas.* V Telči. 1888. Str. 41 v 8⁰.

Toto poetické dílko hodí se výborně mládeži dospělejší, obzvláště k deklamovánkám. První oddíl »Bibl. příběhův« obsahuje deset básniček ze Starého i Nového zákona s pěti úhlednými obrázky od Benzigera a spol. Jen čtvrtý obrázek na str. 17. nehodí se úplně k onomu biblickému příběhu, maje jiný význam. Sloh básniček jest obratný, lehký a plynný, jakož jsme si u vlasteneckého p. spisovatele již navykli. Vítáme tímto našeho p. básníka na poli dějepravy biblické. — V druhém oddílu jest čtrnáct legend ze zemí východních, vybraných to skazek s dobrým a ušlechťujícím naučením mravným, z nichžto nejvíce líbila se mi legenda orientalní s nadpisem: »Co je na zemi nejlíbeznějšího?« A opět: »Co se přihodilo na honu Antiochovi, králi Seleucie?« Ze života krále Šalomouna jsou tam dvě skazky východní, totiž: »Fíky« a »Tři sklenice.« Jak dojemné i pravdivé jsou verše mravoučné ku konci básně »Poupata a děti«:

> Neplač, matko, nenaříkej sobě,
> umřeli ti v loktech milé robě!
> Z vůle boží umírají malí,
> a jdou k nebes bráně
> před obličej Páně,
> dřív než vina mysl jejich zkalí (str. 29.).

Překlady básní z východu jsou od J. J. Salisa, L. Neuffera a C. Geiba. V básni tohoto posledního v řádku konečném: »překonán jsem od tvé šlechetnosti« mohlo lépe státi: »překonán jsem tvojí šlechetností.« *P. Method.*

O spolupůsobení kněze a učitele při vyučování náboženství. Příspěvek k rozřešení otázky školské vůbec a katechetické zvlášť. Napsal *R. Hrdlička,* kooperator v Hulíně. V Kroměříži. 1888. Str. 39 v 8⁰.

Spisek tento jest dobře promyšlen a důsledně proveden. Obsah jeho jest vzadu stručně naznačen, a sice: Vzpomínka místo předmluvy. I. O prospěchu spolupůsobení kněze a učitele. II. O nutnosti toho spolupůsobení. III. Příčina nynějšího stavu u vyučování náboženství. IV. O remuneraci katechetů. V. Náprava nynějšího stavu. VI. Další výhody řečeného spolupůsobení. VII. Námitky ve příčině dozoru. Závěrek.

Prostudovav bedlivě knížečku, v naší době zajisté vhodnou i časovou, povzdychl jsem si: »Ó kéž by!« — Sloh jest plynný a průhledný, přesně logický. Důvody jsou jasné a všestranné. P. spis. nedívá se na důležitou otázku školskou jen s jednoho obmezeného stanoviska, nýbrž posuzuje ji nestranně z rozličných hledišť. A proto odporučuje se tento důkladný spisek k bedlivému rozjímání a úvahám netoliko katechetů, nýbrž i všech učitelů světských. Ovšem potřebí především dobré a pevné vůle, pak jde všechno. Ve svornosti a jednotě zdaří se dílo společně snadně i lehce. Ale zlovolnosť a nesvornosť hromadí steré námitky a nesnáze. P. spis. čerpal patrně ze své mnoholeté zkušenosti kněžské i spolubratří svých. Úprava knížečky jest slušná, cena mírná. Spisek hodí se k valnému rozšíření. *P. Method.*

Kompas pro mladého dělníka, učně nebo tovaryše. Sestaven péčí spolku „Arbeiterwohl." Autorisovaný překlad. V Brně. 1888.

Spis tento obsahuje mnohá povzbuzující poučení, která odporučiti můžeme každému mladému dělníku k pilnému, rozvážlivému čtení. Přejeme spisu rozšíření nejhojnějšího, budouť slova jeho blaze v duši mladých lidí působiti.

Spis dělí se na tři části: I. Kompas polní, II. hornický, III. lodní. Kompas polní obírá se láskou k bližnímu. Spisovatel poukazuje na povinnosti dítek k rodičům i jich plnění. Uvádí dále mladíka do života vojenského, před jehož úskalími ho varuje. Velmi důležitou jest třetí kapitola »Známosti a svatby,« o které by náležitě čtoucí přemítal, si přejeme. V odstavci »Společenský život« nacházíme vhodná »Pravidla slušnosti.«

Kompas hornický pomáhá hledati vzácné poklady; ty jsou: zdravý duch a zbožné srdce. Aby duch byl zdravý, k tomu napomáhá pilnosť a pracovitosť. O obou promlouvá spisovatel, který poukazuje zvláště na slasti práce. Po práci milé jest odpočinutí. Odpočinek však svádí mládež k mnohým nepřístojnostem. V odstavci »Zotavení a volná chvíle« nacházíme mnohá zdravá zrnka, jichž by si mládež dobře všimnouti měla. Upozorňujeme zvláště na pokyny, týkající se domácího zaměstnání. O čtení promluveno na str. 53. následovně: »Čísti má člověk vždy s rozmyslem a ne řádky jen přelétati.« — »Čísti pouze není ještě ničím; čísti a mysliti — jest již něčím; ale čísti, mysliti a cítiti — toť je vzácná dokonalosť.« — Návštěva hostince jest důkladně probrána. Dále upozorňuje se dělník na pěkné vlastnosti: snaživosť, pořádku milovnosť, zbožné srdce.

Kompas lodní ukazuje úskalí pod hladinou života. Úskalí ta jsou: porušení cudnosti, opilství.

Přáli bychom si, aby na pozoruhodnou knížku tuto nejen mladí dělníci, ale i starší upozorněni byli. Čtení její přinese zajisté každému čtenáři užitek. Srovnáváme se plně se slovy »Doslovu«: »Kdyby se nám poštěstilo nalézti několik přátel mezi našimi mladými dělníky, kteří tuto knížečku s radostí až do konce dočtou, prosili bychom je také, aby »Kompas« navždy neodkládali, ale častěji doň ještě nahlédli. Není to snadno ve všech případech života kompas si řádně postaviti; tomu člověk nenaučí se zajednou, to jest úkolem na dlouhý čas.«

V příčině správnosti jazykové nemáme čeho závažnějšího vytýkati.

Odporučujeme »Kompas« co nejvřeleji. Žáci pokračovacích škol průmyslových měli by naň upozorněni býti a ku čtení jeho vybídnuti. *J. Novodvorský.*

Obrázková knihovna pro mládež. Řídí *St. Řehák-Kamenický.* Ročník VI. Sešit 5.—9. Nové Město nad Metují. 1888.

Sešit 5. „Črty cestopisné." II. Mládeži dospělejší podává *Frant. Bauer*, c. k. gymnasijní professor.

Spisovatel vede nás do proslulého města Krakova. Nejdříve líčí nám historii Krakova a vývoje jeho, potom přechází k povšechnému popisu města. Dále prohlédneme si hrad královský, velechrám sv. Václava, se všemi jeho památnostmi, zastavíme se na »rynku,« shlédneme »Sukiennice« i kostel Bohorodičky Panny Marie. — Pozornosti naší neujde též jagiellonská knihovna. Ku konci navštívíme mohylu Koščiuškovu. Popis Krakova čte se pěkně; poutá čtoucího až do konce. Řeč je správná. Připojená vyobrazení (Vavel a velechrám sv. Václava, Kaple sv. Stanislava, Hrobka Sigmundova, Marianský kostel) jsou slušná. Spis tento odporučujeme.

Sešit 6. „Z rodné půdy." Básně a povídky *K. H. Sýkory*. Illustrovali *Jan Dobeš* a *Karel L. Thuma*.

Knížka obsahuje osmnáct básní a dvě práce prosou psané. Předem musíme říci, že sbírka tato nikterak nad prostřednosť nevyniká. Mládež nebude po sbírce této toužiti. Básně, z nichž mnohé dosti nesrozumitelné jsou, nebudou mládež ku čtení lákati. Libujeť si mládež spíše v básních epických než lyrických. Jak lákati má ji na př. »Mé Valašsko,« z něhož uvádíme poslední slohu:

A co v těch písních hrá i plá,
to radosti a žaly —
však klidné jako na salaši
kdy ovečka jde po své paši
a za ní pasák malý...

Nedosti jasná jest i báseň »Zajíc a ježek.« Jak rozuměti tomu závodění? V básni »Pasáček« mluví se o hochu, který píseň loudí z píšťaly a vybízí se »Jen zpívej, hochu.« Na píšťalu se přece nezpívá! Co nikdo snad ještě neviděl, jest:

poslední chmura se
plaší a — vzdálí.

Splašený mrak toť vzácnosť! »Jsi chud a prostý, lide můj.« Proč jednou přídavné jméno určité a hned zase neurčité? Od slovesa stýskati není podst. jméno stezky. »máš trochu běd a stezků« (str. 20.). — »Na ptácích.« Útěk chlapců je nedosti jasně motivován. Že by chlapci pouhé vzdálené rány se zalekli — toť velmi pochybné. Naši chlapci jsou srdnatější, nedají se hned do breku. Výbor básní není šťastný. Též články prosaické valné chvály nezasluhují. Jsou to »Pasáček na Hostýně« (pohádka) a »Příhody strýce Tomáše.« Ani první ani druhá práce ničím pozoruhodnějším se nevyznačují. Obsah jest nevalný. Obrázky jsou vhodné, pěkně provedené.

Sešit 7. „Obrázky ze přírody." Časť IV. Nakreslil *Jan Havelka*, c. k. professor. Illustroval *Jan Dobeš*.

Svazkem tímto dokončeny jsou pěkné obrázky z přírody od *Jana Havelky*, uveřejňované již v ročnících minulých. Nacházíme zde články: »Sluka lesní,« »Sokol,« »Dvé našich přátel,« totiž pes a kůň. Články tyto, zdobeny pěknými vyobrazeními, jsou poutavé i mládeži srozumitelné. Bude je ráda čísti. — Menší záliby dojdou »Škůdcové našich lesův a sadů.« Dle různých pramenů napsal *Čeněk Kalandra*. Práce tato přidána jest na doplnění sešitu. Odpuzuje svou suchoparností, kterou spisovatel hleděl zmírniti. Popisování různých menších hmyzů nedojde valné obliby u mládeže. Přidáno jest vyobrazení krtonožky, ač by i vyobrazení jiných hmyzův, o nichž jest řeč, byla žádoucí. — Řeč obou spisů je správná. —

Sešit 8. a 9. vyplňuje „Věneček." Uvil na oslavu čtyřicítiletého slavného panování Jeho c. k. Apoštolského Veličenstva, Nejmilostivějšího císaře a krále Františka Josefa I. (1848.—1888.) *Stanislav Řehák-Kamenický*. Illustrovali *J. Dobeš*, *F. Jenewein* a *K. Thuma*.

Všech prací zde uveřejněných jest 25; z těch jest 9 psáno veršem, ostatní prosou. Většina prací vztahuje se k vykonané památné slavnosti čtyřicítiletého panování Jeho Veličenstva císaře. — Práce veršované jsou: »Ke dni 2. m. prosince 1888.,« napsal *E. Musil-Daňkovský*. — »Stjerno a Ethelrad« od *J. Nečasa*. — »Co andílkové v nebi dělají?« od *Jana Miloty*. — »Boj,« napsal *J. Zaričanský*. — »Sto let« od téhož. — »Sen utěšitel« od *J. Nečasa*. — »Slzy Panny Marie« od *J. Zaričanského*. — »Co je na zemi nejlíbeznějšího?« (Báj ze zemí východních) napsal *J. Nečas*, a »Potok« od *J. Zaričanského*. Básně jsou obsahem i formou velmi pěkné. Mládež bude je čísti ráda; snadno též obsahu porozumí.

Z článků prosou psaných vztahují se následující dílem k životu Jeho Veličenstva, dílem k panování jeho: »Před čtyřiceti lety,« »Císař František Josef I. největším dobrodincem mládeže.« Podává *Ant. K. Víták*. Jedná o vývoji školy obecné a vytýká dobro ze vzdělání plynoucí. Končí pak uznáním neocenitelných zásluh Jeho Veličenstva císaře, za jehož panování též nové školní zákony sdělány byly. »Některé události ze života našeho nejjasnějšího panovníka,« vyličují dobrotivosť Jeho Veličenstva. — »Vývoj a zmohutnění říše Rakousko-Uherské« od *E. Musila-Daňkovského* poučuje mládež o vznikání mohutné říše naší. — »Jak žije náš císař pán« a »Pamětní dnové z rodinného života císaře Františka Josefa I.« od *E. Musila-Daňkov-*

ského doplňují řadu článků těchto. — I ostatní články jsou pěkné a cenné. Jsou to: »Tatínkovy kanony« od *F. J. Andrlíka* (líčí horlivosť žáka). — »V Římě« od *Č. Tondra* (korunování Karla IV. za císaře římského, téhož lásku k zemi české). — »Křtiny,« ze svých cest popisuje *Frant. Kretz.* — Článek »Moudrý pan radní« od *M. Václavka* mohl ve sbírce této býti vynechán. — Poučný jest *Soukalův* článek »České granáty.« — Pěkná jest též pohádka od *J. Miloty* »Kouzelný hrneček.« — Příkladná jest pěkná *Špačkova* povídka »Malý hrdina. — *St. Kamenického* »Bez« taktéž chvály hoden jest. — *Jos. Soukal* vypisuje slavné vojenské činy G. Loudona. — *Mat. Václavek* napsal »O krejčím a jeho zlé ženě.« (Pohádka.)

»Věneček« zasluhuje pro svůj obsah odporučení nejlepšího. — Obrázky jsou pěkné. Nacházíme zde podobiznu Jeho Veličenstva Františka Josefa I., obrázek k povídce »Tatínkovy kanony,« k básničce »Co andílkové v nebi dělají,« »Křtiny.« obrázek k básni »Boj,« k čl. »Bez,« k pohádce »Kouzelný hrneček« (2 obr.), k básni »Slzy Panny Marie« a k pohádce »O krejčím a jeho zlé ženě.«

Z předešlého vidno, že »Obrázková knihovna« přináší práce celkem cenné, obsahu nezávadného. — Illustrace jsou pečlivě provedeny, obsah vysvětlují, jsou vhodny. Tisk jest zřetelný. Úprava sešitů jest slušná. Cena (16 kr. za sešit) jest mírná.

Odporučujeme »Obrázk. knihovnu« mládeži i školním knihovnám.

J. Novodvorský.

Besedy mládeže. Pořádá *Václav Špaček*, učitel. V Praze 1888.

Sv. 247. „Chudý vysloužilec.“ Povídka pro mládež. Napsal *V. Špaček.* (S obrázkem.)

Vysloužilec Hrdina ujal se opuštěného sirotka Vojtěcha Družiny. Vynaložil všechny své úspory, by chlapce vychoval a řezbářství vyučiti dal. Vojtěch odvděčuje se pěstounu svému řádným chováním a později i podporou. Podporu zjednává starému vysloužilci u bývalého jeho plukovníka, jemuž kdysi Hovora v bitvě život zachránil. — Obsah odporučení hodný, nezávadný. Vyznívá slovy písma: »Blahoslavení milosrdní, neboť oni milosrdenství dojdou.«

Špaček umí vypravovati plynně, poutavě. Povídka se pěkně čte. Mládež najde v ní zálibu. Řeč správná. — Knížku tuto odporučujeme. Cena (30 kr.) jest přiměřená. —

Sv. 249. „Šlechetný odplatitel.“ Povídka mládeži a jejím přátelům. Napsal *Ladislav Fiala.*

„Povídky“ od *J. K z Radostova* (S obrázkem.)

Hrdinou první povídky jest chlapec Vít. sirotek. Na přímluvu p. učitele dávají ho jeho příbuzní do učení k bratru p. učitele, jak dosti pozdě se dovídáme, zámečníkovi. — Uveden jsa zlým spoluučenníkem v podezření krádeže, jest Vít z domu vypovězen. Zbloudiv byl by zmrzl, kdyby se ho jakýsi pán neujal. V paní, manželce neznámého, seznáváme dívku, které otec Vítův dobrodiní před smrtí svou prokazoval. Páni ujímají se Víta, který doučuje se u mistra, jenž o jeho nevině se přesvědčil. —

Děj velice hledaný. Náhoda příliš na pomoc braná. Vypravování poněkud rozvláčné. Hrdina — sirotek — příliš již sevšednělý. Mládež přestává podobné čtení baviti. Práce celkem nikterak nad prostřednosť nevynikající. —

»Povídky« od *J. K. z Radostova.* Jest jich celkem sedm. »Spor o lepší místo.« (Potrestání neustupného.) »Zefírkova nehoda.« (Hrdina nemotorný pes.) »Jak se Blaženka napravila.« (Neslušné vyplazování jazyku vyléčeno podobiznou holčičky s jazykem vypláznutým.) »Jízda na sáňkách.« »Stín« (Bratři nechtějící jeden druhému ustoupiti.) »Jak krajky Kristinku prozradily.« (Trhala totiž angrešt, což jí bylo zapovězeno. Chystal prý jí ho otec darem k svátku!) »Jeník a vrabci.« (Jeník krmil vrabce o žních. Matka ho pak poučila, že má vrabce až v zimě krmiti.)

»Povídky« tyto velice málo přispějí k dobré pověsti »Besed mládeže.« Nezamlouvají se ani malicherným svým obsahem, ani vypravováním.

Doufáme, že pořadatelstvo i vydavatelstvo »Besed mládeže« bude přísněji k obsahu uveřejňovaných prací přihlížeti. Prací prostředních a ještě méně cenných máme v literatuře pro mládež nazbyt, netřeba jich ještě rozmnožovati. Méně svazků — ale cenných.

Úprava »Besed mládeže« je slušná. Tisk zřetelný. Cena sešitu (30 kr.) jest mírná. Obrázkům by nikterak neškodilo trochu více umělosti a propracovanosti

J. Novodvorský.

První moravská obrázková knihovna pro českou mládež. Pořádá *Josef Soukal.* Ročník II. Čís. 23. a 24. R. 1888.

„Z chatek moravské Slovače.“ Pohádky a pověsti z okolí uh.-brodského. Sepsal *Jos. B. Kolář-Kochovský,* učitel. Ve Velkém Meziříčí.

Přítomný svazek obsahuje 30 pohádek. Jsou to: »O divotvorné studánce.« »Anička a Kačenka.« »Hrdina Jakub,« »O bratrovi a sestře,« »Neposlušný vlček,« »Kohoutek a slepice,« »O ptáku zlatohlávkovi,« »Vyslyšená prosba,« »Vodník,« »O Pavlu kovárovi,« »Pán Bůh na ně nezapomněl,« »Jiří a mrtvý,« »Proč nedělá vrabec kroků.« »O pyšném králi.« »Dva bratři,« »Chudobný Bárta,« »Dobrý Štěpán a nehodný Martin.« »Starý Brychta.« »O dvou drátenících.« »Divotvorná kabela.« »O Janu Radspalovi.« »O chudobném hrnčíři.« »Zlaté koště,« »O Cukráčkovi,« »Kladivo, zvonec a kocour.« »Rohlíkový les,« »O původu vesnice Korytné.« »O dvou vojácích.« »Původ lípy« a »O Aničce a Verunce.«

Obsahů vytýkati nebudu. Kdož by neznal mnohých těch pohádek, jsouť v hlavním velice si podobny, jen v podrobnostech se lišívají. — Obsah všech v této sbírce uveřejněných pohádek jest nezávadný. Mládež může pohádky tyto čísti. Že je bude čísti ráda, netřeba dokládati — jsouť to pohádky. Vypravování jest srozumitelné, není příliš rozvláčné. Pohádky čtou se pěkně. Unavuje však časté opakování některých rčení: na př. »divno a jinak« —, kteréhož na mnohých místech i nesprávně jest užito, »takovou a takovou.« Taktéž slovo »tuze« v některých pohádkách velice často i na úkor stručnosti a plynnosti se opakuje. Totéž možno říci o slově »sám, sama.«

Mnohým rčením není mládež zvyklá. Co znamená na př. pokrm svatební (»Neposlušný vlček«), nedovede si vysvětliti. »Všude zlato do zlata.« »Jene Bárto, dej mi trochu polévky a z e d v a z e m á k y, již jsem tři dny nejedl.« Jak tomu rozuměti? Slovo »kopaničář« mohlo býti pro mládež v Čechách vysvětleno. »Hemžila se labuť do labutě« (str. 59.). Nečeská jsou rčení: »Co to za mladého pána« (str. 53.), »přes to přese všecko« (str. 55.), »dám ti pomoc« (str. 62.), a některá jiná. Na str. 24. čteme: »Však po nějaké době omrzel se Zlámalce hrnec s moukou a ona ho poslala ku ptákovi« . . . Koho? Hrnec?

Z uveřejněných zde pohádek přáli bychom si, by vynechány byly: »Vyslyšená prosba« (str. 27.—28.) s obrázkem, »Jiří a mrtvý« (str. 42.—44.). I některé jiné mohly lépe spracovány býti.

Celkem však můžeme spis »Z chatek moravské Slovače« mládeži ku čtení odporučiti. Illustrace, pocházející od K. L. Thumy, jsou pěkné. Cena (28 kr.) jest mírná.

J. Novodvorský.

Přítel domoviny, r. IV. č. 5.

„Doba úpadku a vzkříšení národní literatury české se zřetelem k událostem dějepisným.“ Napsal *J. M. Hovorka.*

„Pomoc v nouzi.“ Příspěvek ku poznání zdrojů lepšího blahobytu pro hospodáře. Sepsal *A. Večeř,* učitel při hospod. škole ve Velkém Meziříčí. Str. 206.

O literatuře české venkovan náš nejméně ví. By poněkud čtenáři »Přítele« v té příčině nabyli znalosti, napsal jim J. M. Hovorka článek »Doba úpadku a vzkříšení národní literatury české.« Šťastná to myšlénka, jen přáli bychom si míti ji pečlivěji provedenu. Pan spisov. počíná svůj článek řadou spisovatelů doby Jagaillovské a končí jej blahodárnou činností Jungmannovou. Objektivnosť Hovorkovi vůči jesuitům by neškodila. Může býti pravda, že někteří členové z téhož řádu nějakým spůsobem rozkvětu literatury odporovali, ale přese všechno to přece bychom nepodepsali výrok p. spis., »že v knihách jesuitských horleno proti všemu pokroku, který veřejně za ‚bláznovství‘ a ‚mudráctví‘ byl vyhlašován.« Úryvku, který p. Hovorka na dotvrzenou svých slov uvádí z knihy »Kvítí z hory Sionské« v překladu Milona Hubácia, rozumíme jinak. Opat Jarolím Hyrnhaim, původce knihy, o níž je řeč, jistě měl na mysli mudráky doby své téže jakosti, jako my máme, když bojujeme proti rozšiřovatelům tak »řečené« osvěty nekřesťanské. Tanula mu možná na mysli

místa ze »Zlaté knihy« Tomáše Kempenského z knihy I. v článku druhém: »Každý člověk si přirozeně žádá mnoho věděti; ale veliké vědění bez bázně boží nač jest? Mnohé věci jsou, které věděti málo nebo nic neprospívá duši. I jest nemoudrý, kdo něčemu se věnuje více, nežli tomu, co mu k spasení jest.« Co se týče poznámky Hovorkovy o Ant. Koniášovi, ať si otevře p. spis. Riegrův »Naučný slovník.« tam se dočte přece něčeho jiného. Jinak Hovorka unikl minulým výtkám našim, i čeština je mnohem lepší.

Za literarní statí jest pojednání Večeřovo pro hospodáře »Pomoc v nouzi.« Jest to výběr rad, jak si hospodář má počínati, by byl v domě jeho blahobyt. Některé rady, tušíme, jsou pouze napsány ve spisku jmenovaném, které snad ani v domácnosti p. spisovatelově se neprovádějí, nebo by se neprováděly, kdyby byla příležitosť. Pan A. Večeř v sedmi částech rozložil svůj návod, jak by si mohl pomoci hospodář v nouzi. Hned z kraje vybízí rolníka českého, by byl šetrným a skromným, aby dobře počítal, aby dokonale znal, jaké má jistiny základní a provozovací, by dobře obdělával své polnosti, v čas pracoval, aby se dal pojistiti a spolčoval se, konečně by více dbal o výchovu svých dítek, jimž často nevěnuje takové píle, jako domácím němým tvářím. Řádky Večeřovy jeví pilnou práci, každý čtenář z nich něco pro sebe si vybere. Též pilně mateřštiny hleděno. (O. p.) *J. V.*

Časopisy.

Zábavné listy. Obrázkový časopis pro lid český. Redaktor *J. L. Turnovský.* R. X. V Praze 1888.

»Zábavné listy« určeny jsou pro lid český. Myslíme, že míněny tím širší vrstvy čtenářstva. Spis, který určen jest pro lid, nesmí býti v uměleckém ohledu méně dobrým než spis pro vrstvy vzdělanější. Neníli to, co chatrnějšího jest obsahu, pro inteligentní čtenářstvo, nestane se to dobrou četbou pro lid. Pro lid mají býti spisy zvláště dobré, obsahu cenného. Rozdíl spisů pro inteligenci a pro lid nemá jeviti se v cennosti obsahu i dokonalostí formy; ten jeví se jen ve volbě předmětů a jich spracování, by práce taková stala se těm, jimž podána, srozumitelnou a tím užitečnou. Co platen sebe lepší spis, když mu čtoucí porozuměti nemůže. Dokonalé, snadné porozumění obsahu jest předním požadavkem, který pro knihu pro lid máme. Když chystali jsme tento referat o »Zábavných listech,« dostal se nám do ruky 1. sešit »Vlasti,« v němž Fr. Pohunek ve čl. »Volné listy« o knihách promlouvá. Mnohé myšlénky z čl. toho byly obdobou myšlének našich, proto neváháme jich tu uvésti.

»Mnoho ve světě zmůže meč, více však zmůže slovo: meč vniká jen do těla, jež buď raní neb usmrcuje, slovo však vniká až do nejvnitřnějších útrob člověka, razí si cestu přímo k srdci a působí naň stokrát mocněji než jakákoli zbraň.«

»Vedlé moci slova živého, slova mluvného od úst k ústům není na světě žádné větší moci nad moc slova psaného — —«

»Takovými se stáváme, jaké jsou knihy spisovatelů, jež stále čítáme.« »Jako totiž pokrm tělesný, když požíváme, přechází v naši krev a podle toho, jaký jest, tělu buď prospívá nebo škodí, tak vniká i pokrm duševní, obsah totiž knihy, jíž pozorně čteme, do naší duše, spojuje se s ní a působí na ni buď k jejímu prospěchu nebo k její škodě.«

O spisovateli praví: »Několika větami může uvésti na pravou cestu tisíce lidí, ale několika jenom větami může též otráviti život tisíců.«

»Žádná bitva, byť byla třebas sebe krvavější a nešťastnější, nemůže národu zdravému a nezkaženému tak uškoditi jako špatná kniha.«

»Nákaza knihou působená rychle se šíří, přechází s otce na syna a s pokolení na pokolení.«

»Jako však mohou tomu kterému národu špatné knihy velmi uškoditi, ba jej i zničiti, tak mohou opět knihy dobré býti jeho spásou.« Spisovatel dokládá se probuzením národního života našeho.

Působili špatná kniha zhoubně v národech mocných, oč zhoubněji působiti by musila v národu našem, který pořád ještě k životu buzen býti musí. Každému upřímnému vlastenci musí na tom záležeti,

aby lidu dávány byly do rukou jen knihy dobré, knihy, které by mysl jeho zušlechťovaly, k velkým věcem povznášely.

Bohužel, že tohoto vznešeného účelu literatury u nás dosti nešetřeno. Lidu dáván do ruky brak druhu nejhoršího a ten mu byl za nejlepší duševní stravu vychválen.

Pilně dlužno přihlížeti tedy, aby myšlénky šířené ve spisech nepůsobily na lid zhoubně.

Na spisech pro lid požadujeme: Jadrný obsah, žádné plané, jalové tlachy, myšlénky zdravé, cenné, vše, co by lid na scestí sváděti mohlo, budiž vyloučeno, provedení budiž vzdělání čtoucího přiměřené, vypravování úplně srozumitelné, řeč správná, všech kazimluvů prostá. Zdali »Zábavné listy« jsou dobrým časopisem pro lid, ukáže následující.

Básně nebyly mnoho pěstovány. Lid jich nečte, aspoň těch novějších. Proč? Protože v spoustě slov obyčejně myšlénka se ztratí a pouhé rýmování nedochází obliby. Verše našich předních buditelů byly čteny i v chaloupkách. Proč? Protože byly lidu srozumitelny. Toho u většiny nynějších básní neshledáváme. Nechuť k básním neomlouvá, že lidu básně podávány nejsou. Podávejme mu básně vhodné, a uvidíte, že je čísti bude a že je čísti bude rád. Dejte mu na př. čísti »Zastavenîčko v ráji.« uvidíte, jak zazáří oko čtoucího, uvidíte, že i jiným bude předčítati a snad že bude je uměti za krátký čas napaměť. Podobné cit vlastenecký budící básně nikdy účinku se neminou. Pouhé však reflexe nebudou nikdy lidu milé. — Vždy přimlouvati se budeme, by v básních pro lid převládal živel epický. Kdo zná náš lid, přisvědčí nám. —

Básně v »Zábavných listech« uveřejněné mnoho nad prostřednosť se nepovznášejí. Jest jich celkem 26: z těch jsou 2 přeložené. —

Pěkné jsou »Náš štít« od *S. A. Košťála*, »Kozákov« od *Fr. Šimona*, *Vrchlického* »Vánoce,« »Na Ohebi,« »V listopadu« od *Ludmily Grossmanové-Brodské*, »Duma na hřbitově vyšehradském« od *A. Mužíka*, »Děti« od *Ant. Želenského*. Velice pěkné jest již dříve uvedené »Zastavenîčko v ráji« a »Dětem« od *J. V. Sládka*. Mnohé lidu se nehodí. Na př. práce *V. K. Cížka* nenajdou mnoho čtenářů. »Hrdinná dcera« od *Eliáše Rezka* ani obsahem ani formou odporučiti se nemůže. —

Opakujeme ještě jednou, že básně »Záb. listů« celkem neuspokojují. V nich však nenalezá se těžiště časopisu tohoto, to leží v části prosaické. O té chceme šířeji promluviti. (P. d.) *J. A. Antonínov.*

Revue philosophique.[1]) Hodlajíce podávati v časopise věnovaném hlavně literatuře krásné obsah časopisu filosofického, budeme všímati sobě pouze článků týkajících se aesthetiky, které s úkolem a cílem tohoto časopisu ovšem úzce souvisí.

Časopis Revue philosophique jest měsíčník vycházející letos už třináctý rok redakcí proslulého psychologa F. Ribota v měsíčních sešitech přes 100 stránek majících; celoročně se předplácí 33 franků. Každý sešit obsahuje 1. několik samostatných článků; 2. rozbory a rozpravy o nových spisech filosofických francouzských i cizozemských; 3. co možno úplný přehled obsahu cizozemských periodických časopisů filosofických; 4. poznámky, doklady, pozorování, jež by mohly poskytnouti novou látku a nová hlediska. Literatura německá, anglická, ruská, vlašská, španělská jest tu zastoupena měrou značnou, zejména filosofie německá velké se těší pozornosti. Z literatury české ovšem samo sebou málo tu býti může; ale našli jsme aspoň mezi oznámenými tituly nově došlých spisů též Lindnerovu paedagogiku letos vyšlou a český filosof Kadeřávek (Kaderavek) dostal se do naší revue aspoň potud, že v německém časopise „Philosophisches Jahrbuch" uveřejnil pojednání: „O původu pojmů."

Právě k 11. sešitu letošího ročníku přiložen byl obsáhlý sešit podávající abecední přehled obsahu dosavádních 12 ročníků. Jest tu nahromaděno látky hodně ze všech oborů filosofických a i aesthetika ač slaběji zastoupena přece čestně.

Letošího ročníku máme před sebou 11 sešitů. Kořisť pro specielní obor aesthetický letos není zrovna značna. Jsou tu především dva hlavní články.

V 3. sešitu známý nám *B. Perez* (Srv. „Hlídka literarní" 1888 str. 212.) uveřejnil článek L'art chez l'enfant. Le dessin, patrně

[1]) Dle přání projevených a za příkladem jiných lit. časopisů hodláme mimo pouhé tituly cizích rozprav o některých důležitějších podati také stručné zprávy, pokud nám budou přístupny.

ukázku z autorova nyní již vyšlého spisu L'art et la poésie chez l'enfant. Úkolem článku toho jest ukázati, kdy a jak dítko rozumí obrazům, jak je vykládá a jak konečně samo obrazy kreslí. Spisovatel vede si naprosto positivně, tvrzení svá dokládaje hojnými příklady z vlastního nebo cizího pozorování dítek. O přesnosti dokladů se každý může přesvědčiti z vlastního pozorování dítek. — První obrazy objeví se dítku v zrcadle, nemají v sobě ovšem nic aesthetického, ale úplný jejich dojem obsahuje živel intellektuelní, poznání, a živel citový, překvapení a zálibu z poznání. Již po třetím měsíci dítko se rádo dívá do zrcadla a ve 14. měsíci obraz poznává jakožto obraz. Jakmile dítko pozná, co znamená obraz v zrcadle, může to poznati i v malbě nebo na výkresu. Obtíž se zdá ovšem větší, když se jedná o výkres malého rozměru, ne barevný, nýbrž černě vyrytý. Avšak jest známo, jak vůbec se odhaduje vzdálenosť nebo velikosť předmětu: dějeť se na základě soudů spočívajících na různých zjevech měnitelných a u každého člověka subjektivní měřítko způsobujících. I na barvě tu nejméně záleží, rozhodujíť tu hlavně n. p. pocity svalové, tedy při obraze vzpomínky na dojmy hybné sdružené se vzpomínkami na dojmy barevné. Zvětšování nebo zmenšování vniterného obrazu jsou tudíž výsledkem různého odhadování, prostá záležitosť obraznosti a vůle. Vše to u dítěte se ovšem děje nevědomě dle subjektivního zmenšování a zvětšování, a schopnosť vykládati si obrazy, poznati, co obraz představuje, zajisté u dítěte jest málo pokročilá. Někteří vidí schopnosť tuto u dětí šesti- až sedmiměsíčních, kdežto spisovatel má za to, že co se často pokládá za poznání obrazu, jest spíše výsledek jistého sdružení slov a postav. V 12—15 měsících lze připustiti, že dítě s jistou pomocí může v malém výkresu uhodnouti podobu lidskou nebo domácího zvířete. Toto poznání však ještě málo dítě zajímá. I ve věku 2—2$^1/_3$ roku záliba, již dítko pociťuje z umělých reprodukcí, málo se rovná zálibě na obrazech v zrcadle. I představy, které má dítě již mluvící o bytostech a předmětech zobrazených, jsou velmi neúplny. Teprve kolem čtvrtého roku intellektuelní výklad a citový účinek obrazů značně pokročily, zůstávajíce ovšem v oboru nejprostších pojmův i citů. Dítko vykládá obrazy více srdcem než rozumem. Vidí v obrazech pomocí odpovědí svého okolí rodinné výjevy, které se odehrávají mezi domácími osobami a zvířaty. Sdružuje obrazy s různými povídkami, které se mu vypravují. Zejména tak dívky činí, méně hoši, kteří ovšem rádi nalezají též lidské a zvířecí tvary v předmětech, ve skvrnách zdí a stromů, v oblacích, v plamenu. Jestliže náklonnosť tato špatně jest vedena, obrací se a vede k romantičnosti a fantastičnosti, a vede ku zničení zevrubnosti a pravdy v obraznosti malířově. Tak s této stránky Rotticelli, kritisován Leonardem da Vinci prohlásil, že prohloubené studium krajiny jest zbytečno, neboť postačí hoditi na zeď houbu nasáklou různými barvami, abychom na zdi obdrželi skvrnu, ve které můžeme rozeznati krajinu. Tak tento malíř maloval velmi smutné krajiny. Jest ovšem pravda, dodává Leonardo da Vinci, že v této skvrně, kdo je hledati chce, vidí různé invence, totiž hlavy lidské, různá zvířata, bitvy, skaliska, moře, oblaka nebo lesy a jiné podobné předměty. Má se to jako se zvukem zvonů, v nichž každý může rozeznávati slova, která se mu líbí. Ale ač tyto skvrny poskytují různé motivy, cosi zvláště podrobného nedovedou vymeziti. Spisovatel dodává: „Víme, že G. Doréa velmi rozhodný vkus pantheisovati přírodu souvisí s obrazností mnohdy bezměrně symbolickou a vždy méně tvůrčí než fantastickou. — Snaha představovati sobě všude obrazy života zprvu slyšenými povídkami se obírajíc, později i s první četbou splývá. Mimo to vzrůstá i potřeba rozšířiti a okrášliti divadlo, kde ty drahé bytosti nepřestávají hráti své dojemné tragoedie. Vášnivá hra s obrazy přibírá přírůstek vznětu, zevrubnosti i krásy. — Podobizny dítek nezajímají, leda že jsou to podobizny rodičů nebo přátel; dívá se na ně pozorně, i když jich nezná, ale marně v nich hledá pohybu, slova, života, ba mnohdy i ostýchá se těch zraků ztuhlých, těch postav nehybných, těch obličejů lhostejných. Konečně nedovedou se dítky na podobizny ani dívati, pohlížejíce na ně z příliš blízka nebo daleka. — — Nyní přechází Perez ku vlastnímu zobrazování předmětů dítětem; toto počíná od 3.—5. roku a týká se hlavně člověka a zvířat, hraček a některých domácích předmětů. Zvláštní zálibu však dítko má pro člověka, jejž rychle od zvířete rozeznává i v prvních pokusech. Onoho zobrazuje s hlavou čtvercovou nebo kulatou a dvěma dlouhýma nohama, toto válcem neb obdélníkem, jenž představuje po-

dlouhlé tělo zvířecí stojící na nohách vyobrazených 4 kolmými čarami. Tvář obou je naznačena jedním, dvěma, třemi nebo čtyřmi body značícími oko, dvě oči, ústa, snad i nos. Onen čtverec nebo kruh hrubě narýsovaný snad nejen hlavu než i poprsí značí: dítko všímá si jen toho, co nejvíce v oči bije. a tato podstatná věc mu postačí, aby význačným znakem rozeznalo člověka od zvířete. Avšak již ve 4. roce mnohé dítky se nespokojí s takovýmto obrazem; kreslí již tvář v profilu ovalní nebo čtvercovou s jakýmsi nosem a k tomu buď spojovací přímou čarou buď bezprostředně připojí jakýsi pytel ani ne čtyruhelný ani dlouhý, někdy kuželovitý, jindy hruškovitý, který představuje poprsí. Některé dítky dělají výkresy jen z profilu, jiné pouze lícní (en face), jiné spojují obojí. Další pokroky více nebo méně samovolné nejdou nikdy zcela pravidelnou čarou vývojovou, nýbrž dějí se v podrobnostech jako náhodou s té či oné strany. Nicméně řídí se všeobecnými podmínkami, které vysvětlují technickou neznalosť dětskou, jeho krátké pozorování, jeho rozmarnou pozornosť i paměť a zvláště to, co lze nazvati důvodem nebo bludy jeho logiky. Nejdříve se hlava obohacuje vážnými podrobnostmi. Oko — bod v profilových útvarech se obklopí malým kruhem: panenka, bělmo i víčka se rozeznávají. Řídčeji se toto zdokonalení jeví ve tvarech lícních, vždy pečlivěji jest vypracováno oko tvaru jednobokého, kde má tvar převráceného kužele, jehož základna spočívá na ose nosu; někdy (u 7—8letých dětí) kruh obklopující černý bod sám jest obklopen jiným větším kruhem. což obočí asi představuje. Nos jest vždy špatně udělán' i u dítek 8—10letých. jest vždy buď orlí nebo tupý. Někdy jest to nos rodinný, poněvadž forma jeho jest obyčejněji před zrakoma mladého kreslíře, který „tedy také pracuje dle obraznosti“ své, „de c h i c,“ jak říkají umělci. to jest dle svých převládajících dojmů. Čára křivá nebo lomená trochu doleji pod nosem v hlavách profilových tvoří ústa; čára tato jest málo zjevna, když ústa originalu jsou zavřena, což dítě dosti pozdě se snaží zobraziti. Na hlavách lícních vodorovný nebo šikmý tah označuje ústa dostatečně. Některé děti přidávají pod tuto čáru dva nebo tři body, které mají naznačovati zuby: zavřená ústa, která přece ukazují zuby, nejsou na závadu dětské logice. Ucho nejsouc dosti patrno u člověka v dětském výkresu obyčejně schází, více v kresbách profilových než v jiných. Již hned z počátku dítko kreslí i vlasy i klobouky nebo čepice na hlavě. Vlasy jsou zobrazeny dosti hrubě buď čarami přímými dubkem stojícími kolem lebky buď řadou křivek jdoucích z čela k záhlaví buď směsí černých čar tvořících nepravidelnou černou skvrnu atd., zkrátka buď čarami rovnými seskupenými nebo křivkami kroužkovanými. — Profily se obyčejně kreslí od pravé strany k levé a mezi všemi hlavami se jeví příbuznosť, což více jest následkem zručnosti než špatného pozorování. Umístění rukou na výkresech dětských jest zjev velice zajímavý. Z počátku sice scházejí, avšak i dítko čtyřleté je již kreslí. Kreslí je především prodloužené s obou stran osoby lidské buď dvěma rovnýma nebo lomenýma čarama, jejichž šířka závisí na tužce; jeli hrubá, budou užší, ale nikdy dvojité pro obě ramena. Tento pokrok nastane až v 7, 8, 9 letech, kde každé rámě jest zobrazeno jakýmsi neforemným dlouhým střevem; u každé ruky jsou prsty 3—5, 6 nebo 7 v podobě malých čar z konce ruky vycházejících. Umístění rukou jest velmi měnlivo dle věku a stupně pozorování nebo zručnosti technické. Jeli hlava s trupem spojena, ruce vystupují z prostředka nebo zdola tohoto čtverce neb ovalu. Když poprsí odděleno jest od hlavy, ruce vystupují ze čtverce nebo pytle, který jej představuje, z krku, ba i z východiska nebo kteréhokoli bodu noh. Mnohé dítky i 9—10leté nechávajíce ruce rozbíhati na levo i na pravo přece z jednoho bodu trupu je nechávají vycházeti, což ovšem jest následkem i jejich nezručnosti umělecké i neznalosti optických účinků, neboť že obě ruce z jednoho bodu nevycházejí. jest jim známo. Jen zřídka i dítky intelligentní nechávají obě ruce vycházeti z bodů sobě blízkých, některé je kreslí dosti daleko jednu ode druhé, jiné je kreslí z prostřed zád, jako rybí ploutve. Toto zdvojování rukou nebo nohou i očí, nosu a uší na téže straně osoby lidské musilo dlouho trvati i v předhistorických pokusech kresebných. a jakkoli již neshledáváme toho stop v umění divochů, jelikož i tyto výtvory jsou přece jen díla pravých umělců majících za sebou dlouhou tradici, nalezl přece zdvojování nohou Schoolcraft na některých nápisech v Missouri a Novém Mexiku. Perez se táže, zda anomalní tyto výtvory primitivních umělců neměly vlivu

na symbolické zosobnění prvotních božstev, tak jak umělci řečtí přispěli ku zdokonalení hellenské mythologie. — Jakmile dítko dovedlo článkovati obě ramena buď úhlem buď křivkou, dává osobám do rukou různé věci, pravá se vztyčuje vzhůru (n. p. drží dýmku v ústech), levá se kloní dolů (opírá se o hůl, šavli); dítky méně intelligentní dlouho obě ruce kreslí dolů a držící předmět týž. Nohy zprvu jsou dvě kolmé čáry, často zakončené čarkami vodorovnými v pravo na pravé, v levo na levé noze, což představuje obutou nohu. Ale některé dítky dle analogie rukou zakončují i nohy několika rovnými rozbíhajícími čarkami. Když pak i nohy se zobrazují „střevem", zakulacené zakončení patrně naznačuje vyčnívání ku předu u obou nohou. Dlouho obě nohy jsou proti sobě postaveny jako na středověkých skulpturách, a dítko znajíc články nohou ještě méně než rukou kreslí nohy rovné u člověka, ať běží, nebo sedí na koni, u stolu, ve člunu. — Na to všímá si Perez a hledí vysvětliti některé anomalie na výkresech dětských (dva nosy, pták se čtyřmi nohami), které jsou následkem „přílišné" logičnosti, po níž se snaží dítě, nebo nedostatku technické zručnosti, vědy optické, neznalosti perspektivy a proporce. Nepronikavosť a neprůhlednosť zdají se, že vůbec neexistují pro naivního kreslíře (n. p. vlasy prostupují látku klobouku atd.). — Konečně i u dítek již se jeví snaha po malebnu a zajímavu, což se mění dle věku, pohlaví, povahy, intelligence kresličů, jakož i dle nahodilých okolností života, okolí, ročních dob. Zajímavo jest, že obyčejné nebo nahodilé přídatky ženského pohlaví nebývají výlučným majetkem umělců příslušících dotyčnému pohlaví; dívka užívá dýmky, hole, šavle, chlapec kazajky, krajek, slunečníku. Oběma pohlavím však společny jsou n. p. kouř dýmky, komínů, lokomotiv, parních lodí, nebo knoflíky pláště zobrazené jednou nebo dvěma řadami bodů. Všebecně tudíž umění dětské, jako logika i citivosť dětská, pokračuje od jednoduchého ku složitému, od celku k podrobnosti, od podrobnosti nejpatrnější k podrobnosti nejjemnější. Umění to pak charakterisují redukce nebo soustředění forem, linearní prostota, vývoj směrem k celitosti. Nedostává se tu pak i přes methodický směr celitosť a křížení forem, jednota typu a plánu. Specialní vlastnosti umělcovy přehlednosť, zevrubnosť, cit proporce, cit výraznosti i cit idealu, nalezají se spojeny nebo vyvíjejí se záhy ve značné míře u velikého počtu dítek intelligentních. U některých, kterým buď nějaké rady se dostává, nebo které přilnou k některým modelům snadno napodobitelným, dostoupí zručnosti překvapující; Perez uvádí toho příklady. Exaktního citu proporcí nebo přísné zevrubnosti výkresu nelze ovšem žádati od dítek 7- neb 8-, ba ani 9- a 10letých. Nejméně ztřeštěné jsou neschopny podříditi úplně podrobnosti celku a zachovávati směr velkých čar. Zdrží se u některé podrobnosti, poněvadž je překvapila, nebo poněvadž k vůli ní výkres začaly: nebo rychle po celku se smeknou, spokojíce se s jakous takous podobou. Chyby tyto neznamenají původního a nenapravitelného nedostatku pozorování a soudu. Vztahují se spíše k nedostatečnému cviku a závisí více na povaze než na intelligenci. Povahy živé, bujné sotva mohou ustáliti své vjemy za přítomnosti předmětu a zevrubně je naznačiti v jeho nepřítomnosti. Obrazy jejich jsou živé, duchaplné, ale nestejné. Duše chladné, ale pozorné a pozorující mají více zevrubnosti a míry, ale méně života a podobnosti nebo pravděpodobnosti. Praktický cvik vášnivě provozovaný a vážně řízený může zmírniti tyto chyby a uvésti u jedněch i druhých ony vlastnosti ve vzájemnou rovnováhu. — Perez uvádí i příklad, jak si utvoří i dítko ideal krásy a kreslí pak osoby, které se nejvíce přibližují k tomuto idealu. Není sice tento ideal nic jiného než očištěná a okrášlená upomínka na některé z těchto osob. Ale dítko i tak jest uchváceno krásou, že stane před krásnou tváří. Není vůbec umělce ba i osoby jen trochu dojmům aesthetickým příbuzné, která by nepociťovala onoho bleskorychlého dojmu krásy lidské. Nad zálibu z krásného činu není záliby větší, čistější a snad všeobecnější jako pozorovati krásný obličej. — Člověk nebo zvíře — toť jsou oblíbené předměty dětských kreseb. Krajina nechává je lhostejným, neboť kresba krajiny předpokládá i schopnosť abstrahovati malé skupiny z velkých i schopnosť graficky vnímati perspectivu, synthetickou sílu a jemnosť vidění, jemnosť čáry. — Nahota dítko odpuzuje, člověk nahý jest pro ně výjimkou, normalním člověkem jest dítku člověk oblečený. — — Ukázka tuto podaná jest zajisté s to, aby vzbudila touhu seznati celý spis. (O. p.) *Č.*

Německý jesuitský měsíčník „**Stimmen aus Maria-Laach**" přináší v posledním

ročníku (XXXIV. 1888.) vedle četných článků bohoslovných, historických i aesthetických několik skizz literarně historických z péra jesuitů *W. Kreitena* i *A. Baumgartnera*.

O nejnovějších plodech literatury německé několik zajímavých zpráv podal *Kreiten*. Zmíniv se o almanahu básníků rýnsko-vestfalských celkem pochvalně, upozorňuje na nově založený poetický organ pro katolíky „Dichterstimmen der Gegenwart," jehož úkolem pěstovati poesii povznášející z kalu života; přičiňuje některé poznámky k básním, cenou pocténým a uveřejněným v akatolickém listu „Deutsches Dichterheim," ktežto velmi rádi přijímají básně plné hnusu, frivolnosti, sprostoty, tak že, čím báseň obsahu nestoudnějšího, tím spíše má naději na cenu. Podobně znemravňující směr jeví se v nově založených liberalních poetických listech „Neue poetische Blätter," kdež „koryfeové národu" německého, básníci přemrštěného naturalismu, bezmezného pessimismu a krajního optimismu Hermann Friedrichs, H. Lorm a j. libují si v látkách, čerpaných z úzkých, starých, smrdutých uliček, kde děti bratrsky válejí se s prasaty a psy, muži pak a ženy bez ostychu nazi chodí. Postavou velevítanou bývá jim zvrhlý kněz. — „Nejnovější povídky" *Felixa Dahna* mají tendenci pohanskou. Je v nich notná dávka blaseovaného pessimismu a skepticismu; v historických je pramálo pravdy a pravděpodobnosti, jsou to spíše mythy, než věrné obrazy jistých dob, v socialních strohý naturalismus, místy ozářený „bengalským ohněm," myšlénky protináboženské, protikatolické. Byť i dialog byl druhdy pln pěkných sentencí, byť i technika prací prozrazovala ruku obratnou v líčení povah i v popisech, přece pro základní idee jeho prací, jimiž činí útok na nejsvětější přesvědčení řádných katolíků, na pravdy nedotknutelné, jimž se posmívá: nelze celek nazvati dílem uměleckým. Neboť duší díla uměleckého je idea, ta pak náleží v obor rozumu; máli rozum upokojiti se a míti z četby požitek umělecký, musí se mu idea jeviti pravdivou, musí tedy rozum na uměleckém díle přede vším vyžadovati pravdu. K různým druhům pravdy náležejí pravdy náboženské a mravní, jimž tudíž idea díla nesmí odporovati; Dahn však tu podává něco za pravdu, co uráží rozum čtenářův a pravdy, jím uznané. Tím obecenstvo z četby takové odnáší si ne požitek ale sklamání. V povídkách „Co je láska" i „Až k smrti věrný" vystupuje do popředí až příliš nedůstojné nepřátelství proti církvi a chvála pohanství. Libuje si v líčení scen za „přítmí a měsíčního svitu."

A. Baumgartner upozorňuje na krásy jednoho zpěvu ze staronorvéžské Eddy, zvaného „Píseň o slunci," který zve „Božskou komedií v zárodku . . . , provedenou několika mohutnými rysy, ovšem beze scholastické filosofie a theologie, ale vysoce poetickou." Sloky její — počtem 83 — plny jsou pathetické vznešenosti, vážnosti; mluva neumělkovaná, obrazy případné. Nebožtík zjeví se synu a uděluje mu poučení o křesťanských ctnostech; líčí mu poslední věci člověka, strasti zavržených do pekla i slasti blažených v ráji. Toť obsah.

V předešlých ročnících příležitostně zmínil se *Kreiten* ve svém cestopisu po Norvéžsku o stavu novější literatury norvéžské, v přítomném pak ročníku podal studii o Henriku Ibsenovi (* 1828), předním básníku tamějšího písemnictva i „prvém naturalistu dramatu." Úsudek spisovatelův o Ibsenovi valně se liší od panegyriků, jimiž jej oslavuje naše literatura. (Viz Kučerovu studii o H. Ibsenovi ve „Světozoru" 1883. i článek ve „Zlaté Praze" 1888.) S počátku Ibsen přidržel se romantismu školy starší a napsal v tom směru několik dramat, ovšem bezcenných, básně lyrické i satiry. Dramatické jeho práce dělíme na 1. historicko-romantické, 2. nábožensko filosofické a 3. dramata socialní. — Co se tkne prvé řady, žádný upříti nemůže, že v dramatech toho druhu nešetří umělecké umírněnosti, unavuje posluchače děsnými scenami, plnými násilí, miluje konflikty, jež námi otřesou, rád dlí v temnotě a polosvitu. Často prohřešuje se proti historické pravdě, dosazuje za historické událost. a osoby smyšlénky převrácené své fantasie. Slepým předsudkem jsa puzen, vytvořil v „Paní Ingerové z Östrotu" z postavy historické postavu úplně smyšlenou. Podobným dramatem předsudku a bezpříkladné nenávisti proti církvi je romantická hra „Nápadníci trůnu." Že jsou v dílech těch místa vysoce poetická, neupírá se, ale protože se prohřešuje v nich Ibsen proti pravdě dokázané, již požaduje rozum, máli míti požitek z četby díla básnického, nelze je zváti uměleckými. — V dramatech nábožensko-filosofických bojuje i proti církvi v Norvéžsku panující

— protestantské — i proti katolické. V nejslavnějším jeho díle, dramatické básni „Brand,“ jsou úchvatné sceny a výtečné popisy přírody, více nádechu poetického, než v ostatních jeho pracích, verš plynný, hladký — ale idea je náboženský falešna. Co se týče nábožensko-filosofického obsahu je to směs názoru křesťanského a zednářského, rigorismu a indifferentismu, myšlének hlubokých i nesmyslných fantasterií. V celém kusu není jediné postavy, jež by skutky ukázala, na jaké cestě lze přijíti k Bohu; beznadějnosť z něho vyznívá. Jakýmsi doplňkem „Branda“ je knihové drama „Peer Gynt,“ v němž básník chtěl zobraziti druhou stránku duševního života člověka — fantasii, anžto první stránku téhož života — vůli — prý nakreslil v „Brandu.“ Je to suchopárné nahromadění podivných nápadův a fantastických smyšlének. Cynicky posmívá se tu víře i nevěře, katolicismu i protestantismu, všecko lež a pokrytectví. Jeli tomu tak, že svět tak bídný, lépe by bylo z něho utéci (to z toho asi vyplývá). Ve třetí básni dramatické „Císař i Galilejec“ podává historii Juliana Apostaty. V prvém dílu „Odpadnutí caesarovo“ naznačil dosti ještě obratně nenáhlé odpadnutí jeho od církve, v druhém „Císař Julian“ — jeho pád. Celek je rozbředlý, postavy křesťanů — to samy karrikatury, mučedlníci — sběř fanatiků, sceny nedůstojně vybásněny, a pojetí Julianovy osobnosti nesprávno se stanoviska i historického i náboženského. — V dramatech socialních, psaných prosou, hledí si pouze stavby děje a charakteristiky. Kusy jeho od r. 1872. holdují naturalismu, realismu všednosti a kalu. Ale právě těmito kusy získal si jméno prvního naturalisty dramatu, ku kterémužto lichotivému titulu, přikládanému jemu samými naturalisty, snad i ta okolnosť mu dopomohla, že je arciliberalním a hodně bouří proti pravdám křesťanství, podávaje za ně střeštěné své reformační idee.

Není však to již pravou poesií, podáli kdo živě a věrně temné stránky všedního života, bavili obecenstvo odhalováním skandalů, kreslili většinou postavy náboženský i mravně zvrhlé, jež u diváků zdravého rozumu soucit vzbuditi nemohou. Jeho socialní kusy jsou obrazy ze všedního života politického i rodinného, s pikantním nádechem a notnou dávkou pessimismu a cynismu. Omlouvají jej, že chce býti reformatorem současné společnosti a proto tepe špatné její stránky, odhaluje její přetvářku, strhuje škrabošku se zdánlivě šťastných manželství vznešených rodin, duchovních lutheranských i velkoobchodníkův. Než odhaluje pouze temné stránky života soukromého i veřejného a déle nad potřebu při nich prodlévaje, veřejnou nákazu množí. Pro bezohledné odhalování skandalův a fotografování skrytých neřestí kusy jeho často vzbudily odpor u samých Norvéžanův. Tu přestává poesie. Ostatně idee kusů jsou v odporu s pravdami křesťanského náboženství; hledaje pravdu podává nám falešné své zásady a smyšlénky. *A. V.*

Literarní paběrky.

Mosaika.

Kritikům svým píše »Zlatá Praha« v č. 1.: ». . . nevzpomněl jsem ani na pány, jichž záviděni hodným je povolání do nás sekat, nás řezat, a naše ledví zkoumat, že nevzpomněl jsem na pány kritiky. Bože, co ti asi řeknou! Páni kritikové, poslyšte moudré slovíčko Snad víte, že Židé, před Novým rokem ze svých hříchů se kají, navzájem si odpouštějí, v náruč si klesají, líbají se a znova navazují zdrchané svazky vzájemného přátelství. Chceme učiniti totéž. Chceme také káti se ze všech špatností, jichž jsme se v minulém ročníku dopustili, a chceme také vám odpustiti, čím na nás jste hřešili. Prosím, prosím, nečiňte, jako byste byli zosobněná spravedlnosť. Však máte také několik vroubkův u nás, ačkoliv doznáváme, že byli jste poměrně dosti milosrdnými. Nu, chcete si s námi při počátku tohoto našeho nového roku ťuknout? Pozvedněte pohár perlícího se sektu, svlažte jím hrdlo, a jenom to přiznejte, že nám novoroční náš kostym pěkně sluší.«

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Jednota literarni v Jičíně (zprav *J. Vlček*) zahájila činnosť svou 14. října večerem pořádaným na upomínku 200leté ročnice úmrtí Balbínova. Prof. *Pinter* vyličil zevrubně život a literarní činnosť Bohuslava Balbína, jenž po nějaký čas působil také v Jičíně v Jezovitské kolleji. Chválil účinně Balbínovo vlastenecké smýšlení, za něž zakoušel mnoho nepříjemnosti, které ho však neodvrátily od dráhy nastoupené. — Prof. *Eislt* seznámil obecenstvo s Václavem Kosmákem předčítaje některé úryvky z jeho „Eugenie." Jeví se nám tu Kosmák velmi bystrým pozorovatelem a vtipným vypravovatelem, ale dojista přestřeluje u vylíčení temných stránek Eugeniiných; také by bylo radno, aby leckteré poněkud obhrublé výrazy a obraty byly nahrazeny uhlazenějšími, vůbec aby Kosmák víc idealisoval a neliboval si tuze v drastickém realismu. — 18. října deklamoval *Dr. Volf* z Nových básní Čechových „Věřím", kde básník přese všechnu nesvornosť Slovanů, přese všechnu nepřízeň osudu „druh vidí druha bez soucitu mříť a ještě vrahu pomahá jej bíť," věří, že lepší jim vzejdou časy, a přeje si, by v skon jeho „šeřil té zory krásné aspoň první jas." — Cvič. uč. *Borč* podav stručný životopis *Koldy Malínského* četl jeho „Premianta," který vyšel v letošních „Květech," a v němž se líčí kus života Slánského z doby, kdy Martinicové byli pány města. — 25. října slč. *Kroužilkova* deklamovala Krásnohorské báseň „Jak putovala hvězdička po světě," v níž se vypravuje způsobem humoristickým, jak zle hvězdička všude pochodila a toliko u básníka, který při její záři skládá básně, vřele byla přijata. — *JUC. Zd. Lepař* četl Čechovu humoresku „Osudný novoroční dar," jak pan radní Bulka divným řízením koupil do darované knihovny plno skvostně vázaných knih, které přece pokládal za náramnou zbytečnosť, a jak posléze sklamav se pil denně místo obligatních 8 sklenic piva jen 7, aby uhradil onu velikou výlohu. — 1. listopadu prof. *Vlček* promluviv krátce o životě a lit. činnosti Fr. L. Čelakovského recitoval z jeho „Růže stolisté" básničky jednak milostné, jednak poučné vlastenecké jako „Um svůj těmi bav caparty, měr kdo vyšších netuší. Hříčka v koule, šachy, karty nejmíň muži příslluší." — Uč. *Kočárek* četl zkráceně Koldy Malínského „Patera Amosa" z lonských „Květů", kde také se nám předvádí kus života kláštera Slánského. — 8. listopadu slč. *G. Čapkova* deklamovala Čechovu časovou a vřele procítěnou báseň „Svornosť": „všichni chceme vlasti zdar, nech cit náš volí různý tvar. Zde (v lásce ku vlasti) volnosť přejte snahám všem, jež čelí k země štěstí . . . Ne zrádce zde, ne zrádce tam, ne věčná zášť a hana . ." což připomíná Kollárovo „Cesty mohou býti rozličné, jenom vůli mějme všichni rovnou." — Prof. *Servít* promlouval o Čechově „Pravém výletě pana Broučka do měsíce" předčítaje některá zvláště povedená místa, kde se jeví mohutný kontrast mezi materialistickým Broučkem a tuze idealními měsíčany. Pozoruhodno je místo, kde Brouček pochybuje o pravém češství měsíčanů, když tam není ani krapte piva! jakož i okolnosť hodná povšimnutí všem pořadatelům koncertův a přednášek, že na měsíci, kdo jde do koncertu, neplatí vstupného, naopak ještě dostane dukát! — 15. listopadu deklamovala slč. *Zd. Rašínova* Vrchlického báseň „Tři pěvci," v níž se dokazuje, že zasluhuje přednosti před jinými, kdo se obětuje za jiné nehoně se jako jiní jen za svou čti, za svou zábavou. — Red. *Šafařík* promluviv krátce o životě a lit. činnosti Arbesově četl z jeho „Idyl utrpení a bídy" „Štědrý den bratří Mánesů", kde seznáváme dobrou až příliš měkkou mysl obou těchto našich malířů. Děj skrovný a celkem nepatrný vypravován, jak to zvykem Arbesovým, velmi rozvláčně.

Umělecká beseda. 10 listop. předn. *J. Vrchlický* o zvláštní podobnosti jedné národní písně české s nár. písní provençskou. — 15. listop. předn. prof. *H. Mejsnar* o povolávání českých učenců na Rus v letech čtyřicátých. — 17. listop. předn. *E. Jelínek* o nových zjevech polské a ruské literatury.

Družstvo Arnošta z Pardubic 28. listopadu konalo památku Bohuslava Balbína, při níž prof. *H. Mejsnar* předn. o životě a působení Balbínově.

Jednota českých filologů. 2. pros předn. *Dr. A. Kraus*: Pověsť o Libuši v literatuře německé.

„Slavia," lit. a řečnický spolek v Praze. 8. listop. předn. *B. Dolejšek*, jak smýšleli staří Čechové o životě posmrtném — 28. listop. počata cvičení v polštině.

Klub historický. 11. a 18. listop. předn. prof. *V. Dušek* o nejnovějších dějinách ruských.

Jednota filosofická. 10. listop. předn. *Dr. Ot. Hostinský* o aesthetice spekulativní a empirické. — 11. pros. předn. *Dr. Aug. Seydler* o vědecké činnosti a světovém názoru G. Th. Fechnera.

Spolek českých učitelek v Praze. 31. října předn. *Jar. Vrchlický* o životě pí. Carlyleové, dle jejího denníku.

Ústř. spolek českých škol středních v Praze. 17. listop. předn. *Dr. J. Novák* o pokroku věd školských za posledních 40 let.

Russkij kružok. 29. listop. přednášel *J. Šegaliovič* o Puškinu, ze zápisníku M. F. Dostojevského.

Matice slovinská má nyní 1710 členův a 52.196 zl. jmění.

Vesna. 5. pros. předn. prof. *Hnilička*, z oboru aesthetiky.

II. Smíšené.

Novinky oznamují se: *J. Sládka* „Skřivánčí písně“ pro české dítky ve skvostném illustrovaném vydání u J. Otty; *Fr. Slámy* „Ze zápisků soudce“ (nákl. J. Otty); *Jana Herbena* „Do třetího i čtvrtého pokolení“ a *Kosmákova* povídka „Jak Martin Chlubil bloudil a na pravou cestu se navrátil“ u Šolce v Telči; *A. Jiráska* „Povídky II.“ (v „Kabin. knih.“); *J. Skuhravého* obrázky „Mezi dětmi“ s illustracemi (nákl. Šimáčkovým); *Karla Kučery* básně „Zapadlé hvězdy“ (v Ott „Sal. bibl.“); vzpomínky *Ed. Jelínka*, „Návštěvy slovanské“ (v „Kab. knih.“); *Č. Zíbrta* „Staročeské obyčeje výroční“; obšírný životopis Boženy Němcové (v „Mat. lidu“).

Bibliografie slovinská dle přehledu Tomičova v „Letopise“ vykazuje 135 spisů, z nich 27 periodických.

Největši honorář kdy vyplacený jest prý ten, jejž dostal *V. Hugo* za své „Bídníky“, totiž — 400.000 fr.

Evropské knihovny. Rakousko má 577 knihoven s 5,475.798 svazky: tak že na každého obyvatele 26·8 svazku připadá. Prusko má 398 knihoven s 2,640 450 svazky a 58.000 rukopisy: na sto obyvatelů 11 svazků. Francie má 500 knihoven, které 4,598.000 svazků a 135.000 rukopisů obsahují: na 100 obyvatelů 12.5 svazku. Veliká Britannie má 200 knihoven s 2,871.493 svazky a 26.000 rukopisy. Italie má 493 knihoven s 4,349.821 svazky a 330.570 rukopisy: na sto obyvatelů 16·2 svazku. Rusko má 145 knihoven s 952.000 svazky a 24.300 rukopisy: na sto obyvatelů jen 1·3 svazku. V Bavorsku je ve 169 knihovnách 1,368 500 děl a 24.600 rukopisů. Z jednotlivých knihoven stojí v popředí „Bibliothèque nationale“ s 2,200.000 svazky, pak následuje British Museum s 1,000.000, pak Mnichov s 8,000.000, Berlín s 700.000, Drážďany s 500.000, Vídeň s 420.000 svazky. Oxford a Heidelberg mají po 300.000 svazcích. Knihovna Vatikanská má jen 3000 děl, ale 25.000 rukopisů.

Zolovy romany „Nana“ a „La terre“ (ve kterém hanebná postava nese jméno J. Krista!) soudem londýnským odsouzeny pro svou nemravnosť. Vydavatelé překladů se zavázali vzíti je z trhu a odsouzeni k pokutě. Když četl žalobce úryvky z romanů těch, voláno, aby ušetřil posluchačstva těmi hanebnostmi.

Spisovatele básně, z češtiny do angličiny prý přeložené („Červená charpa“ — „Red Cornflower“) hledá literarní společnosť bostonská. Báseň vypravuje, kterak Vilém I. u Sedanu přál si nějaké charpy, i podána mu po dlouhém hledání jakýmsi hochem charpa krví potřísněná.

Heroickou operu, v níž by předvedeny byly nejdůležitější události 19. stol. postavami věrně maskovanými a politické názory vysloveny v recitativech, chce složiti na hotové již libretto vlašské neapolský baron Franceschi, švakr — Rotschildův.

Shakespeare, o kterého vedou spor katolíci s protestanty, jest dle jiných (Morgan) jen společné jméno celé školy dramatické, dle jiných (Donelly, hr. Vitzthum) pseudonym *Fr. Bacona*, který prý je vlastním spisovatelem dramat oněch, kdežto *Shakespeare* (osoba různá od Shakespearea) jest herec neb ředitel divadla, na kterém ona hrána (srv. Ned. l. $^{2}/_{12}$).

Turecká censura časopisů zostřena mezi jiným také tím, že zakazuje psáti články o náboženství, uveřejňovati ve feuilletonu romany bez dovolení ministra vyučování.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Arbes, Ristori v Praze (H. n. 316.).
— Rachelka v Praze (H. n. 313.).
Bartoš a Bílý, Příspěvky ku praktické poetice (Hl. l. 1.).
Čech, Eduard von Hartmann o pessimismu v umění (Hl. l. 1. sl.).
Chylecký, O návštěvě divadla (Dom. hosp. 22.).
Jelínek E., Angličtí černokněžníci John Dee a Eduard Kelley v Čechách a Polsce (Ned. l. $^{25}/_{11}$).
Ježek, Arthur Schopenhauer (Past. duch. 1.).
J. H., Naše úspěchy (Čas 24.).
Kalousek, K jubileu Dra. Frant. Lad. Riegra (Osv. 12.)
Katzer, Darwinismus a poesie (Kv. 12.).
Klika, České školství obecné před čtyřiceti lety a nyní (Uč. nov. 48.).
Kořán, Rieger jako redaktor „Slovníku naučn.“ (Ned. l. $^{9}/_{12}$).
Kořenský, Plavba z Tobolska do Tomska (Zl Pr. 1.).
Kovář E., Staroegyptská rodina (Ned. l. $^{18}/_{11}$).
Kovaříček, O hrách se stránky vychovatelské (Č. šk. 31.).
Mažuranič-Mutov, I dub i otrn! (Hl. l. 1. sll.).
Mrštík V., O naturalismu v literatuře (Ned. l. $^{2}/_{12}$).
Novák, Ze života a působení Jana Ev. Kosiny (Pos. z B. 47.).
Pechatý, Výklad a čtení ve škole obecné (Uč. nov. 48.).
Puchta, Kterak vyučovati slohu na školách obecných (Uč. nov. 47.).
Svátek, Francouzští žhářové v Praze r. 1689. (Zl. Pr. 1.).
Špaček P., Sycení, pískání a fiasko (H. n. 324.).
Šubert, České divadlo a Rieger (Ned. l. $^{9}/_{12}$).
Turnovský, Riegrovo rodiště (Ned. l. $^{9}/_{12}$).
Vrba, Nové rovy české (Osv. 12.).
Vrchlický, Shakespeare či Bacon (Ned. l. $^{2}/_{12}$).
— Don Jacinto Verdaguer a jeho báseň Atlantis (Sv. 51.).
Zelený, O Riegrově spůsobu řečnickém (Ned. l. $^{9}/_{12}$).
Žahourek, O zbožné mysli slovanského lidu, jak se jeví v národních písních (Pos. ze Suš. 34.).

Letopis Matice slovinské (sv. 18.) obsahuje tyto čelnější články: Glaser, Božidar Raić; Navrátil, O slovinských pověrách a obyčejích národních; Trstenjak, Ivan Fr. Gundulić.

Pamiętnik Towarzystwa literackiego imienia Adama Mickiewicza ze redakce Romana Pilata (ve Lvově, ročn. II., str. 382) obsahuje tyto čelnější rozpravy: Kesjakov, Mick. v lit. bulharské; Mickiewiczowa-Gorecka, Ze vzpomínek na mého otce; Nehring, Neznámé části z nauky Towiańského; Ogonowski, Mick. v lit. rusko-ukrajinské; dále úvahy o spisech k programu příslušných atd.

Arsénev, Nové snahy o sestrojení kritiky vědecké (Věstník Jevropy 11.).

Bormann, Všelicos z aesthetiky přírody a umění (Allg Ztg. 312.).

Külpe, Ke kritice pojmů (Bl. f. litt. Unterh. 42.).

Mauerhof, Ibsenovo „světodějné“ drama (Bl. f. litt. Unterh. 43.).

Selbst, Tolstoj a moderní drama na jevišti pařížském (Balt. Monatschr. 5.).

IV. Díla posouzená.

Andrlík, Odkaz hajduků (A. B.: Uč. l. 43.).

Bałucki-Polabský, Po smrti tetině (Zákrejs: Osv. 12.).

Bartoš, Národní písně moravské (Janáček: Hl. l. 1., Lit. l. 24.).

Bauer, Črty cestopisné (Novodvorský: Hl. l. 1.; -aue-: Lit. l. 24.).

Beneš-Šumavský, Vlasť (Novodvorský: Hl. l. 1.).

Brann, Z těžkých hodin (Klenek: Hl. l. 1. sl.).

Cavallot-Kalešová, Dcera Jeftova (Zákrejs: Osv. 12.).

— Bílá růže (Zákrejs: Osv. 12.).

Čech, Nový epochalní výlet pana Broučka, tentokrát do XV. stol. (Zl. Pr. 3.).

Durdík, Rousseau a Pestalozzi o poměru svém ku Komenskému (Libertas: Uč. nov. 50.).

Erben, Národní pohádky a pověsti (Novák: Pos. z B. 48.).

Fejta, Nejnovější moravsko-slezský „Domácí Přítel“ na r. 1889. (J. H.: Hl. l. 1.).

Fiala, Šlechetný odplatitel (Novodvorský: Hl. l. 1.).

Geissler, Perly posvátného řečnictví (Procházka: Obz. 23.).

Havelka, Obrázky z přírody (Novodvorský: Hl. l. 1.).

Herites, Ze starých časů (Čermák: N. l. 325.).

Heyduk, Šípy a paprsky (Čas 23.).

Holub, Druhá cesta po jižní Africe (N. l. 339.).

Hovorka, Doba úpadku (J. V.: Hl. l. 1.).

Hrdlička, O spolupůsobení kněze a učitele (P. Method: Hl. l. 1.).

Kolář-Kochovský, Z chatek moravské Slovače (Novodvorský: Hl. l. 1.).

Labiche a Michel-Frida, Zastávka ve druhém poschodí (Zákrejs: Osv. 12.).

Lier, Feuilletony. II. díl (Tichý: Lit. l 12.).

Mokrý, Dumy a legendy (Kyselý: Hl. l 1. sl.).

Mrazík, Paedagogické rozhledy (-l.: Bes uč. 50.).

Nečas, Biblické příběhy a legendy ze zemí východních (P. Method: Hl. l. 1.).

Ohnet-Petrů, Kníže Panin (Zákrejs: Osv. 12.).

Ostrovský-Durdík P., Les (Zákrejs: Osv. 12.).

Ostrovský a Solověv-Durdík P., Divoška (Zákrejs: Osv. 12.).

Peřina, Prorok (Novodvorský: Hl. l. 1.).

Pippich, Svět zásad (Zákrejs: Osv. 12.).

Puškin-Beran-Libštatský, Kapitánova dcera (Čas 24.).

J. K. z Radostova, Povídky (Novodvorský: Hl. l. 1.).

Rais, Ze srdce k srdcím (Chvalský: Pos. z B. 49.).

— Povídky ze starých časů (-ský: Bes. uč. 34.).

Renatus, Jarní bouře (H. n 343.).

Řehák-Kamenický, Věneček (Novodvorský: Hl. l. 1.; Lit. l. 24.).

— Pohádky o zvířatech a rostlinách (Libertas: Uč. nov. 48.).

Salva, Domový kalendář (J. H.: Hl. l. 1.).

Sládek, Skřivánčí písně (F. S.: Zl. Pr. 3.)

Soukal, Věnec vavřínový (Trnka: Uč. nov. 47.).

Stroupežnický, Václav Hrobčický z Hrobčic (Zákrejs: Osv. 12.; J. S-ý: Č. Th. 23.; Sv. 51.).

Sýkora, Z rodné půdy (Novodvorský: Hl. l. 1.).

Šimáček, V bludišti lásky (Čermák: N. l. 332.).

Špaček, Chudý vysloužilec (Novodvorský: Hl. l. 1.).

Štech, Maloměstské tradice (Zákrejs: Osv. 12.).

Štolba, Maloměští diplomati (Zákrejs: Osv. 12).

Šubert, Praktikus (Zákrejs: Osv. 12.).

— Láska Rafaelova (Zákrejs: Osv. 12.; -bl-: Lit l. 24.).

Turnovský, Velký pražský kalendář (J. N.: Hl. l. 1.).

— Zábavné listy (Antonínov: Hl. l. 1. sl.).

Valabrégue a Ordenneau-Frida, Není Durand jako Durand (Zákrejs: Osv. 12.).

Vávra, Dějiny král. města Kolína n L. (R.: H. n. 323.).

Večeř, Pomoc v nouzi (J. V.: Hl. l. 1.).

Vrchlický, Na domácí půdě (Čermák: N. l. 339; F. S.: Zl. Pr. 2).

Wijkander, Madeleina Bungová (Zákrejs: Osv. 12.).

Winter, Rakovnické obrázky (H. n. 347.).

Úplný kancional arcidiecese olomoucké (F. Sch.: Hl. l. 1. sl.).

Velký národní kalendář (Novodvorský: Hl. l. 1.).

Pečírkův národní kalendář (J. N.: Hl. l. 1.).

Kratochvilný slabikář a veselý kalendář obrázkový na obyč. rok 1889. (Novodvorský: Hl. l. 1.).

Steinbrennerovy kalendáře (J. H.: Hl. l. 1.).

Kompas (Novodvorský: Hl. l. 1.).

V. Knihopisné.

Mahrburg, Teorya celowości ze stanowiska naukowego. Krak.

Bleibtreu, Der Kampf ums Dasein der Litteratur. Lpzg.

Frank, Russisches Christentum. Paderb

Steiger, Der Kampf um die neue Dichtung. Lpzg.

Valentin, Ueber Kunst, Künstler und Kunstwerke. Frkf.

de La Grasserie, Études de grammaire comparée. Par.

Lenient, La comédie en France au 18e siècle. 1. 2. Par.

Halkett and Laing, Dictionary of the anonymous and pseudonymous of Great Britain, including the works of foreign. Lond.

Lovejoy, Bacon. A critical review. Lond.

Antonibon, Studi sull' Arte poetica di Q. Orazio Flacco. Bassano.

Cimato, Dante Alighieri nei discorti di Carducci e Bovio. Roma.

Torraca, Discussioni e ricerche letterarie. Livor.

Feuilleton.

I o dub i o trn!

Črta *Frana Mažuraniće.*[1]) Z charvat. přeložil *Jindřich Ap. Mutov.*

Nechci počati od Adama, ale od Evy, od naši milé pani Evy Zubovičské, vdovy po generalu Zubovičovi ve Hradci.

Zovu ji tak nerad, neboť někdo může si třeba pomysliti, že je zubatá, a to ona není: poslední zub vypadl ji nedávno, — právě když slavila své sedmdesáté narozeniny.

Kdybych chtěl jména dávati, nazval bych snad naši paní Evičku »Hvězdičkou«. Nikoli však snad proto, že — jako vdova po generalovi — rozumí vojenským hvězdičkám (těm rozumějí všechny »erarní« paní) — nýbrž proto, že se zabývala po celý svůj život »literarní astronomií,« t. j. pozorovala, a ještě dnes pozoruje, nespatřili nějakou novou hvězdu — na našem nebi literarním

A ona tomu rozumí, a jak! Vyprávělať nám i dnes, — někomu již po druhé, někomu i po třetí, — že žila kdysi v přátelství s Trnskim, Mažuraničovi že domlouvala, Stanka povzbuzovala, Preradovičovi radila. I z Šenoova genia první se těšila . . . .

Také Vukeliče »našla,« a po něm ještě deset jiných; ale proto rmoutí se, jak nešťastnou má ruku: jakmile někoho nazve básníkem, — nemine ani rok, — a on umírá!

Proto se také ohlédla tentokráte za mohutnějším.

A neohlédla se věru naše pani Evička nadarmo, — Evičky se věru nikdy nadarmo neohlížejí! — neboť ejhle, nová hvězda! Ano, opakuji to jasně a hlasitě: Ve čtvrtek, dne desátého července, léta Páně 1886. ve 3 hodiny a 21 minutu odpoledne, odkryla paní Eva Zubovičská novou literarní hvězdu neobyčejné velikosti (— sáh a čtyry palce) — na charvatském nebi. A to stalo se takto:

Toho dne pozvala paní generalová nás několik Charvatů k sobě na oběd. Slavilať právě své sedmdesáté narozeniny.

Při takových příležitostech jedí Němci »velikou lžici,« a my Charvaté pijeme z »veliké číše« — Když pak jsme se trochu rozehřáli, zazněly zdravice.

Povstal i náš Číro, chlap až do stropu, a připil »matce vlasti.« Řeč plynula mu jako med.

Lituji toho velice, že nemám toho daru, abych řeči, — ať by byly jakkoli dlouhé! — mohl si od slova k slovu pamatovati, jako to činí páni spisovatelé, a protož musím jenom krátce říci, že hovořil Číro krásně.

O tom jsem se přesvědčil, zíraje na tvář naší šlechetné paní Evičky.

Právě přinesla kus masa do úst, když Číro povstal. Byla právě v tom okamžiku poněkud zamyšlena.

Ale již při prvních slovech Čírových napjala uši jako císařský vraník, když uslyší troubu. Ale Číro také hovořil, jako kdyby regiment komandoval!

Stařenka ho poslouchala z počátku zvědavě, potom se stále rostoucím napjetím, a konečně se zřejmým nadšením.

Přes toto nadšení nepřestala však pohybovati ústy. Z počátku zvolna a odměřeně, potom stále rychleji a rychleji, — a na konec se zastavila a hleděla, ústa majíc otevřena . . .

Opřela si hlavu a hleděla ke stropu, na Číru, — zrovna tak, jako se hledí na hvězdy.

A když Číro dokončil, zavěsila se mu na krk, políbila ho, a všecka unešena a omládnuta zvolala: »Vyť jste, synu, básníkem — básníkem!«

Číro se bránil. Marně.

»A jakž nejste básníkem? Poslouchajíc vás, zapomněla jsem na své sousto, a zlomila jsem si poslední svůj zub, — a to není bez významu.«

»Snad že to znači, že nemaji naši spisovatelé co kousati?« — otázal se někdo.

»Vy jste pohan!« — odtušila stará. »Kdykoli jsem si až posud zlomila některý zub, vždy našla jsem nějaký talent.«

(Příště dále.)

[1]) Uveřejněna v almanachu chorvat. omladiny „Zvonimir“ r. 1866.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VI. 1889. Číslo 2.

Příspěvky ku praktické poetice.

Tři dcery.

Národní ballada moravská, upravená Vlad. Šťastným. — Podává *Fr. Bílý.*

(O.) Shoda písně moravské s vypravováním v kronice Tysiliově[1]) obsaženým jest rovněž tak skrovna jako s povídkou v Gestech uloženou: v obojím případě shoda se týká toliko jádra, základní myšlénky povídek. Místní a dějinné zabarvení jejich schází moravské písni úplně. Kdežto tedy Tysilius vypravuje o králi Llyrovi a dcery jeho jakož i ženichy jejich známými z tragoedie Shakespearovy jmény uvádí, celému ději vtisknuv pečeť historické události, Gesta římská již krále Llyra překřtila na císaře římského Theodosia a rovněž pozměnila děj nechávajíce tohoto vésti nešťastnou válku s králem egyptským a v ní žádati zeťů svých za pomoc. Naše píseň moravská takového rázu historického a širokého jeviště nadobro pohřešuje; jméno ani stav otcův a podobně jméno ani stav ženichův není udán, ba ani určitěji naznačen; toliko dle věna dcerám uděleného jakož i z otázky, kterou prosí druhou dceru za podporu, hádati lze, že otec nebyl tuze zámožný a že se živil prací rukou svých.

V naší písni hledí se tudíž nejvíce na moment všelidský, všeliké detailování pěvec pominul, tak že píseň touto všeobecností a neurčitostí se blíží až rázu pohádkovému. Zvláště však se liší naše píseň od cizích tím, že v ní není objasněno, kde má svou příčinu nestejné podělování dcer, proč tedy prvá dostává věnem tři sta tolarů, druhá dvě stě a třetí nic. Dávát tatíček starším dcerám věno, netázav se jich dříve na to, jak jej která milují, nýbrž vyslovuje toliko přání a naději, že se ho ve stáři ujmou. Že by nejmladší dceři úmyslu byl věna nedal, z písně nevysvítá; v ní toliko se praví, že maje ji vdávati, neměl jí už čeho dáti, což zní spíše jako omluva otcova jednání. Snad proto také jí jediné se táže, zdali by jej i ona, která nedostala nic, v stáří pohostila, načež ona n e j s r d e č n ě j i ze všech odpovídá, že tatíčka nezabude a vždycky jeho dcerou ostane.

Kde děj moravské skladby se odehrává, v ní nijak není určeno; ale není pochybnosti, že na venkově, ve stavě rolnickém, ačkoli není jasno, kým si vlastně představiti našeho tatíčka. Neboť aby hospodář rozdělil všecek majetek, sám sobě ničeho neponechaje ani výminku si nevyhradě, odporuje stálým řádům a zvyklostem našeho lidu. Ale snad tak otec učinil z neobyčejné, přímo slepé důvěry a lásky k dětem. Buďiž tomu jakkoli, nás zajímá především, že místo císařských a královských rodů povídky anglické a latinské v moravské písni se objevují postavy z našeho lidu venkovského. Tento rozdíl jeviště a názorů rozmnožuje pak neshody mezi cizím a domácím pojetím látky o rázný a významný moment.

[1]) Tak opraviti třeba nedopatření před. č.

Zavdalali tudíž Gesta římská buď přímo nebo (což jest věrojatnější) nepřímo příčinu k jejímu složení, pak bychom tu měli pěkný příklad, jak buď národní pěvec anebo raději ten, kdo událost z Gest vypravoval (a tak by byl učinil nejspíše kněz v kázaní), od kořene přetvořil látku a ji obratně přispůsobil okolnostem a lidem, mezi nimiž žil. čili ji znárodnil. Ovšem mohou četné ty neshody, samého jádra věci se dotýkající, svědčiti stejnou silou o tom, že píseň vytryskla z pramene domácího, totiž z podobné události skutečně se přihodivší.

Technickou stránkou píseň patrně se skládá ze dvou hlavních oddílů, hojných na mocné kontrasty. V prvním oddíle se objasňuje stručnými, ale ostrými rysy celá situace: ocitáme se hned uprostřed děje, poznávajíce tatíčka, jenž v delší době provdal své tři dcery a veškeren majetek jim dal věnem, ovšem tak nestejně a nespravedlivě jej rozděliv, že pro nejmladší dceru již mu nezbylo nic. Tím se na ní dopustil těžké křivdy a provinil se proti přirozenému zákonu lásky otcovské.

Druhý oddíl převádí nás do doby pozdější (píseň praví: »Neminulo sedm roků.« užívajíc zde číslice v prostonárodní poesii oblíbené místo neurčitého většího počtu let), kdy tatíček sestárnul a nastala doba, by dcery splnily, co byly otci slíbily při podělování věnem. Zde dojemným způsobem vypsáno. jak vetchý otec, který, dokud stačila síla tělesná, hrdě se střehl chleba milosti, byť ten pocházel od vlastních dítek, přichází k dceři nejstarší a prostřední, aby se ho v stáří ujaly. Nejde s radostnou důvěrou, snad se mu červ pochybností přece zaryl v mysl dlouholetou nevšímavostí jejich, neodvolává se také dobrák na své právo ani na jejich slib a povinnosť, nýbrž uctivě a pokorně smeká klobouk před vlastními dcerami a prostě se táže, chtíli mu na stará léta popřáti stravy. Odpověď tázaných překvapuje netušenou bezcitností, kontrastujíc mocně s řečí před sedmi lety vedenou (»Však Vám toho nezabudu. na rukou Vás nosiť budu«): cizinci se nemohlo dostati drsnějšího a surovějšího odbytí, nežli se od nich dostalo vlastnímu otci. Přineslať jedna ubohému stařečkovi místo stravy starý provaz, aby se šel jím oběsit, nemůželi pracovati, druhá starou mošnu, aby šel žebrat! Tu stojí nyní kmet práce neschopný a ošetřování potřebný zahanben, v kořeni bytosti své podťatý: ne cizí lidé, jimž do něho nic není, vlastní děti. kterým věnoval nejkrásnější city, nejlepší síly života svého, pro něž si odtrhoval sousto od úst, k vůli nimž se ožebračil. vyvrhly jej jako tuláka, ničemu, ba neostýchají se mu raditi, aby on, starý poctivec, jenž založil jejich štěstí rodinné, šel ukončit život smrtí nejhanebnější — oběšením! A to vše z nízké, sprosté lakoty. To měl za všechnu dobrotu a péči svou, to měl za to, že choval obě dcery jako mazánky, že jim tolik promíjel, že by jim byl pomyšlení udělal.

Trpký trest stihl krátkozrakého otce za jeho provinění ale trest ten jest nutný, aby otec přišel k poznání své nespravedlnosti, neprozíravosti, své těžké proviny, jíž na nejmladší dceři, a ovšem i na obou starších se dopustil. Pomahá pak zároveň zmohutniti účin vzbuzený v posluchači nebo čtenáři způsobem, jak třetí dcera přivítá otce, kterýž způsob jest opět mocným kontrastem proti přivítání obou dcer starších. Píseň nevyličuje, jaké city rozrývaly srdce otcovo po takovémto poznání dítek, ale naznačuje hlubokou bolest stařečkovu tím, že ten se dá do pláče a ze stísněných prsou se mu vydere zoufalý povzdech: »Jakých jsem to časů dočkal!« Zbýváť mu arci ještě třetí dcera

ale co může čekati od té, která za mlada od něho nejvíce zkusila bití a nejméně radosti a již později odbavil tak otčimsky, když jej odmítly ty, kterým rozdal vše, co za celý život nastřádal těžkou prací rukou svých? Byla to asi krušná cesta k té dceři nejmladší! Sama píseň napovídá s prostotou a přirozeností národní písně, že šel k ní samý strach. Také prosí tuto skromněji a důtklivěji, upozorňuje na své stáří, na svou opuštěnosť a ptá jako žebrák aspoň o kousek chleba:

Dcero, stár jsem, všeho třeba,
dášli pak mi kousek chleba?

A tu se nám otvírá zmíněný již nový kontrast. Jako tato dcera před sňatkem otci slibovala slovy nehledanými a přece vroucnějšími než ostatní její sestry stálou oddanosť, tak nyní srdečností oplývá, opakujíc milému tatíčkovi, že jej vítá, nazývajíc jej v líbezné prostotě sivým holoubečkem a spěchajíc do komůrky (srv. slohu 14. a 18.) pro bílé koláče, aby jej uctila a zvouc ho ke stálému pobytu i k opatrování vnoučátek. Jak asi zachvěla veškerou bytostí otcovou ta nečekaná mluva srdce plného lásky, ta vděčná přítulnosť dětská rodičům tak neskonale lahodná, je sílící a osvěžující, dni života jim prodlužující! Ani se mu nezdá, že by zasluhoval tolik lásky od té, na niž býval — jak sám si nyní vyčítá — nejtvrdší, již z mala nejvíc trestával a která ani potom nedostala věna. A tu jakoby vyznívalo z celé písně naučení, jemuž ovšem náš lid rád dával průchod jak v příslovích a průpovídkách, tak i v pohádkách, kterak totiž jest lépe, aby děti plakávaly z mládí, než otec v stáří, čili že metla v ráji rostla.

Tatíček poznav v kruté zkoušce svou křivdu a lituje jí jest tím zároveň očistěn a může se nyní oddati dokonalé radosti z rodinného blaha dceřina plynoucí a její dětem nahrazovati lásku, o niž dle nynějšího dobrého, ale trpce nabytého vědomí zkracoval jejich mateř. Co pak věna se týče, dcera utěšuje otce, prohlašujíc, že nejlepším věnem jest dobré vychování, a toho že se jí dostalo. Vůbec nepřipouští mu starostí a chmury vznikající v duši vzpomínkami minulosti stírá mu pečlivě mírnou odmluvou.

Takto píseň naše vyznívá smírným závěrem, když byla v našem nitru rozechvěla všecky struny a stupnice citů. Počíná ovšem prostě a klidně, jak toho epický základ její jen si může přáti: toliko dramatická forma rozmluvy oživuje a urychluje vypravování. Záhy však se ozvou dissonance, které dostupují vrcholu, když vidíme vyvrženého stařečka — otce odcházeti ode dveří prostřední dcery, jak tu propuká v pláč a všecku bolesť a všecku lítosť shrnuje do zoufalého výkřiku: »Jakých jsem to časů dočkal!« Při tom pohledu vzpouzí a bouří se nitro každého člověka, který si zachoval lidský cit, a licoměrné, lakotné dcery propadají jednomyslnému odsouzení. Osud otcův stal se opravdu tragickým. Rozrušenosť mysli, trvajíc ještě chvíli po čas krušné cesty otcovy k dceři nejmladší, kdež sám pěvec naznačuje dojímající stav jeho, a při prosbě jeho neotecky, ba po žebrácku pokorné, pojednou ustoupí jinému naladění. Zachmuřená, zakaboněná tvář otcova vyjasňuje se zároveň s naší za srdečným, vroucím a dětsky oddaným přivítáním, jehož se mu dostává, a zvuky tyto jaré, radostné zní už s malou variací až do konce. Vidíme na písni naší znova osvědčenu a dotvrzenu příbuznosť ballady s tragoedií, která se především jeví zápasem mravních idejí, tímto vlastním jádrem každého v pravdě uměleckého díla a tragickou výší hlavní osoby jednající. Ona jeví se však i v tom, jak pěvec osobní city své prohloubil a takovou vniterní silou vyjádřil, že mimoděk

v nás přecházejí a naše city, naši duši si podrobují, že my zkrátka cítíme s ním. Který pěvec pak to dovede, toho zdobí pravé nadání básnické. Že náš skladatel se jím bez odporu vyznamenával, v míře bohaté patrně se zračí též ze síly a dokonalosti illuse, kterou umí naši mysl zaujati. Slyšíce nebo čtouce píseň, zapomínáme zajisté, že tu k nám nemluví skutečnosť, nýbrž jen povídka, osoby vystupují živé před duševním zrakem naším, my žijeme a cítíme s otcem, a celé nitro naše jest súčastněno v osudu jeho, kolísajíc mezi city žalosti a radosti jako člunek na rozčeřených vlnách — tak nás unáší s sebou skladatel. Dramatická živosť a úsečnosť výpravy zachovávají zevní znaky onoho příbuzenství a přispívají svým dílem k mohutnému výslednímu dojmu, jejž pravá krása vždycky vzbuzuje.

Největší potěšení posluchači nebo čtenáři působí arciť dcera nejmladší. Skladatel sice jen několika rysů věnoval charakteristice, ale povaha její za nimi vystupuje plna života a něhy. Hned na otázku otcovu, zda by jej pohostila v starobě, když jí nic věnem nedává, odpovídá prostě, ale obsažně a srdečně, srdečněji nežli sestry. Kdežto ty, jakoby měly mysl obrácenu toliko na hmotný zisk, počínají především ujišťovati otce, kterak mu toho nezapomenou, že je štědře vydělil (»Však Vám toho nezabudu«), a k tomu teprv přidávají licoměrný slib, že jej budou nositi na rukou a do smrti opatrovati, neužívajíce při tom jedinkého vroucnějšího slova, nejmladší oslovuje jej v dětinské oddanosti něžným názvem: »Tatíčku« a slibuje, že ho nikdy nezapomene a vždy jeho dcerou bude (»Tatíčku, Vás nezabudu«). Ujištění toto neděje se tudíž za udělené věno jako u její sester, nýbrž následuje naopak po přiznání otcově, že už nemá co jí dáti. Proto také tato odpověď nezůstavuje nás chladnými, jako odpověď prvních dvou dcer; my při ní cítíme tu hlubokou lásku dceřinu, jejíž všecko bohatství uloženo v těch krátkých slovech, a odtud již naše sympathie provázejí ji až do konce, tam dosahujíce vrcholu. Neboť jak ona se chová k stařičkému otci, uspokojuje nejen proto, že jest to ethicky správné, nýbrž že dcera je zlahodňuje a oslazuje půvabem vroucí oddanosti a laskavé šetrnosti ve slovech i činech. Přijavši otce nedotýká se nijak chování sester, o němž zajisté zvěděla, nemluví na ně, aby takto sama se zjevila v krásnějším světle: nikoli, jednání její prýští z čistých pohnutek, ze srdce zlatého, vyplněného nejšlechetnějšími city. Sama jsouc již matka, vůči otci pečlivou a vděčnou dcerou se jeví a zaměstnání dědečkům nejmilejší mu nabízí sladkými slovy:

> Do smrti tu zůstávejte,
> děti mé mi kolíbejte.

Tak prostá dívka venkovská stojí tu na výši mravní dokonalosti, a v té příčině není rozdílu mezi ní, dcerou lidu, a Kordelií, dcerou královskou.

A což naše moravská Goneril a Regan, jakého ty se dočkaly osudu v naší písni? Povídka anglická a latinská stíhají je přesně dle pravidel poetické spravedlnosti a moralky přísným trestem za velikou vinu spáchanou na stařičkém otci; naše píseň nezmiňuje se o nich dále, když surově odehnaly otce od svých prahův a ponechává je soudu posluchačovu — a má dobře. Nebudeť jednoho, kdo by jich nezatratil. Ony jsou a zůstanou, pokud se bude čísti — výstražným příkladem nevděku k rodičům: toť trest písně naší.

Eduard von Hartmann o pessimismu v umění.

Napsal *Leander Čech.*

(O.) Při tragickém totiž jedná se taktéž o rozřešení velikých sporův a rozřešení toto nemůže býti sice, jak Hartmann praví, immanentní. t. j. spory tyto se nedají rozřešiti na tomto světě kterýmkoli způsobem (ústupem, kompromissem atd.), ale rozřešení jest transcendentní, to jest, stane se zničením phaenomenalní jsoucnosti jednotlivce nebo jednotlivců, kteří jsou nositeli oné vznešenosti vášně. na níž spor se zakládá, což státi se může jen při absolutním snažení, které zcela vyplňuje pravý a vlastní životní obsah svého nositele. který toto snažení pokládá za jediný pravý účel své jsoucnosti, a pro něhož. nemůželi zcela jistě dosíci tohoto účelu. jsoucnosť ztratí veškerou svoji hodnotu. Rozřešení se tedy stane vítězstvím nad tímto světem. jednotlivec nebo jednotlivci takto povznešení nabývají vznešenosti, pro niž na světě místa není, proto takového rozřešení sporu jest transcendentní. S jednotlivcem, který v tomto případě k vůli své idei popře svoji vůli k životu, děje se totéž, co dle metafysického pessimismu Hartmannova jest vůbec konečným cílem světového processu. jednotlivec jest tu odleskem makrokosmického processu. Člověk — mikrokosmus jest v tomto případě obrazem makrokosmu, a tragické — jak Hartmann se vyjadřuje — má ráz mikrokosmický. A proto metafysickému pessimismu v aesthetickém oboru odpovídá tragické.

Naprosto ovšem smutno z umění vyloučeno není. Jest však dle Hartmanna jen tehdy aesthetickým. nabýváli rázu elegického, což německým názvem Hartmann »Wehmuth« zove. Sladkobolný tento cit vzniká. vzdámeli se s resignací snah, do nichž dříve veškeron hodnotu života svého jsme vkládali a nabudemeli znova rovnováhy duševní na základě nových snah a záměrův. Tu vlastně smutek zmizel. člověk dřívějšího stavu mysli své se vzdal a znova se obrodil, smutek žije pouze v upomínce člověka, který z dřívějšího stavu si podržel jen illusi, že smutek tento stále žije, kteroužto illusí dodává si útěchy nad pomíjivostí nejhlubších bolestí a nejsvětějšího smutku v proudu času, jenž vše pohlcuje. Elegické jest tudíž pouze nepřímé rozřešení sporu, jež v tom spočívá, že spor, jemuž dříve přisuzován význam nekonečný, uznán a poznán za konečný. Tím vlastně uznána bezpodstatnosť sporu, uznáno, že nestálo za to, pokládati za vážný a hluboký spor, jehož smutný konec se dal tak brzy oželeti. ač ovšem smutkem stížený člověk zaměňuje smutek v upomínce za smutek skutečný toto naučení ve svém případě bude odmítati a v sladkobolném citu elegickém nalezne dodatečné subjektivní rozřešení sporu. Ve skutečnosti však svrchu zmíněná rozbředlosť sporu nabývá tím vedlejšího významu úplného zaniknutí sporu, který vůbec zmizí, otupí a neškodným se stává.

Pokud tedy smutno vyzní v elegičnosť, jest aestheticky oprávněno, neboť máme tu jakési rozřešení sporu. které ovšem se nemůže měřiti ani s dojemným ani tragickým rozřešením.

A však miserabilismu ani tímto přístup v umění se neotvírá: praviť Hartmann: »Elegického nádechu něžné, sladké elegické tklivosti nedostává se naprosto onomu smutnu, jež miserabilisticky tendenční umění s takou chutí znázorňuje, a proto důkaz částečné připustnosti aesthetické netýká se nikterak soudu, jejž jsme dřív o takovémto umění pronesli« (str. 321.). — To jsou tedy důvody Hartmannovy, proč světobol a miserabilismus z říše umění vypovídá.

V podrobný rozbor těchto důvodů nechceme se pouštěti. Zejména co se týče metafysického pessimismu jsou, jak Hartmann sám připouští,[1]) stanoviska různá. Jest viděti mimo to, že pojem tragického jest u Hartmanna částečně pod vlivem jeho konečného světového názoru, ač i jeho pojem souhlasí se známým u nás výměrem tragického, jakožto pádem vznešené osobnosti.

Abychom však užili názorů Hartmannových na otázku pessimismu v naší literatuře, postačí, zůstanemeli při první části důkazu. Naši hlavní básničtí hlasatelé pessimismu na př. Machar, Mužík, ano i v dřívějších pracích svých Vrchlický k onomu metafysickému pessimismu se nepovznášejí, nýbrž zůstávají zcela na stanovisku onoho empirického pessimismu a ještě více pessimismu citového a miserabilismu, jak jsem na př. posuzuje básně Macharovy (»Literarní listy,« 1887., str. 205. a 221.) pověděl. Zároveň jsou tito naši pessimističtí básníci rozhodní přívrženci i Hartmannovy zásady l'art pour l'art, to jest, že umění jiného úkolu míti nemá, než aby krásným bylo a veškeré poučování a povznášení s největší rozhodností odmítají. Dámeli tudíž tomu, že tvrzení, z něhož Hartmann vychází a s našimi pessimisty souhlasí, jest pravdivo, jest nám zajisté uznati, že další dedukce Hartmannovy jsou pravdivy. Neboť pak smutno, jak je Hartmann určil, jest skutečně ošklivo, a jelikož ošklivo, v obor umění přístupu nemá. I jest Hartmann ve vývodech svých zcela důsledný, kdežto naše hlasatele zásady naprosté beztendenčnosti umění a přece zase harcovníky citového pessimismu a miserabilismu jest viniti z nedůslednosti. Jim tedy důvody Hartmannovy doporučujeme k úvaze bedlivé; nemohouť se ani vymlouvati na to, že pravdu povídají, neboť sám rozhodný stoupenec metafysického pessimismu rovněž pověděl, že onen citový pessimismus jest nefilosofický a nevědecký.

Šosáctví a filistrovství, jimiž tak rádi mnozí z těchto harcovníků se oháněji, nebudou Hartmannovi snad přece vyčítati. Aniž filosof tento náleží snad k oněm, kteří by podobného čtení se báli a umění chtěli míti jen takovým, aby jim po obědě v dobrém zažívání nepřekáželo, a hle! i tento muž pronesl tu hrozně filistrovskou větu, že, prcháli ze skutečna v říši umění, nechce, aby se šklebila naň opět fraška, jíž uniknouti hleděl. Či snad vtipný některý náš feuilletonista odbude i Hartmanna duchaplným oznámením

Hartmannova filosofie

Brouček

snoubenci. ?

[1]) „Lze zajisté mou celou soustavu, i se spojením empirického pessimismu a teleologického optimismu přijati, a přece její nejvyšší hrot, metafysický pessimismus se všemi metafysickými důsledky zavrhnouti." (Ibd. str. 41.)

Posudky.

O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských. Příspěvek k dějinám jazyka českého. Sepsal *Josef Jireček.* V Praze. 1887.[1]) (V rozpravách král. české společnosti nauk.)

Jest před námi poslední spis muže nedávno literatuře české smrtí odňatého, který po více nežli 30 let neunavně pracoval k osvětlení rozmanitých stránek kulturních dějin českých. Jireček od konce let padesátých byl stále v popředí vědecké literatury české a četnými spisy a články získal sobě jméno důležité, jehož památka zajisté bude trvalá; neboť mnohé jeho

[1]) Na titulním listě jest udán rok 1887., ale na str. 79. spis. podává datum 1. července 1888.

spisy budou stálou pomůckou, ba pro hojný material v nich obsažený i pramenem všem, kdož podobnými věcmi se kdy obírati budou. To týká se hlavně spisův jeho, které spadají v obor dějin vzdělanosti české vůbec a v obor dějin literarních; menší již váhy bývají práce jeho jazykozpytné.

Spis, o němž zde promluviti chceme, obral si za úkol probrati staročeské památky, které spis. pokládá za dialektické. Úkol ten jest ovšem zajímavý a důležitý, aby totiž přesně se určilo: ten neb onen tvar, ten neb onen zjev hláskoslovný atd., jest dialektický, a aby se tyto dialektické známky soustavně spracovaly. Ale také jest to úkol nesnadný, neboť k takovému přesnému určení třeba znáti zevrubně jazyk památek nedialektických, jazyk památek, které se pokládají za dialektické, a zvláště čím se liší od jazyka památek prvých, a konečně třeba znáti dokonale i české dialekty. Jenom pak bychom mohli přesně a spolehlivě určiti, co v památkách jest skutečně dialektického.

Všimněme si nyní, jak spis náš úkolu svému činí zadosť. Za dialektické památky se v něm pokládají: žaltář Klementinský, štokholmská legenda o sv. Kateřině, evangeliář vídenský z 2. polovice 14. století, Bohemarius a Dialogi v rukopise kapituly pražské, Sequentionarius mistra Konráda v témže rukopise, knihy půhonné a nálezové V. Brandlem vydané (v Brně r. 1872. nn.), překlad cestopisu Marka Polova, evangeliář olomoucký z r. 1421. a pak ještě některé jiné, které spis. sám jen připomíná jménem, nevytýkaje zvláštností jazykových, jako jsou některé rukopisy staročeské Alexandreidy, překlad Hugonova spisu de praeparatione cordis, Čtverohranáč, nový zákon mikulovský, český text Mandevilly a j. O těchto památkách mluví spis. jednotlivě, podávaje vždy nejprve časť všeobecnou, kde se zmiňuje o rukopise samém, popis a osudy jeho, pak podává »zvláštnosti« jeho jazykové, k tomu připojuje také ukázky textové z některých rukopisův, a pak z některých památek podává slovář (ale neúplný); připojeny jsou ještě dva doplňky ke slováři a exkursy některé jiné, jako o shodě českopolské, o passionale atd., které celkem málo připadají k vlastnímu úkolu spisu. Viděti již z toho celkového naznačení obsahu, že spis postrádá přesné methody a náležitého urovnání a spracování. Jádro jeho, jak patrno, by bylo v částech, které vytýkají »zvláštnosti« jazykové, a ve slováři. Tu očekávali bychom spolehlivého a přesného vytčení: to neb ono jest zjev, tvar, výraz dialektický. Ale takového vytčení není, a to jest ovšem vada spisu, neboť čtenář, přečetli bedlivě celý spis, zůstává přece v nejistotě a v nevědomosti toho, co spisovatel pokládá za dialektické. Uvádějí se rozmanité zjevy hláskoslovné, tvaroslovné a pravopisné, neurčí se, co má býti dialektické, a také to, alespoň většinou, ani dialektické není. Tak na př. v žaltáři Klementinském vytýká jako »zvláštnosť« hláskoslovná nepřehlášené *u*, a vedle toho zase tvar brz*í*cho; tvary lokalné: po kraj*u*, neb*u*, a vedle toho neb*í*; tvary boj*ú*cí, nenávid*ú*ci; tvar hrj*í*cha; přehláska nezabigiey; -iej prý rozšířené z -ie: ve všiej zemi atd., což ovšem nic není dialektického. Z tvarosloví se vytýká na př. i podezřelý tvar wjtagiu = insurgunt, což jest jistě chyba m. vstávajú; podobně chybné jest jistě wzdagie m. vzdadie: v p r o s ě d c ě nalézá se i v jiných památkách nedialektických; ot prsi, zlámáš jsou tvary pravidelné atd. Celkem z této památky není vytčeno dialektických tvarův, a žaltář Klementinský také ani památkou dialektickou není.

Jiné památky tu probírané mají ovšem tvary dialektické, ale ty zase nejsou odděleny od tvarů nedialektických a zvlášť označeny. Pokus toho učiněn již ve slováři, kde slova specificky moravská a mající význam zvláštního odstínu v nářečí moravském jsou zvlášť označena. Ale bezpečné také všecko není. Tak vytýkáli se za slovo dialektické: biem, piem, brzo, hrubý (= magnus), jeliž atd., není to zajisté správno, a mnohá slova, která třeba v době pozdější v Čechách z užívání vyšla a na Moravě se udržela (za Blahoslava), v době, o kterou nám zde jde, t. j. ve 14. stol., i v Čechách byla obvykla. Tak úloha spisu není dokonána a odbyta, a třeba bude u věci té další práce. Jinak ve spisu tom není vše správno, jako: cso, cticě, si, mčěchu že by bylo od slovesa mknúti, nořiti ve významě potlačiti a j. Ale jinak ovšem spis vyniká hojným materialem, kterého dobře se dá

užiti, jakož i podány jsou ve slovaři mnohé pokusy k výkladu staroč. památek, zvl. legendy o sv. Kateřině. *J. P.*

Úplný kancional arcidiecese olomoucké, čili posvátné zpěvy a modlitby ku všestranné potřebě při veřejné bohoslužbě a soukromých pobožnostech. Dle osnovy kancionalu Bečákova z nařízení Jeho Em. nejdůst. arcipastýře Bedřicha z Fürstenbergů upravený. V Olomouci. 1888. (Č. d.)

Na konec dovolujeme si úsudek svůj o novém kancionale shrnouti ve slova tato: Kancional nový značí pokrok znamenitý ku předu a učiněn jím značný krok k idealu kancionalu námi vytčenému tím, 1. že modlitby ku rozličným pobožnostem v něm jsou doplněny a značně rozmnoženy, tak že kancional tento i přes to, že objem jeho není zvětšen, nýbrž dříve zmenšen (staré vydání stran 625, nové 567), přece může býti křesťanům průvodčím věrnějším a spolehlivějším, nežli kancional starý, jenž je často opouštěl i v důležitých potřebách a bez rady i pomoci jich nechával (viz jen na př. pobožnosť mešní, modlitby odpustkové a j.); 2. že má lepší, praktičtější a řekli bychom logičtější uspořádání nad kancionaly starší; 3. že přihlíženo bylo velmi svědomitě k modlitbám církevním a že přijímány i překládány byly, kdekoli dalo se činiti, modlitby církevní a pobožnosti od církve sv. schválené; 4. že připojena byla poučení o rozličných pobožnostech, dobách a slavnostech církevních; a 5. že jest psán veskrz mluvou čistou, ryzou, správně českou, slova božího důstojnou.

Vším tím jest kancional uspůsoben, aby se stal skutečně lidu našemu knihou vzdělávací, učitelem a vzorem krásy. — Vyslovujíce však tento všeobecný úsudek svůj příznivý, nechceme tím říci nikterak, že jest to dílo nade vši pochybnosť vyvýšené, dokonalé, neomylné, že by v něm nebylo ani chybičky, ani poskvrny. Naopak jest nám doznati, že v jednotlivostech zpozorovali jsme i při běžném přečtení a prohlédnutí rozličné vady a nedostatky, a že máme rozličná přání, z nichž některá chceme tuto uvésti.

Tak hned v prvním odstavci přáli bychom sobě jasnější znění a přesnější stylisaci, asi takto: Jakmile ráno procitneš, vzbuď dobrý úmysl. Na dobrém úmyslu přemnoho záleží. Máme si navyknouti, hned ráno pro celý den dobrý úmysl vzbuditi a při každém skutku jej obnovovati; tímto spůsobem zasvětíme Pánu Bohu celý den atd. — Na str. 5. neodstraněna chyba rozvláčnosti z vydání starého při dvou větách spojkou »aby« počínajících, což snadno se dala odstraniti. — O anthropologismu »svýma svatýma rukama« jsme se již vyslovili, že jej máme za nemístný a upřílišený — a přece jej nacházíme opět na str. 6., ač mohl docela dobře bez porušení smyslu býti vynechán — Poučení o odpustcích při modlitbě »Anděl Páně« na str. 7. jest rozvláčné a přece nesrozumitelné — v kancionalku pro mládež str. 104. jest mnohem kratší a srozumitelnější. Mohlo tedy raději býti použito toho znění. — Podivný tvar »klečmo« marně jsme hledali i v Kottově slovníku; správný zajisté není. — Slova písma sv., překlady žalmův atd. uvádějí se v kancionale dle překladu Frenclova. K vůli shodě a souměrnosti měly i citaty na str. 13. uvedeny býti dle tohoto překladu. Ale zdá se nám, že pp. vydavatelé mnohdykráte dali otisknouti prameny své i s chybami tiskovými, ač jest nám doznati, že přečasto pramen svůj poopravili. Chyba tisková taková jest (str. 14.) oct*u* (místo octa), jež se čte i v »Duši zbožné« rovněž na str. 14. — V modlitbě »Pane Ježíši Kriste« na str. 14. jest jedno (poslední) »račil« zbytečné, protože krátce před tím správně jest položeno. — Na str. 16. u větě: »Tvá dobrota a má zlosť jsou o b ě nevystižitelny« jest slovíčko »obě« chybné a zbytečné. — Věta následující měla by pak pozměněna býti takto: »Přece však, prosím tebe, nehleď na mou zlosť, ale pro nevystihlou, nekonečnou dobrotu svou, kteráž mne již nejednou ušetřila, uděl mi té milosti atd.« Chyba tato přejata jest z Bečákova kancionalu. — V ponaučení o mši sv. pohřešujeme důležitý moment. Ovoce mše sv. hlavně stávají se účastni ti, kdož skutečně nejsv. Svátosť oltářní přijímají. Kdož nepřijímají skutečně, mají aspoň d u c h o v n í m spůsobem přijímati, aby měli co největší užitek ze slyšení mše sv. O tomto duchovním přijímání v ponaučení nedočítáme se ničeho, ač jest to věc velmi důležitá, ba skorem nejdůležitější při mši

svaté. Ani pak v modlitbách ku mši sv., zejména ani v pobožnosti první ani v pobožnosti druhé není dáno patřičného výrazu cvičení duchovního přijímání; teprve v třetí pobožnosti na str. 51. jest příklad, jak by duchovní přijímání mělo býti konáno; leč ani tento není úplný a dokonalý. Abychom pak věc již najednou odbyli, podotýkáme, že na str. 141. jest sice položeno ponaučení o duchovním přijímaní — ale ani tam není příkladem dolíčeno, jak by prakticky mělo býti provedeno. Mame za to, že ku pochopení věci takto dosti abstraktní příkladu jest nezbytně zapotřebí. Pak by také stačilo, k místům těmto vzájemně jen odkázati. — Větě: Však bylo i jest nám potřebí takové obětí (sic!), když rozvážíme, jak my sami opravdu jsme bídní a nuzní — máme vytýkati: 1. nesprávné použití slovíčka »však« na počátku věty. 2. chybu tiskovou ve slově »obětí« a 3. nadbytkem položená slova: »my sami.« — Na str. 27. čteme: »Přístupní modlitba« — neobyčejný to věru výraz místo »stupní« nebo »přípravná« modlitba. — Nepěkně se vyjímá třikrát opakované »ty« v modlitbě: »Nejdobrotivější Spasiteli« na str. 51.; nemáť tam státi ani jednou. — Na str. 113. zaznamenáváme chybu tisku ve slově »zadržáni« místo správného »zadržány« jsou. Slova písma sv. opět nejsou uvedena dle vydání Frenclova. — Na str. 116. má státi: »Modli se, abys poznal ošklivosť hříchu toho, z něho upřímně se vyznal (místo: z něhož jsi se upřímně vyznal) a příležitosti k němu se vystříhal.« Nebylo by na škodu, kdyby takové chyby smysl naprosto porušující a měnící uvedeny byly ve zvláštním »seznamu chyb tiskových« — jest jich, jakož jsme viděli, několik. — Tak také na str. 130. v dat. sing. chybně tištěno jest »duši« místo »duši.« — V poznámce na str. 142. lépe jest klásti transgressiva perfecti: »vyzpovídavše a přijavše« místo »vyzpovídajíce a přijmouce,« zvláště ano následuje futurum. — Místo »o adventu« četli bychom raději »o adventě« — jak mluví lid. — Ponaučení o slavnosti nějaké tištěno jest menším tiskem obyčejně nežli modlitby; na dvou místech zpozorovali jsme, že i k ponaučení omylem užito jest tisku většího, a to na str. 253. a 387. Ponaučení o době svatodušní přáli bychom sobě poněkud delší — jestiť takto až příliš stručné; hlavně pak bychom si přáli, by bylo podotknuto, kterak v době této dokonáno býti má dílo vykoupení v každém jednotlivém křesťanu tím, že má státi se následovníkem Ježíše Krista, za kterýmžto účelem církev v evangeliích nedělních dává předčítati a uvažovati mnohá naučení a mnohé skutky Ježíše Krista. — Dne 2. února na slavnosť očisťování Panny Marie jest nesprávně udáno, že dvé holoubátek bylo výkupné za dítko. Dvé holoubátek byla oběť očistná, již bylo každé matce přinésti za sebe — výkupné za syna prvorozeného bylo něco zcela jiného. Rovněž neúplně a částečně nesprávně udán jest původ svěcení svíci čili hromnic na ten den. — Při slavnosti zvěstování Panny Marie (str. 401.), kde mluví se o modlitbě »Anděl Páně,« mělo se zkrátka poukázati ku str. 6. a 7., kdež jest obšírně vyloženo vše, co tkne se modlitby této. — Na str. 418. máme nejdříve chybu tiskovou »obratiž« místo správného »obrátiž.« — Nelibě vyjímá se zkrácený tvar acc. sing. osobn. zájmena 1. osoby »mě« místo »mne« zvláště po ž. iž, ěs atd. — mělo se zde užiti všude nezkráceného tvaru »mne.« — Na str. 475. sl. jest poučení o slavnosti všech svatých a památce všech věrných dušiček společné; lépe by bylo snad odděliti je od sebe a ponaučení o všech věrných zemřelých postaviti až na str. 478. a dodati, že proto koná se památka jejich hned po slavnosti všech svatých, poněvadž i oni ku svatosti určeni jsou a v milosti boží zemřeli, jen že bývají zdržováni od slastí nebeských časnými tresty dosud nevytrpěnými. Naší povinnosti pak že jest, přispěti jim ku pomoci atd.

Rozhodně pokárati musíme to, že tytéž modlitby na rozličných místech knihy uvedeny jsou v rozličném znění. Tak na př. modlitba latinská: »Gratiam Tuam, quaesumus, Domine,« uvedena jest na str. 6. při pozdravení andělském a na str. 153. při lauretanské litanii pokaždé v jiném znění. Tím ruší se žádoucí jednota a ztěžuje se katechetům jich úkol. Podle kterého znění mají dítky učiti této modlitbě? Jeden bude učiti podle toho, druhý podle onoho znění — a zmatek jest hotov.

Tatáž nesjednocenosť jeví se u překládání latinského slova »quaesumus.« V mnohých modlitbách překládá se »prosíme,« v jiných opět slovem »žádáme« K čemu tato různosť, zvláště anať »prosíme« a »žádáme« v češtině nejsou synonyma, tak že nelze jednoho za druhé užívati?!

Do závěrku při modlitbě: »Deus, qui nobis sub sacramento« vloudilo se v kancionale (str. 85.) slovíčko »Deus,« v českém překladu: »Bůh.« Slova toho nová agenda pro arcidioecesi olomouckou nezná. Kdo má tedy pravdu? který závěrek jest správný? Patrně tu páni vydavatelé opomenuli nahlédnouti do agendy.

Toť nedostatky, jež jsme zpozorovali a přání, jež dovolili jsme si pronésti. Jest jich snad více, nežli jsme tuto uvedli, — ale nechť laskaví čtenáři sami přednášeji také svá přání, a vydavatelé zajisté budou jim z toho jen povděčni. (P. d.)

F. Sch.

Dalibor. Historický roman od *Václava Vlčka.* Nové zpracování. V Praze 1888.

Každý Čech zná přísloví, že nouze naučila Dalibora housti; a kdo byl jednou v Praze a navštívil hrad královský, viděl asi věž Daliborku, o níž se vypravuje, že první byl v ní uvězněn rytíř Dalibor. — Hájek o Daliborovi ještě mnoho nevypravuje. Čteme na listě 458., 6. kroniky jeho k roku 1498.: »V kraji Litoměřickém zprotivili se lidé poddaní pánu svému Adamu Ploskovskému a jeho tu na Ploskovicích dobývali a to z ponuknutí nějakého Dalibora, kterýž také byt svůj měl nedaleko odtud. Uslyševše o tom měšťané Litoměřičtí, rychle lidu něco pod praporcem poslali a téhož Adama retovali. Potom týž Dalibor obeslán na hrad pražský panským nálezem proto, že těch lidí proti pánu jich dědičnému pozdvihoval, hrdla odsouzen a dán nejprv do věže nové, okrouhlé, kteráž od téhož Dalibora až do dnes slove Daliborka; a potom hlava jemu sťata« — Více už ví Beckovský, jenž v I. díle »Poselkyně« k roku 1498. zprávu Hájkovu doplňuje v ten smysl, že Dalibor naučil se ve vězení housti, tak že mu v tom umění na ten čas po vší zemi nebylo rovně. A odtud prý povstalo přísloví svrchu uvedené. Jak se asi později pověsť o Daliborovi vypravovala, čteme v Hormayrově: »Taschenbuch für vaterländische Geschichte« r. 1824. str. 250 nn.: »Dalibor z Kozojed byl potomek onoho slavného Dalibora, jenž padl v bitvě u Krešçáku po boku krále Jana. Občanům litoměřickým přisáhl věčné nepřátelství, a jednou, když obíral kupce jejich, byl napaden a Janek, miláček jeho, jenž mu hrou na housle a zpěvem trud zaháněl, byl jat a týž večer na »Krkavčím kameni« do kola vpleten. Nic nezůstalo Daliborovi po Jankovi než housle jarové; a když zadrnkal strunami jejich, tu popadl ho vztek a touha po pomstě strašná, a hrůza o něm šla po zemi. Jednou zdvihli se sedláci proti panu Adamovi na Ploskovicích, jenž byl spojen s Litoměřičany; Dalibor postavil se v čelo sedláků, vybili Ploskovice, a raněný Adam zápisem se zavázal, že sedlákům dá svobodu, aniž kdy stížnosť proti nim povede. Sedláci pak se vším i s Ploskovicemi poddali se panu Daliborovi. Ale hejtmané zemští nesnesli pychu takového, vyslali do Litoměřicka zemskou hotovosť a dobyli Ploskovic. Dalibor jat i se svou čeledí. Chlapy pověsili na stromech, ale Dalibora v železné kleci dovezli do Prahy před soud, kde ho vsadili do bílé věže právě dostavěné. Dalibor zuřil a proklínal svět, ale ponenáhlu přemohl ho žal, i vzpomínal si na svou pustou minulosť. Tu v pochmurné mysli jeho vynořila se podoba miláčka jeho, Janka, jenž ho druhdy svými houslemi a zpěvem těšíval. I popadla ho touha po jeho houslích. Svěřil se žalářníkovi, a ten brzo vymohl toho na nejvyšším purkrabí, že Jankovy housle vyhledány a Daliborovi dány jsou. A hle, nouze naučila Dalibora housti, Dalibora, jenž dříve jen mečem svým budíval divoké zvuky vřavy válečné! Brzo roznesla se pověsť o jeho umění po městě, a zástupové lidu denně stáli pod bílou věží, naslouchajíce písním vězňovým, z nichž brzo bubny válečné, brzo zvuky polnice, zvonu poplach, nářek zabíjených a oloupených, křik válečný a mrtvé ticho žaláře se ozývalo. Jednou za krásného večera dozpíval píseň svou, housle vypadly mu z ruky, a on zemřel.« — Co na té pověsti jest pravdy historické, dovídáme se od Palackého v děj. nár. čes. V./1. str. 391 nn. totiž, že r. 1496. nějaký rytíř Dalibor z Kozojed, potomek

hrdiny téhož jména, padnuvšího po boku krále Jana v bitvě u Kreščáku, od lidu selského, jenž se pro přílišné útisky a roboty pozdvihl proti pánu svému Adamovi Ploskovskému z Drahonic, přijal v poddanství tvrzi Ploskovskou i se vším lidem tím. Povstalý lid totiž dobyl tvrze Ploskovské na panu Adamovi a od něho raněného vymohl zápis, jímžto statků svých všech se zříkal a lid svůj na svobodu propouštěl, zavázav se, že proti nim nikdy stížnosti vésti nebude. Když se pan Adam zápisu svého opět domohl, žaloval u soudu zemského na rytíře Dalibora, jenž uznán vinným, že jednal proti řádu zemskému, a rozsudkem hrdlo ztratil. — Látku tuto z dějin a z pověstí váženou spisovatel pro historický roman upravil takto: Ve kraji litoměřickém, nedaleko samého města, za Vladislava krále sousedili dva rytíři, Samuel Kozojedský a Adam Ploskovský z Drahonic. Pan Samuel měl syna Dalibora, a toho hned v kolébce zasnoubili Lucii, dceři Adama Ploskovského. Děti žily spolu šťastně ve hrách a zábavách, dokud určení svému nerozuměly. Ale jak dospěly, hrdé povahy milenců s odporem se potkávaly. Pyšná Lucie, krasavice, žádala, aby se jí Dalibor dvořil a kořil a tím lásku svou na jevo dával. Hrdý a přímý Dalibor, maje dosti na tom, že jsou sobě určeni a jako svoji, nekořil se jí ani nedvořil, než právem ženicha Luciiny lásky si žádal. Tato neshoda působila oběma mnoho trapných chvil, až konečně Dalibor rozmrzelý odvrátil se v mysli od Lucie a vypravil se do světa na zkušenou. Tři leta pobyl v cizině k nevelikè radosti pánè Adamově, jenž by se rád byl znova oženil a proto nejstarší dceru svou, Lucii, co nejdříve vydati chtěl. Dalibor vyspěl v rytíře mohutného a statečného, byl postrachem Turkův a chloubou stavu svého. Jednu vadu měl: nevšímal si žen a neuměl dvořiti se jim; miloval ť posud krásnou Lucii. Tak vrací se po třech letech do domova svého — tím vypravování se počíná — provázen jsa přítelem svým, mladým a ješitným Filipem Kostomlatským z Vřesovic. Hned na hranicích rodné půdy své Dalibor potká se se starcem sto- a dvouletým, Dominikem Rozvodou, jenž bojovával ve vojště Žižkově a s idejemi jeho símě učení Husova chová v srdci svém. Bylo to u spálené vsi, smutného pomníku ukrutnosti páně Adamových, páchaných na lidu. O něco dále v lese najdou nemocnou ženu Jilka lupiče, jenž vyhnán jsa s jinými ze spálené vsi, oddal se na lotrovství a nyní na smrť raněný ležel v lese, v doupěti skalném. Soptíc nenávistí proti pánům, žena nechtěla míti s rytíři co činiti, a stěží šlechetnému mladíku Janovi, jenž k tomu se namanul, podařilo se ji uchlácholiti a jí pomoci. Těmato výjevy, hlásajícími výmluvně, čím tehdy vlasť naše stonala, rytíři uvítáni byli na půdě domácí, když tu před nimi ukáže se tvrze Kozojedská. Ve vsi rytíři zastihli Jiřinu, sličnou a roztomilou sestru Daliborovu, ana si v sadě hraje s dětmi selskými. Kvapný Filip si dívku tak zamiloval, že za krátkého pobytu na Kozojedech z lásky se jí vyznal a pomocí Daliborovou srdce její získal. Za nějaký čas pan Samuel se synem a s Filipem vydali se na Ploskovice a na cestě setkali se s panem Adamem, jenž dověděv se od Matouše Rozvody, vnuka Dominikova, že Apolena, žena lupičova, s dětmi u něho útočiště našla, zle se na sedláky rozlítil. Když dojeli na Ploskovice, Dalibor milující Lucii opět nevyhověl, i rozejdou se opět po zlém. Vraceje se od Lucie, rozladěný Dalibor u Rozvodovic samoty najde starého Dominika a dá se s ním do hovoru. Stařec poukazuje s nevolí na porobu lidu a s nadšením vzpomíná Žižky, »mstitele potlačené svobody.« Věří pevně, že povstane lidu mstitel nový, a obrací se k Daliborovi s otázkou: »Proč nejsi novým Žižkou sám?« str. 85. Dalibor netrudil se nikdy mnoho přemítáním. Jak mu cit kázal, tak jednal, právě po rytířsku. Ký div, že v takové náladě řeč Dominikova naň učinila dojem hluboký, a že jemu, jenž pokládal Žižku za největšího hrdinu, utkvěla v srdci otázka Dominikova: »Proč nejsi novým Žižkou sám?« Myšlénka ta ani v noci spáti mu nedala a vzbudila v něm nový, veliký záměr. Vrátiv se domů, Dalibor dověděl se v půtce, kterou měl pan Samuel s několika pocestnými Litoměřičany, v níž Urbana sládka povalil a dceru jeho Pavlínu odvezl na Kozojedy. Za Pavlínou přišel na Kozojedy brzo hudec

Jan, jenž hudbou všecky mile pobaví, zejména však Dalibora hrou svou okouzlí, ještě více však řečmi svými, jimiž dokazuje, že »duch sám jeden tvoří hrdinu« (str. 106.), a proto že největším hrdinou byl mistr Jan Hus; aniž má naději, že by za těch časů lidu nový Žižka povstati mohl. Řeči Janovy dovršily v Daliborovi účinek slov Dominikových, a Dalibor si ho zamiloval tak, že ho rázem učinil přítelem svým a chtěl ho míti u sebe. Podobně Jiřina zamilovala si Pavlínu a těšila ji v zármutku jejím, jako přítelkyně, když tu z nenadání, v noci ještě, dojde ostrý dopis od pana Adama, jenž žádal, aby Pavlína od pana Samuela nejinak chována byla, než vlastní dcera jeho. Věc měla se takto: Pan Adam pojati měl za manželku krásnou a bohatou Pavlínu, dceru Urbanovu, ač ona potají proti vůli rodičů milovala Jana hudce, bakaláře a měšťana litoměřického, a sňatku s panem Adamem vší mocí se vzpírala. Již ji vezli na Ploskovice, když se tu nedaleko Kozojed s panem Samuelem dostali do půtky, jež pro Urbana nešťastně se skončila, ale panu Samuelovi, nevědoucímu, proti komu jedná, nevoli pana Adama vzbudila. — Druhý den přinesl bouři, na niž Lucie toužebně čekala, aby za bouře navštívila uhlířovu bábu a kouzly rozhodla osud srdce svého. Za bouře setká se v lese s Filipem Kostomlatským, jenž uchvácen krásou její, dobrodružně k ní se přidá, a získav přízeň její, na Ploskovice zpět ji sprovodí. Když zatím na Kozojedech Jakeš, Pavlínin bratr, marně byl vyjednával o vyručení sestry své, Dalibor vydal se na Ploskovice, aby pana Adama udobřil. Ale nezastihnuv ho doma, chtěl promluviti s Lucií a napraviti, čím ji pohoršil. Ale setkav se opět s odmítavou pýchou, rozhodl se před časem, strhal nadobro všecky svazky své s Lucií a odejel. Nejinak dařilo se panu Adamovi s Urbanem v Litoměřicích. Nechtěje nijak zasaditi se o vyproštění Pavlíny, byl od Urbana potupen, a se sňatku sešlo nadobro. Za to Jakeš, vrátiv se večer téhož dne na Kozojedy, moudrostí svou nejen sestru vyjednal, nýbrž i přízeň pana Samuele získal. — Opustiv naposledy Ploskovice, Dalibor setkal se u Rozvodovic samoty s Janem. Jda s ním dále, ve blízkých lomech naskytne se k tomu, jak pobouření sedláci Zajíce, úředníka páně Adamova, je týrajícího, hoditi chtějí do jámy, a zachrání mu život. Ale zároveň ujme se rozhodně týraných sedlákův a má je k tomu, aby práv svých, seč jsou, hájili. V tom vypukne požár v panském dvoře ve Stráních, a tím počíná se zjevná bouře selská. Když ku požáru dostavil se pan Adam, Dalibor i proti němu zastává se lidu selského a pobízí k odboji, byť i okamžité násilí byl zamezil. Tím rozhněval se nadobro s panem Adamem, jenž mu zajme Jana, tvrdě, žeť on jeho člověk sběhlý. Stihaje zajatého, Dalibor dorazí na Ploskovice dříve — podruhé toho dne — a překvapí tam nevěrnou Lucii v milostné rozmluvě s Filipem, i vyzve ho na souboj. Když došli domů lidé Adamovi, Dalibor vyrve jim přítele Jana, a posadiv ho k sobě na kůň, utíká s ním přes Býčkovice k Litoměřicům. Pan Adam a Půta Býčkovský v patách za ním, přede všemi Filip Kostomlatský, s nímž se Dalibor utká soubojem přede branou litoměřickou. Dalibor sekne Filipa do tváře, ale v tom vypadnou naň drábové litoměřičtí, probodnou pod ním koně a bránícího se zajmou, touže dobou, co Jakeš s Pavlínou domů se vrátili. V zajetí litoměřickém Dalibora ujali se Jakeš a Jan, pečujíce o jeho bezpečnosť a pohodlí. Šlechetnosť měšťanů působí na Dalibora tak, že z největšího nepřítele stává se jejich přítelem; a vida, kterak okolní rytířové povstávají proti Litoměřicům, kterak jeho původem městu s pány bojovati jest, ba že nevědomky vzbudil válku občanskou lidu proti šlechtě: přidal se v boji tom rozhodně ku straně lidu, a »válečník ze řemesla proměnil se v bojovníka myšlénky« (str. 314.). Když v tom úmyslu Dalibor také otce svého listem vyzval, aby opustě nespravedlivou věc pánův, ujal se utiskovaného lidu, pan Adam a přátelé jeho zmocnili se listu a vymohli, aby Dalibor od Litoměřických vydán a před soud zemský postaven byl, majíce toho jistotu, že tam odtud zdráv nevyvázne. Ale Dalibor pomocí přátel svých uprchne ze vězení litoměřického, a jakkoli, se hradeb se spouštěje, nohu si porouchal, přece od statečných sedláků na blízko domova svého odnesen a tam ve sluji lesní skryt byl. Ježto pan Samuel

při útoku na město litoměřické, jímž Dalibora osvoboditi chtěl, byl nebezpečně raněn, pan Adam ujme se vlády i na Kozojedech a trápí lid svůj i kozojedský, slídě po uprchlém Daliborovi. Dověděv se o jeho skrýši, sám jde ho lapit. V tom zavzní odevšad zvony na poplach a lid ozbrojený jme se stíhati pana Adama. Ale on jim šťastně ušel, tak že nezbývá, než obléhati tvrzi ploskovskou. Lidu se dílo daří, zejména když i Býčkovičtí zapálili hrad pana Půty a k nim se přidali. Ploskovice už byly dobyty až na věž nejvyšší, v níž rodina páně Adamova se zachránila i s Reginou, starou tetou Onštěckou, neblahou osnovatelkou sňatku pana Adama s Pavlínou Urbanovou. V nejvyšším nebezpečenství pan Adam prosí o příměří a vyjednává s Daliborem. Pan Adam zaváže se zápisem, že propouští lid selský na svobodu, že mu dá všecky statky své, aniž proto kdy stížnosť povede proti němu. Na to si Dalibor odváděl pana Adama i s rodinou jeho na Kozojedy, kdežto ustrašenou tetu Reginu Jan provodil do Litoměřic. Dříve ještě než rodina p. Adamova překročila prah tvrze kozojedské, Dalibor rozloučil se s umírajícím Dominikem. Lucie pak nesnesouc tolikého pokoření, bodne se dýkou do srdce.

Tu rozhněvaný pan Samuel káže před Daliborem zavříti brány a postoupí všech statků svých p. Adamovi, kdežto lid i se statky ploskovskými dá se v poddanství Daliborovo. Za nedlouho přitrhne hotovosť zemská na vzbouřený selský lid. Dalibor obsadí nejprve horu ploskovskou a potom vrch u lomů ve Stráních. Pan Samuel, vyslaný od pánů jednati s Daliborem o mír, nepohodne se s ním a ve hněvu náramném probodne ho dýkou Luciinou. Povstane zmatený boj, v němžto pan Samuel první zahyne, lid však byl poražen a Dalibor jat. Tím bouře lidu potlačena.

Týž den, co pan Samuel, má pohřeb i Lucie. Dalibor uvězněn v Praze v nové věži po něm nazvané a nedostal milosti, poněvadž ani před králem ze skutku svého lítosti nejevil. Jan bakalář pojal Pavlínu za manželku, a Jiřina dostala se Jakšovi, a u nich zůstala i paní Anna, matka Daliborova. Tvrz kozojedská rozmetána bleskem. (O. p.) *Lev Šolc.*

Škola konfessionalni. Důvěrné listy bratru tří bodů. Napsal *Augustin Rohling*, doktor filosofie a theologie, r. v. professor hebrejské archaeologie a biblické vědy při c. k. universitě Karla Ferdinanda v Praze. Věnováno vysoké říšské radě ve Vídni. (Autorisovaný překlad.) V Praze 1889.

Jméno Augustin Rohling známo je ve světě spisovatelském již po více roků a proto toužebně sáhl jsem po tomto jeho nejnovějším spisku. Naděje má mne nesklamala; neboť jako před několika roky ukazoval nám, jak vypadají židé podle talmudu, tak že žasl svět, zvláště když dokázal i vraždy rituelní, tak zase odhaluje v tomto spisku zásady a snahy nejnebezpečnější společnosti, spolku svobodných zednářů. Ze spisu mnohých zednářův uvádí vyňatky, jak soudí o škole: z nich zároveň vysvítá, že svobodní zednáři jsou tvůrci školy bezkonfessionalní. — P. spisovatel vybízí vřelými slovy katolíky, by domahali se svých práv na školu. — Velmi pěkně vyvrací planou námitku, že náboženství odporuje přírodozpyt, a dokazuje, že bible nepočíná báji, ale jen taký postup že byl možný při stvoření světa, jak to dolíčuje písmo sv. — Uváděti nejlepší místa nelze, poněvadž bylo by mi citovati celý spisek. — Za chybu vytýkám jen to, že spis tento je příliš malý. — Naději se, že p. spisovatel bude dále bádati v tomto směru, a že v brzce nám více sdělí o bratřích tří bodů. Pak otevrou se snad mnohému oči, který, ani nevěda, je otrokem bídné sekty zednářské, bořitelem spořádaného života ve světě. — Kdo se chceš pobaviti a poučiti, přečti si tento spisek.
Fr. Bedřich.

Skřivánčí písně. Pro naše české dítky napsal *J. V. Sládek.* V Praze. 1888.

Mezi básníky »první třídy,« již u nás pěstují poesii dětství, přední místo náleží Sládkovi. Již ve dvou sbírkách, »Na prahu ráje« a »Zlatém máji,« zapěl o dětech a pro děti; byť i sbírkám těm se všelicos vytýkalo, obsahují přece nejlepší, co do té doby lyrika dětství nám podala. Sládek chopil se poesie té úplně vážně, pěje ze srdce (str. 7.), z lásky k dětem; nejde mu o to, by oslnil dospělé čtenářstvo vzletem myšlének, bohatostí obrazů, nýbrž aby podal dětem knihu, srozumitelně a prostě

psanou, v niž nakreslil básnickým pérem kus života dětského, dobře odpozorovaného, v níž zachytil věrný obraz naivního názoru a veselé nálady i bezstarostnosti dětské. A takým duchem prodechnuty i »Skřivánčí písně,« v nichž mu šlo především také o lahodnou, lehkou i zpěvnou formu písní (nápěvy a klavírní průvod k nim vyšly u Otty od K. Bendla). Dvojímu úskalí bývá se vyhnouti básníku dětství: předně aby nepřetěžoval básně mnohými obrazy a velikými ideami, s něž rozum dětský není, jež přesahují obor jeho myšlení a na cit nepůsobí; po druhé by zase neupadl v bezmyšlénkovou sentimentalnosť a frasovitosť, jež přestává býti poesií. Oběma úskalím vyhnul se Sládek dosti obratně. Písně, kde horuje o vlastenectví, jsou trochu frasovity a pro děti těžky, jako na př. »Země Česká« nikterak nehodí se dětem. Lépe se jim bude líbiti na národní píseň upomínající »Oráč«; za to »Píseň« patriotická, vypůjčivši si od rakouské hymny rozměr, počet slok i veršův, jež částečně skoro slovně shodují se s hymnou, je co do básnické uměleckosti bezcenna. Prosté písně s pěkně rozvedenými myšlénkami jsou ty, v nichž opěvá chudobu: štěstí a spokojenosti nenajde v bohatství, komu jí nedal Bůh; spíše je najdeš ve prosté chaloupce než v bohatém domě. Velmi pěkně se nesou písně, v nichž básník zachytil rozmarnou náladu dětí, jich šprýmovnou veselosť (»Macíček,« prostinký a veselý popěvek »Ten náš pes,« »Kozička,« »Pes a koté,« »Koně« a j.). O naivním názoru, dětské vtipnosti a dobrých nápadech svědčí »Máje,« »Sova«; byť podobné básně některým zdály se hříčkami, básníka nedůstojnými, přece je raději přijmeme než kopu frasovitých a bezmyšlénkových básní vysokomyslných pěvců některých. Z písní vážného obsahu zamlouvá se »Májový déšť,« »Anděl strážný« (t. j. matka klonící se nad snícím dítkem), »Zvony nedělní,« kdež výborně pojata mohutnosť dětského citu, »Zima« a j. Myšlénka básně »Koníček,« jenž letí s větrem o závod a nese dítě do říše snů, jinotajně zahalená, bude dětem nejasna i mine se s účinkem; ucho dětské pro ni hlucho. Že by »Chudé dítě« s takou resignací pělo

. . . bude ze mne, bude
to, co Pán Bůh ráčí,

je nepřirozeno.

Nelze podceňovati skladby sloh, veršův a rozmanitosti rozměru, čímž sbírka nabyla milé pestrosti; dětská mysl je těkava, miluje změnu, proto unaví se jednotvárnou, přísnou skladbou slohovou na př. znělkami. Předností nemalou sbírky této vůbec jest, že s jednoduchostí a jasností myšlének spojuje rozmanitosť formy vnější, mnohé pak básně vynikají jednotností nálady, jež nevyhnutelna u písně, novými motivy a zpěvností. Nemile však působí veliké množství planých rýmů; není to zajisté ku cti básníkově, čtemeli v jeho sbírce takové rýmy: hlavy — staví (3. mn.); — sklizí (3. mn.) — cizí atd.; planý rým a k tomu nesprávný tvar; či snad pro básníky »první třídy« již neplatí mluvnice a skladba? Nesprávně užíváno zájmena ten (i ten nejchudší — str. 25.); nepěkně to zní, začínáli verš samými: ten — a — tu — ta — ty — a — ten — a, jak to čteme v jedné sloce »Země České« na str. 28.

Sbírka, ozdobená čtyřmi obrázkovými přílohami a věnovaná Heritesovým dceruškám, hodí se výborně za dárek našim dětem. Cena 1 zl. 50 kr. přiměřena.

A. V.

* * *

Že přehojné spisy, jež se nyní u nás od různých nakladatelů mládeži vydávají, počtem toliko skrovničkým dosti činí svému účelu, to uznává se konečně právě v tom stavě, kterýž nad jiné povolán a povinen jest bdíti nad řádným vychováváním naší mládeže, ve stavě učitelském. Z přesvědčení toho vyplynula snaha nahraditi aspoň částečně, čeho posud zanedbáváno, a poskytnouti našim maličkým četby, kteráž by i rozum bystřila i srdce šlechtila. A nejryzejším pramenem takové četby jest naše poesie lidová, málo posud ceněná a vyžitkovaná k účelům vychovatelským. Letošní trh vánoční přinesl několik pěkných výborů z této poesie, z nichž jmenovati sluší »Vybrané báchorky národní« Boženy Němcové a »Národní pohádky a pověsti« K. J. Erbena, oboje illustrované V. Olivou a vydané nákladem F. Topiče, zvláště pak »České dítě,« výbor národních písní, říkadel, her, pohádek,

hádanek, přísloví a pořekadel, jejž naší mládeži učinil Ant. Mojžíš, illustrovali F. Bíza a V. Oliva, vydal Al. Hynek. Výborné tyto sbírky a s nimi zároveň vydané loni Ant. Macháčem »Názorné vyučování« neměly by chyběti v žádné knihovně školní; ba přáli bychom si, aby se staly základem příruční knihovničky našich matek. Dříve zajisté naše dítě, odkojeno jsouc ve zbožné domácnosti a ve vzorné škole mateřské živným mlékem poesie lidové, s přípravou docela jinou a s vlohami daleko vyvinutějšími vstupovalo do školy, nežli se děje za našich časů, kdy se všecko skládá na školu, a dítě po tak dlouhou, pro duševní rozvoj předůležitou dobu vyrůstá namnoze jako to dříví v lese.

Platili kde zásada: non multa, sed multum, platí zajisté o četbě podávané mládeži. Netřeba mnohých knih, malý počet dobrých, náležitě osvojených a zažitých více prospěje duševnímu rozvoji dítěte, nežli přehojné ty naše bibliotheky, vydávané často bez rozvahy, bez ladu a skladu jako zboží fabričné. Tím však nemíníme upadnouti v krajnosť opačnou a prohlašovati snad tyto čtyři výborné spisy za úplně dostatečny našim dětem. Vždyť ani dřívější naše děti, dokud se ještě vychovávání jich dělo takměř výhradně v rodině a v obci, na tak skrovném zlomečku bohaté poesie lidové nepřestávaly, nýbrž dobývaly si postupně všeho jejího pokladu, a dospívajíce duchem rozmnožovaly samy poklad zděděný a rozmnožený odevzdávaly dědictvím svým potomkům. Z tohoto tedy čistého pramene poesie lidové ještě plnými poháry čerpati lze, a bylo by přáti, aby se hojněji čerpalo než doposud. A tu zase netřeba přestávati na naší poesii domácí: lidová poesie všech kmenů slovanských svým rázem a svou povahou jest sobě nekonečně příbuznější než literatura umělá, kteráž bývá často jen odleskem různých směrů cizokrajných. Kolik vzácného materialu nahromaděno jenom v rozmanitých, přehojných sbírkách polských a ruských; jak znamenitě hodily by se naší mládeži, ba i našemu lidu vzorné překlady čítanek hr. Lva Tolstého!

Avšak živoucí dříve pramen poesie lidové za změněných okolností hlavně psychologických vysychá, a vyschne za nedlouho na dobro. Na místo poesie lidové nastoupila poesie umělá. Jako pak dřívější poesie lidová poskytovala živné stravy všem vrstvám lidu, tak povinna činiti též její dědička, poesie umělá. Třeba tedy, aby si naši povolaní básníci i našich dětí a naší mládeže všímali a i jim udělovali z bohatých pokladů svého ducha; ba jim tím více, čím vnímavější právě oni jsou pravé poesie. Co se v té příčině u nás posud vykonalo, nestojí hrubě ani za řeč. Co se vydává za básně pro mládež, jsou na mnoze samy jalové, bezduché rýmovačky slátané od lidí, na něž se Musa ani zdaleka neusmála. Básně, jež skutečně básněmi nazvati lze, snadno by tu na prstech spočítal. Máme ovšem i vyhlášené »básníky pro mládež,« ale čtěte jejich básně dětem, a unudíte je do zívání. Kdo chce býti skutečným básníkem mládeže, musí míti předkem a nejprve básnické nadání, druhé musí znáti duši dětskou, třetí musí se vzdělati dětskou poesií lidovou, a konečně musí psáti d ě t e m, ne o dětech, jak činívají druhdy básníci, když se jim uzdá, »snížiti se« k dětem.

Všecky tyto vlastnosti měrou vrchovatou osvědčil Sládek svými Skřivánčími písněmi, a nepochybujeme, že za tuto svou sbírku po zásluze bude veleben jako první a na ten čas nejlepší básník naší mládeže; ba neváháme říci, že teprva touto sbírkou Sládek se stal skutečným básníkem českým. Skřivánčí jeho písně dýší křišťálovou poesií, hlaholí tak mile k srdci dětskému, jako by byly vypučely z poetické mysli vzorné české matky nebo z nevinné duše dětské samé, plynou tak lahodně a zvučí mluvou tak jadrnou, že z každého jich verše viděti, jak důkladně a s jakou láskou básník náš se zabýval s lidovou poesií dětskou. Proto také Skřivánčí písně působí zvláštním, neodolatelným kouzlem i na mysl muže dospělého, a přítel pravé poesie vřadí si je jistotně do zvláštního oddělení své knihovny mezi knihy, jimiž se častěji obírati a kochati hodlá.

Obsahem svým Skřivánčí písně nevystupují nad obzor dětský, ale přece, jak už praveno, jsou to pravé písně skřivánčí, jichž líbezných zvukův i dospělý člověk rád bude poslouchati. Jak

srdečna jest hned píseň úvodní, již se básník svým drobným posluchačům oznamuje:

Zpěvák přichází.

Nesu vám velké noviny
odněkud z neznámé země;
host vzácný mi je povídal,
jak z dálky zavítal ke mně.

Měl roucho bílé jako sníh,
na hlavě věnec měl z květů
a v očích zář a vlídnou tvář
a úsměv kol blažených retů.

A nachýlil se ke mně tak,
k vám jako matka se sklání,
a povídal mi celý den
a v noci až do svitání:

Jak rostou květy na poli,
a pták jak v doubravě zpívá,
a o lidech a o hvězdách,
a Bůh jak na vše se dívá.

To povídal mi den a noc,
však o vás na úsvitě,
jak sličnější než v poli květ
jest dobré, nevinné dítě.

A jak se ten host jmenoval,
se chcete dozvěděti?
To byl snad Strážný anděl sám,
neb láska k vám, mé děti!

Ano, strážný anděl sám mluví v těchto písních k dětem lahodnými ústy básníkovými. Ze všech vane jakási zbožná nálada: srdečná láska k Bohu, k rodině, ku přírodě, k rodné zemi a k řeči mateřské. Však nech mluví aspoň některé samy za sebe i za všecky ostatní, aby čtenářové naši sami posouditi mohli nejen jejich obsah, nýbrž i jejich krásnou, lahodnou mluvu a formu — vpravdě klassickou:

Růžičky.

Dvě růžičky červené
kvetou podle sebe,
nad nimi dva motýlky,
modré jako nebe.

Kam se jeden obrátí,
tam se druhý točí, —
nejsou to dva motýlky,
jsou dvě modré oči.

Nejsou to dvě růžičky
porozkvetlé v jaře,
to našeho děťátka
růžové jsou tváře.

Neníliž to kolébavka, jakých se jistě nemnoho zpívá? Mohlali by srdečněji svému děťátku pěti matka básnířka? Takovou kolébavkou nemůže se nerozníti srdečná láska starších bratříčkův a sestřiček k nejmladšímu členu rodiny. — Mezi kolébavky vřadili bychom též píseň následující »Modrá očka,« jež se »Růžičkám« cenou básnickou zcela vyrovnává.

Píseň »Pacholátko« řadí se k říkankám, jež naše matky říkávají dítěti v kolébce nebo na stole rozvinutému, nad kteréž ovšem daleko předčí zvláštním kouzlem poetickým, jímž vnikne neodolatelně v útlá srdečka dětí starších, rozehřívajíc je něžnou láskou k mladšímu bratříčkovi. Téhož rázu je také »Poupátko — ptačátko.« »Košiláček« je dětským, ale velmi jemným a šetrným posměškem dítěti, když se nedává mýti, »Koníček« doprovází hru staršího bratříčka s mladším.

Tak nalézáme tu ve formě vykrystalisované všecky druhy říkadel dětských, jak je seřaďují sbírky plodů prostonárodních.

Náladu zbožnou vzbuzují v dospívajícím dítěti písně: Skřivánek, Anděl strážný, Zvony, Kříž u lesa a j., zastupujíce »dětské modlitbičky.« Nejněžnější láska k rodičům vyjádřena písní:

Rodičům.

Vstávaje, léhaje,
večer i raníčko
za vás se modlívám,
otče a matičko.

By vám Bůh odplatil
za vaše starání,
za každé slovíčko,
za každé usmání

Za vše, čím k dobrému
stále mne vedete;
byste se dočkali
hodného dítěte.

A jako dětské poesii lidové příroda nejvíce námětů poskytuje, tak jich poskytla nejvíce i Sládkovým Písním skřivánčím: Žežulka, Májový déšť, Máje, Žito, Letní odpoledne, Na zahradě, Včelka, Ptáčata, Vlaštovky, Zima, Na saních, Sněhulák, Až se jaro vrátí, Vlaštovka přilétá a j., jež, jak už z nadpisů viděti, dítě provádějí boží přírodou od jara letem, podzimem a zimou, až zase do jara, líčíce barvami živými krásy přírodní, radosti a rozkoše, jichž příroda dětem skýtá, a vzbuzujíce v dětech lásku k té

krásné boží přírodě a k Bohu, dárci všeho dobra.

Jedním předůležitým motivem Sládek rozšířil obzor naší dětské poesie lidové, motivem to lásky k vlasti a k jazyku mateřskému, kterýžto motiv z naší poesie lidové vůbec málokdy vyznívá; necítiliť toho naši předkové takovou potřebu, jako cítiti a svým dětem vštěpovati musíme my. Tím vděčnější jsme našemu pěvci za to, že právě této předůležité idei věnoval několik hezounkých básniček: Domov, Čechy, Oráč, Země Česká, Píseň, Slovanská lípa a j., z nichž uvedeme na ukázku aspoň:

Domov.

Domove, domove,
drahý a jediný,
nejdražší, nejsladší
nad světa končiny.

Nejdražší, nejsladší
na světě ze všeho,
daný mi v kolébce
od Boha samého.

A kdybych ve světě
byl i ten nejchudší,
tys mi dán za poklad
v matčině náručí.

Jinde jsou krásnější,
jinde jsou šťastnější,
ale tys nad všechny
vlasti mně milejší.

Před mořem, za mořem
nenajdu takové,
jako ty, milený
český můj domove!

Jednu toliko básničku vřadili bychom spíše mezi písně o dětech nežli pro děti, ale jak krásna, jak srdečna jest i ta! Nemůžeme si odepříti, abychom ji tu na pochutnanou nepoložili:

Hvězdičky.

Slunečko už zašlo,
vyjdou hvězdičky,
vyskakují z modra
jako jiskřičky.

Ta první je moje,
ta druhá je tvá —
matičko, vám patří
tam ta zářivá.

Čtvrtou, ať má naše
malá sestřička,
jednou podělíme
také tatíčka.

Ale teď, matičko,
hleďte v šíř i v dál,
jakoby těch jisker
nebem rozsypal!

Jakoby tam rozmeť
drobné pozlátko;
čí pak jsou ty hvězdy?
„Boží! — děťátko."

Celou sbírku zavírá básnička »Zpěvák se loučí.« Můžeme našeho pěvce ubezpečiti, že nepravdiva jsou jeho slova:

Snad velkým lidem bude zdáti
se všední, malé to všecko; —
vy ale odpustíte mi,
že s vámi byl jsem zas děcko.

Děti si milého, srdečného pěvce jistě oblíbí, poskytněte jim jenom příležitosti, aby ho poznaly, a my velcí — my právě tyto drobné Skřivánčí písně Sládkovy pokládáme za největší jeho dílo.

Na konec budiž nám dovoleno vysloviti ještě několikero přání. První a nejvroucnější jest, aby se tyto líbezné Skřivánčí písně co nejvíce v našich rodinách rozšířily. Toto jejich vydání je salonní, a zůstane salonním, tedy přístupným malému poměrně počtu našich dětí, i svou cenou 1 zl. 50 kr., kteráž ovšem sama sebou, hledíc ku krásné úpravě, není veliká. Jak snadno bylo poříditi vydání laciné, jež by mohlo vniknouti i do nízkých chatek; nebyloť potřebí ničeho, než vynechati obrázky a hotovou sazbu přenésti do knížky malého formátku na laciný papír. Náklad na takové »popularní« vydání byl by býval velmi nepatrný, a tak mohla býti i cena jeho velmi levná. Zámožnější naše obecenstvo kupujíc knihy za dárky vánoční nehledí bohužel na texty, nýbrž na obrázky, a tu vyskytla se knížka s nádhernými, ovšem cizokrajnými illustracemi, provázenými českými veršíky dosti sice uhlazenými, ale zcela šablonovitými, frasovitými, a knížka tato kupována více než naše výtečné Skřivánčí písně. Proto upozorňujeme důtklivě naše obecenstvo, že v této knížce nejsou hlavní věcí obrázky, ačkoliv i ty jsou pěkny, nýbrž básničky ceny nepomíjející, a pana nakladatele, aby, dojdeli na druhé vydání, čehož si od srdce přejeme, pořídil též vydání laciné. Druhé přání naše jest, aby si těchto písní, jakož i Mojžíšova Českého dítěte a Macháčova Názorného

vyučování povšimli pp. skladatelé našich čítanek pro školy obecné. Dobrou polovici ledajakých plev, jimiž tyto čítanky hojně jsou obmyšleny, mohou odtud nahraditi jadrným zrním. Konečně si přejeme, aby se básník náš na tomto prvním kroku nezastavoval, nýbrž aby, jako si osvojil ráz a povahu dětské poesie lidové, tak zabral se též ve studium národní poesie vůbec; jestiť on více než kdo jiný povolán státi se popularním pěvcem českým, jehož písněmi by zavzněla veškera vlasť. Básní lyrických nemáme nedostatek, ale písní, zpěvných písní, jmenovitě vlasteneckých nesmírně málo, a to také jedna z příčin naší národní zmalátnělosti, jež zachvacuje zvláště naši tak záhy starnoucí mládež.

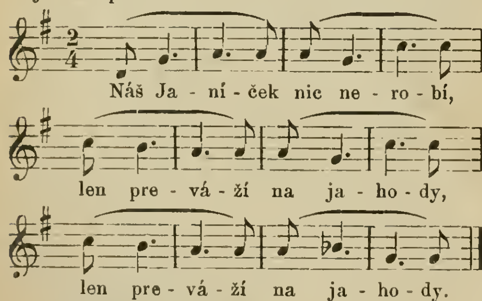
Pp. učitele upozorňujeme ještě, že Skřivánčí písně vyšly též s nápěvy a s klavírním průvodem od K. Bendla, aby je šířili mezi žactvem místo těch jalových rýmovaček čítankových.

Fr. Bartoš.

Národní písně moravské. Vydal *Fr. Bartoš.* (Sv. 1.) V Brně. 1888. (O.)

540 písní! Dle kterých zákonů vyrostly? Srovnáváním dospěli jsme ku třem útvarům vzorným.

a) Útvar thematický. Zazpívejte si píseň:

Utkví vám zajisté rythmické thema, které po šesté opakováno, vyplňuje celou píseň.

Nápěv se neustále pozměňuje.

Vyhledejte si píseň 22.c, ve které snadně postřehnete toto rythmické thema 3 jež pětkrát se opakuje. — Mnohé písně mají delší themy, některé i dvě themy rythmické.

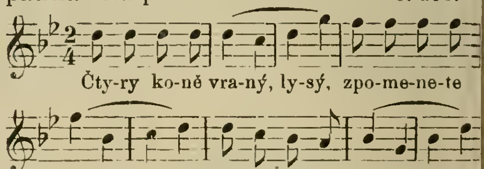
Není zajisté obtížné vyhledati si z celé sbírky písně s themou rythmickou. Na př. 24., 27., 33., 37., 50.c atd.

Tvůrčí síla, jak zřejmo, pracovala sice na **nápěvu** celém, ale toliko na utvoření rythmické themy.

Zpodobujeli se postupně nejen nějaký rythmický, ale zároveň i melodický útvar, tož mluvíme o themě rythmicko-melodické.
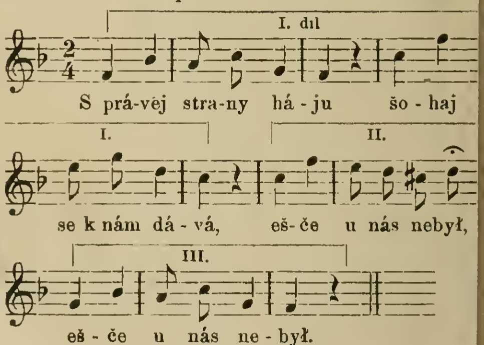
Vzniká tak buď prosté opakování (č. 359.) neb i dosti změněná imitace themy.

Zpodobá melodické vlny jednotlivých částí nápěvu, jest však vždy patrná. Na př. Č. 295.

Při skladbě písně takové obmezuje se tvořivosť hlavně na themu rythmicko-melodickou, již oceňujeme i posuzujeme, neboť jest jádrem celé písně.

b) Útvar úpadkový. Nazývám tak vzorec trojdílný, ve kterém uprostřed jest zkrácené, nepatrně psychologicky stupňované, na počátku a na konci celé nezměněné thema. Tento útvar jest zvláštní případ útvaru thematického. Na př. Č. 222.

Tato píseň jest ještě pro působivé thema jedna z lepších.

Jiné příklady: 199., 289., 413., 414., 422.a, 528., 539.

Jelikož třetí díl jest pouhým opakováním prvého dílu, omezuje se tvořivosť **toliko** na themu.

Nad míru velký počet národních písní v Čechách odpovídá tomuto vzorci úpadkovému.

Vzpomeňme si na píseň »Ach, není tu, není.« »Když jsem plela len.« »Sil jsem proso,« »Červená růžičko,« »Holka

modrooká,« »Zezulinka kuká,« »Horo, horo, vysoká jsi,« »Loučení, loučení,« »Když jsem k vám chodíval,« »Hrály dudy,« »Kdyby mně tě Pán Bůh dal,« »Ó Velvary,« »Však nám tak nebude« atd.

Mnohem lahodnější, líbeznější na poslechnutí jsou tyto, jakož i předcházející písně thematické, nežli písně *c)* útvaru bohatýrského.

Nepostihneme tu zpodobných částí v písni, sama rozmanitosť a netušené bohatství v útvarech melodických i rythmických. Velké to pásmo vždy nových a přece ujednocených hudebních myšlének. — Melodická vlna provaluje se do imponující výšky a drobí se v přerozmanitých tvarech. Rytem vážný, mnohodobý, který svědčí o tvůrčí síle obdivuhodné.

Oceňujeme celou píseň, každý ton, každý obrat melodický a netoliko krátké thema.

Napětí vzrůstá každým okamžikem, žádného oddechu; vždy nový příboj tonový, který nás zcela zachvacuje.

Málo lahody, tím větší však mohutnosť a energie ve výrazu. Na př.

Č. 46.

Ža - lo djev- ča trá - vu, ža- lo djev-ča
trá - vu, pře - ža - lo ja - ho - du,
pře - ža - lo ja - ho - du.

Těžko se poslouchá a těžko pamatuje.

Bodrý a jadrný jest to zajisté lid, který si libuje v takových písních.

Šťastný to kraj, kterým se ještě rozléhají.

Avšak mělo by se se vší výhodností pomýšleti na obrod našeho vkusu. Školami možno takovou očistu provésti.

Písně téhož vznešeného rázu jsou pod č.: 31., 36., 38., 44., 46., 56.a, 63., 70.b, 70.c. 76., 95., 100., 142., 283.

Tvůrčí síly umělecké neubylo, ubývá však vkusu v našem národě. Jako ve vzduchu přeplněném dusivým kouřem továrním zakrní i bodláčí a nekvetou růže, právě tak dusí jednak socialní poměry moderní a jednak školské vyučování zpěvu veškerý náš sloh, vkus a vzlet ve tvoření nových písní.

Formy nejnovějších písní jsou triviální, prázdné, průsvitné jako pavučina, neobsažné, nápadně snadné a jednotvárné.

Vzorcem jejich jest úpadková forma.

Písně v pravdě bohatýrských nápěvů zrodily se ve zdravějším vzduchu, jsou poměrně nejstarší.

Ku konci sdělujeme perlu celé sbírky; jest to vzletný, jásavý nápěv od Břeclavy:

Už je slun- ko z tej ho - ry ven!

rit.

L. Janáček.

Dumy a legendy *Otokara Mokrého.* (O.)

V »Rorate« básník se rmoutí, když (jako kdysi) choral ranní

. . . věřící vlídným slovem
zve pod prostým chrámu krovem
k víře, lásce, naději!

vyváděje odtud nápadnou, českého pěvce nedůstojnou poslední strofu (str. 50.):

Víra — žel, že neuzdraví
tebe, synu chorých Čech, —
je to květ, jejž kreslí hravý
o vánocích mrazu dech —
láska! — dávno odumřela
v země této dědici —
ač jí vlasť tvá více měla
než kleteb tví biřici . . .
a naděje — plachá touha,
ze sna povzdech — teskný sten,
o Ježíšku báje pouhá,
dětské hlavy bujný sen . . .

»Květná neděle« končí velebnou modlitbou o požehnání rolníku českému. — »U Trocnova« mohlo již něco ráznějšího býti napsáno, než s jakousi naivností Hospodinu v ústa vložený hlas (str. 54.):

Zde obuv sejmi, chodče, s nohou smělých,
jež do mého tu vkrádají se týna
a depcí svatyň mého bojovníka,
v němž se mi v Čechách nejvíc zalíbilo.

»Svobodným Horám« věnován nadšený zpěv s dojemným refrainem »Hory Svobodné,« jež jsou valem »jihočeské země osiřelé.«

Jako »Hory Svobodné« rovněž i »Pozdrav Vltavě,« »Hvozd,« »Již svitá,« »Rodnému kraji« a utěšená »Popelka« jsou nadšené výlevy, odnášející se k českému jihu. Básník zalétá »V kraj pobratimů,« do Slovinska: rázně zakončeno horování pro pobratimský kraj slovy (str. 66.):

A lid tvůj, plný netušené síly
nechť pne se k výši jarobujné snahy
jak mladý štěp ve slávských kmenů sadě,
v němž míza žití neúdolná tryská,
třeba to sadem burácí a blýská!

Posléze v části III. vrací se pěvec opět do Říma a zalétá ve dvou posledních básních až do Svaté země.

»Scala Santa« jsou schody z domu Pilátova, po nichž Kristus, k smrti odsouzen, naposledy kráčel. Byzant. císařovna sv. Helena převezla je do Říma k Lateranu; jimi sestupuje se do kaple, v níž (str. 72.)

... „Obraz Spasitele,“
jenž „z tabernaklu tajůplné skrýše
zázračným ohněm věčné lásky sálá.“

Na sv. nástroje vykoupení, pod nimiž nalezeny trosky Pilátova domu, upozorněna císařovna viděním ve snu, což jest účinným momentem básně. — »Domine, quo vadis« jest hluboce pojaté zpracování známého setkání se sv. Petra s Kristem. — »Sv. Pavla poslední cesta« jest rozvláčna, poněvadž pozornosť na různé osoby se roztřišťuje, kteréž v jednotu děje nesahají; básník mohl začíti hned rozejítím se obou apoštolů, sv. Petra a Pavla, pak by sv. Pavel i Plautilla jako jednající osoby volněji byli vynikli.

»Růže« nazvána rozkošná legenda ze života Páně; Pán, dostav od nevěsty v Káni na odchodu kytici růží, v opuštěnosti své těší se i těšiti bude na kříži těmito růžemi, jež značí »dík duše prosté — čistou lidskou něhu!«

Nezdařila se legenda »Proč Kristus plakal«; odporujeť povaze Kristově i bibli. Kristus plakal, aby ukázal, že Lazara miloval, a teprve ho vzkřísil; zde však Lazara vzkřísí a, co všichni se radují, on pláče a vysvětluje pláč podivnou odpovědí, kteráž jeho poslání i povahy nedůstojna jest (str. 89.):

... Duši moji bolnou
z hluboka svírá trudné pomyšlení,
že tužbu žhavou vyplniti hledě, —
jsem bratra vzbudil z blaženého snění —
k života hoři, strádání a bědě!

Dikce Mokrého jest celkem lahodná, místy velmi něžná, ale druhdy také mdlá, nedosti pružná; bylo by si přáti lepších veršův iambických. Jako zvláštnůstku formalní znamenati zhusta se opětující slova: rysy, rysování. Kéž jest Mokrý méně zádumčiv! *Fr. Kyselý.*

Dalmatské povídky od *J. D. Konráda.* „Sal. bibl.“ (red. *F. Schulz*) č. LIX. V Praze. 1888.

J. Konrád, ač vystupuje na veřejnosť s prvým svazkem prací svých, není čtenářstvu časopisů nováčkem; uveřejnilť asi za pět let slušnou řadu drobnějších prací v listech pražských i získal si jimi obecenstvo, jež bere se sympathií ke spisovateli sbírku přítomnou, kdež podal sedm črt a dvě delší povídky. Již to, že látka jejich vzata ze života spřízněného národa jihoslovanského, společenského, rodinného, národního i politického, získá mnohého čtenáře; pro milovníky pak krásné pleti vystavena tu celá galerie jihoslovanských krasavic různého stupně: spanilá Stoja, sličná Stána i Nadežda, šumná (krásná) Andža, rozkošná Mignon, »dívka andělské krásy« Ivanka atd. Většina krasavic těchto je nešťastna aspoň na delší dobu — v životě svém, a tu spisovatel hledí získati sympathii čtenářovu pro hrdinky své jednak pro jich sličnosť jednak pro krásu duše jejich. Spisovatel má soucit, ba »zahořel bolestným nadšením« pro šlechetnou Ivanku, »která andělskou spanilosť svou obětovala pro několik pohodlných dnů života svého otce,« zohyzdivši si obličej, by přestala na ni nespravedlivě žárliti choť chlebodárce jejího otce (Na »Meduse«). On sympathisuje i s rozkošnou Katicou (»Mignon«), nevinnou ještě děvou, která však zlou stařenou a neznámým úplně plavcem připravena o vínek panenství; neodsuzuje ani šumné Andže (»Od břehův Adrie«), jež náklonnosti rakouského důstojníka užívá k tomu, by pomáhala otci a bratru v podloudnickém převozu albanského tabáku do Italie; upadši však v podezření u otce, že zradila jej celním hlídkám rakouským vyhnána ztrácí se

v úzkých uličkách Neapole. V črtě »Krásná inicialka« předvádí nám jinou sympathickou krasavici, sličnou ženu Tálovu mladou Stánu, která podezírána mužem, že mu nevěrnou, ztrýzněna jím — hyne ve vlnách mořských. Prostá je historie lásky Srba Vukana Milkoviće a Charvatky Micíky (»Spletská vzpomínka«), kteří pro lásku svou zohyzděni věrni si zůstanou a spokojeně žijí. Jako tu podán obraz nenávisti vespolné mezi Srby a Charvaty, tak v »Zaderské vzpomince« — jakož i níže uvedené »Holubičce« — obrázek nenávisti jihoslovanské naproti Italům. Chudý Charvat vynaloží všecko své jmění na vzdělání své Ljubice ve zpěvu; ale uslyšev z úst jejích na jevišti zpěv italský, zakřikne ji a odvede do chudé vesnice, by »nepřispívala snad k oslavě jména těch, kteří po jméně charvatském šlapali«... Ljubica pak živí se zpěvem po hospodách. V jediné črtě »Bílý admiral« poutá pozornosť naši úplně postava mužská, ušlechtilý kapitan parníku »Velikého Medvěda,« jenž pomstí se na svém soku a zrádci tím, že vynaloží veškeru sílu svou, by »ho zachránil před zatčením a snad velikým trestem, a aby jej v čas dopravil k rakvi jeho manželky,« své bývalé milenky. Děj sice prostý, ale povahokresba je tu určitější než v ostatních povídkách; zajímavý je popis bouře mořské, idea ušlechtilá. Hrdinou je Čech Kotva, jenž po vzbouření r. 1848. vypovězen z Čech, na moři výživu hledá; pěkně proveden kontrast mezi jednáním jeho a podlostí soka i zrádce někdejšího přítele Nedbala.

Zbývá promluviti o delších povídkách, »Holubičce« a »Na Gackém Poli.« Stručný obsah prvé jest asi tento: Starý Charvat Prokop Kasanović, jenž o své učitelské místo přišel působením Itala Deverata Girolama, přítelem svým uveden v podezření, že dcera jeho Nadežda miluje úhlavního jeho nepřítele. Nevyslyšev ani jejího ospravedlnění, vyžene ji tvrdohlavý otec z domu; ona odejde do ciziny se svou holubičkou. Zatím zví otec, že Nadežda nevinnou, že totiž zachránila život sestry Deveratovy, začež tento tím se jí odměniti chtěl, by otec na své místo byl dosazen. Stařec běduje, ale upad v podezření, že dceru svou usmrtil, uvězněn; než tu přiletí holubička s lístkem od Nadeždy, jež brzy se vrátí a otec ze žaláře propuštěn. Národní boj mezi Italy a Jihoslovany naznačen tahy slabými; ostatně zástupce národnosti slovanské zasmušilý, neústupný Kasanović nevykreslen právě tahy, jež by čtenáře proň zaujaly: nepříznivě podal jeho povahu, by čtenář více sympathisoval s Nadeždou, jež prý miluje Itala. — Rozpor, jaký by z toho vzešel, duševní zápas mezi národností, láskou k otci a láskou milence tu není; Nadežda s Deveratem se nemilují. Zbývá pouze vzpružina jedna, láska k otci — tvrdohlavému. Ale Nadežda nevyslyšena otcem, aniž počká, až by hněv jeho utichl, příliš snadno opouští otcovský prah, k němuž ji i táhne láska k mladším bratřím; čtenářova sympathie klesá. Ostatně povídka — hlavně uprostřed — rozvleklá, charakteristika osob nejasná. Živější je pov. »Na Gackém Poli.« Vuk Solarič, jemuž vojáci zachránili otce před upálením a jej osvobodili z rukou hajduků, z vděčnosti stane se pandurem a prokáže Rakušanům znamenité služby. Mita, bratr jeho milenky Stoje, hajduk, jenž s otcem i sestrou uvězněn, umírá v žaláři: Stoja pak i otec vyveden Vukem ze žaláře, žijí krásný, šťastný život rodinný. Postavy hlavní — Vuka i podivné Stoje — obratně vykresleny; ale povídka dosti pravdě nepodobna — místy to až zarazí.

Shrnemeli soud svůj v jedno, musíme vyznati, že povídky Konrádovy vynikají lahodným i správným slohem, čistotou dikce, jakou u málo spisovatelů nalézáme. Dialog je z pravidla živý a charakteristický, vypravování poutavé, neunaví a druhdy mile překvapí. Zvláštní předností prací těchto jsou příležitostné popisy krajin, křivolakých břehů dalmatských, líčně půvabů plavby na moři adriatickém za jasného dne i světlé noci a za krutých bouří; spisovatel hledí vždy zachovati uměleckou umírněnosť, ukládaje zbytečné popisy a nad potřebu při nich neprodlévaje. Ale se svými postavami visí ještě Konrád často ve vzduchu; schází jim určitosť a životní pravdivosť, děje nevyvíjejí se z povah, v rozvoji jejich pohřešujeme náležité motivisace, celku schází zaokrouhlenosť. Ale nicméně povídky ty oprávňují k pěkným nadějím; sloh Konrádův je jadrný, líčeň

života věrna — poznalť život ten delším pobytem mezi lidem jihoslovanským — a jádro povídek vždy je zdravé. *A. V.*

Z těžkých hodin. Obrázky Starohorské od *Jos. Brauna.* (O.)

Podobně vykreslen »starý jezovita« v povídce »Hodina poslední.« P. Decrazat, rektor nově zřízené jesuitské kolleje v Kutné Hoře, při uvítací hostině pronáší na počesť hostitele p. Vřesovce přípitek »všem nepřátelům jeho na zmar.« Odtud dověděl se novic Bohuslav, že otec jeho Goliáš ještě žije. Byltě tento po bitvě bělohorské uprchl za hranice; syn Bohuslav, jehož se ujal a katolicky vychovati dal Vilém Vřesovec, byl udržován v domněnce, že otec v exiliu zahynul. A proto uslyšev při hostině pravdu opáčnou, omdlel překvapením. Když potom ze mdlob se probrav, prosil rektora o bližší zprávy, aby otce mohl vyhledati a obrátiti, rektor (jenž z příčiny neznámé Goliáše nenáviděl) osopil se na jinocha velmi nevlídně: »Církev jest matkou tvou a já otcem tvým, třeba že jsi dosud novicem. Však tě ještě v řádě ukovati dovedeme! A toto vše sdělím superiorovi! Budeš míti věčnou památku a byť bys sebe věrněji povinnosti své konal, nestaneš se v řádě nikdy již ničím více, než tím, co budeš, až poslední slovo slibu vyjde z úst tvých« (str. 257.). Jinak zachází však s Bohuslavem (str. 276.—278.), když mladému novici otvírají se do budoucnosti skvělé naděje, z nichž i jesuita míní těžiti. Chce mu totiž Vřesovec, aby svou dceru Evu, jež vášnivě miluje Bohuslava, zachránil od předčasné smrti, dáti ruku její a za tou příčinou jej do šlechtického stavu povýšiti, s jedinou podmínkou, aby zřekl se rodného jména svého a přijal nové. Leč Bohuslav k nabídce nepřistoupil: obětuje svou lásku k Evě povinnosti čtvrtého přikázaní. Dána mu lhůta na rozmyšlenou. V poslední den potkává otce, jenž odvážil se až do samého rodného města, by syna obrátil k dřívějšímu vyznání. Naproti tomu prosí B. otce, aby on odstoupil od svého bludu. Goliáš vida své naděje zklamány, odchází — B. rozmysliv se odkládá šat řeholní a jde za ním, ale už se s ním nesešel. Teprve na druhý den, meškaje právě mezi lidem, jenž se zbraní v ruce čekal na ozbrojený průvod misionářů z Kutné Hory, dovídá se, že otec sám se udal a byl odpraven, aby smrtí svou přesvědčil syna o pravdivosti svého vyznání. Tu B. zoufale vrhá se do boje a hyne on i Eva, jež za ním do vřavy přichvátala. Nad mrtvolami padlých sedláků a bývalého novice mluví »mračný jezovita« rektor Decrazat: »Tvá poslední hodina již uhodila! A jako tobě i tvým spřežencům! A jako uhodila jim, tak musí uhoditi i všemu plemenu jméno vaše nesoucímu! A neuhodíli ani teď ta hodina poslední vám, pak — pak — — měla uhoditi a uhodí — — nám!« (str. 316.).

Slova tato neplynou sice přirozeně z celkové nálady a z úst P. Decrazatových znějí cize, označují však zřejmě stanovisko, s jakého spis. pohlíží na činnosť jesuitů při bělohorské reformaci. Shrnuje své názory o nich na povahu P. Decrazata, jenž »cizincem jsa v zemi nebyl mocen jazyka českého,« a jenž kromě nectností už dříve naznačených, vášnivě prahnul »po lidu našeho hodině poslední.« — Snad stávalo tehda v Čechách po různu individuí s takovou přemrštěnou horlivostí, neboť »i mezi jezuity byli členové, kteří zneužili moci řádu svého. Kdo by to chtěl popříti, nebyl by milovníkem pravdy,«[1]) a nevěděl by, že idea i nejlepší — a idealní podstata řádu jesuitského nemá ve svém spůsobu sobě rovné, o čemž tuším rozepře nebude — křehkými lidmi bývá prováděna, a proto snad jednotlivě i povahy nechvalné se v řádě vyskytovaly: ale umělec, nechceli býti pouhým dějepiscem anebo ještě méně, má obraziti nikoli jednotlivé, po různu se vyskytující zjevy, nýbrž povšechné typy takovým spůsobem, aby neporušeně individualní jejich povaha zračila v sobě všeobecný ráz, podstatu a ideu toho neb onoho směru v lidském smýšlení, snažení či jednání.[2]) A čím dovednější jest umělec, čím hlouběji nazírá do lidského nitra, čím lépe zachycuje význačné rysy povah,

[1]) Dr. Krásl: „Hrabě Harrach," p. 363.

[2]) „Dějepisec a básník tím se liší, že onen vypravuje události skutečné, tento možné. Proto básnictví je filosofičtější a opravdovější dějepisu: básnictví totiž víc obecno, dějepis pak jednotlivo pronáší." Arist. „O básnictví," přel. P. J. Vychodil, str. 19.

tím více a podařenějších typů vychází z tvořivé ruky jeho, jak to sledovati lze od Platonových dialogův až po výtvory ruského realismu.

Podle toho jesuitova povaha v »Hodině poslední« jest historicky a aestheticky oprávněna jen jako na obraze stín, vedle něhož měl býti nakreslen představitel idee řádu jesuitského v plném světle pravé, dějinami dokázané horlivosti, aby takto jas a temno spravedlivě bylo rozděleno. Široce to dokazovati jest bez žádoucího účinu, dokud Braunovi »Historia persecutionum« jest nestranným dějepisným pramenem i vodítkem, a dokud v dobrovolné smrti Goliášově spatřuje spis. dostatečný důkaz, aby Bohuslav po katolicku vychovaný »poznal vznešenosť víry« otce jinověrce, aby »uviděl, kde jest pravda, kde jsou její mučeníci a kde jsou její katané« (str. 311.).

Povídka »O ptačím království« vypravuje o mladých rytířích Jindřichu ze Žitenic a Václavu Podivickém, kteříž rozdvojivše se pro spanilou dceru Vavřince Sionského, doufají, že obdrží ji ten z nich za manželku, kdo při slavnosti »ptačího království« stane se králem, t. j. sestřelí dřevěného ptáka s vysoké tyče. Ale chybili se oba, a »král« toho dne, rytíř Lorecký, zasnubuje se s pannou Eliškou. — Obrázek tento jest rozměrem poněkud delší ostatních, provedením však stojí za nimi.

Vůbec daly by se práce Braunovy v tomto svazku obsažené charakterisovati stručně v ten smysl, že pečlivou píli, kterou spis. věnuje historickému rámci a pozadí svých »obrázků,« citelně postrádá čtenář v povahokresbě: jestiť, nehledě k pravdě dějepisné, nedosti hluboká a proto nevelmi zajímavá. *J. Klenek.*

Z lidu vesnického. Přespolní obrázky a povídky. Napsal *J. L. Hrdina.* „Mor. bibl.“ (red. *Fr. Bayer*) čís. XXIX. Ve Velkém Meziříčí. 1888. Str. 586.

»Často tak vzpomínám sobě na uplynulé doby mladosti, kdy jsem chodil v Slaném do latinských škol paterů piaristův, a ač jsou to upomínky málo radostné, jen slzami a trním věnčené, vzpomínám přec. Upomínek radostných vůbec nemám, abych se k nim v duchu mohl vrátiť« (str. 269.).

Částečně tímto přiznáním dá se vysvětliti, proč spis. ve všech téměř 23 prácech v tomto svazku obsažených probírá themata smutná. Nicméně však nevane z nich nezdravý dech chmurného pessimismu: spisovatelovy názory o životě jsou v této příčině úplně jasné a zdravé — on objektivně vypravuje o smutných událostech, aniž při tom popírá možnosť štěstí a radosti. Leží themata tohoto rázu na snadě. Ve stejnoměrném proudu denního života mezi různými zjevy jeho dovedou nehody, neštěstí, neblahé osudy nejspíše obrátiti na sebe pozornosť a snáze dají se zvláště po své zevnější stránce vylíčiti, kdežto vystihnouti zajímavé charakteristické známky zjevů, události a osob, jimž říkáme normalní, podaří se jen vycvičenému bystrozraku. Tento umí znázorniti děj a povahy ve psychologických jejich příčinách, jiný vidí pouze smyslné zevní výsledky těchto příčin, zjevy více méně abnormalní, zvláště smutné.

Dle tohoto druhého měřítka dlužno souditi o povídkách Hrdinových. Podotýkáme to výslovně proto, že z titulu souborného vydání, o němž mluvíme, snadno by se mohl někdo domnívati, že autor mínil nakresliti takové obrazy »z lidu vesnického,« z nichž by poznati bylo vesnický život ve význačných jeho projevech a vesnický lid v typických jeho povahách. Zatím však skutečný smysl titulu, i jinak vzhledem k rozmanité látce dosti úzkého, jest pouze ten, že dějištěm některých příběhů pod tímto titulem shrnutých jest česká vesnice v severozápadních Čechách.

Příběhy samy, jak řečeno, jsou rozmanité. Několik ze života cikánského: »Nad splavem,« »U třebízské studánky,« »Náměsíčnice,« »Pro starý obrázek,« »U cikánských topolů« jsou psány se soucitem pro ten bludný lid, jenž jakoby Kainovo znamení měl na čele, musí se bez oddechu světem potloukati. »Šumaři« a »Šumařova nevěsta« jsou obrázky ze života kočujících českých hudebníků. »V dálném severu« a »Zlomená šavle« — vzpomínky na okkupaci bosenskou. »Pod stochovským dubem« a »Převozník na Oharce« mají thematem nešťastnou lásku. »V troskách života« jest variace na Evangelium od Longfellowa. »Nesem

vám noviny,« »Popeleční Markétka,« »Smečenská růže,« »Adamův štědrý den« jsou drobotiny menší ceny. »Dcera harfenikova« jest pěkný příklad dětinné lásky. Podobně v obrázku »Oharský slavík« schovanka hlídače Šimona. Povídka »Na dlouhé míli« vypravuje osudy formana Tomše. Šimon i Tomeš jsou zdařilé postavy svého rázu — škoda, že spis. je nakreslil jen jako mimochodem.

Bereť na charakteristiku méně zřetel: hlavní věcí jest mu zevnější děj, jejž vypravuje tak živě a názorně, že čtenář nemívá příležitosti nuditi se. Většinou dává si spis. příběh vykládati od těch, kteří jej zažili nebo slyšeli, reprodukuje však jej nikoli řečí nepřímou, nýbrž rozmluvami. Řeč plyne přirozeně a nenuceně. Bylo by poučno, uvésti na doklad toho třeba jen dialog mezi Šimonem a Evičkou (str. 159.—162.).

Jednotlivě jsou asi po svém způsobu nejlepší: »Na dlouhé míli,« »V troskách života,« »U cikánských topolů« a »Zlomená šavle.« Chatrně, ba začátečnicky se vyjímají: »Pod vojanskou čapkou,« »Klárka z fary,« »Zapomenutý,« »Za studentskou legií.«

Kromě častých poklesků mluvnických (mýlejí, neubráněji, kolik máme na čase, bude přenocovať a v. j.) a pravopisných, z nichž však většina spadá bezpochyby na účet korrektora tentokráte nápadně nedbalého — nelze pominouti mlčením, jak nevhodně vetkán jest do několika povídek živel pověrečný. Nevhodně proto, že pověrečné proroctví nebo tušení stává se v povídce skutkem. Nemůže se to státi leč náhodou, ale jestliže toho spis. nevyloží, může vzbuditi u čtenáře mylné domnění, jakoby pověry byly pravdivy. Tak na př. zní úvod k črtě »Náměsíčnice«:

Starý kovář kralovický říkal: „Jakmile vyjí za tiché noci psi, dejte si pozor, že ve vsi co nejdřív někdo umře. Psi vidí smrť."

A měl pravdu. Proroctví jeho se osvědčilo, když zemřel sedlák Beránek, bylo správné, když v horním mlýně kolo parního stroje rozdrtilo topiče Rubeše, a když za krátký čas utonula Zimovům holčička. Než se zastřelil Sadílkovic Jeník, taky tak děsně vyli psi celou noc. A na dnešek — to už bylo boží dopuštění. Noc byla tichá, jasná, ale psi zas kvíleli smutně, až bylo člověku úzko. A nad splavem v olšinách houkal sýček . . .

„V tom není nic dobrého, dejte si, lidé, pozor!"

A skutečně té noci přihodilo se neštěstí. Podobně na str. 111. nebo předtucha Tomšova na str. 13. Vypravování Adamovo o černém Jezuli, v té formě, jak je podal spis., jest z pola pohádkou.

Celkem, odpočítaje tyto maličkosti, může lid práce Hrdinovy čísti beze škody. Úmyslně díme: beze škody; neboť že by v nich vážnějšího užitku bylo, nemyslíme. Látka dosti nová, prostonárodní ton, jakým Hrdina umí vypráběti, plynný sloh a přirozený dialog jsou přednosti k četbě lákající. Ale vzhledem k úkolu, jak ani spis. zábavné prosy nesmí docela pouštěti s očí, k onomu úkolu, jenž žádá po něm, aby i nejmenší povídku hleděl povznésti nad novinářskou zprávu, vzhledem k tomuto v jistém smyslu paedagogickému úkolu jsou jmenované přednosti jen vhodným formalním prostředkem, znázorniti kousek ethického ovzduší, v němž žijeme a dýcháme. Bez tohoto ovzduší jsou postavy byť i s pěkným realistickým koloritem nakreslené více méně pouhými abstrakcemi. Tak mluví spis. k obraznosti, nikoli však k srdci čtenářovu. »Denn was soll das Reale an sich? Wir haben Freude daran, wenn es mit Wahrheit dargestellt ist, ja es kann uns auch von gewissen Dingen eine deutlichere Erkenntnis geben; aber der eigentliche Gewinn für unsere höhere Natur liegt doch allein im Idealen, das aus dem Herzen des Dichters hervorging.«[1]) Spisovatel rozumí těmto slovům, a jeho umělecká tvorba, vzbuzující nyní pěkné naděje, nabude ceny větší a trvalejší, když jim dobře porozumí. *J. Klenek.*

Feuilletony. Povídky a humoresky od *J. L. Hrdiny.* „Záb. bibl." (red. *Karel Šťastný*) č. CXIX. V Brně. 1888. Str. 172.

Celkem 17 nevelkých črt, v nichž přednosti a vady spisovatelského péra Hrdinova podobně se jeví, jako v díle »Z lidu vesnického.« Dovede obyčejného čtenáře pobaviti asi tím spůsobem, jako když za zimního večera světem prošlý cizinec zavítav pod hostinnou střechu, vypráví příhody, jež viděl anebo slyšel.

Jsou to drobné, dosti zajímavé »historky,« ale nic více. A přece není snad nespravedlivo přání, aby takové

---

[1]) Goethe, bei Eckermann. Leipzig 1837, 2. Aufl., 1., S. 302.

lehké věci, chtějíli zpod čáry feuilletonistické vystoupiti do samostatné knihy, buď v povahách, buď v ději aspoň malé zrnko myšlénky obsahovaly.

Vyjímkou jest poněkud obrázek »Na židovně« a črta »Zajíc ve vsi,« humoristicky dokazující hlouposť pověr. Ale spis. sám, zdá se, není o tom přesvědčen. Vypravuje o havíři (»Na psích dolech«). jak pykal toho životem, že nedbal na pověru; a když (»Podvrženec«) starý hrobař Podpěra, jenž z pověrečných znamení prorokuje, že někdo zítra zemře, skutečně sám umírá, dodává autor: »Já nevěřím v proroctví vesnického lidu, ale nad tímto jsem se hezkou chvíli za myslil.«

Črta s nadpisem »Adam« jest zrovna táž, jako »Adamův štědrý den« ve »Z lidu vesnického.« Tamtéž má bláznivý »Jarolím,« uveřejněný ve »Feuilletonech,« podobnou sobě družku v »Popeleční Markétce.« Oba obrázky mají jen osoby rozdílné — ostatně jsou co do provedení sobě podobny jako vejce vejci.

„Popeleční Markétka.“	„Jarolím.“
„U březanských křížů — — sedávala před lety obstárlá ženština chorého vzezření. Kdo ji seznal, kdo jen jednou si povšimnul těch bledých, vyhublých tváří jejích — — kdo popatřil na ty četné cáry — — jimiž byla oděna, musil uhodnouti, že — je to jedna z těch tvorů neblahých, již bez oddechu, bez účelu, bez rozumu toulají se po krajích — —.“ atd.	„U zlonického kříže — — vídali jsme před lety muže obstárlého, chorého vzezření; — — kdo jen chvíli zadíval se do těch zažloutlých, vyhublých tváří — — kdo spatřil ty rozedrané cáry na těle jeho — — musil hned uhodnouti, že to jeden z těch tvorů ubohých, již bez cíle, bez oddechu, bez rozumu toulají se světem.“ atd.

Markétka slavíc svou svatbu, nechtěla přijati popelec, Jarolím jeda na sdavky, přejel svévolně cizí dítě. Za to jsou stiženi trestem božím: děti Markétčiny mají na čele po černém křížku, synáček Jarolímův znamení podkovy. Následkem toho oba sešílí.

Forma v obojí črtě jest nejen na začátku, jejž jsme zde uvedli, nýbrž i v dalším průběhu vypravování téměř stejna. — Myslíme, že Hrdinovi není třeba, rozmnožovati své práce **takovým** způsobem!

J. Klenek.

Láska Raffaelova. Komoedie o 3 dějstvích. Napsal *Fr. Ad. Šubert.* V Praze. 1888.

V dobu nad jiné zajímavou a znamenitou spadá děj komoedie Šubertovy, která mimo to i dějištěm svým i osobami jednajícími vábí mocně. Řím za času papeže Lva X., nástupce Julia II., kteřížto papežové oba byli ctitelé, podpůrci a přátelé mohutně rozkvetlého renaissančního umění, že dosud mezi historiky spor. kterého z obou zváti pravým papežem renaissance! A jeli doba papeže politika i válečníka Julia II. »heroickou dobou vlašského umění,« jest zajisté »slunečným jasem veselosti ozářená« doba veselého. dobromyslného, štědrého i lidumilného Lva X., který v nynějších požitcích uměleckých viděl životní potřebu, povinnosť i úkon svého povolání, novým rozkvětem veškerého života duševního. Na dvoře Lva X. shromáždili se vůbec znamenití mužové. Benátčan Pietro Bembo, muž veliké učenosti a klassického vzdělání, byl jeho tajemníkem, kterýžto úřad zastával i Jacopo Sadoleto, jenž byl ve spojení s Erasmem Rotterdanským. Zde žili i básníci A. Tebaldeo a J. Sannazaro, hrabě Baldassare Castiglione, jenž mečem i pérem stejně vládl, Tommaso Inghirami. básník císařem Maximilianem korunovaný. Mezi duchovními hodnostáři pak jmenovati sluší papežova synovce Giulia de Medici a slavného kardinala Bernarda Dovizia da Bibbiena. A co jiných mužů znamenitých, velikánův uměleckých hostil Řím! Vedle Michel-Angela znamenitého roztomilého Raffaela, který u současníků pokládán byl již za první hvězdu římského umění, a kolem něhož se skupilo mnoho jeho žáků doufajících »pod jeho vůdcovstvím dostoupiti stejné slávy nebo chtějících z lesku jeho jména aspoň paprsek jeden na sebe přivábiti.«

Mnozí z těchto mužů jsou nositeli děje komoedie Šubertovy. Vedle hlavní osoby Raffaela Santi da Urbino princ Lorenzo Medici, malíř Giovannantonio Bazzi, řečený Sodoma, básník kardinal dříve zmíněný Bernardo Dovizi da Bibbiena, žák Raffaelův nejslavnější malíř Giulio Romano, malíř a zlatník Francesco Francia, malíř a stavitel Baldassare Peruzzi. Skutečný svět umělcův!

Jevištěm děje komoedie Šubertovy

jest villa bankéře Agostina Chigia ze Sieny pocházejícího, jenž rovněž byl přítelem umění a pro něhož i Raffael mnohé práce vykonal. Tento bohatýr bankéř vystavěl si na pravém břehu Tibery v Trastevere dle nákresu Baldassare Peruzzia malý palác, jakousi villu, zvanou Farnesina po rodině Farnese, v jejíž majetek v 16. století villa tato přešla. Horní poschodí zrovna jako přízemí nástěnnými malbami znamenitých malířů bylo ozdobeno. Přízemí mělo sál ode dvora vysokými arkadami oddělený, ku kterémužto sálu připojen byl druhý. V obou sálech nalezaly se mimo jiné i malby Raffaelovy. V tomto druhém sále zejména se nalezá fresková malba triumf Galathey, kdežto v sále prvním nalezá se cyklus Raffaelových obrazů, představujících děj Amora a Psychy.

Právě v tomto sále odehrává se děj komoedie Šubertovy a k samému druhému cyklu Raffaelových obrazů nad lunetami v cípech sestupujícího stropu pojí se, jak uvidíme, důležitý obrat v ději komoedie.

Jelikož dramatické umění jest v celkovém provedení spojeninou umění trojího: výtvarného, básnického a hereckého, v komoedii naší úpravě scenerie zajisté ponecháno širé pole, a sama tato scenerie mohutně působí ke zvýšení dojmu a diváka uchvacuje, povznášejíc zájem, který v nás jest vzbuzen dobou, do niž děj spadá, a jednajícími osobami.

Jest i sám děj historický? V komoedii naší se ovšem jedná o zasnoubení Raffaela s Marií Annou, marchesou da Bibbiena, neteří kardinala da Bibbiena. Z vlastního listu Raffaelova, psaného příbuzným do Urbina, kteří mu Urbiňanku kterousi za manželku vyhlídli, víme, že kardinal Bibbiena Raffaelovi neť svoji za manželku dáti chtěl, avšak ze svatby této i přes svolení Raffaelovo ovšem sešlo, neboť dívka tato zemřela. O jiné lásce Raffaelově vypravuje Vasari; byla prý to dcera z lidu, která u Raffaela až do smrti jeho bydlela. Milenku tuto Raffael maloval kolem roku 1513., dívce dáno jméno Fornarina, učiněna z ní pekařova dcera a zbásněn celý roman. Buď již kdokoli dívka tato, později Fornarina zvaná, Raffaela v nemoci verně ošetřovala a Raffael, jenž získal i značné jmění, bohatě o ni se postaral.

Tato ať pravda ať legenda není předmětem komoedie Šubertovy. Invence básníkova jinou se dala cestou. Máme-li mluviti o hlavní myšlénce komoedie Šubertovy, vidíme ji ve slovech Raffaelových: »Co duha barev a sedmkráte více má láska odstínů. Však vidím již, že ta láska jest nejvroucnější a nejmocnější, která vzbuzena jest nejen krásou ženy, nýbrž i září ducha jejího, ta láska, jež rozkvetá z úplného souznění dvou duší sobě dříve neznámých.« Tuto pravou lásku našel Raffael v Marii Anně a před ní zmizely lásky všechny, jež v něm byly před ní, jako »svůdné stíny noci před ranním svitem červánkův.« (P. d.) *Č.*

Knihovna prostonárodní.

Přítel domoviny, r. IV. (O.)

Č. 6. „Dcera kapitánova.“ Povídka od *Alex. S. Puškina.* Přeložil *Št. Beran-Libštatský.* Str. 191.

Poslední svazek letošího ročníku »Přítele« končí se zdařilou povídkou A. S. Puškina v překladě českém »Dcerou kapitánovou,« o jejíž ceně Fr. Vymazal ve »Slovanské poesii« takto píše: »‚Kapitánovu dceru‘ považujeme za nejdokonalejší ze všech děl Puškinových. V ní vane národní vzduch, ana tkví v ruské půdě a její nositelé jsou praví representanti ruského lidu.« Co pronesl Vymazal o této povídce, docela s tím souhlasíme.

Hlavní osobou v našem vypravování jest Petr Ondřejovič Griněv, syn statkářův z gubernie simbirské. Otec jeho, Ondřej Petrovič, poslal svého syna Petra do Orenburka, by se věnoval vojenské službě. Odtud dostal se Petr Ondřejovič na pevnosť Bělogorsk, kdež oblíbil si dceru tamnějšího velitele pevnosti, Marii. Bylo to krátce před tím, kdy Pugačev dobýval tvrzí a srubů na Uralu. Po četných zápasích a nesnázích konečně milenci dostali se za sebe.

Látka k povídce vážena z doby donského kozáka Jemeljana Pugačeva, který r. 1773. nastrojil povstání, vydávaje se za Petra III.; povstalec tento zvláště význačně je zobrazen v povídce. Zcela přirozeně, neboť Puškin dříve než »Dceru kapitánovu« napsal, vydal »Děje povstání Pugačeva.« I ostatní osoby jednají jako

živé před očima našima, děj stihá děj, čtenář nevychází z napjetí, až konečně událost buď nešťastně, buď dobře se rozuzluje. Zkrátka pověděno, Puškin několika slovy pověděl všechno, čeho potřeboval, a to jest veliké umění.

V dosti dobrém českém překladě našli jsme několik míst nesrozumitelných a neporovnalých s originalem, jakož i nedůslednosti pravopisných, jako Bielogorsk a Bělogorsk, Baškýři a Baškiři atd. *J. V.*

Zábavná bibliotheka. Pořad. *K. A. Šťastný.* V Brně. 1888.

Čís. 120. „Kapitánova dcera." Povídka *A. S. Puškina.* Přel. *Ant. Pacák.*

Nad překlad Št. Berana-Libšlatského i nad starý převod K. Stefana vyniká věrností, správností, přesností a úplností tento překlad. Ale ani tento — poměrně nejvěrnější a nejsprávnější překlad — není takým, jakého by zasluhovala výborná tato povídka. Plynnosti jeho nejvíce vadí časté grammatické a syntaktické poklesky, z nichž několik při četbě prvních stránek jsme si poznamenali; nesprávně říkati: střežíte, prožíti (na též str. 32. má správně: požiti, užiti); »koně, *ty* cizí jsou« (20. str.; v ruském originalu nesprávné: *ty* nestojí); poslechnu *tě* (místo: *tebe,* gen.); »neměl ve zvyku plán*ů* sv*ých* měniti« (lépe: neměnival plánů svých); »souhlas*u* ti uděliti nechci« — a naopak: »nevynášej svár« a p. je nesprávno. V originalu stojí: »obejdeme se bez nich,« proč tedy překládati: »pomineme se...« (str. 42.), když pominouti se má jiný význam. Za úplností mohly býti přeloženy veršiky, jež v původním textu u jednotlivých hlav nalézáme.

Přítel domoviny. Ročník V. Čís. 1.

„Hrabě Špork." Histor. roman. Napsal *Josef Svátek.* Díl I. Str. 168.

Nepřátelské smýšlení vůči církvi katolické, zvláště proti jesuitům projevil p. J. Svátek v »Železné koruně.« V »Hraběti Šporkovi« stupňuje narážky na jesuity »ad maius.« Hrabě Špork, hrdina romanu, podniká boj »proti zhoubným cílům řádu jezovitského, kteří od roku 1620. všechen národ v nejtěžší porobu duševní uvrhli« (str. 11.). By hr. Špork účelu svého dosáhl, založil v Čechách »tajnou moc řádu zednářského, která si obrala za cíl osvobození lidstva z jařma tělesného i duchovního« (str. 167.). Při takovém pojetí dějin 17. stol. nejsou nám nic divny výrazy, jimiž se roman jen jen hemži, jako: »černá kutna, černá říza, stohlavá hydra řádu jezovitského, černí páni komisaři, černá moc, která temnou noc středověku chtěla učiniti vítězkou nad údním (!) doby novověké« atd.

Z této ukázky čtenář seznal, máli si koupiti »Hraběte Šporka« čili nic. Nám zároveň těmito několika řádky odpadla úloha, vrátiti se k romanu, až bude úplný: »ex unque leonem.« *J. V.*

Pod drobnohledem. Prostonárodní výklady přírodovědecké. Podává *Fr. Polívka.* Se 157 vyobr. V Olomouci. 1888. Sešit 1. Cena sešitu udána na obálce 25 kr., uvnitř 20 kr.

Přírodní vědy v čase posledním utěšeně zkvétají. Nové a nové objevy dějí se na poli tomto. Dosud však většina výzkumů známa jest jen učencům a lidem vzdělanějším. Do nejširších vrstev lidu jen zvolna poznání to se šíří. Nejvíce na závadu jsou učené — lidu nepřístupné spisy. Popularisovati vědy přírodní stalo se heslem doby nynější. Máme dosud jen málo lidu vhodných spisů. Nejméně však spisů obírá se oním světem droboulinkých oku našemu nedostižných živočichův. A přece i říše ta má svou pro nás důležitosť. Uznati musíme, že přítomný spis jest velice slibným krokem na dráze této. — Čtli jsme již dříve mnohé pěkné práce téhož p. spisovatele v časopisech, zvláště v »Naší mládeži,« a doznáváme, že se nám líbily. Rádi sáhli jsme tedy po prvním sešitě slibného nahoře uvedeného díla. Úvodem jest pojednání o drobnohledu, jeho složení, jeho zdokonalování. Úvod ten jest příhodný.

Následují pojednání: »O nálevnících,« »O kořenonožcích,« »O vířnících, o některých drobnohledných korýších a o mechovkách,« »O nezmaru.«

Spisovatel všímá si nejvíce drobnohledných živočichů v našich vodách se zdržujících. Popisuje srozumitelně tělo živoků těchto, způsob jich výživy, jich rozmnožování a p.

Poutavé vypravování provázeno jest vhodnými obrázky. — Obrázky tyto připomínají nám velice jim podobné v knize »Přírodopis živočišstva« od Dr. A. Friče.

Pokud z prvního sešitu souditi můžeme, zasluhuje práce p. Polívkova odporučení nejlepšího. Vypravování jest poutavé, vědecky správné, lidu srozumitelné.

Při kořenonožcích mohl spisovatel vhodně poukázati na veliké jich rozšíření v dobách pradávných, na zbytky po nich, které celé skály skládají. — Snad setkáme se s tím v odstavci »Z drobnohledného světa vymřelého.« Zde mohlo již na to upozorněno býti.

Řeč jest celkem správna. — O dalších sešitech, jakož i o celku promluvíme příležitě. —

»Pod drobnohledem« odporučujeme každému příteli věd přírodních vřele. Účelu svému spis ten vyhovuje. *J. Č.*

Časopisy.

Posvátná kazatelna. Časopis kazatelský, vydává *Beneš M. Kulda,* sídelní kanovník vyšehradský, s četnými slovutnými spolupracovníky. Jubilejní ročník XXV. Svazek 1.—12. Na oslavu jubilea kněžských druhotin Jeho Svatosti papeže Lva XIII. V Olomouci. 1888. Str. 952.

Ročník XXVI. Sv. 1. (prosincový). Sklad B. Grosse. Předplácí se ročně 4 zl.

Téměř sto spolupracovníků přispělo svými duchovními pracemi do jubilejního ročníku XXV. »Posvátné kazatelny.« Započínajíc vhodně a slavnostně řečí příležitostnou na kněžské jubileum sv. Otce Lva XIII, ke dni 31. prosince 1887. od *E. Brynycha,* prof. pastoralky v Hradci Král., obsahuje »P. k.« skoro na všechny neděle a svátky zasvěcené roku církevního troje kázaní, kromě promluv a řečí příležitostných na slavnosti zvláštní a vedlejší.

Vydavatel »P. k.,« Beneš M. Kulda, sídelní kanovník vyšehradský, veleznámý básník a spisovatel český a rodák moravský, ve vysokém, ctihodném stáří svém stále a neunavně ještě činný, zasluhuje zajisté všestranného uznání a vděčných díků za blahodárnou práci a snahu v »P. k.« po čtvrť století, vytrvav 40 let v šlechetné činnosti literarní vůbec.

V 1. svazku (prosincovém) r. XXVI. shledáváme se opět s kazately slovutnými, jako jsou: B. Vodička, kaplan v Chudenicích, J. Barták, bisk. notář, registrator v Hradci Králové, Kristin Plodek, farář metličanský, z řádu sv. Otce Benedikta, hlasatel to odpoledního slova božího, Fr. Rychlík, farář v Babicích, Fr. Franěk, farář v Nezabudicích, Jan Šicha, farář v Liblicích, a Fr. Černohouz, jub. kněz a děkan v Dobrovici, chvalně známý spisovatel a řečník český.

Snížená cena 17 ročníkův o polovici, totiž za 34 zl., a některých ročníků jednotlivě za 3 zl. zamlouvá se výhodně mladším kněžím a bohoslovcům.

P. Method.

Zábavné listy. Obrázkový časopis pro lid český. Redaktor *J. L. Turnovský.* (Č. d.)

Povídek a romanů původních jest 17, přeložených 20. Přehlídneme nejdříve práce původní, a to v pořádku abecedním.

»Člověk, jenž neví. co je »humanita,« ale koná více než »humanista.« Napsal *A. Ž.* Je to vlastně satira na mnohé hum. spolky, které pro samé ohledy a formalie nikdy k činu se nedostanou.

»Dívčí srdce.« Od *E. Tísovského.* Illustruje A. Koníček. Předem o mnohých illustracích dovolujeme si tvrditi, že mnoho umělecké ceny nemají. — Novella tato táhne se deseti sešity. Jest to práce velice slabá, místo jí věnované mohlo užitečněji vyplněno býti. Děj jest následující: V jistém městě objevil se mladík Havel. Vystoupí poprvé v plese, kde pozná jej jeden z plesových výborů, starý, dávný jeho přítel — Rezek. Tím uveden jest do společnosti. V té seznamuje se se slečnou Sadařovou, učitelkou a poznává slečnu Polanských. Havel jest také spisovatelem z Prahy a tu musí si ho honem předcházeti starosta obce, aby o něm nepřišly do časopisů zprávy nepěkné. Havel však nemá podle všeho na podobné věci času, musí zamilovati se do slečny učitelky a dvořiti se slečně Polanských. Kolísá se od jedné k druhé. Jedné slibuje lásku, s druhou se milkuje. Pro slečnu učitelku má nepěkný výstup s hejskem, synem starostovým, slečna Polanská jest příčinou konfliktu mezi Havlem a panem Bajerem, který se musí státi Havlovým představeným. A jak se vše skončí? Havel ožení se s Julií, slečnou učitelkou totiž a jest spolupracovníkem nějakého žurnalu. Na vyzvání šéfa redakce napíše tuto historii o »Dívčích srdcích.«

— Tvrdíme, že tak dělati neměl. Nemá z toho prospěch nikdo. Čtenáře rozvláčné vypravování nebaví, a literatura tím nijak obohacena nebyla. Jestiť práce tato velice chatrnou. Všechny postavy, Havlem počínaje a Kohoutkem ševcem konče, jsou velice neurčité. O povaze jednajících osob nemůže býti ani řeči. Není možno nijak úplně vylíčiti všech nedostatků. To pocíti se teprve při čtení. — A což ta různá rčení! Str. 31. »nosila s sebou rozkňučené, umazané děcko . . .«

O učitelce mluví se: »Kde bydlí! Neptám se, kde ty zahalečky bydlí. Však je to nehezké. Lidé mluví všelicos.« Na téže str. 140. o něco dále: »Ta žebračka, zahalečka! Svedla tě a omámila, a ty se ani s matkou neporadíš!«

Str. 163. »Kdo je ten prkenný panák s olejovou fabrikou na hlavě?« otázal se Rezek provisora. Tak mluví inteligentní lidé.

A co je chvástu ve slovech Havlových: »Což jsem nesesadil purkmistra? A nedávám dovolenou učitelkám?«

A jeho paní máteř hned na to: »O těch zahálečkách raději neslyším« (str. 164.). A zač asi stojí celkem ta slečna Julie, která píše: »Neviděla jsem Vás nikdy, a bylo mně přece, jakoby se náhle zjevil Božský můj spasitel« — a dále »ale šum jeho, jak dopadl na podlahu, učinil ze mne bytosť zběsilou.« Ovšem pak není divu, když jí Havel dlouho nepíše, že »vyhlédla si už místečko na vltavském břehu, s něhož pohodlně se mohlo skočit smrti do klína.«

O druhé slečně také pěkně se mluví. »Nežli on přišel do města dařila podobnou přízní jiné — i spustlého, bezectného hejska! A všichni mladí muži odbyli si u ní zkoušku z lásky.« Pěkná to slečna, nejlepší honoraci náležející.

Pěkný je nadpis »Básnické seno« (str. 184.).

Nestačí nám místo, bychom všechny podobné přednosti této práce mohli vytknouti.

To že má býti zdravá četba pro lid? Jest zde nějaká ušlechťující myšlénka? Jest zde nějaký pěkný, následování hodný příklad? Snad ty triviální výrazy! Snad zlehčování některého stavu! Práce taková odsuzuje se sama. —

»Don Juan.« Od *J. K. Tyla.* Jest to známá historie o Mozartovi. Byla již několikrát uveřejněna.

»Halucinace.« Napsal *F. X. Svoboda.* Jest to pokus vysvětliti příčiny přízraků. Vhodný. —

»Malá domácí událosť.« Napsala *Božena Kunětická.* Rekem jest pes, který musel utracen býti a s nímž se rodina p. Konckého nerada loučí. Líčení pěkné.

»Na zakopaném.« Z lesních historek *J. Seidla.* Syn myslivce Hořiny byl od pytláků za živa až po krk zakopán. Byl by zhynul, kdyby nebyla přišla v čas pomoc.

»Pepo, pojď sem!« Tři lístky od *Vincence Drbohlava.* Liduška a Pepa nemohli bez sebe býti. Mládí spolu strávili, později se do sebe zamilovali. Otec Liduščin však provdal Lidušku za Vojtěcha, soupeře Josefova. Děj prostý, vypravování celkem zdařilé. (O. p.) *J. A. Antonínov.*

Revue philosophique. (O.) V sešité 11. *A. Fouillé* ve článku „Philosophes français contemporains" jedná o filosofu Guyauovi. Fouillé vylíčiv intellektuelní vývoj Guyauův, jak tento básník a filosof (sepsalť filosofické básně Vers d'un philosophe) vyšed se stanoviska Platonova a Kantova dospěl stanoviska evolučního, jedná o jeho principu života (l'expansion de la vie, roztažlivosť života) jakožto principu umění a moralky. První otázka dotýká se účelu našeho; jelikož však o Guyauově aesthetice v předloňském ročníku těchto listů bylo jednáno (srv. též nekrolog Guyauův v ročníku loňském str. 138.), chceme jen stručně doplniti, co tam bylo řečeno. Sepsalť Guyau ještě dva spisy L'art au point de vue sociologique, a Education et Hérédité, kteréžto spisy péčí Fouilléovou se právě tisknou Vůdčí ideou soustavy Guyauovy jest, že život obsahuje ve své intensitě i princip expanse a že tudíž spojuje v sobě hledisko individualní i socialní. I jest snahou jeho vytknouti právě tuto socialní stránku individua proti theoriím utilitarismu a egoického materialismu 18. století. Století 19. má v oboru moralním vytvořiti takou vědu, jako Newton a Laplace v 18. století v říši hvězdné; uzná prý se přitažlivosť citivostí i vůli, vzájemnosť intelligencí, pronikavosť vědomí. Věda socialní se stane složitější astronomii a pojme v sebe značnou část moralky, aesthetiky, náboženství. V tyto tři obory přenésti svůj pojem života jakožto vnitřní splynutí jsoucnosti individuelní a kollektivní, jest cíl, jejž Guyau si obral.

I jest mu krása vyšší život bezprostředně cítěný ve své expansivní intensitě, ve své činnosti individuelní i socialní. Elementarní cit aesthetický jest cit organické vzájemnosti; nejvyšší cit aesthetický vyplyne ze vzájemnosti širší, ze vzájemnosti socialní nebo lépe ještě universalní. Krása jest pouze vyšší forma citu životního, jinými slovy cit nebo předtucha života bohatšího intensitou i expansivní plodností, život nejen pojatý, nejen chtěný, ale život, který se i vniterně žije. Proto Guyau se obracel proti Kantově i Spencerově theorii hry, proto hleděl užitečnu i příjemnu pojistiti význam aesthetický, proto dokazoval, že dojmy aesthetické nejen vyššími, ale i nižšími smysly vznikají, a že i úkony životní mají aesthetický význam; proto i takou váhu kladl na aesthetický význam žádosti, tělesného pudu, lásky — jak vše již v dříve řečeném pojednání v těchto listech bylo ukázáno. Forma životnosti nabyla u něho objasnění se stanoviska jiného, širšího, rozsáhlejšího, a přenesena vůbec za jediný znak krásy. (O formě životnosti srv. Durdík Všeobecná aesthetika na různých místech, zejména i str. 74., 76. a jinde. Lze upozorniti na mnohé výroky Vrchlického, na př. také na tento výrok z poslední jeho sbírky:

Vy ulice mi nahradíte lesy
i hukot oceanu, neb z vás svítí,
v ř e, v o l á o n o, p o n ě m ž p r á h n u, ž i t í).

Z posouzených knih o aesthetice jednajících uvádíme spis K. Heinrich von Steina: Die Entstehung der neuern Aesthetik, jejž posuzovatel Ch. Bénard nazývá dílem znamenitého ducha, jež obsahuje četbu velmi poučnou a zajímavou. Spisovatel vzal si za úkol vyložiti nauky aesthetické před Kantem, jenž spisem svým Kritik der Urtheilskraft i v aesthetice připravil úplný obrat. Látku svoji spisovatel rozdělil ve tři oddíly: 1. klassicismus francouzský (Boileauva zásada: rozum, Ronsardova: obraznosť), 2. klassicismus anglický (návrat ku přírodě), stanovisko moralní (Shaftesbury), sentimentalnosť a naturalismus (Diderot, Rousseau, Duboi), 3. aesthetické záhady, jak je pojímali a řešili Švýcarové (Bodmer, Breitinger oproti Gottschedovi, Sulzer), Vlachové (reakce proti klassicismu francouzskému: Orsi, Fontanini, Muratori, Ricoboni, Gravina), Němci (Baumgarten, Winckelmann).

Méně příznivě kritisuje Ch. B. spis J. Bergmanna: „Über das Schöne, analytische und historisch-kritische Untersuchungen,“ ve kterém Bergmann hledí spojiti kriticismus neboli subjektivismus Kantův i formalismus Herbartův uznávaje objektivní krásu předmětův s Herbartem, ale zároveň i subjektivní disposici duše pro krásu (Schönheitsstimmung). Kritik francouzský uznává historickou a kritickou část spisu, postrádá však zevrubné a určité jasnosti pojmů, — věru nedostatek v aesthetice nad míru rozbujnělý a ovšem škodný. — *Č.*

Stimmen aus Maria-Laach. (Č. d.) Veliké oblibě těší se poslední dobu roman ruský. Francouzi, Angličané i Němci překládají o závod práce ruských velikánův a plní časopisy rozpravami o nich. I není divu, že i v čas. „S t i m m e n a u s M a r i a - L a a c h“ obrátil k nim pozornosť čtenářstva *Al. Baumgartner* delšími skizzami. By mohl správně posouditi realistické jich novelly, všímal si na své cestě Ruskem bedlivě života nižších i vyšších tříd národu toho, jehož znalosť nevyhnutelna při četbě romanů Gogolových, Turgeněvových i Dostojevského. —

Nikolaj Vasiljevič Gogol (1809. až 1852.) slove otcem ruského realismu. Na dráhu spisovatelskou uveden byl Puškinem, na jehož radu bral si látku ze života lidu, národních pověstí i historie. Již prvními sbírkami „V e č e r y n a v e n k o v s k é m d v o r c i u D i k a n k y“ a „M i r g o r o d e m“ se proslavil; značnou úlohu tu hrají pověry národní, čarodějnice, strašidla i diblíci, jakož vůbec G o g o l z p r v a l i b o v a l s i v podivném, děsném, fantastickém — r o m a n t i c k é m. Šprýmovný ton, síla fantasie, bodrý humor národní právě se zamlouval; nad to zdobí novelly své výtečnými popisy kouzelné stepi a šplounavých vln Dněpru, věrnými kresbami postav a jasnou líční života na Ukrajině. K poutavé novelle „Č a r o d ě j n í k“ vzal látku z národní ballady. Výtečný historický obraz „T a r a s B u l b a“ líčí věrně děsnou až divokosť a nadlidské vášně starého kozáctva; ale divoký ten život kozákův je podán s takou prostotou epickou a silou básnickou, kresba povah přes vši drsnosť vykazuje tolik lepých lidských tahův, že plod tento směle stavěti lze podle nejlepších epopejí literatury světové. I v této práci romanticky zbarvena milenka syna Bulbova. Po těchto novellách, k nimž látku bral většinou z venkova, napsal řadu novell z města, v nichž na škodu mnoho politisuje; i v nich romantismus zaujímá přední místo. V novelle „P o d o b i z n a“ i „N o s“ se všedností života smíšena podivná fantastičnosť. V „N ě v s k é m p r o s p e k t u,“

„Plášti“ a „Zápiskách blázna“ oddal se melancholii a líčení temných stránek života městského, jehož výborným obrazem je komedie „Revisor“ (1836.), sepsaná na ponuknutí Puškina. Tepe tu sobectví, pokrytectví veškerého úřednictva, zakrývaje ostny trpké ironie velmi dovedně veselou komikou, laškovností a jadrným humorem. Scena za scenou tak zábavná i šprýmovná, že skoro zapomeneme, že v obrazu této všeobecné podplatnosti, přetvářky a lži nakreslen kus života. — Po té opět na radu A. Puškina pojal plán k větší práci z ruského života; napsalť roman „Mrtvé duše.“ Slavný tento polovážný polosatirický roman socialní podává velmi smutný, přežalostný, ba beznadějný obraz současného společenského života v Rusku. S mikroskopickou podrobností prozkoumal Gogol život lidu ruského i vyšších tříd a odhalil tu veliké vředy, strašné neřesti, jež líčí pérem mistrným. Co se týče techniky díla, lze „Mrtvé duše“ postaviti vedle nejslavnějších výtvorů Dickensových, nad kteréž i předčí praecisností, jemností líčně; co poví Gogol lakonickou stručností v jednom romanu, to by rozvinul hovorný Dickens v řadu romanův i vícesvazkových. Se stanoviska náboženského jest mu vytýkati, že spisovatel nemá určitého stanoviska k mravnosti; Gogol je lékařem, jenž boule a vředy nemocného anatomicky a pathologicky bedlivě prozkoumal prostředků však proti nim nemá. Obraz tento byl velmi neutěšený; chtěje podati trochu příznivějš obraz ruské společnosti, počal psáti druhou částʼ romanu — ale spáliv rukopis napsal r. 1846. nábožensko-politický roman „Listy ku přítelovi,“ poznav totiž, že nelze hledati prostředky k napravení společnosti kleslé mimo náboženství křesťanské, počal se jím bedlivě obírati, napomínal mladou generaci, by se vrátila k životu právě křesťanskému, k poslušnosti církve pravoslavné, v níž jediné viděl spásu. Tu však liberalní strana dřívějších přátel napadla jeho poslední práci, — v mnohých částech, jako jednáli o almužně, čarokrásnou —, Gogola nazvali mystikem a vůbec velice nedůstojně zachovali se k chorému tělem básníku, potupou a posměchem házeli po něm; jenž vida mravní pád národu vzrůstati, hleděl působiti příkladem, oddal se četbě ascetických děl, prakticky hleděl oživiti náboženství a napraviti chyby své i přispívati k nápravě života jiných. Zemřel, zatlačiv do pozadí romantismus Žukovského, Puškina i Lermontova a proraziv cestu realismu. (P. d.

Různé zprávy.

Z Prahy. (Pův. dop.) V popředí veřejného i soukromého rozhovoru dlouho stála budoucí Česká akademie. Šly o ní rozmanité pověsti: že nebude povolena, že má býti dvojjazyčná, že Němci pracují o její zmar, že dvě učené společnosti vláda nebude podporovati a co toho bylo více. Jednu stránku dobrou tedy Akademie měla už před svým ustavením, že totiž opět jednou všecek národ obrátil zřetel k duševním prospěchům svým a tím na chvíli opět stanul na místě, od kterého jej jednak denní zápas o bytí, ještě více však jalové politikaření odvrací přílišnou měrou. Dnes záležitostʼ Akademie už se chýlí ke konečnému vyřízení, ovšem příznivému. Záležiloť na tom, aby ústav ten měl spolehlivý podklad hmotný a o to vedle našeho mecenáše Hlávky a četných dárců, mezi nimiž též vynikla nejmenovaná paní (dle doslechu paní Riegrová) značným darem 50.000 zl., se postaral zemský sněm, poskytnuv budoucímu ústavu místnosti ve velikolepé budově nového musea a určiv mu každoroční podporu 20.000 zl. Tím ovšem není vyčerpána obětovnostʼ národa pro Akademii, naopak konečné ustavení její získá jí hojně nových přízniveců, mezi nimiž prý si zjedná čestné místo česká šlechta, která — ačli paní Fama dobře je zpravena — chce šlechetnému zakladateli přízní svou se vyrovnati nebo jej předčiti. Vláda pak přispěje obnosem 10 až 20.000 zl., a tak bude Akademii lze disponovati ročně (po odrážce výloh správních) asi 40—50.000 zl. Tím ovšem vědecký život český zmohutní a bude moci nezávisle, samostatně a volně se rozvíjeti. Učencům českým nebude potřebí nechávati rukopisy ve stolku práchnivěti ani obmezovati se v badání vědeckém, ani posléz (některým) utíkati se do Němec; též básníci a umělci naši nebudou již potom tou měrou zápasiti o denní chléb, jak toho tolik smutných příkladů poskytuje literarní historie naše „Matici české“ i „Svatoboru“ značně se ulehčí jich povinnostʼ a jmenovitě „Matice česká“ bude moci více si hleděti spisů svým členům obecně užitečných a vítaných, a nebude jí třeba vy-

dávati pro ně knihy, které jsou přístupny jen uzounkému kroužku odborníků. Snad dojde konečně pomocí Akademie také k soustavnému prozkoumání dialektů v Čechách, k čemuž se jeví posud nepochopitelná nevšímavosť, ač proximus ardet Ucalegon a za krátko z nich zbudou nespolehlivé trosky. Budoucí doba sotva omluví tuto nevšímavosť.

Jak bude s posavadní Učenou společností, dnes říci není možno. Vzhledem k její slavné minulosti, vzhledem k jejím vzácným stykům a bohaté knihovně bylo by opravdu žádoucno, aby splynula s Akademií, a s české strany neměly by se tomu splynutí klásti překážky. Vůbec by povolané kruhy o tom poměru, jakož i o niterném ustrojení Akademie více měly hovořiti než se děje. Posud jen Dr. K. Jireček v lednovém čísle „Osvěty" a „Hlas národa" promluvil o věci, tento projeviv souhlas, aby oba ústavy splynuly, onen pojednav důkladně o významu a zřízení ostatních akademií evropských a vysloviv na základě toho přání, „aby se Akademie od prvního počátku vystříhala vad stejnojmenných ústavů starých, jejich mechanismu a formalismu, aby v organisaci své podržela stálý zárodek k vlastnímu obnovování svěžími silami a myšlénkami, i aby členové její trvali v té horlivosti pro práci vědeckou a uměleckou, která se nedá přikazovati stanovami ani vylákati výhodami hmotnými, ale musí vycházeti z věčně mladého pramene podnikavosti, obětovnosti a nadšenosti jednotlivců pro svatou věc pokroku lidského a národního," čili aby se nestala domenou jedné strany a jednoho směru vědeckého, aby byla zatím náhradou za scházející, ale žádanou druhou universitu, tak aby národ časopisy rozdělovaný ve strany a odkájený strannickými názory zde měl svůj spolehlivě objektivný areopag vědecký a umělecký, opravdové středisko své duševní.

Proč pak mlčí zejména ti učencové naši, kteří první jali se hlasně obnovovati tužbu a objasňovati potřebu Akademie před některým rokem a tím mají také kus zásluhy o její zřízení?

Národní divadlo počíná si v novém správním roce statečně; toliko k domácí produkci dramatické, slovesné i hudební, zůstává stejně upjato. Obavy vzbuzuje jen znovuvzkříšení baletu „Excelsior," jejž už skoro každý poctivý Čech viděl, v době, kdy ještě není dána na odpočinek „Fantaska," tak že hrozí balet opět utlumiti nadějné puky lepšího směru správy. K tomu chystá prý se nové nastudování operetty „Giroflé-Girofla," obehrané už v bývalém Novém českém divadle a v předměstských arenách, z čehož jde tedy opravdu strach. Což by opravdu už nebylo chytřejší nebo novější operetty na světě, kterou by se správa opery lépe dovedla zavděčiti obecenstvu! Domácí komické opery (jako „Dvě vdovy" a p.) ovšem musejí si vždy odležeti některou olympiadu, než se uzná za vhodno opět je uvésti na boží den. To nesvědčí o náležité péči a lásce k domácímu tvoření; a přece jen toto jest a zůstane měřítkem při oceňování schopnosti, produktivnosti a umělecké výše skladatelů domácích a tím i celého národa. Či se čeká, až každý skladatel přepracuje své dílo, byť i bylo mistrovské, jako Dvořák svého „Dimitrije"?

Že obecenstvo dovede oceniti též nejvážnější snahy ředitelstva a že ty stesky na ně nejsou tak tuze oprávněny, ukázalo se skvěle při Sofokleově „Antigoně." Jest třeba věc jen chytiti za pravý konec, trochu v novinách upozorňovati na kus a vybírati opravdu cenné práce, pak není obavy, že při tragoedii nebo vážném dramatě bude dům prázdný. Bylť na př. úspěch tohoto 2332 let starého kusu neobyčejný; Sofokles se jistě nenadál, že dílo jeho bude i za více než dva tisíce let uchvacovati obecenstvo národů jím ani netušených a za jeho života snad ještě tonoucích ve tmě barbarství. Ovšem zase nynější obecenstvo na základě vzdělanosti své, od antické úplně odlišné (zde individualita lidská se svými city a vášněmi jest v popředí, tam celek, stát, zákon) patří na tragoedii tuto, jež byla starým Řekům vrcholem mistrovství dramatického, jako na kolébku divadelního umění. Přes to dojmu tragoedie neodolá nikdo zvláště v druhé její polovici, a lze si teprve dle něho jaksi jasněji představiti, jaký asi byl dojem její na staré Řeky, jimž látka byla národním mythem, ve kterém kořenily jejich náboženství, vzdělanosť a všecky názory jejich. Obecenstvo jakoby cítilo dech božství z tohoto díla plynoucí; žádná ruka se nezdvihla, by potleskem rušila velebný účinek kusu, ani na místech, kde herci zachvívali veškerou bytostí divákovou. Při tom jeden z nejúčinnějších činitelů — chor — v nynější úpravě „Antigony" nahrazen jest jen surrogatem, melodickými zpěvy provázenými instrumentalní hudbou.

Herci rozvíjeli při představeních těch všecku sílu svého umění a paní Malá jim

v tom vévodila. Česká mluva zní z jejích úst lahodně, čistě a mohutně, až radosť poslouchati, a všichni ostatní umělci též v té příčině závodili s ní. Prof. Král patrně se snažil v překladě vystihnouti také krásu a lahodu mluvy řecké a podařilo se mu to, jak svorně kde kdo uznává, výborně. Proto nezdá se nám k víře podobna pověsť tu i tam roztroušená, jakoby ředitelstvo bylo bývalo z kruhův odbornických upozorněno bývalo na domněle chatrné přeložení díla.

Činohra Národního divadla při představeních „Antigony" osvědčila skvěle, seč jest a můžeme býti opravdu nejen spokojeni, nýbrž i hrdi na takový sbor umělecký. Jeviště představovalo předek paláce Kreontova s obětním oltářem Pallady Atheny, před nímž níže naznačena byla starořecká orchestra.

V oboru operním moc krásy nejúchvatněji se osvědčila na „Eugeniji Oněginu" Petra Iljiče Čajkovského. Zajímavo jest při opeře té sledovati, kterak děj na jevišti odehrávaný říkajíc se pohybuje na vlnách průvodu hudebního, plného samorostlé barvitosti a pelu poetického. Šťastnou ruku mělo ředitelstvo i při této volbě. Vypravena byla opera nádherně a věrně dle figurin petrohradského divadla už z piety k mistru Čajkovskému, který první představení dne 2. prosince sám řídil a při tom se stal střediskem nadšených a velikých ovací. Zvláštní náhodou byl v týž den oslavován v Petrohradě Čech Nápravník, který toho dne slavil jubileum pětadvacetileté činnosti kapelnické při carské opeře, a provozováni jeho „Nižegorodci." Jen že slavnosť ta měla ráz čiře ruský, ano v novinách nebylo ani zmíněno českého původu Nápravníkova, kdežto u nás byla projevem slovanské vzájemnosti, jak to také vytýká časopis „Die slavische Warte," pěstování této vzájemnosti věnovaný a p. Fr. Pazdírkem zde již druhý rok vydávaný.

Slovanskou vzájemnosť a celou slov. otázku počíná soustavně probírati v „Athenaeu" na základě příslušných sem prací ruských, anglických, francouzských, německých, českých i polských prof. Masaryk pod názvem: „Slovanské studie." První stať týká se slavjanofilství J. V. Kirějevského. Spis krajana prof. Perwolfa, vypisující dějiny slov. vzájemnosti, překládá se dle pověsti z ruštiny do češtiny.

Nový rok přinesl obecenstvu několik nových časopisův, a jiné snad ještě se připravují. Neprorokujeme však ani illustrované „České revue," ve Vídni vydávané, ani novému časopisu, určenému zájmům našich žen, totiž „Ladě," dlouhého života. Nezrodilať jich potřeba. Najisto pak se neujmou tak, jako se ujala česká odnož dámského bazaru „Wiener Mode," překřtěná na „Nové mody." Nakladatel Hynek má totiž arkanum, které jeho podnikům získává rozšířenosť — totiž dobré kolportéry. Snad konečně chopí se toho prostředku také jiné listy; aspoň nedávno „Světozor," „Zlatá Praha," „Osvěta" a „Květy" hledaly společně dobrého a vzdělaného kolportéra. — Výborný list, mládeži věnovaný, „Jarý věk," zanikl nedostatkem odběratelů, čehož je litovati. Dal si redaktor J. Sokol všemožnou práci, aby list udržel na výši žádoucí, zjednal mu duševní podporu nejlepších našich spisovatelův a dbal také, aby se mládež snadno mohla naučiti slov. řečem. Nic naplat, po šesti letech zanikl. Osudu toho nebojí se V. Mrštík, chystající prý jakousi českou „Hlídku literarní." Nechápeme sice, proč by nemohl on, Moravan, přestati na mor. literarních listech, ale nedivíme se též, že by zde v Čechách měli rádi nějakého protichůdce proti moravským listům a té nenáviděné kritice jejich. Jen že ani Urbánkův „Věstník" ani „Rozhledy liter." ani dříve kritická příloha k „Nár. listům" ani „Obzor" se neudržely. Čím to?... Také se mnoho mluví o blízkém uskutečnění illustrovaného časopisu katolického. Nebylali by tu prospěšna jakási fuse jednoho z obrázkových časopisů nynějších a jiného časopisu s ním?

„Květy" v lednovém čísle přichystaly milé překvapení všem přátelům domácího básnictví: počalyť uveřejňovati novou rozměrnou práci Sv. Čecha: „Václava Živsu," a to v hexametrech. Kéž se osvědčí podstatnou naděje naše, že v „Živsovi" nám Čech vytvoří českého „Pana Tadeáše"! Proč však v prologu náš Svatopluk manevruje s kritikou, nejde nikomu na rozum. Lze to stopovati v některých — a zvláštní náhodou právě ve slabších pracech jeho — ode dvou let. Čech zajisté do kritiky nejméně si může stěžovati, a sám v „Kouzelném zrcadle" i jiných povídkách rozhodně odsoudil patentované a hyperbolické velebení všeho, což domácího jest, jakoby se byly vrátily časy, kdy platilo: co české — to hezké. Ale nehledě k tomu: možnoli si pomysliti zdravý rozvoj literatury bez kritiky? Nemáli čtenář práva, říci nahlas, že se mu to neb ono nelíbí? A jsouli všecky práce belletristické, které se u nás přes rok vydají, bez vady a úhony, pravé vzory krásy? Zda

stálou a nezaslouženou výchvalou se nebudí ve spisovateli (zvláště mladém) domýšlivosť a domnění, že netřeba mu tedy tolik studovati? Zda poslouží stálé a nezasloužené chválení dobré pověsti našeho národa v cizině, a co si tato pomyslí o vyspělosti duševní a o vkusu českého čtenářstva? (V. Pypin.!) Zda spisovatelé sami mezi sebou při svých schůzkách nemívají soud zcela opačný o některém spise, než na veřejnosti říkají? (Mohli bychom zde uvésti výrok Sládkův a úsudek Nerudův o Heydukovi, v soukromém hovoru pronesený.) A můželi se jmenovati skutečně dobrá kniha básnická nebo z oboru krásné prosy, kterou by byla kritika zcela bezprávně a bez udání důvodů zničila? Konečně: zda právě ten básník náš, na nějž kritika nejvíce šípů vystřelila jednak pro cizinský ráz a obsah básní, jednak pro smělosť, s kterou zpracoval nejednou věci sexualní a mravnosti se dotýkal, zdali právě Vrchlický, jakmile se chopil kritického nožíku, nebývá bezohledně přísný a zda právě od něho není posudků nepříznivých aspoň tolik co příznivých?

Nezmiňovali bychom se o věcech jinde už dávno odbytých, kdyby právě Sv. Čech nepočínal pojednou útočiti na kritiku a tím neživil odpor proti ní tam, kde se kritiky právem a dobře vědouce proč, nejvíce bojí a kdyby nezdravé naše poměry literarní závažným hlasem svým nepomáhal udržovati — a to zajisté proti své vůli — v maloměstskosti, v obecenstvě pak nemnožil ještě více nedůvěru k reklamové kritice české. Neznáme příkladů ze žádné literatury, aby při tolikerém chválení spisů, co se ho u nás denně vyrábí, v každém skoro spise každého spisovatele a jmenovitě autorů vážných a autokritických neustále kříž se hlásal proti dvěma, třem kritikům, kteří právě jediní si troufají věcně, nestranně a se znalostí literatur cizích i zákonův aesthetických rozebírati díla básnická a belletristická, ať už dospějí k úsudku na konce příznivému či nepříznivému. Na lidi, kteří nemají práva ke kritice, nemajíce potřebné předpravy k ní, — beztoho nikdo a dokonce žádný soudný vzdělanec nic nedá, byť popsali všecek papír světa!

I. Spolkové.

Král. č. spol. nauk. Dne 15. října přečtena zpráva *Dra. Kameníčka* v Brně o denníku p. Smila Osovského a na Třebiči z poselstva do Polska r. 1587.

Dne 29. října přednášel *Dr. Z. Winter* „o poměru šlechty k městům.“ Nejprve zmínil se o pohrdavosti jednoho stavu k druhému a vyvinoval z toho neutěšený obraz bývalého života mezi pány a měšťany. Obšírněji vykládal boj šlechty s měšťany o živnosti; nejprv o vaření piva a dokládal boj ten pamětmi jednotlivých měst. Dále dotkl se boje o důchod celní, solní a jiný všelikteraký. Ukazoval, kterak si obě strany vzájemně zajímaly dobytek, sekaly louky a sklízely druh druhu obilí. Některý pán zašel i tam, že městu vodu odjímal, oč všecko bývaly nekonečné soudy, ba i násilné bitvy a bouře jedněch proti druhým. Ke všem jednotlivým kusům uvedl přednášející doklady z městských archivů, z knih komorních a z missiv c. k. místodržitelského archivu. — *Dr. J. Emler* předložil pak Necrologium Zlatokorunské.

Dne 7. listopadu po vyřízení běžných záležitostí zvolen do poroty pro udělení ceny Čermákovy prof. *Dr. L. Čelakovský*, ustanoveni referenti pro zadané žádosti za publikování předložených pojednání, přečteny návrhy na volbu nových členů řádných a přespolních a konečně po resignaci dosavadního místopředsedy jakož i hlavního tajemníka společnosti zvolen jednohlasně za místopředsedu p. dvorní rada prof. *Dr. K. ryt. Kořistka* a za hlavního tajemníka prof. *Dr. J. Kalousek*, kteříž i volbu přijali.

Dne 12. listopadu čteno pojednání p. *Menčíka*, obsahující dějiny censury v Čechách a na Moravě od první známé doby až do našeho věku. Pojednání toto bude otištěno v „Časopise českého Musea“.

Dne 26. listopadu čteno pojednání řádného člena *Dr. J. J. Löwe* „Über die angebliche Unvereinbarkeit des allwissenden Vorsehens Gottes und der creatürlichen Freiheit.“

Jednota literarní v Jičíně (zprav. *J. Vlček*). Dne 22. listop. deklamovala pí. *R. Prokopová* Vrchlického „Legendu o sv. Zitě,“ v níž spůsobem laškovným a přece celkem důstojným slovy prostými a nehledanými se líčí, jak Bůh odměnil zbožnou mysl sv. Zity. — J. Koubek četl Kosteleckého humoresky „Jak náš p. farář jel na pouť“ a „Jak jsem zval na ples,“ které jsou sepsány dosti rozmarně a živě, ač větší stručnosť by jim nebyla na ujmu; vyšší myšlenky bys tu také hledal marně. — Dne 29. listop. slč. *Irma Geisslova* deklamovala báseň „Na trati,“ již

složila sama, a jež dosud je rukopisem. *Zd. Lepař* podal obsah a četl úryvky z Rouskova „Výletu pana Broučka do měsíce," který vyšel ve „Květech" a srovnával jej zdařile s „Pravým výletem Broučkovým" ukazuje k tomu, jak měsíčané tohoto jsou daleko jemnější, pokročilejší onoho, že však obojí přes na odiv stavenou lásku k umění a literatuře jsou velice sobečtí, vespolek se pomlouvajíce a též za smyslností se honíce, jak ukazuje sama Etherea. Kdežto v Rouskově Výletě na měsíci panuje výhradně němčina, ve Výletě pravém měsíčané jsou ryzí Češi nevědouce nic o jazyku druhém; i důstojníci mluví tam česky! — Dne 6. prosince slč. *Matesova* deklamovala z Vrchlického nejnovější sbírky „Na domácí půdě" báseň „V zimní noci," kde klade se proti pohodlí a blahobytu společnosti trávící večer při zábavě, hře a pitce bída a nedostatek chuďasů, kteří v týž večer nemají co dáti do úst jsouce jen nuzně oděni. Vrchlický jeví tu jako nejednou mysl humaní, jež cítí opravdovou soustrasť s trpícími, maje oko vnímavé pro naše společenské nesrovnalosti. — *J. Vlček* četl u vyňatcích vážnou překrásnou povídku Čechovu „Sláva," v níž se probírá otázka, co je sláva? Nízkou a všední odpověď dává A. Kirilovna: „Více (než otázka tato) by mne věru zajímala debata o nakládání ovoce." Nastávající nihilistka se vůbec slávě posmívá pokládajíc ji za vášeň škodlivou, za pouhou frasi, nestojíc dokonce o slávu posmrtnou, o které nebude věděti nic, pranic! Za to pěknou a dojista pravdivou odpověď slyšíme z úst krásné Uljany, dívčího zjevu nanejvýše poetického a vábného, plného panenské hrdosti, tak že „při pohledu na ni ni stín smyslnosti nekalil čisté rozkoše, s jakou jsi pohlížel na její vděky." Dívka tato totiž, básník sám, a nešťastný Jan, pěvec nadšený a povolaný, velebí touhu po slávě záhrobní, jednu z nejkrásnějších a zároveň nejušlechtilejších vášní člověka, touhu po chvále příštích pokolení, jíž už neuslyšíme, kde přestane zimničný ruch ctižádosti, malicherné intriky soků, výroky nepovolaných soudců, potlesk a sykot všedního davu. Vůbec nelze povídky této dosti vřele doporučiti. —

Dne 13. prosince slč. *Štangova* deklamovala Vrchlického „Idyllu ze svatební cesty," kde vylíčen nevelký spor a smír novomanželů; hlubší myšlénky v básni té není. — Prof. *Křížek* přednášel „O bacillech," jiež byvše poznáni a zkoumáni drobnohledem proměnili náš názor o vzniku a průběhu nemocí, zejména nakažlivých. — Inženýr *Prokop* četl z Kosmákova „Kukátka" „Správa branky u obecní pastoušky počestné obce Křoupalova"; seznáváme tu, jaké je leckde obecní hospodářství, že při správě branky, pořízené za 60 kr., obecní výbor udělá útratu 10 zl.!

Dne 20. prosince slč. *Pekárkova* přednášela Erbenův „Štědrý večer" (melodrama od Fibicha), nejlepší tuším báseň z „Kytice" s kontrasty velice mocnými a pádnými. — Redaktor *Sehnal* popisoval cestu svou z Terstu do Benátek po moři a probíral jednotlivé památky, hlavně umělecké města tohoto, rozvěsiv pro lepší názor jich fotografické vyobrazení.

Schůzí všech bylo 20, z nich 3 veřejné, 17 pro členy. Vedle části literarní každá schůze měla také část hudební, zpěv solový i sborový, hru na piano na 2, na 4, jednou i na 8 ruk, hru na housle a harmonium. Členů čítal spolek na 280; knih vydáno členům za 700 zl. (Příspěvek členský je 2 zl. 40 kr. nebo 4 zl. ročně.) Literarní jednota věnovala za 200 zl. knih zdejší „Občanské besedě," za 20 zl. zdejší „Akadem. jednotě" a 50 zl. „Ústřední matici." Členů, kteří účinkovali v zábavách, bylo na 60, z nich 23 dámy, vesměs síly domácí. Lze se nadíti, že nejedna povolaná síla, která se vzdalovala činnosti v našem spolku, vystoupí roku letošního, jehož zábavy počaly 17. ledna. Valná hromada konala se 13. ledna.

Z liter. spolku plzenského. Zprav. *J. Schwarz.* Po několikaměsíční přestávce zahájeny opět v tomto spolku týdenní schůze spolkové v pondělí dne 8. října 1888. přednáškou p. uč. *Lisického,* který promluvil „O následcích a sporu o *i* a *y*." Přednáška byla velice věcná a pečlivě sestavena.

Za četného účastenství členův a hostů předn. v pondělí dne 15. října m. r. p. prof. *L. Brtnický* „O nejnovějších básních Sv. Čecha." Přednášku tuto uvádím zde pokud mi možno bylo v plném znění.

Duševní život naší doby má charakteristickou známku tu, že není možno vzdělanému člověku, aby idyllicky žil ve svých vlastních dojmech, nevěda ničeho o událostech dějinných a hlavních zjevech společenského, národního života. Rychlá výměna myšlének a zpráv pomocí telegrafie a žurnalistiky tvoří okolo ducha našeho hemživý ruch a podává nám látky ku přemýšlení i cítění. Dojmy odtud vznikající jsou všem společné a nelze se jim vyhnouti. Na nějaký čas může se někdo

utéci někam do horské samoty, ale dlouho zajisté by nevydržel zapomínati světa. Stroj společenského života, v němž každý je nějakým kolečkem, přitáhne jej zase zpět a myšlení a cítění jeho zase a zase bude určováno tím všeobecným proudem, jehož jsme každý částkou. Jestliže takový jest ráz našeho života, dalo by se očekávati, že v umění vůbec, tedy i v lyrické poesii musí býti ráz ten znatelným, že lyrika bude se hojně ozývati dojmy, jaké tento veřejný, národní, společenský život vzbuzuje. Z části jest tomu ovšem tak, ale přece ještě nevyskytl se svazek lyriky, který by se úvahami a dojmy ze života veřejného plynoucími, skoro výhradně zanášel. Takové lyrické básně vyskytují se nám v posledních dvou svazcích Sv. Čecha: „Jitřní písně" jest název jednoho, druhého „Nové písně." Tedy politické básně jsou to — do jisté míry; ale jistě neřekl nikdo po přečtení jich: „Ein politisch Lied — ein garstig Lied." Národní a společenské otázky, které přicházejí před naše oči zbarveny stranickou, vášnivou příchutí žurnalů, jsou zde od této příchuti očistěny a staví se s velikou opravdovostí před naši mysl. Ton upřímné pravdy, vzdálený vší frase, ton rozumného přesvědčení jest oběma těm sbírkám tak vlastní, že budí ve čtenáři hlavně svým obsahem velký interess. Maje o nich mluviti, vzpomínám si spíše tohoto obsahu, myšlének tam vyslovených, nežli formy, kterou ty myšlénky vyjádřeny jsou. A přece, chceli kdo abstrahovati od obsahu a rozbírati formu, dojde k úsudku, že forma jest umělecká, uhlazená a mistrná. Co se této opravdovosti týče, platí úplně slova básníkova, uvedená na konci sbírky: „Já nechtěl získat pěvce česť, co myslím a co cítím, chtěl jsem říci."

A co básník cítil a myslil, jest asi toto: Obrátil svůj zřetel zase k životní otázce svého národa, zamyslil se o jeho budoucnosti a zapěl písně toho rázu, jaké už vyšly z mody: písně vlastenecké. Ale přistoupil k takovému básnění s jistou nechutí. Vždyť podobné básně ovšedněly, život národní v posledních letech ochabl a kde se hlučněji projevoval, dálo se to častěji řečmi a slavnostmi frasovitými, že nechutno se stalo o podobných thematech mluviti. Ale přece ladí na své lyře tuto vlasteneckou strunu; nemůže prý jinak; láska ke Slovanstvu, k rodnému jazyku jest prý zářivou ideou, která osvětlovala jeho mládí, a s kterou chce sestoupiti do hrobu. Přemahá tedy obavu, že mnohý ohrne nad písní tohoto druhu svůj ret a řekne: „To jsou frase." — Cítě touhu viděti svůj národ svobodným, silným, ohlíží se po životě našem. Ale potkává se s neutěšenými zjevy: sestárli jsme v Čechách, chlad a omrzelosť se jeví na mnohé tváři a babí léto chví se v našem vzduchu. Ale nikoli: jsou to zjevy utěšené. Cos nového vře v mládeži, nějaký nový život se tu hlásí, nové jitro zdá se probřeskovati a básník věří ve příští jeho tak jistě, že nadepsal svazek veršů „Jitřní písně." „Nechť jakkoli se zveš, mladý ruchu, buď vítán radostně a měj se k žití," tak volá k mládeži v básni nadepsané „Mládeži" (viz „Jitřní písně," str. 65.). A v jiné písni volá po nadšení — svatém, povznášejícím nadšení, jehož v generaci nynější tak málo, tak málo! Vedle toho přeje poeta svým krajanům bratrství v básni nadepsané „Bratrství" (viz „Jitřní písně," str. 42.). Básník v této básni praví, že tohoto bratrství nevyhnutelně třeba. Vždyť všude (rozumuje jinde) zjevuje se nejdětinštější nesvornosť. Zde je Petr, tam Pavel; ke straně jednoho má se podle mody každý přidati. Řekneli Petr ano, zahřmí Pavel ne, smekneli se Pavlu noha, mne si Petr radostně ruce. Dle stran, dle osob — ne dle zásad vedou se půtky. „Diví to svatí, a zaslouží býti klati." O tom pojednává poeta v básni nadepsané „Diví svatí" (viz „Nové písně," str. 53.). Alegorie snadno pochopitelná.

Ovšem nemá býti ta svornosť jako kaluž lesní, která na povrchu má tichou sice hladinu, ale uvnitř vodu hnijící; buď spíše jako bystřina, jejíž vlny navzájem sice vrážejí na sebe, jedna druhé se příčíce, ale přece jen společným řečištěm plynou a spojenými silami mlýny ženou, lodi nesou.

A vizme jiný zjev našeho národního života, jenž upoutal pozornosť básníkovu. Vyskytli se u nás kritikové veřejného života, kteří měli tolik volnosti a odvahy, že nepřidávají se ani k té ani k oné straně politické, dovedou kritisovati obě věcně, bez předsudku. Ale této kritiky kazatelské je někdy tuze mnoho a básník se bojí, že pro samé kritisování zapomeneme na klidnou práci. „Dlí náprava, kde každý jenom káže; radš chop se díla, kdo máš zdravé páže," volá Čech k takovým karatelům a končí své úvahy slovy: „Nuž, dosti již těch jeremiad věčných, již dolů s kazatelem v dělný ruch! Dosť úšklebkův a důtek nekonečných, z nichž otráven již málem český vzduch; je třeba

dusné chmury zapuzovat a srdce těšit, mysli povzbuzovat, by plna důvěry a naděje si řekla jará pracovníků četa: Kde stíny jsou, ať zář se zaskvěje, co slabé jest, ať mohutní a zkvétá." (Viz báseň „Věčným karatelům." „Nové písně," str. 65.) (P. d.)

Zpráva o řádné valné hromadě „Matice charvatské" v Záhřebu. Podává *M. Al. Ota.* Dne 9. prosince 1888. o 10. hod. ráno byla svolána valná hromada „Matice charvatské" do místností matičního domu v Záhřebu. Schůzi zahájil předseda *Ivan Kukuljević-Sakcinský* vzletnými slovy, jimiž upozorňuje na příčiny, proč nemůže literatura charvatská závoditi s ostatními literaturami vzdělaných národův evropských. Avšak ačkoli národ charvatský měl mnoho nepřátel, znamenati lze ve všech odvětvích literatury charvatské pokrok, a to tím spíše, poněvadž dosud zůstala uchráněna od škodlivé působnosti naturalismu a realismu, povzbuzována a živena jsouc idealismem. Veškeren tento pokrok zřejmě se jeví v knihách, „Maticí" dosud vydaných. „Knihy matičné jsou plny vznešených idei a myšlének, čisté lásky, přísné vědy, neškodné zábavy," dí předseda ve své zahajovací řeči. „Matice" vydala letos členům svým 10 knih v ceně 9 zl. za roční příspěvek 3 zl. Z knih těchto jest 7 zábavných, 3 poučné, a to tři překlady, ostatní práce původní. K nejlepším povídkám, jež „Matice" vydala, počítáme povídky *K. Šandora-Gjalského,* nejlepšího nynějšího spisovatele, a sedmý svazek *Šenoových* povídek (Vladimir, Kanarinčeva ljubovca). Taktéž pěkně se čtou „Gošurice" (drobnosti) od *J. E. Tomića,* charakteristické črty a obrazy ze života. Napolo zábavná a poučná jest kniha *Davorina Trstenjaka* „Rane i melem" (rány a lék). Z literatury starší vydána *Gundulićova* „Dubravka" s úvodem a vysvětlivkami od prof. *Markovića,* na oslavu 300leté památky narozenin autorových. K těmto se čestně druží překlad Schillerovy „Ifigenie na Tauridě" od *V. Vežića;* překlad jest vzorný a věrný. Neméně zdařený jest druhý překlad „Básnické pověsti" nešťastného maloruského básníka *Tarasa Ševčenka,* které přeložil nadaný mladý básník *A. Harambašić.* Poučné knihy vydány tři: „Kukci" (brouci) od *Dra. M. Kišpatića* s 88 obrazy a „Vatroslav Lisinski a njegovo doba," studie ke znovuzrození charvatské národnosti od *Fr. Kuhača.* Knihy tyto dostali všichni členové matiční zdarma. Na překlad *Herodotovy* historie (knihy 1.—4.), převedené *Drem. Musićem,* doplácí 1 zl. V tisku jsou „Dějiny císařů římských" od *I. Rabara,* prof. v Oseku, a „Obrazy z všeobecného zeměpisu" od prof. *Dra. I. Hoiča.* Matičných knih letos vydáno bylo 63.000 výtisků. Všech matičných členů bylo 6765, z nichž zakládajících jest 952, přispívajících 5713, z nichžto valná část bydlí mimo Charvatsko a Slavonii. Příjmů měla 26 301 zl. 56 kr., vydání 22.061 zl. Základní jistiny mimo vlastní dům v Záhřebu jest 20.282 zl., nepočítajíc v to nadací J. Draškoviče 177.797 zl., J. Kotura 4271 zl. a daru biskupa J. J. Strossmajera 1000 zl. „na vydání národních písní," při slavnosti jeho 50letého kněžského jubilea. Mimo to dostalo se jí letos značných darův od zemské vlády (1000 zl.) a od první charvatské spořitelny (200 zl.), rovněž na vydání národních písní, jichž prý vyjde již letos první svazek. — Když přečetli tajemník a pokladník své zprávy, zvoleny nové výbory odboru literarního a hospodářského, po čemž předseda rozpustil řádnou hromadu, poděkovav všem účastníkům.

Umělecká beseda 23. pros. předn. *A. Škampa* v 10leton památku o almanachu „Máji" a jeho přispěvatelích. — 13. ledna *Jar. Vrchlický* o nových zprávách a výzkumech k otázce Leopardiánské.

Museum král. Českého. 26. pros. předn. *Em. Kovář* o své mluvnici (tvarosloví), přirovnávaje ji k mluvnici Kunzově a Blažkově.

Klub historický. 13. ledna předn. *Zd. Kuffner* „Privilegium minus et maius Rudolphi II."

II. Smíšené.

Novinky oznamují se: sbírka písní *Růženy Jesenské* s názvem „Úsměvy" (v Poet. besedách); *K. Vojtla* historická komoedie „Diviš Rubín" (v Repert. č. div.); sbírka povídek a básní *Vilmy Sokolové* „Mateřídouška"; *Konrádovo* cestopisné dílo „Z jižní Dalmacie" (v Mor. bibl.); *Schulz,* „Nymburská rychta" (v Ott. „Laciné knih. nár."); „Sborník dějepisných prací bývalých žáků Dra. V. Tomka" (nákl. J. Otty); *Ot. Auředníčka* „Verše" (nákl. vl., v kommissi knihk. Fr. Řivnáče); *G. Mayerhoffera* sbírka povídek „Z pevnosti" (nákl. J. Otty); *„Ustř. Matice šk."* vydá „Almanach pro mládež" za redakce Fr. Táborského; *Al. Dostála* historický obraz „Plzeňští křižáci" (v Záb. bibl.); *Jos. Sokola* „Národ a jeho vychování" (v Mor. bibl.); *Fr. Košťála* „Z našich hor" (druhý díl v Ott. „Laciné knih. nár.").

„Humoristické listy" mají v č. 2. tento „vtip": „Amore náš, jenž jsi vše mohoucí, treftež přece už šípy své! Drž nám palec svůj i lučiště své a buď dráždile už jednou milosrdný v palčivé otázce naší. Muže vezdejšího dejž nám raději dnes než zítra a namlaď pro nás lidské syny zde, jakož i my lezeme do cesty jim, a neuvoď nás v staropanenství, ale zbav nás vázání písku po smrti. Amen."

Česká kritika. V „Píseckých listech" 4. ledna p. Karel Škába píše: „Slavík Pootavský, professor Adolf Heyduk, vydal v „Poetických besedách" dvě sbírky, mimo něž výtečné „Dudácké" roztroušeny jsou téměř po všech časopisech pražských a musíme pronésti svou indignaci nad hlasem klukovské kritiky moravské, dotýkající se písní těch. Nedoukům podobného druhu, s jejichž „výplody ducha" setkáváme se zvláště ve „Hlídce literarní," měly by býti uťaty prsty u pravé ruky, aby na příště podobných slátanin v potu tváře skládati nemohli o věcech, jimž ani za mák — srozuměti a jež vůbec oceniti nemohou." (*Čas* 12/1)

Stolici **staroslovanštiny** zřídil *Leo XIII.* na římské universitě u sv. Apollináře — ve prospěch liturgické řeči slovanské.

Zakázán spisek *J. K. Javůrka,* řed. škol na odp., „Národní škola jindy a nyní čili škola náboženská a beznáboženská" — nařízením moravské zemské školní rady ze dne 28. listop. 1888. Vyloučen spisek ze všech školních knihoven, a mládeži má se četba jeho zakazovati; přimlouvá se totiž za školu náboženskou.

Soukromé knihovny přední ruské aristokratické jsou velmi bohaty, přesahující většinou počet 10.000 svazkův, a namnoze velmi zajímavy; tak na př. ministr hr. Tolstoj má na statku svém knihovnu (historickou a paedagogickou) o 12.000 svazků.

Časopis „**Sokol**“ má od nového roku také část slovinsky (red. *Magolič* z Lublaně) a charvatsky (red. *Kolmann* ze Záhřebu) psanou.

Polská bibliografie vykazuje za 4 minulá století přes 73.000 tiskopisů, z nichžto asi 200 připadají na 15 stol., 7250 na 16., přes 21.000 na 17. a přes 44.000 na 18. Dvě třetiny z toho jsou latinské, asi 700 spisů ruthenských.

Obsahy **80 časopisů** anglických i amerických vydává jistý bibliografický týdenník newyorský čtvrtletně soustavně spořádaný (roční předpl. 2 dollary).

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Arbes, České historické bájo na českém jevišti (Č. Th. 24.).
— Jan Nep. Mayr (Č. Th. 1.).
— Billance původní dramatické literatury české (Lit. l. 1.).
Bartoš, Doba vánoční ve zvycích a pověrách lidu moravského (Obz. 1.).
— Sbírečka moravsko-slezských přísloví (Obz. 1.).
Cebrikova-Mondrý, Děti v ruské belletrii (Lit. l. 1.).
Dufek, Amerlingova soustava vychovávací (Č. šk. 1.).
Durdík, O kulturním rozvoji českém za posledních 40 let (Č. šk. 1.).
Fait, Z Mitrovice na Soluň (Osv. 1.).
Goll, Dějiny a dějepis (Ath. 3.).
Chval, Dramatický rozpor v Sofokleově Filoktetu po stránce umělecké (Lit. l. 1.).
Jettmar, U kolébky evropského porcelánu (Zl. Pr. 7.).
Jireček, Akademie naučné (Osv. 1.).
Kahlík, Stanleyovy cesty a výzkumy africké (Osv. 1.).
Kalaš, Česká otázka abecedová (N. l. 3.).
Kaminský, Z memoirů kočujícího herce (Ned. l. 6/1).
Kosina, Hovory olympské. VII. O vkuse v literatuře naší (Kom 1.).
Krecar, Počátky novočeské literatury filosofické (Lit. l. 3.).
— Patero slov o vychování a vyučování (Č. šk. 1.).
— Jiskry vychovatelské (Pos. z B. 2.).
Krch, Vojtěch Kryšpín (Č. šk. 2).
Kuffner, O neduhu Bedřicha III. (Osv. 1.).
Ladecký, Zkušebné jeviště (Č. Th. 1.).
L. S., O pokroku ve školství národním za posledních 40 let (Pos. z B. 51. sl.).
— S. J. Miropolský, apoštol Komenského (Pos. z B. 1.).
Masaryk, Slovanské studie (Ath. 3.).
Menčík, Z dějin pražského židovstva (Ned. l. 30/12).
Nováček, Nejnovější korunovaný autor (Ned. l. 30/12).
Šrůtek, Králohradecký nebo královéhradecký (Vl. 4.).
Štěpánek, Ruská státní divadla (Č. Th. 1.).
Tyršová, Souvěké malířství polské (Osv. 1.).
Úlehla, Z nauky o choromyslnosti (Č. šk. 2.).
Vrchlický, Studie o XIX. století (Ned. l. 6/1).
Vymazal, O Fryčajově Ortografii (Kom. 1.).
Zíbrt, Prostonárodní obyčeje české (Ned. l. 13/1).
Česká akademie věd a česká společnosť nauk (H. n 3/1)
J. L. H., Zaby v reči a poverách l'udu (Slov. Pohl'. 12.).
J. G., Porážka realismu na sceně (Echo muzyczne 274.).
Porębowicz, Literarní ruch jihozápadní Evropy (Przegl. polski 1.).
Taras, T. Ševčenko dle P. Ursina (Przegl. lit. 52.).
Leonhard, O novějších realistech (Bl. f. litt. Unterh. 51.).
Manerhof, Umělecký tvar romanu (Uns. Ze't 1.).
— Z ruské literatury (Bl. f. litt. Unterh. 51.).
Schurtz, Staroslovanská obchodní dráha přes Krkonoše (Leipz. Ztg. 130.).
Doba naše v zrcadle svého umění (Grenzb. 52.).
Faguet, Joseph de Maistre (Rev. des deux m. 4.).
Sarrazin, Lord Tennyson (La Nouvelle Rev. 15/12).
Thiebault-Sisson, Ruští umělci v Paříži (La Nouv. Rev. 15/12).
Grossi, Folk-lore ve vědě, literatuře a umění (Riv. di filos. scient. 8.).
Monod, Současný život ve Francii (The Contemp. Rev. 12.).

IV. Díla posouzená.

Adámek, Heralt (Č.: Lit. l. 1.).
Aristoteles-Vychodil, Ethika Nikomachova (Korec: Obz. 24.).
Čech, Nové písně (Čas 6/1).
Dlouhý, O člověku a zvířatech (K. Tk.: Č. šk. 1.).
Donát-Pelhřimovský, Naše Rakousko (Třídvorský: Pos. z B. 50.).
Geisslová, V písních a květech (F. K.: Pos. z B. 2.).
Herites, Jan Přibyl (Vykoukal: Osv. 1.).
— Ze starých časů (Obz. 1. sl.).
Hrdina, Z lidu vesnického (Klenek: Hl. l. 2.).
— Feuilletony (Klenek: Hl. l. 2.).
Hrubý, Ze života básníkův antických (Váňa: Lit. l. 1.).
Jireček, O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských (J. P.: Hl. l. 2.).
Kounád, Dalmatské povídky (A. V.: Hl. l. 2.).
Kopal, Obrana víry (Čech 17/1).
Krásnohorská, Náš druhý sbor (Čech 17/1).
Kulda, Posvátná kazatelna (P. Method: Hl. l. 2.).
Lambl, Rukověť zemědělství (Uč. nov. 1.).
Němcová, Vybrané báchorky národní (Novák: Pos. z B. 51. sl.).
Pechan, Tělocvik pro obecné školy chlapecké (Holas: Uč. nov. 51. sl.).
Polívka, Pod drobnohledem (J. Č.: Hl. l. 2.; -ý.: Lit. l. 1.).
Prusík, Krok (Kořínek: H. n. 6/1).
Puškin-Beran-Libštatský, Dcera kapitánova (J. V.: Hl. l. 2.).
Puškin-Pacák, Kapitánova dcera (Hl. l. 2.).
Renner, Slepcův vychovanec (Bartoň: Kom. 3.; Škrdle: Vl. 4.).
Rohling, Škola konfessionalní (Bedřich: Hl. l. 2.).
Sedláček a Soukal, Dobrodružství dvou bezděčných větroplavců (-aue-: Lit. l. 1.).
Seydler, Izák Newton a jeho principia (tg.: Ath. 3.).

Sládek, Skřivánčí písně (Novák: Pos. z B. 1.; A. V. a Bartoš: Hl 1. 2.).
Smetana a Zelený, Malý čtenář (Bakalář: Kom. 3.).
Sofokles-Král, Antigona (J. V.: H. n. $^{11}/_{1}$).
Svátek, Železná koruna (Vykoukal: Osv. 1.).
— Paní Popelovna z Lobkovic (Vykoukal: Osv. 1.).
— Hrabě Špork (Čech $^{17}/_{1}$; J. V.: Hl. l. 2.).
Svoboda, Katol. reformace a Marianská Družina v království Českém (Procházka: Obz. 1.).
Šimáček, V bludišti lásky (Vítězný: Lit. l. 1.).
Škába, Masopust v Soběslavi (Vykoukal: H. n. $^{25}/_{12}$).
Štvrtník, Různé črty k vyučování tělocviku (H-d.: Uč. nov. 1.).
Šubert, Společenské povinnosti jinochovy (Jandl: Pos. z B. 50.).
— Láska Raffaelova (Č.: Hl. l. 2. sl.).
Víková-Kunětická, Drobné povídky (Čech $^{17}/_{1}$).
Víták, Almanah českých dětinců (-aue-: Lit. l. 1.).
Vlček, Dalibor (Rypáček: Lit. l. 3.; Vykoukal: H. n. $^{3}/_{1}$; Šolc: Hl. l. 2. sl.).
— Osvěta, r. 1888. (Č.: Lit. l. 3.).
Vrchlický, Na domácí půdě (Č.: Lit. l. 3.; Vykoukal: Ned. l. $^{23}/_{12}$).
— Julian Apostata (Vítězný: Lit. l. 1.).
Winter, V měšťanské světnici starodávné (Tichý: Lit. l. 1.).
— Rakovnické obrázky (Vykoukal: H. n. $^{25}/_{12}$).
Zažičanský, Zlaté jiskry (-aue-: Lit. l. 1.).
Zíbrt, Dějiny hry šachové v Čechách (Chytil: Ath. 3.)
Arbesovy Sebrané spisy (Vítězný: Lit. l. 3.).
Kalendář paní a dívek českých (Vrba: Lit. l. 3.).
Některé kalendáře na r. 1889. (Skřivan: Vl. 4.).
Slovinská literatura (Štingl: Vl. 4.).
Zlatý nebeklíč (Wildmann: Vl. 4.).

V. Knihopisné.

Badeni S. J., Ks. Stanisław Chołoniewski. Krak.
Braitmaier, Geschichte der poetischen Theorie und Kritik. Frauenfeld.
Lukas, Die Methode der Einleitung bei Platon. Halle.
Niemenn, Die Erziehung des Menschengeschlechtes. Dresd.
Sommer, Idealismus und Realismus in ihrer Versöhnung. Darmst.
Sybel, Platons Technik. Marbg.
Crépieux-Jamin, L'écriture et le caractère. Par.
Angiulli, La filosofia e la scuola. Fir.

Feuilleton.

I o dub i o trn!

Črta *Frana Mažuraniče.* Z charvat. přeložil *Jindřich Ap. Mutov.*

(Č. d.) Číro bránil se junácky, ale kdež pak! Stará se rozehřála a hnala na něho útokem. A jak měl jí ubohý Číro odolati? Jazyk jí jel jako lojem namazán, — vždyť neměl, oč by se zarazil! — a tak Číru brzy přemohla a odzbrojila . . . . Náš mírný, dobrodušný Goliáš musil konečně i sám uznati, že je stvořeným básníkem — spisovatelem. Ej, pravdu děl můj nebožtík děd: »Moudré ženě jeden jazyk stačí!«

Tak tedy odvedli Číru do legie Apollonovy.

Hm, Číro básníkem — a já? Pouze propadlým kandidatem! . . .

Doufal jsem stále, až do toho posledního zubu, že i mne paní Eva »obeví,« — a teď mne naděje má zklamala.

Ale kdyby to byl aspoň někdo jiný, nežli právě ten Číro! On, jenž se literaturou ani nezabýval: co Turčínovi koran, to jemu »reglement,« — ostatní knihy pokládal za zbytečné.

Pochopíš tudíž, milý čtenáři, že jsem na něho rozhořčen, a pronesuli tudíž později i některé ostřejší slovo, neměj mi toho za zlé, — neboť věz, že není pod nebem závistivějších lidí nad pány spisovatele.

Kain a Abel byli jistě také básníky. Písně Abelovy zalétaly k nebesům, Kainovy však plouhaly se po zemi. Písně Abelovy zalíbily se Bohu, a proto ho Kain ze závisti zabil.

Ano, avšak alespoň ho zabil zjevně, a nikoli tajně, jak to činí ti moderní Kainové — ve svých anonymních kritikách . .

Ale již je čas, abych vám dle starého mravu novou tu hvězdu představil. A jelikož ani trochu nepochybuji, že se bude moci náš Číro brzy mezi naše předáky počítati, tož vám ho představím tím spůsobem, jakým se za našich dob naši koryfeové slavnému obecenstvu představují.

»Číro Nosina, rodem z Krmpota, římský katolík, 26 let stár, svoboden, c. k. nadporučík, soudně zachovalý.«

Tak! s tímto popisem — alespoň tak doufám — budou všichni loyalní čtenáři spokojeni.

Abych však snad panstvo na sebe nepopudil, nebudu zde rozebírati aniž podrobně popisovati onen orkán, jaký

zuřil v duši našeho junáka. Ale orkán ten musil býti děsný, když mohl našeho Číru rozkolébati. — neboť, jda s ním domů, dobře jsem pocítil, jak jím lomcuje!

Cestou mne přítel můj požádal, abych mu zapůjčil nějakou charvatskou knihu, jelikož prý již — deset let — ničeho nečetl kromě novin.

»Což abych mu zapůjčil ‚sněmovní zápisky' z posledních let?« napadlo mi. Ale lekl jsem se toho pro onen »orkán,« a zapůjčil jsem mu, co bylo méně nebezpečným: »Vienec« z r. 1885. a první pololetí »Vience« a »Balkanu« letošního roku. Také několik čísel nebožky »Víly« jsem mu do bytu poslal.

Číro, tak jak byl všecek oduševněn, jal se čísti. Nečetl však pravidelně, nýbrž na přeskok, — tak asi, jako když se řekne o koze, že »bzíká.« Jedné povídky přečetl list, druhé stránku, některé počátek, jiné konec.

A tak četl a četl náš básník — spisovatel, až usnul, zahrnut knihami.

Spal neklidně: házel rukama, smál se, mluvil . . .

Bystrá čtenářka uhodla ihned, že Číro snil, — ano, ale o čem?

Zdálo se mu, že leží na »Balkanu,« na hlavě že má »Vienac« a kolem něho že jsou »Víly.«[1])

Jedna víla podává mu javorové housle se slovy: »Zpívej!« Druhá knihu se slovy: »Čti!« Třetí péro, řkouc: »Piš!« Čtvrtá pak podává mu — beze slova — prázdnou mísu.

Obraz se změní. Víly zmizely.

Větvoví se rozhrne a před ním stojí hajduk. Hajduk, »wie er im Buch steht!« řekl by Němec. Přijde, pokloní se a zmizí.

Za ním objeví se turecký paša, nesa na rameni na rožeň nabodnutého, pečeného Valacha a zpívaje: »Hej, teplé, čerstvé!« — »Maso, čerstvé maso, znamenitá krtina!« (maso bez tuku).

Spatřiv Číru, přistoupí k němu a praví: »Mám tu česť představiti se: Ibrahim, paša djakovský.«

»Je mi velice milo!« odpoví Číro. »Salem alejkum, na shledanou!«

Paša se pokloní a zmizí.

Po něm přijde mladý, hezký důstojník, břinkaje ostruhami, jenž spatřiv Číru, postaví se v předepsaný »Stellung« a zjeví mu služebným jazykem, že z vyššího rozkazu přišel, aby mu »doživotně« při psaní románů sloužil.

»So, so! Hm!« počne Číro služebně. »Slyšel jsem o vás leccos již povídati, — ale málo dobrého! Verstanden?! Vypravuje se, že udržujete spolek se zkaženými ženami, a na nevinnouli se podíváte, že ji co nejdříve v kaluž svou zavlečete. Ja oder nein? Mlčte, když já mluvím! Povídá se dále, že jste s nějakými »Žabaři« per tu — Herr, das ist ja decorumswidrig! Ve dne jsou vás plné kavárny a v noci ostalní krčmy. Již pátého nemíváte v kapse krejcaru, he? A víteli, že je přísně zakázáno se dlužiti?! Und zu guter letzt: Co to bylo nedávno s infanteristou Sicolským? Co?! Proč jste ho nepoznamenal, když vás tak k nějakým čtvernožcům přirovnal? (Vidíš, Jene, jak ho na tebe popouzí! Znáš to o Kainovi —.) Mlčíte, co? Schweigen Sie! Je mi to hanba, že s vámi sloužím. Verstanden?! V prvé kapitole svého románu vás degraduji. Abtreten!«

Důstojník odešel se sklopenou hlavou.

Co toto se dálo, bylo slyšeti ze křoví podivné zvuky; kdybys byl v Indii, řekl bys, že to chřestýš chřestí; kdybys byl na hřbitově, myslil bys, že je to »chrastění kostí.«

Ze křoví vystoupila konečně stará panna, volajíc pískavým hlasem: »Artur! Artur!«

Ejhle ji teď na mýtině!

Suché, kostnaté tělo kryje růžový šat à la Backfisch. Líce — toť barevný pergamen, nos špičatý, jazyk detto.

Ohlédne se. Spatřivši Číru, sklopí oči, začervená se a zašeptá: »Prosím vás — prosím — hledám maminku!«

»Tak? Vy ještě běháte za maminkou? Bedaure! Maminky jsem neviděl; šel tady jen nějaký hajduk, za ním turecký paša a pak důstojník.«

»Ach, meine Unschuld! meine Unschuld! Pane, já mám strach.«

»Nebojte se, slečno! Nejlepším strašidlem na vrabce je kyselé droždí! (Číro, Číro! to je — jak se mi zdá — plagiat! Teď věřím, že jsi rozeným spisovatelem).«

Stará panna odešla, bázlivě se ohlížejíc. Za ní přišla nějaká kravička. Jde důstojně jako královna na smrť odsouzená.

(P. d.)

[1]) Názvy charvatských časopisů.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VI. — 1889. — Číslo 3.

Rozbor „Slavie,“ básně Svatopluka Čecha.

Ve dlouhé řadě básnických plodů Sv. Čecha, jimiž dobyl si básník tento předního místa mezi poety našimi vůbec, jedno z nejpřednějších míst zaujímá »Slavie,« tož především svou velikou myšlénkovou cenou a vřelostí, s jakou Sv. Čech obírá se zde nejenom otázkami čistě lidskými, jako to učinil již v »Evropě,« »Pravdě,« »Hanumanu« i v jiných básních, také drobných, ale především otázkou slovanskou, nadšeně věští nynějšímu pokolení vítězství příští. Z té příčiny báseň naše došla mocného ohlasu zvláště v srdcích mládeže a měla by dojíti zaslouženého ocenění také ve kruzích nejširších a stále se udržovati na paměti. Řádky tyto nechať jsou k tomu cíli aspoň skrovným příspěvkem.

I.

»Slavie« skládá se z předzpěvu a ze tří oddílů, v nichž jest obsažena báseň vlastní.

Začíná pak dvojverším:

Kdys „Evropu“ jsem zočil vrátkou vlnou
bez cíle nesoucí hrud sporů plnou . . .

Dvojverší toto odnáší se k jiné básni Čechově, v níž vylíčil nám loď, která nesouc vystěhovalce z Evropy, byla v nitru svém a ve svých cestujících věrným obrazem toho rozervaného dílu světa, jehož jméno nesla na své přídě. Dnes básník vede nás na jiný koráb, na »Slavii,« a pohlížeje na lepou postavu »Slavie« na přídě lodi, propuká v nadšenou její apostrofu. Na konec prosí »Slavii,« by mu dopřála k písni část síly, která ozývá se v prostonárodních písních slovanských, toho vzletu, jakým vyznačují se básně Adama Mickiewicze, tvůrce »Ruslava a Ludmily,« Puškina a nešťastného, rozervaného Lermontova, básníka »Démona.« Tu zdá se mu, jakoby byl uchopen orlem a postaven na palubu »Slavie.«

Báseň vlastní počíná jakýmsi druhým předzpěvem, obsahujícím loučení se Západem, jemuž se zde děkuje za vše, co synu Čechie poskytl dobrého, ač vzpomíná se zde i trudův a zlob jím připravených vlasti, tedy také věrnému jejímu synu.

A nyní teprve seznamuje nás básník se situací: tak dumá Čech, jenž octnul se na svém výletu na slovanský Východ na lodi »Slavii,« plující po Černém moři. Čech však není za krásného jitra východního na palubě sám, než spolu se zadumaným Rusem Ivanem, jenž vzdechem svým upoutá pozornosť Čechovu. Tento již kdysi tázal se marně po příčině zádumčivosti Ivanovy, ale nedošel žádoucího vysvětlení až dnes, kdy je Rus sdílnější a vypravuje mu o svém dobrodružství v Polště. Vypravování to tvoří značnou část, přes polovici, zpěvu prvního.

Ivan vykládá, jak jednou v zimě v Polsku zabloudil. Najednou zpozoroval za sebou smečku vlků. Jižjiž by se mu bylo podařilo z největšího nebezpečí uniknouti do blízkého zámku, když kůň jeho skočil s ním do rokle. Když těžce raněný Ivan přišel zase ku vědomí, seznal, že jest v komnatě hradní ošetřován stařenou a překrásnou dívkou, Jadvigou, která zmizí, jakmile se Ivan pozdravuje: jemu zůstávají pouze vzpomínky na sličnou Polku, její krásný zrak a sladkou řeč. Jsa téměř docela zdráv spatřil Ivan dívku znova v parku, osmělil se a zjevil Jadvize svou lásku. Tato odpovídá, ač ne bez duševního boje třemi slovy: »Jsem Polka,

pane!« Dále poukazuje na to, že otec její by nikdy ku spojení tomu nesvolil, a že ona proti vůli jeho ničeho neučiní. Tím projevuje Ivanovi svou přízeň a tím zároveň posunuje se děj dále, neboť Ivan jde požádat velmože za ruku jeho dcery. — Hrabě vyslechnuv Ivana vede jej do síně, kde visí obraz syna jeho, kterého v boji skolili Rusové, a manželky, jež hořem nad tím zhynula, a přísahá před obrazy těmi: »Mé dcery živé ruku neuchvátí prokleté půdy ruské zrozenec!«

Hluboce zarmoucený Ivan odjíždí a zastaví se náhodou u kapličky a hrobky v blízkém houští, kam hned na to došla Jadviga pomodlit se u hrobu své matky. Jadviga lituje, že právě teď nemá matky, kdy by si přála postěžovati jí, kdy život její jest zmařen neblahou láskou k Ivanovi; klade jej však ochotně na oltář vlasti, jak učila ji milá její rodička. Ivan slyše sladké vyznání z úst Jadvižiných vystupuje z úkrytu svého, aby jednal: chce unésti dívku třeba proti její vůli, aby ji učinil šťastnu. Jadviga však zůstává věrna svému přesvědčení, nechce s ním odejíti, ba tasí naň i dýku. Rozloučili se, a dívka kráčí nazpět do hradu.

A nyní básník mistrovským, sobě vlastním obratem převádí nás z minulosti náhle v přítomnosť. Plujíť na »Slavii« vedle Čecha i Rusa oba naši známí z Polska, hrabě s Jadvigou. Ivan šetrně se vyhnul tomu, aby jej Jadviga nespatřila. Rána, skoro už bolu nepociťující, pohledem na milovanou dívku stala se opět palčivou, a to tím více, že Ivan se vzdaloval od své vlasti, k níž přilnul tím větší láskou, aby tak tlumil bolestnou svoji vzpomínku. Velebí mohutnosť Rusi a prorokuje jí nejskvělejší budoucnosť proti hasnoucímu Západu.

Tím přesouvá se řeč a zároveň thema básně s pole milostného na pole širší, světové, a počínají se řešiti veliké otázky filosofické i politické. — Čech odpovídá Rusovi na jeho proroctví a probírají spolu velikou a důležitou otázku, jaký že má býti poměr celého ostatního Slovanstva k Rusi. Ivan ovšem pronáší mínění, že třeba splynutí všech Slovanů dokonalého a úplného, ale Čech ukazuje na neblahý spor rusko-polský přeje si docela jiného poměru, při němž nikdo by neztratil své samobytnosti.

Tu v hovor jich se mísí Vladimír, bratr Ivanův, jenž praví našim známým, kterak dověděl se od sluhy polského hraběte, že tento s Jadvigou pluje ku hrobu padlého svého syna, o němž byli doslechli. Tak přirozeně a obratně vysvětluje se nám, jak dostala se vlastně Jadviga s otcem na »Slavii.« Vladimír zavádí hovor o jiné veliké otázce světem hýbající, totiž otázce socialní, a zastupuje proti Čechu i proti Ivanovi princip materialismu a nihilismu, kdežto oni stojí na stanovisku idealním. Při tom effektně a mohutně dokazuje Ivan, že poesii skutečnou v lidstvu nelze utlumiti, poněvadž je tomuto vrozen krasocit. Ostatně duch lidský by se krví a nízkostí materialismu a prosou propracoval zase k poesii, ku vznešenému a krásnému, jak to učinil již nejednou.

Vladimír proti tomu zastává se pevně rudé korouhve, pod niž bojuje, a pronáší na nihilismus apotheosu tak úchvatnou, že patří mezi nejskvělejší místa básně. Snad proto právě svedeni byli někteří k tomu, že vyhlásili ji za jakés vyznání básníka samého. Jak to bylo možno po předchozích slovech Ivanových, je věru nepochopitelno.

V tomto prvním zpěvu obsaženo jest myšlénkové jádro celé básně. Básník jakoby byl zapomenul všeho, ponořil se tak v těžké a zajímavé otázky, hýbající celým světem a s druhé strany Slovanstvem, že jakoby úplně zapomněl také toho, oč mnohým čtenářům nejvíce jde, totiž napínavého a řekněme třeba, trochu romantického děje. O dalším vývoji poměru mezi Ivanem a Jadvigou se v prvním zpěvu prozatím nedovídáme, básník zůstává stále při reflexích a děj zůstává téměř státi. To také možno pokládati za vadu básně: v první části zpěvu prvého je vypravování Ivanovo trochu dlouhé, v druhé pak, více živly reflexivními propletené, děj opravdu poněkud vázne. — Za to nahradil nám vše básník ve zpěvu druhém a třetím, které jsou mnohem úsečnější prvého, a kde děj vyvíjí se velice rychle, ba přímo dramaticky.

Na počátku zpěvu druhého seznamuje nás básník s ostatními cestujícími na »Slavii,« kteří dosud byli nepovšimnuti. Jsou to příslušníci všech větví velkého národa slovanského. Klidný, důvěrný

jejich kruh pobuřuje se sporem, který vznikl mezi Srbem a Charvatem. A jakoby básník nemohl ještě vymknouti se z nálady prvního zpěvu, i zde mluví ještě o poměru Slovanstva k Rusi, když Ivan trpce ukazuje na svár jitřící celou společnosť. Blížící se bouře činí však náhlý konec tomuto uvažování, neboť rozhádaní Slované odeberou se všickni do vnitřku lodi, a na palubě zůstane jen Vladimír s lodníky, kochaje se pohledem na blízkou bouři, v níž vidí obraz bouře socialní, jakáž má otřásti světem. Lodníci zatím zavraždí kapitána s jeho přívrženci a dostanou tak loď do své moci. Vladimír, jenž pozoruje to, od nich jest polapen, vyvázne životem jenom na přímluvu Petra, vůdce lodníků, jenž poznal v něm příznivce svých snah.

Ale ještě někdo mimo Vladimíra pozoroval strašnou událosť na palubě, a sice Ivan, jenž úkradem pak odebral se do podpalubí. A tu se znova navazuje niť milostná, neboť Ivan přibližuje se opět k Jadvize. V útulné kajutě oznamuje hraběti příčinu své návštěvy a spolu odeberou se mezi ostatní Slovany, kteří trvají ve sváru. Poznané nebezpečí všecky zase sblíží, jenom o vůdce nemohou se »slovansky« shodnouti a málem byli by zapomněli i nepřítele, kdyby rozvážný hrabě sám nebyl skončil hádku, prohlásiv se pro vůdcovství Ivanovo.

Zatím nahoře hádají se také plavci, až konečně na domluvu Petrovu umíní si neolupovati pocestných, ale spokojiti se s pokladem lodním. Aby nebyli překvapeni, chtějí zatarasiti vchod na palubu, což jim překazí vystupující Slované s Ivanem v čele. Strhne se boj, jemuž konec učinil blesk, uhodiv do stěžně a zapáliv plachtoví. Ivan se soudruhy hasí požár, lodníci však chtějí prchnouti na ochranném člunu. — Petr pustí se ještě do podpalubí uloupit Jadvigy, která byla vášně jeho pobouřila, a dívka náhodou sama mu vběhla v náruč. Petr spěchá s ní bez překážky nahoru, až mu cestu zastoupí Vladimír, jenž sám zatoužil po štěstí, žíti někde v ústraní po boku Jadvižině. Mezi soky vzplane boj, v němž Vladimír těžce jsa raněn klesá. Jadviga však vyrvavši se Petrovi a nevidouc nikde ochrany vrhla se s výkřikem do moře. Tak upozornila na se Ivana a hraběte. Tento skolil Petra, Ivan pak vynesl z moře Jadvigu bez vědomí. —

Zpěv třetí počíná líčením jitřního šera, jaké po bouřlivé a kritické noci předchozí ohlašuje blížící se den. Požár přece byl uhašen, nejhorší osud nestihl tedy loď. Nicméně je zde smutek, neboť nad Jadvigou lká starý hrabě. Ivan pak kloní se nad těžce raněným Vladimírem. Pak blíží se a prosí hraběte, aby alespoň s mrtvou dívkou milovanou směl se rozloučiti, klesá k ní a líbá ručky její. V tom zpozoruje, že se dívka zachvěla, a brzy skutečně procitne Jadviga z těžké mdloby, prvně tázajíc se po Ivanovi.

Čech dává ochotně odpověď za hraběte zaraženého touto otázkou a neustupuje již od naší dvojice. Nastáváť mu úkol prostředkovati mezi hrabětem a Ivanem. Jak jinak? Vždyť on nejlépe se k tomu hodí ze všech cestujících, znaje do podrobností průběh lásky Ivanovy a tím s dostatek i hraběte a Jadvigu právě tak, jako zná zase Ivana. A Rus nemohl si voliti lepšího a obratnějšího přímluvčího nad Čecha. Jak dovedně začíná tento svoji řeč, podotýkaje, že moře se již upokojilo a že »Slavie« má nejlepší čáku v budoucnosť, spravována jsouc jistou rukou Ivanovou, až přešed na tohoto prosí hraběte, aby Ivanovi i Jadvize požehnal. Když kmet poukazuje na svoji přísahu, Čech kojí pochyby jeho pravě, že dcera jeho vlastně již byla mrtva. Těmito slovy přesvědčen jsa po krátkém, ale tím krutějším boji niterném hrabě smiřuje se s Ivanem a blažená Jadviga spočine v náručí Ivanově. S jásotem pozdravují snoubence všichni Slované a také umírající Vladimír přeje svému bratrovi; na pokraji pak jiného již světa věští, že při obnově schátralých zařízení hlavní úkol čeká Slovanstvo.

Tu právě v celé kráse vzplanulo slunce nad »Slavií« a vše na lodi novým vzplanulo životem a zaskvělo se blahou nadějí ve šťastnou budoucnosť. —

Nepřihlížímeli k rozdělení básníkovu ve tři zpěvy, můžeme v niterném ústroji »Slavie« rozeznati — kromě předzpěvu, jejž ku vlastní básni nečítáme, patero oddílů, jako ve dramatě. — Prvý, nejrozsáhlejší ze všech, obsahuje exposici celého děje, vypravování Ivanovo o pobytu jeho v Polsku, načež děj vlastní

poněkud je přerušen reflexemi; nadvazuje se však a dále rozvíjí setkáním Ivana s Jadvigou na »Slavii« (I.). — Rychle následuje krise, vzbouření lodníků, v jichž moci se octne »Slavie« se všemi cestujícími svými. Peripetii tvoří boj o loď (II.). — Velmi účinným momentem retardačním jest domnělá smrť Jadvižina. Závěrek konečně: šťastné procitnutí Jadvigy, zasnoubení její s Ivanem a zachránění celé lodi i cestujících, kteří zbaveni jsouce živlů zhoubných plují plni nejlepších nadějí do bezpečného přístavu (III.).

II.

Z podaného obsahu básně vidíme, že ve »Slavii« vypravuje se nám o milostném poměru Polky Jadvigy s Rusem Ivanem, a jelikož hlavní osoby dlí na lodi »Slavři,« s jejímž osudem a příhodami jsou těsně spojeny, vykládá se nám také o jiných cestujících na této lodi, o událostech, které se na ní sběhly a které měly vplyv na průběh poměru obou milenců.

Z té příčiny příslušelo by »Slavii« jméno e p o s u, ovšem ve smyslu moderním, ježto příběh básně je smyšleným. Ale již v podaném obsahu básně připomenuto bylo, že pásmo dějové nesahá nepřetržitě od počátku do konce, nýbrž že děj vlastní často jest přetrhován místy, která nejen ku postupu děje málo přispívají, ba místy jej až přerušují. Nejsou to ani tak líčení, jako bývá v jiných podobných epických básních moderních, nýbrž ve »Slavii« spíše hluboké úvahy, reflexe, které však nejen množstvím svým, nýbrž také myšlénkovou hodnotou jsou podstatnou částí naší básně, tak že odtud nazveme »Slavii« také e p o s e m r e f l e x í v n í m.

Když však pročítáme »Slavii« a rozechvíváme se vřelými slovy, jakými básník budoucnosť Slovanstva hlásá, když kárá ten tlum rozervaných Slovanů, kupících se kol stěžně lodi »Slavii« nazvané, tu bezděky připadne každému čtenáři na mysl, že tato loď i s milenci na ní plujícími i s ostatními cestujícími jest asi obrazem ubohého nynějšího světa slovanského, rozervaného různými menšími spory, nejvíce však otázkou rusko-polskou, jež příznivě rozřeší se tehdy, až Rus zamilovavší si Polsku přemůže spolu s ostatními bratry všecky nástrahy a sobecké plány všelikých nepravých a sobeckých vůdců Slovanstva a vyrvavší také Polsku ze záhuby spojí se s ní svazkem vroucí lásky. Báseň alespoň skutečně v žádné své části neodporuje tomu, abychom tento smysl nemohli jí podložiti, než naopak dějem celým nechává vlastní předmět dobře prosvitati, tak že můžeme »Slavii« pokládati také zároveň za a l l e g o r i i, v jakých si Sv. Čech vůbec libuje, a sice za a l l e g o r i i m e t a f o r i c k o u. (O. p.)

P o s u d k y.

Poučení o padělaných rukopisích Králové-dvorském a Zelenohorském. Pro širší kruhy intelligence české napsal *J. Gebauer*. V Praze. 1888.

Otázka sporná, která jest předmětem spisu řečeného, dospěla druhého stupně svého vývoje; rozbor jednotlivých stránek jejích jest dokonán, tak že celá otázka v souhrnném obraze může býti podána soudu širších kruhů vzdělaneckých. Za doby zdánlivého klidu zbraní prvotná rozvášněnosť může ustoupiti klidné úvaze. a tak celý spor ukončen může býti mírně, ať tak, ať onak. Zde chceme pouze na řečený spis upozorniti a čtenáře poněkud s obsahem jeho obeznámiti.

Spisovatel v řešení své otázky vychází od nálezce, odtud pak rozvětvuje před námi soubor svých důkazův a zakončuje vývody z nich vyplývajícími. Nejprve se tedy konstatuje nehodnověrnosť nálezcova, jemuž nelze dáti bezvýminečné víry, z čehož plyne, že opatrnosť, ba nutnosť káže nález jeho zkoumati. Ustanovuje se pak, v čem se mohou nalézati známky podvrženosti: může to býti v látce (svědectví technologická), v písmě (svědectví palaeografická), v jazyce a obsahu (svědectví filologickohistorická). Konstatuje se, že RKZ mají známky padělanosti ve všech těchto věcech, a ty známky pak se v následujícím jednotli

vyličují. Svědectví padělanosti technologická vytýká spis. nejprve na zlomcích — »důkaz pro každého« —, dále v berlínské modři, která jest v inicialce N a vynalezena byla r. 1704., a konečně na zkoušce chemické, která nenalezla žádného svědectví pro pravosť. Dále se probírají svědectví palaeografická, totiž ligatura *p* (t. j. přetržené p), která značí per, ale v RKZ má význam jiný; skratky -e°, e^{u} (= -ého, -ému), které se sice v rukopisích vyskytují, ale teprve od XV. stol.; konečně hojné množství rasur a korrektur antiquisujících. Nejčelnější jsou ovšem svědectví filologická a historická, která vykládá spisov. na str. 20.—52. Svědectví jazyková spisov. dělí opět na svědectví, která jsouce chybami proti jazyku IX. až XIV. stol. ukazují, že původce nemohl z této doby pocházeti (zanedbávání jotace, slovo bodrosť, plzně, plzný, stenati. mezu, vlastní jména, jmenné komparativy, přivlastkové adjektivum. význam zájmena sen atd.); na svědectví, která se sice vyskytují v jazyku českém, ale v době teprve pozdější a novočeské a která tudíž ukazují, že spisovatel žil okolo roku 1817. (tvary: muži, vlci, instr. koni, bratř, dajú. vzdujú, pleje m. pleve, pohovte, zarve, zve, zbroceti atd.: u některých se dá doložiti i datum jejich vzniku); na svědectví, která před 16. zářím 1817. se objevují u Hanky jakožto chyby proti strč. mluvnici a dokazují tudíž, že Hanka mohl býti původcem RKZ (instr. znameniem, lok. znameniech, sieu n. sěn. če, nebudetě, dáše, vstáše atd.). K tomu připojeny jsou myšlénky a výrazy, které jsou stejny nebo podobny k myšlénkám a výrazům mladším než ze stol. XIV. a známým před r. 1817. Svědectví historická spis. dělí na literarnohistorická (historie literarní nenaléza místa ve staroč. literatuře pro RKZ), na kulturnohistorická (kulturní poměry staroč. jsou chybně líčeny), a na svědectví se strany příběhů vypravovaných (vše, co se vypravuje, mohl znáti skladatel nový, ba mnohé věci jenom v pramenech pozdějších se nalézají). K tomu se připojuje ještě důkaz, že Hanka je spolupůvodcem RKZ, což dokazuje sloveso z a m ě š i t i, které Hanka chybným výkladem utvořil (místo zamiesiti), a které v RK se třikráte vyskytuje; totéž dokazuje chybné zájmeno všého, všému (m. vše-) a báseň »Kytice,« která jeví nápadnou podobu k písni srbské (»Tkanice a dívka,« vytištěna v překladě v Hankově »Prostonárodní srbské muse« r. 1817). Tím důkaz dovršen, a tím také úkol spisu vlastně vykonán. Ale spisov. přidává ještě část další (str. 52.—72.), v níž vyvrací věci, které uvozovány bývají pro pravosť RKZ. Ukazuje na nespolehlivosť tvrzení nálezců, na odpory svědkův o nálezu RK, na kolísání autorit v příčině RK, na bezvýslednosť zkoušky chemické a mikroskopické, na bezvýslednosť dosavadního obhajování, na výklady z dialektu, na odkazování na učenosť, která osvědčena je v RKZ, a na krásu jich. Zejména v poslední příčině uznána sice krása některých částí, ale poukázáno zase na četné nekrasy, které vznikly chybným a neporozuměným výrazem slovním (jako: strana straně c o u v a t i brání, poněvadž p o s t ú p a t i znamenalo ve staroč. a i později ještě, na př. u Hájka = ustupovati, couvati). K tomu přidán ještě souhrn a krátké opakování vývodův, a konečně závěr.

Jak viděti z tohoto náčrtu bohatého obsahu spisu, jest postup líčení velmi přísný, od základu postupuje spisovatel přísně logicky v důkaze svém dál a dále, v čemž jest ostatně mistr uznaný. Spisem tím sporná věc jest v celé své rozsáhlosti obsažena, doklady vědecké vynechány, poněvadž jinde podány byly, a tak celá otázka stává se přístupna soudu i širšího obecenstva vzdělaného, které nemá právě odborné znalosti a zkušenosti. Kritiky důvodů spisovatelových zde podati nechceme a posuzovati dosahu jejich: čti a bedlivě posuď každý sám. *J. P.*

Славянскій міръ, историко-географическое и этнографическое изслѣдованіе, составилъ А. Ф. Р и т т и х ъ. Варшава. 1885.

(Slovanský svět, historická, geografická i ethnografická studie. Sestavil *A. F. Rittich*. Varšava. 1885. Str. I—X, I—VI, 1—336. I—XXVIII ve 4°. V textu mnoho map a velká barvotisková mapa jako příloha. Cena 8 rublů.)

Přes tu chvíli doposud slyšeti nářky do toho, jak málo všímají si nás pobratimci naši na východě a přece spíše, zdá mi se, mohli by oni na nás naříkati, že my jich málo dbáme. Vždyť práce ruských

učencův u nás téměř jsou neznámy a nepovšimnuty, třebas i pro nás značné důležitosti byly, třebas i nás se týkaly. Stejně přihodilo se i nahoře jmenované práci Rittichově, o níž u nás kromě kraťoučkého oznámení; že vyšla (v Jelínkově »Slov. sborníku,« 1885., str. 656.), pokud mi známo, nikde nepromluveno, ač hned po vyjití její v »Mittheilungách« Petermannových o ní psáno bylo. Budiž mi dovoleno následujícími řádky křivdu aspoň částečně odčiniti a čtenářstvo české na práci Rittichovu, které sice leckterou chybu možno vyčísti, která však přece velice cennou zůstává, upozorniti.

Spisovatel, známý doposud svými ethnografickými, geografickými i historickými pracemi o Ruské říši, rozšířil zřetel svůj i na sousední větve slovanské, jež poutá k sobě svazek duševní, který cizinci rozervati nedovedou. »Když nespolečná víra,« dobře praví spisovatel, »tož příbuznosť jazyka a života zvítězí jistě nade všemi pokusy našich nepřátel osamotiti život větví slovanských: není těch prostředků, jimiž možno by bylo zastaviti tepot slovanské krve v jednotlivých údech velikého slovanského organismu, aneb takých hrází, jež dovedly by změniti směr jednorodého života, širokou vlnou proudícího po tisíciletí z jednoho společného pramene.« (Úvod, str. II.)

Krok za krokem osvěcuje spisovatel zašlé děje slávské, obnovuje stará jména slovanská, opíraje se na prameny a na práce nejzasloužilejších spisovatelů slovanských i cizích. V dobách nejstarších hlavně Šafaříka a Giljferdinga. Řada ostatních spisů, z nichž čerpáno, uvedena na IV.—VI. str. úvodu. V oddílu prvém (str. 1.—33.) vyčítá spis. sídla Slovanův a hranice jejich s cizími národy i ostrovy posledních, zevrubněji jednáno o Slovanech na půlostrově Balkanském. Starý Epir a Illyrii, nynější Albanii pokládá spisovatel za slovanskou. Původní obyvatelstvo smísilo se s Řeky, Římany, Bulhary, později s Italy, Vlachy a Turky. Spisovatel vysvětluje tu též chyby cizích statistikův a kartografů, kteří všude téměř zvětšují počet Turkův i Řeků na úkor Slovanů. Velice důležitými pro rozvoj Slovanstva jsou Rumuni a Litvané jednak tím, že zbraňují spojení Slovanův a že oddělují je od moře. Maďarům neprorokuje spisovatel skvělou budoucnosť. Když promluvil spisovatel o obyvatelstvu Karpat a Pindu, o Kuco-Vlaších (Cincarech), jedná zevrubněji o sídlech Malorusů, Bělorusův i Velikorusů. Velkoruský živel — toť »junák, jako byl Herkules, toť rozum i rozvaha, toť bloudící dosud idea, ještě neustálena, ale mající budoucnosť, počátky osvěty, jednoty, dobra a takového světla, jež dovede zrušiti západnické vlévání, dadouc mu jiný směr, obnovený, svěží a zcela zdravý.«

Spisovatel hledě na nynější stav Slovanův, i na to, co bylo jim přetrpěti, tvrdí, že jistě starší jsou dějiny jejich, než jak nyní cizina i sami úzkostliví učenci slovanští[1]) se domnívají, že i oni měli svou dobu heroickou, jež nám i známa, ale pod jinými jmény.

Oddíl první končí přehlednou tabulkou rozsídlení Slovanů v Evropě. V textu jsou mapky: 1. Sídla Poláků, 2. Čechoslovanů, 3. Kašubů, 4. Lužičanů, 5. Slovincův a Charvatů, 6. Mapka (též národopisná) Epiru, 7. Rumunů, 8. Maďarů, 9. Litvy a Bílé Rusi, 10. Malé Rusi a 11. konečně jako příloha národopisná mapa slovanského světa. K témuž oddělení patří i »Mapa západních a jižních Slovanů« k dílu přiložená, jíž více slov věnovati třeba, jako důležitému zjevu nejen v ruské, ale vůbec slovanské kartografii.

Mapa skládá se ze dvou listů, tvořících dohromady obdélník (90×61 ctm.), provedena jest ve 24 barvách. Provedena byla v kartografickém ústavě A. Iljina Od mapy slovanským dobročinným spolkem petrohradským roku 1877. Miskovičem a Rittichem vydané liší se nejen jasností a přehledností, ale i správností, a to zejména pokud běží o země jihoslovanské. Pohled na mapu zcela jasně ukazuje na př., jak spravedlivé asi jsou nároky Řeků na Macedonii, dle této mapy téměř napořád bulharskou. Ostrovy albanské v Novopazarsku kol Prištiny, Pece, Mitrovic téměř zni-

---

[1]) Již nebožtík A. V. Šembera se obával zvláštní povahy učenců českých a vůbec slovanských, přílišné totiž bázlivosti a svědomitosti jejich, aby západním sousedům křivdy se nestalo a jim nevytýkalo, že chtějí slovanštiti. Chtějíce býti spravedlivými a nestrannými, zavrhují každý výklad jmen místních a národních ku prospěchu Slovanův učiněný a vydávají na ujmu svému národu jména zřejmě slovanská za keltická nebo německá. *Pozn. ref.*

zely. Bessarabie mnohem spíše ruská než rumunská se objevuje. Pokud o Čechy, Moravu a Slezsko běží, viděti, že posud nevymanil se p. spisovatel zcela z područí svých německých pramenů; z míry zvětšiv území Němci obývané tam, kde samy některé německé mapy slovanské obyvatelstvo vykazují.[1]) To viděti hlavně na severovýchodním rozhraní Čechův a Němců. Češi z Kladska dle této mapy docela již zmizeli. Zbytečným zdá mi se naznačovati německé obyvatelstvo Prahy v tak malém rozměru a tím více Králové Hradec tak význačné, a to tím spíše, když Vídeň zcela německou zůstavena.[2])

Rovněž nadržuje se Němcům v Poznani a zejména ve Velké Polsce. Nicméně vždy zůstává mapa ta výstražným znamením všem plemenům slovanským, aby věděli, odkud hrozí jim největší nebezpečí i kde jediná ochrana.[3])

Velmi pěkně lze pozorovati rozsazení židů v krajinách polských a ruských, ježto vyznačeny zvláštní barvou.

Značnou chybou mapy jest přeplněnosť. Mnoho řek bylo možno vynechati. Též síť železničná a silničná zdá mi se zbytečnou. Pokud o nomenklaturu běží, učiněn značný pokrok proti dřívějším mapám, ač zmatek skutečně úžasný v západních krajinách slovanských dosud nepřestal. Vedle správných jmen jsou zpotvořená slovan., tu zase německé překlady. A přece jak snadno mohl se toho spis. vyvarovati, kdyby byl použil českých map. Na všech jmenech viděti, že jsou vzata z map německých. Někde snažil se sice spisovatel německé názvy poslovaniti, ale tím povstaly nové nesmysly. Uvedu některé příklady z Čech a Moravy: Jména měst na *ice* mají koncovku *ic*. Chorovic (zde i chybně *ch* místo českého *h* = rus. *g*), Strakonic, Roth-Retčic, Nedvědic, Pizek, Leitomiš, Potšatek, Brennporišen (= Spálené Poříčí) atd.

Zbytečně též kladeny v úplně českých krajích oba názvy český i německý.

Oddíl druhý (str. 35.—188.) jest historický. Spisovatel ukazuje, kam až k západu seděla za starodávna plemena slovanská (od jv. Holštýnska po Labi, Sále, přes Mohan, Radnici, při Lechu, vrchovisku Innu a Adyže až k Benátkám), i jak utvořily se hluboké zálivy německé do krajin slovanských, jižní, francko-římský za Karla Velikého, severní nebo teutonský a konečně prostřední za Fridricha Velikého. Postup germanisační jasně vylíčen; zajímavy jsou úvahy o nynější situaci (na př. na str. 64. srovnání poměrů Slovanů v Turecku a Rakousku). Počna východem slovanským, popisuje p. spisovatel stará sídla jednotlivých větví slovanských i osudy jejich. Celý popis valně osvětlují pěkné dějepisné mapky (namnoze poprvé vypracované): 1. Mapa obchodní cesty ze Starohradu do Novohradu, 2. mapa slovanského východu (Ruska), 3. Bodrců, 4. Luticů, 5. Pomořanů, 6. Stodoranův a Lužických Srbů, 7. Jihozápadu državy Vladimírovy, 8. Čech s Moravou a Slezskem, 9. Korutanska, 10. Charvatska, 11. Bílého Srbska, 12 Srbů v VIII. století, 13. Bulharska, 14. Peloponezských Slovanů, 15. hranic slovanských na jihozápadě, 16. zalabských Slovanů, 17. sídel Avarů, 18. jich zničení, 19. postup Němců v Staré Marce, a 20. konečně mapa, jež znázorňuje v % Drang nach Osten. Nemoha sledovati pro přílišnou šířku látky spisovatele krok za krokem, upozorním jen na některé věci. Tak na př. upírá polské šlechtě ducha slovanského, vykládaje, že v její žilách koluje málo krve slovanské. Jako Avary, dle slov letopisce, tak i Poláky zahubila prý vysokomyslnosť a hrdosť! Od šlechty třeba rozeznávati dobrý polský lid (str. 57.). Čechy nazývá spisovatel ctihodnou nepopíratelně přední větví slov. kmene, jež hrála od nepaměti důležitou roli ve svém i cizím světě. Nejobšírněji líčena doba husitská. Pramenem byl spisovateli E. Denisův spis »Huss,« r. 1878. v Paříži vydaný.

Přehledně promluveno v tomto oddíle i o životě staroslovanském, mravech a mythologii. Neopomenuto ani Slovanů

[1]) Viz na př. mapu 45. I. vydání Andreeova atlasu a u Rittícha.

[2]) Ostatně totéž u větší ještě míře spatřujeme i na národopisné mapě v nejnovějším českém vydání Kozenova „Atlasu“ (z r. 1888.) pro střední školy. *Pozn. ref.*

[3]) Mimochodem tu podotýkám, že bylo by již na čase, aby i u nás povšimnuli si příslušné kruhy více poněkud ethnografie slovanské, zvláště aby postarali se o slušnou národ. mapu slovanskou. Mapa Šafaříkova jednak již dávno vymizela z prodeje, jednak nesrovnává se s nynějšími poměry. Nová mapa Rittichova byla by dobrým podkladem.

ve Švýcařích, Frisii, Britanii a Batavii. Spisovatel na konci vyslovuje naději, že osud budoucích pokolení slovanských bude lepší od osudu pokolení minulých. »Věřím,« praví spisov., »že Slované netoliko nejsou horší, ale lepší než západní národové i že to dobré musí žíti jak k užitku všeho lidstva, tak i k rozvoji naší národnosti. Jako úd velikého všelidského organismu má národ slovanský nepopíratelné právo žíti, jednati a nikdo nesmí překážeti volnému rozvoji tohoto života. Nechť historie postupu Němců na slovanský východ jest výstrahou budoucím pokolením slovanským.«

V oddíle třetím (str. 189.—336.), jemuž úvodem jsou slova Puškinova: »Дѣла давно минувшихъ дней — Преданье старины глубокой« (Děje dávno minulých dnů — Podání dávnověkosti hluboké), jedná hlavně o nejstarších dějinách a kolonisaci slov. Při tom všude vzat zřetel k národům, s nimiž Slované se stýkali, i vylíčeny dějiny jejich, pokud pro Slovanstvo důležity. Jsou to hlavně Alani (Asi), Gotové, Huni a p. Zde též promluveno obšírněji o koloniích slovanských na březích Atlantického oceanu. Dobře, myslím, odpovídá spisovatel těm, kdož exsistenci těchto osad popírají, těmito slovy: »Když nyní na Sachalinu, v Batumu a j. hovoří se slovansky, proč byli by nemohli v dávnověku žíti Slované při ústí Loiry? Či snad proto, že nyní není jich více při ústí Labe i že naše (rozuměj slovanská) historie tak málo zanímá se tím, co mnohem nám bližší, než Mereovci a Kapetovci? Neznalostí aneb zneuznáním nemožno vyvrátiti to, čeho dobyto naukou?!«

Bohužel pustil se p. spis. v této části na příliš nejisté pole. Nespokojuje se stopováním osudů Slovanstva v Evropě, nýbrž zachází v domnělou jeho kolébku asijskou, počínaje si kromě toho i jinde leckdy nedosti kriticky. Mnohou vlastní hypothesu líčí jako dávno uznanou pravdu. Zvláště etymologické výklady druhdy příliš jsou smělý, ba i patrně pochybeny.

Oddíl třetí končí některými politickými úvahami o Rusku a Slovanstvu vůbec. Správně soudí spis., že Rusům třeba poznati, že na východě nemají již co hledati, za to tím spíše na západě, tu běží o Slovanstvo, jemuž velí se: kliďte se; dejte nám zemi svou a jděte, kam chcete; však již Rusové počínají prý rozuměti stavu věci. Jen poznání toho, co naše, i sebe sama dá nám může schopné k užitečné práci pro blaho společné; ale odkud mají se vzíti u nás, když známe spíše vše jiné, než to, co nám nejbližší, co nám nejdražší, na čem spočívá naše budoucnosť, náš rozvoj v duchu národním? Dobře napomíná spisovatel ruskou stranu západnickou: Berte ze západu vše, co užitečno jest Rusku, ale nezapomeňte, že jste Rusové, že svět náš jest jinačí, že v tento svět nelze bez rozmyslu snášeti z ciziny vše, aby snad nebyla zanesena k nám i ona nákaza, kterou zmírá stařena — Evropa. Konečně dotýká se spisovatel mínění Šturova o možném sjednocení všech větví slovanských. — Mapky k oddílu třetímu přiloženy následující: 1. Mapa památek slovanských, 2. državy Samovy, 3. Svatoplukovy, 4. stěhování národů, 5. Kyjevské Rusi, 6. pochodu Rusů do Švédska, 7. památek kmene Bud a Budinů Herodotových, 8. kolonií západních Slovanů, 9. přechodu Slovanův a Asův (Alanů) přes Kavkaz, 10. hranic slov. na východě, 11. panství Hermanarika Gotského, 12. panství Attilova, 13. pochod Slovanův od Sindu k Vanu, 14. přesídlení Slovanů z Indie do Evropy.

Ku knize přidán pod zvláštním stránkováním dvojitý slovník geografický (I. až XXVIII.), jenž obsahuje v alfabetním pořádku cizí jména a vedle nich původní slovanská doposud užívaná a někdy i dle domyslu restaurovaná. Druhá čásť slovníku má napřed jména slovanská a za nimi druhá; při každém jméně udáno, v které zemi se s ním setkáváme.

Jen ještě na některé nedostatky chci ukázati. Tak nemožno nevytknouti, že p. spisovatel necituje zevrubně, odkud čerpal. Pouhé jméno spisovatele nestačí. Třeba udati i jméno spisu a stránku Sic jinak, jeli na př. v poznámce »Šafařík,« domnívati se možno, že to, co psáno nahoře, jest mínění Šafaříkovo (přesvědčiti se nemožno), kdežto často vzata z Šafaříka pouze data, ale vyslovené mínění nepatří jemu, nýbrž p. Rittichovi. Velmi jest též litovati, že k celému dílu nepřipojen rejstřík, aby kniha byla přehlednou; v obsahu byť sebe obšírnějším přece jen těžko se hledá.

Přes všechny chyby zůstane spis Rittichův bohatým pramenem vědomostí o Slovanstvu i základem, na němž snáze již možno bude dále stavěti.[1])

Kolik vody asi ještě uplyne, nežli naše literatura aspoň takovou prací se vykáže!

Spis posvěcen tisícileté památce prvních učitelů slovanských, sv. Cyrilla a Methoděje.

P. Papáček.

Katolická reformace a marianská Družina v království Českém. Napsal *P. Josef Svoboda,* kněz Tovaryšstva Ježíšova. Doba první od roku 1552.—1620. V Brně. 1888. Str. 176.

Když v letech sedmdesátých P. J. Svoboda T. J. konal v Brně v minoritském chrámu Páně májová kázaní, vykládával posluchačstvu, které velmi četně se scházelo, o marianské kongregaci ve vlastech našich, která pod záštitou Panny Marie za času katolíkům nejvýše nebezpečných víru pravou statečně vyznávala, jí hájila a ze všech sil se snažila, by pravda zvítězila nade bludem. Mnohá poučení plynula tu z úst výmluvných o dobách, které předcházely i následovaly po bitvě na Bílé hoře. Lid učil se patřiti na časy ty zrakem neskaleným předsudky a lživým namlouváním, které mu líčilo doby ty jako čas, kdy katolíci zuřivě pronásledovali jinověrce.

Zásluhou zajisté velikou bylo P. J. Svobody, že rozvíjel před posluchačstvem listy z dějin našich, aby se naučilo znáti pravdu. Ale slovo, byť sebe více pro okamžik dojímalo a uchvacovalo, přece se ponenáhlu z paměti vytrácí, až nezůstane než ozvěna nejasná. A proto za tím větší zásluhu pokládáme, že přednášky o Družině marianské soustavně byly spracovány a tiskem vydány s názvem: »Katolická reformace a marianská družina v království Českém.«

Bývá u nás už zvykem, že všecko, co se týká husitů, českých bratří, protestantův atd. ozařováno bývá jak při přednáškách, tak i v povídkách »historických,« ano i v knihách, které chtějí býti vědeckými, jasem a světlem, vše u nich bez rozdílu se velebí, kdežto naopak u církve katolické, u jejích řádů, zvláště u jesuitského, nevidí se nic než tmářství, ukrutnosť, zpátečnictví. Katolíci vyličují se téměř napořád jako fanatici, druzí jako nevinná jehňátka: katolíci jsou prý zrádcové vlasti, ostatní pravými vlastenci. Snahy akatolíků jsou prý idealní, kdežto u katolíků jen hamižnosť, všednosť a co ještě horšího. Ovšem nesejde tu při tom na lži a nadsazování. Ale přece, tak mluviti i psáti náleží již k chorobám věku našeho.

Proti stanovisku, z jakéhož se nyní obyčejně pozírá na doby před- i pobělohorské, vystupuje účinně spisem svým P. Svoboda. Vydána dosud doba první od r. 1552.—1620. Ve spisu tom vyličuje p. spisovatel, abychom jeho vlastními slovy mluvili, že »byla to doba obrany proti kalvinismu. Protestantismus maje kalvinisty v čele podnikl ohromný boj proti katolické církvi a proti katol. císařství, až všecko poraziv na hranicích království Českého se postavil, aby je buď chytrostí, buď násilím k vyznání kalvinskému převedl. Tu se mu opřeli katolíci čeští; chytrý úskok poznali a krutě násilí s pomocí boží přemohli . . .

Není to (sic!)* pravda, že celý národ český tenkráte k odboji proti víře katolické a proti zákonitému králi se přidal;

není to pravda, že Anhalt, Thurn, Budovec, Roupovec, Frühwein a všichni náčelníci vůbec byli ti věrní synové vlasti;

není to pravda, že bojovali za vlasť a za svobodu víry: ale

pravda jest, že někteří přistěhovalí cizinci a někteří obyvatelé domácí k velké mezinárodní rebellii se přidali;

pravda jest, že v Čechách své uplacené tajné a veřejné agenty měli, aby rozbouřili národ věrný;

pravda jest, že vyhození z oken pražských byl skutek tyranský a zrádně umluvený;

pravda jest, že radikalní vláda v Čechách byla vláda nepořádná;

pravda, že tatéž radikalní vláda se svým knížetem Friedrichem nad Prahou byla poražena, a tak nezvítězil kalvinismus, nýbrž katolíci s milostí boží se mu ubránili« (str. 169.—170.).

Toť zároveň obsahem veškerého

[1]) Doplněk jaksi díla Rittichova tvoří spis jiného ruského učence prof. A. Budiloviče, jednající o horopisu i vodopisu krajin slovanských, který vyšel r. 1886. v Petrohradě pod názvem: „Обзоръ областей западнаго и южнаго Славянства." O něm viz „Literarní listy," 1888., str. 91.

spisu. Důležitou, ba na náš čas zrovna smělou úlohu si vytknul p. spisovatel. Ale jak jí dostál? Povšechně řečeno rádi přiznáváme, že podařilo se p. spisovateli, co tvrdí, také dokázati. Čtenář, jenž bedlivě spis přítomný přečte a o něm uvažuje, i kdyby před tím zaujat byl předsudky, zajisté nakloněn bude je odložiti; nové světlo vzchází jemu. Co zdálo se mu černým, jasní se, lesk však, jímž obklopoval posud duch jeho mučeniky pobělohorské, pobledá, rozptyluje se, mizí. (O. p.) *Jan Tenora.*

Bludy a lži v dějinách. Složil *Alois Hlavinka.* V Brně. 1888.

Mým kritikům. Kritika kritiky. Píše *Alois Hlavinka.* („Vlasť“ 1888., str. 148.)

K věci této (o níž viz obálku „Hl. lit.“ 1888. č. 12.) vrátiti se přiměly jednak mnohé dotazy čtenářstva našeho, jednak to, jak se v ní zachoval časopis „Vlasť,“ ve věci to, která vlastně jeho se netýkala.

Jak známo, byl podepsaný pořadatel „Hl lit.“ ve článku „Mým kritikům“ obviněn z různých nechvalných manipulací proti knize „Bludy atd.,“ kteréžto výtky — v časopise katolickém, četně rozšířeném — nejen těžce dotýkaly se cti osoby a stavu jeho, nýbrž mohly u neznalcův uškoditi časopisu našemu takto redigovanému. Zaslal tedy (23. listop.) pořadatel redakci „Vlasti“ stručnou opravu hlavních těch výčitek, přesně odůvodněnou daty dopisů. Pan red. „Vlasti,“ *T. Škrdle,* odpověděl dopisem (26. listop.): že on také byl ve „Hl. lit.“ „napaden, a to způsobem velmi ponižujícím,“ dále že p. Hlavinky žádal, „aby polemiku proti našemu listu co nejvíce zmírnil“ — tedy „na základě tohoto chování proti nám“ žádá, abych „svou záležitosť s vlp. Hlavinkou vyrovnal v „Hl. lit.“; ostatně že do 3. čísla — „Vlasť“ vychází 15. — již bez toho je pozdě, ano bude 4. již hotovo. Uznal jsem a uznávám dobrou vůli p. red. „Vlasti,“ ale navržený modus nemohl mi dostačiti, poněvadž „Bludy a lži atd.“ s „Vlastí“ nemají nic činiti, a přece časopis ten přijal taková nařknutí proti našemu časopisu (ne tak proti recensi v něm uveřejněné), dále že p. red. „Vlasti“ nebyl nikdy ve „Hl. lit.“ napaden na cti své způsobem osočovacím, nýbrž, pokud vím, učiněna mimochodem pouze od recensenta zmínka o redaktorské s c h o p n o s t i jeho jakožto l i t e r a t a, což jistě velmi se liší od oněch nařknutí; posléze pak, jdeli „Vlasti“ o pravdu a o nápravu lži, nedostačí, aby byla opravena v úzkém kruhu čtenářstva „Hl. lit.“ nýbrž, podle zásad přirozené spravedlivosti, u těch, u kterých byla pronesena: a čtenářstvo „Vlasti“ jistě jest mnohem jiné nežli „Hl. lit.“ Stál jsem tedy na svém, aby oprava byla otištěna, odvolávaje se na tiskový zákon; redakce „Vlasti“ však neuznala ani potom za svou povinnosť, odčiniti oné křivdy; nejen že tím hrubě porušila i státní (!) zákon tiskový, jenž poroučí uveřejniti nejdéle ve 2. násl. čísle věcnou opravu, nýbrž i zásadu přirozené spravedlivosti. „Vlasti“ šlo tedy nejméně o to — více netroufám si tvrditi — aby nepotřebovala se přiznati, že jeden spolupracovník její napsal — ať vědomě ať nevědomě — nepravdu.

Tolik o vyjednávání s „Vlastí,“ jež by mělo vlastně ukončeno býti před soudem.

Nyní k dílu samému a k »Mým kritikům,« kde si p. Hlavinka zahrál na českého Janssena. Po jakých nesnázích jsem konečně doželbral se posudku o spise jeho, pověděno již na u. m. Spisovatelem posudku ve »Hl. lit.« jest p. *J. Lepař,* insp. a řed. m. sl., známý dějepisec. Podepsal jsem jej pod posudkem pouze začátečnými písmeny, jak mám ve zvyku, neníli rukopis podepsán, čehož tuto nebylo, an přicházel po částech; bez toho většinou posudky naše jsou nepodepsány, a dosud to pranic neškodilo. P. Hlavinka z toho posudku má jaksi posměch — o čemž ať si každý pomyslí co chce — neboť nepříznivé posudky nebyly mu po chuti, příznivý také ne: časopis náš pak není na dělání reklamy, nýbrž aby čtenáři měli věcný užitek z recensí jakožto recensí. S posudkem páně Lepařovým ani já jsem zcela nesouhlasil, pokládaje jej za p ř í l i š příznivý; uveřejnil jsem jej jakožto úsudek odborníka na slovo vzatého, ač pokládal jsem za vhodnější posudek zcela přísně vytýkající přednosti i vady díla toho se stanoviska přátelského, a to ne v zájmu neb ku škodě spisu, nýbrž aby přílišné pochvaly i přílišné hany byly uvedeny na pravou míru. Heslem spisu jest peruté slovo, že církev nepotřebuje se báti historické pravdy, — nuže nepotřebuje ani obrany pochybné ceny, jakou spis tu a tam jest, ba nesmí jí ani užívati, aby posvátná věc nedostatečnými důvody nebyla uváděna v posměch, jak

zní staré pravidlo apologetické. Odborná kritika přátelská o tomto spise mlčela, protivníci pak dosti zřetelně vykládali si spis za jeden z repraesentantů katolického dějepisectví našeho, a útoky jejich na spis málem vykládají se za útoky na církev! Takovéto zaměňování není zajisté dobré věci na prospěch. i jest litovati, že účinek spisu okolnostmi těmi velmi utrpěl, ba jak se obáváno u protivné strany snad jest úplně paralysován. Nás samy zbavuje povinnosti, vrátiti se ke spisu, onen naprosto nezasloužený útok nahoře zmíněný; pouze na dotvrzení své dřívější odpovědi a snad poněkud i na vysvětlení leckterého neutěšeného zjevu, jimiž katolická literatura naše trpí, podáváme tu úsudky odborníkův, až na jednoho kněží, kteří od nás o posudek byli požádáni, ale jej odepřeli, aneb jinak o spise v listech nám poslaných se vyslovili.[1])

„. . . S těmito „Bludy" jest opravdu šlakovitá věc Prohlašujíť se za výtečné dílo, spisovatel za výtečného znalce dějin, a tu bych stál v úsudku svém, když bych vše šmahem nechválil, osamocen. Četl jsem je pozorně, a věřte mi spravedlivě, že četl jsem je sine ira et studio, ale tak hroznou výtečnosť jsem v nich neshledal. Naopak články, které jednají o Čechách, zdají se mi býti neprůkaznými. Upírati nikdo nebude Hlavinkovi krásný sloh, který velice se zamlouvá, a pro který lehko se vady a nedostatky přehlédnou. Kdybych tak neučinil, t. j. kdybych nepřehlédnul pro sloh některé nedostatky, bylo by zle!"

„Účel spisu je velmi dobrý, ale není mi jasno, komu by se dobře hodil. Pro nevzdělance není, hájiť se v něm věci příliš pro tu třídu vznešené. Pro vzdělance — ovšem in absolutissima forma — obsahuje pak některé články a věty nedosti přiměřené; kdo jsa opravdu vzdělán, potřebuje na př., aby se mu vyvracely pamfletistické stvůry jako jest papežka Johanna a p. Abych tedy posuzoval spis z odborného stanoviska historického, musil bych takové věci pominouti mlčením. Zbývalo by ještě stanovisko pro recensi, že je spis ten určen pro vzdělané obecenstvo, jak se říkává. Ale z toho hlediska bojím se nejvíce polemiky. Ozval bych se na př. proti „nedokrevnosti" Tomkovi vytýkané, ježto mám Tomka naopak za příliš krevnatého, t. j. stručnými slovy veliká fakta líčícího. A nové nedorozumění by vzniklo, kdybych promluvil o Husovi a husitismu, přidávaje se v něčem ku panu spisovateli a v něčem mu odporuje: v tom zejména, že bída pobělohorská nepřišla na nás, jak p. H. dokazuje, z husitismu, nýbrž z protestantismu německého, jehož se naši jako mnohých věcí z Němec pošlých bez dobré rozvahy přidrželi. Vyslovil bych přesvědčení, že protireformace 17. stol. prospěla nám zajisté v tom kuse, že Němci zdejší i naši předkové netíhli a naši vrstevníci dosud netíhnou pro různosť v náboženství k Prusku tak, jak by tíhli, kdyby byli protestanty, což se čte také v nedávném feuilletonu „Hlasu národa" o Bedřichu II. Ale zdaž bych tím zase nevzbouzel polemik?"

„Probral jsem větší část onoho spisu a shledal, že se v mnohém s panem spisovatelem rozcházím. Musil bych tedy svůj odchylný náhled, poněvadž pan spisovatel své knize osobuje ráz samostatnosti jak ve příčině látky tak i práce (str. 15.), odůvodniti prameny původními, kterých však zde v . . . . po ruce nemám, jak bych si přál. Vůbec by byl P. Hlavinka knize své lépe posloužil, kdyby byl proslovu nechal; proslov vybízí ku kritice vědecké, kdežto kniha psaná jest pro kruhy širší; — proto nesnadno ji posuzovati."

„Odporoučel bych srovnati něm. original s jeho výrobkem. Při té přílišné chvástavosti bylo by slušno, aby se též přiznal trochu, že takořka celé dílo je překlad jen. Na výtku Vaší [1]) v „Hlídce," že by se mělo šířeji psáti o tom co duchovenstvo vykonalo při objevování nových světů, byl by p. Hlavinka lépe odpověděl, že proto více nenapsal, poněvadž o něm více neví. Zasloužilé dílo vykonal jen, kdyby úplně vyznal, že vyjma české věci takřka nic více nepodal, leda co je v německém originalu."

„Hlavinka pochybil „toninou ostrou" a vydává za svoje dílo, na kterém vlastně . . . pracovali. Objektivní kritika, jakou na mysli máte, měla by upozorniti na nový material válečný, ukázati slabá místa a pomýšleti raději na obranu, jaké bude asi třeba."

Užili jsme práva svého k sebeobraně v mezích zajisté nejmírnějších jak naproti časop. »Vlasť« a redakci jeho tak i naproti p. pisateli stati »Mým kritikům.«

[1]) Originaly dopisů těch máme uschovány, jména udati nejsme dosud oprávněni.

[1]) Rozuměj p. recensenta *J. L.*

Ač nedostalo se nám povinné satisfakce, do útoku se své strany se nedáváme, končíce co na nás jest, celou tu záležitosť, jež asi katolickému tisku a jeho reputaci velice neprospěla, však nikoli vinou naší. Žádným spůsobem zásady, dle kterých tu bylo jednáno od oněch obhájců katolického směru v literatuře, nejsou ani katolickými ani směru tomu prospěšnými; snad i to stojí za uváženou!

P. J. Vychodil.

Láska Raffaelova. Komoedie o 3 dějstvích. Napsal *Fr. Ad. Šubert.* (Č. d.)

Tu pak jsme již se octli naprosto v říši básnické, o historii již nám dbáti netřeba. Jest lhostejno, zda nositelem děje jest Raffael, zda děj spadá v dobu tak znamenitou. Všechny tyto okolnosti spadají v obor interessantního, částečně i v obor příjemna; mohou tudíž dodati jakousi vnější cenu básni naší, jako kdybychom perlu zasadili do zlata, ale vnitřní ceny básně nepodmiňují. Ta perlou zůstati musí, i kdyby zasazena byla do méně stkoucí a cenné obruby. A rozborné kritice nezbývá nic jiného než otázka: jest psychologický problem skutečně psychologicky rozřešen, jest veškerý děj dostatečně a řádně motivován? Jest tu vnitřní básnická pravdivosť, a zde v díle tomto zvláště, anoť v popředí vnitra se dotýká. Děje vnějšího bez odporu jest v dramatě našem dostatek, i sporů jest tu dosti: nuže zda skutečně se obrážejí tyto spory i ve vnitrů samém, zda rozřešení jejich není jen nahodilé, zda nemáme tu pouhé figury, činy a události bez vniterného processu motivačního, které nebudíce citův aesthetických nechávají nás chladnými a lhostejnými?

Střediskem jest Raffael. Jakožto umělec znamenitý a k tomu i muž sličný byl v přízni žen. Tak i historie nám ho vyličuje, vypovídajíc i o jeho snadné vznětlivosti, o jeho toužení po lásce, ba i o jeho holdování lásce, což neušetřilo ho ani pozdější pomluvy života prostopášného a vzniklé z toho života smrti. Onu snadnou vznětlivosť Raffaelovu Šubert v karakteristiku jeho přijal. Nejen slova nepřítele jeho Sodomy, nejen časté narážky přátel jeho na tuto vlastnosť o tom svědčí, ale i sám Raffael praví o sobě, že byl dosud »bloudem, jenž pil z květných kalichů lásky a marně při tom hledal lásku samotnou.« a jindy zase takto apostrofuje lásku: »Ty lásko, která jsi doposud zlatila dráhu mou, která jsi mne dosud zasypávala i květy svými i bouřemi, ty moje příznivkyně, moje bohyně, ještě jednou mne zahrň svou milostí.« Přítel jeho Giulio Romano pak praví mu: »Do pěkného rozporu tě přivedlo srdce tvé! Příteli — ono jest hluboké jako cisterna a veliké jako moře: utoneš v něm a v jeho láskách dříve, nežli dosáhneš pravé lásky přístavu.«

Raffaela milovaného, pravou lásku hledajícího a konečně nalezajícího představuje nám naše drama. Miluje ho vášnivá žena Imperia, choť bankéře Chigi, on sám domnívá se, že miluje Agnesu, comtessu Castiglione, které i lásku vyzná a která že miluje ho pozná bohužel v dobu pozdní, kdy Raffael vzplane konečně tou pravou láskou k Marii Anně, jíž lásku získati učiní si cílem, za nímž odhodlaně půjde. A skutečně do velkých rozporů ho přivedlo jeho srdce! Láska k Agnesi přivádí ho ve spor s Lorenzem Medici, jenž sám k Agnesi lne vroucí láskou, a toto vzájemné soupeřství dvou přátel rozhodnutí přivádí téměř na ostří meče, což jen Marie Anna překazí hrozbou, že oznámí vše papeži, jenž souboj zakázal. Lásku Imperie po jistém váhání zamítá, vždyť Agnese jest jeho čarovný amulet, jeho Eros, jeho Psyche, ale když později Marii Annu za pravou lásku svoji pokládá, Imperia hrozí mu pomstou, že vymůže na papeži, od něhož má slib, že splní její přání první po sňatku, a jenž slibu svému vždy dostojí —, vypuzení Raffaelovo z Říma, z toho Říma, jemuž Raffael z velké části sám děkoval za uměleckou svoji výši. A ta pravá láska Marie Anna, znajíc Raffaelovu snadnou vznětlivosť a jeho lásku i k Agnesi a i snad k Imperii odmítá lásku jeho a s ní se spojí strýc její kardinal, jenž nechce dovoliti, aby Raffael zahrával sobě s neteří jeho. A konečně ten vniterný spor, zanechati Agnesu, ku které lásku jí vyznav své povinnosti má, na něž Giulio Romano ho upozornil slovy: »právo k přerušení lásky má jen vždycky žena, kterou jsme milovali — nikdy muž« — zanechati tedy Agnesu a dobyti lásky Marie Anny.

Dostatečným a uspokojivým spůsobem tedy rozřešiti toto množství rozporů, k tomu zajisté třeba značné síly umělecké tím větší, že rozřešení to úplné státi se musí v básni dramatické, tedy v době poměrně zajisté krátké.

Stopujme rozřešení sporu prvního, poměr Raffaela k Agnesi. »Žádná dívka — praví Raffaela — ani žena nezajala mne tak, co tato luzná, něhyplná dětská bytosť. Toť sama Psyche znovu na zemi sestouplá — a kdybych ji byl dříve znal, líce její na těchto stkvělo by se obrazech.« Miluje ji tak, že její láska chrání ho proti vášni Imperiiné. I Agnese ho miluje, třebať jest dítětem ještě a neví určitě co láska jest, od Raffaela, jenž k ní o lásce mluví, žádajíc poučení, že tento sám k sobě praví: »Což bylo by to přece pouhé dítě, netušící ani, čím k němu planu? Což bylo by to skvostné poupě dosud tak uzavřeno, že bych vlastně neměl ani práva mluviti k němu slovem touhy nejněžnější? (str. 48.). Ve sceně 4. v dějství druhém tuto dětskou naivnosť Agnesinu básník v ostré světlo postavil. Ale naivnosť tato má na Raffaela účinek, že probuzena v něm myšlénka, že ani v Agnesi nenalezá lásky pravé. Praviť k sobě: »Tak uzavřel jsem ve své srdce tu bytosť spanilou jak chlapec ptáče, které v zahradě na keři uviděl a v klícku polapil. Já do její duše se vžil a obraz její sobě jsem vyzdobil nejkrasšími barvami, jež mohla fantasie moje nalézti. A přece vstupuje mně nyní do mysli šerá, rušivá myšlénka, že nenalézám ve skutečnosti to, co sobě tak rád a ohnivě bájil jsem. Zpěvem zjevuje ptáče vnitřní bytosť svou — a zpěv tohoto ptáčete nezní mi úplně těmi tony, jež hledal jsem, jichž potřebuje žíznivá duše má. První sémě pochybnosti v duši Raffaelovu vrženo. A nyní přijde hlavní rozhodná scena, vysvětlování vlastních obrazů Raffaelových. Jest spor mezi hosty, co znamenají: tři damy pověděti mají svůj názor a Raffael má pronésti, čí mínění jest pravé. Damy jsou zvoleny, Raffael sám zvolí Agnesu, čímž jí spůsobí patrné nesnáze — onať umění nerozumí ještě a chování její zajisté opravňuje Giulia Romana ke slovům: »Na tvém letu nebude tebe tato dívka často provázeti.« A nyní vyslovuje mínění své Marie Anna, mínění, jež prozrazuje, jak citem i rozumem pochopila intence básníkovy, že zvolá pak Raffael: »Jaký to duch a jaká duše jsou v ní snoubeny! Mně jest, jako byl bych seznal duši, která dovede stejně myslit, stejně cítit a stejně tvořit, co vlastní duše má — — mně jest, jako byl bych seznal druhou polovinu vlastní duše své,« a za chvíli: »kolem mne zašuměla peruť samotné lásky, pravé lásky — zašuměla a odlétá.« Naivnosť Agnesina byla tedy příčinou, že Raffael srovnávaje ji s Marií Annou seznal, že u ní nedosáhne té pravé lásky, po níž toužil, a která že v souznění úplném dvou duší spočívá teprve zjevem Marie Anny poznal. Považujme tento jinak dostatečný motiv za správný i v našem případě, třebať podiv vzbuzuje, že zrovna ta naivnosť duše, kterou právě Agnesa Raffaela ve svou zlatou síť jala jak dítě vážku létavou (srv. scena 7. dějství prvého), zase ho od ní odpuzuje, dříve ještě než poznal duševní záři a duševní souznění Marie Anny, tak že se zdá, jakoby nejen ta duševní zář, kterou nad Agnesu vynikala, byla spůsobila změnu v Raffaelovi, ale i spanilosť a půvab její, který hned při prvním jejím zjevení tak mocně naň působil, že ji nazval novou, opravdu velikou krásou a že vynesl ohnivý přípitek (třebas ne u stolu) ženám Říma, krásy hellenských a římských bohyň přímým dědičkám.

Avšak jak pravím dostatečně pokládejmež zdůvodněným dosavádní výsledek: Raffael sezná, že se opětně mýlil jakoby Agnesa byla tou pravou láskou, po níž toužil, a poznav konečně, v čem pravá láska spočívá, nalezá ji v Marii Anně. Avšak Raffael zároveň již také Agnesi lásku vyznal a pochopil, že Agnese třebať dítě přece ho miluje, ba jak Marie Anna, k ní ho posýlajíc, mu praví, na něm visí celou duší svou. Ba že to dítě již i z dětské naivnosti se vyklubalo, brzy pozná sám. Neboť jsa v rozmýšlení ponořen nad nenadálým zjevením té pravé lásky oslovuje nejsa na ničem ještě rozhodnut Agnesu již jen comtessou a s radostí nepokrytou přijímá zprávu od ní, že Lorenzo Medici žádal o její ruku. A tu dívka ovšem překvapena jsouc i jeho oslovením i jeho radostí pozná náhle pravý stav věcí a propuknuvši v pláč vece: »já chtěla říci vám — že kníže

Medici marně — však vidím, že jsem byla v klamu — že nesmím nic více říci vám.«

Tím zajisté aspoň na venek záležitosť mezi Raffaelem a Agnesí skoncována. Raffael poznal, že Agnese není pravou láskou jeho, a Agnese, že není milována.

Avšak ani spisovatel sám se nespokojil s tímto náhlým vnějším skončením. A Raffael i Agnesa setkají se ještě jednou a v tomto setkání spatříme, jak spor tento vniterně se ukončil a rozřešil aspoň u Agnesi, která skutečně náhle vyspěla a rozvila se tím zavanutím chladu, jakým oči Raffaelovy nedávno ji potkaly, tak že praví k němu: »Cítím, že se mi stáváte cizím — pro mne, signore, jest veliké štěstí, že jsem doposud byla dítětem.«

Jinak se to však má s Raffaelem. Tento na povinnosť, že »právo k přerušení lásky má vždycky jen žena, kterou jsme milovali — nikdy muž, dá se upomenouti přítelem Giuliem, náhlá vyspělosť Agnesina mu zajisté přichází vhod, a on volá pouze za ní: »Duše ubohá — tuší všechno.« Dále již víc o ni se nestará a jen o dosažení lásky Marie Anny má největší péči. Proto také po prvním shledání s Agnesí, dokud přítel jeho na povinnosť jeho k ní jej neupozornil, o štkající pranic se nestará a ohnivě Marii Anně svou lásku vyznává. Ba když tato sama posýlá ho k nohám Agnesiným, na povinnosť svou k ní ani sobě nevzpomene, jen za Marií Annou volá: »Ty prcháš přede mnou, bytosti nebeská, ale já prudčím ještě letem tebe dosáhnu, já tebe musím dosíci!«

Že láska Raffaelova k Agnesi v skutku byla velmi slabou, že byla následkem jen snadné jeho vznětlivosti, neli přímo záletnictví, toť ovšem spisovatelem v ostré světlo postaveno. Ale pochybným zůstává, zda by i na podobného galana, jakým dosud Raffael vylíčen, nezůstalo bez hlubšího dojmu tak mocné vzplanutí lásky Agnesiny, zda by skutečně s tak lehkou myslí snesl tak těžké poranění nevinného dítěte, jemuž před chvíli lásku vyznával, zejména kdy dosud není ničím přesvědčen, že milován jest i Marií Annou. Pouhéť porozumění intencím umělcovým mohlo býti dostatečným důvodem, že se Raffael zamiloval do Marie Anny, ale v čem mohl viděti důkaz, že Marie Anna miluje i jeho? Neboť proto, že Marie Anna obdivovala se a porozuměla jeho geniu, nemohl souditi, že ho i Marie Anna miluje. A mělliž i záruku, že tento cit jeho je pravý, že snad přec i tu zase pouze jedná pod záchvatem prvního dojmu?

Proto se nám i zdá méně zdůvodněnou scena, ve které Lorenzo Medici vyzývá Raffaela k souboji pro lásku k Agnesi, kterýžto souboj Raffael přijímá, zejména kdy Lorenzo jej vyzývá proto, že nechce strpěti, aby Raffael s ní prováděl hříčku milostnou. Vždyť už zde mohl říci totéž, co pravil později: »Comtessa uhádla, že jsem se jí vzdal a v bolu odešla.« To comtessa Agnese dala mu na srozuměnou i po první rozmluvě velmi zřetelně a již zde konflikt s Lorenzem mohl býti zrovna tak vyřízen jako později — smířením s Lorenzem, neboť ani potom později nemohl Raffael s přesvědčením a důvodem říci o Agnesi: »V tom její srdci láska teprve klíčiti počíná a ke skutečnému životu vykouzlí jí každý teplý jara dech.« Agnese lépe znala stav mysli své, pravilali později Lorenzovi, že bude jeho, jestliže rozvije mezi nimi v růže poupě, které jí podal. (O. p.) *Č.*

Rakovnické obrázky. Sepsal *Dr. Z. Winter.* (Řada druhá.) V Praze. 1888. Str. 237.

Podrobným studiem kulturního života našich předků zabývá se více pilných pracovníků, z nichž pouze jmenujeme V. Praska, Dvorského, Zíbrta, Wintra atd., z nichž poslední slušné místo mezi nimi zaujímá. Winter dříve všeho 15. a 16. stol. prozkoumal a jako plod své námahy hodlá vydati veliké dílo o životě našich předků za naznačených století. Dle prací, jež Winter podal, doufáme, že to bude spis znamenitý, čemuž i valně nasvědčuje druhý svazek »Rakovnických obrázkův,« o nichž zkrátka se zmíníme.

V druhém svazku přečetli jsme sedm obrázků, z nichž »Rakovnický primator« jest nejdelší. »Z rodinné kroniky«,« toť jméno první črty, dozvídáme se o manželské nevěře Johanny, manželky měštěnína rakovnického, Jiřího Plichty, zároveň nabýváme z ní světla, jak druhdy neřesť tuto trestali. Od str. 35. rozkládá

se stinný obrázek ze života »Odpovědníka a škůdce zemského Jiříka z Kozlan,« který dlouho Rakovníku a okolí na postrach byl, až za své zločinství r. 1574. na Pohořelci na hrdle ztrestán byl a v nesvěcenou jámu pod šibenicí pohořeleckou zahrabán. »O život« měli házeti kostky na rozkaz soudců dva rejthaři, kteří zároveň ještě se čtyřmi druhy na lidu z hladu vydírali peníze. Nechtěli, konečně dali si říci a na ženatého Rygla padl los umříti. Druh Herolt nabízí se soudcům za Rygla, ale marně, Rygl utracen. Příšerný to obrázek, ale pravdiv, založený na skutečné události. »Pod svícnem« bývá tma, čili ubi leges conduntur, ibi non observantur. V Rakovníce za druhé polovice minulého století purkmistr Henika v radě podal, aby senomatské pivo zakázáno bylo voziti do města, tím že trpí odbyt piva rakovnického a zároveň důchod městský. Švec Šistner a truhlář V. Ettl vyzráli na úřady, které samy pily zapovězené pivo. Purkmistr nařídil, zastaneli kdo koho dovážeti senomatské pivo, ať ho zastaví a učiní s ním dle libosti. Šistner a Ettl počkali si na pacholka purkmistrova — a s pivem jednali dle rozkazu. V »Rakovnickém primatoru« na dlouhé lokte roztažen jest spor, jaký nastal pro ztracená rejstra mezi Divišem Rubínem a přívrženci a mezi Šimonem bakalářem Škorničkou a jich stranou. Diviš Rubín při vyhrál, ale na dětech svých nedožil se radosti. V »Ženě« vylíčena láska ženina k muži nevěrníku, jenž věrnosti manželčinou pohnut dal se na pokání. »Demonem ctižádostivým« byl švec Benedikt Sekyra, jehož nomen bylo omen. Co nechtělo po dobrém, přeťal. Vší silou usiloval, aby vsazen byl v úřad městský, by počten byl k pánům. Toť také bod stěžejný povídky.

Rakovník, jak sám nápis napovídá, jest dějištěm obrázků. Látku ku kresbám těmto podaly dochované paměti rakovnické, které z většiny vypravují stinné události Rakovničanů; z téže příčiny jest i nátěr takový obrázků našich. Že Winter někde podřídil zaokrouhlenosť povídky skutečné události, nevytýkáme; Rakovničanům tím se zvláště zavděčil. Winter vypisuje vše dopodrobna, jakoby sám byl očitým svědkem. Z »Obrázkův« učiníme si dobrý názor o právě městském. o soudnictví vůbec. zvláště o jeho úplatnosti, tak že Kocín z Kocinetu dává přednosť tureckému před »europským.« Osoby v »Obrázcích« mluví řeči své doby. časem i sám p. spis. zabarvuje svůj sloh archaismy. proti čemuž nic nenamítáme, obnovujíli se slova. úsloví taková. o nichž dá se předpokládati, že se ujmou: jinak zastaralé frase jeho činí vypravování čtenářům obtížným a nechutným. Z té příčiny zamlouvají se »Rakovnické obrázky« toliko sečtělejšímu čtenáři, zvláště pak obyvatelům města toho, o němž jednají. *J. V.*

Dalibor. Historický roman od *Václava Vlčka.* Nové zpracování. (Č. d.)

»Zda pro skutky pouhé, pro okolnosti času a místa, či pro povahy osob, jimiž skutky skutečně se staly, básník volí s v o u právě a ne jinou událosť dějinnou? Činíli tak pro povahy (jakože činí). jest ihned rozhodnuta otázka, p o k u d básník od pravdy dějinné odchýliti se smí. Ve všem. co se povah n e t ý k á, pokavad chce. Jen povahy jsou mu svaté, nedotknutelné; on smí pouze je sesilovati, ukazovati je ve světle nejlepším, toť vše, co ze svého přidati smí; nejmenší podstatná změna rušila by příčinu, proč své a ne jiné jméno mají, a nic není rušivějšího než to. čeho příčiny udati si neumíme.« Tak stanoví Lessing poměr mezi básní a dějinnou pravdou. (»Hamburgische Dramaturgie,« kus 23. na konci.) A na jiném místě praví dále: »Již Aristoteles rozhodl, pokud básníkovi jest starati se o pravdu dějinnou; ne více, než pokud ona se podobá básni dobře upravené, jež úmyslům jeho dobře vyhovuje. Básník užívá dějinné události ne proto, že se skutečně přihodila, nýbrž proto, že se přihodila tak, že by ji ku svému přítomnému účelu sotva lépe vybásniti dovedl. Vniterná pravděpodobnosť jest nade vše. neboť ona činí událost věrohodnou.« Leží tedy ve slovech Lessingových výše uvedených všecka síla ve slovech: »Ve všem, co se povah netýká.« Nuže. co jest to. co se povah t ý k á? Zajisté pohnutky, hybné síly čili vlastnosti té neb oné povahy, a činy z nich vyplývající; majíť se věci ty k sobě jako příčina a účinek. I bude v nějakém ději

ať smyšleném, ať skutečně sběhlém, vniterná pravděpodobnosť, když příčina bude nasvědčovati účinku a účinek ve shodě se svou příčinou, čili budouli povahy jednajících osob odpovídati činům jejich a naopak. V těchto mezích pak básníkovi popřána jest úplná volnosť, t. j. on volně vymýšleti si může, co se mu právě hodí, pokud se to oné vniterné pravděpodobnosti nepříčí. Viděli jsme však, že ona pravděpodobnosť jest vzájemný poměr dvou veličin, příčiny a účinku, povahy a činův osoby, o niž běží. Z toho následuje, že volnosť básníkova vymýšleti věci a případnosti nové bude úplně záviseti na určitosti poměru toho, čili v podstatě na zevrubné známosti a určitosti veličin, mezi nimiž ten poměr jest. Čím určitější budou obě veličiny, tím určitější bude poměr jejich, tím menší bude básníkova volnosť vymýšleti, tím větší bude proň nutnosť, vše, co vymýšlí, přiváděti v úplnou shodu s danými veličinami a poměrem jejich. Tím spůsobem vyvinuje se — jelikož ani dějepis (historiografie) nepodává pravdy absolutné, nýbrž jen ku pravdě se blíží — řada nepřetržitá, vedoucí od báje, mythu, od prostého výmyslu řekněme až k dílu dějepisnému, od pověsti hrdinské až k životopisu. Záleží tedy vše na určitosti daných veličin, příčiny a účinku, povah jednajících a činův jejich. Můžeť nastati i ten případ, že jedna z obou veličin jest velmi neurčita, ba že naprosto schází ve vědomí básnícím. Hleďme jen na pověsti a báje lidu. Lid vidí klenbu nebeskou, krásu přírody, slovem spořádanosť všehomíra. Kdo jest původcem toho všeho? Lidu toho nikdo neřekl, i vybájí si prapříčinu sám, a odpoví sobě: Bůh to všecko stvořil, ale protože to vše dobré, jest Bůh dobrý, Bůh bílý a světlý. Naproti tomu hrozná skaliska a místa pustá v básnictví lidu pokládají se za účinky bytosti zlé, zloboha, černoboba. Lid vidí zbořený hrad, ale neví, kdo jej zbořil. Ví však tolik, že Žižka byl takový hrozný člověk, co na potkání všecky hrady bořil, proto i ten hrad, ba všecky hrady v básnictví jeho zbořil Žižka.

Příklady těmi chtěli jsme jen ukázati, že vniterné pravděpodobnosti básnické pranic nevadí, i když jedna z veličin poměru logicky nutného (zásadou příčinnosti) naprosto smyšlena jest, jen když vymyšlena jest tak, aby podoba takto vytvořená byla úplně ve shodě s účinkem, pro nějž na základě logické nutnosti smyšlena byla. A toť právě tajná příčina záliby naší v divných často pověstech lidu, a v »povídačkách« zvaných a v báchorkách, jež i dospělí lidé čtou a slyší se zálibou, ač daleci jsou věřiti ve skutečnosť vypravovaného; a záliba ta bude tím větší, čím schopnějšími a vnímavějšími sami budeme, abychom vystihovali shodu a souvislosť mezi účinkem skutečným a příčinou vybájenou. Naopak básník, jenž na jeviště uvádí nebo vypravuje o osobách skutečných, nám zevrubně známých povahou, činy svými, ba snad i zevnějškem, bude se míti náramně na pozoru, aby nevhodnou smyšlénkou nějakou proti pravděpodobnosti se neprohřešil a illusi nám nerušil. Vzpomeňme si jen na hry divadelní a vypravování o osobách nám více méně známých, na př. o Napoleonovi, Schillerovi, hraběti Kounicovi, J. K. Tylovi a p. — A zase chceli básník vypravovati o osobě, o niž vůbec, i z dějin málo známo jest, i o povaze i o činech jejích, bude míti větší volnosť vymýšleti si věci nové, ale bude povinen činiti to tak aby povaha známá nebo smyšlená se známými nebo smyšlenými činy ve všech případech, ovšem pak se hlavním záměrem básníkovým ve shodě byla. Tak se věc má i s Daliborem: Co z dějin a z pověsti vůbec známo jest, uvedeno výše. Hlavní věci jsou, že Dalibor lid ploskovský ponukl k odboji proti pánu, že lid dobyl tvrze ploskovské a poddal se i s ní Daliborovi, že Dalibor jat, před pány souzen a v Daliborce dlouho vězněn byl, že nouze ho naučila housti a konečně že snad i sťat byl. Obecným znakem doby jsou boje mezi pány a městy, útisky lidu selského robotami, ba plné jeho uvržení v porobu, a nejistota veřejných cest a silnic od lupičův a jiných násilníků. Těchto zpráv, vyjímaje toliko popravu Daliborovu, spisovatel užil, aby vtělil ideu asi tuto: »Dílo Žižkovo, totiž osvobození lidu a zákona božího, nebylo dokonáno. Lidu povstati měl mstitel nový. Myšlénky té ujal se Dalibor, ale neprovedl jí, ač byl hrdinou statným. Neboť jednak doba dílu tomu byla nepřízniva, jednak

povstání lidu selského neblahými okolnostmi urychlené před časem propuklo a zajetím Dalibora k nešťastnému konci přivedeno bylo.« Podání o Daliborovi idee té sice neobsahuje, nicméně však zdá se nám přímo vybízeti básnika, by ji do díla svého vložil. Neboť zdvihnulli se lid ploskovský proti svému pánu ponuknutím Daliborovým a poddalli se jemu dobrovolně se tvrzí dobytou a se všemi statky, nutno za to míti, že Dalibor u lidu selského byl v lásce nemalé a že s ním docela jinak nakládal a mnohem lépe smýšlel než p. Adam, zkrátka že Dalibor zastával se utiskovaného lidu proti panstvu. To však za doby, jež nebyla než o lidský věk vzdálena Jiřího z Poděbrad a o dva věky bojů husitských, nejpřirozeněji mohlo se státi vzbuzením náboženských a demokratických idei husitských. (O. p.) *Lev Šolc.*

Knihovna prostonárodní.

Naše Rakousko. Na oslavu 40letého šťastného panování císaře Františka Josefa I. veršem i prosou upravil *J. Donát Pelhřimovský*. V Holešově. 1888.

Veliký počet slavnostních spisů lonský rok přinesl, ale téměř všechny určeny byly pro mládež školní; na lid dospělý málo bylo pamatováno. »Naše Rakousko« však určeno je v první řadě pro lid dospělý a my jsme p. spisovateli velmi povděčni, že lidu toho pamatoval. P. Donát Pelhřimovský je spisovatel velmi plodný; v lonském roce vydal tři díla: »Věnec perlový,« »O chmelařství« a »Naše Rakousko«; i o »Věnci« jsme se ve »Hlídce« již zmínili, o »Našem Rak.« tak učiníme tuto.

Spis, ve formatě malého kvartu, 126 stran obsahující, vypravuje velmi obšírně a poutavě o panovnících rakouských, Marií Terezií počínajíc; vypravování protkáno je mnohými krásnými básněmi a zvláště se nám líbí, že, kde jen možno, uváděna je řeč přímá, tak že téměř tu onu osobu slyšíme mluviti a lépe její charakteristika vyniká. Nechceme podrobně o celém spise pojednávati, vedlo by nás daleko; my jej všem velmi vřele doporučujeme k pročtení v dlouhých večerech zimních: pobaví nás znamenitě. — Na ozdobu jsou titulní dva obrazy s podobiznami J. V. císaře a jeho choti Alžběty, pak korunních manželů; v textě je mnoho vyobrazení, zvláště podobizen zemřelých panovníkův. Úprava je skvostná, zvláště obálka jest umělecky provedena. Je nám s podivením, odkud se má tolik pravopisných chyb! Kdo tím vinen, p. spis. anebo korrektor? Našli jsme též několik »cočků,« což nejsou dosud vyhubeni?

V chronickém článku na str. 103. čteme: »Dne 5. března 1883. vykonán slavnostní křest novorozené arcivévodkyně o 1. hod. polední v Laxenburku. Princezna dostala jméno na křtu sv. Alžběta, Marie, Jindřiška, Štefanie, Gizela. Kmotrou byla vznešená babička J. V. císařovna rakouská.« O něco doleji čteme též: »Dne 2. září 1883. Na staroslavném kmeni bohatýrského rodu Habsb.-Lotrinského vypučela nadějná ratolesť, zaskvěla se prvním poupětem, neboť krásnému svazku šlechetných srdcí králeviče Rudolfa a jeho nejjasnější choti Štěpánky požehnáno na novo narozením princezny na zámku Laxenburku nedaleko Vídně.« Prohlédli jsme 5 velkých stran dlouhý rodokmen panujícího domu, ale o prvním narození jsme se nedočetli.

Uvedené nikterak nepadá na váhu, aby mohlo celkový dojem zmenšiti. Spis je vhodný. *Jan Horňanský.*

Povídky ze starých hradů. Českým dětem vypravuje *Karel V. Rais*. V Praze. 1888.

Spisovatel K. V. Rais sebral historické své povídky po různých časopisech roztroušené v jednu knihu, které dal případný název »Ze starých hradů.« Děješ se vše na starých památných hradech. Povídek jest šest: »Z Lysé,« »Z Biliny,« »Z Přimdy,« »Z Lokte,« »Z levého Hradce« a »Z Karlšteina.«

Jak již praveno, byly povídky tyto dříve v časopisech otištěny. Rais počal je uveřejňovati r. 1885. v »Jarém věku« a v »Malém čtenáři.« Povídky tyto zasluhují vším právem vydání souborného, počítáme je mezi nejlepší spisy pro mládež vůbec. — Na čtoucího působí mocně. Nevím, kdo nepozachvěl by se při čtení povídek těchto. Jaké hluboké myšlénky jsou v knize této obsaženy! Ze všeho jednání osob, o nichž v knize řeč, vysvítá vzácná, příkladná láska k vlasti. Koho nepovzbudilo by čtení

takové k milování krásné vlasti naší? Kdo nezatoužil by aspoň po poznání dějin našich, poznaje zde ta zlatá srdce česká, poznaje i tu dávnou slávu vlasti!

Líčení Raisovo jest velice pěkné: z našich spisovatelů po Beneši Třebízském žádný nedovede tak dojemně k srdcím mládeže promluviti. Vyprávění Raisovo mocně působí. I v jiných spisech líčí se láska k vlasti, láska bratrská, zbožnosť předků našich, jich důvěra v mocnou přímluvu sv. patrona Václava a přece nepůsobí v nás vyprávění to takový dojem jako vyprávění Raisovo. Vizme na př. str. 12. a 13.! Jak dojemně líčena jest láska knížete Jaromíra k bratru Oldřichovi, ač ten ho oslepiti kázal.

»Již tě tedy, bratře můj, nepřivinu živého ke staré hrudi své! Ó smrti zlá, proč nepřišla jsi raději pro mne, starce nebohého!«

Na str. 124. líčí se důvěra malého Ješka v přímluvu sv. Václava. »Matička snad odpustí, až jí řekne, že běžel do Prahy, ke hrobu svatého Václava, dědice země české. Svatý Václav všem věrným dětem svým pomáhal, jistě lidu svého neopustí a drahého krále slovem svým u trůnu Nejvyššího uzdraví.« Jak dojemný, jak výstražný jest nářek Jaromírův: »Vždyť i já věříval jsem těm cizincům více nežli bratřím vlastním. Nešťastná je ta naše nesvornosť, jenom cizinci si v ní libují!«

Rais nevyhledává příliš stinných stránek, hledí spíše vše v jasném světle podati.

Nechceme uváděti dopodrobna obsahů jednotlivých povídek. Uvedeme jen dobu, do které děj spadá. První povídka »Z Lysé« jedná o knížeti Jaromírovi, bratru Oldřichovu, který vězněn byl na hradě Lysé a teprve po smrti Oldřichově do Prahy se vrátil. V »Malém čtenáři« měla název »Kníže Jaromír.« V děj pojat jest malý chlapec Pavlík, nerozlučný průvodce Jaromírův. Jest to předností všech povídek Raisových, že dovede dobře umístiti v ději samém malé dítky. Jsou činnými, ale v děj účinně nezasahují. Bylo by to proti přirozenému chodu věci. Takto nevystupují z rámce povídky a milý, celkový obraz nijak neruší. Takovéto umístění úplně schvalujeme. Druhá povídka »Z Biliny« spadá do panování Břetislavova a líčí zrádu Prkošovu. »Z Přimdy.« Jest to vylíčení uvěznění a osvobození knížete Soběslava na hradě Přimdě. »Z lokte« spadá v první doby panování Jana Lucemburského. Povídky »Z Levého Hradce« a »Z Karlšteina« spadají dějem do doby Karlovy.

Obsahem i vypravováním jsou povídky »Ze starých hradů« spisem, jemuž jen málo rovných. Přejeme si, by práce tato došla rozšíření nejhojnějšího. Nejen mládež i dospělí budou povídky tyto rádi čísti. Kéž najde cestu do rodin českých, cestu k srdcím čtenářů najde si jistě. Kdo vliv na rozšiřování knih máš, užij ho k rozšíření knihy této, která rozšiřuje poznání dějin vlasti.

Nemáme žádných závažnějších výtek.

Úprava knihy jest velmi slušná, papír pěkný, tisk zřetelný. Cena není přemrštěná. *J. Novodvorský.*

Národní vyšívání lidu moravského, sebráno i vydáno od *Ant. Valtrové* a *H. Tiché.* Vzory hanácké. Pro tisk kreslila H. Tichá. Sešit 2. Tři tabulky vzorkové. V Brně. 1888.

První sešit tohoto záslužného díla vyšel v druhém vydání, jak s radostí a uspokojením seznáváme z textu vysvětlujícího na druhé straně vkusné obálky. Poptávka byla veliká, jak doma tak i za hranicemi, zvláště ve Francii. Proto i titul a text v jazyku francouzském. — Neméně zdařilý jest i sešit druhý, přinášející krásné a rozkošné vzory hanácké. Tyto liší se znamenitě od geometrických tvarů slováckých v stehu křížkovém, kvítkovém, pletencovém a podvojném; anyť vzory hanácké jsou naturalističtějši okrouhlejší, oblejší a plnější, kypící životností, stehem smykovacím anebo hustým a plochým na výšivkách límců, límečků, boudnic, úvodnic, opléček, obojků, rukávec atd. Těšíme se na vzory valašské v sešitu třetím. *P. Method.*

Loutkové hry. Výbor nejlepších her loutkových. Sešit 1.—6. Pořadatel *F. J. Andrlík,* učitel v Ústí nad Orlicí. Cena sešitu 8 kr. 1888.

Důležitosť loutkových her nikdo nebude upírati. Divadla loutková poskytují vhodnou zábavu i přiměřené poučení a zušlechtění i tam, kde nikdy s divadly

skutečnými shledati se nemůžeme. a osad takových jest velmi mnoho. Loutková divadla mohou i v domácnostech provozována býti. Jaký to pěkný pramen příjemného pobavení za dlouhých zimních večerů i nedělních odpolední! Loutková divadla mohou se státi v rodinách i dobrým prostředkem kázeňským. Zajisté, že děti celý týden hodny budou, budeli jim na neděli slíbena hra s loutkami. Hráti může buď otec, buď větši dítky samy. — Loutkové hry odporučujeme z téže příčiny školám. I tu budou vhodně působiti. — Pořízení divadla a loutek pro takovouto potřebu nevymáhá velkého nákladu.

Přáli bychom si, by užitečná zábava tato došla rozšíření nejhojnějšího. V poslední době nacházela se zábava ta v úpadku velkém. Při produkcích potulných loutkařů vydána byla mládež mnohé nákaze, vyplývající z dvojsmyslného žvástání takového loutkaře. Ten mluvíval, co mu slina na jazyk přinesla. Bylo na čase, že v posledním čase bylo více k jich působení přihlíženo. Doufáme, že věc nikterak neutuchne a že pro dobro věci i dále loutkové hry se zřetele spuštěny nebudou. Mělo by každému takovému umělci uloženo býti, by seznam her svých vždy ku schválení podal a k dodržování nucen byl. Byla by to vděčná práce pro organy bezpečnosti. O dobré hry loutkové začínají se v poslední době starati především dva nakladatelé A. Storcha syn v Praze. B. Böhm v Novém Městě nad Metují.

Dnes chceme promluviti o hrách posledně jmenovaným vydaných. — Máme po ruce prvních šest svazků.

V sešitě prvním nacházíme báchorku ve dvou jednáních od *K. O. Hubálka* „Drak.“ Osob jest deset.

V království Slavomírově vyskytl se drak. Král slibuje svou dceru dáti tomu za manželku, kdo draka zabije a s ní království. Tři rytíři rádi by dceru, ale z draka mají strach. Vypravějí za sebe, ovšem aby jeden to o druhém nevěděl, panoše Jiskru, aby draka přemohl, sami ukryjí se ve věži. V tom jest jim nápomocen Kašpárek. Jiskra draka přemůže. Dostane však odměnu sám. Bázlivým rytířům dostane se hojného výsměchu.

V druhém sešitě jest „Karlštejnský srnec.“ Veselohra ve třech jednáních. Napsala *Josefka Kunstorná.* Osob osm.

V obleženém Karlštejně panuje velký hlad. Posádka chce se proto oblehatelům vzdáti. Kašpárek však vyzví, že oblehatelé také hladem trpí. Navede hejtmana Karlštejnského, aby hodil do ležení kýtu kozlí, posypanou chlupy srnčími a tak oblehatele zmátl. Lesť se zdaří. Nepřítel od hradu odtáhne.

V třetím sešitě nachází se „Kouzelná píšťalka.“ Hra o třech jednáních. Napsal *J. Soukal.* Osob devět.

Malý Kašpárek vydává se do světa, aby tak rodičům doma ulehčil. Krakonoš daruje mu kouzelnou píšťalku, pomocí které Kašpárek uzdravuje princeznu královskou. Píšťalka hrála písně české. — Kašpárkovi a jeho rodičům na dvoře královském pak dobře se vede.

Ve čtvrtém sešitě jest „Hadí studánka.“ Hra o jednom jednání s předehrou. Napsal *J. Kobrle.* Osob devět.

Ve válkách tureckých uschovali dva vojíni vojenskou pokladnu na dno studánky, o které pak rozšířili mezi lidem pověsť, že do ní vtekl jed ze zabitého hada. O pověsti této, ovšem že ještě zveličené o hada se zlatou korunkou, dovídají se po čase Kašpárek a Jakub. Kašpar jest také žádostiv zlaté korunky, rozprostírá bílou plenu u studánky a odchází. Přicházejí sem dva důstojníci, kteří pokladnu vyzdvihnou a Kašpárkovi na šátku dukáty v podobě zlaté korunky zanechají.

Pátý sešit vyplněn jest veselohrou o třech jednáních. „Vaněk Všeboj.“ Napsal *J. Tykač.* Osob osm.

Děj jest znám. Vaněk Všeboj poslal místo sebe ke králi Jiřímu Poděbradskému svého mlynáře, aby hádanku královu rozluštil.

V sešitě šestém nacházíme „Potrestaná nestálosť.“ Veselohra ve třech jednáních. Napsal *K. V. Tuček.* Osob sedm.

Hrdinou jest učeň Kašpar, který pro svou nestálosť dosti zkusí, než se napraví. —

Z uvedeného patrno, že děj všech her jest zajímavý. Vypravováno jest poutavě, věci přiměřeně. Správnosti ja-

zykové velmi pečlivě jest šetřeno. — Hry lze snadno provésti. Nemají mnoho osob, nepotřebují zvláštních dekorací. Tato jednoduchosť velmi se zamlouvá. Všechny poskytují hojnosť pobavení a poučení. Živel veselý zastoupen především Kašpárkem. Není to však žádný Kašpárek, jakého na komoediích uvykli jsme vídati. Humor jeho neuráží, jest jadrný, zdravý. — Úprava knížek jest slušná. Cena celkem mírná. »Loutkové hry,« vydávané B. Böhmem, zasluhují největšího rozšíření. Odporučujeme je vřele. Jsou velmi pěkné.

J. Novodvorský.

Z moudrosti předkův. Dospělejší mládeži napsal *J. Plaček,* učitel. V Brně. 1888. Str. 45.

Psáti dobré básně mládeži jest veliké umění, neboť básníku unesenému křídloma fantasie do nadzemských oblastí jest se ovládati, by se srozumitelně a jasně svým čtenářům projádřoval, zároveň při tom jest mu zůstati básníkem. S tak nesnadnou úlohou zápasil p. Josef Plaček. Někde se mu básnička podařila, jinde uvízl i myšlénkou i metrem. Látku ke svým básním p. učitel vyhledal si v pokladně moudrosti našich předků, z jejich přísloví. Básniček jest 37, z nichž třetina pokulhává metrem (4., 8., 9., 12., 20., 26., 27., 29., 31., 33., 34., 36.), které jest z většiny trochaejské, tedy slovanské, odpovídající látce. Z básniček Plačkových čtenář sezná, že jich původce má nadání, které však samojediné na dobrou báseň nevystačí; cvik, studium, četba znamenitých básníků, cestování atd. spůsobí nám z Plačka dobrého básníka. *J. V.*

Hlasy katolického spolku tiskového. Č. 7. a poslední za rok 1888. V Praze.

„Obrázky z jubilejní pouti Čechů do Říma roku 1888." *J. D.*

Ve spisku vypravují se zajímavé události z pouti do Říma, které se J. D. súčastnil. Spisek psán je slohem lidu přiměřeným, tak že dojista u našeho dobrého lidu dojde obliby; neboť doví se z něho o mnohých zajímavých věcech. Želeti jen jest, že p. spisovatel byl tak skoupým a příliš stručně, ba letmo odbyl svou cestu. Neboť na 38 str. popsati cestu do Říma, Neapole, Pompeji a zase zpět, jest věru uměním! *Fr. Bedřich.*

Časopisy.

Zábavné listy. Obrázkový časopis pro lid český. Redaktor *J. L. Turnovský.* (Č. d.)

»Pro šesták.« Z velkoměstského kaleidoskopu. Vypozoroval *R. Kutina.* Mladý diurnista zpronevěřil desetník. Nemohl ho v pravý čas vrátiti. Boje se hanby světské učinil konec životu svému samovraždou. Vypravování pěkné.

»Poštovská.« Povídka od *Julie Janečkové.* Práci tuto musíme vřaditi mezi práce chatrné. Hlavní rekyní jest slečna expeditorka, která prchá před milencem svým a skrývá se pod cizím jménem. Konečně se přece podaří milenci vypátrati ji a Karla stane se chotí Malejovského. Na prostý děj tento jest obsáhlé vypravování se zbytečnými zápletkami příliš rozvláčným. Myšlénka žádná vystopovati se v práci této nedá.

Na str 584. nachází se velice zkomolené vysvětlení, jemuž žádný čtenář neporozumí.

»Poslíček kroutil hlavou nemoha si to vysvětliti — vždyť téměř každému příchozímu do soukromí k nim velice lidumilný . . .«

»Rukopis.« Ze zápisků strýcových podává *Č. Fassati.* Dva mladé lidi sblížil jich rukopis, když v Králové Dvoře zapisovali se do pamětní knihy.

»Svatý Mikuláš.« Sepsal *J. K. Šlejhar.* — V bídné chatrči nacházíme chorou babičku s malým vnukem. Chlapec těší se na nadělení Mikulášovo. Pozdě večer odchází babička do vesnice prosit, by někdo chlapce se ujal. Když odešla, chlapec, jsa dlouhou chvílí trápen, šuká po světnici a nalézá nadělení, které mu babička chystala. Na chvíli to pomohlo. Za nedlouho chlapec začíná se báti a pustí se za babičkou. Najde ji brzo. Zahynula ubohá hned v síňce. Chlapec utíká z chaloupky a zapadá do sněhu, kde zhyne. Vypravování jest poutavé.

»Toník.« Črta od *Vinc. Drbohlava.* Toník, hledaný hudebník na harmoniku, zamiloval se do děvčete, které však jiný za ženu pojme. Toník hraje na svatbě, pak se dá k vojsku. Črta ta jest pěkná.

»Tulák.« Napsal *Václav Vaněk.* Jaký život, taková smrť. Hrdinou jest tulák, jenž zdráhá se jíti s četníkem a raději zmrzne. — Vypravováno poutavě.

»Veselohra.« Vzpomínka na Josefov. Napsal *Gustav Narcis Mayerhoffer.* Nadporučík auditor Emil Petelci pojal za manželku spanilou Agnes Valódi, s kterou však hned po sňatku chce se dáti rozvésti, poněvadž poznal, že jest dramatickou spisovatelkou. Smíří se však a žijí šťastně. — Celkem dobré, ač pro lid mnoho se nehodící. —

»V lesním zátiší.« Novella. Napsala *Ludmila Grossmannová-Brodská.* — Jest to historie svedené dívky, která mohla zcela dobře vynechána býti. Práce nevalná. —

»V milém dychtění.« Předbřeznová idylla. Napsal *Václav Řezníček.* Hlavní osoby jsou professor Chmela, professor V. Klicpera, knihtiskař Hostivít Pospíšil. Kolem těchto osob spředen jest děj, v Králové Hradci se odbývající. Nescházi ani studentská láska. Představiteli jejími jsou student Smetana a Tonička, dcera měšťana Ponce. Práce tato nás mile potěšila. To jest dobré čtení pro lid. Seznává tak onu paměti hodnou dobu našeho národního probuzení. »V milém dychtění« jest nejlepší původní prací »Zábavných listů,« bohužel, že jedinou svého druhu.

»Zámek Lepodolský.« Napsal *J. M.* Spisovatel se plně nepodepsal. Měl skoro dobře, že se k práci své nehlásí. Nestojí věru za to. Rekem může býti anarchista Svoboda a komtessa Zdenka. Svoboda jest ženat. Žena jeho ráda užívá světa a vyhazuje peníze muže svého, které na něm vynucuje. Svoboda zamiloval se do komtessy Zdenky a ona do něho. Lásku svou chce mu dokázati tím, že zachraňuje ho před pronásledováním. Svoboda, ač uvězněn, pro nedostatek důkazů jest propuštěn. Před odjezdem do Ameriky setká se ještě jednou se Zdenkou. Ta brzy umřela. — Hodná žena ho opouští. Nevíme věru, čím by tato práce lid ušlechťovala. Jaká jest její myšlénka? Jaké poučení skrývá se zde? »Zámek Lepodolský« není vhodnou četbou pro lid, není vůbec se žádného stanoviska dobrou prací. —

Z uvedeného vidíme, že práce původní, zvláště delší (»Dívčí srdce,« »Poštovská,« »V lesním zátiší,« »Zámek Lepodolský,«) velmi chatrné jsou a lidu se nehodí. Kratší práce spíše pochváliti se mohou, ač také nijak nevynikají.

Přeloženým povídkám a románům více místa jest věnováno. Nacházíme zde 20, většinou obsažnějších prací.

»Ben Hur.« Z časů Kristových vypravuje generál *Lewis Wallace.* Vypravování počíná narozením Ježíše Krista a končí ukřižováním jeho. V době té předvádí nám spisovatel reka povídky, Ben Hura, žida, který pronásledován byl Římany i s celou rodinou svou. Dílem Ben Hura jsou katakomby sv. Kalista. Během vypravování často setkáváme se se vznešenou postavou Spasitelovou. Jeho narození, jeho pokřtění, jeho učení, jeho utrpení předvádí se nám před oči. V práci poznáváme též poměry za doby Kristovy. Mnoho poučného obsaženo jest ve vypravování tomto. Nevíme však, porozuměli všemu lid. Práce je velmi pěkná.

»Co jest pod zemí?« Romanetto. Uhersky napsal *M. Jókai.* S výslovným povolením spisovatele přeložil *G. N. Mayerhoffer.* Markýz Malmont usmrtí svou choť, aby pojmouti mohl za ženu Olivu Delmaureovu, vyhlášenou krásku Pařížskou Ta mstí se markýzovi za to, že byl svědkem při klamném sňatku matky její, tím, že na markýzovi vyláká tajemství jeho a pak jej první manželkou straší. Dochází to tak daleko, že markýz přichází do blázince. První choť markýzova však nebyla mrtvá. Z hrobky odvedl ji vzkříšenou doktor Andent, který s ní šťastnou domácnosť zakládá. — Malmont uteče z blázince. Na hřbitově u hrobky rodinné setká se s doktorem Andentem a první svou manželkou, nyní ženou doktorovou. Požaduje Amalii zase pro sebe. Ta však raději se usmrcuje, než by k němu se vrátila. Oliva využitkuje smrti její, přesvědčí soudce, že Amalie v hrobce odpočívá, a markýz Malmont znova za šíleného prohlášen.

Vypravování jest velice poutavé, máli však zdravé jádro, jest jiná otázka. Jakého poučení dojde čtoucí? Myslíme, že žádného. Shltá obsah, aniž by v nejmenším duch jeho byl ušlechtěn. »Co jest pod zemí?« velice blíží se krvavým románům, o jichž niterné ceně soud již jest ustálen.

»Dostaveníčko.« Napsal *M. Jókai.* Přeložil *L. F. Budínský.* Lauretta před svatbou svou s nenáviděným mužem povoluje svému milenci noční dostaveníčko ve svém pokojíku. Vojín však se přemůže,

odejde do boje, aniž k dostaveničku se dostavil. V boji padne.

»Jacques a Jeanne.« Pařížská idylka. Historie divoké lásky. Malá črta pro lid nepříliš vhodná.

»Loupežnický pelech.« Napsal *Steon Steensen Blicher*. Dle dánského originalu vypravuje *Karel Petr Kheil*. Illustruje E. Zillich.

Obyčejný čtenář dlouho bude bledati vlastní děj této povídky, která rozpadá se v několik kapitol. Kapitola I. »Jezdec na jelenu« předvádí nám pytláka, kterého zmocní se myslivec, a který zase přelstí myslivce a svobodně odejde. V druhé kapitole přichází cizinec, nám již v první kapitole předvedený, do »Ansberku,« kde setkáváme se s pánem zámku i jeho rodinou. Pán doví se o činu pytlákově a uzavře pytláka pronásledovati. III. kapitola »Šotek« vypisuje počínání tohoto baječného tvora a zmizení chatrče pytlákovy s povrchu země, dále nocleh panice, který ucházel se o dceru majitele usedlosti, v komůrce ve věži, o které se strašidelné historie vypravovaly. I jemu přihodí se tam dobrodružství, které vyjde na jevo, a domácí slečna, nevěsta panice Kaše, sází se, že bude v komůrce té spáti aniž by se bála. Sázka přijata. Kapitola IV. »Únos« ukazuje, že vše bylo dobře vypočítáno na oklamání všech domácích. Slečna opouští v noci se svým milencem, kterého jako cizince hned na počátku jsme poznali, domov svůj otcovský. Před pronásledovníky ukryjí se v rašeliništi u pytláka Madse, tak též v předešlých kapitolách předvedeného, pod zemí. — Poslední (V.) kapitola předvádí nám mladé manželstvo i jich usmířené rodiče.

Jakou niternou hodnotu má práce tato? Žádnou; jest jen k vyplnění místa a podráždění obrazivosti čtoucího. Vypravování samo vykazuje několik temných míst, tím bude vinen asi nedokonalý překlad. Nemíníme jich zde uváděti, chtějíce místem šetřiti.

»Malý stařec batignollský.« Kapitola z paměti policejního jednatele. Napsal *Emil Gaborian*. Přeložil *J. Al. Unzeitig*. Práce ta líčí vypátrání zločinu. Velice činným jest tu tajný policejní agent Mechinet. Vražda byla spáchána na starci, který oloupen byl o peníze. Zdali líčení o okolnostech vraždy i pátrání po zločinci má v sobě něco zušlechťujícího, něco cenného pro lid, nebudeme bádati. Práce takovéto vypočteny jsou jen na napínání zvědavosti, ceny nemají žádné.

»Marie.« Vzpomínka na severní moře. Napsal *Steen Steensen Blicher*. Přeložil *Karel Petr Kheil*. Illustruje E. Zillich. Již z toho, že práce jest provázena illustracemi po smutných zkušenostech předchozích, mohli bychom uzavírati, že dobrou není. Spisovatel předvádí nám ztroskotání korábu za kruté bouře. Ke břehu připluje balík, v němž najdou pobřežní rybáři dítě — Marii, s kterou později jako bláznivou se setkáváme. Stala se totiž matkou nemanželského dítka a donutila ještě milence svého, aby po vůli svých rodičů se oženil. — Kde zde vniterní nějaká cena? Vypravování samo jest lidu málo srozumitelné.

»Mistrovský zločin.« Francouzsky napsal *Jean Rechepin*. Přeložil *J. Mrzout*. Oskar Lapissotte zavraždil pro peníze stařenu. Tento svůj zločin vypíše v »Revue des Deux Mondes.« Vypsání to způsobí sensaci. Lapissotte jest slaveným spisovatelem. Později, když totiž utratí peníze, mučen jsa výčitkami svědomí, udává se jako vrah na policii, kde se mu nevěří. Zhyne považován jsa za blázna. Jest to práce lidu odporučitelná? Není. Líčení zločinu nezušlechťuje mysli.

»Na břehu moře.« Charvatsky napsal *J. Sisolski*. Přeložil *J. Kouble*. Práce malého významu.

»Na dvoře vévodském.« Napsal *Guy de Maupassant*. Práce nepatrná v každém ohledu.

»Na širém moři.« Povídka ze života námořnického. Z anglického. Co se pod prostým, nevinným titulem tímto skrývá, není než krvavá povídka. John Gerison navede svého kapitána Marlinga, který dle vlastního svého přiznání jest vydařený chlapík, aby vzal na loď synovce Gerisonova a při plavbě ho zavraždil. Budou se děliti o peníze tohoto jinocha. Surový kapitán shodí skutečně synovce Gerisonova do moře, zabije při tom i jiného plavce. Vilém, tak jmenuje se synovec, se však zachrání a objeví se jako mstitel. Gerisona raní z toho mrtvice, kapitán se zastřelil. — Jeli toto vhodná, lid poučující četba, pak jest vše dobrým. —

»Nedorozumění.« Črta od *Alf. Dau-*

detu Obsahuje dvě kapitoly: I. Co praví žena? II. Co praví muž? Pro lid nesrozumitelné

»Pět set milionů beguminých.« Roman *Julesa Vernea*. Illustruje Lud. Marold. Na jakém základě všechny práce Julesa Vernea spočívají, jest všeobecně známo. Uprázdněné dědictví begumy Gokoote z Ragginahry v zemi bengalské připadne soudem profesoru Schultzovi a doktoru Sarrasinovi. Profesor Schultz užije své polovičky k zbudování velikého ocelového města, kde vyrábí se samá střelná zbraň. Profesor přemýšlí o střelách i dělech, jimiž by zahubiti mohl město od doktora Sarrasina postavené. Doktor Sarrasin jest představitelem humanity, kdežto Schultze surové moci. Humanita zvítězí nad nepřítelem svým. Schultze zhyne ve své laboratoři výbuchem jedné střely naplněné kyselinou uhličitou. Práce tato jest velice poutavá, obsahem cenná. Jest to nejlepší práce z prací přeložených. Zasluhuje odporučení. Obrázky však nejsou vždy pěkné.

»Různé cesty.« Povídka *Jana Zacharyaševiče*. Z polštiny přeložil *J. Kubín*. Úředník nádražní Damian chtěje se oženiti dá do novin inserat »Hledá se žena« s patřičným nabídnutím. Vysloužilý setník rád by koupil dceři oslíka. V novinách, v nichž Damian hledá nevěstu, nabízí se ku koupi oslík. Starý setník napíše psaní, v němž majitele osla k sobě zve, na které mu dcera jeho nadiktuje adresu Damianovu. Damian přijde. Nedorozumění se vysvětlí, a Damian stává se manželem dcery setníkovy. — Práce obsahu mělkého, pobaví však. —

»Prohrál svou ženu.« Dle *A. de Calonne*. Důstojník Sulov stal se náruživým hráčem a v jedné hře prohrál ženu svou. Ta stala se kněžnou Danilevskou.

»Spiritistické sezení.« Od *P. Rajevského*. Z ruštiny přeložil *Antoš Rejzek*. Práce lidu nedosti srozumitelná, ukazuje, kam vede nemístný žert.

»Šedé brejle.« Z bajek Baumbachových. Dokud doktor šedými brejlemi pohlížel na svět, byl mrzutým starým mládencem. Když svět uzřel takým, jakým skutečně jest, což stalo se zásluhou spanilé dcery mlynářovy, radoval se ze světa.

»Vzpomeňte si na chudé!« Črta od *M. Jókaie*. Přeložil *L. F. Budínský*. Jest to příběh o ubohém, opuštěném chlapci, který zmrzl.

»Zločin vědecký.« Napsal *D. José Fernandes Bremon*. Ze španělského přel. *Bohuš Zlý*. V osamělém dvorci zůstával lékař Okoun, který konal mnohá bádání vědecká o očích. Operace své vykonával nejdříve na zvířatech. Směřoval k tomu, by slepé své dceři opatřil zrak. Podařilo se mu to. Opilý Tomáš prodal mu oko, které Okoun dceři zasadil. Tomášovi dal skleněné. Když se Tomáš dlouho doma neukazoval, hledali ho a všechny okolnosti byly proti Okounovi. — Vyvázl z toho dobře. Ze dvorce se však vystěhoval do Madridu, kde dále v bádáních svých pokračoval. Čím tato práce vyniká, nedovedeme pověděti. Poutá, ba napíná čtenáře až skoro do konce — jiného nic. Mnohá místa jsou dosti temná.

»Žebrák.« Napsal *Guy de Maupassant*. Přeložil *Pavel Projsa*. Líčí nezaviněné pronásledování ubohého mrzáka.

I o přeložených pracích nemůžeme se chvalně vysloviti. Kde tu co lidu vhodného, v čem by týž jen poněkud ušlechtilou zábavu nalezl? Většina prací nemá žádné hlubší myšlénky. Jsou to výtvory jen povrchní. Mnohé schylují se v obor krvavých románů. Takto si četbu pro lid nepředstavujeme. —

Různých článků, prací to většinou poučných, nacházíme 46; z těch jest 20 životopisů.

Pěkné jsou následující práce: »Memento mori!« od *Jakuba Arbesa*, »O líbání« od *C. L. F.* a »Ze statistiky krve české,« podává *Jakub Arbes*. (O. p.)

J. A. Antonínov.

Vrhbosna, katoličkoj prosvjeti (č. 1., 2. a 3.). Red. *Dr. Ant. Jagatić*.

Směr časopisectva charvatského vůbec dosud — až na řídké výjimky — jest zdravý a dobrý. Že dobrému časopisu netřeba reklamy, aby všude pronikl, jasně dokazuje „Vrhbosna." Ač náleží teprve k novějším harcovníkům na bojišti církevním, hojně jest již všude rozšířena, a co zvláště pozoruhodno, že jsouc směru přesně katolického, má četné odběratele i mezi žactvem gymnasijním (13 v Požegu, 8 v Seni, 2 v Trávníku, 3 v Dubrovníku, 16 ve Splětu). Vychází teprve třetí rok, a již bezpečná může býti o své bytí. Jako v jiných ročnících, tak

i v ročníku letošním, jehož dosud vyšla tři čísla, obsaženy jsou práce cenné.

Č. 1. přináší zajímavý článek „Katolická církev — základ a pramen všeho štěstí,“ v němž *Dr. Ivan Koščak* vypisuje zásluhy církve o výchovu mládeže. Církev pečovala vždy o mládež, jsouc jí pečlivou matkou. Hlavní těžiště klade spisovatel na výchovu náboženskou, které moderní vychovatelé buď nedbají, buď neuznávají, ba dokonce zavrhují. — „Řeholnictvo v církvi kat.“ od *Dra. A. Jegliče* připomíná na Montalambertovy „Mnichy,“ i projednává o řeholi se stanoviska bohoslovného a filosofického, odpovídaje na otázky, kdo se věnuje životu klášternímu, jaký prospěch má z něho člověk, který se mu věnoval, jaký církev a ostatní společnosť lidská. Zvláště pojednání se stanoviska bohoslovného jest výborné; část filosofická trpí tím, že majíc místo toliko podřízené, ustupuje do pozadí.

Z ostatních článků povšimnutí zasluhují dva podařené překlady „Ježíš Kristus a jeho život“ ze Chateaubriandova „Génie du Christianisme.“

Mimo uvedené delší články, z nichž první dva zaujímají větší část prvního a třetího čísla, v každém čísle jest hojnosť zpráv politických a socialních z katolického světa. Rovněž dotýká se otázky o světském panství papeže. V rubrice „Prosvjeta“ (osvěta) přináší zprávy a krátké referaty o nejnovějších pozoruhodných spisech katolických, ukazujíc na jejich přednosti a vady.

Zevnější úprava jest pěkná a cena velmi mírna (předpl. na celý rok 3 zl. 50 kr., pro bohoslovce 2 zl.). Odporučujeme „Vrhbosnu“ přátelům ruchu katolického mezi Jihoslovany vřele. *M. Al. Ota.*

Stimmen aus Maria-Laach. (Č. d.) Nástupcem Gogolovým byl **Ivan S. Turgeněv** (1818.—1883.), jenž neměl romantické záliby Gogolovy pro podivné, děsné, fantastické i drsné; je více spisovatelem pro salony. Je celkem realističtější nad onoho, za to však pohřešuje oné laškovnosti a humoru právě lidového, oné prostoty, jež se tak v pracích Gogolových zamlouvá. Děj v povídkách bývá velmi prostý, bez zápletek, ale proveden tahy velice jemnými; celek bývá propracovanější než u Gogola, zaokrouhlenější, umělecky zdařilejší. Charakteristika bývá provedena do detailů; jeho povahopisné obrázky lze dobře srovnati s povídkami Thackerayovými a Dickensovými. Co se nám u něho zvláště líbí, jest, že spojil poetický duch romantiky s realistickými snahami novověku. — Na radu Bělinského věnoval se studiu venkova, jehož zjevy, nezměniv podstatně jich přirozený poetický výraz, přikrášlil mohutnou fantasií a oděl ušlechtilou formou své dikce. Řadu takových charakterních novell, skizz i obrázků nám podal v proslavených „Zápiskách myslivce,“ v nichž také neohroženě vystoupil proti nevolnictví lidu selského, jehož osvobození od bídného toho otroctví úkolem života si učinil, čímž upadl v nemilosť u dvora i trávil raději v cizině další život. Turgeněv byl duch poetický, měl něžnou mysl pro všecky nepatrné zjevy přírodní vnímavou. Ve zdánlivě prostou scenerii přírodní dovedl vložiti tolik kouzla, že na první pohled poznati pravého básníka, jenž pouze nepřízní doby stržen od vyššího vzletu básnického a přikován k lehké formě novelly, pro niž ovšem měl velevzácný dar vypravovatelský; umělť duchaplně, lehce a zábavně podávati čtebychtivému obecenstvu běžné otázky v rozmluvách originalních svých postav. Jeho postavy jsou samorostlé, u nichž mohutná síla tělesná pojí se s jemným citem, mrzkosť s paprsky duševní krásy, dobroty, osoby slabé vůle, líné, snivé, jež hynou v melancholii nečinnosti a hořekování. Jakkoli rád vybíral temné stránky okolí svého, přece osvěžoval suchou analysu špatných povah vánkem libé poesie a vřelé soustrasti se slabostmi lidskými. — Z prací prvé doby jeho tvorby zaznamenati třeba povídky: „Dva bratři,“ „Pes,“ „Podivná historie“ a „Lukerja,“ pěkná legenda, kdežto dvě předposlední z jmenovaných dotýkají se života i nauky fanatických sekt ruských.

Povzbuzen pěkným úspěchem romanu *A. Hercena* „Kdo je vinen?“ počal r. 1854. všímati si života vyšších tříd; ubývá tu občerstvujícího vánku, jenž jeho vesnické novelly tak osvěžuje a přibývá pessimismu. Bylyť se ztratily ze života vyšších stavů vyšší snahy, nastoupila mravní lenosť, touha po požitcích. Jádrem zápletek novell toho druhu bývá láska, z pravidla nedovolená. Žena tu jaksi panuje, vábí vnadami muže, jenž nasazuje vlastní život, ženu i děti za přízeň nehodné, vyzývavé koketky. Toho druhu jsou: výborná technikou novella „První láska,“ úchvatný obraz „Faust,“ povídky „Rudin“ a „Šlechtické hnízdo,“ mistrovskými pak díly povahokresby jsou romany „Dým“ a „Jarní vody,“ jež oba mají to společné,

že v nich mladý Rus, jenž právě zamýšlí založiti štěstí manželské, vášní svou hluboce padne a vyved mnoho kousků hloupých posléze se napravil. Jakkoli Turgeněv není nikdy moralistou, přece tyto novelly mají jakýsi hlubší základ, že život není hračkou, nýbrž těžkou prací, neustálým sebezapíráním; lehkovážné mrhání času a chabé opouštění idealů mládí hodno odsouzení. Jinak byl Turgeněv indifferentistou; ač veřejně neodpadl od positivního křesťanství, neměl mohamedanství za náboženství nižší křesťanství. Sám pak o sobě děl, že je „přede vším realistou a na vše nadpřirozené hledí lhostejně;" nevěří v žádnou bytosť absolutní, slovanofilství mu právě tak cizím jako orthodoxie. — Většími romany poslední doby s názvy „O t c o v é a d ě t i" (nejlepší asi práce Turgeněvova) a „N o v i n a" líčí počátek nihilismu, jenž s prvu byl směrem vědeckým, vzniklým ze školy mladohegelovské a franzouzského socialismu, i rozvoj jeho, jak totiž stal se tajným spolkem politickým, jenž podkopává základy velříše. Těmito pracemi popudil na sebe mladší generaci, jež odsoudila jeho „Novinu," ač právě ona vyniká ostrou i jemnou charakteristikou, propracovaností a životní pravdivostí. Ovšem v pracích těch přibylo melancholie; v š e c k o l i d s k é a zvláště společenský život ruský je sama lež, kouř a d ý m, všude nespokojenosť, rozervanosť, štěstí pouze na venkově. Harmonická, k r á s n á j e p o u z e p ř í r o d a, k níž básník se vrací, vida všude idealy své sklamány. Toto v a n i t a s v a n i t a t u m! zaznívá z novelly poetické v prose „V i d ě n í"; podstatou je to kus romantiky, jenž ze starších dob zabloudil do prosaické, chmurné přítomnosti. Tato báseň prosou ukazuje velmi pěkně, jak svrchu řečeno, že Turgeněv v hloubi duše byl poetou, jenž proudem doby stržen k formě novellistické, ač duch výše toužil. Jsou tu výjevy krásy úchvatné, ale závěru usmiřujícího pohřešujeme právě jako v „B á s n í c h p r o s o u," kdež se básník dotýká druhdy nejvyšších otázek lidstva, aniž podal potěšného rozřešení, jež podá pouze křesťanství. Miloučký tento vypravovatel stál duchem mimo kruh víry Kristovy, a proto se mu nepodařilo, když již byl zasadil citelnou ránu absolutismu a nihilismu ruskému položiti základ k duševnímu znovuzrození Ruska.

Nesprávně stavějí někteří aesthetikové Turgeněva na roveň s francouzskými naturalisty Zolou a bratry Goncourty, poněvadž vážně směru jejich neschvaloval, byť i, ve slabé chvíli snad, byl odporučil Rusům překlad spisů Zolových, což velikou skvrnou na povaze jeho. Ale v novellách jeho není bezuzdný naturalismus, hnus a kal romanů francouzských; měltˇ ještě tolik citu poetického, by nemaloval se zvláštní zálibou neřestí a poklesků společnosti a s tou obšírností, která činí četbu nechutnou; vytkne je, ale odkládá péro tam, kde Zolův štětec malovati teprve začíná. Nemravnou v základu není žádná z novell jeho; ač názory jeho leckdy neodpovídají požadavkům křesťanské dokonalosti, přece vždy šetří základních pravidel přirozeného zákona mravnosti; hříchu nevelebí ani nepřikrašluje. Ale v tom chybil, že místo aby hledal ve křesťanství smír mezi svobodou a autoritou, za vrchol všeho vzdělání měl l i b e r a l i s m u s západoevropský. Přicházejíli v jeho spisech výlevy duše přirozeně křesťanské, následují hned výlevy čirého indifferentismu a nevěry. (P. d.)

O básnictví vlašském v roku 1888.

V novém časopise vlašském „V i t a n u o v a" podává *G. Setti* billanci o poesii vlašské za r. 1887., vlastně 1888. Celkový úsudek jeho shrnouti lze v těchto několik slov: Z listnatého stromu poesie vlašské spadlo v roce řečeném velice málo plodů dobrých a zralých, a ještě veliká jest otázka, zda také z těch jsou všechny chutny.

Spisovatel předkem a nejprve poznamenává, že obor l y r i c k ý nejhojněji zastoupen, kdežto ony odrudy, které by právě měly nové nadšení, nový zápal vlíti v srdce mladšího pokolení, totiž p o e s i e e p i c k á a d r a m a t i c k á, stůně úbytěmi A ký div také, že lyrická poesie četněji zastoupena, vždyť té se naskytá všude námětů poetických až až! Tu máme: narozeniny toho neb onoho, tam zase sňatek, tu první přijímání, tam opět installaci nového faráře atd. Jest pravda, že někteří poetové, nejsouce spokojeni s těmito otřepanými, všedními, každodenními látkami z našich dnů, zašli sobě pro látky jak do šerověku, tak i do nedávné minulosti, čemuž nasvědčují hymny na „M o j ž í š e" a na „A d a m a a E v u z r á j e v y h n a n é," hymnus na „B i t v u u L e p a n t a" atd. Ale většina poetů nebyla hluchou a němou k událostem r. 1888. Jeden naladil lyru svou, by opěval neblahou pro nás africkou výpravu, druhého nadchnul zase ke zpěvu žalostný osud pobřeží ligurského, zemětřesením navštíveného, třetí konečně věnoval slohy své oslavě jubilea papežského. Pomineme tu výčet sbírek básnických to neb ono oslavujících; podotýkáme tolik, že mnoho

z nich sepsáno bylo také nářečím, od piemontského počínaje až po korsické. A co se formy tvarové a metrické týče, byla taktéž všestranna. Máme před sebou: elegie, bájky, popěvky (cantilene), madrigaly, dithyramby, přípitky (brindisi), stornelly, dramata atd. Jako „kuriosum“ uvádíme: „Elmo e Lina, ovvero Tutti i salmi finisono in gloria: melodramma mimico-tragico-comico-acrobatico-danzante-poetico-sentimentale“ atd. Bohužel, že všecky ty sbírky nevynikají vniternou hodnotou. Není tu nových myšlének, tím méně nových obrazův a obratů básnických! Z toho množství jmen buďtež čestnými výjimkami uvedeni: *Giosuè Carducci*, jehož sebrané spisy v roce tom začali u nás vydávati. *G. Marradi* vydal přepracované své geniální básně („Poesie“). Z mladších a nových poetů zasluhují čestné zmínky: *Mazzoni* svými „Ozie Camerti,“ *Tommaselli* svými „Momenti lyrici,“ *Pascoli* některými pěknými „Sonetty.“ *Targioni* svou sbírkou básní lyrických, *Fraccaroli* svými „Odami,“ *Casa* svými „Ritmi“ a *Biadego*. K vůli úplnosti podotýkáme, že šťastně dosti pokusili se ještě o ztečení Parnassu: *Annibale Campani*, *Pasquale Papa* a *Emilio Costa*. Z básníků, již vydali sbírky své nářečím, rozhodně palmu zaslouží *Di Giacomo* svým „O munasterio.“ Dramatickou produkci lze shrnouti a obmeziti na „Asraele“ a „Kolumba“ od *Fontany*, na „Aretina“ od *Fambriho* a „Otella“ od *Boita*. *Ghislanzoni* dal nám lyrické drama jedno a *Fleres* melodrama; kdežto chlouba a pýcha v oboru dramatickém, *Ferrari*, přeložil toliko Pailleronovo „Les faux Ménages“; původního nespatřili jsme od něho ničeho.

Netřeba podotýkati, že v té směsi básnické produkce taktéž četně zastoupeny jsou překlady. Dostalo se nám roku toho překladů z mrtvých i živých jazyků dosť a dosti. Zvláště *Zanella* podal nám ukázky z poesie téměř všech národů. Z německých básníků přeloženy četné básně Goethovy, Vossovy, Heinovy; z angličiny: Tennyson, Burns a Longfellow. Z ruských básníkův, ale nejspíše z němčiny, přeloženy některé básně Puškina.

—*osv*—

Různé zprávy.

Náklad některých časopisů českých. Podává *Fr. Bayer*.[1]) Bude snad mnohému zajímavo věděti, jakým nákladem některé listy české se vydávají.

I. Náboženské. Květy Marianské, Brno 5000 výtisků, Škola božského Srdce Páně, Brno 4500, Ascetická bibliotheka, Brno 4000, Časopis katolického duchovenstva, Praha 2000, Blahověsť, Praha 1000.

II. Politické. Pražský denník, Praha 59.000, Národní politika, Praha 41.300, Národní listy, Praha 38.500, Moravské noviny, Brno 18.000, Hlas národa, Praha 8600, Obecné noviny, Brno 4800. Hlas, Brno 4600, Moravská Orlice, Brno 3800, Našinec, Olomouc 2600, Čech, Praha 2000, Pozor, Olomouc 2000, Opavský týdenník, Opava 1500.

III. Zábavné. Světozor, Praha 10.000, Libuše, Praha 8000, Humoristické listy, Praha 5400, Nový Paleček, Praha 5000, Ruch (zanikl), Praha 4200, Osvěta, Praha 3000, Zábavná bibl., Brno 3000, Zábavné listy, Praha 3000, Květy, Praha 2500, Obzor, Brno 2500, Domácnosť, Žďár 1100.

IV. Odborné. *a)* jazykovědecké: Listy filologické, Praha 700; *b)* literarní. Literarní oznamovatel, Praha (zdarma) 80.000; *c)* dějepisné a zeměpisné. Slavín, Praha 2000; *d)* přírodovědecké. Vesmír, Praha 1500; *e)* mathematické. Časopis pro pěstování mathematiky a fysiky, Praha 900; *f)* pro pěkná umění. Method, Karlín 1000, Dalibor, Praha 1200, Cyrill, Karlín 1000, Hudební květy, Brtnice 1000; *g)* lékařské. Časopis lékařů českých, Praha 2000; *h)* vychovatelské. α) pro učitele. Škola a život, Praha 3000, Učitelské noviny, Praha 2500, Beseda učitelská, Praha 2400, Posel z Budče, Praha 2000, Komenský, Olomouc 1500, Praktický učitel národní, H. Moštěnice 1500, Učitelské listy, Brno 1400; β) pro mládež. Malý čtenář, Praha 40.000, Anděl strážný, Brno 13.000, Přítel dítek, Brno 8000, Budečská zahrada, Praha 2000, Jarý věk, Praha 2000, Štěpnice, Praha 1000; *i)* hospodářské. Pražské hospodářské noviny, Praha 3000, Hospodářské národní noviny, Ml. Boleslav 2000, Rybářské listy, Žďár 1400, Hlasatel hosp. spolku, Kr. Hradec 1100, Lověna, Žďár 1000, Pražská včela,

[1]) Dle M. Perlesova „Adressbuch für den Buch-, Kunst- u. Musikalienhandel“ za r. 1888.

Praha 1000, Háj, Žďár 750; *k)* průmyslové. Živnostník, Praha 2200, Řeznické listy, Praha 600; *l)* obchodní. Český Lloyd, Praha 2100; *m)* tělocvičné a vojenské. Vojenské listy, Kolín 1500, Sokol, Praha 1300; *n)* těsnopisné. Těsnopisná beseda, Brno 1250, Věstník těsnopisný, Brno 300; *o)* dělnické. Dělník Brno 4000, Přítel dělníků, M. Ostrava 1390; *p)* modní. Bazar, Praha 4000; *r)* různé. Český hasič, Klatovy 1200. V. Místní. Světlo, Slaný 1500. Plzeňské listy, Plzeň 1276, Polaban, Kr. Hradec 1250. Budivoj, Č. Budějovice 1200, Český sever, Terezín 1200, Hlasy z Hané, Prostějov 1200, Krakonoš, Jičín 1200, Jizeran, Ml. Boleslav 1120, Občanské listy, Nymburk 1000, Poutník od Otavy, Písek 1000, Předměstské noviny. Smíchov 1000, Boleslavan, Ml. Boleslav 950, Stráž na Šumavě, Strakonice 950, Hodonínské listy, Hodonín 900, Kolínské listy, Kolín 900, Šumavan, Klatovy 875, Nový Říp. Roudnice 800, Horymír, Příbram 700, Český jih, Tábor 600, Kutnohorské listy, Kutná Hora 600, Podřipan, Roudnice 600, Svobodný občan, Slaný 600, Ohlas od Nežárky, Jindř. Hradec 400, Svornosť, Slaný 200.

Novou **slovinskou** knihovnu, nazvanou „Narodna knjižnica.“ počal vydávati *Ant. Trstenjak.* Sbírka tato bude přinášeti původní a též z různých. zvláště slovanských jazyků převedené povidky, romany a dramatická díla. Prvý svazek téte sbírky je *Dr. Vošnjakův* původní roman „Pobratimi.“ Roman líčí velmi zajímavě rozvoj slovinského společenského života a politické boje za posledních let ve slovinském Štýrsku.

I. Spolkové.

Z liter. spolku plzeňského. Zprav. *J. Schwarz.* (Č. d.) Jsou ještě jiné vady českého života. Nejděsnější však prý jest česká zášť k sobě samým, kterou Čech vylíčil jako „Satanský dar“ (v básni tak právě nadepsané, viz „Jitřní písně,“ str. 39.). Bůh stvořil Čecha a ďábel přichází, aby mu dal celou řadu nelíbezných darů. „Jen jeden mu smíš dáti,“ dovoluje Bůh. Tu se zamyslí satan a vymyslí dar ďábelský. kterým českou povahu obdaří: zášť k sobě samému. Čech nenávidí Čecha a vede s ním trpčí spor, než s cizinci.

Hájení národní bytosti a samostatnosti vede někdy k chybám, o kterých uvažuje báseň „Čínská zeď“ (viz „Nové písně.“ str. 49.). Někteří vlastenci, nepravou cestou se berouce, chtěli by rádi proti každému vlivu cizímu vystavěti kolem nás čínskou zeď. Kdyby se to přísně provádělo a odmítala každá moderní myšlénka, protože přišla z Němec anebo z jiné ciziny, pak by Čechy staly se copařskou Čínou. Nesmíme vylončiti se ze svazku národův ostatních. Jsme přece jen částkou Evropy. jedním z kmenů jejích a naším úkolem jest zápasiti s nimi v ušlechtilém závodě civilisace. Ale ovšem nebuďme zase titěrnými nápodobiteli všeho cizího, byť to ceny nemělo, a chraňme ve svém životě to, co jest nám vlastním a co je dobrým. A k těmto statkům nezadatelným, jež nesmí býti zrazeny, náleží především náš jazyk. Za tento mluví Čech básní ráznou, která vyznívá úsečným refrainem naše řeč. Refrain zní trochu nelíbezně svými souhláskami, ale báseň jest nicméně ráznou a působivou a nadepsána „Naše řeč“ (viz „Nové písně,“ str. 68.). — Energicky probouzeti mysl považuje básník za věc nutnou a opovrhuje každým konejšením toho druhu, jaké uvádí v básni „Ukolébavka“ (viz „Nové písně,“ str 28.). Netěš nás nikdo pohádkami o blanických rytířích. „Junácké nám třeba mluvy, ze sna klidu duše lidu jiný burcuj zpěv.“ Totiž zpěv: „Mrak se blíží, blesk se kříží, vzbuď se, lide, vzbuď! Není chvíle k bájkám prázným, čas tě volá k činům rázným; nehleď v nebe, věř jen v sebe, Blaníkem tvá hruď. Z prsou vřelých a hlav smělých nevyjdeli v čas k tuhé seči za otčinu svaté vojsko velkých činů: pak meč zkázy neodrazí žádný bůh ni ďas!“

A ježto jen vlastní práci máme důvěrovati, volá k nám jiná báseň: Nevěřme nikomu na širém světě. „Nevěřme“ (viz „Jitřní písně,“ str 13.) je titul její a nálada dosti zvláštní. odmítavá. hrdá. Zajímavy jsou úvahy básníkovy, které se nesou do naší minulosti nedávné nebo dávnější. Vyluzují se tu myšlénky, jež mnohému v duši tanuly, a to právě těší čtenáře, že dáno jim básnické roucho, a to že došly výrazu tak upřímného, rozumného, v rouše pěkných veršův. O našich mrtvých vlastencích, z doby probuzení národního, pronáší asi toto: Byla to líbezná vlastenecká idylla, kterou ti první křisitelé naši žili; každý nadšenec poeta a spisovatel slavil líbánky s krásnou vlastí a velkým činem bylo už deklamovati někde „jsem Čech.“ Všechno to jejich blouznění vlastenecké nám připadá dětinstvím; myšlénky ty za našich dnů jsou zralejší, hlubší; leccos je nám zvyklým, o čem oni sotva sníti se odvážili. Ale přece

musí volati básník a s ním každý, kdo zná ráz doby Jungmannovy a Tylovy: Ó jiskru svého mladického vznětu vy mrtví dejte nám!

A k podobným výsledkům vede úvaha, nadepsaná „Zpět a před“ (viz „N. písně,“ str. 20.). Hledímeli v život český zpět, nalezneme v dobách minulých více originalnosti, více upřímnosti, více citu. Ale najdeme tam také stíny: více zotročilosti, nevědomosti. Nová doba vede nás k novému světlu vzdělání, k poznání pokroku; a přece z některých příčin hledíváme k časům minulým jako k idealu.

V básni nadepsané „V záři minulosti“ (viz „Nové písně,“ str. 36.) rozumuje asi takto: V naší historii není všechno tak skvělé, abychom to velebiti mohli. Naši králové a šlechta tak často zaváděli sem jen cizotu. Slavnější jsou dějiny naše ovšem v té době, kdy lid vstoupil v popředí. Jest to doba husitská, která má v sobě tolik mravní opravdovosti. A všechna ta sláva náleží již minulosti, a málo platno, k ní se stále v myšlénkách navraceti.

Čím větší byl jednou náš význam v dějinách, tím trpčí pro nás naše nynější bezvýznamnosť; hůře je žebráku, který kdysi chodíval v zlatohlavě; svět vidí jen, co jsme, ne, co jsme byli. A z toho plyne vyznání: již nechme snění v rozvalinách slávy a k činu, bychom velkými zas byli.

K husitské době odnáší se i báseň „Dva zvony“ (viz „Jitřní písně,“ str. 15.), která nám do uší hučí refrainem: „Hus, Hus, Jeronym,“ opakujíc tak dvě jména, jež znamenají poctivou energii a důslednou povahu, jakých je málo mezi lidstvem.

Dvě básně věnovány jsou nejbližším příbuzným našeho kmene, Moravanům a Slovákům. K Moravanům obrací se básník nadšeně v básni nadepsané „Moravě“ (viz „Jitřní písně,“ str. 47.). A k Tatrám, ač týraným od nepřátel slovanského jazyka, praví následující báseň, nadepsaná „Tatry“ (viz „Jitřní písně,“ str. 51.): „Přece naše jste, vždy naše jste, jste naše jen, ó Tatry!“

Však není to jen národ český, o jehož budoucnosti básník rozjímá. Srdce jeho, jak častěji již dříve ukázal, bije pro Slovanstvo celé. Nejvíce ovšem obírá se budoucností a blahem Slovanstva báseň „Slavie,“ známé to epos, velmi krásně a vroucně započaté, avšak trochu kvapně ukončené. Co se týče vroucnosti, s jakou láska ke Slovanstvu dochází výrazu u Sv. Čecha, v tom překoná jej jediná Kollarova „Slávy dcera,“ jež zůstane v té příčině vždycky evangeliem vlastenectví slovanského i příštím snad generacím, ačkoli zastaralá forma činí z ní lekturu pro mládež dosti nesnadnou. — Toho druhu báseň jest na str. 79. „Nových písní,“ nadepsaná „Věřím.“

„Jitřní písně“ psány byly v dusné atmosféře politické. Hrozila na obzoru válka rakousko-ruská, jež by byla uvedla na Slovany nutnosť válčiti zase proti sobě samým. Trpký cit z toho plynoucí vyslovil básník histor. přirovnáním, jež má nápis: „Přízrak“ (viz „Jitřní písně,“ str. 30.). Líčí se bojiště katalanské, na němž Atila a Hunové poraženi od Římanův a Gothů. Podle známé pověsti vypravuje Čech, že padlí z mrtvých vstávali a bojovali znova. Však mezi nimi na obou stranách stojí zástupy Slovanů, jež neobnovují bitvy, nýbrž stýskají sobě, že od obou stran bez vůle své vedeni byli v boj. Tento voj duchů spatřuje básník ve svých myšlénkách a nad přízrakem tím vyslovuje prosbu: „Již, nebe, moje plémě dosť zakusilo běd — ó nedej, by zrak zas obraz děsný shled: by lid můj cizím bičem štván zas kráčel na krvavý lán své bratry sklátit do hrobu a sebe v tužší porobu!“ Prosbu tu, kterou v duchu mnohý z nás vyslovil, jak letošní rok ukázal, nebe vyslyšelo.

K týmž událostem a obavám vztahuje se následující báseň „Modlitba“ (viz „Jitřní písně,“ str. 34.), psaná s velikou vroucností. Otázka národní není jediná, jež básníka zajímá, věnuje svou pozornosť i jiným zjevům společenského života. Tak zastavuje se nade zvláštními, tajemnými těmi snahami, jež ve skrytosti dřímou tu a tam na povrch vystupujíce, snahami, jež označujeme názvem socialismus. Společnosť lidská neodklidila dosud všech vad, jež napravovati začala násilně revoluce francouzská. A z toho rodí se ty snahy, urychliti zlepšení prostředkem násilným a hrozným. Zákon a řád společnosti nepustí je k slovu; umění a věda povznášejí lidstvo nad násilí a ukrutnosť: nicméně v ten život náš, v ty zábavy, snahy a práci duševní a uměleckou zaznívá něco jako podzemní bouře. A básník teskně tuší, že přijde doba, „kdy společnosti krok se v bezdno sveze, řád její slétne jako z karet dům, kdy ortel soudce, anathema kněze i prosa pěvce hrůzou oněmí, až prorve meze ta děsná bouř, jež duní pod zemí.“ Doufejme, že obava se nesplní a že společnosť lidská dovede napraviti své vady cestou pokoje a pořádku.

Báseň „Hrdina budoucnosti“ (viz

„Nové písně," str. 91.) jedná o témže thematu, ale podává obrázek méně teskný. Hrdinou budoucnosti jest upracovaný, utýraný dělník, jenž hmoždí se v potu tváři, dobývá jiným bohatství, sobě hřeb na rakev. On sotva má času zlíbati své dítky; pohled jejich málo ho těší: vždyť jsou to dědici jeho bídy. Co jest mu společnosť! Co vzdělanosť! Co umění! Kdyby mu dal do rukou svazek básní, řekl by trpce: „Co s tím?" Vždyť poesie slaví jen muže, „již v teple, syti, času mají dosti za vavřínem se honit, láskou mřít neb hloubat nad propastmi pochybností" Jarobujný rek, poesie, musí jeti na sněžném koni a tasí skvoucí meč ze zlaté pochvy. Však zatím moc, jež řídí lidstva děj, v tom davu zhrzeném si skládá sama za hřmotu kladiv jinou epopej a za řinčení lopat jiné drama. A jeho hrdinou je ten chudý, upracovaný muž. I on je čestným hrdinou, ačkoli nemůže, jako nadutý šlechtic, pro křivé slovo hroziti soubojem; spíše snésti by musil vše, i políček, bez reptání, poněvadž háje své cti mohl by zbaviti své děti chleba a krovu. Básník končí tuto báseň slovy: „A diademem skvoucím ovije skráň, operlenou potem, skromné Práci!"

Obraťme asi 20 listů zpět a najdeme v básni nadepsané „Stín" (viz „N. písně," str. 38.) tuto úvahu. Básník pozoruje svůj stín, jenž otrocky své pohyby jeho hnutím spravuje. Ale tu se mu zdá, že jemný hlas vychází ze stínu toho a praví mu: nesměj se mi, že jsem pouze otrockým stínem tvým. Ty sám jsi stínem, i jiní lidé, nápodobující otrocky jiné originaly a celý život lidské společnosti je pouze hra stínová. Každý si vypůjčí prosu od jiných slavných originalův a nápodobí je svým zevnějškem; a nápodobení formy postačí, neboť o obsah se nikdo nestará. Lidé lhou city, které nikdy necítí. A co jest u jednotlivců, jest i u celých národů: mnohý z nich slepě nápodobí cizího národa činy bez vlastních podnětův a vlastní mety jsa cizí vzdělanosti bledý stín. A ty sám, vytýká stín básníkovi, jsi vlastní bytosť nutil do šablony, jež byla zástupům a chvilce vděk, tys lyru ladil v cizí tony a lapal stíny cizích myšlének. (P. d.)

Umělecká beseda. 8. ún. předn. *Chalupa* o některých stránkách starší i novější poesie ruské.

Historický klub. 27. ledna předn. *Řezek* o nejnovějších směrech v historiografii rakouské. — 3. ún. předn. *Dolejšek* o Sasinkově práci „Čech a Lech." — 10. ún. předn. *Salaba* o theorii dějepisectví dle Jiřího Gervina.

Jednota českých filologů. 27. l. předn. *Polívka* o Pověsti o Griseldě v literatuře české.

Jednota filosofická. 29. ledna předn. *Seydler* o vědecké činnosti a světovém názoru G. A. Fechnera.

Historický spolek. 24. l. předn. *Tomek* o řemeslnictvu pražském v XV. věku.

Jungmann. 19. ledna předn. *Paukner* o původu a vývoji všehomíra dle theorie Kant-Laplaceovy.

Ognisko polskie. 19. ledna předn. *Jelínek* o společenském životě v Polsku.

Spolek českých akademiků židů. 10. ún. předn. *Kovář* o Brahmismu a Budhismu.

Mezinárodní sjezd psychologův ustanoven do Paříže na léto r. 1889.

II. Smíšené.

Novinky oznamují se: *V. Vlčka* roman „Samohrady" (v „Libuši" na rok 1889.); sbírka belletristických prací *G. Preissové* (v „Matici lidu"); „Malý výbor z literatury řecké a římské" pro vyšší realky sestavený od *T. Hrubého* (nákl. c. k. knihoskladu ve Vídni); *Č. Zíbrta* „Staročeské výroční obyčeje, pověsti, zábavy a slavnosti prostonárodní" (nákl. J. Vilímka); *Dra. M. Kříže* „Kůlna a kostelík," dvě jeskyně v útvaru devonského vápence na Moravě (nákl. Mus. sp. v Brně); laciné vydání *Durdíkovy* Aesthetiky a rozprav filosofických; prof. *Dra. Thomayera* přednáška O bezvědomí a jeho diagnostickém významu (v Praze); *J. Kvapila* básně Padající hvězdy (v Praze); Vyznání Leona Taxila, přeložila *J. K.* (v Praze); Vlastivěda slezská, I. (v Opavě); Platonova Obrana Sokrata a Kriton s posledními kapitolami z Faidona, upravil prof. *J. Schulz* (s podobiznou Sokratovou); *Sullyho* Psychologie, přel. prof. *Škola* (v Praze).

Slovo k veškeré intelligenci české uveřejňují různí spolkové čeští, pobádajíce k horlivější podpoře domácí literatury a k vymítění německé.

Pan Brouček Svatopl. Čecha nachází již imitace. M. j. „Hlas národa" uveřejnil „Pan Brouček na jubilejní výstavě" (č. 39.); brněnský „Sokol" provedl o svých šibřinkách výjevy na měsíci.

Prof. A. Stěpovič za svoje ruské dílo „Nárys dějin české literatury," o kterém jsme svou dobou zprávu podali, obdržel od ruské akademie nauk premii 400 rublů.

Žertovnou mystifikaci vylíčil *M. Carrière* Lessinga jakožto původce Goetheho dramatu „Faust" („Gegenwart" 1. 2.). Když mnozí brali věc do pravdy, prohlásil, že tím chtěl v posměch uvésti starožitnické vykládání básní a jich původců.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Arbes, Divadelní představení v Praze před 90 lety (Kv. 2.).
Astur, Naše bilance literarní za r. 1888. (Č. r. 1.).
Čermák, Berta Mühlsteinova (Kv. 1.).
Formánek, Jak dítě tělesně a duševně se vyvíjí? (Paed. r. 1.)
Herold a Krecar, Karel Svoboda (Sl. $^4/_2$).
Jireček, Republika San-Marianská (Osv. 2.).
Kabelík, Rozbor „Slavie," básně Sv. Čecha (Hl. l. 3.).
Kastner, Karel Tieftrunk (Sl. $^4/_2$).
Kořán, Archiv český (Ned. l. $^3/_2$).
Kořánek, O vlivu světla na život rostlin (Z. Pr. 10.).

Krecar, Přirozená a společenská nutnosť u vychování dětském (Uč. nov. 3.)
Kurz, Zvířectvo v místních jmenech českých (Zl. Pr. 12.).
Lindner, O zjevech, předcházejících paedagogice novověké (P R. 1.).
Ludwig, O etymologisování (Krok 1.).
Menčík, P. Martin Stredonius (Vl. 5.).
Mrazík, O některých nedostatcích naší paed. literatury (Č. šk. 5).
Mrštík, Hrabě L. Tolstoj jako myslitel (Č. R. 1).
Pekař, M. J. Kazelius Bydžovský (Pam. arch. 7.sl).
Rutte, Pas Giavolezza a Monteratsch (Kv. 1).
Sluka, Obzor ruské belletrie za r. 1888. (N. l. 24.).
Schauer, O pessimismu (Č. R 1.).
— Lev XIII. a moderní společnosť (Č. R. 2.).
Trakal, Černá Hora a její nejnovější zákonodárství (Osv. 2.).
Zelený, Ferdinand Čenský (Sl. 4/2).
Zíbrt, Žehnání a říkadla (Pam. arch. 7. sl.).
Zoubek, O beanii či přijímání studentů do akademií (Č. šk. 6.).
Islam či křesťanství? (Ned. l. 20/1).
O zpěvu jakožto zvláštním projevu hudebního krásna (Hud. l. 1.).
Úvaha časová, totiž o literarní krisi nebo stagnaci (H. n. 8/2).
Bełcikowski, Nynější naše básnictví (Przegl. lit 4.).
Bogusławski, H. Sienkiewicz (Echo muz. 277.).
Łempicki, Rozkol neboli sekty v Rusku (Przegl. pol. 2.).
Mahrburg, Společnosť a organismus (Przegl lit.4.).
Abel, Myšlení ve světle řeči (Die Nation 13.).
E. v. Hartmann, O spisovatelství, úspěchu a kritice (Ggw. 1.).
Heller, Tolstého „Vojna a mír“ (Bl. f. litt. Unterh. 1.).
Kleinpaul, Realismus v Německu (D Bl. 11.).
Poestion, Kalewala (Magaz. 3)
Hranice mezi vědou a básnictvím (Grenzboten 3.).
Boucicault, Vliv Shakespeareův v dramatě (North Am. Rev. 12.).
Morfille, Turnerův Tolstoj jakožto novellista a myslitel (The Acad. 866.).
Zumbini, Pohřební básnictví vlašské i cizí (Nuova Antol. 1.).

IV. Díla posouzená.

A. J., Na Ostrově (Čermák: N l. 45.).
Čech, Nové písně (Nov. Galič. 1.; Mrazík: Č. šk. 5.).
Dokučajev, Učebnice paedagogiky (Č. šk. 5.).
Donát-Pelhřimovský, Naše Rakousko (Horňanský: Hl. l. 3.).
Gebauer, Poučení o padělaných rukopisích Královédv. a Zelenoh. (J. P.: Hl. l. 3.).
Herites, Ze starých časů (Vykoukal: Osv. 2.; H. n. 5/2).
Hlavinka, Bludy a lži v dějinách (Vychodil: Hl. l. 3.).
— Mým kritikům (Vychodil: Hl. l. 3.).
Hubálek, Drak (Novodvorský: Hl. l. 3.).
J. D., Obrázky z jubilejní pouti Čechů do Říma (Bedřich: Hl. l. 3.).
Jagatić, Vrhbosna (Ota: Hl. l. 3.).
Jelínek, Slovanské návštěvy (Lit. l. 4).
Klášterský, Ptačí svět (Vykoukal: Sv. 1.).
Kobrle, Hadí studánka (Novodvorský: Hl. l. 3.).
Kosmák, Chrt (Vykoukal: Osv. 2.).
Kronbauer, Alma (Josipovič: N. l. 17).
Kulda, Sněm ptactva zpěvného a spojenců krákoravých (Vítězný: Lit. l. 4.).
Kunstovná, Karlštejnský srnec (Novodvorský: Hl. l. 3.).
Kvapil, Padající hvězdy (Šn.: N l. 45.).
Mojžíš, České dítě (Schlesinger: Pos. z B. 5.).
Plaček, Z moudrosti předkův (J. V.: Hl. l. 3.).
Rais, Povídky ze starých hradů (Novodvorský: Hl. l. 3).
Renner, Slepcův vychovanec (-ský: Lit. věst. 12.).
Rieger B., Zřízení krajské v Čechách (Kalaš: N. l. 17.; Kaloušek: H. n. 22/1).
Sládek, Skřivánčí písně (Čas 8.; Josipovič: N. l. 17.).
Sláma, Ze zápisků soudce (Vykoukal: Osv. 2.).
Soukal, Kouzelná píšťalka (Novodvorský: Hl. l. 3.).
Svoboda, Katolická reformace a marianská Družina v království Českém (Tenora: Hl. l. 3. sl.).
Šimáček, Povídky (Vykoukal: Osv. 2.).
— U řezaček (Čermák: N. l. 38.).
Šípek, Žertem i do pravdy (Josipovič: N. l. 24.).
Škába, Masopust v Soběslavi (Vykoukal: Osv. 2.).
Tuček, Potrestaná nestálosť (Novodvorský: Hl. l. 3.).
Tykač, Vaněk Všeboj (Novodvorský: Hl. l. 3.).
Václavek, Pohádky a pověsti z moravského Valašska (Libertas: Uč. nov. 4.).
Valtrová a Tichá, Národní vyšívání (P. Method: Hl. l. 3).
Váňa, Světem. IV. (Šn.: N l. 24.).
Vol'per, Ruská řeč (Broj: Č. šk. 5.).
Vrchlický, Na domácí půdě (Č.: Lit l. 4.).
Winter, Rakovnické obrázky (Vykoukal: Osv. 2.; J. V.: Hl. l. 3.).
Zeyer, Doňa Sanča (Ned. l. 27/1).
Jubilejní památník (Rak: Pos. z B. 3.).
Liliputáni (Č.: Lit l. 4.).
O ústavech polepšovacích a kárných v Německu, Belgii a ve Švýcařích (Škrdle: Vl. 5.).
O básnictví vlašském v r. 1888. (-osv-: Hl. l. 3.).
Vlastivěda slezská. I. (Klinecký: Pos z B. 4. sl.).

V. Knihopisné.

Karějev, Padenije poljši v istoričeskoj litěraturě. SPb.
Fiedler, Der russische Parnass. Anthologie russischer Lyriker. Dresd.
Freytag, Aufsätze zur Geschichte, Litteratur und Kunst. 1 2. Leipz.
Piper, Die geistliche Dichtung des Mittelalters. Stuttg.
Drumont, La fin d'un monde, étude psychologique et sociale Par.
Arnold, Essays on criticism. II. Lond.
Massey, The secret drama of Shakespeare's sonnets. Lond.

Feuilleton.

I o dub i o trn!

Črta *Frana Mažuraniće*. Z charvat. přeložil *Jindřich Ap. Mutov.*

(Č. d.) Před Čírou se zastaví, pokloní se mu třikrát, bučíc, zařve sentimentalně a zmizí.

Za ní v patách kráčí §. Eins proklepaného zákona, kroutě se jako městský floutek.

Potom kráčí »doživotní národní poslanec.« podkuřován kadidlem.

Kromě těch pak ještě několik jiných osob: lichvář, radikal atd.

Obraz se změní.

Kráva přijde na jeviště a za ní celý zástup. Přede všemi stojí § 1., chytaje ji na provaz, asi tak, jako chytají antouškové psy.

Ale kráva se obrátí a chytí nejprve §. na rohy, a potom se žene na »poslance.«

I ostatní osoby se pomíchají, někteří jsou pro, jiní contra, a tak nastane krvavý zápas.

Číro dívá se na ně zcela neutralně, — jak se to na objektivního spisovatele také sluší, — ale najednou zasáhne ho nějaký zuřivec holí do hlavy, křiče: »Kdo není s námi, je proti nám!«

V tom se Číro probudí; — bylo již ráno. Chytí se za hlavu. Ještě ho bolela od té rány. Byl jaksi omámen, ale tolik bylo mu jasno: ten sen, toť prst boží!

Ano! nejprve ho víly posestřily, potom mu ukázaly cestu, jakou má se bráti. Ach, věčná škoda, že neviděl vše až do konce! — Čertový radikal!

Hm! a co mu to uložily víly? — »Zpívej!« — bene, budu zpívati! — »Čti!« hm! a co mám čísti? Eh, to se najde! — »Piš!« oj, vilo, vilenko má, budu, budu psáti! — ale o čem? I to musí přijíti samo sebou . . .

Takto hovoře uchvátí Číro papír a péro, otevře knihu a počne znova čísti, — a četl — četl celý boží den!

Ba již i půlnoc minula, a náš Číro neustával od četby. Co pak to povídám »četby«?! Teď již Číro ani nečetl, ani nebzikal, nýbrž jenom zobal. Ano, tak zobal, jako zobají se třešně: maso vybíral, kosti zahazoval.

Tady našel pěkné slovo, jinde zase pěknou myšlénku nebo nový obrat, a to všechno poznamenával si na zvláštních lístečkách. Slovem: připravoval se ku svému novému stavu.

Bůh ví, jak dlouho by byl takto četl a psal, kdyby mu o druhé hodině po půlnoci svíčka nebyla dohořela. Chtěj, nechtěj, musil do postele! Leže na lůžku počal náš junák o tom přemýšleti, jaká to škoda, že se ještě nikdo nenašel, jenž by napsal »reglement.« dle něhož by se povídky zdělávaly. A jemu se zdálo, že by to nebylo tak těžké, — jelikož vše musí se řídití nějakými, pevnými zákony! Onť věru — čta, již na počátku povídky mohl říci: »Tenhle a tahle se vezmou,« — a vskutku se také tak stalo. Ano, ano, všecko se to rozvíjí dle určitých pravidel!

Co pak Číro takto přemýšlel, zdálo se mu, že mu něco ve tmě problyskává. A vskutku! Čírovi svitalo před očima! Pravidlo kladlo se pěkně ku pravidlu, — až Číro usnul.

Učitelka však zjemnělých mravů nám povídá, že snil! Ano, tak jest! Snil, že píše onen »reglement.« Snil . . . Ale nebudu vypráněti sen ten, jelikož Číro se rozhodl, napsati o tom zvláštní knihu.

Zanechme ho tudíž teď o samotě, abychom ho nerušili, neboť nic není nepříjemnějšího, nežli když ucítíš, jak ti genius na hlavu usedá a ty již po péru saháš, — a v tom přijde pojednou nějaký dotěrný přítel a dvě hodiny ti povídá o tom, jak ztratil jeho kůň podkovu!

Nechme tedy Číru o samotě, neboť ejhle! zrovna se probouzí . . .

II.

Toho není věru, co by spisovatel nepodnikl! On vidí skrze zdi, on slyší na míle daleko, on čte tajnosti v duši a tváři lidské; — a tak mohl jsem ti, milý čtenáři, i já pověděti vše, co se s Čírou dálo, ačkoli jsem ho od té doby, co jsem mu byl knihy zapůjčil, ani neslyšel ani neviděl.

Nediv se tomu, ani se neptej: jak? — neboť bych ti toho přece nepověděl. Toť tajemství, kterého žádný spisovatel prozraditi nesmí.

A teď k věci!

To, co jsem vám až posud vyprávěl, událo se ve čtvrtek a v pátek před svato-

dušními svátky; — minul však i boží hod i pondělek svatodušní, ale o Čírovi nebylo slechu.

Že tomu tak, dověděl jsem se v úterý ráno, vida sluhu Čírova, když nesl z města nějaké knihy.

Zavolám ho k sobě a podívám se, co to nese: »Bozár« a »Německo-francouzsko-anglicko-vlašskou fraseologii.«

»Oho! co je to? Musím se přece podívati, co Číro dělá.«

Táži se tedy sluhy, jeli pán doma.

»Ano, jest doma, ale při sobě není,« odvětí mi sluha.

»Jak to?«

»Já bych řekl, že to s ním není v pořádku.«

»A proč?«

»Čtyry dny a čtyry noci četl, a teď zase píše a hraje si s loutkami jako dítě; neslyší, ani nevidí! O těchto dvou svatodušních svátcích nebyl ani krok z pokoje. Málo jí, mnoho pije — ale co? Čaj a pořád jen ten proklatý čaj! V sobotu si koupil deset dřevěných loutek: udělal jim šaty, a teď hovoří pořád jenom s sebou samým a s těmi prokletými loutkami! Jen se podívejte, poslouchejte, už zase s sebou mluví,« pravil sluha, otevřev první pokoj. »Oj, ubohá matko má, co si s ním počnu? Jděte vy, pane Jankoviči, a rozmluvte mu to trochu! Zaveďte ho na chvíli do krčmy, ať ho ty myšlénky přejdou . . .«

Zaklepám. Marně!

E, otevru sám, když tady nedbají písma sv.!

Otevru a přistoupím k příteli. Neslyší mne. Sedí u stolu, hlavu maje oběma rukama podepřenu, hledí před sebe a čte: »houká« — »ornice« — »údolí« »cikáně« — »tryskavý« — »ovzduší« —

»Číro!« volám na něho. »Číro!« ale on ani muk! »Číro! Ve jménu . . . Číro, což pak neslyšíš?«

»Ach, ano, Ilija Šamanič, veliký ctitel! Varujte se Ilije Šamaniče! Ty, Kosaniči, hovoříš pořád v podobenstvích. Ilijo Šamaniči, ty již jako bys byl boje syt, tobě jakoby již se do boje nechtělo, Ilijo Šamaniči!«

Uchopím Číru za ramena a mocně jim zatřesu. Udiven pohledí na mne.

»Ach, to jsi ty, Jankoviči, — a odkud že, Petře Jankoviči?«

Položím mu ruku na čelo. Hoří!

»Číro, nechtěl bys si lehnouti?«

»Bůh s tebou, Petře Jankoviči, nejsem churav.«

»Eh, což pak mne oslovuješ celým jménem?«

»Tak se teď píše.«

»Ano, ale nemluví se tak.«

»Možno, možno! Našel jsem toho více již psáno, jak se nemluví.«

»A co jsi to před tím četl?«

»Víš, náš charvatský jazyk má tolik krás, že jsem se jich posud ani nenadál! To vše si poznamenávám a na paměť tomu se učím.«

»Hm. hm! A k čemu máš tu ‚Fraseologii'?« táži se »přísností vyšetřujícího soudce.«

»Ach, můj drahý, tomu ty nerozumíš, bez té nemůže charvatský spisovatel obstáti.«

»A ‚Bazar'?«

»I toho je potřebí, neboť jak bys mohl jinak mluviti o ženských šatech? Tomu všemu musí se spisovatel přiučiti!«

»Člověče, vždyť je to zbytečno! Nejsi přece žádným krejčím!«

»Tak? Nejsi krejčím! Ale jsi spisovatelem — charvatským spisovatelem! A neníliž šat na světě, co? A nejsouli ženy obyčejně oblečeny, když je popisuješ, a... A nemáli spisovatel uměť vše popsati: i co je teď, i co bude, co?«

»Ba i to, co nebylo a co nebude. To se zove historickým romanem,« pomyslil jsem si, a nahlas jsem pravil: »A ty chceš, Číro opravdu státi se spisovatelem?«

»Jak by ne? Vždyť jsem rozeným spisovatelem! Již i jméno jsem si vybral.«

»Jaké jméno?«

»Pod jakýmž budu psáti.«

»A proč nechceš psáti pod svým vlastním?«

»Chci si je jenom trochu pozměniti: budu se nazývati Cicero Anison.«

»A proč právě tak?«

»Hm! Číro nebo Cicero, to je skoro totéž. A Nosina je totéž co Anison. — jenom čti nazpátek.«

»Ale já přece nechápu . . .« (P. d.)

HLÍDKA LITERÁRNÍ.

Ročník VI. 1889. Číslo 4.

Rozbor „Slavie,“ básně Svatopluka Čecha.

III.

(O.) Charaktery osob ve »Slavii« vystupujících vesměs odpovídají požadavkům poetiky, jsouce pravděpodobny, důsledny i kontrastujíce navzájem.

Z mužských postav nejvíce upoutá zajisté pozornosť čtenářovu Ivan. Jsa Rus s tělem i s duší odpovídá Rusku svojí širokou povahou, nezůstává však při tom mělkým, jak bychom si to snadno vysvětlili při členu aristokracie ruské; on nebažil nikdy po hlučných radovánkách, šumném reji rozkoše, ale zachoval si právě proto také mysl čistou a svěží i vnímavosť pro vše vznešené a dobré, nad jiné pak lásku pro milovanou svoji vlasť. Láska tato jest mu hojivým lékem, když se byl rozloučil s Jadvigou. Co se týče smýšlení jeho ve příčině otázky slovanské, vylíčil nám básník Ivana jako přívržence té strany na Rusi, která snažíc se uvnitř o udržení všeho domácího proti cizotě na venek chce, aby mezi všecky Slovany proniklo přesvědčení jejich, že totiž jedinou spásou Slovanstva jest dokonalé a úplné splynutí všech větví jeho s Ruskem, splynutí nejenom politické, ale také jazykové a církevní. Tak ve sporu svém s Čechem žádá Ivan po Slovanstvu »na venek hrdé tělo jediné, se zbraní jednou, křížem jedním v čele, s jedinou řečí pro sluch nepřítele« (str. 85.). Při tom však Ivan nesetrvává zarputile na svém, nýbrž jest také přístupen mínění cizímu a zná si ho vážiti, jak není ani jinak možno u jinocha bažícího tak po pravdě i kráse, jakým se nám jeví Ivan v překrásné apologii všeho umění a zvláště poesie proti Vladimírovi. — A konečně všimněme si také té stránky, která nám nejvíce poskytuje příležitosti nahlédnouti do jeho nitra, jeho lásky. Jak ušlechtilým, jak vroucím, ale zase jak něžným jeví se milencem od počátku! Sám trpě bolestnou ranou, která se opět obnovila spatřením Jadvigy na »Slavii,« chce alespoň ji ušetřiti podobného bolu a proto se vyhýbá možnému setkání s ní; zase však používá s radostí vhodné příležitosti, aby osvědčil tuto lásku péčí svou o Jadvigu, když přichází s paluby především do kajuty hraběte, by jej zpravil o nebezpečí, v jakém jsou všichni cestující na lodi; konečně bez rozpaku a váhání vrhá se do moře, aby uloupil mu nejdražší poklad, Jadvigu. Jak v lásce, tak ve všem svém smýšlení zůstává stále sobě věren a stálý od počátku až do konce.

Protivy charakterů jest potřebí v epické básni, aby děj dále se vyvíjel: z různého smýšlení vyplývají totiž rozmanité kollise, jakých ve »Slavii« dosti. Tomuto požadavku básník náš vyhověl velmi účinně. — S Ivanem kontrastuje především Vladimír. Velmi obratně seznamuje nás s ním básník vylíčuje, kterak vmísil se na palubě v rozhovor Ivanův a Čechův. »Smích divný na rtu měl, jenž bledou líci těkával mu stále. Vzdor, odříkání, pohrdání, žel v úsměvu tomto snoubily své sledy.« Vladimír vylíčen jest jako zástupce podvratné strany na Rusi, která své přívržence má i ve kruzích šlechtických, tedy pravděpodobně. Ač Vladimír pochází z týchže kruhův aristokratických jako Ivan, přece duch jeho dal se drahami zcela jinými nežli duch bratrův. Z řeči, v níž dokazuje, že ničeho vlastně není na světě mimo rozkoše tělesné, můžeme si již domysliti, že trávil život evangeliu svému přiměřený: nym vším jsa omrzen a přesycen postavil se

na stranu bouřících a ničících živlův a jejich službám zasvětiti chce dary, jimiž jej příroda taktéž byla štědře obmyslila. Toho zajisté nelze upříti, že Vladimír má velice bystrý rozum i pronikavý úsudek, a mnohý z názorů jeho dosti jest oprávněn vzhledem ku prolhané společnosti nynější.[1]) — Tato lepší stránka jeho dřímá však v něm utlumena a probouzí se teprve při blížící se smrti, kterou umožniv Jadvize uniknouť ze spárů surového Petra, získává si sympathii čtenářových a jaksi se očisťuje. Projevuje pak se lepší stránka jeho ve věštbě, jakou hlásá bratru svému o budoucnosti lidstva veškerého, v jehož obrodu přisuzuje Slovanstvu nemalý úkol; v tomto proroctví trvá sice důsledně na svých opravných ideách, ale opouští zde alespoň dráhu nejhrubšího materialismu, na níž s odporem jen viděli jsme ho kráčeti. Vladimír spolu s lodníky jest jaksi folií, od které tím zářivěji se odrážejí lepé charaktery ostatní.

Hrabě je starý, pravý šlechtic polský, jehož celé obydlí, zvláště však velikolepá síň hodovní nasvědčuje tomu, že jest to důstojný potomek oněch předků, kteří dovedli sice za veselých dob u plných pohárů se radovati, ale kteří také za trudných časů znali svoje povinnosti ku vlasti, jako na př. onen předek hraběte, »když s Rejtanem chtěl stavit zrady příval pokleslou hrudí, do níž nehty vrýval — a ruská pažba tepala mu čelo« . . . (str. 42.). Vyvoliv si za manželku dívku, která mu vychovala takové dítky, jako byl Stanislav i Jadviga, založil si hrabě šťastnou domácnosť, jež však dosti záhy byla rozrušena nepřízní osudu. Hrabě žil s Jadvigou po smrti Stanislavově a manželčině docela v ústraní, odevzdán jsa do vůle božské, neboť byl horlivý a opravdu zbožný křesťan. Zbožnosť svou jeví před bojem s lodníky, kdy ve jménu Páně vyzývá všecky soudruhy ku statečnému odporu, ona zazáří v nejhroznější době, jaká mu připravena téměř už na sklonku života plného útrap a hoře, když myslí, že Jadviga jest mrtva. Výčitky, jaké v té době činí nebi, odpouštíme mu slyšíce, jak těžce osudem byl stížen. Jako Polák již plane nenávistí ke všemu ruskému, ježto dle mínění jeho ruský orel Polsku rozsápal. Nenávisť ta zvětšila se ještě hroznými ztrátami rodinnými, jež přičítá taktéž jenom Rusům. Odtud nedivíme se, když poznal v raněném Janovi Rusa, že »v hustou chmuru líc přívětivá pojednou se halí« a že nechtěl ani slyšeti o spojení Ivanově se svojí dcerou. Že se na konci mínění jeho mění, nesmíme přičísti snad na vrub nedůslednosti jeho: nestalať se změna ta v jediném slabém okamžiku, ale po celých bouřích, krutých bouřích vniterních, jimiž dobyl si nejenom práva, ale částečně i povinnosti k této změně smýšlení svého. Jsa, jak už řečeno, vylíčen jako Polák s tělem i s duší, jest již tím individualní a zároveň kontrastuje s ostatními osobami básně, zejména s oběma Rusy.

Čech vylíčen jest nám jenom několika rysy, jelikož zůstává celkem osobou dosti trpnou zasahuje účinně v děj teprve na konci básně, ale přece jest nastíněn dosti markantně. Z loučení jeho se Západem vidíme, že lne s opravdovou láskou ku své vlasti; dále objevuje se nám povahou něžnou a přítulnou snaže se nejen nabyti důvěry a přízně Ivanovy, ale také mu později za důvěru tu se odměniti svým přímluvným hlasem u hraběte. Čechovi patří úkol tento, jak jsme si už byli řekli z logické nutnosti. Trefně se také poukazuje tím na to, že Čechové byli vždy prostředníky mezi oběma svaděnými národy bratrskými. V řešení otázky slovanské jest Čech zástupcem individualnosti kmenové a hájí stále pevně toto své přesvědčení: tím kontrastuje s Ivanem i s ostatními.

K mužským postavám básně přičísti ještě dlužno obě družiny, které vystupují na »Slavii,« totiž tlum cestujících Slovanů, shromážděných se všech konců světa, který nás příjemně dojímá v ladu

[1]) Tak slova Vladimírova:
Oj, co tu škrabošek se hemží světem!
Tu maska ctnosti serafínských tahů,
tam pobožnosti maska s bledým retem,
ta s pevných zásad mramorovým klidem
a v jiné citu vznešeného plání,
posvátné snahy, vroucí lásky k lidem —
však sraž ji dolů — čiré prázdno za ní (str. 77.).

Je to zajisté mínění básníkovo, jenž zde opakuje, nač stýskal si již před staletími Ovid slovy: „fugere pudor verumque fidesque,“ co s bolem praví také Schiller, co byl sám Sv. Čech pověděl ve své „Evropě“ a co šíře a podrobně rozvedl ve své pozdější básni „Pravdě,“ jejíž myšlénkové jádro se asi v těchto slovích skrývá.

a svornosti, ale tím bolestněji ve své nesvornosti, a tlupu divokých lodníků, kteří se zmocní za nekalými účely »Slavie« a kontrastují právě s ušlechtilou družinou Slovanů, tvoříce kromě toho — jak už řečeno — spolu s Vladimírem folii postavám ostatním, jíž proti jasu jejich bylo nevyhnutelně potřebí.

Jadviga konečně jest jednou z krásných a něžných postav ženských, jakými obohatil tak poesii naši Sv. Čech, a z nichž věru nevíme, které bychom dali místo přednější. Nedostihuje sice Jadviga ozdoby trůnu danského, spanilomyslné Dagmary, ale můžeme ji asi hned po této postaviti, již blíží se svou vznešenou myslí a ušlechtilým a dobrým svým srdcem. Krásně nám vyličuje lepost jejího zjevu básník, když Ivana nechává vypravovati o dojmu, jaký naň učinila (str. 22.). Ještě jinak však básník naznačuje nám krásu Jadvižinu, když sám Vladimír, oslněn jsa čistým jejím zjevem chtěl by skloniti svou rudou korouhev k nožce její. A jaký to krásný duch sídlí v tomto půvabném těle! Však Jadviga vděčně vzpomíná si, že byla vedena ke všemu šlechetnému láskyplným slovem mateřským; a když matka zemřela, našel si již duch Jadvižin alespoň částečnou náhradu za tuto ztrátu, tož v lásce otcovské a vedle toho v poesii. Pěvcové polští svými vlasteneckými písněmi, z nichž plál oheň, uchvacovali ji tak, že nejedna slza skanula na blánu, »kde v nesmrtelném stonu z nejhlubší hloubi polských muk a běd zpěv jejich tryskl k nebeskému trónu.« Tato láska k vlasti, jíž byla odkájena i odchována, nezůstala však pouze na ústech naší Jadvigy, ale sídlila hluboko v jejím srdci a tkvěla tam tak pevně, že nebylo v něm místa pro lásku k nepříteli rodu jejího, a proto bylo nutno tuto lásku z něho vyrvati. Tato láska k vlasti objevila se slavně skutkem v tom okamžiku, kdy Jadviga odmítla lásku Ivanovu přes vřelou jeho domluvu, že »láska původ, otčinu má v nebi a duchové tká mosty nad propastí, jež děsněji než kmenů spor se šklebí.« A přece mohla býti snadno slovy těmito zviklána. Ale nicméně jest Jadviga zjevem docela pravděpodobným, neboť básník náš vylíčil nám ji jako děvu polskou, důstojnou družku těch, o nichž pěje již Vincenti Pol, že »hned po Bohu o česť dbají, o svou česť a o česť vlasti,« a s nimiž seznámil nás Ed. Jelínek svým krásným spisem o polských paních a dívkách. A při vší této nadšené lásce k vlasti zůstává Jadviga i jinak pravděpodobnou: zůstávať ženou v nejkrásnějším toho slova smyslu, ženou něžnou a láskyplnou. Jevíť se i při odhodlaném jejím odřeknutí se lásky k Ivanovi hluboký smutek dívčího srdce, které první sladký cit tento musilo udusiti, jeví se v onom duševním boji, v oné překrásné modlitbě, v níž se lásky své vzdává, jeví se konečně i v první její otázce po probuzení z mrákot ona ušlechtilosť citu, jaká jest jemnému srdci ženskému vlastní.

Jako celá »Slavie,« tak také charaktery osob jejích jsou čistě moderní. Hrdinové antičtí, na př. Homerovi, jednali nebo vypravovali si o svých příhodách beze vší stopy reflektujícího tonu nějakého: osoby naší básně ukazuje nám básník také po stránce vniterné dávaje nám v reflexích jejich nahlédati do jejich nitra a ukazuje takto, jak různě pojímali různé zjevy a věci; z této různosti mínění odvozuje pak jejich různé jednání.

IV.

O zevnější formě »Slavie« se šířeji nehodláme zmiňovati: platíť o ní táž chvála, jakou zvykli jsme slýchati při všech básnických plodech Čechových. — Pětistopý nadměrný iambus, kterým jest provedena velikou většinou celá báseň, plyne básníku našemu ku podivu lehce: zdá se, jakoby jazyk sám pod obratnou rukou jeho rád podroboval se stopě, která jest mu přece vlastně cizí. Také rýmy jsou nehledané a správné.

Epické názornosti dosahuje básník především tím, že uvádí většinou vypravováním jenom situaci, kdežto pak vede děj dialogem, čím dosahuje živosti až dramatické, dále také tím, že popisy své, i co se stalo mimo dějiště vlastní (zde »Slavii«), nechává vypravovati osobám jednajícím. Kromě toho však k názornosti nevšedně přispívají krásná jeho přirovnání a také velmi případná epitheta ornantia, která nejeví na sobě pražádné stopy hledanosti, nejsou volena pro verš nebo rým, nýbrž namanují se mu lehce jako básníku opravdovému opravdu nevšedně objasňujíce své jméno podstatné. Bohatství tropův i figur v Čechově mluvě je vůbec

známo. Co se týče mluvy básnické vůbec, chceme zkrátka jenom podotknouti, že »Slavie« naše jest jedním — a cenou ne posledním — jenom článkem celé řady plodů, jimiž básník náš učinil se o mluvu tu zasloužilým tak, jak to v plné míře uznají a ocení teprve snad časy příští: my zatím charakterisovali bychom asi nejlépe a nejkratčeji mluvu »Slavie.« obrátímeli na ni vlastní Čechovy verše a řeknemeli, že zde mluva zaznívá tak sladce,

jak slavíkovy hlásky,
jak plesné trylky skřivánčího vzletu,
jak zurkot jarní vody přes oblázky,
jak zefír, loudící se v háje klíny,
jak lásky zpěv, smích blahých dětských retů,
jak struna harfy, zvonek tamburiny. (Slav. 25.)

V.

Největší ceny dodává »Slavii« její slovanská idea i tendence. Jestli správným požadavkem, aby literarní historie ve velkých obrysech uznávala za hodna zmínky a pozornosti jenom díla, která obsahují idee nové, anebo řešící problemy veliké důležitosti, pak »Slavie« bude v historii této počítána mezi přední básně v literatuře naší, kdežto práce mající za účel jenom pobaviti čtenáře jsou vždy ceny pomíjející. Dle toho by byla ovšem tendenčnosť v poesii oprávněná, pokud není na ujmu poetičnosti, proti hlasům velmi četným, dle nichž pravé umění jest cílem jenom samo sobě. Nevšedně zajímavá jest v té příčině báseň J. Vrchlického nadepsaná »My a umění« a věnovaná Sládkovi (ve sbírce »Sonetty samotáře«), ve které Vrchlický soudí o hodnotě básní takto:

Kdys pravil jsem, že cílem samo sobě
jest umění; dnes nemohu tím zpátky,
leč vedlejšími vytočím se vrátky
a za pravdu dám sobě, jako Tobě.

Když stačí sobě, avšak v téže době,
když na skráň parnou vábí vánek sladký,
na reky muže a na lvice matky
v boj za svobodu mění ve porobě:

Tu dostává pak gloriolu svatou,
z Mus Olympu se v archanděla mění,
jenž okovy a kruhy drtí patou:

Když ku své kráse ještě lidskosť snoubí
a slzy stírá, v skutek zvrátí snění:
hvězd liliemi sám Bůh skráň mu vroubí.

Od pozoruhodných těchto slov hodláme vycházeti posuzujíce cenu básně »Slavie« po její stránce myšlénkové, po stránce idee i tendence.

Sv. Čech není z těch poetů, kteří klidně pohlížejí na vřavu celého světa, na rej a shon lidstva, sami zůstávajíce klidni při své tvorbě v tiché komnatě. On neostýchá se sestupovati v tuto vřavu, ba neostýchá se v první řadě pověděti své mínění a položiti na váhu také hlas svůj, kde jedná se o věci obecné důležitosti. Především jako pravý veliký básník ve věcech všeho lidstva a pokroku jeho se týkajících. To ukázal vedle mnoha jiných básní též v »Evropě.« na niž nejvíce zde možno poukazovati, ježto jak formou, tak sestrojením svým, tak i mnohými společnými myšlénkami »Slavii« jest nejbližší. V »Evropě« zastavil se básník nad nesrovnalostmi, jaké vládnou ve společnosti lidské, hlavně ovšem evropské, nad rozervaností její, dotýká se otázky socialní, jež otřásá jejími základy. Slovanstvo v celku bylo tam málo zastoupeno. Společnosť »Evropy,« na niž nás básník uvedl, byla cele prosáklá hnilobou, lží, a živlů dobrých, záchranných bylo tak málo, že přirozeným, ba nutným jevil se její skon. —

Jinak ve »Slavii.« Zde tlum čackých lidí je daleko větší. Také oni utrpí ztráty některé při ničivé práci elementů zlých, ale ukazují sílu a schopnosť k dalšímu životu, v němž se jim proto věští lepší budoucnosť. Básník náš dospěl ve »Slavii« proti »Adamitům« i »Evropě« k tonu a názoru mnohem jasnějšímu, urovnává poeticky všecky neshody a konejší pochyby poukazuje s pevnou vírou do budoucna. Takto teplem víry a naděje ve příští lepších časů lidstva vůbec, k němuž přispějí také Slované hřivnou nemalou, prohřívá také hruď čtenářovu: a proto »hvězd liliemi sám Bůh skráň mu vroubí.«

Ale básník náš řešil ve »Slavii« nejenom jako člověk otázky čistě lidské, nýbrž jako Čech a tudíž také Slovan též otázky, které hýbají myslícími hlavami a cítícími srdci všech národů slovanských a zvláště jejich nejpřednějších a nejdůmyslnějších mužů, řešil je tak, že jsou přístupny každému srdci. Idea i tendence jeho básně je totiž čistě slovanská, a to jest onen velikolepý význam »Slavie« u nás.

Proč právě tuto slovanskou tendenci

s takovým důrazem vytýkáme, povíme si slovy předního literarního historika slovanského Pypina, jenž dí: »Novější škola česká staví se proti starší, skromně ‚vlasteneckou' nazvané, jako na vyšším stupni stojící a fakticky stojí na vyšším stupni rozmanitosti materialu a formy, avšak stará škola v mnohé příčině věrnějším instinktem cítila opravdovou úlohu české literatury, tak na př. nutnosť těsnějších svazků s elementy národními a slovanskými. Samozrození české literatury pochází ze dvou pramenů: z rozpomínek o své národnosti a starožitnostech a z idee všeslovanského svazku. Dílo není ještě dokončeno: národnosť a poměry slovanské nejsou úplně poznané do dneška, ale bez toho poznání zůstanou Čechy materielně i mravně ostrovem, jemuž hroziti bude vždy víc a více moře germanské. Slovem, česká literatura může povýšiť se k všelidskému významu jen skutečným, obšírným studiem národního života a skrze studium a určení poměrů mezislovanských.« Potud Pypin.

Sv. Čech jest nejpřednějším z oněch řídkých básníků našich, kteří studiem národního našeho života probrali se ke studiu života slovanského. Jak pečlivé jest toto jeho studium, lze poznati ve všech téměř jeho pracích: Ve »Slavii« své určuje nám pak poměr mezislovanský poeticky, jak to učinil již častěji, i prosou. A kterak to provedl! Od dob, kdy ponejprve vyšla před více než padesáti lety knížečka pod skromným titulem »Básně,« která později rozlétla se celým světem slovanským pod známým jménem »Slávy dcera« zaněcujíc tento svět žárem posvátné lásky ku matce Slavii, od dob, kdy »Tatranského věštce zlaté znělky« rozechvěly srdce česká, nebyla u nás zapěna píseň tak eminentně slovanská a tak cenná! Starý pěvec a kněz idee veliké klesl v rov a nikdo nepěl podobně pokolením následujícím: lyra jeho osiřela. Ale tu povstal opět nový, mladý básník a vyloudil z této lyry nové mocné zvuky, podobné předešlým, ale přece zase jiné. Hymna Čechova jest již rozdílna od hymny Kollarovy, jako poměry naše od poměrů, z jakých vyrostla ona. Kollar také doufá ve světlou budoucnosť Slovanstva, častěji však proráží zpěvem jeho onen elegický ton, který jeví nám žal srdce básníkova, sklíčeného trudnou přítomností, v níž potřebí ještě mocného povzbuzování všech, aby neklesli pod tíhou nepříznivých dosud časů. Ve »Slavii« naproti tomu slyšíme již ohlas oné hymny budoucnosti slovanské, jaká z nynějších běd přece jednou zasvitne ubohému národu našemu, onoho zpěvu vítězného, jaký zapějí budoucí věkové třeba nade hroby padlých tisíců a tisíců bojovníků. Tak Sv. Čech skvěle vyhověl požadavku, dle něhož epos má nám otevírati perspektivu do budoucnosti.

Stýskává se u nás na vlažnosť obecenstva ku krásné literatuře. Ve mnohé příčině právem. Nebyla u nás ještě také »Slavie« doceněna tak, jak slušno. Ale známo jest, že největší rozruch učinila báseň naše mezi mládeží, která poznala, to že jest kniha, z níž může se nejen osvěžovati krásami básnickými, ale také poučovati a rozněcovati těmi ideami, jaké v ní jsou obsaženy. A zlaté péro, které omladina moravská věnovala básníkovi za »Slavii,« mělo býti zajisté jenom obrazem onoho péra, jakým básník vepsal svá věštná slova do všech nadšených srdcí. Poznati, že přeskromný pěvec do této básně vložil nikoli, jak pravil, »něco z toho skutečného zápalu pro věc nám všem drahou, pro věc slovanskou, který mu ji diktoval a jenž neuhasne nikdy v jeho srdci,« ale že vložil v ni celý žár lásky, jaký rozněcuje i chladnější srdce a potrvává v nich. A proto právě nestačí básníkovi »Slavie« »hvězd lilie,« ale umění jeho »dostává gloriolu svatou, z Mus Olympu se v archanděla mění, jenž okovy a kruhy drtí patou!«

My končíme své řádky slovy slavnostního řečníka jednoho, jenž pravil: »Duchové velikých básníků přirovnáni bývají k vysokým horám, jichž témě ozařuje vycházející slunce nových myšlének, kdežto na úpatí panuje ještě hluboká tma. Snad i vnuknutí prorocké o lodi »Slavii« podobá se vycházejícímu slunci, jež duch básnický dříve spatřil, ale i my se ho dočkáme . . .«

J. Kabelík.

Posudky.

Úplný kancional arcidiecese olomoucké, čili posvátné zpěvy a modlitby ku všestranné potřebě při veřejné bohoslužbě a soukromých pobožnostech. Dle osnovy kancionalu Bečákova z nařízení Jeho Em. nejdůst. arcipastýře Bedřicha z Fürstenbergů upravený. V Olomouci. 1888. (Č. d.)

B) O části zpěvné. Dříve nežli ku posouzení této části přistoupíme, chceme promluviti několik slov na dorozuměnou.

Zpěv jest důležitou částí křesťanské bohoslužby. Církev katolická neodsuzuje věřících svých při bohoslužbách k úplné nečinnosti, k pouhé passivitě, naopak dovoluje, ano přeje si, by i věřící až do jisté míry a při jistých příležitostech súčastnili se činně a samostatně při bohoslužbách modlitbami a zpěvy. Z té příčiny již od nejstarších dob zavedeny, vypěstovány a zvelebeny byly v církvi nejen zpěvy v jazyku církevním či liturgickém, nýbrž i zpěvy v jazyku lidu srozumitelném, v jazyku národním. Těchto pak zpěvův a písní užívá se po svolení, ano po přání církve při jistých příležitostech, při jistých bohoslužebných úkonech v jistých, církevním zákonem stanovených a vyměřených mezech, kdežto při jiných příležitostech a jiných církevních obřadech dovolené smí se užívati jen zpěvů v jazyku liturgickém složených. — Poněvadž tedy tyto zpěvy v jazyku národním složené jsou jaksi částí bohoslužby, tuto doprovázejíce; dále pak, poněvadž církev povždy má na mysli úlohu svou vzdělávací a ušlechťující — na ruku dávati věřícím všecky vhodné prostředky ku dosažení blaha věčného a pozývati je ke všemu, co vznešeno, co krásno jest —: proto stará se též církev o to, aby i v tomto ohledu dostalo se věřícím stravy zážívné a dobré; proto stanovila jisté požadavky, vyslovila mnohá přání, jimiž řídíti se jest těm, kdož skládají písně pro lid. A jen ty písně a zpěvy uznány bývají dobrými, kteréž vyhovují požadavkům těm.

Požadavky tyto týkají se jak textu tak i melodie.

Chtějíce vyložiti požadavky tyto, použijeme k tomu slov Františka Sušila, »auktority, proti níž vzpírati se nikomu tuším nepřipadne na mysl,« jak dí překrásně J. E. Kosina. Píšeť pak Sušil v úvodě ku překrásným hymnům církevním takto: »Píseň duchovní jest pronesení a vyjádření zbožných citů či názorný a nadchnutý výraz pobožného a bohumilého života slovem a zpěvem. Jestiť to oddychání citem v Bohu, jest to modlitba na nejvyšším a nejkrašším stupni. Píseň duchovní jest výplod bohaté sice, avšak ostražné, kárané a kázané fantasie, a tudy také chod její nemůže jiné býti povahy. Všecko, co bezměrno, zámezno, přesažito a bezpřemno jest, z ní se vylučuje. Není v ní bouřlivého rachocení, avšak ani vlačité rozsedavosti.«

Dle slov těchto žádáme od písně církevní co do textu. 1. aby obsahem svým byla církevní, v pravdě církevní, t. j. aby spočívala na článcích víry, na dogmatech, aby obsahovala čisté a správné učení církevní; 2. aby řeč její byla sice církevní, ale spolu též čistá, národní, t. j. aby byla grammaticky a syntakticky správná a všeobecně srozumitelná, by »básník řeči lidu neprznil nesprávnými formami, nesprávnými vazbami syntaktickými, aby mnohdy do básní svých nevsoukal nesmyslů;« 3. aby píseň každá byla poesií, vlastní, jadrnou, obsahu plnou, abychom tak řekli intensivní poesií duchovní, jež málo slovy poví mnoho důležitého, nikoli pak planou, jalovou a rozvláčnou rýmovačkou, pouhou rýmovanou prosou, jež »nedůstojna jsouc vznešené idee pravdy náboženské jen jako červ po zemi se plazí.« (P. d.)

F. Sch.

Pobožny Wosadnik. Modlitwy a kěrlusche (písně) za katholskich Serbow. Zrjadował a wudał *M. Hórnik.* (Z dowolnosću duchowneje wyšnosće.) Budyšin. 1889. Díl I., obsahující modlitby a pobožnosti, má 270 str.; díl II., obsahující písně církevní, domácí a pohřební, má 256 str. a 324 čísel. 8°.

Kniha modlitební a zpěvník náboženský jsou národu kterémukoli tak potřebné a užitečné, jako tělu lidskému chléb vezdejší. Tím potřebnější a užitečnější bylo a jest vydání knihy shora

uvedené pro severo-západní katol. Srby čili horní Lužičany dp. farářem srbským v Budyšíně M. Hórnikem, jelikož ve skrovné literatuře své nemají ovšem velikého výběru v knihách náboženských. Malý náklad zpěvníku »Pobožny Spěwař.« vydaný r. 1879. týmže horlivým spisovatelem církevním, jest úplně rozebrán, jak v předslově udáno. Kniha celá jest vytištěna švabachem a starším pravopisem, aby většině lidu staršího a dospělejšího vyhověla. Taktéž praktický jest ukazovatel čili rejstřík modliteb i zpěvů s dvojím přirovnáním starších písní. Před hlavními oddíly modliteb jsou krátká rozjímání a ponaučení. Nešporní pobožnosť a čtyry antifony marianské s modlitbami podány jsou v jazyku latinském i lužickém (str. 71.—91. dílu I.). Také píseň k požehnání »Pange lingua« jest v obojím jazyku (str. 47.—48. v dílu II.). Z latinské mše sv. podány jsou na str. 32.—34. II. dílu: »Gloria in excelsis Deo,« »Credo« a zpěvy »Dies irae,« »Animas fidelium« a »Libera me« k pohřebům jen v jazyku latinském. Zpěv »Domine rex« (č. 109.) podán jest v obojím jazyku. Pohřební písně zakončují vhodně celé dílo. *P. Method.*

Věstník královské české společnosti nauk. Třída filos.-histor.-filologická. Ročník 1887. V Praze. 1888.

Z 26 přednášek, které r. 1887. byly v č. spol. nauk odbývány, vydáno ve »Věstníku« jedenácte, jichž obsah zde chceme poněkud naznačiti:

Dr. V. E. Mourek: Prager Bruchstück einer Pergamenthandschrift der Klage (str. 3.—24.). O prázdninách r. 1886. nalezen byl ve farní knihovně u sv. Vojtěcha v Praze zlomek rukopisu, jehož užito bylo za desky k inkunabuli »Sermones quadragesimales a fratre Philippo de monte calerio ord. min.,« a který obsahuje zlomek německé básně »die Klage.« Zlomek tento tu vydán a připojen úvod o obsahu a stáří rukopisu, o zvláštnostech pravopisných, o poměru k jiným známým rukopisům téže básně. Pochází ten rukopis z konce XIII. nebo ze začátku XIV. století, a jest to zlomek samostatného a neznámého dosud rukopisu; líčí ve 352 verších na dvou listech nalezení mrtvol padlých hrdin Giselhera a Gêrnôta, nářek nad nimi, dále pohřbení hrdin a jich družiny ve společném hrobě, nářek Etzelův z jeho opuštěnosti, jehož Dietrich potěšiti se snaží.

Dr. Kameníček: Historia uera expeditionis anni 1556. seu de rebus gestis per Vngariam sub Serenissimo principe Ferdinando, Austriae Archiduce, authore Petro Raymundo Amadono, Med. Doctore (str. 24.—38.). R. 1556. dal sultán Soliman II. rozkaz Alimu, paši budínskému, aby se zmocnil tvrze Szigetu. Obhájci této tvrze, Marku Horwáthovi, mělo se dostati pomoci jednak od Mik. Nadaždiho a Mik. Zrinského, kteří táhli do Uher od jihozápadu, jednak od arcikn. Ferdinanda, který táhl od Vídně. O tažení těchto dvou pomocných vojsk a zvláště o bitvě u tvrze Baboče, jíž dobyti chtěli Nadaždi a Zrinský, jelikož byla na cestě k Szigetu, nebylo náležitého světla, ba byly mnohé odpory. Panu K. podařilo se nalézti v zemském archivě brněnském ve sbírce Bočkově latinský rukopis, v němž účastník výpravy arcikn. Ferdinanda, lékař Petrus Raymundus, líčí tyto události, zejména boje vojska císařského u Baboče, ústup jeho ke Kaniži, kde spojilo se s vojskem arcikn. Ferdinanda, dále tažení Ferdinandovo k Szigetu, jakož i události u Szigetu. Věnován jest tento popis událostí »illustrissimo Principi ac Dno. D. Wilhelmo, Dei Gratia Episcopo Olomucensi et Primati Morauiae.« Tento rukopis p. K. zde vydal, vylíčiv již dříve tyto události na základě Raymundova popisu v »Histor. sborníku« r. 1886.

F. Menčík: Albrechta z Valdštejna dopisy k P. Val. Coroniovi, rektoru kolleje jičínské (str. 39. až 54.). Jsou to 22 listy, ve kterých se jedná o zařízení jesuitské kolleje v Jičíně, o založení škol a konviktu tamže a pod. O listech těchto zmiňuje se již Balbín v historii jesuitské kolleje jičínské. Psány jsou česky, což Balbín vysvětluje tím, že Valdštejn neměl tehdy ještě zvláštního sekretáře. V archivu města Jičína choval se přepis těchto 22 listův, a P. Sidon opsal je ještě jednou. Později s archivem jičínským přišly i tyto knihy na zmar, i z přepisu Sidonova jen sedm jich bylo zachováno. Panu M. podařilo se nalézti v c. k. dvorním archivu malý sešitek, v němž všech 22 listů českých spolu

s latinským překladem polovice jich jest napsáno. Otisk jich, jakož i lat. překlad jedenácti z nich tu podán.

Prof. *August Sedláček:* Die altböhmischen Bestände des Oelsers Archivs (str. 54.—71.). Známý archiv olešnický byl v poslední době uložen v král. státním archivu ve Vratislavi, a tu prohlédl a vykořistil prof. S. jeho poklady namnoze dosud neznámé. Archiv tento vznikl spojením četných šlechtických archivů, jako pánů z Častolovic, pánů z Bergova, pánů z Lichtenburku, rytířů Čouchů ze Zásady atd., ale základ jeho tvořil rodinný archiv Poděbradské linie pánů z Kunštátu, který byl původně chován na hradu Poděbradech. Král Jiří z Poděbrad choval jej na hradu litickém, kde byl až do roku 1495., kdy přenesen na Olešnici. Poněvadž však tu byl nedostatečně srovnán, stalo se, že Palackému jen asi polovice listin se do rukou dostala. Prof. S. podává tu výčet všech listin Čech se týkajících (v celku 168), udávaje jich datum a obsah a roztřiďuje je zároveň dle archivů, ze kterých původně pošly. Listiny ty jsou psány jazykem českým, latinským a německým. Českých jest 81, mezi nimiž je listina ze dne 27. prosince 1370., z archivu poděbradského pocházející, nejstarší to dosud známá listina jazykem českým. Do té doby byla známa a za nejstarší pokládána listina, datovaná v sobotu první po dni sv. Franciška r. 1373., kterou známý spisovatel a filosof český Tomáš ze Štítného se zavazoval sestře své Dorotě k ročnímu platu půl šesté kopy.

Adolf Patera: Dopisy Bohuslava Balbína ke Kristianu Weisovi z l. 1678.—1688. (str. 72.—117.). V papírovém rukopise městské knihovny žitavské obsaženo jest 447 listů různých učenců, a mezi těmito listy jest také 48 listů historika a vlastence českého jesuity Bohuslava Balbína, které posílal v posledním desítiletí svého činného života literarnímu svému příteli Kristianu Weisovi, tehdy rektoru gymnasia žitavského. Patnácte listů Balbínových vydal také Kristian G. Hoffmann roku 1716. v Budyšíně, a mezi nimi také čtyři listy, které ve sbírce žitavské nejsou. Tím nabýváme 52 listů Balbínových. Ale zajisté ani to není celá korrespondence Balbínova s Weisem, zvláště z let prvých. Tyto 52 listy p. P. podává veřejnosti. Jsou velice zajímavy a důležity zvl. k jeho biografii. Jmenovitě se tu dočítáme o jeho zdravotních poměrech, o nemoci, která stihla jej 3. dubna 1679. a r. 1682., o mrtvici, která jej ranila r. 1683., tak že odtud pravá ruka a noha zůstaly ochromeny a Balbín nucen byl i listy své diktovati. dovídáme se dále o jeho spisích (Epigrammata, Origines Comitum de Guttenstein, Historica Epitome, Amplificationes, o nichžto dí, že jest to »parvulum opusculum, iuvenilis ingenii partus.« Verisimilia, Liber prooemialis, Tractaculus de amplificatione, v jednom listu také praví: mitto librum Boëmicalem meum ad nobilitatem), zvláště o Miscellaneích, které tehdy vydával, dočítáme se názoru jeho o básních, stesků do přísné censury a j. Jsou tedy tyto listy velice vítány.

Fr. X. Prusík: Plzeňský rukopis Husovy Postilly (str. 117.—140.). V plzeňském musei městském chován jest obsáhlý rukopis papírový z prvé polovice XV. stol., který obsahuje 462 str., k nimž v předu i zadu připojeno po listě pergamenovém, a konečně přídeští opět papírové. Obsahem jeho jsou různé kusy latinské a české, obsahu vesměs náboženského. Na str. 392.—451. a na zadním přídeští jest část Husovy Postilly, rovnající se straně 1.—100. Erbenova vydání. Text plzeňský a Erbenův p. spis. srovnal a různočtení v této stati podal. Pozoruhodno jest, že ruk. plzeňský nemá mnohých narážek, které se čtou u Erbena, a poskytuje mnohdy správnějšího čtení než Erbenovo vydání. Zajímava jsou zejména místa, která v textu Erbenově jsou chybna, v textu plzeňském sice správna, ale vykonána tu oprava z téhož chybného textu, který jest u Erbena: tak u Erb. 26, 22 jest: Anna, v plz. na témž místě se čte: panna, ale opraveno to z Anna; Erb. 50, 22 jest: zasazujíce, v plz. zasahujíce, ale opraveno ze zasazujíce; Erb. 86, 12: bylo, v plz. nebylo, ale opraveno z bylo; Erb. 94, 8: jíž, v plz. jimž ale opraveno z jíž atd. To ukazuje, že oba texty v nějakém vzájemném k sobě poměru býti musí. K tomuto zevrubnému srovnání obou textů připojuje p. spis. ještě otisk řeči na den narození Páně z téhož ruk.

str. 404.—406. a dvou písni s nápěvy (ruk. str. 344.—345. a 462.), totiž písně »Křesťané, z hříechóv povstaňme,« a písně »Věrni sě Bohu radujte.«

Dr. V. E. Mourek: Zpráva o cestě do Anglie a pobytu v Londýně. Cambridgi a Oxfordě v červenci a srpnu 1887. (str. 140.—154.). P. spis. navštíviv Anglii, obral si za úkol pořiditi nový opis cambridgeského rukopisu kroniky Dalimilovy a prohlédnouti katalogy rukopisů veřejných knihoven anglických, neníli tu něco jiného českého. Ale výsledek tohoto pátrání byl bohužel slabý. V Londýně v britském musei nalézá se toliko gradual, jenž nákladem Sixta z Ottersdorfu byl napsán r. 1570. P. spis. připojuje obšírnější jeho popis. Kromě toho jest český rukopis toliko v Cambridgi, t. již dříve známý rukopis Dalimilův v knihovně kolleje Trojické, jejž p. spis. také šíře popisuje. Na rukopise tom jsou připisky pozdější rukou ze XVI. stol., a zvláště na str. 188. a 192. podepsán jest »Oldrzich Sspanowſky,« patrně vlastník knihy. Na rubu prvého listu jest podobně rukou ze XVI. století napsáno jméno »Ja Beneſs z Pla(w)nicze.« Tyto pozdější připisky jsou důležity. Byla totiž domněnka, že se ten ruk dostal do Anglie s královnou Annou. Ale tyto připisky dokazují, že ruk. byl ještě v XVI. století v českých rukou a že se tudíž dostal do Anglie teprve později. Jiných českých rukopisů v Anglii není, jen některá bohemica, nikoli česky psaná. V knihovně arcibiskupů Canterburských v Londýně jest také staroslovanský kodex, obsahující skutky apoštolské, ale jak se zdá, ne příliš starý.

Dr. J. V Prášek: Dlužno li i přes nejnovější útoky přikládati authentičnosti athenské periégési Pausaniově (str. 154.—174.). Vědecká topografie staroathenská po více nežli dvě stě let se zakládala na zprávě periégéty Pausania, o jehož authentičnosti až do nejnovější doby nebylo pochybnosti. Ale za našich dob počato bráti svědomitosť a authentičnosť Pausaniovu v pochybnosť. Prvý z pochybovatelů jest Wilamowitz (Hermes XII), který se jal dokazovati, že periégése Pausaniova nezakládá se na autopsii, nýbrž na ztraceném spise Polemona Ilijského (z něhož jen zlomky se zachovaly), a že z něho zvláště popis Athen převahou jest vzat. Po Wilamowitzovi zejména Kalkmann (Pausanias der Perieget. Berlin 1886) shrnul námitky a pokusil se o důkaz, že periégése Pausaniova je snůška starších zpráv, již dán na oko ráz autoptický. Pausanias žil za cís. Hadriana, a Kalkmann snaží se dokázati, že Pausanias podává popis přístavu Peiraiea i města Athen z doby předřimské. Tyto vývody a námitky Kalkmannovy p. spisovatel v prvé části svého pojednání ohledává a vyvrací, osvětluje i nevšímavosť Pausaniovu k věcem profanním, odkudž vyložiti si opominutí staveb některých zvl. na trhu olejném. K tomuto negativnímu důkazu připojuje p. spis. i důkaz kladný, vyhledávaje z textu Pausaniova důkazů nepochybné autopsie jeho, jako je na př. episoda o Enneakrunu, vypravování o »oltáři slitování« (Ἐλέου βωμός), který není jiného, než oltář dvanácti bohů, zpráva o gymnasii Ptolemaiově atd. I dochází p. spis. k výsledku, že text Pausaniův jest authentický a zůstává i na dále podkladem při řešení topografie athenské.

Ant. Rybička: Dodavky k studii kulturní: O českém zvonařství (str. 175.—182.). P. R. vydal r. 1885. v pojednáních kr. české společnosti nauk studii »O českém zvonařství.« K ní podává v této stati některé dodatky, které po vytištění onoho spisu se mu naskytly. Mezi jiným připomíná také nejstarší zvon s českou legendou, t. prostřední zvon v Přivlicích z r. 1386.

Ferd. Menčík: Daniel Krman (str. 182.—197.). V XVII. a XVIII. století kvetla česká literatura, když již v Čechách samých téměř ladem ležela, dosti utěšeně na Slovensku, a mezi spisovateli těmi jsou i dva Krmanové, otec (žil 1624. až 1687.) a syn (1663.—1740.), z nichž zvláště mladší Daniel Krman napsal celou řadu spisů naučných i poetických. O tomto mladším Krmanovi sestavil tu p. spis. sebrané zprávy v článek velmi pěkný, v němž hojně nových věcí podáno a hojně chybných dat starších opraveno, připojiv také názvy neznámých do té doby spisů Krmanových. Ale také o starším D. Krmanovi, jakož i o celém rodu data sebrána. Nejstarší známý člen tohoto rodu jest Tomáš (v XVI. stol.), který vlastně nazýván býval

German, poněvadž byl německého původu, pocházeje z Německého Pravna na Slovensku; jméno toto pak změněno bylo záhy v Kerman a Krman.

Dr. Josef Emler: Dvě nekrologia krumlovská (str. 198—227). V univ. knihovně pražské jsou dva pergamenové rukopisy, které pocházejí z klášterů krumlovských, jeden z kláštera Klarisek, druhý z kláštera Minoritův. Obsahem svým jsou to martyrologia, a před těmito martyrologiemi jsou zápisky o úmrtích dobrodinců těchto klášterů. V nekrologii bratří Minoritů jsou zápisky nekrologické hojné a mají nad to cenu i tím, že obsahují i jiná rozmanitá udání časová i věcná; nalézá se v něm také předpis k odbývání slavnosti božího Těla. Rukopis z kláštera Klarisek má dvě části: prvá byla určena připiskům nekrologickým, druhá pak měla obsahovati obyčejné kalendarium, ale písaři činili nekrologické připisky do obou částí. Všecky tyto nekrologické zprávy obou rukopisů podávají se tu k obecnému užitku, poněvadž poskytují hojně rodopisných příspěvků z jižních Čech pro XIV. a XV. století. *J. P.*

Katolická reformace a marianská Družina v království Českém. Napsal *P. Josef Svoboda,* kněz Tovaryšstva Ježíšova. (O.)

Spis rozdělen na devět hlav. Obsah jest tento: Počátek marianské Družiny v Čechách. Bl. Edmund Kampian, první správce Družiny pražské. Husité a jiní protivníci Družiny marianské. Rozkvět a práce Družiny marianské. Heslo českých katolíků: »Nepodpišem.« Vyhození z okna, ochrana Marie Panny. Radikalní vláda v Praze. Friedrich V. v Čechách. Marianský sodal Ferdinand II. na trůnu císařském. Vítězství katolíků.

Obsah to zajisté bohatý a zajímavý. Živě se tu líčí dějiny téměř sedmdesáti pohnutých let v národě českém. Není tu žádné suchopárnosti, vypravování poutá až do konce. Nastiňuje se nám krásný obraz Družiny marianské, její vývoj, zřízení a působnosť staví se nám před oči. Družina marianská jest říkajíc červenou nitkou, která se veškerým dějem vine majíc na všecko mohutný vplyv. Jednotlivé statě vynikají zvláštní živostí, tak že účinek jejich jest v mysli trvalý. Mile poutají protivy, k nimž vždy zřetel se obrací; vypisujeť se nám rub i líc, stín i světlo, blud i pravda. Každý zajisté knihou tou se poučí a vzdělá.

Rádi uznáváme všecky přednosti spisu tohoto, ale budiž také dovoleno nám několik poznámek a tužeb. Netýkají se tak správnosti věcné: vypravování jest historicky věrno. Některé maličkosti ovšem na mysl připadnou, jako na př. vypravování o obrazu Narození Páně nalezeném ve Strakonicích (str. 160.) poněkud jinak vyličuje na př. Beckovský (II. 2. str. 294.). Jinde zase stylisace trochu nesprávna, na př. na str. 149. a 153. o Ferdinandovi, jenž nesl kříž před processím. Někde zdá nám se, že p. spis. poněkud upřílišuje, jako v tom, že téměř vše, co katolíci konali, připisuje se působení Družiny marianské. Nezamlouvá se nám také spůsob, jakým líčen rozdíl mezi husity mírnými a výstředními (str. 42. sl.). V Lukách (str. 120.) na datum listu Loheliova, nesprávno; býti má »v Louce« (Kloster-Bruck u Znojma = Louka).

Připomenouti však chceme, že s nemalou výhodou by bylo pro spis, kdyby některé částky byly skráceny, jinde však zase přidáno. Na př. hlava druhá o bl. Edmundu Kampianovi, ačkoli jest výborná a mocně čtenáře unáší, nepatří přece do díla přítomného, poněvadž líčí události v Anglii nemajíc účinku na rozvoj dějstva v Čechách. A zase velice bychom si přáli, kdyby před bitvou bělohorskou více bylo poukázáno na to, co všecko akatolická vláda direktorův a akatolíci z Moravy, Slezska a Lužic podnikali proti katolíkům. Vystouplo by jasněji na venek, že katolíci byli odpůrcům svým na počátku povstání českého vydáni na milosť a nemilosť, faktum, na něž velice málo se nyní dbá. Na př. abychom se zmínili jen o článcích, jimiž byla utvrzena konfederace všech zemí koruny české proti Ferdinandovi II. ze dne 31. července 1619. Slyšme, jaká byla ta svoboda evangelická:

Článek čtvrtý zněl: Jesuitové s jich učedlníky, jakož jsou již z království českého a sjednocených zemí vyhnáni, tak oni na věčné časy vyhnancové zůstati a jich statky k užitku zemskému obráceny býti mají, a cokoliv v dskách zemských oni zapsáno mají, to vše má býti vymazáno;

Článek pátý: Žádný král český ani

královna nemá žádný jakýkoliv řeholnický řád nový do zemí uvozovati a přijímati;

Šestý. Řeholníků statky k evangelickým kostelům a ke školám obrácené nebo přivtělené při nich zůstati mají;

Patnáctý: V duchovních věcech katolíci aby žádného vladařství neměli a sobě neosobovali;

Šestnáctý: Všickni úředníci zemští aby evangeličtí byli;

Osmnáctý: V těch místech a úřadech, kde všickni radové katoličtí jsou, aby polovic jich evangelických bylo;

Devatenáctý: Kde větší díl rad jest evangelických, tu aby všickni evangeličtí byli;

Osmdesátý devátý: Katolíkové nemají ke stavům potahováni a za stavy uznáni býti, zvláště kteří by proti evangelikům se bouřili;

Devadesátý sedmý: Katolíci vyhnanci na věčnosť ze země vyhnáni, jich statky pobrány a k lepšímu zemi obráceny býti mají;

Devadesátý osmý: Neposlušní ven ze země vyhnáni býti mají.

Články tyto jsou zajisté na poučenou všem, zejména pak těm katolíkům, kteří za skutek neomluvitelný prohlašují, že tolik tisíc lidí pro víru bylo z vlasti vyhnáno od katolického císaře. Co by se asi stalo katolíkům, kdyby vzpoura proti Ferdinandovi II. zvítězila? Otázku tu ať si laskavě zodpoví každý sám.

Neradi také vidíme, že p. spis. příliš jaksi šetřil s citováním pramenů. Věříme sice, když v předmluvě praví: »Dosvědčuji, že veškeré události a příklady, jež uvádím, na historické pravdě se zakládají,« ale přece měl p. spis. uváděti prameny měrou co nejhojnější. Vždyť kolikráte jen tak se může zlomiti ostří výčitce, že snadno něco tvrditi, ale nesnadno to potom dokázati. — Nelze pak také schvalovati, že p. spis. rád generalisuje. Nezamlouvá se nám říkati: Černinové, Lobkovicové, Martinici, Kolovratové, Vchynský, Schlick atd., nýbrž vždy raději bychom slyšeli, kdyby jednotlivci plným jménem a příjmením vytčeni byli. Tak by vše určitěji se jevilo.

Více péče mělo se věnovati spisu po stránce mluvnické. Brusu by neškodilo, abychom čísti nemusili: těchtýž (str. 5.); přijdouce byli milostivě uvítáni (8.); do popele (49.): zařídili sobě spolek nazvouce jej evandělickou unií (53.); bysme (149.); jako jedna bouře se přihnal Švéda Gustav Adolf (151.): vylezl jako jeden chlapec na strom (159.): vstanouc po pokoji běhá (161.): slze jej polily (167.) atd.

Nesprávno jest: jak asi po takových mučírnách vyhlíží (35.), místo: mukách: neobvyklo: dobrodinice (112.): nehezké: reštanty, žoldy se neplatí (137.). Mathes (101.).

Sloh jest živý a rázný, někde až příliš ostrý, více popularní nežli přesně vědecký.

Rejstřík osob a míst není přidán: kéž by byl k dílu druhému přidán rejstřík společný!

Jinak však zasluhuje spis »Katolická reformace a marianská Družina« největšího rozšíření. Důtklivě naň upozorňujeme: poslouží každému, kdo přesvědčiti se chce, kdo že vlastně vinen neštěstím, které stihlo vlasť naši ve století XVII. Doporučujeme dílo to co nejlépe.

Jan Tenora.

Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní, pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk. Příspěvek ke kulturním dějinám českým sepsal *Dr. Čeněk Zíbrt.* V Praze. 1889.

Ode dvou, tří let setkáváme se v rozmanitých časopisech našich s hojnými články mladistvého badatele v oboru českých dějin kulturních, Č. Zíbrta, jež svou důkladností a střízlivostí všeobecnou pozornosť budily. Důležité a velezajímavé tyto rozpravy sebrané a rozmnožené p. spisovatel spracoval v soustavný celek a vydal v knize pod názvem svrchu položeným. Obšírným titulem tím stručně naznačen, nikoli však vyčerpán pestrý a zajímavý obsah vzácného díla.

Práce, již spisovateli vykonati bylo, než se mohl dáti do spisování díla samého, nebyla věru ani snadná ani příjemná. Byloť mu potřebného naň materialu dobývati ze spisů nejrozmanitějších, a to po kusých drobtech a nepatrných zrnečkách. Počet pramenův a pomůcek, jichž se spisovatel všude dokládá, jest věru až úžasný. Jak sám v předmluvě podotýká, »bral v universitní knihovně dle Jungmannovy »Historie literatury« a Jirečkovy »Rukověti« knihu za knihou, rukopis za

rukopisem, doplňuje mezery knihovny jmenované knihovnou musejní a jinými,« vypisoval z četných monografií starých i nových o jednotlivých městech, probádal archivy pražský, třeboňský a jindřichohradecký, prohledal přečetné časopisy a novější spisy v obor kulturních dějin spadající nejen české, nýbrž na přirovnanou i jinoslovanské a cizojazyčné.

Z drobných těchto zpráv a zpráviček tak pracně nasbíraných zbudoval nám spisovatel důkladné dílo vědecké slohem jadrným a lahodným, že milo se jím probírati nejen odborníku, nýbrž každému čtenáři, který se chce poučiti o nejdůležitějších stránkách kulturního života našich předků. Naše církevní a národní slavnosti, zvyky a obyčeje, zábavy a pověry mají ve spise Zíbrtově celou svou historii od nejstarších dob, kdy se v písemných pramenech nejdřív o nich zmínka činí, až po naše časy, kde spisovatel poukazuje ke zvykům nynějším, nad to je srovnávaje s jinoslovanskými a cizími. Takovým spůsobem vypsal nám spisovatel slavnosti roku církevního, posvícení, výroční trh, žně, přástky, bytosti mythologické, staročeské pověry, slavnostní jídla a m. j.

Postup Zíbrtova díla béře se pořádkem roku občanského, počínaje novým rokem a konče vánocemi. Nám by se lépe podobal pořádek roku církevního, jestiť na př. doba adventní toliko přípravou k vánocům, a nejeden obyčej v advent počínající o vánocích končí.

Úprava knihy je sličná, cena, 1 zl. 80 kr., mírná. Stránky mají nahoře nadpisy, každá levá »Čeněk Zíbrt,« každá pravá »Staročeské výroční obyčeje.« Toť zcela zbytečno, lépe bylo tu označiti stručným heslem obsah celé stránky. — Na konec připojen obšírný rejstřík věcný, dle něhož snadno nalézti každou jednotlivosť, o níž v knize pojednáno.

Znamenité toto dílo Zíbrtovo doporučuje se svým důležitým obsahem všem knihovnám škol středních a učitelským. Jsouc pak při vší vědeckosti psáno slohem popularním a lahodným dojde snad vůbec zaslouženého odbytu a nezůstane nakladateli na skladě jako již tak mnohé důležité dílo vědecké. Kéž naše obecenstvo aspoň tím spůsobem uzná svědomitou snahu nadějného badatele a povzbudí jej svým účastenstvím k další práci v oboru u nás posud tak málo vzdělávaném!

F. Bartoš.

Malé historie ze života staročeského od *Dra. Z. Wintra.* Ve Velkém Meziříčí. 1888. „Mor. bibl.," pořádá *Fr. Dlouhý.* R. V. č. 1.

Nový p. pořadatel »Mor. bibliotheky,« mluvě o směru, jakým též bráti se bude praví, že hlavní zřetel bude míti ke spisům popularně poučným a dovolávaje se slov Sobotkových slibuje, že to činiti bude »spůsobem lidu srozumitelným, slohem jednoduchým, svěžím a mluvou jaksi hravou, čipernou a nikoli suchoparně učenou.« Věrným uskutečněním jeho programu a slibu jsou jmenované Wintrovy historie. Známe již déle Wintra z jeho zajímavých črt, ve »Světozoru« od několika roků uveřejňovaných, z jeho »Starobylých obrázků z Rakovníka« i odjinud, a potěšili jsme se, že »Moravská bibliotheka« jeho získala a že zase něčeho nového z dob starých se dovíme. Pravíme nového; neboť jako kroj předků svých již jen v museích nalezáme, tak i spůsob jejich života jest nám pomalu již novotou, které se dovíme od badatelů starožitností. Kdo se nikdy neprobíral těmi zaprášenými a plesnivými pozůstatky archivův obecních, tomu zdáti se bude, že »Malé historie« jsou holými výňatky z památných knih, a to tím více, že Winter osoby jednající nechává mluviti řečí doby jejich, že jim ponechává spůsob a postup myšlének a své úsudky obyčejně jen na konci odstavce, úsečně pronáší: kdo však někdy již v archivech pracoval, podiví se Wintrovi, že ze chladných, suchoparných a často jen nepatrných poznámek v knihách obecních tak rozmarné a tak poučné obrázky nakreslil.

Čtěte hned první historku:

»Š t ě d r ý d e n v r a d n i c i s t a r o m ě s t s k é« a uvidíme, co utvořil Winter z pouhého seznamu jmen těch, kdož r. 1612. o štědrém dni na staroměstské radnici vánočkami poděleni byli. Poví vám, kdo dostal »húsci,« proč ji dostal, poví také, proč mnohý nedostal, ač dostati měl.

Většina historek následujících jsou jako zápisky kriminalní, a tu spravedlivě podány světlé i stinné stránky bývalého práva. Tak ukazujeli črta »V ú k r o p ě

»Sladovnickém« krutosť práva, řekli bychom, rychtářského, pak předchozí obrázek

»Lounské figurky« soudcovský věhlas pánů na rathouze a jejich praktický rozum osvědčují. Prosím vás, kolik lidí láme si dnes hlavu buď doma nebo na říšské radě, jak omeziti pijáctví a různá zla jím zaviněná? Páni Lounští již před 300 léty jediné pravý lék znali: muži opilci, jenž ženu i děti týral, uloženo, »aby šenkovních domů do čtvrti léta prázden byl,« jinému »až do plného roku.«

Myslíme také, že by i dnes pro mnohou obec bylo dobrodiním, aby nějací páni lounští »rychtáře se všemi konšely dali do tuhé vazby za tou příčinou, že jsou hanebných a neřádných hříchův, obzvláště cizoložstva . . . nepřetrhovali, nýbrž i sami některý z nich toho něčeho podobného proti Pánu Bohu se dopouštěli.«

Historka »Pro Žižku« uvádí čtenáře do Litoměřic, tehdy — r. 1516. — českých, ve chvíli, kdy celá obec na obranu proti Němcům do města se deroucím se usnesla, »by žádných Němcův a cizozemců nepřijímali do města a sousedství,« protože by tito jen »k různici a nesnázi a strach k pozdvižení a ke zkáze byli.« Ovšem nyní jinak. Ostatek historky líčí výprask, jejž si litoměřičtí husité utržili od katolíků v Ústí.

Historie »Co povídá nejstarší kniha rakovnická« udává již nápisem obsah svůj: směs všeho, co pisateli nebo pisatelům památným se zdálo; tedy trhy domů, jest též černou knihou, má zprávy o knězích, zprávy pro dějiny cechů, povídá, jak vrchnosti týraly poddané a p. Ve stati této zdá se nám, že utuchla poněkud spisovatelova snaha, proplétati výpisky z knih starých vlastními úsudky a je spojovati hravě; zde spokojuje se téměř pouhým vypisováním, což jistě zajímati může Rakovnické, ale jiné čtenáře méně, poněvadž jim to přispůsobeno není.

Z »Pražských muzik,« uveřejněných r. 1887. ve »Světozoru,« poznáváme, že »kunšt muzikářský« pěstovali již před 300 léty lidé tak různého braku jako nyní: jedni pro svoji zálibu, jiní z řemesla, a tito že již tehdy bývali svárliví, žárliví, truňku milovní a že u nich nebývala acceptatio personarum, kdo zaplatil, tomu hráli, a kdyby to sám rarach byl. Spisovatel je roztřiďuje na troje: ouřední — řekli bychom městští — jenž hrávali ku poctě pana purkmistra a pánů konšelů, pak šumaři, jinak kejdaři »neřádní hudebníci, kteří jen podloudně v Praze hráti mohli,« a konečně hudba cechovní »kumpanije,« v níž spojili se měšťané, sousedé kunštu muzikářského, aby zamezili konkurenci. Dovídáme se také, jakých upotřebováno nástrojův a ceny jejich.

»Na Turka« líčí nádherný a okázalý odjezd Maximiliana II. r. 1566. na Turka. Čerpáno z archivu pražského a ze strahovského. Kronikářsky věrně a podrobně popsáno, jakého císař měl koně, jak se točil na něm, kolik »houfů« jelo před ním, kolik za ním, kolik v každém »rejtharů, hofšicarů, Španělův, edelknábů,« jaký jejich oděv byl atd. (O. p.) *J. H.*

Mezi dětmi. Obrázky z dětského života milé mládeži české podává *Julius Skuhravý*. V Praze. 1889.

Knižka tato, našim dětem za vánoční dárek vydaná, obsahuje 19 pěkných dřevorytin z několika ročníků »Světozora« vybraných, jež většinou zobrazují rozmanité, veselé i vážné výjevy ze života dětského i rodinného. Skutek tento vydavatelstva »Světozora« velmi schvalujeme i přejeme si, aby se častěji opakoval; konáť takový výbor přiměřených pěkných obrázků v rukou dětských služby velmi dobré. Ale taková obrazárnička stačila by dětem sama sebou, netřeba než přidati pod obrázek náležitý podpis a ponechati pak dětské obrazivosti volné pole, aby si sama zobrazený na rytině děj zosnovala a rozvinula. Taková zábava bývá dětem pravou rozkoší, a milo jest pozorovati je při ní. Jejich vnímavá mysl a čilá obrazivosť, zvláště když jich celá společnosť pospolu, celé příběhy z obrázku vybásňuje a o každé osobě, o každé věci zobrazené něco pověděti umí. Poskytovati takto dětské obrazivosti přiměřeného povznětu nelze tedy než schvalovati.

Při této však sbírce obrázkův úlohu vykladače, které, jak řečeno nejlépe ponechati bylo dětem samým, vzal na se p. Jul. Skuhravý, a provedl ji, bychom hned zpředu svůj úsudek pronesli, velmi chatrně. P. Skuhravý měl nejprve po-

vážiti, že jsou jisté hranice mezi uměním malířským a básnickým, jichž jim navzájem překročiti nelze, že má tedy každé svůj zvláštní obor, a jedno druhému že se nemá všetečně plésti do řemesla. Špatný by to byl věru obraz, k jehož porozumění potřeba by bylo veršů básnikových. P. Skuhravý ku každému obrázku vybásnil, či vlastně vyveršoval nějaký příběh, který se k onomu většinou hodí jako pěsť na oko. Tak na prvním obrázku, provedeném výtečným štětcem Dvořákovým, spatřujeme tři roztomilé tvářičky dětské. Dvě starší sestřičky nesou nejmladší »andělíčkem.« Děti vykračují si květnatou lučinou, v srdcích nevinná radosť a vzájemná láska, na tvářích líbezný dětský úsměv. P. Skuhravý vybásnil z toho »Dětské slasti,« i vypravuje zevrubně, jak děti naučivše se celý rok ve škole když konečně dočkaly prázdnin, od rána do noci po poli běhají a se veselí až do únavy:

S veselým a rozjařeným líčkem
unavených uchopí se pak, —
k domovu se nesou andělíčkem, —
než se spánek na jich snese zrak.

O této unavenosti a ospalosti čtveračivý úsměv čiperného »andělíčka« na obrázku nic nepovídá; — vůbec malíř umělec na sto honů za sebou nechal veršovce diletanta, kterýž se s ním neměl dávati v závod.

Bývá to neklamnou známkou poetisujících diletantů proti básnikům umělcům, že se v ničem neumějí mírniti. Jejich poesie bývá samá hyperbole, samé nadsazování a upřílišování. Tak vede si též p. Skuherský, kterýž mimo to ještě za každé vhodné i nevhodné příležitosti na děti pouští strach kantorské metly.

Na druhém obrázku »Mlsálek,« hošík to as osmiletý, přikradl se ke stolu prostřenému, od něhož hosté právě povstali, a prohlížeje si zbytky na stole pozůstalé, spatří tam ve sklenicích nedopitky vína. Což tu přirozenějšího, nežli že v hošíku vznikne touha okusiti také, jak přece to vínečko chutná, jež si páni hosté tak pochvalovali, on pak »zdravou« vodou za vděk vzíti musil. Této své přirozené zvědavosti čiperný hošík pustí uzdu, nerozvažuje dlouho, co z toho pojde či nepojde. I vyobrazil nám ho tu malíř, an si statečně ze sklenice nahýbá. Ale co všecko náš básník o »Malém mlsálkovi« umí vypravovati! Poslyšme:

Hodný hošík je náš Jaroslávek malý,
při tom také pilný, pečlivý i dbalý.
Do školy rád chodí a tam sedí tiše,
pilně pozor dává, pilně čte i píše;
tatíčka i matku, svoje učitele
poslouchá i rád má nevýslovně vřele (!).
A přec, milé dítky, v srdečku se jeho
chyba jedna skrývá, jež už mnoho zlého
natropila dětem, které zvyk ten mají,
že, jak hošík náš, si rády zamlsají!
Mlsný Slávek náš je jako ta kočička!
Hle, jak šuká, hledá, — všecka zvedá víčka, —
ohlíží se kolem, zda tu nikdo není,
před nímž za to snad by hanbou v uzardění
klopit musel oči a se stydět celý (!),
že tu slídil, lízal, jak ten kocour smělý! —
Smějte se mu, děti!! — (!)
Povím ještě více! —
Na cukr, hrozinky chodí své matince,
do sklenic i hrnců potají se dívá,
kde co najít může pro svá ústa chtivá.
Ale když je lapen při takovém pychu (!),
věru, že mu není dvakráte do smíchu (!);
neb tu svižná metla krutě bez milosti (!)
Slávkovi pak často na záda se hostí (!).
A tu mlsák malý slibuje a prosí,
oko se mu v pláči usedavém rosí;
slibuje, že mlsat nikdy víc již nechce! —
Ó což o to! V strachu slibuje se lehce!
Však my uvidíme, jestli hošík malý
ve slibu svém asi bude vytrvalý?! (!)

Na takového něco umělec malíř jistě ani ve snách nepomyslil, a poděkoval by se tuším za takový výklad, za takové pojímání svého obrázku.

Srovnávajíce obrázek za obrázkem s textem p. Skuhravého, všude se přesvědčíme, že veršovec náš ani jednomu obrázku náležitě neporozuměl, že tedy docela něco jiného vybájil, než bylo v intencích umělcových. Zastavme na důkaz toho aspoň u obrázku 13. Je to rozkošný humoristický genre našeho J. Věšína. Slovenský klučina stojí tu pod kopcem se sáňkami. Na hlavě má sice beraničku a na nohou »tatínkovy juchty,« ale ostatní oblek jeho skládá se z pouhých plátenic a z košile se širokými rukávy, kteráž se nad to všecko z plátenic vykasala. Že mu v tomto úboru dosti »čujno« jest, netřeba dokazovati. Ale toho náš klučina nedbá. Sáňkovati se s kopce dolů a táhnouti zase prázdné saně nahoru, jest mu rozkoší, jež mu ani nedá pociťovati zimy. Než ta si konečně přece našla jeho Achillovu patu; zašla mu za nehty. A co náš hrdina? Žene i tu na ni útokem: dýchá si do

hrsti, žmolí ruku o ruku, a konečně ji přece dostane zpoza nehtů ven, — a bude se sáňkovati dále. To nám zcela zřetelně hlásá bystré očko klučinovo, kterým pohlíží za svými kamarády na kopci. Podepsáno tu umělcem »Zašlo mu za nehty,« a není věru ani toho třeba, rozkošný obrázek poví nám sám všecko.

P. Skuhravý z tohoto otužilého čipery udělal »Neposluchu,« o němž toto bájí:

Karlík malý, známý neposlucha,
jen co školní zavřely se dvéře,
již tu, — sotva popadaje ducha, —
skokem opět na toulky se béře.

Ač je zima, sníh se k zemi snáší,
ač ho kašel bez ustání trápí,
nic ho od potulek neodstraší,
třebas noha ve blátě se stápí!

Hoj, což teď, kdy napadly zas sněhy!
již si sáňky z kolny rychle béře,
aby zimní hojně užil něhy (!),
třebas z trestu pak spal bez večeře!

Matka volá, po synku se shání!
Ale Karlík venku již se brodí,
k lesu v saních (?!) vesele uhání,
a to radosť nezměrnou mu plodí!

Ale aj, proč v běhu již se staví,
proč se domů navrací as s pláčky?!
Vždyť ho toulka přece neunaví,
proč dnes již se vrací ze klouzačky!?

Hle, jak dechem ruce svoje zhřívá!
Bolesť jistě trápí ho as jaká?! (!)
Jindy teprv, když se venku stmívá,
k domovu jej hlad jenom přiláká.

Ale dnes jej mráz potrestal krutý (!),
za nehty mu zima vlezla tklivá (!)!
Jak tu stojí v pláči, — nepohnutý (!),
jenom ruce pod kabát si skrývá!

Však již sáňky do kouta zas nese, —
v teplé jizbě zkřehlé zhřívá údy;
teď ví dobře, po takovém plese (!)
bolesti že přicházejí trudy (!)!

Nechybělo, než přirýmovati ještě v 9. sloze, že kašel 2. sloky za pokutu »neposluchovi« změnil se v nezhojitelné souchotiny, a moralka slavila by své triumfy. — Co tu naveršováno, o tom všem na obrázku ani pohádky. Sáňky klučinovy, obrácené směrem opačným, nikterak tomu nenasvědčují, že se náš Janko (nikoliv Karlík!) »domů navrací,« o nějakých »pláčkách« na tváři jeho neznamenati ani stopy, rukou si pod kabát neskrývá, vždyť ho ani na sobě nemá, v teplé jizbě skřehlých údů také nezhřívá, an stojí v širém poli! — A čemu konečně celé to tragikomické rýmování, jež svou frasovitou nabubřelostí až trapně dojímá? Což jest to tak hrozným zločinem, projeděli se klučina na sáňkách, třebas mu při tom za nehty zašlo?

A jako v celku, tak i v jednotlivostech veršovec náš velmi rád nadsazuje a upřílišuje: »Jenom někde nestavil se asi (anděl s dárky vánočními), tam kde chatrč polozbořená, tam kde v bídě kruté, ve zoufalství s hochem malým chudá bydlí žena.« — Myška po všech koutech šustí, slídí, obrací vše v rub. — Komedianti přišli do vesnice:

Po návsi bubnu rozléhá se znění,
až okna řinčí ve všech chalupách,
ve vísce všecko v němém udivení,
vždyť hlas ten zníva ohně na poplach.

»Šturmujeli« se kde na buben »ohně na poplach« (!), nevíme z vlastní zkušenosti, ale kdyby na krásně z té příčiny na návsi zabubnovali, sotva by asi lidé civěli v chalupách »v němém udivení,« nýbrž běželi by ven, podívat se, kde hoří.

Řeč je frasovitá, strojená, jak už z podaných ukázek patrno. Mnohá slova i vazby jsou dětem nesrozumitelny: Vánoční dobo tak čarovné něhy (str. 5.). Již si sáňky z kolny béře, aby hojně užil zimní něhy (28.). Sotva večer štědrý minul v sladké chvíli, sotva v blahé upomínky sletí, již tu opět nová radosť pílí oblažit ty naše milé děti (7.). Zazníva tu v lesů ve útrobě jejich jásot divoký (20.). Tam kde temných tajeplných lesů prostírá se širá nevyzpytná tiš (20.). — Dlouhytánské periody, jaká jest na př. na str. 22. »A když zemi pokrývají sněhy . . .,« jejíž předvětí se vleče osmi verši, nejsou také ozdobou poesie dětské.

Že se taková strojená, nepřirozená, nepravdivá poesie diletantská nehrubě stará o zákony psychologické, toho důkazů podává hojnosť každá stránka těchto rýmovaček. Hned začátek první »básně,« »Dětské slasti,« zní takto:

S Bohem školní lavice i síně,
s létem, plným půvabů a krás,
po zimě, jež vlekla se tak líně,
prázdniny se navrátily zas!

Kdo jak živ slyšel kterého školáčka na počátku prázdnin takto reflektovati o

školních lavicích a síních, o půvabech letních, a zvláště o líné zimě, tou dobou dávno vymizelé z paměti dětské?!

Nehodlali jsme vytýkati všech vad a nedostatkův, jimiž veršíky p. Skuhravého oplývají, nýbrž jenom některé jich druhy. Tušíme však, že i to stačí na důkaz, jak málo se tyto rýmovačky hodí našim dětem, jimž by se vůbec dle známého výroku nemělo podávati než co nejlepšího. To není živná strava dětskému duchu, toť hubená špitální polévka.

F. Bartoš.

Urbánkova bibliotheka paedagogická.

Sv. CXL. „O ústavech polepšovacích a kárných v Německu, Belgii a ve Švýcařích." Sepsal *Josef Kousal,* představený král. č. zemské polepšovny v Kostomlatech. (Zpráva vys. výboru království Českého.) V Praze, 1889. Str. 60.

Ačkoli národ náš na evropském poli kulturním čestně závodí, přece v oboru filantropie jest hodně pozadu. Vždyť, až na pražskou ochranovnu, nemáme podobného ústavu, jakými Švýcarsko, Německo, Belgie jsou téměř pokryty. Na Moravě aspoň německý klášter sester sv. Hedviky v Nezamyslicích přijímá za mírný plat sirotky, jakož i sirotčinec v Novosadech u Olomouce, řízený a téměř vydržovaný prof. Drem. Davidem, podobné bohumilé skutky koná. Nic nám tedy neprospívá, že máme znamenité dílo filantropické z péra M. Červinkové-Riegrové, jakýmž literatura německá, belgická, švýcarská se pochlubiti nemůže, dílo se pochvalně přijalo, ale účinek pranepatrný… By v této na výsosť důležité otázce humaní pokrok byl, pověřil zemský výbor království Českého Josefa Kousala, představeného polepšovny v Kostomlatech, aby shledl ústavy polepšovací, ochranovny (ústavy pro útlejší mládež zanedbanou, zpustlou, od 8.—14. roku, po případě i pro přečin potrestanou) v Německu, v Belgii a ve Švýcařích. Jako výsledek té cesty jest spisek, o němž řeč.

Z pojednání Kousalova patrno, že své věci rozumí, vystupuje při rozličných ústavech se svým samostatným míněním, udávaje, co se mu líbí a dalo by se u nás zavésti, ostatně ústav zařízený dle návodu p. spisovatelova nejlépe by dokázal, na kolik jeho názory, nám se zamlouvající, by se osvědčily. Resumé vědecké cesty Kousalovy je toto: malé ústavy švýcarské se systemem rodinným repraesentují naše budoucí vychovatelny, jež exsistují u nás posud ve dvou, ve třech embryonech. Belgické se pro naše poměry nehodí, ježto jsou vlastně trestnicemi s troškem větší svobody; k nimž kloní se i ústavy německé, které jsou systemu hromadného — s klassifikací dle stáří a částečně dle moralní individuality.

Znamenitou zprávu Kousalovu zemskému výboru království Českého, adressujeme my zemskému výboru markrabství Moravského, zvláště našim poslancům, aby nás konečně zbavili mladých pijavic, táhnoucích krajem jako saranče stěhovavá, žijících z mozolů pilných lidí.

J. V.

Liliputáni. Kus českého života z roku tohoto. Vylíčiti se pokusil *Nejmenovaný Autor.* Ve Vídni. 1889. Str. 279.

»Česká revue« zakončuje ve své literarní bilanci za rok 1888. zmínku o Sv. Čechových »výletech pana Broučka« slovy: »Není pochybnosti, že také satira je dovolena, než jen ve výminečných případech; užívali se jí však pravidelně, bojujeli se stále v komické masce, je se obávati, že kárané zlo se neodstraní, nýbrž že se ještě podporuje. Stanovisko, kdy autor si dělá smích ze všech… by básník… měl míti jednou navždy přemoženo.« — O několik stran dále ohlašuje týž list svou premii »Liliputány,« jež prý »znamená v nynější literatuře české jedinou a první belletristickou metlu na všecky poměry našeho veřejného života. Ve vědomí, že satirický tento roman svým obsahem sám každému se doporučí, zdržujeme se vší vydavatelské reklamy…« Kdo zná výlety p. Broučkovy z vlastního názoru a srovná si dvojí ten výňatek zmíněného listu, ký div, že zatouží pokochati se slibným dojmem nového spisu, neméně epochalního? Nám se požitku toho dostalo tou měrou, že nemůžeme o zajímavé knížce nepromluviti několik slov. Podklad dějový udáme jen několika rysy.

Vojtěch Hladovec nabyl v Americe spůsobem nemálo dobrodružným celých dvou milionův i vrací se do své české vlasti, aby svými dollary apoštoloval „pro slovanskou myšlénku." Nemáme sice ještě „ani řádné a plnitelné theorie slovanské myšlénky," ale Hladovec jímá se ji

prováděti zrovna prakticky. Chlubí se nejednou, že zná naše poměry jednak z názoru svého, jednak z veřejných listův, ale by pracoval jistčji, béře si na pomoc vůdce zajisté na výsosť povolaného, Jaroslava Dubského, studenta a „tak prostředního spisovatele, jehož si nikdo nevšiml." Ten vede jej předem mezi literaty, jakého asi braku, suďme dle jejich shromáždiště. „Kolem zvenčí jest plno nelibého zápachu, jehož původ pozdní noční pijáci zaviňují a uvnitř pak je hůře jak v nejhorší putyce." Jediným kladným výsledkem celé té dlouhé noční pijatiky s literaty „u černého kozla" jest pro „slovanskou myšlénku," že „starý opposičník" Orel jejímu apoštolovi naznačí za východiště činnosti zdárné český venkov, kde prý „nalezne dosud dochované ty idealy, se kterými se u nás tak šťastně začalo." Nalezl je pěkně dochovány! V Horlíně byl svědkem velkolepé národní slavnosti ve prospěch „Ústřední Matice," jež končí deficitem; ve Vlastislavi vyhodí jej pro přílišnou horlivosť z „Měšťanské besedy," ana právě konala svůj dýchánek — u karet; v Hlubotlukách vmísí se mezi dvacet ubožáků, kterým jakýsi Žblabuňka nadšeně přednáší, kterak jest se ve příčině uherských bagounů postaviti na stanovisko čistě národní a eminentně státoprávní; v literarní jednotě ve Králově odhlasují účastníci — několik vypasených měštěnínů — po duchaplné přednášce prof. Brabce, že nalezená popelnice pochodí z dob před Kristem, a pak honem dají se do „maxla." — Nejlépe ještě vypadne věc v Žabokrcích; tamtě se náš hrdina šťastně zasnoubí s Šárkou, dcerou „hamižnébo chamčivce" Skříponě, který byl po vlastislavském vyhazovu přijal Hladovce pode svou hostinnou střechu — a Dubský stane se milionářovým švakrem in spe, ač své nejmilejší vlastně ani neviděl. Idealista Hladovec odkládá svůj plán, jejž po tak důkladných týdenních informacích uznává na ten čas za nesplnitelný, do neurčitého budoucna, a co tyto řádky píšeme, jest prý na svém dvorci ve Vlastislavi kandidatem purkmistrovství, okresního starostenství a bohdá i obojího poslanectví; „odvyká svým bývalým zásadám, což u nás není ničím novým ani nečestným." —

Výzkumné cesty Američanovy budou se snad někomu zdáti trochu krátkými a hodně povrchními; poroku takovému nadběhl však autor komposicí svého díla, kdež upraveno vše tak, že se Hladovci za každým druhým krokem namitne nějaký deus ex machina, který mu poskytne příležitosti k dalekosáhlým reflexím. Sem náleží na př. básník kosmopolita Chardon, an dověděv se o Hladovcových zámyslech, metá před ním okázale svůj cylindr do řeky; krejči a švec, kteří nestojí k slovu; »selský kníže« Brázda, jenž podlehnuv židovské lichvě sahá si na život; »prononçovaný vlastenec« a Slovan Houžvička, který jede za dcerou do drážďanského pensionatu atd. atd. Ti a vůbec kde kdo, s kým se milionář sejde, proklepávají naše nynější národní poměry po rubu i líci a kde na krásně mlčí nastrčené figurky, tam vystupuje v popředí sám nejmenovaný, skromný autor s poznámkami a úvahami břitkými, zavdy méně skromnými. A tak není divu, že se dle této knížky na celém těle národa našeho nedohledáme zdravého místečka: sama choroba, modřina, rána a rozjitřená jizva. Od politiky až po hospodu, od literatury po loterii, od poněmčilé vědy až po sklepnické »diškerece,« od záložen a jejich výborův až po modní látky šatové, od zlaté slovanské Prahy až po nebohé Žabokrky — nic po nás není: všude nízkosť, špatnosť, zištnosť, nerozvážlivosť, cizáctví, směšnosť, — slovem liliputánství. A že spisovatel snad nepohrává jen laškovně, vizme na př., v jakém světle nám ukazuje hranol jeho lícně život v »matičce Praze.«

„Pražan se jinak baviti nedovede nežli v hospodě u piva, jehož vypije tolik, až víc nesnese. Na úpravu místnosti a na slušné chování valně nedbá a v hospodě bývá největším jeho potěšením, když je odtud někdo vyhozen." „Však bohužel Praha nemá jiné tepny společenského života mimo hospodu a probíhající silou toho života jest pivo, a to mnoho piva, jež koření ještě více jalových řečí a planého povídání, jemuž skutek utek'. Všechen „ruch" české veřejnosti zakládá se vůbec vlastně na návštěvě hospod, v nichž nejlepší nálada panuje tak k půlnoci..." „A místnosti ty a takové navštěvují a v nich si hoví skoro všechny vrstvy pražského obyvatelstva, které se ve své většině slušně upraveným hostincům ve pravém slova smyslu vyhýbá a v takovýchto zaneřáděných, zanedbaných a nezdravých místech, která se za maštale a ne za shromáždiště pro lidi hodí, si libuje..." (str. 35. sl.).

Sufficiat! Koho podobné »rozczarowanie« těší, tomu »Liliputáni« najisto přijdou vhod. (O. p.) *Jos. J. Vejchodský.*

Dalibor. Historický roman od *Václava Vlčka.* Nové zpracování. (Č. d.)

Takové produševnění látky dějinné zasluhuje rozhodně chvály. Proto však nemůžeme neviděti některých nedostatků ve způsobu, jakým spisovatel dějinnou látku romanu svému přispůsobil. Na první čtení hned zarazí nás nedostatek děje, jevící se nápadně v první části romanu, v kapitolách I.—XXIII. Děj vlastní, totiž bouře selská vzbuzená Daliborem, počíná se kap. XXIV. Považímeli, že ku vlastnímu, hromadnému hnutí lidu, jež romanový Dalibor zamýšlel, vůbec ani nedošlo, objeví se povážlivý nepoměr mezi světobornými zámysly Daliborovými a sku-

tečnými jeho úspěchy. Tak obšírně vypisované, takovými obětmi vykoupené obrození mysli Daliborovy na základě nejlepších a nejvznešenějších idei, končí se bez účinku, dříve ještě než Daliborovi možno bylo síly své rozvinouti. Bohužel, namítne někdo, ale stalo se tak. Tehdy však, byla by naše odpověď, látka nevyhovuje dobře velikolepé koncepci, nevyhovuje záměrům uměleckého díla. Dojem je týž, jako kdybychom o dítěti nějakém četli ve knihách osudu, že jemu souzen jest život plný slávy, plný světobornýcb činův, a dítě to přece by zemřelo dříve, než by vyrostlo z let chlapeckých. Každý svého štěstí strůjce. Dalibor, veliký bojovník, jenž, osnuje s Janem povstání lidu po celých Čechách, měl býti též prozíravým státníkem a politikem, on, jenž úmyslně rozdmychoval bouři selskou, zastav se ho směle proti p. Adamovi, měl v rozhodném okamžiku jeviti se pánem okolností a neměl se státi jejich obětí. Dějepis by mohl přestati na takovém Daliborovi, jenž počínaje prováděti veliký záměr svůj, na samém počátku díla stal se obětí nešťastné náhody. Ale umělecké dílo nemůže nikterak spřáteliti se s myšlénkou, že pouhá nešťastná náhoda stala se hrobem velikých a vznešených záměrů Daliborových. Nepoměr ten mezi příčinou a účinkem obstojí v dějepise, nikoli však v uměleckém díle, jež by v tom případě rozhodně kázalo uchýliti se od pravdy historické. Taková nešťastná nehoda na př. učinila konec dalekosáhlým záměrům pana Mikuláše z Husi, ač i tu nebylo by umělci nemožno najíti pojítko nějaké mezi povahou hrdiny a předčasnou jeho smrtí. Ale při Daliborovi ani toho nebylo třeba. Historicky dokázaný nezdar záměrů básníkem jemu přikládaných ovšem změněn býti nemůže; ale může povaha Dalibora jinak pojata býti, tak alespoň, aby mezi ní a osudem Daliborovým bylo nějaké příčinné spojení. Bylli, jak se ne bez práva domníváme, i v jiných věcech spisovateli vzorem Goethův »Götz v. Berlichingen,« v té věci zejména bylo záhodno následovati mistra. Oba děje i osudem hrdin i v jednotlivostech jsou sobě velmi podobny. A přece Goethův Götz valně se liší od Vlčkova Dalibora. Jest ovšem pravda, že rysy Dalibora v pověsti a v dějinách jsou velmi neurčity, přece však sem tam něco naznačeno jest, z čeho bychom na jinou povahu Dalibora hádali, než jak Vlček jej vypisuje. Čteme u Palackého v »Děj. nár. čes.« (V., 1., p. 391.): »Dotýkáť tato událosť onoho Dalibora, jehožto jméno a konec tragický, nikoli však skutky a viny, zachovaly se v paměti a v ústech národu českého až podnes.« Také v pověsti svrchu uvedené mocně vystupují takové rysy, jež nám Dalibora jeví jako dravce zuřivého, smrtí Jankovou podrážděného, jenž násilím, jistě po zoufalých bojích přemožen jsa, v železné kleci na hrad pražský dovezen byl, a i ve věži soptil touhou po pomstě, až němá hrůza žaláře jej otupila. Proti tomu Vlčkův Dalibor, vymknuv se ze předsudků stavu svého, stal se nadšeným ctitelem ideí Husových a Žižkových, jež sice proti běhu tohoto světa prakticky provésti se snaží, ale dokázati je a krev svou pro ně vycediti bohužel od spisovatele popřáno mu nebylo. Tak Vlčkův Dalibor podobá se poněkud kandidatu nesmrtelnosti, kterého, dříve nežli na dráhu nesmrtelnosti nastoupiti mohl, stráž veřejné bezpečnosti se zmocnila a neškodným ho učinila. Slyšíce jméno »Dalibor« očekáváme pásmo hrdinských činův a dobrodružství, svědčících o překypující bujnosti rytířského pychu, o neúmorné síle pěsti a vášní, o neskrocené mysli a bohatýrském vzdoru, něco, čehož ohlasem jest výrok Daliborův na str. 5.: »Zahejříme sobě častěji s mečem, častěji s pohárem v ruce!« Na to očekávání jest v Daliboru děje příliš málo, on vzbudiv bouři selskou, před našima zraky jen osvobodí Jana, uprchne ze zajetí litoměřického (ani to ne vlastní silou), vede lid ku dobytí Ploskovic, a když se tak stalo, šlechetností svou zuřící lid odvrátí od násilí dalšího; začež jest nám viděti, kterak vlastní otec za příměří, jednaje s ním o mír, Daliborovi úkladně vrazí dýku do prsou. Takový nemohl býti konec Daliborův. Dalibor, jak jej zná pověsť národní a jak se poněkud aspoň jeví v dějinách, nemohl se dostati do rukou svých nepřátel leda po zoufalém odporu a po skutcích takových, že krví a železem vryly se do paměti a srdce potomstva. Jen si vzpomeňme na slova pověsti: »Nic nezůstalo Daliborovi po Jankovi, než housle javorové, a když

ːadrnkal strunami, tu popadl ho vztek a touha po pomstě strašná, a hrůza o něm šla po zemi.« A o konci jeho: »Hejtmané zemští... dobyli Ploskovic. Dalibor jat i se svou čeledí. Chlapy pověsili na stromech, ale Dalibora v železné kleci dovezli do Prahy, kde ho vsadili do věže právě dostavěné. Dalibor zuřil a proklínal svět, ale ponenáhlu přemohl ho žal, i vzpomínal si na svou pustou minulosť.« Ze slov těch šlehají blesky velikých vášní, slyšíme jako lva v tenatech řvoucího, jenž marně snaží se přetrhati zrádná pouta, až konečně podlehne nutnosti železného žaláře a němému žalu. Proti tomu Vlčkův Dalibor skoro nezná vášní, on se skutkem nerozzuří ani tehdy, když mu otrocký padouch Zajíc brány otcovské tvrze před nosem zavře. Oč jinak Goethuv starý Götz! A přece měl spisovatel příležitosť vypsati nám docela jinak Dalibořův konec, kdyby byl užil zprávy pověsti, dle níž Dalibor zemskou hotovostí na Ploskovicích byl obléhán, jat i s čeledí a do Prahy odvezen. Tím více jest v duši jeho vřelých citů, velikých převratův a záměrů, jichž rozvinutí a psychologickému osvětlení spisovatel zvláštní pozornosť a péči věnuje. Jmenujeme na prvním místě lásku Daliborovu ku krásné a hrdé Lucii, jíž spisovatel užil k tomu, aby mysl Daliborovu upravil pro nastávající dojmy vnější, jež tak veliký převrat v duši jeho spůsobiti měly. Vyznáváme rádi, že v lásce Daliborově spisovatel uměl zachovati míru takovou, že důstojnosti hrdiny jeho nikde není na ujmu. Poměr milujících byl od prvního okamžiku neblahý a neurovnatelný, jelikož narazily na sebe povahy stejně silné, stejně hrdé a neustupné. Dalibor jsa nepřítelem všeho citlivůstkářství a milostného mazlení, vidí v Lucii jen svou nevěstu a pokládá za zbytečné po spůsobu milovníků lásky její dobývati. To svědčí vážné a k vyšším věcem směřující mysli Vlčkova Dalibora, ale nehodí se dle mínění našeho na Dalibora, jak si ho dle povšechného rázu doby a děje představujeme. I tu, řekli bychom, jest příliš mnoho živlu citového, kontemplativného, příliš mnoho uvažování a cítění váhavého, a příliš málo skutečného děje. Proti takové krasavici upýpané jako Lucie, předpokládaje, že se oba skutečně vroucně milují (a o tom není pochybnosti), viděli bychom rytíře Dalibora raději v jakékoliv, i v nejsmělejší situaci milostné, raději bychom ho zastihli při nějaké nerozvážnosti a opovážlivosti vítězně provedené, než aby on, milující, pouhými slovy a posuňky své milenky odstrašiti se dada, své i její štěstí zničil. Vždyť Lucie nejednou na to dychtivě čeká, by Dalibor nějakým smělejším činem lásku svou jí určitě na jevo dal, ale Dalibor nemůže přemoci rozpaky milostné (str. 71.) ani odhodlati se, třeba na úkor své důstojnosti, ke smělejšímu činu (str. 176. sl.), nýbrž poddává se hrdému vzdoru svému. Takový milenec, milujeli skutečně, nevyhrává v boji lásky, nýbrž prohrává, nedobývá, nýbrž ustupuje. Proto také sympathie čtenářovy tíhnou k Lucii, kdežto Daliborovi nepřestáváme pro nerozhodnosť jeho a nedostatek energie výtky činiti. (O. p.) *Lev Šolc.*

Láska Raffaelova. Komoedie o 3 dějstvích. Napsal *Fr. Ad. Šubert.* (O.)

Dosud tedy na zřeteli jsme měli poměr mezi Raffaelem a Agnesí, jehož rozřešení aspoň nepřispívá k tomu, aby nám vzbudilo sympathie k Raffaelovi. Sledujme nyní poměr mezi ním a Marií Annou. Všemožnou péči vynaložil spisovatel, aby duchaplnosť dámy této v jasné postavil světlo. Jest to idealní postava a jsouc i tělesnou krásou bohatě nadána není divu, že lásku v Raffaelovi rozněcuje. Po prvé zjeví se a vyslechne nepozorovaně, jak Raffael věru básnickým vzletem vyličuje vliv Říma na vývoj uměleckého ducha svého. Krásným zjevem svým, v němž jest něco z krve hellenské, okouzlí každého i samého Raffaela, jak jsme svrchu již pověděli. Jakožto strážkyně důstojnosti ženské jeví se nesouhlasic se spůsobem, jakým Imperia lichotila Raffaelovi, že mu totiž z vděčnosti tlukou zvláště srdce vděčných žen a praví ku hraběnce Castiglione: »Žena výše stojí, aby směla takovým slovem mužům lichotit,« a nemá ani u Raffaela činiti výjimku. Při tom ovšem snad trochu i žárlivosť mluví, neboť Marie Anna Raffaela miluje a neblaze nese, že se jí Agnese vyznává též z lásky k němu a že Imperie s Raffaelem si šeptá, při čemž podezíravě Marie Anna si praví: Toť

Raffael celé své pověsti. V druhém jednání Marie Anny duševní výše a zralosť při vykládání obrazů Raffaelových okouzlí tohoto tak, že tento do ní se opravdově zamiluje. Ona však i při prvém pouhém naznačování i při druhém horoucnějším výlevu lásky jeho posýlá ho k Marii Agnese, kterouž zvolil sobě za kněžnu svou, poukazujíc při tom na lásku Amora ku Psyche, jenž dokázal, že láska jeho není pouhým rozmarem, nýbrž že opravdu chce jí náležeti, jí navždy a jí jediné. Jest nepochybno, že idealní povaha Marie Anny a tak rozumná, jak se nám jeví zejména později ve scéně s Imperií, nechce náležeti Raffaelovi, pokud jej má za záletníka, a že by potlačila i svou lásku, když vidí, že by hluboký bol spůsobila Agnesi Raffaela milující. Proto jest velmi divno a skoro nepochopitelno, že později Marie Anna, ač krátce před tím ještě tázala sebe, kdo vyrve ji z pochyby a dá jí bezpečnou kotvu jistoty, že by láska Raffaelova byla pro ni jen krátkým snem a že by kterýs hrozný den změnil jej náhle v děsnou propasť, že tedy Marie Anna později na Agnesi úplně zapomíná, již ani o to se nestarajíc, zda jest Agnese její sokyní, ani o to, jak dlužno nazývati Raffaelovo chování k Agnesi, nýbrž jen radosť majíc, že Raffael zhrdnul láskou Imperie, již zda vůbec miloval či nemiloval ani neví, lásku svoji k Raffaelovi víc utlumiti nedovede. Spisovatel ovšem motivuje tento děj náhlým strachem Marie Anny z hrozby Imperie, že vymůže na základě slibu od papeže vyhnanství Raffaelovo. V tomto strachu náhlém prozradí svůj cit, oddává se Raffaelovi, čímž vyplněna horoucí jeho tužba, a nyní jen se jedná o to, jak by oba učinili Imperii neškodnou. Prostředek se najde v žárlivosti Chigiho, manžela Imperiina, jenž vyznává, že by strestal nevěru Imperiinu po případě i smrtí Imperiinou. Toho užije — Marie Anna a jmenem jejím Raffael vyhrožuje Imperii, že poví o její lásce k Raffaelovi vše Chigimu, tak že zkáza zasáhne i ji. Toho se lekne Imperie a ze strachu před manželem nejen upouští od své pomsty, ale dá se aspoň před sebou a šťastnými novosnoubenci tak zahanbiti, že pronáší jimi diktované přání i přátelství. Tím ovšem šťastně zažehnáno nebezpečí hrozící se strany Imperie. Avšak jest zajisté zřejmo, že tím spor přenesen na zcela jiné pole, zde již nejednalo se o překážky lásce Raffaela k Marie Anně hrozící, ale o nebezpečí, aby Raffael z Říma nebyl vypuzen.

Přese všechnu velmi umělou stavbu našeho dramatu o hlavní jednotný děj jakožto ohnisko soustřeďující v sobě všechny ostatní děje vedlejší přece jen jest nouze. Nemáme tu křížení a proplétání se jednotlivých dějů, nýbrž postupné rozřešení tří po sobě jdoucích sporů, z nichž každý sám o sobě jest dostatečný k dosti obtížnému psychologickému rozřešení. První jest boj Raffaela a Lorenza Medici o Agnesi, který se skoncuje jednoduše tím, že Raffael Agnesi prostě nechá. Mezi Agnesí a Marií Annou boj o Raffaela vůbec není. Druhý jest snaha Raffaela získati lásku Marie Anny a vedle toho zápas Imperie s Marií Annou; ten skončen tím, že Marie Anna Raffaela miluje a Raffael Imperii nemiluje. Třetí jest boj proti pomstě Imperiině, který v třetím jednání nastává a končí v neprospěch Imperie nápadem Marie Anny využitkovati proti ní žárlivosti Chigiovy.

Proto nám drama naše v zajímavý a slibný problem umělcova srdce a umělcovy lásky vniterně zcela nepatrně dává nahlédnouti, obmezujíc se více na rozmanitosť vnějších dějů, rychle po sobě jdoucích.

Spojítkem pak mezi nimi není, co bychom hlavně čekali, Raffaelův zápas o pravou lásku, nýbrž Imperiiny snahy získati Raffaela pro sebe s jedné strany a s druhé strany pomstychtivosť Sodomy, jenž uražen Raffaelem z umělecké žárlivosti a spíše ještě zášti jemu hledí se pomstíti. Tento štve Lorenza proti Raffaelovi, Imperie užívá též Lorenza i Sodomy proti Raffaelovi, intrikuje dále proti němu pomocí kardinala Bibienny a užiti chce i pomoci papežovy. K otevřenému zápasu však dojde teprve v jednání posledním a to vlastně jen mezi Imperií a Raffaelem, Sodoma jako pravý intrikán zůstává pěkně v zadu a jednou jen otevřeně vystoupí, chtěje místo Lorenza sám bíti se s Raffaelem. Sodomy vůbec užívá spisovatel, aby získal komický živel pro svůj děj oproti rozporům vážnějším.

Z různých úvah, jež jsme četli o komedii této, všimli jsme si výtek trhavé komposice (»Osvěta«) a nedostatku rázovitých povah (»Literarní listy«). K vůli theoretickému zájmu, jejž ostatně každá kritika má, hleděli jsme příčin tohoto neúplného vítězství, o němž se v »Osvětě« mluví, dopíditi. Nechť čtenářstvo rozhodne, zda jsme se jich dopátrali, ukazujíce k tomu, že není v dramatě našem vzájemnosti dostatečné mezi vnitřními a vnějšími spory, že tu převládá jen spor vnější, který vždy v zápětí má jen rozřešení nahodilé a nikdy neobjevuje zvláštní individualnosť osob, jejichž jednota vždy jen spočívá v jich vnitru a duši. Takové pak ukoncování vždy jen končí více méně chladem a lhostejností, kteréž snad více vězí v příčinách námi uvedených, než v mluvě Šubertově, která přece jen vůbec spočívá v oprávněné realistické snaze Šubertově i řeči napodobiti ráz doby, do níž spadá děj dramatu, která v mnohé příčině byla bombastická a rhetoricko-pathetická. Z toho všeho vyplývá, že jest tu nám jednati s prací vážnou i cennou, a od výčitky podceňování snad přece nás osvobodí náš rozbor, jímž v dílo toto vniknouti jsme hleděli. Dílo ledabylé a prostřední by za tuto práci nestálo, a nad jalové frase povšechné konečně snad přece jen se povzneseme. *č.*

Žertem i do pravdy. Humoristické obrázky a črty *K. Šípka.* Ottovy „Laciné knih. nár.“ serie IX. seš. 21.—26. V Praze. 1888.

Vedle Ign. Herrmanna přispívá hlavně K. Šípek humoristickými obrázky k osvěžení zdravého humoru českého, prostého sprostonárodních vtipův a přihrublých výrazův. Humor ten vyplývá z povahy a jednání lidí všeho druhu: spisovatel má výborný talent pozorovací a odpozoroval již mnohé slabé stránky postav, s nimiž se kdy setkal, plynnou líčení těchto křehkostí přivábí úsměv na rty čtenářův ale spolu vzbuzuje soucit v srdcích jejich pro své lidi. — Vážné črty vyznačují se výbornou kresbou osob jednajících, živým a pravdě podobným vypravováním, slohem ne sice vzletným, ale plynným a jadrným. Postavy vzaty bezprostředně ze života městského i venkovského: výborně kresleni bezstarostní mladíci, žijící »o d e d n e š k a k z e j t ř k u,« lehké pražské »s l e č i n k y z d r u h é k a d r y l y,« mravní zmalátnělosť a lenivosť pražského polosvěta. Neméně pontavy jsou jeho postavy, vybrané z vyšších tříd pražské společnosti, domácí páni a paní, dovedně vykreslen pravzor Angličana, hledajícího šestý díl světa, prostředek proti spleenu. Zná libůstky a zábavy Pražanův, ale neméně roztomile vypravuje o životě venkovském, odkudž vybral si též několik rázovitých figurek, jakou na př. čeledín Jíra, jenž na žebřinový vůz hodlá naložiti dámy, přijíždějící z Prahy na venkov; velmi dobře vyjímají se kontrasty mezi životem velkoměstským a jeho obyvateli i mezi venkovem s jeho postavami. Vedle jemně a do detailů nakreslených postav jeví se tu lepý kolorit místní: postavy, které umístil v Praze, jsou vskutku pražskými, které staví na venkov, jsou venkovany kostí i masem: různá ta místa maluje vždy případně, v Praze shledáš Prahu, líčili venkov, vidíš před sebou venkov s veškerým jeho životem. Úsloví, jež klade do úst pražským figurkám, uslyšíš skoro jen v Praze, s nápady, jež přisouzeny venkovanům, shledáš se na venkově. Jednání, děj plyne po nejvíce z charakteristiky osob a z okolností, do nichž uvedeny; tím jeví se v črtách jeho životní pravda. I když spisovatel sám ocitne se mezi postavami jednajícími, není to na újmu objectivnosti líčení; spisovatel otevřeně přiznává se ku svým slabostem. Humor jeho je právě národní, vtipy většinou nepřekročují mezí slušnosti; místy kousavá satira pojí se s jízlivou ironií. Vážné črty druhdy dojemny.

Co se týče směru Šípkova, není přítomnou sbírkou dosti vyznačen. Spisovatel hlásí se většinou ku škole realistů, ba některé črty prozrazují naturalistu, a spisovatel tepe i romantismus v »N o v e l l e z r y b n í k a«; ale jsou tu i črty s přídechem romantismu ve »F i g u r k á c h z c e s t,« ba je tu i fantastická p o v í d k a s v a t o m i k u l á š s k á, jež nejméně uspokojí mysl čtenáře, žádajícího na práci literarní trochu více než trochu nemastného, ošumělého vtipu o farářích a jejich kuchařkách. Ostatně jsou přítomné drobné črty feuilletonické napsány spíše jen k tomu, by vyloudily úsměv na rtech

zasmušilých čtenářův u šálku kávy. Jednotlivé črty nespojuje žádná nit, základní myšlénka, jednotlivý názor světový, určité stanovisko, s něhož by spisovatel vše posuzoval, tu schází. Spisovatel věrně vylíčí postavu, s níž se náhodou setkal, jež na chvilku upoutala jeho pozornosť, ale hned ji opouští, hledaje nový předmět svého pozorování, jejž stihne týž osud, jakého se dostalo předešlému. Nelze tudíž celku přičítati značnou cenu uměleckou.

Jinak řeč není dosti čistou, přeplněnať cizími, širším kruhům nesrozumitelnými výrazy, že bylo by často třeba při četbě slovníkův, abys porozuměl, co spisovatel chce říci, schází řeči též správnosť tvarů mluvnických i syntaktických. V té věci bylo třeba více píle a svědomitosti. *A. V.*

Knihovna prostonárodní.

Moravské ornamenty. Vydává vlastenecký musejní spolek v Olomouci. Na kámen kreslila *M. Wanklova.* V Olomouci. 1888. Textu str. 35. Jeden list kraslic kreslených a VIII tabulek kraslic barevných. Vel. 8⁰.

Krásný a významný to dar vánoční a novoroční rozeslal snaživý a horlivý spolek musejní v Olomouci členům i nečlenům. Již sama umělecká a velmi ladná obálka spisu v pravdě národního a vlasteneckého s titulem barevným a pestrým zamlouvá se velmi svou starožitností a bohatstvím prvotných motivů národní ornamentiky slovanské na Moravě, jako výšivek, malůvek, kreseb a kování.

V předmluvě (str. 3.—5.) vysvětluje pí. *V. Havelková* všeobecný obsah tohoto uměleckého díla, jmenovitě odkud kraslice čili vajíčka velikonoční na osmi tabulkách pocházejí. O symbolice moravských kraslic pojednává na to (str. 6.—11.) roztomile zvěčnělá bohužel *F. Stránecká.* Potom sleduje (str. 12.—31.) obšírný, důkladný a veleučený článek *Dra. Wankla* »Ornamenty na kraslicích moravských vzhledem k archaeologii« s nákresy původních prvků čili motivův ornamentových, jakož i složitých ozdob a okras na bronzech atd. Tabulka A) a B) srovnává velmi názorně a tudíž účinně ornamenty cizinské a naše vlastenecké s výkladem podrobným a pečlivým. *V. Havelková* ukončuje pak (str. 32.—35.) důstojně celé dílo »esthetickým rozborem moravských kraslic.« I končím: Vezmi, čti a pokochej se v bohatosti a pestrosti umění národního. *P. Method.*

Náboženskо-mravné vychování studující mládeže na „dřívějších“ a „nynějších“ středních školách. Právě nyní naléhavé časové úvahy o „dřívější“ a „nynější“ studující mládeži na středních školách podává *Jan K. Javůrek,* bývalý ředitel škol, nyní na odpočinku v Praze. V Praze. 1888.

V prvé části dočítáme se, s jakou přísností dbáno bylo za dřívější doby, by studující mládež zachovávala svědomitě přikázaní boží a církevní; dovídáme se, jak vychovávána byla mládež studující ve škole konfessionalní. Po té přechází p. spis. ku nynější výchově na gymnasiích a realkách. Uvádí jednotlivá přikázaní a ukazuje příklady, s jakou lhostejností, ba lehkomyslností je přestupuje nynější studující mládež. Mohlo by se snad někomu zdáti, že příliš pessimisticky pohlíží p. spis. na nynější studentstvo; kdo však poněkud zná život studentstva, uzná dojista, že nepřehání v ničem. Různými příklady ze života ukazuje, jak zhoubné má následky vychování beznáboženské. A že mládež tak namnoze se odkřesťanila, z toho viní způsob, jakým psány jsou různé učebnice, viní tím rodiče a lidi, u nichž bydlí studující mládež, bez výtky nenechává ani professorů gymnasijních, z nichžto mnozí, kde mohou vtipkují o církvi a jejích zařízeních, ale do nebe vynášejí nauky mnohých filosofů neznabohů. Sami ovšem také neplní náboženské povinnosti, leč tenkráte, když snad jim to ukládá zákon školní; tenkráte chovají se často tak, že studentstvo pohoršeno jest jejich příkladem. Dí, p. spis., jak krásný příklad dán byl by studentstvu, kdyby professoři aspoň o velikonoci přistupovali s ním ke stolu Páně. — V příčině té mohu dosvědčiti p. spisovateli z vlastní zkušenosti, jak blahodárně působí podobný příklad. Když jsem byl v sedmé gymn. třídě, byl ustanoven nový ředitel. O velikonoci přistupovali jsme ke stolu Páně, a tenkráte naskytlo se nám cosi, dosud nevídaného; nejdříve přiklekli ke sv. přijímání p. ředitel a několik starších professorů. Nikdy nezapomenu toho dojmu, jakož i toho, jak druh

šeptal druhu: »Tak má vždycky býti!« Mnohý lehkomyslný studentík přijímal pak tělo Páně s jinými myšlénkami, nežli činíval jindy.

Ze spisku vyzírá upřímná touha p. spisovatelova po nápravě škol středních, a vřelými slovy vybízí zvláště rodiče, jimž věnuje svůj spisek, by dbali dobré výchovy mládeže v duchu křesťanském. Spisek zasluhuje také vřelého odporučení, zvláště rodičové měli by si ho přečísti. Želeti jest, že není také formou tak dokonalý, jako obsahem. Naskytá se v něm mnoho germanismův a jiných vad jazykových.

Fr. Bedřich.

Časopisy.

Zábavné listy. Obrázkový časopis pro lid český. Redaktor *J. L. Turnovský.* (O.)

Práce životopisné jsou: Štěpán Bačkora, Bedřich III., císař německý, Boulanger, Císař František Josef I., Dr. Fr. Čížek, K. V. Čížek, Dr. Emil Holub, Dr. M. J. Hurban, Karel Linha, Michal Mudroň, Karel Navrátil, Rudolf Pokorný, Otilie Sklenářová-Malá, Srbská královna Natalie a její syn, Františka Stránecká, Dr. Jindř. Šolc, Samo Tomášik, Ferd. Vališ, Jindř. Vilhelm, Gabriel Žižka. K životopisům přidáno 18 podobizen. — Dále promluveno o 19 divadelních novinkách. —

Literatury dosti bylo všímáno. —

Chválíme, že na obálce »Zábavných listů« uveřejňovány byly aforismy. Těmi mnohá pěkná myšlénka mezi lid uvedena. Mnohými vybídnut k přemýšlení. Přejeme si, by od uveřejňování aforismův upuštěno nebylo. —

»Zábavné listy« jsou časopisem obrázkovým. Obrazů napočítali jsme celkem 117. Z těch jest 18 podobizen, 21 obraz zeměpisný, 11 dějepisných a 67 různého druhu, nejvíce genre. — Nejsou všechny obrazy stejné ceny. Jest jich několik i bezcenných. Poskytujeli na př. »Pěkná vyhlídka« čtenáři pěknou podívanou, nevíme.

Pěkné jsou kresby Hettešovy a Alešovy, některé Schüllingrovy, Kutinovy, Novotného, Körberovy a j. Několik kreseb přišlo k nám z ciziny: největší části z nich domovem jest Německo. Přáli bychom si, by, co pro nás lid jest, — bylo naším. Jsou sice některé obrázky, jako na př. Mladosť — radosť, Záhy k práci, Malý generál a p., velmi pěkné, ale což nemáme my podobně pěkné obrázky doma? Kdy přestane již to odstrkování domácí produkce a nadržování cizině? Buďme ve všem svými. —

Některé inicialky jsou velmi pěkné.

Úprava »Zábavných listů« jest slušná. Cena 4 zl. 80 kr. není přílišná.

Byli bychom velice potěšeni, kdyby nám bylo možno »Zábavné listy« za dobrý časopis pro lid prohlásiti. Bohužel, není to možno. Práce v tomto ročníku uveřejněné nejsou zdravou četbou pro lid. Jen málo jich bylo by možno pochváliti. Od prvního sešitu až do posledního, jehož obsah ani ve všeobecném obsahu uveden není, jehož dvě práce »Na pranýři,« z italských črt D. Derrolda a »Bludná duše,« arabeska od Ladislava Jirkovce tamže vynechány (které taktéž nic zvláštního neobsahují), shledáváme se s pracemi většinou chatrnými. Musili jsme na mnohých místech poukazati též na náchylnosť ke krvavé literatuře. Pro lid přejeme si četby zdravější, jadrnější. Při některých pracích shledali jsme místa temná, nejasná, bylo to nejvíce při překladech, tomu budiž vždy vyvarováno. Správnosť jazyková byla při různých pracích různá. — Neradi setkáváme se s některými rčeními, jako na př. bestie a p. Produkci cizí více bylo přáno místa než domácí. Tomu při časopise pro lid býti nemá. Lid má i tím bohatosť vlasti své poznávati, když se mu podá mnoho dobrých prací od domácích spisovatelů. — Doufáme, že shledáme se v příštím ročníku s pracemi lepšími, myšlénkově obsažnějšími, lidu vhodnějšími i umělecky dokonalejšími.

Stimmen aus Maria-Laach. (Č. d.) Proto novelly Turgeněvovy neupokojí rozumu i srdce řádného křesťana, byť i uměleckou propracovaností a zaokrouhleností neměly hned tak rovných v literatuře světové. Vane z povídek jeho poetický duch Goethea i Cervantesa: podivuhodná jasnosť, harmonická dokonalosť a klid zamlouvají se čtenářstvu vzdělanému, tak že Turgeněv záhy oceněn na západě kdy soupeř jeho na poli romanu

Feodor M. Dostojevskij (1821. až 1881.), básník tragické vášně, úchvatné plnosti a síly beně, chorobných povah a po-

vržených lidí, ještě úplně neznám byl. Život jeho provázen nouzí a bídou, bolestí a žalem. Dlouholeté jeho vyhnanství na Sibiři, kdež mu bylo obcovati s nejsprostšími zločinci, působilo na zasmušilou, melancholickou povahu jeho tou měrou, že pak pořád se obíral psychologickou analysou lidí ponížených, nuzných i bídných zločinců, líče napořád strasti a žal, bídu a pokoření, provinění a trest vlastního národa. Již prvým romankem, „Chudí lidé“ nadepsaným, získal si přízeň Grigoroviče, Někrasova i přísného Bělinského; již poznati pěvce opuštěných, ponížených, neduživých, básníka hrůzy a děsu, přesné analysy duševní. „Chudí lidé“ je rozmilý obrázek duševního života nižších tříd, je to — dle slov spisovatelových — „prostá povídka, jež však hluboce srdce jímá. Poznáš tu, že i nejnuznější, nejnižší, nouzí života pokořený člověk je přece jen člověkem, jehož bratrem zveme.“ Látkou podobá se Gogolovu „Plášti,“ nad nějž předčí jemností kresby povah a idealnějším pojetím. Život lidí těch podán tak věrně, živě, že čtenář kouzlem uchvácen mimovolně sleduje strastiplný život ubožákův, mezi nimiž hlavní dvě osoby, plné lásky k bližnímu a obětavosti, jako hvězdy svítí; zdá se nám, že v prostém obrazu tam podán dozvuk blahoslavenství Kristova chudých i nuzných. Vedle poeticky ovanuté, fantasticko-romantické historky s realistickým zakončením s názvem „Hospodynč,“ zaznamenati jest z doby před vyhnanstvím dvě historky vánoční, v nichž se ukázal Dostojevskij zvláštním ctitelem dětí, jichž kresby upomínají na dětské typy Dickensovy. Ruský spisovatel vyniká i nad anglického, znaje lépe lidský bol, váže si více dobrých vlastností a citu lidského, nemá však humoru Dickensova Co se týče dětských obrázků, jich věrnosti a pravdivosti, není předstižen od žádného ze svých kollegů ruských. Že věnoval tolik místa povahokresbě dětí i v dalších pracích, jde odtud, že pracuje o mravní nápravě národu svého, viděl vzor mravnosti a naivní víry u dětí a ty stále stavěl na oči čtenářstvu. (P. d.)

Různé zprávy.

Z Prahy. Vzhledem ku str. 70. t. r. žádá nás p. J. V. Sládek, abychom uveřejnili jeho prohlášení, že „o Heydukovi vždy soudil a soudí nejinak soukromě nežli veřejně.“ (25. ún.) Odvolali bychom mileradi onen výrok našeho p. dopisovatele, neboť chceme jen pravdu, avšak pan dopisovatel potvrzuje nám, že byl na spolehlivém místě takto dobře zpraven. Nezbývá nám tedy, leč oboje prohlášení to zde konstatovati.

Z Prahy. (Pův. dop.) Havlasa kdesi u Karsu, Tyrš v Alpách, kde našel hrob svůj Bozděch? Možnoli mu přáti posledního, čeho přává nekrologista mrtvým, aby jim byla země lehká? Nevěřil by člověk, aby mohl ještě dnes někdo v Praze zmizeti beze stopy! I v této spůsobě odchodu z pozemského údolí Bozděch osvědčil neobyčejnosť povahy své, nijak do poměrů našich se nehodící. Poslední léta byl pro literaturu říkajíc mrtev, jméno jeho kdysi od úst k ústům jdoucí ztratilo na půvabu, na zajímavosti, nebylo již „časové.“ Poupě nerozvilo se v tak bohatý a libý květ, jak slibovalo. Zda vinou svou? Není hezké, že se nyní všecka vina svaluje na něho. Žádal snad více než jiní, ale podával také více než jiní. Byl pravý, posvěcený básník dramatický. Že však se nedoprošoval a neklaněl, tím se do našich poměrů nehodil. U nás jest spisovatelství přes značný rozvoj svůj ještě pořád v plenkách ochotnictví, jako za let předbřeznových. Pracujeli kdo, dobrá, nepracujeli, také dobrá. Nikdo se nestará o to, aby se pracovalo, nikdo práci neorganisuje, aby v ní byl system, postupný rozvoj, aby obecenstvu se dostávaly do rukou nejen výsledky specialných studií, nýbrž také průpravy, uvedení do nich, přehledy jejich, čímž teprv by byl zjednáván podklad a interes u obecenstva pro badání podrobná. Proto u nás nemají specialní studie té přízně a nedocházejí té pozornosti, jaké si původci jejich přejí. Nemáme na př. popularní aesthetiky ani dějin krasovědy, nemáme překladů klassických děl básnických z jiných literatur a přece se divíme, že obecenstvo nemá náležitého porozumění pro umění básnické. Ovšem, poněvadž předchozí vytříbení a zjemnění vkusu schází, poněvadž nebyla zjednána žádoucí citlivosť a bystrosť oka pro detail, pro formu, poněvadž se přestává na zažívání látkovém. Totéž, jen že měrou ještě vyšší,

pozorujeme u umění výtvarného a skoro všude jinde.

Kdyby u nás již se byl uhostil pravý život duševní, kdyby také národomilství nebylo skleslo na prázdný zvuk, nebylo stalo se vítanou škraboškou, za níž se skrývá čiré sobectví a pokrytství, příslušní činitelé a jmenovitě divadlo byli by museli pokládati za svatou povinnosť, Bozděcha produkci dramatické udržeti a výhradně získati. Pravda, uzavřela se s ním smlouva, ale nátlakem veřejnosti; a jak se potom na tu smlouvu i patřilo? Jako na nutné zlo. Hrál se „Světa pán v županu“ aneb jiný kus jednou, dvakrát za rok, „Baron Görtz“ dokonce za některý rok jednou, a dosť. Za to peníze české vyváženy hojně do ciziny, jmenovitě za francouzské kusy, které po třech čtyřech představeních odstaveny na zasloužený odpočinek, tak že bylo škoda vedle nákladu též práce jich vypravení věnované. Nepřeceňujeme domácí produkce, ale když už by nám Bozděch nevyhovoval, pak ovšem nám nevyhoví nikdo. A kdo pro Bůh má se ujímati české produkce dramatické, neli naše divadlo, kdo má pečovati o vývoj a zmohutnění útlé květinky té, neli my sami? Bozděch byl zvláštní člověk, kladl větší požadavky, dobrá; ale co se činilo proň, činilo se pro nás samy, pro národ, pro dramatickou literaturu domácí. Nezapíráme, že, kdyby všichni naši spisovatelé a učenci zvláště za dob probuzení byli bývali jeho povahy, veta bylo by asi dnes po národě. Než ať se Bozděchovi klade ta neb ona vlastnosť za vinu, tolik jest věc jistá, že se neodcizil národu ani jeho písemnictvu, jakož viděti z jeho pozůstalosti. Byl pomlouván, odstrkován ledakde z egoismu jiných, nenašel ani při zřízení Národního divadla žádného úřadu, ač jej k němu jeho znalosť literatury dramatické a divadla opravňovala v řadě přední, avšak on pracoval přece klidně doma pro svůj lid, a tož se vzácným u dramatika sebezapřením. My máme mu za zlé toliko to, že nesvěřil aspoň tisku své práce, z nichž nyní jedna, „Spoutaná“ dokonce přišla ve ztrátu! Ba ani svého „Světa pán v županu“ nedal nikdy vytisknouti, byv přece sám svědkem plného úspěchu jeho doma i v cizině. Než marny tu vzdechy, marné nářky. Nikdo už nám Bozděcha nenavrátí, nikdo také jemu už nic nenahradí. Česká historie literarní zas je bohatší o černý list, o kus tragiky; škoda jen, že té tragiky, těch černých listů je v ní tolik, jeden za druhým! Samý zápas, samá slza, samé utrpení! Za ty dary ducha, kterých uštědřeno talentům, a za to blaho, které šíří, trpkosti jim zakoušeti bývá příliš mnoho. Φθόνος θεῶν? T o l i k v š a k b y p r o b u d i l ý a s e b e d b a l ý n á r o d m ě l s e p o s t a r a t i, a b y n e j l e p š í d u š e v n í p r a c o v n í c i j e h o z b a v e n i b y l i a s p o ň t r u d n ý c h s t a r o s t í o e x s i s t e n c i.

Feuilletonista „Hlasu národa“ projevuje podobné přání, mluvě o Jaroslavu Vrchlickém, a klade to za úkol budoucí Akademie, aby umožnila Vrchlickému bezstarostnou exsistenci hmotnou, by takto všechen čas a všechny síly mohl věnovati písemnictvu. Téhož byli bychom přáli Bozděchovi; bylo by se teprve ukázalo, co takový genialní člověk by byl mohl vytvořiti za příznivých okolností. A téhož také bychom přáli *Svatopluku Čechovi*, u něhož opět jasně se ukazuje, jak málo si národ s k u t k e m váží svých největších duchů za jich života. Povídky jeho teprve po 10 letech po druhé se vydaly, „Slavia,“ „Hanuman,“ „Pravda“ atd. pořád trvají při prvním vydání. Po smrti jeho ovšem bude několikadenních slavností národních, řečí, desk, pomníků nadbytek — za života jeho však se nechává v trapné krisi i časopis jím redigovaný. Vynikající přítel literatury naší drsnými slovy se pronesl o věci takto: „Což by nebylo možná zabezpečiti Čechovi aspoň nějaký důchodek stálý? Nebylo by lze najíti v celém národě českém sto lidí, kteří by věnovali po stovce, a tisíc po desítce? Toť by bylo 20.000 zl., na úroky uloženy jsouce byly by jakou takou zálohou pro nemoc a budoucí stáří. Takových lidí (míní se též Bozděch) měl by se „Svatobor“ ujímati důkladně a ne peníze vydávati na podporu . . . . výletníků, kteří pak písemnictvu ani nevydají účtu ze svých cest, neřkuli, aby mu z nich poskytli trvalého zisku!“ Najisto pak zůstává neomluvitelno, že v celé národní, společenské, umělecké i vědecké organisaci naší se posud nenašla synekura, která by básníkovi ubrala starostí všedních a usnadnila tvůrčí práci jeho. A přece v básnickém sadě svém od nejstarších dob národ neměl ještě pěvce zvuku tak účinného, lahodného a vytrvalého jako jest Svatopluk Čech. Nevyvyšujeme ho nad básnické genie jinonárodní ani ho s nimi neměříme: mluvíme toliko o písemnictvě domácím, a tu — ať už hledíme na jeho krásnou prosu nebo na poesii — vždy k témuž dospíváme úsudku. —

Vaše kritika Sládkových „Skřivánčích písní“ zde mile překvapila. Neustálým vtipko-

váním o „moravské kritice," jíž mnozí NB. ani neznají, vypěstilo se domnění, jakoby moravská kritika jen vše odsuzovala. Toho se nedbá, jak značný jest odběr knih na Moravě, kdežto v Čechách ani nejlepší kniha na Moravě vydaná jako Brandlův Glossář, „Život Dobrovského" nebo Bartošovy „Písně," téhož „Lid a národ" neb „Naše děti" v celém království nenajde sto odběratelů! Mnohým jest hlavní věcí vtip; kdo pak by se trudil přemýšlením o povážlivých úkazech! Ale ten kdo přemýšlí, dojde k týmž výsledkům, jako ovtipkovaná moravská kritika. Pojednou Astyanax v „Národních listech" a Igor i X. Y. v „Hlase národa," řečníci v Uměl. Besedě i Neruda ve feuilletonech (hned loni) uznávají a dotvrzují to, co hlásáno na Moravě od horlivých a upřímných vlastimilův a knihomilův už před lety. Než vraťme se k Bartošově kritice. To dlužno konstatovati, že od nikoho posud nebyly „Skřivánčí písně" tak rozebrány a oceněny jako od řed. Bartoše, jednoho ze sloupů „moravské kritiky." Všecky české referaty mluvily o nich, jako mluví o každé knize, dobré či slabé, frasovitě. Teď teprve se obrací všech zřetel pozorněji ke „Skřivánčím písním" zpět; teď také hned „moravská kritika" se chválí a líbí. Nebylo by však slušno zapírati, že někteří kritikové moravští nemají povolání k této vážné práci. Schází jim pro ni potřebná předprava, znalosť jiných literatur a zkrátka posvěcení. S těmi však nemají býti házeni do jednoho pytle také všichni ostatní. — Radostně asi bude uvítána zpráva, že také Svatopluk Čech chystá dárek naší mládeži: sbírku básní jí určenou. Též Ústřední Matice vydá pro ni Almanach redakcí prof. Fr. Táborského. Tak konečně se zasazuje páka na pravém místě; budeli tu s láskou a péčí pracováno od předních duchů našich, ale také hlavně od těch, lze čekati v blízké budoucnosti šťastný a kýžený obrat v chování národa k české knize. —

Divadlu ještě pořád svítí šťastná hvězda, zvláště miláčku správy opeře. Po Oněginu převzal žezlo Dvořákův Jakobín. Domácí a cizí kritikové, netajíce některých vad, jsou plni chvály k tomuto dítku Musy Dvořákovy a kladou je na přední místo mezi operními pracemi jeho. Zvláště melodiosnosť opery a bohatá i barvitá instrumentace uvádí znalce v nadšení. V činohře vyprostily se ze zakletí svého dvě domácí práce: effektní „Služebník svého pána" od F. J. Jeřábka a Zeyerova „Sulamit." Hi Welfové, hi ghibelini, zde moderní život s palčivou socialní otázkou v popředí, tam biblický děj, Šalomoun a jeho zavržený bratr, anděl (!) a řešení otázky, co je menší bolesť: zda zhrzená láska či smrť. Oba kusy byly přijaty vlídně, ba vroucně. „Služebník svého pána," který zde byl delší dobu zapovězen policejně, pohříchu opět zmizel z repertoaru, jako by jej správa byla vytáhla z archivu, „aby čert neměl za zlé," „Sulamit" byla opakována. Nelze jí upříti dramatické účinnosti. Květnatá řeč poslouchá se mile, zauzlení neděje se bez přídechu pohádkového, ale jest řízné (zavržený bratr Šalomounův stane se králem nabyv působením andělovým úplné podoby Šalomounovy. Šalomouna samého pak jako domnělého šílence vojíni poutají); rozuzlení rovněž obratně udržuje napjetí až do konce. Mezi pražskými referenty vznikl o cenu „Sulamity" jakožto dramatu spor. Přátelé realismu nehoří pro drama, přátelé poesie se jí zastávají, a oba mají pravdu, resp. pravdy část. Těší nás vyznání, že obecenstvo též má právo říci nahlas, zda se mu co líbí. Jinde se to už dávno rozumí samo sebou, že básník není bůh, aby vše bylo dobré, co činí a píše, nýbrž že vyrůstá z doby a má věděti, komu píše.

Novinka původní se objevila v posledních dvou měsících toliko jedna, rozpustilá fraška Šamberkova, „Ravuggiolo." Dramatická konstrukce její nestála autora mnoho práce, za to srší vtipy, starými a novými. Fraška byla určena rozesmáti ob čas obecenstvo, a tomuto úkolu hoví. Vyšla právě také tiskem. Za to novinek cizích si hledí divadlo pilněji; pohříchu nemá s nimi štěstí. Aféra Clemenceau od Dumasa je literarní šmejd, kus pro staré mládence, Schönthanův Cornelius Vosz pak také nenáleží mezi skvosty německé komiky, místy až zarážeje — řekněme naivností. Kus také ve Vídni čestně propadl. Proč zrovna tedy české divadlo si pospíšilo se ho ujati, nevíme. Účinné ruské kusy, k nimž nás víže ledakteré pouto, a které byly správou slíbeny, však vůbec odstrčeny, zmizely z repertoiru i z programu budoucnosti. Podobně Shakespeare. Maďarská novinka, Czikyho „Proletáři," ovšem jest jiného zrna. Má cenu literarní i uměleckou, a takovou novinkou se šíří rozhled obecenstva a tříbí jeho vkus. Celkem činohra potichu si vzdychá pod nadvládou opery, finančními ohledy asi vázanou. Praha vůbec nezapírá, že jest hudebním městem. Koncertů je tu na př. tolik, že v jich záplavě tone. Každý týden

nejméně dvěma jest obdařen. Němci při tom rozvinují horlivou činnosť; mají více ryze německých, než Čechové ryze českých. Zajímavo jest, že při jednom z oněch výhradně německých koncertů předneseny byly také „perly německých písní" a mezi tyto perly pojali si také skladbu — našeho Dvořáka! Radujte se proto Mistře Jene Husi a Ty, velký Žižko, už Vám bude veseleji v tom německém Pantheonu, do něhož Vás naši sousedé si přiosobili, když jste tam nyní dostali tak znamenitého mistra české hudby, Antonína Dvořáka!

Náklad některých časopisů českých. Aby čtenářstvo nebylo uváděno v omyl zprávou v min. č. „Hl. lit." pod tímto záhlavím uveřejněnou a napsanou podle M. Perlesova „Adressbuchu" etc., budiž zde postaveno na jisto, že „Adressbuch" tento je sestaven na základě zpráv, jež nakladateli „Adressbuchu" podávají administrace samy. „Adressbuch" se vydává pro obchodníky, aby seznali, kde a v kterém časopise lze nejvýhodněji inserovati. Rozumí se samo sebou, že administrace neudávají vždy pravdu, a tak „Adressbuch" není spolehlivým ukazovatelem, jaký náklad který časopis má. Tak na př., pokud nám známo, nemají „Národní listy" (ranník) 38 500, nýbrž jen asi 11—12.000, „Moravské noviny" v Brně ne 18.000, nýbrž jen asi 14.000, „Hlas národa" (ranník) v Praze nikoliv 8600, nýbrž kolem 5000, „Hlas" v Brně (obojí vydání) nikoli 4600, nýbrž kolem 3400, „Moravská Orlice" v Brně nikoli 3800, nýbrž kolem 1800 atd. *P.*

I. Spolkové.

Král. č. spol. nauk. Dne 5. pros. Nežli přikročeno k vyřízení předloženého programu, ujal se slova nově zvolený místopředseda společnosti, dvorní rada *Dr. Karel ryt. Kořistka,* aby připomenul veliké ztráty, způsobené úmrtím předsedy J. Jirečka, c. k. ministra m. sl. Řeč jeho pozorností všeobecnou provázená zněla asi takto:

Pánové! Dříve než přistoupíme k dennímu pořádku, jest mi plniti velice smutnou povinnosť, totiž přiložiti ku protokolu dnešní schůze truchlivou zprávu o úmrtí veleváženého našeho předsedy, pana ministra Jirečka, který po delší nemoci život svůj dne 25. listopadu t. r. v 64. roce věku svého dokonal.

Nejsa odborníkem, musím to znalcům zůstaviti, aby velké jeho zásluhy vědecké o písemnictví české náležitě ocenili; — tolik ale chci zde na jisto postaviti, že Jireček s naší učenou společností hned od počátku svého vystoupení na jeviště literarní ve spojení vešel, a že později, jakmile většího vlivu na veřejné záležitosti dosáhnul, všude, kde se k tomu příležitosť udála, zájmy naší společnosti co nejvřeleji podporoval.

Důkazem prvního výroku budiž připomínka, že již roku 1855. zprávu o první své vědecké práci a sice o prozkoumání archivu Jindřicho-Hradeckého ve zprávách zasedacích naší společnosti uveřejnil, a že od té doby až k jeho úmrtí více než 40 vědeckých přednášek nebo prací jeho ve spisech naší společnosti obsaženo jest. Následkem těchto prací byl zvolen r. 1858. za dopisujícího, r. 1872. za řádného člena a r. 1875. po smrti Palackého za předsedu společnosti, kterýžto úřad více než 13 roků zastával.

Co se týká vřelého zastupování zájmů naší společnosti, dovoluji si jenom k několika málo věcem poukázati. Jakmile Jireček se stal v r. 1871. ministrem vyučování, byla to jedna z prvních jeho myšlének, aby oběma nejčetnějším a nejvíce pokročilým národům slovanským v rakouské říši, totiž českému a polskému, zřízen byl útulek bezpečný pro vědecké práce a badání; pročež naší společnosti nabídnul značné subvence od státu s nadějí na povýšení naší společnosti na akademii, ovšem pod podmínkou změny našich stanov. Nabídnutí toto tenkráte přijato nebylo.

Když pak později se stal předsedou společnosti, zastával zájmy její při každé příležitosti. K jeho návrhu podala společnosť žádosť sněmu Českému o zvýšení subvence ze 3000 na 4000 zl., kteréhož zvýšení také pomocí přímluvy jeho ve sněmu dosáhla. Později (1880.) podala společnosť opět k jeho návrhu obšírný a důkladný pamětní spis přímo Jeho Veličenstvu, ve kterémž o povýšení společnosti naší na akademii a o státní subvenci žádáno bylo. Jireček spis ten osobně odevzdal a byla tenkráte dosti odůvodněná naděje, že oslyšena nebude. Než nestalo se tak co do části první; avšak druhé části žádosti naší vyhověno bylo a značná stálá podpora státní 5000 zl. jí udělena.

Když ku konci roku 1884. stoleté trvání naší společnosti slaveno bylo, každý účastník této slavnosti mile překvapen byl řídkou u nás obětavostí velikomyslného mecenáše, který 20,000 zl. ku podpoře vědy české věnoval. Ale jenom málo kterým účastníkům známo bylo, že to hlavně Jireček byl, který spanilomyslného onoho vlastence, zároveň svého přítele, na vědecké naše potřeby upozornil a krásný tento jubilejní dar sprostředkoval, dar, který se několikráte již opakoval, tak že nyní celkem již 35.000 zl. obnáší.

A i v poslední fasi, ve které se naše společnosť právě nalezá, usiloval zvěčnělý, ačkoli již churav, všemožně o to, aby bez pohromy a bez úrazu ji překonala, aniž by se byl doby této dočkal.

Dne 17. pros. *Dr. J. Kalousek* přednášel o listinách a zápisích Bělských, které vyjdou v Rozpravách nákladem společnosti. Jsou to jednak privilegia městská z let 1345.—1708., kteráž ukazují, kterak město Bělá, založené na královském panství Bezdězském, v době předhusitské těšilo se znamenité samosprávě a rozvoji, i vyrovnalo se městům královským; když panství dostalo se do rukou soukromých vrchností, město v době pohusitské šlo pomalu nazpět, až po bitvě Bělohorské nastal úpadek rychlý a hluboký. Zápisy k vydání uchystané vytaženy jsou z nejstarších knih města Bělé (1360. až 1540.), ale týkají se blízkých vesnic, kteréž 1360. náležely pod městský soud Bělský. Objasnění, kterého se dostává těmi zápisy poměrům selským na panství Bezdězském, jest velice zajímavé a vzácné, ukazujeť se, že sedláci tamější co do osob i co do majetku požívali veliké volnosti, skoro jako měšťané.

A. Patera podal zprávu o listech, které vlastnoručně psal Bohuslav Alois Balbín v letech 1664.—1667. z Klatov, z Krumlova Českého, z Prahy, z Litoměřic a z Jičína opatu kláštera Tepelského Raimundu Wilfertovi I. a knězi kanonie Teplské, Aloisi Hackenschmidtovi. Listů těchto jest 47 a nalézají se nyní v archivu kláštera Teplského pod číslem 1288. Listy tyto obsahují mnoho dějepisných zpráv a podávají nám jasný obraz činnosti literarní našeho Bohusl. Balbína ve výše uvedených létech.

Z liter. spolku plzeňského Zprav. *J. Schwarz.* (Č. d.) O „rozumu a citu“ (v básni nadepsané „Tyran Rozum,“ „Nové písně,“ str. 96.) vypravuje Čech tuto pohádku. Oba šli vydobyt velkého světa: Cit bujarý mladík, Rozum neúhledný stařec. Napřed zůstával Rozum stranou nepovšimnut. Cit vydobyl světa. Ale tu třeba bylo tu nově vydobytou říši moudře spravovati. Rozum vstoupil do popředí, Cit vypověděn ze země. Pod vládou Rozumu svět stal se spořádaným, ale chladným a nudným. Básník na konec básně této vyslovuje přání, by světu dopřáno v něm Citu s Rozumem svorného vladaření.

Vedle otázek národního a společenského života vyskytuje se tu přece několikráte úvaha, kde básník mluví o své vlastní osobě. V pěkné básni „Vyzvání“ (viz „Nové písně,“ str. 8.) podává upřímný úsudek o svém básnickém povolání. Nikoliv líčená skromnosť, praví, která chce vylákati jen tím větši chválu; nýbrž upřímná pravdivosť nutí mne do vyzvání: „ne, nejsem poeta.“ Má píseň je ničím proti tomu, co za pravou poesii uznávám, poesii jest více, než mé zpěvy podávají. —

Tak zní tedy Čechova autokritika. Liší se značně od slov, jež pronesl antický básník o své slávě, od pověstného verše Horatiova „exegi monumentum aere perennius,“ Horatius, napsav nějakých 50 ód, vyslovuje oním veršem přesvědčení, že pro svou básnickou činnosť musí míti slávu pro všechna příští století. Nechci při tomto srovnání říci, že Horatius byl snad nesmírně ješitný a chlubný. Rozdílné to ocenění se básníka doby Augustovy a doby naší zakládá se asi také v rozdílných názorech časových. Tenkráte bylo básnění považováno za něco zvláštního a božského. Za dnů naší hyperprodukce víme, že se denně na světě mnoho tisíc veršů napíše; z nich veliká většina se do koše hodí, z těch dobrých, jež se tisknou, mnoho se skoro nečte, a které se čtou, zapomenou se v nejbližším okamžiku. A co má cenu trvalou, je přece jen dílem lidským, básník je také člověk a jeho činnosť duševní něco docela přirozeného. Tak soudí střízlivý náš věk a dětinským vypadal by nyní básník, jenž — třeba sebe výbornějším byl, ze své činnosti by měl tak chlubivou radosť jako Horatius.

A pak uvažuje zase o svém žití, o tom, co zbývá a co minulo, a dává sám sobě povzbuzení: „Pryč, chmůro resignace — nejsem stár; dosud cítím radosť ze života, z přírody, dosud mne vábí společná práce i společný boj. Chci zmužile konati svůj úkol dále, až přijde chvíle poslední, kdy trosky své bytosti zlomí smrti ráz. —

Mezi nejlepší básně obojí sbírky náleží ta, jež titulována je „Vlny“ (viz „Nové písně,“ str. 108.). Básník mluvě o lodi svého života, vidí mračné nebe nad sebou, bouři kol, loď je sedrána a zviklána. Ty lesklé vlny, které jej lákávaly, vlna mladých snů, vlna slávy, rozkoše, víry — všechny rozstříkly se v nic a loď jeho bloudí v temnu. Ale po mnohém sklamání přece neupadá v zoufalosť: dosud vidí maják v dálce pláti, a tím majákem jest pravda. K ní řídí loď svého života a ji odporučuje za heslo celému lidstvu. Ať pomine šalba, frase, licoměrnosť a pravda budiž každému vodítkem. — Tato báseň obsahuje za-

jímavé vyznání. Jestliže básně takového druhu jako prvotiny *Vrchlického:* „Z hlubin" ukazují nám duševní stav mladého, nadšeného ducha, jenž životu teprve hledí vstříc, tož vidíme zase zde dospělého muže, jenž po uplynulém mládí ohlíží se zpět, počítá sklamané sny a naděje, jež mládí nutně sebou odneslo, ale dívá se zároveň na přítomné bohatství, které dosud mu zbylo. A billance je šťastná. Trochu trpkosti sice ozývá se při pohledu na to, co člověk z mládí ztrácí; ale výsledek není beznadějnosť ani tupá indifference. Duch má sílu žíti a pracovati dále, ačkoliv srovnávaje sebe s celkem poučil se ze zkušenosti, že ta snaha a práce jednotlivce je poměrně tak nepatrná, a že blouznění mladého srdce o slávě tak dětinské. V něco dobrého věří zdravý duch i dále, i když minulo horování mladické. Někdo to, věc vtělí sobě vše dobré, nazve tím, někdo oním jménem. Jeden volá víra, druhý česť, třetí krása, Sv. Čech volá: „pravda." —

Přesvědčující ton, opravdovosť, jakou ve všech těch verších cítíme, utvrzují nás v mínění, že máme v rukou tištěné myšlénky a city muže, který je nejen básníkem, nýbrž, což daleko více znamená, také povahou. Tím se vysvětlí ten mocně povzbuzující vliv, jakým jeho verše působí. — Jest to tedy celkem solidní, rozumná poesie a rozumnosť není věru nikde její poetičnosti na škodu. Pravíli Čech několikráte, že verš jeho je neumělý, nehledaný, tedy můžeme přisvědčiti pouze k druhému; umělým zajisté jest. Patrně vládne autor veršem i rýmem tak, že bez hledání stávají se u něho lahodnými a uměleckými. —

Jest patrno z toho, co jsem naznačil — (končí přednášející), že oba ty svazečky, o kterých mluvím, náležejí mezi znamenitá díla naší belletrie, a že autor jejich je zajímavou individualitou básnickou. Mnohý spis, nyní oslavovaný z reklamy nebo ze zvyku, ztratí během dlouhých let na pověsti mnoho a za 50 let budou se tomu smáti, že jsme ty a ony básně slavili; ale Čechovy spisy budou bohdá ještě za 50 let hledanou lektyrou." (P. d.).

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Kabelík.* Po příkladě let předešlých sestoupil se také letos ve „Čtenářském spolku" v Přerově kruh přátel literatury české, aby pohovořil sobě ob čas o nových zjevech literatury naší a vůbec o všem, co se týká pěkného písemnictví. Počet účastníků schůzí není ovšem letos tak veliký jako v letech předešlých, jelikož ztratili jsme odchodem některé ze členů právě nejčilejších, ale přece ještě slušný. Schůzím předsedal jako v letech minulých prof. *Oščádal,* jeho náměstkem byl *Dr. Kahovec* a zapisovatelem prof. *Bartocha.*

Ve schůzi druhé referoval prof. *Bartocha* o „Feuilletonech" Lierových. Podávaje zevrubně jich obsah shrnuje svůj celkový úsudek o tomto díle Lierově asi těmito slovy: Z celého díla tu i tam zjevný jest chvat, s jakým byly jednotlivé feuilletony pracovány; ze chvatu toho vyplývá někde povrchnosť spisovatelova a odtud se stává, že v celé knize často Lier sám sobě odporuje, jako na př mluvě o čistotě jazykové, o Pypinovi, podávaje dvojí docela různé úsudky o nynější produkci literarní a o její ceně atd. V největším svém feuilletonu nesprávně se na některých místech dotýká kritiky a ukvapeně a taktéž nesprávně mluví o napodobení poesie něm. v současné české do polovice tohoto století, pojímaje v to tedy i Kollara a Čelakovského, již přece také sem spadají. Některé věci zase při feuilletonech svědčí o bystrozraku spisovatelově; tak zvláště pochváliti dlužno přání zde vyslovené, aby se naše uměl. památky soustřeďovaly pokud možno v Praze. Po stránce formalní neměly by „Feuilletony" tak oplývati cizími slovy, v nichž si Lier přes míru libuje. — Dále zmiňuje se referent v téže schůzi o feuilletonech Blokšových, vycházejících současně v „Hlasu" a uvádí některé úsudky v nich na pravou míru.

Ve dvou schůzích násl. prof. *Krippner* obšírně pojednal o „Nových písních" Sv. Čecha. Písně tyto dotýkají se neblahých půtek domácích, plamennými slovy nabádajíce ke svornosti, kterou však nesmí se rozuměti „mrtvá tišina" („Je svornosť sestra volnosti"); v jiných trpce se žaluje na rozdrobenosť a vzájemnou nenávisť slovanských plemen (tak zvl. 23. „Věřím," jež náleží k nejúchvatnějším celé sbírky); v jiné upozorňuje básník výstražnými slovy na socialní bouři, která zlověstnými znaky se ohlašuje evropské společnosti; tam nadšeně velebí se práce; jiná je vznešenou oslavou pravdy; jinde bojuje básník proti mdlobě, chabosti, chmurnému pessimismu a skepticismu, jenž u nás zavládá; onde rozjímá o posmrtném osudu člověka atd. Obsah tedy velmi rozmanitý. Obava, že kniha sklidí hanu, jak praví básník v „Dozvuku," zůstane jistě marnou, třeba nezachoval Čech všude stejnou výši vzletu básnického. Písně Čechovy jsou a zůstanou pravými skvosty české lyriky, a vlasť jest mu za ně povinna vroucím díkem, neboť takových básní je nám nejvýše potřebí.

Dr. Kahovec v dalších dvou schůzích rozhovořil se o 1. svazku spisů hr. Lva Tolstého, vycházejících v záslužném podniku Ottově, „Ruské knihovně." Tento svazek obsahuje 7 kratších povídek, které kromě dvou jaksi spolu souvisí. Osamotnělé jsou „Albert" a „Tři smrti." „Albert" jest episoda ze života umělce hudebníka, jenž se stane z vášnivé lásky opilcem V povídce „Tři smrti" líčí se smrť tří bytostí: bohaté statkářky, chudého vozky, umírajícího na stanici mezi lidmi cizími, a konečně stromu poraženého. Smrť zvl. vozkova je vylíčena velmi dojemně a velmi obratně provedena jest i spojitosť všech tří smrtí.

V povídce „Statkářovo jitro“ vylíčen jest mladý statkář, který chce mezi svými sedláky prováděti reformy, ale shledává své úsilí marným. Slabší práce jsou „Zápisky markerovy.“ Něchljudov pohříží se v městě do víru rozkoší, zvl. věnuje se hře a konečně se zastřelí. „Ze zápisků knížete Něchljudova“; obsahuje episodu z cest Něchlj. po Švýcarsku, kde uprostřed velebné alpské přírody tím více knížete uráží nesouhlas lidské společnosti s přírodou a necitelnosť její vůči chudobě. Končí se úchvatnou reflexí o rovnosti. „Dva husaři“ líčí husarského důstojníka doby staré i nové, otce a syna. Starý si zahýří, zabouří, ale také dovede provésti skutek velice šlechetný. Jeho syn je sice usedlý, ale praktický a špinavý, tak,že sympathie naše platí přece jenom otci. Nejdelší povídka jest nazvána „Kozáci.“ Bohatý mladík odjede na Kavkaz mezi Kozáky, zde zamiluje se do prosté dívky, jest od ní odmrštěn a odjíždí nespokojen. — Tolstoj ve všech těchto povídkách vypravuje krátce, úsečně a plasticky. Všude jeví se jeho objektivnosť, neboť ani reflexe nebývají jeho, nýbrž jsou pronášeny hrdiny jeho povídek. Jeho osoby jsou vylíčeny poutavě a věrně. Přední místo mezi těmito povídkami zaujímají „Kozáci,“ které i Turgeněv pokládal za nejlepší výtvor současný, když byli vydáni.

O „Lásce Raffaelově“ a „Praktikovi,“ dramatech Šubertových, promluvil prof. *Kabelík.* Podav obsahy obou kusů praví o prvním, že měl značný úspěch na jevišti, že však jeho niterná cena není zvláštní. Stavba kusu jest obratna, zvl. peripetie zdařila a dosti pěkných výstupů. Za to charakterům lze vytýkati malou rázovitosť. Dobře charakterisován je spustlý Sodoma (folie Raffaelova) i Imperie. Za to hlavní osoba, Raff., je málo dramatickým, rozplývaje se v citech a jsa většinou hříčkou náhody, a také ostatní osoby mají tutéž vadu. Za pilné studium doby, do níž děj je položen, Šubert zasluhuje vší chvály. Mluva je místy příliš přetížena obrazy. — Lepší než „Láska Raff.“ a cennější je „Praktikus.“ Děj všude postupuje zde rychle, kvapně, čtenář — tím více tedy divák — zůstává v napjetí až do konce. Dr. Plachý jest člověk šlechetný, jenž pyká snad trestem až přílišným za svoji vinu, že jest v dobách tak důležitých příliš důvěřivým. Folií jeho jest Kupka, člověk naskrze ničemný, jenž neštítí se žádného zločinu, aby svého cíle dosáhl Šubert měl nakresliti jej s větší uměleckou umírněností, jako to učinil Vlček při Soběhrabovi, jenž jest Kupkovi velmi podoben; měl tak učiniti tím spíše, jelikož se pronášelo, že Kupkou míněn byl Skrejšovský. Postavy ostatní mužské jsou dosti zdařilé, méně se mu podařily postavy ženské, právě jako ve Výravovi. Šubert směle sáhl pro látku k dramatu do naší doby, a jeho pokus se mu na první dílo toho rázu velmi slušně podařil. Přáli bychom mu šťastných následovníků.

Ve schůzi následující pojednal prof. *Neoral* o Jiráskově romanu „Mezi proudy,“ uveřejněném v lonském „Světozoru.“ Jirásek jak obyčejně šťastnou rukou zasáhl do dějin pohnuté doby konce XIV. století, která už tolika spisovatelům poskytla látky, a vykouzlil z nich nový půvabný obraz historický. Pro hojnosť látky i pro obsah, jejž referent podává, mohli bychom nazvati obraz náš romanem. Věrně jest zde dle historie vylíčena osoba králova, zvl. důkladně arcibiskup, i milci královští. Že není král vylíčen tak obšírně a důkladně, jak bychom čekali, jest bezpochyby proto, že v dalších obrazech historických, které budou s tímto souviseti, často bude nutno o něm se zmiňovati a povahu jeho dokreslovati, při čem by se snadno spis. mohl opakovati. Celkem jest vypravování naše pravdivým a pěkným obrazem celého života tehdejšího pražského a zvl. universitního; oba proudy, opravný, jenž domahal se nápravy ve příčině národní i mravné a konservativní. Poutavě líčen celý život studentský. Pečlivosť a svědomitosť, s jakou spisovatel pracuje, všude je viděti, zejména na jeho mluvě.

Ve schůzi deváté prof. *Oščádal* referoval o „Daliborovi,“ historickém romanu V. Vlčka. Děj spadá do pohnutého století XV., a sice na jeho konec, kdy připravena byla lidu dříve svobodnému poroba. Lid český vzpomínaje dob minulých, svobodných, ztrátu této svobody žalostně cítil, a representantem snah jeho po zpětném dobytí svobody jeví se Dalibor Do příběhu hlavního jest vpleteno ještě mnoho vedlejších. Postava Daliborova jest sice historická, ale není o něm obšírnější zmínky, tak že velká většina děje jest výmyslem básníkovým. Počátek romanu jest trochu zdlouhavý, což by se dalo vysvětliti tím, že zůstal nepřepracován; také mluva je v něm nucenější než v ostatním romanu. Někde také spisovatel trochu romanticky si vede. Také idea náboženská, která tehdy byla mocna, nejeví se v romanu, nikde na ni nenarážíme.

„Matice slovinská“ v Lublani

konala 20. ún. 1889. 82. výborovou schůzi. Schůzi zahájil předseda *Jos. Marn* a mezi jiným oznámil, že byly podarovány některé učitelské a školní knihovny v různých slovinských krajích vlasteneckými knihami. Celkem bylo rozdáno 1037 výtisků knihy: „Zgodovina avstrijsko-ogerske monarhije“ a 214 výtisků „Spomenikov.“ Dále oznámil, že bude letos „Slov. Matice“ slaviti své 25leté trvání a protože prý s podobnými slavnostmi spojeno jest mnoho výloh, navrhl, aby se nekonala slavnosť tak, jak bývá v jiných spolcích konána, nýbrž aby měla pouze valná hromada, jež se má sejíti o svatodušních svátcích, poněkud slavnostnější ráz. Slovinská intelligence nejlépe prý dokáže svou lásku a oddanosť k „Matici,“ budeli četně přistupovati ke spolku pro Slovinsko tak důležitému. Návrh ten byl schválen. — Pak se usnesl výbor na tom, aby se letos vydaly 3 knihy, a to: 1. Letopis za leto 1889.; redigovati jej bude zase *Dr. Požar;* obsahovati bude asi 20 tisk. archů. 2. Dušeslovje, I. del. Sepsal *Dr. Lampe.* Kniha bude obsahovati asi 16 až 18 tisk. archů. 3. Erjavčevi pripovedni spisi, II. del. K tisku upraví prof. *Fr. Levec.* Forma bude jako u I. dílu, obsah asi 18 archů. Knihy se vytisknou po 2000 výt. —

Mimo to se výbor po delším rozhovoru většinou hlasův usnesl svým nákladem vydati „Slovinsko-italskou mluvnici,“ kterou po výborově přání napsal již před více lety prof. *Josef Križman* v Pazinu. — Počet údů „Slov. Mat.“ čím dále tím více se zvětšuje, čehož spolek ten vším právem zasluhuje. Přirovnávámeli počet členů „Slov. Matice“ k počtu členů „Družby sv. Mohora“ neb „Matice charvatské,“ musíme uznati, že jest počet ten poměrně velmi malý. Loni měla „Slov. Mat.“ 1710 čl. a na novo k ní přistoupilo dosud 78 čl., mezi nimiž 3 zakládající. — Knihovna se rozmnožila v poslední době o 92 knihy; 17 knih dostala darem, 75 výměnou. Na konec předseda ještě výboru radil, aby hleděl hojnými dopisy do slovinských časopisů zájem o „Matici“ šířiti, a po té schůzi rozpustil.

Spolek pro podp. posluchačů filos. v Praze pořádá letos po sedmnácté za dvacetiletého trvání cyklus veřejných přednášek. 13. bř. předn. *Dr. J. Durdík* „Z dějin krasovědy;“ 27. bř. *V. V. Tomek* z dějin měst pražských XV. století; 3. d. *Dr. J. Kvíčala* o řeckém básnictví tragickém se zvláštním vzhledem k Antigoně Sofokleově; *Dr. Z. Winter* o panu rychtáři městském v XV. a XVI. století.

„Slavie,“ řečnický a lit. spolek v Praze, otevře jihoslovanskou čítárnu s 50 časopisy a potřebnými slovníky.

Historický klub. 17. ún. předn. *Dolejšek* o starých měrách českých. — *Košut* o povstání řeckém (1823—1830).

Budeč na Smíchově. 23. ún. předn. *Zubatý* o změnách jazykových.

Filosofická jednota. 26. ún. předn. *Seydler* o vědecké činnosti a světovém názoru G. Th. Fechnera. (V. dok.)

Russkij kružok. 7. března předn. *P. Durdík* o básni Nik. Někrasova: „Mráz na Rusi“ s ukázkami českého překladu.

II. Smíšené.

Novinky oznamují se: *Braun*, histor. pov. „Paní Sibylla“ (v „Mor. bibl.“); *B. Brodského* „Dvě povídky“ (v Bayerově „Mor. knih.“); *J. Wagnera* cestopisné črty „Na evropském východě“ (v Bayerově „Mor. knihovně“); *Dra Fr. Kahlíka* „Australie,“ stať z dějin zeměpisu (nákl. J. Otty); *Dra. J. Thomayera* „Bezvědomí a jeho diagnostický význam“ (nákl. Bursíka i Kohouta); u V. Neuberta vyjde kniha *Edm. de Amicis* „Srdce“ v překladu *V. Marka;* „Kapesní slovník světový“ illustrovaný vyjde v 15. seš. za redakce *J. Ranka* nákl. J. Lorence v Třebíči; *Hora*, „Polsko-czeski slownik kieszonkowy“ (u Storcha); „Slovanstvo ve svých písních“ — písně slovinské.

Slovenská belletristická knihovna počala vycházeti v Turč. sv. Martině, i zahájena Hurbanovým romanem z počátku XIV. století „Olejkár.“ Nakl Fr. Moškóci slibuje ve svém provolání i jiné podniky literarní, chtěje vůbec sorganisovati slovenské knihkupectví.

V. Crhy, zakladatele denníku „Moravana“ (vulgo „Mrvy“), životopis, uveřejněný (dle svéživotopisu) v „Doplňcích a opravách ke Slovníku naučnému,“ jest pověstnému tomu nepříteli národnosti naší na Moravě mnohem příznivější, nežli dosavadní zprávy o něm.

D. Ciampoli vydal v Milaně spis o literatuře slovanské s názvem „Storia della litterature slave.“

Fr. Miklošič předložil při zasedání vídeňské akademie svou práci „Slovanské, maďarské i rumunské živly v jazyku tureckém.“

Mezinárodní světový damský salon literarní bude zařízen na výstavě pařížské, i bude obsahovati díla spisovatelek všech národů.

Za **knížete básníků** zlatou korunou korunován dle usnesení zastupitelstva granadského v Alhambře *Don José Zorrilla y Moral*, vynikající ve všech odvětvích básnictva, zvláště však v lyrice a romanci.

V lednu zemřela v Anglii Miss **Louisa M. Gray,** známá to spisovatelka prostinkých povídek a spisů pro děti. K nejlepším pracím jejím čítají se: „Mene Own People,“ „Nelly's Teachers“ a „Little Miss Wardlaw.“

Dne 31. ledna 1889. zemřel nejpopularnější spis. severní Evropy, **Dr. K. A. Wetterbergh,** a to v Linköpinku ve Švédsku, v 85. roce věku svého. „Strýček Adam“ bylo pseudonymem, kterého užíval Wetterbergh obyčejně na svých publikacích. Narodil se 6. června 1804. R. 1822. navštěvoval lundské vysoké školy a, když byl čas práva studoval, oddal se lékařství, jako voj. lékař sloužil ve vojště za dánsko-německé války roku 1848.—1850. Wetterberghovy skizzy a povídky, jež uveřejňovati počal r. 1832., byly buď úplně anonymními nebo jenom podepsány „*C-gh.*“ Připisovány byly novellistovi Cederborghovi, až teprve r. 1840. prozrazeno pravé jméno spisovatelovo. Od té doby užíval W. pseudonymu „Onkel Adam.“ Jeho první znamenitější novella „Ett namn“ (Jméno) uveřejněna byla roku 1845. Bylo by od místa vypočítávati jména spisů jeho. Po většině jsou to spisy „tendenční,“ plné optimistického idealismu a rozkošného humoru. Podobá se poněkud angl. Dickensovi. Do češtiny co nejdříve budou některé spisy jeho přeloženy.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Brtnický, Amfitheatr Veronský a jeho dějiny (Kv. 3.).
Černý, O lužické literatuře (Lum. 7.).
Dříza, Z rýnského poříčí (Kv. 3.).
Durdík, Alexander Ostróvskij (Kv. 3.).
er., O podpoře literatury (Čas 10.).
F. T, Václav Jan Rosa (H. n. 54.).
Havlík, K otázce jerové v staré češtině (L. fil. 1.).
Kalenda, O paměti zrakové (Paed. rozhl. 3.).
Kořenský, Otázka nefritová a jadeitová (Osv. 3.).
Kouble, Všeslovanská akademie věd (Lit. l. 6.).
Kovář, Pojmenování dítěte (Ned. l. 17/2).
Kramář, Z pathologie moderního hospodářství (Ath. 5.).
Kryštůfek, Z veliké revoluce francouzské (Osv. 3.).
Lemaitre-Šalda, Francisque Sarcey (Č. Th. 7.).
Lindner, Vybrané části z paedag. psychologie (Paed. rozhl. 3.).
Peroutka, O Tacitově vylíčení povahy Tiberiovy (L. fil. 1.).

Soukop, Črty z dob Sušilových (Obz. 5. sl.).
Svoboda, Literatura česká v obrazích (Uč. n. 8.).
— Dr. Václav Peták (Č. šk. 9.).
— Korrespondence se St. Bačkorou (Pos. z B. 8.).
— Ad Minucii Felicis Octavium (L. fil. 1.).
Tonder, O čtení a výkladu článku na stupni středním a vyšším (Pos. z B. 7.).
Vondrák, Kremsmünsterská legenda o 10.000 rytířích (L. fil. 1.).
Vrchlický, Emanuel Bozděch (Ned. l. $^{10}/_{3}$).
Zámečník, Kterak obracovati soudy kategorické (Paed. rozhl. 2.).
Zubatý, O nápisových památkách staroitalských (L. fil. 1.).
Dickstein, O třídění nauk (Aten. 2.).
Popularnosť (Aten. 2.).
Ignacy Domeyko (Przegl. pol. 3.).
Mahrburg, Společnosť a organismus (Przegl. lit. 5.).
Ziemba, Dante jakožto obhájce jednotné mluvy domácí (Przewodn. nauk. 2.).
Alberti, Účel v umění (Nat.-Ztg. 91.).
Basedow, Zola a naturalismus (Franco-Gallia 2.).
Duboc, Studie z aesthetiky (Magaz. 10.).
Hausrath, Realismus či pessimismus (Dtsche. Rdschau. 3.).
Ruhe, Národní poesie ukrainská (Romanz. 21.).
Scholz, Dostojevskij (Westerm. Monatsh. 390.).
Wereschagin, Realismus (Dtsche. Rev. 3.).
Italská kritika liter. (Magaz. 7.).
Allais, „Le Rêve“ E. Zoly (L'Indép. litt. 4.).
Janet, Filosofie Lamennaisova (Rev. d. d. M. $^{1}/_{3}$).
— Díla Blaisea Pascala (Journ. des Sav. 2.).
Montégut, Z četby kritikovy Will. Collins (Rev. d. d. m $^{15}/_{2}$).
Cesareo, Zprávy o cizích literaturách (N. Ant. 4.).
Stuart, Co jest humor? (Macmillan's Magaz. 3.).
Novější literatura o Danteovi (Ath. 2000.).

IV. Díla posouzená.

Adámek, Osvobození rolnictva (Koněrza: Lit. l. 5.).
A. J., Na ostrově (Vykoukal: H. n. $^{19}/_{2}$).
Andrlík, Loutkové hry (-aue-: Lit. l. 6.).
— Odkaz hajdukův (Soukal: Lit. l. 5.).
— Přítel mládeže (Horský: Uč. nov. 7.).
Bayarda a Bieville, Bůh tomu chce (Zákrejs: Osv. 3.).
Björnson, Rukavice (Zákrejs: Osv. 3.).
Brehm-Nekut, Život zvířat (Klika: Paed. Rozhl. 3.).
Cavallotti-Kalašova, Bílé růže (Vítězný: Lit. l. 5.).
Herites, Ze starých časů (Marek: Lit. l. 6.).
Hlava a Thomayer, Sborník lékařský (D. L.: Ath. 5.).
Höcker-Novák, Robinson Krusoe (Libertas: Uč. nov. 8.).
Hórnik, Pobožny Wosadnik (P. Method: Hl. l. 4.).
Hraše, Z dávných dob (Rypáček: Lit. l. 6.).
Hrnčíř, Klasy (Záhorský: Č. šk. 9.).
— Ústřední knihovna pro českou mládež. Č. 11—16 (Libertas: Uč. nov. 9.).
Hyšman, Z dětského ráje. (Záhorský: Č. šk. 9.).
Chodský, Vývoj vědy národo-hospodářské (J. K.: Lit. l. 5.).
Javůrek, Náboženско-mravné vychování studující mládeže (Bedřich: Hl. l. 4.).
Jelínek, Slovanské návštěvy (Kořínek: Lit. l. 5).
Jelínek J., Cesta do Lublaně a do Benátek (-aue-: Lit. l. 5.).
Junghans, Kunhuta (Zákrejs: Osv. 3.).
Kálal, Ze tří říší. (Záhorský: Č. šk. 9.).
Kochovský, Z chatek moravské Slovače (-aue-: Lit. l. 6.).
Kostelecký, Veselé povídky (Lit. l. 6.).
Kousal, O ústavech polepšovacích a kárných v Německu, Belgii a ve Švýcařích (J. V.: Hl. l. 4.).
Krásnohorská, Náš druhý sbor (Vykoukal: H. n. $^{19}/_{2}$).
Kuneš, Boleslav III. Ryšavý (Zákrejs: Osv. 3.).
Ladecký, Pan regent (Zákrejs: Osv. 3.).
Masaryk a Kaizl, Athenaeum 1888—1889 (Vrba: Lit. l. 6.).
Mojžíš, České dítě (Rais: Paed. Rozhl. 3.).
Nečas, Vybrané bajky Aesopovy a Phaedrovy (-aue-: Lit. l. 5.).
Pakosta, Ze statků a z chaloupek. (Tichý: Lit. l. 6.).
Palm-Durdík, Starý pán (Vítězný: Lit. l. 5.; Zákrejs: Osv. 3.).
Pechan, Tělocvik pro obecné školy chlapecké, I. (Jandl: P. z B. 10.).
Przybyłski-Schwab-Polabský, Vicek a Vacek (Zákrejs: Osv. 3.).
Rohling, Škola konfessionalní (Koněrza: Lit. l. 5.; Klíma: Paed. rozhl. 2.).
Scribe a Duveyrier, Oskar (Zákrejs: Osv. 3.).
Skuhravý, Mezi dětmi (R.: Paed. rozhl. 3.; Bartoš: Hl. l. 4.)
Sládek, Skřivánčí písně (Rais: Paed. rozhl. 3.).
Smiles-Císař, Povinnosť (Stařechovský: Lit. l. 5.).
Steinich, Obrázky z říše rostlinné (J. K.: Paed. rozhl. 2.).
Sully-Škola, Nástin psychologie se zvláštním zřetelem ke theorii vychovatelství (P. F.: Paed. rozhl. 3.; Mrazík: Č. šk 9.).
Šimáček, Bez boje (Zákrejs: Osv. 3.).
Šípek, Žertem i do pravdy (Říha: Lit. l. 6.; A. V.: Hl. l. 4.).
Štech, Žena (Zákrejs: Osv. 3.).
Štěchovský, V zábavním výboru (Zákrejs: Osv. 3.).
Vobořník, Lví nevěsta (Zákrejs: Osv. 3.).
Vrchlický, Na domácí půdě (d. l.: Čas 9.).
Vymazal, Novočeské hláskosloví zjednodušené (Prusík: Krok 3.).
Wanklova, Moravské ornamenty (P. Method: Hl. l. 4.).
Winter, Malé historie ze života staročeského (J. H.: Hl. l. 4. sl.).
Zaříčanský, Oldřich a Božena (Zákrejs: Osv. 3.).
Zeyer, Šárka (Zákrejs: Osv. 3.).
— Doňa Sanča (Zákrejs: Osv. 3.).
Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní (Bartoš: Hl. l. 4.).
Zítek, Karel Modrava (Zákrejs: Osv. 3.).
Liliputáni (Vejchodský: Hl. l. 4. sl.).
Věstník král. české společnosti nauk (J P.: Hl. l 4.).

V. Knihopisné.

Jodko, Szkic historyczny umysłowego i artystycznego rozwoju ludzkości. I. Lwów.
Załeski, O masonii w Polsce 1742—1822. Krak.
Kirějevskij, O charakterě prosvěščenija Jevropy i o jego otnošenii k prosvěščeniju Rossii. Moskva.
Brasch, Die Welt- u. Lebensanschauung Friedr. Ueberwegs. Leipz.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VI. 1889. Číslo 5.

Stará otázka o tendenci v umění.[1])

Napsal *K. K. Arseněv*. Přel. *V. Bouček*.

Nynější spor o tendenci v umění není pouhé obnovení sporu, který tak lomozně propukl v letech šedesátých; stanovisko jeho jest zcela jiné. Tehdy napadeno bylo t. zv. pouhé (čisté) umění (чистое искусство); práce umělecká jen natolik zvána normalnou a plodnou, nakolik byla prostředkem k dosažení cílů, mimo oblasť umění ležících. Úlohy se nyní přeměnily: umění tendenční, jehož zastanci žádají pro ně nikoli samovládu, nýbrž toliko r o v n o p r á v n o s ť, má se podrobiti bezvýminečně a bez odmluvy. »Idea.« praví na př. Golcev.[2]) »jest nezbytná náležitosť každého uměleckého výtvoru, při čemž tendence, jsouc jednou z podob idee, má plnou oprávněnosť v umění.« »Samo sebou se rozumí,« praví týž autor, »že i dílo tendenční může býti výtečné, jakož i práce bez tendence velmi mělká.« »Oprávněnosť tendence jest nepochybná,« čteme ve stati nejmenovaného autora o literatuře a životu (»Ruská mysl,« 1888., č. 9.); »ale nemůže také býti pochyby o tom, že nesprávno by bylo žádati od umělce jen tendenčnosť.« Podobně vyslovuje se i mladý básník (Merežkovskij), který teprve nedávno vystoupil na popraviště kritické. »Přiznáváme tendenci,« vykládá v práci o Čechovu (»Severní věstník,« 1888.. č. 11.), »ohromný netoliko životní, ale i umělecký význam. anať jest j e d n í m z nejbohatších, nevyčerpatelných zdrojů básnického nadšení.« J e d n í m — ale nikoli samojediným; prohlásiv oprávněnosť tendence, obrací se Merežkovskij proti »obmezené, fanaticky nesnášenlivé formule. hlásající: mimo tendenci nenajde umělec spasení.« Připouští »krásu prací, jako jsou satiry Juvenalovy, písně Barbierovy a Někrasova,« ale vystihuje také »netoliko poetickou, ale i životní cenu Iliady Homerovy nebo »Romea a Julie,« v nichž není ani sledu po jakékoliv tendenci.« Všechna tato mínění prosta jsou výlučné jednostrannosti a směřují jen k tomu, že nutno rozšířiti obor umělecké tvorby. Naopak však jeví se nynější odpůrcové tendence doktrinary, kteří chtí snížiti jej.

Panu Astafjevu, jenž vystoupil jako odpůrce p. Golceva, není otázka o tendenci v umění ničím jiným — než »starým nedorozuměním.«[3]) Mnohem větším právem bylo by lze nazvati tak výrok p. Astafjeva. Nepozorujeť především roz-

[1]) „Věstník Evropy,“ 1889., leden, str. 340.—355. — „Tendence“ náleží mezi pojmy aesthetické, jež potřebí především správně určiti a vymeziti, poněvadž každý jí rozumí něco jiného. Velecenné příspěvky k tomu podává tato stať. Srv. „O tendenci v básnictví“ od *P. J. Vychodila* v „Časop. Matice Mor.“ 1882.

[2]) „K otázce o účelech umění.“ „Ruská mysl,“ 1888., č. 11.

[3]) Název brošury Astafjeva namířené proti Golcevu.

dílu, námi vytčeného, mezi dřívějším a nynějším stanoviskem otázky této, a myslí, že v thesích p. Golceva a kritikův, již jsou s ním více méně za jedno, vyvstává dávno přežilá antiaesthetická theorie »Ruského slova.« Na nedorozumění se zakládá také celá ta čásť argumentací p. Ast., v níž líčí dojem, jaký činí umělecké dílo, a proces umělecké tvorby. »Aesthetický dojem,« praví p. Ast., »dostává se duši bezprostředně, nikoliv teprve namahavou rozumnou prací. Ne mocí rozsudkův a vývodů krásno jeví se mi býti krásnem, nýbrž tím, že jest, chápu je. V této vlastnosti aesthetického dojmu, v jeho bezprostřednosti, názornosti tkví i jeho smiřující síla, jeho uzavřenosť, jasnosť, nestranná objektivnosť.« Připusťme, že tomu tak; avšak jest vlastností dojmu, pociťovaného čtenářem nebo posluchačem, již také z předu určena vlastnosť nálady, v jaké se nese umělecké dílo? Tvrditi pak dokonce, jak p. Astafjev činí, že z bezprostředního a názorného charakteru aesthetického dojmu jako nezbytný důsledek vycházejí »neúčelnosť (непреднамѣренность) tohoto dojmu, a jeho neracionalnosť, ve smyslu nemožnosti rozřešiti neporušenosť jeho abstraktným pojmem rozumovým.« to značí dovršiti tento salto mortale. O neúčelnosti možno mluviti toliko vzhledem k básníku samému, ale bezprostřednosť žádá se od dojmu, vyvolaného výtvorem umělcovým. Jakým způsobem může však býti ona následkem této, jak může býti příčina závislou na následku?... Bezprostřednosť dojmu jest úplně možna i při účelnosti zámyslu; nutno toliko, aby, jak p. Golcev správně pověděl, záměr autorův se nedral příliš do popředí, aby tím netrpěl umělecký plod. Chybným ostatně jeví se býti netoliko vývod p. Astafjeva, nýbrž i jeho východisko. Dojem, vyvolaný prací umělcovou, nebývá vždycky, dokonce pak nezůstává povždy »bezprostředným« a »názorným.« Po prvém nadšení, z něhož nečinili jsme sobě účtů, následuje často potřeba rozebrati své pocity, najíti a analysovati jich příčinu. Odtud pak práce ducha, složitá a sotva »nenamahavá«; odtud celá řada rozruchů, které nekončí vždy »uspokojením.« Dojem může býti »aesthetický,« aniž musí býti také »jasný«; na důkaz třeba pouze jmenovati Hamleta, Fausta, Manfreda. Vymezení aesthetického dojmu, učiněné p. Ast., lépe se hodí na výtvarné umění než na malířství, na malířství lépe než na poesii, na národní epos a jednodušší formy lyrické lépe než na drama. Neobjímá všechnu říši umění, neomezenou, stále se rozšiřující, nevyčerpává všechno jeho působení nekonečně rozdílné. Týká se pouze jedné fase duševního hnutí, vzbuzeného uměleckým výtvorem — fase, druhdy nekonečně prodloužitelné, druhdy naopak rychle pomíjející a sotva postřežitelné. Kdyby to, co procítí čtenář, bylo zevrubným opětováním toho, co procítil autor, otázka o oprávněnosti tendence v umění nepotřebovala by další diskusse; bylať by rozřešena ve smyslu affirmativním, protože o exsistenci tendencí, t. j. zřejmých snah, vzbuzených nebo utvrzených četbou uměleckého díla, sotva může býti nějaké pochyby. Tak na př. není byronismus odraz Byronových idei v čtenářích, ctitelích a následovnících velikého básníka?

Nevíme, proti komu bojuje p. Astafjev, an dokazuje neslučitelnosť genialnosti umělcovy s »holým rozsuzováním«; myslíme, že potýká se s větrnými mlýny, protože, pokud víme, nikdo nenazýval genialným nebo i pouze uměleckým dílo, které neobsahovalo »ničeho kromě jasných a shodných pojmů.« Není také, a dokonce ne v době nynější, takových fanatiků tendence, kteří by hledali »v každém uměleckém výtvoru především abstraktní myšlénky a záměry autorovy,«

kteří dávali by přednosť »výkladu obrazu před jeho živou bytostí, mluvící s důstatek za sebe« ... »Ještě méně než holé rozsuzování,« pokračuje p. Astafjev, »lze srovnati s bezprostředností, silou a svěžestí dojmu úmyslnosť do očí bijící. Nepřesvědčujemeli se denně o tom, že záměr buď v řeči buď v činech lidí v našem okolí, námi jedenkráte pozorovaný — buďsi to očividný úmysl na effekt u spisovatele nebo herce, nebo příliš zřejmá touha po síle zvuku u nezkušeného virtuosa, nebo úmyslná koketerie dívky — nás okamžitě ochlazuje a že vzbuzuje v nás dojem dojmu zamýšlenému přímo odporující? Všechno, co původ svůj má v patrném záměru, ve vypočítavosti, nejde z duše, nedává výrazu její niternému životu, ale zůstává chladným, nedokonalým, těžkopádným a omezeným. Zkuste v rozmluvě, tanci, hře na piano úmyslně každé slovo, každou intonaci, každý pohyb svůj uvažovati — a stanete se dojista neohrabanými a neaesthetickými. Proč bychom tedy měli mysliti, že tatáž příčina naší chladnosti a neaesthetičnosti nebude míti tytéž následky u díla uměleckého, budeli účelné a racionalné?« ... »Nedorozumění,« ležící v osnově brošury p. Astafjeva, zde zvláště silně vystupuje. Tendence a do očí bijící úmyslnosť — toť ani zdaleka není jedno a totéž. Prvá může pronikati celé dílo, a přece nemusí nikde vystupovati na povrch: druhá, jsouc vadou v provedení, jest možna i když tu není tendence. Možno na př. nahromaditi tragické nebo komické effekty, jen aby — aniž se toho docíliti musí — vyvolán byl pláč nebo smích. Účel bude zřejmý, ale práci takto pokaženou nikdo nenazve tendenční. P. Astafjev zaměňuje také účelnosť — s manýrou, tendenci — s chladnou a při tom zvláštní vypočítavostí. Má sice pravdu, tvrdě, že baženi po effektu kazí řeč řečníkovi, hru virtuosu; avšak co jest společného mezi takovým bažením a úmyslem, ze kterého často prýští se hlavní síla hry nebo řeči? Který řečník, hodný jména toho, nemá úmyslu uchvátiti posluchače, sděliti s nimi svůj záměr, podčiniti je moci idee, již jest nadšen? Zasluhuje virtuos nebo herec pokárání za dobrou vůli hráti dle úmyslu autorova? Co původ svůj má v úmyslu — praví p. Astafjev — nejde z duše. Kdyby tomu tak bylo, musili bychom uznati, že z duše nejde ani jedna řeč, byť řečník pro ni nasadil život i svobodu, ani jedna přednáška, byť i v ní docházely výrazu zásady přednášejícího vší silou plamenné víry. Řečník chce přesvědčiti; dostatečná příčina, by, s hlediska p. Astafjeva, byla řeč jeho »těžkopádnou« a »chladnou.« Snad může tedy dojem učiniti ten pouze, kdo, počínaje mluviti ještě neví, co řekne? Nahodilosť obsahu i formy — jest to hlavní nebo dokonce nevyhnutelná podmínka úspěchu?... Na této výši své nemožné these nedrží se p. Ast. dlouho. Přechází, sám toho nepozoruje, k thematu zcela jinému; jme se dokazovati neaesthetičnosť rozhovoru, tance, hry, při nichž vypočítáno každé slovo, každý pohyb, každá intonace. Avšak co jest tomu činiti s tendencí? Což nemůže býti pečlivě odváženo a odměřeno každé slovo v práci, nemající zhola žádné tendence — a naopak nemůže býti napsáno dílo z úmyslu tendenční au courant de la plume, a při tom zhrzeno vší prací detailní? Jděme dále: jest práv. p. Ast., an přirovnává proces tvorby díla uměleckého k rozhovoru, tanci, hře virtuosově? V řeči sledují se slova tak rychle, jako pohyby při hře neboli tanci: úvaha o každém kroku vyžadovala by nutně přerývku neb omeškání, které na konec rušilo by dojem. Z toho ovšem nejde, že by rozvaha neměla žádného úkolu v úspěchu umělcově; jeť ona jen předchůdcem výkonu, zůstávajíc skrytou diváku nebo

posluchači. Tanečnice může nastudovati tanec doma před zrcadlem; virtuos může naučiti se koncertnímu kusu a hráti jej doma, třeba tisíckrát; důkazy pro toto rozumování, dotýkáli se již daného předmětu, jsou ovšem na snadě — každému musí býti zjevným, v kterémkoli z oněch případů, v ý s l e d e k předchozí práce. Jsouli zjevny její výsledky, mluví to proti umění výkonného umělce. Totéž lze říci o umělcově provedení samém. Každý rys jeho může býti rozmyšlený a odměřený, aniž rušena tím jest harmonie celku. Každý ví, že při početí stavby obklíčena byla dřívím, ale dříví jest odklizeno a nikomu to nevadí, aby kochal se pohledem na výstavnou budovu. Způsoby tvoření jsou co nejrůznější; lze pracovati rychle, úsilovně, neohlížeje se nazad, beze změn a oprav, a naopak, možno také bez přestání se zastavovati, vraceti se, zápasiti s formou, neunavně hledati a přec nenajíti želané dokonalosti. Dovoleny jsou obě opačné cesty, jakož i všechny mezi nimi; záleží na volbě cesty, nejvhodnější pro zvláštnosti organismu a talentu. Chceli býti logickým, musí p. Astafjev prohlásiti za uměleckou prosu Flaubertovu, v níž o d h a d n u t o »každé slovo, každá intonace«; musí vyloučiti z oboru umění všechny básně, jichž propracování dlouho zaměstnávalo básníka — ale k nim náleží, mezi jinými, některá z nejkrasších čísel Puškinových.

Dále čteme u p. Ast.: »Nejméně lze v souhlas uvésti úmysl s nestranností a objektivností, kterými naplňovati musejí dojmy aesthetické, jako dojmy čistě názorné (чисто-созерцательныя zřejmé). Jen úplně nestranné nazírání vzbuzuje objektivnosť, a může nám dáti úplný a pravdivý obraz předmětu. Hledímeli se stanoviska našeho strádání a blaha, našich zámyslův a plánů, postřehujeme jenom to, co na předmětu n á s o s o b n ě zajímá, nevystihujeme však jeho vlastního, niterného významu, nepoznáváme jeho n i t e r n é pravdy či i d e e. Niterná, v obrazu se jevící jednota předmětu, nedostupná pojetí, lišila se vždycky od p o j m ů v abstraktních, tak jako unitas ante rem od unitas post rem. Ničeho podobného niterné pravdě, tvůrčí idei nemohou dáti ani pojmy, aniž tendence, pro niž něco exsistuje, což není cenné samo o sobě, ale ani ne ve spojení s něčím jiným. Pokud umělecké vystihnutí niterné pravdy předmětu jest i vystihnutím jeho b y t o s t i, potud — s hlediska, které pokládá vůbec n i t e r n o u osnovu, j s o u c n o s ť něčeho, za předmět pravdivého poznání — bližší jest metafysické pravdě, než abstraktné a relativné (odtažité a vztažité) vnější jeho vystihnutí vědou, — vyšší a hlubší jest jeho pravdivosť, než jaká vědě jest dostupna.« P. Astafjev plnými plachtami pluje tu nekonečným mořem metafysiky. My dáváme přednosť pevné zemi.

(P. d.)

F. M. Dostojevský.

(Ze spisu *E. M. de Vogüe* „Ruský roman.“ Překl. *Kl. Vepřek.*)

Hle, toť Skyt, opravdový Skyt, jenž zpřevrací všecky naše duševní zvyky! S ním vstupujeme do srdce Moskvy, v divuplnou kathedralu sv. Vasilie, podobající se kitajské pagodě, vystavenou od stavitelů tatarských a sloužící přece křesťanskému Bohu. Turgeněv i Dostojevský, vyšedše z téže školy, puzeni tímtéž hnutím myšlénkovým, týž rok vystupujíce s pracemi svými na veřejnosť, jeví velmi příkré kontrasty; mají ovšem společný znak, nezničitelný ráz »let čtyřicátých,« soucit s člověčenstvem. U Dostojevského však tento soucit se stupňoval

v zoufalou soustrasť s poníženými a soustrasť tato učinila ho pánem toho lidu, jenž v něj uvěřil.

Mezi všemi druhy umění vzniklými v téže době jsou tajné svazky; náklonnosť, jež vedla spisovatele ruské ke studiu skutečného života a ráz francouzských krajinářů téže doby, zdá se, že plynou z téhož cítění. Corot, Rousseau, Millet dávají nám tušiti dosti přesně směr i osobní odstíny tří velikých duchů, jimž zejména pozornosť věnujeme. Turgeněv má do sebe půvab a poesii Corotovu, Tolstoj prostou velikosť Rousseaua, Dostojevský tragickou příkrosť Milletovu.

Ve Francii přeložili si jeho romany a, co jest ještě divnější, čtou je se zálibou. Lze tedy snadno o nich hovořiti.[1]) Nevěřilo by se mi, kdybych se byl pokusil ukázati na onu divnou postavu dříve, nežli bylo možno přesvědčiti se o její podobě v knihách, v nichž se obráží, ale s těží jen lze, by porozuměli těmto knihám, neznámeli života muže, který je složil, chtěl jsem říci protrpěl: na slově nezáleží, zde první obsahuje v sobě druhé.

Přecházeje k pracím a k životu tohoto člověka zvu čtenáře na cestu vždy smutnou, často strašnou, někdy pohřební. Kdo se bojí navštěvovati nemocnice, soudní síně, vězení, kdo děsí se vstoupiti v noci na hřbitov, ti nechť upustí od této procházky. Nebyl bych pravdivým cestovatelem, kdybych se snažil rozveselovati cestu, již osud stejně jako přirozenosť udělaly pochmurnou. Doufám, že někteří půjdou za mnou nelekajíce se únavy (ti totiž, kdo myslí, že francouzskému duchu jest uloženo znáti vše ve světě, aby dodržoval česť, že svět vede).

Rus dvaceti posledních let zůstává pro nás nevysvětlitelna, neznámeli prací, jež v zemi té zůstavily nejhlubší dojem, nejniternější rozrušení. Proberme proto knihy[2]) takového dosahu a především jiným nejdramatičtější ze všech, život autorův.

I.

Dostojevský narodil se roku 1821, v Moskvě v chudobinci; nesmiřitelný osud způsobil, že oči jeho hned poprvé se otevřely na divadlo, od něhož se nikdy neměly odvrátiti, na ubohé postavy neštěstí. Jeho otec, vojenský lékař na odpočinku, byl přidělen tomuto ústavu. Rodina jeho patřila do nejnižší třídy šlechty, z níž se tvoří národ malých úředníků: jako jiné podobné rodiny měla nepatrný statek a několik duší v tulské gubernii. Ob čas zavezli dítě do oné krajiny, dojmy života venkovského objeví se však jen tu a tam v prácech jeho, zřídka a zkrátka. Proti ostatním spisovatelům ruským, zamilovaným do přírody a vždy se vracejícím k té, v níž vyrostli, Dostojevský nevěnuje jí než trochu rozptýlené pozornosti, za to duše lidská zaujme pro sebe vši jeho pozornosť, jeho oblíbenými krajinami budou předměstí velikých měst, ulice bídy. Ve vzpomínkách na dětství, v nichž talent čerpává své zvláštní zbarvení, nepocítíte vlivu tichých lesův a volného nebe; když obrazotvornosť romanopiscova se osvěžuje u svého pramene, spatřuje zahradu chudobince, chorobné postavy v hnědém šatě s bílou čapkou stejnokroje, bojácné hry mezi »poníženými« a »uraženými.«

Děti lékařovy byly četné, život byl trudupluý. Když se jim dostalo prvního vzdělání v kterémsi moskevském ústavě, otec docílil toho, že dva starší, Alexej a Feodor, byli přijati do inženýrské vojenské školy v Petrohradě. Živé přátelství, utužené náklonností obou k literatuře, navždy je spojilo; ve velikých pohromách, jež je postihly, byli si navzájem oporou; listy Alexejovi adressované jsou cennější polovicí ve svazku Korrespondence, jenž nás poučí o niterném životě Feodora Michajloviče. Ve škole jejich vlastního ducha, jež nahraditi jim měla universitu, oba značně bloudili. Klassického vzdělání Dostojevskému se nedostalo; bylo by mu zjednalo hladkosť a rovnováhu, již člověk nabývá časným se obíráním literaturou. Uhrazoval je tím (ovšem špatně), že četl Puškina a Gogola, francouzské romany Balzaca, E. Suea, Georgea Sanda, jenž, jak se zdá, mocně působil na jeho obrazotvornosť. Ale zamilovaným učitelem byl mu Gogol; »Mrtvé duše« odhalovaly jemu ten svět nízkých, k nimž on tak se cítil puzen. Vyšed ze školy r. 1843, v hodnosti podporučíka, Dostojevský nedlouho nosil třapec ingenieurský; rok na

[1]) V českém máme je tři, ovšem rozptýlené; ale očekává se už soubor prací.

[2]) Sebrané spisy ve 14 svaz., 8⁰, vydání bratří Pantělejevů v Petrohradě 1883.

to vystoupil z vojska, by se oddal výhradně pracím literarním.

Tím dnem počíná, by trval plných čtyřicet let krutý zápas spisovatele s bídou. Otec zemřel, chudé dědictví rozdrobilo se mezi děti a rychle zaniklo. Mladý Feodor Michajlovič obírá se překlady, stále maje co činiti s journaly, knihosklady. Korrespondence jeho, jež uvádí nám na mysl Balzacovu, po čtyřicet let nebude než dlouhým výkřikem úzkosti, stálým opakováním dluhů, jež za sebou vleče, steskem na řemeslo »drožkařského koně« napřed zaplaceného od vydavatelů. Chleba zajištěného míti nebude mimo léta, jež ztráví v káznici. Ač otvrdlý byl velmi ve strádání hmotném, Dostojevský byl slabý vůči mravním ranám, jež působí nouze; bolestná hrdosť, jež tvořila základ jeho povahy, trpěla hrozně vším, co prozrazovalo jeho chudobu. Cítíme svěží tu ránu v jeho listech, cítíme je u reků jeho romanů, v nichž jeho duše očividně jest vtělena; všichni jsou trápeni plachým studem. Jsa tak již churav — oběť přepjatých čivů, ba i blouznivý, — domnívá se, že ohrožen jest všemi zly; někdy nechává na stolku svém, když uléhá k spánku, tabulku s tímto nápisem: »Možná, že této noci upadnu v lethargický spánek; hleďte, abych před uplynutím několika dní nebyl pohřben . . .«

Co však nebylo klamem, byla hrozná nemoc, jejímiž prvými záchvaty později byl postižen. Tvrdilo se, že uhnal si ji později v Sibíři; přítel z jeho mládí tvrdí mně, že od té doby Feodor Michajlovič válíval se po ulicích s pěnou v ústech. Ano, byl zajisté od té doby již takový, jakým jsme ho poznali na sklonku jeho, křehký a vytrvalý svazek rozhořčených čivů, ženská duše v obalu ruského sedláka; uzavřený byl divý a vlny bezměrné něžnosti zaháněly jeho srdce, když pohlížel na nízké vrstvy života.

Jediné práce jej těšila a okouzlovala. V listech svých vykládá své plány romanů s výbuchy prostodušného okouzlení; a později ve vzpomínkách na tyto první horečky dá mluviti jedné z osob, vzatých ze sebe samého, romanopisci vystupujícímu v »Ponížených a uražených«: »Byl-li jsem kdy šťasten, nebylo to v prvních opojných hodinách mých úspěchův, ale tehdy, dokud jsem nečetl a žádnému neukázal svého rukopisu: v těch dlouhých nocích, jež jsem ztrávil ve snění a nadšených nadějích, ve vášnivé lásce k práci; když jsem žil se svojí chimerou, s osobami ode mne vytvořenými jako se svými příbuznými, bytostmi skutečně jsoucími: já jsem je miloval, těšil jsem se a rmoutil s nimi, a přihodilo se, že jsem proléval upřímné slzy nad nezdarem svého ubohého reka.«

To viděti jest dobře v prvním jeho romaně, v němž jsou zárodky všech ostatních, v »Ubohých lidech.« Dostojevský napsal jej ve dvaceti třech letech; na konci svého života v »Zápiskách spisovatelových« vyložil nám sám pěknou historii svého debutu. Chudý, nepatrný ingenieur neznal živé duše ve světě literarním a nevěděl, co činiti se svým rukopisem. Jeden z druhů jeho, Grigorovič, jenž zaujímá čestné místo v literatuře, mně dotvrdil pravdivosť této anekdoty, donesl rukopis k Někrasovu, básníku vyděděných. Ve tři hodiny zrána Dostojevský uslyšel tlouci na své dvéře: byl to Grigorovič, jenž se vracel přiváděje Někrasova. Básník se vrhl do náruče neznámého se sdílným pohnutím; po celou noc byl četl roman a duše jeho jím byla otřesena. Někrasov též žil tento nedůvěřivý, tajemný život, jenž byl údělem skoro všech spisovatelů ruských té doby. Uzavřená tato srdce nezdolatelným hnutím se srazila a při prvém nárazu se vší šlechetností svého věku sobě se odhalila; červánky zastihly tři nadšence ponořené v nadšený hovor, ve sdílení nadějí, uměleckých snův a poesie.

Opouštěje svého chráněnce Někrasov přímo šel k Bělinskému, orakulu ruské myšlénky, ke kritikovi, jehož pouhé jméno děsilo začátečníky. »Nový Gogol se nám narodil!« vzkřikl básník vstupuje ke svému příteli. — »Dnes vyrůstá Gogolů jako hub po dešti,« odpověděl kritik se svým zasmušilým (vráskovitým) pohledem, a vzal do rukou rukopis tak, jakoby bral jedem napuštěnou střídu chlebovou. Je známo, že ve všech zemích velcí kritikové tak berou do rukou rukopisy. Ale i na Bělinského učinil roman kouzelný dojem; když spisovatel hrůzou se třesa se představil svému soudci, tento jakoby bez sebe ho oslovil: »Rozumíte dobře, mladý muži, vší té pravdě toho, co jste napsal?

Nikoli, ve svých dvaceti letech nemůžete toho pochopiti. Toť zjevení umění, dar s hůry: dbejte toho daru, vy budete velikým spisovatelem!« — Několik měsíců na to »U b o z í l i d é« počali vycházeti v periodické revui a Rusko potvrdilo výrok svého kritika.

Udivení Bělinského bylo vskutku oprávněno. Člověk vzpírá se tomu věřiti, že dvacetiletá duše byla by mohla zploditi tragoedii tak prostou a úchvatnou. V tom věku dovede člověk tušiti štěstí, toť věda mládí, jíž učí se bez učitele, ale zapomíná, jakmile se jí má užiti; v tom mládí člověk vynalezá heroické a oslepující bolesti, jež ve velikosti své a síle přinášejí útěchu; ale bídu skleslosti zcela obyčejnou, úplně němou, bídu studuplnou a ukrytou jako rána, kde tu poznal před časem ubohý tento duch? — Jest to velmi obyčejná historie, korrespondence dvou lidí. Nepatrný úředník kancelářský, sešlý věkem i starostmi, sjíždí po šikmé ploše smutného života, zápase s bídou hmotnou a trampotami sebelásky. Málem by byl nám směšný tento expedient nevědomý a prostomyslný, terč úsměšků svých soudruhův, obyčejný v hovoru svém a prostřední v myšlení, jehož veškerá sláva leží ve správném opisování; ale pod tímto sestárlým podivným obalem uchovalo se dětinné srdce, tak čisté a tak osudu oddané, málem bych řekl svatě zvířecí ve vzácném daru svého nitra! Jesti to zamilovaný typ všech pozorovatelů ruských, jenž zahrnuje v sobě vše, co jest nejlepšího v duchu jich národa; toť Lukérja »Ž i v ý c h t r o s e k« pro Turgeněva, Karatajev »V o j n y a m í r u« pro Tolstého. Ale tito dva jsou sedláci, Děvuškin »U b o h ý c h l i d í« stojí o několik stupňů výše na společenském a duševním řebříku.

V tomto životě, temném a mrazivém jako dlouhá noc ruského prosince, jest přece jeden jasný paprsek, jedna radosť; naproti výklenku, v němž náš vypravěč opisuje své hromádky spisů, v jiném chudobném příbytku bydlí chudá dívka; jest to vzdálená příbuzná osudem stejně postižená, nemající na světě jiné ochrany, než kterou jí skýtá slabý přítel její; osamoceni, tísněni však se všech stran hrubým nátlakem lidí i věcí, tito dva ubožáci opírají se o sebe navzájem, navzájem se milují a si pomáhají, aby neumřeli. Ve vzájemné této lásce člověk oběti přináší skrytě, kterážto něžnosť mysli jest tím příjemnější, že se odráží od hloupé všednosti jeho myšlének a aktů — bázlivá květina, zrodivší se na chudé půdě v křoví a prozrazující se pouze svou vůní. Člověk ten si ukládá heroické oběti, aby udržel, ba i rozveselil život své přítelky; oběti ty jsou dobře utajeny a my tušíme je z některých nejapností v jeho slohu, on sám pak je má za tak přirozené! Jest to zároveň a střídavě pocit otce, bratra, starého, věrného psa; tak nazval by to dobromyslně chuďas, kdyby se snažil, sám svůj poměr rozbírati; znám dobře pravé jméno toho soucitu, ale neříkejte mu ho, neboť umřel by studem slyše to slovo.

Povaha ženy jest kreslena překvapujícím uměním: předčí nad svého přítele duchem i výchovou, jest mu oporou ve věcech rozumových, v nichž on tak nový se cítí; jest něžná a slabá, srdce její je méně sebe jisté, méně resignované. Ona nezřekla se nikterak života zcela; neustále se vzpouzí proti obětem Děvuškinovým, prosí ho, aby nedbal o ni; jednou vyklouzne jí z hrdla výkřik nouze nebo jen dětská žádosť obdržeti kus prádla.

Tito dva sousedé nemohou se vídati než v delších přestávkách, aby nezavdali příčiny k řečem, a proto zavedeno mezi nimi skoro denní dopisování. Tyto listy poučují nás o jejich minulosti, malých příhodách denního jich života a sklamáních; hrůzy mladé dívky, na niž hřích číhá, sklamání úředníka pachtícího se za chlebem a snažícího se, aby uchránil si kus důstojnosti lidské, jíž kruté ruce mu vyrvaly. Konečně krise nadejde, Děvuškin ztratí svou jedinou radosť. Myslíte asi, že mu bude vyrvána mladou láskou, jež v srdci jeho chráněnky zaujme místo lásky bratrské; oh! nikoliv, toť něco mnohem lidštějšího a mnohem smutnějšího.

Člověk jeden, jenž už dlouho osobu tu hledal a jemuž přísluší značná část nynějších trampot, nabídne jí svou ruku; jest věkem dospělý, velmi zámožný, trochu podezřelý, ale návrh jeho je čestný; unavena zápasem proti osudu, snad i přesvědčena, že ulehčí obtížím, pod nimiž přítel její klesá, nešťastná dívka ji přijme.

Zde studie povahy jest dokonale pravdivá; snoubenka ocitňujíc se pojednou z bídy v přepychu, novým ovzduším jest opojena: toaleta, skvosty, konečně! V prostoduché, mimovolné krutosti vyplňuje poslední své listy podrobnostmi o těchto vážných předmětech; ze zvyku ukládá Děvuškinovi, jenž již dříve drobné koupě jí obstarával, aby došel tu k modistce, tu ke klenotníku. Lze tu říci, že jest to duše nízká, nehodná zvláštnějších pocitů, jež byla vzbuzovala? V čtenáři ani na chvilku nevzniká takový dojem, tak vypravovatel dovede se vystříci pravého označení. Ne, z trocha mladosti a lidskosti prodírá se na povrch této duše: kterak se na ni horšiti? A potom, tuto krutosť lze si též vykládati ze vzájemného neporozumění citů: pro ni není to než přátelství, jež zůstane věrné, vděčné, byť ne zcela přímé: jak mohla by pochopiti, že pro něho jest stav ten zoufalstvím? Jednou z podmínek sňatku jest odejeti ihned do vzdálené krajiny.

Děvuškin až do poslední chvilky podává do nejmenších podrobností zprávy o komisích, jež obstarává snaže se co nejusilovněji, aby se vyznal v krajkách, pentlích; nanejvýše potlačený vzdech tu a tam prozrazuje hrůzu, jež ho pojímá při vzpomínce na nastávající rozloučení; avšak v posledním listě zničené srdce se trhá, nešťastník vidí před sebou odporný zbytek života, pustý a prázdný — neví již sám, co píše, a přece žaloba jeho je diskretní, zdá se, že sám netuší ještě celého tajemství svého žalu. Drama se ukončuje tímto vzlykotem prodlouženým v osamocení po odjezdu vlaku, jenž rozloučil »ubohé lidi.«

Již v této knize jsou některá místa zdlouhavá, ale nedostatek tento u porovnání s pracemi pozdějšími jest příliš nepatrný. Některé věci jsou postiženy s plnou pravdivostí a s tragickou silou. — Mladá žena vypravuje o smrti studenta, jejího souseda v domě, o zoufalství otce, prostého a nevzdělaného starce, jenž žil v starostlivém obdivu nad duchem svého syna, tak učeného.

»Anna Fedorovna, naše domácí paní, uspořádala pohřeb. Koupila prostinkou rakev a najala pohřební vůz. Aby si uhradila výlohy, vzala si všecky knihy a šatstvo po zemřelém. Stařec dal se do hádky s ní, spůsobil veliký hluk a vyrval jí tolik knih, co vzíti mohl. Byl jako omámený, paměti zbavený; neustále dlel poblíže rakve, celý zjev jeho projevoval starosť, někdy něčím posloužiti: hned rovnal věnce na těle položené, hned zase rozžíhal nebo přestavoval svíce. Bylo viděti, že jeho myšlénky nemohou na chvíli ani na něčem utkvěti. Ani moje matka ani Anna Fedorovna nešly do kostela. Matka byla nemocna a Anna Fedorovna nepohodnuvší se se starcem, nechtěla se do ničeho plésti. Šla jsem s ním sama. Mezitím, co se obřady dály, pojal mne jakýsi neurčitý strach, jakoby předtucha budoucnosti, sotva jsem se na nohách udržovala. Konečně přibili víko na rakev a naložili ji na vůz, jenž ihned odjížděl. Stařec běžel za povozem a hlasitě naříkal. Vzlykot jeho byl přerýván pouze těžkými výdechy následkem vysilení během. Ztratil klobouk a nezastavil se, aby ho zdvihl. Déšť lil se mu na hlavu, chladný pak vítr hnal mu déšť do obličeje, ale zdálo se, že všeho toho stařec nepozoruje, běžel vzlykaje tu po té, tu po oné straně umrlčího vozu, šosy obnošeného kabátu byly větrem roztaženy jako veliká křídla a ze všech kapes padaly knihy; v rukou držel veliký svazek a vší silou tisknul jej k sobě. Kolemjdoucí smekali klobouky a křižovali se. Někteří se obraceli a s udivením dívali se za starcem. Neustále ztrácel knihy, jež válely se v blátě. Lidé zastavovali ho a ukazovali na ně, posbíral je a utíkal ještě více, aby dohonil rakev. Na rohu jedné ulice stará žebračka dala se s ním do běhu za rakví. Při zatáčce vůz mně zmizel z očí.«

Rád bych uvedl jiná místa ještě: rozpakuji se a nenalézám jich. Toť jest nejlepší chvála, již vzdáti mohu romanu. Stavba jest tak pevná a látka tak prostá a určená pro celkový dojem, že vytržený kus veškerou sílu svou ztrácí; není ničím více, než kámen z řeckého chrámu, jehož veškerá krása spočívá v liniích. Toť právě vlastní dar velikých romanopisců ruských; stránky jejich knih se klidně hromadí, zdlouhavé kapky vody, působící však hlubinu; pojednou, aniž bychom toho množství pozorovali, ocitáme se na hlubokém dnu jezera potopeni vzmáhající se melancholií.

Jiný znak jest jim též společný;

Turgeněv jím vynikal a Dostojevský jej snad ještě překonal: umění to jedinou řádkou, jediným slovem vzbuzovati nesčetné dojmy, řady soucitův a myšlének. V »Ubohých lidech« umění toto jest už na vrchole. Slova, jež tu na papíře čtete, zdá se, že nejsou psána do délky, ale do hloubky, vzbuzují řady tajemných záchvěvů, jež, nevím, kde zanikají... Když se octneme na poslední stránce, známe osoby, jako bychom s nimi léta byli žili; spisovatel neřekl nám ani tisící díl toho o nich, co víme, a přece vše to víme bezpečně, narážky jeho jsou tak působivé. Prosím, aby mně to škola přesnosti a určitosti prominula, ale rozhodně myslím, že spisovatel jest zajisté tím mohutný, čeho nepovídá: jsme mu povděčni za vše, co dává nám uhodnouti.

Jest to dílo truchlivé, jež by mohlo míti za nadpis to, co Děvuškin napsal o jednom ze svých soudruhů v bídě, když postižen byl novou ranou: »Slzy tekly mu z očí: snad příčinou toho nebyl zármutek, ale jaksi zvyk, jeho oči byly vždy vlhky.« — Jest to dílo něžné, vyšedší přímou cestou ze srdce. Dostojevský uložil v něm veškerou svoji přirozenosť, chorobnou citlivosť, potřebu soustrasti a oddanosti, trpké pojímání života, svoji plachou a vždy rozžalostněnou hrdosť. Jako listy Děvuškinovy, tak i jeho listy z té doby povídají o nepochopitelných strastech, jež mu působil sešlý kabát. — Abychom pochopili překvapení Někrasova a Bělinského, abychom postihli originalnosť té tvorby, nutno je dílo to vřaditi na jeho místo v literatuře. »Lovcovy zápisky« teprve za pět roků na to měly se objeviti. Jest ovšem pravda, že Gogol svým »Pláštěm« poskytl látku, ale Dostojevský nahradil fantasii svého mistra suggestivním pohnutím.

Pokračoval na téže dráze díly, jež menší měla význam; neklidný jeho duch snažil se bráti i jinými směry i fraškou, jež má podivný nadpis: »Žena druhého a manžel pod postelí.« Žerty její jsou drsné a hrubé, největším nedostatkem našeho romanopisce byl právě zdravý humor; bystrosť filosofická i bystrosť srdeční byla značná; té však se mu vůbec nedostávalo. — Osud postavil ho zase s obvyklou svojí krutostí na pravou jeho dráhu. Ocitujeme se u hrozné události, jež jemu mezi všemi spisovateli vtiskuje ráz nejtragičtější.

(P. d.)

Posudky.

Úplný kancional arcidioecese olomoucké. (O.)

Podle zásad právě vyslovených bude nám nyní posuzovati písně kancionalu našeho. Se stránkou jich dogmatickou netřeba nám se zabývati — kancional je schválen církevní vrchností, pracovali o něm většinou zbožní, horliví, učení kněží — a tuť můžeme s jistotou úplnou za to míti, že nepřipuštěno nic, co by se příčilo víře nebo mravům. Se strany orthodoxie nepřipouštíme si pochybnosti ni nejmenší.

Obraťme se tudíž ku stránce prosodické, grammatické a básnické písní v kancionalu obsažených.

Písně jsou rythmu trochaejskeho nebo iambického, převládá však rythmus trochejský. V některých písních (jako na př. v VI. ku mši sv. na str. 63.) použito daktylů s trochaei. Někdy v téže sloze písně mění se rythmus, ovšem k vůli nápěvu či melodii. Příklady jsou na str. 75. píseň: »Ó Jesu milostný« a na str. 264. píseň: »Hořké Páně umučení,« v nichž při oné rythmus iambický přechází v trochaejský, v této zase naopak trochaejský v iambický. Totéž jest i při písni ku požehnání: »Ó Bože, zde se tobě klaníme,« jejíž první čásť má rythmus iambický, druhá trochaejský.

Hledíc k místu, na němž vyskytá se rým, střídají se v písních rýmy sdružené se střídavými. Docela špatných rýmů nenalezli jsme v písních kancionalu, zaznamenáváme však rýmy plané některé (na př. str. 8. v druhé písni ranní: jediném — přestkvělém) a mnoho takových, jež někteří theoretikové počítají mezi chatrnější, jako na př.: činu — Synu — Hospodinu: rozechvělou — celou — smělou; uvarnj — tvnj; jediné — rozplyne atd. Útěchou

však budiž nám to, že přečasto ani nelze se vyhnouti rýmům takovým a že ty nebo podobné rýmy kladou i naši nejlepší básníci, již pokládají se zároveň za nejobratnější stylisty.

Tu a tam vyskytá se též nějaká tvrdosť nebo nelibozvučnosť, jako na př. na str. 58. »zadosťčinnou,« ač s povděkem jest nám uznati, že takových případů jest jen málo a že jeví se všude patrná snaha po zpěvnosti a libozvučnosti. Takových příkladů, jaké uvádí Kosina ve známém svém posudku kancionalu Bečák-Poimonova, hledal bys marně.

Ani co do správnosti grammatické nelze nám nic vytýkati: šetřeno pravidel a ducha naší milé mateřštiny co nejvíce. Nepozorovali jsme nikde, že by se jí někde k vůli rýmu nebo z podobných příčin činilo nějaké násilí, nebo že by z úmysla bylo se nedbalo pravidel grammatických.

Co do stránky básnické vynikají rozhodně písně nového kancionalu nad písně staré vydání Bečákova. Nedá se upříti, že v kancionalu novém jest skutečná, vroucí, zbožná, obsahu plná či intensivní (jakož jsme žádali) poesie, kdežto v kancionalu starém bylo mnoho plevy, mnoho planých rýmovaček bez hlubšího obsahu a významu, mnoho též — řekněme zpříma s Kosinou — nejapností a zpozdilostí. (Komu se tento úsudek náš zdá býti příliš ostrým, nechť přečte si jen z písní »přede mší sv. v čas nedělní a sváteční« počtem třetí, nadepsanou: »Pochválen buď Ježíš Kristus« — a zajisté nám přisvědčí.) V novém kancionale vždy a všude viděti jest stopy ruky pilné, pracovité, ale zároveň i dovedné, která tu piluje drsnosti, tu leští nesrovnalosti, onde přidává, co nejasno, tamo přistřihuje, co rozvláčno a vodnato, jinde opravuje, co chybno a nepravo, a když nic nenalezá vhodného, sama básní a podává věci krásné, vzorné. Jednoduché porovnání nás o tom všem poučí. Odkazujeme příkladem na píseň druhou ranní ve vydání novém na str. 8. »Ve jménu Otce se Synem,« jež má se srovnati s »písní ranní v pondělí« vydání Bečákova, pak ku všem písním mešním, jež, ovšem poopravené, přejaty jsou z vydání starého do nového. Nechceme tvrditi, že v novém vydání jest již vše nejlepší a nejdokonalejší, sám skvost — vždyť nic není úplně dokonalého pod sluncem — ale to můžeme tvrditi smělým čelem, že všechny písně jsou lepší a dokonalejší, nežli byly ve starém vydání. Kdož cítíš v sobě sílu a nadání, podati něco ještě lepšího — nuže, jen na světlo s tím, a zajisté budeme ti z toho povděčni. — Pravými perlami mezi písněmi novými, zvlášť pro kancional sepsanými, jsou mimo výtečnou, chvalně známou po všech vlastech našich Soukopovu: »Ejhle, oltář Hospodinův září« právě ještě druhá cyrillo-methodějská na str. 431.: »Jak (tak má státi bez chyby tiskové v písni té se vyskytující) smíme, Pane, k tobě jíti«; pak vánoční na str. 233.: »Zpívala Synu Matička,« a čtvrtá ranní na str. 9.: »Bože, tvůrce věku,« tato poslednější zvláště také pro šetření pravidel metrických a po většině správný, zvučný rým.

Na konec jest nám vystoupiti proti výtce kancionalu činěné, že prý neposkytuje dosti bohatý výběr a rozmanitosť v písních, jaké poskytovalo vydání staré. I srovnávali jsme schválně obě vydání a shledali jsme, že poměr při všech skoro písních zůstal nezměněn, ano při některých jest bohatší a rozmanitější vydání nové. Tak má písní marianských staré vydání 19, nové 1 mešní a 25, písní o Pánu Ježíši nové vyd. 4, písní o Srdci Pána Ježíše nové vyd. 3, písní o nejsv. Jménu Pána Ježíše staré vyd. 1, nové 3, písní po sv. přijímání nové vyd. 2 atd. — Nápadný rozdíl jeví se jen při písních ke mši sv., jichž staré vyd. poskytuje 40, nové jen 13 (prý), a při písních ku požehnání, jež z 29 starého kancionalu scvrkly se na 16 v novém. Podle naší chuti jest nám milejších 13 a 16 nových nežli 40 a 29 starých; ale chuť tu nechceme nikomu vnucovati, dokážeme však, že výtky jsou nespravedlivé a obavy bezpodstatné. Tážeme se jen a prosíme, aby nám byl jmenován jen jediný chrám Páně v celé dioecesi, v němž se ozývalo všech těchto 40 písní mešních? Vždyť víme, jak se to dělávalo. Dle starého nařízení josefinského hrávaly a zpívaly se po celý rok ve dni všední mše tak zvané »císařské,« v pondělí: Pospěšme Boha vzývat, v úterý: Začíná se konať, ve středu: Připravme se k slyšení, ve čtvrtek: Bože, před Tvou velebností, v pátek: Církev nás volá k oběti,

v sobotu buď: Na své tváře padáme anebo nějaká marianská. S písněmi ku požehnání bylo také tak — vždy se zpívaly tytéž. Zbyly tedy různé jen v neděli, jedna při »ranní« a druhá při »velké,« a tu ještě se opakovaly často písně v téhodni již zpívané. Tu nebylo naprosto žádné rozmanitosti, nýbrž jen pohodlná jednotvárnosť. Jednotvárnosť tato byla tím větší, že po celou mši sv. zpívala se píseň jedním a týmže nápěvem. To jsme v nové aeře rozhodně šťastnější. Ze 13 nových mešních písní obecných má jedna pro každý oddíl mše sv. různý nápěv, jedna tři různé nápěvy, deset po dvou a jenom dvě po jednom nápěvu. Toť věru rozmanitosti a střídání až dosť, a netřeba báti se únavy, protože nemusí se jeden nápěv tak často opakovati jako dříve. Mimo to není pravda, že jest jen 13 mešních písní (třináctá ku zdavkám) — vždyť to jsou jen písně obecné, pro čas po Zjevení Páně a pro neděle po sv. Duchu; pro zvláštní období roku církevního jsou také zvláštní písně mešní, a sice pro svátky marianské jedna, pro čas adventní dvě, pro čas vánoční jedna, pro čas postní dvě, pro čas velikonoční a svatodušní po jedné. Když tyto budou se zpívati každá svým časem, tuť vyhne se všeliké jednotvárnosti. Nalezli jsme též několik písní mešních na svátky svatých, a to na slavnosť sv. Jana Nep., po dvou ku slavnostem sv. Cyrilla i Methoděje a sv. Václava. Komu pak ještě všechno toto nestačí a kdo chceš docíliti ještě větší rozmanitosti, ten nechť sobě připomene, že zákony církevní dovolují, při některých částech mše sv. zpívati také jiné písně. Tak lze na př. od začátku mše sv. až do pozdvihování zpívati buď některou píseň marianskou, nebo písně o svatých a světicích božích, anebo konečně může býti zpívána i některá z ranních písní — po pozdvihování musí se ovšem vždy pak zpívati nějaká píseň eucharistická, t. j. buď o nejsv. Svátosti oltářní neb o Pánu Ježíši, neb o srdci Pána Ježíše nebo konečně o nejsv. Jménu Pána Ježíše. Budiž zde podotknuto ještě jednou, že podle zákonů církevních platných nemá se nikdy píseň marianská neb o svatých přes celou mši sv.: nejméně od pozdvihování až po přijímání kněze musí se vždy vložiti píseň eucharistická. Radím tedy: Kdo chceš docíliti větší rozmanitosti, zpívej do pozdvihování někdy také píseň marianskou, nebo ranní nebo nějakou o svatých, po pozdvihování pokračuj pak s některou mešní; anebo počni s mešní a po pozdvihování dej zpívati nějakou eucharistickou. *F. Sch.*

Kůlna a Kostelík. Dvě jeskyně v útvaru devonského vápence na Moravě. Bádání a rozjímání o pravěkém člověku. Na základě vlastního zkoumání sepsal *Dr. Martin Kříž.* V Brně. 1889.

Odborná literatura naše obohacena jest dílem opravdu cenným, »Kůlnou a Kostelíkem,« od známého badatele a zkoumatele moravských jeskyň, c. k. notáře Dra. M. Kříže ve Ždánicích. Název díla tohoto, »Kůlna a Kostelík,« nepovídá ovšem mnoho, ale za to, rozevřeme-li knihu a třeba jen povrchně ji prohlédneme, přesvědčíme se brzy, že je v ní uložen výsledek dlouholeté namahavé práce a vzácných zkušeností v oboru archaeologickém. Dr. Kříž prokopal obě uvedené jeskyně dopodrobna a na základě toho, co našel, t. j. na základě ohromného množství předmětů předhistorických, načrtal nám střízlivý sice, ale za to důkladný obraz života a činnosti člověka pravěkého čili předpotopního na Moravě.

Že je Dr. Kříž pracovníkem svědomitým v každé příčině, toho nám důkaz podává, ať tak díme, každá věta. Dr. Kříž napřed všechno důkladně a několikkráte měří, opět a opět počítá, přemítá, činí sám sobě námitky a potom teprve, až se soud jeho ustálil, pronese úsudek svůj. A právě pro tuto vlastnosť spisovatelovu má »Kůlna a Kostelík« pro odborníka cenu velikou, jsouc ovšem zároveň i pro neodborníka velezajímavým předmětem studijním.

Popsav obě jeskyně, kde jsou, čím se vyznačují a vylíčiv, jak sobě kopaje vedl, spisovatel vypočítává a popisuje nalezené předměty, zbytky to práce lidské z těch dob, kdy obydlím člověkovým byly ještě jeskyně, skalní sluje a podzemní díry, jakož i zbytky předhistorické zvířeny, líčí život a zaměstnání člověka pravěkého (předpotopního, diluvialního) a na konec řeší otázku, kdo byli prvotními obyvateli milé naší Moravy. Zevrubně a všestranně uvažuje, zda to nebyli snad

Eskymáci, načež vede důmyslný filologický důkaz, že to byli nejspíše Baskové, jichž potomci dosud ještě žijí v horách baskických. Při zmínce o důkazu filologickém snad se leckdo pozastaví; vešelť poslední dobou důkaz filologický jaksi v opovržení — poněvadž filologií dokazovali mnozí nepovolanci pravdivosť svého tvrzení, nemajíce ani ponětí o tom, co je filologie —, ale abychom nedůvěřivého čtenáře upokojili, dokládáme hned, že důkaz Křížův je neobyčejně střízlivý, svědomitý a právě proto přesvědčující. Domněnkám a fantastickým stvůrám, v jakých si libují mnozí naši dějepiscové — amatéři, Dr. Kříž dává výhosť. Přes to však přece ještě nepokládáme otázku baskickou za rozřešenou definitivně, ač připouštíme, že spisem Křížovým jest ve prospěch Basků skoro rozřešena.

Doslechli jsme, že pokus Křížův dokázati, že pravěkými obyvateli moravskými byli Baskové a nikoliv Slované, setkal se u jistých našich »politikův« a dějezpytců s odporem a s nevolí. Jsou mnozí, kteří věří, že obyvateli těmito byli Slované nemajíce pro to arciť důvodu jiného, nežli vlastenecké svoje přesvědčení, a proto považují za nepřítele, kdo praví, že tomu není tak. Ve vědě však nerozhoduje vlastenectví, ve vědě rozhoduje pravda A věda, jak se dosud věci mají, praví, že pravěkými obyvateli moravskými nebyli ani Slované ani Germani, nýbrž kmen načisto jiný. Kříž myslí, že Baskové. Co my o jeho mínění soudíme, již jsme naznačili.

Do jednotlivostí se pouštěti nemíníme přestávajíce na tom, že vytýkáme, že vesměs je správno, co Dr. Kříž napsal, mimo některé snad maličkosti, o něž by mohl býti veden spor, jako na př. výklad Dra. Kříže o tom, jak předhistoričtí obyvatelé provrtávali kamenné mlaty, kladiva a p. kovu neznajíce. Kamenné kladivo, nedávno darované Musejnímu spolku v Brně, aspoň odporuje výkladu p. Křížovu. Ale to spisu na ceně ničeho neujímá; s nejlepším svědomím jej můžeme doporučiti každému, by se jím netoliko poučil, nýbrž i pobavil. Musejnímu spolku brněnskému pak sluší přičísti za zásluhu, že vydal dílo souborné o výsledcích archaeologických prací Křížových. Majíť souborné spisy vždy přednosť před publikacemi periodickými, poněvadž jsou přehlednější a čtenář nezapomíná tak snadno souvislosti vypravování, jak tomu bývá při časopisech několikkrát jen za rok vycházejících.

Mluva na některých místech potřebovala by ještě býti vybroušena.

Končíce zprávu o spise Dra. Kříže připomínáme ještě, že členové spolku jej dostanou zadarmo, jakmile zaplatí členský příspěvek (1 zl. ročně), nečlenům pak lze si jej koupiti za 2 zl. *b.*

Edv. Jelínek: **Slovanské návštěvy.** „Kabinetní knihovny“ č. XXXVII. V Praze. 1889.

»Želeti jest, že národové slovanští, aspoň sobě nejbližší, tak málo se znají; beze znalosti žádné skutečné vzájemnosti býti nemůže.« Tento výrok Kraszewského pronesený na str. 130. přítomného díla maje zásadou, E. Jelínek v četných spisech svých snaží se obecenstvo české seznámiti s vynikajícími zjevy národního života slovanského, z něhož obzvláštní pozornosť věnuje věcem polským. V čelo knížky spisovatel položil dětské vzpomínky své na otce národa Fr. Palackého, načež v sedmeru obrazů srdečně a s milou prostotou vykládá o Bohdanu Zaleském, ukrajinském slavíku, o Václavu Alexandru Maciejowském, Nestorovi učenců slovanských, o knězi-básníkovi Boleslavu Jablonském, o neunavném Adamu Honorym Kirkorovi, o velikém Kraszewském, o proboštovi Vyšehradském V. Štulcovi a příteli jeho knížeti Lubomirském, konečně o soudruhu Mickiewiczově Odyňci, jak je sám z osobního styku při návštěvách, vynikajícím osobnostem těmto činěných, byl poznal. Se skromností a šetrností uznání hodnou spisovatel líčí své vlastní vzpomínky a dojmy, podávaje takto živé a věrné charakteristiky těch znamenitých mužů, kterým jen podobizen přiložených se nedostává, aby působivostí svou bezprostřednému názoru se přiblížily. Milá a neméně poučná jest obzvláštní péče, kterou spisovatel nejen při mužích Češích, nýbrž i při Polácích věnuje vzájemným snahám a smýšlení o národě českém. Toť nejlepší pouto vzájemnosti, jelikož tak nabýváme přesvědčení, že nejen my o bratry své se staráme, nýbrž že i oni na půl cesty ochotně v ústrety nám vy-

cházejí. »Slovanské návštěvy« jsou knížkou malou, ale knižka ta má cenu svou. Budouli dále tak sbírány »ony prosté vzpomínky a pohozené listy,« o nichž motto knihy se zmiňuje, nejen po šírých vlastech slovanských, nýbrž také a to přede vším na naší domácí nivě, dá Bůh, že snad časem doděláme se svého pravého česko-slovanského Plutarcha. *L. Šolc.*

Praktikus. Drama o 4 dějstvích od *Fr. A. Šuberta.* (Dramatická díla Fr. A. Šuberta. III.) V Praze. 1889.

Šubert je v produkci dramatické obrázkem vývoje naší poesie dramatické vůbec. Vyšel od dramat historických. Při probuzení svém čerpali jsme hned z počátku nadšení k další práci ze vzpomínek na minulé, slavné doby a v souhlase s dram. produkcí jiných národů spisovatelé naši tím raději čerpali látku svých kusů z dob naší minulosti; tak Klicpera, Kollár atd. až po naše doby. Moderní, nový život měl své místo jako vůbec ve světové literatuře jenom ve veselohře. Realismus konečně i v té příčině vítězně si vedl a prohlásil nejenom za právo, nýbrž za povinnosť moderní literatury dramatické představovati na jevišti osoby našeho věku, smýšlení, idee, snahy i vady a neřesti jejich. Také naše poesie béře se tímto směrem od doby nejnovější, nikoli pouze ve veselohrách, ale i ve dram., jakož tomu svědčí jména Jeřábek, Štolba, z mladších především Stroupežnický, Šimáček a nejnověji také Šubert, jenž po »Probuzencích« a »Janu Výravovi« směle sáhl do života českého nejnovější doby a představil nám z něho figurku, již nazval »Praktikus.« — Řekneme hned z předu, že Šubert celkem velmi pěkně se presentuje na novém poli svého působení; jeho »Praktikus«, je na první pokus v novém oboru práce slibná.

Vizme jeho děj. — Jsme v Praze v pohnuté době r. 1869. Karel Macháček a poslanec Dr. Koráb, spolumajitelé listu »Naše právo,« rozmlouvají v saloně pí. Vyšínové o žurnalistech a žurnalistice vůbec a zvláště o Isidoru Kupkovi, chef-redaktoru »Našeho práva,« jehož Macháček proti Korábovi se zastává, když tento vyčítá mu zištnosť a nepoctivosť; Mach. zove jej pouze »praktikem.« Za to Koráb velebí mladého poslance Dra. Plachého, v čem živě mu přisvědčuje pí. Vyšínová, jejíž podnětem Plachý se ucházel o mandát poslanecký a také ho dobyl. Ten přichází právě s důležitou zvěstí, že je rozhodnuto vystoupiti ze sněmu a počati trpný odpor: Dr. Plachý sám vypracoval návrh memoranda, jež se má v té příčině podati. Zkušený Dr. Koráb jest tím tak nadšen, že chce, by Plachý byl hned zvolen do sboru důvěrníků. Zatím přichází obecní starší Barták se svou dcerou Zdeňkou, nevěstou Dra. Plachého, i Kupka s pozvaným cizím žurnalistou Radnicem; tento vytýká onomu, že se při svém talentu trudí v malicherných poměrech českých, načež onen zjevuje mu své plány do budoucnosti. Radnic upozorňuje Kupku, že mu vyrůstá v Plachém nebezpečný sok, a tento poznává pravdu jeho slov, když Dr. Koráb zvěstuje, že Plachý stal se důvěrníkem klubu, jímž měl býti Kupka, a že se stane zároveň redaktorem »Našeho práva.«

V jednání druhém Kupka v redakci horlí, že byl odstrčen pro Plachého, jenž právě nastupuje místo redaktorské. Právě dostává Kupka telegram, že sněm bude rozpuštěn a poslanci zbaveni mandátů. Do redakce přichází Barták chtěje věděti, máli v městské radě hlasovati pro stavbu mostu kamenného či železného. Kupka, podplacený Radnicem, bude psáti pro most železný, a Barták bude proň tedy hlasovati. »Praktikus« poučuje Plachého, jemuž se zdá kamenný most výhodnější, že v žurnale mínění osobní se musí podrobovati zásadám listu. Totéž se opakuje, když přicházejí dvě deputace rolnické, jedna, žádající podporu listu proti konsorciu, které chce stavěti nový cukrovar nedaleko staršího a tím tento poškoditi, kdežto druhá žádá za podporu tohoto družstva, které se jí dostane, ježto Kupku podplatí. Kupkovi naskytuje se záhy příležitosť Plachého se zprostiti. Tento píše ostrý článek o deklaraci, podepíše jej svou šifrou, a Kupka věda, že Plachého již immunita nechrání, navede jej, aby některá místa článku zostřil, na jichž základě by mohl býti pro velezrádu odsouzen. Důvěřivý Plachý šel do pasti.

Jednání 3. Ničeho zlého netuše, posledními úspěchy jsa rozjařen Plachý přichází druhého dne k paní Vyšínové a

uchvácen jsa vděčností děkuje jí na kolenou za vše, co pro něho učinila. To vidí náhodou Kupka. Pí. Vyšínová sotva se přemůže, aby nedala na jevo, že Plachého miluje. Kupka přichází oznámiti, že článek Plachého byl konfiskován, ale těší všecky, že Plachý je nedotknutelný jako poslanec, čím upokojí se nejen Barták, ale i Vyšínová a matka Dra. Plachého. Zatím umíní si Kupka ještě jinde raniti svého soka a zničiti lásku Zdenčinu k Plachému objevením toho, co viděl u pí. Vyšínové. Plachý, immunitou již nechráněný, jest obžalován pro velezrádu a zatčen, matku jeho raní mrtvice.

Jedn. 4. Záchvat mrtvice se opakuje, a matka chce viděti ještě syna před smrtí. Kupka, jenž přichází k pí. Vyšínové současně se Zdeňkou, zjevuje této, co viděl, a ona se táže pí. Vyšínové, zda skutečně tomu tak. Vyšínová přisvědčuje, a Zdeňka se Plachého zříká. Pí. Vyšínová zjistí, že intermezzo ono nemohl Zdeňce nikdo vyzraditi než Kupka, proti němuž má spolu s Drem. Korábem podezření, že měl hlavní účasť při psaní velezrádného článku. Svým podezřením netají se ani Kupkovi, jenž popuzen jsa chce dočkati zde plného svého vítězství. Daří se mu. Plachý, jenž přišel z vězení navštíviti svou matku, je zdrcen její smrtí. Na přání Kupkovo prohlašuje, že sám jediný jest svou nehodou vinen. V tom Kupka jest povolán do sboru důvěrníkův a jásá nad svým úspěchem. Ale bez úrazu přece nevyvázne. Sedlák Rambousek haní jej před celou společností za to, že hájil nesprávnou věc stavby nového cukrovaru, a Dr. Koráb slibuje, že Kupka přece se nedostane do sboru důvěrníků. Plachý však vypíjí kalich utrpení až na dno a odchází do žaláře zříkaje se Zdeňky, která mu nedůvěřovala. (O. p.) *K.*

Malé historie ze života staročeského od *Dra. Z. Wintra.* (O.)

»Umělci na žebrotě.« Devět spisovatelů, tři muzikanty-skladatele a jednoho malíře předvádí Winter čtenářům, ani svá díla, skladby, malby věnují a zasílají Rakovnickým, a jakého uznání a odměny za to umělcům se dostalo. Jeden dostal za zbožnou báseň v českých rythmích tři kopy a k tomu málo lichotivou poznámku, aby Rakovničany »podobných věcí odesíláním víceji nezaneprázdňoval«; jinému prostě poděkovali a nedali ničeho. Jan Kocín z Kocinetu za historii církevní, tripartitu zvanou (vyd. r. 1594.), dostal od Rakovníčanů »věrtýlek domácího truňku« atd.

»Zlý duch Arrahhan« nedonesl lidem, kteří se ho dovolávali zaříkáním, žádaných 300 000 dukátův, ale za to soud a pokutu.

»Ve škole sv. Mikuláše« poznáváme chudičký její inventář a nezbedného učitele.

»Z kněžských kšaftů starodávných«; spisovatel sám praví na počátku, že vybéře »jich několik... jak je v deskách zemských četl.« Sám nepřičinil ničeho, kšafty také ničeho zvláštního neobsahují, a proto jest oddíl tento nejplanější.

»Žebráci« jsou zdařilými typy nynějších svých kolegův, ať to byli již praví či umělí žebráci, s listem fedrovním a atestací či bez nich. Znáti tu, že spis. tyto figury, z archivů vzaté, oživil studiem ze života.

»Z lesů křivoklátských« až mrazí nás, čtemeli, že pytlákům kůže s těla dřena, že lesníkům odměna slibována na zastřelení pytláka, ano že r. 1687. »není mezi třiceti pohnanými ani jediného fořta, aby neměl dva neb více pytláků mrtvých na svědomí. Ano jeden dokonce jich postřílel čtrnácte... a za vraždy učiněn fořtem.« Jindy zase že pytlák kyjem dotlučen a pak ještě oběšen, katem sťat a zakopán.

»Poslední písmáci před soudnou stolicí.« z let 1750.—1781., jsou různověrci, kteří, jak spisovatel dí, »sami sobě ponecháni mívali spleteno páté přes deváté;« blouznilové náboženští to, již souzeni byli pro podloudné donášení zapovězených knih do Čech, aneb jich přechovávání. Někteří z nich, jako Čoudil, pravý »beran,« všude hádku náboženskou jen hledá, jiný z hlouposti (Křupka, Liška), jiný pro zlomyslnosť (Toffel) svoji octl se před soudem.

Že spisovatel na počátku historie této zmínku čině o bitvě bělohorské, také jeden alespoň povzdech do nekonečného prázdna vyslal, nepřekvapilo nás, spíše by se to bylo stalo, kdyby nebyl zavzdechl. Ale hned první figurka, Čoudil, jest divnou

llustrací myšlénky: »Po bitvě bělohorské iárod náš, převalnou většinou jsa víry rotestantské a poněkud i bratrské, přiveden jest úsilovnou reformaci k víře atolické tak důkladně, že tou metamorfosou málem by byl ztratil byt i ;ivot.«

Není nesnadno z obrázku uhodnouti, čím život národa více ohrožen byl, da katolickými censory knih protestantkých či »Čoudily« stále do Pruska ilhajícími.

»Čarodějі« objevují se nám jako livotvorní lékaři. Jeden umí lidem i dobytku udělati, jiný odčarovati a léčiti iejsměšnějšími léky, jaké jen pověra připraviti a zase jen pověra jim důvěřovati na ně spoléhati mohla.

»Blázni«: některý z nich šaškem chovaným pro zábavu pánů, jiný pravým bláznem. Dle obrázku Wintrova měl jeden rapnější život než druhý. Rozdíl jen ten yl, že šašky týrali páni, skutečné blázny kovaly obce do srubu.

»O selském posvícení, obzvl. r. 1786.« Rychtáře v Milčicích, Františka Vaváka, popis posvícení a příprav k němu, ak by od včerejška z Hané vzat byl. Hosti jak by nabil, pod jídly se stoly ohýbají, táž netrpělivosť a nedotknutelnosť hospodyně v poslední dni před hody a ytéž pomluvy po hodech. I ten kantor lům od domu jako gratulant a šprochař douci nám dosud v paměti. Moudrých rad Vavákových v příčině posvícení i dnes — po stu letech — bylo by zapotřebí na mnohých místech; ale houževnatý boj jeho proti »oné asiatické strojbě« kávě) by marným byl.

»Příspěvek k dějinám lékařským. I. Doktoři.« Úcta k lékařům est u našeho lidu, zvláště u venkovského, od nedávna a posud čím méně kde lékařů v kraji, tím méně mají práce. Nejprve zkusí nemocný na sobě, co sám ví, pak co která baba radí a když nic nepomáhá, spoléhá na Pána Boha. Takové jest také lékaření na obrázku Wintrově, ač tu mezi samorostlými lékaři shledáváme i řemeslné felčary a sem tam lékaře akademického; ale jsou to vždy jen páni, bohatá města, nebo bohatí lidé, pro něž ti lékaři většinou z ciziny k nám přivandrovali. Lid náš umíral bez pomoci učených lékařů.

Kdo nečetl starých pranostik, může se jimi pobaviti v následujícím obrázku: II. Nemoci přirozené.

III. Neduhy ze svévole jsou čerpány, jak bychom nyní řekli, z fackových soudů. Kdo jest zvědav, jak si naši předkové před třemi sty léty spílali, jak jejich pranice končívaly, zde se toho doví.

IV. Nemoci z čar, nemoci strojené a morní druží se počátkem k »Čarodějům« nahoře. Mandat z roku 1661. o žebrácích, pobudech, obšitnicích účinkoval by i dnes lépe, než všechny stravovací stanice.

Ve V. Zdravotnictví a léky dovídáme se, že rakovnická rada již před 300 léty byla svědomitou komisí zdravotní, že zvláště pekařům a sládkům hledívala na prsty, aby potravin nepadělali. My za nebožtíky Rakovničany v příčině této daleko pokulháváme. *J. H.*

Liliputáni. Kus českého života z roku tohoto. Vylíčiti se pokusil *Nejmenovaný Autor.* (O.)

Dotknuvše se zběžně obsahu, což medle máme říci o umělecké ceně »skromné knížky z péra ještě skromnějšího, které v ní hledělo dle pravdy a dle skutečnosti naznačiti to, jak se u nás v Čechách touží, dychtí, pracuje, žije a snaží a jak to vše obyčejně končívá«? — Tohoto zřetele neměl autor dle všeho na mysli, pročež buďme spravedlivými a uskrovněme slov. Základní myšlénka — chtíti dollary poznapravovati všecek náš převrácený život — vidí se nám býti naivní i v satiře takového stylu, jako jest přítomná. Důkazů pomíjíme. — Dílo není celkem organickým, nýbrž neladnou slepeninou nahodilých drobnůstek bez motivovaného děje, s charakteristikou nejslabší právě u hlavních »jednajících« osob. — Jednotlivosti jsou neurovnány a neprotříbeny v jednotný, důsledný názor (komu libo, srovnej si na př. místa o literatuře a p.), sem tam i nesprávny (okresní zastupitelstva na Moravě atd.). — Největší vadou však jest zámezná jednostrannosť, ana vtiskuje knize přímo ráz hanopisu. Nemáme vlasteneckých měst ani venkova, šlechty ani kněžstva, spolehlivých politických vůdců (ty dobírá si autor zvláště zostra: z pochopitelných příčin) ani uvědomělého lidu atd., nemáme vůbec čestné přítomnosti. »Hádat se, tancovat, klevetit, pít, bez

hlavy a paty politisovat, v novinách polemisovat, ostouzet se, to ano!« (str. 136.) Míst podobných bylo by lze uvésti celou řadu, nechceme však »multiplicare gentem, sed non laetitiam.« Když už se autor postavil na stanovisko výstředního pessimismu, měl si zůstati důsledným a místo bublinek o slavnější budoucnosti, jíž ani logicky ani věcně neodůvodňuje, hlásati národu za povinnosť, aby vším činem usiloval ze své prabídné sansary dostati se v úplnou nirvanu.

Tvrdíme snad, že vše, co autor »naturalisticky« popisuje, jest nepravdou? Nikterak! Pravda jest, že »po Čechách může si člověk vyběhnout zrovna s celým rysem papíru pod paží a nežli jich polovici projde má na něm přímo neuvěřitelnou satyru.« — píšeli ji ovšem na tom svém výletě a máli o ní takové ponětí, jako náš spisovatel. Ale vyběhnouti si, pak napsati pathologické quodlibet bez hloubky a šetrnosti, přednášeti pichlavá kázaníčka, kde by oplodněná fantasie umělecká působila účinným dějem, klásti ledajaké individuum, kam by básníkův duch tragicky rozechvělý položil typy — a nebylo by o ně zle —: to tuším počítá se i v liliputánském písemnictvu za urážlivou nešetrnosť. A dodejme, co se u nás tak nerado slýchá. Nejmenovaný autor kasá se na všecku naši veřejnosť — a čtěte si, jak píše svým mateřským jazykem.[1]) Zde malá ukázka:

„Zatím došli na nejkrasnější linii, kterou jsou v Praze Příkopy a Ferdinandská třída, končící Národním Divadlem, tím skvostným pomníkem přítomné české obětavosti a trpělivosti z jedné a vyhlídkou na staroslavné královské Hradčany, které musí v každém českém srdci svým velkolepým, nad stříbropěnnou hladinou Vltavinou v překrásnou panoramu sloučeným zjevem vznítiti vzpomínku slávyplné minulosti našeho národa a jeho království, ze strany druhé. Škoda, že slavný sbor opatrných a moudrých otců na staroměstské radnici svého času jistě z různých závažných méně příčin nežli ohledů dovolil obohatiti tento tak historií přeplněný, živý obraz ještě vysokánským cihelným komínem, jejž kterýsi pan mlynář před ním uprostřed lidnatého města si postavil a přes tu chvíli jím celými mračny dýmu čudí, celé okolí dusným čmoudem naplňuje a jako náhradou za to kráse Prahy tak podkuřuje“ (str. 26. sl.).

Kdo by tu nevzpomněl slov Čechových: »A jenom velký smí se malým smáti!« — Vůbec přejeme nejmenovanému Swiftovi, aby se jeho novému Gulliverovi, kterého zamýšlí poslati do světa, na té liliputánské obchůzce dařilo lépe, nežli tentokrát.

Jos. J. Vejchodský.

[1]) Přečetných vad, jež připadají na vrub tiskárně, pomíjíme mlčením.

Dalibor. Historický roman od *Václava Vlčka.* Nové zpracování. (O.)

Od Dalibora přistupujeme k sestře jeho sličné Jiřině, v níž nám spisovatel podati chtěl obraz prosté, srdečné, roztomilé dívky, která neznajíc pýchy a vypínavosti, přirozenou dobrotou srdce svého rázem přízně a náklonnosti každého si dobývá. To se spisovateli celkem dobře podařilo. Ale pohříchu, vypisuje prostotu a naivnou srdečnosť této slečny, vybočil z mezí pravé míry, tak že přečetné a stále se opakující projevy netajené a překypující srdečnosti té vůči nejrozličnějším osobám jeví se citlivůstkářstvím. Sem řadíme výjevy (k. III. str. 18. sll., VI. str. 45. sll., 56., XII. str. 97. sl., 100., XIV. str. 116. sll., 123. sl., XVII. str. 157. sll., XVIII. str. 171., XXI. str. 204. sll., XXXII. str. 329. sl., XXXVI. str. 375.), kde Jiřina i selskou dívku Januši, vděčností za dobrou zprávu překypujíc, k srdci přivine. Nejinak jest s naivní Anežkou, sestrou Lucie (k. XIX. str. 183. sll., XXXVIII. str. 401. sll., 404., XXXIX. str. 408.). S tím souvisí obšírné výklady a rozbory zjevů psychologických, jimiž vypravování, ne ku prospěchu díla, zhusta protkáno jest. Jest to již obyčejnou a příliš rozlezlou chorobou novověkého umění, že z nedostatku vnějších zjevů nebo z nevšímavosti k nim, tím úsilovněji pohrouží se v nitro lidské, při každém hnutí srdce lidského se zastavujíc a s jakousi chorobnou zálibou jím se probírajíc. Především tu na ráně jest láska »věčně stejná ve své kráse, věčně různá ve svém hnutí.«

Nepopíráme, že city milostné, jež zoveme láskou, jsou důležitým činitelem v duševním životě člověka novověkého, že žádné větší vypravování, žádný větší děj úplně bez nich se neobejde. Vždyť dle Kollára »láska jest všech velkých skutků zárod.« Není už jinak: zraky člověka novověkého během přirozeným od vnějšího světa obráceny jsou v nitro lidské; a umělci našemu vlastní srdce jest stejně širokým světem, jak Alexandrovi povrch zemský. Z toho však nenásleduje, abychom v každém romanu, v každé novelle vždy znovu a znovu četli celou

ınalysi lásky a podrobnou symptomato-ogii rodící se choroby srdeční. Jsme ;ádostivi, jak se ta neb ona osoba v lásce ;achová, jaký v té příčině bude osud ejí, poněvadž tím povaha její zrovna tak ;e osvětluje a objasňuje, jako v záři ;aždého jiného hlubšího citu. Ale zcela ;bytečno jest, podrobněji udávati, kdy a ;de a jak se která tváře zapálila, ru-něncem polila, oko zazářilo, chvějící se ısta milostné vyznání šeptala, jaký byl omu v zápětí stav duševní, jaké my-šlénky a city, jaké sladké trnutí a p. To i každý člověk v životě skutečném a ;aždý spisovatel nad to v nějakém díle ;a věku mladistvého jednou a pro vždy odbude, ale potom už jako svědek ne-předpojatý, se stanoviska povýšeného, eviště své události přehlíží, podoben jsa rojevůdci, jenž nedávaje se uchvátiti :hvilkovými výbuchy vřavy bitevní, cel-;ový výpadek boje na zřeteli má, ani na okamžik oka s něho nespouštěje. Touto vadou přítomný Vlčkův roman zejména první části své (k. I.—XXIII.) zdá se nám valně trpěti. Uvádíme zejména k. III. tr. 20. sll., VI. 41. sll.. 54., 56.. IX. str. 70. ll., XVI. str. 146.—151., kde se podává obšírný psycholog. rozbor lásky Luciiny. XVIII. str. 171 sll., kde Daliborova láska : matce, XXXVIII. str. 404., kde vznikající áska Anežčina k Daliborovi se vypisuje, XXXIX. str. 408. a j. Tatáž sentimentalnosť, otéž citlivůstkářství, z něhož plynou ne-dostatky naznačené, jeví se i v jiných věcech, jež právě tak, jako výše uvedené, nej ou originalní, nejsou chybami jedince, nýbrž stokráte již v literatuře naší nej-novější se objevily, majíce kořen svůj chorobném duchu času. Jedna jest blouznivé a mystické pojímání hudebního effektu hry na housle. Spisovatel totiž : Janka, jenž v pověsti písněmi a hrou na housle pochmurnou mysl Daliborovu obveseluje, jako v Písmě David záduměi-vého Saula, a proto miláčkem jeho jest, udělal Jana bakaláře, jenž na vysokém učení pražském umění lékařskému se vy-učil a kromě toho od svého strýce lito-měřického ve hře na housle až k virtuositě vycvičen byl. Tento Jan bakalář přišel a Pavlínou nepoznán na Kozojedy, za udce se vydávaje, a tam hrou svou mistrnou a cituplnou všecky okouzlil, nejvíce Dalibora, jehož mysl plna bouřli-vého kvasu dojemným zvukům houslí právě nad obyčej přístupna byla. A dojmy ty spis. neopomenul vylíčiti způsobem takovým, jako Heine kdesi účinek hry Paganiniho, jako básníci naši stokráte už popsali cikána nebo žebráka hudoucího, a referenti hudební výkony moderních mistrů. Nechceme se příti, možnoli hudbou vyjádřiti myšlénky čili nic; jistě víme jen tolik, že schopna jest tlumočiti city, a některé představy jednoduché symbolicky více méně určitě naznačovati. Proto ne-zastavujeme se při dojmech, jež Dalibor má ze hry Janovy na str. 103. sl., 106. sl., ovšem pak při výroku Daliborově na str. 108. »Duch Husův jistě z houslí jeho mluvil.« Když si tu vzpomeneme na staro-zákonného pěvce a hudce Davida, na mohutné zjevy francouzských truvérů, zpěvy svými celé kraje do víru válečného strhujících, jak to Uhland překrásně vy-psal v básni »Bertran de Born,« tu nelze nám než litovati, že spisovatel neužil jaré a svěží postavy Jankovy, jak ho pověsť zná, postaviv na místo její učeného vlasti-mila. Jana bakaláře. Oč více poesie jest v tom prostém Jankovi, ať to byl panoše nebo genialní mladý tulák, jenž divokého Dalibora písněmi a hrou vyráží z jeho trudomyslné zádumčivosti, jenž jediný na-plnil srdce pána svého, tak že, když chycen a na »krkavčím kameni« na kolo vzbit byl, Dalibor zahoří plamennou touhou po pomstě, jako druhdy hrdina Achilleus, jenž sedě v lodním táboře Achaiů, na loutnu si pohrávaje, až tu zpráva o smrti přítele Patrokla vyruší jej z nečinného dumání k činům neslýchaným a vtiskne mu do ruky meč, aby život svůj položil na po-mstěnou padlého miláčka. Odtud vychá-zeje, myslíme, že by celý roman snadno jiným směrem se byl obrátil. Jen síly více, jen vášně více na místo ušlechti-lého, ale mdlého citlivůstkářství. — I starý Dominik Rozvoda touto nehodou částečně postižen jest, neboť výklady jeho vrcholící v povědění (str. 84.): »Jan Žižka z Trocnova i Kalichu byl mstitel potlačené svobody. Osvobození lidu božího bylo dílo, za něžto žil i umřel na bojišti!« připomínají nám leckdy frase našeho moderního novinář-ství. Ale budiž; z úst stoletého starce rádi kázaní vyslechneme, pochopujíce jeho blouznivé nadšení a záchvaty prorocké.

Docela jinak dařilo se spisovateli

s osobami, jež vyňaty jsou z ovzduší známějšího, skutečného života a přítomnosti naší blíže se dotýkajícího. Již pan Samuel Kozojedský, bodrý a statný bitec, ve hněvu s vlastním synem neusmiřitelný, pravý typ českého rytíře, se svou manželkou paní Annou, milující matkou a pečlivou hospodyní, hrdý Adam Ploskovský z Drahonic, krutý pán a obmyslný strůjce dalekosáhlých záměrů, Půta Býčkovský, piják nezhojitelný, jenž svěcenou vodou zahání přízraky z vína se rodící, zástupce pokleslého a rozkošnictvím prohnilého stavu svého, Filip Kostomlatský z Vřesovic, hejsek nafouklý domněním své rytířské cti — vše to jsou postavy rysův určitějších a pevnějších tvarů, jež místo sobě vykázané zcela dobře zastávají. Ale do pravé vody spisovatel dostal se teprve tehdy, když pásmo děje zavedlo jej v ony vrstvy obyvatelstva, jež během přirozeným co nejrázovitěji se vyvinuly a posud život svůj vlastní žijí, do měst a mezi venkovský lid. Také odtud teprve, od k. XXIV. roman života nabývá i počíná býti zajímavým. Hned na počátku v k. II. a V. pohnul nás žalostný obraz nešťastné Apoleny, ženy ubitého lupiče Jilka, a dětí jejich, jimž Jan bakalář k pomoci přispěti se snaží. Líbí se nám statný Urban, sládek litoměřický, jak okázal dvéře vlažnému ženichovi, panu Adamovi (k. XX. str. 196. sll.), a jak rozkmotřil se s Ouštěckou tetou Reginou (k. XXX. str. 296. sll.), i švarný syn jeho, povážlivý a světa zkušený Jakeš, jehož moudrost a rozšafná mysl všecky překážky překonává, ba i zatvrzelé srdce p. Samuela oblomiti dovede (k. XXIV. str. 221. sll.).

Nejlépe však zdařily se spisovateli obrazy, líčící vlastní bouři selskou: Počátek její vzpourou sedláků v lomech (k. XXIV.) a požárem ve Stránich (k. XXV.), kde vynikají postavy statného Jenišky, mstitele-paliče Jilka, bratra ubitého lupiče, opatrného rychtáře Duška, podlého padoucha Zajíce, úředníka p. Adamova a j. Dále osvobození Jana bakaláře skrze Dalibora a jízda jejich k Litoměřicům (k. XXVII. sll.). Útěk Daliborův z Litoměřic pomocí Průchy, Jenišky a Jilka (k. XXXIII. až XXXV.). Hromadné pozdvižení lidu kozojedského, býčkovického a ploskovického (k. XL. sl.); honba na p. Adama (k. XLII.) a konečně obléhání a dobytí tvrze ploskovické (k. XLIV.—XLVI.). To vše jsou obrazy svěžích a živých barev, jimiž vypravování na výši žádoucí udržováno jest. S koncem, jaký spisovatel vypravování svému učinil, ze příčin výše uvedených souhlasiti nemůžeme.

Vydání naše, ačkoli jest nové a zpracované, i v tom jako v jiných věcech, na něž jsme ukázali, žádalo by ruky opravné. Souhrnný úsudek náš o díle tom není ovšem veskrze příznivý, avšak ani šmahem zavrhovati ho nechceme a nemůžeme. Posuzujíce je jako dítě své doby, spokojeni jsme tím, že jsme na něm ukázali příznaky obecné choroby ducha časového, a zároveň že jsme určitě a bez obalu se vyslovili, odkud a kterak náprava možna jest. *Lev Šolc.*

Knihovna prostonárodní.

Matice lidu. Red. *Primus Sobotka.* R. XXII. č. 6. (132.). V Praze. 1888.

„Na Ostrově.“ Od *J. A.* Str. 183.

Jevištěm tohoto malého romanu jest smíšené území, na němž žijí Češi a Němci, kdež poslední vydatnou pomoc mají v továrnách.

Jan Hodoval, koncipient u doktora Koukala v Praze, někdy vychovatel hraběcí, vyzván byl od Bláhy, svého bývalého učitele na středních školách, aby zřekl se své služby a stal se vychovatelem u statkáře Valenty na Ostrově, by vychovav jeho syna Eduarda v duchu vlasteneckém, zachránil kus krajiny české před poněmčením. Šlechetný, idealný Hodoval započal svou úlohu na Ostrově, získal si náklonnosti svého svěřence a přese všechny intriky paní Brožovské, továrníka Němce Weinolta provedl svou úlohu. Méně šťasten byl v lásce. Neť statkářova, bydlící s ním pod jednou střechou, kterou si oblíbil, nestala se jeho, ale manželkou svého příbuzného. Hodoval smířil se i s tímto, viděl zajisté v osobě milované vzor vlastenky, která účinně své vlastenectví i v praxi prováděla a pracovala tedy v jeho duchu. Dokonav svůj úkol Hodoval na Ostrově, vrátil se do Prahy.

Jsme povděčni panu spisovateli, že mládeži naší vykreslil muže, který z lásky

k vlasti opouští úřad a jde zachrániti, co zachrániti se dá. Hodoval není muž lichých frasí jako třebas Vambera, úředník Valentův, on jest mužem činu, rovněž i Eva, neť statkářova. Děj jest uměle zapleten, proto zajímav. Tendence vlastenecká, jak již podotknuto, jest zvláštní chvály hodna; též ze stanoviska mravního nelze spisu ničeho vytýkati. *J. V.*

R. XXIII. čís. 1. (133.). „Božena Němcová v životě i spisech.“ Napsal *Josef Hanuš*. Str. 144.

Za příkladem jiných knihoven snaží se »Matice lidu« čtenáře své poučiti o českém písemnictví. Šťastný počátek jest učiněn letošním prvým číslem o Boženě Němcové; Němcová pro lid žila, lidu psala, lid spisy její rád četl a čte, ať tedy zná její život. Podobizna Němcové, vykreslená na základě téměř všech přístupných pomůcek pérem Josefa Hanuše, jest celkem zdařilá, ačkoli někde, zvláště v pojednání o spisech, pro lid temná. Co uvádí p. spisovatel na str. 76.—79. dle Friče nepřidá ničeho Němcové a doufáme, že neuškodí ani blažené památce Štulcově. O růžencových společnostech (str. 104.), o nichž píše Němcová Čelakovské (19. prosince 1847.), nemyslila to Němcová doopravdy, vždyť »Babička« ji vyvrací. — Spis jest jinak zajímavý a poučný. *J. V.*

Dědictví maličkých pod ochranou sv. Karla Boromejského v Hradci Králové.

Č. 32. „Slepcův vychovanec.“ Povídka ze skutečného života pro české rodiny, třetí cenou 50 franků poctěná. Sepsal a věnuje příznivcům „D. M.“ *Josef Renner*, řídící učitel v Podolí u Písku. S podobiznou Jeho Veličenstva a dvěma obrázky barvotiskovými. R. 1888.

Ve vesnici Květově žil vysloužilý poddůstojník Tomáš. Raněn jsa r. 1866. v bitvě, v které veliteli svého sboru život zachránil, oslepl na obě oči. Slepec tento živí hrou na housle sebe i syna bratra svého — sirotka Františka, který myslí, že Tomáš jest jeho pravým otcem. František se rád učí, jest hodný, spůsobný chlapec. Touha jeho po studiích dochází splnění, když vyskytne se ve Květově baron Sedlický, bývalý velitel Tomášův. Ten ujme se Františka i starého Tomáše. František dobře vystudoval, stal se správcem panství barona Sedlického a měl u sebe až do smrti starého Tomáše, o němž, že otcem jeho není, hned před odchodem svým na studie se dověděl. Starý Tomáš podrobil se operaci, jejíž šťastný výsledek vrátil mu aspoň jedno vidoucí oko.

Děj povídky této jest jednoduchý, ale poutavý. Do vlastního děje vsunuto mnoho episod, které povídku poněkud rozvláčnou činí, zajímavosti však nijak jí neubírajíce. Episodní líčení taková jsou: vypsání příprav na štědrý den v rodině správcově, v němž zároveň ukázána směšnosť pověry, pak vylíčení památností pražských a vypisování války r. 1866. a p. Baron Sedlický jest vzorem vděčnosti, dobročinnosti, starý Tomáš zbožnosti, odevzdanosti do vůle boží, dobročinnosti, odpouští nepřátelům a j. v. František jest příkladem lásky k domovu, lásky k vlasti, vytrvalosti v učení, zbožnosti, přimlouvá se i za nepřítele svého, jest dobrým přítelem a p. Rodina správcova jest příkladna svou lidumilností. Kromě jediné osoby, kočího Filipa, v které sestředěn jest princip zla, jsou ostatní jednající osoby povzbuzujícími vzory křesť. ctností.

Patrno, že obsahem svým povídka »Slepcův vychovanec« čtoucího jen ku konání dobra povzbuzovati bude. Mnohé oddíly povídky této jsou také velice poučné. Tak na př. oddíl, v němž vypisují se památnosti Prahy, v kterém se také upozorňuje čtoucí na zasloužilé vlastence a první buditele našeho národního života. Vylíčení války r. 1866. taktéž mnohého čtenáře pobaví. Pěkné jest upozornění na důležitosť řemesla a varování otců před dáváním synů na střední školy, čímž velice vzrůstá učený, ale nedoučený, se světem nespokojený proletariat.

Vypravování jest čtenářstvu, pro něž určeno, vhodné, přístupné. Čistoty mluvy, až na některé nesprávnosti, šetřeno. Barvotiskové obrázky jsou pěkné, nejsou však produkcí českou.

Povídka »Slepcův vychovanec« zaujímá 182 str. Ostatek knížky vyplněn jest prací příležitostnou, směřující k oslavě 40letého panování J. V. císaře Františka Josefa I., jehož zdařilou podobiznou knížka jest ozdobena. Úvod činí báseň, po které následuje vypsání celé doby panování Jeho Veličenstva, počínající nastoupením a končící dobou nynější. Práci ukončují »Některé zjevy ze života císaře pána.« Zajisté, že i tento oddíl knížky najde mnoho pozorných čtenářů.

Z uvedeného patrno, že obsah č. 32. »Dědictví maličkých« jest cenný, nezávadný, čtenáře poučující i mysl jeho zušlechťující. *J. Novodvorský.*

Bayerova Moravská knihovna pro náš lid. Pořádá a vydává *Fr. Bayer.*

Dílo 1. „Jak byl Rapouch jun. vyléčen.“ Humoreska od *V. Kosmáka.* Str. 146.

Rapouch junior jest pěkný člověk, asi 28 roků starý, přitloustlý a obzvláště svatého pokoje a pohodlí milovný; každé sebe menší namahání, jehož není nevyhnutelně potřebí, zdá se mu býti zbytečným, ba nesmyslným. Avšak blaženosť jeho ruší těžký neduh, jenž sladký spánek jemu ztrpčuje — chodí na něj v noci můra, jak sám brzy uvěří — a nemůže se neduhu toho nikterak zbaviti. Konečně vyléčí jej stará paní Vorlová, či vlastně roztomilá vnučka její Emilie, která u ní dlí na návštěvě, k níž Rapouch zvláštní cítí náklonnosť. Emilie stane se družkou Rapouchovou na další pouti života. — Humoreska přirozeným svým humorem mile pobaví.

Dílo 2. „Pamlsky z jalovcového kraje.“ Sebrané humoresky od *K. Lhotského.* Str. 80.

Obsaženo zde celkem 10 humoresek, z nichž některé po různu již několikráte byly uveřejněny. První tři (»Kolerový poplach na Slovácku roku 1884.,« »Babiččina výprava do Bochně,« »O pantátovi«) líčí naivní povahu lidu slováckého; látku k ostatním sedmi (»Cikán u protokolu,« »Cikán pro rozsudek,« »Pohřeb cikánský,« »Cikán na obhledech,« »Svatba cikánská,« »Bolavý zub,« »Zahynul od ‚hicu‘«) poskytnul pestrý život cikánský.

Humoresky pobaví, avšak nevzdělají; humor sice přirozený, ale někdy triviální.

Dílo 3. „Hercegovské obrázky.“ Napsal *Jan Třeštík.* Str. 213.

Celkem pět malých obrázků. První z nich »Turecký zálet« líčí lásku dvou tureckých milenců Achmeta a Hatmé, jejížto otec na smrť nenávidí rodinu Achmetovu. »Šílená Téma« líčí osudy nešťastné ženy turecké, jež zaprodána vlastním svým otcem starému Skenderu Majnariči, pomocí svého milence Smaja Čengiče zbaviti se chce protivného sobě muže. Když však Čengič zároveň zahyne, Téma sešílí. »Grafica« líčí osudy bledé dívky, graficou všeobecně zvané, jež původu sice šlechtického, avšak láskou puzena k nevěrnému Lajošovi, dlí s ním u kočující společnosti. Opuštěna však odchází tajně a naleznuvši u dobrých lidí laskavého přijetí skonává svůj trapný život v náručí otce, jehož dříve nepoznala. »Gavran paša« líčí nezkrotitelnou vášeň Ziy paše po zlatě, již pomocí alchymie ukrotiti se snaží, avšak jiná vášeň, zvířecích chtíčů, připraví jemu záhubu. »Serdar« líčí tklivé a dojemné osudy rodiny Jožy Puliče, serdara hercegovských pandůrů.

Jak vidno, jest látka obrázků těchto (zvláště pak »Šílené Témy« a »Gavrana paše«) našemu lidu poněkud cizí a odpuzující. Lid alespoň se podobným čtením nevzdělá ani vhodně nepobaví. Lidu třeba potravy zdravé. *A. S.*

Zábavná bibliotheka. Pořad. *K. A. Šťastný.* Dílo 121. Sešit 14.—18. V Brně, 1888.

„Plzeňští křižáci.“ Histor. obraz. Napsal *Alois Dostál.* Str. 160.

Skoro každoročně Al. Dostál napíše nějakou povídku, novellu, obraz histor. do »Zábavné bibl.« Letošího roku čteme od něho v seš. 14.—18. historický obraz »Plzeňští křižáci,« jejichž cena nezachází dále od minulých jeho povídek. Čtenář s chutí pouští se do knihy, čte ji za dobrého napjetí až do konce. Ovšem že někde zadrží ho povídavý sloh Dostálův, ale čtenář odbude si takovou partii, a sleduje očima jednoduchý, málo zauzlený děj až do str. 160. — Tento jest obsah knihy: Lehkomyslný Lukáš, syn vdovy, měšťěnínky plzeňské, Zedníčkové, v hospodě na »Kocandě« nedaleko města Plzně poněkud nápojem rozjařen byv, »rouhal se Bohu a rozkazu císařskému se protivil.« Aby utišil svoje nepokojné svědomí, roku 1594. u vigilií sv. Bartoloměje dne 23. srpna vstoupil jako dobrovolník do vojska, jež město Plzeň na Turky poslalo. Opustil zarmoucenou matku, opustil vyvolenou Kláru. Na vojně statečným chováním se očistil. Po boji navrátil se domů, kdež jako za odměnu pojal Kláru za manželku, která za nepřítomnosti jeho matce jeho sklíčené byla dobrou podporou.

Též tato jednoduchá kresba prozrazuje nám přednosti Dostálova péra, jako několika rysy vystihnouti povahu objevujících se osob, prostonárodně vypravovati, znalosť života atd. P. Alois Dostál nám napsal za krátko celou řadu povídek, které semotam v různých časopisech se ukrývají. Bylo by dobře z nich učiniti souborné vydání. Mnozí spisovatelé sotva že dočetli svoje feuilletony v novinách, již je otiskují na skvostném papíře podruhé, by obohatili literaturu. Činili tak literati nižšího i vyššího druhu, proč by katolický spisovatel, jehož povídky před několika lety vyšly, na prospěch národu a svůj vlastní jich souborně nevydal?

J. V.

Česká bibliotheka rodinná. R. V. sv. 1. „Dcery jenerálovy," roman od *Emila Bergerata*. Přeložil *Bedřich Frida*. V Praze. 1888.

Bohudíky česká rodina nepotřebuje ještě tak dráždivých pilulek jako francouzská, a proto se divíme, že B. Frida, redaktor jmenované bibliotheky, překlad takového romanu, jako jsou »Dcery jenerálovy,« českým rodinám vnucuje. Ačkoliv již od p. prof. L. Šolce upozorněn byl, aby u volbě překladů byl opatrnějším, aby jeho bibliotheka skutečně byla »výborem nejlepších novell a povídek literatur slovanských a západních,« ale nedbáno rady dobré. »Dcery jenerálovy« jsou prý snad nejkrásnější z romanů Bergeratových, tak tvrdí Frida v úvodě? Jeli pak tomu tak? Jenerál Josef Brunet-Monville měl čtyři dcery. Umřely mu z nich tři hysteroepilepsií, nemocí to, která sňatky mezi příbuznými vzniká nejčastěji a jest dědičnou. Jenerál Brunet-Monville vzal si za manželku sestřenici, jménem Terezu, teď mu bylo pykati za chybu tuto. Velmi dojala jej smrť nejstarší dcery Kláry, rovněž záhubně v něj působila táž nemoc nejmladší dcery Franciny. Prostředkem prý, ačkoli ne vždy jistým, proti hysteroepilepsii jest ženitba. Z té příčiny také matka Francinina usilovala dceru svou provdati za leckoho, třeba za syna trestancova. Tak se i stalo. V domě, kde bydlel jenerál, nocoval i zlatník Antonín, syn galejního trestance Štěpána Damana. Daman z nerozumné lásky k synovi padělal podpis a zločin tento přivedl jej na galeje. Antonín a Francina se navzájem oblíbili, jenerál však brání, by nebyla poskvrněna česť rodinná. Toť příčina nesvornosti mezi ním a manželkou Terezou, která tak daleko zavedla Terezu, že jenerálovi, vypravujícímu se na Prusy, vrazí nůž do těla. Rána nebyla smrtelnou, ale jenerál ji takovou učinil. Na cestě do boje obvazek s rány strhl, krev se hnala proudy — jenerál umírá... Dobře, že se rozloučil se světem, aspoň jej nebude mučiti jednání manželčino, známé již jemu. Tereza ze šílené lásky k Francině dovolila, by milenci dopustili se nemravnosti, by sňatek byl nevyhnutelným. Za doby, kdy milenci hřešili, vykládala Tereza příteli rodinnému, Castagnetovi, svou moralku: »Zákony lidské jsou nesmyslné a požadavky tak zvané cti jsou hanebné. Jediná věc jistá na tomto světě,« pravila, »jest život. Žíti, v tom jest vše. A poněvadž matky dávají život, proto jen ony dívají se na něj správně. Aby ten život dětem svým zachovaly, obětují samy sebe, svou česť, svůj vlastní život, obětují všecko, všecko, Castagnate, i nevinnosť svých dcer!«

Z obsahu a této ukázky vidíme, že roman zbudován na nahnilých pilířích nemravnosti, neboť se v něm vychvaluje sebevražda za něco dobrého, smilstvo udává se dobrým prostředkem na urychlení sňatku, jemuž stojí překážky v cestě, náboženská pochybovačnosť provívá celým spisem —, zkrátka roman tento hodí se grisettám pařížským a ne do českých rodin.

J. V.

Kompas pro ženatého dělníka, vhodný i pro řemeslníka nebo rolníka. Autorisov. překlad spisu vydaného spolkem „Arbeiterwohl." V Brně. 1888.

V krátké době vydány byly dva velice dělnictvu vhodné spisy. Jest to spis výše uvedený a jeho předchůdce »Kompas pro mladého dělníka.« Již dávno nečetli jsme knihu, která by cenným obsahem svým nám tak se zamlouvala, jako tyto dvě. Vše vypravováno jest slohem srozumitelným, lidu vhodným. Proti správnosti jazykové nehřešeno. Obsahem i vypravováním zasluhují odporučení oba spisy. I zevnějšek je odporučuje. Cena 20 kr. činí je dělnické třídě snadno přístupnými. Poukážeme jen na obsah výše uvedeného spisu. Rozdělen jest ve tři díly: Kompas polní, hornický a lodní.

Kompas polní vypisuje povinnosti stavu. Jsou to 1. povinnosti manželské, 2. povinnosti otcovské a povinnosti k vrchnostem. V prvních mluví se o domácnosti, nabádá k mírnosti, stálosti v lásce a věrnosti ve slibech. V druhých poukazuje se na velkou a vážnou úlohu otcovu, a dokazuje, že výchova jest největším uměním. Výchově tělesné a duševní věnováno po zásluze mnoho místa. Hlavní odstavce jsou: 1. Starosť o tělesné blaho dítěte, 2. prostředky vychovávací. V prvním mluví se o výživě, zaopatření, v druhém o rodině, jazyku vyučovacím, dozoru, kázni, dobrém příkladu.

Kompas hornický udává nejlepší vlastnosti muže. Jsou to spokojenosť, pilnosť a pracovitosť, spořivosť. Šetření dnů svátečních náležitě jest objasněno a odůvodněno.

Kompas lodní ukazuje nebezpečná úskalí hříchu. Taková úskalí jsou opilství, jehož zhoubné následky jsou vylíčeny, nepoctivosť, nelidskosť, při které seznáváme sobectví, vychloubačství, pochlebnictví, závisť, pomluvu, na cti utrhání.

Spis jest velmi případně rozdělen. Rozdělením tím získal na srozumitelnosti. *J. Č.*

Hlasy katolického spolku tiskového. Č. 6. V Praze. 1888.

„Sestra Charitas, rodem hraběnka Coudenhovenova.“ Obraz ze života naší doby. Upravil *Fr. Musil*, farář v Žitovlicích u Rožďalovic.

Jak ve předmluvě p. spisovatel doznává, není spisek prací původní, ale pracován po většině dle německého, místy však připojil sám některé zprávy, jichž dověděl se odjinud. Obsahem spisku je životopis řeholnice Charity, rodilé hraběnky. Vypravování je velice poutavé, nebo život její poskytoval opravdu mnoho látky, o níž dalo by se ještě napsati velmi mnoho. — Život její byl ustavičným sebezapíráním: možno ji nazvati vtělenou láskou k bližnímu. Bohu a bližnímu obětovala vše pozemské, ba i život svůj, s podivuhodnou horlivostí a neunavností posluhujíc nemocným. Nejzajímavější částí spisku je popis jejího života v trestnici v Řepích. Bývalo obyčejně 400 trestanek, vyvrhel lidstva, a sestra Charitas dovedla si získati srdce všech, tak že lnuly k ní láskou dětinnou, což dokazovaly za jejího žití, zvláště však po smrti, kdy truchlily pro ni, jako pro matku. S podivením jest její duchapřítomnosť a rozvaha v mnohých vážných chvílích, jakož i ráznosť proti zbůjníkům. — Mnohou věc nelze si ani jinak vysvětliti nežli pomyšlením: »Bůh byl s ní.« —

Spisek měli by si přečísti zvláště ti, kteří kněze vůbec, řeholníky a řeholnice zvlášť považují za darmochleby a nedouky: možná, že mnohý z takých »osvícenců« byl by brzy v koncích se svým věděním, kdyby mu bylo konati podobné práce a zastávati takové povinnosti, jimž vzorně dostála prostá sestra Charitas.

Spisek psán je popularně a bezvadně, zasluhuje proto vřelého odporučení. *Fr. Bedřich*

Časopisy.

Nejnovějším časopisem naším jest **Světem**, časopis vydávaný importérem *V. Staňkem* a redigovaný prof. krasopisu *H. Wahnerem.*

Program časopisu toho slibuje mnoho. Chce především obraceti pozornosť k mezinárodním stykům; věnován jest vědění, průmyslu, obchodu, navigaci a balneologii. Mimo pěstování oborů těch kmitati prý budou v něm jiskry myšlének a vtipů Vycházeti bude dvakráte měsíčně. Předplatné jest 2 zl. ročně.

Pokud z prvního čísla souditi možno, hledí vydavatelstvo slibům svým dostáti. List vydán jest v úpravě u nás neobvyklé. Také řadění prací zdá se na první pohled nahodilým. Pro širší obecenstvo list ten rozhodně není. To nebude míti pro práce zde uveřejňované pochopení a ocenění.

Obsah vykazuje dosti anekdot ne právě zvláštních. Chválíme mnohé stati myšlénkově obsažné. Hned úvod je slibný. „Zábava není cílem, ale prostředkem, — prostředkem k osvěžení mysli a sil tělesných. Jeli zábava zásadou, spravující život člověka, stává se hrobem svěžesti tělesné i duševní.“ Pěkná je stať „Mladí mužové, čtěte toto!“ Pozoruhodné myšlénky jsou v práci „Před a po svatbě.“ Mnohé věci jsou starší, odjinud známé (na př. „Opice pokladnicí,“ „Růže maršálka Neila“ a m. j.). Mnohé pak nedojdou žádného pochopení („Perokresba půlnočního slunce“). Nemůžeme upříti, že v pracích, v časopise „Světem“ obsažených, jest mnoho zdravých myšlének. Práce ty jsou většinou odjinud vzaté, přeložené. Přáli bychom si, aby pozornosť větší byla věnována našim domácím záležitostem. *J. Novodvorský.*

Malorusky belletristický illustrovaný časopis „**Novyj Galičanin**,“ jenž prvním lednem počal vycházeti dvakráte za měsíc v Přemyslu, přinesl článek o lužických Srbech, jichž na počet asi 180.000 duší. Co se týče stavu literatury poslední doby mezi časopisy, vydávanými větším dílem v Budyšíně, vynikl belletristický měsíčník „Lužica,“ jíž vydává i rediguje o literaturu velezasloužilý prof. *Dr. Arnošt Muka* (*1854); časopis tento povstal na místě bývalého „Lužičana“ i „Lipy srbské,“ organu lužických studentů v Lipsku. Dr. Muka je též autorem výborné „Statistiky lužických Srbův,“ sebral „Dolno- a Hornolužické národní písně“ a jejich „Varianty“ a vydal „Handrija Zejlerja Zhromadžene Spisy“ ve třech dílech. *Zejleř* je nejpopularnější básník Srbů, jehož písně jsou právě národní, lehké, byť neměly neobyčejného vzletu, jaký se jeví v básních mladšího poety *Jak. Barta-Čišinského* (*1856.), jenž přivedl mluvu k neobyčejné lahodě, dodav jí též přiměřenou sílu, jakož se to jeví v „Knize sonetův“ i ve „Formách.“ Povídce se nedaří. *A. V.*

Stimmen aus Maria-Laach. (Č. d.) Teprve roku 1861. vydal Dostojevskij další práci, roman „Uražení a ponížení,“ vynikající výtečnou charakteristikou, výbornou konstrukcí a zaokrouhleností děje. Líčeň bezměrného žalu, který způsobí Nataša rodičům svým útěkem, je úchvatné síly. Jako nějaké vidění z druhého světa, odkudž se nikdo nevrací, čtou se jeho „Zápisky z mrtvého domu,“ roman ve způsobu denníku, kde líčí děsný život politických provinilců na Sibíři mezi sběří nejohavnějších loupežníků, vrahův a zločinců všeho druhu; vypravuje věrně, co sám zažil a trpěl. Je to obtížný úkol, čísti roman ten, ale kdo chceš nahlednouti v živý kulturní obraz Ruska — vezmi a čti. I tu ukazuje D. svou sympathii s poníženými, spustlými vyvrhely lidstva, v nichž přece vidí paprsek dobra — vidí v nich lidi — bratry. — Za dlouholetého obcování se zločinci naučil se hnus míti a odpor proti zločinům a chtěl i čtenářstvo své k tomu přivésti, by cítilo hnus a nechuť před hříchy. Utonul v analyse příčin, vývoje a účinku zločinu, pátraje po jeho souvislosti s výjevy duševního života národa svého. Z toho zájmu povstal daleko nejlepší jeho roman „Provinění a trest“ též „Raskolnikov“ (1866.) zvaný dle hrdiny. Je to velmi neutěšený obraz mravní zvrhlosti, ale jakožto pathologický roman dílo umělecké prvního řádu; není to roman zločinův ale veleúchvatný psychologický obraz socialních strastí moderního života maloměstského. Specificky ruská je směs svatého s nejnesvětějším, divoké vášně a trudnomyslné snivosti, citu náboženského, mravního a hluboké zvrhlosti, jak to zříti na hlavních osobách. Zvláštní ceny romanu dodává, že rázně odhaluje tu spis. nejhlubší příčiny socialismu a nihilismu, udávaje falešnou osvícenosť, drzé odhození víry, kázně a mravů za hlavní příčiny vražd, sebevražd a politické zuřivosti, jež chce zvrátiti veškeren řád. — Co se týče zaokrouhlené jednotnosti, poutavého napjetí a úchvatné síly, napínavého křížení nitek jednotlivých i vzorné kresby povah, stojí veškery jeho další práce daleko za velikolepým dílem tímto, vyjmeme-li jediné „Bratry Karamasovy.“ Pozdější romany jsou široce založeny, hlavní děj ztrácí se v labyrinthu episod četných; dialog zaujímá mnoho místa, děj pak sám založen na tak odporných konfliktech, má v sobě tolik chorobného, mravního rozkladu, že duch čtenářů při četbě spíše se mučí než baví. Bystrý duch spisov. neunavil se stálou analysou kriminalní, rozborem příčin a rozvoje vražd; ale čtenář líčeněmi nekonečných výslechů zločinců, popisy děsných vražd, nesmyslných soubojův, odporného svádění a brutalního násilnictví unaví se tak, že rád spočine, uzříli po kresbě strastiplného tohoto světa, vinou trápeného, jasnější paprsek, utěšenější scenu, jež mu jako poutníku na poušti oasa. Ač tedy velmi obtížno čísti romany ty, přece jsou věrnými obrazy kultury ruské a tvoří jaksi doplněk k utěšenějším a veselším povídkám Iv. Turgeněva; jsou bohaty vážnými myšlénkami, a ač jeho názor náboženský kalen některými bludy, přece se celkem dosti blíží stanovisku křesťanství. Ve zvrhlosti moderní společnosti nevidí pessimistické fatum, nýbrž spravedlivý trest odpadnutí od Boha; z toho labyrinthu hříchu zná jen jednu cestu: cestu lítosti, pokání, utrpení, dobrovolného snášení kříže. Nemá sice jasného, logicky jednotného dogmatického systemu, ale věří pevně v pravdu evangelia, v učení kříže, jehož uznáním končí Raskolnikov a podobně i jiné práce. Ovšem nelze jinak, za hlásání návratu k tomuto učení a mravnosti dostalo se mu názvu mystika od strany liberalní. V romanu „Idiot“ tanul spisovateli na mysli výrok Páně o příkladné nevinnosti dětí; ukazuje, jak vážně pojal Dostojevskij evangelickou prostotu a pokoru dětí, již jim skýtá víra

proti všemu zlu. Nositelem však myšlénky tak vznešené učiniti podivína, jakým kníže Myškin, je filosoficky a umělecky pochybeno. Zajímavo srovnati Dostojevského „Posedlé“ s romany J. Turgeněva o nihilismu a příčinách jeho. Daemony jsou Dostojevskému západoevropský atheismus i nevěra falešného liberalismu; tito posedli mladou generaci nihilistův a jako jednou vehnali vepře do jezera genesaretského, tak nyní ženou mladou generaci spustlou do moře, tím Rusko se zachrání. Kdežto Turgeněv koketuje s liberalismem a připisuje to jen nerozumu a nevyspělosti krajanův, že liberalní theorie vedla v Rusku k nihilismu, činí Dostojevskij západoevropský ten liberalismus zodpovědným za převraty, hrozící Rusku; proto právem napadá břitkou ironií osvícené, bezbožecké Francouze, kteří nejvíce podporují frivolnosť a mravní pád Rusův. Co se týče uměleckosti konstrukce nedosahuje Turgeněva romanem svým; za to však věrným a všestranným vylíčením povah nad něj předčí. Rozkoše, podvody, zlodějství, vraždy jsou nevyhnutelným následkem nevěry a nemravnosti. Pěkným doplňkem tohoto kulturního obrazu je roman „Mladý dorost“ (1874.), kdež potírá onen falešný idealismus mladší generace, jenž nevychází od toho, co tu jest, by dle řádu světového určil cíl svůj, nýbrž po spůsobu německých filosofů, stále jen za novými ideami tíhne a k moudrému konci nikdy nepřijde, tápaje ve smyšlénkách svých. Ruku v ruce jde s tímto idealismem materialistický realismus, jenž všecky svazky a řád veškeren zničiti se snaží a samému idealismu jámu kope. — Nejobšírnější prací D. je první díl kulturního obrazu Ruska — čtyřsvazkového romanu „Bratři Karamasovi“; v popředí opět zločiny, odporná, děsná otcovražda. Spisovatel rodinným tímto dramatem chtěl ukázati, co stát i společnosť má očekávati od pokolení, jež ztratilo víru a válí se v kalu neřestí, hledajíc celou svou úlohu vezdejší v tom, by ukojilo nejnižší chtíče. Ač spis. s hlubokým odporem líčí a rozbírá tuto zpustlosť mravní osvíceného pokolení, přece až hnusno sledovati místy tu psychologickou analysu zločincův. Jinak ovšem vyniká roman ten všemi přednostmi Dostojevského; je tu přesný a jemný rozbor příčin otcovraždy, napínavé křížení jednotlivostí a zauzlení, výtečná líčeň nejmenších okolností, síla dikce. — Že spis. pořád se vrací k děsným obrazům života, lze si vysvětliti odtud, že dlouhým životem mezi zločinci pozbyl onoho něžného citu a jemného vkusu, jenž nikdy nemá opustiti pravého umělce. D. měl dobrý úmysl, šlechetný; napadl zmužile velikomyslné popírání Boha, liberalní osvětu, vychvalování moderní filosofie a kommunistických idcí, vážně upomenul na cenu křesťanství, podal lidu zrcadlo, v němž by viděl svou zohavenou — ale pravdivou podobu — a hleděl se vrátiti k náboženství a mravnímu životu. Ale tento děsný, neutěšený obraz málo příznivě působil k nápravě zkázy. Stálé analysy vraždy, mravní bezuzdnosti zřídka kdy odstraší od zločinu a zpustlosti, jak to dosvědčí obšírné soudní zprávy v denních listech. Chtěje vytáhnouti život ruský z bahna zlořádu, nenašel pevné půdy, kdež by mohl stanouti, západoevropskou literaturu i kulturu nevěreckou viděl tonoucí v kalu, ruská pravoslavná církev i mnišstvo její — neduživé niterným rozkladem — není s to, by vykonaly úkol mravného obrodu. Snil tedy o vítězné síle utrpení a kříže, snil o světové církvi, jež by všecky národy oblažila, ale odvrátil se od skály, Kristem ustanovené, by byla základem nepodvratným církve spasitelné všemu lidu; proto všecky snahy jeho nejušlechtilejší zůstaly neplodným snem. (P. d.)

Literarní paběrky.

Mosaika.

O pokrytectví našeho století. Ještě neodzvonili úplně XIX. století umíráčkem, a již je na všech stranách rozbirají a skalpují. Ubohé století devatenácté! Nožíkem pitevním zajeli již do něho Alfred de Musset, Victor Hugo, Angelo Brofferio, F. D. Guerazzi a Max Nordau. V těchto dnech znova přitovaryšil se k nim *Paolo Mantegazza* svým nejnovějším spisem: »Il secolo Tartufo« (Milano. Fratelli Treves. 1888). Nepřiliš chvalně vyslovuje se vlašský tento filosof o XIX. století. Přezdívá mu věku: nervosního, pokryteckého a pochybovačného. Své tvrzení dovodí takto asi:

Že století XIX. jest nervosním, toho nikdo nepopře. Poukazujeme jenom na čelnější vynálezy a jich užití, na železnice, na parostroje, nastoupivší na místo příslovečných dostavníkův a pošt, na telegraf a telefon, na dnešní časopisectvo, na princip národnostní, dnes veškerou politikou hýbající atd. Kdo by maje zření k těm a jiným úkazům opovážil se tvrditi, že vše to není s to, by otřáslo organismem sebe mohutnějším?

A co se týká pokrytectví a skepse, kdož by nevěděl, že století naše jest odchovancem francouzské revoluce, jež napsala na prapor svůj mnoho krásných zásad, jichž však uskutečnění a provedení v daleké ještě budoucnosti spočívá. Náš věk kolísá se mezi těmito dvěma hranicemi jako farizej. A farizejství či pokrytectvo bují dnes na všech stranách. Ký div, když i příroda jest pokryteckou a pokrytectví učí tvory na ní žijící. (Mantegazza poukazuje tu k některým zvířatům.) Že hlava tvorstva, člověk, také prost pokrytectví není, jest jisto. Ba právě rozumný člověk nejhlouběji v ně zabředl. »Zkoumejte jen,« volá Mantegazza, »činy své za jeden den a uvidíte, že jste se za ten jediný den na sto lží dopustili.« Zvláště ostře dotírá spisovatel na pokrytectví, které se jeví v písemnictvu, kde druh druha chválí o překot, třebas ani práci jeho nečetl. Netřeba podotýkati, že pokrytectví žen, jež prý zvláště v té příčině vynikají, neušlo také přísnému oku pozorovatelovu. Od jednotlivců přechází autor k celým vrstvám společnosti lidské, poukazuje na zvláštní odrůdu pokrytectví v našem osvíceném století kvetoucí, totiž, jak on sám je nazývá, na »monumentomanii.« A ku konci žaluje autor, že se tak brzy tomu neduhu neodpomůže, poněvadž pokrytectví vneseno i do škol, zavlečeno u vychování mládeže.

Pokud a jak dalece má Mantegazza pravdu, nebudeme tuto rozebírati, podotýkáme jen, že Mantegazza jest sám dítkem XIX. století a že tudíž i on ve spise svém všude neubránil se pokrytectví, třebas snaha jeho byla sebe upřímnější a dobrá. Ale v celku nedá se upříti, že mnohá pravda jeví se ve slovech jeho. Dokladem toho stůjtež tu jen tyto výňatky ze spisu jeho: »Prohlásili jsme se všichni za svobodné občany; prohlásili jsme, že jsme si všichni rovni před slovnými dogmaty spravedlnosti. Ale co se děje? Zákonodárce podává nám spravedlivosť »nespravedlivou,« jež však má na sobě nátěr slušné rovnosti . . . Slíbili jsme utištěným rovnou spravedlnosť, ale kdo by jim ji zjednal, kdyžtě k tomu třeba tolik času a peněz?! . . .«

Zvláště pravdiva a případna slova, jež i u nás úplně platna jsou, pronesl o nynějším vychování mládeže: »Vypudili jste ze škol náboženství, protože se vám zdálo náboženství otců vašich zastaralým, jež s rozumem nelze srovnati; . . . ale co jste místo něho zavedli? Nic, nic, zhola nic. Vzali jste hladovému pokrm, že prý — tak vy pravíte — jest nezáživným, ale byste mu místo něho byli poskytli jiné lepší, záživnější stravy, na to jste ani nepomyslili. Ze strachu před nezáživností pokrmu vydali jste jej na pospasy smrtonosnému hladu.«

Velmi pěkně vyjadřuje se také o idealismu v písemnictví: »Naše století za té, co umlčuje či správněji řečeno utlumuje (tají) žízeň po ideálu, napájí se pelyňkem a absynthem literatury zolovské, a při tom křičí usmívajíc se vylhaným úsměvem, úsměvem trpkým, řekli bychom, úsměvem bolestným, že necítí touhy po ideálu. A lže, v hrdlo lže tvrdíc, že věda jediné úplně stačí, . . . a proto zasluhuje potupného názvu ‚století tartufského‘.« —*osr*

* * *

Zbytečné práce literarní. Již několikrát poukazováno bylo k tomu, že u nás ve mnohých případech roztříštují se síly literarní a že zvláště jeví se to v překládání ze slovanských nebo cizích jazyků. Jest naší povinností poukázati na opětný příklad zbytečné práce takové. V »Zábavné bibliothece« vyšel Pacákův překlad Puškina »Dcery kapitánovy.« Skoro v stejný čas přinesl pražský »Přítel domoviny« překlad téže povídky od Berana-Libštatského. Letošní, v Olomouci vycházející »Domácí hospodyně« přináší překlad téže povídky ve své části zábavné.

P. P.

Různé zprávy.

Charvatská a srbská literatura.

Slovinský měsíčník „Dom in Svet“ který vydává *Dr. Fr. Lampe* v Lublani, přináší mimo poučné a zábavné články též literarní zprávy z celého světa slovanského. V 2. čísle přinesl též článek z péra Janka Barlèta o literatuře charvatské a srbské, který tu podávám v krátkém obsahu.

Charvatská literatura. Nedávno spatřili bílý svět v pěkném, pestrém rouchu: „Pjesnički prvijenci *Ivana Lepušića.*“ Záhřeb 1888. Básník, učitel v Travniku, sebral prvotiny své musy v kytici a daroval ji svému milenému národu. Básník, ač ještě mlád, ukazuje veliké nadání, a jest již znám charvatskému národu svými básněmi uveřejňovanými ve „Viencu.“ Většina básní jest obsahu vlasteneckého. Mimo několik lyrických básniček jsou ještě v knize tři větší epické: „Naždak osvete,“ „Hajduk Gorštak i ljuba mu Draga“ in „Pogibija Hasan paše,“ které se básníku dosti zdařily. —

Charvati měli v málo letech mnoho belletristických listův. Objevila se „Hrvatska Vila,“ za ní „Balkan“ a ejhle, nyní vychází již druhý rok „Dom i Sviet.“ Většina těch listů byla přijata s nadšením a radostí, avšak listy ty z různých příčin brzy zašly. A přece je list, který již přes všecchny překážky vstupuje do 21. ročníku, a to je belletristický týdenník „Vienac.“ Charvatské písemnictví, které Illyrové z dlouhého spánku probudili, bylo v illyrské době prostý diletantismus. Toho času psal každý, kdo jen cítil, že je vlastencem. To bylo sice pro charvatské písemnictví důležité, ale sotva by se bylo kdy tak povzneslo. Co jsi napsal, bylo dobré, dosti bylo, že jsi něco napsal. Po r. 1848., když idealní illyrská doba minula, počala se díla též posuzovati; belletrii zastupoval „Neven“ a po něm Deželićův „Dragoljub,“ přece však nebylo pravého systemu.

Ku konci však šedesátých let objevil se nový list, kolem kterého se shromáždili všichni charvatští spisovatelé a svorně pracovali ku prospěchu krásného písemnictví, a ten list byl týdenník „Vienac,“ který za dobrých redaktorů, zvláště za Dra. J Dežmana, Dra. Fr. Markovića a A. Šenoy dospěl k veliké dokonalosti. — Také do Charvatska v poslední době již pronikl škodlivý naturalismus, který i na „Vienac“ působil. Ve „Viencu“ vycházela loni povídka Dr. A. Kovačića: „U registraturi,“ která svým blátem poblátila také ostatní spisy. Když proto „Vienac“ mnoho odběratelů ztratil, slíbil redaktor, že budoucně nebude uveřejňovati podobných spisův. A opravdu, nová čísla nemají již škodlivých věcí.

Charvati mají ještě jeden list, který má letos druhý ročník, a to je veliký, illustrovaný „Dom i Sviet.“ Ten se zahleděl do různých německých illustrovaných listův a snaží se je napodobovati. „Dom i Sviet“ není nic jiného, než pouhá kupecká spekulace. Ovšem v takovém listu nemají básně a pravé krásné písemnictví místa. A přece odloudil mnoho odběratelů „Věnci,“ který již tolik let pěstuje dobré charvatské písemnictví.

O novém roce počal vycházeti v Záhřebu za redakce Lj. Tomšića nový list pro mládež „Bršljan,“ který již před několika lety vycházel. Charvatská mládež nemá dosud přiměrného čtení. „Smilje,“ které vydává paedagogický spolek, je velmi malé a nevyhovuje všem požadavkům mládeže. Nový list „Bršljan“ zajisté vyhoví mládeži a že bude dobrý, podávají svědectví dosud vyšlá čísla a též za to ručí Tomšićevo jméno. —

Srbská literatura. Srbové mají více belletristických listů, mezi kterými je nejznamenitější a nejstarší „Javor,“ který letos dosáhl za redakce Dra. Ilija Ognjanovića a Jovana Grlića 16. ročníku. Týdenník „Javor“ vychází v Novém Sadu, jehož majitelem jest slavný básník Zmaj Jovan Jovanović. — Loni vycházel ještě jiný belletristický list „Stražilovo“ v Pančevu, avšak letos pro nedostatek odběratelů přestal vycházeti, a jeho spolupracovníci spojili se s Javorovými. „Javor“ je dosti výborný list, zvláště má množství krásných básniček. — V Sarajevu vychází již 4. rok „Bosanska Vila,“ která má též pěkné články (zvláště uveřejňuje národní písně, bájky atd.), avšak nelze ji příliš doporučovati, poněvadž se zdá, že je novým klínem, který má ještě více rozděliti Charvaty od Srbů. Kdy asi přestane ta nešťastná slovanská nesvornosť! . . .

Přece však je mezi Srby list, který při každé příležitosti dokazuje, že jsou Srbové a Charvati bratří, a to je „Kolo,“ list věnovaný zábavě a literatuře, který začal o novém roce v Bělehradu vydávati Dan. A. Živaljević. První úlohou „Kola“ jest podávati zprávu o všech literarních zjevech na slovanském

poli; poněvadž však takový list by se stěží udržel, má též zábava v tomto listu vykázané dosti veliké místo. List vychází třikrát za měsíc; dosud vyšla dvě čísla, která odpovídají svému účelu. Dej Bůh, aby „Kolo" sdružilo pevným svazkem všechny Slovany v bratrské kolo, a potom není se nám třeba ničeho báti, ježto

— „Gdje se bratska srdca slože
I olovo plivat može" —

Fr. Štingl.

Janko Jurković †. Charvati utrpěli těchto dnů velikou ztrátu, pozbyvše zasloužilého vlastence a spisovatele J. Jurkoviće. Narodil se dne 21. listopadu 1827. v Požegu ve Slavonii, kde navštěvoval též národní školu a gymnasium, pak odebral se do Záhřeba studovat filosofii a bohosloví. Bylo to právě v dobu, kdy Gaj, Vukotinović, Rakovac, Babukić, Vraz a ostatní „Illyrové" podnikli literarní obrod „illyrštiny," který měl na nadaného Jurkoviće veliký účinek. Již tehdy byl předsedou lit. spolku „duchovní mládeže," a tu též započal svou literarní činnosť. Za bouřlivého roku 1848. ze semináře vystoupil a oddal se právnickému studiu, vstoupiv zároveň do redakce Gajových „Národních novin." Ukončiv studia stal se úředníkem v Bukovaru a pak professorem v Oseku a Záhřebě. Roku 1862. byl koncipistou v charvatské dvorní kanceláři ve Vídni. Avšak již r. 1865. navrátil se do Záhřeba, byv tam ustanoven školním inspektorem. Zemřel jako rada král. zemské vlády. Pro své zásluhy o zemi zvolen za člena „jihoslovanské akademie" a po smrti Šenoově za místopředsedu „Matice charvatské." Jurković mnoho pracoval na poli literarním; zvláště pak vzdělával obor humoristický. Jest pravým humoristou charvatským a zároveň velmi obratným stylistou. Všecky jeho literarní práce — belletristické i vědecké — vynikají pravidelnou, jasnou a pěknou formou. Jasnosť osvojil si ze starých klassiků dubrovnických, eleganci ze spisovatelů romanských, jmenovitě francouzských, pravidelnosť ze vzorů národních, které mu téměř k srdci přirostly. Jsa rozeným štokavcem (nářečí, jehož se užívá v jazyku spisovném) mohl si velmi snadno osvojiti čistý, nepokažený jazyk cizími živly. Plody svými přispíval téměř do všech znamenitějších charvatských časopisů: do Gajovy „Danice illyrské," „Nevenu," „Pozoru" a zvláště do „Vience," který dosud (21 rok) důstojně representuje časopisectvo charvatské. Příspěvky vynikají zdravým humorem, jemným nadáním pozorovatelským; z větší části ukazuje ve svých pracích zjevy národního života ve Slavonii. Z jeho prací, které lze rozděliti na čtvero následujících oddělení, zvláště vynikají: 1. Povídky: „Da s' ostala što si," „Ratni (válečné) memento starca Ivana," „Sudbina jarac" (osud kozel), „Razoreni (zničený) ideal," „Memoary stare grešle," „Dimitrija Patkov." 2. Vypravování pro mládež: „Tri lipe," „Prelja" (přadlena), „Darinka a Milko." 3. Díla dramatická: „Zatečnici," „Što žena može," „Kumovske neprilike" (kmotříčkovy nehody), „Jmenjaci." 4. Ze článkův aesthetických, které z největší části uveřejněny jsou v „Radu" jihoslovanské akademie: „O narodnom komusu," „O metafori našega jezika," „O uzvišenom," „Ženski značaj u naših narodnih pjesama" aj. Mimo mnohé jiné práce uveřejnil v „Danici" některé básně, zajímavý cestopis „Od Zagreba do Novog Sada" a humoristické epos „Kako se psi i mačke (kočky) povadi-e." Vynikal též jako obratný překladatel z francštiny. Jurković slovem pracoval s dobrým úspěchem ve všech odvětvích literatury charvatské. Z krátkého tohoto náčrtku lze již aspoň částečně poznati, jak plodným spisovatelem byl Jurković a co v něm ztratila literatura charvatská. Z jeho povídek některé byly přeloženy též do češtiny. Pokud nám známo, jsou to následující: „I proti tomu jest lék" (*Fr. Pokunek* v „Záb. več.," r. III. č. 2.). „Kouzelný zápisník" (*J. Hulec* ve „Slov. div.," sv. 5.), tři povídky: „Lékař v pasti," „Chudý mecenáš," „Knihy a skutečnosť" (*Fr. Pokunek* v „Záb. več." r. IV. č. 2.) a „Kýž to kozel!" humoreska (v „Lumíru"). *J. Charvát.*

I. Spolkové.

Z liter. spolku plzeňského Zprav. *J. Schwarz.* (Č. d.) V pondělí dne 22. října 1888. dokončil svoji přednášku p. uč. *Lisický,* „O následcích a sporu o *i* a *y*." —

V pondělí dne 29. října 1888. předn. ve spolku starosta spolku p. *Fr. Schwarz,* „O české akademii věd, slovesnosti a umění." Přednáška ta vyslechnuta s nadšením od četně shromážděných posluchačův. Obsah přednášky přinášíme tuto, jelikož má význam velký do sebe, jednajíc o středisku našich věd a umění a písemnictví českého vůbec.

Když r. 1865. konala se v Plzni význammá slavnosť zasvěcení nové budovy pro zdejší střední školu, dostavil se k ní také slavný český učenec prof. Dr. Jan Ev. Purkyně a v řeči, v níž projevil radosť nad touto událostí, vyslovil přání, aby národ náš, jako ujímal se tehdáž středního svého školství, snažil se se stejnou pílí a vytrvalostí, aby brzy dostalo se mu vlastní university a až toho docílí, aby přistoupil ku zřízení české akademie věd.

Slova tímto slavným mužem pronesená došla — jak při nadšení národním, jež ovládalo tehdáž naši společnosť, nemohlo ani jinak býti, — živého ohlasu po celém národě českém a vzbudila mezi těmi, jimž svěřoval lid český řízení svých důležitostí národních, snahu právě vzpomenutou. Pracováno o to, aby množily se ponenáhlu české stolice na staroslavné universitě Karlově a stalo se učeliště to rovnoprávným pro obě národnosti v zemi. Ale neblahé poměry politické, které brzy potom zavládly v Rakousku, překazily všeliký úspěch tomuto snažení.

Šťastnějším obratem těchto poměrů, který nastal na rozhraní roků sedmdesátých a osmdesátých právě minulých, dodělal se konečně národ náš rozdělením pražské universi!y na českou a německou vlastního svého vysokého učení, a tím pak přirozeně postoupila opět do popředí otázka zřízení české akademie věd.

Spolek náš, jehož účelem jest, aby spolupůsobil podle svých sil na duševním vývoji našeho národa, musil rovněž obrátiti zřetel svůj k této pro tento vývoj tak závažné otázce, i učinil to způsobem důkladným a všeho uznání hodným. Osvětliv po všech stránkách účel, jemuž by sloužila česká akademie věd, ukázal k tomu, že jenom touto institucí lze dodělati se toho, aby se věda česká soustavně vyvinovala a na duševním kolbišti všech národů vzdělaných k platnosti přiváděla, a že jenom vědou takto pěstovanou a duchem českým proniknutou bude lze pak s úspěchem šířiti světlo vzdělanosti v lidu samém a toho docíliti, aby ve všelikých svých potřebách životních prospíval. — Ale spolek náš naznačil při tom také cestu, kterou by bylo lze dodělati se této vzácné instituce. Byla to cesta, po níž uvykli jsme kráčeti po celou dobu našeho novověkého vývoje národního a která nejedno zlaté ovoce tomuto vývoji přinesla, — cesta svépomoci. Přijali jsme jednomyslně návrh spolučlenem naším panem prof. Čiperou v té příčině učiněný, aby upozornila se česká veřejnosť na to, že prostředky hmotné, jichž potřebí jest na zřízení české akademie věd, zjednati by se mohly tím, když by české okresy a česká města za příčinou letošní slavnosti čtyřicetiletého panování J. V. nejmilostivějšího císaře a krále našeho Františka Josefa I. věnovaly k fondu pro tuto akademii určeného přiměřené částky, a že by to bylo důstojným a pro národ náš zajisté velepamátným a veleprospěšným oslavením dotčeného jubilea, když by akademie takto zřízená nesla pak vznešené jméno panovníkovo.

Myšlénka byla pronesena, ale nedošla v první chvíli náležitého ocenění, čehož příčinu hledati lze v tom, že té doby v učeném světě českém zdvihl se tuhý spor, který přehlušoval každé na prospěch vědy pronesené slovo. Ale přes to nezanikla tato myšlénka, vzbuzena jsouc nově k životu skutkem vlasteneckým, který v dějinách našeho národa málo má sobě rovných.

Vyskytnul se totiž v lůně tohoto národa muž, který věnoval sumu 200.000 zl. fondu pro zřízení české akademie věd, poznačiv tento velkodušný svůj dar jako základ pro další témuž účelu věnované příspěvky a vysloviv přání, aby tato akademie za příčinou letošní jubilejní slavnosti císařské poznačena byla jmenem Jeho Veličenstva a aby zřízení jejího ujal se sněm zemský a uvolil se zároveň, že z prostředků zemských na její vydržování poskytovati bude stálý přiměřený příspěvek.

Sněm zemský za minulého svého zasedání s nadšeným povděkem přijal toto věnování a schválil veškeré návrhy velkodušného dárce, mnohá města a okresy rozmnožily již také značnými dary fond budoucí české akademie — ukazuji v té příčině jenom na hlavní město Prahu a na královskou naši Plzeň — a tak uvedena jest celá věc snad samochtě na cestu, ku které byl spolek náš již předem ukazoval. —

Připomínám zde tyto okolnosti za tím účelem hlavním, abych jednak ukázal, že myšlénka zřízení české akademie věd byla ode dávna pěstována předními mysliteli našeho národa, ano že tito myslitelé hleděli k ní povždy jako k nejvyššímu svému idealu, který dosažen, dovrší teprve potřebnou organisaci všeliké práce, která čelí k duševnímu jeho povznesení, jednak pak abych vytknul si meze dnešního svého úkolu, ježto jsou dány tím, co bylo v této věci již v lůně našeho spolku mluveno.

Podle toho záleží tento můj úkol v tom, abych vylíčil ve stručných rysech obraz celého zřízení nové akademie a vyvodil z toho závěrek, pokud toto zařízení odpovídati bude našim potřebám. Z předlohy sněmu zemskému v tom učiněné vysvítá, že

»C. k. akademie Františka Josefa I. pro českou vědu, literaturu a umění v Praze bude veřejným ústavem pod zvláštní ochranou Jeho c. k. Apošt. Veličenstva a ve svém poměru ke státní správě samostatnou korporací. Akademii vůbec i jednotlivým oddělením jejím

bude náležeti, aby pěstovaly, rozšiřovaly a zdokonalovaly vědu, řeč a umění českého národa a činily mu jeho jazykem přístupny jak výsledky této činnosti, tak i výsledky vědecké, literarní a umělecké činnosti národů jiných k bezprostřednímu povzbuzení jeho snah kulturních jakož i ku prospěchu všeobecnému. (Na to řečník uvádí a vykládá rozdělení akademie a jejího řízení jak v předloze sněmovní obsažena jest.)

Z toho vidno, že česká akademie věd, slovesnosti a umění míti bude širší pole působnosti než mají akademie podobného druhu u jiných národův a tážemeli se, co je toho příčinou, dospějeme k odpovědi, že vyplývá to z vlastních našich poměrův a potřeb. Jest to zvláště oddělení čtvrté, kterým se rozšiřuje tato působnosť na českou krásnou literaturu, umění výtvarná a skladby hudební se zřetelem na pěstování umění vlasteneckého, na obory to, pro které jiní větší národové mají instituce samostatné nazvíce dotčenými státy udržované.

Při okolnosti, že jsme národ malý a nežijeme vlastním životem státním, že tedy nemáme těch prostředkův, abychom instituce takové sami mohli vydržovati, aniž můžeme se jich nadíti brzy od státu, jeví se toho potřeba, aby také tyto stránky duševního vývoje našeho národa dospěly v nové akademii k organisaci a k dalšímu vzpružení. (O. p.)

Jednota literarni v Jičíně (zprav. *J. Vlček*). Dne 17. ledna pí. *Prokopová* deklamovala z Čechova „Ve stínu lípy“ č. 5. vypravování paní hospodské, jak smutný konec vzala dívenka siroteček po loutkáři, když jí byli odňati miláčci nejdražší, loutky a stará klisna. Tklivá, prostá a nehledanými obraty a nejednou prostomilou úvahou vynikající báseň tato jsouc obratně deklamována mimoděk se vemlouvá v naši zálibu. — *Dr. Volf* četl mistrně Čechovu skvostnou humoresku „Nový rok Dra. Berly,“ ve které se ukazuje, k jak smutným koncům vede zámér říci každému do očí pravdu, byť byla sebe nemilejší. Kam by se podělo naše společenské obcování, kdyby každý bez obalu chtěl mluviti pravdu vypověde boj všem ustáleným spůsobům, které byť neplynuly ze srdce upřímného, přece nejsou lží, jak se mnohý domnívá, neboť řeknuli někomu zdvořilosť, ví nebo má tento věděti, že je to jen zdvořilosť, že to není mince zlatá; ale lepší měna měděná než žádná. Ostatně, kdo ví, jeli to, co pravíme, skutečná pravda, zda to není jen naše subjektivní mínění, jakož i skromnosť a obezřelosť nás mají nabádati, abychom si vedli šetrně mluvíce pravdu, mnohdy jen domnělou! Dr. Berla za jediný den mluvě pravdu spůsobil sobě a jiným tolik trpkosti a mrzutosti, že málem jej pokládali za blázna, a kdo ví, zda se mu podařilo vše zase napraviti. Ovšem nemá tímto býti nic řečeno na ujmu pravdy samy, „která nezná ustoupiti zlobě,“ nýbrž tak zvané pravdy, neurvalosti a neomalenosti v obcování s lidmi.

Dne 24. ledna p. *Prinkl* deklamoval Quisova „Krajánka,“ jejž opatřil hudbou Nešvera jako melodram, vytýkaje vhodně jednotlivé působivé části básně. — P. cv. uč. *Borč* četl z Listů hraběte Vasila, uveřejňovaných v lonské „Osvětě“ O dvoře anglickém, kde se dovídáme mnoho o životě královny anglické, a jejího nejstaršího syna.

14. únor věnován byl veskrz upomínce zemřelého korunního prince Rudolfa. Báseň „Za kralevičem“ schválně složenou k účelu tomu Irmou Geislovou, deklamovala pí. *Prokopová*: báseň ta, otištěná ve zdejším listě, vřele vzpomíná princova pobytu v Praze a vyslovuje bol nad zmarem tolika nadějí veň kladených. — P. cv. uč. *Borč* předeslav několik účinných slov o životě a činnosti literarní korunního prince a dav výraz citům našim nesoucím se ku vznešenému panovníku našemu, jejž stihla rána nad pomyšlení veliká, která však mohutného ducha jeho nesklátila, předčítal vybrané části z princova Cestopisu po zemích východních a četl na konec vřelý článek Nerudův věnovaný památce záhy zesnulého.

Dne 21. února p. adj. *Váňa* deklamoval El. Růžičkové elegickou básničku „Povídka o květu štěstí“; p. *J. U. C. Zd. Lepař* četl vyňatky z Hellerova romanu „Ve vyhnanství“ obeznamuje nás s nejednou stránkou společenského života na Rusi.

Dne 28. února p. fin. konc. *Koubek* deklamoval Vrchlického pěknou „Pohádku o tajemném klíči“ uveřejněnou v „Nových epických básních.“ P. prof. *Paulus* četl Čenského článek „Český jazyk v císařské rodině,“ kde se dovídáme, jak rád se učil českému jazyku arcikníže František Ferdinand, nynější nástupce trůnu po svém otci arciknížeti Karlu Ludvíkovi, a jakou úctu choval ku svému horlivému a jazyka i národu našeho

milovnému učiteli, zemřelému Ferd. Čenskému. Z toho, co ve článku tom zaznamenal Čeňský, může nás naplňovati hrdostí a sebevědomím, že jazyk český požívá tak veliké vážnosti, jak u císařské rodiny vůbec tak u nástupce trůnu zvláště. Arci nutno dodati, že Čenský jako učitel vedl si s pravým zápalem, neobyčejným taktem a důmyslem, tak že mimoděk zvoláme: Jen více tak obratných a povolaných šiřitelův a zvelebitelů našeho jazyka!

„Društvo sv. Jeronima." Dne 14. bř. t. r. byla v Záhřebě valná hromada spolku sv. Jeronyma, který si obral za účel rozšiřovati mezi prostým lidem charvatským vzdělanosť a uvědomělosť na základě katolickém. Spolek den ode dne utěšeněji vzkvétá. R. 1868., kdy byl založen, měl 98 členův a jmění 4000 zl.; po 10 letech však již 4131 členův a jmění 52 000 zl., a nyní po 20 letech r. 1888. počet ten opět přes polovici stoupl; má totiž nyní členů 8325 a jmění 108.778 zl. Zajisté úkaz velice potěšující. Po zahájení schůze řečí kanovníka *Fr. Budického* četl jednatel *Ivan Fliverić* zprávu o počtu členův a o stavu jmění. Knihy vydal spolek čtyři: illustrovaný, cennými příspěvky vynikající kalendář „Danici" na r. 1889. O jeho ceně nejjasněji svědčí ta okolnosť, že náklad „Danice" 29.000 expl. za půldruhého měsíce úplně rozebrán. Dále vydán poslední díl „Živote svetacâ i sveticâ Božjih" od *Dra. Fr. Ivekoviće*, „Životinje" (živočichové) díl 5.: ptáci, od *D. Trstenjaka* a konečně překlad vybraných povídek hr. Tolstoje, které přeložili *Gojtan* a *Lukič*, známí překladatelé Tolstoje. Všecky knihy mají $33^1/_2$ archů se 14 obrazy. „Danice" vydáno 29.000 výt., ostatních po 9000. Pro příští rok ustanoven náklad „Danice" na 32.000 výt. Členstvo dělí se na tři třídy, z nichž všichni zaplatí příspěvky jednou na celý život. Členové 1. třídy 20 zl., 2. tř. 10 zl., 3. tř. 5 zl., členové zakládající platí 50 zl. Družstvo jest podobno našim „dědictvím." Zasluhuje odporučení co nejvřelejšího. *B—ský.*

Akademie krakovská počala od nového roku vydávati měsíční zprávy svoje pro učence zahraniční (francouzsky a německy); měsíční zprávy naší král. společnosti nauk za to, jak známo, zanikly.

Klub historický. 1. dubna předn. *Dolejšek* o poměru Vladislava II. k Matyáši uherskému.

II. Smíšené.

Novinky oznamují se: „Bez názvu," básně *J. S. Machara* (v „Kab. knihovně"); *Jana Liera* „Feuilletony" (díl III. v „Kab. knih."); *A. Šmilovského* „Vesnické povídky" (nákl. Šimáčkovým); „Ztracená," povídka *V. Kosmáka* (v Bayerově „Mor. knih."); „Z českého album," životopisy českých mužův a žen od *K. Raisa* (tamtéž); *Dra. Fr. Holuba* „O básnickém písemnictví českém období pobřeznového" jako IV. č. „Novoč. archivu literarního;" *Dra. Bačkovského* „Nejpozoruhodnější básně novoč. pís. doby pobřeznové," „Nejkrásnější báseň RK. a její výklad i rozbor" a „Všeobecně zajímavé drobnosti o rukopise Královédv. i Zelenoh.;" v „Záb. bibl." *Fautičkovy* „Listy vychovatelské" a *Křenovy* obrázky „Na té naší Hané;" „Světem bludů," kulturní obrázky Starého města Prahy od *J. Koldra*. *J. Vrchlický* přeložil Ariostovo romantické epos „Orlando furioso" a oba díly Goetheova „Fausta." Literarní a řečnický spolek *„Slavia"* hodlá sestaviti česko-ruský frasеologický slovník.

Národní jednota severočeská v Praze (Václ. nám č 34.) sbírá doklady o národnostních, zvláště však knihovních poměrech českomoravských obcí, rozesílajíc příslušné dotazy.

Aischylův Agamemnon dáván v pařížském „Odéonu"; před tím přednášel *J. Lemaître* o dramatech Aisch.

Polský pravopis má býti upraven, z důvodů paedagogických. Návrhy v té příčině vypracované odevzdány již Akademii krakovské. Zároveň o věci pracuje se ve Varšavě.

Německé literarni časopisy, dosti četné, rozmnoženy opět novým („Kritisches Jahrbuch"), věnovaným kritice literarní se zřetelem ke směru realistickému.

Vývoz knih z Francie, stále rostoucí, obnáší ročně 17 mil. fr. Polovice toho odpadá na romany.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Arseněv-Bouček, Stará otázka o tendenci v umění (Hl. l. 5. sll.).
Bačkovský, O dělidlech (Uč. bes. 14.).
Brábek, Csiky Gergely (Ned. l. $^{31}/_3$).
Dědeček, Odpor proti studiu klassických jazyků v Nizozemsku (Krok 4.).
Durdík, Poznámky o užívání slova „a priori" (Krok 4.).
Flammarion-Pachmayer, Barevná slunce (Kv. 4.).
George, Záhady lidské společnosti (Č. r. 5.).
Harapat, O písni vůbec, o národní zvláště vzhledem ku praxi školní (Uč. nov. 14.).
Holinka, Felicya z Wasilewskich Boberska (Pos. z B. 14.).
Hrazděra, Jak užíváme logiky vyučujíce mluvnici? (Uč. l. 14.).
Kadlec, Herbartova metafysika a Kant (Č.Č.M. 3.).
Katzer, Vítězství idealismu nad materialismem (Kv. 4.)
Knížek, Měšťanské školy s praktickým rázem (Uč. nov. 14.).
Krecar, Jiskry vychovatelské. Ze třetí a čtvrté knihy Rousseauovy (Pos. z B. 15.).
Krsek, Pověry a hříčky ze života dívky hellenské (Kv. 4.).
Mansvet-Klement, Isphahan (Kv. 4.).
Mokrý, Z Genevy do Lyonu (Č. r. 6.).
Mourek, Anglické osady (Osv 4.).
Rufer, O důležitosti obecných knihoven (Uč. nov. 13.).
Schauer, Otázka parlamentarismu (Č. r. 6.).
Šercl, Ze života starých Indův (Sv. 20.)
Šilhavý, Slovo o kalendářích (Uč. l. 13.).
Schmidt, O vyučování moderním jazykům se zvláštním zřetelem ku němčině a frančině (Pos. z B. 11.).
Spiess, Příspěvky k theorii čítanek pro nižší třídy středních škol (Krok 4.).
Štábl, O vývoji a rozvoji národních škol v zemích českých (Vl. 7.).
Tomek, Zpráva komissí musejní v příčině RK. a RZ. (Osv. 4.).
Trakal, Česká státoprávní a národnostní otázka (Osv. 4.).

Truhlář, Některé bajky Aesopské v českém překladě ze XVI. století (Krok 4.).
Vereščagin, Realismus v umění (Č. r. 5.).
Vinař, O skle (Uč. nov. 10.).
Vítovec, Jindřich Mošna (Č. Th. 9.).
Vogüe-Vepřek, F. M. Dostojevský (Hl l. 5. sll.).
Vrchlický, Novinky poesie franc. (Ned. l. 7/4).
Vykoukal, Krajem Nizozemským (Kv. 4.).
— Vítání jara a neděle smrtná (Zl. Pr. 18.).
Zíbrt, Zbytky českých písní národních ze XVI. do XVIII. věku (Č. Č. M. 3.).
Dvě časové otázky (Uč. nov 10.).
Juniovy listy o literatuře české (Lit. l. 7.).
O nových osnovách kritiky (Lit. l. 7.).
Mahrburg, Wundt a jeho theorie poznání (Przegl. lit. 11.).
Bölsche, Hartmannova filosofie krásna (Krit. Jahrb. 1.).
Hart, Realistické hnutí (Krit Jahrb. 1.).
Rozkošný, Lidové písemnictvo na Rusi (Ggw. 7.).
Janet, Filosofie Lamennaisova (R d d. m. 1/3)
Leroy-Beaulieu, Náboženská svoboda na Rusi (Rev. d. d. m. 15/3).
Rod, Hovory literarní (Indep litt. 6.).
Barzelotti, Filosofický pessimismus v Německu (Nuova Ant. 16/3).

IV. Díla posouzená.

Auředníček, Verše (A.: Čas 23/3).
Bačkovský, Jak znamenitým učencem byl by padělatel rukopisu Královédvorského a Zelenohorského (Procházka: Obz. 7. sl.).
Bergerat-Frida, Dcery jenerálovy (J. V.: Hl. l. 5.).
Čermák, Z časů dávných (Tonder: Pos. z B. 14.).
Csiky, Proletáři (J. V.: H. n. 31/3).
Dostál, Plzeňští křižáci (J. V.: Hl. l. 5).
Fux, Na prázdninách v českém jihu. Obrázky z dějin vzdělanosti (Pos. z B. 12.).
Gebauer, Poučení o padělaných rukopisech Zelenohorském a Královédv. (Bý.: Lit. l. 8.).
Hanuš, Božena Němcová v životě a spisech (J. V.: Hl. l. 5.; x. y.: H. n. 3/4).
Hyšmann, Z dětského ráje (Pos. z B. 13.).
Jelínek, Slovanské črty (Tichý: Lit. l. 8.).
— Slovanské návštěvy (Šole: Hl. l. 5.).
Jireček, Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království Českého (-c.: Ath. 6.).
J. A., Na Ostrově (J. V.: Hl. l. 5.).
Klika, Metrické míry a váhy (Uč. nov. 11.; Pos. z B. 13.).
Kosmák, Jak byl Rapouch jun. vyléčen (A. S.: Hl. l. 5.).
Kovář, Nákres mluvnice starobulharské (Ztý: H. n. 27/3).
Kříž, Kůlna a Kostelík (-a.: Obz. 6.; Koudelka: Lit. l. 7.; b.: Hl. l 5.).
Kvapil, Padající hvězdy (A.: Čas 23/3).
Ledvinková, Škola mateřská (Libertas: Uč. nov. 12.).
Lhotský, Pamlsky z jalovcového kraje (A. S.: Hl. l. 5.).
Mrazík, Paedagogické rozhledy (Lit. l. 8.).
Musil, Sestra Charitas (Bedřich: Hl. l. 5.).
Plaček, Přítel dítek (Šubrt: Vl. 7.).
Renner, Slepcův vychovanec (Novodvorský: Hl. l. 5.).
Rošický, Výklady z domácího hospodářství (Libertas: Uč. nov. 10.).
Řehák-Kamenický, Pampelišky (Libertas: Uč nov. 14.).
Slavík, O Jednotě bratrské v Čechách jihovýchodních (J. V.: Ath. 6.).
Storch, Divadlo s loutkami (Libertas: Uč. nov. 13.).
Sully-Škola, Nástin psychologie se zvláštním zřetelem ku theorii vychovatelství (Kapras: Lit. l. 7.; S. T.: Ath. 6.; Novák: Pos. z B. 12.).
Šubert, Praktikus (K.: Hl. l. 5. sl.).
Tippmann, Výklad biblické dějepravy. II. (K. V.: Pos. z B. 12.).
Třeštík, Hercegovské obrázky (A. S.: Hl. l. 5.).
Wahner, Světem (Novodvorský: Hl. l. 5).
Zeyer, Sulamit (Ladecký: Č. Th. 11.; Čas 16.).
— Doňa Sanča (Č.: Lit. l. 7.)
Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní (Kavka: Obz. 7.).
Kompas (J. Č.: Hl. l. 5.).
Ottův Slovník naučný (Kaizl: Ath. 6.).
Novyj Galičanin (A. V.: Hl l. 5.).

V. Knihopisné.

Kessler, Das Wesen der Poesie. Leipz.
Mehring, Der Reim in seiner Entwicklung und Fortbildung. Berl.
Nostitz-Rieneck, Das Problem der Cultur. Freibg. im Breisg.
Gille, La bataille littéraire. Par.
Tallarigo, Storia della letterat. ital. Fir.

Feuilleton.

I o dub i o trn!

Črta *Frana Mažuraniće*. Z charvat. přeložil *Jindřich Ap. Mutov.*

(Č. d.) »Eh, ty nechápeš leccčehos! Vždyť i Šavel, oddav se spisovatelství, nazval se Pavlem. A dobře tak! Prosím tě, jak by to také znělo: »List sv. Šavla ku Korintským,« »Básně Čiry Nosiny ...« Ale jak jinak to zní, řekneli se: »Náš genialní miláček vil, Cicero Anison, obdařil nás zase sbírkou překrásných básní: ‚Komáří bezstarostnosť' . . .« Musíš tetiž věděti, že vedle romanu nechci ani na básně zapomenouti. Již jsem si promyslil první, s níž chci vystoupit před charvatský národ.«

»A co chceš opěvovati?«

»Jsou věci, o nichž každý pravý Charvat dva- i třikráte zpívati musí, a tak chci i já. Totoť má osnova: Noc, černá noc. Hroby — měsíc — šepot duchů — chrastění kosti... Dva hroby:

matka, snoubenka. Půlnoc. Hroby se otvírají, mrtví vstávají. Matka mi žehná a ukládá mi, abych místo ní domovinu miloval jako matku. Milenka vrací mi srdce, abych dal je národu. — Od nynějška budiž mi vlasť matkou a charvatské právo nevěstou. Třeba že je kryje hrob, — Charvat přece není rob — a povstane z hrobu, vstane!...«

»Poslouchej, Číro, jak že je to? Vždyť tvá matka, chvála Bohu, ještě žije, a zasnouben jsi také nikdy nebyl...«

»Tomu ty nerozumíš: to tak musí býti!«

Nastala pomlčka.

»Hm, tedy Cicero Anison?«

»Ano. Jméno je tou nejdůležitější věcí, a to nejenom jméno spisovatelovo, nýbrž i jména osob, o nichž se píše. Spisovatel nesmí dávati jména jenom tak maně: nomen est omen... Proto si také sestavuji »Seznam jmén,« čta povídky, abych později seznal, které jméno tomu kterému člověku se hodí. Četlli jsi na př. něco o nějakém ničemovi, jemuž jméno Vladimír? Nečetl! Vladimír je vždy člověk šlechetný, dobrý a vlastimilovný. A slyšelli jsi někdy o nějaké Eulalii něco dobrého? Já věru nikoli. Věř mi: ve jménu leží nějaká tajná, magnetická síla.«

»Věřím, věřím! Ale řekni mi, prosím tě, co to máš za loutky na svém stole?«

»Člověče, což pak jich nepoznáváš?« podivil se Číro.

»A arciť! Zdají se mi známými, jako bych už je byl někde viděl...«

»Stokrát, amice, nejméně stokrát, a ne jenom jednou! Tohle je hajduk, toto paša, to frater, oficír...«

»Vidím, vidím, — ale k čemu potřebuješ těch loutek?«

»To nejsou loutky, to jsou osoby, z nichž se sestavuje roman.«

»Tak?... Hm!... A o čem jedná ten tvůj roman?«

»Toho ještě ani sám nevím. Básník se nesmí namáhati: děj musí sám do péra přijíti. Svou povinnosť vyplnil jsem již tím, že jsem vybral osoby a opatřil je potřebnými jmény: Hajduk zove se Gojko, paša Abdul, oficír Artur, stará panna Zuzana, bosenský frater Martin...«

»Ti jsou mi opravdu známí, — dále, dále!«

»Tento starý zrzek, to je doživotní národní zástupce Gjoko Svrzikapa, a u něho Svrzikapa jun., jménem Ferko, a dcera Klotilda. Ferko je fičfirič právnické fakulty a později §. Eins. Klotilda chodí na preparandu — a má nedobrou pověsť. Doma i na ulici mluví německy. Tilča je brunetka, Ferko je bělovlasý, ale ani jeden není podoben otci, — což je důkazem dobrého vkusu paní matky Amalie Svrzikapové. Jejím nynějším milovníkem jest ona úzkostlivě učesaná loutka, Bela Vojković, šlechetný domácí bankrotář. Vedle něho je sestra jeho Marie, něžný, libovonný kvítek. U ní stojí jakýsi »beau« Arthur v. Habenichts, Belův přítel. Byl úředníkem, ale sesadili ho. Je to německý bankrotář, — pročež beze všeho charakteru! Věra je do něho zamilována, Zuzana by ho ráda ulovila, Klotilda mu nadbíhá, a on poskakuje okolo Marie. Ale marně, neboť Marie miluje šlechtice Velimíra Hrvonju, člověka učeného, plného charakteru a lásky k vlasti, jenž starého Svrzikapu při volbách překoná a v nějž kladou se veliké naděje.«

»A kdo pak jest ona Věra, kterou jsi zamiloval do Artura?«

»Věra je nalezencem a vychována jest od Svrzikapy. Jest emancipovanou, ale nad obyčej šlechetnou a řádnou dívkou.«

»A čí pak je?«

»To já sám ještě nevím; bude hraběnkou, snad sestrou Arturovou nebo Belovou, neli zrovna dcerou bosenského Abdul-paši a Gojkovy sestry Jeleny, kterou paša jednou byl unesl. To už na konec uvidíme... A to, to jsou hlavní osoby. Budeli mi průběhem povídky ještě nějaké potřebí, vyhledám si ji ve svém ‚seznamu‘.«

»A kde pak se bude děj ten vyvíjeti?«

»Na čtyrech místech najednou: v Záhřebě, v Bosně, v Záhoří a na Velebitu. Děj plyne rovnoběžně, ale Věra a Gojko spojují všechny čtyři děje v jedinou povídku.«

»Věra a Gojko? A jak pak jsi tyto dva spojil?«

»Hm; chcešli, přečtu ti, jak?«

»Ach, prosím, milý Číro, — pardon, Cicero, prosím tě, čti!« (P. d.)

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VI. 1889. Číslo 6.

O Kollárově „Slávy Dceři.“

Píše *Lev Šolc.*

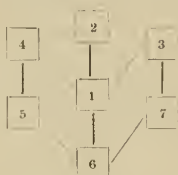
Ve všech dílech svých Jan Kollár jeví se osobností tak mocnou a rázovitou, že více nežli při spisovateli jiném při něm velkolepého cosi znamenáme. Velkolepého cosi pravíme, poněvadž ve všech dílech úhrnem vzatých jeden jest a stejný jako v každém díle o sobě, a v každé části a vlastnosti jednotlivého díla zase týž jako v celku. Slovo ke slovu, myšlénka k myšlénce lne jako kámen ku kameni ve zdi, a vše pne se vysoko vzhůru jedním směrem jako věž ku hvězdě jasně zářící na obloze nebeské. »Slávy Dcera« a Přímětky k ní. Staroitalia a Sláva bohyně, Zpěvanky a vysvětlivky k nim, oba Cestopisy a Paměti, i menší stati j. »Myšlénky o libozvučnosti řečí vůbec, obzvláště československé.« »Ueber die literarische Wechselseitigkeit der Slaven,« snad ani Kázně nevyjímaje, vše dýše jedním duchem. Paměť neobyčejná, vytrvalosť a důslednosť po celý život překážky všecky napořád stejně drtící jsou původem tohoto řídkého zjevu, jemuž my z literatur jiných jen Goethova Fausta a Dantovu Komoedii přirovnati umíme. »Slávy Dceři« bez jakési znalosti ostatních děl Kollárových a životních snah jeho porozuměti nelze. Právě tak, neporozumíme-li »Slávy Dceři« jako celku, jednotlivé znělky a mnohá místa na vždy temnými, ba nesmyslnými zůstávají, jakož právě tato místa zase, náležitě vyložena jsouce, nejlepší klíč ku pochopení celé básně poskytují. Ký div tedy, že o smyslu a o ceně »Slávy Dcery« posud vysloveny jsou úsudky nejrozmanitější, tvrzení přímo opačná a nejednou sama sobě odporující? Na doklad toho uvádíme úsudek Bowringův o vydání z roku 1824. (Bačkovský, Děj., str. 504. sl.). »Kollár vyvolil znělku ke svým zpěvům, a obrav sobě Petrarku za vzor, vystavil vlasť svou jako Lauru slovanskou, jejížto děje, zármutky a naděje opěvá v ohnivé rozčilenosti zamilovance. Na oltář neboli na hrob její on všecku svou lásku vylévá. V ní ničeho nespatřuje než toliko krásu hodnou obdivování, toliko dokonalosť důstojnou všeliké úcty a právě v dobách kormoutlivých na vzdory utrpením jejím on vzývá ji jakoby božskou milenku.« Dle toho domníval se Bowring, že Kollár Mínou allegoricky představil vlasť slovanskou asi tak, jako v Šalomounově Písni písní dívka milovaná vykládá se v církvi, kdežto v milenci jejím spatřuje se choť její Kristus. Tomuto výkladu Bowringovu rozhodně na odpor se staví Čelakovský (v Bač. Děj., str. 505. sl.): »...nesrovnávám se ani v tom, že by Petrarka vzorem tuto byl, aniž připouštím, že básníku našemu buď vlasť, národ neb Slovanstvo za ideal výhradně stáli ke zpěvům jeho... Z čeho dále podotčený anglický pojednavatel soudí a uzavírá, že Kollár, podávaje nám nejsličnější vidinu ženské krásy a k ní v ohnivé rozčilenosti zamilovance se vznášeje, vlasť svou má na zřeteli a ji takměř pod tímto útlým závojem opěvá, — naprosto nepochopuji, a s mnohým čtenářem tohoto druhého vydání znělek Kollárových vyznati se musím, že ovšem není jasno, kterak název k této knize neboli kniha k tomuto názvu přichází. Byloli by jaké pravdy v nadzmíněném úsudku, byla by zajisté myšlénka tato p. Kollárova velice netrefna a usilování jeho nepodstatné. Žádnýť čtenář mu neuvěří více, aniž dá se přemluviti, a byť

i on sám ji zkráceně jako »milenu« neb »milenku« čísti velel, že by v prvním vydání k pohledům vystavená »Mína« jako v allegorii co jiného představovati mohla nežli právě onu všemi vděky duše i těla oplývající Minu... A proto zdá se mi, že některé znělky ve druhém vydání, jako na př. 1., 3., 20., 33., 37., 38., jakkoli pěkné samy v sobě, jimiž p. Kollár s titulem knihy usmířiti se hledí a poněkud i vazbu s ostatními spůsobiti, více jsou na překážku samé celosti nežli k napomáhání jejímu.« Tato důležitá slova Čelakovského, v nichž i rozum bystrý a jasný i jemný a zdravý cit básnický se jeví, zahrnují v sobě všecky ty záhady, které zajisté v každém pozorném čtenáři při druhém, třetím čtení »Slávy Dcery« vznikly. Pozoruhodno jest i to, že už i ty znělky jako závadné Čelakovský vytýká, při kterých posud soudný čtenář se zaráží a zastavuje, totiž I., 1. I., 5. I., 48. I., 90. I., 95. I., 97. Není tedy divu, že Čelakovský vydání z roku 1832. odsuzuje, pravě (Bač. Děj., str. 380.): »Sto pěkných sonettů z druhého vydání se téměř v tomto utopilo. Kollárovi se také matou koncepty — filologicky začíná básniť — a básnicky filologuje.« Proti tomu zasluhuje povšimnutí, co praví obrance tohoto vydání (Bačk. Děj., str. 390.): »První a druhé vydání jest potok, který i pachole přebřísti může; třetí vydání jest moře, kde ne každého rozumu a citu olovnice dna dosahuje.« Neméně slova Palackého v dopise ke Kollárovi o tomže vydání, ačkoli se zdá, jakoby Palacký původcem toho tvrzení býti nechtěl (Bačk. Děj., str. 392.): »Soud tedy, který o něm Vám piši, není můj, ale jiných pánů zdejších, zvláště p. Čelakovského: mně však zdá se býti hodný. Že to docela nové dílo jest, že nová tak řikaje idea v jednotu ho spojuje a že tím samým právem jako Childe Harolds pilgrimage lyrickoepickou básní slouti může.« Zvláště důležita však jsou rozhořčená slova Kollárova proti Daliboru Kopeckému, jenž kritisoval »Slávy Dceru« z r. 1832. (Bač. Děj., str. 391.): »Tento kritikastr, ... který celosti díla naskrze nechápá, na drobnostech a jednotlivostech lpí a idei hlavní, tam hned lyrickým hned epickým rouchem oděné, ani zdaleka netuší...« Kollár tedy skutečně sám si háji »celosti díla,« háji sobě »idei hlavní, hned lyrickým hned epickým rouchem oděné.« Tento výrok básníka samého rozhoduje a musí býti čtenáři bedlivému rozkazem, proti němuž není odvolání, aby hledal důvody svědčící o »celosti díla,« by hledal jeho »idei hlavní« přese všecka tvrzení opačná, jimiž dotčené ctnosti díla na zmar přicházejí. Podařili se pak nalézti formuli takovou, jíž by místa posud nedosti jasná případně vyložena býti mohla, jest pravdě podobno, že tím nalezena také »idea hlavní,« že objeveno ono pouto, jež dle slov Kollárových »celosť díla« působí. Myšlénka taková skutečně již byla hledána, a dle domnění též nalezena. Praví ť Bačkovský v Děj., str. 508.: »Jestiť opravdově základní myšlénkou »Slávy Dcery« a předním účelem jejím oslavovati vše dobré a šlechetné, cokoliv u jednotlivých kmenů slovanských možno nalézti, a vzbuditi touto oslavou lásku vespolnou, by všichni kmenové slovanští cítili se býti jednou toliko rodinou. Veškery pak znělky spojuje v ladný celek hluboce básnická myšlénka lásky, která převládá sice ve zpěvě prvém, ale celkem jest ji ve »Slávy Dceři« klásti do řady druhé...« Ale slovy těmi čeho vyložiti ani vysvětliti nelze, protože sama nejsou dosti rozumně a logicky pověděna. Základní myšlénka čili idea uměleckého díla jest zajisté něco zcela jiného než účel jeho a tendence. Slovy »oslavovati vše... jednou toliko rodinou« vyjádří p. spis. ovšem tendenci, záměr, čili věcný účel »Slávy Dcery,« nikoli však základní myšlénku čili ideu ani účel tohoto uměleckého díla. Základní myšlénkou čili ideou uměleckého díla my rozumíme takovou formuli myšlénkovou, z níž veškero dílo jako ze zárodku svého vycházeti a k němuž opět v celku i v částech jednotlivých jako k vrcholu a konci svému směřovati se zdá. »Zdá se,« pravíme, jsouce přesvědčeni, že základní myšlénka čili idea díla uměleckého není ani počátkem ani koncem jeho, nýbrž že vzniká zároveň s dílem uměleckým a že ve všech jeho částech tak obsažena jest, jak duch života v těle celém i ve všech údech a částech jeho nejmenších, jež oživuje. Účel díla uměleckého proti tomu dvojí jest. Předně má každé umělecké dílo ten účel, jako všecko umění vůbec, řekněme: vyhověti jakési nutné potřebě ducha lidského tak, jako jiné úkony lidské

jiným potřebám lidským vyhovují. Za druhé však dílo umělecké může míti (ale není toho nutně třeba) svůj zvláštní záměr, účinek, jehož umělec na určitém místě, v určitém čase a za určitých okolností dílem svým dosíci lze, a to jest jeho tendence. Proto také p. Bačkovskému nepodařilo se slovy těmi do »Slávy Deery« vnésti žádoucí paprslek světla. Vše zůstalo temno jako dříve. Bačkovský s Bowringem nejednou tvrdí rozhodně (Děj., str. 364., 453., 527.), že, prý »Slávy Deerou« rozuměl Kollár jednak Mínu svoji, jednak vlasť všeslovanskou, kterýžto výklad, jak výše uvedeno, Čelakovský naprosto zamítá. A přece opět s Čelakovským za velikou chybu vytýká Kollárovi, že »Mína zajisté nijakž nemůže býti dostatečnou náhradou za tolik útrap národu slovanského,« a za jeho příkladem nechce rozuměti místům j. I., 90. »Všecko toto Milek lahodný | v Této jedné hojně vynahradil«; vytýká dále (str. 528.), že »postrádáme tedy ve »Slávy Deeři« náležité jednoty a vniterné užší souvislosti, protože básníku nepodařilo se spracovati ji tak, aby láska k Míně a láska ke Slovanstvu v jeden celek splývaly«; i uvádí na to některé »z několika málo znělek, ve kterýchžto dvě tyto lásky uměle spojeny jsou v jedno« (I., 5., 52., 53., 73.). Vytýká dále (str. 530.), že »ovšem Kollár celku onoho dosíci snad ani nepomýšlel. Skládaje znělky prvotní — většinou toliko milostné — nemínil asi složiti skladbu, která později ze znělek těch vznikla . . .« Str. 530.: »Že vznik »Slávy Deery« po jednotlivých takořka znělkách, složených za dob různých a nesměřujících prvotně utvořiti skladbu, jaká jeví se nám v podobě své nynější, skladbě té vadí, patrno nejlépe z toho, že vlastně skládá se z dvou zaokrouhlených celkův (zp. I.—III. a IV.—V.), ač ovšem ani v těchto v žádném není náležité jednoty a vniterné užší souvislosti . . . Tyto dva celky v celek jeden nejsou spojeny nijak.« Str. 531.: »A jako v celku tak ani mezi jednotlivými znělkami není žádoucí spojitosti . . .« Všecko to již Čelakovský vytýkal Kollárovi a právě z těch důvodů vydání z r. 1824. dával přednosť před vydáním z r. 1832. Ale Kollár právě toto poslední vydání v ochranu bere proti výtkám činěným a hájí sobě v něm »idee hlavní« a »celosti díla« slovy výše uvedenými. My zatím nebudeme rozhodovati, chtělli Kollár hned s počátku složiti dílo v té podobě, jak dnes před námi leží; protože to během rozpravy té samo na jevo vyjde. Přece však napovíme, jak my na »Slávy Deeru« pohlížíme, aby patrno bylo, co vlastně hledáme. Znělky Kollárovy vyšly ve troji úpravě podstatně rozdílné: poprvé r. 1821. znělek 86 ve dvou oddělenich, s názvem Znělky neb Sonetty (Bačk. Děj., str. 364.[1]), po druhé r. 1824. znělek 150 již pod názvem »Slávy Deera,« rozdělených na tré zpěvu: Zála, Labe, Dunaj po 50 znělkách s předeslaným »Předzpěvem« a připojenou znělkou III., 124. Po třetí r. 1832. s názvem »Slávy Deera« asi v té podobě, jak ji dnes před sebou máme. Kollár neskládal svých znělek jednu za druhou, jak běží za sebou, dle určitého rozvrhu a plánu, nýbrž na rozličných místech a v dobách rozličných, tak že v jednom a témže zpěvu vyskytují se znělky z let 1821., 1824., 1832., 1852. vedle sebe. Tvoření »Slávy Deery« není tedy hned od prvého počátku úmyslným, uvědomělým a soustavným stavěním budovy té, jak se jeví v podobě třetí, nýbrž je to postupný vývoj této budovy ve třech fasích ovšem rozličných, přece však podobného cosi spolu majících. Kdybychom užiti chtěli podobenství o chrámě, volili bychom chrám na Hradčanech pražských. Nejprve bylo tam na sv. hoře Vítově obětiště, sídlo pohanské bohoslužby, pak na tomže místě církvička ke cti sv. Víta Václavem založená, z níž za Karla vyrostl nynější velechrám. Ještě lépe osvětlí věc podobenství vzaté ode vzniku eposu čili slova národního. Veliká událosť historická otřese národem za doby květu básnictví lidového. Vzniká rapsodií, dějin či bylin množství veliké, jež nevědomky kupí se kolem společného středu, na př. kolem dobytí Troje. Niternou tuto souvztažnosť bylin spozoruje časem někdo a postará se o to, aby kusé dějiny sloučeny byly v souvislé epos či slovo národní. I v nitru Kollárově udála se taková bouře veliká, jež hnula hlubinami jeho a otevřela zřídlo jeho zpěvu, z něhož potom plynul proud písní — znělek hojný napořád. Ale

[1]) Jsouce vzdáleni všech pomůcek literních pokládáme za svou povinnosť poukázati na výborné služby, jež nám Děj. p. Bačk. hojností dat lit. histor. prokázaly.

znělky ty nebyly jedna ode druhé všecky odloučeny a odděleny od sebe, nýbrž dotýkaly se mezi sebou a souvisely vniterně — byť i nezasahovaly po pořádku jedna do druhé jako články řetězu — dotýkaly se a souvisely asi tak, jako včely visí na sobě v roji, anebo jako hrozinky ve hroznu vína; znázornímeli to,

vidíme, že v roji sice 1 nesouvisí přímo s 5 a 7, 2 nesouvisí se 4 a 3, 6 nesouvisí se 4 a 2 a 3, ale všecko spolu přece souvisí a činí jediný shluk a roj, v němž včelka na včelce visí. Rovněž ve hroznu hrozinka se hrozinkou není srostlá, ač se dotýkají, přece však všecko visí pevně na společném, hojně rozvětveném stonku. Tak i v Kollárově »Slávy Dceři« nesouvisí znělka za znělkou každá se předchozí a s následující bezprostředně, jako články v řetěze, ale všecky mezi sebou souvisí jako hrozinky na hroznu, jako včelka na včelce v roji, i záleží pouze na tom, abychom jako v nějakém úkolu koníčkovém na šachovnici vypátrali počátek a pořad skonků, abychom našli, která včelka které se drží, abychom objevili kostru rozvětvené stopky révové, držící pohromadě celý hrozen. Či jinak řečeno: abychom vypátrali, jakou myšlénkou, jakým záměrem veden byl Kollár, když redigoval či pořádal množství 645 znělek, místem i časem rozmanitých, proč právě každou znělku na tohle své a ne na jiné místo položil. Že tak učinil z dobré příčiny při takovém duchu jako Kollár, bylo by pravděpodobno; jest to však jisto, an to Kollár sám pověděl, jak jsme nahoře viděli, jest to jisto, uvážímeli položení znělky III., 124., která byla přidána na konec vydání z r. 1824. Proč nepoložil Kollár znělku tu ve vydání z roku 1832. až na konec pátého zpěvu? Proč ji nechal zrovna uprostřed celé básně na konci zpěvu třetího? To Kollár nemohl učiniti ani z nedůvtipu ani z nedbalosti. K tomu zajisté měl příčinu vážnou, které on si dobře vědom byl, ale které nechápe a chápati nemůže, kdo nezná souvislosti mezi jednotlivými zpěvy a mezi oběma díly zp. I.—III. a IV.—V. Ale Kollár, ačkoli sám nepodal aesthetického rozboru své »Slávy Dcery,« postaral se přece o to, aby nitka Ariadnina, do tohoto básnického labyrinthu nalézti se mohla. Již v místě z listu jeho výše citovaném mluví o »idei hlavní, tam hned lyrickým hned epickým rouchem oděné.« Ještě více váží, co čteme na str. 475. »Výkladu« na konci v Poznamenání skladatelovu: »Centrum jest »Slávy Dcera.« ostatní úkazové slavského života jen natolik tu jsou, nakolik na Ni účinkovali, s Ní v nějakové osobní neb duchovní styčnosti byli, slovem do okresu Jejího života více méně sáhali, proto i sluje lyricko-epickou básní.« Nazýváť Kollár »Slávy Dceru« výslovně lyricko-epickou básní, kterýžto název i Palacký v listě výše citovaném jí přisuzuje, poukazuje na ideu hned lyrickým, hned epickým rouchem oděnou. Tento živel epický Kollárem schválně vytýkaný jest asi příčinou, proč Čelakovský v úsudku svém výše uvedeném nesrovnává se s Bowringem ani v tom, že by Petrarka Kollárovi vzorem byl. Ba my mezi Petrarkovými »Sonetti e canzoni in vita di madonna Laura« a »in morte di madonna Laura« a mezi Kollárovou »Slávy Dcerou« právě ten rozdíl hlavní a největší spatřujeme, že Petrarkovy »Sonetti e canzoni« jsou sbírkou básní milostných, která se složením neliší podstatně od kterékoliv jiné sbírky básní milostných, odnášejících se k témuž milovanému předmětu, na př. od Hálkových Písní večerních; kdežto Kollárova »Slávy Dcera« jest snůška básní milostných, vlasteneckých a didaktických, spočívající na mohutném základě, na pevném podstavci velikolepého děje smyšleného, velikolepé fikce neb idee epické, jež vrcholí v několika málo slovech: Seslání »Slávy Dcery« (dcery bohyně Slávy) s nebe na zemi, na vykoupení hříchů na Slovanech páchaných, její pobyt na zemi v podobě lidské, a její opětné nanebevzetí, kdež na věky žije sedíc na pravici bohyně Matky Slávy.« Tento smyšlený děj jest, ať tak díme, obrovským rámcem, jenž všech 645 znělek spojuje v jeden mohutný obraz představující apotheosu »Slávy Dcery,« a bezděky při-

padá nám na mysl podobnosť jakási s messiadou, opěvající seslání Syna božího na vykoupení hříchů, jeho pobyt na zemi v těle lidském, jeho smrť a nanebevstoupení, kdež sedí na pravici Boha Otce, dokavad nepřijde v blesku a v oblacích nebeských, aby soudil živé i mrtvé; ba pomýšlíme i na Marii Pannu, matku boží, Orodovnici, jejíž apotheosu a nanebevzetí jakožto Královny nebes velicí mistrové vlaští tak rádi znázorňovali. I domníváme se, že jasné vypsání epické podstaty »Slávy Dcery« jest pravým východiskem a tudy již samo sebou platným příspěvkem k porozumění tohoto arcidíla Kollárova. (P. d.)

Stará otázka o tendenci v umění.

Napsal *K. K. Arseněv*. Přel. *V. Bouček*.

(Č. d.) Neuznávajíce »metafysické pravdy,« dostaneme se na argumentaci p. Ast. aspoň s té strany, kde máme společnou s ním půdu. Proč předpokládá, že organy tendence jeví se býti pojmy? Tendenční dílo vesměs a vůbec neobsahuje ničeho vypočítavého, ničeho didaktického: nejen že nevylučuje obrazův, ale naopak, právě v nich nachází hlavní pramen své síly. Prostupujíce fantasií umělcovou, myšlénka, cit, snaha odívají se liniemi a barvami, přijímají konkretný tvar. Lišíce se úmyslem, práce tendenční a netendenční mohou býti blízky sobě provedením, a proto také tvarem vzbuzovaných jimi dojmů. Bezvýminečné objektivnosti nelze sobě mysliti ani při pevném předsevzetí býti objektivným, ani při zcela klidném zření na svět. »Dokonalosti« a »pravdivosti« může obraz, přirovnán k předmětu, působiti jen relativně, ale nikoliv absolutně. Poslyšme, co v té příčině praví jeden ze současných spisovatelů, jenž co nejvíce se straní tendence a snaží se býti co nejobjektivnějším (Guy de Maupassant v předmluvě k jednomu ze svých posledních románů »Pierre et Jean«): »Býti pravdivým (v umění) značí dostihnouti úplné illuse (t. j. vnuknouti víru v pravdivosť líčně). Talentovaným realistům slušelo by nazývati se illusionisty. Není dětinstvím věřiti v realnosť, když pro každého z nás zjevuje se jeho vlastními organy, jeho vlastní mysli? Každý z nás tvoří si svou illusi o světu — illusi dle povahy, radostnou nebo melancholickou, mračnou nebo blátivou. Úkolem spisovatelovým jest provésti tuto illusi co nejvěrněji, všemi jemu dostupnými prostředky uměleckými. Velicí umělci jsou ti, jichž illuse jeví se býti illusí lidstva.« Lze nesouhlasiti s touto poslední formulí, viděti v umění mnohem více nežli pouhou »illusi« a přece dlužno uznati, že Maupassant přiblížil se pravdě (třeba ne metafysické) mnohem více než p. Astafjev... Tendence, jdoucí ve výši i hloubi, nemůže býti přezděna s t r a n i c t v í m, ani ne v tom smyslu, v jakém slova toho užívá autor »stařého nedorozumění.« Nejméně stará se tendence o rozličné »prospěchy a trudy,« nejméně pak spokojuje se »nahodilým označením předmětu.« To, k čemu tendence směřuje, považuje za cenné nejen jako prostředek, nýbrž i jako cíl, s a m o o s o b ě nečiníc toho závislým na ničem jiném.

Zakončíme svou polemiku proti p. Astafjevu dvěma jeho citaty, jimiž, myslí, že zničí zastance tendence. Zavrhuje účelnosť v umění, opírá se p. Ast. o autoritu Schillerovu (»velikého umělce a myslitele, který nezadá co do hloubky ani pp. Dobroljubovu, Arseněvu a Skabičeskému«), jenž pravil: »Fühlt man Absicht und man ist verstimmt.« Škoda, že p. Ast. příliš spoléhal na svou paměť: kdyby se byl poohlédl v německých klassicích, byl by uvedená slova našel ni-

koliv u Schillera, ale u Goetheho (Torquato Tasso, II. 1.) a byl by se přesvědčil, že proti tendenci jich užití nelze. Mluviť je Tasso vzhledem k Leonoře Sanvitale. Princezna ukazuje na Leonoru jakožto přítelkyni Tassovu. »Ich weiss nicht,« odpovídá Tasso, »wie es ist, konnt ich nur selten mit ihr ganz offen sein, und wenn sie auch die Absicht hat den Freunden wohlzuthun, so fühlt man Absicht, und man ist verstimmt.« Dobrý úmysl, o němž zde řeč — úmysl býti úslužným, soucitným — nemá zajisté ničeho společného s úmyslností v umění. Pravda, slovům Goetheovým podkládá se druhdy jiný, rozšířený smysl; avšak v případě tom dlužno připamatovati sobě, že spojuje se s nimi úsudek nepříznivý jen vzhledem k účelnosti, příliš zjevné, t. j. příliš v popředí se deroucí. Tasso netvrdí, že přátelství neshoduje se s dobrými zámysly vůbec, zámysly, které vycházejí ze samé podstaty přátelství. Verš Goetheův jest jako výstrahou proti zámyslům tuze znatelným, a nelze ho míti na mysli při provádění uměleckých děl — zcela nemístno jest uváděti jej při vzniku uměleckého zámyslu. Ne větší službu prokázalo p. Ast. jiné rčení Goetheovo: »Die Wahrheit gehört dem Menschen, der Irrtum der Zeit an.« Každý umělec tvoří v době nějaké, a podrobuje se více či méně její proudům a vlivům: proti »chybě« není tudíž zabezpečen žádný plod umění, buď si tendenční čili nikoli. Co pravdy se týká — ta přináleží člověku, t. j. člověčenstvu — ale ne jako něco daného, nýbrž jako něco věčně hledaného: tendence s toho hlediska — jest jen jeden způsob hledání pravdy.

Jinak hledí na otázku naši druhý protivník tendenčnosti v umění — kritik »Neděle,« p. B. D. Jest prost náklonnosti k metafysice a nesměšuje minulé věci s nynějšími; ví dobře, že otázka jest jiná než dříve bývala a že není řeči o výhradném panství tendence, nýbrž toliko o právu na její exsistenci. Konečně jeho vývody jsou totožné s vývody p. Astafjeva, ale dospívá k nim cestou jinou. »Znatelné a zamýšlené provedení idee,« praví ve stati »Dvě lži umělecké tvorby« (»Neděle,« 1888., č. 37.), »nesrovnává se s pravdivou uměleckostí díla. Umění jest realisace idee v uměleckém obraze. Idea jest podstatný prvek umělecké tvorby. Bez ní neměla by obsahu a nižádného smyslu. S druhé strany i umělecká idea jest nemožna bez formy; jeť konkretnou, a proto si jí nelze bez formy mysliti. Poznání umělcovu zjevuje se jen v obraze, kterýž jest druhým nevyhnutelným prvkem tvoření. Při tom dlužno poznamenati, že obraz ten není pochvou, kterou umělec hledá ve své představě za tím účelem, aby v ni vložil idei jím poznanou, nýbrž, tak říkajíc, tělem, její nezbytným substratem, bez něhož exsistovati nemůže. Idea nejeví se umělci dříve než obraz, a také ne později, nýbrž v něm samém a spolu s ním. Umělecký obraz jest organický, určitý produkt ducha. Jeho nelze vymysliti nebo vytvořiti. Vzniká sám. Pochopitelno, že vše, co tu řečeno, hledí k niterné stránce stvoření, a nikoli k momentu převodu obrazu z oblasti ducha ve svět skutečný, k momentu provedení... Znatelné a zamýšlené uskutečnění idee v díle nemůže značiti nic jiného, než že autor zamýšlel vyjádřiti neuměleckou, nekonkretnou, abstraktnou idei, idei, která zjevila se mu dříve než obraz, mimo něj, a pro niž teprve hledá vhodný obraz. Avšak dílo takové neuspokojuje ani jediného z výše uvedených požadavkův umění, a proto jest tendenčnosť očividně zapření uměleckosti.« Dále vyvrací autor mínění, které »hledá příznaky tendenčnosti v motivech tvoření a nikoli ve vlastnostech díla.« Mínění takové »nemůže už proto uznáno býti za správné, že tendenčnosť jest příznak, dle

kterého se kvalifikuje především provedení díla, a který tudíž musí hleděti nevyhnutelně k vlastnostem tohoto. Motivy tvorby s vlastnostmi díla nejsou v nižádném pevném svazku. Z osnovy práce nelze nikterak souditi o motivech, které povzbudily autora ku práci. K tomu jest třeba zvláštních, řekněme zákulisních zpráv o osobnosti autorově. Možno býti činným účastníkem veřejného života, možno státi ve středu zápasu, nacházeti pohnutku k práci v jeho cílech, v ideách, pro něž se vede, a nicméně napsati dílo skutečně umělecké, prosté tendenční falše. Když psal hrabě Tolstoj »Vládu tmy,« žil již tu dobu svého života, kdy přestal býti jen umělcem, kdy stal se hlasatelem vlastního učení, týkajícího se nejen moralky, nýbrž i socialních stránek života; v obsahu dramatu jeho ozývá se výstraha před hříchem, před kompromissy se svědomím, avšak provedení samo zůstává v pravdě uměleckým. V pravdě uměleckým proto, že všechny obrazy jeho vyšly skutečně z tvůrčí fantasie autorovy, uzrály v duši jeho v plně uměleckou ideí, že nebyly vymyšleny, aby vyjádřily nějakou abstraktní pravdu.«

Dříve než pustíme se do rozboru názoru tuto vyslovených, ukážeme na zajímavou shodu jich s některými úsudky p. Merežkovského — zajímavou proto, že p. R. D. popírá a p. Merežk. připouští tendenci v umění. »Tvůrčí proces,« praví se v námi již citované stati p. Merežk., »není mechanický, ale nevědomý, nezamýšlený, organický. Uvědomění, práce kritická, poučná příprava tvoří řadu skutečných momentů, které buď předcházejí akt tvoření, nebo jej následují; avšak specielní rozdíl tohoto aktu ode všech druhých duševních stavuv a emocí záleží především v jeho neuvědoměném, organickém a nezamýšleném charakteru. V pravdě umělecká díla nevynalezají a nevyrábějí se jako stroje, nýbrž klíčí a rozvíjejí se jako živé, organické tkaně.« Odtud vyvozuje p. Merežkovský nemožnosť podčiniti tvůrčí akt jakýmkoli theoretickým formulám (ovšem že tedy i formule: »mimo tendenci nenajde umělec spasení«). »Tendence,« pokračuje, »jest úplně oprávněna, objevili se jako takovýto neuvědoměný, nezamýšlený, organický produkt uměleckého temperamentu, jako všechny ostatní elementy, jež jsou články tvůrčího činu; ale jakmile přistoupí zevně, jako theoretická formula, kazí a mrzačí umělecký plod, anebo jest mrtvým, neorganickým přídavkem, nespůsobilým zastříti krásy celého díla.« Přiznáme se, že nevíme, co to je ta neuvědoměná tendence; nám zdá se, že to jest jakýsi druh suché vody nebo chladného ohně — avšak nás zajímá ne ta či ona podrobnosť v argumentaci p. Merežk., nýbrž její příbuznosť s míněním p. R. D. Jak lze objasniti, že ze stejných takořka premiss dochází se k diametralně se rozcházejícím výsledkům? Sotva se mýlíme, řkouce, že závisí to na věci, oběma kritikům společné. Oba totiž příliš osamocují »tvůrčí akt« od všeho, co předcházelo a následovalo, a kladou proto příliš silný důraz na neuvědomění a nezamýšlenosť. Oboje beze vší pochyby patří do tvoření; avšak s těží zůstává po celou dobu processu, třeba tu byla minuta, kdy element tento vytiskl vše ostatní — anebo zcela scházel, a to hlavně proto, že process tvůrčí jest process organický a nikoli mechanický; jeho nelze rozčleniti na několik momentuv, úplně oddělených a rozdílných; nelze tvrditi, že z počátku předchází uvědoměná příprava, pak že následuje neuvědoměné vytvoření obrazu a na konec uvědoměný převod jeho ve skutečný svět. Nejasné obrysy toho, co má se státi jasným a živým obrazem, mohou tanouti před očima umělcovýma již v tu dobu, kdy teprve přemýšlí o příští práci, sbírá material pro ni — a naopak.

odrudy takového obrazu mohou vznikati, a to proti vůli umělcově, i tenkráte, když již pracuje na oživení umělecké idee. Tvůrčí akt nemá zvláštního začátku a končí se teprve a jen s ukončením práce. Přiřknouti process »tvoření« výhradně neuvědomění, zdá se nám právě tak chybou, jako vyloučiti zhola neuvědomění z processu »vytvoření.« (O. p.)

F. M. Dostojevský.

(Ze spisu *E. M. de Vogüe* „Ruský roman.“ Překl. *Kl. Vepřek.*)

II.

(Č. d.) Do r. 1840. tvořily se kroužky studentské, mladí lidé se spolčovali, aby četli a rozmlouvali o Fourierovi, Louis Blancovi, Proudhonovi. Kolem r. 1847. kroužky ty otevřely se publicistům, důstojníkům; spolčily se a ředitelem byl starý student, autor »Slovníku cizích slov,« agitator Petraševský. Dějiny spiknutí Petraševského jsou dosud málo známy, vůbec jako veškeré dějiny této doby. Ale jisto jest, že mezi členy vyznačovaly se dva proudy; jedni kráčeli směrem svých předchůdců, decembristů z r. 1825.; tito snili o emancipaci poddaných a liberalní ústavnosti. Druzí předbíhali své nástupce, nynější nihilisty, a bažili po tom, jak by z kořene vyvrátili starou socialní stavbu.

Duše Dostojevského, jak již nyní můžeme tušiti, byla předurčenou kořistí těchto záchvatů myšlénkových; náležela jim svojí šlechetností, svým hořem a rozporem. Hodně později v »Zápiskách spisovatelových« vypravoval sám, jak zas poučen byl od Bělinského, kterak literarní protektor jeho přitáhl jej k socialismu a chtěl jej přivésti k atheismu; tyto stránky psané r. 1873. jsou trpké a příkré a jsou v neprávu, že přišly příliš pozdě, když smrť byla již zavřela ta ústa, jež by byla mohla odporovati.

Spisovatel »Ubohých lidí« brzy zdomácněl ve schůzkách inspirovaných od Petraševského. Jest nepochybno, že zaujal místo mezi umírněnými či správněji řečeno, mezi nezávislými snilky; mysticismus, soustrasť — toť vše, co dovedl on abstrahovati z politické nauky; jeho neschopnosť k jednání činila tohoto metafysika málo nebezpečným. Rozsudek vynesený proti němu obsahoval snadno odpustitelné momenty: účastenství při schůzích, »rozmluvách o přísnosti censury,« čtení nebo pouze poslouchání některých trestuhodných pamfletův, eventuelní pomoc slíbené projektované typografii. Domnělé tyto zločiny objeví se zajisté nepatrny, zvláště béřemeli je na váhu s přísným trestem, jejž mu přinesly. Policie byla ostatně tak nedokonalá, že po dvě léta nevěděla, co se děje ve kroužcích nespokojenců; konečně nalezl se věrolomný soudruh, jenž jí zprávu podal. Petraševský a přátelé jeho zradu doplnili banketem uspořádaným na počesť Fourierovu; tam se mluvilo ve slohu té doby o zrušení rodiny, majetku, králů, bohů, což nebylo spiklencům nikterak na závadu, aby se nesešli k jinému banketu k oslavě »zakladatele křesťanství.« Dostojevský se neúčastnil těchto socialních hodů.

Toto se dálo — na to nesmíme zapomínati při čtení následujících řádků — na zejtří po červnových dnech, jež poděsily Evropu, rok po jiných banketech, jež zvrátily trůn. Císař Mikuláš byl lidumil, byl citlivý, ale v náboženském přesvědčení, že Bůh jeho si vyvolil k tomu jedinému cíli, aby zachránil ve zkázu se řítící svět, činil si násilí, aby byl neúprosný. Vladař tento upřímně uvažoval o osvobození nevolníkův, a osudným neporozuměním měl zasáhnouti lidi, z nichž někteří nedopustili se žádného jiného zločinu, nežli že chtěli témuž dobrodiní. Historie jedná správně, vnikáli do všech svědomí, aby se přesvědčila o pohnutkách lidí, aby vyzkoumala pružiny, které je pudily k jednání. Doba zápasu však, o níž mluvím, nebyla příznivá výkladům a klidným soudům.

Dne 23. dubna 1849 o 5. hod. ráno 34 podezřelí lidé byli zatčeni. Oba Dostojevští byli mezi zatčenými. Všichni uve-

deni byli do pevnostních kasematů, ravelinu Alexiova, žalu plného to města, navštěvovaného stíny bolesti. Tam zůstali po osm měsíců bez všelikého zaneprázdnění — mimo výslechy vyšetřujících komisařů; ku konci teprve dostalo se jim několik modlitebních knih. Feodor Michajlovič psal později svému bratrovi: »Po pět měsíců žil jsem svým vlastním fondem, totiž pouze svým mozkem a ničím jiným... Věčně mysliti a jen mysliti bez všelikého vnějšího dojmu, jenž by udržoval a obnovoval myšlénky, to tíží... Byl jsem jako pod čerpacím strojem, jimž odstraňovali veškerý vzduch k dýchání.« — Mohutné toto přirovnání dlouho ještě bylo zcela případné a spravedlivé pro pevnostní ruská vězení. Hippolyt Debaut, zajatec, ve vzpomínkách svých zaznamenal jedinou útěchu, jíž se jim dostávalo. Mladý vojín jeden ze stráže chodební slitoval se nad osamocením zajatců: tu a tam přicházel ke dveřům kasematův, otvíral dveřní okénko a šeptával: »Zajisté se nudíte? Snášejte to trpělivě. Kristus také trpěl.« Možná, že Dostojevský slýchávaje slova vojínova pochopil některé z těch povah, jimiž tak dobře zobrazil zbožnou resignaci ruského lidu.

Dne 22. prosince byli vězni vyvedeni, aniž věděli co o rozsudku vydaném o nich za jejich nepřítomnosti od vojenského soudu. Bylo jich ještě 21: ostatní byli propuštěni. Uvedli je na náměstí Semenovského, kdež postaveno bylo zvláštní lešení. Když je seřaďovali na něm a jednotlivci poznávajíce se bratrsky se pozdravovali, Dostojevský vykládal jednomu z nich, Monbellimu, jenž to později vypravoval, plán novelly, o níž byl pracoval ve vězení. Při mrazu 21 stupňů R. bylo státním zločincům se vysvléci ze šatův a v košili pouze vyslechnouti znění rozsudku. Četli ho půl hodiny. Když soudní písař začínal čísti, Feodor Michajlovič pravil svému sousedovi, Duroffovi: »Jest to možné, abychom byli popraveni?« Tenkráte poprvé vstoupila mu na mysl tato myšlénka. Duroff odpověděl žertem ukázav rukou na nákladní vůz, jehož obsah pokrývala plachta; zdálo se, že jsou pod ní rakve. Čtení končilo slovy: »... jsou odsouzeni k trestu smrti a budou zastřeleni.« Písař slezl s lešení a vystoupil na ně kněz, jenž kříž drže v rukou vyzval odsouzence, aby se zpovídali. Jediný z nich, člověk z obchodnické třídy, uposlechl tohoto vyzvání, všichni ostatní políbili kříž. Petračevského a dva z náčelníků spiklenců přivázali ke sloupu. Důstojník rozkázal setnině stojící před nimi nabiti zbraň a pronesl již první slova velení k palbě.

Vojáci již byli hotovi vystřeliti, když postaven byl před ně bílý praporec; nyní teprve zvěděli, že císař poopravil rozsudek vojenský a trest jejich změnil — aby dopraveni byli do Sibíře. Odvázali náčelníky; jeden z nich, Grigorjev, se zbláznil a nenabyl už nikdy schopností duševních.[1])

Dostojevský právě naopak často později tvrdil, a to s velikou přesvědčivostí, že beze vší pochyby by se byl zbláznil v životě normalním, kdyby byl nezažil této zkoušky a těch, které po ní přišly. V posledním roce svobody chimerické nemoce, rozechvělé čivy a »hrůzy mystické«[2]) vedly ho přímo k pomatenosti duševní; zachráněn byl, ujišťuje nás, pouze touto prudkou změnou života, nutností otužovati se proti těmto ranám jej zasypávajícím. Rád věřím; tajnosti duševní jsou nepostižitelny a jest jisto, že nic tak nehojí domnělá zla jako opravdové neštěstí; přes to se klonim k myšlénce, že v tom tvrzení jest trochu hrdé illuse. Čtemeli pozorně všechna pozdější díla romanopiscova, vždy přijdeme k místu, v němž se jeví mozkové otřesení té hrozné minuty. V každé své knize vytvoří podobnou scenu, vypravování nebo sen o popravě a pohříží se ve psychologické studium stavu odsouzence, jenž jižjiž umírá; všimněte si zvláštní mohutnosti těch stránek, cítíti v nich hallucinaci můry sídlící v kterémsi bolavém záhybu mozkovém.

[1]) Jednotlivosti tyto vybrány jsou z výtečné biografie, umístěné v čele korrespondence od Oresta Millera složené dle vypravování pamětníků té doby.

[2]) „... jak soumrak nastával, upadal jsem do takové nálady mysle, která se ke mně v nemoci nyní tak často dostavuje v noci a kterou nazývám **m y s t i c k o u h r ů z o u**. Je to nevýslovně tíživá a mučivá bázeň před něčím, co sám vysloviti nemohu, co se s pravdou nesrovnává a co neexsistuje ani v obvyklém pořádku věcí, ale co najisto snad v téže chvíli nabyti může určitého tvaru, jakoby na posměch všem důvodům rozumu; předstoupí to ke mně a přede mnou se postaví jako nepopíratelné hrozné, ohyzdné a neuprositelné faktum.“ („Unížení a poražení.“ Čes. př. str 65.)

Rozsudek císařský, méně přísný pro spisovatele nežli pro ostatní, zmírnil trest na čtyři léta nucené práce; zápis do služby za prostého vojína, ztráta šlechtictví a občanských práv.

Vyhnanci sedli společně do saní a se strážní družinou se brali k Sibiři. V Tobolsku, když poslední noc ztrávili pohromadě, rozloučili se: zde byli známkováni, oholili jim hlavy a roztřídili pro různá zaměstnání. Zde v etappním vězení navštívily je ženy decembristů. Je známo, jak obdivuhodně se zachovaly tyto obryně; příslušíce v nejvyšší třídy společenské, opustily šťastný život, vše a následovaly svých vyhnaných mužů do Sibiře; po pětadvacet let bloudily kolem vrat káznic. Uslyševše, že vlasť vyslala novou generaci psanců, přišly do vězení: jsouce hrdinkami zmužilostí svou v bídě poučily mladíky — nejstarší nebyli ještě třicátníky — o tom, co je očekává a jak nutno snášeti nemilosť; učinily ještě více: nabídly každému vše, co mohly dáti, vše, co mohli míti: Evangelium. Dostojevský je přijal a po čtyři léta tu knihu choval v záhlaví své postele; čítal je každé noci při svitu lucerny v ložnici a naučil ostatní v něm čísti: po tvrdé práci denní, zatím co soudruzi okovů ve spánku hledali návratu svých fysických sil, hledal ve své knize dobrodiní ještě potřebnější pro myslitele: osvěžení duševních sil, oporu pro srdce v těžké zkoušce.

Představte si ho, tohoto myslitele jemných čivů, zžíravé hrdosti, obrazotvornosti od přírody již podrážděné a prudké ve zveličování každého protivenství — představte si ho, an upadl v tuto společnosť obyčejných zločinců, an pohřížen jest v jednotvárné trápení, vlečen každého jitra v nadlidskou práci a ohrožován při nejmenší nedbalosti, při nejmenším hnutí nálady dozorců vyhlídkou, že běhati bude ulicí mrskajících vojáků. Přidělen byl k »druhé kategorii,« ke kategorii nejhorších darebáků a zločinců politických. Tito odsouzenci byli vězněni v citadelli pod dozorem vojenským: prací jejich bylo otáčeti kameny v dílnách na alabastr, rozsekávati v zimě na zamrzlé řece staré loďky a jiné hrubé a neužitečné práce. Velmi dobře popsal později, oč přirůstá člověku mdloby, nucenli jest pracovati, jen aby pracoval, bez účelu, vili, že úsilí jeho je pouhé gymnastické cvičení. Pravil také a věřím tomu, že nejtěžším trestem je nebyti nikdy samoten ani okamžik po celá léta. Nejvyšší však mukou pro tohoto spisovatele plného tvůrčí síly, zahrnutého myšlénkami byla nemožnosť psáti, ulevovati své bídě tím, že by ji převáděl v dílo literarní: utlačovaný jeho talent jej dusil. (P. d.)

Posudky.

Historyja Słowan, napisał *E. Bogusławski,* Mag. nauk. fil.-hist. b. Škoły Glów. warsz. Kraków. 1888. Nakładem autora. Tom. I. Str. I—VII, 1.— 532.

»Neosobuje sobě jméno historika, což by u mne marné sebe mámení bylo, považuji přítomný spis jen jako předsíní pro historika slovanského, v němž on pomeškávaje a k daleké své cestě se popřistroje již napotom, jakž se naději, snáze a s větším prospěchem vznešenému povolání svému dostáti bude moci.« Tak pro mlouvá r. 1837. přeskromný P. J. Šafařík ke čtenářům v úvodě ku svým »Slovanským starožitnostem.« Předsíní pro historika slovanského nazval auktor dílo své, jež v pravdě dle slov Pypinových stalo se »úhelným kamenem a základem všech prací, směřujících k poznání starých dějin slovanských.« Ale ne všichni, kdož v předsíni této pomeškali a k další cestě se strojili, zachovali se tak, jak asi byl by si přál veliký učenec, když pravil: »Budeli (ve spisu mém) co pravého a důvodného, dojde přízně u opravdových znatelů beze vší přímluvy; vady pak a nedostatky, bez nichž ona jistě není, obhajnými slovy zastírati jest mé mysli daleké.« Jsou totiž mnozí dějepisci, kteří, ač sám auktor dle předešlého uznával, že v díle jeho jsou vady a nedostatky, až do krajnosti zastávají to, co tam hlásal, nechtějíce připustiti jiný výklad starých dějin než ten, který pronesl Šafařík, pranic nedbajíce toho, co nového vyneslo bádání historické od dob Šafaříkových a toho, kdo jiné

mněním pronésti se osmělí v klatbu dávají (po spůsobu u nás obvyklém), jakoby urážel a popíral zásluhy nebožtíka Šafaříka. Myslím tu zejména na základní otázku dějepisu slov., jsouli totižto Slované západní přistěhovalci do krajin v starobylosti a jednak i posud jimi obývaných po odchodu jiných národů, či jsouli praobyvateli jejími. Šafařík, jak známo, vyvrátiv nesmyslnou domněnku, jakoby Slované teprve v V. století po Kr. s Huny odkudsi z Asie přišli, vykázav Slovanstvu za kolébku v hlavních rysech krajiny prostírající se od moře Baltického až k Černému, od rozhraní Visly a Odry až k Donu a na sever až k jezeru Ilmenskému, přidržuje se domněnky prve. Jej sledují v tom mnozí učenci slovanští a ovšem i němečtí, ač jsou ještě i taci, kteří Slovanům ani této kolébky nepřejí, neboť tak uznává se prvenství Němcův, i jaksi omlouvá to, že vyplenili jazyk slovanský na východě řeky Labe i nepřestávají dále a dále k východu zrak a tužby obraceti. Učencům německým jest Šafařík zejména znamenitou zbraní, kterou bojují proti zastancům autochtonisace slovanské (u nás tak zvané moravské škole): »Vždyť sám Váš Šafařík uznal, že jste po nás sdědili sídla, náš jest tedy puvodně kraj, který obýváte, nám jste jej vyrvali a my oprávněně žádáme jej zpět.« Zvláštní jest, že nedbá se tu pranic slov Šafaříkových, pronesených na str. 428. II. dílu »Starož.«: »... domněnce, že by větve velikého kmene slov. již před vpádem Boju do Čech byly zasahovaly, aspoň jako podobnější (nežli že by již tehdy Germani tam byli seděli totiž), neboť založené na nesmírné rozšířenosti Vindů před i za Tatrami dříve náplyvu Celtův a Germanu, před soudnou stolicí nestranného historika vždy místo se propůjčiti musí.« A přece, zdá mi se, slova tato veliké jsou váhy, dokazujíce, že Šafařík sám připouštěl, proti čemu nyní mnozí tak horlí, i že nikterak nepovažoval za nemožné, že západní krajiny slovanské byly původně zalidněny plemenem slovanským. Myslím, že jen nedostatek pramenů k této prahistorii slovanské a přílišná úzkostlivosť svedla Šafaříka, že spokojil se pouze s důkazem o současném přebývání slov. kmene s celt. a germ. v Evropě. Při čemž dav tomu, že pravlastí Němců jest část Německa mezi Odrou, hořejším Dunajem a Rénem ležící, dále poloostrov danský a skandinavský ovšem nemohl zde již vykázati sídla Slovanům, jež následkem toho daleko k východu usaditi musil, kaže jim odtud daleko k západu se stěhovati. Přes to však množí se víc a více řady těch, kdo lámou kopí za starožitnosť slovanskou, chtějíce vydobyti Slovanstvu to, co vzala jim jednak lhostejnosť rodáku samých, jednak sofistika německých učenců, pravé totižto místo v dějinách světových. Však i sami učenci němečtí nezaslepení vášní uhodili v mnohém na pravdu, vzpomenu Schlötzera, Siestera, Mannerta, Zupana, Jakobiho, Landaua a j. Ze slovanských učenců náš mnoho kaceřovaný A. V. Šembera hájil tento názor, pokládaje mnění, »že Slované do Čech a do jiných zemí germanských, též do zemí illyrských (Raetie, Noricum a Pannonie) přibyli teprve v V. až do VII. stol. po Kr. za nejhrubší blud v staré historii střední Evropy«: [1]) v novější době zejména Sasínek, Pluskal a j. U Poláků Dr. Sieniawski ve znamenitém, u nás ovšem téměř neznámém spise »Poglad na dzieje Słowian zachodnio-północnych« r. 1881, snažil se dokázati: iż Słowianie zach.-północni zamieszkali swe siedziby od czasów niepamiętnych, że do nich nie przybyli dopiero w czasie tak zwanych gminoruchów [2]) (stěhování národu). V ruské literatuře náš krajan Perwolf zastává totéž mnění. Při stejném cíli však možno rozeznávati dvojí postup: Jedněm etymologie jest hlavní pomocnicí, snažiť se ze zachovaných názvů dokázati slovanskosť lidí, jimž názvy ty patřily. Tak v mnohých případech počínal si Šembera a jedná Sasínek i Pluskal na úkor dobrému často jádru své práce. Druzí, jako Sieniawski, vedou si opatrněji, mnění svá neosnujíce tak na nejistém, často i pouhém etymologisování jako spíše na datech historických, jich srovnání a na vymoženostech i jiných věd. K výbornému spisu Sieniawského řadí se nový trud rovněž polského učence, jehož název nahoře uveden a jemuž následující řádky věnovati chceme. »Historyja Słowian« jest

[1]) „Západní Slované v pravěku," 1868., str. VI.

[2]) Jmenovaného spisu str. III.

široce založené dílo. Důležito jest nejen se stránky dějepisné, ale i tím, že tištěno jest novým pravopisem polským, jejž Bogusławski, jak hned šíře vyložím, navrhuje a po druhé i politickými výklady spisovatele a náhledy jeho o nynějším stavu slovanské myšlénky. Myslím, že zavděčím se čtenáři, jestli, dříve než k výkladu nové jeho hypothesí o starých dějinách přistoupím, doteknu se aspoň stručně i těchto věcí. (O. p.) *P. Papáček.*

Píseň o bitvě u Kressenbrunu. Báseň *Ad. Heyduka.* (1. č. „Bibl. mládeže studující.")

O básni této bylo zde již jednou promluveno (předešl. ročn. str. 170.); nicméně nejedna příčina jest pobídkou, i po tak dlouhé době ještě o ní se rozepsati. Předně jsou to výtky malicherné a směšné (na př. p. Škába), jakoby »moravská« kritika Heyduka nedůstojně ubíjela, pak také pochybnosť, dobřeli representován Heyduk právě touto básní v bibliothece pro studující mládež. Heyduk napsal více básní rozsáhlých, výpravných, ale téměř vždy činěny mu předhůzky, že zpěvům jeho nedostává se rázu epického. Kterak vyhovuje požadavkům epiky »Píseň o bitvě u Kressenbrunu«? —

Nechceme tvrditi, že by řečená »Píseň« byla nejcharakterističtějším plodem Heydukovým, ale jest bez odporu jednou z jeho znamenitějších prací i co do obsahu i co do formy, třebas ne co do rozsahu.

Činili se nynějším básníkům našim neoprávněné výtky, že jsou přílišní kosmopolité, jižto z domácího podání málo čerpají, aneb že básněmi domácími, čerpanými z dob neutěšených rozbrojů náboženských, ohřívají staré sváry, výtky tyto nikterak nemohou se dotýkati Heydukovy »Písně o bitvě u Kressenbrunu.« Leč i co do formy, báseň tato jest pozoruhodna: psánať rázem nerýmovaných zpěvů národních pětistopým trochejským veršem, užito v ní hojně přerozmanitých vidů řečnických, slovných i věcných, že neskonale převyšuje moderní básně nerýmované, které přes nejbujnější fantasii skladatelovu a nejbrillantnější salonní dikci nedosti pružnými zůstávají.

Básník uvádí čtenáře mohutným »Vstupem« na bojiště opěvaných výjevů. Počínaje srbskou či rusínskou antithesí, vypočítává davy nepřátelské a vyměřuje prostor, kde tisícové jich rozestaveni (k verši 125.). Od v. 126.—192. vypisuje voje české. Stručné epithetické charakteristiky nepřátel i hrdin a všech osobností domácích jsou znamenité. Vyjmenovav české vojevůdce a reky praví básník (v. 189.—192.):

U každého rozum — sokol sivý,
u každého srdce — holub bílý,
u každého oko — orel bystrý,
u každého rámě — topor pádný.

Nyní vyličují se úskoky mladého krále Štěpána, jejž básník nazývá »pískletem na rozumu«: Češi padnou »vrahům do nástrahy liščí« (v. 219.) a marna jest i pomoc panstva, které od stolování pospíchá k nim. Král český radí se se svými vojevůdci:

Modleno a hlaholeno k Pánu,
svaté kopí v tábor přineseno,
svaté kopí světce Václavovo .. (v. 302.—304.),

vojska česká hnou se k Moravě a rozestaví se; Češi stojí tváří ve tvář Uhrům. »Nechtěl Maďar udeřiti v Čechy« (v. 359.), »... chtěl, by Češi z hrází v pole vtrhli« (v. 362.), — »nevtrhli však, marna lstivosť liščí« (v. 363.). Králi českému zmrzelo se otálení, i vyslal Otu z Meisova, by vyjednal s Belou dvoudenní příměří k přechodu a řadění se vojsk. Bela podmínky přijal, ale Štěpán zrádně je porušil, počav boj o den dříve, když Češi ničeho se nenadáli (v. 418. sll.).

Nyní básník v obdivuhodné obrazotvornosti rozvíjí před žasnoucím duchem čtenářovým tresť bitvy u Kressenbrunu (od v. 444.); s nadšením charakterisuje Přemysla Otakara jako pravzor hrdiny českého, užívaje mohutné antithese (v. 602.—620.), jakouž hned na počátku také Uhry byl uvedl na bojiště. Češi zvítězili (v. 810.), Uhři utíkají, pronásledováni vítězem, až konečně tření a stíhání ustane (v. 941.—945.):

Přistřihli jim Češi křídla v půli,
ponížili vytýčené hlavy,
ponížili pyšná jejich srdce,
úšklebky jich v nářek proměnili;
dal Bůh Čechům v ruce vrahy všecky.

Skvěléli vítězství českého krále, tím vznešenější jeho velkomyslnosť; smířiť se se zahanbenými Rusy i Poláky, kteří Uhrům pomáhali, smíří se s Belou i dá neť svou synu jeho za choť. Úchvatna tu řeč králova ku Štěpánovi (v. 1045. až

1082) i tatarskému Burundaji (v. 1095. až 1102.); u verších 1111.—1113. dostupuje vznešenosť Otakarova neskonalého lesku, an Štěpána i Burundaje v čela polibí; divý Tatar Burundaj pohnut netušenou blahosklonností, objímá nohy královy, ale ošemetný, zarputilý, důsledně kreslený Štěpán vzdorně odchází ve své samolibnosti.

Češi se vracejí; král na památku slavného vítězství založí cisterciácký klášter Zlatou korunu.

Úchvatná, hlomozem válečným i českou slávou nadšeně protkaná báseň končí konejšivě, idyllicky (v. 1165.—1167.):

> Kvetly štěstím pahorky dřív holé,
> oživěly hvozdy ptactva zpěvem,
> krby rodné různou hrdin zvěstí.

Mimo zmíněné již dvě srbské či rusinské antithese, vyniká ještě antithesis česká (v. 293. sll.), velká část se zdarem užitých anafor (opakování na začátcích), palillogií (opětování bezprostředné), pak množství vidů jiných, důrazných slov a překrásných, důmyslných epithet. Jak Heyduk vládnouti umí nejen vidy, nýbrž i podobností slovnou, viz na př. verše 599.—601., v nichž k anafoře druží se konsonance, dodávající výrokům zvláštní ráznosti i jemného humoru:

> Z tří stran Turek sténá, liščí fena,
> z tří stran černa Maďařina psina,
> z tří stran Plavčín lstivý, závistivý.

Báseň jest opravdu skladištěm přehojných jazykových předností, které krásu dikce zvyšují, ba jest těmito okrasami téměř přeplněna.

Byť tedy »Píseň o bitvě u Kressenbrunu« nebyla nejlepší ani nejdůležitější básní Heydukovou, ani básníka mnohostranného, nejvíce k lyrice lnoucího, povšechně nerepresentovala, mládeži studující poskytuje zajisté požitek zdravý a zušlechťující, neboť probudí v mladistvých ňadrech nejen úctu k dějinám domácím, nýbrž i lásku k poesii národní, kterouž vedle poesie světové a výhradně salonní rovnou měrou pěstovati slušno a dlužno.

Fr. Kyselý.

Různé masky. Básně *Jarosl. Vrchlického.* „Salonní bibl.“ č. 61. V Praze. 1889.

Vrchlickému nejde již tuším o svazek básní, nýbrž o nápis knihy, na kterém však nezáleží. Proč tato sbírka nazvána »Různé masky,« těžko říci; kdyby básník duchaplný »Vstup« přičinil k jiné sbírce, rovněž by se nazývati mohla »Různé masky.« V řečeném již »Vstupu,« který nás uvádí v šestero oddílův objemné sbírky. Satyr si nastrkuje u herce různé masky a v ješitnosti nahlíží v kov zrcadla. Mistr však pronáší závažnou pravdu, že

> ducha v masku uvěznit, jenž ptáka
> má perutě a hlas, to kouzlo větší.
> Vol masky, jak chceš a mluv bohů řečí;
> co platno, jestli srdce nepromluví!
> — — — — — — — —
> bez ducha vzlet, bez srdce, jež jest láska,
> jest umění tvé pouze prázdná maska...
> — — — — — — — —
> Buď člověkem! — a vítězství je tvoje!

Tedy ne forma, nýbrž jádro, duch, srdce tvoří umění. Za tímto heslem vstupujeme v různé oddíly nejnovější sbírky básníkovy:

I. Dojmy z cest. V básni »Antická reminiscence« ráz antický rozkošně snoubí se s moderní brillantností. — »Píseň v klidu,« vyplývající z dojmu tiché plavby, jest rázná; ale nejasno v poslední strofě, kterak divé bušení ptáků kol hlavy básníkovy může působiti, aby »se do bouře, do větru smál,« a byl v jistotě, »myslící, duch že je všady času a prostoru vladař a král!« Alespoň daleko tu jíti pro přirovnání — »Píseň v bouři« uchvacuje zvláště poslední strofou:

> Leč na palubě v bouři stát,
> do vln zpěněných hřiv
> svůj houkat vzdor a divý ples
> a letět v peklo, do nebes:
> to div! (str. 14.).

»Měsíc na moři,« toť rozkošná píseň, plna nejbujnějšího humoru, k němuž boubelatý měsíc pěvce nejspíše naladí. Neskonale působí ve čtyrveršových strofách třetí rázný verš — jediný trochej mezi třemi verši iambickými:

> A měsíc smál se, smál a smál,
> po provazech a lanech hrál,
> s písní
> my jeli mořem v zlaté jeho třísni.
> (Str. 17.)

Kruh šesti znělek »Na palubě Hallanda« obsahuje kouzlaplný »Ostrov světla,« srdečnou »Vzpomínku,« námořnicky rozkošnou »Mořskou nemoc«; »figurky« jsou dovednou kresbou, ale ničím více; z cyklu jest »Maják« nejkrásnější pro přirovnání k lidem na oko chmurným, vidoucím »pouze drsnou stránku, když slunce, štěstí lidské, mile

svítí . . . .« ale plápolajícím zázračně soucitem v noci neštěstí a zmatků; myšlenky »Ve tři hodiny ráno,« vyplynulé z děsného poklidu na širém moři, vyjadřují cit touhy po klidné pevnině na rodné půdě. —

»Cestou Hollandskem« a »Na Lüneburské stepi« jsou krajinomalby; v prvnější odnáší se pointa k malbám Pottrovým a Rubensovým, ve druhé pak dalekost stepi i rozměrem distich trefně naznačena. — V básni »Kdy zas?« básník, dívaje se v mlhavé noci do bouřného moře, touží po chvíli, kdy zkonejší bouře srdce, kdy vzplá mu u moře Zora: nelze chváliti v básni jakkoli rázné a úchvatné nestejného rythmu u verších.

II. Staré legendy. Děsná, ač charakteristická — ne legenda, spíše ballada nordická jest »Oběť,« v níž místy i forma slabičná řídí a mění se postupem výjevů. — Příšerná romance »Bernardo del Carpio« čerpána z dob Karla Velikého, jenž přihlásí se k Bernardovi vymáhajícímu svou rodnou česť jako otec — Děsnější předešlé jest báseň »Kat Boha« (sic!), vrhající jiskru v nynější rozhárané vlny semitismu a antisemitismu; ku které straně klidný, tolerantní čtenář kloniti se bude, ví Vrchlický sám nejlépe; dobu svou báseň bez odporu charakterisuje, ale zůstane příšernou. Za to tklivě dojímá vzpomínka na české exulanty, »Poklad« nadepsaná. — Předmět »Ballady novořecké« jest úskok z hnusného haremu, často již spracovaný; báseň jest úchvatná, ale bez pochyby chvatně sepsána. — Nešťastnou lásku opěvuje »Kurdská ballada«: Milenec nenadále svržen jelenem v klín propasti žádoucích pastvin Binghiolských, načež i milenka otcem stíhaná za ním skočí a v brzku zemře; refrain jednotlivých sloh dosvědčuje, že i mistr má co dělati, aby technické umělůstky nebyly pouze hříčkami. — »Legenda o císaři Konstantinovi« jest na výsosť krásná, zbudovaná na myšlénce, že osudu nikdo neujde; věřící křesťan zvolal by na konec básně: Providentia divina! Ve druhé sloze básně (str. 50.) jest osudný rým příčinou nesmyslného epitheta: z t m ě l ý (?) vzlyk (!). — Obšírná historie »Poslední láska Dona Juana« neuspokojí, třebas jest hodně Donjuanovská: Don Juan otráven umírá směle s čistou láskou, neposkvrniv dívky, s níž nenadále svedl jej tajemný vchod ve zdi: ale pomsta opatova a tak bídný konec Dona Juana nemůže se zamlouvati. V písni, kterou mniši pějí, vysloveny nemotorné odpory; ve strofě XLV. (str. 80.) praví se:

> N i č í m n e s m í ř í s e v i n a. (!)
> Strašná pomsta Hospodina
> zdánlivě jest pouze líná,
> náhle však se vyřítí
> — — — — — —
> láme třtiny, klasy drtí,
> žene oběť v náruč smrti.

Na to ve strofě XLVII. (str. 81.) ihned následuje:

> Smrtelně hřích duši raní,
> . . . l e č s m i l o v á n í
> k h ř í š n í k u s e v ž d y c k y s k l á n í.

Jak Donu Juanovi rozumí, vyjádřil básník myšlénkou svého reka ve strofě XXV. (str. 73.):

> Život postihnul jsem v jádru
> a k dívčímu skloněn ňadru
> vzpjal jsem skráň do věčných hvězd!

Toť Juanovské na výsosť! (O. p.)

Fr. Kyselý.

Nové písně od *Svatopluka Čecha.* „Poet. besed" č. 37. V Praze. 1888.

Málo vyšlo u nás poslední dobou básní, které by od celého národa s takovou radostí byly přijaty a tak hojně byly čteny jako »Nové písně« Sv. Čecha. I denní listy politické, ať staro- ať mladočeské, přinášely z nich úryvky, ve veřejných schůzích jsme je přednášeli a vybírali jsme z nich vlastenecká hesla do památníků. Konstatujeme to s radostí tím větší, čím podobný zjev — působení literatury na život — jest u nás řidší. To jest to, čeho si přejeme, když mluvíme s Vajanským o slití literatury s životem a polemisujeme s lichou theorií některých našich spisovatelů, kteří hlásají, že umění jest účelem samo sobě. Že básně tyto rázem staly se tak popularními, má svou příčinu vedle jich ceny umělecké hlavně v jich č a s o v o s t i a jich n á r o d n í m r á z u. »Zmocniti se srdce lidu, uhoditi v šťastný okamžik na strunu, jež zvučí v srdcích všech, dáti výraz tomu, co chvěje rty tisíců, štěstí i umění takové měli z francouzských básníků jen Lamartine a Béranger,« praví spisovatel Básnických profilů francouzských. U nás, můžeme říci, má to štěstí náš Sv. Čech. Nečetli jsme tak hned básní, které by

tak těsně přiléhaly k vlastnímu našemu myšlení a cítění, jako tyto poslední verše Čechovy. Jest to básnické vyjádření toho, co hlavně následkem známých pohrom, jež poslední dobou náš národ stihly, vřelo a částečně posud vře v celém našem národě, toho, co jedni zatracují, druzí velebí, jedni nazývají národním rozvratem, druzí zdravým prouděním sil, tříbením zásad a procitnutím pravé české energie. Nuže, jaké stanovisko k tomu zaujímá Svatopluk Čech? Náš národní básník praví: takové vzrušení mysli celého národa není samo sebou nic špatného — naopak spíše lze v tom spatřovati důkaz naší národní probudilosti. »Kde je život, ruch též býti musí, různých sil a směrů proudění« (»Podobenství«), a svornosť nesluší pojímati tak, aby byla pontem volnosti, aby nebyla volnosť přána snahám všem, jež čelí k země štěstí (»Svornosť«); ale ty nekalé choutky osobní, to stálé skandalisování, ta neplodná negace a dětinsky umíněné říkání »ne!«, když bratr řekne »ano!« (»Divní svatí«), to stálé živení pessimismu, to stálé hanění, kterým se leda bere jiným chuť k práci, ta ustavičná lamentace, jaký jsme my to mizerný národ, jak neskonale chudá naše věda a naše písemnictví planý květ (»Věčným karatelům«) — to jsou věci, které musejí se odsouditi. To jest stanovisko našeho předního básníka a myslím také, že stanovisko jedině správné, a nemají vedle našeho soudu pravdu ti, kteří autoru »Nových písní« vytýkají, že opustil stanovisko objektivního pozorovatele a přidal se ke straně nespokojenců, kteří napsali, že Čech není tu básníkem celého národa, nýbrž básníkem jedné strany. »Různých mnění neshodu řeš důvod proti důvodu, ne pěsť jen proti pěsti. Ne zrádce zde, ne zrádce tam!« (»Svornosť«) a v básni »Divní svatí«: »Pro zásady nechť si, bratři, šlehá půtek žár, ale k rohatému patří osob věčný svár.«

Tolik o časové stránce těchto básní. Nyní o jejich rázu národním. »Z tajemných strun, jež v nitru mém se chvějí, ty, struno rodná, zazvuč nejprvněji, ty, struno domácí!« Těmito slovy, podobně jako slavná jedna oda Pindarova, začíná první vlastenecká píseň této sbírky. Jak tu každé slovo blaží a srdce jímá! Já nemohu nezpívati o svém národě. Třeba byly i chvíle, kdy zmítán jsem pochybnostmi, zda vskutku dosáhneme toho, po čem toužíme, byť časem i moderní kosmopolitismus lákal mne pod prapor svůj, já nemohu nezpívati o svém národě, nechtěli zapírati vlastní nitro své. »Jsou potrhány struny sladké tužby a hrdých zdání, struny lásky, družby, leč jeden zůstal cit: ty, struno, trváš celá, plnozvuká, a s tebou přerve Moranina ruka i žití mého niť« (První struna). Takové verše nemohl složiti než věrný Čech, a také, kdyby po nás někdo chtěl novější knihu básní, z níž by si mohl o nás Češích utvořit jakýs takýs obraz, z níž by mohl poznati, jací my Čechové jsme a co chceme, dal bych mu do rukou tuto knihu Čechovu. Naše národní snahy, naše usilování o právo a zvelebení našeho jazyka nalezly v této knize výmluvného a nadšeného tlumočníka. Přeložte tyto básně do cizího jazyka, a každý pozná, že jsou to básně české. (O p.)

Dr. Jan Korec.

Goetheho Vybrané básně. Přeložil *J. Nečas.* V Praze. 1889.

Nehodláme tu mluviti o ceně objektivní lyriky německého velikána, chceme pouze zmíniti se o výboru, jejž z básní jeho v českém rouchu podal známý překladatel z polštiny J. Nečas. Co se týče výboru měl překladatel šťastnou ruku: básně jím přeložené jsou vesměs ozdoby německé lyriky. Jen to podotýkáme, že u nás, kde tolik básnických děl jiných básníků čeká marně překladu, neměla by se překládati dvakráte táž věc: přeložilli *L. Quis* již před desítiletím velmi slušně ballady Goethovy, nač je překládati po druhé a k tomu méně zdařile? Lépe by bylo, kdyby 30 stránek, na nichž umístěny ballady, bylo vyplněno převody písní a různých básní téhož pěvce: čtenářstvo i literatura byla by za to povděčnější. — Co se tkne překladu je celkem obratný, považímeli, jak těžko překládati Goethebo, mistra formy, jeho originalní, těžko napodobitelné vazby, jemnosť ve volbě případných výrazův, lehkosť verše a smělé obrazy i figury: báseň tu vždy překladem velice utrpí. Nemůželi však překladatel úplně vystihnouti překladem místa v básni zvláště důležitá i významná pro celek, pozbude

báseň úplně zajímavosti a stane se veršováním bez jádra. Takto utrpěla převodem zvláště mnohá krásná píseň. Hned ve druhé básni, »Růže pustých polí,« nezdařil se převod druhé a třetí slohy; podobně pokulhává překlad »Nálezu« za originalem. Básník uzřel ve stínu lesa krásný kvítek:

Ich wollt' es brechen, da sagt' es fein: soll ich zum Welken gebrochen sein?	Šel jsem si pro něj, jemně mi děl: u tebe bych já zvadnouti měl?

s kořínky vykopán, přesazen kvete kvítek pěkně v zahradě dál. Převodem těch čtyř řádků věrným báseň nesmírně by získala. Druhá sloha »První ztráty« a druhá i třetí sloha »Vzdálené« zasluhují věrnějšího převodu, jakého se dostalo »Písni májové« a »Touze,« což nelze tvrditi o šesté a sedmé sloze písně »Na měsíc.« Zdařilým nazvati jest překlad písně »Švýcarské,« »Cikánské« i »Harfeníka.« Škoda, že není více těch písní!

Ctitelé Goetheových ballad sotva se spokojí překladem jich z péra Nečasova; tu nejvíce znamenati, jakou obtíží je dostihnouti original. Hned v první balladě, »Pěvec,« polysyndetické spojení v překladu první slohy nevystihne kvapu, naznačeného asyndetonem originalu.

Der König sprach's, der Page lief; der Knabe kam, der König rief:...	Král promluvil, *a* páže spěl; *a* vrátil se, *a* král mu děl:...

V též balladě překladem čtvrté a šesté slohy nedostihl původního textu. Velice pokulhává převod druhé a třetí slohy ve »Fialince«; zníť sloha třetí:

Ach! aber ach! das Mädchen kam und nicht in Acht das Veilchen nahm; ertrat das arme Veilchen; es sank und starb und freut sich noch ..	Ale běda! Ona (děva) nedá pozor na květinku, zašlápnula fialinku. Ta si vzdychla. — Divná věc! —

Velmi těžko naznati jemné stupňování v »Janě Sebusové.« »Zachoval jí věrnosť...,« komu? toho se z »Krále v Thule« nedovíš, četšli sám překlad. Povedl se mu lépe převod »Různých básní« a drobotin nerýmovaných; překladatel tu zbaven jednoho pouta; leč i z těch naznačili jsme si několik méně případných převodů, jichž pro obmezenosť místa uvésti nelze. Ostatně Nečas často místo rozměru iambického užil trochejského.

Plynnosti překladu a čistotě mluvy vadí několik poklesků: byť by, t*a* líce, *l*íší, *l*ítice, ran*i*cí, nedopídí se jej; pak některá nepěkná slova: svědčné, násilně utvořeno k vůli rýmu (věčné), nevystihuje originalu a uchu nelahodí; nepěkná spojení: dáti dal, podať dal; tiskové chyby: na větv*í*, s bo*l*y (místo správného: bo*h*y), *z* dubu (má býti: *k* dubu), *s*en (má býti: *d*en), počasí (m. počas*ím*) atd. *A. V.*

Uražení a ponížení. Roman *F. M. Dostojevského*. Přeložil *V. Mrštík*. „Romanové knih. Světozora" č. VIII. V Praze. 1888.

Co se týče především překladu, není tu místa, bychom poznamenali veškery mluvnické a slohové chyby i spoustu germanismů, jimiž se jak práce původní tak překlady p. Mrštíkovy jenjen hemží. Ten, jenž chce psáti dramata česká, jenž překládá díla veleduchů ruských do češtiny, nezná z české grammatiky a syntaxe opravdu tolik, co slušný gymnasista nižších tříd. Na bídnou češtinu Mrštíkovu všichni si stěžují; nejdřív nauč se české mluvnici, než něco česky píšeš! Viz o tom »Č. listy« II. 1. —

F. M. Dostojevskij, naplněný zoufalou až soustrastí s uraženými a poníženými, chorobně zaujatý zvláštními, rozbolestněnými povahami, rád vybírající si zjevy děsně hrozné, bral látku k romanům svým napořád z nižších tříd společnosti velkoměstské, jejichž utrpení, pokoření a utlačení mocnými vyličuje neobyčejnou silou ducha svého, naprosto originalního. Těžko podati jen přibližný obraz strázně uražených, přítomným romanem nakreslené.

Mladý churavý spisovatel Vaňa vypravuje historii nešťastné své první lásky k Nataše, dceři dobrodince svého Ichmeněva, správce statků ničemného knížete Valkovského, jenž pro křivé podezření nepoctivosti zbaví Ichmeněva místa a žalobou na pokraj nouze přivede. Neštěstí Ichmeněvův, usadivších se v Petrohradě, zvětší se tím, že jediná jejich milovaná dcera, pohrdnuvši láskou zaslíbeného jí spisovatele bez karriery, uteče od rodičů k Alešovi, synu Valkovského,

a nedá se pohnouti ani prosbami zoufalého Vaně ani hrozbami uraženého otce, by zanechavši nerozvážné myšlénky se vrátila, než ji otec na věky prokleje. Slepá vášeň Natašina nevidí, že se k ní, rozumné dívce, nehodí potrhlý chlapec Aleša, jenž ji sice »bezmezně« miluje, ale nevzpírá se sňatku se zámožnou a sličnou Kaťou, již mu za nevěstu určil vášnivě jím milovaný otec, vypočítavý pletichář, jemuž se zachtělo jmění Katina; »lehkomyslný a hloupý« Aleša, jejž počala Kaťa zajímati, má býti bezcitnému a diplomatickému otci nástrojem k dosažení onoho bohatství. Pletichy knížeti se daří; hledí syna svého vzdalovati od Nataše, věda, že »nebudeli (Nataša) při něm stále všude, v každé chvíli,« přestane ji Aleša milovati. Vskutku láska Alešova se viklá; Natašu zanedbává, jezdí »Bůh ví k jakým Josefinám a Minám,« mnoho obcuje s dobrosrdečnou a roztomilou Kaťou, čímž přivede žárlivou Natašu k šílenství a zoufalosti. Ostatně v citech lásky vrtkavý Aleša neví, kterou si má vzíti, kterou víc miluje, kníže proto ustanoví jej s Kaťou odvésti na venkov. Nataša sejde se se sokyní, pozná v ní milování hodnou děvu a vidí, že se blíží konec lásky Alešovy k ní samé. Aleša vskutku odejede opustiv Natašu, knížetem uraženou i potupenou, jež pozdě pyká, že zničila štěstí mileného Vaně, poznávajíc, že Alešu milovala jako matka dítě . . .

Neméně důležitým pásmem dějovým osvětlena povaha Valkovského s jiné strany. Vaňa náhodou stane se svědkem hrozné smrti starého žebráka Smitha, jehož vnučku Helenu či Nelly, děvče čtrnáctileté, »prapodivné stvoření,« pomocí přítele Maslobojeva, vysvobodí z rukou zdivočilé, nenapravitelné kuplířky Bubnové, u níž zanechána v bídném sklepě umírající, Valkovským svedenou, ničemně okradenou, opuštěnou a otcem prokletou matkou. Vaňa ujme se toho zlobivého děvčete, zlobou života nakaženého, tajuplného stvoření, jež záhy kal života i ponížení poznalo a již nad propastí potupy se nalézalo, a dbá o ně přátelsky. Avšak popudlivá, nervosní dívka nechce přijímati od žádného jednotlivce milosti a, ač chorobna, chce býti u něho služkou. Časem probouzí se u ní cit ženy, žárlivosti k Nataši, jež s horečkou trápí podrážděné děvče a přivádí časté záchvaty padoucnice. Velmi podivné jest její počínání k Vaňovi a starému lékaři, jejž trápí neposlušností a podivnými nápady, by si ji vzal za ženu. Rozzlobenosť přivádí děvče často až k šílenosti, vzdorovitosti, nevděčnosti ku příteli, jejž hned zas odprosí, radostí líbá. Zatím darebák a podvodník Maslobojev straší knížete dokumenty, že z á k o n n i t á jeho dcera s dcerou Smithovou je na blízku; ale uplacen knížetem mlčí. Ostatně Nelly, ač dobře ví od matky, kdo jejím otcem, nedá se pohnouti, by šla k tomu, jenž zahubil matku její a jejž tato proklela, nechce jíti ani k Ichmeněvu, jenž si ji chce vzíti místo prokleté na věky dcery; ona mu však vyčte tvrdohlavosť a vypravováním osudu nešťastné své matky, již též otec nechtěl odpustiti, až v bídě hrozné zemřela, pohne tvrdým srdcem Ichmeněva. »Nataša, kde je, moje Nataša?« vyrvalo se konečně z prsou staroových, a ta právě vešla; otec prosí dceru za odpuštění, že ji proklel. Nelly teď zůstane u Ichmeněvův a je idealem domu, jejž Bůh poslal všem v odplatu za utrpení; však ne na dlouho; silným záchvatem padoucnice upoutána na smrtelné lože, proklíná otce. Ve schránce, na krku jejím zavěšené, naleznou list po matce ke knížeti, by aspoň p r o s v é v l a s t n í d í t ě něco učinil; Nelly ho neužila, nesmířena s otcem zemřela. (O. p.) *A. V.*

Verše *Otakara Auředníčka.* V Praze 1889.

Mladistvý autor dal vytisknouti svým nákladem arch svých veršovaných plodův i podává na 15 stránkách 18 čísel, první soubornou ukázku svého zvuku a rázu. Ve zprávě o takovéto publikaci nebývá na škodu předeslati aspoň zběžnou podobiznu pisatelova nitra a tu nejlépe držeti se vlastních jeho slov. V našem případě, kdy před sebou máme skladby značnou většinou subjektivní, neb aspoň subjektivně přibarvené, může obraz vyniknouti tím určitěji. Až na jednu okolnosť. Víme totiž odjinud, že básník náš jest mlád, velmi mlád, toho se však ve sbírce nedohledáváme nikterak. Vždyť prý za noci

> já cítím bolesť dlouholetou
> umlkat v rakvi ňader svých (2.);

a že se nade pěvcem snesla nejedna prudká životní bouře, svědčila by slova:

»Ó holá větvi ruky mé, co zvadlých listí jsi střásla už!« (7.) Že autor má velikou zálibu v temnu večerním a nočním, není nám konečně s podivením, ježto o sobě kolikrát opakuje, že má »náměsíčnou duši.« Hůře jest, že neproniknutelná temnota jest obrazem jeho vlastního nitra. Zosobnělá noc pravila básníkovi:

> Tmy bahno mám, jež tebe, bídný, rdousí,
> — — — — — — — — —
> jsem děsná tma, zrcadlo duše tvojí,

načež odvětil:

> Ta, odpověď, jež do duše mne mrazí,
> jest pravdiva, jen ta mou touhu zkojí! (9.)

Jaksi místněji zdůvodňuje autor svou pochmurnosť řka: »má duše poušť jest, v níž řvou lvové bolu« (2.); jakého bolu, odkud vzniklého, neumíme určitě pověděti, za to poznáváme, co jest básníkovi úkojným lékem:

> A stichne bolestí a hádek hřmění,
> řev hynoucích, chudiny teskné lkání
> na chvíli v srdci mém, kdy v opojení
> nevidných křídel sladké cítím vání
> na ňadrech tvojich růžích. (2.)

Tak jest! Oslaviti žehnající rty otcovy nejskvělejší písní pisatel, jak dí, cítí prý se dosud příliš nehoden: proto zatím v celé polovici svého sešitku opěvuje — dívčí ňadra a ramena žen. O oněch stůjž zde aspoň:

> tvých ňader mramor zulíbal jsem v chvění,
> až jako krví potřísněný vzplál (!), (3.)

o těchto pak důmyslná apostrofa:

> Vy bílé klaviatury, na nichž vždy hrála
> má ústa polibků arii dlouhou tak,
> že ňadra pod vámi se mocně pozvedala,
> jak na vás žárlila, až ticho bylo pak. (11.)

A o takovém »demonickém rozblažení« vykládá a sní pěvec přes tu chvíli, nemaje přání horoucnějšího, než aby se stal střevíčkem své »paní,« broučkem »v tajných stezkách« jejího šatu (!), strží vody v jejím bassinu a — dále stydno psáti. — — Po takovýchto návěstech nepřekvapuje autorův závěr, že »celý život fráze hodně prázdná jest« (8.). A proto pryč s toho všedního světa, pryč od lidí »tváře směšné, bezvýznamné«!

> Sem balon, naplněný myšlének mých plynem!
> sem loďku písní mých; — — — — —
> jen pryč, pryč! byť mým cílem peklo mělo být. (8.)

Pěkný obrázek, neníliž pravda?

Dlužno ještě dodati, že si autor libuje ve zjevech nezdravých, chorobných, příšerných, k nimžto připíná své reflexe. Básník viděl ze sálu, »kde růže, smích a tancování« naproti v okně blázince zhubenělou tvář šílené ženštiny, hudbou protější rozčilené:

> A volať chci: „Nechť hudba ztichne rázem!
> O smilování, lidé všední, prázdní!“
> V tom slyším šepot prosycený mrazem
> a posměchem: „Hle! Básník nás zas blázní.“ (6.)

Kytici, kterou nechala v divadle mladistvá souchotinářka, odnesl si básník domů, vlažil ji rtoma jak rosou a celou noc prý plakal nad ní. — Vida dítě cizoložné ženy, kleje jejímu starému muži a když slyší robě lkáti

> vždy jest mi, jak bych osud klatý
> měl udeřiti v sprostou tvář. (10.)

Jindy stál autor nad mrtvolou dívky, jež se zastřelila a — toho hnusu!

> na skvostný prs jsem ruku dal jí v chvění.
> Jak ruku vnořil v mrazivé bych bláto!... (13.)

Přestáváme na těchto ukázkách, jimiž se básník sám s dostatek charakterisuje. Rádi připouštíme, že na těchto stránkách více jest affektace, než opravdivosti, vidíme též, že většina toho vlčího máku vyrostla nikoli v zahrádce Aředníčkově, nýbrž na lichách jeho vzorův,... ale dosti na tom, že autor takové věci posílá do světa.

Vážnějšího rozboru literarního sbírka nesnese; hemžíť se zvrhlými reminiscencemi, celou řadou hrubých technických chyb, nade vše pak neprohlednou směsicí roztodivných obrazů, jež na mnoze nejsou důsledně provedeny ani v jednotlivých verších ne tak celých básních. Míst, jako toto:

> V té síni kouzelné, jen ještě jedenkráte
> k svým ňadrům přiviň moji hlavu v deliriu
> a motýly svých písní v záři vlasů zlaté
> na těla tvého růžích v sladké písně spiju (14.)

naleznou řešitelé rebusů v sešitku Aunředníčkově hojnou zásobu. Sem tam se i chutě usmějí, ovšem budouli odezírati od obsahu, jenž vzbuzuje málo, pramálo k úsměvu. Ale nechme toho!

»Aj zase ukázka té úzkoprsé moravské kritiky!« řekne snad někdo, přečta tyto řádky. Ale počkejme jen, až **ne**moravská kritika jednou spatří duchovní syny a vnuky těch, které vyhýčkala, až se rozvinou důsledky její »mateřské« opěky: pak možná bude úzko jí samé i jejím advokátům. Snad není právě tak daleka doba, kdy národem naším zazní žalný

ohlas nářku prorokova: »Patres nostri peccaverunt et non sunt: et nos iniquitates eorum portavimus.«

Jos. J. Vejchodský.

Nový epochalní výlet p. Broučka tentokrát do XV. století. Napsal *Svatopluk Čech.* Illustroval Viktor Oliva. V Praze. 1889.

Nejskvělejší rozvoj pouhého vtipu, nejvýmluvnější výlev nevole a plamenný výbuch nenávisti, nečiní ještě básníka satirickým, nýbrž vše to pravému básníku jest pouze prostředkem, aby — což věru na prvém místě u něho samého býti musí — v život vtělil jasnosť a pravdu, krásu kladného názoru, jenž v básníkově mysli oproti všemu tomu se staví. Těmito pěknými slovy — opsali jsme pouze v překladu svém širšímu obecenstvu méně srozumitelný Aristotelovský termin ethos, jenž souborně označuje stavy a nálady naší duše a mysli, bezmezný svět myšlénkový, pokud bezprostředně s oním světem citův a mysli vzájemně se stýká — končí ve své poetice Baumgart stať jednající o satiře, v níž po našem mínění správně soudí, že vlastním jádrem tohoto druhu básnického jak u poesie reflexivní či gnomické jest výraz jistého básníkova smýšlení, idealu o jistých věcech, jímž mysl básníkova kypí a vře, jak byl již Schiller pověděl, který sám satiry napsav i theoretické aesthetické názory o ní zůstavil. Tento svůj ideal — ethos, jejž básník v mysli naší rovně vzbuditi hledí, představuje ovšem nepřímo buď epickým nebo dramatickým dějem. Při rozboru satiry jest tudíž předně stanoviti a určiti ono smýšlení, onen ideal básníkův, k vůli němuž básník dílo své napsal, a za druhé určiti, zda a jakými prostředky básníkovi se podařilo výraz svého smýšlení i v nás vzbuditi. Odpověď na otázku druhou podá údaje, kterými se určiti dá umělecká hodnota díla o sobě, výsledky z prvního zkoumání budou moci srovnati díla vzhledem k jiným spisům stejně umělecky provedeným.[1])

Které jsou tedy názory a smýšlení básníkovo, jež z díla našeho vyplývají? Týkají se našeho národního života, naší národní povahy, našeho boje o uhájení národní naší bytnosti.

Značný počet různých tu myšlének se dá rozděliti ve dvě třídy. Jedny jsou jaksi všeobecné, týkají se tak říkajíc mravnosti v nejširším smyslu, ctností občanských a dokonalosti lidské společnosti. Druhé z nich jsou více méně zvláštní, týkají se jednotlivých časových otázek specielně našich, jsou někdy také upotřebením oněch všeobecných zásad v jednotlivých případech praktických. Rozdíl tento jest velice patrný i tím, že, kdežto ony prvního druhu jsou všeobecně platny, druhé jsou více méně sporny a třebas nejsou individuelní, jsou přece mohli bychom říci stranické ve dvojím smyslu, jednak totiž, že vůbec jiní jiného jsou mínění, jednak, že volky nevolky upomínají na otázky, o nichž skutečně v naší veřejnosti na ten čas se vede spor.

Myšlénky prvního druhu nejlépe označíme, uvedemeli některá slova, jimiž na konec Žižka charakterisuje Broučka (str 302.): »Hned poprvé vida tebe, soudil jsem, že sloužíš více břichu svému nežli bohu, ale nyní poznávám, že nemáš boha žádného, že nic není tobě svato a draho, kromě mrzkého prospěchu bídného těla tvého, pro kterýž hotov jsi každému po libosti zapříti boha, pravdu, bratry, matku, rod a jazyk svůj.« Hmotařství, sobectví, prospěchářství a pokrytectví naší doby jevící se i v našem národním životě jsou tu na pranýř postaveny oproti idealnosti, obětavosti, nadšenosti, rozhodnosti a vlastenectví, kteréžto vlastnosti zdobiti mají pravého člověka a tudíž i opravdového Čecha.

Tyto myšlénky také tvoří stežejní pilíř a jsou hlavním účelem Čechovy knihy. Technický prostředek hlavní, jejž k znázornění jejich Čech si zvolil, k nim předně a nejvíce se vztahuje. Ony špatné vlastnosti a temné stránky má totiž pražský měšťan Brouček známý již svým výletem na měsíc, tyto dobré vlastnosti pak měli Čechové v XV. století, proto v této příčině básník století XV. staví nám za vzor v účinném kontrastu, přiváděje moder-

[1]) V nynější době panuje reakce oproti kritice stanovící hodnotu díla. Ze spisovatelů výkonných nikdo tak horlivě proti tomu se nevyslovil jako Zola, podobný však názor nalezáme však i u kritika Hennequina v jeho spise „Critique scientifique." Avšak i u tohoto kritika na str. 52. se mluví o srovnávání jistého spisu se spisy jinými, nebo spíše se spisem (u něho romanem) průměrným a abstraktuým (roman moyen et abstrait), čímž velkého rozdílu mezi starším a jeho počínáním není.

ního Čecha z XIX. století ve styk s Pražany století XV. v mohutný ten národní boj, kde ovšem náš Brouček sobecký, nestatečný, bez přesvědčení vypadá skutečně jako trpaslík naproti těm mužům národní hrdosti, zmužilého činu, nadšené obětivosti a hlubokého přesvědčení.

Básník s podrobnou věrností kreslí i starou Prahu, a mocný ten kontrast zevnějšku staré Prahy oproti moderní Praze nabývá tím vážnějšího všeobecného pozadí: pokročili jsme ve vědách i všelikém umění, ale nepokročili jsme zároveň ve mravnosti, i vyznívá nám z našeho díla mutatis mutandis Rousseauovská odpověď na známou otázku: Zdaž obnovení věd a umění k zušlechtění mravů přispělo?

Jak jsme tedy již naznačili, za prostředek, jímž básník své smýšlení a přesvědčení nám znázorňuje, zvolen epický děj, Brouček se dostane v boj pražských husitů proti Zikmundovi, chová se zbaběle, přebíhá od Pražanů k Táborům, konečně i za katolíka a Němce se vydává, jen aby zachránil svůj život, a odsouzen jest, aby zhynul upálením v sudě, o čemž sarkasticky dodává Čech: »Kdybychom teď každého, kdo takto jedná, vrazili místo do novin po husitsku hned do sudu, stalo by se brzy v Čechách bednářství nejvýnosnějším řemeslem« (str. 313.). (O. p.)

Č.

Praktikus. Drama o 4 dějstvích od *Fr. A. Šuberta.* (O.)

Celý děj kusu pohybuje se v rychlém tempu. Vše jde ráz na ráz. Cítíme tu rozechvělou dobu a jsme stále na místech a mezi osobami, které ji připravují: všude horečná činnosť, jaká bývá v důležitých dobách. Šubert pěkně nás seznamuje s poměry tehdejšími, především pak s oběma předními osobami kusu, Plachým a Kupkou, jako representanty žurnalistů dvojího rázu. Činí to v hovoru mezi oběma majiteli »Našeho práva.« Tím, co zde pěkného povídá o žurnalistech, přiložil náplasť na ránu, kterou novinářům zasadil jeho dram. kollega Štolba ve svém »Vodním družstvu.« A tak od první sceny udržuje nás spis. v napjetí až do sceny poslední. Stavba kusu dělá Šubertovi česť a prozrazuje znalce požadavkův i effektů jeviště.

Z osob dramatu poutá nás ne tak »Praktikus,« jako více mladý, nadšený Dr. Plachý. Na dráze politické potkává se všude se zasloužený mi úspěchy a záhy se proslaví. Nicméně není ještě tak opatrným, jak by se slušelo muži pravému a celému zvláště v dobách tak pohnutých, jako byla jeho. Přílišná důvěřivosť a malá opatrnosť jest jeho vinou, a za tu musí pykati; ovšem snad trest jeho bude se některým zdáti až přílišný. Dr. Koráb praví na jednom místě: »Neobmezená důvěra k lidem a vlčí jáma v lese jedno jest.« Ale toho neměl na mysli Plachý a důvěřoval slepě Kupkovi i v otázce stavby mostu a cukrovaru, kdy mohl snadno poznati bezcharakternosť a prospěchářství jeho; že po tom všem ještě věří, jest příčinou jeho zkázy.

Folií Plachého je Kupka. Autor nešetřil černě při kreslení tohoto vyvrhele, jemuž žurnalistika je pouze dojnou krávou. Kupka přijímá úplatky, chce se vyšinouti na místa nejpřednější, ba sní i o křesle ministerském, a proto jen zůstává věren své straně. Z té příčiny je také hotov zničiti každého, kdo by chtěl se mu postaviti v cestu, ať již prostředky jakýmikoli. Viděli jsme z obsahu, že se neštítil ani nejšpatnějších, a přímo cynicky se chová při zprávě o úmrtí matky Plachého, pravě: »To jsem spůsobit nechtěl — ale staloli se, neškodí ani to.« Ba ještě po této ráně neustává a ničí také lásku svého soka, ač mohl by se spokojiti s jeho pádem v životě veškerém. Postava tato se nám hnusí. — Mimoděk vzpomínáme zde jiného plodu básnického, asi v téže době se odehrávajícího, míníme Vlčkův »Vavřínový věnec.« Tam Blažej, tady Plachý, tam Soběhrab, tady Kupka, osoby téměř stejné. Také Soběhrab ve své nezřízené touze po jmění a slávě nevyhledává právě prostředků nejslušnějších, ale tak mrzce jako Kupka nejedná nikdy. Trochu umělecké umírněnosti by v té příčině nebývalo dramatu Šubertovu na škodu.

Také z jiné ještě příčiny. Posuzujeme »Praktika« jako drama nedivajíce se, kdo že vlastně je hercem s maskou Kupkovou atd. Ale obecenstvo bývá i na to zvědavo. Viděli jsme to u Francouzů, když Daudet zobrazil jednou v romaně Gambettu, jindy Mornyho atd., s jakou zvědavostí shánělo se všecko po vysvětlení, kdo asi míněn jest osobou tou či onou. Tak také u nás proslechlo se, že v Kupkovi vy-

líčen je Skrejšovský. Nevíme, co na věci je pravdy a pokud se shoduje postava dramatu našeho s domnělým vzorem, ale myslíme, že takým Skrejšovský nikdy nebyl, jakým zde líčen je Kupka. A věděl-li autor, že v některých četnějších rysech jeho Kupka shodovati se bude se Skrejšovským, neměl jej tak kresliti pamětliv jsa toho, že přítomnosť není tak naší jako minulosť a klame nás, není ještě tak uspořádána, abychom ji mohli obsáhnouti; ze vzdálenosti půl století lze tak učiniti snáze se všemi velikými hnutími a se všemi velikými postavami doby.

Z vedlejších postav poutá hlavně pozornosť naši Dr. Koráb, jenž vylíčen jako muž šlechetný, plný vznešených snah a při tom prozíravý a hlavně opatrný politik. Domahá-li se čtenář poetické spravedlnosti, která z realistického dramatu také prchá jako ve mnohých případech ze života skutečného, pak Dr. Koráb jest mu osobou zvláště milou. On totiž právě slibuje po pokoření Kupkově Rambouskem, že se Kupka nedostane do sboru důvěrníků. Jak ho známe, můžeme naň spoléhati, že úmysl svůj provede, neboť víme, kterak již jednou odstrčil Kupku proraziv Plachého při volbě do téhož sboru. On také vybízí Plachého k naději v novou budoucnosť i k nové práci.

Radnic a Spousta jsou zástupci žurnalistiky směru a smýšlení Kupkova. Málek zase přidán jest jako protiváha, by sesílil stranu Plachého. Barták je pravý typ pohodlného domácího pána pražského, Rambousek rázného venkovana.

Méně podařily se Šubertovi postavy ženské, právě tak, jako v »Janu Výravovi.« O matce se nezmiňujeme, protože v proud děje mocně nezasahá, leč svou smrtí, v níž ostatně je trochu romantiky. Zbývají tedy dámy ještě dvě: pí. Vyšínová a Zdeňka. Obě milují Plachého. — Zdeňku známe málo. Na začátku povídá o ní otec, že jí sám někdy nerozumí a že má svou hlavu. Pak o ní neslyšíme, až když mluví s Kupkou o své lásce, z čeho poznáváme, že jest přísných zásad, a těmto věrna jsouc zříká se Plachého myslíc, že není cele její. Jednala trochu ukvapeně, což neodpouští jí čtenář a tím méně čtenářka, kteří jsou pro Plachého zaujati. Ale odpouští to tím méně pí. Vyšínové, která se spisovateli podařila ještě méně. Není provedena důsledně. S počátku nakloní si každého: jeť to paní šlechetná, mající smysl pro vše pěkné, energická, což dokázala ponuknuvši Plachého ku kandidatuře, schopna pro dobrou věc oběti, žena, která v životě dosti zkusila a naposledy ještě k Plachému vzplanula láskou, již však pečlivě tají, nechtějíc, jak sama praví, »na troskách jiné lásky stavěti svůj chrám.« Ale tatam všecka předsevzetí, když Zdeňka se jí ptá, byl-li to záchvěv lásky, který uvrhl Plachého k jejím nohám. Tu odpovídá, že to byl as záchvěv ten, třeba jen okamžitý a neuvědomělý. Tou to vytáčkou ztrácí velice v očích našich, neboť padá náhle se své výše a tak nás nadobro také neuspokojuje.

Ale nehledě ku všem těmto chybičkám, jak již z předu praveno: smělý pokus Šubertův, sáhnouti do dob naší přítomnosti nejbližších, představiti nám pohnutou dobu našeho politického života a vzbuditi pro ni živý zájem obecenstva, se celkem velmi pěkně podařil, a my si můžeme jenom přáti, aby také ostatní naši spisovatelé nedbali slov Lierových a řídili se při volbě látek příkladem Šubertovým majíce na paměti slova básníkova: »Greift nur hinein ins volle Menschenleben!« *K.*

Knihovna prostonárodní.

Zábavy večerní. Redaktor *Vojt. Pakosta.* V Praze. 1888.

R. IX. Č. 4. „Brigádník Bedřich." Povídka od *Erckmanna* a *Chatriana.* Z frančiny přeložil *J. Al. Unzeitig.*

»Brigádník Bedřich« jest vlastně vylíčení utrpení obyvatelstva Elsas a Lotrynska v době války francouzsko-pruské. V nepěkné se tu staví světlo šiřitelé kultury — Němci. Tklivá jest láska k vlasti, kterou jeví brigádník Bedřich i ostatní jeho příbuzní. Také povznášející jest čin ostatních lesních zřízenců, kteří raději míst se zříkají, než by sloužili zapřisáhlému nepříteli vlasti.

Nebudeme uváděti obsahu spisu »Brigádník Bedřich.« Jest nezávadný. Osudy brigádníka Bedřicha a rodiny jeho poutají čtoucího až k úplnému ukončení knihy. Místy působí děj na čtoucího tklivě.

Myslíme, že každý, komu spis tento do rukou se dostane, dychtivě jej čísti bude. »Brigádník Bedřich« není čtení jalové, působí dojmem trvalým. Příkladná, jak již výše uvedeno jest, jest láska k domovině. Pro obsah jeho přejeme spisu »Brigádník Bedřich« rozšíření nejhojnějšího.

Vypravování jest přiměřené, ač na mnohých místech různé bychom mohli činiti výtky. Tak hned úvod jest nevhodný. Povídka počíná větou 34 řádky dlouhou, ku které ještě patří a ji doplňují následující řádky; celkem byla by věta 42 řádky dlouhá. Ta měla přiměřeně rozvedena býti; byla by na srozumitelnosti velmi získala.

Velmi nepěkně zní na str. 6. „jest muset přemýšleti." Na str. 9. mělo místo „pospíchala naplésti nových vrší" státi „pospíchala naplést." Na str. 48. měl se vysvětliti význam slova „plebiscit." Str. 51. honosí se nepodařenou větou: „a pak cítil jsem se jaksi pokořen, že dověděv se, že Badenští a Bavoři porazili Francouze při první potyčce." Taktéž na str. 116. nacházíme větu, která úplně v rámec vypravování nezapadá. Str. 134. „Bídník ten chápal nyní dobře, že hanebné jeho počínání roznese se bude po celém městě a proto se vztekal." Slovo „bude" jest zbytečno. Slovo „vztekal" mohlo lepším nahrazeno býti. Na str. 137. správněji mělo býti: „Nemíváte večer zimnic*e*?" Panu překladateli odporučovali bychom vůbec více dbalosti při překládání, více šetrnosti k jazyku mateřskému. Šetřením tím stal by se překlad plynějším, lépe by se četl, kdežto nyní mnohá místa právě tímto hřešením proti mateřštině odpuzují.

Obsah „Brigádníka Bedřicha" zasluhuje, by podán byl slohem lidu přístupným, řečí správnou. Ryzosti řeči musíme vždy požadovati. Odporučujeme „Brigádníka Bedřicha" pro obsah jeho lidu k pilnému čtení. Doufáme, že láska k vlasti, domovině, která ve spise všude se zračí, pobádati bude i lid náš k milování milé vlasti naší. *J. Novodvorský.*

Urbánkova Ústřední knihovna pro mládež.

Red. *Fr. Hrnčíř.* V Praze. 1888. Č. 1. — 10.

Vydatnou podporou školního vzdělávání mládeže jest dobrá četba. Vítáme každou dobrou knihu pro mládež, těšíce se dobru, které působiti může. Přejeme si však, aby dobrý účinek ten šířil se ve všech vrstvách mládeže, by nestala se kniha dobrá majetkem jen bohatých, ale i chudých. Přihlížíme tedy i k ceně knihy. Ze stanoviska tohoto posouditi chceme »Urbánkovu Ústřední knihovnu.«

Nejdříve přihlédneme k niterné hodnotě uveřejněných spisů. Vyšlých deset čísel vyplněno jest sedmi pracemi. Jsou to: „Podivné přátelství" od Fr. Hrnčíře, „Po vlasti." Vínek veršů napsal K. V. Rais, „Obrázky z dějin českých" upravil Fr. Hrnčíř, týž upravil i „Dětský Hlahol," „Člověk zmařený," napsal Dr. Z. Winter, „Němý sirotek" od J. Vávry a „Národní hádanky," vybral Fr. Hrnčíř.

Povídka „Podivné přátelství" od pořadatele sbírky

jest zde v druhém, změněném vydání. Líčí přátelství malé Olgy s myškou Militkou. Když Olga zemře, zhyne i Militka. Vypravování jest velmi poutavé. Mládež bude povídku tuto ráda a často čísti. Mnohé výjevy dojímají tklivostí svou. Pro obsah i pěkné provedení odporučujeme „Podivné přátelství." Obrázek připojený jest slušný.

„Po vlasti." Vínek veršů. Napsal *K. V. Rais.* Se 4 obrázky.

Všechny zde uveřejněné básně jsou nám již z dřívějška známy. Čtvrtý ročník „Malého čtenáře" (r. 1885) uveřejňoval je v sešitech svých, ozdobené pěknými, případnými inicialkami. „Po vlasti" patří mezi nejlepší spisy pro mládež. Cit vlastenecký mocně básněmi těmi se budí. „Vyšehrad" vypisuje slávu Vyšehradu a seznamuje mládež se zesnulými zde odpočívajícími vlastenci. „Praha" upozorňuje na krásy a památnosti hlavního města našeho. „Říp." Spisovatel přeje si, by drahá ta země česká povždy klidnou naší byla domovinou. „Ve Staré Boleslavi." Vzpomínka na sv. mučeníka Václava. „Karlův Týn" líčí dějiny památného hradu tohoto a dějiny vlasti. „Na Šumavě" vylíčení krajinné i dějepisné. „Česká ves." Bych vystih' krásu básně té, celou musil bych ji zde podati. „Velehrad," ono prvotní sídlo křesťanstva, působiště svatých věrověstů Cyrilla a Methoda, našlo nadšeného opěvatele. Bratrskému Slovensku věnována báseň „Na Slovensku." Básník končí sbírku svou „Doslovem":

Své verše končím, moje zlaté děti,
nuž naposledy málo ještě slov:
Zdar vlasti stále mějte na paměti
a práci všecku dejte pro domov!

Kéž povzbuzující slova ta dojdou splnění!

„Obrázky z dějin českých." Upravil *Fr. Hrnčíř.*

Spis obsahuje i s úvodem 29 obrázků. Spis počíná „Boji a Markomany" a končí Rudolfem II. Spis jest dobrý. Chválíme připojené jednotlivým dobám přehledy. Kéž si jich mládež dobře všimne! Vyobrazení, jichž jest 18, vzata jsou z Nikolauova „Dějepisu." Řeč celkem správná.

„Dětský Hlahol." Sbírka padesáti devíti národních a oblíbených písní pro mládež. Upravil *Fr. Hrnčíř.*

Zpěvník tento obsahuje většinu mládeži známých písní. Jen některé ve školních zpěvnících

se nenacházejí. Pořadatel chtěl upraviti mládeži vhodný zpěvník. Chválíme myšlénku tu. Jest dobře provedena? Myslíme, že mnohý chváliti nebude Jak jsme j ž podotkli, jsou písně ty většinou obsa ženy ve školních zpěvnících. Písně ze školních zpěvníků mládež umí zpívati, učí se jim ve škole. Proč dávati tedy 20 kr. za to, co vlastně již máme? Písně nové nebudou míti pro mládež školní užitku; nezná nápěvu. A co vlastně jest píseň bez nápěvu? Sbírku tuto odporučili bychom mládeži ze školy vystouplé, která nápěvy písní mnohých zná a mnohých se snad naučí. Zpěvníček tento jest velmi drahý.

„Člověk zmařený." Starobylý obrázek z Rakovnicka Napsal *Dr. Z. Winter.* Druhé vydání.

Člověkem zmařeným jest Jiřík Viktora, jehož po smrti otcově, který byl mlynářem, ujala se obec rakovnická. Jiřík nemaje laskavého dohledu otcovského, pustl na těle i na duchu, až úplně sešel. Zemřel jako pronásledovaný blázen. Dojemná jest láska Jiříkova ku svobodě, ku přírodě a tvorům přírodním. Špačci, hnízdící u rybníka vedle otcovského mlýna, táhli Jiříka neodolatelnou silou k sobě. Obsahem i vypravováním zalíbí se práce tato každému.

„Němý sirotek." Činohra pro děti o jednom jednání od *Jana Vávry.*

Hra tato má získati příznivce ubohým hluchoněmým. Byla k témuž účelu již r. 1886. v Králové Hradci provozována. Myslíme, že se jí to v plné míře zdaří. Mluví slova hry na patřičném místě přednesená k srdci. Děj hry jest velmi jednoduchý. Na vojáky hrající si děti zajmou neznámého chlapce na kraji lesa. Soudí ho. Ubohý zajatec nemluví, jen utéci hledí. K dětem přijde paní polesná, která v chlapci poznává sirotka, jehož matka minulého dne v blízké vesnici zemřela. Vysvětlí vše dětem. Děti hned všechny své úspory ubohému sirotku snášejí. Jednání dětí jest povzbuzující. Provedení hry jest dosti šťastné. Hra bude se líbiti. Odporučujeme ji pro účel, jemuž vlastně jest věnována.

„Národní hádanky z Čech, Moravy a Slezska." Pro mládež vybral *Fr. Hrnčíř.*

Sbírka tato obsahuje 300 hádanek, které pořadatel z různých sbírek vybral. Chválíme výběr ten. Pořadatel praví o knize: „Knížka tato má za účel, aby naše československá mládež národní hádanky uchovala v paměti, neboť nechcemeli, aby tyto květy dětské a lidové poesie vymizely, musíme je dáti dětem do ruky, aby si je vštípily v paměť." Slovy těmi, myslíme, dosti osvětlena jest důležitost sbírky této. Přejeme „Národním hádankám" rozšíření nejhojnějšího; uchovají nám poklad národní a budou bystřiti důvtip dětský. Hádanky uvedeny jsou v abecedním pořádku předních písmen každé věty. V témž pořádku přichází pak rozluštění. Přáli bychom si, by vedle stávajícího již sdělán byl ještě jeden seznam rozluštění, totiž seznam věcný. Mluví se o jedné věci na mnohých místech a jsou ty hádanky roztroušeny. Přehledem věcným získal by spisek tento velmi, byloť by usnadněno hledání.

Tímto končíme přehlídku obsahů. Z uvedeného vidno, že obsahem „Urbánkova Ústřední knihovna pro mládež" úplně se odporučuje. Těšíme se zjevu tomuto Netěší nás však nikterak, co dále vytknouti musíme.

Pan nakladatel hned v předu prvního sešitu praví o knihovně této: „Nebude vydávána proto, aby rozmnožil se ní počet sbírek pro mládež, ale aby se české mládeži prospělo čtením dobrým a laciným." Dále slibuje: „Čísla vycházeti budou ve lhůtách volných, o 32 a více stranách a budou dle potřeby i illustrovány. Každé jednoduché číslo stojí 10 kr."

Když vyšlo první číslo sbírky této, „Podivné přátelství," které mělo celkem 48 str, začali se z mnohých stran ozývati hlasové, že cena sešitu jest přílišná. Vždyť ani papír jakostí svou nevynikal. Neříkali jsme tehdá ničeho, očekávajíce věcí dalších. Tyto nedaly na sebe dlouho čekati. Již druhý sešit měl jen 32 str., sešity pátý a šestý dohromady jen 48 stran, tedy tolik, kolik dříve sešit jeden, a nezůstaly v tom osamoceny; sešity devátý a desátý dohromady mají zase jen 49 stran. Počítámeli, že p. nakladatel slíbil sešity nejméně o 32 str., měli bychom v ruce míti 320 stran a máme — 283 Z toho vidno, že byl ušetřen nejméně jeden sešit o 37 str, ovšem že ku škodě odběratelstva. Z toho patrno, že odbyt knih těchto trpěti musí. — Nakladatel slíbil illustrace. V sešitech dosud vyšlých jsou 24 obrázky; z těch jest většina odjinud vzata. Těmi tedy spis zdražen nebyl. Doufáme, že bude p. nakladateli možno v zájmu věci dobré cenu „Ústř. knih." snížiti.

Dobré spisy knihovny této zasluhují rozšíření nejhojnějšího. Přejeme si, by mládež je bedlivě četla. Rozšíření jich napomáhati bude přiměřená cena. Cena dosavadní přiměřenou není, odpuzuje kupujícího. Těšilo by nás, kdyby p. nakladatel slibu svému, odběratelstvu danému, vždy přesně dostál. Jednání, jaké jsme nahoře uvésti musili, stává se příčinou špatného odbytu knih, na který nyní ustavičně se naříká. Kéž dobře míněné pokyny naše dojdou takého přijetí, jaké pro dobro věci zasluhují! *J. Antonínov.*

Národní vyšívání lidu moravského, sebráno a vydáno od *Ant. Valtrové* a *H. Tiché,* učitelek na c. k. českém ústavu ku vzdělání učitelek v Brně. Vzory valašské. Pro tisk kreslila H. Tichá. Text výkladu na druhé straně obálky český a francouzský. Tři listy vzorků. Seznam, odkud vzorky pocházejí. Všecky vzory kresleny v původní velikosti. V Brně.

Třetí sešit národního vyšívání lidu moravského druží se vhodně k dřívějším dvěma sešitům vzorů slováckých a hanáckých. Výklad český podává obecenstvu dobrá pokynutí a naučení. Překlad francouzský jest od p. *Julie Krčkové.* Dobře praví se v úvodu: »Máme za to, že obecenstvo vlídně uvítá vzory výšivek valašských, krajiny nebohaté statkem, ale jak vidíme, bohaté vkusem a pilností.« Rozdíl pak a shodnosť mezi vzory hanáckými

a valašskými jest následující: »Valašské formy ornamentalní připomínají hanácké, jsou však namnoze starobylejší a liší se tím, že ornament bývá hranatější. Zvláště zvonky ornamentu valašského bývají u stopky často přímkou zakončeny, která namnoze i beze stopky ke vzoru přiléhá. Jinak vidíme opět slovanská jablíčka, srdéčka a čtyrlisté, pětilisté a vícelisté růžice.« Vzory jsou dle seznamu od Vyzovic, z Dolní Bečvy, od Vsetína a Rožnova, z Dlouhé Lhoty u Vyzovic, od Nového Jičína, z Hrozenkova a z Dolní Lhoty u Vyzovic. — Budoucí sešit (4.) má opět přinésti vzory slovenské, a sice starobylé sítě (filet antiqua) z úvodnic a čepce nejrůznějšími a ještě málo známými stehy provedené. *P. Method.*

Časopisy.

Staroslovénski Jezičnik. Knjiga Slovenska v dobi od IX. do XVI. veka. Spisal *J. Marn.* XXVI. leto.

Slovinská intelligence rok co rok bývá překvapena „Jezičnikem," který již 26 let posýlá J. Marn, c. kr. professor v Lublani, do slovinského světa. Všechny jeho „Jezičniky" jsou důkladně zpracovány a svědčí o veliké vzdělanosti spisovatelově. Marnovy „Jezičniky" seznamují národ slovinský s muži, kteří pracovali a dosud pracují ku vzdělání národa slovinského; heslo Marnovo jest seznámiti národ slovinský se vzdělavately osvěty. — Spisovatel se řídí pravidlem „non multa sed multum" a proto na malém prostoru jest i letos mnoho obsaženo. Letošní „Jezičnik" je zvláště svým obsahem velmi zajímavý nejen pro Slovince ale i pro každého Slovana; líčí dějiny staroslovenštiny (starobulharštiny) od prvých počátků do nejnovější doby.

Spisovatel vyloživ význam jazyka, literatury a její historie zmiňuje se o vystupování Slovanů v nynější světové literatuře, pak podává různá mínění o příchodu Slovanů do Evropy. Dotknuv se společenského života a náboženství Slovanů vypočítává různá všeobecná jména Slovanů: Anten, Venden-Vinden atd. a rozličně je vykládá; pak nás poučuje o zvláštních názvech jednotlivých kmenů slovanských; tak vykládá, odkud jméno: Slovenec, Slovák, Charvat, Srb, Rus, Polák, Čech. — Potom popisuje působnosť sv. Cyrilla a Methoděje, kteří přinesli Slovanům zároveň s křesťanstvím písmo a prvou literaturu, která neobyčejně rozkvetla. Avšak zlatý věk staroslovenské literatury brzy minul. Methoděj zemřel a pět nejslavnějších jeho žákův uteklo se do Bulharska, kdež se začal nový život literarní. V §. 21. a 22. se dovídáme velmi zajímavá mínění o počátku glagolice a cyrillice. Spis. je toho mínění, že glagolice a cyrillice jsou původu řeckého a že obě abecedy dostaly se Slovanům teprve křesťanstvím. Glagolici prý nejspíše vynalezl Cyrill a Klemen, žák Cyrillův, cyrillici. Po té uvádí různá rozdělení slovanských jazyků, rozličná jména pro staroslovenský jazyk, první to spisovný jazyk slovanský a tvrdí, že se právem nazývá staroslovenský, poněvadž tak mluvili Slovéni sídlící v Panonii. Když v Panonii utichla slovenská řeč, začalo kvésti písemnictví na základě staroslovenštiny u jednotlivých národův, u Čechů, Poláků, Charvatů, Srbů, Bulharův a Rusů. Spisov. pojednav o literatuře glagolské a cyrillské rozděluje staré památky literarní podle Miklosiče na panonské a nepanonské. Tu se končí jaksi prvý díl spisu.

Staroslovenština by byla jistě upadla v zapomenutí, kdyby jí nebyli oživili slovanští učenci, v jejichž čele stojí trojice: Dobrovský, Kopitar a Vostokov. Když nás spisovatel seznámil s působností těchto mužů, podává nám zprávu o druhé trojici: Šafaříku, Miklosiči a Sreznevskim, kteří mají veliké zásluhy o staroslovenské písemnictví. Po těchto mužích největší zásluhy o staroslovenštinu mají Češi: Hanka, Hanuš, Geitler, Hattala; Lužičtí Srbové: Jordan, Smoleř; Němci: Schleicher, Bopp; někteří Slováci, Poláci a Rusové: Preiss, Grigorovič, Bodjanskij, Hilferding; Srbové: Vuk, Daničić, Novaković, Živanović; Charvati: Gaj, Kurelac, Kukuljević, atd.: celý §. 44. je věnován V. Jagiću. Spisovatel vylíčiv nám buditele staroslovenštiny, pojednává o spojení novoslovenštiny se starou a jmenuje buditele, z nichž prvý je Bohorič, pak Japel, Kopitar, Miklosič, Metelko, Janežič; dokazuje dále, že se novoslovenština psala dříve glagolicí a cyrillicí a že jsou její nejstarší památky rukopisy Brizinské, pak rukopisy: Lublaňský, Kraňský a Celovecký; kromě toho několik drobností jako na př. nápis na vévodském stolci na Gospovsvetském poli nedaleko Celovce a jiné.

Toť stručný obsah letošního „Jezičnika," který již svým obsahem se zamlouvá. Celou knihou pak provívá láska ke Slovanstvu tak, že čtenář se nadchne pro věc slovanskou a

s touhou sáhne po mluvnici, aby se naučil jazyku staroslovenskému, prvnímu to spisovnému slovanskému jazyku, ve kterém psali naši sv. bratří Cyrill a Methoděj. *Fr. Štingl.*

O moderní literatuře bulharské. Jedné vlastnosti nelze upříti literatuře vlašské novodobé, totiž, že si pilně všímá cizích literatur. Není tomu dávno vydal tam výtečný znalec slovanských literatur *D. Ciampoli* (u nás znám dvěma překlady svých novell, viz „Domácí krb" zaniklý a romanovou přílohu „Světozora") první díl své historie literatur slovanských, druhý, v němž bude řeč o české literatuře, vyjde prý brzo; ale nedosti na tom, aby Vlachové měli stálý přehled o cizích literaturách, založili si teď ve Florencii časopis asi jako „Hlídka literarní," v němž podávají ob čas jednotliví přispívatelé krátké posudky nejen o vynikajících zjevech na poli literatury domácí, ale i cizí. Tak v č. 5. „Vita nuova" shledáváme se s pěkným přehledem současné literatury německé od *Scartazziniho* a č. 7. téhož časopisu přináší pěknou stať z péra *C. Vassiljeva* o novodobé literatuře bulharské. Domníváme se, že se zavděčíme čtenářům „Hl. lit.," podámeli jim stať tu u překladu. Tu jest.

Novodobá literatura bulharská jest asi století stara. V dějinách dočítáme se jen o malé hrstce národů, kteří by byli tak nešťastnými, jako byl národ bulharský po čtyři století. K politickému jařmu tureckému přidružilo se duchovní porobení se strany kleru řecko-byzantského, sídlícího v Cařihradě. Od zabrání země Turky (faktem tím pochováno předčasně hnutí literarní, jež se skvěle v středověku počalo rozvíjeti) neodvislosť církevní, jež nám od X. století výtečné krále skýtala, zbyla jedinou nadějí do budoucna. Patriarchatu řeckému v Cařihradě, by země pravomoci jeho neušla, podařilo se podrobiti si ji pod svou duchovní vládu pomocí vlády turecké. A od té vymírá veškerý život intellektualní a lid ztrácí ba i vědomí své národnosti. Do škol a kostelů zavádí se místo bulharštiny — řečtina. Rukopisy, kde jaké byly nalezeny, propadají plamenům. Kolem řeckých praelatů, zvláště ve městech, skupil se kroužek lidí, již vychováni byvše po řecku a protekcí řeckého kleru domohše se hodností nenávidí svou vlastní národnosť a stávají se horlivými apoštoly „pořečťování." Bulharsky mluvily ještě jediné nejnižší vrstvy.

Avšak národ přece nezahynul. Z „klášterů" vyletěla první jiskra probuzení národního. Mnich *Pajssio* z chilanderského kláštera na hoře Athosu dojat byl utrpením a poklesnutím svého lidu, i umínil si, že ho probudí k životu vylíčením jeho národních podání (historie). Po několikaleté práci vydal (ovšem jen v rukopise) a rozšířil r. 1762. v rodné své vlasti svou historii bulharskou čili, jak on ji sám nazval, „knihu králů" (Carstvennik). Dojemnou jest předmluva knihy té. Obraceje se k lidu zapřísahá jej, aby se rozpomenul na svou minulosť, aby se nestyděl za svou národnosť a by svrhl se sebe tísnící ho jho cizího kleru.

Kniha ta či správněji řečeno rukopis ten potkal se s úspěchem neočekávaným. Jedním z nejhorlivějších stoupenců Pajssiových byl vracovský biskup *Sofronius,* jenž se narodil r. 1739. v Kotlu, pohorské dědince balkanské. Přes zákaz patriarchatní přidal se zjevně k buditelům národním ve své dioecesi hlásaje sám svobodu národní ústy ve svých kostelích a rozšiřuje ji spisy bulharsky sepsanými. Netřeba podotýkati, že chování jeho bylo prohlášeno za buřičství a že upadl v nemilosť patriarchatu. Aby ušel pronásledování, byl nucen utéci se do Bukarestu, kde — jak sám doznává ve své autobiografii — nepřestal pracovať o díle započatém. Tam také zemřel r. 1815. Od něho máme první tištěnou knihu, bulharsky sepsanou, z r. 1806. Vydána byla v Rimniku. Jsou to vlastně modlitební knížky, obsahující kromě modliteb různé vysvětlivky (komentáře) Starého a Nového Zákona. Pajssia a Sofronia lze vším právem nazvati novodobými bratřími soluňskými, Cyrillem a Methodějem, národa bulharského.

Hnutí jimi rozvířené v brzku stalo se všeobecným. Lid probudivší se ze své dlouholeté ospalosti počal se, ovšem zprvu nesměle, domáhati svých práv životních. Ve městech a na vsích čistě bulharských, kde nebyl tak mocným vplyv cizího kleru, zřizují se školy bulharské a v kostelích zavádí se místo řečtiny bulharština. Patriarchat marně usiluje — neštítí se ani násilných prostředků — hnutí národní potlačiti. Boj náboženský, který z toho vznikl, ukončen teprve r. 1870., kdy byla církev bulh. od řecké odloučena a kdy byl zřízen zvláštní exarchat bulharský. (O. p.) *—oso—*

Deutsche Schriftstellerzeitung, vycházející dvakráte za měsíc v Berlíně, obsahuje mimo četné zprávy též článečky literarní. Č. 19. m. r. obsahuje úvahy:

Soudní referat v novinách. *(Dr. L. Fuld.)* K mravní zkáze, jež za našich dnů tak

neutěšeně se vzmáhá, přispívají nemálo i soudní referaty. Bývá v nich humoristickým způsobem široce pojednáváno o nejhorších zločinech, což má velmi neblahé účinky zvláště na mládež, jejíž fantasie takto se kazí a cit otupuje. Majíli již takové referaty býti uveřejňovány, budiž to učiněno stručně a vážně s úmyslem, dáti obecenstvu odstrašující příklad, nikoliv je baviti. Zároveň budiž jméno provinilcovo bez rozdílu stavu veřejně jmenováno, aby byl takto i se svou neřestí postaven na pranýř.

Několik slov o novější německé lyrice. *(F. Hasslwander.)* Někteří přísní kritikové němečtí brojí stále proti novější lyrice, jež prý jako vzmáhající se příval vše zaplavuje. Avšak neprávem. Neboť všechno nepatrné nebo prostřední brzy zanikne a dobré zůstane. Že motivy nejsou vždy nové a originalní, nevadí, neboť, jak praví Goethe, vše bylo již praveno, nutno jen pokusiti se totéž v jiné formě podati, a konečně jsou mnohé motivy a city, jež ani častým opakováním ničeho ze své ceny a zajímavosti netratí.

Žena spisovatelkou. *(Eugen Simson.)* Předsudek, že žena literarní činnosti věnovati se nemůže, poněvadž prý má zcela jiné zaměstnání, jest úplně lichý. Pravda sice, že hlavním údělem ženy jest vychovávání dítek a řízení domácnosti, avšak při tom všem může přece jako dobrá matka a hospodyně býti literarně činna a něco dobrého i na poli literarním vykonati. Nemusí se zrovna pouštěti na ona odvětví literarní, kam dle povolání a vzdělání svého nepatří. Ve službě čisté vědy pracuj pouze muž, kdež ho bystrý rozum a jistý soud jeho podporuje. Ženě však sluší obstarati si látku, již dovede zpracovati, čerpanou totiž z hloubky své mysli. Neboť pouze mravní tendence jsou to, na nichž celá ženská literatura je vybudována. A v tomto směru právě ženy nejvíce vynikly. A protož zůstane žena, snažící se získati sobě pérem zásluh o duševní blaho národa, vždy úcty a uznání hodna, vzdor všem předsudkům a pomluvám.

Slovo o tak zvaných anthologiích. *(H. v. Remagen.)* Vydávání anthologií neboli sbírek z děl spisovatelských, kteréžto sbírky spisovatel „geflickte Lumpenkönige“ nazývá, není, jak by se snad na první pohled podobalo, výhodno, ale z důležitých příčin velmi neprospěšno. Pořadatel takovýchto sbírek odvrací totiž předně obecenstvo od čtení děl samých a podporuje ho v jeho pohodlnosti. Dále seslabuje účinek té které myšlénky neb výroku, jenž namnoze závisí od místa nebo souvislosti. Konečně činí autora zpříma zodpovědným za výroky, jež na svůj vrub nevyslovuje, nýbrž jednotlivým osobám v ústa klade

Nouze spisovatelská *(W.)* vzmáhá se za našich dnů vždy víc a více. Příčinou toho jest odpor panujících tříd proti spisovatelům a pak nepřátelství a nesvornosť mezi spisovately samými, čímž si navzájem vážnosť u obecenstva podkopávají. *A. K.*

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Z liter. spolku plzeňského Zprav. *J. Schwarz.* (Č. d.) Jistou organisaci těchto oborů máme již v besedě umělecké, která pokud měla k tomu prostředků, blahodárným svým působením přispěla u valné míře k jejich zvelebení; ale jako vyšla tato jednota z dobré vůle jednotlivců, pěstovati tyto obory účinněji než dříve se dálo na prospěch české literatury a vlasteneckého umění, tak i organisace její jest jenom volná a jevícím se proudům časovým podrobena. Přistoupili k ní ještě soustavné pěstování těchto oborů v nové akademii silami výtečností svou již proslulými, budou utěšené účinky toho se brzy jeviti. Přes to však bude potřebí, aby beseda umělecká na dále blahodárnou svou činnosť vyvíjela, neboť jako připravila půdu k tomu, že také tyto obory pojati lze v novou akademii, tak zůstane i zajisté pro budoucnosť v účelu sobě daném vážným činitelem, z jehož řad vybírati se budou ti, kdo při soustavném tomto pěstování mají spolupůsobiti.

Tak tedy zřízením, jak navrhuje se pro českou akademii, opatřeny budou veškeré potřeby, jež naléhají na národ náš, aby duševní své síly volně rozvinouti a ve vědě, v literatuře a v umění s jinými národy v zápas úspěšný spustiti se mohl. Účinky zápasu toho brzy budou patrny. Jestliže postupným vývojem školství stejnoměrně rozšiřovalo a utužovalo se v lidu českém vědomí národní a vyvinovala se snaha po hospodářské samostatnosti, jestliže s tím zároveň a stejným postupem nabýval národ náš politické váhy a uznání práv jemu příslušejících, a jestliže takto upevňovalo se postavení jeho v státu, ve kterém žije, lze se bezpečně nadíti, že vyplní nová akademie úkoly, které budou na ni vzneseny tak, jako splnily je akademie jiných národů, upevní se zase tím postavení našeho národa vůči ostatním národům vzdělaným, snahy naše dojdou obecného uznání, a přirozený účinek z toho bude, že také nám nikdo nebude moci zadržovati toho, k čemu přiznává právo jiným národům.

Taková jest moc vědy a všeho

ušlechtilého úsilí, které se zjevuje v krásné literatuře a v umění! Nejsou to zázraky, které tu očekáváme, ale výsledky, k nimž vedla organisace práce vědecké také u jiných národů. Nevíme věru, proč by tytéž příčiny neměly míti stejné účinky při našem národě?

Přihlédněme k těmto účinkům. Italie zove se kolébkou akademie věd a umění, a v té době, kdy tato organisace práce duševní nejvíce tam kvetla, vidíme tuto zemi na nejvyšším vrcholi bohatství, moci a slávy.

Zdaž nebyly to v Anglii společnosti učené, které pěstujíce tam především vědy přírodní, vzbuzovaly v obyvatelstvu jeho pravé poznání sil přírodních a položily takto základ k moudrému zužitkování těchto sil ať doma ať cizině na povznesení této země?

Zdaž nebyla Francie světovládnou té chvíle, kdy vedle vlastních jejích akademií užívaly jazyka francouzského ve svých jednáních a spisech také akademie věd jiných zemí a národův, a zdaž vývoj národa německého, jenž vedl k nynějšímu jeho sjednocení, nevznikl teprve tou dobou, kdy akademie a učencové jeho zříkati se počali jazyka cizího a vrátili se k jazyku domácímu? My ovšem nebudeme dobývati žádných zemí a nebudeme pokořovati žádných národův, ale organisováni jsouce v akademii věd, slovesnosti a umění nejvážnější práci duchovní a věnujíce se jí se vším úsilím budeme prospívati duševně i hmotně a zjednávati tím čím dále tím více platnosti právům našim a cti a slávy jménu českému!«

Pan přednášející končil na to přáním, by co nejrychleji přivoděna byla našemu národu tato šťastná chvíle. —

V pondělí dne 5. listopadu a dne 12. listopadu m. r. přednášel jednatel spolku p. prof. *Jos. Čipera.* Za předmět své přednášky zvolil sobě knihu vydanou „pro lid,“ jak prospekty a inseraty v rozličných časopisech o knize té hlásaly. Kniha ta nese tento titulní list: „Velký, nový a úplný planetář.“ „Planetář“ vyšel nákladem knihkupce Rudolfa Storcha v Karlíně a stojí jen 70 kr. Přednáška p. profesora poutala nemálo přítomné posluchače, neboť pan profesor předčítal některé úryvky a statě z „planetáře,“ by seznámil posluchačstvo s obsahem tohoto. Rozumí se, že přítomní ze smíchu a veselosti nevycházeli. — Když byl pan přednášející seznámil posluchačstvo s obsahem „Planetáře,“ končil přednášku svou úvahou, ve které poukázal k tomu, kterak spisy podobného druhu a obsahu jako jest „Planetář“ k okrase naší literatury nijak neslouží, jak nebezpečnými jsou pro lid, a poukázal k tomu, že nejen obsahem svým lidu neprospějí, ale že rozšiřováním jich zabraňuje se lidu přístup k dobrým knihám. Poukázal dále, že k vydání knihy podobného druhu jako jest „Planetář“ a j. v. najdou se lehce nakladatelé, ba i k odprodeji knihkupci, avšak k vydání dobré a cenné práce tak snadno se nikdo neodhodlá, a vyslovil nad tím své politování; končil pak s přáním, by brzy podobným zlořádům přítrž učiněna byla. —

V pondělí dne 19. list. m. r. přednášel pan učitel *Drož* „O svých cestách v Tatrách,“ vylíčiv hlavně výlet svůj podniknutý letos v červenci na jednu z nejvyšších hor tatranských, na horu „Lomnici.“ Pan přednášející popularním spůsobem zmínil se o Tatrách vůbec, poukázal na posudky jednotlivých badatelův o výšce jednotlivých hor a hlavně pak „Lomnice“ a po té přešel k hlavnímu oddílu své přednášky, nadřečenému již výletu svému na tuto horu. Vylíčen byl výlet panem přednášejícím s humorem patřičným; vylíčil dovedně všechny příjemné i nepříjemné příhody, které bylo mu zažíti, i krásy přírody, tak že můžeme s oprávněním tvrditi, že z cestopisných přednášek, ve spolku našem přednešených, stojí tato na druhém místě, stavímeli ovšem na první místo loňské přednášky pana prof. Wünsche. —

V pondělí dne 26. list. a dne 10. pros. m. r. (v pondělí dne 3. prosince byl večer bez přednášky) promluvil pan *MUDr. Kreisinger* o thematu: „Vzduch jakožto dobrodince a škůdce organismu člověka.“

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Kabelík.* Ve schůzi desáté prof. *Neoral* posoudil histor. obraz Jiráskův „Syn ohnivcův.“ Poukazuje především na veliký pokrok, jaký jeví spisovatelé historických obrázků naší doby proti starším, na př. Tylovi atd. Zvláště to patrno u Jiráska. „Syn ohnivcův“ je druhá část romanového cyklu z dějin českých XIV. a XV. věku. Obsahuje dobu od Velikého pátku r. 1389. až do června 1391. zahrnujíc násl. události historické: velikou bouři proti židům, sňatek Václava IV. se Žofií bavorskou,

vypuknutí sporu mezi Václavem a panstvem pro královské milce stavu rytířského a vystavění kaple betlemské. — Šťastná láska Jana, syna králova ohnivce Šípa a Aleny, neteře doktora Osvětla, nešťastná láska Josefa, vnuka šamesa Temchena a Malky Šalunovy i soupeřky její Rechy tvoří sujet romanový. Přednostmi našeho obrázku jsou: znamenité kulturně-historické líčení doby, která předcházela reformaci, výborně a s historií souhlasně provedená charakteristika vynikajících osob, lahodná mluva, místy protkaná citaty z památek oné doby, přesná motivace jednání všech hrdin, i četné účinné kontrasty zde se vyskytující.

V dalších dvou schůzích prof. *Krippner* rozebral drama Stroupežnického „Václav Hrobčický z Hrobčic.“ Podav zevrubný obsah tohoto kusu, k němuž po „Furiantech“ hleděno vstříc se zvýšeným očekáváním, referent praví, že očekávání toto nebylo sklamáno. Stroupežnický podal nám tímto kusem práci skutečné ceny, vyznačující se hlavně násl. přednostmi: dovednou stavbou, realistickou kresbou charakterův a hojností působivých scen. — Děj postupuje rychle, místy až příliš kvapně ku předu. Velmi obratně seznamuje nás básník s hlavními osobami kusu, zejména s oběma nejpřednějšími, starým baronem a sedlákem Vrbou, pravými to typy svých stavův, ač zde nepatrná vada, že nemohlo býti bystrozraké slečně z Kalenic neznámo jádro těch věcí, jež jí vykládá farář o povaze starého barona. Vhodně pak jest položen výstup baronův s lichvářem Kmínkem, v němž onen zamítá na konec vítaný, ale nedůstojný prostředek, zbaviti se nenáviděného sedláka; po tom arci tím účinnější jsou zlomyslné pošklebky, jimiž zasypává Vrba barona, a přímo tragickou ironií působí na nás slova jeho, jimiž tak skvěle maluje si svoji budoucnosť. Touto zpupností Vrbovou baron nesmírně jsa popuzen sáhne ku prostředku nedávno zamítnutému. Tu již vystupuje před námi hlavní myšlénka kusu, provedeli baron mstu svou či nic. Děj zauzluje se prodáním poháru, drahocenné to památky rodinné, kterým skutkem Jiří staví se náhle proti vlastnímu otci. V dalším výstupu Kmínkově s Vrbou je směs zoufalosti, vzteku a sklíčenosti tohoto vylíčena s velikou znalostí psychologickou. Před starým Hrobčickým zůstává však Vrba stejně hrdým, ač poznává svůj zoufalý stav. Že nechápe tak dlouho vítězoslavné hrozby baronovy, nezdálo se při nevšední bystrosti Vrbově dosti pravdě-podobným. Vše zdá se schylovati k tomu, že baron provede mstu, když se objevuje u Vrby Jiří, a odehraje se scena rozčilující a při tom pravdivá i psychologicky prohloubená. Pravdivý je zvláště obrat, kdy hrdý sedlák prosí Jiřího, by nikde neříkal, že jest otcem jeho vnuka. Odtud stojí proti sobě msta starého Hrobčického a otcovská povinnosť mladého. K tomu přidružuje se ještě, že sl. z Kalenic poznává, kdo jest otcem vnuka Vrbova, i nastává nová otázka, neztratíli Jiří její ruku. Rozuzlení blíží se, když Jiří chce napraviti svou vinu rozhodným činem. Vrba měkne poznávaje, že by mohl ztratiti milené vnuka, ale před samým koncem znova zaplétá, když platí baronovi hned dluh proti danému slovu, a Jiří chtěje zabrániti, aby otec neubližoval faráři, vyjeví své tajemství. V rozhodné chvíli vrací se Kalenicová, která šlechetným jednáním svého ženicha úplně byla smířena, s vykoupeným pohárem, a kus tím příznivě se končí. — Kresba všech osob jest realistická, věrná; ku pravdivosti osob z lidu přispívá nevšedně, že mluví podřečím lidu pošumavského. Pošklebky, jakými vylévá si Vrba zlosť na starém Hrobčickém, zdály se trochu nízkými a jeho nedůstojnými. Sl. z Kalenic mohla zůstati ušetřena alespoň nejsilnějšího místa (o povinnostech otců k nemanž. dětem), jež z úst jejích neradi slyšíme. Lásce Vrbově ku vnoučeti, ač její velikosť z některých výjevů poněkud vysvitala, přidělena je moc neobyčejná, působiť v duši hrdého a nepodajného sedláka úplný převrat, i bylo by s prospěchem bývalo, kdyby spisovatel aspoň v jednom malém výjevu na oči nám ji byl předvedl. Sloh kusu je dosti libý, ač není prost některých vad.

Ve schůzi následující prof. *Dr. Kahovec* referoval o dramatě Julia Zeyera „Doňa Sanča.“ Chválí celkem toto nejnovější z dramat Zeyerových. Děj jeho je sestrojen pěkně, ale v živém tempu pohybuje se pouze na některých místech, zvláště na př. v 1. jednání, jinde je vleklý jako v lyrických scenách milostných, ač jsou tyto vysoce poetické. Světlo a stín v dramatě našem příliš nestejnoměrně rozděleno, což ukazuje se podanou charakteristikou osob. Doňa Sanča jeví se nesmírně hroznou ve své vášnivé smyslné lásce, z níž plyne veškero její ukrutné jednání, jímž chce nejprve zahubiti Pelaya, později sokyni svou, již vraždí. Vrcholu své zběsilosti dosahuje, když bodá mrtvou již sokyni a vystrojuje na oslavu své vraždy ples, což se zdá až nemožným. Na tomto plese umírá bez lítosti nad

svými zločiny. Proti ní je slabá Blanka, ještě slabší Pelayo, jehož jednání celkem je málo mužné. Alvar je vylíčen pravdivě a důsledně, sluhové až příliš vznešeně. Motivování jest provedeno veskrze pěkně. Tak stihá trest Blanku za její nedůvěru k ženichovi a Pelaya za to, že porušil dané slovo, že neprozradí Blančin úkryt. V celém díle patrný jest nádech romantismu Zeyerova. V popředí kusu zase jsou postavy ženské, jak to u Zeyera často. Za hlavní vadu se pokládá, že boje mezi povinností manželskou a smyslnou láskou u Sanče nikde neviděti, což ve tragoedii chybou. Napodobením Calderonovým báseň naši nazvati nelze. Forma zevnější je pěkná, mluva velmi poetická, ač místy vyskýtají se i hrubé poklesky a kakofonie, jichž bylo se vystříci. — Čtyřstopý trochej je snad pro naše drama verš příliš krátký.

Jednota literarní v Jičíně (zprav. *J. Vlček*). 7. března p. *Dr. Volf* deklamoval z Čechova „Ve stínu lípy“ č. 7. vypravování šumařovo, jak a proč se vystěhoval na Kavkaz, protkané znamenitou lícní bujné přírody kavkazské. P. prof. Eislt četl Čechovu humoresku „Mluvící kapr,“ ve které se hlásá známá pravda, že sebe větší dryačnictví, jako na př. ohlásíli „umělec,“ že bude produkce s mluvícím kaprem, vzbudí daleko větší ruch a přivábí mnohem víc obecenstva než, ohlásíšli, že se budou čísti básně sebe zdařilejší. Jak málo ohlasu najde, kdo chce zušlechťovati a poučovati!

Dne 14. března slč. *L. Kroužilkova* deklamovala Vrchlického „Legendu,“ ve které dívka vyprosí si na Panně Marii, by ji vzala k sobě, než aby se stala chotí muže surového. Prof. *Vlček* četl Hermanovu humoresku „Týden mecenášem,“ uveřejněnou nejprve v lonských „Květech“ a ve sbírce „Drobní lidé.“ Vypisuje se tu rozmarně, jak neblahé následky měla zpráva, že Herman si koupil Švajgrův obraz, kterého ani neobdržel. Tepe se tu vtipně nevšímavosť našeho obecenstva k umění, zejména těch, kteří jsouce zámožni vydávají raději na požitky smyslné.

Dne 21. března slč. *Zd. Rašínova* deklamovala Vrchlického „Poslední noc,“ kde loučí se se světem muž, který bojuje za právo a vlasť odsouzen byl na smrť. — P. inženýr *Prokop* četl z Hermanových „Drobných lidí“ črtu „Co zůstalo ve starém bytě“; byla to tchyně, kterou zapomněl dobrácký zeť, začež se mu dostalo notného výtopu.

Dne 28. března slč. *Irma Geislova* přednášela „O poesii ve společenském obcování“ zavrhujíc všechnu neurvalosť a hrubosť jakož i nedůstojnou podlízavosť a pokrytectví, doporučujíc chování mužné, důstojné, vlídné, zdvořilé, uvědomělé zvláště po stránce národní.

Dne 4. dubna prof. *Vlček* rozvrhnuv stručně Čelakovského „Ohlas písní českých“ recitoval několik elegických, jako překrásnou „Slunce za horami,“ především však četné žertovné, satirické a naivní, jež zvlášť u mladšího pohlaví krásného nemalé docházely záliby. — P. mag. farm. *Zd. Rýdl* četl Kosteleckého humoresku „Můj první literarní čin.“ Byla to milostná báseň složená oktavanem, která se dostala nemilou náhodou do rukou nepravých.

Dne 11. dubna p. *Dr. Volf* deklamoval z Čechových Nových písní: „Zpět a vpřed,“ skutečnou perlu celé sbírky, kde básník nazíraje v nadšenou, blouznivou, poetickou minulosť vrací se ku střízlivé přítomnosti, kde nám podstupovati tolik bojů za právo, lidskosť a pravdu, vybízeje nás, abychom s nadšením a zápalem doby předešlé kráčeli směle vpřed, stále vpřed. P. *Čejka*, medik, přednášel „O lidském oku,“ o jeho velikosti, barvě, okolí, jakož i mocném účinku proplétaje svůj prostonárodní výklad hojnými citaty tu z písní národních, tu z umělých starších i nových.

Tím období jarní skončeno.

II. sjezd katolíků rakouských konaný ve Vídni od 29. dubna až do 2. května měl v odboru pro vědu a umění tyto přednášky: O pěstování místního dějepisu církevního, O dějepisném významu sv. patronů kostelních, O pěstování křesťanské apologetiky a filosofie, O pěstování filosofie aristotelicko-thomistické (prof. *Dr. E. Kadeřávek* z Olomouce), O museích dieccesanních, O utvoření papežského ústavu přírodovědeckého v Rakousku, O utvoření katolické společnosti učenců.

Museum král. Českého. 9. kv. předn. *Bílý* o osudech české stolice universitní v letech 1834.—1839.

Král. česká společnosť nauk. 6. kv. předn. *Ludwig* o kritice textu Rigvedy.

Paed. jednota. 27. dubna předn. *Novák* o vyučování slepých.

Spolek na hromadné šíření dobrých a laciných (5- a 10-pfennigových) spisů pro lid utvořil se ve Weimaru, aby se zabránilo nemravné kolportaži.

II. Smíšené.

Novinky oznamují se: *El. Krásnohorské* „Bajky velkých“ v „Poet. bes.“; *R. Jesenské* „Pohádky,“ sbírka veršů pro mládež (u Vilímka); *H.*

Georgova „Básně“; *K. Pippicha* drama „Slavomam“; *Vrchlického* trag. „Bratři“ (u Šimáčka); „Dziurdziové,“ povídka *El. Orzeszkové* v překl. *N. Mrštíka* v „Rom. knih. Světoz.“

„Moravská kritika“ zaměstnává neustále literaty „Hlasu národa“ pp. *J. Vrchlického* a *J. Liera*, a sice vytýká se jí vedle úzkoprsosti již i také nevědomosť. Jak známo, nadal velký „douk“ p. *Škába* moravským kritikům také nedouků!

Indépendant littéraire, půlměsíčník pařížský, v nové rubrice své „Sur le terrain“ posuzuje časové zjevy nějak s písemnictvím související co do mravních stránek a základův jejich. V prvém odstavci zvolil si za předmět *E. Rénana*, jehož „esprit“ jak známo též u nás jest vysoce veleben, jehožto však plytkosť a farisejství v rozboru otázek náboženských tu případně se osvětluje.

„Pomníková horečka“ stává se postrachem nejen „velkému národu“ francouzskému, nýbrž i v Italii a v Němcích, tak že časopisy píší již o „ubohých obětech“ (rozuměj těch oslavencích) jejich.

Za **světovou řeč učeného světa** navržena nedávno v Německu místo roztodivných volapükův — hellenština.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

—a—, Listárna redakce (Mus. 1889.).
Bačkovský, Kterak podporovali se bývalí vlastenci čeští (Č. l. 1.).
— O složeninách a sloučeninách (Pos. z B. 17.).
Bulla, O direktivní normě mravných skutkův (Mus. 1889.).
F. T., Archiv vatikanský (Ned. l. $^{12}/_{5}$).
Havlík, K otázce jerové v staré češtině (L. fil. 2.).
Horenský, Za slováckým stolem (Vl. 8.).
Hromecký, Několik myšlenek o mravouce darwinismu (Mus. 1889.).
Hulakovský, O vyučování náboženství na nižším gymnasii (Krok 5.).
J. L., Nové zdokonalení češtiny (Ned. l. $^{5}/_{5}$).
J. V., Novinky našeho Parnasu (H. n. $^{11}/_{5}$).
Jančík, Diecesní synoda v Olomouci r. 1568. (Mus. 1889.).
Jiřina, O koncentraci předmětův učebných (Paed. rozhl. 5.).
K. K., Kněz a kniha (Mus. 1889.).
Křipal, O mravní síle národní (Mus. 1889.).
Kuffner, Něco o Ibsenovi (Kv. 5.).
Kurz, O významu přírodních věd pro formalní vzdělání (Pos. z B. 16.).
Lier, Literarní krise (Ned. l. $^{21}/_{4}$).
— Co čte lid? (Lum. 13.).
Makovička, Počátky sociologie na školách našich (Uč. nov. 15.).
Mrak, Z uměleckých výstav (Kv. 5.).
Nováček, Novelly a povídky T. Gr. Ševčenka (Ned. l. $^{5}/_{5}$).
Novák, O spisovatelské činnosti M. Jana Husi (L. fil. 2.).
Papírník, Kompaktata a přísaha krále Jiřího (Mus. 1889.).
Perka, Kterak snaží se materialisté vysvětliti duševní život? (Mus. 1889.).
Petrů, Kronika o Štilfridovi a Bruncvíkovi (Krok 5.).
Podaný, Můželi literatura býti bez víry a mravnosti? (Mus. 1889.).
Prusík, Česká Alexandreida a prameny její (Krok 5.).
Řehoř, V Žíravce (Kv. 5.).
Sinica, J. Lemaitre kritik impressionista (L. l. 10.)
Sládeček, Katol. církev u národů romanských (Mus. 1889.).
Spiess, Příspěvky k theorii čítanek pro nižší třídy středních škol (Krok 5.).
Studnička, O přírodnickém zeměpisu Čech (Osv. 5.).
Šmaha, Komenský loučil se s Londýnem písemně dne 10. června 1642. Hollandskem do Švéd, do Francouz, do Ameriky (Č. šk. 14.).
Šolc, O Kollárově „Slávy Dceři“ (Hl. l. 6. sll.).
Toužimský, Srbsko za Milana Obrenoviče IV. (Osv. 5.).
Večovský, Symbolika stromu vavřínového (Zl. Pr. 25.).
Vítkovec, Zeyerova Sulamit (Mus. 1889.).
Vondruška, Vývoj hudby kostelní až po naši reformu (Mus. 1889.).
Vřesnický, O slovanské hymně (Uč. nov. 16.).
Vykoukal, Uhrančivosť a uhranutí (Sv. 24.).
— Z naší novější belletrie (Ned. l. $^{12}/_{5}$).
Studium semitské v církvi katolické vůbec a u Čechů zvláště (Mus. 1889.).
Gradowski, Několik slov o vzniku paedagogie (Przegl. powsz. 4.).
Karlowicz, Pravopis polský a Akademie krakovská (Przegl. lit. 15.).
Sienkiewicz, O hist. povídce (Przegl. polski 5.).
Biese, Požitek přírodní a umělecký (Kunstwart 15.).
Bleibtreu, Bacon. Shakespeare (D. Volksbl. 76.).
Gyulai, K dějinám uher. divadla (Ung. Revue $^{4}/_{4}$).
Landau, Mickiewicz (Allg. Ztg. 65.).
Paulsen, Hamlet (Dtsche. Rundschau 8.).
Semmig, Sokrates a Panna orleanská (Magaz. 19.).
Speyer, Manzoni a Goethe (Grenzb. 16.).
Weigand, Aesthetické hnutí v Anglii (Ggw. 11.).
Vídeňská literatura (Grenzb. 17.).
Allaux, Náboženský problem v XIX. století (L'Indép. litt. $^{1}/_{5}$).
Besson, André Theuriet (L'Indép. litt. $^{15}/_{4}$).
Cotterell, Swinburneovy básně a ballady (The Acad. 886.).
Gargàno, Artefici e spolveratori di parole (Vita nuova 16.).

IV. Díla posouzená.

Aušedníček, Verše (Vejchodský: Hl. l. 6.).
Bayer, Naši ptáci (Klika: Paed. rozhl. 5.).
Bartoš, Národní písně moravské (H. n. $^{25}/_{4}$).
Bogusławski, Historyja Słowan (Papáček: Hl. l. 6. sl.).
Čech, Nový epochalní výlet p. Broučka tentokrát do XV. století (Vykoukal: Osv. 5.; Kb.: L. l. 10.; Č.: Hl l. 6. sl.).
— Nové písně (Korec: Hl. l. 6. sl.).
Dostojevskij-Mrštík, Uražení a ponížení (A. V.: Hl. l. 6. sl.).
Erckmann-Chatrian-Unzeitig, Brigádník Bedřich (Novodvorský: Hl. l. 6.).
Hanuš, Božena Němcová v životě i spisech (—bl.: Lit. l. 10.; Bačkovský: Vl. 8.).
Heyduk, Píseň o bitvě u Kressenbrunu (Kyselý: Hl. l. 6.).
Hovorka, Doba úpadku a vzkříšení národní literatury české se zřetelem k událostem dějepisným (Bačkovský: Vl. 8.).

Hrnčíř, Podivné přátelství, Obrázky z dějin českých, Dětský Hlahol, Národní hádanky z Čech, Moravy a Slezska (Antonínov: Ill. l. 6.).
Jirásek, Učitelský (Lit. l. 11.).
— Povídky (J.: H. n. ²/₅).
Kahlík, Australie ve světě výzkumův (Šujan: Lit. l. 11.)
Kolisko, Stručný zeměpis (Kamarýt: Paed. r. 5.).
— Stručný dějepis království Českého (Kamarýt: Paed. rozhl. 5.).
Kosina, Drobné spisy (Paed. rozhl. 5.).
Kostelecký, Veselé povídky (Vykoukal: Osv 5.)
Lenz, Petra Chelčického učení o sedmeře svátosti a poměr učení tohoto k Janu Viklifovi (Goll: Ath. 8).
Lindner, Drobné články paedagog. a psychologické (Hrnčíř: Pos. z B. 20.).
Malát, Doplňky ku Theoreticko-praktické škole na housle (Třídvorský: Pos. z B. 16).
Marn, Staroslovénski Jezičnik (Štingl: Ill. l. 6.).
Mojžíš, České dítě (Horský: Uč. nov. 18.).
Molčík, Topografie Virgiliova podsvětí a jeho obyvatelé (Fischer: L. fil 2.).
Nečas, Goethehо Vybrané básně (A. V.: Ill. l. 6.).
— Biblické příběhy a legendy ze zemí východních (x.: Lit. l. 10.).
Petráček, O Horatiových názorech filosofických (Fischer: L. fil. 2.).
Rais, Po vlasti (Antonínov: Ill. l. 6.).
Randa, Soukromé obchodní právo rakouské (J. Č: Ath. 8).
Renner, Slepcův vychovanec (Bílý: P. duch. 7).
Rittner, Církevní právo katolické (Henner: Ath. 8.).
Řehák, Pampelišky (Rozvaha: Lit. l. 11.).
Sládek, Skřivánčí písně (Obz. 9. sl.).
Šípek, Žertem i do pravdy (Vykoukal: Osv. 5.).
Špaček, Králevic Rudolf (Horský: Uč. nov. 15.)
Šplíchal, Vyučování počtům na škole obecné (Libertas: Uč. nov. 15).
Václavek, Pohádky a pověsti z moravského Valašska (Lit. l. 10.)
Valtrová a Tichá, Národní vyšívání lidu moravského (P. Method: Ill. l 6.).
Vávra, Němý sirotek (Antonínov: Ill l. 6).
Viková-Kunětická, Drobné povídky (Kořínek: Lit. l. 10.; Vykoukal: Osv. 5.).
Vrchlický, Různé masky (Kyselý: Ill. l. 6. sl.; Č.: Lit. l. 11.).
— Bratři (Allegri: H. n. ²³/₄).
Winter, Člověk zmařený (Antonínov: Ill. l. 6.).
Zeyer, Doňa Saněa (Č.: Lit. l. 10.).
Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje (Vykoukal: Ned. l. ²⁸/₄; Matusiak: Przegl. polski 5.).
Liliputáni (Vykoukal: Osv. 5.).
Ottův Slovník naučný. Díl I. (Král: L. fil. 2.).
Urbánkova Ústřední knihovna pro českou mládež (Kramattová: Pos. z B. 19.).
O moderní literatuře bulharské (-osv-: Ill. l. 6. sl.).
Deutsche Schriftstellerzeitung (A. K.: Ill. l 6.).

V. Knihopisné.

Boguslawski, Škice lito-windyjske. Krak.
Czyński. Magnetyzm i hypnotyzm. Krak.
Braitmaier, Geschichte der poetischen Theorie und Kritik. II. Frauenfeld.
Floegel, Gesch. des Groteskkomischen. 5. Leipz.
Wilpert, Principienfragen der christl. Archaeologie. Freibg. i. Br.
Dubuc, Essai sur la méthode en métaphysique. Par.
Souriau, L'Esthétique du mouvement. Par.

Feuilleton.

I o dub i o trn!

Črta *Frana Mažuraniće.* Z charvat. přeložil *Jindřich Ap. Mutov.*

III.

(Č. d.) Číro si odkašlal a četl:

»Poslední paprsky zapadajícího slunce ozařují témě strmého Velebitu, pozlacujíce vlas patnáctileté dívky.

Vše ostatní, co týče se zapadajícího slunce, najdeš v »Ukazovateli« na str. 3. (pod názvem: »Zapadající slunce«) dovedně vylíčeno.

Krásná čtenářka —«

»Halt!« přeruším mu četbu, »počkej trochu! Co je to ten ďasův ‚Ukazovatel'?«

»‚Ukazovatel'? To jest ona knížečka, co jsem ji napsal za celé dvě noci! Čta totiž povídky brzy jsem znamenal, že se některé popisy věčně opakují. Proč to tedy pokaždé tisknouti? Škoda papíru! Takhle je všechno pěkně v ‚Ukazovateli', a spisovatel může jen poukázati na stránku.«

»Dobrý nápad! Prosím, pokračuj!«

»Krásná čtenářka již se asi domyslila, že —«

»Halt! Ale řekni mně, proč se obracíš na ‚krásnou čtenářku'? Což pak i zde — jako na plesu — nedbáme těch ošklivých ubožaček?«

»Prosím tě, mlč a poslouchej!« osupil se Cicero a pokračoval: »Krásná čtenářka již se asi domyslila, že se dívka ta zove Věra a že je nešťastně zamilována.«

»Hm!«

»Věra je černoočka.« pokračuje Číro, nedbaje mého »hm!« »Věra je krásná černoočka. A co že činí krásná ta černoočka na Velebitu? táží se krásné čtenářky.

Pase kozy. Ano. Věra, emancipovaná, krásná Věra pase na Velebitu kozy. A proč? táži se krásné čtenářky, ano, proč?

A kdo jest on? Kdo jiný, neli onen krásný důstojník, Artur...

Milovala ho. Milovala ho celým žárem první lásky! (Viz v »Ukazovateli«: »První láska.«) A psala mu, dvakráte mu psala, a on ani zmínky o sobě! I šla si sama pro odpověď do jeho bytu.«

»Halt! Odpusť, že tě zase přerušuji. Něco mi není jasno. Napřed jsi řekl, že je Věra nad obyčej šlechetnou a řádnou dívkou, a teď vypravuješ, že píše mužským psaníčka, ba že chodí k nim i do bytu! Jak pak se to rýmuje?«

»Zcela dobře! To ti také ukáži, chcešli, černé na bílém. Ale škoda řeči, — tomu ty nerozumíš, z toho ty neznáš ještě ani ABC!«

»Dobře, dobře! A co bylo dále s Věrou?«

»Odebrala se tedy do bytu Arturova. Doptala se i dvéří domovních a nyní již ubírá se k němu, v duchu ho vidouc, jak pomateně praví: »Ale, ale proč, proč?«

»Protože tě miluji, nade vše tě miluji...«

Hle ji před jizbou! V pološeru čte nade dveřmi: »Arthur von Habenichts, k. k. Lieutenant.« Čte, srdce jí buší, pot jí vyráží,... chce zaklepati, ale slyš!... Polibek!... a zase polibek!... Někdo vzdychá: »Ach, ach!...« Toť hlas Klotildin! Ano, Klotilda! Jí se se vším svěřila, a Klotilda ji předešla... Nestoudnice!... A on ji zove vílou, andělem!... Klotilda, ta duše kosmatá, a anděl! Ďas je v ní větší než kočka!

Ale on, on! Ach, oči by mu vydrásala! Ony plamenné, černé, sladké oči... Zdá se jí, že ty oči před ní se lesknou, i rozpřáhne ruce, jakoby jich svými, měsíc nestřihanými nehty chtěla dosíci.

Po té zhluboka si vzdychne a zamyslí se.

A tak neznamená ani, jak se k ní hajduk přiblížil. Postava, tvář, zbraň a jeho oděv, — vše zrovna tak, jako na str. 16. v »Ukazovateli.«

Lupič ten vzpřímil se před ní jako na stráži!

Věra spatřivši ho, přiskočí k němu. »Monsieur, parlez-vous français?« ptá se hlasem, jenž prozrazuje znalosť i důvtip.

Pardon! Gojko padne před ní na kolena a praví: »Věro, miluji tě!« A to řekl tak líbezně, jako když dítě poprvé v životě pronese na klíně matčině sladké jméno: »Mama!« Po té dodal: »Rci mi, Věro, chcešli býti na věky mou?«

»Ani na jediný den, kdež pak na věky! Ostatně, kdo pak jste?«

»Já jsem slavný illyrsko-charvatský hajduk Gojko Vodopija.«

»Tak? Pak je mi velice líto, že vás musím odmítnouti. Nehněvejte se, pane Gojko: přísaha mne váže. Ostatně však buďme přátely!« praví Věra, podávajíc hajdukovi svoji pravici.

»Dobře, zde má ruka! Ode dneška jsi moji posestricí. Zde máš záruku,« pravil, podávaje jí perlový náramek. »Včera sňal jsem ho s pravého šije Ali-begovice. Ali-beg zabil mně psa miláčka, a já jemu ženu a dvě děti, dvě turecká štěňata. Kdo se nemstí, ten se necti.«

Takto hovoře byl Gojko i krásný i hrozný.

»Intéressant!« zašeptala Věra pološlasně, a hajduk pokračoval:

»Uměl jsem přemáhati nepřátely, — i dovedu přemoci i své Louťné srdce. Ode dneška nechť bije pouze domovině, té naší předrahé a přenešťastné domovině. Ode dneška ty, Věro, rozkazuj těmto krvavým jataganům.«

»Dobře,« odtuší Věra. Potom pohledí ku městu a řekne: »Třes se!«

Kdo? Kdy? Proč?... Bozi vědí!

Po té obrátí se k hajdukovi a dí: »Jsem hotova; pojďme!«

Jak zatím se smrákalo a měsíc vyšel, jak se hvězdy třpytily a co si větérkové šepotali, — to vše je v »Ukazovateli« na str. 29. obratně vylíčeno.«

— — — — — — — — —

»Nu, jak se ti líbí ta povídka?« otázal se mne Číro, odloživ papír, »co?«

»Krásně, božsky!« odtušil jsem, věda ze zkušenosti, jak to člověka bolí, řekneli mu někdo něco zlého. »Vše je výtečné, jenom toho až posud nevím, k čemu máš ty loutky na stole?«

»Ale jsi ty prosťáček! K čemu ty loutky?! Nuže viz: to vše, co je na stole, tvoří — jak víš — jednu povídku. Když někdo zahyne nebo se ožení — zkrátka, koho ďas odnese, toho hodím pod stůl. Když pak na stole nikdo nezůstane, pak jest i povídka u konce.« (O. p.)

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VI. 1889. Číslo 7.

O Kollárově „Slávy Dceři.“

Píše *Lev Šolc.*

(Č. d.) Epická podstata čili děj »Slávy Dcery« jest po básnicku pojatá a básnicky vypsaná i přetvořená událosť ze života Kollárova za jeho pobytu v Jeně, jest to kus historie jeho, totiž historie jeho lásky, gloriolou básnickou ozářená a povznešená, řekněme znebeštěná a zbožněná: apotheosa Kollárovy lásky k Míně. Proto jest potřeba, chcemeli »Slávy Dceři« porozuměti, abychom znali, co Kollár skutečně zažil z toho, co se ve »Slávy Dceři« vykládá, a jací to v něm vřeli citové, kteří ho ku složení toho a takového díla pohnuli. Máť se »Slávy Dceva« ke skutečnému životu Kollárovu asi tak, jako k životu Goetheho »Faust,« jako k životu Danteho »Božská komedie.« Jsouť tato díla básnickým přetvorem životní summy těchto tří velikánů.

Na podzim r. 1816. Kollár, jinoch dvacetitřiletý, v němž láska ku vlasti a ke Slovanstvu již dříve mocně probuzena byla, odebral se přes Prahu do Jeny na studia universitní, kde pobyl asi dva a půl roku. Co Kollár s Mínou zažil, v Jeně meškaje, netrvalo než rok, od března r. 1818. do konce března r. 1819., o čemž vyjímáme z jeho vlastních »Pamětí« (sebraných spisů sv. IV. str. 271. sll.) tolik: »Vesnice Winzerle leží asi půl míle od Jeny, asi půl hodinky od Lobedy na levém břehu Sály a patří jako filialní osada církvi burgavské, ačkoli svůj vlastní prastarý chrám má, ve kterém pastor burgavský každou neděli služby boží konává. Městečko Lobeda od Jeny asi hodinu vzdálí, leží na levém břehu Sály pod vysokým kopcem, na němž rumy dávného hradu Lobeda truchlivějí. Hrad tento náležel někdy rodině Bernevičkův, německy Berlepš přezvané, od slovensko-moravské hranice původ měvší« (str. 271.). »Chrám nedaleko fary vystavěný jest též starožitný, v němž proti kazatelnici naleză se hrobka a pomník slovensko-moravské rodiny Bernevičkův. Velnice jest asi uprostřed mezi Jenou a Lobedou na levém břehu Sály, pověstná vařením výborného českého piva, které sami vesničané připravují. Zde má pastor lobdanský hospodářstvíčko, záležející z luk, z rolí, z viničky, z ovocného sadu a zahrádky; na blízku zahrady stojí košatá věkovitá lípa. Nedaleko odtudto jest tak řečená Götheho jeskyně v písečném kopci... R. 1818. asi uprostřed měsíce března [1]) rozneslo se heslo, že se v osadě Winzerle posvícení aneb raději třístoleté jubileum tamějšího chrámu slaviti bude, při kteréž příležitosti pan Marezoll prý kázati bude. Já pojav několik s sebou přátel a známých, mezi nimiž Mažári, Ruman, Clemen a starší Danjelov, přišli jsme do Winzerle právě k slavnému průvodu, jejž množství lidu v osadě a před chrámem se zpěvem, hudbou, kvítím a jinými ozdobami konalo. Před chrámem na levé straně zdvihá se kopec, pod nímž cesta průvod ten vedla. Na kopci v zahradě stály a dívaly se dvě bílým svátečním rouchem oděné mladice. Jedna z nich byla dcera dv. p. Temeliusa, pastora v Gospodě; druhou, čí by byla, nikdo mezi námi neznal. My mezi tím v množství tom neztratili jsme se; já ale chtěje Marezolla slyšeti, pospíchal jsem do chrámu, a zasedl na jednom z blízkých

[1]) Kollár na str. 272. napsal „dubna.“ Ale to jest asi chyba; neboť hned na str. 273., mluvě o události dobou pozdější, praví: „V měsíci Březnu po veliké noci,“ kde se rozumí týž rok 1818.; r. 1819. s koncem března K. opustil Jenu.

míst u kazatelnice. V krátké době vstoupily do chrámu i ony dvě mladice a posadily se do první lavice mezi ženskými. Marezoll kázal „o vysoké hodnosti křesťanských chrámův“« (str. 272.). Po skončené slavnosti Kollár vrátil se opět domů. V měsíci březnu téhož roku 1818, tedy asi dvě neděle po oné slavnosti winzerlovské, navštívila Kollára vážná vzešlého věku paní, manželka pastora lobdenského J. Bedřicha Schmiedta, žádajíc Kollára dle rady pana superintendenta Marezolla, by manžela jejího onemocnělého ve službách božích zastával a budoucí neděli kázaní převzal. »Já,« praví Kollár na str. 273., »tímto neočekávaným navštívením tak jsem pohnut byl, že jsem toho odepříti nemohl, načež osoba ta vážná poděkovavši se, odešla. Já mezitím v některý den uprostřed týdne za slušné jsem měl, abych do Lobedy šel a sobě očitě známosti o chrámu, o místnosti, o spůsobu a pořádku služeb božích nabyl. I vzal jsem s sebou tam p. Jana Benediktiho. Když jsme s neduživým na kanapi sedícím p. adjunktem a pastorem trochu porozmlouvali, vstoupí do pokoje mladice v nejplnějším květu panenského věku; bylať to ona neznámá účastnice na jubilejním posvícení a posluchačka ve chrámě winzerlovském, nejstarší dcera domácí, Vilhelmina Bedřiška. Častováno nás kávou a koláči, načež my odešli jsme. Pan adjunkt spolu s paní prosili mě, abych, možnáli bude, v sobotu na noc přišel, poněvadž prý časně ráno i v sousední osadě rudské podle pořádku kratičká nábožnosť vykonávati se má. Přišedše tedy na noc v sobotu, dlouho večer až do půlnoci o všelikých věcech rozmlouvali jsme, jmenovitě i o vlasti a rodišti, národu a řeči. Já prý jsem rodák z vesnice Rozslavy... asi 3 hodiny za Jenou, kde můj otec školním učitelem byl. Naši předkové prý pocházeli z Lužic a jakési vendické jméno měli: já sám mám posud v mé knihovně ještě dvě lužicko-vendické mluvnice« (str. 274.). »Uslyšev více o mé vlasti, že v blízkosti moravsko-slovenských hranic narozen jsem, pozdravil mě ihned co krajana pánů a držitelů hradu Lobedy, totiž Bernevičků čili změněně Berlepšů, kteří asi před sedmi stoletími ze slovenské Moravy do Sas přišli, jejichž rod za dlouhé časy hradem tímto a nepochybně i městem vládl, zde sídlil a ve chrámě lobedském hrobku má, kdežto se rakve a rodoznaky některých zde pochovaných osob do dneška spatřují. O této rodině a jednotlivých jejích osobách panují prý posavad u lidu lobdanského v okolí tisícerá podání, pověsti a divotvorné bájky, které sobě obyvatelé v zimních večerech vypravovati obyčej mají« (str. 275.): »To mně byly očarované okolnosti, to dar dražší nad zlato a stříbro. V této rozčilenosti celou noc spáti jsem nemohl. Nazejtří, v neděli totiž II. po veliké noci, vykonal jsem služby boží, byv ponejprv tak řečeným Luterákem (Lutherrock) oděn. Z textu ev. u Jana kap. II. v. 11. měl jsem kázeň: „které jsou ty věci, za něž i my podle příkladu Kristova život klásti máme?“ Po vykonaných službách božích žádal jsem spatřiti hrobku a hroby rodu Bernevičského; ihned mne páni učitelé školní, Häfer a Stökl, vedli k dolním dveřím chrámu, kde teprv nedávno při opravě chrámu u základu rakev nalezena a vykopána, v níž kostlivec jakési panny Bernevičkovy ještě s vrkočem, se zlatohlavými a kmentovými šaty atd. ležel. Na některých mramorech četli jsme i nápisy, již ovšem vyvětralé a porušené. Tu já cítil jsem se býti jako z polovice doma a mezi krajany svými, stál jsem připoután k této zemi zlatými řetězy historie a poesie. Odpoledne navštíviv kopec a hrad Lobdaburg, odkudž přeutěšený pohled na rozlehlé krajiny, vrátil jsem se k svým vezdejším prácem. Ale bohužel již 24. téhož měsíce [1]) dv. p. adjunkt a pastor lobdanský nenadálou smrtí běh života dokonal. Mezitím zavítal měsíc máj a já co jen cesty a chodníky povysychaly, opět obyčejné mé vycházky a výběhy do okolních míst, kdykoli to jen moje dni a hodiny dopustily, konati začal jsem. Sotva totiž že jsem se byl v Jeně usadil a nad Sálou poněkud rozhleděl, počaly se hluboce v utrobách mých neznané před tím city a netušené bolesti, jakové nás na hřbitově projímají, jen že ve mnohem vznešenější velikánské postavě. Byli to citové nad smrtí slavjanského zde národu, nad hroby drahých předkův a kmenův, nad potlačenými a zničenými zde Srby. Každé město, každá vesnice, řeka, hora, slavjanské jméno mající, zdála se mi býti hrobem

[1]) t. března r. 1818.

anebo pomníkem na tomto velikém hřbitově. Již jsem byl navštívil, skoumal a poznal z této strany Sály mnohá taková místa, na př. Gospoda, Osmerice, Vinary, Kunice, Lubnice, anobrž již jsem byl s jedním z mých německých spoluakademikův i v Březnici, Radohošti (Radygast) a v Geře (Gra, urbs Grais). Chtěl jsem tedy i jiné bližší a menší osady, které mají jména slavjanská, viděti a podrobněji zkusiti, zdali by se ještě někde v nich nějaké šlepěje a pozůstatky staroslavské národnosti, mythologie, stavitelství, her a obyčejův atd. nalezaly. Byloť jaro krásné, máj utěšený, květoucí. I vyšel jsem tedy podvečer na procházku na botanizování za Sálu k osadě Velnici. Plný oněch smutných národních citův a myšlenek botanizoval jsem na louce mezi Göthovskou jeskyní a Velnicí. Maje duši rozdělenou mezi květinami a národními mě obklíčujícími zbořeninami, mezi radostným úsměvem a hořkými slzami, nezpozoroval jsem, že se oblak na nebi shlukl. Slunce sice svítilo, tvoříc krásnou duhu na východu, ale při tom i hustý deštík zprchl. Chtěje šaty a klobouk od namoknutí ochrániti, pospíchal jsem pod košatou lipu na blízku. Sotva že ke stromu dopádil jsem, uzřím tam mladici, která zapýřivši se nad svou samotností, co plachá laňka do vesnice utíkati chtěla. Mělať letní slaměný široký klobouk, v košíku květy a knížku. Já poznav ji na blízku, řekl jsem, aby se nebála, že my známi jsme. I počala svou samotu zde všelijak vymlouvati, že prý zde hospodářství, zahradu a louky navštívila a pořádek, co čeleď dělati má, učinila. V tom schází p. profesor Voigt s několika botanisty údolím s hor přiležících, Kegelberge zvaných, obtíženi jsouce kořistmi přírodozpytnými, rostlinami, motýly, brouky atd. K nim tedy i já připojil jsem se...« (str. 277.). »Po několika týdnech odpoledne v neděli přišli ke mně do příbytku dva měšťané a přednější údové církve lobdanské a oznámili jménem církve smrť svého vysoce ctěného duchovního pastýře a prosili mě, zdaliž bych ještě jim tam kázati a služby boží odbývati nechtěl? Vymlouval jsem se sice množstvím vlastních mých prací, avšak ohled maje dílem na osiřalou církev a rodinu, dílem na tuto zvláštní jejich ke mně důvěru a česť, slib jsem jim dal. Poněvadž pak jedna věc na mých cestách v německých krajích mně všudy a vždycky byla k velikému pohoršení, totiž ta, že jsem viděl zhusta v den nedělní rolníky na poli pracovati, orati, kopati, žíti, obilí voziti atd., chtěl jsem na tento neřád pozornosť obrátiti. Proto vyvolil jsem za předmět druhého kázaní v Lobdě: ‚Že vyšší a rozšířenější vzdělanosť nedává křesťanům práva ku poskvrňování svaté neděle.' Tato kázeň takový účinek na mysli posluchačův učinila, že po službách božích starší údové církve přišedše na faru ptali se mě, ‚zdaliž bych já jejich kazatelem a náměstníkem jejich zesnulého pana pastora býti nechtěl? že prý by církev celá mě zvolila a p. superintendentovi k vyvolení představila.' ‚Milí přátelé,' řeknu já, ‚nikoli a na žádný spůsob; já nejsem Němec, já jsem Slovák, mně nebe jinou roli určilo, vy zde máte hojnosť výborných mužův a kazatelův, já své slabé síly a život svému zanedbanému a ještě nevzdělanému národu obětovati chci.' Těmito neočekávanými slovy konečně ukojiti se dali. Paní vdova zesnulého p. adjunkta a pastora sice dosti v dobrých okolnostech co do domácnosti a hospodářství zůstavena byla, ale vychovávání dvou mladých dcer Karoliny a Amalie nenadálou smrtí milovaného otce přetrženo bylo. Otec tento totiž výborný muž, ačkoli nejen podsuperintendentem čili adjunktem a pastorem obšírné církve byl, přece všecky své dítky, i syny i dcery sám doma vychovával a vyučoval, a syny své tak vycvičené a připravené teprv do vyšších škol posýlal. Karolina a Amalie měly právě ku konfirmací připravovány býti. I převzal jsem na prosbu paní matky pokračování a dokončení toho začatého díla, přislíbiv každou sobotu odpoledne několik hodin v náboženství je vyučovati. Bylyť to blažené hodiny mého akademického života! nebo žačky mé vtipné, účinlivé, ochotné, oddány mi byly z týdne na týden větší náchylností a láskou. Vdova i s celou svou rodinou měla právo asi půl roku v Lobdě zůstávati, odkudž pak se znamenitou vdovskou pensí přestěhovala se do Jeny« (str. 278.). — Zatím dokončil Kollár studia universitní, i chtěl navrátiti se do vlasti, aby tam jako kněz síly své vzdělání národa svého věnovati mohl.

Zahořev láskou k Vilhelmíně Bedřišce, Kollár v době rozhodné požádal za ruku své milenky, zamýšleje asi za nedlouho přivézti za sebou mladou choť do nového domova. Ale »paní matka Mínina měla o uherské krajině ty nejstrašlivější představy, jakové o tomto kraji minulého století snad v celé Evropě a to ne bez příčiny panovaly. Uhersko a Sibirie to jí bylo jedno; ona tam ničeho neznala a neviděla než pouště a voly (die ungarischen Pusten und Ochsen), které v Němcích všudy se zpomínají. Lid uherský představovala sobě co surově divoký, anť prý o nich od očitých svědků slyšela, že zamaštěné kožešiny místo roucha nosí, vlasy sádlem mastí, slaninu jídají, v podzemních děrách a pelešich bydlejí, loupežnictví zhusta provozují atd. Nadarmo jsem se snažil, předsudky tyto vyvrátiti tím, že to někdy bylo, ale není více. Příklady několika nezdařilých manželství, kde se ženské osoby z Uher nazpátek do Saska vrátily, potvrzovaly ji v tomto domnění. K tomu, co vdova sirotky k vychování majíc, žádala míti pomoc v domě aneb aspoň na blízku. Radila mi tedy, abych buď v Jeně nějakým professorem se stal, aneb o nějaké jiné místo a úřad se ucházel: anť do Uher svou nejmilejší dcerušku pokud ona žije nepropustí, aspoň svého mateřského přivolení a požehnání k tomu nedá. Co z toho povstalo, známo jest našim přátelům a čtenářům...« (str. 279.). »S rozervaným srdcem opustiv tedy Jenu s koncem měsíce března[1]) dal jsem se jako na zdař Bůh do světa na cestu. V Lužicích dlouhý a těžký zápas vedl jsem s sebou, kam se obrátiti... Bylť jsem zajisté v Jeně s p. Danjelovým plán vypracoval k navštívení Polska a Ruska, po kterýchž krajinách neukojitelnou tužbou srdce mé hořelo, abych tak spatřil a poznal celé Slavjansko. Tuto tužbu vzbudil a roznítil ve mně cestopis našeho Dobrovského, v němž putování své r. 1792. po Švédsku a Rusku konané opisuje, kterouž knihu já s p. Lavessem, professorem řečí v Jeně, četl jsem. Samotný ale, opuštěný, anobrž i dostatečných prostředkův k tak daleké cestě zbavený, nechtěl jsem něco opovážlivého předsevzíti. Plán mé polsko-ruské cesty roztroskotal se obzvláště o úskalí měšce...« »I ustanovil jsem tehdy aspoň to učiniti, co v krátkosti času a při skrovnosti prostředků mých možno bylo. Vyvolil jsem cestu k navštívení krajův slavjanských, nyní již větším dílem zněmčených aneb se němčících. Avšak i zde, ať pravdu vyznám, více letěl než cestoval jsem, jsa neschopen učiti se a přísně věci skoumati, ba ani přátelsky rozmlouvati a dlouho na jednom místě se baviti. Putoval jsem dílem samoten, dílem v severních krajích s p. Streublem, mladým lékařem z Rudolstadtu, mým spoluakademikem, dílem pak s p. Jindř. Clemenem, jako přes pouště vzdělanosti, tak že v nejlidnatějších městech nejosamotnělejším jsem se býti cítil. Jen dvě oazy ukázaly a zazelenaly se před mýma očima na této bouřlivé cestě, kde jsem jakové odpočinutí a občerstvení našel a aspoň na chvíli k tiché jasné povědomosti přišel. Jedna taková oaza byla Lemgo u přítele Clemena, kde jsem tři dni pobyl; druhá byla naše Praha, kde jsem v lůně přátel: Jungmanna, Dobrovského, Hanky a Presla několik blahých týdnův se zdržoval...« (str. 280.). »Jaký to rozdíl byl, když jsem ponejprv a nyní po druhé Prahu uviděl! Tehda jsem byl ještě nevinný jako Adam v ráji, nyní jsem již jedl ze stromu národnosti ovoce trpké a bolesť ducha působící; zdálo se mi, jakoby Praha byla zkamenělé dějiny českého národu. Na Vyšehradě ukazují se rumy pohanského chrámu: odrýpav zlomky z něho v papíře zavinuté nosil jsem je při sobě a chovám je do dnešního dne. Když jsem opustil Prahu, předešlá omráčenosť duši mou opět tak opanovala, že jsem ve Vídni sotva věděl, kde jsem se vzal. Zde hned na kupeckou loď sedna, do Prešpurku jsem se doplavil s jednou vídeňskou paní, která při sobě asi osmiletou dcerušku měla. Vítr vál po celý den, ale v noci okolo deváté, desáté hodiny taková bouře a vichřice na Dunaji se ztrhla, že se v lodi na kámen udeřivší díra udělala; a my s plavci ledva život zachovali jsme na malém člunu celí umoklí a vodu ustavičně z člunka vyčerpávajíce asi o půl noci na břeh k Prešpurku jsme se probili« (str. 281. sl.).

Dne 12. října 1819. Kollár byl v Báňské Bystřici posvěcen na úřad kazatelský, načež se dostal do Pešti za vikáře evange-

[1]) r. 1819.

lické obce pešť-budínské. Odloučenosť od Míny byla pro Kollára osudnou a působila na mysl jeho daleko vážněji, než, dle běhu věcí za našich časů soudíce, bychom za to měli. O tom svědčí tato vážná slova Kollárova na str. 279.: »Naše dopisování jako z počátku časté, tak potom pro ušetření matky řidčím a řidčím se stalo. Po několika rocích psáno mi, že prý Mína v tak nebezpečné nemoci stoná, že dřív než psaní toto do mých rukou přijde, nepochybně na věčnosť se odebeře... I já prozatím v těchto rocích několikráte na kraji hrobu jsem stál, jednou na radu lékaře Sucháního i porukomí (závět, poslední vůli) učinil, totiž r. 1825. dne 25. listopadu. Poněvadž od nejv. rakouské vlády Uhrům zakázáno bylo v ty roky německé university, obzvláště pak Jenu navštěvovati, anobrž poněvadž i dopisování poštou pod přísnou stráží bylo, dokudby se prý duch v oněch akademiích panující v jiný lepší nezměnil: proto i naše dopisování přestalo, jeden o druhém ničeho jsme neslyšeli, tak jeden druhého za mrtvého jsme měli. Najednou vycházení do Němec, aspoň tajné volnějším se stalo, a já skrze p. Blaziho, který byl v Jeně studoval i se oženil, opět r. 1835. psaní jsem dostal od vzkříšené Míny.«

Děj posud vlastními slovy Kollárovými vypsaný, jak ve skutečnosti se sběhl, spracován byv po básnicku jeví se takto:

Zpěv I. Sála. V zemi starých Srbů nad řekou Sálou bohyně Sláva, vidouc, kterak poslední zbytky lidu slovanského po tisíciletém boji podlehají přesile nepřátelského Němectva, nebesům a všem bohům slovanským žaluje na tolikeré křivdy vytrpěné, žádajíc náhrady. I sejde se valný sněm bohů, na němž o náhradě, kteráž by se Slávě dáti měla, dlouho marně přemítáno. V tom Lada, vzavši Milka, syna svého, soukromí, pošeptá mu cosi do ucha. On stvoří krásnou pannu a představí ji všemu sněmu božskému za náhradu, jíž by se utýrané Slávě dostati mělo. Bohové žasnou nade krásou panny té a hlučným potleskem ji uznají za dceru Slávy. Ospravedlniv se, proč písně své rouchem znělky odívá, básník vypravuje, kterak božství, jež jiným jinak se zjevovalo, k němu od jakživa mluvilo idealem ženské krásy, kterážto vidina dlouho vznáševší se v duši jeho z nenadání došla vtělení. Dostav se do krajiny nad Sálou, básník na svých procházkách oblíbí si lípu starožitnou, a nemaje soudruha lepšího, lípě té svěřuje se svými stesky a zármutky, jimiž nešťastný kraj ten ho naplňuje. An tak jednou lká a žaluje, pohne se kmen lípy, listí její zašustí, a Slávy Dcera zázračným spůsobem s nebe seslaná spočívá v objetí básníkovu. Od té doby mřel touhou, nemoha nebešťanky té nikde spatřiti, až jednou při slavnosti posvěcení chrámu v nedaleké osadě náhodou v kostele ji spatří, a zahořev k ní láskou neuhasitelnou, rozhodne se též kráse otevříti srdce své, ježto dříve jen vlasti náleželo. Pobouřen jsa náhlým a neznámým posud citem lásky, snaží se omluviti nepokoj svůj a blouznění, opíraje se rozhodně všeliké lhostejnosti. Láska naplnila tak duši básníkovu, že zapomena všech látek hrdinských, jenom ji opěvuje. I žehná lípě, pod níž Mínu poprvé spatřil, žehná prvnímu sladkému vyznání i památnému jaru, v němž Mínu poznal. Blahodárná přítomnosť nebešťanky Míny a působení lásky té, jež matku Slavii usmířiti měla, jeví se brzo také ve blízkém okolí; neboť ve zříceninách hradu Lobedy, kde dříve mnohé přízraky se ukazovaly a hrozné lkání za noci slýchati bylo, rázem vše utichlo: Sláva byla usmířena dcerou svou a láskou básníkovou, jenž putuje s místa na místo památky Slovanstva ze hrobu zapomenutí zpátky dobýval. Mína byla zjev božské krásy a okouzlila básníka tak, že moci pohledu jejího nikterak snésti nemohl; zvláštností její bylo, že při všech věcech v barvě bílé, v barvě nevinnosti zvláštní zalíbení měla. Vyloživ půvabnou okrouhlosť tváře její ze souladu citů v povaze slovanské, přirovnává se Parisovi, rozsuzujícímu krásu tří bohyň řeckých, jen že na našeho básníka krása všech tří bohyň v jediné Míně pospolu dorážela. Ký div tedy, že on tak snadno podlehl, a že Mína, na kterémkoli plesu se ukázala, obecně za královnu uznána, ba za nejskvělejší hvězdu na obloze jenské vyhlášena byla. Tomu přiměřena je také síla lásky básníkovy, a není divu, že se dojmy tak mocnými všecken změnil. I užívají milenci sladké doby té buďto v duchaplné zábavě, básně čtouce a

písně zpívajíce, buď že nevinně žertují a s dětinnou myslí se škádlí dle zásady básníkovy: »Milujme se nevinně a hrajme.« I pochopí teprve teď básník, kterak pro krásnou Helenu všecek národ hellenský do boje vypraviti se mohl, proč rytíř pro přízeň své dámy nejnebezpečnější dobrodružství ochotně podstupoval. I váží rád o půlnoci cestu z Lobdy do Jeny domů: a jak důmyslna láska jest, tím osvědčil, že k urychlení pouti své naučil se užívati dresiny od Draisa v Manheimě nedávno vynalezené. Odumřev tak všemu světu a jeho marnostem, žije pouze své Míně, v níž pro něho vše soustředěno jest. Proto jest neunavným v líčení vnad i krás Míniných, jíž netřeba ani šperkův ani líčidel a voňavek ani okras jiných, jelikož Sláva výbornosti všech Slovanek jiných, bohové všecky ctnosti a příroda všecky krásy své v této jediné bytosti byla spojila, jež se mu stala společnicí nezbytně potřebnou, bez níž mu žíti nebylo lze. Taková dívka byla ovšem důstojnou dcerou Slávy a v lásce Kollárově dostatečnou náhradou za křivdy Slávě způsobené. Náklonnosť svou dala básníkovi na jevo, darovavši mu prsten, za nějž on se jí odměnil náušnicemi od Milka zhotovenými. Přece však i on mnoho zakusil při své lásce, dobývaje přízně Míniny tíže než Přemysl hradu Vlastina, tak že často onu lípu svatou místo ní objímával a květiny její líbával místo rtů jejích, a byl by za štěstí veliké pokládal, kdyby ho Mína mezi holoubky své byla přijala tak s ním jako s nimi laškujíc. Přece však i hněvati se uměla tato bytosť nebeská; neboť když básník jednou první růži, jež jí v sadě vykvetla, sobě utrhl, rozhněvala se naň tak, že jen Milkovi podařilo se jednání o mír způsobiti, an pohrozil do toho, kdo by se k jednání nedostavil, sto šípů střeliti. Smír byl ujednán a vzájemným políbením utvrzen. Za nedlouho jsou zase nejlepšími přátely, a vtipný milenec umí využiti každé příležitosti, aby na své upýpavce nepřístupné malého úspěchu dobyl. Jako jednou, když básník přes Sálu k ní do zahrady šel, ona pak právě ven vycházela proti němu, neopomenul uprostřed lávky ji objati, an by jinak oba ve chladnou vodičku byli popadali. Neméně roztomilý jest pravoslavský polibek, jímžto jednou za půl hodinky spící milenku celovati se cvičil. Při tom však ona milenci svému ani v nejmenším nepovolila aniž cit smělejší v její blízkosti hnouti se opovážil. Jako příroda všemi krásami ji obklíčila, tak i vzdělaný svět německý všecky veleduchy své kolem ní skupil: Goetheho živého, Wielanda, Schillera, Herdera duchy a hroby. Poslednímu, jakožto knězi člověčenství a příznivci Slovanů, básník spolu s Mínou nade hrobem jeho česť vzdáti neopomenul. I přeje si básník jen a modlí se o to ku Slávě, matce, aby mu půjčila křídel, by létaje po všech kmenech slovanských, zpěvem svým Slávu matku i Slávy Dceru slaviti mohl, jejíž krásu posud náležitě neoceněnou, přece však nejvznešenějších děl uměleckých hodnou on zpěvem svým vystihnouti marně se snaží. Nemenší než tělesné půvaby Míniny byly duševní vlohy její. Když za její přítomnosti měl v kostele první své kázaní, ona tak si je zapamatovala, že už druhý den ho mile překvapila, slovo od slova zpaměti je odříkati umějíc. Úkol muže a ženy spatřuje básník ve vzájemném doplnění a ucelení jednoho druhým. I přiznává se ovšem, že na tomto světě také mnoho zlých žen už se vyskytlo, to však že nikterak na váhu nepadá; neboť kdo tuto jedinou poznal, tomu že všickni lidé lásky hodnými býti se ukáží. Ačkoli prý není učená, jako Švábky mnohé, všecky práce, ať vyšívání, ať hudbu, ať malířství nebo kuchařství tak umí a dělá, jako čarodějná věštice. I lituje pouze, že tento pravzor všech malířův a řezbářů z nedostatku slovanského čtenářstva, němčinou a maďarštinou odcizeného, na zmar přijíti má, a že zpěv jeho krásu tu jenom úlomkovitě a v úryvcích hlásati může. Zajímavý a půvabný obrázek podává básník, když vypravuje, kterak za krásného jarního jitra milenku svou polibkem ze spaní probudil. Připouští sice, že i v rouše neúhledném ctnosť pěkná bývá, ale proto nerozpakuje se ani na chvíli dáti přednosť výtečnostem duševním, k nimž i krása vnější se přisestřila. Nadšením jsa u vytržení, velebí krásu jejího oka, a jest té víry pevné, že tato krása ani slovesným ani výtvarným uměním žádným nedostižená zahynouti nemůže, a že pro věčnosť určena jest. Kýdiv tedy, že v ní dostatečné náhrady

dostalo se Slávě za všecky pohromy, jimiž Němec, Maďar a Mongol ji zhanobili, když i příroda sama všemi puvaby svými ji otočila. Přimyslíme-li si k tomuto souboru všech dokonalostí duševních i tělesných ještě dědictví slavného rodu a národu slovanského a srdce ryzím vlastenectvím nadšené, přisvědčíme snadno slovům skromného básníka jenž ani k básním svým hlásiti se nechce, původ jejich a všecku zásluhu přičítaje své milence. Mína byla etherická bytosť, jejíž tělo složeno bylo z čarodějných látek nadpřirozených, pročež jako cikada živila se živly povětrnými, hmotných nápojův a jídel sotva se dotýkajíc. Tato vtělená krása se ctností a pravdou nemohla přirovnávána býti ženám jiných národův, a marně ku vznešenosti její pne se peruť lidského umění. V takové společnosti i »velkému pohanu« Goethemu bylo blaze, když mu Kollár zpěvanky slovenské předříkával. Mína za ním psala, Goethe pak do němčiny je překládal. Když pak jednou i k tomu se odhodlala Mína, aby, svlekouc modní šat německý, staroslovanským krojem se přioděla, tu teprve krása její pravým leskem zaskvěla se a za krásného jitra výtečné ženy všech krajin a časů na květné louce zelené ji obstoupily, jako královně své se jí kořice. Však do tohoto ráje pozemského z nenadání a náhle zavzněl kovový hlas přísného osudu, jenž tyto duše láskou spojené na věky rozdvojiti měl. Vlasť básníkova žárlila na Ladu pro lásku jeho k Míně, i vyšlou k němu každá ducha se vzkazem, aby se pro tu nebo pro onu rozhodl. Básník dav každé po půli srdce svého a vida před sebou nutnosť rozchodu nevyhnutelnou, loučí se s Mínou a se všemi místy, k nimž tisíce milých upomínek ho poutaly. Vstoupí do člunu, jenž ho vozili má na pouti po šírých vlastech slovanských a rozžehná se s Mínou, přisáhnuv jí věčnou lásku, dokavad by vůle osudu se nezměnila.

(P. d.)

Stará otázka o tendenci v umění.

Napsal *K. K. Arseněv*. Přel. *V. Bouček*.

(O.) Jeli v tom, co jsme řekli, jen špetka pravdy, jest úloha tendence ve tvorbě — úloha, opakujeme ještě jednou, m o ž n á, nikoli n e v y h n u t e l n á — svrchovaně jasná. Dejme tomu, že umělec — člověk jest hluboko oddán idei politické nebo socialní, že ze srdce jí přeje vítězství a že neumí skrývati přání tohoto. Zajisté že nebude mu lze odděliti uměleckou tvořivosť svou od styků s ideí, která celou jeho bytosť ovládá; tolikéž nebude s to, by odřekl se jí při umělecké práci. Jako umělec myslí a cítí v obrazech; vznikají v něm samy sebou, svobodně, bez nucení a přijímají na se barvu, jakou nese se jeho niterný svět. On to poznává a chce tomu; vidí v pracích své fantasie mohutné bojovníky za idei. V tomto smyslu pak může býti řeč o tendenci jako o »uvědoměném a zamýšleném provedení idee.« V tom patrně není ničeho, co podobalo by se »holému rozsuzování,« »mechanické práci«; proces tvorby zachovává svůj »organický charakter,« ale užívá ještě jednoho živlu, který při práci netendenční schází. Není příčiny tvrditi, že idea neomylně se zjevuje umělci »ne dříve a ne později než obraz, ale v něm samém a následovně spolu s ním.« Jest to kombinace možná, ale ne jediná. Idea, která došla výrazu v uměleckém díle, mohla připadnouti umělci dlouho po početí práce; obraz, v nějž jest vtělena, mohl vzniknouti pod její vlivem, aniž proto musí býti uměleckým, aniž falešným. Možno též naopak, že obraz zjeví se dříve než idea, nezávisle na ni, dodatečně mohou pak se slíti tak v jeden celek, že nezbude ni sledu po této práci. Možné konečně — v oboru lyrické poesie — jest i takové provedení idee, kterémuž vůbec netřeba obrazu. Takového druhu

jest na př. znamenité zakončení Někrasova »Parádného podjezdu« (Парадный подъѣздъ) — přímo a bezprostředně k ruskému národu obrácené: mnoho takových míst nacházíme v »Básniku a měšťáku« (Поэтъ и гражданинъ), v »Honbě na medvěda« (медвѣжья охота), v odpovědi neznámému druhu (Zemru brzo — Умру я скоро). Kritik »Neděle« sám ostatně poskytuje nám zbraň proti sobě, přiznávaje tendenčnosť a přece uměleckosť »Vlády tmy« hr. L. N. Tolstého. Připouští, že v dramatu »slyšeti jest výstrahu« — a přece nachází, že všechny obrazy dramatu »vyšly skutečně z tvůrčí fantasie autorovy, uzrály v duši jeho v plně uměleckou idei.« Jakých tu třeba ještě důkazů pro tvrzení, že možno dáti se vésti tendencí a přece zůstati umělcem? Není patrno z toho, že tendence neničí tvůrčí síly? Ve »Vládě tmy« jakož i ve »Smrti Ivana Iljiče« tendenčnosť přivedena jest až do krajností: základní myšlénka jest silně vyznačena, umělecky objasněna a zjevně na první místo postavena. Jestli obě díla přes to přese všechno zůstávají svrchovaně uměleckými — třebas nejsou prosta všech nedostatků, zaviněných nadbytkem úmyslnosti — co říci o ohromném množství těch, v nichž tendence méně jest patrna, slaběji jest vyznačena? Tendenční roman, tendenční báseň daleko ještě nemají charakteru »průpovědi.« »Vláda tmy« — toť illustrace národního přísloví (o drápku a ptáku), které jest druhým titulem dramatu; jest to dle upřímného přiznání p. R. D. přímo »výstraha« před úmluvami se svědomím, výmluvné připomenutí všemohoucnosti hříchu, cele ovládajícího svou oběť. Tendence nechodívá vždy tak daleko; ve většině případův obmezuje se na vzbuzení nálady nebo citu, aniž jej vtěsnává v úzkou formulu.

Barbier ve svých »iambech« nepostavil se v řady té či oné strany, nepřátelské trůnu červencovému, ale protestuje vůbec proti nízkým snahám, které tak rychle zaujaly místo plachého enthusiasmu. Někrasov nenadchnul se myšlénkou na tu či onu reformu, prospěšnou masse selského lidu, ale upřímnou láskou k ruskému národu. Schiller v »Donu Karlosu« nevychází ze zamýšleného plánu, ale z mladistvého zápalu pro svobodu. Pochopitelno, že vzhledem k nim o »rozsuzování« a podobných věcech může býti ještě méně řeč, než u Lva Tolstého.

Pan R. D. mýlí se, jak nám se zdá, i v tom, že přisuzuje rozřešení otázky o tendenci výhradně »vlastnostem díla.« S jeho hlediska jest to konečně nejpohodlnější; poskytuje se možnosť tvrditi, že nebijeli tendence do očí, že vůbec jí tu není. Jinými slovy, z kategorie tendenčních děl máme vylou čiti všechna ta, v nichž tendence není příliš patrna; tím lehčeji lze zatím strhnouti s trůnu všechna ostatní, protože příliš horlivé sloužení tendenci bez odporu poškozuje umělecký plod.[1]) Máme za to, že míra účastenství tendence v díle nemůže a také že nesmí býti určována na základě vnějších výrazů. Literarní kritika jako historie lit. má plné právo rozbírati práci ve spojení s motivy jejími, pokud rozboru jsou přístupny a známy. Jen takový rozbor může býti nazván úplným a všestranným. Jako předmět studia, plod umělecký a umělec tvoří jediný celek: aby byl jasným prvý, třeba chápati i tohoto. Dospějemeli přesvědčení, že v plodech své umělecké práce umělec viděl mezi jiným prostředek působiti na rozum, rozšířiti zamilovanou idei, jest otázka o tendenčnosti rozřešena, třeba by práce, pohlížímeli na ni samu, připouštěla v té příčině leckteré pochybnosti. Objasněme,

---

[1]) Viděli jsme již, že i systematičtí protivníci tendence nemohou druhdy neuznati uměleckého díla, třeba samo v sobě, ve svých „vlastnostech“ chová zjevné příznaky tendence. („Vláda tmy.“)

co myslíme příkladem. Schillerův »Vilém Tell« (kromě jediné episody, o které níže promluvíme) nepřináleží k pracím zjevně a očividně tendenčním. Jsou v něm místa, jimž možno podkládati tendenci; na př. předsmrtné napomenutí Attinghausenovo (seid einig, einig), řeči Štauffacherovy, Valtera Fuersta ve schůzi na Ruetli (eine Grenze hat Tyrannenmacht — die alten Rechte wollen wir bewahren, nicht ungezügelt nach dem Neuen greifen). Avšak připouštějí i jiný výklad, tendenční jich smysl stává se nepochybným, teprve ve spojení s historií vzniku tragoedie. Jest známo, že myšlénka o »Vilému Tellu,« jako pěkném námětu k básni, vznikla v hlavě Goetheho za projížďky na jezeru čtyř kantonů (vierwaldstättském) r. 1797.; chtěl zpracovati látku ve formě epické a oznámil záměr svůj Schillerovi, který, schvaluje volbu předmětu ihned ukázal na možnosť rozšířiti jeho význam, učiniti jej z místního — všelidským (aus dieser Enge des local-charakteristischen öffnet sich ein Blick in die Weite des Menschengeschlechts). Z toho stanoviska pohlíží Schiller na »Tella« i čtyry leta později, když připadlo mu učiniti jej rekem dramatu. Večetl se do kroniky Čudiho, přesvědčil o bohatosti materialu pro tragoedii a psal příteli svému Koernerovi, že vidí možnosť zjev místní, individualní skoro, na stupni vyšší nutnosti a pravdy znázorniti (ein örtliches, ja beinahe individuelles u. einziges Phaenomen mit dem Charakter der höchsten Notwendigkeit und Wahrheit zur Anschauung zu bringen). Goethe jeví ochotu zříci se svého polozapomenutého plánu; z této strany tudíž nic nevadilo by Schillerovi chopiti se díla, avšak Schiller vrhne se v jinou stranu a napíše »Messinskou nevěstu.« Teprve r. 1802. počíná u něho, jak vyjadřuje se v listu ku Koernerovi, přechod thematu z oboru historie v oblasť poesie; a na podzim r. 1803. teprve zcela oddává se »Tellu,« jejž v únoru r. 1804. ukončí. Tak tedy obraz »Tella« vznikl v duši Schillerově ne najednou, ne současně s ideí, kterou proniknuta jest tragoedie. Idea »Tella« ovládla Schillera hned tehdy, když nemyslil ještě užiti jí; zajímala jej též pak, když chystal se k práci, když nenastal ještě »akt tvoření« v užším slova toho smyslu. Současné události ve spojení s patriotismem, jímž překypuje »Píseň o zvonu« (1799.) i »Panna Orleanská« (1801.) dávají nám právo k tvrzení, že ústy Attinghausenovými, Štauffacherovými, Fuerstovými mluví druhdy sám Schiller, a že »Vilému Tellu« není cizí tendence. A umenšuje snad okolnosť ta cenu dramatu? Pozbývají slova jednajících osob své síly, protože v nich našlo výrazu — znatelně i úmyslně — vlastní cítění autorovo? Nikoli; slova ta vyplývají ze situace a děje, mohla býti pronesena (buďsi že konečně i jinou formou) Švýcary XIV. věku a slívají se se vším ostatním v jediný celek, vyznamenávají se silou a krásou — dosť, aby dílo bylo umělecké. Schiller ničeho nenašeptává čtenářům: činí je pouze účastnými nálady. Chyby dopouští se teprve tehdy, když uvádí na scenu Jana otcovraha. Přerýváť tím jednotný postup děje, an jej podmiňuje zbytečnou nesouvislou episodou: tragoedie stává se mravně-filosofickým disputem, z Tella, který umí pouze jednati — učiněn kasuista, zkušený odhadce shod a neporovnalostí. Pro naši otázku má »Vilém Tell« zvláštní cenu proto, že současně ukazuje oprávněnosť tendence i podmínky, kdy jest oprávněna.

Žádoucno jest, aby otázka o tendenci v umění probrána byla na faktech. Hlavní předmět studia musí činiti genesis děl nesporno tendenčních. Dopisy, memoary, autobiografie umělců, vzpomínky osob jim blízkých mohou objasniti mnoho v processu tvorby, objeviti různá spojení

jeho elementů. Výsledky badání takového nebudou konečně vždy shodny. Vždyť sám umělec nečinívá sobě vždycky počtu v rozličných fasích práce: tím snadnější jsou omyly se strany těch, již nám zprávu o nich dávají. Přistoupiti musí k zprávám těm pověření, k němuž materialem jsou samy práce umělcovy. Jeden pramen doplňuje se druhým, a cestou tou možno konečně dospěti vývodů přesných. Čím širší bude takové badání, tím lépe, budouli jen stranou ponechány práce nevýznamné, slabé, určené brzkému zapomenutí. Děl takových, jsouli tendenční, lze lehko užiti proti tendenci vůbec; jejich nedostatky mohou se připisovati »úmyslu« autorovu, třebas závisely na příčinách zcela jiného rázu. Nebezpečná úskalí, choulostivé stránky tendenčnosti lépe se poznávají na pracích znamenitějších. Jestli nezkrocená tendence v rukou neobratného pisálka se zvrhne, není správno činiti z toho všeobecné závěry; nedostatek nadání — chyba nenapravitelná. Aby usouzena býti mohla zbytečnosť tendence, třeba konstatovati zhoubný vliv její na práce skutečného talentu.

F. M. Dostojevský.

(Ze spisu *E. M. de Vogüe* „Ruský roman.“ Překl. *Kl. Vepřek.*)

(Č. d.) Přečkal vše, očistěn a posilněn. Není třeba, abychom se dohadovali dějin tohoto utrpení; máme je celé, jasně viditelné pod cizími jmény v knize, již napsal odcházeje z káznice: »V z p o m í n k y z d o m u m r t v ý c h.« Knihou touto počínáme studii o práci autorově nespouštějíce se studia jeho života. — Ó jak nahodilou věcí a nespravedlivou jest štěstí literarní! Jméno a práce Silvia Pellico prošly celým vzdělaným světem, jsou klassiky ve Francii, a v téže Francii, na široké této dráze myšlének a úspěchů, byla včera ještě až po titul neznámá kniha krutá a hrdá, předčící vypravování lombardského zajatce mistrovstvím v umění i hrůzou vypravovaných věcí. Jsou snad slzy ruské méně lidské nežli slzy italské?

Nikdy nebylo obtížněji napsati knihu. Chtěl pojednávati o tajemné té zemi, Sibíři, jejíž jméno v té době nerádo se vyslovovalo. I soudní mluva, by se tomu jménu vyhnula, užívala eufemismu; tribunaly odsuzovaly k dopravě »v místa velmi vzdálená.« A byl to bývalý politický vězeň, jenž se odhodlal kráčeti po tom řeřavém uhlí, podniknouti zápas s censurou! Zvítězil v něm. První podmínkou úspěchu bylo, aby se zdálo, že nejsou tam političtí odsouzenci a přece bylo nutno, abychom porozuměli, jak vybírané strasti čekají na člověka vyšších tříd, vrženého do tohoto prokletého místa. Spisovatel podává nám rukopis jakéhosi Alexandra Gorjančikova, jenž propuštěn byv v Sibíři zemřel; několik stránek životopisných poučuje nás, že muž ten byl šlechetný, vzdělaný a náležel do stavu šlechtického; čím zavinil odsouzení k desítileté nucené práci? Ó můj ty Bože, méně než ničím; jest to nehoda, malý hřích, neposkvrňující ani srdce ani cti. Gorjančikov v záchvatu odůvodněné žárlivosti zabil svoji ženu. Viďte, že si ho proto nevážíte méně? Naši porotci by ho osvobodili a — ostatně chápete, že příhoda ta je schválně vymyšlena, by zahalila, že byl zde zločin smyšlením spáchaný; účel spisovatelův je dosažen, v průvodu nevinného člověka vstupujeme do pekla.

Kasárna na hradbách; ke třem, čtyřem stům vězňů sešlých se ze všech končin horizontu, mikrokosmus, jenž je věrným obrazem Ruska s jeho mosaikou národností: Tataři, Kirgisové, Poláci, Lesgové, žid. Po celé desetiletí hrozné nudy, jedinou prací Gorjančikova, — čtěte: Dostojevského bude pozorovati ty ubohé duše; z toho plyne řada nepřirovnatelných psychologických studií. Ponenáhlu pod uniformním šatem ubožáků, pod physiognomií plachou a zamlklou, jež ovšem je společna, vidíme objevovati se charaktery, lidské bytosti analysované

až v nejhlubším nitru pudů. Pozorovatel širokou sympathií objímá všechny ty »nešťastníky,« již ho obklopují; tímto názvem »nešťastníci« ruský národ označuje oběti spravedlnosti bez rozdílu; spisovatel rád užívá tohoto názvu; cítíme, že i on střeže se dobře mysliti na vinu, aby se omezil na smutnou pokutu, aby shledával — toť jeho stálé zření — božskou jiskru dlící vždy i v nejpokleslejším člověku. Někteří vězňové vypravují mu svoji historii; toť obsah malých dramatických kapitol, mistrovských to kousků přirozenosti svojí a citem; nejdokonalejší jsou vypravování dvou vrahů z lásky: vojína Baklušina a muže Akulinina. Co se ostatních týče, filosof nedbá jich minulosti; libuje si v zobrazování jich mravní podstaty samé o sobě se zdlouhavým a těkavým postupem, ve velkých obrysech pološtínu, který ruští spisovatelé tak milují. Vidí věci i postavy v pochmurný den za prvních červánků; kontoury špatně zastižené ztrácejí se v jakémsi zmateném, mračném neurčitu. — A jazyk, zvláště jazyk lidový, jímž Dostojevský rád píše, výborně se k tomu hodí svou neurčitostí a těkavostí.

Většinu těchto přirozeností převésti můžeme na jediný společný typ: výbuch dojmu, pudu, otčajanie, srdeční a duševní to stav, pro který marně se snažím nalézti aequivalent v našem jazyku. Dostojevský jej analysuje na mnohém místě: »Jest to myšlení člověka, jenž s výše věže nakloňuje se dolů do zející propasti a pociťuje mrazivou rozkoš při pomyšlení, že by se mohl po hlavě vrhnouti dolů. »Rychleji, a ukončeme to!« myslí si. Někdy jsou to lidé velmi pokojní, zcela obyčejní, již tak smýšlejí... Člověk pociťuje jakousi slasť ve hrůzi, již druhým působí... Ponořuje celou svoji duši v bezuzdné zoufalství a zoufalec volá trest jako rozřešení, jako něco, co »rozhodne« o něm... — V romanu »Idiot,« k němuž ihned se dostaneme, autor uvádí překlad těchto zvláštních záchvatů, skutečnou příhodu, jak nás ujišťuje.

»Dva sedláci věku pokročilejšího, přátelé znající se ode dávna, přišli do hospody; opilí nebyli, jeden ani druhý. Popili čaje a žádali o jeden pokoj, v němž spolu noc ztrávili. Jeden z nich zpozoroval u druha, že má stříbrné hodinky s řetízkem ze sklených perel; před dvěma dny jich u něho neviděl. Člověk ten nebyl zlodějem, byl to šlechetný člověk a žil jako sedlák v poměrech poměrně velmi dobrých. Ale hodinky se mu líbily velice, zachtělo se mu jich tak zuřivě, že se nedovedl opanovati; chopil se nože, přiblížil se vlčím krokem k spícímu příteli, ohledl jeho krk, pozdvihl oči k nebi, poznamenal se křížem, šeptaje zbožně modlitbičku: »Bože, odpusť mi pro zásluhy Kristovy!« Jedinou ranou zařízl svého přítele jako berana a vzal si jeho hodinky.«

Zhusta přistupuje k těmto záchvatům bláznovství silná porce asketismu. Všimněte si episody o starověrci... Dostojevský vrátí se k rysu tomuto v »Zločinu a trestu,« tak zaujat byl tím: po sté vyloží při té příležitosti mystický smysl ruského člověka, jenž hledá utrpení, k vůli němu samému. »Přicházíli utrpení toto od autorit, tím lépe.« V tom vězí myšlénka o Antikristu, nerozlučitelná od časné moci pro česť toho národa, pro nesčetné sekty raskolu. Obraz starověrcův zasluhuje, aby byl celý uveden; objasňuje velmi dobře počínání spisovatelovo a dává nám porozuměti zemi, již studujeme, lépe než dlouhé výklady.

»Byl to stařík všecek šedivý, zcela sešlý, šedesátiletý. Zjev jeho mne dojal hned, když jsem ho poprvé spatřil. Nepodobal se ničím ostatním vězňům, v jeho pohledu bylo něco tak klidného, odhodlaného! Vzpomínám si, že jsem pozoroval se zvláštní zálibou jeho jasné, světlé oči kryjící se v četných malých vráskách. Často jsem se s ním bavil; zřídka ve svém životě jsem se sešel se stvořením tak dobrým, s tak přímou duší. Pykal v Sibiři za zločin neodpustitelný. Následkem několika obrácení, návratu k pravověrnosti, jež se udála mezi starověrci Starodubskými, správa gubernie chtěje i ostatní povzbuditi, dala vystavěti pravověrný kostel. Stařec ve shodě s jinými fanatiky odhodlal se »odpírati pro víru,« jak pravil. Lidé ti zapálili nový kostel. Původcové zločinu byli odsouzeni k nuceným prácem, stařík první. Byl kupcem velmi zámožným, obchod jeho kvetl. Zanechal doma ženu a děti, ale pevným krokem se bral ve vyhnanství: v zaslepenosti své trest svůj považoval

za »osvědčení víry.« Prožilli s ním člověk delší dobu, mimovolně tázal se: Kterak mohl tento klidný člověk, mírný jako dítě, se vzbouřiti? Často jsem s ním rozmlouval o věcech »víry.« Neustoupil ani na krok od svého přesvědčení, avšak důvody jeho neprozrazovaly nikdy té nejmenší zášti, nejmenšího odporu. Rád jsem ho studoval a mnoho, a nikdy jsem v něm neshledal nejmenší známky pýchy nebo přepjatosti. Stařec byl předmětem všeobecné úcty v káznici a nebyl proto pranic marnivý. Vězni nazývali ho »náš malý strýček« a nikdy ho neobtěžovali. Porozuměl jsem zde, jaký vliv musil míti na spoluvěrce. Přes všechnu zdánlivou pevnosť, s níž snášel svůj osud, poznal jsem žal skrývající se na dně jeho duše, žal nezhojitelný, jenž se snažil utajiti očím všech. Spávali jsme spolu v téže ložnici. Jednou v noci procitnuv o čtyřech hod. ráno, uslyšel jsem dušený, bázlivý vzlykot; stařec seděl na loži a četl modlitbičku v psaných knížkách. Plakal a chvílemi slyšel jsem jej potichu mluviti: »Bože, neopouštěj mne! Bože, posilni mne! Mé malé děti, drazí maličcí, my se neuvidíme nikdy!« — Nedovedu říci, jaký zármutek jsem pocítil.

K tomuto obrázku chci přiložiti kus hrozného realismu, smrť Michajlova.

(P. d.)

Posudky.

Úplný kancional arcidioecese olomoucké. (Č. d.)

Přistupujeme konečně ku poslední části toho úkolu, jejž jsme si byli vytkli, totiž ku posouzení nápěvů ku písním v kancionalu obsaženým, jak složeny jsou v díle: Průvod varhan k úplnému kancionalu arcidioec. olomoucké. Upravil Ludvík Holain, konsist. rada a studijní prefekt kn. arcibisk. semináře kroměřížského.

Tentýž P. Ludvík Holain předeslal průvodu svému velmi krásnou a poučnou předmluvu, již odporučujeme vřele všeobecnému laskavému povšimnutí, dodáváme pak ještě toto. — Z nápěvů čili melodií, jež ku každé písni církevní přináležejí nevyhnutelně, musí opatrně vyloučeno býti vše, cokoli páchne světskostí, kratochvílí, zábavou, jelikož mysli k Bohu nepovznáší a svatyně snižuje na divadelní jeviště. Prostota, vroucnosť, dojímavosť a velebnosť buďtež vlastnosti pravého zpěvu církevního. Tak to jde

1. již ze samé povahy věci; tak žádají
2. zákony církevní.

Ad 1. Jestiť pravda: kdo zpívá, dvakrát se modlí. Když zbožně prozpěvujeme, přidružuje se ku vzdělávajícímu slovu mohutné kouzlo tonu a uděluje slovu vyšší půvab, zvláštní dojímavosť, a nejedno vznešené tajemství víry zapustí takto hlubší kořeny v srdce věřících. Na oce jest, že tudíž i slovo i nápěv, text i melodie nesou se za jedním a týmž cílem — oba mají stupňovati city pobožného srdce až na stupeň nejvyšší a nejkrasší, oba mají způsobem nejušlechtilejším vyjadřovati vroucí pobožnosť srdce láskou k Bohu přetékajícího. Z té příčiny jest jim podporovati se vespolek, nemá býti jeden druhému na závadu — ano nejdokonaleji dosáhne se cíle vytčeného tam, kde text i melodie jsou v nejúplnějším souladu, v nejkrásnější harmonii, kde k sobě přiléhají co nejtěsněji. — Příkladem uvádím zde jen římský choral. Ten vynáší se právě proto chválami tak vysoko, že text i melodie jsou jednolity, úplně sobě odpovídající, že melodie pravým a případným výrazem doprovází myšlénky text, že text i melodie spojeny jsou způsobem asi takovým, jako duše spojena jest s tělem. — Chceme tím říci, že třeba jest ku textům a písním církevním pořiditi melodie takové, jež by citům a myšlénkám v nich složeným odpovídaly co nejlépe — a tím dokonalejším bude zajisté zpěv církevní, v čím větší míře šetřeno a dosaženo bude požadavku tohoto. Při nápěvích ku písním církevním bude tudíž přihlížeti k tomu a o to dbáti, by pro každé období roku církevního alespoň byly jiné nápěvy, jiným, různým duchem a směrem se nesoucí, anať i nálada všeobecná v obdobích těchto jest rozličná a roz-

dilná, tu toužebnosť a očekávání, tu kajícnosť a pokání, tu radosť a plesání, tu Bohu oddané doufání, což pokaždé i příslušné písně mají prozrazovati a vyjadřovati. — Rovněž bude nápěvům říditi se duchem (geniem) a zvláštnostmi jazyka českého, aby text řádně se deklamoval, aby přízvučná nota připadala též na přízvučnou slabiku, aby dle možnosti dlouhá slabika obdržela též notu déle trvající atd.

Ad 2. Podotkli jsme již dříve, že zpěv lidu při bohoslužbách koná se se svolením církve a pod její dozorem — že tudíž církvi náleží stanoviti a určiti pravidla pro zpěv tento. Církev používala vezdy tohoto práva svého a dala pravidla i pro zpěv umělý při slavných službách Božích i pro zpěv lidu ve chrámě a při soukromých pobožnostech. Stůjtež zde některá taková ustanovení církevní. Sněm tridentský ve svém sezení XXII. stanoví toto: Ab ecclesiis vero musicas eas, ubi sive organo sive cantu lascivum aut impurum aliquid miscetur . . . arceant (i. e. episcopi), ut domus Dei vere domus orationis esse videatur ac dici possit. (Ze chrámů však hudbu takovou, jíž přimícháno jest něco rozpustilého nebo oplzlého, nech [biskupové] odstraní, aby dům Boží v pravdě domem modlitby se jevil a mohl býti nazván.) Zde naznačují se jen všeobecné zásady základní, avšak podrobnější provedení odkazuje a ponechává se biskupům. Dle povahy své ovšem stanovení koncilu tridentského jest závazné pro celou církev. A skutečně také mnohé synody či sněmy provincialní po sněmu tridentském zabývaly se hudbou a zpěvem církevním a požadavky sněmu tridentského podrobněji a určitěji stanovily. (O. p.) *F. Sch.*

Historyja Słowan, napisał *E. Bogusławski,* Mag. nauk. fil.-hist. b. Školy Głów. warsz. Kraków. 1888. (O.)

Všickni národové slovanští, praví spisovatel (Słówko o nowej grafice polskej, str. I—VII), upravili si již písmo své tak, že, kromě některých výminek, každá hláska má také své zvláštní písmě. Jediné u Poláků měkké souhlásky píší se ponejvíce dvěma písmeny. Na př. sk*rz*ydło, kde luž. Srb napsal by skřidło a Čech křídlo. Podobně czystość, *cz* tam, kde Charvat i Čech napíše č; podobně sz místo š. Viděti tu, že jednoduché znaménko nad písmenem zastupuje u Poláků celé písmě vedle stojící; tak že, velmi nelogicky, dvě písmena jeden zvuk mají znamenati. Stejně nepraktické jest psáti ci, ni, si místo prostého ć, ń, ś. Nepraktičnosť tohoto způsobu zjevna jest zejména při vyučování dítek čtení i také máli jiný Slovan čísti knihu polskou a ovšem i naopak Poláci jinoslovanskou. Jiná zlá stránka polského písma jest čistě materialná. Jak mnoho papíru zbytečně se potiskne, kolik času se zmaří! Vizme na př. slovo szczęście — ščęśće, sprzymierzeniec — śpřimeřeńec. Výhod však není naproti tomu žádných. Neboť uváděli se za přednosť dosavadního písma, že nepřerušuje se písař psaním diakritických znamének nad písmeny, může se to týkati jen hlásek *č, ř, š,* ježto píšemeli *ć, b́, ń* místo *ci, bi, ni,* ušetříme zase psaní *i,* tedy celého písmene a ještě tečky nad ním. Jistě však možno říci, že přednosti polského písma, ač jsouli jaké, nepřesvědčily by ani Čecha ani Slovince, aby pro ně přijal polský pravopis za svůj.

A přece již před více než dvěma sty lety vystoupil Stanisław Zaborowski [1]) s výborným v zásadě projektem pravopisu polského. Skutečně jest se diviti konservatismu polskému, jenž tak dlouho vzdoruje věci dobré, přijetím které nikterak nebylo by ublíženo minulosti polské, ale naopak umožněno Polákům sblížení s ostatními Slovany i čítání spisů jejich.

Všemu tomu Bogusławski dobře rozuměje, navrhuje následující změny:

1. Místo *cz, rz, sz* — *č, ř, š;*
2. místo *bi, ci, dzi, ni, di, si* atd. — *b́, ć, dź, ń, ṕ, ś* atd.;
3. místo *y* po cz, rz, sz, ż píše se *i.*

Písmě *w* místo *v* spisovatel podržel, ale jak sám praví, lituje toho, a byl by později rád i to zaměnil, leč čásť díla již byla vytištěna.

S míněním spisov., že by latinská abeceda, třebas upravená, byla pro slovanské řeči vhodnější než cyrillice, nemohu se porovnati.

Konečně vykládá spisov. pohnutky.

[1]) R. 1518. vyšel spis jeho „Orthographia seu modus recte scribendi et legendi polonicum idioma.“

jež přivedly jej k tomu, aby vystoupil s návrhem nového písma. Nechtěl se snad pachtiti po originalnosti, ale běželo mu

1. o odstranění nelogičnosti a nerationalnosti v písmě polském.

2. o zblížení ve všeobecných zásadách písma polského s písmem jiných Slovanů.

3. Jsa přesvědčen, že jedenkráte všichni Slované jedné abecedy budou užívati, mínil, že jsou i Poláci povinni míti písmo rationalné, jež mohlo by se měřiti s písmem jiných Slovanů. Jednostejné písmo u všech Slovanů vedle jiných věcí bylo by páskou vespolek pevněji nás vížící. Jím probouzela by se myšlénka stejnorodosti i šířil by se volnější rozhled i umožnil pochod lodí slovanských na široké moře pokroku. Každý slovanský národ má cosi dobrého: to, co dobré u každého zvlášť, má se státi majetkem všeho. Že jest mnoho takých věcí, jež bychom cestou vzájemných ústupků měli sobě přisvojiti, nejeden Slovan dobře rozumí. Těmi slovy zakončuje spisovatel svůj výklad, ale myslím, že ještě mnoho vody uplyne, než ostatní Poláci uznají důvody Bogusławského a přijmou navržené opravy.

V následující části svého spisu (ve vlastním totiž úvodě, str. 1.—47.) ukazuje spisovatel na tři cíle, jež musí míti ten, kdo béře na se veliký úkol, psáti dějiny Slovanů.

Prvním cílem jest: vylíčiti minulosť slovanskou pro potřebu vědy,

druhý: seznámiti každou větev slovanskou s dějinami celého kmene,

konečně třetí: cíl idealní; on povinen všímati si všeobecných poměrů Slovanů, jich styků a budoucnosti, podle sil svých jest mu působiti ke vzájemnému jich sblížení, k sesílení lásky vespolné.

Nebylo prý dosud chvíle, aby poměry slovanské tak rozhárány byly, jako nyní (úvod psán v listopadu 1887.). Nesvornosť, jež zdá se dostoupila svého zenithu, hořkostí naplňuje srdce upřímného Slovana. Ruměncem pokrývá se čelo jeho, když vidí, jak Slované, rodní bratří, vzájemně se nenávidí, jak zadávají sobě vlastní rukou těžké rány, jak jeden Slovan haní a zlehčuje druhého před společným nepřítelem. Nenávisť došla až k tomu stupni, že Slovan je s to, aby těšil se z neštěstí svého pobratimce a líbal ruku vraha, jenž bije bratra jeho. Zlo dosahuje někdy takových rozměrů, že mimovolně naskýtá se otázka: jsme-li hodni života a budoucnosti?

Z nesvornosti Slovanů kořistí ovšem Němci, kteří kdykoliv zdálo se, že by Slované se mohli shodnouti, vždy snažili se tomu zabrániti všelikými intrikami; tak tomu zejména i v otázce rusko-polské, jež, ačkoliv jest jen částí otázky slovanské, přece tak jest důležita, že na ní závislo jest i rozluštění poslední. A otázka ta musí býti a bude rozluštěna. Té naděje musíme býti jako děti jedné matky, jež snad na čas mohou se nenáviděti, ale nenávisť nedostihne nikdy toho stupně, aby nebylo možno smíření.

Spisovatel líčí dále politické poměry Poláků v císařství ruském i německém, ordonance Bismarkovy i ukazuje, jak naproti tomu jednáno v Rusku s Němci. Odtud přechází do Bulharska a obrací pozornosť na chyby ruské diplomacie, jichž dopustila se v této zemi. Původce bratrovražedné války Srbů s Bulhary hledat sluší nejen v Berlíně, ale i jinde.

A přece dosti pozdě poznali Rusové, kde jejich prvý nepřítel!

Druhým nepřítelem Slovanstva jsou židé, jichž na territorium slovanském taká síla, že až vlasy vstávají. Spisov. nazývá je parasity na těle slovanském a takto je charakterisuje: Hlavní rysy povahy jejich jsou egoismus, kosmopolitismus, bezměrná chtivosť, marnivosť, domýšlivosť, arrogance i pýcha, holdování převaze materialné, slepý kult zlatého telete. S lidem, mezi kterým židé žijí, nic je neváže, je netrudí ani jeho minulosť ani budoucnosť; oni nesdílí ni radostí ni strastí jeho. Jediné, co víže je s ním, jest výdělkářství. Ale co nejhoršího: židé nejraději spojují se se silnější národností proti slabší; a v tomto spojení jsou s to, aby beze všeho svědomí s celou tíží a cynismem zlehčovali, ostouzeli a klamali slabého. Spojeni s Němci pokládají se všude za Němce, ať už je to v Poznaňsku, v Čechách či jinde. Hlavně do těla Poláků zapustili své žahadlo a z organů židovského tisku chrlí na ně (a ovšem i na jiné Slovany) celé spousty nestydatých lží.

O něco níže ukazuje spisovatel zejmena na židy v Rakousko-Uhersku jako na hlavní sloupy germanisace a líčí krátkými slovy zápasy slovanského živlu s německým v téže říši; Čechům[1]) hrozí prý totéž nebezpečí, jako Polákum poznaňským.

V uherské polovině zase Maďaři hnětou slovanské obyvatelstvo, což jim usnadňuje spor srbsko-charvatský. V podobném sporu Poláků s Malorusy, jehož vyrovnání nejsou na překážku jen členové obou těch národností, ale i živly cizí, které snaží se podporovati nadvládu polskou ze strachu, aby Malorusové neobraceli se k Rusku. Rusko, jež až dosud sloužilo Němcům, ba vydalo jim na pospasy i jediného a nejmocnějšího přítele — Francii, počíná chápati nebezpečí položení Slovanstva.

Ale aby změnily se neblahé poměry, končí spisovatel, nestačí pouhá platonická vzájemnosť slovanská; neboť nejde tu pouze o to, abychom se poznali, ale abychom se zachránili před záhubou v budoucnosti. A přece jak daleko ještě ne do politického snad sjednocení, ale aspoň k shodě duchovní v myšlení a cítění, jež domahá se samo právo přírody . . .

Hluboký stesk nad neblahými těmito poměry vyzníva z otázky, již končí úvod: Či snad nikdy vůbec nedosáhneme té energie, abychom zapřeli sobectví své a nadchli se citem vzájemné lásky!?

Slyšímli tak volati vlasteneckého Poláka, maně vzpomínám prosby slavného Charvata Kukuljeviče Sakcinského:

Daj o Bože! bratskoj da u slozi
Roda sreću ništa već ne sgrozi,
Ti rod ravnaj, Ti ga napred vodi
k veličiny, k prosvjeti, k slobodi . . .

i napomenutí pěvce »Slávy Dceře«:

Učiňte tu radosť milé matce
Rusi, Srbi, Češi, Poláci,
Žijte svorně, jako jedno stádce.

A jako odpověď pochybovačům připomínám slova Čechova:

Pevně věřím, stále věřit budu,
že splyne lad v tu vřavu zmatenou,
že všechny propasti se překlenou
a roztrhnou se mračna lží a bludů,
jež Slávy zastiňují šťastné hvězdy;
že chaos rozmetaných údů těch
kdys v jedno tělo spojí boží dech,
v to věřím vezdy.
Ó věřím, ohromný ty slávský světe,
že mine tvého ponížení noc,
že zableskne ti sláva, štěstí, moc,
i národ můj že plně s tebou zkvete...
(„Nové písně.") *P. Papáček.*

[1]) O politických stranách v Čechách nezdá se míti p. spis. zcela správné pojetí.

Zápisky starého osmačtyřicátníka. V kasematě na Munkáči sepsal † *Vincenc Vávra-Haštalský.* K vydání upravil J. Schiebl. S dvěma vyobrazeními a podobiznou starého vlastence. V Hoře Kutné. 1889. Str. 75.

Rok od roku zmenšuje se kroužek starých nadšenců, kteří za bouřlivých let 1848. a potomních bojovali a namnoze i trpěli za lásku svoji k svobodě a krásné vlasti. A s nimi jakoby mizelo i staré nadšení a stará pevná víra v lepší budoucnosť otčiny. Však dobře volá k svatým stínům těch vlastenců velký věštec:

Ó jiskru svého mladického vznětu,
vy mrtví, dejte nám!
V ten život náš, kde čistý zápal hasne,
kde pochybnosti tlumí jarý vzmach,
kde navzájem si rveme sny své jasné
v kal bojů šeredných a všední prach,
kde jiní mdloby na všech srdcích leží —
nám vraťte jitřní zář a vesnu svěží
svých idealních snah!

K nadšencům řečeným náleží i zemřelý r. 1878. Vincenc Vávra-Haštalský, jehož zápisky z dob vazby munkáčské podává čtenářům zeť nebožtíkův. Jaroslav Schiebl. Nebude asi zbytkem, jestli alespoň krátounce zmíním se o životě tohoto muže podle životopisu »Zápiskům« předeslaného (str. 1.—12.). Vávra narodil se r. 1824. ze zámožné rodiny mlynářské; jako právník měl činné účastenství v příbězích r. 1847.—1849. jsa členem známé demokratické společnosti »Repealu«; byl sekretářem »Slovanské lípy,« přispíval do prostonárodního časopisu »Večerní list,« později vedl se Sabinou i redakci »Novin Lípy slovanské« a dopisoval do Havlíčkova »Slovana.« až o Sylvestru r. 1850. zatčen a na Hradčany odveden, jsa obžalován, že neudal jakousi schůzi s Bakuninným, jíž byl přítomen. Po tříleté téměř vyšetřovací vazbě odsouzen původně na pět let, ale z milosti na rok do těžkého žaláře a odvezen ještě s jedním soudruhem (Preisem) na Munkáč v Uhrách. Osvobozen amnestií v dubnu roku 1854. vrátil se nazpět. Ale policejní dohlídka

dlouho ještě ztrpčovala mu život. Když založen »Čas,« vstoupil Vávra do jeho redakce, pak vydával s Finkem »Hlas« až do r. 1865., do splynutí jeho totižto s »Národn. listy,« jichž spolupracovníkem byl až do své smrti.

Vedle politické činnosti své byl Vávra jinak literarně činným: překládal z němčiny a frančiny, psal kritiky atd.

Právě vydané »Zápisky« počínají lednem a končí březnem r. 1854.

»Spisování lístků těch,« praví vydavatel, »musilo nahraditi Vávrovi, jako vězni na pevnosti munkáčské, veškerý styk s rodinou jeho, s níž častěji si dopisovati zabraňoval mu domácí řád a přísná nařízení pro politické vězně v tehdejší době. »Zápisky« svědčí manželce Vávrově a poskytují zajímavý obrázek života našich politických vězňů z pohnuté doby let 1848.—1849. Litovati jest jen, že část z nich, pojednávající o hnutí r. 1848. až do odjezdu Vávrova na Munkáč, zmizela beze stopy. Ztratil se tím cenný material pro historii božných těch dob.«

Připojená vyobrazení představují kasematu na Munkáči, v níž přebýval Vávra s Preisem, od něhož i původní kresby pochází, a pohled na pevnosť.

Skrovná tato knížečka zůstane pomníkem Bachovského, lépe řečeno tureckého hospodářství v Rakousku. *P. P.*

Různé masky. Básně *J. Vrchlického.* (O.)

III. Z karnevalu lásky. Cyklus básní nerýmovaných. V č. I. láska rozkošně se přirovnává různým proměnám tanečním. — Č. II. vyslovuje, že blaho lásky náhle bývá přerušeno děsným dramatem, jako — dle Talmudu — vyrušen byl Šalomoun v kochání se s krásnou Balkis, uzřev anděla, tvořícího v moři výspu, na níž státi má Řím, budoucí západní vládce hříšného východu. Překrásně líčí básník kouzlo noční (str. 87.):

> Podivná noc, čaruplná!
> Každá hvězda byla sluncem,
> každý kvítek kaditelnou,
> měsíc hořel jak štít zlatý,
> rosa v trávě jako perly
> a papoušci mezi listím
> tancující plameny! —

V čísle III. ukazuje se s jemným humorem prosaická stránka lásky mezi dceruškou p. rady a mezi koncipientem, chtějícím udělati karieru. — Čís. IV. vypisuje trefně malomocnosť zamilovaných, u nichž překonány bývají: rozum, svědomí, povinnosť, rozpaky, výčitky, nesmělosť. — Čís. V. obsahuje znamenitý kus humoru: V museu vidí (ve snu) básník malého žlutého kostrouna (str. 93.):

> Prsa vpadlá, tílko suché,
> špatně živen byl ten chlapík,
> ale v ňadrech cos mu hrálo
> jako modrý plamínek.

Je to »nejnovější akvisice, není posud v katalogu,« a kustos vysvětlí, že »je to básník lyrický«! — V č. VI. přirovnána hluboce moři, z něhož prý utopenci zjevují se osamělým ženám plavců, láska, z jejíhož moře vystupují před zrakem básníkovým různí, světoznámí hrdinové lásky;

> . . . jest jich stále více,
> legiony, miliony,
> skoro lidstva polovice
> tísní se tu v jizbě mé.

V č. VII. opět svěží humor na lásky sklamání; neboť k lásce prý třeba silných nohou, paží, dobrých plic, hbitých pat, by oklamaný milenec utéci mohl, ne na sedm, nýbrž — na sto mil! — Zvláštností jest č. VIII.: Sit venia verbo: Číslo toto parafrasující manýrou Vrchlického, již vícekráte osvědčenou, počátek evangelia sv. Jana, jest neurvalou blasfemií, urážející opravdového křesťana myslitele — katolíka i protestanta. Slov tak neskonale významných, jakým jest v bibli »Slovo,« a zvláště evangelia sv. Jana, orla nad hvězdy vzlétajícího, nesmí a nebude opravdový, celý umělec nikdy zneužívati k blasfemiím, kterých snad schopna nejspustlejší nedělní společnosť nízké putyky. Ejhle (str. 98.):

> Na počátku, moji drazí,
> byla pouze, pouze láska,
> z té však teprv slovo vzniklo,
> cukrování, horování,
> — — — — —
> a živůtku rozpínání
> a všecko to ostatní!

V č. IX. opět humor: Moderní milenec předčí všecky starodávné, osvědčené galantní milence tím, že ani na stín své milenky šlapati nechce, a proto jí k vratům nevyprovodí. — Č. X. jest půvabnou upomínkou na úskoky mladé dívky.

IV. Hrsť kamejí. Stručné tu nápisy, lesklé a hladké, ale zdá se, jakoby se jim nedostávalo epigrammatické říznosti; protož oddíl tento v celé sbírce

méně jest významný. Znamenitější jsou nápisy: »Venuše Kallipygos«; jemným humorem prosáklý »Spoutaný Amor«; »Adonis Vatikanský,« ač tu ve chvále uměnímilovnosti papežů básník daleko zabíhá; elegický »Letící Merkur«; zajímavý »Silén s měchem«; »Gracie«; »Šíp Amorův«: Amor bodá z pouhého rozmaru, ale rána jeho »cit nítí hluboký a žalné boje,« rovněž má celý ideal básníkův vzplanouti v písni, třebas vytryskla z pouhého rozmaru; posléze »Hóry« prozpěvující:

jdem (!) stejně růže na hlavách — a hloží,
to jistě vždycky člověk sám tam vloží.

Nápis »Ikarus« končí »masitým« přáním quoad pectus feminae.

V. Moderní idylly. Větším básním předchází cyklus drobných, velmi případných idyllek »Studie taneční,« z nichž »Epilog básníkův« vrcholí in vino et muliere. — »Idyllka masopustní« jest zvláštní idyllkou, v níž idyllického nic, nýbrž událosť bezútěšná, kde salonní lev obvyklým tonem vypravuje při plesu o samovraždě svého přítele dámě, bezpochyby bývalé milence samovrahově, jež ho láskou mohla zachrániti. Znamenité jest líčení vášně na str. 122. — »Vdova« pojmenován kruh idyllických básní, ukazujících v rozmanitých proměnách bezúkojný život vznešené, vzdělané vdovy, která na svém zámku dlí sama; není tu žádného určitého děje, pouze řada malých obrázků, zajímavých i průzračných až na poslední, který — místo co by uspokojil — rozladí čtenáře téměř k zívání. Zajímavé jsou v básni IV. (str. 126.—128.) charakteristiky moderních básníků salonních, v básni pak V. (str. 128. až 130.) mistrů hudebních; z Wagnerových skladeb vyvírá delší meditace o záhadách věčnosti, kterých Vrchlický ovšem — neřeší. — Básni VI., či spíše obsažené tu lázni a pěstotě sledních zbytků krásy mohl se pěvec delikatně vyhnouti. — V básni III. (str. 125.) praví se o vdově:

Rej světlušek též stíhávala v houšti
a padajících miliony hvězd,
jež neznámý kdos (?) jak rakety pouští
do prázdna v pustou dráhu lidských cest.

Kdo asi jest ten »neznámý kdos,« který hvězdy jak rakety pouští? —

»Moderní idylly« zakončeny delší idyllou (?) »Otec a syn.« Otec jest katolický farář a syn — tulák, jemuž otec zdráhá se veřejně dáti jméno a česť. Událosť, jakou zde Vrchlický »idyllicky« líčí, jest zajisté možna a žádnou novinkou; nicméně thema kladoucí ve stín neženatý stav kněžský spíše hledati budeme v jistém druhu romanů, nežli v básních genia Vrchlického. Či chtěl básník přispěti k rozřešení choulostivé otázky coelibatu? Jsouť ve všech stavech lidé křehcí i špatní: nač tedy jen a jen k otřepaným útokům na pány patery přidávati prosaických polínek, která v poesii jako klacky vypadají?

VI. Geniové. Mohutná jest báseň »Puškin u moře«; moře jest bratrem básníkovým, nač hrdo býti může, viz poslední strofu na str. 151. — O hlubokém studiu Vrchlického svědčí nadšený chvalozpěv »Byronovi.« Rovněž nadšená i nádherná, k našim poměrům poutající se báseň věnována »Mozartovi.« — V jubilejní básni »Calderon« jest výrok České Thalie (str. 164.):

že lid té země smělosť měl
zář světla vrhnout ve tvář tmám,
jež člověčenstvo kryly celé,
já ze všech nejtíž odstonala

poněkud upřílišený. Básník slovy České Thalie nadšeně dotýká se probuzení národa našeho, kterému v umění kyne budoucnosť. — Pochopitelno, že chvalozpěv »Viktor Hugo« jest nejen ohnivý, nýbrž i nesmírně překypující.

Na konec sbírky připsán »Epilog,« kterýž jest dialogicky Mefistem a Básníkem vyslovené ohražení proti kritikům. Praví básník (str. 271.):

Já lecjakou spolk' u nás dvornosť,
tím nezblázním se k posledu,
já líčit nechci nemotornosť
a píši jen — jak dovedu.

Vrchlický předobře si vědom jest ceny své jakož i hojného uznání i lásky národa, jemuž píše: jestliže pak se důkladněji spisy jeho posuzují, toť neklamným znamením, že jest horlivě čítán. Musil by se však vysmáti všem vrstevníkům svým, kdyby se mu jenjen kadilo a jen apotheosy naň se skládaly, poněvadž není neomylným a absolutně dokonalým jako nikdo a nic na světě. —

»Různé masky« obsahují práce velmi cenné, ale sbírka nemá epochalního významu jako některá jiná díla Vrchlického: dlužno však se vší chválou uznati, že se tu vyšších záhad světových, zejména

pravd náboženských vůbec nedotýká a Pána Boha na pokoji nechává.

Konečně nebudiž bráno v titěrnosť, vytýkámeli básníku tak vysoké ceny některé tvrdosti, ano i nesprávnosti jazykové a veršové; i genius piluj a brus perly drahocenných skvostů básnických!

Fr. Kyselý.

Nový epochalni výlet p. Broučka tentokrát do XV. stoleti. Napsal *Sv. Čech.* (Č. d.)

Z epického děje skutečné smýšlení a názor Čechův zřejmě vysvítá. Výsledek je tu rozhodně kladný. I naskytá se nám tuto příležitosť krátce se dotknouti Broučkova výletu na měsíc, a to tím spíše, jelikož se ho Čech i ve své předmluvě dotýká. Praví tu totiž s jistou ironií o kriticích svého prvního spisu: »ale jedni tvrdili, že jest namířena proti lidem žijícím jen hmotnému požitku a nepřístupným všemu idealnímu snažení, ani druzí naopak obraceli její osten proti těm, kdož pro samou idealnosť ztrácejí půdu skutečnosti na dobro pod nohami. Pěkná satira, k níž by autor musel napsati teprve komentář!« Zajisté! Ale již tomu tak jest. První výlet Broučkův kladného výsledku postrádá. Kniha prý nám mohla napověděti, že tam autor hodlá probírati pouze nejjemnější duševní výkvěty společenského života — ovšem, o tu otázku však se nejedná. Brouček v »těchto nejjemnějších duševních výkvětech společenského života« není vzorem, není idealem, není výrazem smýšlení básníkova. Ale jsou tím oni měsičané? Kniha dává výsledek záporný: ni tak ni onak, ni po měsíčkovsku ni po broučkovsku! Kladné jak básník nejen zamlčel, ale sotva kdo na základě knihou daných údajů dovedl by odpověď sestrojiti. A byli bychom přece rádi se dočkali Čechova rozřešení otázky souvisící s dávným těžkým sporem o dvojí stránce lidské přirozenosti.

Tím tedy kladným výsledkem kniha druhá od první se liší. Ten pak ovšem se týká oněch zásad a povinností všeobecných. Byl by zajisté na omylu, kdo by se domníval, že snad básník náš jest obdivovatelem husitského středověku venkoncem a naprosto, že by tedy přál sobě, aby všechny ty poměry zavládly i v jednotlivostech, abychom tedy chtěli na př. míti podobné komořice nebo hodinky, aby zavládly podobné náboženské hádky atd. Podrobný popis jednotlivostí diktován byl básníku prostředkem, jejž sobě zvolil ku dosažení svého hlavního cíle. Kulturně historický význam práce Čechovy má tudíž zajisté svou cenu a váhu; čím pravdivější jsou tyto podrobnosti, tím zřejměji se obráží v nich opravdovosť a realistická pravdivosť básníkova, zvyšujíc svým spůsobem hodnotu díla tohoto, a s vlastním úkolem satiry má jen co činiti ve smyslu svrchu naznačeném, tak že hodnota její nebyla by zmenšena, kdyby snad důkladnému odborníku se podařilo vysliditi v nich nějaké nedopatření nebo historickou nepravdu, na jakou snad Tomek v přednášce své nám blíže neznámé poukázal.

Mnohé jednotlivosti pak ne k vůli satirické působnosti vloženy jsou, ale ku vzbuzení komiky, nevyhnutelné průvodkyně veškeré satiry. Smějíli se na př. bodří Čechové XV. století Broučkovi, že neumí česky; přijdeli Brouček v rozpaky, když s ním Domšík o »hólkách« mluví; bojíli se Kertruda Broučka pro jeho sirky a doutník jako ďábla atd., to vše jsou živly komické, jimiž hojně dílo naše oplývá. (O. p.)

Č.

Nové písně od *Svatopluka Čecha.* (O.)

Též snahy těch, kdož hlásají »chraňme svoji bytosť ryzí, pěstujme jen vlastní ráz« (»Čínská zeď«), myšlénka to, na kterou s takovým důrazem poukazoval veliký Šafařík a které nyní s takým zápalem chápají se naši folkloristé, nalezly tu svého výrazu. Zdali ovšem takovýto »návrat k sobě samým,« takováto, ať tak díme, renaissance naší národnosti jest možná, zdali to, co kdysi přirozeně vyrostlo ze svých podmínek, nyní za změněných okolností může uměle se vypěstovati a udržeti, to nechať rozhodnou ti, kdož zabývají se studiem zákonův o vývoji společnosti. Otázku, jak pěkné stránky minulosti lze srovnati s pokroky doby nové, řeší pěkným spůsobem báseň »Z p ě t a v p ř e d.« Mile dojímá básníkova pieta k starším vlastencům, k těm našim křisitelům, o nichž někteří přeučení epigoni dovolují si již mluviti s ironickým úsměvem na rtech. Ano, my stojíme výše! Snadno ovšem mluviti s patra o tom, na jehož ramena jsme se

postavili. Ale jest cosi, čím oni idylličtí vlastenci vysoko nad nás vynikali, a to jest jich ryzí idealismus. (»Mrtvým vlastencům«). Tomu od nich se učiti lépe by nám slušelo než mluviti o národním chauvinismu, jak činí někteří naši mladí učenci (v »Athenaeu«) a překonaném prý stanovisku idyllického vlastenčení. Svou zevnější formou v pravém slova smyslu okouzluje »Péro sokolí.« To hraje a tancuje, toť samá hudba, samá zvukomalba, pravý to koncert české rythmiky Nám aspoň při čtení této básně stále tanula na mysli 93. báseň z Čelakovského »Růže stolisté:« ta, co začíná slovy »Bujný oř jest mluva naše ušlechtilé úrody.« »Nedokázalli za našich právě dnů Svatopluk Čech, jak nárámný poklad hudebnosti v neporušeném jazyku spisovném se tají, umíli jen spisovatel se ho zmocniti?« To napsal Kosina o Čechovi před 10 lety, tedy v době, kdy Svatopluk Čech svou literarní dráhu teprv začínal. Jak by asi vyslovil se o něm dnes! Sokoli, teď máte pravou sokolskou báseň! Chopte se jí! Ať se ujme v bratří sokolské! Od reflexí o sobě samém a našem národním životě povznáší se Čech k reflexím o souvěkém lidstvu vůbec a nejvzácnějších jeho ideách, o ideách svobody, osvěty, lidskosti, pravdy a práce. K ideám těm Svatopluk Čech poslední dobou opět a opět se vrací (v »Pravdě« a v »Jitřních písních«), na nich zakládá svou ethiku. Jako v »Pravdě« a »Jitřních písních,« tak i zde vysoko vztyčuje prapor »Pravdy«, jenž koráb Evropy ve zmotaném vlnobití různých snah a zásad tonoucí jediný může k bezpečnému přivést přístavu. V těch básních mluví Čech jako hluboký myslitel. Všechny činí na čtenáře dojem mohutný. Báseň »Hrdina budoucnosti« jest mohutnou apotheosou »Práce«, jedna z nejkrásnějších básní naší literatury, v níž dotýká se básník nejpalčivější otázky v době přítomné, totiž otázky socialní. O tajemství záhrobním a posledních cílech člověka rozjímá v básni »V temné chvíli« a končí své úvahy o nejtěžších záhadách lidského žití slovy, která se mohou pokládati za výraz básníkovy životní filosofie: »Nech marných dum! Víš jen, že postavil tě kdosi na tu zem, muž, z rukou tajemných ty skromné zemské losy vděčně vem! A věz, že ona moc, již v souladu se třpytí světů rej, týmž ladí souzvukem i dissonance žití, lidstva děj. Žij podle zákonů, jež vryla ruka její ve tvou hruď, a čistým vidinám, jež v duchu tvém se skvějí, věren buď! Žij a pracuj, dokud můžeš — a neptej se, proč a kam« (»Povzbuzení.«)

Tím vyčerpali jsme z hruba myšlénkový obsah této nejnovější basnické publikace Čechovy. Náš domácí život český, myšlénka slovanská, idee svobody, osvěty práce, lidskosti, pravdy a poslední záhady lidského žití jsou její themata. Obráží se v knize té fysiognomie naší doby, ale též fotografie vlastní individuality básníkovy. A ta se nám líbí! A proto ještě s větší silou než tehda, když slova ta se nám vydrala z prsou ponejprv, voláme

Tys náš, tys náš,
pravý ty poklad v srdci máš!

Dr. Jan Korec.

Živým i mrtvým. Básně *A. Klášterského.* V Praze. 1889.

Básník naříká v »Prologu«:

Já život viděl plný běd,
již dítě, jeho na pokraji,
já neměl úsměv mladých let
ni mládí, jak je jiní mají...

Ale přes to neupadl básník v nudu života, v zoufalý pessimismus, pohrdání jinými a vlastním životem nezmocnilo se duše jemnocitné

a vešel soucit v duši mou,
ten velký odlesk tváře boží,
k těm, kteří v noci nedřímou
na prostydlém a tvrdém loži.

A básník přeje si v »Epilogu«:

mít duši světlou, mít samý jas,
vždy soucitnou a lásky vznětem žhavou,
jenž vždy by plál a neuhas'
i pod starou a zasněženou hlavou...

Máme před sebou poetu, jenž vážně ale bez skepse pojímá život, chce rozsévati lásku a soucit k chudým, k nemocným, k »smutnému světu,« lásku k životu, k práci, »jež směje se tomu, kdo nudou zívá« (76), jež odpudí rozervanosť a zažene zoufalosť chmurnou. Marně bys hledal ve verších jeho vzletu velikých poetův, ale najdeš tam opravdovosť, cit vřelý a tichý bol. Prostičké genreové obrázky Klášterského hned ti

připomenou poesii Fr. Coppéa: má ť s ním společný soucit k trpícím, poníženým, prostý vší genialní oné nevšímavosti a pohrdání »rojem potvor, jež lidmi zveme.« Básně jeho vyznamenávají se důstojným klidem, umírněností uměleckou a vybraným vkusem. Několik veršův, a pěkný obrázek z ulice, ze života rodinného, společenského tě překvapí svou jasností, zaokrouhleností, uspořádaností. Forma celkem uhlazena; někdy však znělková forma, již Klášterský má ve zvláštní oblibě, s obsahem není ve shodě. Erotické poesie, jak řečeno, tu nenajdeš, ve vlasteneckých verších snadno upadá na scestí ovyklých frasí, reflexe jeho nepoutá. Celkem je ti Klášterský velice sympathický, prostá, skromničká úprava celku mile tebe dojme.

Máme-li specialněji vyjadřiti o sbírce, upozorníme na krásný prolog i epilog, až na několik frasí o tmářích. První oddíl »Smutný svět«, je rozhodně nejzdařilejší: básník náš tu ve svém živlu. Jak roztomilý obrázek, zaokrouhlený a plný síly, podá třemi čtyřmi slokami; přečtěte si jen balladicky postupující báseň »Pendant,« tklivý romanek »Učitelka,« »Knihy,« v níž velice obratně provedena myšlénka, že vzlet »se prodá za kus chleba«; pěkně se čte »Poslední cesta,« »Stopy ve sněhu,« »Ve čtyři hodiny.« Básně ty mluví k srdci.

I ve druhém oddílu, věnovaném »Mrtvým,« rád prodlíš s básníkem na hřbitově; mile tě dojme »Svátek mrtvých.« »Jarní deštík,« upoutá tě zvláště epicky klidná »Idylka hřbitovní.« »Meditace« se nám nelíbí; samými otázkami nerozřešíme velikých záhad. Za to písně patriotické, kde básní opěvá »mrtvou slávu« a touží na dobu naši, nevynikají ani původností, ani vzletem, spíše tu několik starých frasí, jak husitské cepy »dělily pšenici od smetí.« Báseň »Zvony« je nejasna i frasovita právě jako »Soše studenta v Klementinum.«

Klášterský miluje vlídnou, soucitnou přírodu, že cítí s člověkem, opěvá její vnady v třetím dílu, nadepsaném: »Po mezích a pěšinách.« Jsou tu krajinomalby, dojmy z přírody; nejlépe se nám líbí z nich »Skřivanu« — pěkná ta báseň věnována Klosemu — »Přírodě,« »První zeleni.« Někdy má nepřípadné obraty, jako »V dubnové náladě,« jindy upadá v popisy, v nichž není žádné myšlénky; pěkné verše, ale nic víc!

Ve čtvrté části, »Tiché blesky« — proč tak nazvána, těžko hádati — upoutají hned »Kulisy,« kdež podána táž myšlénka, jaká v Klosově úvodní básni »Strom«; ale poslední působivější. Jedním z nejlepších čísel sbírky je »Píseň zedníkova,« prostá jak píseň národní. Všimni si ještě »Přibitého ptáka,« »Prosby« a odložíš knihu jistě s uspokojením, že se ti dostalo kus četby zdravé, v níž život pojat realisticky, aniž se zabředlo v malicherné roztrpčenosti nad lidem, k němuž Klášterský má příliš mnoho soucitu, než aby jej stále bičoval.

A. V.

Uražení a ponížení. Roman *F. M. Dostojevského.* Přeložil *V. Mrštík.* (Č. d.)

Fabulu naši lze dobře charakterisovati slovy, jež básník přičinil k vypravování Helenině o strastiplném životě matky její (str. 209.). Je to »hrozná historie opuštěné ženy, která přežila své štěstí: ženy nemocné, utrápené a opuštěné všemi, zavržené od posledního člověka, na kterého mohla spoléhat — od svého otce, kterému sama ublížila, a který sám pozbyl rozumu následkem nesnesitelných útrap a bídy. Historie ženy dohnané k zoufalství, chodící s dcerou, kterou považovala ještě za dítě, chladnými a blátivými ulicemi Petrohradu a prosící o almužnu; ženy, která pak umírala v koutě vlhkého sklepa a které otec nechtěl odpustiti až do posledního okamžiku... podivná historie o tajemných, sotva pochopitelných poměrech šíleného starce k malé vnučce, která mu už rozuměla vzdor útlému mládí, věděla vše, čeho by se byla dověděla teprve po letech klidného a spokojeného života. Byl to smutný příběh, trapný a temný, jeden z těch, které tak často a nepozorovaně, téměř tajně se odehrávají pod zasmušilým petrohradským nebem, v temných skrytých koutech ohromného města, uprostřed šumného víru života, tupého egoismu, odporujících si zájmů, prostopášnosti, tajných přestupků, uprostřed vidi-

telného toho pekla nesmyslného a abnormalního života.« Kdo chce utvořiti si lepší obraz velkoměstského toho života, vezmi a čti. Zvláštní silou líčeně podány výjevy bídy, pokoření a urážek nižších tříd nestoudnými, nemravnými a cynickými boháči. a tvoří přední půvab romanu. Jakými jsou sceny smrti podivného starce s vychrtlým Amorkem (3.—14.), kdy Nataša uteče od rodičův a zoufá skoro, že ji zradil ten, k vůli němuž tak jednala (42.—53.), hrozné tesknoty a nevýslovného bolu Ichmeněvů nad útěkem jediného dítěte, necitelnosti Ichmeněva, jenž v přenáhlenosti na věky klne dceři (69.—92.). Vaňova shledání se s Helenou a vysvobození této z peleše prodajnosti a rukou megery Bubnové (141.—153., 169.—175.), záchvatů horečky a padoucnice, jimiž trápena ubohá Nelly, vypravování Valkovského o podlém a vilném vlastním životě. urážení knížetem potupené Nataše, dojemné vypravování Nellyno o nešťastném životě knížetem odkopnuté matky, poslední dnové ubohého toho stvoření. Temné. pochmurné příběhy a sceny následují jeden po druhém, scen klidného a tichého života, jakým na př. idyllický život Ichmeněvů v Petrohradě před útěkem Natašiným, tu pramálo; pořád temno a trapně děsno. čtenář nenabude potřebného oddechu, by mohl náležitě sledovati nový výjev bezměrného bolu, stále rozechvěn smutnými příběhy. Chybiť Dostojevskému v té příčině u m ě l e c k á u m í r n ě n o s ť, jakož vůbec ve volbě látky a výjevů pozorovati v e l i k o u j e d n o s t r a n n o s ť, jež v i d í j e n t m a v é s t r á n k y ž i v o t a, hledí na svět příliš temnými skly. Jinak však konstrukce děje prozrazuje mistra, jenž i ve feuilletonickém tomto romanu tak dovedně nitky dějové proplétá, na příhodném místě přetíná náhle vypravování děje a poutá pozornosť k jiné nitce, aniž tím škodí stavbě, naopak tím více upoutá čtenáře až do konce. Episodky života taškářského darebáka Maslobojeva, obírajícího se »jistými záležitostmi částečně officielně, částečně z vlastní náklonnosti,« postrachu Bubnové, a nezákonného jeho poměru s Alexandrou Semenovnou poskytují širší obraz bídy života petrohradského. Místy proud volný zdržují široko založené dialogy, jakož vůbec hrdinové Dostojevského více mluví než jednají. (O. p.)

A. F.

Schematismus školních úřadu, škol obecných, středních a učit. ústavu na Moravě.

Dle úředních pramenů. V Brně. 1889.

Ze všech dosud vydaných schematismu školních je tento nejúplnější; učitelstvo zajisté povděčno bude zemské radě školní za jeho vydání. Jenom té bylo lze tak úplný, spolehlivý a l a c i n ý schematismus vydati: ona totiž rozeslala všem správám a ředitelstvím škol archy k vyplnění a sestavení pak celého díla svěřila osvědčenému p. prof. A. Macháčovi, členu zemské rady školní. A tento s největší svědomitostí »dnem i nocí pracoval,« jak některé listy psaly, aby se »za tepla« dostal sch. do rukou učitelstva, a k všeobecné spokojenosti úloze své dostál.

K poznání bohatosti dat uvádíme tu obsah sch.: I. Zařízení sch. a výklad zkrácenin. II. C. k. zemská školní rada. III. Zkušební kommisse pro školy obecné a měšť. IV. Gymnasia. V. Realní školy. VI. Okr. dozorcové šk. VII. Vzdělavatelny učit. VIII. Školy obecné a měšť. IX. Specielní běhy učebné. X. Školy mateřské a opatrovny. XI. Spolky učit. XII. Seznam chovanců na ústavech učit. XIII. Seznam osob. XIV. Změny za tisku. XV. Seznam míst. XVI. Chronol. seznam period. podání v zálež. škol obecných. (Příloha I.) XVII. Statist. přehled školství obecného na Moravě. (Příl. II.) Toť bohatý obsah schematismu. Rozebírať každou část zvlášť, bylo by zbytečným! Uvádíme pouze stručně, aby se ještě lépe naše slova v pravdě ukázala, že při každé škole a ústavu udán je počet žáků, tříd a parallelek, jméno a hodnosť správce i v š e c h ostatních činitelů vyučovacích, spůsobilosť (zkoušky), rok, kdy té které spůsobilosti nabyl, rodiště, po případě vlasť, rok narození, rok vůbec p r v n í h o a rok prvního d e f i n i t i v n í h o ustanovení. Při ústavech středních udáno datum zřízení a dle potřeby bližší data, u professorů den, měsíc i rok ustanovení atd. atd. Při školách obecných kromě již řečeného též označena známkou doba hlavních prázdnin a den prázdnin týdenních, jeli polodenní vyučování, i to jest udáno. Zvláště se nám zamlouvá, že při každé škole je též jméno předsedy místní rady školní, po případě míst. dozorce školního; tím jenom škola získá; když takový předseda uvidí, že jeho jméno přece něco platí, zajisté s větší chutí a zápalem bude pracovati pro školu; taktéž uvedeno jméno soudního okresu, f a r y a p o š t y; to nebývalo! Je tedy sch. tento velice praktickým, ve mnohém velmi zajímavým, poznáváme, jak jsou naši sousedé Němci hrozně utlačováni (majíť pouze 38, kdežto my 14 měšť. škol; oni mají ve dvoutřídní škole židovské ve Slavkově 39!! žáků, my však často v jednotřídní téměř desetkrát tolik, a více takových „útisků“!), pozorujeme, jak sice krokem pozvolným, ale přece po něčem školství naše se zvelebuje atd.

Máme též některé výtky: Předně nelíbí se nám ten utraquismus (rozumí se »mit Bevorzugung des Deutschen«); tak jsou některá jména úplně česká jako německá, ale utraquismus musí býti! Pak nač ta přednosť němčině! Chcemeli najíť nějaké jméno okresu šk., musíme hledať dle abecedního pořádku německého. Sch. je dělán i pro Čecha i pro Němce; kdo však neumí obojího, neporozumí všemu; vysvětlivky podány jsou pouze buď české, buď německé; nerozumí tedy Čech zkratkám při německých školách uvedeným a zase naopak. Dobře by bylo, kdyby i jména německá českých a jména česká německých osad byla v seznam pojata; uvedeme příklad, kdy toho potřebujeme: Čteme ve »Věstníku,« že zemská rada šk. něco povolila obci Koruně, my hledáme, ale o Koruně není zmínky; proč? Protože Koruna je něm. Mariakron, a toho jsme nevěděli! Že dána všudy přednosť němčině, stalo se zajisté na pokyn vyšší, pročež panu sestavovateli ani v nejmenším ve zlé nevykládáme, ale za zlé to pokládáme právě těm, kdo ten vyšší pokyn dali! V sch. je to tak: který okres je z většiny českým, má čeština přednosť a naopak! Proč ne tedy celý sch., když přece v celku vzato, je na Moravě veliká většina škol českých?

Taktéž měla býti do seznamu osad přijata jména osad přiškolených; čtuli na př., že bylo povoleno otevříti již povolenou školu v Březinkách, nenajdu Březinek těch, leč bych prohledal sch. až po okres mor.-třebovský, a našel bych u Biskupic přiškolenou obec Březinky.

Jsou to však věci, které velice málo padají na váhu, a my přece jenom sch. ten pokládáme za dílo zvláštní, velmi potřebné.

Sch. byl prý již hotov v měsíci lednu t. r.; zemská rada školní žádala předplatné naň do konce prosince m. r., a přece dosud není v rukou všech předplatitelů; kdo tím vinen? Zdá se nám, že okresní rady školní; snad tam schematismy leží, a kdo jich nereklamuje, nedostane. My jsme reklamovali a — dostali!

Cena předplatní obnášela 80 kr., nyní krámská 1 zl. 20 kr. výtisku malé osmerky (přáli bychom si formát větší, pak bylo by vše ještě přehlednější!) 420 stran a dvě přílohy, celý v plátně vázaný! Láce neobyčejná!

J. K. Hořanský.

Knihovna prostonárodní.

Proudem doby. Sebrané časové úvahy a feuilletony *Fr. V. Kodyma.* Druhé, změněné a doplněné vydání. V Brně. 1888.

Některé úvahy a feuilletony znali jsme z „Komenského“ a proto rádi sáhli jsme po „sebraných“ (z více časopisů) článcích těchto. Knížka dosti objemná (135 str. menší osmerky) obsahuje „Doušku“ místo předmluvy, pak čtyři oddíly úvah, a sice Vlastenecké a vychovatelské, Literarní, Venkovské obrázky a O nás pro nás. Každý oddíl čítá několik samostatných článků (celkem 18). Články ponejvíce bičují zvrácené poměry společenské; vypisují následky takového pitomého vychovávání v našich rodinách; tepou ty „naše takévlastence,“ ukazují, jak by si měly mnohé rodiny a obce rozumě vésti, osvěcují naše poměry literarní, kárají nespůsoby v našich obcích a konečně ukazují tři obrázky ze života učitelského.

Po přečtení kterékoliv úvahy jest nám zvolati: „Svatá pravda! Kéž by to četl zvláště ten, jehož se týká!“ Co nejlepšího, je takořka hravé vypravování; když trochu čteme, zapomeneme se zrovna a zdá se, že k nám spisovatel sám ústy mluví! A již zase s dychtivostí čteme pojednání druhé; zkrátka: Spis ten nás velice mile pobaví. Zvláště hodí se, by vždy některá stať při každé příležitosti byla čtena, na př. v besedách, ve spolcích a schůzích; někdy neškodilo by tak „při sklínce“ přečísť článek o literatuře; snad by častěji nějaký ten groš místo za pivo, za knihu „putoval.“

Pan spisovatel pronáší některé věty, jež zasluhují býti zlatými písmenami u mnohého „vlastence“ napsány a jichž jinak dobře dá se použiti; na př. „Vlastenectví je láska k té drahé zemi, v níž jsme se zrodili, láska tak mocná, že povinností nám činí obětovati za zemi tuto nejen statky, ale i životy naše; jest to láska k národu, v němž jsme se zrodili, jehož syny a dcerami s hrdostí se býti cítíme a jehož blaho, zmohutnění a dobré jméno nám na srdci leží jako přání nejmilejší, jest to láska k jazyku, jehož libým zvukem učily nás dobré matky naše modliti, je oslavovati, jím úctu svou prokazovati“ atd.;

„Naše je budoucnosť a velikosť země a národa nezáležející na rozsáhlosti a počtu, ale na pevné povaze národu" atd.

S dobrým přesvědčením spisek tento co nejlépe doporučujeme, ujišťujíce, že **každý** najde v něm něco známého buď u sebe, buď ze svého okolí. „Rysy tyto psány jsou ze zkušeností přečetných a po přemýšlení mnohém," praví na jednom místě p. spis. a my mu v tom úplně přisvědčujeme. Ještě uvedeme několik titulů jednotlivých rysův: O vlastenectví, V jisté „české" domácnosti, O lásce, O manželství, Dva zbytky středověké surovosti, Učitel a vlastenectví atd. *J. K. Horňanský.*

Káranec. Obrázky ze strakatiny života. Nakreslil *O. V. Pitra.* V Praze. 1889. Str. 287.

Známý feuilletonista časop. »Čecha,« O. V. Pitra, kaplan maffersdorfský, jak myslíme, vydal první větší původní spis s názvem »Káranec.« Vypravuje p. spis. osudy kárancovy chce dovoditi, »že bezohledné provádění dobrého zákona trestního více lidí moralně maří než vlastní jejich vina.« »Otec dítě nezdárné také tresce, ale z trestu jeho vyzírá láska a nikoli chladný, mrazivý bezcit nebo pochmurná, zamračená zlosť, jako u soudců.« Zákon sám se stará, by útlocit a dobro v trestanci bylo potlačeno, neustanoviv pro ty, kteří poprvé klesli, zvláštního vězení, »kde by se s prohnanými darebáky nesešli. Úředníci radu dávají dobrou, ale stezičky trestancům nepovědí, po které kráčejíce z propasti, již lehkomyslnosť jim vyhrabe, by si pomohli.«

Na těchto myšlénkách klene se vypravování o Frant. Sekáčovi. Fr. Sekáč studoval v Táboře. Byl pilným, zbožným studentem. V osmé třídě k vůli »lásce« urazil pana professora, proto vyloučen z gymnasia. By se uživil, dal se k finanční stráži. V novém svém postavení zahospodařil si nějaký groš. Za drobné peníze vyměnil si od cizince stovku. Navštívil matku, bratru Josefovi dal vyměněnou bankovku, pro kterou Josef o jarmarce byl zatčen, že jest padělána. Josef před soudem vyjádřil se, že ji dostal od bratra. Tak Fr. Sekáč dostal se do vězení, ze kterého však pro nedostatek důkazů byl propuštěn, ale Kainovo znamení, že byl v žaláři, zůstalo mu vyryto na čele. Hledal službu, ale všudy trestance odbyli. Až na Moravě, kde neznám byl, dostal zaměstnání, ale také po čase byl propuštěn právě když měl býti poslancem. Ba i ke sladkému poháru lásky měl přikloniti rty, — ale káranci nebylo toho dopřáno. Rozmrzen na svět, ztrativ víru, stal se zločincem a pro zločin vsazen do káznice. Tím však ještě osudy Sekáčovy nejsou odbyty, spisovatel slibuje, že později jich dokončí. Fr. Sekáč vypravuje svůj zajímavý životopis bez ustání (str. 287.) ve výpravně c. k. okr. soudu, kam i spisovatel v záležitostech svých se dostavil, proto dojímá četba »Kárancova« jako živé slovo.

V »Káranci« jsou pěkné myšlénky, vypravování obratné, ač nikoli bez poklesků mluvnických. Děj živě pokračuje. Povahopis Sekáčův dosti dobře proveden, jakož i jiných osob. Vítáme Pitru jako nadaného belletristu, přejíce mu mnoho zdaru na další literarní pouti. *J. V.*

Obrázková knihovna pro mládež. Řídí *St. Řehák-Kamenický.* Ročník VI. Sešit 10.—12. Nové Město nad Metují. 1888.

Sešit 10. „Zlaté jiskry." Verše mládeži napsal *J. Zaříčanský.* Illustroval Felix Jenewein.

Josef Zaříčanský požívá jako spisovatel pro mládež dobrého jména. Přítomná sbírka básní jest také toho dokladem. — Prací zde uveřejněných jest 18; z těch jsme mnohé již dříve četli. Verše Zaříčanského dobře se čtou; forma všech básní jest mládeži přístupna. V »Zlatých jiskrách« nacházíme práce: »Náš kohoutek.« »Vlastenka,« vybízející k milování vlasti, »Zoubek,« »Myslivеček,« »Slunéčko,« »Květiny — dívčiny,« »Družička o božím Těle,« v kteréžto básni jeví se zbožnosť, »Husičky,« »Pod hvězdami,« jejiž jedna sloha zní:

Pojď, budeme si pohádky
o hvězdičkách těch skládat
a o té moci vznešené,
o boží lásce bádat!

Dále čteme báseň »Hoj v zbraň!« vybízející k milování a hájení vlasti milé. — »Počítání do pěti,« »Mlýn,« »Včelička,« vybízí k pracovitosti. »Tulipán,« »Potok,« »Na jahody!« a básně sbírku ukončující »Píseň české mládeže.« Básněmi těmi vybízí se mládež k milování vlasti. Básník volil vhodné předměty, oděl je v příhodné roucho, správnosti jazykové

šetřil — sbírku tuto můžeme mládeži dobře odporučiti. Obrázky připojené jsou pěkné.

Ku konci knížky seznamuje se čtenář s životopisem básníka, jehož podobizna v předu knížky se nachází. —

Sešit 11. „Z přírody." Obrázky pro naši mládež. VIII. Napsal *St. Řehák.* Illustroval Jan Dobeš.

Vhodné líčení budí spíše zájem ku přírodě než suchoparné popisování předmětů přírodních. O práci St. Řebáka uznáváme, že ji mládež ráda bude čísti a že ze čtení toho bude míti užitek. Spisovatel vypráví o jalovci, popisuje zábavu s raky, předvádí nám brslen, za tuhých mrazů uvádí nás do lesa, kde poznáváme pýchavku, na které si veverka v době té pochutnává. Dále poznáváme diviznu, ze života vlašťovek dovídáme se o pěkném skutku mírumilovnosti. Následuje pojednání o klokoči, vypsání rozmarné výpravy na jeleny, popsání tulipánu, »jak jsme rákali.« Dále jsou články »Tis,« »O korunce maceščině,« »Jahoda,« »Proč se třese osika.« Obsahem jest sešit tento bohat. Vypravování jest velmi pěkné, poutavé. Spisovatel nepopisuje suchoparně, spíše přihlédá k užitečnosti toho kterého jedince, uvádí nám v paměť bájeslovné výňatky sem se vztahující a podobné.

Směle tvrdíme, že mládež knížku tuto ráda bude čísti. — Kromě menších chyb jest řeč správna.

Vyobrazení jsou pěkná. Vysvětlují dobře text. Měla by však vždy u textu se nalézati. Typy stromů v brslenu a jeřábu na př. dobře podány nejsou, větvičky s květem jsou zdařilé. Lépe by však vše se vyjímalo, lépe k poznání těch jedinců přispělo, kdyby obrázky byly barevné. To ovšem zůstane jen zbožným přáním, neboť takové obrázky jsou drahé.

Sešit 12. „Pohádky a pověsti z moravského Valašska." Řada II. Napsal *M. Václavek.* Illustr. K. L. Thuma.

Napočítali jsme 20 pohádek, v nichž spisovatel uvádí mnohá rčení valašská. — Pohádky jsou většinou známé. Jednají o bídě chudých, kteří i děti do lesa zavádějí, nemajíce jim co dáti jísti, o zakopaných pokladech a p.

V obsahu neshledali jsme nic závadného. Vypravování jest dětem srozumitelné. Řeč správná. Některá rčení měla býti vysvětlena, u některých se tak stalo. Obrázky (3) jsou slušně provedeny.

Z uvedeného vidno, že 10.—12. sešit »Obrázkové knihovny pro mládež« mohou se mládeži odporučiti, neobsahujíce nic závadného. Vypravování jest ve všech mládeži přiměřené.

Úprava »Obrázkové knihovny pro mládež« jest slušná. Papír jest pevný, tisk dobře čitelný. —

Cena sešitu 16 kr. jest mírná.

»Obrázkovou knihovnu« pro hodnotu prací v ní uveřejněných odporučujeme naší mládeži vřele. *J. Č—ný.*

Zábavy večerní. Redaktor *Vojt. Pakosta.* V Praze. 1888.

R. IX. č. 5. „Komediant." Povídka od *Vojtěcha Pakosty.*

Konrád Duškův, boje se trestu za nerozvážlivý čin, utekl z domova a dal se ke komediantům. Stal se z něho vyhlášený akrobat. Často vzpomínal na domov, kde zanechal otce, macechu, před kterou vlastně utekl, a Evičku Tomanovu, s kterou se od mládí náviděli. Také Evička touží po Konrádovi. Uběhla léta. Z Evičky stala se panna, z Konráda dospělý jinoch. Od útěku Konrádova oba mladí lidé se neviděli, jen jednou dověděla se Evička bližších zpráv o Konrádovi od potulného krajánka Kmínka. S Konrádem setkala se po letech, když ji provdával otčím za hloupého Josku. Umluvili se, že spolu uprchnou do světa. Plán jejich zmařil otčím Říha tím, že nechal Konráda jako desertéra zatknouti. Evička musela si Josku Melichárkova vzíti. Po čase nachází provdaná Evička Konráda při produkci v blízkém městě. Konrád poznává Evičku a padá s provazu. Těžce raněného dává Evička k sobě dovézti, ošetřuje ho až do jeho úplného uzdravení. Uzdravený Konrád při požáru zachraňuje Evičku, pak muže jejího Josku a konečně starého spěkulanta Říhu. Posledním dvěma přichází však pomoc pozdě, oba umírají. Joska odkazuje před smrtí svou Evičku i statek svůj Konrádovi. K hlavnímu tomuto ději poutá se děj vedlejší, který hlavní dosti citelně přerušuje. Tento vedlejší děj předvádí nám spekulanta Říhu ve všem jeho konání. Neblahá náruživosť — zavádění nových a nových podniků — zhubí konečně Říhu. Myslíme, že právě tento vedlejší děj tvoří jádro spisu, obsažena v něm vhodné poučení pro lid, aby nezaváděl se vymýšlením rozličných novot, podniků, by pracoval v okruhu sobě vytčeném.

Kresba jednotlivých osob se spisovateli celkem dobře zdařila. Nerozvážný, čilý chlapec Konrád kreslen až do posledka důsledně. Méně zdařilou jest Evička. Zde spis. velice upřílišuje. V čem si zůstává Evička důslednou, to jest její láska ku Konrádovi a její v sebe zahloubanosť. Niterný život Evičky vyvinuje se důsledně. Jen některé výroky, spisovatelem v ústa jí kladené, nehodí se pro ni. O malém, asi 10letém děvčeti mluví se na př. na str. 81.: „Ku podivu obratně

a obezřele uměla to zaříditi, aby on sám dříve nadhodil tento předmět a její napomínání vypadalo tak, jakoby nutně vyplývalo z rozmluvy samé.“ Později asi 15letá Evička rozmlouvá své matce druhé vdavky. Matka jí odpovídá: „To víš, že dám také na tebe, jak o tom soudíš, ačkoliv rozum tvůj v těch věcech je ještě příliš nevyspělý...“ Dobře to asi matka mínila s nevyspělostí rozumu Eviččina, ale v tom jeví se odpor, že chce matka tento nevyspělý rozum poslechnouti. Přece ho však neposlechla. Na hlubokomyslnou, rozšafnou Evičku jest počínání její, jevící se při loučení s domovem, příliš lehkomyslné (str. 103. a 104.). Také není pravda, že by Evička byla poprvé z domova odjížděla, vždyť byla před tím v klášteře. (Odporují si tedy str. 79. a 102.) Evička byla ostýchavou; ve vypravování na str. 107. ukazuje se zase na 15 let trochu smělou, kurážnou a povídavou. Poslední nebylo nikdy její vlastností. Spekulant Říha kreslen rázovitě. Postava jeho jest propracovanou, pravdivou. Také matka Eviččina jest vhodně pojata. Ostatní jednající osoby dobře v rám vypravování spadají. Povahy jejich jsou přirozeně podány, neodchylují se od skutečnosti. Jsou to komediant Vrána, u něhož Konrád útulek nalezne, dohazovač Klimeš, přihlouplý Joska a otec jeho Melichárek, otec Konrádův i téhož macecha. Také krajánek Kmínek jest figurou dosti podařenou.

Vypravování jest zdařilé. Čtoucí poután jest až do konce. Jen některé menší nesrovnalosti se zde vyskytují. Tak odchyluje se poněkud vypravování na str. 51. od vypravování na str. 24. a 25., kde mluví se, že Konrád byl v městečku, kdežto zde (str. 51.) o tom ani zmínky není — praví se, že dorazil ku komediantům, když v lese odpočívali. Zimní zaměstnání komediantů mohlo býti určitěji udáno. Vrána mohl býti také principálem loutkového divadla. O Konrádovi vůbec nevíme, co zvláště v zimě dělal. Na nepravdu „Odjížděla poprvé z domova,“ která o Evičce se pravila, jsme již dříve upozornili. Pravdě nepodobná a také nevhodná a nepěkná jest anekdota Kmínkova o strašidlech (str. 131. a 132.). Jest také stará.

Spůsob vypravování Pakostova upomíná, zvláště na některých místech, na vypravování K. Světlé. Správnosti jazykové dbáno pečlivě. Jen některá místa mohla lépe podána býti.

Povídku „Komediant“ můžeme pro její tendenci i pro poutavé a zajímavé vypravování lidu našemu dobře odporučiti. Jest to jedna z lepších povídek poslední doby. Přejeme jí rozšíření nejhojnějšího. *J. Novodvorský.*

Urbánkova Ústřední knihovna pro českou mládež. Red. *Fr. Hrnčíř.* V Praze. 1888.

V č. 11.—12. jsou povídky pro českou mládež „Čtěte rodný jazyk svůj.“ Napsala *Karolina Světlá.* Část I. S podobiznou spisovatelčinou.

Povídkám předeslán jest krátký životopis spisovatelčin s upozorněním na její vynikající díla. Povídek jest pět. V „Zimní neděli“ obsaženo jest vypravování otcovo o teplých krajinách a jich plodinách. Spisovatelka promlouvá ku konci o svém otci: „Učil nás znáti (!) zároveň svět, rozmanité úkoly a povinnosti lidské, pobádal nás k lásce a vděčnosti k těm, již slouží svým bližním skutky odhodlanými, všem prospěšnými a vybízel nás, abychom o tom nejraději přemýšleli, jakým spůsobem bychom se mohli i my dle možnosti a sil svých jednou státi lidem užitečnými.“

„Touha po vzdělání.“ Sestry Běla a Dobromila byly různých povah. Dobromila ráda se vzdělávala, Běla mařila čas mnohými darebnými věcmi. Otec obou, p. Borek, přišel o jmění. Dobromila, jsouc dobře vzdělanou, přijmula místo vychovatelky a tím rodinu od bídy zachránila. Běla vidouc, že titěrnostmi svými nijak prospěti nemůže, předsevzala si napraviti se a opravdu se vzdělati, aby takto otci i jiným užitečnou býti mohla.

„Šťastný obrat.“ Marie nechtěla žádných domácích prací konati, domnívajíc se, že jest jí to nedůstojno. Dobře jí to vymluvil Jiřík, sám jsa jí dobrým v té věci příkladem. Povídka tato jest obhájcem užitečného vzdělání. Vrcholí obhájení to ve slovech Marie: „Budou děti, vzdělávajíce se více, než bylo rodičům jejich popřáno, přec jen šťastnější než oni; neboť nebudou se žádné užitečné práce štítiti, nechť jest jakákoliv, a naučí se každou rychleji a dokonaleji vykonávati. Ukáže se, jak Jiřík tvrdí, všude co nevidět postup utěšený nejen na usedlostech, nýbrž i v rodinách; neboť vzděláním naučíme se především poznávati povinnosti svoje.“

„Družky“ mají podobnou myšlénku. Správcovic Zdence bylo divno, že v pražském dívčím ústavě vychovaná doktorovic Dobravka mohla míti zalíbení v domácích prácech. Z toho ji dobře vyvedla Dobravka slovy: „Učila jsem se, že člověk, jemuž se dostalo vzdělání, jest povinen vzdělání to v okolí svém všemožně šířiti, pročež si tak horlivě všímám svých malých bratrův a sester, a s radostí bych pomáhala všem, komu bych mohla prospěti. Naučila jsem se, že máme všude dle potřeby státi se užitečnými, pročež pomáhám své dobré matince po celý den v kuchyni a v domácnosti. Naučila jsem se, že co můžeme sami o své ujmě snadno vykonati, nikdy nemáme ukládati jinému...“ Dále hovořila: „Učila jsem se dále, že po vykonané denní nutné povinnosti nemáme nikdy pozapomenouti ve svých vědomostech pokračovati; proto každý den po večeři si prohlížím po řadě některé své knihy učebné...“ A když se jí Zdenka ptá, čím se hodlá baviti, odpovídá: „Můj ty Bože, jaká to otázka! Což není každá procházka zde v naší spanilé krajině zábavou nejkrásnější?“ A podobně vedla si dále.

„Cizota.“ Dětem Odolánovi a Vandě stonala těžce maminka. Nechtěly ničeho slyšeti o jiné mamince. Velice byly potěšeny, když se matka uzdravila. Vlastní matce přirovnává se česká škola. Praví spisovatelka: „Nuže, česká škola jest českého dítěte vlastní matkou, ona mu nejlépe rozumí a dítě české rozumí také jí. Ona chce dítě české vychovati, aby se z něho stal řádný a dobrý člověk... Proč by mělo české dítě od této české matky své utíkati, proč by ji mělo vydávati za sprostou, proč by mělo od ní odbíhati do školy cizí?...“ Dále pak vylíčuje spisovatelka blahodárné působení školy, kde dítě v mateřském jazyku jest vyučováno, nesnižuje však nikterak školy jinojazyčné.

Nemůžeme více si přáti, než aby tyto ryzím vlastenectvím prodchnuté povídky mládeží co nejvíce čítány byly. Jsouť obsahem i formou odporučení hodné. Jen některé nesprávnosti jazykové

vloudily se do pěkného spisu tohoto. Celkem však bedlivé čistoty jazyka dbáno.

Č. 13. „Veselé čtení“ Zábavné články pro mládež. Sepsal *Jan Tykač.*

V čísle tomto nacházíme následující práce: „Ze života železných koní,“ „Rozumy na zuby,“ „Ze života malých dítek,“ „Žerty a hádanky z lidu“ a „Poprvé v Praze.“ První práci jsme již dříve, tušíme, že v „Budečské zahradě“ četli. Obsahuje pět oddílů: „Protivný vítr,“ „Housenky,“ „Sněhová závěj,“ „Utržené vozy“ a „Dodatek.“ Vypravujíť lokomotivy v remisu českotřebovském své příhody na různých cestách.

„Rozumy na zuby.“ Dějiště nachází se ve mlýně, u něhož pa· hole mlynářské vypátralo vydru. Mlynář vydru zastřelí a mlynářka vystrojí vydří hostinu.

„Ze života malých dítek“ jest sedm anekdot ze života dětského. Všechny jsou vhodné.

„Žerty a hádanky z lidu.“ Jest to devět drobotin, které mladistvého čtenáře mile pobaví.

„Poprvé v Praze.“ Spisovatel líčí první svou pouť do Prahy. Stalo se tak r. 1854., kdy v Praze meškal nynější císař a král František Josef I se vznešenou chotí svou.

„Veselé čtení“ nejen pobaví, ale i poučí čtenáře. Odporučujeme. Chyb jest málo. (O. p.)

J. Antonínor.

Časopisy.

O moderní literatuře bulharské. (O.) Literatura, jak ani jinak mysliti se nedá, byla taktéž bojem tím uchvácena. Nejeden spisovatel, jenž věnoval síly a služby své národní snaze, padl za oběť tomu boji. Tak neofyta *Rozveli,* velmi plodný spis., zemřel r. 1849. po šestiletém věznění ve vlhké věži kteréhosi kláštera na hoře Athosu; bratří *Miladinové,* horliví rozšiřovatelé národn. hnutí v Macedonii a původcové objemné sbírky národních písní, nejlepší jakou máme, otráveni byli oba jednoho dne v Cařihradě r. 1862. Za té, co úpěli ve vězení, zakročilo několik vyslanců, kteří se o jejich osud zajímali, u Porty, by byli na svobodu propuštěni. Vláda nátlaku jejich povolila a vydala rozkaz, aby byli propuštěni z vězení, ale nastojte! četní přátelé, kteří se dostavili, by je uvítali s vítězoslávou, spatřili ze žalářů vynášeti toliko jejich mrtvoly.

Veliká část spisovatelů z doby té rekrutuje se z mnichů, kteří opustili své kláštery, by se posvětili cele národu. Tu máte neofytu *Rilského,* autora první mluvnice bulharské, vydané r. 1835., jenž se stal reformatorem školstva bulh. Kromě četných jiných spisů pozůstavil po sobě velký slovník řecko-bulh. a bulh.-řecký a náramně bohatou korrespondenci, jež v sobě zavírá bohatý material, bez něhož nelze podati věrnou historii bulh. literatury a vzkříšení národního v první polovici tohoto století. Literatura z doby té jest povšechně rázu didaktického nebo náboženského a mravního nepodávajíc nic původního. Zásluhou její jest, že docíleno bylo jakéhos takéhos ustálení spisovného jazyka. Místo různých podřečí, v nichž sepsány byly dřívější práce, jež nad to oplývaly mnohými archaismy, zaveden dialekt thracký, jenž byl konečně také přijat za jazyk spisovný.

Nová doba, plodnější doba zahájena *Rakovským,* jenž se nar. r. 1818. Byl to muž neobyčejně nadaný, všestranně vzdělaný, rázný, ba až neustupný, a nad to ducha nepokojného. Při těch vlastnostech velmi brzo upoutal na sebe pozornosť vlády, ovšem jemu nehrubě milou, neboť octnul se za svou činnosť v žaláři. Propuštěn byv na svobodu opustil rodnou zemi a od té jest život jeho nepřetržitým řetězem dobrodružstev, arci práci a národní věci věnovaných. Planul vroucí láskou k domovině své i byl by rád lidu svému zjednal najednou vše, čeho se mu nedostávalo; — svobodu nábož., neodvislosť politickou, literaturu i slávu světovou. A snům těm odpovídá také jeho činnosť: zakládá časopisy politické, z nichž „Dunavskyj lebed“ (Dunajská labuť) psán byl zpola francouzsky, zpola bulharsky; založil také měsíčník „Bulgarska starina“ (Bulharské starožitnosti), spisoval knihy dějepisné a filologické, vydával brošury proti kleru řeckému a nadvládě turecké, sbíral národní podání a písně a složil báseň „Gorskyj Putnik“ (Horský poutník). V básni té líčí dobrodružství svého vlastního života a života hajduků, toho živého protestu proti cizáckému panství, jimž se v čelo postaviv a do macedonských hor odebrav hleděl je sorganisovati podle potřeb časových. Žel, že v dílech jeho patrným jest spěch, kterým byly psány. Ale nesmíme jich přísně posuzovati, vždyť účelem jejich jediným bylo vychovati nové pokolení a připraviti je na boj za neodvislosť. Rakovski jest zakladatelem strany revolucionářské, jež si za sídlo své činnosti zvolila Bukurešť, kdežto strana, která si obrala za úkol zničiti na dobro vliv kněžstva a jež usilovala o intellektualní pokrok domoviny, rozbila stan svůj v Cařihradě. A obě ty strany zápolily vespolek zvláště na poli literním. Kde který odbor literatury byl pěstován a vzděláván tu s větším, tam zase s menším s úspěchem. *Momčikov, Gerov, Grujev* pěstují mluvnici a filologii; *Krestevič* a *Drinov* uveřejňují cenné spisy o původě a historii Bulharů;

Bončev a *Popovič* zahajují literarní a uměleckou kritiku; *Vojnicov* a *Drumov* zakládají národní divadlo. V té době kvete zvláště poesie a krásné písemnictvo. Nejznamenitějšími představiteli jejími jsou *Slavějkov*, jenž jest stoupencem strany carhradské, a *Karavelov* a *Botev* ze strany revolucionářské.

Slavejkov, * r. 1825. v Trevnu, vesnici nedaleko Trnavy, započal svou literarní dráhu uveřejněním několika kousavých satir na řecký klerus, jimiž se v brzku stal popularním. Od té sláva jeho den ode dne rostla. Usadiv se v Cařihradě r. 1854., věnoval se žurnalistice a vydal ve svých listech své básně a bajky. Jsa výtečným znalcem jazyka bulharského ukázal plody svými na její až do té doby neznámou libozvučnost

Liben Karavelov, * r. 1830. v Koprivšcici, jest nejplodnějším spisovatelem strany revol. a měl také největší vplyv na vývoj současné literatury bulh. Svými novellami, vzatými ze života lidu, svými kritikami vtiskl jí ráz realistický, kterým se posud literatura naše vyznamenává.

Kristo Botev jest prvním básníkem strany revol. Ve své básni „Modlitba“ prosí Boha by mu dopřál, až otrokáři potlačeni budou, státi v řadách vítězův anebo s nimi padnouti. Zpečetil prosbu svou krví ve vzpouře r. 1876.

Práce obou vyšly v časopisech, jimi dirigovaných.

Mimo jiné stůjtež tu ještě z doby té spisovatelé básníci: *Pavličev*, jenž pěkně a hladce, ač volně, přeložil Homerovu „Iliadu,“ a *Kozlov*.

S neodvislostí politickou, r. 1878. nabytou, počíná nové období písemnictví bulharského. Již na sklonku předchozího období vynikl a se proslavil *Ivan Vázov*, největší básník bulharský. Vázov povznesl básnictví bulh. na stupeň slávy a dokonalosti nebývalé. Proto věnovati mu hodláme a současné literatuře bulh. zvláštní studii.

K tomu dokládáme my, že se upřímně těšíme na další studii C. Vassiljeva o literatuře bulh. a že neopomeneme příležitostně seznámiti p. t. čtenáře „Hl. lit.“ s další prací jeho.

—*osv*—

Stimmen aus Maria-Laach. (Č. d.) **Hrabě Lev Nik Tolstoj** (* 1828.[1]), první ruský realista, jehož spisy západní Evropě odporučil Turgeněv, je muž prostosrdečný, upřímný, jenž vzdálen jsa hluku velkoměstského na venkovském statku tráví v tichém, prostém životě rodinném, oddávaje se vedle spisovatelství správě statků, povznešení školství a ruční práci. Žije uprostřed sedláků (mužiků ruských, kreslí život vyšších i nižších vrstev bezprostředně dle přírody; zná osvětu západoevropskou, váží si jí, ale bytostí svou stojí zcela na půdě rodné. Vlastní mládí popsal půvabně ve psychologické autobiografii „Dětství, Pacholetství a Junošství,“ jež nad Götheovo dílo „Wahrheit und Dichtung“ daleko vyniká živostí, svěžestí a pravdivostí. Výtečně kresleny jednotlivé postavy s psychologickou věrností: aristokratický otec, muž vysoké postavy, chladný, plný tichého sebevědomí a přece ne bez sentimentalnosti; jemnocitná i něžná matka s očima dobroty a lásky, s líbezným úsměvem; sestřička Ljubočka u klavíru vedle přísné gouvernantky; divoký mladší bratr Voloda, domácí učitel, komorník a hodná i věrná služka Natalja Savišna. Život domácí, procházky, honba, přesídlení se do Moskvy, první bál i první láska vylíčeny s psychologickou hloubkou, nevyrovnatelným kouzlem poetické pravdy. Nejdojemnější je líceň předčasné smrti matčiny, první zprávy o nemoci, zdlouhavá zpáteční cesta na venkov, loučení, smrt a pohřeb. Láska zbožné a šlechetné matky ostříhala dětství básníkova a zůstavila v něm svatokrásné dojmy, jež provázejí jej životem jako požehnání matčino. — Po tichém mládí přišla doba bouřlivější, v níž jako důstojník na Kavkazu napsal novellu „Kozáci,“ v níž ukázal na nepravdivé popisy obyvatel romantického tohoto kraje. Mladý romantik Olenin ubírá se na Kavkaz, pln jsa romantických snů o čarovné té zemi a jejích kráskách Příroda ovšem nad všeliké pomyšlení velkolepá, romantická, ale obyvatelé tamější v ničem nepodobají se vybásněným postavám Puškina i Lermontova. Smutnou úlohu hraje mezi nimi snivý náš hrdina, jenž hledá dobrodružství v lásce, ale krásná i praktická Marjanka, vidouc, že z také lásky nic kloudného vzniknouti nemůže, rozhodně odmítne nabízenou jí přízeň; sklamán — ne sice velebnou přírodou s propastmi a prohlubněmi i nebetyčnými vrchy — avšak v představách o obyvatelích, opouští uzdraven ze snivosti milý kraj. Duchaplně kresleni v kulturním tomto obrazu obyvatelé kavkazští, jak jen pravý básník líčiti může; celek ovanut

[1]) Upozorňujeme na toto jakož i předešlá ocenění básníků ruských z péra střízlivého kritika co nejdůtklivěji, poněvadž v nynějším nadšení pro písemnictvo ruské nezřídka neužívá se pravého měřítka.

romantismem. čímž odstraněna suchoparnosť realistických popisů.

Předností této jakož i jiných novell jest, že T. vedle umělecké potřeby umí podati jasný, duchaplný obraz, ale dovede též rozšířiti jej živým dialogem a napínavým dějem. Vynikajíť práce té doby zvláště skvělou formou. Jinou předností prací jeho jest, že realismus Gogolův udržuje v mezích, nehledaje podstaty jeho v tom, aby stále a stále obviňoval všecko stávající v Rusku, ale hledě si osobiti poetickou uměleckosť skladeb Puškina. Ač slabé stránky předešlé doby, světobolné nářky a špatné vychovávání haněl, přece má pro starší časy i příznivý a láskyplný úsudek; hledě si přirozenosti a neumělkovanosti ve přírodě i v životě lidském, podává jeho stinné i světlé stránky bez nadsazování, drže se předního pravidla o umělecké umírněnosti. Neméně šťastně zasáhl do doby novější, z níž čerpal látku ku třem povídkám: „Sevastopol v prosinci, 1854. ve květnu a srpnu 1855.," v nichž podal co do pravdivosti kus moderních dějin války, krásou vypravování cennou práci belletristickou; nelíčíť nebezpečenství, boj i porážku s úzkostlivou úplností diváka, jenž osud pluku považuje za svůj, ale podává stručný a pestrý obraz války.

(P. d.)

Různé zprávy.

Z Prahy. Že Pražané jsou proslulí svou hudbymilovností, dávno už je známo. V zimě akademický koncert má vrch, v letě na lehčí hudební produkce obliba se přenáší, tyto pak ovšem na ostrovech a v zahradách se dějí, kam vábí stinný chlad i zdravší vzduch Pražany a předměšťany, zmalátnělé úpalem slunečním neméně než klopotným ruchem dne, zvláště když jako letos „sličný máj v luh i háj život leje." Hlaholu hudby neunikne nikde, kam člověk nohu šine a kde příroda neb umění jen kousek zeleně vykouzlily, všude nás vítá. Hudba jest Pražanu živlem životním — to cestopisci s chválou vytýkali už před 50 i více lety. Škoda jen, že za to umlká zpěv a pak že v jistých požadavcích Pražané jsou tak tuze shovívaví. Především co do češskosti programů koncertních. Vyskytuje se sice už jen výjimkou, aby v nich nebylo aspoň potpourri z národních písní aneb vůbec českého zvuku, avšak nejčastěji přece jen zas se přestává na dvou, třech číslech českých. Můžeme často již z programu koncertního čísti starostlivé uvažování: Což kdyby mezi přítomnými byli také Nečechové? Těch nelze pohoršovati samými skladbami národními! Proto aby vlk se nasytil a koza zůstala celá, hraje se co nejvíce pochodův a tanečních kousků. Ty úzkostlivé ohledy zvláště na levo vyzíraly také při obrovském koncertu, nedávno uspořádaném v královské oboře ve prospěch Červeného kříže, při němž účinkovalo všech pět vojenských kapel zdejší posádky s třemi sty muži a spolupůsobilo 300 děl a ještě více pušek u přítomnosti skoro 70.000 posluchačů. Každá kapela hrála po jedné toliko skladbě české, kapela pluku svob. pána Cetty vůbec žádné skladby domácí nepojala ve svůj program; když pak všechny se spojily k produkci konečné, opět jen jedno číslo české uštědřeno těm tisícům českého obyvatelstva, a to číslo mělo za původce dirigenta spojených sborů hudebních, kapelníka Šebora (arie z jeho opery „Templáři na Moravě").

Jak jinak rozumíme spravedlivosti a rovnoprávnosti my Čechové! Nové toho doklady podává stále na př. naše Národní divadlo, tak že by nesprávné představy nabyl o umění českém. kdo by soudil dle repertoiru divadelního. Spokojena z něho může býti leda cizina, jejíž i nejmladší adepti dramatického Parnassu nejsou dosti nepatrnými, aby naši umělci nemusili čas a síly, správa pak peníze věnovati „vystavení" jich plodů, kdežto česká Musa v zákoutí truchlí. Nejnověji Štěstěna se usmála na národního odpůrce našeho, Dra. Kienzla, jehož slaboduchá opera „Urvaçi" v pečlivé výpravě se octla na jevišti českém. Dlužno uznati, že skladatel neočekávané pocty této nepřijal nevděčně. Pochválil orchestr, pěvce i ředitelstvo skoro nadšeně a v listě zvláštním vyslovil ještě jednou, kterak jej těší, že se ujalo dítka jeho divadlo české a utěšuje sebe i nás pěknými slovy, jak umění vůbec a tedy též hudba jsou společným majetkem všeho světa, tak jako prý slunce, měsíc a hvězdy Toť svatá a veliká pravda. I bylo by tedy p Dra. Kienzla vzíti za slovo: Nechť se přičiní, aby ve Štýrském Hradci uvedena byla zas některá opera česká na jevišti, ale s výslovným uvedením jména českého skladatele a nikoli jako se děje se

Šamberkovým „Jedenáctým přikázaním," u něhož se uvádí v Německu toliko jméno překladatelovo. Ale známe už ze zkušenosti, jak naši „vezdy nám súsedé" rozumějí světovosti umění; ukázali to ve Vídni při provozování Dvořákova „Šelmy sedláka," jakož i při provozování jeho oratoria „Stabat Mater" a ukazují to denně tím, že se uzavírají na sedmerý zámek proti všemu slovanskému a zvláště českému umění, jako proti nějakému moru a epidemii. Zdali proto Národní divadlo jedná správně, když vyváží české peníze za slabé práce do ciziny a domácí práce výborné nechává ležeti nevšímány v archivě, zdali tím se neodcizuje velikému úkolu a nepopěrným povinnostem, jež má k domácím talentům a domácímu umění, pro něž národ tak obětovně zbudoval nynější chrám, ta otázka svorně se ozvala z úst veškeré kritiky pražské po provedení Kienzlovy opery.

Milejší zpráva pronikla nedávno z kanceláře divadelní na veřejnosť a uvítána s radostným uznáním, že totiž správa divadla se dohodla se zástupcem literarní pozůstalosti nešťastného Em. Bozděcha o zakoupení dvou nových prací Bozděchových („Jenerála bez armády" a „Náramku") jakož i že získala „Barona Goertze" pro pět představení, z nichž první ustanoveno na den 25. června. Tato splátka dluhu vděčnosti přichází sice dosti pozdě, ale přichází přec; buďiž tedy vítána!

Mezi denními zprávami pražských listův ocitla se také před krátkem závažná pro české umění noticka, že vláda hodlá opravovati památný chrám Panny Marie v Sedlci u Kutné Hory a že za tím účelem vyslala komisi znalců, doplněnou zemským výborem českým, aby vyšetřila na místě rozměry a náklad potřebných oprav. Klášter tento jest nejstarší pětilodní gothický chrám a zároveň největší kostel vůbec v Čechách a byl za císaře Josefa zrušen. Statky k němu náležející rozprodány a z budov klášterních udělána ohromná továrna na tabák. Kostel sám sešel a zpustl tak, že střecha při každém vichoru hrozí sesouti se, okny rozbitými do chrámu prší a fresky moravského malíře Judy Tadyáše Supera, které zaujímaly přes 1100 čtverečních metrův a byly tudíž největší malbou svého druhu v Rakousku, beze stopy zmizely. Konečně tedy slitováno se i nad touto převzácnou památkou umění stavitelského, k níž tolik dějů historických se vztahuje již od XII. století, které i Žižka ušetřiti výslovně rozkázal a na jejíž opravu císař František I. sám několikráte přispěl z vlastní pokladny. Kéž jenom komise neznamená — jako tak častokrát — hrob dobré myšlénky!

Ale bohda že ani český sněm, jehož popudem v posledním desítiletí počato opravovati Karlův Týn, chrám sv. Barbory v Kutné Hoře, jenž zvýšil značně příspěvek zemský na stavbu chrámu svatovítského utěšeně pokračující a podnikl sám monumentalní stavbu nového Musea, nedá už vyzněti na hlucho otázce opravy chrámu sedleckého, pojednou od vlády vzpomenuté. Takto by se současně pak opravovaly chrám sedlecký, chrám sv. Barbory, kostelík sv. Jiří na hradě pražském a týnský chrám; nově se staví vedle dómu svatovítského krásný gothický kostel sv. Ludmily na Král. Vinohradech a chystá stavba kostela na Žižkově a v Holešovicích. Jen jeden svědek staré slávy, zbožnosti a umění milovnosti našich předků zůstává v zákoutí svém zanedbán a zkáze vydán: klášter sv. Anežky na Františku. Byly sice konány komise ohledací a ty vyslovily se rozhodně ve prospěch obnovy jeho aspoň částečné, byly dokonce i sbírky zahájeny mezi kněžími před jubileem papežským na restauraci toho čtyřkostelového kláštera — avšak „letí oblaka přes lesy pusté, a luzní snové přes hlavy lidské, ach, sledu za sebou nenechávají!" Ale snad i tato Popelka jednou vstane v novém lesku, až jen přijde ten princ z pohádky, který si ji oblíbí aneb aspoň se nad ní slituje.

Největší štěstí mělo Museum. To dnes už se skví na venek skoro v plné kráse své a nutí každého, kdo jde kol, ať cizince či domácího k nelíčenému obdivu své velebné krásy, již zvyšuje šťastná poloha nad Václavským náměstím. Rozhled se střechy a s kupole nad ní se vypínající jest úchvatný. Uvnitř ovšem ještě zbývá mnoho práce, tak že letos sotva již bude možno provésti přestěhování sbírek. Sály jim určené, vesměs prostorné, kde jsou už vymalovány, činí lahodný dojem. V sloupové chodbě stojí asi dvacet tisícozlatových sloupů ze švédského mramoru. Nádherný bude Slavín nejvíce vynikajících mužův a žen českých. Na schodišti bude státi socha sv. Václava, jejíž model letos na vídeňské výstavě umělecké získal si zaslouženou chválu. Náklad na ni určen na 60—80 tisíc zlatých. Před Museem zřízen bude vodotrysk. Knihovna se umístí v přízemí; na železnou konstrukci její rozepsán právě konkurs. Mezi okny se

zasazují desky se jmény slavných mužů českých. Proti pořadu jejich však již nyní se ozývají hlasové. V popředí skvějí se jména starých kronikářů českých [Cosmas, Vincentius, Petr Žitavský (!)], pak Rožmberkovo, Štítného, Bohuslava z Lobkovic, a též J. Černého; na zadní straně teprv čteme Dobrovského, Jungmanna, Kašpara a Fr. hr. ze Šternberka, na boku Palackého. Tito zakladatelé Musea však zasluhovali zajisté míst nejpřednějších a není důvodu dosti mocného, aby se jím mohlo obhájiti zastrčení těch, bez nichž by Musea českého nebylo bývalo, kteří dali k němu podnět, kteří je uvedli ve skutek a věnovali mu drahocenné sbírky své. Doppler, Zippe a p. pak mohli vůbec odpadnouti.

Literarní ruch obstarává nyní skoro výhradně omladina básnická Celá řada nových jmen objevila se na tržišti písemnickém: Otakar Auředníček, Eva z Hluboké, Klose, Klášterský, rytíř z Čenkova, Jaroslav Kvapil, Josef Šimon, Vilma Sokolova, K. Voitl, V. J. Kavka, Fr. X. Svoboda, Kukla a j. s pracemi básnickými nebo dramatickými. Některá z nich jsou opravdu slibna. Avšak duši nynější generace neplní a nezaměstnávají již ty idealy, kterým posvěcovávaly své péro dřívější mladé generace; vzpomínáme při tom Šolce, Mayera, Quisa. Národ, jeho těžké boje za exsistenci, svoboda, práce v poesii nynější omladiny ustoupily reflexím, společenským zápletkám a rozháranostem, ženě; příroda zůstala. Ovšem nelze ještě rozhodnouti s jistotou, kterým směrem se talenty tyto rozvinou. Zmínky zasluhuje zajímavý a řídký úkaz, že jeden z nich, Ant. Klášterský, dal ve sbírce své úplně výhosť básním milostným. Přátelům našeho rozvoje literarního bude milo, seznámiti se s ním, jakož i s jinými členy tohoto nového šiku básnického.

Vedle nich neobyčejně hojným počtem se vyskytly na trhu spisy obsahu lékařského, vědecké i prostonárodní. Tyto poslední pěstuje jako sport jmenovitě knihkupectví Hynkovo, jehož nákladem rychle po sobě vydány: Srdce a jeho nemoci. Napsal Dr. A. E. T. — Horečka. Zpracoval E. T. — Spála. Kterak povstává, kterak se předchází a léčí. Sestavil E. Z. — Křeče a nemoci křečné. Vzdělal E. T. — Kašel a nemoci s kašlem spojené. Sestavil Dr. E. T. — Choroby nervů, míchy a mozku. Prostonárodně sepsal Dr. Em. D. — Frottage a massage. Sestavil Dr. L. — Nemoce (sic) žaludku (sic). Pro lid vzdělal Dr. E. V. Druhé vydání, atd. Bylo by přece záhodno, aby z kompetentních stran se ozvalo přiměřené slovo o hodnotě věcné i formalní takovýchto spisů, které mají mezi lidem odbyt netušeně veliký. Krčiti útrpně ramenoma nad tonto nejnovější německočeskou medicinou literarní nestačí; toho lid nevidí ani neslyší, aby pak jemu smělo býti vše dobré a neškodné, toho zase nezasluhuje. Za peníze, vydávané na málo cenné nebo bezcenné věci mohly by míti dobrý odbyt spisy spolehlivé, psané odborníky.

Na konec některé drobnosti. Na Slovensku se tisknou právě dvě pěkné knihy; nový, pěkný roman Vajanského a úplně přepracované vydání Vlčkovy Literatury slovenské, jež současně se tiskne také v překladě ruském. U nás starý a významný podnik literarní, který však časem a nedostatkem redakce jednotné i kritické setřel všecek půvab, Kobrova národní bibliotheka, chystá se vstoupiti do nového stadia. Redaktorem jest nyní dr. J. V. Novák. Přáli bychom tomuto podniku zdaru nejlepšího, ale bude mu třeba pronikavých oprav a změn (netoliko ve formatě!), aby si získal ztracenou přízeň. Jiný, rovněž mnohoslibný pokus Kobrův, Ústřední knihovna, dokonce prý už se ocitl na korábě a přestal vycházeti. Toho zajisté lze jen litovati, ale když vydavatelstvo neposlouchalo dobrých rad, jinakého konce podnik ten dospěti nemohl. Z osobních zpráv Vás asi potěší ta, že Svatopluk Čech dle dosleclm se odebral opět na Moravu, aby z vlastního názoru ještě lépe poznal moravský lid a jeho srdce i mravy. Snad nám přece složí velký epos z dějin neb života moravského, o kterém se už před některým časem leccos proslýchalo.

Matej Cigale †. Dne 20. dubna 1889. zemřel jeden z nejlepších synů Slovenie, c. k. vládní rada M. Cigale, pořadatel slovinského vydávání státního zákonníka. Nar. se dne 2. září 1819. v Dolních Lomech u Černého vrchu v Kraňsku. S výborným prospěchem vystudovav gymnasium a lyceum vstoupil r. 1841. do lublaňského semináře, roku 1842. však vystoupil a studoval právnickou fakultu ve Št. Hradci a později ve Vídni. R. 1848. se podvolil soudcovské zkoušce v Celovci. Již na gymnasii vynikal v latinském jazyku, ale své všestranné jazykoslovné, zvláště slovanské vzdělání si osvojil ve Vídni. Když r. 1848. vlastenci slovinští založili v Lublani větší časopis slovinský „Sloveniji," povolali Cigaleho za redaktora. Ale ku konci r. 1849. odešel do Vídně, aby pomáhal sestaviti právnickou terminologii slovinskou a na začátku r. 1850. svěřili mu pořadatelství slovinského vydávání státního zákonníka, a tuto velmi namahavou práci konal 38 let. Mimo právnickou

terminologii a mimo státní zákonník pořádal Cigale od r. 1854.–1860. veliký německo-slovinský Wolfův slovník, kterému se musíme ještě dnes diviti, jak bylo možno pořadateli v něm nahromaditi tak bohaté a krásné jazykoslovné látky. Mimo to r. 1880. vydal „Znanstveno (vědeckou) terminologijo s posebnim ozirom na srednja učilišča," bez které dnes není možno psáti žádné odborné rozpravy slovinské. M. Cigale měl též veliký vliv na jazykový rozvoj školních slovinských knih. Ministerstvo vyučování mu totiž svěřilo dozor tisku mnohých školních knih, které vyšly státním nákladem; některé z nich Cigale sám sestavil, jako na př. slovinskou mluvnici, dále prvou, druhou a třetí německo-slovinskou mluvnici. Jiné knihy, jako veliký a malý katechismus přehlédl a opravil. Vydal dále Heuflerův „Popis avstrijanskega cesarstva," sestavil slovinskou terminologii pro Dr. Piskovu fysiku a uspořádal jména slovinského atlasu, vydaného „Slov. Maticí." Vše to ještě nevyčerpalo sil Cigaleových; pilně psal také do „Novic," Janežičova „Glasnika," kde rozumně vykládal různé mluvnické tvary; učil psáti čistou a správnou slovinštinou. V těch krátkých spisech lze Cigaleho poznati jako dobrého znalce slovinského jazyka a jako rozvážného a střízlivého jazykoslovce. Slovem, Cigale je tvůrce nynějšího právnického a v mnohých oborech i nynějšího vědeckého jazyka slovinského. *Fr. Štingl.*

I. Spolkové.

Resoluce vědeckého a uměleckého odboru při II. sjezdě katolíků rakouských, které jsme minule stručně naznačili, jsou tyto: I. Pěstování křesťanské filosofie a apologetiky. Poněvadž neznalosť katolické věrouky a jejího vědeckého odůvodnění též u laiků vědecky vzdělaných spolu hlavní příčinou jest, proč námitky literatury víře nepřátelské snadno se rozšiřují, jakoby mezi vědou a věrou byl odpor, aneb církev nepřítelkyní pravé vědy: doporučuje katolický sjezd horlivé studium křesť. filosofie, apologetiky, jakož i katolické věrouky vůbec a rozšiřování spisů dobrých a pokud možno popularních za účelem tím směřujících.

II. Papežský ústav pro vědy přírodní. Poněvadž šířením mylného názoru, že výsledky vědy přírodní v rozporu jsou s věroukou církevní, víře ve všech vrstvách lidstva největší škoda vzešla; poněvadž jest božským povoláním církve, za učitelkyni národův od Ježíše Krista ustanovené, aby tento omyl všem škodlivý a století naše do náručí materialismu vrhající odstraniti hleděla; ježto církev u všech kolísajících, pochybujících a vlažných katolíků nebo víře zcela již odcizených nejpůsobivěji toho pomocí přírodozpytců dosáhnouti může, již jsou netoliko přesvědčení svému věrní katolíci, nýbrž i s jinými vědci na stejné výši vědy stojí; poněvadž během času skoro všechny prostředky k bádání, jako university, ústavy, sbírky, laboratoře, a to ponenáhlu církvi odňaty byly: předkládá II. všeobecný rak. sjezd katolíků sv. Otci, papeži Lvu XIII. poníženou prosbu, aby byl zřízen papežský ústav pro vědy přírodní, a vyzývá současně všecky katolíky okrsku zemského, aby všeobecnými příspěvky sv. Otci prostředky ku zřízení řečeného ústavu zjednali.

III. Specialní a místní dějepis. Poněvadž pěstování spec. a míst. dějepisu ve mnohém směru velmi důležito jest, a ačkoliv obor tento značnou sice má literaturu, jinak přece při takové hojnosti látky ještě mnohé otázky dostatečně rozřešeny a mnohé mezery vyplněny nejsou: doporoučí katol. sjezd: 1. práce o církevním dějepise jednotlivých království a zemí mocnářství, jednotlivých biskupství a dioecesí, jednotlivých klášterů, farností, seminářův, ústavův atd.; 2. doplňování dioecesních schematismů připojením krátkých historických poznámek o dějinách farností; 3. životopisy rakouských knížat církevních; 4. shotovování rejstříkův historicky důležitých akt a zpráv, jež se nacházejí v archivech biskupských, dioecesních, kapitulních, farních a klášterních.

IV. Patronové kostelní. Ježto úcta jistých Svatých jakožto patronů kostelů farních a klášterních, mateřských a filialních velmi významna a důležita jest: doporoučí sjezd, aby patronům kostelů k vysokému stáří jejich poukazujícím, a jak zeměpisnému rozšíření a poloze kostelův jistým Svatým zasvěcených tak i provenienční otázce, t. j. možnému původu od kostela mateřského témuž Svatému zasvěceného, náležitá pozornosť věnována byla.

V. Jednota katolických učenců. Heslo: „Spojenými silami" platí v každém oboru lidské působnosti. Uvažuje sjezd, že proudu času víře nepřátelskému zvláště roztříštěním katol. sil duševních podařilo se dodělati úspěchů katolickému vědomí tak zhoubných, na něž každý katolík hořce toužiti musí; oceňuje radostně úspěchy poměrně veliké, za lepší budoucnosť ručící, jichž se katolíci i v říši naší i v cizině společnou a sjednocenou prací dodělali: i vyslovuje sjezd naději a přání, aby všichni na křesťanském stanovisku stojící učenci rakouští k ochraně a upevnění křesťanských zásad ve všech oborech vědy v užší spolek mezi sebou se sestoupili.

VI. Belletristika. Jelikož velikým množstvím plodů literatury belletristické katolickým zásadám nepřátelské, svobodomyslné a materialisticky požitkářské smýšlení naší doby u veliké míře se vzmáhá, podporuje a rozšiřuje; poukazuje sjezd k tomu, že katolíci nemají nedostatku belletristických děl a časopisů zásadami křesťanskými se řídících; že rozmnoženou koupí katolických plodů tohoto literarního odvětví počet a ryzosť jejich se zlepší: i uznává sjezd za svou povinnosť všechny katolíky důrazně upozorniti, aby víře nepřátelské a mravům nebezpečné plody belletristické literatury z rodiny křesťanské vymítili, a kde se cítí potřeba zábavné četby, aby jen křesťanská díla a časopisy čteny byly; zároveň doporoučí v zájmu chudších tříd udržování, podporování a zakládání čtenářských kroužků, spolků, knihoven farních a pro lid; a právě proto obrací se s prosbou ke spolkům a závodům, jež si obraly za úkol rozšiřovati dobré knihy, aby zakládání a zásobení dobrých knihoven pro lid zvláštní péči věnovali.

VII. jedná o katol. hudbě církevní.

VIII. Dioecesní musea. Poněvadž církevní musea, zvláště při sídlech biskupských jsou nejen vydatným doplňkem stávajících církevních a státních zařízení pro zachování církevních starožitností uměleckých a dějepisných; poněvadž musea tato kromě schraňovacího účelu svého mohou i studiu církevního starožitnictví, dějinám umění, dějinám církevním, zemským a dioecesním nemálo

posloužiti: obrací se sjezd k důst. biskupským ordinariatům s nejoddanější prosbou, aby ve svých dioecesích zakládali musea pro starožitnosti (po případě pro vzory) církevního umění, založená však aby všemožně podporovali a zvláště svoje duchovenstvo k tomu měli, aby takových předmětů do cizích rukou nevydávalo, při změnách a opravách kostelních budov jakož i při jejich zařizování dioecesního musea pilně dbalo.

IX. jedná o církevním umění.

X. jedná o pomníku Führichově.

Z literarnich besed přerovských. Zprav. *J. Kabelík.* Ve dvou dalších schůzích prof. *J. Bartocha* posoudil J. Vrchlického sbírku básní „Na domácí půdě.“ Sbírka skládá se ze tří oddílů, nadepsaných „Krajem,“ „Pražské obrázky“ a „Touhy a vzkazy.“ Nehledímeli ku pouhým kresbám, jichž skoro dvě třetiny, básník celkem horuje zde pro dobro, ujímá se chudiny, stýská nad bídou vlasti, ale zřídka slyšíme odpověď, jak bychom mohli řešiti různé otázky sem spadající, ač nelze upříti, že některé básně vynikají pěknými myšlénkami. Optimismus vstupu není zcela přesvědčivým, neboť z nejedné básně sbírky naši vane zřejmý pessimismus. Popisy v III. oddíle jsou mnohdy příliš podrobné na újmu myšlénkového jádra. Mnohé básně vyznačují se zdařilou technikou, někde však nalézáme hyperbolismus v obrazech a metaforách, který až unavuje, jinde i se stanoviska aesthet. zastavujeme se nad nahromaděnými otřelými tvary: tlouk, houk a p., jinde jeví se malá péče o libozvuk, což zejména slyšeti při deklamaci, semotam i místa nesnadno srozumitelná. Některé básně, zvláště 1. odd., jsou jen okamžité nápady bez hlubšího podkladu, což vysvětlitelno snad z rychlého tvoření. Sbírka sama vybízí ku srovnání se sbírkami podobnými, zvláště s Čechovými. Rozdíl jest tu značný: Čech uvažuje, snaží se luštiti záhady a otázky týkající se života českého i obecně důležité a mocně vzruší svými verši čtenáře; u Vrchlického většinou popisy zakrývají reflexe, proto dojem jich slabší, Čech úvahami svými chce dospěti určitého cíle, jejž nám vytýká a o jehož nezbytnosti nás poučuje. U Vrchlického spatřujeme jen časem podobnou snahu. Proto význam jeho sbírky proti Čechovým menší a také menší proti jiným sbírkám samého Vrchlického. Sám básník by se asi nesrovnával s úsudkem, že patří sbírka ta k jeho „nejskvělejším“ (dle „Nár. l.“).

O „Novém výletě p. Broučka, tentokrát do XV. století“ referoval prof. *Kabelík.* Rámcem vypravování Čechova je zde opět sen, v němž domácí pán Brouček ze století XIX. octne se ve st. XV. v Praze, kterou obléhá právě Zikmund a účastně se proti vůli své všeho tehdejšího ruchu dostává se z jedné nepříjemné posice do druhé, při čem ovšem poznává celý život staročeský a tím vroucněji touží po klidném století XIX., v němž se konečně také octne probudiv se ze svého snu. Ač rámec obyčejný, přece jest velmi dovedně a přirozeně sestrojen. Dílo Čechovo jest satirické. Satira velmi účinně provedena jest tím, že básník konfrontuje jaksi zástupce nynějšího slabého pokolení našeho s předky našimi, aby tím jasněji mohl doličiti rozdíl mezi oběma, stavě naproti sobě lhostejnosť náboženskou nynější a vroucí zápal pro víru doby tehdejší, sobectví naše proti obětavosti stol. XV. a zvláště účinně a mocně lhostejnosť naši ve příčině národní proti vroucímu zápalu, jaký panoval tehdy ve všech vrstvách lidu i u žen českých. Nejkrásněji tepe se polovičatosť naše nynější v doslovu slovy Broučkovými a pak také slovy Žižkovými, když tento prohlašuje, že toho bohdá nebude, aby Čechové měli potomky jako Brouček. Kromě toho kniha ještě cenna ve příčině kulturně-historické. Jednotlivá místa knihy jsou překrásna, zvláště úchvatná je vzletná apostrofa na den bitvy na Žižkově. Celku přidána předmluva v některé příčině až upřílišena, zejména co se týče kritiky. Illustrace Olivovy velmi pěkné, zdařilejší nežli ve „Výletu p. Broučka do měsíce.“

Ježto hned s počátku schůzí bylo vysloveno přání, abychom seznamovali se také s nejpozoruhodnějšími plody literatur cizích, vyhověno přání tomu alespoň tím, že prof. *Macalík* posoudil a probral obšírně ve dvou schůzích pověstný Zolův roman „La terre“ seznámiv takto posluchače se spůsobem tvorby Zolovy. Roman chce nám podati obraz francouzského chudého venkova. Ale právem pochybuje se, že by byl Zola tomuto úkolu byl dostál a pak by se byl prohřešil tím i proti hlavní své zásadě, kterou hlásá, že totiž chce vždy mluviti pravdu. V Zolově romanu sice všude velmi dobře jest patrna idea jeho: chtěl totiž doličiti, jak bezmezna je láska venkovanů k půdě, která jim poskytuje výživy, tak že neštítí se nikdo zločinu, máli se jí domoci anebo ji udržeti. S druhé strany však spis. sám zatlačuje ideu tuto vlastní v pozadí představuje nám stále parallelně neméně silnou jinou stránku venkovanů těchto, jejich hrubou smyslnosť, která s předešlou jejich vlastností

nesouvisí (mimo Buteaua). Co se týče spůsobu, jakým spisovatel ideu svou provádí, nelze tento nazvati nikterak uměleckým. Neníť zde nijakého uměleckého zpracování, není to ani stín onoho realismu, jaký ve službě pravdy vidíme bojovati u romanopisců ruských, kteří vedou si delikatně i ve scenách hrubých. O poetické spravedlnosti se Zolovi ani nesní, a přece jest se nám jí v díle uměleckém vždy domahati, neboť čtenář musí moralně trpěti vida, kterak nejhroznější zločiny zůstávají bez trestu, ba naopak že pachatelé se domohou všeho, čeho si přáli.

Ve schůzi následující p. učitel *V. Hoffner* promluvil o spisu Dra. Zíbrta: „Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti“ atd. Referent vítá spis tento jako nový nevšedně cenný příspěvek kulturně historický, kterým spisovatel postavil se v řadu jiných sil, jež v oboru tom již zdatně pracují, tak že se nám snad brzy bude moci dostati kulturní historie našeho národa. Spisovatel veden byl snahou, aby obsáhl všecka důležitá místa z památek našich až po náš věk, pokud spadají do rámce jeho knihy. Jak dalece se mu to podařilo, těžko zde ovšem říci. Všude cituje přesně, tak že kniha jeho může býti vždy vítanou všem badatelům dalším a v celém svém díle všímá si obdobných zjevův u národů jiných a výsledků badání nejnovějšího. Při tom přece podařilo se spisovateli dostáti svému předsevzetí a napsati knihu vědeckou a zároveň přístupnou všem kruhům širším. Tím větších zasluhuje díků. Rozdělení celé látky dle kalendáře je případné a správné, na konec připojený seznam (od J. Šťastného) pěkný.

Prof. *Dr. Kahovec* referoval konečně o 2. svazku sebraných spisů hr. L. N. Tolstého. Svazek tento obsahuje osm prací, z nichž jedna jest roman. V prvních čtyřech kresbách vyličuje se život vojenský na Kavkaze a v Sevastopolu. V prvních třech spisovatel seznamuje nás s různými typy vojáků kavkazských a rozeznává vůbec typy ruského vojska, jichž kresba je mistrna. Čtvrtá, nejdelší z těchto vojenských kreseb, líčí obležení Sevastopolu ve všech jeho fasích až do okamžiku, kdy jej Rusové opouštějí. Celek tento obsahuje několik příběhů, jichž hrdiny jsou vždy jiné osoby. Vojsko ruské v celku Tolstoj vždy líčí s nadšením, a sice zprvu vždy jednotlivce s jejich soukromými zájmy a zvláštnostmi, pak teprv celek. Ze všeho vysvítá láska jeho k prostému ruskému vojáku. Neobyčejně plasticky a s podivuhodnou pravdivostí autor vyličuje nám strach před smrtí, jaký se jeví v spůsobu nejrůznějším u vojáků v bitvě a před ní a jak tento strach v rozhodném okamžiku mizí. Často pozorujeme v těchto kresbách kontrast malicherného jednotlivce s přírodou, která stále zůstává stejnou ve své velebě. V črtě „Chumelice“ líčí se bloudění na stepi za zimní noci a ukazuje se, kterak vzdělanec o všem reflektuje, kdežto člověk prostý pohlíží na vše s jakýmsi fatalismem. V povídce „Polykuška“ líčí se bídný život chudého mužíka a nenadálé neštěstí, jež přivodí jeho smrť i rozrušení a zhoubu celé rodiny, kdežto táž nehoda pomáhá právě tak neočekávaně blahu rodiny jiné. I zde Tolstoj dovedl vyhledati a vylíčiti jiskru dobroty v člověku jinak špatném. „Cholstoměr“ je trpká satira na lidi, kteří vládnouce znamenitými prostředky ničeho nevykonali na prospěch veškerenstva, kdežto němá tvář za živa i po smrti ještě jest užitečna. Nejobsáhlejší jest roman „Rodinné štěstí,“ v němž řeší se otázka podobná jako v „Anně Karenině.“ Manželství neuspokojuje lidi, kteří je uzavírají: dostavují se starosti, konflikty a za těchto první láska hyne a nastává druhá, rodinná. Karenina jest připoutána k muži bez idealu, jehož nemiluje a setkává se s mužem lepším než manžel její — podléhá; Máša majíc muže celého, opravdivého a setkávajíc se s mužem špatnějším vychází z boje šťastně a vrací se k rodině.

Poslední schůze letošího období odbývala se dne 18. května. Celkem bylo schůzí 21 a v nich promluveno o 15 pracích většinou z oboru krásné literatury, z nichž 12 patří písemnictví českému, 2 ruskému a jedna je francouzská.

Odbor literarni a paedagogický při Ústředním spolku měl 16. května schůzi šestou, jíž obcovali i venkovští členové odboru, spolu členové výboru „Ústředního spolku.“ V této schůzi venkovským pp. členům podány zevrubné zprávy o změnách v řízení i vydávání „Paed. rozhl.“ a jich rozšíření; vykonána také přibližná rozvaha jich příjmův a vydání. Sneseno, by ke konci roku p. *H. Klíma* podal úvahu a případné návrhy o spůsobu psaní cizích jmen v jazyce českém. — Ve schůzi sedmé 29. kv. předloženy a k uveřejnění přijaty: práce *M. Bendy* „Perspektiva v životě a ve škole“ a „Druhý seznam českých pomůcek učebných.“ Třetí seznam uveřejněn bude po prázdninách. *J. Klika* dokončil referat svůj o encyklopaedickém zpracování paedagogiky v obecných Slovnících naučných Kobrově a Ottově, podrobiv články posledního zvlášť zevrubné úvaze, která v „Paed. rozhl.“ bude uveřejněna. Pro jednodílný „Paed. slovník český“ předložil obšírnější návrh rozsahu a obsahu s lístkovým katalogem

hesel, s přibližným rozpočtem nákladu a ceny i výkazem spisovatelů, již by se ve vypracování hesel uvázati mohli; další jednání odloženo do schůze příští.

Spolek přátel české literatury v Horažďovicích pořádal jako každoročně také letos pro své členy v době zimní dýchánky s přednáškami. Podáváme tuto jejich seznam: 1. „O staročeských rozsypech či rýžovištích" (J. V. Hora). 2. „Několik slov o nejmenším slovanském národě" (V. L. Augusta). 3. „O geologickém uložení vrstev zemských v Prácheňsku" (J. V. Hora.) 4. „O samouku Janu Plánkovi" (Št. K. Vydra). 5. „Čtení některých prací Plánkových" (Št. K. Vydra). 6. „O zemích okupovaných Rakouskem" (G. Glasser). 7. „O základech vodních staveb" (D. Mayer). 8. „O komičnosti" (A. Baum). 9. „O zvěrolékařství ve starověku (H. Münzer). 10. „O petroleji" (J. V. Hora). 12. „O náboženství pohanských Slovanů, zvláště Polabanů" (V. L. Augusta). 12. „O uhlí kamenném" (J. V. Hora).

Museum král. Česk. 21. kv. četl *Mejsnar* svůj překlad Hesiodovy básně „Práce a dnové."

Král. česká společnosť nauk. 3. června předn. *Mourek* o zlomku pergamenového rukopisu „Růžové zahrady" nalezeném v univ. knihovně pražské.

Všehrd. 31. kv. předn. *Haněl* „O zádruze."

Literarní sjezd v Paříži pořádaný při světové výstavě za předsednictví *Jul. Simona* zabýval se (20. č.) těmito otázkami: Máli pouze spisovatel právo přeložiti svoje dílo; smějíli články novinářské bez dovolení býti překládány a vybírány; potřebíli dovolení spisovatelova k výpiskům z díla jeho; jestli dovoleno přepracovati roman na drama a naopak, a pod.

II. Smíšené.

Novinky se oznamují: *Ignáce Herrmanna* humoristické a rázovité kresby ze života „Z pražských zákoutí" (nakl. F. Topič); *Jar. Vlčka* „Dějiny literatury slovenské"; *S. Hurbana Vajanského* roman „Na rozhraní"; *Anny Veselé* překlad drobných prací Zasodinského „Nerozluční slepci"; *J. L. Hrdiny* sbírka povídek (v „Mor. bibl."); „Proletáři," drama od *Ř. Csikyho*, př. Brábek a *Em. Vávry* „Konkursy pana notáře" (u Fr. Šimáčka).

„Allerneueste Königinhofer Handschrift" vyšla v Düsseldorfu tiskem s illustracemi. Začíná str. 535., „weil hat g'fressen Maus Anfang." Básně zpívá „Vojta Voprschalek," pozdě přicházeje z hospody, své manželce. Tituly některých básní jsou: „Wenzel und sein Wappenthier," „Das Hohelied von Wenzel Hanka," „Des Löwen Erwachen," „Das Holub-Lied," „Das Grégr-Lied." Výklad podčárový obstarala „die czechische Akademie für Kunst, Wissenschaft und gegenseitiges Wohlgefallen." Konec rukopisu zase jest sežrán od myši, které dle toho ony ponechané kusy se již zhnusily; viděti, že měla lepší gusto nežli skladatelé sami, pražští prý to Němci.

Odkaz V. B. Třebizského, kterým vydavatelské právo svých spisův a výtěžek z nich věnoval obci Třebízi ve prospěch chudiny, octnul se, jak noviny oznamují, v rukou německého (židovského?) advokata Taussiga, jenžto příslušnou při s nakladatelem prohrál a dal obci Třebízi účet 1500 zl. 36 kr., tedy o 36 kr. více než odkaz vynesl. Zakladatel našeho časopisu, jak známo, byl ve při té obžalovaným; proto věc uvádíme.

Kolik kde lidí umí čísti a psáti? Dle statistiky nedávno v „l'Echo de la semaine" uveřejněné skoro na 80% veškerého obyvatelstva v Rumunsku, Srbsku a Rusku neumí ani čísti ani psáti. V ostatních státech jest poměr a procento toto: Ve Španělsku 63%, v Italii 48%, v Zalitavsku 43%, v Předlitavsku 39%, v Irsku 21%, ve Francii a Belgii 14%, v Anglii 13%, v Nizozemí 10%, ve Spojených státech amer. (ovšem jenom mezi bělochy) 8%, ve Škotsku 7%, ve Švýcarsku 2½% a toliko 1% ve Švédsku, Dánsku a v Německu. —*osv*—

Španělských časopisův jest 1161 v 1,249 131 exx. při 18 mil. obyvatelstva. Politických jest 496 v 783.652 výt. (1 na 23 obyv.); náboženských jest 113, vědeckých 237.

Železniční půjčovny knih zařízeny přičiněním anglické „Globus Company" na státních západních drahách rakouských od 15. června t. r. Knihy jsou české, polské, německé, maďarské, francouzské, anglické, vlašské.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Čapek, Moravští bratři v Americe (Osv. 6.).
Černý, Život a literní skutkové Václ. Vojtěcha Červenky z Věžnova (Čech 11/6).
Červinková-Riegrová, O povzbuzení filantropických snah tiskem (Ned. l. 16/6).
Dvořák, Obrázky z kultury čínské (Sv. 26.).
Fait, Kosovo Pole (Ned. l. 2/6).
Frič, Grillparzer (Kv. 6.).
Guth, Alžírské obrázky (Zl. Pr. 27.).
Hulakovský, O vyučování náboženství na nižším gymnasii (Krok 6.).
Klika, Vzdělání praktické a naše školy (Paed. rozhl. 6.).
Kraus, Pověsť o Libuši v literatuře německé (Ath. 9.).
Menčík, Kollár a Mína (Sv. 27.).
— České divadlo (Ned. l. 26/5).
Rieger, O pojmu a povaze samosprávy (Osv. 6.).
Sáňka, Působení jazyků cizích v národnosť (Uč. l. 21.).
Steinhauser, Novější filosofická literatura česká a obšírnější úvaha o pracích programmových (Ath. 9.).
Ševčík, Z českého života ve Vídni za let 1841.—1862. (Č. l. 3.).
Špaček, O vlastnostech dobrých spisů pro mládež (Č. učitelek 5.).
Vaněk, Bacon a jeho význam pro vědy přírodní (Kv. 6.).
Vykoukal, Uhrančivosť a uhranutí (Sv. 26.).
Wildmann, O probuzení národa česk. v jihovýchodních Čechách (Vl. 9.).
Žitný, Michail Evgrafovič Saltykov (Zl. Pr. 30.). Saltykov a jeho význam v ruské literatuře (H. n. 1/6).
Mahrburg, O charakteru (Przegl. lit. 20.).
Z., O pessimismu (Aten. 5.).
Dilthey, Literarní archivy (D. Rundschau 3.).
Zabel, F. M. Dostojewskij (D. Rundschau 6.).
Brunetière, Aesthetika Boileauova (R.d.d.m. 1/6).

IV. Díla posouzená.

Auředníček, Verše (-ek: Č. č. st. 1.).
Cenkov, Z mého alba (-ek: Č. č. st. 1.; Čas 23.; J. V.: H. n. $^{22}/_{5}$).
Čermák, Z časů dávných (J. K.: Paed. r. 6.).
Hanuš, B. Němcová v životě i spisech (Čas 22.).
Jesenská, Úsměvy (-ek: Č. č. st. 1.: J. V.: H. n. $^{22}/_{5}$).
Jireček, Cesty po Bulharsku (T. S.: Ath. 9.).
— O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských (Prusík: Krok 6.).
Kadeřávek, Logika formalná (M.: Ath. 9.).
Kašpar, Historie o těžkých protivenstvích církve české (A.: Ath. 9.).
Klášterský, Živým i mrtvým (A. V.: Hl. l. 7.; Čas 22.; J. V.: H. n. $^{29}/_{5}$).
Klose, Básně (F. K.: Zl. Pr. 28.; J. V.: H. n. $^{29}/_{5}$).
Kodym, Proudem doby (Horňanský: Hl. l. 7.).
Kosmák, Jak Martin Chlubil bloudil a na pravou cestu opět se vrátil (-a: Hl. $^{2}/_{6}$).
Kouba, Památky umělecko-průmyslové v Čechách a na Moravě (Mádl: Ath. 9.).
Krásnohorská, Náš druhý sbor (-ek: Č. č. st. 1.).
Kvapil, Padající hvězdy (-ek: Č. č st. 1.).
Machar, Bez názvu (Čas 22.; Skřivan: Vl. 9.).
Pakosta, Komediant (Novodvorský: Hl. l. 7.).
Pecci-Votka, O bytí a bytnosti Tomáše Akv. (M.: Ath. 9.).
Pelhřimovský, Naše Rakousko (Zmolský: Lit l. 12.).
Pitra, Káranec (J. V.: Hl. l. 7.).
Řehák, Z přírody (Č-ný: Hl. l. 7.).
Sládek, Skřivánčí písně (Pražský: Lit. l. 12.).
Sokol, Časopis českého studentstva (R.: Lit. l. 12.).
Soukal, Věnec vavřínový (Rozvaha: Lit. l. 12.).
Světlá, Ctěte rodný jazyk svůj (Antonínov: Hl. l. 7.).
Tulloch-Císař, Vstup do života (Lit. l. 12.).
Tykač, Veselé čtení (Antonínov: Hl. l. 7.).
Václavek, Pohádky a pověsti z moravského Valašska (Č-ný: Hl. l. 7.).
Vávra, Dějiny král. města Kolína nad Labem (R.: Ath. 9.).
Vávra-Haštalský, Zápisky starého osmačtyřicátníka (P. P.: Hl. l. 7.).
Zaričanský, Zlaté jiskry (Č-ný: Hl. l. 7.).
Sborník dějepisných prací bývalých žáků Dra. V. V. Tomka (a: Ath. 9.).
Schematismus školních úřadů, škol obecných, středních a učitelských ústavů na Moravě (Horňanský: Hl. l. 7.).

V. Knihopisné.

Miller, Uspenskij. SPbg.
Slučevskij, Dostojevskij. SPbg.
Agostino da Montefeltro-Drammer, Die Wahrheit. Conferenzreden. Mainz.
Feller, Die tragische Katharsis in der Auffassung Lessings. Leipz.
Gothein, Die Aufgaben der Culturgeschichte. Leipz.
Antona-Traversi, Novi studj letterarj. Mil.

Feuilleton.

I o dub i o trn!

Črta *Frana Mažuraniće*. Z charvat. přeložil *Jindřich Ap. Mutov*.

(O.) »A tak tedy potřebuješ pro každou povídku nových loutek.«

»Mýlíš se. Loutky jsou pořád tytéž. Muži nemění ani povahy, ani šatu, a mnohý ani košile, nýbrž jenom jméno. A co je ženské, to obleku podle nejnovější mody, — a máš novou povídku. Proto jsem si zaopatřil i ‚Bazár'.«

»Výtečně! výtečně! A bude ve tvé povídce ještě něco nového kromě ženských obleků?«

»Ano! Hned v druhém díle bude Bela s Arturem zápasiti. Bela ovšem zvítězí, poněvadž jsou mu všickni čtenáři nakloněni. Bela jest arci chameleon a bankrotář, ale n á š chameleon, n á š bankrotář, a podle toho bude se také řiditi: V několika kapitolách odebéře se na své statky, počne hospodařiti a zamiluje se do mladé charvatské vychovatelky své sestry. Konečně počne se — trochu z lásky, trochu z dlouhé chvíle — i charvatštině učiti, a tak i do něho něčeho možno se nadíti, — bláznovskyli někdy nezhyne.«

»Člověče, tyť vymýšlíš právě tak, jako kdyby se duch Šenoův v tebe byl přestěhoval!«

»Hm! a myslíš, že je to nemožno?« táže se mne přítel můj, boule oči jako Hamlet. »Což pak ty nevěříš ve stěhování duší?«

Vzpomněl jsem si na svůj hovor s jeho sluhou a ztrnul jsem . . . »Já, totiž . . . někdy . . .«

»Ani já jsem doposud v to nevěřil, ale často jsem uvažoval: jak hezké bylo by to, kdyby se mi tak mnohá předrahá dušička — v novém jakémsi těle — ukázala.«

»Aby se ti ukázala?«

»Ano, ale v něčím těle, a ne jako strašidlo, rozumíš mně? Já jsem ze zásady proti všemu babství. V mých povídkách nikdy ducha nenajdeš.«

»Věřím, věřím!«

»E, takhle tedy jsem častěji myslíval.

I můžeš si tedy moji radosť představiti, když jsem se v »Bertě« setkal se svým někdejším největším miláčkem. — a to hned na počátku povídky.«

»A koho tím myslíš?«

»Nu, koho jiného, neli hospodského Pavla Čuturiče? Hle, pomyslil jsem sobě, ještě je spravedlnosť na světě! Neboť jakou lepší náhradu mohl si onen Jurkovičův věčně žíznivý učitel, Pavel Čuturič, za všechna svoje muka vyprositi od Boha na onom světě, než aby ho přesídlil do břichatého těla majitele »Pavlovy zahrady«? Tohle stěhování duší je kolossalní myšlénka! Na té chci založiti svůj následující veliký roman.«

»Jak to myslíš?«

»Což pak nerozumíš charvatsky? Kam pak jsi se zadíval? Poslouchej!«

»Dívám se na tu kravičku na stole, — ale pokračuj, prosím tě.«

»Nuže, rozhodl jsem se uvésti do romanu stěhování duší. Jak bylo by na př. dobře, kdyby se duše Šenoova »Velebníčka« přestěhovala do biskupského paláce? Tenť jistě jako Pavel Čuturič povýšení zasluhuje. Co tomu říkáš?«

»Dobrý nápad! Ten by jistě zahradu nám otevřel a i Maksimir by ozdobil a vše nepatřičné odstranil... Rozumný nápad, Číro! Ale všimněme si něčeho jiného. Hleď, ta kravička na tvém stole mne pořád do očí píchá, — k čemu to zvířátko?«

»Ale prosím tě, což pak jí neznáš? Vždyť je to naše charvatská »Poslední kravička.«[1])

»Ta Kokotovičova?«

»Jaká pak Kokotovičova, prosím tě? Či snad myslíš proto, že on první ji připomíná? Vždyť Amerika také není Kolumbova, třeba že ji on první objevil! »Poslední kravička« je majetkem všech charvatských spisovatelů. My všichni máme právo, či spíše povinnosť, abychom nad ní v prose i písni plakali... Ajta, vy pijavice národa, béřete rolníku tu poslední kravičku, nám jí vzíti nemůžete. »Poslední kravička« zůstane společným majetkem všech charvatských spisovatelův. Oj ty muso, musičko, musinko!« zvolal Cicero, něžně ji objímaje.

[1]) „Poslední kravička," „Velebníček," „Pavel Čuturič," „Na pobřeží" jsou charvatské povídky.

»Ale já bych myslil, že již dosti...«

»Co dosti? čeho dosti? jak dosti?!« obořil se Číro na mne. »Poslední kravička — a ať se jmenuje »Milice,« »Srna,« »Ruměnka« nebo »Šárka« — neztratila ještě všechněch vnad!«

»E, dělej, jak rozumíš!... A jak pak, prosím tě, ti tvoji hrdinové skončí?«

»Nevím,« odtušil Cicero, »ale přísahám ti, že dobře ne! Krev musí téci, krev, krev! Čím víc, tím líp! V tom je mi vzorem črta »Na pobřeží...« Co jest urozenější, probodne se v souboji, a ostatní zhynou jednak nožem, jednak provazem. Co zůstane, to ožením.«

— — — — — — — — —

A tak jsem vám, drazí čtenáři, načrtl, jak se vytváří z mlhy a chaosu nová hvězda — pan Cicero Anison.

Pomyslíli si někdo čta toto, že jsou ony loutky přítelovy pouhou šablonou, ten se velice mýlí! Jsouť to osoby z masa a kostí, jakých najdeš s dostatek, pohlédnešli se v — našich povídkách. Dovolávám se svědectví pánů spisovatelův i spisovatelek, kteří se s oněmi Věrami, Bely, Artury a Zuzanami výtečně znají, kteří již i s hajdukem Gojkem a s pašou Abdulem a s poslední kravičkou hovořili, a táži se: Kdo se troufá pochybovati o exsistování bytostí, o nichž tolik svědků totéž povídá? Myslím, že nikdo, a nejméně já sám.

A chraň Bůh, abych se byl chtěl snad někomu posmívati! Doteklli jsem se — nechtěje — někoho, nechť se proto na mne nehorší. Vrhnuv se v objetí miláčka mus Číry, zmýlil jsem se, a řekl jsem i já, jako ještě někdo, místo »Ani o dub ani o trn!« — »I o dub i o trn!« A to již později uvidím, oč jsem zavadil: bylli to trn, notně mne polehtá...

Črta tato nemá tudíž jiného účelu, nežli aby připravila slavné obecenstvo na onu zářnou hvězdu, jež se mu — dle výpočtu paní Zubovičské — ještě tohoto roku ve svém vlastním světle ukázati má.

Dosáhnuv účelu, odkládám péro. Jenom toho ještě vzpomenu, že se mi zdá, jakoby se našemu Ciceronovi tak časem i něco cizího bylo připletlo; — ale to se stává jiným spisovatelům také. O tom — možná — zase někdy jindy.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VI. 1889. Číslo 8.

F. M. Dostojevský.

(Ze spisu *E. M. de Vogüe* „Ruský roman.“ Překl. *Kl. Vepřek.*)

(Č. d.) »Znal jsem ho málo, tohoto Michajlova. Byl to mladík zcela mladý, nanejvýš pětadvacetiletý, veliký, chudý, ale dobře zrostlý. Byl vězněn ve zvláštním oddělení (velikých zločinců); byl zcela zamklý, vždy pohřížený v tichý, temný zármutek. Ve vězeni doslovně »seschnul.« Říkali tak o něm vězni, mezi nimiž zanechal dobrou památku. Já se jen pamatuji, že měl krásné oči a opravdu nevím, proč neustále se mi vrací na paměť...

Umřel o třech hodinách s poledne za krásného, jasného dne velikých mrazů. Slunce pronikalo, pamatuji se dobře na to, svými šikmými paprsky skrze zelenavé mřížovím ztemnělé tabulky oken do naší nemocniční světnice. Světelný proud padal právě na nešťastníka. Zemřel bez vědomí a bídně; agonie byla dlouhá, trvala několik hodin. Od rána oči jeho nerozeznávaly osob, které k němu přicházely. Lidé se snažili ulehčiti mu nějak, viděli, že trpí velice; dýchal těžce, zhluboka a výdechy provázeny byly chropotem; prsa dmula se vysoko, jakoby se vzduchu nedostávalo. Shodil se sebe pokryvku, svůj šat a konečně roztrhal i košili, jež se mu zdála býti nesnesitelným závažím. Přispěli mu a zbavili ho košile. Hrozný to byl pohled na dlouhé, hubené tělo s lýtky a rameny seschlými na kosť, vpadlým břichem, prsoma vzdmutýma — žebra jako u kostlivce. Na celém těle nebylo nic než dřevěný křížek a pouta; zdálo se, že hubené nohy mohou se snadno z kroužků vyvléci. Půl hodiny před jeho smrtí veškerý hřmot v našem pokoji umlkl, mluvilo se jen šeptem. Kdo šli, tlumili své kroky. Vězňové mluvili málo a o věcech lhostejných; z opodál hleděli na svlékajícího se umírajícího, jenž víc a více chroptěl. Konečně ruka jeho pohybujíc se nejisto a bloudivě hledala na prsou dřevěný křížek a pokusila se utrhnouti jej, jakoby i on jej příliš tížil, dusil. Odňali mu křížek; deset minut na to skonal.

Zatloukli na dvéře, aby zavolali vojína na stráži stojícího, řekli mu, co se stalo. Strážný vojín vstoupil do vnitř, podlehl na mrtvého blbým pohledem a šel pro zdravotnického důstojníka. Přišel ihned. Byl to mladý, hodný hoch, poněkud příliš zaměstnaný svým zevnějškem, jenž byl ostatně příjemný; přiblížil se rychlým (v zamlklém pokoji), zvučným krokem k zesnulému; s lhostejným vzezřením, jež se zdálo býti schválně vytvořené pro takový případ, chopil se ruky, ohmatal tepnu, kývnul hlavou, což znamenalo, že vše je skončeno, a odešel. Šel ihned opatřiti strážného vojína; zemřelý byl důležitým zločincem ze zvláštního oddělení, bylo třeba zvláštních formalit k uložení jeho pozůstatků tělesných. Zatím co očekávala se stráž, jeden z vězňů tichým hlasem vypustil z úst radu, že by se měly mrtvému zatlačiti oči. Jiný pozorně to vyslechl, tiše přistoupil k zemřelému a stlačil mu víčka. Spatřiv křížek ležící na podušce, vzal ho, podíval se naň a položil ho Michajlovu na krk; na to se požehnal křížem. Obličej jeho zkostnatěl; paprsek světla pohrával si na jeho tváři, ústa byla pootevřena; dvě řady bílých, mladých zubů z dásni prosvitalo temnými rty.

Konečně se objevil poddůstojník stráže ve zbrani, s čapkou na hlavě, provázen dvěma muži. Přiblížil se tlumě

kroky a váhavě pohlížeje na mlčící vězně, kteří ho obklíčili a zamračeně naň pohlíželi. Přišed k tělu stanul jako k podlaze připečetěn. Člověk by řekl, že se bojí. Ta seschlá mrtvola, všecka obnažená (jen železa byla na ní), mu imponovala. Poddůstojník rozepjal řemínek u čepice, sňal ji s hlavy a co by žádný byl od něho neočekával, poznamenal se velikým křížem. Byl postavou veteran, přísný, šedivý, v kázni sestárlý. Pamatuji se, že až do té chvíle bílá hlava starého Tšekunova byla vedle samé tváře poddůstojníkovy. Tšekunov stopoval toho člověka s podivnou pozorností, hleděl mu do očí a měře všechny jeho pohyby. Pohledy jejich se setkaly a ihned spodní ret Tšekunovův počal se třásti. Zkrátil se, dal viděti zuby a vězeň ukazuje poddůstojníkovi na mrtvého rychlým, mimovolným pohybem ruky, zabručel odcházeje:

»A přece i on měl matku!«

Pamatuji se, slova ta projela mnou jako šíp. Proč je řekl? jak mu přišla na mysl? Nadzvedli mrtvolu, strážníci chopili se lože, na němž ležel; sláma chrastěla a železa ve všeobecném tichu zvonivě se táhla po zemi. Zdvihli je a tělo odnesli. Hovor ihned oživnul, stal se hlučnější. Na schodišti bylo slyšeti poddůstojníka, posílajícího ke kováři. Bylo třeba zbaviti zemřelého želez...«

Viděti methodu, přednosti i vady, vytrvalosť a podrobný rozbor každého děje.

Mezi těmito tragickými obrazy objevují se i postavy příjemné, dobré duše, o ldané ulehčování osudu vyhnanců, jako ona vdova přicházející každého dne ku bráně pevnůstky, aby je oblažila malými dárky, podala nějaké noviny aneb aspoň se pousmála na nešťastníky »Mohla učiniti jen málo, byla velmi chudá; avšak my vězňové jsme cítili, že je zde zcela na blízku pod hradbami vězení bytosť, která jest nám zcela oddaná, a to bylo mnoho.«

Volím stránku nejúsečnější, nejpohnutlivější: historku o orlu od vězňů na svobodu puštěném, »aby zahynul na svobodě.« Jednoho dne vracejíce se z práce chytili jednoho z velikých ptáků sibiřských, jenž byl na křídle poraněn. Po několik měsíců chovali jej na dvoře kasárním, živili a marně se snažili ochočiti ho. Utíkaje se vždy do koutu kůlového ohrady bránil se proti každému přiblížení a vrhal zuřivé pohledy na lidi, již ho učinili svým soudruhem v zajetí. Konečně naň pozapominali.

Člověk by byl řekl, že s opovržením očekává smrť nesvěřuje se nikomu a nesmiřuje se s nikým. Konečně jednou vězni náhodou si naň vzpomněli. Po dvouměsíčním zapomnění, kdy ani jeden o ptáka se nestaral, zdálo se, jakoby si všichni byli řekli, že se najednou nad ním slitují. Bylo usneseno, že jest mu dáti svobodu. »Máli zdechnouti, ať zdechne na svobodě,« myslili někteří.

»Ovšem,« dodali jiní; »svobodný, divoký pták ... toho nedovedeme, aby přivyknul na vězení.«

»On není totiž takový jako my,« odvážil se kdosi říci.

»Hleďte šelmu! on, je to pták, a my, my jsme lidé.«

»Orel, kamarádi, to je car lesů,« počal Skuratov, krasořečník; ale tentokráte žádný ho neposlouchal.

Po jídle, když bubeníci svolávali do práce, chopili se orla, zobák mu drželi, poněvadž se statečně bránil, a vynesli z ohrady. Přišli jsme na prostranství před hradbami, dvanácte lidí tvořících oddělení zvědavě čekalo, aby pohleděli, kam pták poletí. Divná věc! všichni se zdáli šťastni, nevědouce proč, jakoby jim samým se mělo dostati kousku svobody.

»E! bestie! chceme mu udělati dobře a kouše jak vzteklý!« vzkřikl onen, jenž držel zlostné zvíře pohlížeje naň skoro libezně.

»Pusť ho, Mikitko!«

»Ano, to je ďas, ten není stvořený, aby žil v kleci. Dej mu svobodu, svoboděnku.«

Pustili ho s výšiny náspu na step. Bylo to koncem podzimku za chladného, temného odpoledne. Vítr fičel na holé stepi a kvílel ve velikých, sežloutlých, seschlých travinách. Orel utíkal v přímé linii tluka chorobným křídlem, jakoby pospíchal uniknouti z dohledu našich zraků. Vězni pozorně hleděli na jeho hlavu, vyčnívající z trávy.

»Vidíš ho, darebu!« pravil zamyšleně kdosi z nich.

»Neobrátil se,« pravil jiný. »Ani jedinkrát neohledl se zpět, bratři. Nemyslí, než aby sám utekl.«

»Hle,« pravil třetí, »myslels, že se vrátí ti poděkovat?«

»Ovšem, svoboda! obdržel svobodu.«

»Jakoby řekl nezávislosť.«

»Už ho není viděť, bratři.«

»Co tu zahálíte, zevlujete? Marš!« křičeli vojáci na ně.

A všichni dali se mlčky do práce.

Sotva otevřeme knihu, prvé stránky tak dojímají, že se tážeme, kterak spis. si bude počínati s gradací, kterak užije své stálé methody hromaditi temné barvy, pomalu dáti se vyvíjeti zármutku a hrůze. Podařilo se mu to: dají nám za pravdu, kdo budou míti zmužilosť dospěti ve čtení až ke kapitole o bolestech tělesných, k popisu nemocnice, kam přicházejí vězňové si oddechnouti, když jim bylo vytrpěti trest. Myslím, že není možno líčiti ukrutnější utrpení v rámci více se vzpírajícím. Kniha jest jako učiněna k tomu, aby odstrašila naše (francouzské) naturalisty: nemyslím, že dovedou jíti dále v rozbírání ran.

A přece Dostojevský není z jejich školy. Nesnadno je vyložiti rozdíl, ale dá se cítiti. Člověk, jenž by navštívil nemocnici z pouhé zvědavosti, aby uviděl nejdivnější rány, přísně by byl posuzován: ten však, kdo tam přichází, aby je obvazoval, zasluhuje naši pozornosť a úctu. Vše leží v zámyslech spisovatelových: buďtež si kličky jeho umění sebe subtilnější, o záměrech jeho čtenář se nedá klamati. Neníli jeho realismus než bizarním ohlédáním, může buditi naši nezdravou zvědavosť, avšak ve vlastním svém nitru ho odsuzujeme i sebe ponenáhlu, a to nepřispívá k tomu, abychom si spisovatele zamilovali. Jestli však patrno, že tato zvláštní aesthetika slouží myšlénce mravní, že hlouběji vtiskuje naučení v našeho ducha, můžeme míti něco proti aesthetice, ale autor má naši sympathii; jeho odporné kresby ušlechťují se jako hnisající rána pod prsty milosrdné sestry. Tak jest to u Dostojevského. Psal, aby hojil. Rukou rozumnou, ale nelítostnou nadzdvihl závoj kryjící očím Rusů samých sibiřské peklo, ledový kruh Danteho, ztracené v dalekých mracích. »Upomínky z domu mrtvých« měly pro vyhnanectví týž význam jako »Lovcovy zápisky« pro otroctví, byl to poplašný úder zvonu, jenž urychlil opravy. Dnes, rychle dodávám, odporné ty sceny nepatří než starým dějinám: tresty tělesné byly odstraněny, správa vězení jest dnes v Sibíři tak humanní jako u nás. Vzhledem k příznivému výsledku odpusťme tomu mučiteli tajnou jeho rozkoš, již pociťuje, když přepíná naše nervy ukazuje nám středověkou můru: tisíc, dva tisíce prutů dopadajících na krvavé, rozedrané šije, surové vtipy důstojníků vykonávajících tresty, ošklivé obrazy noci v nemocnici, lidi hrůzou sešílivší a nervové choroby, jež v zápětí chodí mukám. Jak nutno přemoci se a dočísti: zvíme odtud daleko více než z obšírných pojednání filosofických o možných mravech, osudné povaze země, v níž také věci včera se dály a mohly se vypravovati tak zcela všedně bez interjekce odporu neb úžasu péra autorova. Vím dobře, že tato nezaujatosť jest částečně požadavkem literarním, částečně také zaviněná nedůtklivostí censury, ale ten fakt, že spůsob tento jest přijímán od čtenáře, že lze mu mluviti o hrůzách těchto jako o zcela přirozených jevech socialního života, zcela běžného, tento fakt upozorňuje nás na to, že jsme vyšli z našeho světa, že třeba připravenu býti na všecky výstřednosti zla i dobra, surovosť, zmužilosť, odříkání. Ničemu se nelze diviti u lidí jdoucích do káznice s evangeliem! Bylo lze pozorovati z úryvků, jež jsem uvedl, jak výstřední ty duše jsou proniknuty duchem zákona prošedšího Byzancí a jím uspůsobení k asketismu a mučenictví: jich chyby jako ctnosti jejich všechny plynou z tohoto zřídla.

Zoufám si opravdu, když se chci pokusiti o to, aby náš svět porozuměl onomu: převésti jaksi na společné idee mozky naplněné obrazy tak různými, vytesané tak rozdílnýma rukama. Lidé ti vycházejí přímo od Skutkův apoštolských od raskolního sedláka hledajícího »utrpení« až po spisovatele, jenž své utrpení vypravuje s resignovanou libostí. A tato libosť není úplně strojeností: Dostojevský řekl tisíckráte od té doby, že zkouška ta mu byla užitečna, že tam se naučil milovati své bratry v národě a poznávati jejich velikosť i při nejhorších zločincích: »Osud nakládavší se mnou jako krkavčí otec, byl ve skutečnosti pro mne přece dobrým otcem.«

Poslední hlava by mohla býti nadepsaná: Vzkříšení. Stopujeme v ní se vzácnou dovedností vyličované pocity, jež vznikají v zajatci, když se blíží a nastane chvíle osvobození: čtenáři se zdá, že pozoruje objevení se červánků, probouzení se dne ze tmi až po chvíli, kdy se objeví slunce. Poslední týdny Gorjančikov smí si opatřiti některé knihy, číslo jakési revue: po deset roků nečetl než své Evangelium, nic neslyšel ze živoucího světa. Snaže se uchopiti po tomto přerušení niti současného života, pociťuje dojmy neobvyklé, vstupuje v nový vesmír, nedovede si vysvětliti slov a věcí nejprostších; s hrůzou se táže, jaké to obrovské kroky jeho generace mohla učiniti bez něho. Konečně slavnostní hodina udeřila; dojemně dává s Bohem svým soudruhům; co pociťuje při loučení, jest skoro lítostí: člověk nechává kus srdce svého všude, i v káznici. Jde do kovárny, železa spadnou, jest svoboden.

III.

Svoboda velmi relativní. Dostojevský vstoupil jako prostý vojín do sibiřského pluku. Dvě léta na to nová vláda přinesla milosť (r. 1856.); povýšen byv za důstojníka nejprve a pak nabyv zpět občanských práv Feodor Michajlovič byl zajisté oprávněn žádati za propuštěnou; bylo třeba dlouhých ještě oklik, aby mohl obdržeti milosť navrátiti se do Evropy a zejména svobodu tiskem vydávati práce, bez níž vše ostatní pro spisovatele bylo bezcenné. Konečně r. 1859., po desítiletém vyhnanství, překročil Ural a octnul se v Rusku zcela změněném, abych tak řekl vzdušnějším, chvějícím se netrpělivostí a nadějí, v podvečer emancipace. Ze Sibíře přiváděl s sebou družku, vdovu po jednom ze starých spiklenců z družiny Petraševského, s níž se tam sešel, již si zamiloval a za ženu pojal. Jako vše, co se týče jeho života, tento roman z vyhnanství protkán byl neštěstím a zušlechtěn odříkáním. Mladá žena měla jiný ještě poměr živější, nechybilo mnoho a byla by ve sňatek vešla s jiným. Po celý rok pracoval, jak z korrespondence jeho vidíme, o štěstí té, již miloval, a svého soka, dopisoval svým přátelům v Petrohradě, aby odstranili překážky toho sňatku. »Co mne se týče,« dodává na konci jednoho listu, »při sám Bůh! skočím do vody nebo se oddám pití.«

Toť stránka niterného jeho života, již popsal v »Uražených a ponížených,« v prvním romanu, jenž byl přeložen do francouzského, nikoli však nejlepšího. Postavení důvěrníka, jenž podporuje lásku, jež ho činí zoufalým, je zajisté pravdivé, autor sám to prožil: nevím, jestli však špatně podáno či jestli naše srdce egoističtější, avšak jest těžko je přijati, stává se pomalu směšné. Příliš zdlouhavá exposice, dvojí dramatický děj urážejí všechny naše požadavky; ve chvíli, kdy nás zajímá některá intrika, v pozadí se objevuje jiná, zdající se kopií prvé. Rád bych věřil, že spisovatel se snažil tímto zdvojením docíliti úspěchu velmi subtilného umění dle příkladu hudebníků: hlavní děj vzbuzuje v dáli ozvěnu. Nebo, libolí, dva spojené romany jsou nápodobením hry dvou zrcadel proti sobě postavených, vzájemně si obrážejících týž obraz. Toť je příliš jemné pro obecenstvo.

Nad to některé z jednajících osob vystupují ze skutečnosti. Dostojevský pochutnával si mnoho na Eugenu Sueovi: usuzuji z některých stránek korrespondence, že i v té době ještě byl pod vlivem dramaturgovým; jeho kníže Valkovský je darebou melodramatickým, přišlým právě z Ambigu. Za velmi řídkých případů, kdy romanopisec si vybral své typy z vysokých kruhů, vždy se potkal s nezdarem: nerozuměl spletité a diskretní hře vášní v duších zvyky toho světa zmrtvělých. Milenec Natašin, lehkomyslné děcko, jemuž ona vše obětuje, nestojí rovněž za mnoho: vím dobře, že nesmíme po lásce žádati důvodův a že filosofičtější jest obdivovati se její moci beze vzhledu k jejímu předmětu; ale po čtenáři romanů nesmíme žádati, aby byl filosofem, on chce, aby tak milovaný hrdina jej bavil; on vezme zavděk i se zločincem, nikdy však ne s pitomcem Ve Francii aspoň nikdy nás nedojme toto třebas přirozené a utěšivé podívání: ušlechtilá ženská bytosť na kolenou před slabochem; jsouce galantní připouštíme pravý opak, genia zbožňujícího hloupou ženskou, ale toť vše, co můžeme připustiti. — Dostojevský sám od sebe podal soud nejpřísnější; napsal v časopiseckém článku mluvě o »Ponížených a uražených«: »Uznávám,

že jest v mém romaně mnoho loutek místo lidí; to nejsou lidé oblečení v uměleckou formu, ale ploužící se knihy.«

Učinivše toto ohražení dodejme, že ve dvou postavách ženských viděti jest uměleckou ruku. Nataša je vtělenou vášní, oddaná předmětu své lásky z celé duše a žárlivá; mluví a jedná jako oběť tragoedií řeckých, jako propadlá za kořisť Venuši. Nelly, to kouzelné, rozkošné dítě, zdá se býti sestrou nejroztomilejších dětí Dickensových. Jak vyslovuje tu hlubokou myšlénku, jednu z evangelijních myšlének vždy živoucích v srdci ruského národa: »Půjdu po ulicích žebrat; žebrat není hanba, neprosím jednoho člověka, ale všechny, a když prosím všechny, neprosím žádného: řekla mně to jedna stará žebračka. Jsem malá, nemám nic a půjdu prosit všech.« (P. d.)

Posudky.

Úplný kancional arcidioecese olomoucké. (Č. d.)

Takové synody jsou neapolská (1699.), římská a avignonská (1725.), geronská (1738.), provincie Tarragony (1752.); v době pak nejnovější kolínská a pražská (roku 1860). — Synody tyto stanoví na př., aby zpěv a hudba ve chrámích nebyly skládány dle melodií oper nebo světských písní, aniž pak také dle vzoru hudby taneční (synoda avignonská 1725. Tarrag. 1752.); jiné zapovídají užívati ve chrámech hudby sentimentalní, přesládlé, zženštilé, lehkomyslné, jen uši lehtající (synoda římská 1725., Tarrag. 1738., pražská 1860.). Též zapovídají hudbu příliš hřmotnou, kteráž napodobí hudbu vojenskou nebo která melodiemi svými připomíná nápěvy písní oplzlých. (Toledo 1566, Kolín 1860.) Všechno toto v jedno pojímá učený papež Benedikt XIV., když v pověstné své konstituci o hudbě církevní (Omnes, qui huc vertentem ze dne 19. února 1749.) praví takto: Nil profanum, nil mundanum aut theatrale resonet — nech neozývá se (v chrámích) nic všedního, nic světského nebo divadelního. —

Nám nejpřístupnější a pro naše krajiny nejdůležitější jest uvedena již synoda pražská z roku 1860., na jejíž působení a naléhání vydán jest známý svatojanský kancional v Praze v letech 1863. a 1864. — Škoda jen, že při sestavování toho kancionalu neužito více opatrnosti a přesnějšího výběru! Tak pojaty jsou do něho mnohé věci a písně, jichž vynechání zajisté bylo by jen ku prospěchu díla celého a nepůsobilo by tolik — ostudy.

Tolik tedy o zásadách všeobecných, dle nichž jest nám posuzovati nápěvy písní církevních. Líto jest nám, že nelze nám déle se pozdržeti u předmětu tohoto: předmět tento by zasluhoval, aby šířeji a obšírněji byl vyložen v časopise nějakém odborném: vymyká se tudíž z mezí a rámce posudku našeho.

My chceme jen ještě v krátkosti odpověděti k otázce: Jaká má býti dobrá píseň církevní pro lid? Jaké má míti vlastnosti? — Odpověď na otázku tuto jest opět snadná a zároveň velmi nesnadná. Dle zásad od těch, kteří písní církevní se zabývají, všeobecně uznávaných — (škoda jen opět, že odůvodnění obšírnější zásad těchto tuto podati nemůžeme — snad až někdy jindy v časopisu odborném) — platí pravidlo pro píseň církevní toto: Církevní píseň řídiž se těmitéž pravidly jako choral římský, jenž jest jediným od církve přijatým a schváleným, abychom tak řekli officielním, zpěvem. Pohybujž se tedy jako choral v intervallech a skocích nepříliš velkých, nejvýš až po sextu. Jako velkým skokům, rovněž tak (opět po příkladu choralu) vyhybejž se píseň i příliš malým krokům (chromatice) a neužívejž nikdy nesnadných a příliš umělých intervallů (zvětšených anebo zmenšených). Dále nech píseň každá pohybuje se vážně a klidně, nikoli však lehkomyslně a nepokojně; nech kráčí živě sice, nikdy však vášnivě, bystře a čile, ale ne rozvláčně a loudavě. Vůbec budiž píseň též modlitbou. Celým svým výrazem nech odpovídá píseň myšlénkám textu, nech jest jen stupňovaným výrazem pocitů v textu složených. Nech píseň šetří zvláštností jazykových úplně

a svědomitě, tak abys zpívaje mohl mluviti a mluvě mohl zpívati. Při tom budiž při všem píseň zpěvná, t. j. lahoď uchu, aby mohla býti lehce pamatována, nezabřědniž však při tom nikdy v jarmarečnosť a trivialnosť.

Toto měřítko jest nám přiložiti ku nápěvům obsaženým v uvedeném již »průvodu varhan.« — Nelze nám rozbírati všech písní dopodrobna a jednotlivě; ale úsudek náš povšechný zníti bude takto: Průvod varhan obsahující nápěvy k úplnému kancionalu arcidioecese olomoucké vynasnažuje se dle možnosti býti práv všem požadavkům, jež kladou se na píseň církevní. Průvod snaží se podati písně jen zdařilé, duchem pravé zbožnosti, duchem čistě církevním provanuté. Podává nápěvy takové, které přiléhají co nejtěsněji ku textu i co do nálady i co do metra a rythmu; v nápěvech těchto nenalezneš skokův ani oktavových ani septimových. Hlavní pak zásluhou p. pořadatele jest, že pominuv pramenů snazších a přístupnějších a tím také pohodlnějších, hledal prameny méně obyčejné, z nichž ovšem čerpati lze jen s větší námahou, které však za to poskytují vodu živou, nezkalenou, pramenitou — míníme tu starobylé, ctihodné a převýtečné choraly staročeské. A kdyby nám »Průvod varhan« neposkytoval nic jiného, již proto musili bychom sobě ho vážiti na nejvýš, že jeho přičiněním tak mnohá perla posvátného zpěvu staročeského vyrvána jest z prachu zapomenutí a uchráněna od úplného ztracení. (P. d.)

F. Sch.

Historyja Słowan, napisał *E. Bogusławski,* Mag. nauk. fil.-hist. b. Školy Glów. warsz. Kraków. 1888. (Č. d.)

Na str. 48.—58. jedná spisovatel o materialu i methodě dějin slovanských.

Největší překážkou ku poznání dějin starých Slovanů byla theorie (jíž dlouhý čas výhradně holdováno) o příchodu Ariů do Evropy; představováno si, že náš díl světa zaujali Ariové, přicházejíce z Asie již jako zvláštní mluvou se různící národy jeden za druhým, nejdříve Celtové, potom Germané a pak teprve Lito-Slované a že týmž pořádkem Evropu zaujali. Theorie tato ukázala se falešnou. Předkové Slovanův a Litvinů zajisté zároveň s jinými Arijci, jako s Indy, kteří nyní v Asii obývají, bydleli v Evropě pospolu dlouhé věky. Když část Ariův odešla do Asie, zůstal v Evropě ještě valný zbytek toho kmene, jehož ohromnou větví byli Lito-Slované. Tuto starou dobu, v níž předkové naši nenazývali se ovšem dnešním jménem Slované, jmenuje spisov. předhistorickou a rozděluje ji na tré:

a) doba arijská,
b) doba lito-vindická,
c) doba vindická n. praslovanská.

Vlastní doba historická počíná teprve stěhováním národů, kdy poprvé zjevilo se i společné jméno: Slovan.

Nejobtížnější ovšem jest líčiti dobu předhistorickou, poněvadž tu nemá badatel pramenů přímých, bezprostředných; zde opírá se badání jeho na data, jež poskytuje anthropologie a archaeologie předhistorická, kraniologie, jazykozpyt arijský vůbec, a přirovnavací jazyků slovanských a litevského zvlášť a geografická nomenklatura (názvosloví). Zejména poslední založená na sebrání názvů hor, řek, jezer i osad, na rozdělení a srovnání jich vespolek tvoří zvláštní část srovnavacího jazykozpytu, jsouc znamenitým kapitálem z pokladu, jejž dává nám jazyk. Celý ten poklad jazykový poskytuje nesmírně bohatý material ku poznání dvou důležitých věcí, totiž kolonisace širých krajin evropských předky našimi i způsob, jakým se dála, a podruhé stupně civilisace, zařízení společenských, náboženství i mluvy v určité předhistorické epoše.

Odtud přiberouce ku pomoci ostatní vědy jmenované indukcí dojdeme k pevným datům, ze kterých pak dedukcí vyvoditi možno vážné příspěvky ku poznání časů předhistorických.

Názvy geografické na širé prostoře Evropy střední, jež obsahuje všechny nynější země slovanské, celé dnešní Německo, západní Francii, půlnoční Vlachy dají se svésti na dva základní typy: v *ava* a *ca*. Oba mají několik forem: *dava, sava, pava* atd. a zachovali se v celé původnosti ve mluvě slovanské přešedše jinde ve formu *au* (v němčině) a *ua* (v jazycích roman). Druhý typ *ca* (zdá se vždy s předcházející nosovkou) má tyto formy: *aca, eca, ica,* jež zaměněny v *anza, enza, inza, tz, ing, ingen, etia, entia, antia.* Mezi těmito typy nalézají se i jiné na *dunum, durum,*

magus, typy to názvisk galsko-celtických, jež však náleží lidnosti pozdější přistěhovalé, což vysvítá z toho, že jsou to názvy toliko osad, kdežto názvy na *ava* a *ca* nosí nejen osady, ale hory, řeky a jezera, jež ovšem mohly je obdržeti jen od nejstarších obyvatelův arijských.

Dvojí typy geograf. názvův odpovídají i dvěma epochám: názvy zakončené na *ava* epoše litevsko-slovanské; na *ca* vindické nebo praslovanské, oba jsouce názvy rodů, kteří založili nejstarší osady v Evropě. K těmto názvům přistupuje pak ještě třetí skupina: názvy nahodilé, na př. Kamen. Trigorium a j.

Vážného materialu poskytuje ovšem dějepisci slovanskému i literatura klassická a pozdější. Třeba tu však náležité pozornosti a ustavičného srovnávání. Bohužel toho nedbáno a tak se stalo, že většina učenců všechna plemena v Germanii Tacitem vyjmenovaná má za germanská, t. j. německá, poněvadž staří spisovatelé nazývají je Germany, pokládajíce germanský a německý za synonyma. To jest ovšem totéž, jako kdyby někdo tvrdil, že ve Švýcarsku nejsou Němci, Francouzi a Vlaši, nýbrž jen nějací Švýcaři.

Konečně sluší pokládati za material různé nápisy starožitné, listiny středověké, výsledky badání anthropologického a sociologického.

Nedostatek racionalní methody, ovšem i nepoužití všeho materialu zavedlo. dle slov spisovatelových, Šemberu, že pokládal celé skupiny lidu a družin různého původu, na př. germanské, Markomanny a galsko-celtické Taurisky za Slovany, a Šafaříka, že holdoval falešné theorii o příchodu Slovanů do Evropy za Němci i opakoval po německých učencích jich theorie o Germanech i j. (str. 58.).

Odděl. I. (Hlava I.—VI.) N e j s t a r š í č a s y n a z á k l a d ě d a t a r c h a e o l o g i c k ý c h i j a z y k o v ý c h (str. 59. až 152.). Spisov. jedná o předarijském obyvatelstvu Evropy. Člověk evropský byl současníkem předpotopních zvířat mamuta, jeskynního medvěda i j. Známkou jeho byla lebka podlouhlá a sploštělá kosť holenní. Příbuzní těchto dlouhohlavců jsou nynější Eskymáci. Prvotní obyvatelstvo jednak vystřídalo se, jednak smísilo se s pozdějším, jež nazývá se turanským, znajícím některá zvířata domácí a užívajícím kamenného nářadí. (Hlava I., str. 61.—65. P ř e d a r i j s k é o b y v a t e l s t v o v E v r o p ě.)

Tito první Evropané podlehli silnějšímu jak tělesně tak i duševně plemeni Ariů, kteří sice v té době, kdy s původním obyvatelstvem se setkali, nářadí kamenného užívali, ale brzy i se spracováním kovů se seznámili. Stanoviti určitou hranici mezi věkem kamene a věkem bronzu nelze. Když již dávno pominul věk kamene v Evropě jižní, trval ještě v severní. Země nyní i druhdy slovanské poskytly mnoho památek ze svého věku kamenného, jež nalézají se kromě jeskyň i v náklích (Pfahlbauten) hradiskách a pohřebištích. Lidstvo žijící touže dobou v řečených krajinách, zajímalo se rolnictvím, znalo některé druhy obilí, pěstovalo chov dobytka. Věk bronzu jest tu jen prodloužením věku kamenného, a totéž obyvatelstvo, jež prožilo věk kamene, prožilo i věk bronzu. Na některých místech přešlo se z doby kamene hned v dobu bronzu. Výrobky bronzové nejsou vlastním výrobkem osadníků krajin slovanských, nýbrž původu cizího, etruského a řeckého, a dostali se do jmenovaných krajin obchodem. Možno tedy, že u nás vlastně nebylo doby bronzu, nýbrž jen kamene a železa, v obou však shledáváme se se zbožím bronzovým cizí výroby. Na otázku, kterému lidu náleží památky obou dob, odpovídáme: Některé sledy ukazují na lid předarijský, ale převážná většina na Arijce. Epocha kamene odpovídá arijské periodě v Evropě i počátkům doby litevskoslovanské, epocha bronzu končí tétéž i době praslovanské, až v žádné nevyšlo ještě z užívání nářadí kamenné. (Hlava II., str. 65.—76. V ě k k a m e n e, b r o n z u i ž e l e z a n a z e m í c h s l o v a n s k ý c h.)

Jazyky Ariů (žijících i vymřelých) dělí se na dvě skupiny, evropskou i asijskou. K prvé náleží jazyk pelazgický a etruský, nejpříbuznější jim litevsko-slovanský, celtický, řecký, albanský, jazyk Skythův a Sarmatův a konečně jazyk germanský.

Ku skupině druhé patří: jazyk obyvatelů Malé Asie (mluva frygická), armenský, ossetinský, jazyk zendsko-sanskritský.

Do Evropy přišli Ariové jako kmen jednotný, užívající jednoho jazyka, jenž ovšem nikde již se nezachoval a jejž jen

srovnáním jazykův indoevropských, z něho povstalých, poznáváme. Usadili se po obou březích dolního Dunaje, daleko na sever i na jih. V této krajině, »Praarii,« Ariové, byvše původně lid pastýřský, seznámili se s rolnictvím. Dobu tu, v níž Ariové v Praarii žijí, jmenuje spisovatel praarijskou. Když odtud vystěhovala se asijská větev Ariů, nastala doba arijská. Zbylé obyvatelstvo arijské počalo se z Praarie šířiti po Evropě. Z toho kraje rozšířila se po střední Evropě stará haluz Ariů rolníků, předků litevsko-slovanského národa i těch Ariů, kteří v době nejstarší kolonisace až do Britanie se dostali. Z téhož kraje odešel i kmen tyrhensko-pelazgický, jenž usadil se na půlostrově italském a balkanském. Po krajích rolníkův — Ariů — těkali Ariové kočovníci Italové, Celtové a Germané.

V Dacii (v nynějších Uhrách a Rumunsku) a v Mesii již v hluboké starožitnosti plno jest názvů zakončených na *dava* a s týmiž názvy shledáváme se i v krajích nyní i druhdy slovanských. Patrně pochází názvy ty od lidu, jenž, seděv původně v Praarii (v Dacii a Mesii), odtud dále se šířil, dávaje řekám i osadám názvy na *dava* končící.

A co znamená výraz *dava?* Není ničím jiným, než názvem národu, jak stvrzují staří spisovatelé. Píšeť Strabon, že předkové Daků psali se *Daví*. Někteří kmenové rodu *Dava* nesli názvy Vinidava, Lodava, Buridava a p. Z tohoto rodu Dava vzešli Ludové, Litvané a Slované, jichž jazyky a mythologie největší příbuznosť vykazují. (P. d.) *P. Papáček.*

Z mého alba. Básně *Em. z Čenkova.* V Praze 1889.

Obsažené tu »obrazy... ukazují své předměty v pravém světle denním, v záři sluneční i pod mraky, a nejsou nasyceny barvami strakatých nemožností a neličí partie z říše hvězd, přeludův a fantastických výmyslů.« Slovy těmi hlásí se nový poeta k četě mladší generace básnické realistů, jejímž předákem činí Machara, kterémuž i sbírka přítomná věnována. Nelze se příti, oprávněnli realismus v poesii, ale upříti též nemožno, že i sám naturalismus neobejde se bez jisté dávky idealnosti: básníci naturalismu kombinují, vybírají ze skutečnosti toliko jisté rysy, jež se hodí uměleckému cíli jejich, nesmějí všecko viděti, nač hledí, a co vidí, musejí nazírati dle pravidel umělecké perspektivy. V uměleckém díle hledáme vždy nějakou vůdčí myšlénku, ideal; tak nespokojíme se řadou dojmů neb obrázků z přírody, jež skupeny mechanicky vedle sebe; nespokojíme se, podáli básník věrně scenu z pokoutní kavárny, vylíčíli pravdivě několik postav, ale nevloží v celek ničeho, čímž by dílo nazvati se mohlo uměleckým. Je tu týž rozdíl, jaký vidíme mezi věrnou, zdařilou fotografií a uměleckým obrazem. A tím právě u nás nejvíce hřeší t. zv. realisté, že podávají řadu obrázků, věrně sice zachycených, místo umělecké práce; totéž přední vadou básní p. z Čenkova.

Ve sbírce jeho nalézáme předně několik obrázkův i výjevů z přírody, vesnice i ulic městských a života rodinného po způsobu Coppéově, pak několik básní dle vzoru Macharova, po případě Heineho i Mussetova. Poesie přítomná jeví se poesií moderní nudy (slovo to našemu básníku veleoblíbeným), přesycenosti života, suchoparu, všednosti a jednotvárnosti, jakáž se jeví i v moderní krajině (55.), škrobeného pessimismu, zoufalosti, rozhorčenosti nad bídností lidu. Mnoho tu ještě neuspořádaného, nejasného (viz báseň »Tajemná duše,« v níž těžko hádati, nač básník myslil). Básní, v nichž jednota myšlénky a nálady zachována, pořídku. Mnohému snad se zalíbí »Český statek,« »Cizí řeč« i »Na české hranici,« kde básník trpce touží na to, jak statky venkovské klesají do rukou cizinců. Přesnější konstrukcí a vzletem upoutá tě »Nad skývou chleba« i dojemný genreový obrázek »Kolovrátkář«; obě upomínají na básně Kloseho. Poukážemeli ještě na rozmarnou báseň »Smích,« »Hra v šachy,« »Šotek z hor,« »Memento mori!« »Štědrovečerní obrázek« i »Obrazy,« vyjmenovali jsme všecinko, co poněkud pozornost čtenářovu vzbudí. Em z Čenkova má sice plynný sloh, obratnosť veršovnickou, ale většině básní schází idea jednotná. Hned v prvém oddílu, nadepsaném »Na venku a v městě« shledáš se s pěknými verši, ale zdá se ti, že čteš jen fragmenty, vylomené z delších celků, není tu jednoty,

soustředěnosti; planosť a rozkouskovanosť přední známkou básní těch, pokud látka vzata z venkova, kterýž ostatně básník, »chorý vězeň města,« jen zdaleka s půvaby a touhami jeho zachytil. To již pravdivěji, ale příliš chmurně líčí život v ulici městské, v pokoutní kavárně, boháče »tloušťkou líného« i dělníka »v režné bluze.« Nic tu povzbuzujícího, vzpružujícího k životu lepšímu; za to někdy zbytečně až mravní rozhorčenosti místo soucitu nad bídou, což velice podivně zní z úst toho, jenž dle svého vlastního vyznání není idealem, plno ironie a sžíravého sarkasmu. Aspoň nešetrným nazve každý způsob, jak se tu mluví o bolu a utrpení lidském; verše stávají se až odpornými. Poeta náš uvažuje o lidské bídě (»Laciný pohřeb«), starostech života atd.; ale hned zahání podobné myšlénky:

> Nač plouží se mou duší citů stíny,
> nač vzdech a sentimentalní můj žal?
> Před pohřbem smeknu jako leckdo jiný
> a lhostejně svou cestou půjdu dál.

Jistě tu trochu blaseovanosti, affektace. Je tu více básní toho tonu, odporného sarkasmu, roztrpčenosti místo soucitu, jenž tak se líbí u ruských realistův. Jak »V nádvoří pražském« za bouřné vichřice — velebné ticho vládnouti může, těžko si vysvětliti. Básník mnoho nebyl vybíravým v látce, proto sebral mnoho planého neb aspoň nepoeticky to spracoval.

Ve druhém oddílu podal básník několik podobizen, figurek zmítajících, právě jako sám básník, nudou života nebo zmítaných vlnobitím, shlukem i vírem vášní. Je tu kopa veršů málo zajímavých.

V části třetí, nazvané »Chvíle veselé i smutné« ku škodě poetově jeví se nejvíce snaha, následovati Macharův sarkasmus a ironii: žák pokulhává sotva za učitelem. Nadarmo trápí se poeta podivnými myšlénkami při »Vzpomínce« na matku; právě tak zbytečně rmutné rozpřádal úvahy své, hledě na »Podobiznu neznámé.« Jeli básnickým zakončení »Ozvěny štěstí«:

> Tak v chorobném svém žití, které žiji
> bez lásky, jež mi ztrpčena,
> jen roztruchlí mne truchlou melodií
> vždy večer cizí lásky ozvěna,

necháme o své váze. Mohli bychom podati několik ukázek moderní poesie, jak soudí o Bohu, o svatých obřadech, jak ráda pěje o nudě, zoufalosti, bídnosti světa, ale není místa na zbyt. Přece však, než rozloučíme se s naší sbírkou, podáme ukázku, o čem a kterak pěje pan z Čenkova, třebas dvě slohy básně »V album dívky.«

> Ve víru maškar, jenž vře v rozechvění
> a v bouři hříchů, jež vše rozbije,
> u moře žití, kde se vášně pění
> jak odoláš, tak tichá ve svém snění,
> má lilije?
>
> Roj potvor, jež zvem lidmi, se tu honí,
> z nich každý vínem spitý je,
> v to hudba divoká jen hřmí a zvoní...
> a na zem zdupána květ bílý kloní
> v prach lilije...

Je v tom bombastickém slohu, hyperbolách vskutku viděti genialní talent — realistický! Bojíli se poeta náš tak hrozně osudu písní svých, že jednou »ten, jenž pedantů je všechněch vzorem,« »s hlupců sborem« je vykládati snad bude, marný strach; do škol, bohdá, také básně ještě se nedostanou, spíše asi »shnijí časem v bibliothek plísni« písně také. *A. V.*

Nový epochalní výlet p. Broučka tentokrát do XV. století. Napsal *Sv. Čech.* (O.)

Kdežto tedy prvá třída mínění a názorů přímo z epického prostředku básníkova vyplývají, má se to jinak s kategorií druhou. Sem počítáme různá mínění, jež v knize naší se pronášejí na př. o české šlechtě, o němčině, o demonstracích a kompromittování v nejvyšších kruzích, o naší mírnosti a celá jiná řada otázek. Ty vložil spisovatel buď v ústa Čechů středověkých buď vlastními ironicko-satirickými reflexemi je pronáší. O pravdivosti nebo nepravdivosti jich tuto se pronášeti a otázku rozhodnouti nechceme. Jsou to názory někdy sporné, jindy jen jistých hesel se týkající, a s rozhodnou šetrností pronášeny. Zavánějíce mnohdy řekněme přímo naší novinářskou fraseologií nevyplývají překvapující nutností z osnovy celého díla, neopírajíce se na nevyhnutelný v takovém případě hlubší rozbor současných poměrů a v našem případě zde na mutné analogie obou dob. Práce ta ovšem sama sebou nesnadnější! Všeobecné maximy a zásady zajisté snáze se pronášejí, avšak jednání

dle nich v jednotlivých případech, zvláště pak tam, kde se narazí na kollisi povinností, mravních i všeobecných zásad, bývá spojeno s nevyhnutelnými obtížemi, celá tíha okolností jiných přichází na váhu a ne u všech na tutéž stranu se skloní váha těžší. Vždyť známo, že tato kollise povinností vede až k výsledkům tragickým. A kde při všem tom se jedná o blaho národa a jeho budoucnosť, jest odvažování toto tím nutnější. Kdo jest z lidí myslících, jenž první by zvedl kámen na ony, u nichž váha důvodů se skloní k jiným koncům, než u něho. Že naše poměry národní dnes jiné jsou, než za dob husitských, že obrana a práce pro národ náš mající za hlavní vůdčí hvězdy ony ctnosti, jež Čech právem ozářil jasnou a poetickou září, jinými cestami a prostředky díti se musí, věru uznal Čech sám neodvažuje se na jednotlivosti a podrobnosti ve srovnávání, kdežto v oněch všeobecných otázkách kontrast tak účinně působí.

Zač však Čechovi vděčni jsme, jest, že i tyto otázky v literaturu uvedl, ukázal tím, jak v úzkém styku literatura národní s životem národním býti může a má: od spisovatelů, předních tedy národa duchů, v otázkách těchto sporných na prvním místě můžeme očekávati aspoň mínění, neli rozhodnutí, a dalo by se dokázati snadno, že u žádného národa velicí duchové nevzdalovali se otázek národem hýbajících. A bylo by nám proto s podivením, že u nás veliké listy jen zcela povrchně díla Čechova sobě všimli, a to věru jest illustrací o váze naší literatury nad jiné význačnou. A přece jest známo, jakých výsledků se dociliti dalo i politickou satirou: na Swifta není třeba upozorňovati. V jiných poměrech by nevšímavosť tato byla známkou malé váhy vývodů spisovatelových, avšak ačkoli pokud druhé kategorie námi udané se týče, skutečně bychom větší a pronikavější hloubku byli čekali, malou účasť velkých listů málo ceníme.

O slohu, výpravě, jednotlivých krásných místech bylo by malicherno mluviti u spisovatele významu Čechova. Vzdávati květnatými slovy mnohdy málo významnými, a místo aby se mluvilo o díle dáti se na kultus osobnosti nechceme právě z hluboké úcty ke spisovateli, vědouce, že: autre chose est admirer une oeuvre, autre chose en sentir la beauté, a že Čech není umělec, který »fait fausse route quand il cherche avant tout à faire songer à lui-même et à son génie. car nous avons vu que le plaisir du sublime était beaucoup moins élevé que celui du beau.« (Dumont, Théorie scientifique de la sensibilité, str. 260.) I odporučujeme slova Čechova o skromnosti Broučkově na str. 2., 3 a 4. — *Č.*

Slovanské črty ze života společenského, literarního i uměleckého napsal *Edv. Jelínek*. „Salonní bibliotheky“ číslo 60. V Praze. 1889.

Ve přítomném díle p. Edv. Jelínek podává výbor čtrnácti statí, jež dle předmluvy jsou malou částí průpravných prací ku většímu soubornému dílu o osvětovém životě národů slovanských. První »Panie kochanku« vypisuje nádherným obrazem život při knížecím dvoře litevského velmože Karla Radziwiłła, posledního pěstitele a přívržence starých »zlatých« dob Polsky. Třetí »Násilník a dobrodruh Koniecpolski« líčí divoký příběh ze života polského šlechtice na počátku XVII. století. Šestá »Z dějin společenského života v Polsce« zabývá se životem a historií moderního salonu polského a obsahuje zejména v úvodě mnohé jadrné a nám Čechům velmi prospěšné naučení. K ní druží se třináctá »Mazur a polonéza,« pojednávajíc o těchto národních tancích Polákův a o významu tance vůbec ve společenském životě jejich. Osmá »Czartoryští v Puławech« uvádí čtenáře do slavných »polských Athen.« vypravujíc o působnosti těchto knížat v umění a literaturu svého národa. Desátá »Vilenská mládež« a jedenáctá »Adam Mickiewicz na Rusi« seznamují nás se životem vilenské mládeže universitní, hlavně t. zv. Filaretů a s útrapami, jež mladíkům těm a s nimi Mickiewiczi snášeti bylo rokem 1822. od ruské vlády pro podezření politická. Krásného a povznášejícího zakončení dostalo se těmto črtám polským ve stati čtrnácté »Vlastenecká účinnosť polské šlechty.« Stati 2., 4., 7., 9. a 12. věnovány jsou Rusům. »Rusové v Praze« a »Michal Petrovič Pogodin v Polsku a v Čechách« mile

dojímají jakožto svědectví srdečných styků česko-ruských. »Kněžna Kateřina Romanovna Dašková« podává charakteristický a zajímavý typus ženy z vysoké šlechty doby popetrovské, kdežto »Ruský ‚Domostroj'« pojednávaje o tomto ruském návodu ze XVI. věku, »kterak se má žiti a dům spravovati aby celé hospodářství v ničem netrpělo, ale ve všem všudy dobře prospívalo,« osvětluje kulturní poměry ruské té doby. S divadelním životem ruským seznamuje čtenáře stať 9. »Z pamětí ruského herce P. A. Karatygina.« Pátá konečně stať věnována jest Charvatům. »Z listů chorvatského básníka« Stanka Vraza sestaven tu obraz tohoto nadšeného vlastence a Slovana, jehož heslem bylo: »Složno, složno, da bude jedno stado!«

Již několikráte měli jsme příležitosť poukázati na záslužnou činnosť p. Edv. Jelínka, jejíž novým plodem jest přítomné dílo. Vycházeje od zásady, že beze znalosti žádné skutečné vzájemnosti býti nemůže, p. Jelínek soustavně pracuje o tom, aby i širší vrstvy české o věcech jiných národů slovanských aspoň tolik věděly, kolik nevyhnutelně třeba, by se jeden o druhého zajímal, jsa přesvědčen, že následkem toho zajímání vespolného, následkem té zajímavosti dříve nebo později bude skutečná vzájemnosť. Poznaltě p. Jelínek zajisté velmi dobře, že my Češi chybujeme, žádajíce tuze mnoho najednou. Který Čech by si nepřál, aby ostatní národové slovanští všímali si nás a účastenství jevili s našimi pracemi a snahami? Ale sám snad o svých bratřích slovanských neví ani desetinu toho, co zná o Němcích, o Vlaších, Francouzech, Angličanech a jiných národech cizích. Proti této lži, která se neustálým hlásáním slovanské vzájemnosti a bratrství slovanského u nás veřejně i soukromě provozovati nepřestává, p. Jelínek spisy svými bojuje; ale nejen bojuje a brojí, nýbrž ihned podává, čeho jeví se nedostatek, a činí to spůsobem velmi příjemným a poučným. Zejména dospělejší mládeži naší lze spisy ty doporučiti nejvřeleji, jelikož p. Jelínek se vzácnou dovedností a s řídkým jemnocitem vyhýbá se všemu, oč by mladá duše uraziti a rozladiti se mohla, látku si vybíraje a vypravuje tak, že neodložíme knihy, abychom poučeni a povzneseni nebyli. Jen jedno přání ve čtenáři opět a opět se ozývá: Když tak čteme o krásných činech polských, ruských a j. velmožův a paní, tu nejednou zaklopíme knihu s povzdechem, zda by nebylo možno též o ctnostech a hrdinstvích našich urozených praotcův, kteří za myšlénku tolik vytrpěli, podobných, pěkně vypravovaných statí se dočísti. *L. Šolc.*

Františka Fénelona **Příhody Telemachovy.** Přeložil *Jan E. Hulakovský.* V Praze. 1889.

Překládá se nyní u nás kolikráte bez výběru, takořka z řemesla, více jen na škodu, kdežto některá díla v pravdě klassická do všech evropských jazykův už dávno přeložená na překladatele českého čekají nadarmo.[1]) A nejvíce cizozemského »zboží« v české obálce k nám přichází z Francie, pohříchu skoro samé jen »koření«! Ale jednou opět k nám odtud přišlo dílo dobré, výborné, Fénelonův Telemach.

Vychvalovati toto dílo, jednohlasně klassickým uznané, bylo by jako přilévati vody do moře. Přece však tuto aspoň několik slov o jeho významu.

Fénelon chtěl svému královskému chovanci postaviti před oči vzor krále a vůbec člověka, a tu nebylo šťastnější myšlénky jako mu vypsati příhody Telemacha s Mentorem, hledajícího po světě otce Odyssea. Bohyně Athena chtějíc ze syna Odysseova vypěstovati vzorného vladaře, by jeho povahu ohněm nehod vytříbila a v dobrém utvrdila, vodí jej v podobě Mentorově takořka po celém světě: ze Sparty do Sikelie, odtud pak do Aegypta, z Aegypta do Tyru a přes Cyper a Kretu na ostrov Kalypsin; aby zde ušel svůdnému pokušení, vrhá jej se skály do moře a přichází s ním na břehy Hesperie; tu jej vodí do vřavy bitevní, ba až do samého podsvětí. Všude radí, poučuje, napomíná, varuje, časem sobě samému jej přenechává, v nebezpečenství a neštěstí vydává, ukazuje mu sama nebo skrze jiné země a národy, vladaře dobré i nedobré a lidu druhu nejrozmanitějšího. Touto školou života vychovala Telemacha v ryzí charakter.

[1]) Kdy na př. uvidíme v našich vlastech v naší řeči Šíleného Rolanda, kdy Lusiady nebo Frithjofa? Vypravuješ Štolba, že viděl v bývalém příbytku švédského básníka Tégnera vyloženy překlady jeho Frithjofa téměř ve všech evropských jazycích, jen scházel — český!

Angličan *Smiles* rozličné stránky charakteru vyličuje na rozličných osobách, Fénelon nám čistý charakter vyobrazuje na osobě jediné, a ne charakter již hotový, ustálený, nýbrž teprve se za návodu Mentorova tvořící. A podává nám obraz charakteru na vychovanci pohanské bohyně, tedy obraz mravnosti ne tak křesťanské jako vůbec lidské, přirozené. Příhody Telemachovy jsou nepřebranou studnicí životní moudrosti; jest v nich téměř celá mravouka, ale ne suchopárná! Jest zasazena do krásného uměleckého rámce, jest to »didaktické epos« v řeči nevázané. Mentorování Athenino neomrzuje; Odysseí sice »Příhody Telemachovy« nejsou, ale přece jsou plny půvabu od začátku až na konec. Jest v nich obsažena také valná částˇ antické mythologie, již vhodně objasňují poznámky vzadu ke knize přičiněné. Na každé téměř stránce setkáváme se s nějakou milou a známou osobou Homerovou. — Překladatele Fénelon nalezl v Hulakovském dobrého, úplně znalého správnosti jazykové.

Každý z nás jest hledajícím Telemachem, každý potřebuje moudrého Mentora, zvláště pak mládež studující. Neboť vycházejí mnozí z našich učilišť jako »velcí snad učenci, ale malí lidé,« s plnou hlavou, prázdným však srdcem Nuže, Fénelonův Telemach je příjemným způsobem naučí pravé moudrosti života! A poněvadž tato zlatá kniha pro studující je takové důležitosti, že by ji měl čísti z nich kdekterý, myslíme, že »Příhody Fénelonovy,« třebas jen jsou překladem, přece vhodně byly umístěny v »Knihovně studující mládeže.« »Překladatel doufá, že tímto novým překladem nejen milé mládeži studující, ale i širšímu čtenářstvu se zavděčí.« A zavděčil se zajisté. Takových překladů jen víc! *Č. J. Ševčík.*

Uražení a ponížení. Roman *F. M. Dostojevského.* Přeložil *V. Mrštík.* (O.)

Jednostrannostˇ až do krajnosti zabíhající jeví se v líčni povah; Dostojevskij miluje postavy zvláštní, chorobné, plné záhad, jež se mu — výtečnému psychologu — k podrobným analysám velmi hodí. Neobyčejnou soustrastˇ jeví s poníženými, již uvrženi v bídu života vášněmi a prostopášností mocných, k nimž náleží kníže Valkovskij, jehož bezednou podlostˇ nejlépe charakterisuje vlastní vypravování historie života (297.—320.). Je to ničemný padouch a bezectný diplomat, jenž pro peníze oženil se s přezrálou dcerou petrohradského kupce, matkou Alešovou, již hanebně opustiv svedl dceru Smithovu, pomocí její zmocnil se dokumentů, týkajících se peněz, jež zpronevěřil jejímu otci, okradl ji, s dítětem vlastním bídě vydal, byl pak tajným milencem smyslné paní, jež před světem stkvěla se »hroznou ctností,« načež má nedovoleny poměr s nevlastní matkou Alešovy zámožné nevěsty Kateřiny, již chce pletichami dostati pro svého potrhlého syna, by vládl pak sám penězi »hloupých.« Vyžene Ichmeněva, jejž křivě podezříval z nepoctivosti a padoušsky tupí dceru jeho. Nemravnostˇ, nestoudnostˇ, vilnostˇ, podlostˇ a cynismus jeho nezná mezí; za povinnostˇ má to, z čeho mu kyne užitek, nejlepší věcí na světě jsou »hezounká děvčata,« zásadou jeho o šlechetnosti jest, že »čím víc egoismu, tím víc šlechetnosti.« Takového ničemu bylo třeba vykresliti, by náš soucit naklonil se k potupeným! K těmto patří dcera knížetem svedené, odkopnuté ženy, dítě v ženu právě dospívající, Nelly či Helena. Je to »prapodivné stvoření,« jež záhy příliš poznalo kal a útrapy života, stíhané horečkou i padoucnicí, »děvče capriciesní, nervesní a někdy ironické,« zlobivé, rozdrážděné, ale v jádru nevinné, milování hodné. Držíc se slov matčiných raději chce býti služkou neb žebračkou, než aby prosila za milostˇ. Právě toto dítě zádumčivé, zlobou nakažené, podrobil Dostojevskij jemné analyse; vida ve světě jen hřích, zkaženostˇ mravů, zřel v dětstvu ideal prostoty a mravní čistoty, jež by, dobře se vyvíjejíc, vedla k nápravě člověčenstva; proto tak důležitou úlohu jí dal v naší povídce. Podivné jest její chování se k Vaňovi a lékaři starému, vysvětlitelné pouze ze zlobivosti a citu ženy, jenž se v ní probouzí. Umírá s kletbou otce, neodpustila mu ani na smrtelném loži. Postava její obetkána tajeplným jasem romantismu, za který by se nestyděl žádný novoromantik. Jiná podivná postava je bezcharakterní větro-

plach Aleša, mladík slabé vůle, beze vší samostatnosti, loutka těch, již jej právě obklopují, věřící otci jako orakulu, bezmezně milující Natašu, okouzlený Kaťou, jenž nikdy neví, co vlastně chce, kterou vlastně miluje; mluví mnoho, nejedná nic... Jeho nevěsta sličná Kaťa, je dívka šlechetná, dobrosrdečná, již čtenář spíše si oblíbí než »rozumnou« Natašu, »šíleně« milující lehkomyslného větroplacha, chlapce, pro něhož opouští milené rodiče, nedbá jich kletby a napomínání zraženého milence, snáší urážky, ponížení a potupu od Valkovského, trpně, nečinně očekává konce všeho toho, ač cítí, že nehodí se k Alešovi, jenž ji ostatně nápadně zanedbává. I sám Vaňa, vypravovatel fabuly, je postava záhadná; miluje Natašu i když jím pohrdla, ba »přisluhuje« svému sokovi, donášeje mu psaníčka Natašina a naslouchá tiše výlevům jeho lásky; podivný to zoufalý, zavržený milenec... Popudlivý, náhlý ale poctivý Ichmeněv, jenž proklel na věky dceru, ale tajně ji hledá, by jí odpustil, a choť jeho, plná něžné mateřské lásky a odpuštění zbloudilé dceři, jsou postavy mistrovsky zachycené.

Jejich útrapy a bezměrný bol nad útěkem Natašiným je podán veškerou silou líčení Dostojevského. Velice pozoruhodnou — byť episodickou postavou je stále podnapilý taškář, darebák, galejník a bídák Maslobojev, žijící nezákonně s Alexandrou, moje zvláštní komise, zvláštní zaměstnání, postrach Bubnové a i knížete, jemuž vyhrožoval dokumenty zákonnité jeho dcery, k níž se nechce Valkovskij znáti, uplacený 2000 a o málo lepší samého knížete.

Šílený Smith, hrozně uražený vlastní dcerou, již prokleje, je podobně jak Nelly postavou, s níž snadno bys mohl se setkati u romantiků, k nimž se tu Dostojevskij přes realistickosť jednotlivostí v mnohých tazích přidal.

Všecko tu neobyčejné: šílené lásky, hrozné proklínání, tajný útěk, bezmezná podlosť, bezměrný žal, bída nekonečná, postavy prazvláštní, s nimiž se sice setkáš v životě, ale sotva kdy tak pohromadě, jak je vidíš v našem románu.

A. V.

Dalmatské povídky od *J. D. Konráda*. II. „Sal. bibl.“ (red. *F. Schulz*) čís. LXIII. V Praze. 1889.

Lahodný sloh, správná i čistá dikce, pestré líčení krajin, adriatického moře a břehů jeho, jaké jsme nalezli v prvém svazku Konrádových povídek, zdobí též druhou řadu jejich. Soucit s jihoslovanskými bratřími se tu stupňuje, když ve čtyřech povídkách vypravuje o nešťastném povstání, jež Dalmacií zuřilo r. 1869. Milostných historek, jež byly podkladem většiny dřívějších obrázků, tuto méně; za to mile poutají postavy maličkých hrdin Gjura i Vidy, jinak pak tuto několik obrázků neveselého manželství. Spisovatel sám podává důvod své volby. »Skoro všecky povídky, které čítáme, a neli všecky, tož zajisté nemalá jejich část začíná se láskou a končí sňatkem. Ale ve skutečném životě bývá tomu přečasto jinak. Tu obyčejně teprve sňatkem začíná se roman života, který sice nemá v sobě snad tolik poesie, však za to mívá tím více děje. A kdo za to může, že děj ten bývá spíše trudný nežli veselý?« (str. 63.). Tak spisovatel povšechně charakterisoval ráz povídek svých, z nichž vane jemná záduměivosť, tichá melancholie trudu života skutečného, jemuž se spisovatel přiblížiti snaží.

Roman života začíná prý sňatkem. Tak tomu bylo u Ivana Zlatoroviće, bohatého obchodníka, jenž přes odpor příbuzných pojav za choť sličnou ale chudou Dalmu, odjíždí po sňatku na »svatební cestu,« ale loď, na níž se nalézali novomanželé, ztroskotána bouří, oba sice vyvázli šťastně, ale druh nevěděl o druhu, že zachráněn. V povstání 1869. drží Zlatorović s povstalci; ale sklamán nepravdivou zprávou, že povstalci zabili jeho choť, již marně hledal, dá se k pandurům, až jednou uvidí ženu svou postavenou před soud, že drží s povstalci, uvrženou v žalář, z něhož po desítiletí vyjde bledá, s bolestným obličejem, »ale očím jeho zdála se býti mnohem krásnější a vznešenější a srdci jeho milejší a mladší.«

Delší tato povídka trpí zvláště na počátku zdlouhavostí, zprávami, jež k celku nepatří; ale povaha mužného Zlatoroviće a něžné družky jeho výborně podána,

změny psychologicky možny. Popis mořské bouře (24.—34. str.) je pěkný ale trochu trhaný. Z téhož povstání vzata postava »zatvrzelého« Lovroviće, jehož choť pomohla zajatým vojákům ze soucitu k útěku, začež mužem zapuzena. V bídě v cizině žije s novorozeným dítkem; zatvrzelý otec nechce nic o ní slyšeti, až synáček jeho po smrti matčině přijde k otci, jenž obměkčí se — a doprovodí choť aspoň ku hrobu. Celá povídka upomíná na obrázek »Krásná inicialka« z I. sv., kdež něžná Stána podobně zavržena drsným manželem. — Nerovný sňatek uzavřel bohatý stařec Medina s mladičkou, sličnou i bohatou Ljubicí, která si jej vzala z vděčnosti, že chtěl jí zachrániti milence Jóvu, jenž za povstání zajat v poutech zemřel. A proti vděčnosti Ljubičině stojí černý nevděk malého Pera, jenž lestně vydal Rakušanům předního povstalce Pera, který před lety přijal laskavě pod střechu svou matku Perovu, prchající hanbě světa a umřevší při porodu malého Pera, kteréhož veliký Pero vychovával jako vlastní dítě, až babičkou mu odňat. Krásné jsou sceny, kde starý Pero v zajatci svém pozná svého schovance, s jakou radostí vypravuje se do táboru, v němž ležel malý Pero, jenž podle vydav dobrodince v odměnu za hrdinský čin tento dostane křížek . . . Zaokrouhleností, stavbou a přirozeným postupem zamlouvá se povídka ta před jinými. — Roztomilé jsou ty dalmatské děti; malý Gjuro, sirotek dvanáctiletý, vytrvalou a pilnou prací rukou svých živí útlou sestřičku Zorku. Vojáci rádi naslouchávali zpěvu slavíčímu, jejž slýchati bylo u jeho chaty, ale hoch nechtěl jim pověděti o pěvci, až, když mu Zorka umřela, a Gjuro prosil setníka o zlatník na pohřeb její, prozradil se mladý tento umělec: »sešpulil drobné ty. A z jeho malých úst vytrysknul pojednou táhlý hvizd, pak jiný i opět jiný. A hned po tom vzduch rozvlnil se tím čistým, dojemným zpěvem slavičím . . ., který uchvacoval a povznášel duši naši. Zpěv tklivý, bolestný a plačtivý « Toť onen »Dalmatský slavíček,« smělý hrdina, jenž s velikým sebezapřením dle odkazu rodičův opatruje drahou sestřičku. A jak poutá mladičká Vida (»Za vlasť a bez vlasti«), v níž záhy vyvinut cit patriotický, povaha smělá, přímá, roztomilá figurka — ale plná života. — Motiv nerovného manželství podán v poutavé povídce, sarkasticky trochu provanuté, »Omyl.« Sličná žena, o jejíchž dostaveníčkách zvěděl starý muž, obelstí chotě, že scházívala se s bratrem, jejž nenáviděl manžel. Povaha lstivé ženy vykreslena obratně, ale že muž takovou výmluvu její tak snadno přijal, trochu podivno. Ostatně těžko se vysloviti o mravní ceně povídky této. »Kajicník« dojemně vypravuje o popu Bakarovići, jenž odehnal od sebe studenta, prosícího o podporu, až slovy vlastního denníku pohnut, činí pokání. Tklivá scena, kde svědomí počíná se probouzeti u popa.

Prosté tedy obrázky, ale zajímavé látkou, psané plynně, zručně. Větší prohloubenosti nedostává se delším pracím, ač tím nelze popírati, že by Konrád neměl síly k vytvoření umělecky urovnaného díla o životě pobratimského lidu. Zatím vezmi, čtenáři, za vděk drobnosti podané, pobaví tě i poučí; jsouť povídky ne plody nevázané fantasie, ale obrazy života skutečného — a v každé skoro něco se praví, co by tě poučilo. *A. V.*

Knihovna prostonárodní.

Urbánkova Ústřední knihovna pro českou mládež. Red. *Fr. Hrnčíř.* (O.)

Č. 14.—16. „Čtěte rodný jazyk svůj." Povídky pro českou mládež. Napsala *Karolina Světlá.* Část II.

Část tato obsahuje dvě práce: „Přece jen do české" a „Na bludné cestě." Obě práce byly již dříve jinde uveřejněny. První líčí, kterak jistá kmotřinka lákala dospělejší dívky do školy německé, vyličujíc její dobrodiní. Matka jedné lákané dívky líčí dceři své důležitosť národnosti i vysvětluje jí povinnosti každého Čecha. Spisovatelka mluví přesvědčivě k srdcím i rozumu čtenářů.

„Na bludné cestě." Práce tato byla jako časový obrázek ve prospěch „Ústřední Matice školské" uveřejněna v „Laciné knihovně národní." Jen málo pozměněna přišla též do „Urb. Ústř. knihovny." Změna záleží v tom, že místo Markétky v prvním vydání zaujímá soudruh Dolfův Jaroslav. Děj jest následující: Paní Rybičková vnutila syna svého Dolfu do obchodní školy německé, chtějíc z něho míti „buchhaltora." Dolfa ve škole německé špatně prospívá. Konečně studie Dolfovy ukončeny. Rybičková vynasnažila se velmi, aby syna na základě nabytých vysvědčení dostala do

německého závodu Millerova Nepodaří se jí to. Ve svých nadějích sklamána, odebéře se se synem do Prahy, kde mu chce nějaké místo opatřiti Němci však mají dosti svých lidí, u českých obchodníků nemůže místa najíti odnárodněný Dolfa. Dolfa vždy matce se vzpíral, teď vypukne vzpoura jeho v plné míře. Dolfa hlásí se okázale k národu svému. Rozčilení a strádání Dolfovo nebylo bez následku na jeho zdraví. Ochuravěl nebezpečně. Po uzdravení spojí se se soudruhem Jaroslavem, který pověždy uvědomělým Čechem zůstal a v rodišti svém dobře prospíval. Oba přátelé mají štěstí při všech svých podnicích.

I tato druhá část spisů K. Světlé prodchnuta jest týmž duchem vlasteneckým, jako část první. Vědomí povinnosti národní mocně jest zde buzeno.

Odporučujeme spis tento vřele zvláště mládeži dospělejší.

Čís. 17.—18. obsahuje tré obrázkův od *Fr. Doubka* „Z přírody." Se 3 vyobrazeními.

Jsou to obrázky: „Špaček," „Ježek" a „Tchoř." Nejobsažnější jest práce „Špaček." Zde uveřejněna jest po druhé. Prvně shledáváme se s ní v II. ročníku „Jarého věku," kde uveřejněny byly „Příhody pana špačka ve vlasti i v cizině." Spisovatel vyličuje život užitečného ptáka tohoto a nabádá k jeho šetření. Vypravování jest velmi zdařilé a zaujímá 42 str. Krátké, ale pěkné jsou i ostatní dva články. Větších poklesků jazykových nenacházíme.

Čís. 19. „Bezejmenná." Povídka od *Fr. Hrnčíře.* S obrázkem od K. Thumy.

Andul'ka po smrti staré Háty, která ji ošetřovala, bojíc se zlého strýce, utekla do světa. Byla vlídně přijata od rodiny zámeckého správce, jehož dceruška Ludmila Andulku si oblíbila. Do zámku vrátí se hraběcí rodina. Hraběnka pozná v Andulce svou dceru, která jí před léty ukradena byla. Poznání to potvrzeno jest přiznáním lupiče, který před smrtí svou vinu svou vyznal.

Vypravování jest pěkné, děj poutavý. Mládež bude povídku ráda čísti. Spisovatel snažil se též šetřiti správnosti jazykové.

Č. 20. „Šťastné vánoce." Napsal *A. J. Zavadil.* S vyobrazením. (Vyobrazení vzato z „Besídky malých.")

Děj odehrává se v Brně. Stará pí. Zabranská nachází po dlouhém čase rodinu dcery své, provdané Čermákové, o které dříve nikterak dověděti se nemohla. Na štědrý den postupuje všecko jmění své rodině Čermákově, s kterou potom společně žije. Čermákovi činí mnohá dobrodiní Stareu paní přivedl na stopu dceřinu stromek, který vnučka staré paní ptáčkům k vánocům připravila

Vypravování jest poněkud rozvláčné Neshoda matky s dcerou a zetěm není dostatečně odůvodněna. Také zmizení Čermákových jest příliš málo pravděpodobné. Za našich časů podařilo by se zajisté úsilovnému pátrání zmizelou rodinu najíti. Celkem však tvrdíme, že práce jest dobrou.

Všechny práce v č. 11.—20. „Urbánkovy Ústř. knihovny pro českou mládež" uveřejněné zasluhují odporučení. Jsou dobré. Mládež se jimi nejen pobaví, ale i poučí. Prácemi těmi budí se vědomí národní, nabádá se mládež ku konání povinností, seznamuje se s užitečnými jedinci přírodními, předvádí se jí vzory dobročinnosti, snášelivosti a p. Obsahem práce tyto vynikají Taktéž vypravování jest věku mládeže přiměřeno, srozumitelno. Se stanoviska správnosti jazykové nemohli jsme mnoho vytýkati

Úprava „Urb. Ústř. knihovny" jest slušná. Přáli bychom si však, aby tisk byl pro mládež vhodnější. Řádky i jednotlivá písmena jsou příliš těsně k sobě nahloučena.

Cena jednotlivých svazků není příliš levnou, zvláště uvážíme-li, že mnohé práce jsou podruhé otištěny. V těchto svazcích jest poměrně větší počet stránek, než v prvních 10 svazcích — což konstatujeme, poněvadž v posudku prvních svazků museli jsme nakladateli vytknout nedodržení slibu odběratelstvu daného.

Přejeme „Urbánkově Ústřední knihovně pro českou mládež" pro její chvályhodný obsah rozšíření nejhojnějšího. Hodí se svazky její mládeži 4.—8 škol. roku i mládeži dospělejší. Této zvláště svazky 11., 12., 14 —16 *J. Antonínov.*

Z dávných dob. Pohádky, pověsti a histor. obrázky. Vypravuje *J. K. Hraše,* c. k. okr. inspektor. Se 4 původními obrázky od prof. Fr. Doležala V Třebíči.

Sbírka tato obsahuje 10 prací, které již dříve v časopisech pro mládež, nejvíce v „Budečské zahradě," uveřejněny byly. Patřily k dobrým pracím časopisu toho. Tvoří také nyní sbírku odporučení hodnou. Kniha počíná dějepisným obrázkem „Z Opočna do Uher." Líčí se tu výprava bratří Trčků do Uher proti Turkům. Češi v Uhřích bojovali statečně, konali divy udatnosti. Při hájení města Jagru, jehož obyvatelstvo přinutilo posádku ku vzdání, zahynuli všichni.

„Kaple sv. Václava v Popovicích." Hist. pověsť z Králové-Hradecka. Vylíčen vznik kaple popovické.

„Za milou domovinu." Povídka z první války pruské. Čtenář poznává, jak předkové naši dovedli milé vlasti své před nepřítelem hájiti. Představitelem hrdinného obrance vlasti, který smrti se neleká, jest sedlák Martinec.

„Od štěstí k bídě, od bídy k štěstí." Národní pohádka ze Soběslavska. Zchudlý sedlák Holan měl v noci štědrovečerní ve světnici kozičku, husičku a kohoutka. Vzal je do světnice z útrpnosti, aby venku nemrzla. O půlnoci slyšel vypravování zvířátek o pokladu, který na jeho zahradě se nacházel. Byl by však na vše zapomněl, kdyby ho zvířátka po svátcích nápadným spůsobem na to nebyla upozornila. Holan poklad našel a stal se zase bohatým.

„Poslední naše posádka v Hlohově." Povídka z první války pruské. Velitel Rajský

hájil Hlohova do poslední chvíle. „Kdo může vzdorovati dlouho přesile? Padl poslední Čech, ve bráně — jest dobojováno. Prusové zmocnili se i zámku a byli pány Hlohova." Hrdina Rajský, těžce jsa raněn, strhl raději obvazky a zemřel, než by byl nepřítele nad vítězstvím radovati se viděl.

„Nocleh v lese." Pohádka z Bechyňska. Lukáš a Verunka zabloudili v lese. Ukryli se na noc do jeskyně, v které si loupežníci ukrývají lup svůj. Děti vyzradily lupiče. Došly později zasloužené odměny.

„Pro zneuctění kalicha." Obrázek z dob husitských. Velitel Jaroměře, Hynek Červenohorský, potupil při nájezdu svém v Krčíně kalich Páně tím, že z něho koni svému dal píti. Zneuctění to potrestáno bylo krvavě vojskem husitským při dobytí Jaroměře.

„Proč má bříza sehnuté větve?" Proto, že poskytla metel svých trýznitelům Spasitelovým na jeho bičování. Tak vypráví národní pověsť z Litoměřicka.

„Otcův odkaz." Histor. obrázek z války o bavorské dědictví. Odkaz starého kováře zněl: „Ty musíš s matkou z tohoto hrabství (totiž kladského), abys nebyl jednou také pruským vojákem, odstěhuješ se do Čech, do Náchoda, budeš se pilně učiti a až dorosteš, vstoupíš do řad vojska císařského, a budeš bojovati za právo zákonné své panovnice, budeš bojovati v řadách českých vojákův a jestli se ti naskytne příležitosť bojovati proti Burkuši, jenž naši vlasť drahou o dvě krásné perly oloupil — a příležitosť ta se ti brzy naskytne, neboť král opět k válce nějaké se chystá — pak, hochu, vzpomeň si na otce, bojuj, jako Čech bojuje, nešetř Prusa, toho úhlavního nepřítele naší vlasti a říše . . ." Odkaz tento byl mladým Václavem svědomitě vyplněn. Vyznamenal se Václav v nové válce tak, že v hodnostech vojenských z prostého vojína až na majora postoupil.

„Dvě žabky." Národní pohádka z Náchodska. V pohádce té líčí se snaha tří bratří, aby stali se hodnými nástupci svého otce krále. Nejlépe daří se nejmladšímu. Jemu podaří se ze zakletí vysvoboditi dvě žabky, z nichž stanou se ovdovělá královna a její dcera. Vysvoboditeli jich dostane se s rukou princezny i celé říše. Království otcovské rozděleno jest mezi bratry. — Velice pěkně dojímá v pohádce té láska bratrská.

Všechny tyto práce jsou pěkné. Láska k vlasti jeví se v pracích »Za milou domovinu,« »Otcův odkaz« nejpatrněji. V ostatních pracích vyniká pak udatnosť při hájení statku po otcích zděděného, odpor proti nepříteli vlasť ohrožujícímu. Láska k otci, láska bratrská nejpatrnější jest v pohádce »Dvě žabky.« Vypravování jest plynné, poutavé. Mládež bude povídky tyto ráda čísti. Nejméně cenné jsou »Nocleh v lese« a »Pro zneuctění kalicha.« Neradi vidíme, když mládeži předvádějí se takové stinné stránky z naší historie. Závažnějších chyb jazykových není; menších bychom několik vytknouti mohli. Úprava knihy jest velmi slušná. Obrázky jsou pečlivě provedeny. Tisk jest zřetelný, papír jest pevný. Cena přiměřená.

Odporučujeme »Z dávných dob« mládeži naší co nejlépe. *J. Novodvorský.*

Ku předu! Roman z poslední rusko-turecké války. Napsal *V. J. Němirovič Dačenko.* Z ruštiny přeložil *J. Wagner.* V Praze. 1888.

»Národní« a »Česká politika« vydá každý rok několik romanů jako zábavnou přílohu. Z pravidla jsou to překlady, a to sensační a hodně napínavé, jak obyčejně již prospekt oznamuje. Objemná kniha »Ku předu!« ve třech dílech (o 600 str.) líčí hrůzy a strašné příhody války rusko-turecké za osvobození Balkanu. Jak válka sama o sobě byla hroznou, tak také i roman všechny nehody pochodů, neštěstí na Balkanu, utrpení vojska v zimě (zvláště na Šipce), hrůzy války, vraždy se strany turecké dovedně, často až příliš obšírně vyličuje. Aby pak děj více poutal, jako páskou celého romanu je láska lékaře ruského Sojmonova k Turkyni Ajše, která zrakům miláčkovým stále uniká, až se po válce a spolu na konci romanu sejdou. Trampot vojska, krve i nevinných dětí, vraždění je v romanu dosť až k omrzení; však je tu líčena válka nejzuřivější.

V celém romanu není nic, co by mravnosť uraziti mohlo, ač se při líčení haremu příležitosť naskytala.

Roman »Ku předu!« je vhodnou četbou pro čtenáře »Politiky« a je pro feuilleton přímo psán v malých kapitolách. Srozumitelnější by byl, kdyby spolu dotknuto bylo častěji dějin všeobecných.

Překlad je plynný a bezvadný. — Romany »Politiky« prodávány také o sobě jako četba pro lid za ceny nejmírnější. Tento vyhoví účelu úplně. *M. Zkoumal.*

Sněm ptactva zpěvného a spojenců krákoravých. Sepsal veršem prostonárodním *B. M. Kulda.* V Praze. 1889.

Neblahé poměry politické, které všemi vrstvami lidu českého se prodírajíce, rozkol národní spůsobily a v práci vlastenecké na úkor jsou, byly také pohnutkou k sepsání 18 básní v dotčeném »Sněmu ptactva.« Jsou to narážky na »chásku neřestnou,« která se snaží »dopídit se vládních otěží.« Proto byl také svolán sněm, kde jednotliví ptáci přání svá přednášejí. Černák zahájil schůzi. Mluví, vlastně pěje s následujícím drozdem ještě střídmě; za to však kos si vyjel na »omladinu, štěbetavou drobotinu.« Sup a jestřáb

nezkušené hodné žáky
proti starším vůdcům štvali,
jizlivě je pomlouvali.
Vyčítali své jim chyby... (str. 10.).

Kos varuje před škůdci těmi, neboť

chytnouli se otěží,
zkázu strojí mládeži (str. 11.).

Sedmihlásek je nazývá »vlky v rouše beráněím,« »zvrhlou nerudou,« »cechem nevěrcův« atd. Podobně varuje hrdličák (!) před nimi, přetřásaje jejich »rovnosť« a nevěru. Stehlík je nazývá »prospěcháři« a táže se mezi jiným:

Jak národovcem smí se zváti,
kdo nevolí ctít Boha Pána...?

Po něm mluví krátce čížek, předseda hupnák, zezulák* (proti odštěpencům). Následuje usnešení sněmu zemského a dopěv.

Jak z tohoto obsahu zřejmo, účel »Sněmu« je patrný — varovati především mládež před těmi, jimž platí slova:

My jen národu
plnou nesem svobodu!
Ano, pro svou osobu,
nám však kují porobu (str. 17.).

Verše jsou dosť plynné, mnohdy výraz příliš ostrý, mluva správná. Cena 15 kr. za 31 stran velika.

M. Zkoumal.

Časopisy.

Josipa Stritarja zbrani spisi. Slovinský výborně redigovaný, illustr. časopis „S l o v a n," jenž r. 1887. pro nedostatek odběratelů přestal vycházeti, přinesl v posledním svém ročníku obšírnou kritiku všech Stritarových spisů. Poněvadž bylo teprve letos ukončeno vydávání sebraných spisů Stritarových a poněvadž Stritarovy spisy mají ve slovinské literatuře důležitosť nemalou, podávám dotčenou kritiku v krátkém obsahu, v pořádku poněkud změněném.

J. Stritar je malému hloučku Slovinců asi tím, čím byl Němcům slavný Lessing, kritik „par excellence." Stritar Slovincům, kteří před jeho dobou neuhlazeně a tvrdě psali, jazyk a sloh uhladil; ukázal jim, jak se má slovinsky a ne charvatsky nebo německy psáti, poněvadž tak prostě, tak čistě, tak důstojně a přece každému člověku venkoncem srozumitelně dosud žádný Slovinec nepsal, jako Stritar. Stritar je kritik, belletrista, básník, vše to zároveň a není nikoho, kdo by ho ve všech těchto oborech dostihl; Stritar přetvořil mladou slovinskou literaturu, upevnil rozličnosť belletristických forem jak ve vázané tak i nevázané řeči. Největší zásluhou Stritarovou je, že vykládal Slovincům zásady belletrie s obzvláštní obratností a důkladností, že jim vyložil mnoho přirozených zákonův, o které se má opírati umění a poesie.

Sebrané spisy Stritarovy činí 6 objemných svazků. První svazek obs.: P o e z i j e. Básně jsou nejrozmanitějšího druhu. Zmíníme se jen o těch, které nám básníka nejlépe charakterisují. V lyrických básních pěje básník o své lásce k dívce, vyjadřuje svou tichou žalosť, jež ho provází ve dne v noci a opěvuje lásku k vlasti. Láska poskytuje mu mnoho slasti, ale i muk, které básníka doháněji k zoufalému výkřiku: „Věrné nemá svět ženy." Avšak přece zase miluje, miluje krásnou dívku, kterou vábí daleko, daleko od zkaženého světa na zelený ostrov, kde není šalby a lži, vábí však marně a tak je zase sám se svým žalem. Nepřeje si štěstí, nebojí se neštěstí, vždyť vzdychá celé lidské pokolení a milionové pláčou, jen aby se jeden mohl veseliti. Štěstí však přece zcela se neodříká: lepší je pozdní, nežli žádné. Ale také pozdního nemůže klidně užívati, poněvadž jeho milá domovina je nešťastnou. Ale přijde čas, kdy tuto a vůbec celé lidstvo spasí Slovanstvo — Slovanstvo spojí národy v bratrské lásce. — Básně „V s o l z n i d o l i n i" mají účel, jak básník sám praví, ukázati nám v jednotlivých obrazech, kolik hořkého utrpení je na světě a tím člověka pohnouti k soucitu, k lásce k bližnímu, k pravé křesťanské lásce. Účel je sice krásný, ale básně nejsou přirozeny, a proto nemohou dosíci svého cíle. „D u n a j s k é s o n e t y" jsou z roku 1872., z doby, kdy

se počaly množiti neveselé úkazy ve slovinské vlasti. V překrásném jazyku ostře se bičuje „předáctví“; básník nešetří ani otce Bleiweisa, kárá suchoparné literarní nauky. Nade vše jest mu protivný licoměrník. V těchto básních spis. přemnoho v úctě měl liberalismus a zabředl proto poněkud — v židovsko-liberalní frase. V „Dunajských elegiích“ vidíme jasný pokrok. „Dunajské elegie“ jsou opravdu perlou slovinského básnictví, dokonalé formou i zralostí myšlénky. Horoucím vlastenectvím je prodchnutá „Raja,“ věnec překrásných básní, ze kterých nám vyznívá strašné neštěstí bratrského národa, jenž se byl pozdvihl proti Turkům a — byl přemožen. Tu se velmi krásně zrcadlí šlechetná básníkova duše, tu vyznívá hoře takové, že nám srdcem otřásá. Báseň „Ljudmila“ je příliš romantickou. Nepodařila se básníkovi. Ballada „Sirota“ může se směle rovnati balladám jiných národů; v básni „Pisarjev sin“ je jazyk neobyčejně krásný, prodchnut básnickou silou, jež je dána jen vyvolencům. — Stritar je pravým básníkem; od nejněžnějšího šepotu lásky až do ostré satiry všude vládne básnická síla. Pozorujeme, že čím zralejší myšlénky, čím jasněji kypí z básníkovy duše, tím krásnější též jazyk. Lze říci, že Stritar nejlépe vládne lyrickou a elegickou strunou.

Prosa. Povídka „Svetinova Metka“ vyniká popisy přírody, povahy jsou příliš sentimentalní. Ve svém „Zorinu“ líčí nám spisovatel sice, jak se nám zdá, povahu svého drahého přítele, jenž zemřel jako junák, ale realnou ta povaha přece není. Srdce jeho bije pro veškero lidstvo, cítí nekonečné utrpení, jež je na celé zemi. Vůbec tato povídka se spisovateli nezdařila a je příčinou mnohých nápadů na jeho osobu. Se „Zorinem“ nebyli mnozí Slovinci spokojeni. Jeví se v něm jakási horečná citlivosť. Zorin je mihavý charakter, světobolná abstrakce. V povídce „Gospod Mirodolski“ vidíme v každé příčině veliký pokrok. Stritar stojí tu ještě stále na onom stanovisku, na kterém popis života není právě lehký; praví‘ spisovatel, že „chce pozdvihnouti své osoby z obyčejného všedního života a obklíčiti je idealním světlem.“ Osoby jsou tu již více lidé, ale spisovatel je tuze neobkličuje „idealním světlem.“ Dobrodějná realnosť jest onen svit, ve kterém se lesknou hlavní povahy. V této povídce je pravý život, jeho radosti a žalosti, vše ve světle nejušlechtilejšího lidumilství; vše je v krásné formě s objektivností pravého básníka a umělce, a to — samostatného umělce. To je snad příčinou, že se tato povídka překládá do srbštiny a vlaštiny. (O. p.) *Fr. Štingl.*

Stimmen aus Maria-Laach. (Č. d.) Světové slávy dosáhl Tolstoj široce založeným, čtyřsvazkovým romanem historickým „Vojna a mír,“ napsaným v letech 1865.—1868., kdež líčí veliký boj ruský proti Napoleonovi od r. 1805. až do r. 1813. Podkladem romanu jsou tedy válečné a politické události doby této, která celým světem otřásala a v národu ruském mocné nadšení válečné vyvolala. Dějištěm jsou města Petrohrad, Moskva, Vilno, širé bojiště od Braunau a Amsteten až k Moskvě. S počátku — v básnické exposici — vystupuje veliký boj jen jako látka konversační vyšších kruhů petrohradských; vykresleny tu částečně hlavní charaktery. Na to hned do popředí vstoupí události světové, líčena výprava válečná pod Kutuzovým na území rakouské, kdež svedena nešťastná bitva u Slavkova. Tu protrženo pásmo rodinným poutavým romanem, načež pokračují rychle dějepisné události r. 1812. Odchod Napoleonův z Drážďan, přechod přes Němen, tábor carský ve Vilně, rychlý pochod Napoleonův, různosť názorů na ruské straně, přípravy válečné v Moskvě, nadšené účastenství Rusův atd., vše to jde ráz na ráz. Skvělé jsou zvláště popisy obsazení Smolenska i bitvy u Borodina; vrcholu dostoupí vypravování při líčení požáru Moskvy a zpátečního tažení Francouzů. Pestrými barvami a věrně líčen život vojínův; novellistický genreový obraz střídá se mile s ostrými kresbami historických postav, císařův Alexandra, Františka i Napoleona, vůdců Kutuzova i Bragationa. Vlastním však hrdinou romanu je ruský národ, od cara až k mužíku, jenž ve společné nouzi k Bohu se obrací a v pádu dobyvatele světa vidí spasnou ruku prozřetelnosti. Repraesentantem národu je starý vojevůdce Kutuzov, jenž zvěděv o odchodu Napoleonově z Moskvy takto se modlil: „Hospodine, Bože a Stvořiteli! Ty jsi vyslyšel modlitbu naši, zachráněno Rusko! Přijmi za to, milý Pane i Bože, dík!“ Tímto vážným a náboženským názorem mnohé části knihy nabyly povahy díla právě národního, provanutého oním nábožensko-národním nadšením, jež veliký boj tento v Rusku vyvolal. Historický roman války protržen a propleten napínavým romanem rodinným. Spisovatel sice uvede nás místy mezi mužíky ruské a nižší vrstvy národu, obyvatelstva městského zvláště; ale hlavní úlohu hrála té doby vyšší i nižší

aristokracie, z níž vybral typy své a ukázal na jich životu, slastech i strastech, boji i vítězství, zločinech i ctnostech, snahách, tmavých i světlých stránkách stav tehdejší doby celé společnosti.

Na předním místě stojí originalní postava hraběte Pierre K. Bezuchova, muže silného, prudkého, nevázaného, ale při tom dobromyslného, přívětivého; je to pravý Rus: neví, co vlastně chce, co má počíti, prohýří peníze v kruhu bezuzdných důstojníků, natropí mnoho zpozdilostí. Stav se velikým boháčem smrtí otce, jenž před smrtí jej legitimoval, pojme za choť přední krásku petrohradskou Helenu Kuraginovou, koketku, již po krátké době opouští a vstoupí do zednářského spolku v Petrohradě. Filosofie zednářská, ritus při vstupu do spolku, řádění jeho popsáno s velikou důkladností. Ale Pierre ani tam spokojenosti nenašed, odebere se do ciziny, kde zapsán mezi zednáře; jež opustiv vrátil se k ženě, v jejíchž očích jest „velikým pánem, ale slepým a směšným mužem proslavené paní, učený podivín, ale neškodný . . .“ Opět žije nevázaně, oddá se pití, zamiluje se do Nataše Rostovy, přijde do Moskvy, kdež vzplane v něm myšlénka, že vyvolen, by odstranil Napoleona. Zajat s těží unikl smrti; příklad prostého mužíka ve snášení bídy tak jej dojal, že na svobodě život svůj napraví, vrátí se víra v Boha i nesmrtelnosť duše. Konec romanu je hluboce vážný; ale Tolstoj nedospěl tu od neurčité víry v Boha k jasnému poznání křesťanství, katolicismus pak nešetrně tupí, neznaje podstatných rozdílů mezi ním a protestantstvím. Stávať se v jeho romanu Helena katoličkou, by sňatek její s Bezuchovým byl uznán za neplatný a ona po druhé se provdala. Lepším studiem kontroversních nauk osudnému omylu byl by ušel: Helena musila by se státi protestantkou, by sňatek dřívější mohl býti rozvázán. Roman nešťastného Bezuchova protkán jinými zápletkami, z nichž každá poskytla by dostatečnou látku k nové práci. Mámeť před sebou hned ušlechtilejší postavu mladého knížete Ondřeje Bolkonského, jenž v nadšení válečném opouští mladou choť, statně si vede; zpráva, že padl u Slavkova, zaviní předčasný porod a smrť drahé choti, Ondřej pak, uzdraviv z rány, z boje odnesené, zvěděv o smrti choti oddá se světobolu a nevěře; povzbuzen k životu Natašou Rostovou, brzy shledal ji nevěrnou. Zraněn však v bitvě u Borodina ošetřován byl poslední dobu života kající Natašou. Nejidealnější ženská postava celého romanu je mladá kněžna Bolkonská Marie, dětsky nábožná, dobroditelka chudých a trpících, trpělivá ošetřovatelka stařičkého otce, sstoupence Voltaireova, od něhož mnoho jest jí snášeti posměšků pro víru. Místo aby se honila po radostech světských, ošetřuje kněžna jako milosrdná sestra nemocné, má smilování se slabostmi lidskými, ze srdce odpouští; v nebezpečenství modlí se k Bohu, neztrácí důvěry. Nedostižně živě vykreslena krásná tato duše a vpletena dovedně v postup dějový. — Protivou její je rozkošnická rodina hraběte Rostova, lidé sice dobrosrdeční ale světáci. Nejzajímavější z nich je malá romantická Nataša, podivná směs andělíčka i čertíčka, dítka i děvy, obklopena kouzlem poetické fantasie; po mnohých zpozdilých kouscích činí pokání. I jiné četné postavy zachyceny výtečně. — S neobyčejnou uměleckostí spletl poeta veškery nitky v lepý celek; T. rád přeruší zápletku, kde nejvíce napíná, ale nečiní toho z pouhé libovůle, nýbrž s poetickou rozvahou, děj se tím nezdrží, spíše dosáhne se tím pestré střídavosti, jež zájem náš až do konce upoutá. Srovnání, popisy, obrazy severní přírody, zvířectva i rostlinstva, líčení zjevů přírodních a nálad, jimi přivedených, jsou mistrovsky. Zasluhujeli který novověký roman názvu epopeje, je to roman přítomný, v němž ruská novellistika vrcholu rozvoje došla. Něco však zůstalo při tom dílu skoro nepovšímnuto: mistrovské dílo to po vnější technice náleží realismu, podstatou však, duchem i obsahem značí návrat k romantismu. Vedle postav Bolkonského i Bezuchova, prosáklých nevěrou a světobolem Byronovým, máme tu rozmilou postavu Mariinu, s jakou bychom se mohli setkati u romantikův Arnima i Eichendorffa; celý pak obraz časový nese se oním mocným, nábožensko-patriotickým nadšením, jaké spůsobil Žukovskij svým „Pěvcem v táboře ruských vojínů“ před bitvou u Tarutina. — Trochu chmurnější nálady je trojsvazkový roman „Anna Karenina“ (1878.), v němž rovněž zamýšlel původně nakresliti široký kulturní obraz novější doby; jelikož však o žijícím tehdy caru Alexandru II., jeho generalech a státnících tak svobodně mluviti nemohl, jako o mužích doby napoleonské, súžil rámec romanu, podav jím moderní tragoedii rodinnou. Liberalismem a pessimismem podkopané národní vědomí nemělo dřívějšího vzletu, těžká atmosfera pessimismu ležela na vyšších kruzích společenských, z jichž středu vybral si neblahou

rodinu, jejímž pádem vylíčil jednu z předních příčin, jimiž moderní společnosť hyne, pozbyvši idealnosti, víry, vyšších snah, žene se v náručí slepé hmoty. Psychologický processs hříšné lásky Anny, mladé ženy obstárlého ministra Karenina, s důstojníkem Vronským až ku tragickému konci rozvinut mistrně. Roman náš podobá se *Goethcho* „Werthers Leiden"; kdežto však G. nedovolenou lásku ozářil kouzlem poesie, líčí T. mohutně žal i kletbu hříchu cizoložství, poukazuje stále na povinnosť — abstraktní jaksi hrdinku romanu —; protož postavil proti cizoložnému muži i ženě šťastnější manželství Konst. Levina i Kiti, jejichž venkovský život drží se mezí povinnosti, byť i v tom manželství nezkaleného štěstí nebylo. Ostatní postavy romanu náležejí do tří druhů petrohradské společnosti, v jejímž středu Anna se pohybuje: jednu tvoří kollegové Karenina i nižší úředníci; druhou, „svědomí společnosti petrohradské," tvoří ctnostné paní, zbožné ženy a moudří muži; třetí tvoří t. zv. vysoký svět, svět zábav i plesů, podobající se velmi polosvětu a s ním po vkusu svém podstatně identický. Tolstoj ukázal romanem tím, jak velice pohrdá blaseovaným životem vysoké společnosti, hlásá mocnou touhu vzdáliti se z hluku velkoměstského a z kalu podlosti na venkov k životu pracovitému, zbožnému, mravnému. Kulturní obraz tento je velmi neutěšený. (P. d.)

Literarní paběrky.

Mosaika.

Jak se překládá u nás z ruštiny. Když všelijaké podvody se trestají, nebylo by neslušno ustanoviti nějaký trest i na toho, kdo hanebným překladem uráží spisovatele. Překladatel takový, zdá mi se, podoben malíři, jenžto špatné své kopie obrazů výtečných mistrů vydává těm, kdož nemohou se srovnáním přesvědčiti, za pravé podoby originalů. Ten i onen snižuje v očích obecenstva vlastního umělce, který nejčastěji ani brániti se nemůže. Myslím, že neminu se s pravdou, řeknuli, že často i nechuť ku překladům z některé literatury původ svůj má v tom, že dotčené plody lit. nechutně jsou přeloženy. Tak jest tomu na př. u nás doposud s literaturou ruskou, jinde velice oblíbenou. Nejednou slyšel jsem úsudek (a myslím, že i jiní v tom mi dají): »Ach, to nebudu čísti, to je z ruštiny.« A přece mohlo by se právem usuzovati, že literatura národu příbuzného spíše se nám bude zamlouvati než docela cizího, jazykem, zvyky a celou povahou od nás se různícího. Ovšem jest i druhá příčina oné nechuti, totiž to, že podávají se čtenářstvu českému překlady bez rozmyslu a všelikého výboru; toť ovšem není tak chybou překladatelů jako redaktorů, kterým jest na starosti vybírati, co se hodí, a druhé, nechci říci vždy špatné, ale snad dosud předčasné, odložiti. Ten, kdo dosud požíval stravy chudé, nesnese hned tučných jídel, aby nepoškodil organismu... a tak tomu i při stravě duchovní. Kdo sytil se dosud plody romantismu, ten nebude hned spokojen s realistickým romanem. Třeba přípravy jakési, jakéhosi přechodu z jednoho směru do druhého. Toho však téměř napořád nedbáno.

Sama příbuznosť ruštiny s češtinou svádí k chybám překladatele, jenž nevnikl hlouběji v ducha řeči. Kdo naučil se azbuce, může pomocí slovníku sice porozuměti aspoň v hrubých rysech ruskému textu, ale aby vystihl jemnosti originalu, jak ku správnému překládání dlužno, jest mu znáti důkladně řeč a druhdy i poměry ruské. Toho se u nás rovněž nedbá, nýbrž často kdo, sit venia verbo, k ruštině jen přičichl, má za svou povinnosť vstoupiti do řad překladatelů často i s takovou smělostí, že až podivno. A mnozí redaktoři z neznalosti věci (neboť dosud není bohužel hanbou českého redaktora neznati jazyka největší větvi slovanské) a i z nedostatku lepších prací a pro vyplnění místa překlady takové otisknou, nepovážíce, jak velice škodí tím dobré věci.

A přece velice chybně soudí ten, kdo se domnívá, že z řeči příbuzné zcela snadno překládati. Často, co na pohled stejno, mívá jiný smysl. Třeba tudíž býti velmi opatrným. Rovněž musí býti překladatel náležitě znalý češtiny a míti

jistou míru básnického nadání. Charakteristické frase nutno přeložiti obdobnými, podobně i přísloví. Řeč ruského venkovana nesmí, ba ani nemůže býti do slova přeložena, sic byl by překlad nesrozumitelný, ale ovšem jest povinností překladatele, aby se snažil zachovávaje smysl napodobiti i formu originalu. Proto překlady básníky učiněné (viz překlady El. Krásnohorské, Pokorného a j.) bývají lepší od překladu výtečných filologův. Ovšem vyžadují více práce, mnohdy i zvláštního studia.

Avšak našim překladatelům vlastností nahoře řečených namnoze se nedostává.

Chybuje se hlavně v dvojím směru:

Po prvé: Překladatel není mocen s dostatek ruštiny, tak že mnohému nerozumí a překládá pouze hlavní smysl. Takovému překladu, jako assekuraci leckdy přidává se poznámka: Volný překlad ... nebo: Volně přeložil atd. Sem možno připočísti i překlady z »ruštiny« učiněné podle překladu německých (často špatných) a v novější době i francouzských, jež se berou z počátku jen za pomůcky, ale pak pro pohodlí nahradí též originaly a místo z těchto překládá se z oněch.

Po druhé: překládají se slova, tak že vznikají nepěkné a nesrozumitelné Čechu vazby.

Nebude snad zbytkem, jestli ukáži na několik příkladu, jak nemá se překládati:

V č. 240. »Národních listů« vyšlém 29. srpna 1888. objevila se ve feuilletonu povídka přeložená z ruštiny (kým nepoznamenáno!), na konci uvedeno (ale zpotvořeně) jméno ruského spisovatele (N. J. Pozňakova). Nehledě ani k tomu, že mnoho a důležitých slov, ba i vět vynecháno jest i to, co zůstalo namnoze špatně přeloženo. Několik příkladů: Již začátek chybný; povídka počíná v origin. slovy: Nový rok se přiblížil. Jeja tonkija čerty ... není její přímá tvář. Mgnovenija jsou okamžiky, ne hodiny. Ona zamilovala si jej — on ji. I ona oddala se mu všecka — v překladu: zamilovali se do sebe.

Ovšem, potom bylo hůře, stokráte hůře ...

To bylo dávno ... překlad: Ostatně bylo tam ještě mnohem hůře, stokráte hůře ... to bylo dávno, před mnoha lety ...

»Nezakonnaja doč« není »opuštěné dítě.« Svinja není sele, navoz není bláto, nýbrž hnůj. Odin vzmach — i ... překlad: jediný skok s výše — a ...!! Z něho (t. j. obrazu) zářila jí vstříc naděje, v originalu však: V nich (rozuměj očích) zářila naděje ... Poslední odstavce přeloženy zcela odchylně od originalu. Snad bych nechybil, řka, že překlad místo z ruštiny učiněn podle německého, aspoň nasvědčuje tomu, že v překladě našem místo Zosja neb Zoša čte se dle německého pravopisu Sosja, což Němec ovšem Zosja vysloví, kdežto Zosja by za Cosja četl.

Ve »Vesně« z r. 1888. č. 12. čteme překlad: Jak si čertík krajíček zasloužil. Z národních legend hrab. L. N. Tolstého. Přel. K. V. Legenda zde chybně místo povídka (razskaz), jak ostatně již i proto mělo býti položeno, že při předcházejícím překladu »Děvčátko moudřejší starcuv,« z téže sbírky Tolstého přeloženém řečeno: povídka. Potužil mužík (zastýskal si mužík) v překladě: Mužík se vzchopil. Original: Když, povídá, mužík v této věci tě překonal ... v překladě nesrozumitelně: Oč, povídá, mužík v této věci tě překonal. ... povadku vozmut (si zvyknou) přeloženo: zvědí a rozšíří, a j.

Z týchž povídek Tolstého vzata i povídka v originalu: »Bůh pravdu vidí, ale ne brzy vyjeví« nazvaná. Byla již, zdá mi se, asi dvakráte do češtiny přeložena. Naposledy čtu překlad její od Fr. J. Peřiny pod názvem »Nevinně odsouzen« ve »Vlasteneckém kalendáři« na r. 1889. Překlad ten patří do kategorie »volných,« ač to není poznamenáno. Celé věty jsou vynechány, některá místa docela jinak než v originalu vyjádřena, na př.: Nemohu říci, vaše blahorodí. Mně Bůh neporoučí pověděti. A nepovím. V překladu: Neviděl jsem ničeho, nevím nic!! Změna názvu a vzpomenuté okolnosti vtírají mi domněnku, zdali ten, kdo podepsán za překladatele, neupravoval překlad svůj podle některého českého »originalu«!

Nejzajímavější jest překlad Puškinovy »Kapitánovy dcerky,« jenž vyšel v »Příteli

domoviny« (red. J. M Hovorka) r. IV. (1888.) č. 6. pod názvem: »Dcera kapitánova.« Přeložil Št. Beran-Libštatský. Překladatel počíná si asi následujícím spůsobem: Nejprve překládal z ruštiny, ale nešlo to, tu vzpomněl si na německý překlad, který poskytla »Universal-Bibliothek,« č. 1559., 1560. (vydán V. Lange-m pod názvem »Hauptmannstochter« a jest výborný) a používal teď originalu i německého překladu. Konečně však opustil ruský original, jemuž patrně méně rozuměl než německému překladu a přidržel se posledního, ale zase jen k svému neštěstí, neboť podal důkaz, že právě tak jako neumí rusky ani v němčině se nevyzná. Kdo srovná original a oba překlady uzná, že ani dosť málo nekřivdím p. Beranovi. Ze sta příkladů, neli tisíců, vytknu jen některé:

Original.	německý,	český překlad Beranův.
budeli deštík, budou i houby, ale budouli houby, najde se i košík. (II. vydání Suvorinova, str. 217.)	wenn es regnet, schiessen Pilze aus dem Boden; und kommen Pilze, wird's auch am Körbchen nicht fehlen (str. 23.).	pršili, složíme hřiby s půdy; a přijdouli hřiby, nebude také v košíku chyběti (str. 31.)
Jak jsem se bávala proklatých těch pohanů! Když uviděla jsem jejich rysí čapky a zaslechla jejich vřeštění, věříšli, můj pane, srdce takořka bíti přestalo (str. 260.).	Welche Angst hatte ich da nicht vor diesen verwünschten Heiden! Sowie ich nur ihre Luchsmützen sah und ihr Geschrei hörte — kannst du's glauben, mein Lieber, dann schnürte sich mir das Herz zusammen! (str. 35.).	.. s jakou nenávistí hleděla jsem na tyto pustiny. Jak jsem viděla ty rohaté čepice a slyšela jejich křik (těch čepic nebo pustin?!), můžeš si pomysliti, jak se mi srdce svíralo (str. 45.).
... ale nejvýš poctivý a dobrý (str. 262.).	höchst ehrenwerter und gutmüthiger (str. 36.).	ale nanejvýš ctižádostivý a při tom dobromyslný (str. 47.).
Cože, cože,... řekla kapitánka, která v koutě vykládala karty (str. 268.).	Was,... fragte die Commandantin, die in einer Ecke Karten spielte (str. 42.).	Co,... tázala se hejtmanka, hrajíc karty.
darební a náruživí pijáci (str. 269.).	unnütze Subjecte und entsetzliche Trunkenbolde (str. 43.).	neprospěšní pijáci (str. 54.).
Svou krví budete pykať svojí drzosti (str. 272.).	Diese Ihre Unverschämtheit müssen Sie mit Ihrem Blute büssen (str. 45.).	Tu její nestoudnosť musíte mně krví zaplatiti (str. 56.).
Jemu pouze kynul prospěch z udání, atd. (str. 283.).	Er allein konnte einen Vortheil von dieser Denunciation haben (str. 54.).	On jediný mohl míti podíl na tom udávání (str. 67.).

Přestávám na těchto příkladech, nechtěje unavovati čtenáře. V takovém rouše podává se českému lidu jedna z nejlepších prací nesmrtelného pěvce bratrského národa, A. S. Puškina!

Lepší mnohem než překlad Št. Berana-Libštatského jest překlad téže povídky, jejž podal v »Zábavné bibliothece« Ant. Pacák. Ale i překlad tento jest místy nejasný a leccos mohlo býti jinak a lépe přeloženo než se stalo. Ukáži na některé hrubší omyly, jimiž nabývá překlad různý od originalu smysl.

Original:	Překlad:
... vyjel jsem, nerozlučiv se ani se svým učitelem a nemysle, že se s ním ještě někdy shledám (str. 237.).	... vyjel jsem, nerozloučiv se ani se svým učitelem, s nímž jsem se nikdy již shledati nechtěl (str. 15.).
„Nu, pane," vzkřikl vozka, „běda, buran!" (str. 240.).	„Nuže, pane," zvolal vozka, „běda nám, to je ta nešťastná metelice" (str. 18.).

Na str. 19. po slovech: „Je to buď vlk aneb člověk," vynechány dvě věty: „Poručil jsem jeti k neznámému předmětu, jenž ihned počal se pohybovati naproti nám. Za dvě minuty jsme dohonili člověka."

pop je na návštěvě (pop v гостяхъ) (str. 247.).	pop je na hostině (str. 23.).
Tam budeš v opravdové službě (str. 251.).	Tam bude tvá stálá služba (str. 27.).
Na grěch masťera nět (neštěstí nechodí po horách, ale po lidech, str. 255.).	Hřích nemá svého pána (str. 31.).
Kak vaše imja i otčestvo? (jak se jmenujete křestným jménem a po otci?) (str. 256.).	Vaše a otcovo jméno? (str. 31.). a j.

P.

* * *

Dva překlady „Božské komoedie.“ *E. Teza* uveřejnil v č. 24. časop. vl. »Vita nuova« studii »Dantiana« nadepsanou, v nížto srovnává překlad »Božské komoedie.« pořízený do češtiny Jar. Vrchlickým, s překladem řeckým Antôniada. Překlad český po soudu autorově vyniká nad řecký. Díf o nich toto: »Sempre il greco mi pare un diligente commentatore che bada alla sua umile fedeltà: sempre mi pare il boemo un poeta che volgarizza un poeta.« Jedinou výtku činí našemu Vrchlickému ve příčině vysvětlivek, že prý jsou až příliš stručny. Poukazuje v té příčině na bohatý material u Longfellowa, na poznámky Chaucerovy a Shelleyho. Zajímavá data podává také Teza příčinou stručnosti a jadrnosti jednotlivých řečí, do nichž Dante přeložen. Tak v 78 verších Ugolinských má Dante 568 slov, Antôniadês (Řek) 603, Vrchlický 535, Longfellow 652, Nazarathean (armenský překl.) toliko 496. *— osv —*

Různé zprávy.

M. de Vogüe, jak již bylo ohlášeno, slavil na počátku m. m. svůj vstup mezi „nesmrtelné,“ t. j. byl přijat za člena fr. akademie. Z odpovědi na jeho chvalořeč o D. Hisardovi, pronesenou *M. Rousseovou*, vyjímáme toto: „Vám povinna Francie díky, že jste ji naučil znáti východ a zvláště Rus. Věru, žádný Francouz nezná lépe Ruska nežli vy; žádný nevnikl tak hluboce do minulosti Ruska, nepochopil tak mravů jeho, hloubky ducha ruského a nenahlédl tak hluboce do budoucnosti Ruska jako vy... Vy seznámil jste nás s liter. ruskou, zvláště s výkvětem jejím, s romany ruskými. Vy seznámil jste nás s veleduchy Turgeněvem, Dostojevským, Tolstým Turgeněv, toť náš Balzac; Turgeněv cítí útrpnosť a má soucit s moskevským sedlákem, s tou poctivou duší, politování však hodnou, poněvadž se celý život musí dříti, a to na lichváře... Turgeněv jest přítelem, ba spoluvinníkem zamlklých studentů, kteří si z universit německých s příšernými zásadami zednářské politiky přinesli spolu vysilující a chorobné hallucinace zamotané a zamodrchané filosofie německé. Mnozí z posluchačů znají toho dobrého a milého obra, jenž se u nás aklimatisoval; vím, že jste na něj pohlíželi jako na „symbolickou sochu jeho vlasti,“ jako na mužíka „nadchnutého jiskrou genia.“ Dostojevský — toť Skyt tělem a duší; povaha prudká a vášnivá, chorobná, ba až šílená, avšak ostrovtipného rozumu, — toť zkrátka Hamlet bez Ofelie;... zvláštní vzor (ideal) až doposud zotročilých krajanů svých, jejichž bídu a útisky sám zažil... Tolstoj, největší ze všech po soudu vašem, jest spisovatelem zvláštním, mnohostranným, jenž obejímá veškerý obzor lidskosti; jenž ve své „Vojně a míru“ podává velkolepou přehlídku (revue) armad a politiky evropské, Napoleonem zahájené, kdežto v „Anně Karenině“ rozebírá vědecky vášně nepokojné duše;... jenž oddav se filosofování uklízí se do své eremitaže v Tule a tam uzavírá socialní smlouvu Ermenovilleskou a pokračuje ve snění Jean-Jacquesa čekaje probuzení Babeufova.“ *— osv —*

Novinka z ottomanské (turecké) literatury. Nemíníme tu snad psáti přehled literatury té, nýbrž poukážeme jenom na nový zjev v tamní literatuře, u nás dávno již zavedený. Myslíme totiž vydávání kalendáře (almanachu). Na letoší rok neboli na r. 1306. Hedžry vydal *Ebuzzia Tevfik Bey* v Cařihradě, jenž má tiskárnu a spolu také vydavatelem jest a jenž v poslední době mnoho služeb vlasti své prokázal, první kalendář po způsobu našich kalendářů. Čítá 242 str.; rok však v něm rozdělen dle někdejšího kalendáře řeckého, totiž dle čtvera ročních časův o třech odděleních, tak že čítají: první jaro, druhé, třetí atd. Obsah kalendáře jest poučného rázu; mezi přispívateli jsou: Šakir Paša, vyslanec v Petrohradě, a známý z rusko-turecké války Ghazi Muchtar Paša, jenž podal článek o politických osobnostech evropských.

Feuilleton.

Jan Janssen a jeho spisy.

Napsal *Jan Blokša.*

Od roku 1876. objevuje se jméno frankfurtského gymnasijního professora, kněze Jana Janssena, velmi často nejen snad v německých časopisech všech, ale ono jakési rozrušení spůsobilo v literarních časopisech celé Evropy, ba i v Americe: zajisté tedy jest velmi záhodno seznámiti též čtenáře české s mužem tak vzácným a vyložiti aspoň stručně, proč celý svět o něm píše.

Roku nahoře jmenovaného vyšel první svazek jeho dějin národa německého »Geschichte des deutschen Volkes,«

za nímž pak brzy následovaly ještě čtyři svazky. V pěti těchto svazcích vypsány jsou dějiny německé od Maxmiliana I. až po dobu války třicetileté. V šestém svazku, který vyjíti má. bude popsána válka třicetiletá.

Toto dílo učinilo Janssena známým celému světu. S jakým nadšením přijato bylo v Německu, poznati nejlépe z toho, že dříve než vyšly všechny sešity prvního svazku. počato 12. vydáním prvního sešitu. To byla zajisté nejlepší kritika celého Německa. Avšak i posudky skutečné brzy se objevily ve všech časopisech německých a bez ohledu na to, že dílo to pochází od katolického kněze, přetékaly všechny chválou zaslouženou.

Nekatolická »Deutsche Reichspost« oznamovala vyjití prvého svazku výkřikem: »Hier ist wieder einmal eine That des Katholicismus!« Dále pak chválí spisovatelovu »hlubokou učenosť, výtečný přehled všech takořka vědeckých odborů. bohatou případnou kombinaci. která ukazuje neobyčejné nadání a spisovatelské vlastnosti.«

A všechna slova tato nejsou vskutku lichocením, jakého ostatně od listu známého protikatolickými projevy ani očekávati nelze, nýbrž holou pravdou. Ne hned četli jsme nějakou knihu s takovým nadšením a zájmem, jako dějiny Janssenovy. Jsou vlastně uměleckým dramatem. v němž vystupuje celý národ německý zastoupen jsa všemi vrstvami v dobách rozbrojův a víření. v dobách reformace či vlastně revoluce náboženské i politické, která předcházela válku třicetiletou. Není středem dějin Janssenových ani církev, ani stát anebo kníže nějaký, ani theologie nebo politika, nýbrž národ německý se vším tím, co životem jeho hýbalo, se všemi světlými i stinnými stránkami revoluční doby. Všechno toto víření XV. a XVI. století uspořádáno jest v pestrý, půvabný celek. Všechny osoby předstupují samy, mluví a jednají dle svých charakterův a povah. V tom spočívá největší přednosť dějin Janssenových, že jsou vlastně jen »compilací« nesčetných pramenů, neboť mnohdykráte na 20 str. najdeme sotva několik vět od spisovatele, ostatní vše jsou citaty z děl hrdinů dějin samých anebo pramenů souvěkých. Nikde pouhé frase, vše konkretní, charakteristické. Celý věk popsaný žije okolo nás i se svými zvláštnostmi řeči.

Poněvadž Janssen opustil způsob dosavadní fabrikování dějin, jaký až dosud v Německu byl[1]) a předvedl hrdiny oslavované reformace samé, jak žili a tyli, spadla gloriola s mnohého dosud oslavovaného hrdiny reformace, a tato sama pravým světlem osvětlená zjevila se revolucí a příčinou neštěstí v národě německém.[2])

To vysvětluje, proč chvála díla Janssenova v protestantských časopisech nejen při druhém svazku umlkla, ale i celá literatura článkův a brošur proti němu vyšla. Janssen z počátku na útoky neodpovídal. později však přemluven od přátelů svých vydal dvě brošurky za odpověď: »Ein Wort an meine Kritiker« a »Ein zweites Wort an meine Kritiker.« Jsou to sice brošury polemické, ale pro majetníka dějin Janssenových nutné, osvětlujíce mnohé věci.

»Geschichte des deutschen Volkes« jsou vskutku dílem života Janssenova, neboť hned v mládí pojal úmysl sepsati dějiny národa německého a za tím účelem též ustavičně studoval. Opravdová však příprava k těmto dějinám počala po jeho příchodu jako gymnasijního professora do Frankfurtu r. 1854. Zde za nedlouho se seznámil se slovutným historikem, též professorem, protestantem Böhmerem a s ním probádal celý obsáhlý říšský archiv frankfurtský. Mimo studie ke svým dějinám vydal jako ovoce těchto badání dva veliké svazky »Reichscorrespondenz« (první svazek r. 1863. a druhý ve dvou dílech r. 1866. a 1873.). Tímto dílem získal si zásluhy o historii německou podobně jako náš Palacký vydáním »Archivu.«

(O. p.)

[1]) Liberalní, protest. publicista Hillebrand vyznává, že dosavádní historie byla protestantská a antikatolická: „Sie haben (die Historiker) den protestantischen und nationalen Interessen gedient, ihnen zu Liebe die Geschichte gebeugt, in diesem Sinne die Thatsachen geschichtet und zusammengestellt."

[2]) Šíreji obsah dějin těchto podati zde není možno, ale doufáme, že v jiném časopise nám možno bude podati několik citatů z tohoto vzácného díla.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VI. 1889. Číslo 9.

O Kollárově „Slávy Dceři."

Píše *Lev Šolc.*

(Č. d.) Zpěv II. Labe, Rén. Vltava. Osud neodvratný a nelítostný to byl, jenž básníka s Mínou rozvedl, pročež naplněn jsa bolem hlubokým, veškeru přírodu vyzývá, by spolu s ním truchlila. Však netoliko bolesť lásky trápila básníka, nýbrž i zármutek nemenší ten, že, kamkoli se obrátil, setkával se s památkami neštěstí a hanby toho lidu, s nímž ho krev, řeč a zvyků vazba tuhá spojovala. I sedí takto v myšlénkách zabrán na břehu řeky Labe, která, rmoutíc se vědomím, že kmenové slovanští na ní osedlí vlastní nesvorností zahynuli, vlny své smutně zakalila. I zdá se básníkovi, že tato řeka rmutná je případným obrazem života, do něhož nyní, osudem hnán jsa, vkročiti se chystá. Co tak přemítá, ejhle, tu po proudu labském plyne člunek tažený dvěma labutěmi, v němž seděl Milek ozbrojený lukem, střelami, toulcem a bičíkem, rukou veslo řídě. Vyřizuje básníkovi vzkázání od matky své Lady a tetky Slávy, že prý mu ho posílají za průvodce a vykladače na pouti, kterou básník životem a světem slovanským nastoupiti se chystá. Moc jeho byla tak veliká, že nižádná síla nepřátelská mu odolati nemohla; mimo to uměl kouzly svými věci minulé i budoucí do přítomnosti posunovati tak, že básníkovi poskytnuta možnosť veškeré dějinstvo slovanské spatřovati na cestě své před sebou. Pustiv se po Sále dolů, navštíví zříceniny hradu Sloupska i Lužici, kde r. 939. markrabě Gero, třicet knížat slovanských pozvav na hostinu, všecky až na jednoho, jenž unikl, úkladně zavražditi dal. Odtud navštíví území Glomačů, kde dvě míle od Labe zázračná studnice věštebná byla, jež před válkou krví a popelem se plnila, když pak úroda býti měla, pšenicí, stébly a ořechy. Hlavním městem tu byla Jena, již Jindřich Ptáčník r. 930. přepadl a vydrancoval. Na další cestě potkají se se zástupem slovanských starců, žen a dětí, jež Němci ze statkův a z oděvův až do naha svlekli; Milek pak je z útrpnosti aspoň oděvem podělí. Pro zuřivosť Němců byla tato cesta básníkova dosti nebezpečná, a obavy jeho byly by se ve Vurcíně splnily, kdyby ho Sláva s vojskem ze řeky se vynořivší nebyla zachránila. Přes Lipsko a Mezibor, kde vzpomíná chvalně zasloužilého o Slovany biskupa Bosa, přijdou do nedalekého háje Svatiboru, kde duchové všech velikých Slovanů zde zahynulých je přivítají, prohlašujíce slavně Slávy Dceru za dědičku svou a smírnou náhradu křivd utrpěných, kteroužto věc Milek hned po světě rozhlásí, přezvav ji Všeslavou. Zatím básník zastaví se u tak zvaných vendických oltářů či hrobův, ohromných to balvanů kamenných, často kruhem kamenným otočených, na nichž prý staří Vendové Prabohu obětovávali. Odtud přejda k Odře, plaví se po ní dolů a navštíví města starých Pomořanů: Štětín, Kamieň, Volyni či Vinetu na ostrově při ústí oderském, kdež oplakává ztrátu moře Baltického pro Slovany. Přetrpěvše na moři zlou bouři, z níž je pouze Slávy Dcera vytrhla, plaví se k ostrovu Ráně, vidouce již z daleka s červeného krovu svatyně Svantovítovy vláti svatý, ale strašný prapor válečný »stanici« zvaný. Na břehu ránském očekává básníka posvátný bělouš Svantovítův, na nějž sednuv s pomocí Milkovou spěchá ku křídové hoře na ostrožně ránské, odkud až ku břehům Sály viděti možno.

Obnoviv přísahy své, Ladě a Slávy Dceři učiněné, ujíždí k Arkoně ke chrámu Svantovítovu, kde se právě obžinky slaví se všemi obřady staroslovanskými. Odtud navštíví Rugevíta sedmihlavého a Porenuta pětihlavého ve hradě Karenci, pod jehož sochou objeví básník svatou knihu staroslovanskou, z níž Milek čte tato dvě přísloví: »Pokud svět světem, nebude Němec Polákovi bratrem.« »Tenkrát Němec Čechu přeje, když se hus na ledě hřeje.« Rozloučiv se s ostrovem Ránou, navštívil kraje Bodrcův a Luticů, kteří s jedné strany od Němců, se druhé od Dánů tlačeni jsouce, konečně podlehli. Tlká v Retře, hlavním a devitibranném městě Ratarů, na ssutinách chrámu Radhostova, v Nové Střelici ohledá museum se starožitnostmi ve Přilvicech vykopanými, vzpomenuv pak Niklotova syna Přibyslava, zastaví se ve Stargradě, kde po slovansku pohostěn byl v domě Těšmírově; v území Vagrů navštíví města Plon a Lubeku, kolébku velikého obchodního spolku Hansy, a zalká na konci nad Raniberkem čili horou ránskou, která nakupena byla z kostí a lebek mužů ránských na tomto místě od Sasů pobitých. Odtud postupuje k Raceburku čili Ratiboru, městu založenému od Ratibora, jenž i s osmi syny svými byl od Dánů zabit, a tam ve krásné soše bohyně Lady svou Mínu spatřovati se domníval. Odtud ubíral se na západ k Rýnu do Amsterodámu, kde stanul nade hrobem velikého Slovana J. A. Komenského. Vida na blízku vodu rýnskou krvavě zbarvenu, doví se, že to od té doby, co prach Husův v Kostnici do řeky té byl uvržen. Po lodi Milkově pustí se po Rýnu nahoru i uzří z daleka již plápolati hranici Husovu v Kostnici při bodamském jezeře, neboť plápolu jejího všecka moře a všecky prameny uhasiti nestačí. Oslepeni žárem těchto plamenův odvrátí se k Dunaji a přijdou do Řezna, kde ve klášteře pochován leží Rostislav, veliké kníže Moravanů, jenžto zrazen byv od Svatopluka a Němcům vydán, od Ludvíka Němce do žaláře uvržen a oslepen jest. Promluviv s duchem Rostislavovým, básník na pokyn Milkův z tohoto Slávotrapska obrátí se ku krajině šťastnější, k Čechám, kde na hranicích německý bůh Tuisko jako ten zbojník Solovej na dubě sedí na čihané. S horoucí láskou a s toužebným nadšením básník vkročil na českou půdu. Zastaviv se v Karlových Varech, zaměří k Řípu, odtud rozhledne se po vlasti české a spatřiv pochmurný zjev ducha Čechova, zalká nad jeho lidem zbědovaným. Obrátiv se ku Praze, zhrozí se kostlivce — Bílé Hory, hledaje potěšení v pohledu na město samo. Pobyl v Praze asi měsíc, an Milek v holuba proměněný, sedaje na domy a místa památná, po městě ho provádí. Tam poznal Jungmanna — Mladoně a utvrzen byv ve své lásce ku vlasti, s novým nadšením povzbuzuje soudruhů ku práci společné. Dostav též neočekávané psaní od své Míny v Praze, cítí se dvojnásob mocně k ní puzen, povolí však ještě vybídnutí Milkovu, jenž ho přes Šumavu, Hradec i Dvůr Králové a přes Sázavu doveze na moravský Radhošť. Odtud rozhlížejí se na Hostýn, na Brno ke hrobu Dobrovského, na Králice, sídlo Žerotínovo, na Dívčí Hrad za Dyjí, na roztržené Polsko, na Moskvu s Kremlem, uchvácen jest velikostí pohledu toho a vyslovuje víru svou v budoucnosť Všeslávie. Objev tak s Milkem na člunečku jeho všecky vlasti slovanské, zastaví se konečně na rumech Velehradu, odkudž popatří též na svou vlasť slovenskou; i nemůže touze odolati déle a zatočí člun k Dunaji.

Zpěv III. Dunaj. Připluv k Vídni, básník hlásá hrdinství Jana Sobieského, krále polského, jenž roku 1683. Vídeň z obležení Turků vytrhl a tím celou Evropu od tohoto nepřítele osvobodil. Přes Děvín, sídlo velikého Rostislava nad Dunajem, pluje ku Břetislavi Tatranské čili Prešpurku, kde nenadálá bouře přinutí poutníky vystoupiti na břeh. Zastaviv se ve starodávné Nitře, sídle Privinově a Svatoplukově, vkročí do své otčiny tatranské, kde s upomínkami z doby dětské za dojmů plynoucích z obcování s lidem sobě drahým probudí se v básníkovi touha po Míně i láska k národu mocí netušenou, tak že mezi obojím tímto citem zoufale se kolísá. I sem provází ho Milek, a zalíbilo se mu dobře v Turčansku. Ale též on zalíbil se lidem zdejším, zejména dívkám turčanským, pročež umínily si lapiti jej do sítě, již nad veškerým krajem tím chytře rozestřely. Ale Milek obratný unikne s básníkem a vydá se na nové cesty. Navštívivše rábské Ďarmoty,

rodiště Dobrovského, putují po Dunaji dále a potkají se tu s Jindřichem Lvem, úhlavním škůdcem polabských Slovanův, an si jde do Jerusalema pro odpustky; pak dojdou do Ostřihoma, kde sv. Vojtěch pokřestil Štěpána uherského. Ubíraje se přes Budín k jezeru blatenskému, básník lká nad lidem slovanským, který zde od Maďarů skoro již docela zahuben jest. U jezera blatenského vzpomíná bývalých zde knížat Priviny a Kocela, jenž na hradě Blatném sv. Methoda pohostil a křesťanství přijal. Odtud zaměří do Korutan, kde u Celovce na poli Gosposvetském dívá se nastolení vévody korutanského dle starodávného slovanského řádu. Přišed k srbskému Bělehradu, lká nad útrapami, jež od Turků zde Slovanstvo snáší, a slaví hrdinskou památku Jiřího Dugoviče, jenž r. 1439., kdy Mahomed II. Bělehrad obíjel, Turka chtějícího prapor vetknouti na věži bělehradskou, objal a s ním spolu do hlubiny se vrhl, aby česť národa svého zachránil. Uzřev pomocí Milkovou Svatou horu Athosskou na jižním břehu balkanského polouostrova se dvaceti klášterv a hojným pokladem staroslovanských knih, propouští Milka, jenž pojat byv oblakem lehkým, letí k Sále ku Slávy Dceři. Básník sám navštíviv Šafaříka v Novém Sadě, odebere se do nového domova svého, oddávaje se úplně vzpomínkám na šťastnou dobu své lásky a bolesti z beznadějného odloučení. Takovým žalem sklíčen jsa, uprostřed mezi nadějí a strachem neustále v zoufalství se potáceje, útěchu svou básník vyhledává ve přírodě, v básnictví a ve práci pro národ. Jedinou památku má po Míně, kadeř její hedbávím a zlatem protkanou, jejímiž vlásky pohrává sobě, aby se v zármutku potěšil. Co pak osudu národa se týče, tu útěchu má, že pravda vždy zvítězí; pročež nepřestává pobádati krajanů svých k účinné práci, k lásce ku vlasti a přede vším ku svornosti.

Minulo několik let. Rozervané srdce básníkovo nenabylo klidu, neboť láska ku Slávy Dceři a touha po ní nijakým lékem světským ukonejšiti se nedala. Básník zřekl se všech radostí tohoto světa, všech spolkův, a o samotě trávil dny mladosti své, až i smrtelná nemoc na lože jej uvrhla. Vyváznuv jen zázrakem z osidla smrti, žije od té doby už jen jako v polosnění; sám v sobě rozdvojen, jinde tělem a jinde duchem přebývaje. V tom jednoho dne z nenadání zlověstná znamení se ukáží, nepřestávajíce doráženi na básníka. Po celý den mu v levém uchu znělo, dlaň ho svrběla celou hodinu, a když večer z domu vyšel, uslyšel na blízku sovu houkati píseň smrtonosnou. A znamení ta ho nesklamala. Neboť druhý den, když vyšel si do přírody, strhne se náhlá bouře. Uteče se opět pod lipu košatou, jako druhdy na břehu Sály, a tu za bleskův a hromobití spatří jasnou duhu od země k nebi se klenoucí, po níž Slávy Dcera bílým rouchem oděná, v rukou ratolesť zelenou majíc, do nebe se vznáší. Básník rozestře po ní náruč leknutím a touhou jatý, načež Mína, odpovídajíc verši Goetheho, louči se s tímto světem a odchází v lepší kraj, do vlasti Slávy věčné. Když ta slova pronesla, shrnou se zlaté mráčky kolem Slávy Dcery, růžovým leskem ji ozařujíce. Chvíli ještě zříti lze tvář i roucho její, pak zmizí úkaz ten, jenom dvé hrdliček, bílou stužkou sepjatých, proletuje oblohou, pod níž vůně božská rozlila se kolem. Tak přistoupí ku třem dnům smutným, jež básník do roka světí, totiž památný den bitev na Kosovu poli, na Bílé Hoře a roztržení Polska, na nebe vzetí Slávy Dcery a Všech svatých. Po této události básník už nenáleží tomuto světu, nýbrž těkaje duchem za Mínou, nadšen jest jakýmsi ovzduším nebeským a nejednou stýká se s duchem zemřelé Míny. Básník už není s tohoto světa, straní se hluku jeho a klamných radostí. Zbaven jsa všeliké společnosti, se sebou i se světem v rozporu, vznáší se v nejisté výši, kde pouze obraz Míny — Slávy Dcery udržuje ho a sílí v pokušeních a protivenstvech všelikých. Tím láska básníkova nabyla vyššího posvěcení. Orodovnice jeho na slavském nebi vymohla na bozích slib šťastnější a slavné budoucnosti všemu Slovanstvu, kterýžto závazek se zaručením práv národních Slávy Dcera na bílém lístku zlatem napsaný k nohoum básníkovým s nebe spustila, an se za šerého jitra podél Dunaje procházel, zároveň na kněze Slávy ho posvětivši. Naplněn jsa nejskvělejšími nadějemi v budoucnosť svého národa, pohlíží na své mládí jako na dobu překonanou, žije pouze poslání svému apoštolskému a

slovanskému velekněžství. Vykonav úkol ten, necítí na tomto světě už povolání žádného. Proto přeje si, aby co nejdříve následoval, kam ho Mína předešla a rozžehnává se s Mínou svou, maje tu žádosť jedinou, aby ho pod lipou pochovali; neboť pod lipou matka jej kolébávala, pod lipou hoch si hrával, pod lipou poznal Slávy Dceru i znělky psával. I vrací Muse lyru s prosbou, aby naladíc ji ku zpěvu pohřebnímu, položila ji na hrob jeho pod slovanskou lípu. Sám z rukou Slávy Dcery na krátký okamžik chápe se harfy, aby ve dvou zpěvech posledních zaznamenal zprávy, jež mu, než by se rozloučil s tímto světem, o říši nebeské a pekelné poslala Slávy Dcera.

Poslav tedy do světa znělky své vlastní ve IV. zpěvě Léthé básník nápěvem vážným a posvátným jme se zpívati, co mu Slávy Dcera s nebe vzkazuje o ráji slovanském. Nebe slovanské leží uprostřed všehomíra, středem jeho jest Matka Sláva, okolo níž se točí miliony soustav světových. Kolem ráje na hranicích Nebeslavska teče řeka Léthé čili Zábuda, z nížto všichni duchové se napijí dříve, než do nebe vstoupí, aby zapomněli na křivdy, co plemeni jejich Maďaři a Němci činívali. Za řekou Zábudou zdvihají se hradby nebeské. Vchází se do nich stříbrnou branou, nad níž na průčelí bílém nápis literami kyrillskými psaný, vítá věrné syny vlasti do věčného sídla Matky Slávy. Uprostřed nebe na zlatém trůně sedí Matka Sláva oděná rouchem blankytným, hvězdotkaným, se zlatou korunou na hlavě, ve pravici berlu, v levé ruce hromové střely majíc. U nohou jí leží jako čalouny širé krajiny slovanského světa a nedaleko vypíná se lípa vysoká a košatá, z níž prýští se med, jenž ve spůsobě řeky o několika proudech slasť a vůni po všem ráji šíří. Kolem květů lípy té poletují včelky zlatokřídlé, dušičky Slovanův a Slovanek, jež v budoucích časech na zemi sestoupiti mají. Když Slávy Dcera na nebe vstoupila, anděl ji uvádějící odhrnul oblak stříbrný, za nímž objevila se Matka Sláva, vítajíc dceru svou. Kolem trůnu jejího rozkládá se říše Nebeslavska ve spůsobě ohromného města, kde v jednotlivých palácích, zahradách, třídách a čtvrtích, brzy o samotě, brzy ve společnostech milých přebývají hrdinové, hrdinky, svatí a světice, válečníci, učencové, básníci, umělci a jiní výtečníci slovanští, ženy výborné i mužové všickni, kteří ve Slovanstvu vynikli, a také z cizinců ti, kteří o Slovanstvo zásluhy si získali, jedenkaždý to provozujíce a tím se bavíce, co na zemi bylo jejich zaměstnáním oblíbeným. Nejblíže Matce Slávě jsou světcové slovanští j. Václav, Vojtěch, Kazimír, Sava a j., světice j. Olga, Bronislava, Ludmila i bratří čeští, jimžto všem na oltáři z andělských hlav složeném slouží slavné služby boží papež Jan IV. a Jeroným, biskup stridonský (zn. 8.—11.). Na nevysoké hoře v okrsku druhém stojí naši sv. věrozvěstové Cyrill a Method s jinými množiteli víry křesť. mezi Slovany (zn. 12.). Na pravo odtud v okrsku třetím bydlí Ivan poustevník v jeskyni (zn. 13.), opodále pak Otto z Bamberka stojí s komonstvem svým v úvale opuštěn (zn. 14.). V okrsku čtvrtém jsou bojovníci a hrdinové slovanští j. Kościuško, Jaroslav, Žižka, Jan Jiskra z Brandejsa, Bogdan Jug s devíti syny, Waldštýn, Miloš Obilič (zn. 15.—19.). V okrsku pátém jsou zajatci ztýraní Alexandrem, vojevůdcem císaře Mauricia (zn. 20.). Okrslek šestý chová bojovnice a hrdinky slovanské (zn. 21., 22.), sedmý mučeníky slovanské (zn. 23.), osmý básníky (zn. 24.—31.), devátý hvězdáře s Koperníkem a přírodozpytce s Presslem (zn. 32., 33.), desátý malíře s Methodem v čele a hudebníky (zn. 34.—36.). Nedaleko odtud jest palác chovající slov. Mecenáše, jako Karla IV., Rudolfa II., Karla staršího ze Žerotína, Kolovrata, Kinského; dále vynikající panovníky, právníky a j. v. Tak táhne se do nekonečna tento ráj výtečníků slovanských, kde každá ctnosť a výbornosť má odplatu svou i oslavu. Po všem ráji zaznívá hudba přelíbezná, všude hovoří se ryzí, očistěnou a libozvučnou slovanštinou, zbavenou všech tvrdostí dle básníkova přání, a ovzduší všechno provanuto jest vůní příjemně páchnoucí, jež sem zaletá vánkem z pověstného požáru moskevského. Zde možno viděti splněny všechny tužby a idealy vlastenců nedostižené, a výhost dán všechněm nedostatkům zemským. Prošedši tak veškerým Nebeslavskem, Slávy Dcera na hranicích ráje spatří zástup mužů vynikajících,

kteří, jsouce původem Slované, jazyku Matky Slávy zpronevěřili se, jiného užívajíce. Blízko nich viděti též Přemysla II. Otakara, krále, jenž, připutovav z německé Walhally, kde se valně dobře neměl, otrhán a zbědovaný, usedl na skále v šerém pozadí nebes.

Zpěv V. Acherón. Na kraji ráje cherub na křídla vzav Slávy Dceru, nesl ji dále za nebesa blankytná skrze prostranství prázdné, bez ladu vzduchem a mrakem naplněné, v němž odnárodněnci ve smutném vyhnanství žili, až ke slovanskému peklu, jehož vrátným jest Milota z Dědic. Veškero prostranství pekelné naplněno jest mrákotou a dýmem, všude ozývá se hrozný pláč, všude hemží se hadi a draci. V ohromném moři ohnivém zatopeni jsou zatracenci, jedenkaždý majíce žalář vyzděný ještěry a kameny s nápisem hlásajícím vinu a roky muk. Vrátný říše pekelné uvedl příchozí nejdříve v očistec čili předpeklí, pochmurné to prostranství, kde rozmanitými pokutami očisťováni byli ti, kteří nikoli ze zloby, ale jenom ze lhostejnosti, z netečnosti a z nedostatku rázného ducha dopustili se všelikých vin proti jazyku mateřskému a vlasti slovanské. Zde spatřiti lze zejména Slovany, kteří jména svá překládali a spotvořovali, hanobitele a kazitele jazyka, přepjaté gramatikáře, kteří svým nerozumem rozdmychali vášnivé boje pro věci nepatrné, jimiž všecek národ byl rozerván. Za očistcem prostírá se peklo, obehnáno jsouc trojnásobnou hradbou skalin, hady a jinou havětí se hemžících. Širým prostranstvím pekelným protékají čtyry řeky: Acherón čili Bolnice, Pyriflegethón čili Ohnitok, Styx čili Smraducha mutná a Kókýtos čili Kvílnice. Kdokoli chtěl ze hradeb těch uniknouti, toho Perun shora hromovými klíny a vůkol strážcové mlaty ozbrojení zpátky zaháněli. Vedla pak do pekla brána temná, železná, nad níž na průčelí černém viděti nápis rytý literami glagolskými, jenž zatracencům do pekla jíti káže. Hned u vchodu do pekla spatřiti bylo výjev hrozný. Muž nějaký vzezření potměšilého hřebíkem přibit byl ku bráně pekelné za jazyk; kolem krku měl ceduli s nápisem, značící jeho provinění. Byl to nejmenovaný zasilatel nalezeného Libušina Soudu. Odtud otvírá se pohled na nekonečnou směsici zločinců a zrádců, ničemníků, kazimírův a kazisvětů, z nichž jednomukaždému vynalezavostí neunavenou určen je trest, aby odpykal křivdy, jimiž proti vlasti a Matce Slávě hřešil. I peklo rozděleno jest na mnoho okresů, měst a koutův, jimiž Slávy Dcera prochází, cherubem provázena jsouc, po vině každého proklatce pátrajíc. O tom o všem věrnou zprávu podavši básníkovi Slávy Dcera omlouvá Slovany, kteří do pekla dostali se, pravíc, že zloba odvěkých nepřátel jejich ku hříchu je svedla. Proto na konec hlasem výstražným obrací se ku svým bratřím a sestrám slovanským, napomínajíc jich, aby milovali svůj národ, a poučeni byvše výjevy nebeskými a pekelnými, na paměti měli zákon: »Peklo zrádcům, nebe Slávům věrným!«

Z obsahu podaného patrno, tuším, aspoň tolik, že Kollár, skládaje anebo pořádaje »Slávy Dceru,« byl veden jednou a jednotnou myšlénkou základní, která, byť i některé části toho díla jevily menší cenu básnickou, přece veškeré dílo mohutně provívá a nerozlomnými pouty v jednotný celek umělý svazuje. Lze totiž epickou podstatu »Slávy Dcery« shrnouti asi v tento děj základní, na němžto budova ostatní všecka spočívajíc vyvedena jest: Sláva žaluje nebesům křivdy své dlouhověké. Bůh svrchovaný smiluje se nad ní a usoudí jí náhradu a zadosťučinění. Dostalo se ho Slávě tím, že Lada s Milkem stvořili jí děvu ducha nebeského, božské krásy z krve ryze slavenské. Matka Sláva uzná ji za dceru svou, sešle ji na zemi a zázračným spůsobem z lípy narozenou uvede v náruč básníkovo. Odtud Slávy Dcera básníkovi, věrnému synu Slávy, truchlícímu nad neštěstím Slovanstva, stala se hvězdou vůdčí, která mu září na pouti pozemské, řídíc veškero jeho snažení a konání. Spojiti se po lidsku se Slávy Dcerou básníkovi bránil osud nelítostný. On tedy rozloučí se s ní, a provázen jsa Milkem, putuje po zemské říši Matky Slávy, poznávaje minulosť Slovanstva, jeho přítomnosť i příští. Vzdělavši takto básníka a posvětivši důstojně na proroka a velekněze Slávy, Slávy Dcera, puzena osudem svým a dokonavši úkol svůj na zemi, vystoupí na nebesa do věčné říše Matky Slávy. Aby pak utvrdila básníka-proroka v díle jeho spasném a poučila stádo jemu svěřené,

podává mu zprávy, jaké odměny v říši Matky Slávy kynou dítkám věrným, a jaké tresty hrozné určeny jsou škůdcům, zrádcům a odrodilcům. Zprávy ty sebrané jsou jako odkazem básníkovým, jeho závětí, jíž zanechal národu svému, když, naplniv své poslání prorocké, odejíti měl s tohoto světa za Slávy Dcerou. — Posavad myšlénka jednotná, ba jednota vůbec, ve »Slávy Dceři« byla pohřešována. O tom svědčí mimo uvedený úsudek Čelakovského výroky p. Bačkovského v »Dějinách« (str. 496.): »Zpěv třetí jest ukončen znělkou 124., která zakončuje prvé tři zpěvy, jakoby úplným celkem byly a jakoby již nenásledovaly později přidané zpěvy, čtvrtý a pátý.« Str. 528.: »Postrádáme tedy ve »Slávy Dceři« náležité jednoty a vniterné užší souvislosti, protože básníku nepodařilo se spracovati ji tak, aby láska k Míně a láska ke Slovanstvu v jeden celek splývaly.« Totéž praví se na str. 530. a 531. Podobně soudí i p. Vajanský, an dí na str. 460. IV. r. »Slov. pohľadov«: »Po Kollárovej »Slávy Dcére,« ktorá nenie vlastne celkom, a večným dokladaním znelek valne utrpela...« Následkem nedostatku toho dostavily se některé pochybnosti: 1. Co mínil básník Slávou? 2. Co mínil Mínou čili Slávy Dcerou? 3. Jak mohla Mína, jediná dívka, byť i sebe výtečnější, od básníka na tolika místech zcela opravdu považována a prohlašována býti dostatečnou náhradou za všecky křivdy od věků na Slávii páchané? 4. Jak souvisí znělky vespolek a zvláště zpěvy I.—III. se zpěvy IV. a V., když básník po zpěvu III. posílá své básně do světa slovy: »Šťastnou tedy cestu, básně, jdouce...«? Kde tu žádoucí jednota? (P. d.)

F. M. Dostojevský.

(Ze spisu *E. M. de Vogüe* „Ruský roman.“ Překl. *Kl. Vepřek.*)

(Č. d.) Od svého návratu do Petrohradu až do r. 1865. Dostojevský neustále byl absorbován žurnalistickými pracemi. Ubohý metafysik měl nešťastnou vášeň pro práci tohoto svůdného druhu; zpotřeboval při ní nejlepší díl svého talentu a života. Průběhem tohoto prvého období založil dva listy, aby v nich zastával své domnělé myšlénky. Nevěřím, že by se myšlénky ty daly v rozumové řeči vyložiti. Stál uprostřed mezi liberaly a slavjanofily, blíže těchto: jako jim i jemu heslem a programem byly dva pověstné verše básníka Tutčeva:

Rusi rozumem pochopiti nelze,
V Rus možno jen věřit.

Jest to velmi úctyhodné náboženství vlastenecké, ale toto náboženství jsouc plno tajemství a postrádajíc přesných dogmat podstatou svojí uniká výkladu i polemice: buď věříme nebo nevěříme, to je vše. Chybou slavjanofilů jest, že v pětadvaceti letech počernili hory papíru, rozumujíce o citu. Cizinci nezbývá než nedbati těchto debat, které předpokládají předběžné zasvěcení a víru, vlastně cizinec vždy jest si jist, co ho očekává, ať činí nebo mluví cokoli: táželi se po jednotlivostech, odpovědí mu, že není schopen porozuměti a že roucha svatá se perou v rodině Levitů; netáželi se, dostane se mu pohrdání a je pokládán za nevědomce.

V této době, zvláště v pamětihodných letech emancipace, myšlénky příliš dlouho potlačené působily závrať. »Metel« vál, prudký to vichr, jenž pozvédá někdy nehybné sněhy, vzduch přeplňuje prachem, pokrývá cesty a perspektivu halí; těmito temnotami žene se parostroj zahalený mraky páry a dýmu, hnaný spoutanými silami, jež jím zmítají a jej stravují, největší prudkostí v neznámo. Takovou byla tehdejší Rus. Ve »Vzpomínkách« Strakhofova, spolupracovníka Dostojevského v té době, nalézám místo, jež nutno je uvésti; nic nepoučuje nás tak o té době a lidech:

»Slyšte, v jakých okolnostech jeden z našich redaktorův, Ivan Dolgomostěv, mladý člověk, jeden z nejhodnějších a z nejnadšenějších, před mýma očima byl postižen záchvatem bláznovství, jež ho přivedlo do hrobu. Žil sám v najatém pokojíku. Počátkem prosince, když nastaly veliké mrazy, přišel jednoho dne

ke mně a slze prosil mne o pomoc proti pronásledování a úzkostem, jimž prý ve svém bytě podléhá. Nabídl jsem mu, aby zůstával u mne. Několik dní na to, když jsem se po půlnoci vrátil domů, nalezl jsem ho bdícího; z pokoje, v němž ležel, započal se mnou dosti nesouvislý rozhovor. Žádal jsem, aby ustal a spal, sám jsem usnul. Za hodinu nebo dvě jsem byl probuzen proudem slov. Po tmě jsem poslouchal; můj host mluvil sám se sebou. Zvyšoval neustále sílu hlasu, konečně usedl na své posteli a pokračoval. Porozuměl jsem, že je to delirium choromyslnosti. Co činiti? Bylo příliš pozdě, než abych mohl dojíti k lékaři nebo do nemocnice; čekal jsem do svítání. Po pět, šest hodin poslouchal jsem ho tak blouzniti. Poněvadž jsem znal všechny jeho myšlénky a způsoby je pronášeti, rozlišoval jsem, mohuli tak říci, tajné bláznovství od tohoto. Byla to směsice myšlének a slov mně dávno dobře známých; člověk by byl řekl, že duše nešťastného Dolgomostěva, že veškeré jeho myšlénky a pocity jsou rozetřeny na prášek a jednotlivé tyto částky že nejpodivnějším způsobem se pojí v nové celky. Něco podobného přihází se nám ve snu, když obrazy a slova naplňující našeho ducha se skupují v bizarní nesmyslné postavy... Jediná věc pojila vše v celek, fixní myšlénka určiti nový politický směr naší straně. V zármutku a hrůze jsem poznal z deliria svého přítele rozhovory a zásady, jež dnem a nocí po kolik let ovládaly naši malou novinářskou radu.«[1])

Sem dospěly některé z mozků přeplněných nadějemi. V jiných rozčarování způsobilo prázdnotu; nihilismus v nich opanoval, osudný logický nástupce zklamaného enthusiasmu. V této době se objevuje a od této doby zabírá pro sebe roman jako politiku. Dostojevský opouští čistě umělecký ideal, sprošťuje se vlivu Gogolova a posvěcuje svůj život studiu tohoto nového ducha.

Rokem 1865. počíná pro našeho autora řada žalostných let. Zahubil svým řízením svůj druhý žurnal a zdrcen zůstal pod tíží dluhů zbylých z podniku, ráz na ráz ztratil svoji ženu a bratra Alexije, společníka svých prací. Aby unikl svým

[1]) Strakhov, „Vzpomínky“ v 1. sv. „Sebraných děl Dostojevského.“

věřitelům, utíká v cizinu a žije bídně v Německu a Italii; nemocný, neustále zdržován v práci své záchvaty padoucnice, vrací se jen, aby od nakladatelů vymohl záloh; ve svých listech píše zoufale o svírajících ho smlouvách. Vše, co viděl na západě, nechalo ho indifferentním; jediná věc naň působila, poprava totiž, jejíž svědkem byl v Lyoně; toto divadlo přivedlo mu znova na mysl náměstí Semenovského, bude vypravovati o něm do sytosti osobami příštích svých romanů. Přes to vše psal tenkráte: »Tím vším, jak se mi zdá, počínám žíti. Je to divné, neníli pravda? Kočičí život!«

A vskutku, o této neklidné době mezi léty 1865. a 1871. sepsal tři velké romany: »Zločin a trest,« »Blbec,« »Daemony.«

První je zenithem talentu Dostojevského, jest přeložen a lze tudíž posuzovati. Vědcové oddaní posuzování lidské duše budou čísti s velikým zájmem nejhlubší studii psychologie zločince, jaké od Macbetha nebylo napsáno; zvědavci otrlosti Perrina Dandina, jimž čtení o mukách působí až i dvouhodinnou rozkoš, naleznou v knize potravu dle své chuti; myslím, že veliký počet čtenářů bude jat hrůzou a mnoho bude těch, kteří nedovedou dočísti. My, celkem vzato, se chápeme romanu, abychom v něm hledali zábavu, nikoli chorobu, a četba »Zločinu a trestu« — toť je choroba, do níž dobrovolně upadáme, moralní únava jest její následkem. Četba ta je též velmi obtížná pro ženy a povahy dojmům podléhající. Každá kniha je zápasem spisovatele, jenž nám chce v mysl vpraviti nějakou pravdu, fikci nebo hrůzu, se čtenářem, jenž svým rozumem nebo lhostejností se tomu brání; v našem případě síla hrůzy spisovatelovy převyšuje nervový odraz prostřední organisace: tato jest ihned přemožena a vlečena v nevýslovné úzkosti. Dovoluji si to tvrditi tak určitě, poněvadž jsem viděl v Rusku na četných případech, jak neodolatelně ten roman působí. Snad mi někdo namítne citlivosť slovanského temperamentu, ale i ve Francii některé osoby, jež se oddaly té četbě, mě ujišťují, že přestály tutéž chorobu. Hoffmann, Edgar Poë, Baudelaire, všichni klassikové toho znepokojujícího genru, jež dodnes jsme po-

znali, jsou srovnáni s Dostojevským nadsazovači; ve všech fikcích jejich vidíme hříčku spisovatelovu; ve »Zločinu a trestu« cítíme, že autor sám všecek jat je hrůzou jako my osobou, již vzal sám ze sebe.

Látka je velmi jednoduchá. Jeden člověk pojme myšlénku spáchati zločin; myšlénka zraje v něm, provede ji, brání se nějakou dobu proti stiháním spravedlnosti, konečně dospěje k tomu cíli, že se sám udá a odpykává trest. Jedenkráte ruský umělec řídil se zvykem západu, zachoval jednotu dějovou; celý čistě psychologický děj spočívá v zápase člověka a jeho myšlénky. Osoby a děje postranní nemají váhy než vlivem svým na bližší určení zločince. První díl, kde se nám ukazuje vznik a život myšlénky, je proveden s pravdivostí a jistotou analyse, jež převyšuje veškeru chválu. Student Raskolnikov, nihilista v pravém smyslu slova, člověk velmi intelligentní, bez zásad a výčitek svědomí, pohřížený v bídu a melancholii sní o šťastnějším stavu života. Když se vrací jednou od staré lichvářky, u níž zastavil jakýsi klenot, neurčitá myšlénka prolétne mu mozkem, aniž by jí přiložil jaké váhy: »Vzdělaný člověk mající jmění této ženy dospěl by, kam by chtěl, a k tomu cíli nebylo by třeba než odstraniti tuto neužitečnou, ba škodnou stařenu.«

Toť pouze jedna z těch larv myšlénkových, které kdysi prošly tak četnými fantasiemi, třebas jen za horečných záchvatův a ve formě tak známé: kdybych zabil mandarina?... K životu dospívají teprve souhlasem vůle. Tento souhlas vzniká a roste každou stránkou s houževnatostí utkvělé myšlénky. všechny ty smutné výjevy skutečného života. v nichž se Raskolnikov ocitťuje, objevují se mu v souvislosti s jeho záměrem a stávají se tajemným dílem rádci k zločinu. Síla pudící tohoto člověka je zobrazena tak plasticky, že ji vidíme jako živoucí herečku v dramatě. jako osud v antických tragoediích; ona vede ruku zločincovu až do chvíle, kdy sekera padne na dvě oběti.

Strašný čin je spáchán; nešťastník počne zápasiti se svojí vzpomínkou, jako zápasil před tím se svým úmyslem. Vše prozírající rozhled ovládá tuto druhou partii: nenapravitelným činem, zahubením lidského života, veškerý poměr vrahův k celému ostatnímu světu je změněn: svět, na nějž nyní pohlíží skrze zločin, nabyl nového rázu a významu, odnímajících vinníkovi možnosť cítiti a mysliti jako jiní lidé, hledati pevné místo v životě. Celá duše jeho proměněna následkem ustáleného rozporu se životem. Nejsou to výčitky svědomí v klassickém významu slova: Dostojevský se snaží, aby dobře vyznačil tu nuanci; rek jeho pozná výčitky svědomí s jich dobrou stránkou teprve tenkráte, když přijme pokutu; nikoli, co před tím cítí, je pocit složitý a zvrácený, rozmrzelosť, že nedovedl využitkovati čin tak dobře připravený, vzpoura proti neočekávaným moralním důsledkům vzniklým následkem toho činu, stud, že se shledává slabým a ovládaným; podstatnou vlastností povahy Raskolnikovy je totiž hrdosť. Jediná věc ještě má v životě jeho proň zájem: obelstívati a drážditi policii. Vyhledává společnosť a přátelství policejních úředníků; vrah cítí se k nim tažen jako my k okraji propasti, abychom zakusili závrať, libuje si v nekonečných hovorech s přátely od soudního dvoru a hovor jde často tak daleko, že jediné slovo může ho zničiti; každou chvíli čekáme, že to slovo vypustí z úst; vzdálí se a zase pokračuje ve strašné té hře. Policejní úředník Porphyrius uhodl tajemství studentovo a zahrává si s ním jako tigr ve veselé chvíli se svou obětí jsa jist, že kořisť jeho v zaslepení svém k němu se vrátí; i Raskolnikov ví, že je poznán; fantastický rozhovor těchto dvou odpůrců táhne se několika kapitolami, dvojitý to hovor, hovor rtů, jež se usmívají a zúmyslně ničeho nevědí, hovor očí, jež znají a povídají vše.

Konečně, když autor se nás dostatečně natrápil touto napjatou situací, ukáže nám blahodárný vliv, jenž má zlomiti pýchu vinníkovu a smířiti ho se sebou samým pokáním. Raskolnikov miluje chudou pouliční dívku. Nemyslete pro stručný tento výklad, že Dostojevský užil při svém reku hloupé these vlekoucí se francouzskými romany už padesát roků, zločince a nevěstky vzájemně se vykupujících láskou. Přes podobu okolností jsme zde tisíc mil vzdáleni tohoto banal-

ního pojetí, pochopíme to snadno všímajíce si vývoje romanu. Autor bystrým svým zrakem musil uhodnouti, že v duševním stavu vzniklém následkem zločinu, obyčejný pocit lásky musí býti pozměněn jako všechny ostatní pocity, přejíti v jakési temné zoufalství. Soňa, ubohé stvoření prodavší se z hladu, skoro si není ani vědoma své potupy, podlehla ji jako nemoci, jíž se nelze vyhnouti. Mám prozraditi vlastní myšlénku autorovu bez ohledu na to, že zvrátím víru v ony výstřednosti mysticismu? Soňa snáší svoji hanbu jako kříž s oddaností a zbožností. Přilnula k muži, jenž jediný k ní se nechoval opovržlivě, vidí, že zmítán je tajemstvím a snaží se vyrvati mu je; po dlouhých zápasech přiznání to vyklouzne mu a tím jest jistě mnoho řečeno; slovo neprozradilo ho; ve chvíli mlčení, jež je vrcholem tragičnosti, Soňa vidí hroznou tu věc v očích svého přítele. Ubohá dívka zkamení na okamžik, ale brzy se vzchopí; zná lék, výkřik zavzní z jejího srdce: »Nutno je trpěti, společně trpěti . . . modliti se, pykati . . . Pojďme do vězení!«

Tak ocitáme se na půdě, na niž Dostojevský vždy se vrací, na půdu základního pojímání křesťanství v lidu ruském: dobroty utrpení samého v sobě, zvláště pak utrpení společného; jediné ctnosti v řešení všech obtíží. Abych označil tento zvláštní poměr dvou bytostí, tento zbožný a smutný svazek, tak cizí všem myšlénkám, jež vyvolává slovo láska, nutno mi klásti místo něho slovo soustrasť (compassion) ve smyslu Bossuetově:[1]) trpěti pro bližního s bližním. Když Raskolnikov padne k nohám dívky, jež svoji hanbou živí rodiče, a ona, již všichni opovrhují, chce jej zdvihnouti, Raskolnikov vyřkne větu obsahující smysl všech knih, jež zde studujeme: »Ne před tebou se ukláním, ale padám na svou tvář před veškerým utrpením lidstva.« (P. d.)

[1]) Dvě páteční postní kázaní z r. 1660.

Posudky.

Úplný kancional arcidioecese olomoucké. (Č. d.)

Když jen povrchně rozhledneme se po nápěvích, shledáme, že starých, cenných choralů staročeských převzato veliké množství. Tak buď nezměněných anebo poněkud pozměněných přijato jest do sbírky naší ze »Slavíčka z r. 1609.« nápěvů 20, mezi nimi též známá: »Otče náš, milý Pane« (jejíž text náš kancional mění na: Otče milý, Pane náš), o níž kat. p. K. Konrád v Táboře v letoším »Cyrillu« (čís. 2. str. 11. a 12.) dokazuje, že pochází od Klimenta Bosáka, Františkána jindřichohradeckého, jenž v polovici XVI. věku žil, jsa již tenkráte starcem věkem sešlým. Od téhož Klimenta pochází i číslo 16. naší sbírky (viz »Cyrill,« 1889., č. 3. str. 17 n.), jež počíná slovy: »Bože Otče sešliž nám,« a jež do kancionalu našeho přejato jest ze Šteyrova »Kancionalu českého« z roku 1683., jenž slove také »Kancional Svatováclavský.« Vůbec pak tohoto kancionalu velmi zhusta jest používáno, neboť neméně nežli 114 nápěvů olomouckého kancionalu jest ze sbírky Šteyrovy buď doslova přejato anebo částečně s jistými změnami dle něho upraveno.

Z jiných starých sbírek bylo použito Božanova »Slavíčka« z r. 1719. v případech 9, »Gradualu chval božských« (viz předmluvu ku kancionalu) v případech 4, zpěvů roratních v případech 7. Z kancionalu svatojanského přejato buď beze změn anebo se změnami nápěvů 39, starých pak církevních čili kostelních nápěvův umístěno tam 30, od faráře Trojana (z r. 1574.) 2. Choral římský má v kancionalu místo 8krát (mezi tím tony žalmů dvakráte, tony totiž slavnostní a všední). Z novějších našich skladatelů nalezáme P. Pavla Křížkovského třikráte, Dra. Chmelíčka jednou a Škroupa jednou. Mimo to jiní skladatelé mají tu nápěvy Bolelucký 1, Führer 2, Josef Mohr 1, Haydn 1. Nad to jest tam jeden polský nápěv, jeden ze starého rukopisu, jeden »novější,« jedna koleda, nápěv plavců sicilských a jeden nápěv poutnický. Dle sbírky Blahoslavovy upraveny nápěvy 4. — Kde pak ani staré prameny ani nové

sbírky neposkytovaly nápěvů příhodných a případných, tam P. Ludvík Holain sám skládal případné a vhodné nápěvy. Jestiť pak P. L. Holain silou k tomu nad jiné povolanou a spůsobilou, jednak pro osvědčené již a chvalně uznané nadání své hudební a zvláště skladatelské, jednak pro zkušenosť svou dlouholetou v oboru písně duchovní. Nevystupujeť P. Holain tuto ponejprv na veřejnosť; již r. 1878. společně s P. Geislerem olomouckým vydali: »Zvuky nebeské« jakožto průvod varhan ku tehdejšímu kancionalu Bečákovu, kdež již bylo znáti stopy reformatorské a zlepšující činnosti obou vydavatelů; neboť ač bylo jim oběma přísně se držeti kancionalu Bečákova a dřívější sbírky Blahoslavovy, přece již tam mnohé nápěvy opravili, lepší čtení zavedli a zvláště mnoho nepříslušných kudrlinek odstranili. Roku 1883. vystoupil P. Holain na veřejnosť s dílem samostatným, jež vydal pod názvem: »Plesy duchovní« v papežské knihtiskárně benediktinů v Brně.

Díla tato lze vším právem míti za předchůdce kancionalu, neboť dílo tam započaté v »Průvodu varhan« ku kancionalu jest ukončeno. A od těch časů, tedy hned od r. 1878. pracoval P. Holain v oboru písně duchovní, piloval, pracoval, hledal a spisoval s pílí věru mravenčí. Jest tedy skutečně velmi zkušený v oboru tom — a tak složil sám nápěvů 28. ze svých »Plesů duchovních« pak přejal ještě 6. Jest však divno, když po tak pilné práci a po tak důkladné přípravě jsou mnohé nápěvy velmi zdařilé, všechny pak alespoň zdařilé? Nesmíme a nechceme sobě naproti znalcům tak osvědčeným osobiti úsudek jiný, leč dilettantský — přece však, domníváme se, že nepochybíme, prohlásímeli za nejzdařilejší č. 25. sekvence při mši sv. zádušní, nápěvy ku mši sv. č. 27. (zvláště »po pozdvihování«) a č. 34. po pozdvihování. Č. 43. jest starší práce P. Holainova; pochází, nemýlímeli se, hned z let jeho seminářských a jest tam umístěno po přání mnohých pp. spolubratří: ale i zde patrny jsou pokroky páně skladatelovy ve změnách, jakéž učinil v prvotném a původním znění této písně. Číslu 47. (nápěvy při mši sv. za zemřelé) přejeme co nejvroucněji, aby rozšířilo se co nejvíce a zdomácnělo u nás místo všech těch ostatních nehezkých nápěvů, jakéž často slýchati, zvláště však místo nečeského, řeči české násilí činícího nápěvu Führerova. Pochvalně jest se nám ještě zmíniti o číslech 63., 64., 88., 127., 192. B a 223. V čísle 111. podány jsou nové překrásné nápěvy ku litanii lauretanské; druhé známé a rozšířené nápěvy jsou v č. 112. poopraveny a zvláště světáckých přívěskův a přiměsků pozbaveny. — Ovšem nechceme úsudek svůj vyhlašovati za neomylný, a spokojíme se milerádi s tím, líbíli se někomu jiná píseň některá lépe nežli písně námi uvedené. V tom však asi budeme se shodovati všichni, že na P. Holaina a činnosť jeho můžeme s pýchou pohlížeti. — Ostatní nápěvy ze sbírek starších vybrané jsou vesměs výtečné — bylyť zajisté vybrány jen nejlepší a nejzdařilejší; přece však mezi těmi výtečnými dovolujeme si upozorniti na č. 103., 106., 107., 108., 109., 110., 199., 218. a 221., jež prohlašujeme za nejvýtečnější.

Harmonisace jest vesměs vzorná, bezvadná, plynná, vedení hlasů zpěvné, ale při tom snadné, bez všelikých nemístných těžkostí a obtíží. Opakujeli se v jednom verši dvakráte jedna a tatéž hudební věta, frase nebo perioda, jest pokaždé jinak harmonisována, na př. jednou v těsné, podruhé v široké poloze, tak že tím pokaždé i jinou býti se zdá, čímž odstraňuje se jednotvárnosť unavující. Celá harmonisace jest čtyřhlasá a tak upravená, že se dá velmi snadno provésti i od sboru smíšeného čtyřhlasého. Varhaníkům, kteříž jsou zvykli na bezvýznamnou, šablonovitou, abychom tak řekli jarmareční harmonisaci s třemi hlasy v ruce pravé a jen jediným v ruce levé, bude snad činiti z počátku obtíže zvláště při rychlé hře, anať každá nota má pravidelně svůj vlastní akkord, avšak nadějeme se od pravého vkusu a nezkažené soudnosti našich varhaníků, že seznavše přednosti výtečné, zpěvné a krásně znějící harmonisace této nebudou litovati trochu cviku a obtíží, jaké jim z počátku spůsobila, nýbrž že si ji budou brzo pochvalovati a rádi jí užívati. Žel Bohu, že šlendrián, jakýž zavládl v písni církevní, zkazil nám i naše výborné

varhaníky, že oddali se jakési pohodlné nečinnosti, nic se necvičíce a majíce za dostatečno, když dovedli píseň jakž takž na varhanách doprovázeti, ovšem »známou notou.« — Poněvadž však teď na učitelských ústavech — vždyť jsou až do teďka naši pp. učitelé po většině též varhaníky — hře na varhanách a nauce o harmonii tak malá důležitosť se přikládá a obé pěstuje se dosti povrchně, bude skutečně záhodno, aby provedlo se to, nač dle doslechu již se pomýšlí, aby se totiž vydaly ku všem písním v kancionalu příhodné předehry a dohry. Dílo takové zajisté všem, kdož nedovedou samostatně dobře a správně praeludovati, bude milé a vítané. — Při té příležitosti jest se nám též zmíniti o několika námitkách a výtkách, jež činí se novému kancionalu co do nápěvů. Hlavní výtka zní: »Chyba to, že vynechány vesměs staré, oblíbené nápěvy, jež lid tak rád zpíval, a že nahraženy skoro vesměs novými, neznámými. Mělo prý se pokračovati ponenáhlu, a najmě měly prý vedle nových ponechati se i nápěvy staré ve sbírce, aby se jich mohlo užívati, dotud, až lid přivykne těm novým, neznámým.«

Výtka tato na první pohled zdá se míti něco do sebe, ukážeme však brzy, že jest planá, bezpodstatná. Jest to svatá pravda, že vynechány mnohé známé nápěvy; kdo si však všiml nařízení od nás výše uvedených, jakáž vydali Církev svatá a představení Církve o zpěvu církevním a hudbě kostelní, musí doznati, že se tak stalo vším právem. Bylyť vynechány vesměs jen nápěvy takové, jež pro svou povahu světskou, rozpustilou, »divadelní« nikterak do chrámu Páně se nehodily, jež nesloužily ku povznešení, vzdělání a rozmnožení pobožnosti, nýbrž které světáckým svým slohem snižovaly chrám Páně, dům Nejvyššího, na síň divadelní. Že uvažování tomuto za oběť padly mnohé písně dosud oblíbené (mezi nimi i přeznámá marianská: »Tisíckrát pozdravujeme Tebe,« jež v novém kancionalu sice jest uvedena, ale výslovně jen jako »píseň poutnická,« nemajíc ani průvodu varhan, nýbrž jsouc opatřena jen průvodem dechových nástrojů, trompet totiž a pozounů), není vinou pořadatele kancionalu, nýbrž písní těch samých, že nebyly lepšími. Vždyť kdo má jen trochu oči pootevřené a chce viděti, zpozoruje snadno, že pořadatel uchoval vše, co se jen poněkud hodilo a dalo hájiti. Důkazem jsou nám toho čísla 15, 23., 28., 32. 35., 48., 50., 51., 52 B., 58., 59., 60. a všechny ostatní s nápisem: »Starý nápěv kostelní,« jež vesměs i za dřívějších dob se zpívaly. A o ty nápěvy, které jsou vynechány, věru není škoda; neboť jako vynechány a poopraveny býti musely mnohé texty nevhodné, chybné, jarmareční, tak se to nutně státi muselo i s nápěvy.

»Ale,« slyším námitku, »lid nápěvy ty rád zpíval a byl jimi povznešen, nač mu je tedy bráti?« O námitce té nechám mluviti jiné, jimž též přenechám její vyvrácení Nejdřív vedu do boje P. Th. Schmida S. J., jenž v časopise »Stimmen aus Maria-Laach« ve sv. III. z r. 1872. na str. 513. napsal takto: »Ich halte es immer für faule Ausrede, wenn man sagt: »Das Volk will's nicht hören.« Das Volk braucht nur b e l e h r t zu w e r d e n, wozu freilich die Geistlichen auch beitragen müssen. Was hilft der beste Chorregent, wenn der Pfarrer nicht will, sondern vielmehr der Erste ist, der gegen ihn ankämpft.« A krátce před tím napsal tentýž spisovatel (na str. 512. d. n.): »Das Volk ist unverdorben und darum versteht es und liebt es gar bald eine Musik, die seinem katholischen Gefühl in Allem entspricht.« (Vůbec odporučujeme celé pojednání P. Schmidovo, jež nazval: »Kirchenmusikalische Briefe« a uveřejnil v řečeném časopise, pozorné četbě i laskavé úvaze pp. správců duchovních, pp. řídících kůrův a pp. varhaníků.) — Ještě drastičtěji mluví o této námitce P. Fr. Mühlberger v díle svém: »Kirchenmusikalische Essays« (Znaim 1874.) na str. 123.: »Freilich sagt man: Aber das Volk singt seine Lieder mit Begeisterung, mit Andacht; darauf repliciere ich: Wird dasselbe glaubensbegeisterte Volk, wenn man ihm die so gediegenen und tiefergreifenden Kirchenlieder, die in einer Zeit der höchsten Glaubensbegeisterung entstanden sind, zurückgibt, solche weniger gern und mit geringerer Andacht singen? Gewiss nicht.« V tom to tedy vězí: Lid rád zpívá, a zpívá to, co se mu předloží, co se mu odporučí, co se mu podává. Ponechávali se

pěstování zpěvu církevního lidem neumělým, t. zv. starším bratrům, tu pak ovšem nemůžeme očekávati nic kalého a krásného — lid zpívá pak takové písně, špatné a ničemné textem i nápěvem, protože nic lepšího nemá a nezná. Ale dejte mu písně dobré, naučte ho písním krásným, významným, zbožným, byť i poněkud obtížnějším, poučte ho, že tak musí býti, že toho vyžadují i vznešenosť domu božího i přání a nařízení církve svaté a uvidíte, že zdravý smysl a cit lidu přidrží se dobrých písní a povrhne všemi těmi odrhovačkami neslanými a nemastnými, jež složil nějaký »starší bratr,« jenž má o poesii a hudbě právě takový pojem jako kozel o klarinetu. (O. p.)

F. Sch.

Nástin psychologie se zvláštním zřetelem ke theorii vychovatelství, napsal *James Sully*, M. A. Se svolením spisovatelovým dle druhého vydání anglického originalu přeložil *Jan Škola*, c. k. professor. V Praze. 1889. 10 sešitů po 48 str.

Psychologie empirická z nauk filosofických ještě nejspíše dovolá se pozornosti vzdělaného obecenstva; jemu pak zvláště bude se hoditi kniha naše, ana spojuje výsledky přísně vědecké s tonem popularním, nedávajíc se do pochybných záhad a hloubání.

Ve dvou dosud přečtených sešitech — vyšly zatím třetí a čtvrtý — jsou základní nauky a předpoložky psychologie empirické, a začátek nauky o čití. Tělovědné poznámky všude jsou připojeny, pokud jich nejnutněji potřebí. Jak samo sebou se rozumí, spisov. opírá se především o výsledky anglických badatelů, z nichž on jest sám mezi předními, ale zřetel maje také k německým fysiologům a psychologům. Vzhledem ku směrům positivně-materialistickým v Anglii (Spencer atd.) hledí on jaksi zachrániti dualismus ducha i těla (hmoty).

Otázku, co duch jest, úplně správně odkazuje mimo empirickou psychologii, která jest jemu více vědou popisnou,[1]) ne částí filosofie; rozeznává jej však přísně ode hmoty. („Psychologii" překládá p. překladatel názvem „duchověda," ne jak obyčejně se užívá, „duševěda.") V té příčině ani s evolutionisty zcela nesouhlasí, ač darwinismu mnoho připouští a jeho známých formulí užívá. Viděti tu jakýsi nesmělý odpor proti důsledkům darwinismu a positivismu materialistickým, ač položky svoje spisovatel jinak rozhodně vyslovuje. Dědičnosť a její význam zvláště příliš nadsazuje; zkušenosť alespoň nikterak nepotvrzuje zákona toho (str. 38.). Jak pověděno, dílo se nese pouze popisně, ale to s podrobností a úplností velmi důkladnou; násilného vtěsnávání skutků v předpojaté formule většinou šťastně se uchoval, ano mu jde o to, aby dějstvo duševné pravdivě vylíčil. Otázku o „mohutnostech" starší psychologie probírá zcela střízlivě, ač ostatně i proti němu lze opakovati, že bez pojmu toho psychologie se neobejde; a není pojem ten nikterak neoprávněn, jen když se správně vyloží. Hojná látka seřaděna zcela dopadně a přehledně.

Překlad jest velmi pečlivý. Jen někde, zdá se, ostalo rčení více anglické; na př. str. 28. žádní lidé nejsou vševědoucí; 34. vývoj jedním směrem jest nemožností; 58. velikou okolnosť; 56[15]): opakování zvuku značně zvětšuje pravděpodobnosť koincidence nezaujatosti pozornosti a popudu. Názvosloví šťastně voleno, většinou dle novějších návrhů; hypothese a příslušné sloveso překládá se: položka a předpokládati; místo „účinek" (effect) čteme tu a tam „způsob," což asi není vždy zřetelně řečeno; místo „vzrůst" čteme „růst" atd. Nedopatření tisku, velmi obezřetně provedeného, pozorovati zřídka: 12[1]) „budeme promlouvati" (m. promluvíme), mohutnosť; 48. Wund (m. Wundt); 2[2]) Jestiť to v psychologii otázkou choulostivou, jsouli atd. (m. jestiť v ps. otázkou, jsouli —).

Dílo to jest v našem písemnictvu publikací velmi závažnou. *P. J. Vychodil.*

[1]) Na str. 9. zove se „vědou positivní," což samo o sobě nedává jasného smyslu.

Historyja Słowan, napisał *E. Bogusławski*, Mag. nauk. fil.-hist. b. Školy Glów. warsz. Kraków. 1888. (Č. d.)

Podobně jako Indové, žili ve společné vlasti s rodem Dava předkové Hellenů, nejsouce však ještě zcela osedlí, nýbrž spíše lidem pastýřským. Tito pak částečně odešli do Malé Asie, ale z většiny na země pelazgické. V témže čase, kdy Indové přešli do Pendžalu a Helleni osedli zemi pelazgickou, jiná větev Ariů, předkové Latinův a Italů, dostala se na poloostrov apeninský. Germani, zdá se, již před tím opustili Praarii a usadili se ve

Skandinavii, kdež vyrostli podobně jako Helleni v národ námořský a výbojný, válek i dalekých výprav, jež potom ku dobytí značné části litevsko-slovanské střední Evropy vedly, milovný. Tu teprve setkávali se s lidem vzdělanějším nad sebe, přisvojovali si jeho kulturu, jejíž stopy shledáváme v mnohých výrazech týkajících se hospodářství a vůbec života osedlého, náboženství a ponětí moralných nynější mluvy germanské, právě tak, jako setkáváme se s nimi v řeči latinské a řecké.

Během doby nabyl mezi mnohými rody kmene Dava největšího významu rod Vinidava, tak že stal se hromadným názvem kmene. Z toho kmene pošli naši předkové. Podobné převahy nabyl rod Lidava, z něhož Litvané pocházejí. Chybné jest tudíž domnění, že by jméno Vinidi, Venedi, Veneti, patrně od Vinidava odvozené, bylo jménem cizím, jímž teprve později byli prý nazýváni Slované od sousedů germanských. (Hlava III., str. 76. až 93. Ariové. Litevsko-slovanská haluz Ariů ve svazku s jich okolím.)

V další hlavě spisovatel obšírně vyčítá jména na *ava* až do našich časů zachovaná. Časté opakování jednoho a téhož jména u velikých od sebe vzdálenostech jest neposledním důvodem, že byl to jeden kmen, od něhož jména ta pocházejí, jakož zase, že byli to předkové Lito-Slovanů, z toho patrno, že jedině v jazyku těchto zachovaly se názvy ty doposud v prvotní ryzosti, kdežto jinde valně jsou pozměněny.

Leč vzhledem k tomu, že některé názvy na *ava* ukazují na původ všeobecně arijský, mohl by se někdo domnívati, že všechny názvy řečené pocházejí od Ariů, dokud ještě všichni v jednotě žili, nerozdčleni na Lito-Slovany, Indy, Helleny, Italy, Celty a Germany. Ale proti tomu jsou silné důvody: Indové stýkali se s druhými Arijci jen na malém poměrně prostranství v Praarii, podobně Hellenové, kteří ostatně ještě dlouho vedli život kočovný, stejně i Italové a Celtové. Při posledních právě to důležito, že tam, kde doposud jsou usedlí, není názvu na *ava*. Tím méně pocházejí názvy ty od Germanů, což jen tehdy bylo by možno, kdybychom připustili, že předkové Germanů bez přetržení zůstávali na prostranství zvaném později Germanií a že žijíce společně s Lito-Slovany dávali názvy řekám, horám, jezerům i osadám. Tomu však tak není. Vždyť pozdější osazeni Germanie Němci, a to již v dobách historických, do nichž prameny sahají, jest faktem uznaným, ač při tom zastává se nejfalešnější theorie, že lidem podrobeným byli Celtové. Po druhé známo, že Germané nejdéle zůstali nomady a teprve v časích pozdních, když zaujali skolonisované od věku země, chopili se rolnictví; po třetí: mluva německá představuje typ toho druhu, jenž nemá právě žádných jistých známek prvotní jednoty s mluvou lito-slovanskou, typ, který vytvořil se již po plném odtržení od větve lito-slovanské a daleko od nich ve Skandinavii, odkud všichni Němci přišli. Ti, kdož zastávají domněnku, že na Celtech dobyli Němci Germanie, upadají ve dvojí chybu. Jednak tím, že mají Celty za prvotní obyvatelstvo střední Evropy, jednak že vysvětlujíce názvy řek, hor atd. nesrovnávají je s názvy na zemích lito-slovanských doposud užívanými i s těmi, jež staří spisovatelé zachovali.

Jako v předešlé hlavě sestavil spis. obraz života Ariů z dat jazykových, tak zde na týchž datech maluje obraz života Lito-Slovanu.

Rozdělení Lito-Slovanů na dvě větve, Litvany a Slovany, vysvětluje se tím, že kolonisace lito-slovanská z Praarie brala se hlavně dvěma směry, jež odděleny jakýmsi pásem neutralným (pozdější Mazovsko a Podlesí), na jehož straně jedné vyvíjeli se Litvané, na druhé Slované. Pás sám v pozdější době stal se kořistí Slovanů polských. (Hlava IV., str. 94. až 121. Okres lito-vindický n. litevsko-slovanský.)

Vedle názvu na *ava* na tétéž prostoře vyskytají se, jak již řečeno, názvy na *ca* a *ka* (v níž již Slované odděleni od Litvínů), kteréž jsou znakem doby praslovanské. Koncovkami těmi rovněž rody se naznačovali. Druhdy i starožitné názvy na *ava* koncovku tuto přibírají (na př. Pilica, Lužnica, Medavka, Rudavka; Moldava — Moldavica, Orava — Oravica atd.).

Z vylíčení života Praslovanů (podán zase na základě dat jazykových) jest viděti, na jak vysokém stupni kultury stáli.

Šťastná doba tohoto života slovanského, kdy všickni jedním jazykem mluvili, skončena, když hordy nomadů vtrhly do zemí slovanských, odtrhly od sebe jednotlivé rody a zmocnivše se vlády nad nimi, jakoby v sebe je uzamkly a k samostatnému vývoji přinutily.

Z jednoty jazykové vystoupila postupně mluva nynějších Slovinců, Srbocharvatů, Bulharů, Rusů. Dále zůstala v jednotě řeč Poláků, Čechů, Lužičanův a Slovanů baltických.

V této době praslovanské nejspíše bylo u všech Slovanů v užívání jméno Vinidi (povstalé z Vinidava). Název nynější Slované jest z pozdější doby a jest cizího původu, povstav ze jména germansko-skandinavských Suevů.[1]) (Hl. V., str. 122.—140. Okres vindický n. praslovanský.)

K Ariům nomadům a dobyvatelům patří Illyrové a Thrakové na půlostrově balkanském, Latinové a jiní pokrevní jim Italové na apenninském, ve vých. Evropě Cimmerové, později Skythové, Agathyrsi i Getové, ve střední a západní Celtové a Germané.

Kočovníci tito nebrali v držení země pusté, nýbrž již skolonisované a též ne snad proto, aby zemi vzdělávali, ale by nad lidem zde již usedlým panovali. Vynikajícím rysem v povaze jejich jest bojovnosť a drsnosť. I zevnějškem lišili se od usedlých Ariů: byliť dlouholebí, jasné pleti i vlasů. Vůbec zachovali, poněvadž nesmísili se s lidstvem předarijským, význačné vlastnosti Praariů. Že nomadové, zejména předkové Němců, teprve od Slovanů rolnictví se učili, dosvědčují, jak již vzpomenuto, výrazy slovanské v řeči německé hospodářství se týkající. Z druhé strany nemalý byl ovšem i vliv nomadů na život Slovanův, ale zcela v jiném směru, hlavně v ponětích o vládě a stavech.

Viděti ze všeho, že plemena nomadů žila i rozvíjela se jako parasité na cizím kmeni, z něhož sílu vyssávala. Některá měla jen krátký život (Skythové), zmizevše v původním obyvatelstvu, jiná velice se rozvila, jako germanské plémě na kmeni slovanském. (Hlava VI., str. 141. až 151. Ariové nomadi na zemích vindických.) (O. p.) *P. Papáček.*

Básně. *Ant. Klose.* Nákladem vlastním pomocí „Stálců.“ V Praze. 1889.

Neuspořádanosť a nepropracovanosť jednotlivých oddílův a básní je předním znakem sbírky, rozdělené na tři části: »Svět,« »Vlasť,« »Doma,« v kterémžto rozdělení pozorovati lze jakýsi antiklimax, z hruba provedený; mnohé básně, jež vřaděny v oddíl »Svět,« hodily by se rázem

---

[1]) Nebude snad nezajímavo, když upozorním tu na některé výklady jména Slovan.

Dobrovský r. 1827. v „Čas. česk. musea“ takto se pronesl (cituji dle Šafaříka, „Starožitnosti,“ II., str. 49.): „Mám za to, že krajiny, v nichž řeč slovanská, slovo slovanské panovalo, Slovy se jmenovaly; odtud jména Slovan a Slovák, jako Polan a Polák od polí, Moravan a Moravec od Moravy, Slezan a Slezák od Slez, původ svůj brala.“

Šafařík snášeje se s tím, že Slovanín pošlo sic od místního jména Slovy, nechce však víry přidati tomu, že by tento název od řeči slovanské čili slovanského slova byl pošel, poněvadž původní jména vztahují se k věcem hmotným, nikoli nadsmyslným. Určitého mínění však sám nepronáší. („Starož.,“ II., 29.—52.)

Vocel o jméně Slovan takto se vyslovil: „Jáť pak chýlím se k domněnce, že název Slovan od Slova byl odvozen, aby tím se vytknul rozdíl mezi těmi, již sobě rozuměli a oněmi, jichžto jazyk jim byl nesrozumitelným“ atd. (Šembera: „Dějiny středověké,“ I., str. 271.).

Krek [„Einleitung in die sl. Literaturgesch.,“ I., str. 66., 1. vydání (druhého nemám po ruce)] nezávisle trvám od Vocela totéž tvrdí, řka: „Als sehr wahrscheinlich können wir annehmen, dass in Slovenien keine andere Bedeutung stecke, denn ὁμολογοῦντες, die dieselbe Sprache Redenden, ὁμόγλοττοι, distincta voce praediti sermonales; die deutlich Redenden, überhaupt die eine ihnen verständliche Sprache Führenden, gegenüber von Němec = Germanus von *něm* κωφός, ἄλαλος, mutus; ἑτέρας γλώσσης, alius linguae.“

Podivuhodnou domněnku pronesl loni („Parlamentär,“ Nr. 16) Sasínek. Slované prý měli vlastně dvě jména: Suevi — Suebi Συεβοί (tolik co svobodní), kteréžto jméno přijali žijíce prázdni jha římského (podobně Frankové, že byli von Joch frei [franco], zvali prý se Franky). Vedle tohoto nominis appellativi měli Slované i nomen proprium „Slované“ (die Redenden), jehož opak Němci (Stummen) a jmenovali se místo Svebij — Slované (freie Slaven) jen Svebij jako Frankové místo Franko-Kelti jen Frankové se nazývali. Jiné jméno Slovanů Serbi — Srbi povstalo prý z latinského servus (sluha, otrok). Byliť totiž prý podmanění Slované zváni od vítězných Franků servi, kteréžto jméno i sami přijali a o sobě užívati počali?! Ze zvyku Slovany servi nazývati vyplynulo, že jména Servi za Slavi (Sclavi) střídavě užíváno, tak že jména ta stotožněna a slova Slavus — Sclavus nabylo významu otrok. Myslím, že sotva najde p. Sasínek, zasloužilý jinak bojovník za praděje Slovanů v Evropě, zastanců této své hypothesi.

svým spíše jinam, jednotlivé pak básně pozbývají účinnosti svou rozvláčností a nevhodnými slohami.

Jaký jest nynější svět, to chce básník pověděti v prvé části několika básněmi lyriky kontemplativní, genreovými obrázky, v nichž vzbuzuje k soucitu se slabými a chudými, jejž sám jeví. Vstup tvoří reflektivní, pessimisticky prodechnutá báseň »Strom,« jedna z lepších jak původností myšlénky tak provedením. Básník od mládí sedí u okna, strom však mu překáží, že nevidí jasně do světa, o jehož sní kráse.

A zatím prchla řada let
a jak jsem zraky z dlaní zdvih',
paprsek z venčí mih' se v nich,
strom řidne, listí padá —:
ó Bože, pustá lada!

A sklamání to naladilo struny jeho k tonům po výtce elegickým, truchlým, byť i tu a tam veselejší ton zazněl. Přes to není básník pessimistou, jenž by byl pořád roztrpčen nad zlobou dne, jakož o tom svědčí »Podzimní večery« a poněkud nejasná reflektivní báseň »Jsme jako klasy.« »Kus chleba« vzletem a mohutností vyniká nad podobné verše Em. z Čenkova. Z genreových obrázků silou a zaokrouhleností vyniká »Kolovrátkář,« dojemností »Vdova«; chmurnější nálady jsou: »Dítěti, jež hledalo svou matku« a které básník odkazuje na pravou lidskosť, »K Bohu či člověku«; s myšlénkou

bídou pokleslá
jsem stokrát k Němu zrak svůj povznesla —
a k lidem dnes své ruce zvedla chudé,

ve změněném obratu setkali jsme se již v »Kolovrátkáři,« že Bůh často »k bídě neslyší.« Romance »Kříž« připomíná báseň Hálkovu. »Kytice« Ruk. Královédvorský, »Opuštěná« pak zvláště refrainem »Nikdy již víc!« Havrana Poeova. »Romance z 19. století« tonem svým lépe by se hodila do oddílu třetího; neseť se týmž nevázaným tonem, jímž psány »Lístky.« Co tu pověděl několika slohami, o tom rozvláčně pěje v »Lístkách,« tak že záhodno ukázati několika verši charakteristiku obdivovaných těch milostných psaní; pějeť v »Romanci z 19. století« o paní:

A mám vás rád, že kol vás cosi
nad kouzla ráje poletá —
váš zjev se líp než cnduosť nosí
a stydlivěj' než koketa.

A mám vás rád, že nejste skoupá:
vždyť smím se dívat na nožku —
a když se k smíchu taktem houpá,
já zlíbal bych i punčošku.

A mám vás rád, že žhavý, snící
se zrak váš skrývá do líček,
když, co již nelze slovem říci,
vám říkám v tichu hubiček.

Leč přisahám vám na to, paní:
mám nejradší vás proto jen,
že máte muže k zulíbání,
jenž láskou slep je spokojen.

Váš krb je pro mne vždycky teplý
a výtečný je manžel váš:
kde na „zdrávas" mi ruce sep'li,
on kříž si dělá v „otčenáš"!

Takovým frivolním tonem nese se i »Egoista« a, jak řečeno, dvacet dva »Lístky.«

Z vlasteneckých básní druhého oddílu originalností myšlénky zamlouvá se »Šašek krále Václava,« romance, v níž lid český srovnán se zvěří, štvanou cizím plemenem. Ironie v básni »Pohár« mocně působí.

O byl to den, kdy za volnosť,
za krále, víru, český ret
pil do dna z číše smrti jed,
an hody slaví bídák-host. (Fridrich, zimní
král český.)

»Blanická ballada« pohřešuje pelu poetického. Lepší píseň »Svému

---

Že někteří od slávy (gloria), jakoby slovutní (gloriosi, laudabiles) jméno Slovan odvozovali (zdá mi se nejméně správné, neboť pak bylo by bájiti na odpor pramenům jako původnější formu Slavjan, Slavjanin), známo jest.

Připomenu tu ihned širší výklad jména Slovan, jak jej spisovatel teprve v XV. hlavě podává. Suevové usadili se na konci doby praslovanské v Germanii a podrobili si tamní plemena vindická, jimžto vtiskli i jméno své, jež v ústech Vindů v Slovan se přetvořilo. Kde nebylo družin suevských, tam nemohlo ani jméno Slovan vzniknouti. Tam zase, kde objevili se sice Suevové, ale spolu národnosť svoji zachovali, nemísíce se obyvatelstvem vindickým, nýbrž je zněmčujíce, tam přirozeně o vytvoření jména Slovan nemůže býti řeči, tam zůstalo jméno Suevů v prvotním německém významu (Schwabi — Švabi). Že prvotně skutečně jméno Suevů patřilo výlučně německým družinám na zemích slovanských usedlým, dosvědčuje, že Slované dotud zovou Němce Švábi, a to právě ti Slované, jako Poláci, kteří s nynějšími Šváby nikdy nebyli ve styku.

Proti domněnce této lecos dá se uvésti, o čemž však, z rámce referatu vybočiti nechtěje, nebudu se šířiti. *P. P.*

domovu« a »Vytrvej!« kdež básník projevuje naději v lepší budoucnosť a povzbuzuje k vytrvalosti. Velmi zdařiiá je prostičká píseň »Sekáči,« kde obsah s formou uveden v pěkný soulad; takých písní více!

Většinu oddílu třetího zaujímají dvacet dva »Lístky,« o nichž svrchu jsme se zmínili; básník vypisuje šílenou, ale beznadějnou lásku k paní jiného a matce; okolnosť, že podána láska k ženě vdané verši. je sice u nás více méně nová, to však neprozrazuje originalnosti. Mladší generace naše bojuje proti romantismu, líčí skutečnosť, v erotice smyslnosť; s druhé stránky vede si však směšněji než smutné postavy starých rytířů. majíc za vrchol touhy a ideal všeho, líbati »punčošku« (39.) a býti »otrokem paní kokelné« (85.). Taká blouznivosť a také líčené city zarážejí v době tak materialistické. V »Lístkách« není nic povznášejícího, poesie pramálo; přísnější autokritika básníkova byla by nechala také básně ležeti na dále ve stolku. — Za to lepší jsou další básně třetího oddílu; tak velebná píseň »Tvé srdce, matko!« představuje Kloseho pravým vyvolencem citové lyriky. Podobně zdařily jsou básně: »Na moři,« »Píseň,« »První lásce,« »Sedni si ke mně blíž« a »Červánky.« »Lístky« vypěl básník bol svého romanu lásky, v příští sbírce bude snad šetrnější ku čtenářstvu, by netrápil je plody ceny tak subjektivní, jež urážejí vkus. Lepší výběr byl by jen na prospěch sbírce.

Obzor básníkův není příliš široký. Dikce je celkem plynná, ob čas zarazí nás tvrdosť a osudný nedostatek vhodného výrazu, čtemeli v nepřípadných spojeních pořáde slovo »chvěti« (chvící koleno, ret chvící, řasa chvící, hruď chvící, srdce chvící), jež ostatně podivně časuje. Mnohdy básník upadá do vad počátečníkův, nejasnosti, retoričnosti, nepřirozenosti a affektace. Verše druhdy neuhlazeny, planých rýmů dosť a dosť; jinak zevní forma pestra. Psáti »z něj« atd. není právě genialním.

Přes výtky učiněné patří Klose k nadanějším z generace mladší, proti niž vyznačuje se hloubkou citu, básnickým vzletem myšlének, případností obrazův i obratův a básnickou umírněností. *A. V.*

Život za krále. Původní historický obraz o 5 dějstvích. Sepsal *J. Kratochvíl.* V Praze. 1888. („Ochotnického divadla“ sv. 48.)

Josef Kratochvíl už před lety vystoupil s dramatem z českých dějin váženým, »Krvavým sněmem.« Tato tragoedie také provozována svého času v Brně s úspěchem hlučným. Kratochvíl opustil záhy dráhu učitelskou a oddal se činnosti žurnalistické, v níž horlivě působil po mnohá léta. Tam ovšem nevybývalo mnoho volné chvíle na práce básnické. Přes to po delším mlčení vystoupil s novou prací dramatickou, nahoře jmenovaným historickým obrazem.

Látka čerpána ze známých sporů katolíkův a Němců budějovských s purkmistrem Ondřejem Puklicí ze Vstub. Výtečný tento řečník, znamenitý stoupenec krále Jiřího a pečlivý správce města stojí tu v popředí obrazu; naň narážejí rozbouřené vlny se všech stran: především Tomáš Frühauf, náčelník strany německé, organisoval své přívržence k odboji, z něhož chtěl vyjíti sám jakožto budoucí purkmistr, dále stojí proti němu Jiří Broumovec, hlava katolických Čechů, dlouholetý věrný druh jeho, který však klatbou papežskou na Jiřího vydanou odvrátil se od krále i přítele a k Frühaufovi se přidal. Syn Broumovcův, Vnislav, však tím se octne ve sporu s otcem; jest vázán poutem vroucí lásky k dceři Puklicově, Jiřině, a když jinak nelze, rozestane se i s otcem a opustí jej. Podobný rozpor vidíme také na straně Puklicově. Ten zamyslil dceru vdáti za král. hejtmana Ondřeje Sovu, o Vnislavu pak ani slyšeti nechce. Nedůvěřuje mu, nenávidí ho už pro jeho otce, a teprve krátce před smrtí se smíří s ním, kdy vidí, že k vůli Jiřině opustil i otce. Tímto smírem zamezeno vyplnění hrozby Jiřinou k otci pronesené, když dceru zavrhoval pro její lásku k Vnislavu, že totiž vstoupí do kláštera. Spisovatel ještě celou řadu osob postavil na jeviště, avšak v těch není dramatické žíly, jsou jen ve službách a na pomoc zmíněných osob jednajících. Dramatický konflikt podává ctižádosť a plemenná nenávisť Frühaufova, není však vypracován s potřebnou silou; proto jej spisovatel doplňuje ještě náboženským antagonismem katolíkův a utrakvistů.

Kdo by byl hlavním hrdinou kusu,

nesnadno určiti. Nejvíce mluví Puklice, nejvíce však jedná Frühauf. Smrť Puklicova není nijak zdůvodněna dramaticky. Věrnosť ke králi přece není ani mravní ani tragickou vinou! V povaze Puklicově vůbec nevidíme rozvoje ani v nitru jeho rozporu žádného. A přece podmínkou hrdiny dramatického jest, aby nitro jeho bylo zmítáno protivnými sobě vášněmi, z nichž se rodí čin. Zde však schází dostatek vášně i činů.

Drama rozděleno na patero dějstev. Exposice zasahuje ještě do třetího jednání a toto ovšem tedy není vrcholem děje, v němž by se protivy vespolek srazily. Vadou třetího aktu jest také roztětí jeho na dvě půle, což se děje proměnou. Že taková váha položena ve čtvrtém dějstvu na to, budeli se Hátinu muži zvoniti na pohřeb přes to, že katol. farář Mondel po vyhlášce papežské klatby zakázal konati všeliké bohoslužby a obřady a také zvoniti nedovolil, vidí se nám poněkud malicherným. K dramatické výši zvedá se kus teprve v pátém dějstvu, které končí pádem Puklicovým a vítězstvím Frühaufovým, ale též náhlým poznáním Broumovcovým, že jej Frühauf obelstil. Nad mrtvolou Puklicovou volá Broumovec k Frühaufovi:

> ... Byl to velký Čech,
> jejž tady vidíš, věz však, posledním
> že nebyl. Přijdou po něm jiní zas,
> již jméno české znova oslaví
> a láska k vlasti vrátí národu
> zas toto město, teď mu ztracené...

a tato věštba, již autor vložil v ústa Broumovcovi na základě dnů nynějších (vaticinatio ex eventu), obsahuje poslední pointu kusu.

Verše Kratochvílovy čtou se plynně a mluva lahodí květnatostí a místy též poetickým vzletem.

Jakkoli pak epika v této práci rozhodně vyniká nad dramatičností, lze přece autora animovati k dalším pracím na tomto poli. Nechať však jen si vytkne hned úplný cíl a neobchází ho označováním práce za »historický obraz.« Tím věci ani sobě neslouží. *Fr. Bý.*

Frant. Xav. Svoboda, **Márinka Válková.** Drama (o pěti jednáních). V Praze. 1889. Pomocí „České Thalie.“ Str. 70.

Výjev ze života vesnických »statkářů,« do jejichžto klidu dva »páni,« úředník Mařák z Prahy a mlynář Blanda z Podbaby u Prahy, uvedou jakési pohnutí: rozumí se samo sebou, že příčinou toho jest Márinka, bývalá studentská láska Mařákova, nyní snoubenka Blandova, kterého nemiluje. Nešťastné manželství, s resignací do vůle rodičů podstoupené, připravený únos, překažený příchodem rodičů telegraficky povolaných, napohledné pokání Márinčino a sebevražda její — toť základní živly dramata našeho, jak viděti, o sobě ne právě originalní, ale takto pro český venkov snad dosti šťastně zvolené.

Hlavní přednosť dramata spočívá ve stránce jeho zevnější, technické, což ovšem není bez příznivého účinku na stránku čistě uměleckou, jinak dle našeho soudu méně zdařilou. Viděti tu obratného znalce jeviště, na které umí osoby velmi vhodně uváděti a zaměstnávati — beze všech mezer a skoků, snad až příliš podrobně a věrně (srv. na př. postavu služky v I. jednání). Dle toho též zájem divákův dosti šťastně jest poután, pokud při motivech ne právě nejzajímavějších jest možno; výjimkou jest výjev u muziky posvícenské, dle soudu našeho poněkud zdlouhavý.

Méně asi vyhoví drama přísnějším požadavkům po stránce niterné, čistě umělecké. Jak praveno, technika kusu a tudíž i forma dramatická se zdařila; jakmile však přihlédneme k osobám a jich povahám, leckterý nedostatek se objeví. Mimo horkokrevného pudivětra Mařáka a dětinskou Márinku ostatní osoby mnoho »dramatického« na sobě nemají (Blanda z počátku, rodiče Márinčini tu a tam atd.). Postava Moserova zdá se býti zcela zbytečnou, ana do dějstva předmětného účinně nezasahuje a diváka jen zdržuje v postupu. Dramatického účinu pak dodělal se básník místy jen nedůslednosti a nevěrností charakteristiky. Rodiče Márinčini v posledním výjevu by se nám velmi líbili, kdyby od počátku tak si vedli (a jakými je také spisovatel dle přidaných poznámek pro regisseura i herce míti chce): prostými zbožnými venkovany. Márinka jen z reminiscencí pražského dívčího ústavu takto může býti vysvětlena v posledních výjevech; průběh dramatu neospravedlňuje nikterak jejího konce. A ty motivy poslední — útěku od

manžela, sebevraždy — nezdají se býti přiměřeny povaze její, tím pak méně věci samé: látka spíše chtěla býti komoedií nebo pouhým dramatem, básník chtěl míti tragoedii vesnickou, i zaopatřil Márince jedu. »Aby nepozbyla cti (útěkem od manžela) a dostála povinnosti, zemře« — praví o ní básník v oněch zmíněných poznámkách: to čpí šablonou blaseovaného světa!

Mluva jest pěkná, dramaticky živá. Návyk Válkův, opakovati výroky své s »že« (»Je chladno!... že je chladno.«) místy se nese nuceně. *R.*

Libuše, matice zábavy a vědění. V Praze. 1888. R. XVIII.

Č. 5. „Náš druhý sbor.“ Komoedie v povídkovém rámci. Od *E. Krásnohorské.* Str. 178.

Dějem humoristické kresby této, jinak nepříliš bohatým, ale poutavým, místy napínavě poutavým, jest vlastenecký volební boj o druhý volební sbor, a tudíž i o národní úřední ráz »menšího okresního města Čeština.« Propleten jest motivy milostnými, které jej popohánějí a řídí, jsouce vydatným prostředkem agitačním. Spisovatelka dle známého směru svého osnuje rozmluvy a situace na základě otázek vlasteneckých, především pokud týkají se něžné pleti naší; i emancipační otázka (pensionat němčourský, věda u ženského pohlaví a p.) došla svého místa. Motivy vlastenecké pojaty jsou ve způsobu starších novellistů našich, na př. Tylově: jestiť tu nadšený onen idealismus probuzení našeho, který, — chcemeli patřiti na věc dle skutečnosti — nezdá se porovnávati s okolnostmi češtínskými, poukazujícími na pokročilé vědomí národní, jaké teprve za našich dnů prakticky vidíme se osvědčovati. Ale snad tím naznačeno, že by ani teď onoho idealismu trocha neškodila, kdy střízlivá vypočítavosť vše ovládá, a takto kontrast onen nabývá směru tendenčního, jenž ostatně všechny literarní práce spisovatelky naší vyznačuje. Tím vysvětluji se též některé postavy a povahy, jichž nelze venkoncem nazvati pravdivými. Nadsázka v idealních povahopisech jest na př. u plukovníkové, u její neteře příliš zřejmá: rozdíl povahy sl. Fany Holubičkové na str. 17. a později není psychologicky tak zřejmý a správný, aby beze všeho mohlo býti prostě dále na něm osnováno. Motiv o »velké bitvě« a nešťastných vystěhovalcích atd. (ve válce třicetileté) myslím jen divem nějakým, nikoli však prostým psychologickým průběhem lze vysvětliti tak, aby za několik hodin plukovníkovou učinil vlastenkou — nehledíc ani k tomu, že myšlénka sama jest již poněkud opotřebovaná. Chvat volebního předvečera a předpoledne jest velmi živě znázorněn, jen kdyby sama skladba příběhův, obraty a řešení zápletek při tom nebyla tak chvatna a tím pravdě nepodobna. Jinak se obrázek velmi mile čte, neboť i ona dotčená a jiná nedopatření zřejmě padají na vrub snahy, podati zase jednou čtenářstvu českému kus napsaný ze srdce vlasteneckého a k srdci vlasteneckému namířený. V té příčině snad ještě lépe vystiženy temné stránky národního života našeho: chabosť, skeptické vtipkování a při tom zbabělá nečinnosť a pod., ne bez satirického opovržení uvedené. *R.*

Č. 7. „Veselé povídky“ *Oldřicha Kosteleckého.* Str. 157.

Sbírka obsahuje 9 obrázků, lehkým slohem psaných, k lehké kratochvilné četbě velevhodných. Nejlépe propracovanou zdá se nám »Ohnivzdorná zeď,« ač prvému pohledu nevyniká ani závažným obsahem ani objemem; za to však charakteristika i zevnější forma jest velmi zdařilá. »Mistr Jan Ješina,« kresba starého venkovského vlastence má sice závažnější předmět, jest i vážněji pojata, avšak unavuje poněkud rozvláčností. Nápis prvé »V čekárně boha« (totiž p. rady, jehož synkovi má spisovatel býti vychovatelem) není tuším ani za mák humoristickým, jakož ani mnohé jiné úsloví a přímětek ze všední konversace ne bez jakéhosi nucení vzatý, po kterém z daleka viděti, že chce mermomocí býti vtipem; takových pomůcek Kosteleckému není třeba, kterému v těchto kresbách jinak třeba pochváliti, že se poněkud zhostil manýry zakládati humor přes příliš na slovních hříčkách. Satira probleskuje v kresbách: »Můj americký host,« jenžto právem vytýká, kterak celé naše domácnosti zařízeny jsou výrobky německými, a »Z města mrtvých,« tepající bezcitnosť návštěvníků hřbitova o Dušičkách. »Skaláček« (skalní

vrabec), miláček rodiny lékařovy, jest pravý vzorek drobné kresby s humorem tklivě opravdovým; vadí mu toliko, že jest poněkud rozvláčný a roztříštěný. Celkem povídky mile pobaví. *R.*

Ottova Laciná knihovna národní. Spisy pro zábavu a poučení.

Č. 47. „A temno posud...“ Rokoko novella. Napsal *Pavel Albieri.* V Praze. 1889. Str. 92.

Neobratností svou připadl spisovatel novelly této na francouzský original její. Am totiž v kukském klášteře Milosrdných jsa návštěvou[1]) shodil se stěny podobiznu hrdiny novelly této, a z obrazu vypadly lístky novellou popsané. Rokoko novella... s duchaplným titulem chtějícím naznačiti, že dosud vedou se lidovražedné války, ač již za Josefa II. jakýsi rytmistr a bratr jeho »páter Cyrinus,« lékař[2]) onoho kláštera a josefinský filosof, zrazovali vojsko rakouské a podniky jeho starému Fricovi pruskému, jen aby — vraždění válečné bylo zmařeno! Rokoko novella...

* * *

Tato a dvě předešlé knížky měly by býti posuzovány pod záhlavím »Knihovny prostonár..« neboť jest obecným[3]) tuším přesvědčením, že obě sbírky, »Libuše« a »Ottova Laciná knihovna národní,« chtějí buď pouze neb aspoň především lidu podávati četivo prostonárodní. K tomu účelu však žádný ze tří spisů se nehodí, ne že by byl obsah závadný, ale vymyká se z myšlénkové oblasti našeho lidu; což ostatně lze vytknouti všem »knihovnám pro lid,« že buď vůbec aneb aspoň některými čísly vady té se dopouštějí, chtějíce mimo původní účel svůj a proti němu pěstovati vyšší belletrii na úkor lidové. *R.*

[1]) Bylo prý to poprvé, co p. spisovatel ocitnul se v „těch poměrech,“ kde byl „pány frátery velmi přívětivě vyčastován“ (str. 2.). „Nuda jako stohlavá hydra vnikala všemi okny do kláštera kukského právě tak jako do klášterů všech“ (str. 7.); podle své poněkud delší zkušenosti než jest p. spisovatelova myslíme, že ta „hydra nudy vniká“ do klášterů snad asi jen s návštěvami à la M. P. Albieri.

[2]) Podpis „Le Père Cyrinus Wagner“ je poněkud podezřelý, neboť „pátery“ zovou se v klášteřích jen kněží, kteří, jak známo, nesmějí vykonávati lékařství.

[3]) O „Libuši“ jsme právě četli, že určena je damám; pak by výtka následující z části přestala býti oprávněnou.

Literatura česká v obrazích doby nové. Sestavil *Ant. K. Víták.* V Praze. 1889.

Zasloužilý paedagog a spisovatel Ant. K. Víták, který již velké množství článkův a pomůcek paedagogických vydal — známá jest jeho stručná, ale praktická mluvnice česká. — vydal opět na dvou arších pěkně provedené dvě tabulky »Literatura česká v obrazích doby nové.« Jest to 2krát 20 podobizen znamenitějších spisovatelův od dob probuzení až po naši dobu. Pod každým obrázkem připojena nejen data životopisná, nýbrž i hlavní spisy. První tabulka začíná Dobrovským a končí Vocelem, druhá má v čele Sušila a na konci Vrchlického.

Pro studující, učitele i každého milovníka literatury jsou tyto tabulky nejen dobrou příruční pomůckou, nýbrž vlasteneckou ozdobou pokoje. *B.*

Knihovna prostonárodní.

Z bouřlivých dob. Historické obrázky od *Aloisa Jiráska.* V Praze. 1889. Str. 366.

»Komu milejší hovor o mužném srdci a statečné smrti než mlhavá touha a sentimentalné duše vyvzdechování, ten mne poslechne rád,« míní spisovatel v úvodě k nejobšírnější povídce (»Na Krvavém Kameni«) knížky této. Obsahuje ona mimo to povídky: Felice Tankredo, Turečkové, Ztracenci, Markytánka. Dobou všech jsou bouřlivé doby války třicetileté a válek rakouskopruských i rakouskotureckých v 18. století. Hrůzy a surovosti jejich šklebí se na nás ze všech obrázků, nejodporněji z prvého (Felice Tankredo). V dějinný rámec vpleteny jsou soukromé strasti a vášně, snahy a boly, po způsobu u Jiráska známém, tu šťastněji (Felice Tankredo, Markytánka), kde dějiny ustupují do pozadí, tu méně šťastně (Na Krvavém Kameni). Životy lidské jsou tu dětskou hračkou, vraždy nejšerednějších druhů hříčkou, krví se nešetří. — Líčení děje jest napínavé, jen tu a tam (Na Krvavém Kameni) zdlouhavé. Leckde vystupuje v popředí obranný úmysl jinověrců proti katolíkům, jak už u Jiráska neméně jsme zvykli než u jiných: je to šablona historických povídek našich. Charakteristiky jsou většinou věrné, názorné, některé tklivě dojemné

uprostřed té neustálé vřavy; že při těch křiklavých barvách, jichžto tlustě naneseno, některá upřílišenosť a pravděnepodobnosť se vyskytne, lze si snadno vysvětliti. — Pro lid, myslíme, knížka se nehodí. *R.*

Veselé čtení pro náš lid. Sbírka humoresek, frašek, žertovných anekdot a básní. Ve Val. Meziříčí. 1888.

K posouzení celé této sbírky významna jest odpověď redakce neznámému zasílateli anekdoty: »Kterak šel Jura Žabčík ke sv. zpovědi«: »Takové věci ze zásady vylučujeme. **Trivialnostem,** církevní obřady za předmět »vtipu« si vybírajícím, jsou sloupce naše nepřístupny.« Zajisté velmi významný to výrok redaktora listu humoristického. Podobné listy v Čechách vycházející domnívají se, že by ani humor nebyl možný bez některé »trivialnosti« na církevní obřady, písmo sv., křesťanský život, modlitby a p. Té přednosti se »Veselé čtení« těší, že nikde se nedotýká při všech vtipech a narážkách spůsobem křiklavým ani mravnosti ani náboženství.

List tento v ročn. II. prodělal malou historii a již se myslilo, že uvázne v posledních sešitech. Ale při obměně redakce opět vyšly poslední sešity téměř pojednou. Ročník III. vycházeti bude pravidelně. — Nechceme tvrditi, že všechny anekdoty a humoresky jsou případné a povedené, že všude vtip opravdovým vtipem; avšak celé dílo (535 stran) každý přečte s potěšením, poněvadž jsou zde veselé příhody, které se tu a tam po venkově udály, v ústech lidu kolovaly, shledá se tu s mnohou známou postavou, jakých na venkově na sta, slyší mnohý podařený žert, který chasa provedla k obveselení celého okolí. Mnohý žert je známý a také s některou humoreskou jsme se již v jiných listech shledali. Redakce se namahala všemožně a nakladatel vypsal i odměnu na nejlepší práce konkurenční (tři dukáty — připadly P. Fr. J. Košťálovi).

V každém sešitě (12 do roka) shledáváme několik básní z pravidla satir více méně podařených, prosu lepší a anekdoty na konci. Básněmi přispělo deset spisovatelů, jako: *K. Červinka, J. Javůrek, B. Klimšová, A. S. Košťál, E. Malina* a j. Básní čím bude ve »Veselém čtení« méně, tím prospěšnější obsah pro prosté čtenáře — náš lid.

Humoreskami přispělo 25 spisovatelů. Nechceme je probírati, udáme o nich povšechný posudek, že namnoze jsou rozvláčné (»Strejčínek,« »Civilisace na Komárově,« »Kvasnice« a jiné), příliš známé z anekdot (»Jak se Honzík vyučil u Petrovských,« »Jak si p. farář pomohl od Němců«), některé nejsou ani humoreskami, jiné však výborně pobaví (»Bolehovský mistr Jan Ješina,« »Nepřátelská hlava.« »Bartek Látka« a jiné).

Humoreskami přispěli ze známých spisovatelů: *V. Želivský, Fr. Roháček, Fr. Košťál* (5), *O. Kostelecký, Č. Kalandra* (5), *A. Hrdlička, Horský, A. Dostál* (3), *B. Allegri* a mnozí jiní.

Anekdot podána hojnosť.

»Veselé čtení« pro bezvadný obsah, živý humor, slušnou úpravu a láci svoji (1 zl. 30 kr. na rok) zasluhuje po venkově českém rozšíření a odporučení.

M. Zkoumal.

Zábavy večerní. Redaktor *Vojt. Pakosta.* V Praze. 1889.

R. X. č. 1. *J. Conscience* „Poklad Felixe Roobecka." Povídka z dob velké franc. revoluce. Přel. *J. P. Lhotecký.* V Praze. 1889.

Co se čtenáři v povídkách J. Conscience zvláště zamlouvá, vytkl autor sám případnými slovy, jež vložil jedné z jednajících osob v „Železném hrobu" do úst: „Ve vašich (Consc.) povídkách se mi líbí milá prostota, sladký cit a nezvratná naděje; pak upřímný obdiv přírody, vděčnosť k Bohu a láska k lidem." Toť vlastnosti, jež nemají chyběti četbě pro lid, a které zvláště v menších povídkách flamského novellisty nalézáme. Přítomná povídka jest historická, vypravuje o pokladu, jejž francouzští vystěhovalci uložili u nájemce dvoru Felixa Roobecka; tento s energickou sestřenicí Marketou pilně střehou poklad, určený pro dítě, o němž nevědí ani, zdali a kde žije. Aby před loupeživým vojskem uchovali peníze, kupují dvorce, odváží se různých spekulací, z nichž jedna nešťastná připraví Felixa o ženu a spůsobí mu mnoho nepříjemností a pomluv. Posléze v příručím svém pozná Delsallea, syna emigrantův, od nichž mu poklad svěřen. Bedřich Delsalle vezme si dceru Roobeckovu Emmu za ženu. — Je to vlastně obrázek z venkovského zátiší, kamž jen poněkud vnikla bouře

revoluce, jejíž řádění zachyceno několika episodkami, z nichž zvláště poutá popis nenasytné zuřivosti pařížské chátry (str. 77. sl.) a uvedení bohyně Rozumu (lehkomyslné ženštiny) do chrámu (111. sl.). Jinak skromničký děj líčeními místy zdržován, což v menších novellách téhož autora neznamenati. Výborně kreslena povaha rázné, odvážné Markety, jejímž kontrastem útlocitná Helena. Nesmělý, poctivý příruči vykreslen několika mistrnými tahy; i postava Emmina každého upoutá. Felix méně se zamlouvá, je nerozhodný, skoro loutka v rukou Marketiných, bez poetického jasu. Povídka celkem zajímava, pro lid vhodná četba, ale pan překladatel lépe by se zavděčil převodem kratších prací Consciencových. Bylť autor tento mistrem v novellách vesnických, z nichž několik čeká dosud na překlad. J. Lhotecký pořídil převod svůj dle vydání francouzského. *A. V.*

Urbánkova Ústřední knihovna pro českou mládež. Red. *Fr. Hrnčíř.*

Č. 21.—23. „Povídky o starožitnostech." Napsal *K. Čermák.* I. Se 13 vyobrazeními.

Kliment Čermák získal si jako spisovatel pro mládež zvučného jména. Všechny jeho práce jsou cenné. Předvádí mládeži velice vhodně památné starožitnosti domácí, nabádá k jich sbírání a uschovávání i udává, jak nejlépe díti se to má. Práce Čermákovy velice přispějí k poznání dávných památek po předcích našich a doufáme, že jimi zabráněno bude dosud ještě velmi četně vyskytující se nešetrné zacházení s nálezy starožitností. Přejeme prácem Čermákovým co nejhojnějšího rozšíření mezi naší mládeží.

Přítomná sbírka, obsahující osm prací, jest svazkem prvních, za nímž, jak doufáme, v brzku druhé následovati budou. Práce zde obsažené četli jsme již dříve v časopisech pro mládež. Jsou to následující: „Prastará kuchyně," „V pravěké slévárně," „Návštěva v lochu moravském," „Tajemná jeskyně u sv. Prokopa," „Na hradě Chlumu," „Opuštěná komůrka v radnici," „Vzácný rukopis" a „Opuštěné doly."

Dějištěm většiny těch prací jest město Čáslav a jeho okolí. Přihlédáť Čermák nejdříve k okolí svého působiště a pak teprve dále po vlasti se porozhlédá. A dobře jedná. Kdyby každá krajina měla tak bystrého a pilného pozorovatele jako krajina čáslavská v Kl. Čermákovi má, brzy bychom celou vlasť svou důkladněji znali než děje se dosud. Kromě památností místních uvádí nám spisovatel v této sbírce na paměť i památnosti míst jiných. To děje se jmenovitě v pracích „Návštěva v lochu moravském," „Tajemná jeskyně u sv. Prokopa" a „Vzácný rukopis." Poslední práce jedná o nalezení rukopisu Královédvorského V. Hankou.

Vypravováno jest věku i chápavosti mládeže přiměřeně. Vše se čte plynně a poutá čtenáře až do konce. Suchoparnosti se spisovatel vystříhá. Mládež zajisté tyto „Povídky o starožitnostech" bude ráda a často čísti. Co při nich zvláště poutá a čtenáře malého povzbuzuje, jest vhodné použití malých dětí jako jednajících osob v povídkách. Spisovateli se to dobře zdařilo.

Správnosti jazykové šetřeno. Hrubších chyb nenalezáme. Uznáváme spis Čermákův za velmi dobrý pro naši mládež a přejeme mu nejhojnějšího rozšíření. Spisem tím objevila se „Urbánkova Ústřední knihovna" v novém rouše. Úprava jest lepší než byla dříve. Tento svazek tištěn jest také na lepším papíře. Vyobrazení jsou pěkná a vhodně četbu doplňují. Cena 30 kr. za 94 str. však není příliš mírnou. *J. Novodvorský.*

Časopisy.

Londýnské **Athenaeum** přineslo ve svém č. 3219. (ze dne 6. července t. r.) jako každoročně přehled kontinentalních literatur za dobu od 1. července 1888. do 1. července 1889. Zastoupeny jsou tyto země a těmito spisovateli kritiky: Belgie E. de Laveleyem (a překladatelem posudku P. Fredericqnem), Čechy A. Truhlářem (a př. V. E. Mourkem), Dánsko V. Petersenem, Francie J. Reinachem, Německo R. Zimmermannem, Řecko S. L. Lambrosem, Hollandsko E. van Campenem, Italie R. Bonghim, Norsko H. Jaegrem, Polsko Ad. Belcikowskim, Rusko P. Miljovkovem, Španělsko J. F. Riañem, Švédsko Arvidem Ahnfeltem.

O české se píše: Za ta dvě léta, co „Athenaeum" posledně přineslo článek o české literatuře, přičinili se naši básníci, aby si prapor svůj bez poskvrny uhájili. Za příkladem některých spisovatelů, zvláště J. Nerudovým a Sv. Čechovým, uhodili ve spisech svých na národnější ton nežli léta předešlá. Delší výpravné básně jsou většinou rázu idyllického, obsahujíce popis a líčeň klidného života venkovského, tak na př. „Denník Jana Buriana," v němž největší z výpravných básníků, jaký se kdy v Čechách zrodil, Sv. Čech, líčí ve formě memoirů, psaných na prázdných listech staré č. knihy, dojímavou episodu — z minulých dob — vlasteneckého venkovského zemana. Podobného rázu jsou J. Jakubcovy „Povídky z kraje ve verších," velmi krásně pojaté a provedené. K. Leger napsal „Tři povídky" a „Povídky veršem," jež jsou příležitostně satirickými. Fr. Procházky „Na úrodné půdě" jest práce duchaplně psaná, ač místy poněkud temná. Eliška Krásnohorská podala ve svém „Šumavském Robinsonu" verš. povídku, jejíž provedení vyniká nad základní myšlénku.

Fr. X. Svobody „První návštěva“ a „K lepšímu životu“ jsou roztomilé, idyllické obrázky, plny humoru. M. A. Šimáček ve svém „Bludišti lásky,“ delší to poněkud básni, dovedně rozebírá thema, že náhlá a okamžitá láska, vzplanuvší toliko na základě zevnějšího kouzla, nikdy není šťastnou osobám, povahou a stavem se různícím.

Mezi básníky kategorie druhé přední místo zaujímá Zeyerův „Roland“ svou bohatou, oslňující obrazotvorností. Jest to jemná ozvěna starofrancouzské „Písně o Rolandovi.“ „Jazyk“ Fr. L. Procházky vyniká taktéž smělou fantasií. Líčí se v básni té episoda z odvěkého zápasu mezi kmenem německým a slovanským, bohužel, že allegorické roucho, do něhož episoda ta oděna, překáží jasnému pochopení celé historie a činí ji — místy aspoň — nesrozumitelnou. Jan Hodys ve své „Královně Rejčce“ dotýká se dějin českých z počátku XIV. století.

Pravou sensaci spůsobily Sv. Čecha „Jitřní písně,“ lyrické to básně, plné vlasteneckého zápalu. Podobného rázu jsou téhož básníka „Nové písně,“ v nichž se spisovatel dotýká otázek současných a v nichž výraz dává vroucí tužbě po svornosti a jednotě, po lidskosti a národní neodvislosti (svobodě). Čech má silného soupeře v Jar. Vrchlickém, jenž v poslední době vydal několik básnických sbírek, jako „Motýli všech barev,“ jejichž thematem jest ba výraz neskonalého štěstí, ba zase smutné resignace. „Různé masky“ téhož autora zbudovány jsou na variaci themata „Buď mužem a zvítězíš.“ Čistý a vznešený cit snoubící se s vlasteneckým želáním činí podklad „Letorostův“ El. Krásnohorské, ač sbírkou tou neučinila kroku ku předu nejlepší naše básnířka. Podobný ton zaznívá z krátkých ovšem, ale rozkošných „Obrázkův“ Adolfa Heyduka, jež zachyceny jsou ze života venkovského, jehož se místy satirou dotýkají. Jiná sbírka téhož autora „Šípy a paprsky“ obsahuje několik duchaplných písní, plných patriotického ohně. Fr. Kvapil, stoupenec Vrchlického, vydal sbírku „Zavátė listy,“[1]) jež se vyznačují mohutným výrazem a citem, kdežto L. Quisa „Písničky“ poutají svou lehkou, milou melodičností, ač co do myšlének nevynikají nad prostřednosť. Z ostatních sbírek zasluhují zvláštní ještě zmínky J. V. Sládka „Sluncem a stínem,“ krátké básničky, plné lahody a něhy, a jeho „Skřivánčí písně,“ dětské básničky, podávající nám s pravým kouzlem básnickým názor o dětské obrazotvornosti a vnímavosti.

Vydáno bylo také celé množství dramat, jejichž cena však nestejna; rozhodně nejlepšími jsou dramata F. A. Šuberta, ředitele národn. divadla v Praze. Jeho „Jan Výrava“ podává nám tragický obraz ze života českého lidu selského, když za vlády císaře Josefa II. počal se sebe svrhovati těžké jho roboty, kdežto v jeho veselohře „Raffaelova láska“ líčí se episoda ze života téhož umělce. Konečně „Praktikus,“ 4aktové drama téhož autora, jest pokusem vylíčiti světlé a temné stránky žurnalistického života a snah. Čestné místo dlužno vyhraditi L Stroupežnickému, přednímu představiteli realistické školy české poesie dramatické. Krátce po sobě vydal dva kusy, v nichž se líčí tvrdohlavosť českého sedláka, jenž byv uražen, ať už urážka, jemu učiněná, jest skutečnou a opravdovou nebo jen domnělou, nezná míry v hněvu svém. Škoda jen, že zdravý realismus autor druhdy zveličuje na ujmu poetického půvabu. Tatáž snaha jeví se v jednoaktovce téhož spisovatele — ovšem ne tak okatě a okázale — „Sirotčí peníze.“ Školy, z míry protivné, podobající se slohem franc. klassickým dramatům, představitelem jest J. Zeyer. Jeho tragoedie „Doňa Sanča,“ jejíž látka vzata jest ze života špan. v středověku, líčí napínavým spůsobem po Racinovsku pomstu zhrzené lásky. Skutečnému životu více se blíží Boh. Adámka „Heralt,“ historická tragoedie z dob Rudolfa II. Vtipem srší lehká veselohra J. Štolby „Vodní družstvo,“ líčící život v malém venkovském městě. Veselohra jest jak co do základní myšlénky tak i co do podrobnosti neobyčejně věrně kreslena. Kdežto téhož autora „Mezi diplomaty,“ z téhož ovzduší vzatá, jest místy až příliš fraškovitou. K téže třídě společenské zašel si K. Pippich pro látku své veselohry „Svět zásad.“ Al. Jirásek uznán jest už dávno za nejlepšího spisovatele čistě historických povídek. Pro látku svých povídek zachází si brzy do vzdálenějších období, brzy do bližších dob našich dějin. Z ostatních historických povídkářů zasluhují zmínky V. Vlček, redaktor „Osvěty,“ J. Braun, J. Lacina (podepisuje se Kolda Malínský), F. Schulz, red. „Zlaté Prahy.“ Fr. Sláma jest pilným pozorovatelem a badatelem v oboru historického a společenského života slezských Čechů; J. Svátek rád se noří v ponuré tragoedie XVI. a XVII. stol., kdežto Z. Winter podává rozkošné obrázky ze soukromého a veřejného života v Čechách

[1]) Snad tu má státi „Zaváté stopy“?

v XVI. stol. J. D. Konrád obrátil zřetel svůj k společenskému životu u jižních větví čeledi slávské. Všichni spisovatelé ti líčí život tak, jakým skutečně v těch dobách byl; a tatáž snaha po realismu jeví se v povídkách, v nichž se líčí venkovský život, jaký nyní panuje. Povídek toho druhu vydáno celé množství. K nejlepším z nich dlužno počítati spisy Fr. Heritesa, El. Krásnohorské, K. Světlé a Ot. Červinky; všichni tito spisovatelé pohybují se v Čechách, v užším slova významu vzatých, kdežto V. Kosmák a nadaná G. Preissová zvolili si zase Moravu dějištěm svých prací. Velmi trefně vystihuje povahy a typy pražské Ign. Hermann. Zvláštní, osamocené místo zaujímá Jul. Zeyer, jehož „Jan Maria Plojhar“ jest romantickým obrázkem pestře zbarveným. Last, not least zmiňujeme se o prosaických pracích Sv. Čecha, jež se řadí k nejlepším plodům posledních let. Jednou z nich jest „Výlet p. Broučka do měsíce,“ vtipu a humoru plná satira na nízké materialistické snahy, na zimničné zveličování a přepínání a na strannickosť v jistých literarních kruzích panující. S prací tou úzce souvisí druhá „Nový, epochální výlet p. Broučka.“ V práci té dotýká se stinných stránek soukromého a veřejného života v Čechách. Obě práce ty způsobily velikou sensaci nejen mezi literaty, ale i v širším obecenstvu.

Minulý rok byl taktéž úrodným vědeckými pracemi, zvláště pilně pěstována historie a práva, ač ostatní odvětví nezanedbávána. Ohromný material vědecké práce obsahuje nová encyklopaedie „Ottův Slovník naučný,“ jenž po dlouhém připravování počal konečně vycházeti a než uplynul r. 1888., dokončen byl první svazek.

Pozornosť literarních kruhů doposud upoutána k neblahému sporu o pravosť Královédvorského rukopisu. Popěrači ovšem tvrdí, že spor už ukončen, avšak hl. obhájce R. nepromluvil ještě posledního slova. Protivníci dí, proto prý ho doposud nevyřkl, poněvadž nemůže žádných pádných důkazů pro uvésti, avšak pravděpodobnějším zdá se, že čeká, až by popěrači vyčerpali všecky své protidůvody, jež už už jim docházejí. V řadě článků (psaných původně německy), v „Slav. Archiv“ uveřejněných, a potom u zvláštní (české) publikaci vydaných, podává hl. útočník své důvody, proč pochybuje o pravosti R., a podává je — což věru chvályhodné — ve formě souvislé, tak že lze ty důvody jeden po druhém probrati a vyvrátiti. Vždyť i ti, kteří se právě neobírají specialním studiem v té příčině, vidí, ač některé námitky věru závažnými jsou, že za to ostatní jsou úplně plitkými a slabými a že žádná z nich ani sama o sobě vzata ani všecky pospolu nejsou rozhodujícími. Žádosť, již protivníci stále pronášejí, aby zastanci R. vytasili se s kladnými důkazy pravosti R., jest nerozumna a svádí k domněnce, že pochybovači svou žádostí, jež se na první pohled zdá býti rozumnou a místnou, chtějí odvrátiti pozornosť širších vrstev, jež soudí toliko dle zevnějšího zdání, od jádra celé záležitosti, jímž pochybovači, ač se již domnělým vítězstvím vychloubají, jisti nejsou. Uspokojením musí naplniti každého, že celý spor začíná se vésti slušnějším tonem a spůsobem, ač by doposud leccos pokárání zasluhovalo.

osv.

Josipa Stritarja zbrani spisi. (O.) V povídce „Sodnikovi“ vstupuje spisovatel mezi slovinský lid. V rázných a ostrých tazích rozvinuje se před námi celá tragoedie. Děj je možný, něco podobného bylo již několikráte před soudem. Tragická vina hlavního hrdiny nepůsobí na nás tak, jak by měla, poněvadž je příliš vášnivý a pyšný, a naproti tomu přemálo je v něm světlých paprskův, aby se nám líbil, aby nám k srdci přirostl. V živé realnosti vidíme záhubné hospodaření lakomého kapitalismu; poznáváme, že veliký průmysl jest dělnicí, průmyslníci pak vyděrači, pijavky, jež pijí krev z lidstva, žijí vesele, kdežto lidstvo hyne. — Také v „Rosaně“ jsou osoby jen zevně a romanticky zajímavé. Povahy nejsou kresleny objektivně, realně, proto jest spisovateli hledati — vnějšího, necharakteristického „effektu.“ — Povídka „Mož z mačico“ není národní. Také není dosti harmonicky promyšlená; úvod je poněkud dlouhý. — Něco podobného jest též „Priletnega samca sveti večer.“ Ale spisovatel vypravuje tak příjemně, tak srdečně, že mu rádi věříme. — „Odpusti“ je vánoční povídka, která je zpracována dle obvyklé šablony podobných povídek bez pravé charakteristiky. — „Hudi stric“ je promyšlenější. Spisovatel se snaží opravdu, aby nám v povídce ukázal živé lidi. Poněkud podobno povídce „Sodnikovi.“ — Malá črta „Lepa ni“ je sice napsána příjemně, živě, ale zdá se nám, že to není k víře podobno, aby hrdinka nevěděla, že není hezkou, dokud jí toho neřeknou na plesu; vždyť by ani nebyla ženou!

Zajímavy jsou dramatické obrazy, týkajíť se většinou otázek přítomnosti. V dramatických

obrazech je Stritar rád hovorným. Obrazy v dramatické formě („Otročji bazar," „Očetovo pismo," „Iz Bosne") se hezky čtou. — V „Deveti deželi" uvedl Stritar nový genre, jenž nás upomíná na známý „Paris en Amerique" a snad také Atterbamovo romantické dílo: „Die Insel der Glückseligkeit." — V „Klaře" nám Stritar podává kritiku židovstva. Hlavní hrdinka má málo charakteristiky. — „Zorko" jest dramatický obraz ze studentského života. Život, myšlénky, hovor se zdařil, ale i tu spis. užívá vnějších nahodilých prostředkův, aby se mohl navíjeti a rozvíjeti dramatický obraz; což je k veliké škodě umělecké a literarní ceny dram. obrazu, zvláště když je jich tolik, že by bez nich ani obrazu — nebylo. — „Nedolžen" je napsán dle myšlénky, jež nabývá víc a více práva, že má totiž stát nahraditi škodu nevinně odsouzenému, jak může. Myšlénka je krásná a vděčna, sama podává látku k dramatu, tragoedii nebo romanu. Spis. směstnal látku v 7 scen, a tím je síla dramatická velmi obmezena, charakteristika ne právě dokonalá. — Mimo tyto spisy jsou ještě jiné kratší zábavné spisy, které však jsou méně důležity a proto jsem je v tomto přehledu vynechal.

Poučné spisy. „Kritična pisma" jsou prvý hlas jadrné, povzbuzující, důkladné a aesthetické kritiky. — Stať „Preširen" Stritar vydal r. 1866. jako úvod k básním Fr. Preširna. Obsahuje životopis Preširnův a pak aesthetický rozbor básní Preširnových. V této stati Stritar náležitě ocenil Preširnovy básně, kterým Slovinci teprve řádně porozuměli. Dokázal tři hlavní city v Preširnových básních: lásku, vlastenectví a touhu po idealu. — Jaksi zvláště se objevil Stritar v „Pogovorech." Velmi jadrně posuzuje básníka Š. Jenka a Fr. Levstika, mluví o významu divadla, radí Slovincům, aby pečovali o národnosť a pracovali, aby si utvořili sami literaturu a neklamali se myšlénkou, že ji již mají. Literatura má býti národní. V „Pogovorech" jmenuje Stritar materialismus a realismus — strašidlem. Vyčítalo se mu, že nepíše ve slovanském duchu, ale jeho svědomí je čisté, již dávno prý rozvinul prapor slovanské šlechetnosti. To je zvláště v nynější době důležité. Slovanstvo nechť je spasitelem národů. „Pogovori" jsou zároveň jeho obranou proti všem, kteří mu vyčítali, že všechno jeho spisovatelství nemá jiného účelu, nežli podvraceti křesťanské zásady, že kazí slovinskou mládež, že jsou jeho spisy plny záhubného světobolu. To jsou sice těžké obžaloby, jsouli odůvodněny. Aby byl Stritar přímo psal a úmyslně proti křesťanství, toho mu nemůže dokázati nikdo. Sám výslovně praví: „Já nikdy a nikde jsem nepodvracel a nikdy také podvraceti nebudu křesťanských zásad." Příčinou nápadů na Stritara jest jeho světobol, kterého jest opravdu někdy přemnoho v jeho spisech. Ale tento světobol není nápodoben, on jest opravdový, vyvěrající ze srdce a rozumu; básníkovo oko mnohokrát vidí bystře realní žití, srdce pak cítí opravdový bol, a rozum hledá opravdové pomoci — docela v idealech. Stritar vícekráte doporučuje potřebu svazku s životem a někdy sám se ho vystříhá. Proto jsou jeho osoby nezřídka podobné básnickým abstrakcím, nejsou dosti živy, zvláště pokrývali je onen stín, jenž jest velmi podoben pessimismu, ač si toho básník snad ani není vědom a pravému opaku učí.

Od prvního vystoupení na literarním poli až do nynějšího času, kdy uveřejní ještě tu a tam kratší nějakou práci, vidíme, že si Stritar zachoval svou individualnosť. Jazyk jeho je čistý, pravidelný, ač by si tu a tam bylo přáti více svěžesti a energie. J Stritar svou individualností učinil veliký krok v před na cestě slovinského rozvoje a jako básník, povídkář a kritik slovinský literarní život oživil a vzkřísil více než kdo jiný před ním. V jeho škole se vyučili: zemřelý nejznamenitější povídkář J. Jurčič, dále dosud žijící slavní známí spisovatelé J. Kersnik, I. Tavčar, A. Trstenjak. Stritar má veliké zásluhy o povznesení slovinské literatury, jen onen slzavý, zoufalý světobol, který se jeví zvláště ve spisech pocházejících z mladších jeho let, se nelíbil a zavinil, že mu jeho nepřátelé ještě dosud upírají jeho zásluh.

Fr. Štingl.

Stimmen aus Maria-Laach. (O.) Nespokojiv se Tolstoj slávou romanopiseckou zatoužil po slávě theologické i vydal r. 1883. spisek „V čem spočívá má víra," napsal dílka „Má zpověď," „Komentář k evangeliu" a obírá se kritikou dogmatické theologie i harmonií evangelií. Vyznává, že byl po 35 let nihilistou, nevěrcem, nyní pak že věří v učení Kristovo, z něhož nejvíce prý jej dojímá nauka, v níž Ježíš hlásá „lásku, pokoru, obětavosť a odplácení zla dobrem." Místo aby se vrátil k víře otcův a pomocí této k víře katolické, zavrhl veškeru autoritu a postaviv se na stanovisko protestantské o svobodě zkoumání písma sv., postavil několik vět, jichž chopil se spíše citem

než rozumem, za základ celého svého náboženství, a dle těch vět kritisuje veškery náboženské systemy, zavrhuje je vůbec a zvláště orthodoxně-církevní nauky, t. j. nauky dogmatické základní, v nichž církev pravoslavná s katolickou se shoduje. Aniž se přesvědčiv o božství Kristově, citu svého následuje, za první zákon veškerého křesťanství naproti židovství stanoví slova Kristova: „Slyšeli jste, že řečeno bylo: Oko za oko, zub za zub; já však dím vám, byste ne odporovali zlu.“ (Mat. 5, 38.) Uvodiv ještě jiná místa písma sv., dovodí, že války, soudy, vězení odporují učení Kristovu. Diví se, že právě mu „bylo dáno, objeviti zákon Kristův jako něco nového.“ A v čem záleží toto objevení? Vyloučiv T. dvojí zákon lásky vedle desatera božích přikázaní, jakožto starého zákona, ze specifického učení Kristova, přišel k těmto pěti základním přikázaním Kristovým: 1. Zachovávej mír s druhými a střez se, druhého člověka míti za ničemného a bláznivého; 2. každý muž měj svou ženu a každá žena svého muže v nerozlučitelném svazku manželském; 3. nepřísahej, nečiň žádného slibu; 4. nemsti se, nýbrž splácej zlé dobrým; 5. miluj nepřátele své, t. j. příslušníky druhého národu jakožto dítky téhož Boha. — Neplníli lidé jednoho z těch zákonů, poruší se klid; plníli lidé ty zákony, přijde na zemi říše věčného míru, jíž Kristus a apoštolové slíbili. Největší pak překážkou toho, by věčný mír na zemi již byl, je všeobecný názor, že nelze plniti patero oněch přikázaní, kterýžto názor pochází prý z víry, jež dítkám již vštěpována katechismy pravoslavnými, katolickými a protestantskými. Hlavní bludy křesťanské nauky jsou učení o pádu člověka i o vykoupení. „V učení o vykoupení,“ dí Tolstoj, „jsou dvě základní věty, na nichž všecko spočívá: 1. Normalní život lidský jest život blaženosti, život pak na zemi je špatný, námahou lidskou nenapravitelný, a 2. spása z tohoto života na zemi je víra.“ Tyto dva principy dle Tolstého jsou prý základním názorem pseudokřesťanské společnosti naší doby; z nich odvozuje T. Hegelianismus, pessimismus, materialismus, spiritismus. Abychom však přišli k čistému učení Kristovu, musíme se vzdáti těch vět, vzdáti se víry v individualní život věčný, víry ve vzkříšení těl, v božství Kristovo i osobní jeho z mrtvých vstání. Jednotlivec nežije po smrti v osobě své, nýbrž v jediném synu-člověka, jenž v lidech žije, t. j. v životu člověčenstva. Musíme se tedy vzdáti snahy po vlastní blaženosti v životě onom, ale poslední cíl všeho hledati tu na zemi — ne v nás samých, nýbrž v dítkách našich, rodině, národu, člověčenstvu — ve všem, co neumírá s životem jednotlivcovým. Tím podřídí se jednotlivec společnosti, a společnosť i jednotlivec tím dosahují blaženosti již tu na zemi — životem přirozeným. Co tu jiného než nationalismus? Bolestno probírati se tímto chaosem odporův a planých smyšlének, k nimž T. mohl přijíti jen tím, že dal se vésti citem a fantasií, místo aby poslechl rozumu. Nesprávně prohlásiv coelibat za nedovolený svou třetí větou, obnovuje nauku Quakerův o nedovolenosti přísah i slibů; rozšířiv zákon lásky k bližnímu dospěl k nauce jiných kacířů, již zavrhovali války, čímž podkopává základ státního života, ba zničil základní motivy, na nichž národní jeho roman „Vojna i mír“ spočívá. Ovšem vyjmemeli tyto nesprávné vývody, upírati se nedá, že dobře vystoupil proti některým zlořádům moderním, militarismu, vyssávajícímu národy, kapitalismu, jenž ve prospěch několika vyssává vrstvy lidu, a v zájmu jeho pracující průmysl i obchod proti vzmáhajícímu se rozkošnictví a nemravnosti. S tím vším pryč! Ale ne násilím, ne převraty revoluce, ne působením státu a církve, nýbrž každý jednotlivec musí začíti u sebe, veda život prostý, pracovitý a skromný. Kdyby celý národ jako jeden muž odepřel službu válečnou, kdyby všichni odhodili od sebe zbytečný peníz, kdyby každý pracoval svýma rukama, zanikne militarismus, kapitalismus, přijde na zemi říše míru. Než kdyby jen toho „kdyby“ nebylo! Co podal tuto theoreticky, jal se provozovati prakticky v životě; v „Národních pověstech“ pak jednotlivé myšlénky své oděl do roucha belletristického, hlásaje vítězství pracovité prostoty v „Pohádce o hloupém Ivanu“ nad moderní kulturou, a v povídce „Čím lidé živi“ hlásá, že lidé živi láskou, ne starostmi o sebe. V národním dramatu „Vláda tmy“ přivedl triumf svých ideí již jako fait accompli na jeviště; drama samo jest odpudivě [illegible]alistické a odporuje v základě theoriím reis[illegible]níkovým. Spiskem „Co jest nám činiti?“ [illegible] za jediný lék socialního zla byl udal návrat [illegible]k životu rolnickému, prostému; tímto však dr[illegible]matem ukazuje, že člověk i v tomto stavu bez [illegible] vyššího vzdělání, obtížený hříchem dědičným, [illegible] nakloněn ku hříchu a schopen týchž zloči[illegible]nů, jež ničí vyšší stavy. Proti těmto pudům [illegible] nestačí pět vět Tolstého, lid

potřebuje právě tak jako vzdělanci autority církevní i státní, náboženského vychování, křesťanské kultury. — Kdyby Tolstoj místo studia Emersona, Müllera i jiných moderních pohanských filosofův a místo fantastických snů ruských národních sektářů (Surajeva) nauku katolickou, díla křesťanských socialních politiků systematicky, vážně i důkladně prostudoval, byl by shledal, že to, co správno na jeho pěti větách, dávno známo bylo a nepotřebovalo býti objeveno; jeho náboženský rationalismus a kommunismus, bratrství, učení, upomínající na Quakery, Pietisty, Rousseaua, nikdy neuvede lidí na lepší cestu. Tolstoj studiemi bohoslovnými velmi své pověsti uškodil.

A. V.

Literarní paběrky.

Mosa ika.

O činnosti kněžstva pro literatu ru rozepisuje se p. *J. Lier* (!) ve svých »Feuilletonech« (III. sv., »Kabinetní knihov ny« sv. 40., str. 145. sll.) velmi nelichotivě. chvále mezi jiným »staré kněze vlastenc e, kterým českosť knihy vážila více neb aspoň tolik, co úzkoprsá dogmatická prav ověrnosť« a dodává: »Za průvodce v naší literatuře vnucuje se nám časopis, nazv aný »Literarní hlídka,« v němž zmínění zeloti všecku literaturu pod hledisko přeú služných kostelníků zavlekají, zneužívajíce smělou fikcí český jazyk a líčené vlasten ecké horlení za pouhou zástěrku, pod níž jest jim všecko české co páchne nábožen skou jednostrannosti, a všecko i německé jezovitské publikace milejší nežli česká k niha . . .«

Ignorovali jsme schválně p. Liera a jeho stálé útoky na moravskou kritiku a hodláme i dále tak činiti: ona jest jen nu červeným suknem; mluvě o ní stává se nepříčetným, i nelze s ním o pravdě ani rozumně ani vážně promluviti. Jen podotýkáme, že mnohým zdá se proto za se časopis náš příliš liberalním, že stále nenadává jako protivníci; dále že p. Lier neostýchá se tvářiti reformatorem české literatury, hanobě ji při tom uk ázkami a překlady z francouzské špíny literarní. Bylo by směšné, kdyby nebylo tak smutné, že takoví lidé u nás chtějí a mohou vésti kritické slovo o zvelebení literatury!

*

Jak a co se píše pro děti. Že u nás časopisů pro mládež více, než třeba za poměrů našich, je známo a potvrzuje se nejen v učitelstvu, ale i v kruzích literarních. Následek toho jest několiker ý a počíná se u nás jeviti, místo ceny věcné bojují obrazy a paní Reklama. Kdyb y u nás skutečně jen k ceně se hledělo, nevíme, zdali by mohl zaniknouti výborn ý »Jarý věk,« vydávaný tak pečlivě a redigovaný s opatrností největší. Nebýti t oho velikého počtu časopisů pro mládež, měli bychom zajisté v časopisech takových poměrně větší výběr článků cenných a důkladných, čemuž arciť právě to množství je na překážku. Číslo musí vyjíti — dobrých příspěvků je málo, béře se tudíž, co přijde, ať to již duchaprázdný příspěvek anebo padělek nějaký okrášlený vzdechy všelija kými a událostmi za vlasy přitaženými. Tak četli jsme před několika léty v jedn é sbírce prací pro mládež článek, jenž nebyl ničím jiným, než padělkem belletristického feuilletonu »Národních listův,« a to padělkem ještě pramizerným, svědčícím o veliké nemotornosti jeho tvůrce i o neznalosti života skutečného. Nedávno dostalo se nám do rukou číslo jednoho z menších časopisů dětských a v něm obsažen článek vybízející nás, abychom upozornili na potřebu lepšího výběru látky pro časopisy mládeži věnované. Nebudeme jmenovati jeho názvu ani jména autorova, ani jména redaktorova. Neznáme jednoho ani druhého a tudíž chceme jen o věci a ne o osobách mluviti.

Článek začíná jako začínaji ty tuctové práce lidí, kteří za každou cenu chtějí býti spisovateli: »Jaroslav byl pilným žákem.« Ačkoli byl ještě malý, uměl »správně psáti a mluviti« (!!), a znal »všechna skoro větší města (!!), všechny řeky i hory v Čechách —« tedy tolik, kolik nezná ani některý lepší kvartán! Musilo to býti dítě zázračné, jaké by mělo býti ukazováno. Tento malý hošík

»rád poslouchával pana učitele a tatínka, když vypravovali o utrpení českého národa v dobách minulých i přítomných, rád čítával dějepisné a vlastenecké povídky, cítil sám křivdy a příkoří našemu národu činěné, litoval ho a přál si, aby zase jednou ku slávě se povznesl,« slovem: »Jaroslav byl vlastencem, opravdovým, upřímným vlastencem.« »Věděl už dobře, že jest nám stále bojovati s nepřátely krutými a že jest třeba mužů nanejvýše moudrých, opatrných, ale zejména na vše odhodlaných a neohrožených, aby dovedli nepřátelům vzdorovati a českého lidu se ujímati.«

Jaroslav po takovém hovoru usnul, ale »stále sebou házel, rukama nad posteli šermoval, chvíli spal klidně, jakoby něco poslouchal, ale pak zase křičel a rukama šermoval dále.« Co se to s ním dělo? Zdálo se mu, že viděl české vystěhovalce přenocující pod Řipem »na louce.« Viděl je, když bylo asi půl noci. »Tu pojednou počala se těla všech chvěti, oči (spících!) upírají se k nebesům.« kde »na obloze, zrovna nad Řipem objevil se mrak. Avšak nikoli, mrak to nebyl,« praví spisovatel dodávaje o 4 řádky dále: »Nad Řipem mrak stanul.« O 3 řádky dále: »Se všech stran vystupovali, mrak za mrakem, sami to pyšní vraníci a na nich stateční rytíři s ocelovými krunýři na prsou a helmami na hlavách. Hle, tamo v čele hrdý Boleslav, vedle rekovný Břetislav s hledím až na oči staženým (jak jej poznali?), opodál ve skvostném odění Otakar a za ním četa železných vojínů, za Otakarem Žižka — rozumí se samo sebou, že s palcatem.« »Libuše vyzývá do boje. Pěje, dlouho pěje, a když umlká, obloha i země se otřásá, ze tisíců hrdel slavně zaznívá: ‚Vlasti své zahynouti nedáme!‘« To vše viděl a slyšel Jaroslav, ačkoli viděli to a slyšeli čeští vystěhovalci. Vzpomínáme si na obraz humoristického listu v »besedě« našeho města vyloženého, na kterém viděti bylo, jak vyhlíží »malíř, jenž maluje malíře malujícího malíře.«

Citujeme doslova části článku psaného pro mládež, a to pro mládež útlou. Zdali p. autor píše, jak se pro mládež psáti má, posuď každý sám. Radíme mu, aby takových bombastů zanechal, a p. redaktorovi, aby jich pro list jeho nepřijímal.

Někdy zase setkáváme se ve spisech mládeži určených s obraty a úslovím, dle šablony vytrženými a přejatými zcela nevhodně z písemnictví jinorodého. Tak na př. začíná jeden spis toho druhu: »Jean Lafontaine, věčně mladý (!) bajkař francouzský . . .« Jinde zapřádá se dětem výklad: »Znáteli smaragd? Ó, zajisté! A když ne všickni, tak aspoň někdo . . .« atd. *P.*

Různé zprávy.

Knihy „Matice charvatské" za r. 1888. Pozorujíce činnosť „Matice charv." a obeznamujíce se s jejími publikacemi, mimovolně pociťujeme radosť z pokroku tohoto družstva. Radosť tato se množí rok od roku, ano, radosť naše jest letos ještě větší, neboť se nám zdá, že „Matice" sama sebe předstihla. Devět vybraných knih dává svým členům za nepatrný příspěvek 3 zl. 33 kr. a mimo to dvě za cenu sníženou, které vyšly její péčí a nákladem. Ke 170 archům leží před námi; hle, práce, které se musíme diviti, že v poměrně krátké době vykonána, hle dar, kterému se divíme, že za tak málo peněz může nám jej dáti. Nemůžeme opominouti, abychom „Matici" našemu obecenstvu co nejlépe odporučili, jakož slibujeme o ní častěji podávati zprávy. Ve zprávě této hodláme pohovořiti o každé knize „Maticí" vydané a budeme se snažiti vytknouti dle zásluhy její cenu. Z devíti knih, jež „Matice" vydala, jsou 4 zábavné, 4 poučné a jedna — Tomaseova „Iskrice" — uprostřed mezi oběma: jest poučná v poetické prose. Co se týká výběru, jest opravdu zdařilý.

Práce v „Bibliothece zábavné" jsou veskrze originalní. Členové matiční zajisté velmi povděčni jsou, že mezi jejími přispěvateli opět se objevilo jméno všem známé, jméno starečka Matie Bana, který opět po 30 letech vy-

stoupil v „Matici“ s novou cennou prací. Banovo drama „Knez Nikola Zrinjski“ jest v 5 jedn., samostatně zosnované, a jak se zdá, ku provozování velmi příhodné. Za předmět má látku všeobecně známou, z národních domácích dějin, čímž zajisté všem Charvatům se zavděčil. Drama jest v každé příčině zdařilé; jestiť Matia Ban z nejlepších svědomitých dramatických spisovatelů. Vyniká pěknou dramatickou dikcí, důslednou a úplně vystihnutou charakteristikou osob; dramatická komposice je zdařilá, a tudíž není pochyby, že si získá hojných čtenářů. Jaké obtíže bylo spisovateli překonati a s jakou důkladnou přípravou a šlechetným srdcem přistoupil k dílu, poznáváme z „doslovu.“

Známý spisovatel *J. E. Tomić* (dle překladův i u nás) vydal tu povídku „E m i n - a g i n a l á s k a,“ ve které načrtává příhody a obrázky ze života lidu ve Slavonii a Bosně na počátku 18. století, vtěsnávaje v tento rámec osud vakufského kapitána Emin-agy a jeho milenky Anice, dcery vojvody Čaldara. Tomić již ukázal svým „Bosenským drakem,“ jak si umí pěkně počínati ve vypravování. Vyslovujeme zde zároveň své přání, abychom pěknou tu povídku v překladě co nejdříve uviděli.

Plodný a velenadaný belletrista *K. Š. Gjalski* po třetí vystupuje v matičné „Zábavné knihovně“ se sbírkou charakteristických povídek „B i e d n e p r i č e“ (smutné pohádky). Vypravují o bídě urozených a počestných lidí, kteří beze své viny strádají, tak dojemně, až nám srdce usedá. Jest tu sedm „pohádek“ a všecky pojí hluboká tragika v jeden celek. Na mnohých místech nelze se zdržeti slz. tak jsou dojímavé. Gjalski velmi účinně působí na cit, jak pozorovati lze ve všech jeho povídkách. Nejlépe se nám líbily, jakož i vskutku krásné jsou „Naja,“ „Zadnja cetiri gornjaka“ (poslední čtyři horalové), „Perpetuus.“ Nejdovednější jest „Zašto?“ (Proč?)

Poprvé mezi matičnými pracovníky vystupuje *V. Novák*, jehož práce dosud větším dílem roztroušeny jsou po časopisech, najmě ve „Vienci.“[1]) Povídka jeho „P a v a o Š e g o t a,“ ze života charvatského studenta, který pln idealův a nadšenosti ze své vlasti Přímoří odchází na studia do ciziny. Zvolna odbočuje od svého cíle, dává se unášeti proudem velkoměstského života, až konečně zničí sebe i své. Jest to zajisté zajímavý předmět pro spisovatele, který svou úlohu rozřešil ke vší spokojenosti. Na některých místech však pozorovati, že jest to směr Novákovi neobvyklý, že jest to první práce tohoto druhu. Novák má rozhodný talent.

Přechod od zábavných knih k poučným tvoří *Tomasecovy* „I s k r i c e“ (jiskry), k nimž jest připojen životopis spisovatelův s podobiznou. Vydání toto (třetí) i s životopisem upravil professor I. Milčetić.

Knihu tuto může každý radostně do ruky vzíti, neboť každé slovo jest v ní zlaté zrnko.

Dvě ze knih poučných jsou pokračování děl v minulých letech již započatých. „D ě j i n y c í s a ř s t v í ř í m s k é h o,“ díl I. V minulých letech vydány dějiny římské republiky, načež následují dějiny císařů, které vypravuje způsobem velice obratným a zajímavým prof. *Ivan Rabar*, který své úloze úplně zadosť učinil. Látku čerpal z nejčelnějších spisovatelů. K lepšímu porozumění jednotlivých událostí jest přidána mapa císařství římského. Kéž by vyšel druhý díl co nejdříve!

Druhá poučná kniha, která taktéž jest pokračováním, jsou „C r t i c e i z h r v a t s k e k n j i ž e v n o s t i“ od *Dra. Ivana Broza*. Po prvém svazku „Črt z charv. písemnictva,“ který vydala „Matice“ již r. 1886., vyšel konečně letos dlouho očekávaný svazek druhý, který však obsahuje toliko dějiny písemnictva církevního. Kniha zajisté každého uspokojí; osvětluje blahonosné působení slovanských věrozvěstů sv. Cyrilla a Methoda, ukazuje na osud hlaholského písemnictva mezi Charvaty, načrtává život a literarní působení Bogomilů (sekta mezi Jihoslovany) a přivádí velmi zajímavé příklady z apokryfických starého a nového Zákona. Škoda jen, že nebylo možno pro obšírnosť vměstnati do jednoho svazku i světskou literaturu. Proto však na své zajímavosti ničeho netratí, neboť literatura církevní v Brozově knize jest vylíčena se stanoviska, které každého bude zajímati. Kniha ukazuje nám literaturu církevní samu v sobě jako odlesk kulturního národního života. Z tohoto důvodu můžeme knihu nazvati právem popularní — hodíť se svým směrem nejširším vrstvám. Vědecká kritika — „Rad jugoslav. akademie,“ sv. 89. — velmi pochvalně vyslovila se o díle Brozově.

Rovně zajímavá kniha jest: „D v a h r v a t s k a j u n a k a, M a r k o M e s i ć i L u k a I m b r i š e v i ć“ od *R. Lopašiće*. Dvě

[1]) „Vienac“ vychází v Záhřebě redakcí V. Klaiće a V. Maraviće již 21. rok. Jest nejlepším časopisem obrázkovým.

stě let tomu, co turecká moc v Charvatsku vzala za své. K této příležitosti vydán byl jmenovaný spis, který zdobí sedm pěkných obrázků. Spisovatel obratným spůsobem z nejspolehlivějších domácích pramenů předvádí nám mnohé krásné črty ze života dvou junáků, k nimž připojeno jest mnoho pěkných podrobností z bojův o svobodu národa charvatského s Turky. Spůsob vypravování velice se zamlouvá.

Zbývá ještě zmíniti se o velice zajímavé knize. Jsou to „Slike iz obćega zemljopisa“ (Obrázky z všeobecného zeměpisu), napsal *Dr. I. Hoić.* V elegantní knize, ve které je 60 pěkných illustrací a 1 zeměpisná mapa, popisuje jednotlivé země, v čemž hodlá pokračovati ve svazcích následujících. Kniha jest tak lehce psána, že každý, i sebe méně vzdělaný může z ní s dobrým prospěchem čerpati.

Mimo jmenovaných devět knih nabízí „Matice“ svým členům dvě za sníženou cenu po 1 zl. za každou knihu. Jest to druhý díl Herodotových dějin od *Dra. A. Musiće* a prvý svazek z „Knihovny charv. obchodníků“ — „Počela politicke ekonomije“ (Počátky p. e.) od *Dra. B. Lorkoviće.* Jest prvou knihou jmenované „knihovny,“ k níž položen základ odkazem charvatského vlastence A. Jakiće. Kniha napsána netoliko pro charvatské kupce, z níž mají čerpati svou pouku, bude však každému velmi užitečná, neboť pojednávají se v ní věci, jichž každý člen národa v každodenním životě velmi potřebuje. Sloh jest velmi lehký a srozumitelný.

Ku konci ještě něco. Doslechli jsme, že „Matice“ hodlá ještě letos vydati knihy pro své členy ke konci roku za r. 1889. Protož upozorňujeme všecky příznivce „Matičiny,“ aby co nejdříve zaslali svůj příspěvek (i s portem na knihy 3 zl. 33 kr.), aby „Matice“ mohla též plán svůj provésti. Příspěvek jest zajisté velmi skrovný; vždyť za 3 zl. dostane každý člen knih v ceně 9 zl., jichž cena však letos jest ještě větší.

Naposledy musíme ještě zvěstovati čtenářstvu smutnou zprávu o nenahraditelné ztrátě, kterou utrpěla „Matice“ úmrtím dlouholetého předsedy Ivana Kukuljeviće Sakcinského, vynikajícího charvatského historika a vlastence. Zemřel v noci z 31. července na 1. srpna na svém statku Punakovci ve vysokém stáří 73 let. Obšírnější životopis přineseme v příštím čísle.

M. Al. Ota.

I. Smíšené.

Novinky se oznamují: „Sebrané spisy“ *Frant. Strdnecké*, jež pořádá Fr. Dlouhý, nákl. F. Šaška; p. *Pavel Papáček* obdržel právo ku překladům dramat V. Krylova (Aleksandrova), spisovatele oblíbené komoedie „Medvěd námluvčím“; *Bačkovského* „Kalendář studujících škol středních na šk. r. 1889.—1890.“; *I. Herrmanna* roman „U sněděného krámku“; „Druhá mladosť,“ drama od *Nevěžina* v překladu Mikulejského; *F. Kuber* vydá objemnou sbírku „Solových výstupů“ v sešitech po 20 kr.; *J. Herbena* „Moravské obrázky“ v Ottově „Laciné knih. nár.“; *Jakubcova* básnická pozůstalosť vyjde v „Sal. bibl.“; „Bohatýrské zpěvy“ od *Fr. Chalupy* nákl. J. Otty; *Jana z Hvězdy* „Mastičkář“ jako první svazek nového vydání spisů tohoto novellisty; „Hořká jádra,“ básně *J. Vrchlického.* v „Kabinetní knihovně“; Slovník paedagogický.

Krejcarové brošurky na hromadné rozšíření mezi lidem počaly vycházeti v Praze v knihkupectví cyrillomethodějském. Přáti jest zajisté podniku všeho zdaru. Jen zaráží poněkud nadpis prvé brošurky („Kalmuk aneb kabát z cucků“ od P. Kopala) tonem méně ušlechtilým nežli pro vzdělání lidu jest žádoucí.

„Hr. Vasilij,“ známý popisovatel evropských dvorův a jich tajností, jmenuje se Foucauld de Mondion, jest hofmistrem u jistého guvernera v Belgii, býval v Berlíně tajemníkem čínského vyslanectva, a jest zapleten ve při Boulangerovu, od něhož za svá tajemná sdělení dostal 32.000 fr.

Obsahy z časopisů podává londýnský nově založený měsíčník „The Periodical Press Index, a monthly record of leading subjects in current literature,“ ve kterém zastoupeno kolem 200 časopisů v přehledech spořádaných dle látky a hesel.

II. Rozpravy literarní v časopisech.

Bartoš, Hanák a Slovák (Obz. 13.).
— Kdy a kde se zpívalo (Obz. 14.).
Blokša, Jan Janssen a jeho spisy (Hl. l. 8. sl.).
Brynych, Skepsis plynoucí z úvahy o nazírání dle forem prostorových (Bes. uč. 30.).
Cumpfe, Pověra u starých Řekův a Římanů (Zl. Pr. 33.).
Černý, Francouzský p. Brouček a jeho výlet na měsíc v XVII. století (Ned. l. $^{21}/_{7}$).
Dvorský, K životopisu Jana Amosa Komenského (Uč. l. 29.).
Heran, Dětské hry (Č. šk. 20.).
Hrubý, Ruská literatura r. 1888. (Osv. 8.).
Jelínek, Bibliografie statí a listů (Lit. l. 16.).
Jílek, O působení školy v obecný pokrok lidstva (Č. šk. 20.).
J. K., Jaké čtivo hodí se pro mládež (Lit. l. 14.).
Kneidl, Školní kronika (Č. šk. 20.).
Krásnohorská, Vzdělání pro vzdělání (Č. č. st. 2.).
Křižan, Nauka Herbartova a materialismus (Obz. 13. sll.).
Masaryk, Několik myšlének o úkolech českého studentstva (Č. č. st. 2.).
Sozercatěl-Jimramovský, Dostojevský a Turgeněv (Lit. l. 16.).
Víták, Rukopisu královédv. a zelenoh. mnozí obranci uškodili více než pochybovači (Šk. spr. 6.).
Vrchlický, Guy de Maupassant (Ned. l. $^{23}/_{8}$).

V. Krestovský — pseudonym (Ženské l. 8.).
Dębicki, Básníci v Puławách (Przew. nauk. 6.).
Grabowski, Srbsko v literatuře polské (Przegl. lit. 24.).
Karłowicz, Systematika písní lidu polského (Wisła 2.).
Kotarbiński, Byronův „Don Juan" a Słowackého „Beniowski" (Aten. 4.).
Pawlicki, Cola Rienzi (Przegl. polski 8.).
Biese, Přenůška v básnické obrazotvornosti (Ztschr. f. vergl. Litgesch. 5.).
Erdmann, Myšlení a mluva (Magaz. 28.).
Lein, O lyrice (Kunstwart 18.)
Sacher-Masoch, Naturalist. epidemie (Ggw. 25.).
Stegmann, Centralisace a decentralisace ve vzdělanosti, vědě a umění (Magaz. 28.).
Zabel, Dostojevskij (Dtsche. Rdsch. 6.).
Tissot, Vývoj franc. kritiky (Rev. internat. $^{10}/_{7}$).
Wedmore, Ještě Ibsen (The Acad. 899.).
Villari, E. de Amicis a jeho spisy (Nuova Antol. $^{1}/_{7}$).

Rozpravy ve školních zprávách.

Decker, Dějiny Avarů. (R. gymn. v Třeboni.)
Dvořák, Herbartovy praktické idee v Ciceronově spise De officiis. (Gymn. ve Vys. Mýtě.)
Fait, Ukázky překladu Urvasî. (Stř. škola v Praze.)
Frána, Waldstein a poměr jeho k císaři Ferdinandovi II. (Gymn. v Ml. Boleslavi.)
Hanáčík, Achilleus. (Gymn. v Žitné ul. v Praze.)
Hrozek, J. Voss, jakožto básník idyllický. (Gymn. v Uh. Hradišti.)
Ibl, Antické látky v novověkém dramatě vůbec a v českém zvlášť. (Realka v Pardubicích.)
Kadeřávek, O nesmrtelnosti duše lidské. (Gymn. v Olom.)
Kebrle, Příjmení česká vznikla ze jmen křestních. (Gymn. ve Spálené ulici v Praze.)
Kramář, O nevědomých představách. (Gymn. v Jičíně.)
Metelka, O Kronice české V. Hájka. (Realka v Praze.)
Opatrný, Příspěvek k dějinám jazyka českého. (Realné gymn. v Kolíně.)
Pavlík, Vokalisace předložek v češtině doby střední a nové. (Stř. škola v Praze.)
Prasek, Nápisy ve Slezsku. (Gymn. v Opavě.)
Slavík, Kartesiovy úvahy o první filosofii. (Akad. gymn. v Praze.)
Steinmann, O některých slovesných tvarech homerských. (Gymn. v Hradci Král.)
Štěpánek, Archiv města Litomyšle. (G. v Litomyšli.)
Všetečka, Přehled literatury o tak zv. otázce platonské. (Realné gymn. v Táboře.)
Vysoký, Homerica. (Gymn. novoměstské v Praze.)

III. Díla posouzená.

Albieri, A temno posud... (R.: Hl. l. 9.).
De Amicis-Marek, Srdce (Tichý: Lit. l. 13.; Mrazík: Č. šk. 18.; P. ze Zb.: Pos. z B. 25.).
Andrlík, Přítel mládeže (A. B.: Uč. l. 29.).
Bačkovský, České listy (Vrba: Lit. l. 14.).
Bergerat-Frida, Dcery jenerálovy (Marek: Lit. l. 13.).
Boisgobey-Kádner, Modrý závoj (Podhradský: Vl. 10.).
Brunclík, Lenorka (-á.: Pos. z B. 26.).
Bulíř, Životopisné obrazy charakteru v oboru průmyslu, umění a živnosti (A. M.: Č. šk. 19.; Chvalský: P. z B. 29.).
Conscience-Lhotecký, Poklad F. Roobecka (A. V.: Hl. l. 9.).
z Čenkova, Z mého alba (A. V.: Hl. l. 8.).
Čermák, Z časů dávných (Libertas: Uč. nov. 26.).
— Povídky o starožitnostech (Novodvorský: Hl. l. 9.).
Dačenko-Wagner, Ku předu! (Zkoumal: Hl. l. 8.)
Doubek, Z přírody (Antonínov: Hl. l. 8.).
Erben, Národní báchorky a pověsti (Pražský: Lit. l. 16.).
Franěk a Kuchynka, Návod ku vyučování měřickému tvaroznalství (-l.: Pos. z B. 23.).
Fux, Rukověť ku přípravě na zkoušku přijímací do středních škol (Hulakovský: Pos. z B. 28.).
Geisslová, V písních a květech (Libertas: Uč. nov. 28.).
Holub, Druhá cesta po jižní Africe (Vrba: Lit. l. 14.).
Hovorka, Přítel domoviny (Vrba: Lit. l. 15.).
Hraše, Z dávných dob (Novodvorský: Hl. l. 8.).
Hrnčíř, Ústř. knihovna (Libertas: Uč. nov. 28.).
— Bezejmenná (Antonínov: Hl. l. 8.).
Hrubý, Z elegií Tibullových (Fischer: Fil. l. 4.).
Hulakovský, Fr. Fénelona Příhody Telemachovy (Ševčík: Hl. l. 8.).
Hynek, Francouzské novelly (Marek: Lit. l. 16.).
Jelínek, Slovanské črty ze života společenského, literarního i uměleckého (Šolc: Hl. l. 8.).
Jesenská, Úsměvy (Č.: Lit. l. 13.; Čas 30.).
Jirásek, Z bouřlivých dob (R.: Hl. l. 9.).
— Povídky a novelly. III. (Vykoukal: Osv. 7.).
— Povídky (Vykoukal: Osv. 7.).
— Starosvětské obrázky (Tichý: Lit. l. 14.).
Jókai-Mayerhoffer, Zlatá maska, Neviditelná hvězda (Marek: Lit. l. 16.).
Kalenský, Storchův Zpěvní věnec (Kohout: Lit. l. 16.).
Klášterský, Živým i mrtvým (-n.: Č. č. st. 3.; Č.: Lit. l. 14.).
Klíma, O neporušeném panenství Marie, Matky boží (Procházka: Hl. 176.).
Klimšová, Paleček a Malenka (Schlesinger: Č. šk. 19.).
Klose, Básně (Č.: Lit. l. 13.; -n.: Č. č. st. 3.: A. V.: Hl. l. 9.).
Konrád, Dalmatské povídky (A. V.: Hl. l. 8.; R.: Obz. 12.; Vykoukal: Osv. 7.; Tichý: Lit. l. 14.).
Korvín, Básně (-a-: Sv. 35.).
Kosmák, Jak Martin Chlubil bloudil a na pravou cestu opět se vrátil (Bartocha: Lit. l. 13.; Vykoukal: Osv. 7.).
Kostelecký, Veselé povídky (R.: Hl. l. 9.).
Kousal, O ústavech polepšovacích a kárných v Německu, Belgii a Švýcarsku (Libertas: Uč. nov. 28.).
Kovář, Česká mluvnice pro školy střední a ústavy učitelské (Sajkovský: Uč. nov. 17.).
Krásnohorská, Náš druhý sbor (R.: Hl. l. 9.; Dvorský: Lit. l. 15.).
Kratochvíl, Život za krále (Čas 34.; Fr. Bý.: Hl. l. 9.).
Kuchynka, Sbírka úkolů ku počítání z paměti (-l.: Pos. z B. 27.).
Kulda, Sněm ptactva zpěvného a spojenců krákoravých (Zkoumal: Hl. l. 8.).
Kuneš, Boleslav III. Ryšavý (Ošťádal: Lit. l. 15.).
Kvapil, Padající hvězdy (Skřivan: Vl. 10.).
Lepař, Obecný zeměpis (Chvalský: Pos. z B. 28.).

Machar, Bez názvu (Č.: Lit. l. 13.).
Malát, Theoreticko-praktická škola na housle (S. V.: Pos. z B. 28.).
Miler, Květa a Milenko (Vítězný: Lit. l. 16.).
Militký, Nedej nám zahynouti, sv. Václave (Libertas: Uč. nov. 26.).
Mojžíš, České dítě (Horský: Uč. nov. 18.).
Potěhník, Z jitra na úsvitě (Lašek: Paed. r. 7.).
Preissová, Obrázky ze Slovácka (Vykoukal: Sv. 33.; Tichý: Lit. l. 13.).
— Idealy (R.: Obz. 15.).
Ratolístka, Škola měřického rýsování pro měšť. školy chlapecké (Dura: Uč. nov. 23.).
Skuhravý, Mezi dětmi (Pražský: Lit. l. 16.).
Sláma, Ze zápisků soudce (Tichý: Lit. l. 16.).
Sládek, Skřivánčí písně (Truka: Uč. nov. 25.).
Sokol, Národ a jeho vychování (-á.: Lit. l. 16.).
Sokolová, Mateří douška (Vykoukal: Sv. 36.).
Světlá, Ctěte rodný jazyk svůj. II. (Antonínov: Hl. l. 8.).
Sully-Škola, Nástin psychologie (Vychodil: Hl. l. 9.).
Svoboda, Márinka Válkova (R.: Hl. l. 9.; Čas 34.).
Šimáček, Z opuštěných míst, U řezaček (A.: Čas 32.).
Šimon, Verše (Uhlíř: Vl. 10.).
Špaček, Chudý vysloužilec (-ane-: Lit. l. 16.).
— Z věku jinošského (Soukal: Uč. l. 29.)
— Kralevic Rudolf (Hrnčíř: Pos. z B. 22.).
Schulz, Mluvnice jazyka řeckého (Krsek: Fil. l. 4.).
Tulloch-Císař, Vstup do života (Stařechovický: Lit. l. 13.).
Viková-Kunětická, Drobné povídky (H n. 18/7).
Viták, Literatura česká v obrazích doby nové (B.: Hl. l. 9.; Jandl: Pos. z B. 21.).
— Několik slov ku kritice o mé „Literatuře české v obrazích doby nové“ (Pos. z B. 24.).
Vlček, Samohrady (Ekert: Čech ⁴/₄).
Vrchlický, Různé masky (Čas 27.).
Vymazal, Novočeské „Hláskosloví“ zjednodušené (Jandl: Pos. z B. 23.).
Zavadil, Šťastné vánoce (Antonínov: Hl. l. 8.).
Zíbrt, Myslivecké pověry a čáry za starých časů v Čechách (Kobout: Lit. l. 16.).
Ottův Slovník naučný (Král: Fil. l. 4.).
Veselé čtení pro náš lid (Zkoumal: Hl. l. 9.).
Urbánkova Ústř. knihovna pro mládež, sv. 21. — 29. (Jandl: Pos. z B. 29.).

IV. Knihopisné.

Szujski, Dzieła. VII.: Literatura i krytyka. Krak.
Alberti, Der moderne Realismus in der deutschen Litteratur. Hambg.
Cohen, Kants Begründung der Aesthetik. Berl.
Kammer, Ein aesthetischer Kommentar zu Homers Ilias. Paderb.
Reich, Schopenhauer als Philosoph der Tragödie Wien 1888.
Schaible, Shakespeare der Autor seiner Dramen. Heidelbg.
Zimmermann, Versuch einer Schillerschen Aesthetik. Leipz.
Barthélemy-Saint-Hilaire, La philosophie dans ses rapports avec les sciences et la religion. Par.
David-Sauvageot, Le réalisme et le naturalisme dans la littérature et dans l'art. Par.
Guyau, L'art au point de vue sociologique. Par.
Pasqualigo, L'Alighieri Revista di cose Dantesche. I. Ver.

Feuilleton.

Jan Janssen a jeho spisy.

Napsal *Jan Blokša.*

(O.) Ačkoliv archiv frankfurtský poskytl mu mnoho látky, přece navštívil i mnoho jiných archivů německých a italských. Zvláště po několik měsíců s dovolením Pia IX., který se zvláštní úctou ho přijal, prostudoval archiv vatikanský. Vedlejším výsledkem těchto studií mimo množství vzácných článků menších jest též knížka i pro nás zajímavá: »Zur Genesis der ersten Theilung Polens.«

Velký převrat na školách německých spůsobil Janssenův spis »Schiller als Historiker,« kterým tak osvítil dějepisectví Schillerovo, že od té doby ani nejvroucnější ctitel Schillerův neosmělil se veřejně prohlašovati spis tohoto básníka o válce třicetileté za pravou historii. Spis ten vyšel již nyní po třetí.

Podobně jako píše dějiny své takořka v pouhých citatech, tak napsal dva vzácné životopisy, totiž slavného přítele svého Böhmera a hraběte Bedřicha Leop. Stolberga, slavného konvertity a spisovatele, o němž sám Goethe praví: »In Stolberg war die Fülle der Menschheit, das Gemüth des Grossen.« Oba spisy, kdyby i nebyly uměleckými životopisy, povšimnutí hodnými by byly jako sbírky nevzácnějších zdravých úsudkův a citatů těchto mužů. K většímu rozšíření vydány spisy ty i ve stručnějších vydáních.

V rozličných časopisech mimo bezpočetných jiných článkův uveřejňoval Janssen velmi krásné menší životopisné obrázky zajímavé i charakteristické pro dobu rozkvětu školy výmarské. Obrázky tyto, počtem 12, uveřejnil souborně r. 1875. (nyní již třetí vydání) pod titulem: »Zeit- u. Lebensbilder.« V obrázcích těchto mnoho se můžeme dočísti o po-

měrech výmarských za Goetheho a o ethice filosofické. Mezi jinými odporučujeme k četbě o Alexandru Humboldtovi a zvláště oslavovatelům jubilea Schopenhauerova skizzu o tomto.

Slíbena jest sice ještě druhá řada obrázků takových, ale nyní dějiny a neduživosť ustavičná, která zajisté zdržovala tak dlouho i šestý svazek dějin,[1]) dlouho asi naději jen napínati budou.

J. Janssen narodil se dne 10. dubna 1829. v Xanten v Porýnsku synem skrovného kupce. Od matky své, která byla známá jakožto hodná a nábožná žena, zdědil zbožnosť, že hned z mládí nade všechny spolužáky jí vynikal. Velmi rád četl i vypravoval rozličné události historické. Od otce slýchával často s nadšením vypravovati o válkách francouzských a zvláště o maršalu Blücherovi

V 13. roce ztratil Janssen výbornou matku svou, a když otec po druhé se oženil, dán jest Jan k otci macešině, aby se vyučil kotlařem. Avšak místo kování kotlů četl a vypravoval Jan nejraději rozličné příběhy, tak že brzy mistr jeho říkával, že z kotlařství jeho asi mnoho nebude. Stížnostmi těmito byl otec jeho snadno přemluven od rektora školy, aby Jana do rektoratní školy ještě posílal. Na této škole ztrávil dvě léta v pilném studiu, vynikaje mezi přednimi. Již tehdy nikdy nečetl nic, leč s papírem a tužkou v ruce. Zde pořídil již stručný výtah z dějin Welterových, ale chtěl zaň od knihkupce 50 tolarův, aby jisté rodině bez viny do bídy padlé pomoci mohl.

R. 1846. přestoupil na gymnasium v Recklinghausen, kdež i zkoušku dospělosti výborně složil. Po této šel na akademii v Münsteru studovat theologie, ale zde dlouho nepobyl, nýbrž brzy odešel odtud na universitu do Lovaně. Zde poslouchal přednášky theologické a filosofické, ale se zvláštní zálibou zahloubal se již tehdy do studia dějin středověku.

[1]) Svazek ten nedávno vyšel a popisuje: Umění a lidové písemnictvo až do třicetileté války.

Proto též velmi rád jako na gymnasiu v Recklinghausen obcoval s professory dějin. Na pobídku jednoho z professorů probádal dobu revoluce nizozemské a napsal o tom článek do münsterského časopisu »Civita Cattolica.«

Až do r. 1850. mínil se státi knězem, avšak vždy se mu zdálo, že pro ustavičnou neduživosť a slabotu nebyl by s to, aby povinnosti kněžské zastal, proto konečně r. 1850. myšlénky své se vzdal a přesídliv na podzim do Bonnu věnoval se úplně dějepisu. Zde též r. 1853. povýšen na doktora filosofie. Když pro churavosť musel rok ztráviti v domě otcovském, napsal zde první svůj větší spis: »Abt Wibald von Stablo und Corvey.« Aby poznal slavné professory a bibliotheky berlínské, pobyl jedno léto v tomto městě. Zde mezi jinými seznámil se blíže se šlechetným professorem K. Ritterem a mladým tehda ještě Wattenbachem.

R. 1854. chtěl se habilitovati jako soukromý docent dějepisu na akademii v Münsteru, ale pak raději přijal nabízenou professuru dějin na gymnasiu ve Frankfurtě nad Mohanem, kdež až podnes žije Ve Frankfurtě, jak jsme již nahoře řekli, pro celou jeho vědeckou činnosť mělo velký význam přátelství jeho s prof. Böhmerem. Oba k sobě velmi přilnuli a ztráty jeden druhého se velmi obávali, jak to nejlépe vyznívá z listů Böhmerových, když Janssen těžce byl nemocen, zvláště však obával se Böhmer, že přítele pozbude, když se proneslo, že Janssen přece na kněze vysvětiti se dáti chce.

Této myšlénky skutečně Janssen se nevzdal a r. 1860. odebral se do Tübingen a tam se na kněze připravoval, a téhož roku dne 26. března v domě v Limburgu jest vysvěcen.

Poněvadž již tehdy jméno jeho slavným bylo v Německu, nabízeny mu hned rozličné duchov. hodnosti, ale Janssen nepřijav žádnou vrátil se k úřadu a příteli svému do Frankfurtu, a tam žije vědě a práci.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VI. 1889. Číslo 10.

O Kollárově „Slávy Dceři."

Píše *Lev Šolc.*

(Č. d.) *Za prvé.* Co se rozuměti má Slávou, básník sám dostatečně vyložil spisem svým vydaným v Pešti r. 1839.: »Sláva bohyně a původ jména Slavův čili Slavjanův.« ve kterém, účastně se boje o to, máli se jméno Slovan, Slavjan, odvozovati ode kmene Slav či Slov, v listech ku Šafaříkovi jedná o těchto čtyřech kusech (str. 9.): »Předně: Že Sláva byla bohyně vůbec, zvláště pak i našeho národu; po druhé: Že od ní pošlo jméno našeho národu Slavové, Slaviané; po třetí: Jak se toto jméno později v některých nářečích na Slov, Sloven změnilo; po čtvrté: Poznamenání a odpovědě na... námitky proti Slav a důvody pro Slov.« Zastávaje mínění o souvislosti mezi slovanským a indickým bájeslovím, na niž Dobrovský byl poukázal, mluví o této Slávě, bohyni, na str. 24.: »Už v nejstarších časech nalezáme u Indův a v Sanskritě Slávu jako bohyni pode jménem Snaha neb Svaha, jako manželku boha Ohně čili Agni, jemuž se též sloužilo k dosažení velikého jména a slávy.« Z těchto míst, jakož i z celého učeného spisu výše jmenovaného jde na jevo, že Slávou Kollár mínil božskou bytosť báje slovanské, totožnou s indickou Svaha a podobnou latinské Gloria, která jest původkyní a matkou všeho národu slovanského, jemuž také jména svého propůjčila. Podobný jest význam Slávy též ve »Sl. Dceři,« kdež vedle běžného názvu Sláva i Slávie (II., 138.) i Všeslávia (II., 139.) se vyskytují. Sláva proto vzhledem ku všemu národu slovanskému sluje Matkou (I., 67.), Matkou Slávou (II. 88.), matkou a hospodyní (I., 51.), jejíž dcery a synové jsou ženy a mužové slovanští (IV., 54.), jakož básník nejednou sebe synem Slávy (I., 51., 67.), Mínu dcerou Slávy (I., 67., 68., 89., 114., 116. a j.) a Milkovou sesternicí (II., 31.). Slávu pak tetou Milkovou (II., 9.) nazývá. Sláva tedy jest Matka Sláva, Slávia, Všeslávia. Ale protože Kollár bohyni Slávu, jakož i jméno Slovanů, Slavjanův, odvozuje ode kmene slav a ve spojení uvádí se slávou, přihodilo se mu zcela přirozeně podobného něco, jako Petrarkovi s Laurou. Jako Petrarka v záchvatu milostném a v básnickém nadšení do jména milenky své vkládá podle zvuku představy a pojmy nejvznešenější (*lau*dare, *re*al, *ta*ci, *re*verire) udělav si z pouhého slova celou báseň (I., son. 5.), jako Petrarkovi při jméně Laura pořád zní v uchu lauro (píšeť napořád Lauro, I., son. 6., sest. 2.), tak že nesnadno říci, zda po tom či po onom touží, zda to či ono opěvuje, až konečně učence v rozpaky uvedl, znamenáli Laura bytosť skutečnou, či pouhé zosobení vavřínu básnického: tak není divu, že Kollár Slávou mínil sice Slávii, avšak nemohl se zdržeti, aby nadšení své a horoucí lásku k národu neprojevil, vkládaje ve slova Sláva, Slavjan, mystickou jakousi a vyššího významu slávu, na př. III., 89., 104., 105., IV., 91., ve známé hře slov II., 88. aneb I., 8., V., 107., kde zosobněn vyskytuje se odtažitý pojem slávy. — Z té příčiny bude nutno, máli se »Slávy Dcera« překládati na řeči cizí, Slávu nebo Slávii ponechati, nikoli pak nepřekládati slova sláva, jak učinil Wenzig, přetlumočiv německy »Slávy Dceru« »Tochter des Ruhmes.«

Za druhé. Abychom poznali, co Kollár mínil Mínou, Slávy Dcerou, vrátíme se

maličko k tomu, co jsme pověděli o úsudku Bowringovu a Čelakovského. Bowring (u Bačk. děj. str. 504. sl.) praví zcela určitě, že »Kollár obrav sobě Petrarku za vzor vystavil vlasť svou jako Lauru slovanskou, jejížto děje, zármutky a naděje opěvá v ohnivé rozčilenosti zamilované.« S tím úplně souhlasí p. Bačkovský, pravě na str. 364.: »Slávy Dcera, kterýmžto jménem básník rozuměl i milovanou svoji Mínu i vlasť všeslovanskou.« Totéž jest řečeno na téže stránce v poznámce druhé: »A rozuměnali jest »Dcerou« vlasť všeslovanská«; dále na str. 453.: »Pannou tou jest Sl. Dcera, kterýmžto jménem, jak již výše (na str. 364.) řečeno, Kollár rozuměl i milovanou svoji Mínu i vlasť všeslovanskou.« Totéž opakováno a šíře dovedeno na str. 527. — Proti tomu poukazujeme opět s důrazem na bystrý úsudek Čelakovského, uvedený v tomto článku na str. 173.: »Nesrovnávám se ani v tom... (str. 174.) všemi vděky duše i těla oplývající Mínu,« a pokusíme se mínění to odůvodniti.

Kdo si vzpomene, jak básník se Sl. Dcerou poprvé pod lipou se shledal (I., 5.), jak ji o posvícení viděl v kostele v bílém rouše klečící (I., 7.), jak se jí u památného stromu [1]) nad studánkou z lásky své vyznal (I., 13.), jak líčí její krásu (I., 18., 24., 27., 46.—49.), její zálibu v barvě bílé (I., 19.), moc jejího pohledu (I., 20.), okrouhlosť tváře (I., 21.), jak byla královnou plesu (I., 23.), jak zpívala v zahradě (I., 28.), jak spolu nevinně žertovali (I., 30., 31.), kterak básník za ní chodil a jezdil na drezíně (I., 38.—40.), kterak za prsten, dar od ní, naušnicemi v opak se jí zavděčil (I., 53.) atd., kdo na to na vše rozpomene se a srovná s tím, co Kollár sám, jakkoli stručně a prosaicky, vypravuje o lásce své: ten — pravíme slovy Čelakovského — neuvěří, že by takto »k pohledům vystavená »Mína« jako v allegorii co jiného představovati mohla, nežli právě onu všemi vděky duše i těla oplývající Mínu,« byť i Kollár sám Mínu zkráceně jako »milenu« neb »milenku« čísti velel.[2]) Jsouť události, tvary a vlastnosti, jež Kollár o Míně uvádí, příliš určitě, průhledně a přirozeně podány a s pouhou, historickou skutečností příliš úzce spojeny, aby se v postavě té allegorický význam hledati mohl. Ale kdyby komu důvod ten nepostačil, máme přímé, jasné důkazy, že Kollár nechtěl, aby Mína s vlastí, ať všeslovanskou, ať užší česko-slovenskou, stotožňována a za allegorii vlasti považována byla. Takovým nezvratným důkazem jest zn. I., 120., kde slova »Miluješli vlasť svou více čili Mínu?« a »Na, řku, jednu vlasti půlku, druhou Míně,« slova odnášející se ku vlasti zosobněné na Mínu žehrající, každému, kdo mysliti umí, praví, že vlasť a Mína jsou bytosti dvě, z nichž pro jednu básník rozhodnouti se má. Podobné místo jest II., 2., »jednou vlasť a druhou obvinu | rukou družku, zemi patou zboře.« Jinými poněkud, ale stejné platnosti slovy totéž jest řečeno I., 8.: »Jméno jedné Krása, druhé Sláva; | než já neplach chci se držeť obou | jako lovec, který zvětralý | zajíce dva, honí jednou dobou.« I z těchto míst vysvítá, že vlasť (∾ Sláva) jest jiného něco než družka Mína (∾ Krása), že tedy nemůže býti Mína allegorií vlasti. Podobně i ve zn. I., 52.

Přec i Ona věnuje mi mnoho
darů svatebných a předmětů,
totiž celé Slavsko kraje toho;
odtud, kde břeh Sály stojí švárný,
až kde ječí moře Venetů,
co nám odňal Němec dlouhotvárný.

Mína klade se zřetelně proti vlasti, ať širší, ať užší. Neboť pravíli se, že Ona (= Mína) básníkovi přináší věnem celé Slavsko od Sály až k moři Venetů, nemůže přece Ona býti spolu tím celým Slavskem, nemůže Mína (= Slávy Dcera) býti vlastí neb allegorií její, nýbrž Ona (podmět) přináší básníkovi věnem ty země slovanské (předmět). Totéž vysvítá ze zn. I., 51., kde Matka Sláva (hospodyně) vyslala básníka (klasníka) na svou roli (vlasť slovanskou) klasy sbírat, kdež on nalezl klas ryze zlatý (= Slávy Dceru, Mínu). I zde role a klas zlatý, na roli nalezený, vlasť slovanská a Mína (= Sl. Dcera) jasně se rozeznávají, tak že nemůže Mína znamenati vlasť slovanskou. Takových míst uvésti mohli bychom ještě

[1]) Jaký to byl strom a kde byl, o tom vedle jiných zajímavých podrobností dočísti se možno ve studii Ferd. Menčíka „Kollár a Mína," uveřejněné v letošním „Světozoru" (r. XXIII. 1889., č. 27.—30.).

[2]) Ve vydání z roku 1824. na str. poslední kromě jiných poznámek v závorkách čteme: „Mína jest zkrácené milena, milenka."

více; ale jednak, co posud uvedeno, stačí, jednak dalším rozborem věc úplně ozřejmí.

Za třetí. Že tedy Mína neznamená vlasť slovanskou, jak Bowring a jiní po něm se domnívají, v tom Čelakovský má úplnou pravdu. Ale co se slovy: »...s mnohým čtenářem tohoto druhého vydání znělek Kollárových (z r. 1824.) vyznati se musím, že ovšem není jasno, kterak název (Slávy Dcera) k této knize neboli kniha k tomuto názvu přichází«? Proč nelíbí se Čelakovskému znělky jako na př. I., 1., 5., 48., 90., 95., 97., »jakkoli pěkné samy v sobě, jimiž p. Kollár s titulem knihy usmířiti se hledí a poněkud i vazbu s ostatními způsobiti«? Proč zdají se mu více na překážku samé celosti nežli k napomáhání jejímu? Čelakovský patrně nemohl pochopiti, *a)* proč Kollár sbírku básní z r. 1824. nazval »Slávy Dcerou,« proč nedal jí prostý název Sonety, jako ve vydání prvém, anebo nejvýše Sonety, znělky nebo básně o Míně. *b)* proč Mínu nazval Slávy Dcerou, proč o ní praví, že v ní dostatečně nahrazeny jsou všecky škody a křivdy na Slovanstvu spáchané, a že ona jest souborem všech krás a výtečností nejen slovanských, nýbrž všech věkův a národů vůbec.

Odpovíme nejdříve na otázku, proč Kollár Mínu nazval Slávy Dcerou. Slávy Dcera znamená dceru bohyně Slávy, Matky Slávy, a řečeno jest o Míně tak, jako básník sám sebe nazývá synem Slávy, čemuž přirovnati možno z písma svatého syny israelské a z Homera syny achajské a p. Slávy dcera znamená tedy původně asi totéž, co dcera, potomkyně národu slovanského, zkrátka Slovanka. Bylali Mína skutečně uvědomělou dcerou národa slovanského, dobrou Slovankou, na tom nezáleží. Mluvímeť o Míně, jak se jeví v básni Kollárově. Nyní ovšem víme tolik, že Mína i za pobytu Kollárova v Jeně i potom vždycky byla pouhou Němkyní, že s ní Kollár snad málo mluvil jinak než německy (viz Bačk. děj., str. 364., pozn. druhá). Ale tím se věc nijak nemění. V básni Mína tělem, duchem i povahou objevuje se jako ideal ženství slovanského. Ona pochází ze slavného rodu slovanského (I., 95.), její tvář i postava i krása jeví ráz ryze slovanský (I., 21., 24., 68.), ona účastní se slovanských služeb božích v ruském kostele výmarském (I., 62.), mluví lužickou srbštinou, již učí Kollára, sama jeho nářečí československému se přiučuje (I., 96.), píše zpěvanky po Kollárovi (I., 112.), zpívá písně rukopisu královédvorského (I., 28.), ba také strojí se dle kroje lužického (I., 113.), tak že jest jako souhrnem a výborem všech ctností, krás a vděků slovanských (I., 48.). Proto právem nazývá ji básník jmény slovanskými, jako českou Bílou paní (I., 19.), zlatým paběrkem zašlých Srbů (I., 51.), dědičkou Dervanovou (I., 54.), srbského lidu dcerou (I., 73.), Srbů potomkyní (I., 89.), kvítkem kmene slavenského (I., 95.), kněžinou Slávy (I., 100.), tak že všecky přítelkyně Slávy, Musy a Gracie jí slouží (I., 96.) a výtečnice slovanské všech věkův a národů jí koří se a klanějí (I., 117.). Přísluší tedy Míně název Slavky (Slovanky, I., 89.) nebo Slávy dcery, jak ji Kollár vůbec nazývá. Ale toho není dosti. V básnickém vytržení a v záchvatu milostném básník vidí všecky výbornosti, krásy a ctnosti své Míny zvětšené, rozmnožené a vyvýšené daleko nad lidskou míru, tak že oko jeho oslněné, jako přeludem neb u vidění, nespatřuje v ní pozemšťanku, nýbrž bytosť nadpřirozenou, soubor všech krás a ctností nejen lidských, nýbrž i nebeských a božských. Bytosť ta dle jeho mínění a přesvědčení nemůže býti původu zemského, nýbrž ovšem pouze nebeského, a dlí na zemi té jen zázrakem, z dopuštění božího, aby časem svým, opustic nivy zemské, zase na nebesa vstoupila, odkud přišla a kam zase náleží. V této hyperbole, v této apotheose básníkovy milenky, jež vyskytuje se přirozeně hned ve prvém vydání znělek Kollárových z r. 1821, a nebyla snad později teprve naschvál, uměle smyšlena, v tomto výronu nejkrajnější ekstase básnické, provedeném důsledně od počátku do konce a trvavším více než po třicet let napořád, v tomto mimovolném zbožnění a znebeštění milenky v duši básníkově vidíme přirozený původ i důvod a jediný rozum velikolepé fikce básníkovy o Slávy Dceři, jak jsme ji výše úhrnem epické podstaty celé básně naznačili. Tak Mína, dcera Slávy, stala se Slávy Dcerou a v básni Kollárově má podobný význam jako Syn boží, Slitovník a Vykupitel, ve

tragickém ději Messiady, jako Matka boží, Panna neporušená a Orodovnice naše ve tklivém zátiší idyllického eposu Marianského; i působí v básni Kollárově jednotnou vazbu tak, jako Dantova osobnosť, putující nebem, očistcem a peklem lidstvu na výstrahu a na poučenou; jako Faust a Ahasver pro básnické vtělení filosofické idee života lidského. Že tomu tak, a že jakýsi nadpřirozený pud ke zbožnění Miny v básníkovi procitl mohutně hned na počátku, až pronikl k jasnému jeho vědomí a rozvinul se v plnou ideu básně, jak níže ji naznačíme, toho doklady uvedeme ze všech tří hlavních fasí básně Kollárovy: z vydání 86 znělek r. 1821.; ze Slávy Dcery z r. 1824. a potom z r. 1832.. která již málo se liší od útvaru nyní běžného.

Jakmile jednou v mysli básníkově ujala se představa, že Mína, Slávy Dcera, není s tohoto světa, nýbrž bytosť nadpřirozená, jež pouze na čas tu dlí, aby zase vrátila se, odkud byla poslána, byl ku stvoření a ku plnému dovršení základní myšlénky Slávy Dcery jen krok; zbývaloť toliko naznačiti, proč, za jakým účelem Slávy Dcera, opustivši nebesa, tuto na zemi přebývá. Účel ten jest náhrada, zadosťučinění, jehož dle úradku Boha svrchovaného (I., 16.) zbědované a zarmoucené Slávě skrze Slávy Dceru dostati se mělo. Stanoviti tuto náhradu, vyložiti srozumitelně a rozumně, kterak se Slávě Slávy Dcerou tohoto zadosťučinění skutečně dostalo, toť vlastní úkol tohoto pojednání, toť pravý klíč k výkladu a porozumění »Slávy Dceři.« Místa, kde Kollár o náhradě té mluví, a která posud, nebyvše pochopena, napořád zle vykládána byla, jsou tato:

I., 1. Sláva, že ji čas a zloba hluchá
zhanobily, k nebi úpěla,
rada bohů přijdouc zavřela
k její křivdě nakloniti ucha.
Přemítáno dlouho o náhradě;
každý z bohů vroucně rozpráví,
jeden to a druhý ono radě;
v tom cos Lada Milku šepce hezká,
ten aj pannu stvořiv představí,
a sněm tichne, žasne, chválu tleská.

I., 5. „Ó ty, aspoň ty už, strome zlatý,
zastiň bolesti a hanobu
lidu toho, kterému jsi svatý!“
Tu dech živý v listí hnedky věje,
peň se hne, a v božském spůsobu
Slávy Dcera v rukách mých se směje.

I., 16. Na ten domek s nebes klenutiny
nejkrásněji svítí sluněčko,
neb tam bydlí ono srdečko,
jež Bůh Slávě určil dobročinný.
V hradě tom se strašné, v dlouhém čase,
stonání a pláče slýchaly,
nyní ale vše je ticho zase;
neb už zhojil křivd a ran těch hory
Milek Slávě, jež jí zdělali
Medvěd, Lev a jiné dravé tvory.

I., 52. Přec i Ona věnuje mi mnoho
darů svatebných a předmětů,
totiž celé Slavské kraje toho;
odtud, kde břeh Sály stojí švárný,
až kde ječí moře Venetů,
co nám odňal Němec dlouhotvárný.

I., 73. „Kdo jsi a nač postavu's,“ dím, „změnil?“
A on: „Já jsem bůžek Sorabů
bydlivších zde, a mé jméno Henil;
zloboh Teut mne zaklel, vlasť mi bera,
však mne od kletby i od Švábů
jeho zbaví mého lidu dcera.“

I., 90. Všecko, co jen koli nahromadil
zlého na náš národ svobodný
buď čas aneb osud nehodný,
buď že soused neb syn, jenž ho zradil;
Tatar, Maďar a ten, který zhladil
půl sám z něho, Němec podvodný:
všecko toto Milek lahodný
v Této jedné hojně vynahradil.

I., 91. Dvě stě tisíc Němec při Lunkině
zabil, třicet tisíc při hradě
Braniboře, tolik ve zradě
aneb více v poli při Děvíně;
dvakrát tisíc pět set při Demině,
v Janě rovně; Mongol v nápadě
dvacet čtyry tisíc v hromadě
usmrtiltě Slávů v Moskvy klíně.
Všecko to, i na Kosovu kteří
padli, u Kalky a Varšavy,
Milek sčítav, ztrátu váží, měří;
potom formu do svých rukou chopil,
a co života, sil, postavy
bylo tam, to v tuto krásu stopil.

I, 111. Já jsem hledal u Ní žert a smíchy,
Ona pak jest tichý beránek,
který snímá krajů těchto hříchy.

I., 114. Století pět téměř němá byla (t. Sála),
anť jí opět divným efata
Vzývanka má ústa otvořila;
posud čtena Slávy Dcery chvála
vámi, mládenci a děvčata,
teď už slavsky mluviť bude Sála.

II., 29. „Budiž vědomá
věc ta všechněm, co zde zavíráme (t. duchové hrdin ve Svatiboru):
že my Slávy Dceru uznáváme
v tom všem dědičkou, co pohroma,
zvláště zlosť nám Němců lakomá
vzala a nač nárok vždycky máme;
právo naše přenášíme na Ni
poručenstvím tímto pečetuim,
nápadnicí činíc Ji a paní.“

Z těchto míst patrně na jevo vychází, že Mína, Slávy Dcera, má býti Slávě dostatečnou náhradou za všecky křivdy, jež nepřátelé na ni spáchali (I., 1., 5., 16., 73.). Takovou náhradu ona dle slov a přesvědčení básníkova vskutku jest (I., 52., 90., 111.); neboť jednak Sláva sama, upokojena jsouc, to uznává (I., 16., 48., 51., IV., 6.) a s ní jiní bohové souhlasí (I., 1., 73., 91.), jednak duchové zahynulých knížat slovanských samiSlávy Dceru zákonitou dědičkou svou (II., 29.) a hrdinky slovanské za královnu ji slavnostně prohlašují (I., 117.); a že právem tak činí, tomu znamení nadpřirozená a zázraky nasvědčují (I., 16, 97., III., 8.). Že tedy usouzené náhrady za křivdy dlouhověké skrze Slávy Dceru Slávě se dostati mělo a dle mínění básníkova skutečně dostalo, jest jisto. Ale jak tomu rozuměti? Kterak mělo ve skutek vejíti aneb už vešlo ono slíbené zadosťučinění? I to básník napověděl. Jen čteme za sebou tato místa:

I., 43. Básníka okouzleného krásou Míny netěší už divy, poklady a pamětihodnosti toho světa, i praví:

Já mám v rukou Peru, Vlachy, Řecko,
král jsem bez vojsk, boháč bez jmění,
mně dal osud v jedné věci všecko.

I., 48. Sláva chtěla míti půvaby všech Slovanek v jedné osobě sloučené:

Káže tedy, aby podle směru
spojil Milek, Její kochánek,
ony částky v jednu Slávy Dceru.
Proto se tu, jako v moři řeky,
divně spolu všechněch Slavjanek
objímají ctnosti, krásy, vděky.

I., 97. Aby sváry živlův uspokojil,
v tomto tvoru Smírce lítostný
dary světů všech a časů spojil.

I., 95. Ačkoli ve Sl. Dceři každý s chloubou spatřiti může vzor dokonalosti lidské, zvláště však ideal ženy slovanské, přece:

tu mnohý štěstí cítiť svého
nezná Slávie syn zbloudilý,
hanbou za řeč a rod zmužilý
dlouže tresty Boha hněvivého.

I., 98. Básníkovi, jenž ve tváři měsíce viděti míní obličej milenky své, hory se posmívají. I těší jej za to hvězdy, řkouce:

„Zdali neznáš, že nám nebe vzalo
nejjasnější mezi sestrami
a ji Slávě ku ozdobě slalo?“

I., 117. Vyšel jsem dnes ráno na zelenou
louku, kde je s kvítím otava,
a hle, nová pro mne postava,
Ji zřím ženstvem slavským obstoupenou.
Hodika tu s Bernhardovou ženou,
s Božetěchou Šárka, Častava,
Svata, Petrisa a Vojslava,
Rozvitu též vidím zašlářenou,
i víc ještě sousedek a svatek,
po přeslici, meči pokrevných
bylo zde, bab, prabab, ujčin, matek.
Všecky Ji, co královnu svou, ctily
v poklonách a plesech ve zpěvných,
potom zmizly, když můj příchod čilý.

II., 29. Básníkovi rozmlouvajícímu s duchy slovanských bohatýrů ve Svatiboru jeden podá diploma znící, jak výše na str. 300. uvedeno bylo. Obsah diplomu toho Milek po světě rozhlásí a Slávy Dceři oznámí.

I., 114. Právě tisíc tři sta dvacet sedm
roků počítal svět křesťanský,
když dán onen zákon tyranský,
nakvašený nelidskosti jedem:
aby Sála nemluvila dědem
daný sobě jazyk slavjanský,
ale učila se germanský
blekotati hlahol za sousedem;
století pět téměř němá byla,
anť jí opět divným efata
Vzývanka má ústa otvořila;
posud čtena Slávy Dcery chvála
vámi, mládenci a děvčata,
teď už slavsky mluviť bude Sála.

I., 52. Vím, že tato duše přemilená
trůn mi v přínos dáti nestrojí,
vím, že ke službě Jí nestojí
peněžitá Rothschildova měna;
doplňuje mi však utěšená
náhrada tu ujmu obojí,
neb mne přísloví to pokojí:
Krásná panna polovice věna.
Přec i Ona věnuje mi mnoho
darů svatebných a předmětů,
totiž celé Slavsko kraje toho;
odtud, kde břeh Sály stojí švárný,
až kde ječí moře Venetů,
co nám odňal Němec dlouhotvárný.

Bůžek Henil odpovídá básníkovi, odkud pocházejí jména měst Lobdy a Jeny:

I., 74. „Ve rtech Němců přešla v nespůsoby
pravá obou jmen těch příroda,
Lobda, Lobeda jest Sloboda,
svoboda pak od bohyně Svoby;
mé jest město Gana — Jana — Jena,
jak i Janiculum ve Vlaších,
Janus — Henil totožná jsou jména;
všecko toto z egyptského manství
převedeno býti od našich
Mojžíšů chce ku slavskému panství.“

Předzpěv v. 105.—108.

Největší je neřesť v neštěstí láti neřestem,
ten, kdo kojí skutkem hněv nebe, lépe činí.
Ne z mutného oka, z ruky pilné náděje kvitne,
tak jen může i zlé státi se ještě dobrým.

Z toho místa poznáváme význam tří míst následujících:

I., 25. Láska jest všech velkých skutků
zárod,
a kdo nemiloval, nemůže
ani znáti, co je vlasť a národ.

I., 29. Proto ona (láska) v celém světě věje,
ve hvězdách i prášku křídlatém,
jejžto větřík s květu na květ seje;
vede k sobě duše oddálené
po života běhu klikatém,
jak mne až sem k Sále olípené.

II., 21. Čím víc teď by muselo a tuto
plamenem mé srdce shořeti,
kde půl Slavska nám jest odejmuto;
než jak všudy živlům klásti brázky
Bůh, tak u mne ráčí uměti,
oheň hněvu hase deštěm lásky.

II., 84. Převelikou škodu spůsobilo
ovšem toto Slávů zněmčení;
ono Němcům mravné hnětení,
nám pak hmotnou ztrátu učinilo;
avšak přece rouhání by bylo
proti světa toho řízení,
kdyby proto naše kvílení
všetečně se s Bohem právotilo.
Děj ten smutný s jeho časy zlými
má nám sloužiti jen k silnému
podnětu, ne k pomstě nad jinými
on ať jedním z prostředků těch
sluje,
jimiž odrodilé k novému
národy Bůh žití probuzuje.

II., 132. Tam se v Brně ve hrob uložilo
tělo otce Slávů učených,
moře zásluh jeho vznešených
na Evropu celou působilo;
zvláště český jazyk zpovinnilo
k činění mu díků skroušených,
an se tři sta roků ztracených
tímto mužem jemu navrátilo.

III., 105. Písně moje nejsou ve sirobě
lásky této více písněmi,
jen ta prosba, nebešťanko, k Tobě:
„Oroduj tam v oné Slávě věčné
za Slávie slávu na zemi
jako dítě za svou matku vděčné.“

III., 108. Včera, když den na obloze mladnul
a mne Dunaj těšil šedivý,
slyšte — povím příběh pravdivý —
list mi na břeh s nebe dolů 'padnul.
Ještě vůní rajských krajů sladnul,
pečeť byla obraz ohnivý,
písmo zlaté, papír sněživý,
obsahem pak tímto v sobě vládnul:
„Pozdravení moje všechněm Slávům!
zde vám odesýlám tajemnosť
ku národní velkosti a právům;
zahyň pýcha, sobství, nedověra,
spoj nás všecky láska, vzájemnosť;
s tím se dobře mějte! Slávy Dcera.“

K poslednímu místu dobře jest přirovnati II., 140., 141.

III., 109. Ani Milek nezbedný už svými
posvátné mé srdce mámiti
jablečkami nesmí těšinskými;
nebo dnes mne, zanechavši meze
ráje, sama přišla změniti
pomazáním vyšším v Slávy kněze.

III., 110. Co z nás Slávů bude za sto roků?
cože bude z celé Evropy?
slavský život, na vzor potopy,
rozšíří svých všudy meze kroků.
A ta, kterou měli za otroků
jen řeč křivé Němců pochopy,
ozývati se má pod stropy
paláců i v ústech samých soků.
Vědy slavským potekou též žlabem,
kroj, zvyk i zpěv lidu našeho
bude modným nad Seinou i Labem;
ó, kýž i já raděj v tu jsem dobu
narodil se panství slavského,
aneb potom vstanu ještě z hrobu!

K této znělce přirovnány buďtež II., 138., 139.

II., 142. Nač by proto srdce naše chladlo,
nač se pohřížilo v truchlotu,
že jsme našli prázdnou pustotu,
kterou žádné netklo ještě rádlo?
Vítězství to nechci, jež by padlo
s nebe dolů na zem bez potu,
volím chudou směs a mrákotu,
aby svět byl, kde nic před tím vládlo:
arci, že jdou jiní cestou hladší,
těžce my a pozdě za nimi,
tím jsme ale a náš národ mladší;
my, co jiní dokázali, známe,
než to skryto přede jinými,
co my v knize lidstva býti máme.

Tomu odpovídá také Předzpěv, v. 109.—112.:

Cesta křivá lidi jen, člověčenstvo svésti nemůže,
a zmatenosť jedněch často celosti hoví.
Čas vše mění, i časy, k vítězství on vede pravdu,
co sto věků bludných hodlalo, zvrtne doba.

(O. p.)

F. M. Dostojevský.

(Ze spisu *E. M. de Vogüe* „Ruský roman.“ Překl. *Kl. Vepřek.*)

(Č. d.) Povšimněme si zde mimochodem jedné věci. Našemu romanopisci nepodařilo se ani jednou zobraziti lásku prostou těchto subtilností, prostý a přirozený poměr dvou bytostí k sobě; zná jen extremy: buď tento mystický stav soustrasti u nešťastné bytosti, oddanosti bez touhy a žádosti, nebo zdivočelou brutalnosť se zvrácenostmi proti přírodě. Milenci, jež zde nám předvádí,

nejsou z masa a krve, ale z čivův a slz. Odtud plyne jedna ze zvláštností téměř nevysvětlitelných jeho umění; tento realista, jenž v hojné míře skýtá odporné situace a nejkrutější výklady, »nevyluzuje ani jednou urážlivého obrazu, ale jedině srdce rozrývající myšlenky; myslíme, že ze všech jeho děl nelze vybrati jediné řádky smyslům hovící, kde by se žena jevila svůdkyní; nahotu ukazuje jen pod nožíkem ranlékařovým, na posteli nemocného. Za to, ale zcela mimo naprosto čisté sceny lásky, pozorný čtenář nalezne v každém romaně dvě nebo tři stránky, v nichž pojednou proniká to, co by byl nazval Sainte-Beuve »une pointe de sadisme.« — Bylo nutno říci vše, označiti všechny kontrasty této výstřední přirozenosti neschopné zachovati střed mezi andělem a zvířetem.

Rozluštění romanu už tušíme. Nihilista z pola přemožený plíží se ještě chvíli kolem policejní budovy, jako divé zkrocené zvíře, které malými oklikami se vrací pod metlu svého pána; konečně se přizná a jest odsouzen. Soňa naučí ho modliti se, dvě padlé bytosti společným pokáním se očisťují: Dostojevský je provází do Sibíře a chápe se rád příležitosti napsati znova, v epilogu, kapitolu z »D o m u m r t v ý c h.«

I kdybyste vyňali z knihy duši hlavní osoby, zůstalo by tam v duších osob podružných látky k přemýšlení na léta. Studujte jen blíže tyto tři postavy, nízkého úředníka Marmeladova, vyšetřujícího sudího Porphyria a především záhadného Svidrigailova, člověka, jenž p r ý z a b i l s v o u ž e n u a jehož magnet jakýsi táhne k Raskolnikovu, aby spolu rozmlouvali o zločinech. Citovati nebudu nic, dílo je přeloženo[1]) a překlad (francouzský) pořízený Derélyem jest jedním z nečetných překladů z ruštiny, které nejsou mystifikací.[2]) Jsouli u nás romanopisci, jimž působí obtíž stupňování ve výjevech realistických, rád poukazuji je na vypravování Marmeladovo, pohřební hostinu a především na scenu vražední: těchto věcí nemůže zapomenouti, kdo jednou je četl. Ještě účinnější je scena, v níž vrah cítí se vlečen k osudnému místu a chce sám v sobě vzbuditi představu svého zločinu: jde sám zatáhnouti za zvonek onoho pokoje, aby zvukem tím ještě lépe v sobě probudil dojem oné hrozné minuty.

Měl bych snad opakovati zde, co jsem výše řekl: čím určitěji se jeví manýra Dostojevského, tím méně znamenají vybrané části romanu; a nejzvláštnější je prostupující se vliv jednotlivých kusů vypravování a hovorů, vše tvoří řadu elektrických článků, pociťujeme bez přetržení, že probíhá jimi tajemné chvění. Takové slovo, jehož bychom si nevšimli, taková nepatrná příhoda zaujímající řádek, objevují se vlivem svým po padesáti stránkách zase: musíme si je uvésti na mysl, mámeli si vyložiti proměny některé duše, v níž semena ta byvši náhodou uložena tajně žila. O pravdivosti tohoto tvrzení nelze pochybovati, souvislosť se stává neporozumitelna, jakmile přeskočíme několik stránek. Čtenář se vzpírá zdlouhavosti autorově, chce jej předstihnouti a přestává rozuměti, elektrický proud je přerušen. Tak aspoň mi povídají všichni, kdo učinili ten pokus. Kde zůstávají tu naše výtečné romany, jež můžeme bez obavy počíť čísti z toho neb onoho konce? Tento neskýtá odpočinku, ale unavuje jako plnokrevní koně; k tomu přistupuje nutnosť vyznati se v množství osob, záhadných postav, jež jako stíny se vplížují v pozadí, a následek toho je pro čtenáře takové úsilí pozornosti a paměti, jakého by vyžadovalo čtení filosofického pojednání; jest to rozkoš nebo nepohodlí — dle kategorií čtenářů.

Nemůžeme nelitovati člověka, jenž napsal takovou knihu, tak očividně čerpanou z vlastního nitra. Abychom pochopili, jak k tomu byl přiveden, je dobře míti na mysli, co pravil sám jednomu svému příteli o svém duševním stavu následkem záchvatů: »Sklíčenosť, v níž mě uvrhují, tímto jest charakterisována: cítívám se velikým zločincem, zdává se mi, že nějaká neznámá vina, zločinný skutek tíží mé svědomí.« — Od čas revue,

[1]) Český překlad byl ve feuilletonu polit denníku a dávno je rozebrán; český čtenář rusky neznající musí bráti za vděk s pěkným a laciným něm. překladem v Rekl. bibliothece.

[2]) Totéž platí o mnohých překladech u nás, vzpomeňme jen Tolstého „Vojny a míru“ a zvláště „Kareniny,“ jež jest barbarsky znetvořena. K ní druží se „koncísnějším sražením formy“ a „zkratkami“ (omlouvanými, ale nikdy neomluvitelnými) nedávno vyšlý překlad „Uražených a ponížených.“

v níž vycházely romany Dostojevského, donášela jen několik stránek vypravování a kratinkou omluvu: obecenstvo vědělo, že Feodor Michajlovič byl postižen záchvatem těžké nemoci.

»Zločin a trest« zajistil spisovateli popularnosť. R. 1866. nemluvilo se než o této literarní události; celá Rus stonala jí. Když se kniha objevila, student jeden v Moskvě zavraždil půjčovatele na zástavy za zcela podobných okolností, jaké vymyšleny jsou od romanopisce. Divná statistika by to byla, kdybychom shledali ve spoustě podobných attentatů spáchaných od té doby, díl vlivu této četby. Ovšem o úmyslu Dostojevského není ani na chvíli pochybnosti; on doufá, že odvrátí podobné skutky obrazem niterných muk je provázejících, ale nepředvídal, že výstřední síla jeho kreseb působiti bude v opáčném smyslu, že vzbudí demona svádějícího k nápodobení, sídlícího v nerozumových končinách mozku. A tak jsem v nesnázích, maje se vysloviti o mravní váze toho díla. Naši spisovatelé řeknou, že zbytečně se namáhám; já vím, oni nepřipouštějí, aby ta věc se kladla na váhu při oceňování uměleckého díla, jakoby na tomto světě byla vůbec nějaká věc nezávislá od mravní hodnoty! Spisovatelé ruští jsou méně hrdí, jejich úmyslem je živiti duše a největším bezprávím, jež by člověk na nich mohl spáchati, jest říci, že nahromadili slov, nesloužíce žádné myšlénce. — Roman Dostojevského bude oceněn za užitečný neb škodlivý dle toho, jak budou posuzovatelé oceňovati veřejná přelíčení a soudy. Jest to tatáž otázka a já jsem ji rozřešil negativně.

IV.

Knihou touto talent Dostojevského přestal stoupati. Vzletne ještě několikráte mohutnými rozmachy křídel, avšak zaměřuje v končiny mlhovité, k nebi stále zamračenému, jako netopýr v podvečer. V »Blbci,« »Daemonech« a zvláště v »Bratřích Karamazových« délky jsou nesnesitelny, děj není než tkanivem všech theorií autorových, na němž vykresluje typy, s nimiž se sešel anebo jež vytvořeny jsou v podsvětí jeho obrazotvornosti. Je to »Pokušení sv. Antonína« ryté Callotem; čtenář je napadán množstvím čínských stínů, jež vypravováním se míhají; veliké děti potměšilé, žvatlavé a zvědavé, zaměstnané neustálým vyšetřováním duše bližního. Skoro každý roman se rozpadá v hovory, v nichž myšlénkoví rváči se pokoušejí navzájem si vyrvati svá tajemství, a to s úskočností Indianů. Nejčastěji je to tajemství nějakého plánu, zločinu nebo lásky; hovory ty nám uvádějí na paměť processy »vyšetřovací síně« za Ivana Hrozného nebo Petra I., tatáž směsice hrůzy, dvojakosti a vytrvalosti, která by zůstala v plameni. Jindy rozmlouvající se snaží proniknouti labyrinthy své víry filosofické nebo náboženské: útočí brzy dialektikou velmi jemnou, brzy podivnou, jako dva scholastičtí doktoři v Sorbonně. Leckterý takový hovor uvádí nám na mysl dialogy Hamleta s matkou, Ophelií nebo Poloniem. Už dvě stě let scholiasté sé hádají o tom, bylli Hamlet blázen, když tak mluvil; dle toho jak rozhodneme tu otázku, odpověď bude platiti i o pracích Dostojevského. Řeklo se vícekráte, že spisovatel a osoby, v nichž se obráží, jsou jednoduše blázni: v téže míře jako Hamlet.

Co mne se týče, pokládám to slovo za nerozumné a zlé; dovoliti je snad můžeme duším velmi prostým, které se vzpírají přijati za skutečné ony duševní stavy, jež se liší od stavův osob, které ze své osobní zkušenosti znají. Studujíce Dostojevského a jeho spisy nesmíme zapomínati jednoho z oblíbených jeho rčení, jež v různých obměnách se objevuje pod jeho pérem: »Rus je hra přírody.« Podivná to anomalie popsaná od romanopisce na některých náměsíčných bytostech! Jsou soustředěny v pozorování svého nitra, šíleně pohřízeny v rozbor sebe samých; velí jim autor nějakou činnosť? přímo se vrhají na ni povolní nespořádaným popudům svých čivů, bez úzdy a řídícího rozumu; řekli byste, že jsou to vůle na svobodu puštěné, živelné síly.

Všimněte si psychických známek, jež ve vypravování o bytosti se objevují; držení těla dává nám tušiti zmatek duši. Předváděli se nám některá osoba, téměř nikdy nesedí u stolu oddaná jakékoli práci. »Ležel natažen na pohovce oči maje zavřeny, ale nespal. . Šel po ulici, aniž věděl, kde se naleza... Stál nehybně tvrdošíjně upíraje zrak na jakýsi bod

v prázdnu...« Lidé ti nikdy nejedí, pouze čaj pijí v noci. Mnoho jest jich alkoholických. S těží spí, a spíli, sní; v pracích Dostojevského nalezáme více snů, než v celé francouzské klassické literatuře dohromady. Skoro vždy trpí horečkou, zřídka obrátíte dvacet stránek, aniž byste nepřišli na výraz »horečný stav.« Jakmile bytosti ty jednají a vstupují ve styk se sobě podobnými, hle, tato slova se objevují znova a znova na každém řádku: »Zachvěl se... skokem povstal... Tvář jeho se stahla... zbledl jako vosk... spodní ret se chvěl... zuby jektaly...« Anebo též místo hovoru dlouhé, dlouhé přestávky: osoby hovořící hledí si prostě do očí. V bezpočetném množství vytvořeném od Dostojevského neznám ani jednoho, kterého by Charcot jakýmsi právem nemohl reklamovati. (P. d.)

Posudky.

Úplný kancional arcidioecese olomoucké. (O.)

Ovšem připouštíme, že jest těžko a obtížno a že stojí mnoho práce a námahy, odstraniti staré zlozvyky, předsudky a přiučiti lid něčemu vzornému, dokonalému; ale tu jest uvážiti, že jest na nejvýš záslužno pracovati a namáhati se tam, kde se jedná o česť a slávu boží, o oslavu bohoslužby a domu božího, o poučení a aesthetické vzdělání lidu, jenž přečasto v tom oboru nemá jiného vůdce a rádce, leč chrám Páně. Mimo to sluší uvážiti: tam, kde po sto let více nic se nepracovalo, ba naopak jen hubilo a kazilo, musí se nyní těžce a svědomitě pracovati, aby aspoň poněkud bující plevel se vyplel a vykořenil, tak aby vzmohlo se zrno dobré, čisté a ryzé. Bez obrazu řečeno má se věc takto: Od časů josefinských, od zavedení »der katechetstischen Lieder mit Melloteyen« nedělo se pro zpěv lidový ničeho, leč že se soustavně vymítaly z chrámů staré, dobré církevní nápěvy a nahrazovaly se lecjakým zbožím jarmarečním, složeným od »starších bratrů« řeči i hudby neznalých. — A jak hluboce tu poklesl krásocit a vkus lidu našeho, toho jen některé důkazy a příklady. Poslouchejte jen poutnické písně lidu našeho, při nichž požívají »starší bratří« úplné volnosti a neomezené samovlády — tu uslyšíte přečasto věci, nad nimiž vám zastaví se rozum a za něž se budete styděti. A skutečně pak vzbuzují takové průvody posměch nepřátelům a pláč všech přátel, když musíte slyšeti, kterak písně marianské a poutnické zpívají se lecjakým polkovým nápěvem, nebo nápěvy písní světských, ba dokonce trivialních písní buršáckých, pijáckých a pod. Tak pamatuje se pisatel řádků těchto, že starší bratr jeden nemalé vzal z toho pohoršení, když při průvodu poutnickém na posvátný Velehrad jest mu zakázáno zpívati nábožnou píseň nápěvem: »Hej, Slované!« A přece se mu to tak líbilo, že prý jest to »pěkná písnička« — a vybral si ji právě ten čas, když jsme šli jistým městem jižní Moravy. V nejnovější pak době přišla do mody »překrásná« (??!) píseň lurdská s velice dojemným skokem malé septimy v refrénu, a k tomu ještě s francouzským přízvukem. Jsme v městě, kudy se hojně ubírají průvody na sv. Hostýn — a tu bylo zajímavo slyšeti, kterak rozliční páni »starší bratří« píseň tu si přispůsobovali: kolik průvodův a průvodků, tolik změn a variantů více méně zdařilých. Nejraději byli bychom je všechny i s tou »zdařilou« (?!) písní poslali k šípku. A co se děje tuto, to se dělo a, bohužel, až dosud děje i ve chrámu Páně. V jistém městě moravském zaváděli letos v postě novou píseň postní: vzali si k tomu svatojanský kancional — ale s pominutím všech krásných, dojemných, vzorných písní vybrali si tu nejšpatnější a nejsvětštější, jež právě ukazuje a illustruje, jaká píseň kostelní býti nemá. To jest faktum.

Z ukázek těchto jest vidno, že náprava byla již velenutná, ano nezbytná, že byl již nejvyšší čas, aby konečně rozličné to bejlí bylo odstraněno. Z té příčiny schvalujeme úplně, že nevhodné, světácké nápěvy byly vynechány a na jich místo postaveny vážné, ryzé, čisté nápěvy kostelní. Proto poučujte lid a zavádějte je.

Ale jako dobrý lékař neodstraňuje bolavé údy po kousku, nýbrž řeže najednou, aby zlo s kořenem odstranil a nemocnému zdraví navrátil: právě tak nemáme za vhodno zlo v písních kostelních po částech odstraňovati. K jakým výsledkům a koncům by to vedlo? Mnozí pohodlní pánové nečinili by nic, hráli by staré, otřepané písničky vesele dále a ještě by se vymlouvali, »že jsou také v kancionalu« — A proto — pryč s nimi!

Též doneslo se nám k uším, že mnozí ředitelé kůrů mění poněkud písně a užívají jich jinak nežli v kancionalu jest udáno, tak na př. jiný text podkládajíce nebo užívajíce písní v jiné době církevní nežli udána jest v kancionale. Takové jednání máme za nesprávné a odsuzujeme je naprosto. Písně, zvláště ze starých sbírek vyňaté, nejsou skládány v tóninách moderních, nýbrž v tóninách starých, diatonických. Tu pak každá změna taková, zvláště rukou nepovolanou a neznalou vykonaná přivede zmatek do celé písně, anať jednotnosť, jednolitosť tóniny ruší a vkládá do písně něco, co tam naprosto nepatří a což celé povaze tóniny se příčí. Taková »oprava« uvádí nám na mysl obraz uveřejněný kdysi ve »Světozoru,« na němž malíř-hudlař »opravoval« stavitele-umělce tím způsobem, že v pole překrásné klenby gothické maloval copařské rosetty a okrasy. Nad to má každá píseň jistou svou náladu všeobecnou, svůj výraz a význam, tak mají na př. písně adventní dýchati touhou a očekáváním, postní kajícností a lítostí atd. Tuť viděti, kterak nevhodno jest, písním s takovouto náladou podkládati texty jiné, jichž nálada a obsah jsou naprosto různy, ano namnoze i nepřátelsky ku náladě nápěvu. Protož radíme upřímně: Zpívejte tak a tou dobou, jak udává průvod varhan ku kancionalu.

Pro praktickou potřebu a k vůli snadnějšímu zavedení a rozšíření vydán jest kancional ve třech vydáních:

1. Úplný kancional. V Olomouci. Nákladem knihkupectví Bedřicha Grosse.

2. Malý kancional pro mládež katolickou. V Olomouci. Nákladem knihkupectví R. Prombergra. Vydání s notami.

3. Totéž, jen bez not.

Úprava jest jednoduchá sice, avšak vhodná, tisk jasný a ostrý, papír pevný, cena mírná. Úplný kancional vyšel tiskem kn. arcibisk. knih- a kamenotiskárny v Olomouci. Jediné, co se nám líbiti nechce, jest jméno knihkupce Bedřicha Grosse jakožto nakladatele a pak titulní obraz »Sv. Cyrill a Method,« vlastně jen podpis pod obrazem tím: »Stich und Druck von J. Wolf, Leipzig. Verlag v. Friedr. Grosse in Olmütz.« Máme za to, že mohl se pan nakladatel českého kancionalu o jiný obraz s úplně českým textem postarati, zvláště ana ocelorytina ta již valně jest opotřebována.

Dopisujíce řádky tyto, dověděli jsme se, že vyšlo již druhé vydání úplného kancionalu. Jsouce jinou prací zaneprázdněni, nemohli jsme nové vydání srovnati se starým a posouditi, kterak různí se od sebe. — Malý kancional vyšel nákladem knihkupectví R. Prombergra tiskem téže kn. arcibisk. knih- a kamenotiskárny v Olomouci, a sice první vydání stereotypem. Protože však stereotyp se nezdařil, jest druhé vydání, kteréž mezitím stalo se potřebným, a bude i každé následující (tedy i třetí, kteréž již k tisku se připravuje), sázeno a tištěno. K vůli valnému rozšíření určena jest cena co nejmírnější a prodává se vydání bez not vázané za 25 kr., vydání s notami taktéž vázané za 30 kr. — Proti vydání prvnímu ozývaly se rozličné výtky a žaloby, hlavně ty, že po litaniích vynechány žalmy a modlitby. Tyto ovšem v novém vydání jsou přidány, ačkoliv i tak ještě scházejí po litanii ke všem svatým modlitby za všeobecné potřeby křesťanstva. Mimo to přidány jsou v novém vydání tak zvaná píseň sv. Vojtěcha (Hospodine, pomiluj nás), píseň sv.-Václavská a chvalozpěvy marianské. Tím vzrostl počet stran ve vydání s notami ze 161 na 179, cena však zůstala nezměněna. — Ovšem přihlíženo k tomu, že jest to vydání pro mládež, a protož při modlitbách patřičný zřetel jest brán ku chápavosti mládeže; i krátké praktické zrcadlo zpovědní pro mládež jesti přidáno. Písní sice není výběr až příliš velký — na př. písní mešních obecních jest jen 6 — avšak jsou přidány opět písně mešní pro rozličné doby roku církevního, a to pro počátek dostačí. Až písně tyto budou nacvičeny, až zobecní a budou všeobecně známy, pak snadno počet jich

může býti rozmnožen a mohou býti doplněny. Mimo to sluší považiti, co jsme výše řekli o užívání písní o svatých a písní eucharistických při mši svaté: tak také lze snadno odpomoci jednotvárnosti.

Při úpravě opět jest nám poukázati ku titulnímu obrazu sv. Aloisia, jenž jest ryt ve dřevě a úplně jest nezdařen. Obraz ten maloval prof. Bsirsky v Olomouci a jest majetkem pana kanovníka monsign. Al. Buřínského v Kroměříži. Tentýž pán má i obraz ten rytý v oceli, a jakož jsme doslechli, nabízel jej k použití. Bylo by lépe bývalo použiti této ocelorytiny, poněvadž jest mnohem jasnější a podařilejší než nynější dřevorytina, na niž sv. Alois kleče před vystavenou nejsvětější Svátostí oči upírá docela někam jinam. — Také průvodu varhan vyšlo již vydání druhé, aniž v něm něco bylo změněno, leč že poopraveny jsou chyby v tisku a sazbě, jakéž vyskytly se u vydání prvém.

Prozkoumavše takto kancional arcidioecese olomoucké ze všech stran, můžeme směle tvrditi, že jest nejlepší a nejpodařenější ze všech kancionalů v novějším čase vydaných, ano že jest ve mnohé příčině jistějším a spolehlivějším rádcem nad sám kancional svatojanský, nejproslulejší dosud u nás, protože kancional svatojanský poskytuje vedle výborných věcí i také mnoho nepěkného, ba přímo špatného, kdežto náš kancional všechno zamítá, co nesrovnává se s důstojností bohoslužby a co nevyhovuje požadavkům aesthetickým a církevním.

A teď ještě několik slov o tomto našem pojednání. Čekali jsme dlouho, že někdo povolanější uchopí se péra, aby promluvil o díle, na němž pracováno několik let. Když pak dlouho nikdo nepřicházel, podjali jsme se my nevděčné věru a nebezpečné práce té jen v tom úmyslu, abychom posloužili dobré věci: jiného úmyslu jsme neměli, to Bůh ví. Nechtěli jsme a nemohli jsme ani chtíti šmahem vše trhati a haněti — ale neměli jsme také úmyslu vše chváliti a někomu podkuřovati. Neosmělili jsme se nikdy více tvrditi, nežli co jsme mohli dokázati. To budiž odpovědí těm, kteří nám již při uveřejňování řádků těchto vytýkali, že prý mnoho chválíme a že kancional má mnohem více nedostatků, nežli jsme uvedli. My uvedli jen ty nedostatky, které jsme spozorovali; jestli se zdá někomu, že jsou tam ještě i jiné, nechť laskavě oznámí je — k čemuž jsme již sami vyzývali — sl. konsistoři, a ta zajisté se postará, by vešly ve známosť pp. pořadatelům. Vždyť nechceme nikterak tvrditi, že jsme neomylni a že jsme všechno již vystihli tak, že po nás nezbude nikomu více něco učiniti. Prosíme však, aby skutečné chyby zpozorované oznamovány byly sl. konsistoři — neboť potají hubovati, chyby vytýkati a kritikům slepotu a stranickosť vyčítati, sám však nic nečiniti na nic neupozorniti — toť nemužné, a svědčí buď o veliké domýšlivosti, an se úsudek cizí šmahem zamítá a vlastní nad míru vynáší, nebo jest důkazem veliké nesnášelivosti, jež nemohouc sama dodělati se všeobecného uznání hledí aspoň snížiti pracné přičinění a horlivou práci jiných. Zdáli se však někomu, že jsme byli příliš přísni, tomu odpovídáme: byli jsme takými proto, že vidouce snahu dobrou chtěli jsme, aby výsledky dokonalé odpovídaly snaze této. Že jsme nepřekročili ni zde pravidla: »in omnibus caritas« — to vědomí máme a každý nepředpojatý zajisté nám také dá vysvědčení takové. A tím se laskavým čtenářům poroučíme děkujíce jim za trpělivosť a shovívavosť. *F. Sch.*

Historyja Słowan, napisał *E. Bogusławski,* Mag. nauk. fil.-hist. b. Školy Glów. warsz. Kraków. 1888. (O.)

Díl II. Nejstarší časy na základě historie, ethnografie a geografie. Chtěje čtenářstvu základní myšlenku »Historie« jasně vysvětliti, z úmysla poněkud šíře promluvil jsem o díle prvém; v druhém díle bude mi možno více stručnosti dbáti.

Hlava VII., str. 155.—169., popisuje Skythii a Sarmatii v ohledě ethnografickém. Pramenem jsou zprávy Herodotovy. Skythie Herodotova sáhala tak daleko, jak daleko obývalo plémě arijské, užívající mluvy skythické, již Herodot různí od neskythické. K Arium v Skythii i Sarmatii náleželi Skythové nomadi, Sarmati i usedlé lidstvo vindické (rolničtí Skythové a j.). Nearijskými byla ta plemena, jež Herodot různí od skythických a jež nemluvila po skythicku: byla to

plemena finská, k nimž patřili i Neurové a Budini, které Šafařík má za Slovany.

Hl. VIII., str. 170.—183. (Skythie a Sarmatie v ohledu historickém.) Prvním národem kočovníkův arijských, který vložil jařmo na usedlé v Skythii a Sarmatii Slovany, byli Cimmerové (Κιμμέριοι); panství jejich klesá asi v VIII. věku př. Kr., kdy počali na ně doražeti Skythové (královští). Mocně působila na kulturu krajin skythických pozdější kolonisace řecká. V I. stol. po Kr. objevuje se poprvé jméno Srbů, které spisovatel však nepokládá za domácí, nýbrž za utvořené ze jména Sarmatů.

Hl. IX., str. 184.—199. Kraje po obou stranách Balkanu, Thracie a Moesie. Autochthony v těchto krajích byli Slované a větev tyrhensko-pelazgická. Obě tyto haluze arijského kmene mísily se s pozdějšími příchozími, Illyry a Thraky a skythickými Gety, kteří právě tak jako praví Skythové se tetovali. Všechna tato plemena ztratila však svoji individualitu dílem se poslovanivše, dílem jazyk římský přijavše. Zbytkem Illyrů jsou nynější Albanci, ač velmi prosyceni živlem slovanským v jazyku i obyčejích.

Hlava X., str. 200.—207. Kraje podkarpatské. Dacie. V Dacii nebo kraji Davův od Dunaje a Aluty do Dněstru panovali nad původním slovanským obyvatelstvem Getové; Sedmihrady a Uhry po obou stranách Maroše zanímali Agathyrsové, příbuzní Skythů; panství jejich později zaujali rovněž Getové; na západ od těchto seděli Sigynnové. Názvy horám, řekám i osadám dané jsou slovanské. Nynější obyvatelé staré Dacie, Rumuni, jsou potomci slovanského obyvatelstva, jež z prvu bylo pod panstvím Agathyrsův a Getův, ale později podrobeno Římanům, kteří je pořímanili. Mocné panství v Dacii založil Byrebistas (Berebistes). Ale po smrti jeho rozpadla se říše. V Uhrách usadili se kočovní Jazygové sarmatští, kteří panovali až k Tatrám, kde podlehli jim předkové nynějších Slováků.

Hlava XI., str. 208.—218. Kraje nadadriatické a alpské. Illyrie, Venetie, Vindelicie, Norikum a Pannonie. Po obou stranách severního břehu adriatického, od ústí řeky Pádu ve Vlaších i od hranic Macedonie na Balkaně až k střednímu Dunaji na sever kladou staří národy illyrské, k nimž počítají Venety, Istry, Japody, Liburny, Dalmaty, Autasijaty, Dardany. Nelze upříti, že panoval v těchto krajích jazyk illyrský (jehož zbytkem, jak již řečeno, jest mluva Albanců). Však i v těchto krajích sedělo a od Illyrův ujařmeno bylo původní slovanské obyvatelstvo. Nepodlehlosť zachoval jediné kmen Venetů, prvotně Vinidů (Vinidava). Stejně slovanské obyvatelstvo, jak dokazují názvy geografické, mělo Norikum, Pannonie i Vindelicie s Retií. Znamenitým potvrzením toho, že původní obyvatelstvo těchto krajů bylo slovanské, jest kraniologie. Jeť lid ve všech těch krajích krátkolebí, podobně jako Slované. Dlouholebci vyskytují se u vyšších stavů, potomků pozdějších pánů těch krajů původu gallského a germanského.

Hlava XII., str. 219.—252. Dobytí krajů nadadriatických a alpských skrze Gally n. Celty a Římany. Nejdávnějšími dobyvately v krajích mezi Dunajem, Adriatickým mořem a Apenninami byly kočovné družiny Gallů nebo Celtů, přicházejících do západních krajin evropských od moře Baltského, s jichž jménem setkáváme se poprvé ku konci VI. stol. př. Kr. Od nich pocházejí jména zakončená na -dunum, -durum, -magus. Jediné plémě Venetův i jejich panství zůstalo prázdno a podlehlo až moci římské podobně jako kraje alpské, v nichž gallští dobyvatelé tvořili vyšší a bohatší stavy mezi původním obyvatelstvem. S panstvem římským nastala i doba romanisací. Větší část hlavy této věnována slovanským Venetům adriatickým.

Hlava XIII., str. 233.—245. Germanie na západ od Labe i Šumavy. »Germanie, právě tak jako Parmacie, Gallie i Skythie jest pojmem pouze geografickým.«[1]) Nehostilať již obyvatelstva jednotného v těch dobách, kdy poprvé objevuje se v dějinách (za Caesara). Název Germané pochází od jakés družiny německých nomadů toho jména (odvozeno

[1]) Upozorňuji tu i na slova Sasínkova, „Záhady dějepisné," I., str. 33.: „Germanie není jméno národní, nýbrž topografické," i na Sieniawského „Pogląd" etc., str. 14.: „Germania storożytna w rozumieniu autorów wszystkich wieków może być uważana jedynie za pojęcie geograficzne. Żywy obraz jej przedstawia nam Austrja dzisiejsza." *P. P.*

od ger — kopí, jako Cheruskové od hairus — meč, Sasi od sahs a j. v.).

Spisovatel krok za krokem, a myslím přesvědčivě, odhaluje stará sídla Slovanů, vyvrací možné námitky a přechází pak do Germanie na východ od Labe a Šumavy. (Hlava XIV., str. 246.—254.)

Krajina tato hustě poseta slovanskými názvy. Slovanské kmeny tu obývající byli Rakatové, Moravané (u Ptolomea Marvingové), Boemi, později Boevinidi (tak nazvaní dle celtického plemene Bojů, jež nad nimi kdysi panovalo), Sumové (dali jméno Šumavě), Semnonové, Venedové a j.

V dalších hlavách jednáno o podmanění Germanie Celty, Římany a Němci (hlava XV., str. 255.—266.); v hl. XVI. (str. 267.—273.) o Suevech za Caesara; v hl. XVII. (str. 273.—284.) o Suevech a Nesuevech za věku Tacitova a konečně v hlavě XVIII. (str. 285.—290.) o dobytí Dacie Římany.

Pojednání své zakončuje spisovatel závěrkem (str. 289.—301.), v němž krátce sesumuje výsledky svého badání a znova ukazuje na nesvornosť jako původu všeho zla v rodině slovanské. Slovanům nepomohou krásná slova; stojíme sami uprostřed nepřátel! (»Nikt z nami, a wszyscy przeciw nam.«) Jen v myšlénce slovanské jest sémě budoucnosti všech Slovanů!

Dobrou čtvrtinu knihy (str. 305. až 433.) zaujímají poznámky, drobnou literou tištěné, ze kterých jasně viděti, jak ohromný material tu spracován. Z českých učenců setkáváme se hlavně se Šafaříkem, Vocelem, Křížkem, Jirečkem, Woldřichem.

Dodatek (str. 435.—518.) obsahuje:

1. seznam forem litevsko-vindických a arijských vůbec, při tom vytčeny některé známky mluvy litevsko-vindické i arijské;

2. seznam a historie názvů na *-ava*, s poznámkou při každém, co se jím znamená a kde se nalézá;

3. seznam názvů na *-ca*, *-tz*, *-z*, *-cha*, *-ing*, *-tia* i vývody z nich;

4. seznam a historii názvů litevsko-vindických jiných typů;

5. jména některých plemen vindických (udáno, ve kterém prameně se vzpomíná) a přidány úvahy o původu různých názvů.

Celý spis uzavřen důkladným rejstříkem (str. 519.—532.).

Tím končím i já svoji zprávu, vstříc dalšímu dílu slovutného spisovatele volaje z upřímného slovanského srdce: »Zdař Bůh!«

P. Čapderk.

Katolická reformace a marianská Družina v království Českém. Napsal *P. Josef Svoboda*, kněz Tovaryšstva Ježíšova. Doba druhá od r. 1620.—1655. V Brně. 1888.

Brzy po dílu prvním vydán díl druhý, jímž dílo ukončeno. Vyslovili jsme se pochvalně již o díle prvním, a pochvalu tu nyní rádi opětujeme. Ano, potřebí jest nám spisů takových, jako jest Svobodova »katolická reformace,« abychom čeliti mohli aspoň poněkud proti záplavě spisů stranických, protikatolických. Nemáme věru proč bychom se báli soudu spravedlivé historie, která sine ira et studio uvažuje o dobách minulých, které běží jen o právdu a která nepoddává se proudu časovému ani neholduje předpojatosti a zášti. Ať jenom se spravedlivě posuzuje, kolik kde bylo světla a kolik tmy, kolik pravdy a kolik lži, kolik snah idealních a kolik sprosté hrabivosti. Že kolikráte ovšem výsledek daleko zůstal za záměry lidskými, že nezdařilo se vše tak, jak se očekávalo, diviti se nesmíme, vždyť víme, že snahy nejšlechetnější, za něž původce mnohdy sama sebe obětuje, nedaří se najednou, že trpkého mnohdy doznáváme sklamání. Pravdivými zajisté zůstávají slova Guizotova. Ve všech věcech Prozřetelnosť ku provedení účelů svých zdá se plýtvati statečností, ctnostmi, obětmi lidskými, ba člověkem samým, a konečně teprve, po nesmírném počtu snah a prací nepoznaných, nebo zdánlivě zmařených, ztracených, když již zahynulo množství šlechetných srdcí ochablostí, přesvědčením, že věc jejich je zmařena, pak teprve vítězí věc tato. — To sluší míti také na paměti, vždyť již ten, který spovšechňuje vše, přichází na scesti, natož pak ten, jenž veden jest stranictvím a předpojatostí. Slyšte hlasu i druhé strany, uvažujte vše bedlivě a pak snad otevrou se přece oči vaše, snad přece nahlédnete, že zastaralé předsudky nebývají vždy pravdou.

Příspěvek k poznání pravdy podává spisem tímto p. spisovatel. Nepravíme tím, že všecko, co se ve spise tomto uvádí, pravda nezvratná býti musí, a že vše u jiných jest lež, — nýbrž srovnávejte spis jeho s ostatními, uvažujte »tendenci« jeho — zdáli se vám tak — s tendencí jiných, a snadněji zajisté bude vám pravdu nalézti.

P. spisovatel líčí nám v díle druhém dobu pohnutou od r. 1620.—1655. Srovnámeli jej s dílem prvním, hned uznamenáme rozdíl ten, že v prvním díle dějstvo jest soustředěno a vplyv marianské družiny jen episodicky se vyličuje, kdežto v druhém díle není střediska společného, vypravování neplyne chronologicky, nevypisují se dějiny celých Čech, ačkoli pokud možno p. spisovatel to dosíci hledí. Jednotlivé stati nezasahují přesně do druhých, tak že není tu vypravování nepřetržitého, nýbrž samostatné oddíly jsou spojeny jen myšlénkou vůdčí, reformací katolickou. Nepravíme však toho na porok panu spisovateli; vyžadovalať toho věc sama, a sotva jiný spisovatel byl by si látku jinak rozdělil.

Obsah spisu podle jednotlivých hlav jest tento: I. Bývalé Družiny v Praze, v Krumlově, Jindř. Hradci a v Chomútově se obnoví. II. Počátky úřední reformace, nová válka. III. Praha, Malá Strana, Nové Město, Družina měšťanů českých. IV. Jičín, marianský sodal mučeník za sv. víru. V. Hradec Králové, Oppersdorf a Žerotín. VI. Broumov, klášter a město. VII. Litoměřice. VIII. Rozprava o vystěhovalcích. IX. Cheb. X. Klatovy a Březnice. XI. Kutná Hora. XII. Družina na Vinohradech. Družina tovaryšův a za duše v očistci. XIII. Hájení města Prahy proti Švédům. XIV. Zřízení marianské Družiny. A. Myšlénky základní. B. Účel. C. Přijetí nových sodalů. XV. Nová Družina pražská.

Bohatý, na mnoze neznámý a nepovšimnutý materiál dějepisný uložen jest v jednotlivých oddílech těchto. Vedle děsných dokladův ukrutnosti a zdivočilosti vypisovány jsou příklady statečnosti a stálosti, které mocně mysl dojímají. Části některé jsou psány až dramaticky, úchvatně. Za příklad uvádíme jen hájení Prahy proti Švédům; líčení tu tak svěží, živé, že opět a opět každý rád se ve čtení zabere. Veškerá kniha protkána jest příklady, kterých vždy s prospěchem užiti lze.

Vším právem zasluhuje spis p. Svobodův rozšíření nejhojnějšího. Budeli se často a horlivě čítati, vzejde zajisté z toho dobré věci užitek veliký. Potřebí jest proti nepřátelům a straníkům zbraně, nuže, tu jest. Doporučujeme proto spis tento co nejlépe a bedlivým úvahám a pilnému studiu.

Že správnosti mluvnické více by bylo dbáti, vytkli jsme již v dílu prvním. Škoda také, že prameny nejsou častěji a určitěji citovány, a že není přidán rejstřík osob a věcí. *Jan Tenora.*

Zpěvy bohatýrské. Napsal *Fr. Chalupa.* V Praze. 1889. Str. 174. „Salonní bibl.“ č. 64.

Dobrá epická báseň toho směru, jaký nyní Fr. Chalupa vedle Fr. Kvapila takořka jediný pěstuje, byla by nám z té dvojí příčiny ovšem vzácna, že jest epická a národní, zvláště kdy reflexivní lyrika namnoze nevalné ceny tak se rozmohla. »Zpěvy bohatýrské« prvému pohledu jeví se zpěvy epickými, avšak mnohé z nich záhy prokazují se na epiku málo epickými, na lyriku málo lyrickými. Nemyslím tím, že by nás »genius byl překvapil výtvory, které nehodí se do aesthetických přihrádek,« jak asi by řekla kritika nemoravská, nýbrž míním tím opravdovou vadu většiny básní jinak velmi lahodně se čtoucích, že jsou příliš úryvkovité, jakoby výňatky z eposů. Máloktera zanechá zaokrouhleného dojmu uměleckého celku: pěkně na př. dovede vzbuditi náladu a zájem pro svého reka a příběh jeho a — dosť; srv. »Výpravu Vladimíra Monomacha,« jež dovedně líčí přípravy k vojně, původ a konec její však jen několika slovy odbývá; podobně »Nocleh Ilji Muromce« byl by snad zdařilou povahokresbou »junáka pravého,« kdybychom něco více o něm zvěděli, nežli že při pokřiku »na Tatary« sobě »zavejsk'.« Vady té zcela prosta jest na př. »Krvavá růže« (sen Václava III. v Olomouci). i každý přisvědčí přečta ji, jak vyniká nad ony zmíněné básně.

Látkou zpěvů jsou hlavně boje Slovanů s východem a některé příběhy z českých dějin, zvláště husitských. Ty-

pická forma epiky jihoslovanské v celé sbírce se jeví, někdy i rušivě: »sokolíky« se zpěvy jen hemží. Nadsázka a povídavosť, která tak mile sluší u prostonárodních hrdin jihoslovanských, jest bombastem na př. u Žižky:

Hledí Žižka v modré luhy,
psaní bílá rychle píše
svolávaje věrné druhy,
kteří sedí v pevných hradech:
„Viktorine, Viktorine
na skalnatých Poděbradech,
nevíš, jak se hádě vine
v kotoučích k nám z svaté říše?
Poleť ke mně v čele davu,
bys mu přišláp' hrdou hlavu."

NB. Hrdinové Chalupovi — jsouce sokolíky — příliš rádi litají.

Nepěkně vůbec se nese v básních výpravných, jsouli přeplněny obrazy, a v těchto básních shledáváme to velmi často: sloh jejich jest až příliš květnatý a ozdobný. Myslím, že ten přepych »bohatýrům« není na okrasu; darmo též asi opakovati známý výrok o umírněnosti, ale tolik snad nebude zbytečno připomenouti, že v přikrasách těch nyní teprve na podřízeném stupni hledá a vidí se krásno básnické, a nehodíli se k náladě celku, jsou více hříčkou než uměním. Stává se tím také našemu básníku, že nemoha, jak přirozeno, udržeti se stále na kothurnu, jedním veršem s něho spadne, jenž pak celou illusi zničí; takové verše pak obyčejně zaviní rým. Vůbec dikci Chalupově samé o sobě třeba vzdáti veškeru chválu: sbírka naše jest pravou výstavou květnatých úsloví. Avšak jednak již z uvedených příčin, jednak pro vady vzešlé z nesnadné formy s častým rýmem nelze jí nazvati přiměřenou a zdařilou, ba některé verše rýmovány takořka jarmarečně (na př. »právě,« »snažně« a pod. jen k vůli rýmu přidané). Na př.

Často taký smutek rukou lednou
přejel opálené jeho čelo —
když hnal stádo k domu svému jednou (str. 15.).

Kdo by k také odvážil se zlobě?
Nikola již vůdcem v této době (str. 20.) a m. j.

Rýmy takovými slova jinak bezvýznamná docházejí významného místa a účinek jest nelibý. Někdy tím vzniká buď zbytečný verš neb nejasnosť:

(Štěstí) nevrátí se, zvadne jako kvítí;
nejlíp, když je lidé jenom cítí (? str. 22.).

Ručka, kterou líbal v sladkém znoji (!).

Prosaicky nesou se na př. verše:

Nikolo můj, tvář tvá je tak hrozná...
Běda, běda, kdo tvůj hněv snad pozná!

Milý synu, lehko psáti,
ale hůře bývá dáti.

V moc tvou, cháne, kladem
kostely a domy
— — — — — —
a vše, co se toho týče.

Takto umřel Roháč zkrátka
a s ním jeho padesátka.

»Smělé« obrazy:

Malá Saša, hezká dívka,
outloboká jako cívka.

Na zelené stepi,
dalné, nekonečné,
jako babské klepy
město Kozelsk stálo.

Svoboda — to světlá zoře,
která věčně v duši plane,
volnosť ono velké moře,
z něhož větřík potěch vane.

Je to snad hluboké i duchaplné, ale pochybuji, že tak bude působiti. Obraznosť přílišná svádí někdy k lícním, nehodícím se k náladě celkové. Že by u starých Čechů vnadné děvy při obětech náboženských opěvovaly »cudnou Ladu« tak, jak básník praví plagiatem z Vrchlického (na str. 104.), třeba nejen pochybovati se stanoviska kulturněhistorického, nýbrž i poznamenati za básnicky nevhodné. Kletba nad nevěrnou ženou (na str. 114.) rozplývá se ve frasích, ale přes to jest jen chabá. (Na str. 115.)

Klen i jeho druzi
hledí zraky sokola

a hned na to

hlavu sklání
jsem tu nyní, jsem tu sám.

»Korutanská« (na str. 120.) začíná:

Uvaď strom a jen dvě růže
kvetly z kmenu Přemyslova
Starší Anna měla muže —

a dodal bych, kdybych byl básníkem:

a ta mladší byla vdova;

básník však dodává jinak:

a zem měla krále znova.

Které zakončení je logičtější, posoudiž laskavý čtenář sám. Báseň ona sama se nese tonem, jemuž Němci říkají »Galgenhumor,« ač asi chtěla býti satirou, i myslím, že se tato nezdařila.

Výtky ty a podobné jsou sice přímo jen slohové, ale »básnický sloh« jest báseň

sama. Vědecké myšlénky nevhodně vyslovené snáze oceníme: básnické pozbývají tím veškeré ceny. Ostatně jimi sbírka příliš nevyniká, a v těch situačních kresbách, jakými básně po většině jsou, ani charakteristika příliš vyniknouti nemohla, zvláště když náměty jsou celkem již sevšednělé, neprohloubené. Lepší poněkud jsou v té příčině »Nikola,« »Karel Veliký,« »Na Moravském poli,« »Děti« (Prokopa Velkého a z Naumburgu), »Kozácká sláva.« »Čechové pod Řípem.« na kterou shrnul básník veškeru zář svojí dikce, jest náramně rozvláčná a povídavá. Hlubších básnických motivů jest velmi po řídku. Viděti, že básníkovi přerozmanité ty předměty, jež nám opěvuje, k srdci nepřirostly; proto ani písně jeho k srdci nejdou, zanechávajíce chladnými, jak by při námětech tak velkých býti nemělo. Jinak, jak praveno, se sbírka velmi plynně a lehce čte.

V básních doby husitské jest p. Chalupa dokonalým »antiřímanem,« jak rozumí se již samo sebou u českého národního básníka. Nezmínil bych se ani o tom schválně, kdyby jistý p. Chalupa od nějaké doby nebyl se vřadil mezi katolické básníky v časopise »Vlasť.« Jestli on týž jako tento básník, pak jest »črta« ona proň a pro jednotný názor světový, jejž básník má, nemálo charakteristickou.

P. J. Vychodil.

Knihovna prostonárodní.

Nymburská rychta. Historický roman od *Ferd. Schulze.* Serie XII. Č. 89. V Praze. 1889.

Smutnější pro národ český než za Braniborců byla doba panování slabého Jindřicha Korutanského, kdy Češi potlačováni, práv zbavováni a okrádáni byli Němci, Holanďany, k nimž náležel nymburský rychtář Mikuláš Ortlin, jenž hrabivostí skoro celé okolí města pod svou moc přivedl. Miláčkem jeho byl starší syn Enderlin, který miloval Jaruši, rybářské děvče a milenku mladšího bratra Johlina, Čechům nakloněného. Jaruše však neopětuje lásky Enderlina, kterýž nástrojem nekalých svých záměrův učiní lotra i lupiče Lutolda; tento pak na pokyn pána svého zavraždiv Olena, dědice Mydlovar i Havraně, viní z vraždy Johlina, podplativ dva svědky, již by svědčili v neprospěch mladšího Ortlina. Johlin přese svědectví Jaruše i vlastní matky Judity prohlášen vinným vraždou, otcem odsouzen a bratrem popraven býti má. Srdce krutého otce zatvrzeno tím více, když choť jeho Judita vyzná, že je mohamedánkou Halimou, již Ortlin jak otrokyni zakoupil a v divokém manželství dosud s ní žil. Johlin uvězněn zatím. Tu však bídný Lutold zvěděv, že Enderlin chodí na zálety k nevěstě jeho Kláře, hrozí mu, že všecko vyzradí; tento však uvrhne Lutolda do sklepa a namluví Kláře, že odešel do Holandska a více se nevrátí. Ale Lutold dostane se ze svého vězení ven a strašně mstí se na milencích, zaškrtí nevěrnici a svůdce jejího nechá viseti v zimě venku na provaze, až zmrzne. Ani smrtí miláčka svého nedá se otec pohnouti a sám chce býti katem syna mladšího; určen den popravy. Tu však přijíždí kněžna Eliška, prchajíc před Jindřichem, který ji nutil k potupnému sňatku s vilným dvořenínem, a s nadšením přijata v Nymburku. Svobodu zjedná Johlinovi; starý Ortlin brzy umírá; syn pak vzdav se práva na rychtu, jež připadne českému pánu Vítku ze Zdonína, s Jarnší a matkou odjíždí na zotavenou do Italie. Bídný byl konec podlého Lutolda, jenž k zemi sražen trámem popraviště, připraveného pro Johlina.

Toť hlavní osnova děje dosti bohatého, zdobeného četnými skvělými popisy; sloh jadrný, dialog živý, druhdy dramaticky účinný. Obraz neblahých dob panování hrabivých a chlípných Korutanův, loupeživých Mišňanův, jež povolal Jindřich, aby upevnil vládu svou proti Elišce, Čechy zbožňované, načrtán rysy mohutnými. Vlastní pásmo dějové, osudy rychty a pánův jejích, je velice poutavé. Jednotlivé sceny jsou příšerně děsny, na př. výjev v síni soudní, kde vlastní otec syna odsuzuje, bratr svědčí proti bratru se zlobou přímo ďábelskou, kde Judita vyzrazuje celou pravdu, kterak podlý Ortlin koupiv si ji, mohamedánku, namluvil jí, by vydávala se za řádnou ženu jeho, jsouc i mohamedánkou dále. Bezměrná krutosť otce proti synu a manželce, již nyní zavrhne, že není chotí jeho, ač pokřestěna P. Anselmem, někdejším osvoboditelem jejím před křižáky, bezcitnosť Enderlinova proti bratru, jehož chce býti katem, i k matce, je skoro báchorkovita. Závěrečné výjevy (456. až

531.) děsností svou až rozčilí. Připomeneme-li ještě episodku z dob křižáckých válek, kdy rytíř — nyní P. Anselmo — zachránil sličnou Halimu před rozzuřeným vojskem, další její osudy jako otrokyně a divoké její manželství s Ortlinem, máme dosti živlů romantických, jimiž Schulz přikrášlil jednotlivé události historické pravdy o době Jindřichově. Umírněnosť by neuškodila; působíli na př. nelibě příliš podrobný popis vraždy Olenovy, nahromadění příšerností činí obraz příliš temným, rozechvívá mysl do té míry, kde neschopna pocitu krásna, jenž nemá v díle uměleckém ani v jednotlivostech scházeti.

Rovněž hlavní postavy zbarveny příliš křiklavě; ošklivý bídák Lutold, surově krutý Mikuláš, Ortlin a ďábelsky postavou i duchem šeredný Enderlin jsou postavy právě příšerné. Tím sama dějinná pravda událostí vylíčených zdá se romantickou spíše pohádkou, v níž přední úlohu hrají ďábli, sklepy, tajemné vraždy. V jednotlivostech roman má veliký effekt, místy podráždí mysl, celek málo koho upokojí. *A. V.*

Romanová knihovna „Světozora.“ V Praze. 1889.

Sv. 9. „V lázních.“ Napsal *Aug. Šenoa*, přel. *Fr. Fahoun*.

Pestrý život různorodého navštěvovatelstva lázeňského místa Schöndorfu ve Štýrsku líčí slušně celkem přeložená povídka i u nás oblíbeného Šenoy, jenž tuto podal studie rozličných povah hostů lázeňských, udav příčiny, jež svádějí na toto místo postavy tak různé. Hlavním dějem láska mladé vdovy Petrovičovy, Maďarky zarputilé, k setníku Petrovičovi, statnému Charvatu. Vdova v zoufalosti již již vrhá se v jistou záhubu, chtějíc potlačiti city srdce sňatkem s nemilovaným, zbankrotělým hejskem maďarským Holossym. Konečně však přece sejde se s mileným setníkem, jenž pomohl jí vyhledati bratra, který též zatím se proměnil v Charvata. Mistrná je figura »milostivé paní Engelsbergové,« nazvané »konstabl,« ženy závistivé, škodolibé a mstivé pletichářky proti originalní, krásné postavě vdovině. Rušivě působí jako deus ex machina bratr vdovin, jenž poznán spíše ze slov nežli skutků. Řada vedlejších postav slouží k vyznačení charakteristických tahů života různých vrstev lázeňských; zajímavy jsou některé body o společenském i národním stavu Jihoslovanův.

Překladu vytkli bychom několik podivných výrazův a psaní cizích jmén. *A. V.*

Sv. 10. „Dziurdziové.“ Povídka *E. Orzeszkové*. Z polštiny přel. *N. Mrštík*.

Cenou aesthetickou, konstrukcí děje, přesnou líční povah vyniká tato povídka nad předešlou, líčíc věrně neblahé následky pověry lidu. Dziurdziové byli čtyři příbuzní, rozvážný kajicník Petr i syn Kliment, vášnivý a prchlivý rváč Štěpán a předčasně sestárlý a zpitomělý piják Šimon, kteří vinili vnučku staré Akseny Pietrusu, později choť kováře Kowalczuka z čarodějnictví; v té své domněnce utvrzeni, když ona přišla první k osykovému ohni a nad to neopatrně pomáhala radou milencům, až i viněna, že drží s čertem. Když pak opilí Diurdziové v zimě z trhu se vracejíce bloudí stále na témž místě a myslí, že ďábel je pokouší, uzří pojednou Pietrusu, jejíž moci to teď připisujíce, ji zavraždí, začež vsazeni v žalář. — Originalní je postava čisté děvy a ženy Pietrusy, jež babou i jemnocitem až k tomu přivedena, že subjektivní domněnkou, že vskutku ona sama čarodějnicí, ztrápena, příliš trpí za neopatrné své počínání, když pomáhá v dobrotě srdce lidem. Děj plyne důsledně z povahy její, podivný děj, ale dobře motivován, dojímá v celku i v jednotlivostech. Vzpružin dějových více, cílí však k témuž konci, jenž zdá se jako fatum se blížiti. Poučny jsou popisy jednotlivých zvyků lidu, zvláště ohně osykového. Charakteristický je též prostý sloh povídky, trochu pochmurností provanutý, v souhlase s dějem. Překlad jest uhlazený, neprávností po řídku. *A. V.*

Sv. 11. *Doña Angela Grassi*: „Bohatství duše.“ Roman. Přel. *O. S. Vetti*.

Královskou akademií španělskou cenou poctěný roman »Bohatství duše« je práce velmi zajímavá, básnický protest proti materialistickému vychovávání za naší doby, kdy přepych, ctižádosť a touha po bohatství světském všecko ovládá, mravní pak smýšlení za nic se nepova-

žuje. Effektní děj, spletitá řada napínavých scen, množství originalních postav, doktrinářská rhetorika Eulogiova až oslní. S počátku vyvíjí se děj až příliš zvolna, jsa přetrhován výklady o t. zv. náhodě, lidumilnosti, povinnosti matky; dále však četné nitky rychle se splétají, zauzlení stává se příliš zavilým a rozuzlení neočekávaným. Element dobra obdrží vrch, poetické spravedlnosti učiněno zadosť; nejen slovy, ale i skutky (Daniela, Bruny, Félipa atd.) prokáže se pravdivosť doktriny Eulogiovy, jíž nabádá se k dobrému vychování mravnímu, jaké má matka dáti dětem, aby prací nashromáždily si nejen jmění, jímž by si na stará léta opatřiti mohly pohodlný a pokojný život, ale s nemenší horlivostí současně shromažďovaly bohatství duše, ctnosti. Touto základní myšlénkou, thesí, již autorka snaží se zdůvodniti přísnou logikou Eulogiovou a dějem, vzatým ze života skutečného, končí roman, jenž při vznešenosti idee není prost značných vad v konstrukci. (O. p.) *An. Vlas.*

Zábavná bibliotheka. Pořad. *K. A. Šťastný.* V Brně. 1889.

Dílo 123. „Listy vychovatelské,“ **kteréž otcům a matkám napsal** *J. Funtíček.* Řada I.

Listy tyto uveřejňoval po delší čas p. spis. pod čárou v »Obecných novinách«; jest jich celkem 48 a dodatek o vychování národním. Přiznáváme, že jsme rádi sáhli vždy po novém čísle »Ob. novin« a pohledli pod čáru; vždyť čtou se všechny listy ty pěkně, hravě, jsouce slohem prostonárodním podány. Spisovatel mluví ze srdce k srdci, maje mnoho a mnoho zkušeností jako učitel, jako otec a jako bedlivý pozorovatel vychovávání mládeže rodiči. Nebudeme široce o listech se rozepisovati, bylo by nám úplně opakovati velmi pochvalné úsudky jinde již pronesené; podotýkáme pouze, že spis obsahuje mnoho a mnoho pokynutí, kterak rozumně naváděti děti ke konání dobrého a kterak od zlého je odvykati. Přejeme si, aby každý otec, každá matka listy ty četla a zase četla; pak by ta mládež jinak dopadala! — Vad není, jež by výtky zasluhovaly. Cena (168 str.) 40 kr. velice mírná.

Těšíme se na řadu druhou, jež, aby brzy se objevila, si rádi přejeme.

J. K. Horňanský.

Dílo 124. „Na té naší Hané.“ Obrázky ze života hanáckého rodákům Hanákům ukazuje *K. Křen.* Díl I.[1]) Str. 288.

»Realismus« jest heslo též u nás v posledních dnech často opakované, ba opotřebované, nikoli vždy s pravým svým pojmem. Ale de facto produkce k němu více méně se schyluje: méně v básnictvu veršovaném, více v romaně, jediné prý to pravé básni budoucnosti. Zde pak v básnictví hledá se pravý realismus různými oklikami, opět různě pojmenovanými: naturalismem, výstředním a mírným a zdravým realismem, illusionismem a pod. Jaký ten pravý realismus jest, v theorii málo rozhodnuto. Počíná se však dosti prcň pracovati studiem lidovým, i na Moravě, ba zde v belletrii více nežli v Čechách. Vědecké zkoumání kulturních stránek lidu našeho doprovází básníka, který zase ve svém směru je předbíhá, čerpaje stejně z bezprostřední zkušenosti svojí. *Bartoš, Herben, Kosmák, Lhotský, Preissová, Sláma, Stránecká* zastupují na Moravě rozmanité ty variace, jimiž lidový život nabízí se za vděčnou látku novým a novým pozorovatelům. Spůsobem Kosmákovým přidružil se k nim nejnověji pseudonymem *K. Křen*, jehož feuilletony, většinou z »Hlasu« zde ve knihu sebrané, ty nadřečené myšlenky vzbudily; neupírám, že v to přimíchalo se upřímné uvítání zase jednoho, jenžto — dle oněch perntých slov — také zachycuje péro z umdlených rukou kněží-spisovatelů padající, a činí tak ne bez povolání, a to s opravdovou láskou k tomu milému lidu, ukazuje mu přednosti i vady jeho, snaže se ridendo dicere verum.

Obrázky dosud uveřejněné ostávají buď ve vrstvách prostého lidu, neb líčí jeho styk se vzdělaným světem, jenžto většinou působí nebo působiti chce neblaze na mravnosť lidu. Přímou tendencí je toto převrácené »vzdělávání« provedeno v »Reformatoru,« který snad velmi rozesměje, ale mně se nejméně zamlouvá; proč, povím níže, poněvadž obsahuje všechny vady vypravování Křenova po stránce umělecké. Spisov. umí plynně vypravovati; sloh jest jadrný, an spisov.

[1]) Nedávno vydán díl II.

má jednak co vypravovati a řeči obratně vládne, v obojím pozorovati nadaného a pilného pozorovatele lidu. Všímá si na něm nejen veselých a směšných stránek, nýbrž i tklivých, odtud charakteristika osob jest většinou věrná a úplná. To jsou nepopiratelné přednosti těch obrázkův.

Vtipné veselí v nich, jak naznačeno, převládá; leckdy však učiněno v tom přes příliš a nahromaděno buď vtipných anekdot, jež o Hanácích jsou známy, anebo směšných příhod, vypočtených jen na polehtání smíšků. Do druhé třídy na př. náležejí nehody šviháckého »Reformatora« (se skřipcem, s poklonami a pod.), které sice ani u šviháka nejsou nemožny, ač ne pravdě podobny, ale nijak nesouvisejí s věcí, ba ani pro ni nevyužitkovány: neboť i přes ně posluchači ostávají jeho ctiteli, ač by nebylo nepodobno, kdyby pro ně stal se jim směšným, a tím jeho dílo již napřed bylo zmařeno; vždyť se často stává, že osobní náhody rozhodují o věci. Jest velký rozdíl mezi: vyličiti někoho směšným, a: učiniti někoho směšným; tamto jest humor a satira, tuto jest karrikatura. Úmyslnosť v ní příliš v popředí vystupující nepůsobí pěkně. Ve vtipkování pak již hospodárnosť by radila býti spořivějším a nechtíti pověděti vše najednou; viděti zde v tom plýtvání opravdu hanácké, jaké spis. Hanákům vytýká. U s t ř í d m ě n í m obrázky mnoho získají. K tomu přistoupiti musí též ustřídmění ve produkci, aby za to tím lépe bylo vše propracováno; nejnovější obrázky ve »Hlase« uveřejněné naplňují člověka obavou, aby nebylo psáno na zakázku, ledabylo... čehož by byla škoda!

Spisovatel napodobí silně Kosmáka, i v jeho vadách, právě zmíněných, ba »Okupace Bosny« málem by se směla nazývati plagiatem (u Kosmáka tuším: »Správa obecní branky v Křoupalově.« nebo podobně); není mu toho potřebí, ač studovati jej bude jistě záhodno.

Ve slohu pozorovati některé nesprávnosti, zvláště germanismy.

Kniha končí v pravdě po hanácku opposičním: »Ale...« uprostřed »Masopustního obrázku«; viděti, že i do těch tiskařů vjel hanácký duch. Ač by ještě leccos bylo říci za této příležitosti o knize, přece končím raději, abych se neprohřešil proti hanácké málomluvnosti. *P. J. V.*

Ottova Laciná knihovna národní. V Praze. Serie XI. Číslo 87. „Z e z á p i s k ů s o u d c e." Podává *Dr. Fr Sláma.* 1888. Str. 341.

Uveřejněných tu 11 kusů ze »Zápisků soudce« (obyčejně říkáme: soudcových) jest tolikéž charakterních obrázkův a výjevů ze soudních zkušeností páně spisovatelových; poslední z nich dějiště své má ve Vojenské Hranici, ostatní v kraji těšínském a frýdeckém. Illustrují velmi pěkně právní cit lidu, zvrhlý však namnoze v neústupnou bašteřivosť a sudičství, a nezamlčují docela, že toto děje se namnoze působením nynějšího kancelářského apparatu. Jemný humor vůbec provívá všechny ty kresby, ovšem více méně zajímavé též věrnou líčení lidových zvykův a hovorů. Cigáni mají v některých hlavní úlohu, a dotěrná nestydatosť jejich tak »realisticky« jest podána, že se i při četbě málem omrzí. Jsouť některé části poněkud jednotvárny, čtemeli obrázky ty hned po sobě, poněvadž opakují se často tytéž motivy: neodbytnosť stran, malichernosť pří a tudíž trapný úřad soudcův. Některými proplétá se nitka milostná — pan sudí jest prostředníkem a námluvčím. Pověrečný živel, který Sláma ve své povídky z kraje těšínského rád vplétá, zde jen nepatrně tu a tam probleskuje. Čtenář, i prostý, četbou zápisků těch příjemně se pobaví. *R.*

Ruská knihovna. III. V Praze. 1889. S p i s y hr. L v a N i k o l a j e v i č e T o l s t é h o. Dle sedmého vydání pořádá *J. V. Kalaš.* Sv. 3. Dětství, chlapectví a jinošství. Přeložili *J. K. Pravda* a *E. Jllavina.* Str. 345.

Literarní činnosť L. Tolstého oceněna v předešlých číslech tohoto časopisu povolaným soudcem, i zbývá jen dodati, že spis, jehož překlad právě uveden, náleží mezi nejlepší. Jsou to vzpomínky ze života nám sice poněkud cizího, tak že bez odporu třeba teprve znenáhla zvykati ovzduší, ve které nás uvádí spisovatel, jakož i ruskému spůsobu líčení a vypravování vůbec, který našemu čtenářstvu pohříchu taktéž jest ještě cizí. Jest podivuhodno, kterak Tolstoj prostými, skrovnými rysy vystihuje nejjemnější odstíny a zjevy z dějstva duše dětské, jak hluboce praobyčejné příběhy ze života

rodinného pojímá ve věcné jich podstatě a pravdivosti, a to skutečně básnicky hravě a výpravně, netváře se při tom hloubavým psychologem, kterým opravdu jest. Pokud obmezené poměry toho věku životního dovolují, jsou vzpomínky ony také význačným obrazem kulturní společnosti ruské, která v jiných dílech Tolstého více vystupuje na jeviště; mnohé zajímavé zárodky její vylíčeny již také zde.

Překlad se celkem plynně čte; zdali jest věrný, nebylo právě lze srovnati. Svazek tento s dobrým svědomím doporučujeme. *R.*

Nový kalendář učitelský na r. 1890. Vydavatel *Alois Holub,* učitel. Ročník II. V Praze. Str. 245 mimo přídavek nepotištěného papíru k zápiskám. Cena 85 kr.

Výborný kalendář ten jest jako vloni velmi pečlivě sestaven, an obsahuje všechny potřebné osobní a statistické zprávy o českém a moravském školství. 8 životopisů s podobiznami a stručné pojednání o všeobecných průmyslových školách pokračovacích. Čistý výnos věnuje se »Bolzanovu učitelskému sirotčinci«; vloni prý byl hmotný úspěch neuspokojivý. Učitelstvu všech oborů bude kalendář ten zajisté velmi vítanou příruční knížkou.

Snad by bylo záhodno uveřejňovati pokaždé pouze novinky předešlého roku, a přidati pro pp. učitele nějaké pojednání o zahradnictví. *J. Novodvorský.*

Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1890. Ročník XXXIX. Pořádá *P. Karel Šťastný.* V Brně. 1889. Cena 45 kr.

»Moravanu« nemůžeme ani po stránce obsahu, ani formy žádných závažných výtek činiti. Vše psáno jest čtenářstvu, jemuž »M.« určen, přiměřeně. V obsahu neshledali jsme žádných frivolností, ničeho, čím by mrav kaziti se mohl. Naproti tomu však setkali jsme se s mnohými vhodnými poučeními. Chvály hodno jest, že čistotě a správnosti mluvy věnována byla náležitá péče.

Obsahů jednotlivých prací vytýkati nemíníme. Upozorňujeme jen na práce zábavné, v nichž však i poučné jádro se skrývá. Jsou to: »Pro slepici.« Obrázek ze života. Napsal *Alois Dostál.* (Odsuzuje nesvár mezi sousedy, hašteření jich a soudění.) — »Ach, lide náš, lide náš, jak si to počínáš?« Ukazuje *K. Lhotský.* — »Dusila hoňmůra.« Pravdivý příběh. Vypravuje *K. Čeněk.* — »Obrázky z hanácké dědiny.« Píše *K. Křen.* — »Pod dozorem matčiným.« Malý obrázek. Napsal *Alois Dostál.* Dále »Jak si chlapi písmo vykládali« od *K. Lhotského* a »Na pouti.« Obrázek z lidu od *Fr. V.*

Z poučných článků, jichž jest zde též dosti, poukazujeme zvláště na »Besední hovory.« Napsal *J. F.* Zde podává se lidu velice srozumitelně nauka o výživě těla a promlouvá se o niterné ceně potravin. Podobné články odporučujeme pro kalendáře jako velmi vhodné. Přáli bychom si, aby v některém, případně v každém ročníku kalendáře, pojednáno bylo o duševní stravě lidu — o četbě. Každým rokem měl by lid upozorněn býti na dobré v uplynulém roce vyšlé spisy a ku čtení jich nabádán. Tím zamezil by se odbyt záhubně působícího býlí literarního.

Pěkné jsou též články: »Z cesty do svaté země.« Podává *P. M. Halabala,* »Obrazy ve chrámě svato-hostýnském,« »Několik dalších světlých obrázků z našich dějin.« Vybral *Fr. J. Rypáček,* »O včelařství« od *Fr. Zavadila* a »Len.«

Životopisné články jsou: Kardinal Lavigerie, † Kardinal Bartolini, Život sv. Vincence z Paula a † Fr. Zavadil.

Úprava »Moravana« jest prostřední; některé obrazy mohly býti lepší. Velice zdobí jej titulní barvotiskový obraz sv. Vincence z Paula. — Cena 45 kr. jest mírná. *J. Novodvorský.*

Časopisy.

Charvatská a srbská literatura. (Ze slov. čas. „Dom in Svet.")

Charvatská literatura. Dosud nevyšlo žádných zvláštních novinek na charv. literarním poli. Od nového roku nevyšla žádná kniha, která by byla zajímavým zjevem v charv. písemnictví; vyšlo jen několik překladů, nejvíce v „Hrv. bibliothece"; mezi jinými nechť se zmíním jen o Harambašičově překladu Tolstého velikého romanu „Vojna in mir," který vychází ve svazcích, a pak o Badaličově překladu Shakespearova „Koriolana."

Starý literat, Dubrovčan Matija Ban, počal vydávati své sebrané spisy. Bude to ohromná sbírka, jež bude obsahovati 25 knih. Dosud vyšla prvá kniha, ve které jsou dramata „Mjerima," „Milenka" a „Dobrila."

Učitelské družstvo „Hrv. pedagogičko-književni sbor“ vydalo letos dvě knihy. Prvá je Širolův překlad Rousseauova „Emila.“ „Rádi uznáváme zásluhy a píli ‚pedagogijskega sbora‘,“ píše „Dom in Svet,“ ale přece nemůžeme pochopiti, proč vydal dílo, které církev a stát zavrhli, které se ani čísti nesmí. Což není dosti jiných řádných paedagogických děl, která jsou psána na křesťanském základě? Se všech stran donášejí se z jiných literatur smeti a různé křivé zásady a nauky, a nyní začalo takové knihy vydávati i družstvo, jehož v první řadě jest úlohou, aby pečovalo o pravé vychování, jehož členové, nejvíce národní učitelové, jsou po kněžích prví, již mají národ a mládež vychovávati dle zdravých, křesťanských zásad. „Pedag. sbor“ se sice omlouvá, že prý třeba paedagogu znáti také protivné zásady, a pak prý jest v „Emilu“ také mnoho pěkných naučení, avšak paedagog, chceli se poučiti o mínění protivníkův, ač mu toho není třeba, též odjinud může poznati obsah „Emila“; a co se týče oněch pěkných naučení v „Emilu,“ myslíme se sv. Jeronýmem, že je těžko zlato v blátě hledati.“ Tak píše o té knize „Dom in Svet.“ [1]) — Druhé dílo, které letos „Pedag. sbor“ vydal, jest druhá kniha Tomićova „Siela.“ Ta knížečka jest výborná, a na základě různých povídek a historických událostí poučuje mládež, nejvíce dívky.

Srbská literatura. Srbský učitel *J. M. Veselinović,* jenž se loni velice proslavil svým romanem z národního života „Seljanki,“ vydal letos v Šabci druhou knihu „Slike iz seoskog života.“ Již r. 1886. vydal prvou knihu svých „Slik,“ mezi nimiž jsou některé tak výtečné, že jsou již na italský a francouzský jazyk přeložené. Ve druhé knize podal svému národu zase 7 povídek ze srbského národního života, z nichž některé byly již v různých srbských listech uveřejněny, některé však jsou zcela nové. Veselinović jest mladým spisovatelem, ale velmi nadaným a zná zvláště dobře národní život; proto kdo chceš poznati pravého srbského rolníka a prohlédnouti do jeho duše, čti krásné Veselinovićovy povídky.

Krásně zkvétá a ku prospěchu svého národa působí „Matica hrvatska.“ Bratří Srbové však nejsou šťastni se svou „Maticí,“ která je přece mezi všemi slovanskými nejstarší (založena již r. 1826.), poněvadž špatně prospívá. Příčina toho špatného pokroku nespočívá v materielním stavu družstva, jenž jest velmi skvělý, neboť veškero jmění „Matice srpske“ bylo ku konci r. 1887 487.580 zl. (a nyní vzrostlo až na 600.000 zl.), což je zajisté hezké jmění. Příčinu toho špatného pokroku můžeme hledati v tom, že se Srbové o svou „Matici“ pramálo starají, poněvadž od svého založení do konce r. 1887. měla pouze 699 členů, ze kterých 239 členů zemřelo. A také „Matice“ sama je špatně spořádaná, ježto přijímá pouze zakládající členy a 50 zl. jako členský vklad lze jen málokomu zaplatiti; proto bylo by jí ku prospěchu, kdyby změnila své stanovy tak, aby mohli k ní přistupovati i členové přispívající, jako je to u „Matice“ charvatské a slovinské. „Srpska Matica“ vydává každého roku 4 knihy „Letopisa Matice srpske,“ který rediguje A. Hadžić a ve kterém se uveřejňují nejvíce vědecké a historické rozpravy a kritiky literarních děl. Mimo letopis vydává též několik knih „Knjižnice za narod.“ Uvážímeli ohromné jmění „Matice srpske“ a pak počet knih, které mezi národ posílá, můžeme říci, že velmi málo se stará o vzdělání svého národa, jenž potřebuje mnoho a dobrých knih.

Již v č. 5. „Hlídky literarní“ jsem s radostí podával zprávu o novém srbském časopisu, nazvaném „Kolo,“ jenž počal vycházeti v Bělehradě. Časopis ten opravdu dle své zásady pokračuje a myslím, že velmi mnoho přispěje k utvrzení bratrské pásky, jež víže jižní Slovany, zvláště pak Srby a Charvaty. Také Charvati počínají se v „Kole“ ohlašovati, a mezi jinými uveřejnil v č. 5. nejlepší charvatský novellista *S. Gjalski* zajímavý obraz ze života „Nesretnik.“ „Kolo“ přináší zvláště hojnosť důkladných, nestranných kritik, které jsou literatuře k nemalému prospěchu.

Nedávno vyšla v Záhřebu didaktická báseň slavného básníka *Jovana Sundečića* „Sjetva i Vršitba.“ Stařec Srb Sundečić jest prvým hlasatelem svornosti na slovanském jihu, jeho krásné básně vydá nejspíše letos „Matica hrvatska.“ – Když se roku 1860. slavilo v Zadru stoleté jubileum slavného básníka „Razgovorov ugodnih naroda slovenskega,“ prostého dalmatského františkana A. Kačiće, bylo vydáno „Album,“ do kterého se přijímala umělecká a národní básnická díla, a v tom „Albu“ spatřila poprvé světlo světa didaktická báseň Sundečićeva „Vršitba.“ Ve „Vršitbě“ vane duch vznešené idee svor-

[1]) Obšírně a důkladně odsoudil též to počínání „Pedag. sbora“ prvý charvatský paedagog, prof. Dr. Martin Štiglić, v „Narodnih novinah.“

nosti a osvěty mezi jižními Slovany, kterou básník oblékl krásným básnickým rouchem. Báseň tu přijal celý charvatsko-srbský národ s nadšením, čítala se ve spolcích a školách, deklamovala se ve veřejných zábavách a r. 1861. vyšla v Karlovci v latinském a r. 1866. v Cetinji v cyrillském písmě. Když básník r. 1887. sbíral své básně, aby je poslal „Matici hrvatské," složil novou báseň „Sjetvu," která jaksi „Vršitbu" doplňuje. „Sjetva" vyjadřuje jaksi slovanskou myšlénku vůbec; má též mnoho překrásných míst básnických a jest plna velebných reflexí. Obě básně se spojují v celek a jedna druhou doplňuje. Básník je posvětil vladikovi Strossmayerovi, zástupci bratrské svornosti.

Fr. Štingl.

Zprávy londýnského **Athenaea** o literaturách kontinentalních (o české viz překlad v min. č. „Hl. l.") podáváme aspoň stručným obsahem.

Dánská literatura. Povšechně dlužno vyznati, že se Dánové statečně činili. Zvláště na poli dějepisném s úspěchem a zdarem pracováno, a tož o trojí době: 1. o době panování Kristiána IV. a bezprostředně následujících letech (Kr. Erslev, V. A. Secher, A. Larsen a Troels Lund); 2. všímáno si politického a socialního života v Dánsku před 100 lety (E. Holm); a 3. vydáno množství memoirův o poslední válce šlesvické (V. Edsberg, W. Dinesen, Chr. Bredsdorff). V archaeologii pracuje S. Müller a V. Gudmundsson. Též biografií několik, dosti cenných, vydáno. Ku poznání kraje a lidu dánského slouží H. Weitemeyerovo „Dánsko." kdežto Dány s Polskem a Ruskem seznamuje J. Brandes svými „Dojmy z Polska a z Ruska." II. sv. Též na poli krásného písemnictva vykvetlo několik plodů, žel jen, že nezasluhují všechny čestné zmínky. Z mladších básníků jmenujeme Nielsa Möllera, jenž vydal svazek básní „Esteraar" (Podzim) a z novellistů nejtalentovanějším jest Vald Vedel. Ostatní pomineme mlčením. Z divadelních her uvedeny buďtež od K. Larsena „Kvinder" (Ženy) a „Aere" (Česť). Literarní kritika rozmnožena dvěma novými časopisy, z nichž „Ny Jord" (Nová Země) jest — abychom se tak vyjádřili — liberalní, kdežto druhý časopis „For Literatur og Kritik" — konservativní.

Francouzská literatura. Zajímavou četbu podává našemu obecenstvu (českému totiž) p. Edv. Jelínek svými črtami, vzatými ze života slovanského, sepsanými na základě různých a rozptýlených zpráv. Též ve Francii oblíbeny spisy — druh to biografií a monografií, sestavené na základě rukopisův a dopisů vynikajících osob. Nejpilnějším pěstitelem toho směru jest Lucien Perrin, jenž vydal „L'Histoire d'une Grande Dame au XVIIIe Siècle: la Comtesse Hélène Potocka." Bardoux vylíčil pohnutlivý život jiné „velké dámy," totiž Madame de Custine a konečně Jiří Bertin historii „Madame de Lambale." Samo sebou se rozumí, že staletá ročnice francouzské revoluce přinesla celou spoustu děl jak o revoluci, tak i o císařství; pro nedostatek místa upouštíme od výpočtu jejich, odkazujíce „amateury" na „Athenaeum." Z histor. děl uvádíme jediné „Les Mémoires Inédits du Marquis de Villeneuve: Charles X. et Louis XIX. en Éxil"; „Les Lettres du Maréchal de Tessé à la Duchesse de Bourgogne" od hraběte z Rambuteaua; „L'Histoire des Princes de Condé pendant le XVIe et XVIIe Siècle" od vévody Aumalského, a velmi cenné dílo „Les Mémoires du Prince Adam Czartoryski et sa Correspondance avec l'Empereur Alexandre Ier." Rovněž mlčením jest pominouti histor. publikace snadnější formy, jako M. Gagnièra atd. O Německu vyšla dvě pozoruhodná díla, a tož: „L'Empereur Frédéric" od E. Simona, jehož však vadou jest, že vyšlo před smrtí dotčeného císaře a před uveřejněním jeho denníku, kdežto E. Lavisse ve svém díle „Trois Empereurs d'Allemagne" pronáší zdravý a správný soud o budoucnosti Německa. Hojně zastoupeny práce literarní a filosofické. Z těch vytýkáme: „Les Moeurs et la Littérature en France" od J. Grand-Cartereta; „La Vie de V. Hugo" od L. Ulbacha; „Études et Portraits" od P. Bourgeta, v nichž spis. hojně vykládá své aesthetické theorie; dále „Les Impresions de Théâtre" od J. Lemaîtra, „Étude de Littérature et d'Histoire" od J. Reinacha. Z krásného písemnictva jest celá spousta prací dosti pozoruhodných; z nichž však jen některé uvedeme. V rámci novelly, „Césarine" nadepsané, líčí J. Richepin živými barvami ústup armády francouzské r. 1870. a po tom následující boje pouliční za vlády kommuny. „L'Immortel" Alf. Daudeta — četli jsme práci tu — jest dosti nepodařenou a nepřirozenou satirou na akademii. Fotograf Zola, přestřeliv cíl svůj prací „La Terre," již

sami francouzští kritikové nazvali „l'amas de cochoneries," napsal idyllu „Le Rêve" (Sen), jež však není ani přirozenou ani dosti zajímavou. Z novellistů, v užším a pravém slova významu, doporučujeme A. Theurieta „Amour d'Automne" a „Contes de la Vie Intime"; jakož i „La Grande Bleue" od René Maizeroya. Kdo miluje rozčilující lektyru, tomu doporučujeme „Les Histoires Insolites" od Villiersa de l'Isle Adam, kdežto milovníkům exotických věcí „Japoneries d'Automne" od Pierra Lotiho. Zmínky zasluhuje sbírka povídek Guy de Maupassanta „La Main Gauche" a téhož spisovatele „Fort comme la Mort." Tu dlužno se dotknouti také vášnivé přímo horečky překladatelské. Překládá se teď ve Francii jak z angličiny, tak i z ruštiny. Žel, že francouzští překladatelé překládají nad míru volně, řekli bychom, že si vše po své hlavě upravují. Cestopisů nemnoho vydáno, za to pilněji všímáno si folkloru. Ne tutéž chválu možno říci o produkci básnické. „Toute la Lyre" — lze nazvati revuení veškeré poetické činnosti V. Huga. Leconte de Lisle zašel si opět do Říma pro látku k idylle „L'Apollonide." Jean Aicard přinesl nám z Alžírska několik básní, nadepsaných „Au Bord du Désert," jež vynikají místním koloritem. Jean Rameau ve svých „Chansons des Étoiles" pojednává o vysokých, druhdy mlhavých otázkách filosofických. Copin dokončil překlad znělek Shakespeareových. (P. d.) — osr —

Různé zprávy.

Překlady z literatury charvatské r. 1887.—1888. Sestavil *M. Al Ola.* Ban Mat., Jan Hus, přel. Jos. Kouble (v Ústřední knihovně č. 266.—268.). — Ciraki Fr., Anglický roman od r. 1880.—1886, přel. J. Kouble (Hlídka lit. č. 9.). — Devčić J., Podlondník, přel. J. Kadlec (Hlas nár. č. 337. r. 1887.); Osud, přel. V. Vlt. (Příbramské listy č. 18. r. 1887.); Arsenja, přel. F. Dlabajova (Českobrodské listy č. 8.). — Djočić N. V., Smiljana, přel. H. Klíma (Český sever č. 28.). — Glišić M., Smutná hodina, přel. F. N. (Domácí hospodyně č. 15.); Zlatka (Volné slovo č. 14. r. 1888.). — Jakšić, Za Dunajem: Křivosecká hospoda; Ruska, přel. J. Zd. Raušar (Přítel domoviny č. 2. r. IV.). — Jovanović J., Dej mi ruku! Krásný jest, přel. J. Zd. Raušar (Svatobor č. 7. r. 1888.). — Košutić R., Co Srbům dal nový rok 1886. (Zl. Praha č. 29. r. 1888.). — Kovačić, Rušení držby, přel. J. Sládkova (Českobrodské listy č. 13.). — Lazarević L. K., Werther, přel. J. Hudec (Ruch č. 6.). — Makar, Stařešina Popo Barić, přel. L. F. B. (Vesna č. 4. r. 1888.) — Manojlović, Pro vyšívaný šátek, přel. J. Hudec (Hlas národa č. 48. r. 1887.). - Mažuranić Fr., Velká voda, přel. Fr. V. Černý (Z péra slovanského v Zábavné bibl.); Lístky: Vlaštovky, Sníh, Pan učitel, Labella Bianca, Vrabec, Hluchoněmý, přel. Stejskal (Hlas národa č. 351.); Zpěvačka, Matka, Co jsem si myslil umíraje (Nár. l. č. 124 a 125.); Souboj, Hnízdo, V soumraku, Mužské slzy, Malá, Kdo ví, co je lepší, Vesmír, přel. Přehořovský (Nár. l. č. 145. a 149.); Bulhar, Par distance, Alfred, přel. K. Křivý (Vesna č. 9.); Buď svým, Plat, Návrat, Slovák, Muka, Na matčin svátek, Otec a syn, Stín, přel. B. Přehořovský (Nár. listy č. 207. a 225.); Stará panna, Diana, Klidný hráč, Večeře, Dítě, Žebrák, přel. K. Kadlec (Hlas národa č. 210.). — Miler F. Ž., Květa a Milenko, přel. J. Kouble (Jeviště č. 1. r. 1888.). — Sergij P., Siréna, přel. K. Křivý (Mor. Orlice č. 77.). — Sisolski J., Na břehu moře, přel. J. Kouble (Záb. listy č. 1.). — Šenoa A., Vlaštovička, přel. J. Tompach (Vlasť č. 6.); Diogenes, přel. J. Hudec (Romanová příloha amerického Slovana); Turopolské dělo (Záb. listy č. 20.); Krásná Hanička, přel. Fr. Fahoun (Zl. Praha č. 35.); V lázních, přel. Fr. Fahoun (Romanová příloha Světozora sv. 9.). — Tomić J. E., Přítelkyně, přel. J. Pavlík (Amer. Slovan č. 20.); Janko i Jaga, přeložil B. Kadlec (Českobrodské listy č. 8); Nový řád, přel. Fr. Fahoun (Rom. příloha Posla ze Susice); Spravedlivé požadavky, přel. V. Z. Mařík (Učit. nov. č. 16.); Tři zlaté rybičky, přel. F. Novák (Zahrádka maličkých č. 3.). — Tordinac N., Růžiny hříchy, přel. T. Dlabalova (Českobrodské listy č. 4. a 5.). — Trojanović V., Obrázky: Nuzákova slza, Velikonoční polibek, přel. R. Krušinova (Českobrodské listy č. 15.). — Žarković, Trojka, přel. K. S. (Ned. listy 16. a 23. října).

Ivan Kukuljević Sakcinski. Nelze psáti dějin charvatského probuzení, aby nebylo vzpomenuto záslužné jméno Ivana Kukuljeviće Sakcinského; tak hluboko zasáhla jeho činnosť v duševní rozvoj národní. Poněvadž však pro skrovné místo nelze obšírněji jeho činnosť rozebrati, uvedeme aspoň nejvýznačnější črty z jeho života.

Narodil se dne 29. května 1816. (chybně píší „Nár. listy," že se narodil dne 19. května) ve Varaždíně ze šlechtické rodiny, kdež jeho otec, Antonín, byl vrchním dozorcem škol. Od něho nabyl dobrého vychování již v nejútlejším mládí. Studia gymnasijní a právnická konal v Záhřebě, a tu hned na počátku získán Gajově illyrské myšlénce, ku které přilnul duší i tělem. Již jako mladík 18letý psal básně, které, jakmile r. 1835. počala vycházeti Gajova „Danice," též uveřejnil. Maje 20 let napsal prvé původní charvatské drama „Juran i Sofia," čili „Turci kod (u) Siska," prvý kus, který byl r. 1837. provozován divadelní společností z Nového Sadu na německém divadle záhřebském. Kus tento vyšel též tiskem r. 1838.

V lásce ke vlasti nepřekážela mu životní dráha, již si zvolil, ani vzdálenosť od ní. Byl totiž od r. 1833. zprvu při král. stráži tělesné a později

od r. 1841. poručíkem při uhersko-slovenském pluku v Italii. Tu si dobyl neocenitelných zásluh o literaturu charvatskou tím, že získal svému národu největšího dosud básníka — Petra Preradoviće, který byv vychováním v akademii mateřskému jazyku odcizen, Kukuljevićem byl mu zachován.

Když r. 1842. propuklo zjevné nepřátelství mezi stranou národní a maďaronskou v čele s hr. Alexandrem Draškovićem (bratrancem zasloužilého vlastence hr. Jana Draškoviće) při volbách, jsa zjevným přívržencem strany národní, musel se vzdáti dráhy vojenské. Vystoupiv tedy ze služby, stal se župním notářem ve Varaždíně. Od této doby posvětil svůj život výlučně literarnímu a politickému rozvoji svého národa. Napsal mnoho básní a drobnějších článků, jež uveřejňoval v Gajových novinách, které též od r. 1842.—1847. samostatně vyšly ve 4 svazcích.

Nastaly však časy, kdy na Ivana čekala vážnější práce nežli vlastenecká píseň. Útoky maďarské byly silnějšími, odpůrců však málo. Mezi prvními byl Kukuljević, který, kdykoli se naskytla příležitosť, ohnivě hájil práva jazyka mateřského. Z počátku mluvil, jak bylo zvykem, řečí úřední — latinskou; brzy však odhodiv pouta zvyku uvedl na řečniště jazyk charvatský, až konečně r. 1847. podařilo se mu, že sněm prohlásil charvatštinu za jazyk úřední.

Ještě větších zásluh získal si Kukuljević r. 1848., kterými dobyl si srdce celého národa. Byl zvolen do výboru, který stál v čele národního hnutí. Bánem ustanoven Jelačić, který pokořil Maďary u Vilagoše. Kukuljević pohnul Srby, že mu poslali pomocné sbory dobrovolníkův. Upozornil Jihoslovany na slovanský sjezd v Praze v časopise „Slovenski Jug.“ Téhož roku jmenován sněmem zemským archivářem a zvolen též poslancem za župu varaždínskou. Když však březnové naděje zmařeny a politickému životu národů slovanských odzvoněno, nepoklesl na duchu, ale vší silou uchopil se svého nového povolání — dějepisu, a dal se celou duší na bádání o minulosti národa charvatského, kteréž pole leželo dosud ladem. Za tím účelem založil literarní středisko „Družtvo za jugoslovensku poviest,“ v němž zvolen za předsedu a redaktora časopisu „Arkiv.“

Mimo hojné knihy a rozpravy, které jako archivář vydal, dvě zvláště jsou velmi cenny: „Glagolski spomenici“ a „Jura regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae“ (1862.).

Po obnovení ústavy povýšen Kukuljević roku 1861. za velikého župana záhřebského, ve kterémž úřadě setrval až do r. 1867. Poněvadž však bánu Rauchèrovi zdál se býti nebezpečným svou vlasteneckou činností, dán se skrovným výslužným na odpočinek.

Kukuljević odebral se nyní v ústraní, aby tím horlivěji se věnoval práci. Ponenáhlu vzdal se působnosti politické, ale tím úsilovněji chopil se práce literarní, při které ho zastihla smrť. Právě nyní se tisknou jeho „Spomenici (nápisy) u kraljevini hrvatskoj“ ve zvláštní knize a „Regesta documentorum regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae saec. XIII.“ v 21. knize „Starin“ jihoslovanské akademie. Po delší dobu až do své smrti byl též předsedou „Matice charvatské.“

Ivan Kukuljević při svém vlastenectví nenahromadil si bohatství, ba naopak byl přinucen prodati svůj statek Tonimir u varaždínských Teplic záhřebské kapitole, jakož i svou knihovnu jihoslovanské akademii, kteráž obsahovala 1000 rukopisů, 11.240 tištěných knih, několik tisíc obrazův a starých listin. Vše obětoval svému národu.

Co se týče povahy, byl ryzím a nezištným vlastencem pouze o blaho národa dbalý. Skromnosť jeho byla tak veliká, že, ač byl šlechticem, titulu svého „plemeniti“ nikdy neužíval.

Zemřel v noci na 1. srpen na statku svém Puhakovci. Mrtvola převezena do Záhřebu dne 3 srpna do „illyrské hrobky,“ kdež odpočívá vedle největších vlastenců: Gaje, Vraza, Babukiće, Lisinského, Demetra, Mažuraniće.

K vůli ocenění jeho literarní činnosti podáváme přehled jeho samostatných spisů, pokud jsou nám známy, jež rozděliti se dají ve čtyři obory: 1. Zábavné: Juran i Sofia, Stjepko Šubić, Poturica (poturčenec) dramata; Različita djela (4 sv.), Kita cvieća, Poviestne pjesne (se 56 ill.), Slavjanke, básně. Obor tento jest pro něj méně významný. 2. Politické: Malo zrcalo naroda slavjanskoga, Molitva hrvatskog rodoljuba (vlastence), Nekoliko političkih spisâ, Memoiren des Grafen Oršić mimo jiné drobné články v časopisech roztroušené a řeči, které však vydati nesměl. 3. Historické, geografické a archaeologické: Pleme grofova Oršića, Dogadjaji Medvedgrada, Izvješće o putovanju po Dalmacii g. 1854., Prvostolna crkva zagrebačka, Izvješće o putovanju kroz Dalmaciju u Napulj a Rim, Put vanje po Bosni, Putne ispomene, Grad Varaždin, Prvovjenčani vladaoci Bugarâ, Hrvatâ, Srbâ i njihove krune, Jura regni Croatiae, Dalm. et Slav., Borba Hrvatâ sa Mongoli i Tatari, Monumenta Slavorum meridionalium, Neke gradine i gradovi u Hrvatskoj (3 sv.), Hrvati za nasljednoga rata, Borba (boj) Hrvatâ u 30letnom ratu (válce), Zrin grad i njegovi gospodari, Codex diplomaticus regni Croatiae. 4. Literarně historické: Trubalja slovinska od Menčetića, Iskrice Nikole Tomassea, Diela Dominika Zlatarića, Stari pjesnici hrvatski XVI. stoljeća, Rukopisi hrvatski, které měl ve své knihovně, Slovnik umjetnikâ jugoslavenskih, Uspomena A. Kačića, Bibliografia jugoslavenska, Jugoslav. knjižnica, Pjesme Marka Marulića, Književnici u Hrvatâ prve polovine XVII. vieka s ove strane Velebita, Pavao Skalić, Život Jurja Julia Klovia.

Mimo jmenované samostatné spisy uveřejnil mnoho cenných prací ve všech časopisech. Se jménem jeho setkáváme se v „Danici,“ v Gajových novinách, „Leptiru,“ „Književniku,“ „Arkivu,“ ve kterém po 12 let takořka jen jeho práce vycházely, „Dragoljubu,“ „Vienci,“ „Jugoslavenskih novinah,“ v „Radu,“ v „Matici charvatské“ a ve mnohých jiných.

Jak viděti, činnosť jeho byla obrovská a neocenitelná pro národ charvatský, zvláště pak jeho činnosť dějepisecká a dějezpytecká.

Některé jeho práce drobnější přeloženy též do češtiny: „Bulhar,“ pověsť (v „Táboru“ 1879.), „Jihoslovanské víly,“ „Illyrský ústav a kostel sv. Jarolíma v Římě“ (v Jirečkových „Obrazech z rak. zemí, národův a dějin,“ v Praze 1875.), Jiří Julius Klovio, malíř“ (přeložil J. B. Müller v „Čas. Českého Musea“ r. 1885.). *M. Al. Ota.*

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VI. 1889. Číslo 11.

O Kollárově „Slávy Dceři."

Píše *Lev Šolc.*

(Č. d.) Logická spojitosť uvedených míst mluvou prosaickou je tato: Slávy Dcera vyváží poklady a vzácnosti všeho světa (I., 43.). Ona jest souhrnem po výboru všech ctností, krás a vděků všech Slovanek (I., 48.). Slávy Dcera jest vzor, v němž všechny nesrovnalosti a spory dob minulých své uklizení a uspokojivé vyrovnání nalezají (I., 97.). Jsouc idealem a vzorem ženy slovanské, Slávy Dcera měla by příkladem a mocí svou okouzlující všechny Slovany nadchnouti láskou ku vlasti a národu; ale ještě mnozí, bohužel, jsou lhostejni a tím dlouží tresty Boha hněvivého, zadržujíce dobu spásy a vzkříšení (I., 95.). Slávy Dcera, nejkrásnější ze hvězd a dcer nebeských, dána jest Slávě k ozdobě a v náhradu (I., 98.). Hrdinky slovanské Slávy Dceru za královnu svou prohlašují (I., 117.) a duchové zahynulých knížat, přebývající ve Svatiboru na Sále, slavným přípisem jmenují Slávy Dceru zákonitou dědičkou svých práv a nárokův od nepřátel povržených a pošlapaných, přenášejíce na ni právo, vyhledávati zadosťučinění (II., 29.). Ale jak dosíci práva? Jak uskutečniti tu náhradu? — Slávy Dcera zázračně vzkříší řeč slovanskou na Sále (I., 114.), ba všechno Slovanstvo od Sály až k Baltu (I., 52.); a co kdy od Němců Slovanům vyrváno bylo, všechno má vzkříšeno a Slovanům vráceno býti (I., 74.[1]). Kterak medle stane se zázrak ten? Nikoli nečinným nářkem a závistivým záštím, nýbrž pilnou a nadšenou prací (»Předzpěv,« v. 105.—108.). Láska jest všech velkých skutků zárod, jen ou dává nadšení pracovati pro vlasť a pro národ (I., 25.). Proto Bůh prozřetelný láskou zavedl básníka až ku Sále (I., 29.) a tam básníkovu nenávisť k Němcům a nepřátelům Slovanstva usmířil láskou ku Slávy Dceři, a posvětiv lásku tu, požehnal jí (II., 21.), aby byla pružinou k velikým činům. Neboť neštěstí odvěké Slovanů nemá býti podnětem ku pomstě, nýbrž k usilovné snaze národy odrodilé s pomocí boží k novému žití probuditi (II., 84.). I má Slávy Dcerou Slávě náhrada zjednána, a co ztraceno, vše navráceno býti tak asi, jak Dobrovským 300 roků ztracených Čechům navráceno bylo (II., 132.), totiž usilovnou a nadšenou prací za myšlénkou, za ideou spasnou. Leč ta přijíti může jen s hůry. Proto modlí se básník Slávy Dceři, aby ve slávě věčné orodovala za slávu Slávie na zemi (III., 105.). Slávy Dcera ho vyslyší a pošle básníkovi s nebe list, v němž oznamuje Slovanům tajemství vedoucí k národní velkosti a právům (III., 108.), t. j., aby odhodíce pýchu, nedůvěru a sobství, spojili se vzájemnou láskou. Tuto blahověsť aby hlásal po všem Slovanstvu, k tomu Slávy Dcera básníka posvětí na kněze Slávy (III., 109.), slibujíc, ujmeli se símě učení toho, pak že za sto roků Slované dosáhnou svých tužeb a budou národem velikým (III., 110.). Neboť přese všecky

[1]) Tato myšlénka vedla Kollára skutečně po celý život. Probuditi dřímající a vzkřísiti mrtvé národy, bylo záměrem všech jeho prací. K tomu konci pracoval jako kazatel a jako jednotlivec ve společnosti lidské, háje vždy a všude neohroženě práv národa svého, jako básník a spisovatel „Slávy Dcerou," „Vysvětlivkami" k ní, Slávou bohyní, svými cestopisy a drobnějšími články, nade všecko pak dílem svým posledním, nejobsáhlejším a nejtrudnějším, jehož vydání sám už se nedočkal, „Staroitalií slavjanskou."

překážky člověčenstvo postupuje vítězně v před za svým určením vznešeným; pravda věčně vítězí, a budoucnosť ukáže, čím Slovanstvo ve knize lidstva býti má (II., 142. »Předzp.,« v. 109.—112.). Ten je také smysl krásného podobenství I., 51. Matka Sláva měla statek a na něm roli s úrodou, totiž vlasti slovanské četnými národy zalidněné. Ale soused nestydatý, Němec, přišel a úrodu všecku pobral, t. j. vyhubil národy slovanské a sám ve vlastech jejich se usadil. Sláva poslala syna svého, básníka, by na tom lánu požatém aspoň klasy sbíral, a tak, pokud možno škodu napravil, t. j. aby ohlédl se po zbytcích Slovanstva a zachránil z něho, co zachrániti možno. A hle, on našel náhodou klas ryzího zlata, jenž vyvážil cenou úrodu pobranou, t. j. básník našel na Sále Mínu, Slávy Dceru, potomkyni zašlých Srbů, která, jakožto Slávy Dcera, Slávě nahradila všecky pohromy a škody od nepřátel po vše věky způsobené.

Po těchto výv odech již můžeme základní myšlénku »Slávy Dcery« shrnouti asi v tato slova: Poznav Mínu a láskou k ní zahořev, Kollár nalezl ideal, k němuž tužby a city jeho, jako paprsky k ohnisku skla, všecky směřovaly, v něm se spojujíce. K tomu idealu vzhlížeje a za touto hvězdou kráčeje, básník ode dávna láskou ku Slovanstvu planoucí, byl v lásce té k národu svému utvrzen a tím posilněn a posvěcen k velikému činu: ku vzkříšení a k obrození Slovanstva myšlénkou všeslovanskou, jejímž on byl prvním hlasatelem. Kteréhožto činu zásluha v podstatě a právem přísluší Míně, Slávy Dceři, jeho hvězdě vůdčí.

Tato myšlénka v básnickém rouše Kollárově vypadá asi takto: Jako Bůh Otec Syna svého jednorozeného na svět poslal, aby neskonalou láskou svou svět ode hříchu vykoupil a životu věčnému navrátil: tak Matka Sláva Slávy Dceru, od Boha Slitovníka v náhradu sobě danou, poslala na ten svět, aby láskou svou v jednom člověku, vyvolenci, vznítila nadšení potřebné k tomu dílu velikému, k té práci obrovské, na základě které Slovanstvo mělo obrozeno a vzkříšeno býti.

Kollár byl přesvědčen, že to, co skutkem v život vejíti má, nejprve v myšlénkách a v mysli musí hotovo býti. Máli tedy Slovanstvo skutečně ožíti a vymřelé vzkříšeno býti, měl za nutné, aby v myslích všech žijících Slovanů vědomosti o Slovanech, t. j. vědomí slovanské zmohutnělo do té míry, až by, jako zralý plod, neb elektřina ve mraku nashromážděná, činem na venek vyrazilo. Jen tak, dle Kollárova přesvědčení, myšlénka či slovo mohly tělem státi se a přebývati mezi námi. A tomu napomáhati jest účel zvláštní čili tendence »Slávy Dcery.« — Z lásky ke Slovanstvu, jehož osud ve krajinách nad Sálou dle vlastních jeho slov (str. 206. toh. poj.) Kollára tak mocně dojal, básník pátral po minulosti a po zůstatcích Slovanů vůbec, zejména Slovanů zahynulých v Polabí, Pobaltí a Podunají, a vzbudiv je k idealnímu životu myšlénkou všeslovanskou, učinil je duševním majetkem Slovanů všech a připravil tak pro budoucnosť, aspoň v theorii, pokud možno, půdu ke skutečnému a realnému jich ožití a obrození. Kráčeje po rumích Slávie a rozmetu, básník sbíral rozsápané údy Matky Slávy, aby z nich složil jedno tělo a složené k životu probudil živou vodou myšlénky všeslovanské. Ale právě tato myšlénka spasná nevyrostla sama sebou v nitru Kollárovu, nýbrž přišla mu odjinud, z venčí, s hůry, osudem a řízením božím. Myšlénka vzájemnosti všeslovanské — jakož i myšlénka národnostní vůbec teprve v Jeně v něm procitla mocněji — vznikla v Kollárovi stykem s Mínou, s níž se jako s krajankou cítil rodem a krví spřízněným. Dokladem toho jsou vlastní slova Kollárova uvedená na str. 206. t. p.: »To (t. zprávy o minulosti a slovanském původu rodiny Míniny) mně byly očarované okolnosti, to dar dražší nad zlato a stříbro.« — »Tu já cítil jsem se býti jako z polovice doma a mezi krajany svými, stál jsem připoután k této zemi zlatými řetězi historie a poezie.« — »Sotva totiž že jsem se byl v Jeně usadil a nad Sálou poněkud rozhleděl, počaly se hluboce v utrobách mých neznané před tím city a netušené bolesti, jakové nás na hřbitově

projímají, jen že ve mnohem vznešenější velikánské postavě.«

Okolnosť ta je tak důležita, že plnou váhu mají slova Kollárova, jimiž moc lásky opěvuje: I., 25., 29. III., 39.; k tomu míří výroky Bačkovského (děj., str. 363.): »V Jeně, uprostřed dávných sídel Slovanů polabských, kteří vzali za své nepřátelstvím Němcův, a vlastní svou nesvorností, cit vlastenecký a slovanský vzrostl v Kollárovi způsobem velikolepým, a splynuv s citem milostným... byl pobudkou k básnické skladbě Kollárově.« Na str. 368.: »Takto tedy kromě činitelů, které přispěly kolem r. 1820. zvelebiti básnictví české vůbec, namanuly se Kollárovi ještě příznivé okolnosti jiné. Na prvé místo z okolností těch jest klásti pobyt jeho v Jeně, na druhé cit vlastenecký a slovanský, na třetí lásku k Míně, na čtvrté styk s Goethem a Jungmannem.« Na str. 492.: »... láska k Míně dala podnět ke ‚Slávy Dceři‘.« — Tomu také plně nasvědčuje výrok Václ. Zeleného (u Bačk. děj., str. 368.): »Ano, můžeme říci směle, že by »Slávy Dcery« nebylo, kdyby Kollár nebyl konal studii na universitě jenské.« My to tvrzení jen specialisujeme, pravíme-li: **Bez Míny nebylo by „Slávy Dcery.“** Tak tedy Bůh milosrdný nahradil Matce Slávě Slávy Dcerou, tímto klasem ryze zlatým, žeň od souseda pobranou, tak ona, Slávy Dcera, jest Slávě od Boha náhradou za křivdy od nepřátel jí způsobené. Zapomenutí jest smrť; a z této smrti nejhorší Kollár zašlé Slovanstvo vytrhl. Slované polabští, baltičtí a jiní, ač hmotně skoro vyhynuli, vráceni jsou životu idealnímu v myslích Slovanů žijících a tak mocí všeslovanské myšlénky pro budoucnosť i životu skutečnému. Básněmi Kollárovými Slovanstvo poprvé procitnuvší vráceno bylo samo sobě. **Ale myšlénku vzájemnosti všeslovanské vznítila v Kollárovi láska k Míně; „Slávy Dceru“ zplodila láska k Míně; tedy vzkříšení Slovanstva způsobila láska k Míně.** Toť tedy jsou její dary svatebné, toť náhrada za území a národy toho času ztracené. Za vyrvané Polabí a Pobaltí a jiné krajiny odcizené ku své spáse a ku své chloubě máme »Slávy Dceru,« která Slovanstvo k životu probudila, a co posud mrtvo, snad jednou ještě vzkřísí.[1])

Tím způsobem pochopena a vykládána jsouce, zajisté nabudou žádoucího smyslu místa j. I., 1., 5., 16., 52., 73., 74., 90., 91., 111., 114., aniž bude čemu diviti se, proč Kollár Mínu nazývá Slávy Dcerou, a kterak název ten ku knize a kniha k tomu názvu se dostala. Odpadne též námitka (Bačk. děj., str. 528.), že při »Slávy Dceři« »postrádáme náležité jednoty a vniterné souvislosti, protože básníku nepodařilo se spracovati ji tak, aby láska k Míně a láska ke Slovanstvu v jeden celek splývaly.« My zavrhujeme allegorii, že by Slávy Dcera znamenala jednak Mínu, jednak vlasť všeslovanskou, kteréžto allegorie Bowring a j. zapotřebí mají, aby »s titulem knihy se usmířili a vazbu oněch znělek s ostatními způsobili«: ale právě proto, na základě toho, co posud řečeno bylo, tvrdíme, že Kollárovi podařilo se lásku k Míně a lásku ke Slovanstvu v jedno sloučiti: nikoli sice mechanickou pomůckou allegorického zastupování jednoho druhým, nýbrž organickou, vniternou souvislostí obou těch lásek, jež jedna ze druhé vznikajíce, na vzájem se doplňují a nejsou než dvojí manifestací jednoho a téhož nadšeného hnutí duševního, ježto obě z jednoho citu, z jedné duše a z jednoho srdce vycházejíce, k jedinému, vznešenému cíli směřují: k vykoupení a vzkříšení Slovanstva. Jako duše milenců na způsob dvou plamenů v jedno splývají, tak ve »Slávy Dceři« láska básníkova takořka ze dvou duší smíšena jest: Z duše ženské, jež jeví se světskou láskou k Míně, a z duše mužské, jež jeví se vyšší, nebeského původu láskou ku vlasti a k ná-

[1]) Slova ta zdají se snad přílišnými; ale vskutku nepraví více než Pypin v historii lit. slov. (přel. Kotík II., str. 402.): „Jeho báseň... byla přesným, hluboce cítěným, mohutně podaným, básnickým evangeliem věci národní, kteráž tu byla nad to pojata ne v těsných mezích českého národa, nýbrž v rozsahu všeho světa slovanského. Svým panslavismem předstihl Kollár Šafaříka a v říši básnictví slovanského posud není nikým překonán jako hlasatel vzájemnosti a mravně národní jednoty. Podnes, ve druhém již pokolení, Slávy Dcera zůstává jediným básnickým zákonníkem panslavismu.“

rodu. (Srovn. I., 75.) Tomu nasvědčují místa j. I.. 8., 25., 120. II., 2., 6. III., 39. Láska k Míně neopouští sice básníka nikdy po všechen čas života; ale pozemským spůsobem jeví se pouze, pokud Mína, Slávy Dcera, na zemi mešká. Jakmile Slávy Dcera na nebe vstoupila, pozbývá láska, čím dále více, příměsků zemských. až se jeví jako čisté nadšení velekněze a proroka Slávy (III., 105., 109.). Z čehož neméně vysvítá přirozená jednota toho citu, byť i na čas ve dvojí podobě se jevil. Však nedosti na tom, že v té příčině nedostatek jednoty ve »Slávy Dceři« nijak se nejeví. Jednota ta nespočívá toliko na těch několika znělkách, v nichž, dle p. Bačkovského, umělé spojení těch lásek provedeno jest, a jimiž, dle Čelakovského, Kollár s titulem knihy usmířiti se hledí. Jak jsme výše ukázali, celá ona velikolepá fikce poetická, jež tvoří základní myšlénku »Slávy Dcery,« vyšla z hyperboly. z apotheosy Míny a ze znebeštění lásky Kollárovy. Příklady takového zbožnění vyskytují se, kromě uvedených míst stěžejných, ve znělkách těchto: I, 3.. 20., 22., 31., 36., 37., 41., 48., 63., 66.. 70., 76.. 77., 79, 81.. 87.. 88.. 93.. 94.. 97.. 98., 99., 100., 102., 104., 105., 109., 117. II., 4., 45. III., 8., 95., 100.. 103.—105., 108.. 109., 111., 118.. 123. Již sám počet těchto míst, jenž by dalším pátráním ještě valně rozmnožen býti mohl, ukazuje k tomu, že tu o nějakém usmiřování s titulem knihy a o hledaném spůsobování vazby s ostatními znělkami řeči býti nemůže. Ale ještě mocnější důkaz jednoty jest, že celá báseň hned s počátku organicky se vyvinula, aspoň ve hlavních rysech, podle uvedené základní myšlénky epické. Neboť základy této fikce poetické vyskytují se ne snad teprve ve vydání z r. 1832., kdy »Slávy Dcera« poprvé vyšla o pateru zpěvů, skoro tak, jak ji nyní máme, nýbrž už ve vydání z r. 1824., kdy báseň, nazvaná už »Slávy Dcerou,« měla 150 znělek + 1. rozdělených na tré zpěvů, ba již hned ve vydání prvém z r. 1821., kdy vyšlo 86 znělek, rozdělených na dvé oddílů, s názvem »Znělky neb Sonetty.« Počneme vydáním prvým, jmenujíce znělky číslem, které jim dle nynější podoby básně přísluší. Zbožnění, od něhož nebylo daleko k idei »Slávy Dcery,« která se vtělila, jakmile barvitosti a tvaru nabyla představa Matky Slávy, vyskytuje se ve znělkách: I., 18., 20., 22., 36.. 43., 50., 66., 87. (zde již silně vyniká představa, že Mína z nebe pocházejíc do nebe se opět vrátí), 88., 93., 94. II., 4., 127. Ve zn. I., 13. velebí se památný strom, pod nímž milenci sobě vyznali lásku; ve zn. I., 94. už máme Milka, tvůrce těla Mínina; ve zn. I., 36. jmenují se Lada a Milek, kteří přede všemi ostatními bohy činni jsou při stvoření Slávy Dcery; ve zn. I., 46., 61. 84. uvádí se Milek ve zn. I., 120. Lada; ve zn. I, 109. prý ku tváři Míny »mnohá století shromážděla krásu sličných forem.« Též dvě řeky významné, Labe a Ister, se tu jmenují. Ve zn. I., 118. Osud vzepře se tužbám milenců, bráně jejich spojení: ve zn. I., 120 básník, poddávaje se určení osudu, rozdělí srdce své vlasti a Míně. Zn. I., 123., 124., 126. 128. vypisují rozloučení a rozchod milenců. ale tak, že zn. 126. již má v sobě zárodek zpěvu II. a III.. t. j. cestu básníkovu po Labi. Rénu, Vltavě a Dunaji, hlavních to žilách vlasti slovanské.

Z oddílu druhého zn. II., 2. zmiňuje se o citech básníkových mezi vlasť a družku rozdělených; II., 103. už zná Mentora-Milka, průvodce básníkova na jeho pouti, rovněž III., 72., 77. Ve zn. III., 42. jmenuje se posvátná a památná lípa jako I., 128.. ve zn. III., 47. řeka Léthé, ve zn. III., 50. Milek, an s anděly slouží Mině. Zn. II., 113., kde se slaví Susana převažující krále Václava, zná již negaci času, která později ve »Slávy Dceři« tak velikou důležitosť má; rovněž III., 84., 86. Ve zn. III., 88.—90. vypisuje se Míny nanebevzetí. Ve zn. III., 118. básník chystá se zemříti, aby v nebi, kde času není, s Mínou se spojil.

Již z těchto několika črt vychází na jevo, že nejdůležitější představy, j. Lada, Milek, vlasť, lípa posvátná, řeky: Sála. Labe, Ister, Léthé, nebeský původ a božská vznešenosť milenky, osud bránící milencům, rozloučení jejich, putování básníkovo na člunu po vlasti, milenky na nebe vzetí, básníkova touha za ní a p., zkrátka ony představy, z nichž později základní myšlénka, epická podstata »Sl. Dcery« se vytvořila, již v prvém vydání Kollárových znělek mocně pod prahem vědomí básníkova dmou se a pracují, tak

že jenom náležitého střediska krystalisačního bylo třeba, by velikolepá ona fikce poetická rázem se utvářila. Střediskem tím jest představa Slávy bohyně čili Matky Slávy, která v básníkovi vzniknouti mohla teprve tehdy, když jeho vědění a vědomí všeslovanské náležitě bylo zmohutnělo. O tom ovšem ve vydání prvém ještě není stopy; vzniklať v Kollárovi myšlénka všeslovanská teprv asi po r. 1821. Ale jakmile myšlénka ta, následkem rozsáhlých studií a snah slavistických, v něm byla vznikla, vyskytuje se zároveň s ní hned i Sláva Matka i Slávy Dcera se vší svou výzbrojí básnickou, se vší tou fikcí poetickou, a celé knize hned dostalo se nového názvu »Slávy Dcera.« (O. p.)

F. M. Dostojevský.

(Ze spisu *E. M. de Vogüe* „Ruský roman.“ Překl. *Kl. Vepřek.*)

(Č. d.) Nejpropracovanější povahou spisovatelovou, jeho zamilovaným vyvoleným dítětem, které samo pro sebe zabírá veliký svazek, jest »Blbec.« Feodor Michajlovič zobrazuje se v té povaze jako jiní autoři se zobrazují, zajisté ne takovým, jakým byl, ale takovým, jakým by chtěl se viděti. »Blbec« je především epileptický: záchvaty jeho skýtají neočekávaný konec všech pohnutých výjevů. Romanopisec velmi si oblíbil je popisovati; ujišťuje nás, že nekonečná jakási extase zaplavuje celou bytosť po několik vteřin před záchvatem; můžeme mu věřiti do slova. Přezdívka »blbec« zůstala knížeti Mujiškinovi, poněvadž v mládí nemoc poměnila jeho schopnosti a na vždy zůstal bizzarní. Jakmile přijmeme tato udání pathologická za pravá, vymyšlená tato povaha je vyvinuta s podivuhodnou vytrvalostí a pravděpodobností. Dostojevský si z počátku vytknul přenésti ve skutečný život typ Dona Quijota, idealního odčiňovatele křivd; tu a tam toto hlavní zaměstnání modelu vystupuje na venek, ale záhy strhnut byv svojím výtvorem, zaměřuje výše, nakupuje v duši, v níž sám sebe obdivuje nejvznešenější rysy z evangelia, činí zoufalý pokus zveličiti postavu dle mravních proporcí světce.

Představte si výjimečnou bytosť, jež by byla člověkem zralostí ducha, výší rozumovou a zcela dítětem prostotou svého srdce; jež uskutečňovala by zkrátka příkaz evangelní: »Buďte jako maličtí.« Takový je kníže Mujiškin »blbec.« Nervová nemoc šťastnou náhodou vzala na sebe úkol dovršiti tento zjev; ochromila totiž ony části rozumu našeho, v nichž sídlí naše chyby: ironie, arrogance, sobectví, ziskuchtivosť, ušlechtilé části vyvinuly se svobodně. Vyšed z nemocnice zvláštní tento mladík jest vržen v proud obecného života; zdá se, že zahyne, nemaje ku svému hájení podlé zbraně, kterou my s sebou v život přinášíme: naprosto ne. Jeho prostá přímosť je silnější než úskoky a lsti proti němu upřádané, ona rozlušťuje všechny nesnáze a vítězně vychází ze všech úkladů. Jeho naivní moudrosť mívá ve sporech poslední slovo, slova hlubokého asketismu, jako tato řečená umírajícímu: »Jdi před námi a odpusť nám naše štěstí.« Jinde řekne: »Bojím se, že nejsem hoden svého utrpení.« A sto je podobných případů. Žije ve světě lichvářů, lhářů, darebů; lidé tito nakládají s ním jako s blbcem, ale zahrnují ohledy a úctou, podléhají jeho vlivu a polepšují se. Ženy taktéž, i ony z počátku se smějí blbci, ale konečně jsou jím všechny zaujaty; on neodpovídá na jejich dvoření než něžným soucitem, onou soustrastnou láskou, jedinou, již Dostojevský povoluje svým vyvoleným.

Bez ustání autor se vrací k tvrdošíjné své myšlénce o přednosti prostého a trpícího ducha; chci ji však přece sledovati až do dna. Odkud je tato zaujatosť všech idealistů ruských proti myšlénce, proti plnosti života? Myslím, že tajná příčina a jim samým nepovědomá v tomto spočívá: Jejich pud jim praví o základní pravdě, že žíti, jednati, mysliti jest práce nerozlučně smíšená ze zla a dobra; kdo jedná, tvoří i boří zároveň, rozprostraňuje se na úkor jiné osoby nebo věci. Proto nemysliti, nejednati, toť potlačovati ten osud — vytváření zla vedle dobra, a po-

něvadž zlo působí na ně více, než dobro, utíkají se v náruč nicoty, zbožňují blbce, lhostejného člověka, nečinného; nečiní ovšem nic dobrého, ale nepůsobí také zla: proto dle jich pessimistického pojetí světa je lepší.

Blížím se ke středu těchto obrův a nestvůr, jež mě znepokojují; ale jak možno pominouti mlčením kupce Rogožina, postavu velmi realistickou, jednu z nejmohutnějších, jež umělec kdy vytvořil? Dvacet stránek, v nichž se nám ukazují muky vášně v srdci tohoto člověka, jsou dílem velikého mistra. Vášeň dospěvší k takové síle působí tak, že milovaná žena proti své vůli přichází k tomuto divochu, jehož nenávidí, jsouc jista přece, že ji zabije. Učiní tak, a po celou noc před ložem, na němž leží uškrcená milenka, klidně filosofuje se svým přítelem. Není zde ani rysu melodramatického; výjev je zcela prostý, alespoň autorovi se zdá zcela přirozený, a proto trneme hrůzou. Uvádím ještě — tak jsou řídky příležitosti studii tuto učiniti trochu veselejší — malého opilého lichváře, jenž »každodenně večer říká svoji modlitbu za klid duše paní hraběnky du Barryové.« Ale nemyslete, že Dostojevský nás chce rozveselovati; nikoli, jest to zcela vážně, když ústy své osoby má soustrasť s mukami paní du Barryové na dlouhé cestě v káře a v zápase s popravcem. Vždy táž upomínka na půl hodinu ze dne 22. prosince 1849.

»Daemoni« jsou kresbou revolucionářského nihilistického světa. Kladl bych za tento název raději »Posedlí«; romanopisec jasně označuje svoji myšlénku, klada v čelo verše sv. Lukáše o vymítání ďablův u Gerasy. Pominul pravý titul, který by se byl hodil nejen této knize, ale i všem ostatním. Všechny osoby Dostojevského jsou posedlé, tak, jak tomu středověk rozuměl; cizí a neodolatelná vůle je pudí ku spáchání hrozných činů. Posedlá je Nataša v »Ponížených a uražených,« posedlí Raskolnikov ve »Zločinu a trestu,« Ragožin v »Blbci,« posedlí jsou všichni tito spiklenci, kteří vraždí nebo sebe usmrcují bez pohnutky nebo určitého cíle. — Dějiny tohoto romanu jsou trochu zvláštní. Dostojevský byl vždy v rozporu s Turgeněvem pro politický nesouhlas a především pro literarní žárlivosť. V té době Tolstoj nebyl ještě projevil svoji moc, oni dva romanopisci jediní zápasili o vládu nad ruskými myslemi; nevyhnutelná nevraživosť mezi nimi na straně Feodora Michajloviče vyspěla v nenávisť; všemožně usiloval a ve svazku, jímž se obíráme, činem divně nás dojímajícím svého soka uvádí v děj v úloze směšného herce.

Tajemnou příčinou žalu a neodpustitelnou bylo toto: Turgeněv první poznal a zobrazil veliké současné hnutí, nihilismus; osvojil si je ve slavném díle »Otcích a dětech.« Ale od r. 1861. nihilismus dozrál, přecházel z metafysického stanoviska v činnosť: Dostojevský napsal »Daemony,« aby se pomstil; tři léta na to Turgeněv vyhověl vyzvání, uveřejně »Novinu.« Předmětem obou romanů je totéž, revolucionářské spiknutí v malém provincialním městě. Jestli třeba vysloviti, komu v zápase tom přísluší cena, řeknu, že libý umělec »Noviny« byl přemožen od dramatického psychologa: tento proniká lépe všechny záhyby těch zmítaných duší; výjev vraždy Chatovy je podán s ďábelskou mocí, k níž Turgeněv se nikdy nepřiblížil. Ale provedenli rozbor úplně, v jednom i druhém díle, neviděti než přímou descendenci Bazarovu: všichni tito nihilisté zplozeni byli svým nezničitelným prototypem, cynikem »Otcův a dětí.« Dostojevský to cítil a zoufal si proto.

Podíl Dostojevského v té věci je velmi pěkný; jeho kniha je proroctvím a výkladem. Je proroctvím, neboť r. 1871., kdy anarchické kvasivo ještě dřímalo, věštec vypravuje skutky zcela a naprosto podobné těm, jež jsme později skutečně zažili. Byl jsem při procesech nihilistů; mohu dosvědčiti, že více lidí a attentatův, o nichž se při soudech jednalo, bylo identickou reprodukcí lidí a attentatů napřed vymyšlených od romanopisce. — Tato kniha je zároveň výkladem všeho; budeli přeložena, jak si toho žádám,[1]) západ pozná konečně skutečná data problemu, jichž, jak se zdá, dosud nezná, jelikož je hledá v politice. Dostojevský nám ukazuje různé kategorie duchů, z nichž se tato sekta tvoří; předně jest to člověk prostý, zmatený ve víře, jenž svoji schop-

[1]) Francouzský překlad vydal brzy na to Derély (1886.).

nosť náboženského žáru přináší v oběť a službu atheismu; náš autor výtečně jej zobrazuje. Víme, že v každé ruské světnici na malém oltáři jsou obrazy svatých. »Poručík Erkel strhnuv a sekerou rozbiv obrazy, rozložil na jednotlivé tabulky, jako na tři pu'pity otevřené knihy Vogta, Moleschotta a Buchnera, před každým pak svazkem zapálil kostelní svíci.« — Vedle prostých jsou to slabí, ti, kteří podléhají magnetismu síly a následují svých vůdců ve všelikých podnicích. Po té logičtí pessimisté, jako inženýr Kirilov, ti, kdož se vraždí pro mravní neschopnosť života; člověk bez zásad, rozhodnuvši se umříti, poněvadž jich nemůže nalézti, propůjčuje se k tomu, co se po něm žádá jako k ukrácení chvíle. Konečně nejhorší »posedlí,« ti, kteří vraždí, aby protestovali proti řádu světa, jehož nepochopují, aby zvláštním a novým způsobem užili své vůle, aby se pokochali hrůzou, již vzbuzují, aby ukojili zběsilé zvíře ve svém nitru.

Největší cenou této zmatené knihy, neuspořádané, často směšné a přeplněné apokalyptickými theoriemi, jest, že nám přes to vše nechává přesnou myšlénku o tom, co činí sílu nihilistů. Tato síla nespočívá v naukách, těch není, ani v mocné organisaci — přeceněné; spočívá jedině v povaze některých lidí. Dostojevský myslí — a odhalení v soudních procesech dávají mu za pravdu, — že idee spiklenců nejsou skoro žádné, že pověstná organisace klesá na jakési místní sdružení, vespolek špatně spojená, a že všechny ty fantomy, ústřední komitéty, výkonné komitéty exsistují pouze v obrazotvornosti adeptů. Za to dává vší silou vystupovati těmto bezměrně se vyvinuvším vůlím, těmto duším z mrazivého ocele a klade je proti bázlivosti a nerozhodnosti zákonných autorit, zosobněných v guvernérovi von Lembke; ukazuje na massu slabých mezi těmi dvěma poly, kterak je přitahována k tomu, který je silněji magnetický.

Ano, povaha těchto rozhodných je to, jež působí na ruský lid, a nikoli jejich myšlénky; prozíravý vzhled filosofův má zde více na mysli než Rus. Lidé jsou méně a méně žádostivi myšlének, víc a více skeptičtí co do programů; ti, kdo věří v absolutní platnosť nauk, jsou každým dnem řidčí; co je svádí, je povaha, i když síly své užívá ke zlu, poněvadž slibuje oporu a zaručuje pevnosť vedení, první požadavek lidského sdružení. Člověk je narozen otrokem všeliké pevné vůle, jež před ním se jeví.

Uveřejněním »Daemonův« a návratem Dostojevského do Ruska počíná poslední perioda jeho života, od r. 1871. až 1881. Byla o něco málo méně trudná a trapná nežli předešlé. Byl se znova oženil se ženou vzdělanou a zmužilou, jež mu pomohla vyváznouti z nesnází materielních. Popularnosť jeho rostla, úspěch jeho knih sliboval, že nabude úplné svobody. Zachvácen byv znova daemonem žurnalismu, pracoval nejprve v jednom listě petrohradském a konečně sám si pořídil list pro sebe, který sám redigoval, »Zápisky spisovatelovy.« Tyto měsíční noviny vyšly — několikráte. Neměly do sebe nic takového, čemu my říkáme journal nebo revue. Kdyby byl v Delfech býval člověk zřízený k tomu, aby sepisoval nesouvislé výroky Pythie, toť bylo by něco podobného. V této encyklopaedii, jež byla velikou událostí jeho posledních dnů, Feodor Michajlovič projevoval všechny politické, socialní a literarní myšlénky, jež jím hýbaly, vypravoval anekdoty a vzpomínky ze svého života. Nevím, myslilli při tom na Lamennaisovy »Paroles d'un croyant«: ale upomíná na ně často. Řekl jsem již, co byla jeho politika: akt věčné víry v osud, Rusi, glorifikace dobroty a rozumu ruského národa. Tyto temné hymny unikají rozboru jako kontroversi.

Započavše vycházeti v podvečer turecké války »Zápisky spisovatelovy« s jakousi pravidelností vycházely jen po ona léta vlastenecké horečky; v nich se obrážejí záchvaty enthusiasmu a sklesnutí mysli, jež otřásaly Rusí ve zbrani stojící. Nevím, čeho bychom nenalezli v tomto souhrnu slovanských snů, kdež všechny otázky lidstva se probírají. Chybí tam pouze jedna věc, nějaká soustava nauková, na níž by se duch mohl uchytiti. Tu a tam jsou dojemné episody, vypravování umělecky podaná — ztracené perly v širých vírech, připomínají nám velikého romanopisce. »Zápisky« potkaly se s úspěchem u specielního obecenstva, jež bylo přivábeno ne tak myšlénkami, jako osobami, a abych tak řekl, zvukem

hlasu Feodora Michajloviče. Současně spisoval svoji poslední knihu, »Bratry Karamazovy.« Nemluvil jsem o romanu nazvaném »Vzrůst,« jenž byl uveřejněn po »Daemonech« a obsahoval pokr. studie současného hnutí; byl slabší svých předchůdcův a úspěch jeho byl prostřední. Nezdržím se ani při »Bratřích Karamazových.« Dle všeobecného přiznání málo Rusů mělo odvahu čísti až do konce tuto nekonečnou historii; tu a tam ve veliké té směsi jsou přece některé postavy skutečně epické, některé výjevy, jež jsou hodny uvedeny býti mezi nejkrásnějšími našeho autora, na př. »Smrť dítěte.«

V kapitole literarní historie nelze obsáhnouti celé práce takového spisovatele. Čtrnácte svazků strašné ruské osmerky, z nichž každý obsahuje tisíc stránek francouzského tisku! Bylo by prospěšno všimnouti si jednotlivostí: materielní tvářnosť knih poučuje nás o literarních mravech země. Francouzský roman je čím dále tím legernější, příhodný k uložení do cestovního kufříku pro několik hodin jízdy po železnici, širý ruský roman je tak uspořádán, aby se stkvěl dlouho na rodinném stole, na venkově za dlouhých zimních večerů: vzbuzuje myšlénky o trpělivosti a věčnosti. — Dosud vidím Feodora Michajloviče, kterak vstupuje ke svým přátelům onoho dne, kdy vyšli »Bratří Karamazovi,« nesa své svazky pod paždím a pyšně volaje: »Je to dobrých pět liber váhy!« Nešťastník svážil si svůj roman a byl hrdý tím, co mělo ho spíše zarmoutiti. — Mým úkolem bylo obrátiti pozornosť na spisovatele tak slavného tam a skoro neznámého u nás a označiti v práci jeho tři části, jež nejlépe projevují různá stanoviska jeho talentu; jsou to »Ubozí lidé,« »Upomínky z domu mrtvých,« »Zločin a trest.«

O celku této práce každý si dovede utvořiti svůj soud dle mých údajů. Stavímeli se na stanovisko naší aesthetiky a naší záliby, těžko je formulovati tento úsudek. Nutno pohlížeti na Dostojevského jako na zjev jiného světa, neúplné a mocné monstrum, jediné svojí originalností a silou. Pro hrůzu, jež nás jímá, přiblížímeli se k některé z jeho osob, se tážeme, nemámeli před sebou genia. ale rychle si vzpomínáme, že genius v literatuře nemůže býti bez dvou vyšších darů, souměrnosti a všestrannosti; souměrností rozumím umění ovládati své myšlénky, vybírati z nich některé a soustřediti v několika bleskových paprscích všechnu jich jasnosť; všestranností schopnosť pozorovati život v celku, předváděti jej ve všech jeho harmonických projevech. Svět není vytvořen pouze z temnosti a slz, nalezáme v něm, i na Rusi, světlo, veselosť, květy i radosti. Dostojevský viděl jen polovici, poněvadž nenapsal než dva druhy knih, knihy bolestné a knihy hrozné. Jest jako cestovatel proběhší celý svět a popsavší podivuhodně vše, co viděl, ale cestovatel, jenž pouze v noci cestoval. Jest nevyrovnatelným psychologem, jakmile studuje duše černé nebo raněné, obratným dramaturgem, ale oddaným jen výjevům hrůzy a lítosti.

Nikdo nepošinul realismus dále: všimněte si vypravování Marmeladova ve »Zločinu a trestu,« podobizen zločinců ve vězení a obrazu jich života; nikdo se neodvážil jíti dále v chimernosti; všimněte si všech osob v »Blbci.« Zobrazuje životní skutečnosť s pravdivostí a tvrdostí, ale jeho zbožné, soustrastné snění unáší ho a staví nad tuto skutečnosť nadlidským úsilím k nějakému novému užití Evangelia. Vzpomeňme, chceteli, mystického realismu. Dvojí přirozenosť, dle toho, s které strany pohlížíme na věc, srdce Milosrdné sestry a duch inkvisitora. Představuji si, že žiji v jiném století, — ani on ani rekové jeho nepatří našemu věku, přináležejí k oné frakci v ruském národě, jež západní době se zcela vymyká; — snáze jej pochopuje stavě si jej v doby velikých ukrutností a veliké obětovnosti, kolísajícího mezi sv. Vincentem de Paula a Laubardemontem, předbíhajícího jednoho ve hledání opuštěných věcí a opozďujícího se za druhým spěchajícím, aby nepřišel o praskot plápolající hranice. Dle toho, která výstřednosť jeho talentu koho více dojímá, můžeme ho právem nazývati filosofem, apoštolem, šílencem, utěšitelem sklíčených anebo poprávcem klidných duchů, Jeremiášem káznice nebo Shakespearem blázince; všechny tyto názvy budou zaslouženy: jediný však vzat o sobě nikdy nepostačí.

Snad bylo by třeba říci o něm, co

pravil o celém svém plemeni na kterési stránce »Zločinu a trestu«: »Ruský člověk je člověk široký, široký jako jeho země, hrozně nakloněný ke všemu, co je fantastické a neurovnané; jest to veliké neštěstí býti široký bez zvláštního nadání.« Podpisuji to; avšak podpisuji i soud, který jsem slyšel vysloviti o této knize jednoho z učitelů současné psychologie: »Ten člověk otevírá neznámé obzory, výklady na duše lišící se od našich; odhaluje nám nový svět, přirozenosti mocnější ve zlu jako v dobru, silnější ve vůli i utrpení.« (O. p.)

Posudky.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl II., seš. 21. až 45. V Praze. 1889. Str. 1141.

Sešitem 45. ukončeno písmeno *A*, které zaujalo dva objemné díly. Při té příležitosti žádá nakladatel opět za podporu nákladného díla, jížto zcela s dobrým svědomím může býti doporučeno. Je to sice čtvrtá již encyklopaedie, což na nás je dosti mnoho; ale jest ze mnohých příčin potřebna, když nezdálo se záhodno společnou prací Riegrův »Slovník naučný« dle nového rozvoje vědeckého doplniti a upraviti. Ottův »Sl. n.« jest, jak známo, také poněkud zachvácen rozbrojem, který vědecké strany naše dělí, i nepodařilo se sloučiti v něm všechny vědecké pracovníky české. V technických vědách, pokud lze souditi ze jmen spolupracovníků, nedostatku toho asi velmi neciítiti. Ve vědách humanitních však myslíme, že by leckde obratnější a šťastnější ruky bylo potřebí. Celkem by si bylo přáti v těchto článcích, aby byly stručnější a za to obsažnější co do vědeckých údajův. Literarní dějepis je spracován v té příčině asi nejlépe, jak po „Slovníku naučném“ žádáme: má totiž stručně a přehledně a úplně poučiti o důležitých událostech. — Theologii věnováno poměrně dosti mnoho místa, které však ne vždycky vydatně jest využitkováno. V některých odstavcích bylo lze stěsnati dvakrát tolik obsahu, kdyby se určitěji bylo stylisovalo. Za to mnohá hesla toho oboru spracována velmi důkladně. — Ve filosofii jest opakovati tutéž výtku jako předešle. Všude bylo by si přáti, aby uváděny byly prameny četnější a specialní, a sice také novější; vždyť za tím účelem „Sl. n.“ povstal, aby o nejnovějších výsledcích bádání poučil. — O filologických článcích vedou se některé spory, což tuto pouze uvádíme.

Úprava jest velmi pěkná, vyobrazení četná a celkem zdařilá, v textě i v přílohách, ač ne vždycky nejvhodněji volená. K úspěchu, jakého „Sl. n.“ zasluhuje, bude potřebí, aby redakce i spolupracovníci se přičinili o rychlejší vydávání, k čemuž ovšem také hojná podpora obecenstva přispěje. *R.*

Dějiny král. města Kolína nad Labem. Napsal *Jos. Vávra.* V Kolíně 1888. Odd. I. a II. Str. 275 a 448. S 8 obrázky.

»Okolí kolínské před založením města« (I., str. 7.—12.) a »Založení města« (str. 12. až 15.) jsou stati úvodní. »Doba první: Kolín německý« (str. 16.—70.). »Doba druhá od r. 1419.—1618.« (str. 71.—275.), »Dějiny kolínské za války třicetileté« (II., str. 5.—196.) a »Doba od r. 1660. až po naše časy« (II., str. 197.—448.) jsou názvy hlavních oddílů, na které se spis rozděluje. V každém z nich zase vykládá se nejprv o dějinách města, po té rozebírají se vnitřní poměry, vylíčuje se obyvatelstvo a živnosti jeho, a posléze popisují se vynikající budovy a ústavy městské i všecko město s předměstími a okolím.

Spis má význam především místní, jelikož osadníkům kolínským ovšem nejvíce záleží na tom zvěděti, které osudy měli předkové a bydliště jejich; nad to však toto dílo jest důležito též obecně. Zdá se zbytečným připomínati této dvojí důležitosti; činímeli však přece o tom výslovnou zmínku, děje se proto, abychom i mimokolínské čtenáře učinili pozornými, že ze spisu zmíněného možná nabyti velmi pěkného obrazu o nejednom kuse dějin českých. Pusťte mimo sebe jména osobní a místní, která spisovatel uvozuje při vypsání událostí, a seznáte příběhy a převraty, jež se v té neb oné době děly byť ne po všech, tož zajisté po mnohých krajích vlasti českých, pro-

niknete zřízení, které měla města toho řádu, jako byl Kolín, a dovíte se, jak žili a tyli, ale též nyli nejenom Kolínští, nýbrž i mnozí Čechové ostatní za časů šťastných a nešťastných. Obecná důležitosť díla tohoto však neobmezuje se jenom na dějepis český: jsouť v něm věci, jež týkají se všeobecné historie, jako zvláště za války třicetileté a válek s Friedrichem II. pruským (bitva u Kolína r. 1757.) doloženy podrobnostmi tak, že v té příčině tato kniha vždy bude odborníkům vítaným dokladem. Též o jednotlivcích, významných v literarním dějepise našem, shledávají se zde zajímavé údaje (na př. o rodě Skálů ze Zhoře, Hosiovi, Jahodkovi a j.)

V celku i v každé části znamenati jest zkušeného odborníka. Ničeho, čím bylo lze osvětliti minulosť Kolína, nebylo opomenuto, nikde však spisovatel nezabředá v rozvláčnosť a jednostrannosť. V české historii jest děsu až příliš, a nemohl se mu tedy vyhnouti ani auktor této knihy tam, kde mluví o pohromách obecných, avšak dbal také, aby se objevily světlé doby, kde která se naskytuje, a vyznačil toliko případnými příklady zejména z oboru soudního, jak bývalo v Kolíně, odkázav toho ku spoustě hrozného materialu netištěného, kdo by se jím chtěl obírati. Není to malá zásluha. Někteří monografisté totiž zapomínají, že se soudními protokolly nevystihuje klidný život většiny občanstva, nýbrž jen život několika výtržníkův, a libují si přes míru v tomto oboru tak, až v nesoudném čtenáři budí se mylné zdání, jakoby naši předkové byli samí zlosynové. Že spisovatel s dobrým rozmyslem rozpředl osnovu díla v době nejnovější — třeba se spis podle čísel shora vytčených zdál nesouměrným, ana se více než čtvrtina jeho zabývá dvěma věky posledními — uzná, kdo si stať tuto v díle přečte. Historie jest učitelkou života, a poučení z ní plyne tím zřejměji, čím více týká se dob, jež různí se málo od našich; v historii Kolína pak i v časích nedávných jak tamější, tak cizí čtenář spatří nejeden příklad občanské ráznosti, vlastenecké horlivosti a vytrvalé, zdárné pracovitosti.

V některých monografiích, podobných té, o které jest řeč, bývají místní příběhy vypravovány bez pragmatické spojitosti s událostmi obecnými. Toho zde není. Všude jsou stručně a jadrně naznačeny běhy české, říšské neb evropské, a pak připojeny souvislé s nimi děje kolínské. Bylo tu překonati překážku dosti choulostivou. Kolín býval sice neposlední mezi městy, ale nikdy první, hlavní, aby jako Praha sám řídil — aspoň v některých dobách — běhy veřejné. Jak zmalicherněti tedy mohly věci kolínské, kdyby je ruka neobratná setkávala s osnovou dějů tak obrovských, jako jest na př. doba husitská a válka třicetiletá! Kdo si však po této stránce všimne statí právě dotčených, podiví se věru, kterak pěkně spisovatel postupem vypravování zabarvuje obecné úvody víc a více místním koloritem, až se liceň změní úplně v obraz poměrů kolínských v době jedné i druhé.

Stran objektivnosti a důkladnosti, patrné ve všech kusech, a stran mluvy, prosycené, ne však přesycené ukázkami jadrných hovorův a písem našich předků, bylo by opakovati jen chválu, která byla vyslovena již o knize v jiných vzhledech.

Práce takové, jako jest spis oznámený, měly by dojíti rozšíření největšího, aby odborníci povolaní — leč jen tito — byli povzbuzeni podjímati se jich hojněji než dosud. Vždyť neobejde se bez nich, kdokoli bude badati o dějích stavu městského, skládati historickou statistiku zemí našich, psáti o dějinách umění, průmyslu, obchodu, orby atd. atd. K tomu třeba monografií pokud možná nejvíce, neboť každým novým dílem, vydaným v tom oboru, jeví se víc a více, že kraje naše, jakkoli byly v celku ustrojeny jednostejně, lišily se podrobnostmi nad míru zajímavými. *J. M.*

Kabinetní knihovna. V Praze. 1889.

Č. 41. „Démantová garnitura." Polodrama *Jak. Arbesa.*

Po delší době přinesla »Kab. knih.« zase cenný plod, originalní a zajímavou psychologickou studii Arbesovu »Démantová garnitura.« »Polodrama« to, chudičké sice dějem, bohaté však jemnými povahopisnými detaily, předvádí duševní process, jakýž nastal u dvou upřímných přátel, z nichž jeden byv vyznamenán ješitnou má radosť, druhý pak závistivou mstu.

Vzácný jest hned na počátku origi-

nalní popis děsně krásné bouře, jež nehne pouze »chladným až po srdce« panem Hanibalem, jenž stav se přednostou na jedné stanici u Prahy, ve hmotné příčině dosáhl všeho, po čem kdy toužil, až pojednou kmitne ledovou duší »záblesk touhy po uznání duševním — vyznamenání.« Náhodou bouří překvapený princ v uznání za rychlé vypravení zvláštního vlaku zašle mu »démantovou garnituru,« čímž přiveden konflikt mezi oba přátele. Mistrně líčena zmatenosť a pochybnosť Hanibalova, když obdrží dar; bojí se, nenili to žert některého kollegy, jenž zaslal mu bezcenný dar, o jehož ceně hledí se přesvědčiti, seznav pak cenu jeho, a že to zvláštním vyznamenáním, ješitně se raduje a naivně domýšlí se, že vzbudí závisť druhův, ale kojí se nadějí, že aspoň »vzorný« přítel a dobrodinec Stoklasa zajásá s ním; jak si přeje, vyšed ven, aby »náhodou« setkal se s někým, aby se mu pochlubiti mohl… Právě však »vzorný« přítel pocítí nevoli a mstivou závisť nad tak nespravedlivým udělováním odměn, ana zásluba o rychlé vypravení vlaku jemu vlastně náleží, jak ode všech slyší pochlebné vychvalování přítele, čímž trápen, málomocně trhá list Hanibalův, kdež se mu chlubí praesentem, ze msty přítele zahrne prací. Marně čeká odpovědi na své dopisy Hanibal, nevěda si vysvětliti počínání přítele, jejž v zoufalosti stáhne s vlaku, zví příčinu nepřátelství, v zoufalosti chce si sáhnouti na život, neuměje rozvázati uzel, v čemž mu pomůže prostinký člověk: »aby ty tretky vrátil — a bylo by to.« Hanibal, již i k vůli synu, milenci dcery Stoklasovy, vrátí garnituru s dodatkem, že ji vlastně zasloužil jeho přítel; za skromnosť a pravdymilovnosť znova obdrží garnituru, ba i Stoklasa podobnou vyznamenán byv; zastyděl se za mstivosť a smířil se s druhem tak obětavě š'echetným.

Obšírně, dopodrobna vypsán duševní pochod změn v povahách přátel až k vrcholu nepřátelství, smír pak jen z hruba naznačen. Širšího rozboru podávati netřeba, kostrou zachycena podstata psychologické věrnosti v povahokresbě, jíž věnována taká píle, že k ději málo přihlíženo, jenž místy podléhá libovůli náhody: náhodou princ překvapen bouří, náhodou vlak okamžitě může vyjeti, náhodou Tobiášek udati může přibližnou cenu, náhodou doktor naznačí cenu skutečnou drahocenného daru atd. Že Hanibal vytáhne přítele z kupé, je, mírně řečeno, naivní odvážlivosť. Vedlejší milostná niť — láska dítek obou přátel — je příliš slaba.

Sloh Arbesův je tu velmi zajímavý; případnými výrazy a obraty z mluvy všední dosáhl velikého účinku a zvláštního kouzla; v té příčině upozorníme ještě jednou na popis bouře a popis počínání si Hanibalova, když se mu dostane drahocenného skvostu. Práce tato náleží k nejlepším Arbesovým. *A. V.*

Repertoir českých divadel. V Praze.

Sv. 12. „Diviš Rubin." Histor. komoedie o 3 dějstvích. Napsal *K. Voitl.* 1889. Str. 97.

Dějem veselohry této, k níž »podnět vážen jest z kulturních studií rakovnických Dra. Z. Wintera,« jest boj panující strany (hejtman Motych, primas Rubín) se svobodymilovnou (purkmistr Písecký) o poselství do Prahy, aby Rakovník stal se městem svobodným, královským — jak nám 1. dějství ve schůzi konšelův oznamuje. Hraje se ve straně vládnoucí též o osobní přátelství — syn primasův jest nápadníkem dcery hejtmanovy, ale »frejířským«; on také tím, mimo jiné nehody, přispěje k tomu, že úklady proti poselstvu se zmaří, ano Rubín sám do vězení se dostane. Jest to výjev velmi obratně sestavený, živě pojatý a znázorněný, an děj pokračuje velmi účinně v před z počátečné snad příliš široké exposice; tato zdá se více k vůli těm archaeologickým figurám býti více rozvedena, nežli děj žádal. Jinak ale i tam hovor jest velmi úsečný, někdy až příliš; v četbě vadí to při četném personalu až i jasnosti, na jevišti snad to mizí. Povahopis jest venkoncem zdařilý, zvlášť u vynikajících osob, pánovitého slabocha hejtmana, úskočného primasa, chytrého i pevného purkmistra, záletného Bohuslava a j. Rozhodný výjev, kde běží o popularitu primasovu či purkmistrovu, zdá se — alespoň čtoucímu — poněkud pravděnepodobným, jaksi vyumělkovaným, co do vrtkavosti davu a odkládání rozhodných vysvětlení; je takto velmi obratný, ale právě proto snad není dosti pravdivým a životným.

Sloh jest živý a rázný. Manýra archaistická (trunk. trefuje, fortelně atd.) mohla býti poněkud krocena; v kulturních obrázcích je to věrnosť historická, v poesii je to nechutenství. *P. J. V.*

Dramatická díla Jaroslava Vrchlického. V Praze. 1889.

Sv. 10. „Bratři." Historické drama o pěti jednáních. 1889. Str. 174.

Odboj nespokojených pánů českých s Boleslavem v čele, podněcovaný Drahomírou, proti sv. Václavu a vládě jeho, a porady k tomu čelící jsou látkou dramata. Vložena v děj vražda Krajslava Boleslavem, otce milky Boleslavovy Běly, an nechce k odboji Boleslavovu přivoliti. Běly ujme se sv. Václav a přinutí bratra, by ji pojal k sobě; žárlivosť z nedorozumění přiměje Boleslava, po vládě dychtícího z návodu Drahomířina, by dal Václava zavražditi. Radslav, jenž byl se odhodlal podstoupiti souboj s Václavem a pro známý zázrak (dva andělé s Václavem) se pak obrátil, přichází k Boleslavu jakožto poustevník, načež Boleslav kajicně vinu svou vyznává.

Rozhodný výjev, rozmluva Václavova s Bělou o úmyslu, uchýliti se od vlády, čímž Boleslav nevěda, oč běží, pohnut jest k žárlivosti, jest básnicky naprosto nepravdivý, pravdě nepodobný; tím celá osnova děje vůbec chudého, samým řečněním vyplněného, se kácí. Václava básník snažil se podati jakožto světce; Drahomíra všeslovansky horuje; Boleslav kolísá mezi urputnou vládychtivostí a jakousi nerozhodností, ve které Drahomíra zase povzbuzuje a pobádá. Postavy slabochů lechů před Boleslavem činí dojem velmi trapný. Shakespeareovská figura Palhoj jest někdy až mnoho prostořeká. Dikce jest velmi pěkná, jak rozumí se u Vrchlického samo sebou, jen že na drama poněkud mdlá, ač effektních a duchaplných míst nepostrádá. *P. J. V.*

Mastičkář. Povídka z časů Jindřicha Korutanského od *Jana z Hvězdy*. Nové vydání. V Praze. 1889.

Nakladatelství Ottovo podává první svazek přislíbeného nového vydání spisův oblíbeného básníka i spisovatele historicko-romantických povídek dle vzoru Waltera Scotta, Jana z Hvězdy. »Mastičkář« je dle úsudku mnohých nejlepší prací spisovatelovou, vydán pak současně se Schulzovou »Nymburskou rychtou,« podává úplnější obraz neblahých dob panování Jindřicha Korutanského, líče řádění Korutanů v samém hlavním městě, Praze.

Mastičkář Severin, zakuklený český hrdina Roland, vrátiv se v přestrojení tom z vyhnanství, proslaví se pomocí sluhy Rubína svým divotvorstvím, potajmu však čeká příhodné doby, aby vykonal pomstu nad svůdcem ženy své, starým Bergovem, jehož vilný synovec, šlechtic Bergov, má býti chotěm kněžny Elišky, kteréžto práva i svobodu hájí proti králi Jindřichu pánové čeští Jindřich z Lipy, Vítek rytíř z Landštýna a jiní. Když král vůli Eliščinu přiměti nemůže k hanebnému sňatku tomu, pokusí se o otrávení, z něhož ona Severinem byvši vyléčena, prchne do Nymburka, kde s jásotem uvítána. Zatím třenice a půtky v Praze se množí; v tísni k pomoci Čechům zjeví se Peregrin Puš, Křovák zvaný, »král chudiny.« Na podzim vrátí se Eliška s manželem svým Janem Lucemburským ze Špýru. Korutané vypuzeni, a lepší doba nastane. Mastičkář, nyní opět hrdina Roland, súčastní se všeho hnutí, načež hledá svůdce ženy, by se pomstil; naleznuv však starého Bergova, v bídě a v zoufalosti se smrtí zápasícího, Bohem ztrestaného, vyprosí ještě milosť na Elišce královně pro Ješka, jenž zavraždil svůdce milené mu dcery koniřovy — Lidky, a obléká šat řeholní v konventě Svato-jakubském pod jménem Renatus.

Toť z hruba načrtán děj zajímavé povídky, jež umírněností uměleckou vyniká nad samu práci Schulzovu. Řádění Korutanů nakresleno tahy silnými; pravda historická zbarvena velezajímavými vybásněnými jednotlivostmi. Ke hlavnímu ději druží se episody, děje vedlejší, provázející děj hlavní, jako idyllická láska Vítka z Landštýna k panně Viole, dceři Jindřicha z Lipy, jež raněného v půtce milence jak milosrdná sestra opatruje, určený pro prvního hrdinu českého pás, rukou Violinou tkaný, za statečnosť i ruku její obdrží. Chmurné líčeně příšerných dob propleteny takto jasnějšími stránkami. Episodou je nešťastná láska vášnivé Lidky, dcery koniřovy, jež pohrdne láskou věrného Ješka a do po-

sledního dechu miluje svůdce svého šlechtice Bergova.

Co se týče slohu, ovšem znamenati veliký pokrok, jaký učinilo písemnictvo naše za půl století. Přihlédnemeli však k tomu, co a jak psáno současně s Mastičkářem, podivíme se obratnosti a plynnosti slohové, živosti dialogu a správnosti mluvy, jakou nalézáme u Jana z Hvězdy. Hrdinové romanu ovšem mluví trochu jinak, než jak asi mluvilo se v době jejich, ale s takou retoričností shledáš se i u Waltera Scotta, jejž Hvězda vzorem si vyvolil; sledy toho při četbě dobře znamenati. Popisy daleko ovšem za nádherou, s jakou se setkáš u Schulze, často příliš z hruba vypsány události; nic tu, co by ukazovalo na moderní spůsob, podávati detaily.

Postava mastičkáře Severina nakreslena velice důsledně, zjev to polohistorický, poloromantický; vedle něho poutá též postava pyšného chlípníka Bergova a mohutný zjev Jindřicha z Lípy, z nichž prvý jaksi repraesentuje stranu Jindřicha Korutanského, druhý věrné syny Čechie a rodu Přemyslovcův, jež nemůže představovati sprostá chudina Křovákova.

Soudíce o ceně literarní, daleko větší význam přiřkneme práci Hvězdově nežli Schulzově, jež na naši dobu je přece jen prací velice prostřední, ona pak svého času práce význačná. *A. V.*

Z pražských zákoutí. Humoristické a rázové kresby ze života od *Ignáce Herrmanna.* V Praze. 1889. Str. 190.

Třetí řadu »pražských figurek« podává nám Herrmann svazečkem, kdež obsaženo 16 rázových kreseb a historek ze života nižších tříd pražských; jsou to jakési přírodopisné studie o kvítkách, jež rostou v zákoutích maloměstských, větším dílem vážné, ač nejsou vyloučeny črty satirické, tepeli na př. náš život národní, naše »národní« slavnosti, život společenský i rodinný. Humoristických tahů tu méně než v prvějších sbírkách p. autorových; a humor ten neplyne ze situací nemožných, okolností vnějších, podivných nápadův, ale z celé charakteristiky osob a jejich jednání, které nevyloudí smíchu homerického, nýbrž pouze lehký úsměv, provázený soucitem s hrdinami a společností, jejichž slabé stránky bystrým okem odpozoroval a jemným vkusem nakreslil. Bez potřeby nebrodí se v kalu, v němž tone zástup něžných milenců-pepíkův a dam jejich, pražské flámy. Všecka ta bída společenského života, jak stručně vylíčena ve »Hvězdářích,« »Poslední sázce« a »Prvním výdělku,« svou děsností ve čtenáři až dech zastaví, vzbuzujíc v něm soucit s ubohými obětmi zlořádu. Takové to jest v těch vrstvách, o nichž historie mlčívá, nemajíc pramenů ke poznání toho života, jehož několik stránek podal již Neruda a nyní podává více spisovatelů, mezi nimiž nejčestnější místo zaujal Herrmann. Tím ovšem nechceme přisuzovati feuilletonickým črtám ceny nehynoucí ve příčině umělecké; ale zajímavosti a věrnosti jim nikdo neupře. Znamenité jsou typy pražské flámy, z jejíž již originalní mluvy pěkný si lze utvořiti obraz o mravním citu a sestaviti malý slovníček něžných výrazů společnosti té. *A. V.*

Knihovna prostonárodní.

Romanová knihovna „Světozora.“ V Praze. 1889.

Sv. 11. *Doña Angela Grassi*: „Bohatství duše.“ Roman. (O.)

Tolik různých nitek dějových tu se pojí v jedno, že, nechtělali autorka psáti roman vícesvazkový, v postupu dějovém a povahopisu musila dovoliti si několik licencí a skoků básnických, což realisté naši, kteří hledí míti všecko do detailův odůvodněno, těžko as ponesou. Ale uvážiti též nutno, že autorka poledních krajin má před sebou lidi, kteří vášnivěji cítí, milují, nenávidějí, snáze v povaze podlehnou změnám než chladnokrevný seveřan; jeli pak jiný kraj, jiní lidé, jsou i jiné zvyky: podivně by se to u nás neslo, kdyby na př. úplně cizí děva, ne právě laskavě v městě přijatá na nocleh v domě, ráno beze všeho pletla se do prací cizích, jež se jí právě namanou. Méně vhodným motivem jest ošumělá historie o medailonku s listinou; zauzlení tím povstávající je příliš naivním: jestiť nepřirozeno, by Bruna drahocennou tu pro sebe památku jen tak zanechala u lichváře, pro nějž ona bezcennou. Některé episody až násilně v děj vměstnány,

na př. široké vypravování o lidumilnosti ctižádostivé markýzky, reformatorky a j. Pro domo sua psala široké úvahy o nesmírné důležitosti matky v rodině; jinak však vychovatelské ty reflexe jsou vzácnými pokyny pro vychování dítek křesťanské. Bystrozrak spisovatelčin jeví se též tam, kde posuzuje nynější mravní lenosť a podává důmyslně její příčiny. — Co se týče mluvy poznati Španělku: časté výkřiky zvolání, apostrofy, sloh, plný barev, smělá spojení a divné frase, jakož i zajímavý způsob, jak uvádí řeči hrdin a j. Ušlechtilá tendence, v pravdě křesťanský duch, jenž vane z práce, získá jí vděčné čtenářstvo, jíž také proto, že variatio delectat; musíli se při četbě broditi dlouho špínou a bahnem, unavíli se duch jeho samými psychologickými analysemi, otupíli skoro markantně zachycenými kluzkými obrazy, rád přijme občerstvení četbou ušlechtilejší, zdravou.

Neměli jsme posud příležitosti zmíniti se o bídném tisku, jaký nalézáme též v »Rom. knih. Světoz.,« kde celé strany skoro nečitelny, tiskové omyly se jen jen hemží; korrektor měl by aspoň hleděti, by nenechal tolik hrubších chyb, nedůsledností v psaní: čteme na př. Eulog*ius* i Eulog*io*, strp*ě*ní — strpení; matka i děti podobal*y* se . . . . aby se utkal*i*; ramena podobal*y* se atd. To všechno na prvních hned stránkách. *An. Vlas.*

Ottova Laciná knihovna národní. V Praze. Serie XII. Čís. 90. „Konec a počátek.“ Historický obraz od *Al. Jiráska.* Druhé vydání. 1889. Str. 296.

»Konec« — Táboritů ve Václavu Korandovi a strážníku vězení jeho Krajíři, a »počátek« — Českých bratří ve Vavřinci Kroměšínském, žáku Řehořově a Petra Chelčického, s Evou, příbuznou Korandovou, jenž umírá právě, an chce shromážděné »bratrstvo« odvrátiti od nové cesty: vždyť se ve výmluvnosti ani »legáta papežského nebál a jej zmátl.« Nad tímto živlem náboženským vyniká milostný poměr mezi Vavřincem a Kateřinou dcerou hradního pána vězení Korandova a sokem jeho vyžilým šlechticem (ovšem katolickým) Václavem, později pak mezi Vavřincem a Evou, taktéž se sokovstvím Václavovým. Vavřinec zachrání Kateřinu od sňatku s Václavem a sám spojí se s Evou. Skladba jest obratná. Látka povídky vyčerpává se stejnoměrně výpravou i hovory jednajících osob o svých osudech a přesvědčení. Postupuje pak dějstvo dosti rychle, aby doba vězení Korandova byla vyplněna a spory jen poněkud byly připraveny a vyrovnány. Motiv proklínání, v historických povídkách našich oblíbený, se opakuje. Stín a světlo hezky rovnoměrně rozděleny dle známého receptu: stín, jak se sluší a patří, na katolickou stranu, světlo na ty, kteří »bojují za svou víru« atd. Jen katolické proselytky nového bratrství našly více milosti. V tom směru pak některé, zvláště ženské charakteristiky jsou poněkud upřílišeny. Povídka čte se jinak, až na některá zdlouhavá místa, poutavě. Lidu katolickému z uvedených příčin jí schváliti nelze. *R.*

Matice lidu. Red. *Primus Sobotka.* R. XXIII. V Praze. 1889.

Č. 3. (135.). „Dějiny Těšínska.“ Sepsal *Dr. Fr. Sláma.* Str. 144.

Třetí korunní země, Slezsko, vykázati se může letos pěknými spisy z oboru dějepisu, tiskne se jí zajisté »Vlastivěda,« jaké nemají ni Morava ni Čechy, a k ní vzácně se druží spisy Slámovy, zvláště jeho »Dějiny Těšínska.« Není naší úlohou posuzovati, na kolik odpovídají požadavkům dějepisným, tvrdíme toliko, že »Dějiny« budou dobrou četbou lidu českému a že ponesou zvláště ve Slezsku dobré ovoce. Úmysl p. spis., seznámiti lid s minulostí Těšínska způsobem lehkým a snadno přístupným, se mu vydařil; mimo to ještě různé příhody ze života slezských vynikajících hlav milou učiní četbu kdekomu.

Kéž brzy objeví se soustavné dějiny slezské, počátek mnohoslibný učiněn! *J. V.*

Národní vyšívání lidu moravského, sebráno a vydáno od *Ant. Valtrové* a *H. Tiché,* učitelek při c. k. českém ústavu ku vzdělání učitelek v Brně. Vzory moravsko-slovenské. Pro tisk kreslila H. Tichá. Sešit 4.

Bohatý výběr vzorů národního vyšívání z moravského Slovenska podávají nám obě slečny učitelky v tomto 4. seš. díla užitečného a vzorného. Tabule I. vyobrazuje konec lanžhotské šatky s dvěma holoubky, karafiáty, srdce, jablíčky a

brozny. Na tabuli II. jsou vzory v čítané niti, a sice: 1. okraj oltářní plachetky z východní Moravy: 2. pásek s rukávců od Uh. Ostroha; 3. pás s úvodnice od Uh. Ostroha; 4. kytice s oltářní plachty z vých. Moravy; 5. rohové kytice se šatky od Uh. Hradiště. U č. 1. a 3. naznačeny jsou názorně rozličné druhy stehů malého »vejřezu« v Kanavě, zvláštní to spůsob vyšívací techniky moravské. Tabule III. obsahuje síta z prastarých úvodnic a jedny krajky, a sice: č. 1. sítko s úvodnice z Předměstí Uh. Ostroha; 2. a 3. pásy s úvodnice z Blatnice u Uh. Hradiště a 4. krajka s oltářní plachetky z východní Moravy. Na 1. str. obálky jest ozdobný pásek výkresu z tabule I., hodící se za rámeček k rozličným okrasám uměleckým a na poslední straně obálky jest 28 vzorků národního vyšívání s lidovým pojmenováním z Javorníku u Uh. Brodu na Moravě, bohatý to zajisté výběr ornamentiky moravské. — Celé dílo zamlouvá se a odporučuje samo svou důkladností a neobyčejnou lácí. Výklad český a francouzský na 2. a 3. str. obálky jest jasný a velmi poučný. *P. Method.*

Přítel domoviny. Časopis k zábavě a poučení. Pomocí čelnějších spisovatelů pořádá *Edvard Beaufort.* R. 1889.

Číslo 4. „Škapulíř.“ Vzpomínka z válek s Napoleonem I. od *K. Světlé.* Str. 187.

»Poslední poustevnicí« K. Světlá pramálo se zavděčila katolickým čtenářům »Přítele domov..« více již »Škapulířem,« vyplňujícím č. 4. letošího ročníku. Děj vzpomínky zmíněné vzat jest z válek s Napoleonem I. a odehrává se v Praze. Velkoprůmyslník pražský, Hrazan, měl jediného syna, Kvidona, který za choť pojal Selenu, bohatstvím se mu nerovnající. Rodina Hrazanova byla houževnatě konservativní, bránila se všem novým myšlénkám, počátkem tohoto věku u nás se rozšiřujícím: kdežto manželka Kvidonova přála jim. Z těchto protivných zásad vznikl v rodině Hrazanově spor, mezi manžely pak zvláště. Do Prahy přijeli Rusové. Aby Hrazanové dostali dodávky železného zboží k armádě, vzali si dobrovolně do bytu ruské vojsko s knížetem Sergějem, jemuž Selena nezůstala lhostejnou. Sergěj dával na odchodnou v domě Hrazanů hostinu, po níž druhého dne část budovy shořela. Mladý Hrazan, lakomec, doslechnuv, že mu měla část obchodních knih popelem lehnouti, zešílel. Selena, hodlající Kvidona opustiti, změnila úmysl, zůstala u nemocného, laskavě jej ošetřujíc. Kníže Sergěj při rozchodné dal Seleně na památku »škapulíř,« nejdražší po své matce. Za krátko Kvido zesnul. Selena stala se manželkou knížete Sergěje, stejných s ní zásad.

Jak ze stručného obsahu vysvítá, název »Škapulíř« méně knize sluší. Povahopisy, až na Kvidonův, jsou pravděpodobny. Názor Selenin o manželství (str. 111.) není katolický. Spis pěkně se čte. *J. V.*

„Všecko nebo nic.“ Roman. Napsal *Václav Beneš-Šumacský.* Str. 212.

Jako ve »Škapulíři,« tak i v romaně Benešově osoby jednající bydlí v Praze, z nichž hlavní hrdinou jest Izidor Štika, inspektor pojišťoven. Štika usiluje z podvodu, karbanu lehko žíti, ale nekalé toto řemeslo konečně na něm se mstí. Rovněž i úlisností, ba násilím snaží se dceru Helenu bohatého měšťana pražského, Marka, pojati za manželku, ale marně. Helena zůstává věrnou svému milenci, Ohničovi.

Toť kostra romanu, jehož počátek nesouvisí úzce s dalším dějem. Až na hojné užívání cizích slov (tabouret, bravurní atd.) a časté přísahy bez příčiny, čtenář s chutí knihu přečte. *J. V.*

Kalendáře.

Národ. Velký občanský kalendář. R. VI.

Československanská Koleda. Velký občanský kalendář. Ročník XV. V Praze.

Oba tyto kalendáře Šimáčkovy vyznamenávají se skvělou úpravou, jakou ovšem jen vydavatel velkého obrázkového časopisu kalendář může opatřiti, použije totiž illustrací tam uveřejněných. Jest to při dobrých i slušných obrazech také plné chvály hodno, aby se tak pěstil vkus mezi lidem.

Za to obsah slovesný, ač bychom věru i ten rádi při těch oblíbených kalendářích pochválili, jest — pod kritikou daremný. Uvedeme jen

zkrátka, proč: proto, že povídky a kresby slovesné náležejí jednak do krvavé literatury (»Pod klenbou hrobky« a pod.), jednak, ač jsou nezávadny, lidu se nehodí (»Z pamětí kočujícího herce« a j.). Jen málokteré lze z toho vyňati. Lepší poněkud jest »Koleda« než »Národ.« Poučných článků není takořka žádných. Žerty jsou slušné.

Pořadatel obsahu buď neměl o úloze kalendáře správných pojmův aneb nechtěl jimi se říditi: čehož jest litovati tím více, čím úprava kalendářův jest lákavější. *R.*

Moravský kalendář národní. Ročník VI. Redakcí *J. Macha*. V Olomouci.

Obsahem i úpravou náleží tento kalendář k nejlepším: střídá se tu vhodné čtivo belletristické (jen místo Šenoovy »Krásné Hany« mohla snad volena býti pro lid vhodnější jeho povídka) s poučným (dějepisným, o krvavých romanech, hospodářským). Žerty jsou slušné (na str. 159. »Dobrý počtář« jest neúplný a proto nesrozumitelný). Podobizny osob se méně zdařily. *R.*

Velký Slovanský kalendář. Ročník XIX. V Praze.

Úpravou svou řadí se kalendář tento mezi nejlepší naše kalendáře. Vyobrazení všechna jsou pěkná.

V obsahu shledáváme se s pracemi zábavnými i poučnými. Zvláště poslední jsou cenné. Nacházíme zde čl. »Jak lid zaměňuje osobu s věcí« od *Pr. Sobotky*, »Šat a zdraví,« »Jak se člověk učil psáti« od *R. Dvořáka*, »Ze zákoutí jezera Lemanského« od *Dra. Jiřího Gutha*, »Čím dál — tím lépe« od *Jos. Dědečka*, »Nájemníci mezi zvířaty a rostlinami« od *Jos. Kavky* a m. j. Kromě těchto větších článků skytají i mnohé menší četné poučení. Také zábavná část jest odporučitelna. Uvádíme práce »Doktor Sejlán« od *Em. Zítka*, »K Martinkům« od *Jos. Brauna*, »Vinný bez viny« od *R. Kronbauera*, »Zajíc« od *K. Šípka*, a »Jak Lysek koupil kozu« od *Fr. Slámy*. — Velký slovanský kalendář zaslouží, by odporučen byl každému, kdo si přeje kalendář úpravou i obsahem pěkný. Za kalendář tento nemusí se ani žádný salon styděti. *J Novodvorský.*

Občanský kalendář koruny sv.-václavské. Uspořádal *Václav Špaček*. Ročník XXII. V Praze.

Kalendář tento opatřen jest velice vkusnou obálkou. Také velký obraz nového českého musea v Praze jest mu ozdobou. Méně však jej zdobí obrazy v textu. Nemají valné ceny. Celkem jest vnější úprava dosti slušná.

Z povídek poměrně nejlepší jsou »Bratr a sestra« od pořadatele kalendáře *V. Špačka*. »Pro zlatou hvězdu« od *Frant. Rosůlka*. Vůbec neobsahují práce nic závadného, spíše v mnohé s poučením jsme se setkali. Nejchatrnější jest asi povídka od *Lad. Fialy* »U božích muk.« ve které nacházíme mnohé nesrovnalosti. — Poučných článků jest málo.

Chválíme, že podány jsou životopisy v uplynulém roce zemřelých vynikajících mužů. Název článku toho mohl by však býti pozměněn. Proč hned každého na výtečníka povyšovati? — Přáli bychom si, aby v příštím ročníku bylo více cennějších prací zábavných, jakož i prací poučných. *J. Novodvorský.*

Nový Posel moravský. Nákl. Karafiatovým v Brně.

Divíme se, že tento kalendář vedle dobrých kalendářů »Moravana« a »Národního« nachází ještě obliby. Nejen že na něm není nic slovanského, natož ještě mizerný překlad německého. Vložen do něho obrázek Kosmákův, a tím se chce zamazati ostatní bída. Škoda zaň těch 45 kr. *T.*

Pečírkův Národní kalendář. R. XXXIII. V Praze.

Pečírkův kalendář i tentokráte zůstal věren nejen úpravě, ale i niterné ceně své. Touto vyniká nad úpravou, kterou můžeme jen za prostřední prohlásiti. Zvláště přimlouvali bychom se za pořízení lepších vyobrazení. Myslíme, že beze škody mohou býti vynechány obrázky k povídkám — nemají žádné ceny. Nahrazeny by mohly býti podobiznami zasloužilých mužů, pak vyobrazeními nových vynálezů, památných staveb a p. třeba z některých dobrých časopisů vyňatých.

Povídky v kalendáři tomto obsažené jsou obsahem svým dobré, lidu srozumitelné. Ve všech nachází se zdravé po-

učení. Varuji před lehkověrností, pýchou, marnivostí, podezíravostí a pod. — Můžeme je lidu beze strachu dáti částí, že by snad nějakého porušení čtenáři tím vzal. Za nejlepší práci kalendáře tohoto považujeme povídku »Divousi« od *K. Světlé.* Dobré jsou »Dvě matky« od *M. Jiráska,* připomínající na »Dvě babičky« od *Adamce.* »Pytláci« od *V. Špačka,* ač ani ostatním ničeho vytýkati nelze. *J. Novodvorský.*

Vilímkův Kalendář „Humoristických listů." Pořádá a vydává *J. Vilímek jun.* Roč. VII. V Praze.

Úprava kalendáře tohoto jest skutečně vynikající, žádný jiný kalendář se mu nevyrovná. Obrázky jsou velkou většinou uměle provedeny.

Co však ostatní ceny kalendáře tohoto se týká, o té nemůžeme tak pochvalně se zmíniti. Práce zde uveřejněné nevynikají nikterak — nemají žádné zvláštní myšlénky — ani provedení není nad obyčej povýšené. Delší práce nejsou nikterak myšlénkově obsažny; některé, jako na př. »Flora.« mají základní myšlénku velice chatrnou. — V drobnějších příspěvcích, jak textových, tak obrázkových, shledali jsme se s mnohými staršími známými z »Hum. listů.«

Zdá se nám, že těžiště kalendáře tohoto spočívá v části obrázkové. Té bychom pak mohli vytýkati velkou míru — nechceme říci zrovna neeudnosti — frivolnosti, ač letošní ročník v ohledu tom proti dřívějším o mnoho percent lepším jest. *J. Novodvorský.*

Časopisy.

Svatvečer. Zábavná příloha politického týdeníku „Vyšehrad." Ročník I. Majitel, vydavatel a redaktor *Jan Klecanda.* V Praze. 1888.

»Svatvečer« určen jest našim českým domácnostem. Předem musíme uznati, že úkol svůj dosti zdárně vykonal. Nepřináší práce plané, nýbrž práce skutečně cenné. Zábava i poučení pěstovány jsou v ročníku tomto. Obsahem jest »Svatv.« bohat. Produkci původní věnováno více místa než překladům, které valnou většinou pořízeny jsou z jazyků slovanských. Původních povídek jest 20, přeložených 12, článků poučných, úvah a p. 26. Nejvíce původních prací uveřejnil v tomto ročníku *Jan Klecanda,* redaktor »Svatvečera. Práce jeho řadíme k nejlepším. Jest jich celkem 8, podepsaných spisovatelem plně. Nejlepší z nich jest »Z utrpení.« Velmi pěkný jest příspěvek *K. V. Raisův* a příspěvky *Frajtra Kaliny,* v němž zase redaktora Klecandu tušíme. Přihlédneme k pracím těm blíže s řečeného stanoviska.

„Z utrpení." Obrázek z českého venkova. Napsal *J. Klecanda.* Spisovatel nakreslil nám život dělnický. Hlavní osobou jest dělník Horák, který nedbaje ztrát, vždy jen soudruhy své na dobrou cestu vede, před scestím je varuje. Horák staví se na odpor továrníku Steinfeldovi, který chce pro dítky dělníků vystavěti školu německou. Úmysl tento zmaří Horák, kterému jest za to mnohá příkoří snášeti. Vzdor všem nepříjemnostem, všemu podezírání, ba i opuštění od soudruhů, zůstává Horák důsledným a — vítězí. Steinfeld musí uznati, že snahy Horákovy lepší přinesly ovoce než snahy jeho. K Horákovi zdárně se druží příbuzná jeho Maryna. Všechny osoby: Horák, Steinfeld, žid Stern, Maryna, dělník Jedlička, vrátný Tomeš a j., kresleny jsou rázně. Povahy všech jsou důsledně kresleny. Psychologické děje vyvinují se přirozeně. Práce celá obsahuje mnoho zdravých myšlének. Varuje čtenáře před zhoubným socialismem. Nabádá k práci vytrvalé a ke spořivosti. Vše dobře, příkladně znázorněno. Velmi dobré jest vylíčení spořádaného života dělnického po stránce mravní. Myšlénkou svou i provedením řadí se práce tato mezi nejlepší práce nejen „Svatvečeru," nýbrž i celé naší literatury. Přáli bychom si, by četba tato dostala se do rukou těch, kteří by z ní tak mnohé poučení čerpati mohli, — do rukou dělníků.

„Šosáci." Obrázek ze staré Prahy. Napsal *Ed. Holkovič.* Myšlénkou práce té jest, že člověk na pohled ničemný — šosák — mnoho může dobrého vykonati.

„Komisní námluvy." Napsal *Frajtr Kalina.* Krátká práce tato pobaví čtenáře — jiného účelu nemá.

Pěkné jest líčení ptáčníka Čepelky v črtě „Na čihadle" od *Jana Seidla.*

„Bratranci." Z upomínek vysloužilce. Vypravuje *Frajtr Kalina.* Hrdinou povídky jest setník Kavka, který chtěje za ženu pojmouti chudou dívku, oloupí v italské válce padlého nepřítele a jeho peněz se zmocní.

Svede ke křivé přísaze i jiné. Případ skončí se samovraždou. Kavka maje spokojenou, šťastnou domácnosť, jest po letech prozrazen. Před odchodem do vězení se zastřelí.

„Pozdě." Ze svých upomínek vypravuje *Frajtr Kalina*. Deera starého puškaře opustí s milencem svým domov. Zrazená vrací se k otci pro odpuštění. Přichází pozdě — otec právě zemřel.

„Povídka s celým koncem." Obrázek ze života spisovatelského. Spisovatel líčí hotovení romanu na zakázku.

„Zmije." Maloměstská črta. *B. J—ová*. Manželka žárlí na pacientky, které manžela jejího — lékaře — navštěvují.

„Svatí sousedé." Obrázek z vesnice. Napsal *J. Klecanda*. V práci této líčen jest sedlák, sedlák český, o němž již píseň praví, že „sedlák jest šelma velká." Pokud potřebuje přímluvy svatých, tu není mu žádná oběť těžkou. Hned se však obrátí, když se mu zdá, že nebezpečí minulo. Kresba takového sedláka jest v práci „Svatí sousedé" velmi zdařilá.

„Pater Vojtěch." Obrázek z vesnice. Nakreslil *J. Klecanda*. Spisovatel volí nejraději za dějiště prací svých venkov. Zde daří se mu nejlépe. Vesnická povídka získala v Klecandovi zdárného pěstitele. Dějiště povídky „Pater Vojtěch" nachází se ve mlýně. Starý mlynář oženil se podruhé. Tu se vrátí domů syn Karel, kterého mlynář jako mrtvého oplakal, jeho předešel starší syn Vojtěch, který zastavuje se doma při svém ze sv. země návratu. Vojtěch uveden jest v pokušení mladou mlynářkou, svou v letech mladších tajnou láskou. Přemáhá se. Podlehl by již — proto odchází z domova. Před jeho odchodem nastane doma katastrofa mezi otcem a zpustlým Karlem, který v kal chce strhnouti Vojtěcha i mlynářku. Rozezlený mlynář chce Karla strestati, poraní však mlynářku. Poranění to má později za následek smrť mlynářčinu. Povídka vypravována jest poutavě. Z kreseb osob důsledně prováděna jest kresba starého mlynáře a zpustlého Karla. Více již kolísají postavy: Vojtěch a mlynářka. Zvláště Vojtěch jest příliš nerozhodným.

„Koníčky." Črta. *J. K. Táborský*. Deera po koníčkáři měla celé zaopatření ve statku, jehož jediný dědic se do ní zamiluje. Ona však přednosť dá životu po boku potulného koníčkáře před životem na statku.

„Starý hřích." Povídka. *J. Klecanda*. Povídka tato jest dokladem, že každý hřích trest za sebou vleče a nikdy mu vyhnouti se nemůže. Mlynář Hořejš žárlil na manželku svou. V návalu žárlivosti stalo se, že setkal se s ní ve stodole na patře, s něhož mlynářka spadla. Mlynář nevěděl pak, spadlali svou vinou, či strčilli ji on. Tajil se tím. Toho vykořistiti chtěl Světák, člověk nehodný. Přinutil mlynáře, že mu týž slíbil deeru za manželku, nic nedbaje toho, že ruší její štěstí. Vida však žal deeřin, odchází mlynář k soudu, by se udal a tím Světáka se zbavil. Není však proti němu dosti důkazů — proto puštěn jest na svobodu. Světák odchází do světa. Madlenka stane se šťastnou ženou Jeníka Dolejších. Kresba osob i líčení samo jest zdařilé.

„Pomsta." Vesnický obrázek *Josefa Vejvara*. Práce ta jest výstrahou, kam zavésti může člověka msta.

Pěkně kreslen jest „Děda pastuchovie" od *J. Seidla*.

Rozmarný jest obrázek „Na Dubové" od *J. Klecandy*. Líčí nejdříve nezdařilé námluvy starého mlynáře. Dále předvádí lásku inženýra Železného a spanilé Amálky Doubkovy, která končí sňatkem. Obrázek jest pěkný.

Tklivý jest obrázek z kasáren „Cúvaks." Píše *Kavan*.

Pěkný jest obrázek „Bláznivá Marjána." *O. H. Lounský*.

Velmi pěkně se čte a mile i tklivě dojímá práce *K. V. Raisova* „Z hořovické školy." Čtenář seznamuje se se starým, hodným učitelem Slavíkem a jeho syny. Zvláště promluveno o proslulém houslistovi Josefovi.

„Šikovatel Malinský." Kus romanu z kasáren. *J. Klecanda*. Práce ta jest dokladem, kam dovésti může člověka neodůvodněné podezření. Kresba zdařilá.

„Náš dědoušek." Kresba pérem. *J. Klecanda*. Spisovatel nakreslil dědouška, který by byl všecko obětoval, aby milým svým prospěl. Ve snaze té vrhnul se na sázení do loterie, které ho úplně zklamalo. Čtenáři se velice pěkná postava dědouškova zajisté líbí.

Tím ukončili jsme přehlídku prací původních. Všechny jsou zdařilé. Nenašli jsme ani jediné chatrné.

I překlady jsou dobré.

„Setkání." *A. Čechov*. Z ruského přeložil *K. Štěpánek*. Jefrem, sbíraje na chrám, setkal se s taškářem Kuzmou, který ho okradl. Soudu se Kuzma nebál, Boha se

hrozil. Vrátil Jefremovi pak aspoň část ukradených peněz. Ostatek vrátiti nemohl, neboť to propil.

„Bída bídu rodí." Črta z přírody. Napsal *N. V. Uspenskij*. Z ruského přel. *K. Š.* Líčen jest chudák prodávající kabát, aby opatřiti mohl nemocnému dítěti lék. S lékem však přichází pozdě — dítě jest mrtvo.

„Samotář." Pohádka. *J. Jasiňskij*. Z ruského přel. *K. Štěpánek*. Zatvrzelý samotář ujímá se opuštěného psíka a dítka.

„Pro štěstí dítěte." Napsal *Michal Balucki*. Autorisovaný překlad *Arnošta Schvaba-Polabského*. Nakreslen jest otec — cídič stok — který i nepoctivosti se dopouští, by dceři své lepší postavení zabezpečil. Dcera se provdá — muž ji však opustí — a okrade ji o peníze otcem zpronevěřené.

„Vzkříšená píseň." *Vas. Němirovič Dančenko*. Z ruského přel. *K. Štěpánek*. Třeba pěvec v žaláři zahynul — píseň jeho v ústech lidu přece žije.

„Hatou." *A. Čechov*. Přel. *K. Štěpánek*. Líčen sirotek.

„Dobrá věc." *A. Čechov*. Přel. *K. Štěpánek*. Tepe ony dobrodince, kteří z peněz chudině věnovaných bohatnou.

Črta „U advokáta" od *N. Severina* (z rusk. přeložil *K. Štěpánek*) jest jednou z chatrnějších prací.

S mnohými obyčeji a typickými postavami seznamuje nás práce „Staromodní Bulhaři." Obrázky *Lubena Karavelova*.

„Omyl." *Vas. Němerovič-Dančenko*. z rusk. přeložil *K. Štěpánek*. Vypisuje nešťastnou lásku jeptišky Heleny, která proto jeptiškou se stala, že domnívala se, že není milovanou, nýbrž její sestra, které chtěla ustoupiti.

„Hvězdičky." Povídka pro dorostlé. Z *Budiljnika* přel. *K. Štěpánek*. Vylíčení života muže a ženy od mladosti až do pozdního stáří.

„Po dvaceti letech." Vánoční povídka. Z angl. přel. *L. Mašková*. Předmětem povídky jest věrná láska.

Povídky přeložené nikterak za původními cenou svou nezůstávají. Překlad jest správný. Všechny jsou poutavé, pěkně se čtou.

Velmi pozoruhodné jsou též práce ostatní.

„Feuilleton" probíral mnohé časové věci a šlehal vtipem převrácenosti.

Uvádíme dále články: „O volbách v Bulharsku" (J. Orlov), „Z naší přítomnosti" (K. Světlá), „Z našeho života," „O životě a působení V. K. Klicpery" (Ph. C. J. Krcar), „Honoráře spisovatelův." Obrázek z doby probuzení (K. V. Rais), „Císař Josef II. v Rusku," „Jarní svátky na Rusi" (K. Štěpánek), „Mravy a způsoby při svatbách v severozápadním Slezsku," „Madridské kavárny," „Do děmanské diery či jeskyně," „Z krajiny ohrožené," „Tři dcery královské" a jiné. Z knihy „Liliputáni" jest tu výňatek „Národní slavnosť v Horlíně." V líčení tomto mohli by se mnozí pořadatelé slavností poznati jako v zrcadle.

Pozornosti zasluhují též „Světla a světélka." (Ze sbírky aforismů Rud. Váchy.)

J. Novodvorský.

Malý čtenář. Časopis pro českou mládež. Pořádají *Gabriel Smetana*, učitel měšť. školy v Poděbradech a *Josef Zelený*, ředitel měšťanské školy v Golč. Jeníkově. — Zodpovědný redaktor a vydavatel *J. Vilímek*. Ročník VIII V Praze. 1889.

„Malý čtenář" v uplynulém právě roce zůstal věren úpravě ročníku předešlého, o které již dříve obšírněji jsme se zmínili. Dříve však přicházel jen jednou měsíčně — nyní dvakráte. Jako pečlivě dbáno úpravy, tak i bedlivě přihlíženo, by obsah „Malého čtenáře" byl cenným. Třeba uznati, že pořadatelům podařilo se vyplniti celý ročník příspěvky dobrými. Chatrných prací jsme nenašli.

Z básní, jichž jest 83, vynikají mnohé obsahem i formou. Téměř všechny zasluhují chvály. A nemůže ani jinak býti. Jsouť přispívateli spisovatelé osvědčení. Nacházíme zde příspěvky Filipa Hyšmana, Jana Nečasa, J. Soukala, J. Kozla, J. Miloty, Boh. Čermáka, Boh. Klimšové, K Jiránka, Boh. Patery, J. Zaříčanského, K. V. Raise, R. Jesenské, K. V. Kuttana, J. Janouška a m. j. — Mnohé z básniček provázeny jsou zdařilými obrázky.

Článků přosaických jest 63. Také zde setkáváme se se spisovateli osvědčenými. Články prosaické nepodávají mládeži jen zábavu, nýbrž i poučení. Z nich uvádíme zvláště práce Kl. Čermáka, „Návštěva v lochu moravském" a „Ve smaragdové říši podzemní."

Pěkné jsou příspěvky Fr. Hrnčíře, J. Dolenského, Václ. Špačka, K. V. Raise, Č. Tondra, Fr. J. Andrlíka, J. Tykače a j. Nejobsáhlejší jest článek „Mořem i pevninou," který sestavil Bohd. L. Tyšler. Setkáváme se s ním téměř ve všech číslech ročníku tohoto. Nemůžeme však o něm tvrditi, že by byl

nejlepším. Děj jest velice rozvláčný, také vypravování samo neuspokojuje.

Šťastně vedena jest i rubrika „Rozmanitosti,“ s kterou shledáváme se v každém čísle.

Pokud obsahu tohoto ročníku „Malého čtenáře“ se týká, nemůžeme ničeho závažného vytýkati.

Také úprava, jak již řečeno, jest velmi pěkná. Papír jest pěkný, tisk zřetelný. Obrázky jsou umělecky provedené. Bohužel, že právě nejlepší obrázky nejsou domácí.

Velmi pěkné jsou předlohy k malování. Sama jich myšlénka jest šťastná. Nedopatření, jež se při první stalo, bylo druhou již odčiněno. Cena (1 zl.) „Malého čt.“ jest mírná.

Nemohli jsme se pouštěti do širšího rozboru časopisu tohoto — můžeme však krátce o „Malém čtenáři“ říci, že jest dobrým časopisem pro mládež. Odporučujeme jej co nejlépe. *J. Novodvorský.*

Besídka malých. Pramen poučení i zábavy československé mládeže. Řídí *J. Svoboda,* říd. uč. obec. školy v Hořátvi u Nymburka, a *V. Neubert,* majitel knihtiskárny na Smíchově. Illustroval akadem. malíř F. Bíza. S obrázky. R. X. 1888.—1889.

O tomto ročníku „Besídky malých“ můžeme krátce toto říci: Básně byly 34 a tolikéž bylo článků prosou psaných. Básně jsou dosti zdařilé. Nepěkně však zní v básničce „Hvězdy“:

Hle! a teď celičká
nebesa vzplály.

Tím pomáhal si spisovatel k rýmu „prokmitá v dáli.“ Také „Opuštěná vlaštovička“ není plně srozumitelna. Čteme na př.: „Vlaštovka již v let po mouchách střílí.“ Nevíme, zda podařilo by se komu vlaštovičku v zimě uživiti.

V prose převládá tentokráte část zábavná. Z té nejlepší práce jsou: „Kočička čarodějka,“ „Krakonoš a sirotek,“ „Hodiny,“ „Vykoupeni životem,“ „Na usvitu nové doby,“ pak vyňatky ze spisu „Srdce“ a „Syn uhlíře v křivoklátských lesích.“

Při pracích poučných musíme vytknouti, že počátek článku „Mistr Jan Hus a jeho zásluhy o pravopis český“ jest příliš bombastický, dále, že na str. 69. mládež špatně o značkách se poučí, měla ť býti všude nad písmeny tečka.

Celkem však neobsahuje tento ročník „Besídky malých“ nic závadného. Řeč jest správna. Úprava dosti slušna. Můžeme jej mládeži dáti čísti. *J. Novodvorský.*

Zprávy londýnského **Athenaea** o literaturách kontinentalních. (O.)

Německá literatura. Není psavějšího snad národa na světě nad Němce, to uznává sám referent o literatuře německé, Robert Zimmermann, jenž se těší z toho, že pomalu pomaloučku začínají mizeti u nich devítisvazkové novelly a sebrané svazky básníků. Ne obsah, ale jakosť, ne quantita, ale qualita označuje mistra. Na poli novelly dlužno první místo vyhraditi Theodoru Stormovi za jeho posmrtné dílo „Schimmelreiter.“ Spisovatel obral si za úkol v díle tom rozřešiti jeden z nejtěžších problemů moderního vypravovatelství; snaží se zázračné věci učiniti přirozenými a přirozené — zázračnými. Královna-spisovatelka Carmen Sylva vydala ve formě listů novellu „Feldpost,“ k níž látku čerpala z válečného tažení r. 1870., a sbírku povídek, z nichž „In der Irre,“ „Eine Nacht in den Karpathen“ vynikají pěkným líčením přírody a vroucností citu, kdežto v novelce „Die Schwiegermutter“ líčí kraj a lid rumunský. K „Meissonierům“ literarním dlužno ještě připočísti baronessu von Ebner a Ferdin. v. Saar, ona vyniká humoristickými črtami, tento čerpá látku ku svým pracím z vyšších společenských vrstev. Ferd. von Saar dějištěm jest Vídeň, kdežto T. H. Makaye „Berliner Novellen“ — Berlín, a M. G. Conrada „Was die Isaar rauscht“ — Mnichov. E. Marriot (Mataja) líčí v „Nespokojencích“ (Die Unzufriedenen) život střední třídy vídeňské. Th. Fontane podává ve svých „Pěti zámcích“ řadu věrně historických obrázků ze střední pruské provincie. W. Jensen vydal sbírku povídek „Aus schwerer Vergangenheit,“ vzatých z 30leté války. Uvádím ještě H. Bulthaupta „Novellen“ a E. Wicherta „Suum Cuique.“ F. Spielhagen zanechal taktéž nemírné psavosti spokojiv se tentokráte s jednosvazkovou povídkou „Ein neuer Pharao,“ která však zklamala. Tím novým Pharaonem, jenž z Berlína celou Evropu ovládá, není ani císař Vilém ani Bismarck, nýbrž prostě „duch času“ (Zeitgeist), jenž vyspav se ze snění a nadšení pro svobodu z r. 1848. stává se realistickým a praktickým. „Gred,“ Ebersova povídka, vyniká něžným citem, kdežto R. Vossův „Dahiel der Convertit“ vyniká hroznými situacemi a děsným zauzlením i rozuzlením. S prosou však nikterak rovnati se nemůže básnická produkce. Že starší básníci posud jsou miláčky obecenstva, toho důkazem nová a nová vydání básní jejich.

Z nových sbírek St. Milova „Lieder aus dem Süden“ jsou mužny, ale poněkud příliš vyznívá z nich tón didaktický. J. H. Makaye výpravná báseň „Helene“ vyniká realistickým berlínským lokalním koloritem v jeho nočních a pouličních výjevech. Vůdce nové básnické školy mladoněmecké, Jindřich Hart, vydal druhý zpěv svého „Lied von der Menschheit,“ jež se chce státi „Messiadou“ budoucnosti. Naproti tomu nezdá se, že by C. Bleibtreu byl povolaným reformatorem divadla budoucnosti, neboť jeho „Schicksal“ nedovede ani E. von Wildenbrucha ani A. Wilbrandta ani R. Vossa ani ostatních zastíniti. Wilbrandtův „Meister von Palmyra“ neobsahuje žádného dramatického konfliktu, ba ani ne jednolitého děje, nýbrž jest to řada pěti obrázků spojených jednotou „osoby,“ před níž se odehrávají. Hluboké myšlénky a krásné verše nedovedou zastříti nedostatku děje jednolitého. Za to „Die Rosen von Tyburn“ od A. Titzgera vynikají až přespřílišným dějem, avšak v celém kuse není idee, vyjmemeli motiv smyslnosti. Veselohry Moserovy a Schönthanovy rozesmějí obecenstvo, ale jádra v nich není. Vydáno množství příspěvků k životopisu Goethově a Wagnerově, zvláště jejich četné dopisy uveřejněny. Kromě těchto vydány ještě jiné biografie, z nichž uvádíme toliko „Gedenkbuch des Fürsten Bismarck“ od Horsta Kohena. Rankovy „Weltgeschichte“ vyšel sv. 9.; kromě toho zvláště zaznamenati dlužno: pokračování výtečných „Dějin rakouských“ od A. Hubera a Wenzelburgerovy „Dějiny Nizozemí.“ Z dějin umění vyšlo znamenité dílo C. Justiho „Diego Velazquez und sein Jahrhundert.“ Mnoho bylo také napsáno o osobě dramat Shakespearcových, ale ať tomu věří, kdo chce. Na poli theologie a filosofie vydány Döllingerovy „Gesammelte Academische Abhandlungen“ a „Geschichte der Moralstreitigkeiten des XVII. und XVIII. Jahrhunderts.“ Th. Sickel počal vydávati správný text díla pap. „Liber Diurnus,“ jež jsou znamenitým příspěvkem k dějinám papežství. Z filosofických, v pravém slova významu, děl sluší uvésti F. Jodlovu „Gesch. der Ethik“ a W. Windelbandovu „Geschichte der alten Philosophie.“[1])

Řecká literatura. Lví část produkce literarní přináleží historii a histor. zeměpisu. Nejdůležitější publikací bez odporu v té příčině jest Spyridona Tricoupisa „Dějiny řecké revoluce.“ Cenným příspěvkem k historii jest brošura J. Romanosa o Angevinském diplomu Filipa II. Tarentského. Panagiotis Chiotis vydal 6. sv. svých „Historických Memoirů.“ Konečně uvádíme ještě Dra. D. Cambuoroglua „Dějiny Atheňanů za vlády turecké“ a školní knihu dějepisnou „Polyzoidisa.“ Hlavním příspěvkem k zeměpisu jest A. Miliarakisa „Studie o poloze Jonského moře v starém a novém zeměpisu,“ v níž autor hledí stanoviti pravou hranici mezi Jonským a Sicilským mořem. Taktéž pilně pěstována filologie. Za to krásné písemnictví chudické. Většina spisovatelů konkurovala o čtyři státní ceny, z nichž tři vypsány za nejlepší dramata a jedna za sbírku básní lyrických. Ceny obdrželi Kleon Rhangabé za kus „Vévodkyně athenská,“ A. Antoniadis za drama „Scanderbeg“ a P. Zanos za veselohru „Volba Demarcha,“ a konečně K. Palamas za svůj „Hymnus na Minervu.“ Z prací těch vyšla však tiskem jen tato. Zmínky snad zasluhují ještě „Ballady“ S. Stephanua. Min. roku započato také vydávati „Konversační slovník,“ pojednávající o historii, topografii a starožitnictví Řecka.

Hollandská literatura. Díla po smrti Vosmaerově vydaná nový podávají důkaz, jak velikou ztrátu utrpěla literatura hollandská. Vyšel po smrti jeho znamenitý překlad Odysseje a nedokončená novella „Inwyding.“ Ze života hol. bohémů vydal sbírku povídek, „Kippeveer“ nadepsanou, Cosinus. Chorobnou à la Quidiným rekyním jest „Eline Vere“ od L. Coupera Realistickým lze nazvati Netscherovy „Menschen om Ons“ (Lidé kolem nás). Stoupencem Zolovým jest plodný Van Deyssel. Kromě toho vydáno množství kratších novell, črt a obrázků různé ceny. Totéž platí o básních různých mladých básníků. Mnoho napsáno bylo „pro et contra“ o zesnulém Multatulim (pr. jméno Douwes Dekker). Pokus srovnávací historie literarní učinil Ten Brink svým „De Roman in Brieven, 1740—1840.“ Byvanek vydal „Poezij en Leven in de 19e Eeuw“ (Básnictví a život v 19. věku), v němž se snaží vytknouti vplyv nových idcí na individualitu několika slavných spisovatelův. Úmrtím Visseringa a Zimmermana ztratilo Hollandsko své dva nejlepší essaysty. Pilně se studují starší dějiny hollandské, jakož i z novějších dosti cenné publikace vydány.

Italská literatura. Přehled básnické produkce vlašské za rok 1888. přinesla již

[1]) Jak viděti, jest katolická literatura zcela ignorována.

„Ill. lit.," doplňujeme jej jenom tuto. Co tam řečeno, opakujeme opětně s Bonghim, že neznáme vl. básníka, jehož jménu by nehrozilo zítra zapomenutí. Corrado Corradino vydal sbírečku lyrických básní s názvem „Su pel Calvario" (Vzhůru přes Kalvarii), jež jeví jakousi sílu koncepce a formy. Několik slušných sonnetův obsahuje Rondaniho „Mito Italico." A. Bellusa „In Solitudine" obsahuje básně přerozmanitého metra, vyznačující se citem a správností formy. A zrovna tak bledě vypadá to s novellistikou vlašskou. Vlašské listy, jichž odebíráme několik, pravé haló nadělaly o posledním díle De Amicisa „Sull' Oceano." Již před vyjitím jeho přinášely úryvky, tak že ze zvědavosti koupili jsme si dílko to. A byli jsme dosti zklamáni. Autorovi ovšem nelze upříti brillantního slohu, bystrého pozorovacího talentu a konečně také ne dobrého úmyslu, ale, prosím vás, to stálé popisování a líčení — neboť „Sull' Oceano" obsahuje popis cesty autorovy na parníku z Janova do Buenos Ayres — konečně čtenáře omrzí. To přepínání jest charakteristickou známkou úpadku literarního. Dojmu trvalého kniha ta neudělá na čtenáře. Podobný hluk tropily listy vlašské s D'Annunziovým „Il Piacere," ale sláva jeho netrvala dlouho. Nejlepší bez odporu novellista, Salvatore Farina, vydal „Due Desiderii: Prologo ed Epilogo," za to však výborná jinak Heera svým „L'Indomani" učinila krok „račí." Ostatní práce z tohoto oboru lze směle mlčením pominouti. Mnoho napsáno literních causerií o Dantem a v poslední době i o Giordanu Brunovi (!). Zajímavou jest studie Traversova o Leopardim „Nuovi Studi Letterarii." V historii sbírá se teprve material k soustavným dějinám.

Norská literatura. Tak dvě léta bylo v písemnictvu norském živo, vedl se totiž zuřivě boj o „monogamii a polygamii," který však nyní skoro uklizen. Trochu se sešrůtili oba zastanci polygamie Arne Garborg a Björnstjerne Björnson příčinou spisovného jazyka. Následkem dlouholetého spojení Norska s Dánskem přijat byl dánský jazyk za spisovný, ale po odloučení r. 1814. povstali někteří, kteří by rádi místo dánského jazyka zavedli norský, ale brzy rozestoupli se na dva tábory. Jedni totiž rázem chtějí zavésti nový spisovný jazyk, utvořený na základě různých dialektů — stoupencem těchto Garborg; kdežto druzí chtějí podržeti dosavádní jazyk spisovný, jen ho vytříbiti usilují novými, z lidové mluvy vzatými slovy — stoupencem této školy Björnstjerne Björnson. Na ostatek panoval v ležení literatů mír. Staří napsali něco nového, a mladí „debutovali." Henrik Ibsen napsal nové drama „Fruen fia Havet," plné mysticismu a hypnotismu, v němž dokazuje, že manželství může jen tehdy býti trvalé, když je uzavírají dvě osoby úplně svobodně a s plným vědomím toho, co podnikají. A. L. Kielland, jenž až dosud nebyl příliš šťastným v dramatickém umění, pojednou svým 4aktovým dramatem „Professoren" znamenitě se povznesl. Z novellistů jmenujeme toliko jména: Jonáše Liea, Kristofera Kristofersena a C. Flooda. Mladý spisovatel A. B. Lange vydal knihu o Americe, jakož i Knut Hamsum. Historik O. A. Overland vydal sbírku norských legend a známý linguista Sofus Bugge dokončil první svazek svých „Studií o norské mythologii."

Polská literatura. Povímeli, že v minulém roce nevydal ani Sienkiewicz ani pí. Orzeszková nic většího a znamenitějšího, s dostatek jsme označili produkci krásné literatury polské za období minulé. Poměrně největší úspěch měl „Dewajtis" od ml. spisovatelky, sl. Rodziewiczové. Hlavní ideou celé povídky jest láska k rodné zemi. Z histor. povídek vytkli bychom „Veto" (4 svazky) od A. Krechowieckého, v nichž se líčí bouře domácích zmatků v XVII. stol.; „Na dvoře královském" Rawitovo líčí nevázaný život krále Boleslava Hrdého; „Poslední rána hromová" od Wolovského a z doby husitismu vzatá povídka „Obrat v historii" od J. Rogosze. Nicméně zdá se, jakoby následkem vplyvu západního historické povídce v Polsku odzváněli umíráčkem, aspoň rozhodně větší oblibě těší se krátké povídky, črty a obrázky. Jako nejlepší pěstitele tohoto odvětví uvádíme Jordana, Junoszu, Mankowského, Sewera (Maciejowskébo), Dygasińského, Feldmanna, Gomulického, Sarneckého a nejlepšího z mladých Kosiakiewicze. Co jsme napsali o histor. povídce, platí také o histor. dramatě, jichž vyšlo pramálo, za to celá spousta jednoaktových „bluettes" a veseloher. Z básní uvádíme „Tři legendy ze starých dob" od Adama Pługa, a potom od Kraushara „Tytan" a „Arion Korintský." Na poli národní historie dlužno zmíniti se o bádání Piekosinského a Potkanského o původě polské šlechty. Kromě nich uvádíme ještě jména Tretiaka, Gorského, z nichž onen napsal dějiny války Poláků s Turky za Zikmunda III., kdežto tento dějiny války se Švédy v téže

době. Konečně stůjtež tu ještě Walislyewski a Kraushar, Zdiechowski, Jodko-Harkiewicz a konečně Bogusławski se svou „Historií Slovanů."

Ruská literatura. Písemnictví ruské utrpělo velikou ztrátu v poslední době úmrtím nejznamenitějšího svého satirika E. Saltikova (Ščedrina), jehož spisy měly veliký vliv na veřejné mínění. Po něm nejpopularnějším spisovatelem jest Gl. Uspenskij. V mnohé věci podobá se onomu. Oba studují pomíjející a vyhynující typy a charaktery lidu ruského od jeho uvolnění či osvobození od nevolnictva. Práce obou jsou tendenčními; mají raziti dráhu myšlénkám a snahám čelícím ku povznesení lidu ruského. Ale Saltikova síla spočívá v hluboké znalosti života za starého regimentu, a i za nynější vlády hledá ostatků hniloby z minulých dob. Uspenskij nenávidí také starých, zlých časův, avšak nejde mu tak o úplné vyhlazení starých řádů, jak o zbudování nových. Kdežto Saltikov libuje si pouze v líčení choroby, hledá Uspenskij od ní pomoci a léku. Odtud to hojné moralisování a dovozování ve spisech Uspenského a také zanedbávání vedlejších charakterů. Vynikající novellista Čechov pokusil se v dramatě, ale s nehrubým úspěchem. Korolenko obdařil čtenáře své „Nocí" a „Z dvojího hlediska." Co do filosofie, dlužno říci, že třeba teprve vyčkati veliké národní filosofie ruské, zatím se jen překládají spisy pessimistických filosofů německých. V táboře Slavjanofilů nastal rozkol. Strana jedna hájí (Danilevskij) národní výlučnosť Ruska, kdežto druhá (Solovjev) strana praví, že posláním Ruska jest znova ve skutek uvésti starou jednotu církve; za tou příčinou musí prý si Rusové učiniti již násilí a spojiti se se západní, římsko-katol. Církví. Nejpozoruhodnějším dílem filosofickým jest Trojckého „Logika věd." Na poli historie dlužno vytknouti Buzeskulovo dílo „Perikles," dále M. Bubnovy „Gerbertovy listy" a Semevského „Nevolnická otázka za Alexandra a Mikuláše." Konečně uvádíme ještě S. Tatiščeva a Col. Maslovského, Karějeva a Pervolfa. Nejvýznamnější událostí zeměpisnou jest smrť slavného cestovatele Přěvalského, jehož přičiněním mapa střední Asie zcela jiné tvářnosti nabyla. Matusovski vydal „Zeměpisný popis Číny," Vasiljev „Oasa Akhal Tekkeská" a konečně vyšel Daškova „Ethnografické příruční knihy" 3. svazek. V archaeologii činnými jsou Kondakov a hr. Tolstoj. Z literarní historie dlužno uvésti příspěvky Sukomlinova, Majkova a Al. Veselovského, za to v právu nemnoho záznamu hodného.

Španělská literatura. Všeobecně nelze pronésti příznivého úsudku o produkci španělského písemnictví. Z nových prací historických jen velmi málo zasluhuje čestné zmínky, leč ty, jež jsou pokračováním děl z předešlých let. Za to podnět daný ke studiím orientalním, zdá se, že ponese hojné ovoce. Na poli básnictví — suchopar. Uvádíme jediné „Romancero de D. Jaime et Conquistador" od Ad. Llanosa. Přes veškero úsilí bratří Echegarayových, kteří se těší dosti veliké oblibě obecenstva, pochybujeme, že se špan. dramatická Musa tak hned z lethargie proběře. Třeba by bylo uhoditi na ráz poněkud národnější. Totéž musíme říci o novellistice. Novellistův a povídkářů celé kopy, žel, že jen až na Pereza Galdosa, P. Bazana, Peredu a Ang. Grassiovou všichni buď jen opisují nebo nápodobují nejšpatnější francouzské spisovatele.

Švédská literatura. V celku nebylo také mnoho novinek v uplynulém období vydáno, za to však Werner v. Heidenstam pojednou vystoupil, a to s dosti pěkným úspěchem jako básník („Wallfart och Vandringsår"), jako cestovatel a konečně jako novellista svým „Endymionem." A. Strindberg po dlouhé době vydal „Skärkarlslif." Ernst Ahlgren (pí. V. Benedictsonova), v níž kladeny veliké naděje, skončila sebevraždou. Povídky ze života venkovského dosti pěkně píše A. Bondeson. Historickou povídku pěstuje H. af Trolle. Z básníkův uvádíme ještě H. Sätherberga („Kalifens äfventyr"). Strömberga a realistického básníka A. U. Bååtha („Vikingatiden"). Z dramatických spisovatelů buďtež uvedeni veteran Frans Hedberg, Birger Schöldström, jenž vydal jenom divadelní črty, a konečně A. Strindberg se svým naturalistickým kusem „Fröken Julie" (Sl. Julia). K vůli stručnosti opomíjíme mnohé a dosti znamenité pěstovatele historie povšechné a literarní. Ku konci zmiňujeme se jen o Thorildovi, jenž mnohem dříve nežli Taine ve Francii zahájil nový směr aesthetického kriticismu; téhož lze nazvati také poněkud švédským Stuart Millem.

Doplňkem k těmto přehledům seznámíme čtenáře poněkud s dvěma angl. romany, jež pravou sensaci vzbudily a posud budí. Jsou to „Robert Elsmere" od Mrs. Humphry Wardové (vyšel již také v kollekci Tauchnitzově ve 3 svazcích) a „John Ward," kazatel, od Markéty Delandové. Zmiňujeme

se o romanech těch proto, že zvláštní světlo vrhají na náboženské poměry jak v Anglii, tak i v Americe. Děj obou skoro stejný, proto dotkneme se šířeji jen onoho. Tendencí romanu „Robert Elsmere“ není nic jiného, nežli rozšíření náboženství lidského, křesťanstva bez Krista. Spisovatelka obrala si formu novellistickou, jednak aby více čtenářstva získala, jednak že v novelle netřeba tak učeně a vědecky si vésti jako v přesně filosofickém díle. Podotýkáme mimochodem, že lektyra romanu tohoto jest velmi těžká a unavující. Věru nesnadno udati plán jeho, skoro bychom řekli, že žádného nemá. Děj odehrává se v Anglii za našich dnů. Hrdinou romanu jest pastor Robert Elsmere. Ač měl za učitele v Oxfordě dva atheisty: Graya, jenž toliko věřil tomu, co rozumem svým dovedl pochopiti, a Langhama, jenž zase vše popíral, přece vstoupil — sit venia verbo! — do stavu kněžského. Jako mladý kazatel po nemoci přišel do Murewellu na zotavenou, kdež se seznámil s Kateřinou Leyburnovou, již také za ženu pojal. Proti obyčeji kněží anglických obírá se Robert Elsmere pilně studiem. Tam sezná se také se statkářem murewellským, Rogerem Wendoverem, jenž jest honěn ve všech filosofických systemech a neznaboh I. classis. A teď začnou rozhovory o náboženství. Škoda jen, že spisovatelka uvádí contra důvody, či snad neznala žádných pro? Rozumí se, že bez „pro“ contra snadno zvítězí a že víra Robertova jest zviklána. Ale co teď dělati? Žena jeho byla u víře pevnou a neotřesitelnou. Kterak s ní žíti? (Nejkrásnější místa z celé knihy úzkosti Robertovy.) Konečně svěří se se vším Kateřině a pastorovi, a odděleni od sebe nepřemožitelnou překážkou odeberou se oba do Londýna. Teď následují episody, v nichž hrají hlavní roli sestra Kateřinina, Růžena, lady K. Flaxman a pí. de Netteville. Všechny postavy a charaktery jsou velmi pěkně kresleny. A co činí zatím Elsmere? Poslyšte, co praví stařičký Gladstone, jenž o dotčeném romanu napsal celý článek do „Dixneuvième siècle,“ o konečném a rozhodném postavení hrdinově: „Robert Elsmere věří doposud v Boha i přijímá Krista historického, jako člověka zázračně dobrého mezi dobrými, ale pohlíží na něho jako na prvního inter pares. Když byl ledacos zkusil, oddává se náboženství lidskosti, získává novému evandělii celý houf umělcův a konečně umírá s jasnozáří kolem čela (!). Založil a zůstavuje po sobě „nové bratrstvo křesťanské,“ a spisovatelka poučuje nás ku konci, že v tom právě záleží svrchované úsilí člověka.“

Tak se končí roman. Spisovatelka ujišťuje nás, že nové bratrstvo zkvétá, ale my bychom rádi věděli, kterak, když zakladatele tu již není. A roman Delandové jest taktéž theologickým, i v tomto romanu jedná se o muži a ženě, rozvedených od sebe následkem náboženské různosti. V obou romanech jest muž pastorem, jen že v tomto zůstává muž věren svému náboženskému přesvědčení — kalvinismu, kdežto žena stává se svobodomyslnou. Co do ceny daleko zůstává americký roman za anglickým, ač zase nad něj vyniká svěžestí kresby v líčení a humorem. Promluviť o ostatních spisovatelích anglických udá se nám někdy jindy snad příležitosť.

—*osv*—

Przegląd polski, měsíčník vycházející v Krakově, přinesl r. 1888. a 1889. obšírnou studii Edw. Porębowicza o „literarním ruchu v jiho-západní Evropě,“ z níž podáme čtenářstvu stručný obsah.

Slunce káže mi pěti, dí Mistral, kterážto slova vysvětlují tajemství básnické tvorby jihozápadu, kde slunce vyhřívá poesii v nitru lidu, poesii pro zpěv uspůsobenou, k čemuž značně napomáhá ústrojí řeči s plnými formami samohláskovými. Poetická forma bývá lahodna sluchu, plna buď rýmů buď assonancí; brzy ukládá se do sloh pestrých, brzy miluje refrain. Bohata jsouc zvuky hudebními miluje onomatopoesii, filosofické myšlénky vyjadřuje srovnáním neb obrazem. Provençalská poesie opěvá především lásku, miluje plnosť barev i vůně; píseň katalonská je patriotická, plná vážnosti, hluboké nábožnosti; španělská, obohacená fantasií arabskou, miluje obrazy, silné barvy, zahrává si podobenstvími, kontrasty, srovnáním, otázkami, opěvá děje minulé a lásku; portugalská konečně pěje chválu otčiny a krbu, netrpíc vlivu cizího.

I. **Literatura provençalská** datuje své obrození teprve ze druhé polovice našeho století. Prvním spisovatelem, jenž vzdělav se písní lidu, počal pěti provençalsky, jest *José Roumanille* (* 1818.), jehož svazek básní, s názvem „Chudobky“ (1847.), rozdělen na tři díly: „Když hloh kvete,“ „Když obilí zraje,“ „Když listí padá“; jsou tu obrázky z pole i háje a sceny rodinné. Spisy z r. 1848. vysmívá se jizlivě demagogům. Rozeným poetou nebyl, neměl předchůdce, na

němž by vzdělal mluvu, ale zbožnosť a líbeznosť vane z plodů jeho. R. 1852. vydal sborník prací „Li Prouvençalo," kdež měl překrásnou co do formy báseň „Pastýřka i královic." Vydal též prosou novelly, mravoučné povídky a bajky, svého času velmi oblíbené. Ale ve zmíněném sborníku kraluje již *Frederi Mistral* (* 1830.), idol jihozápadu, budící všude nadšení, jenž ve „Zlatých výspách" ukázal smělosť v utváření si poetického jazyka i formy, vzlet fantasie, držené v mezích klassickým vkusem, mystickou lásku přírody, otčiny i lidu, umění napodobiti výrazy a obraty lidové. Znamenitě rozšířil obor idei, ušlechtil mluvu. Velebný hymnus na „Slunce" a mohutná oda na „Mistral," strašný vítr severní, jsou perly poesie. Úchvatný je popis bitvy v „Bubeníku arcolském"; v allegorické básni „Hraběnka" dal průchod nenávisti své ku „Francii, zlé sestře" Provençalska. I menší ballady a romance vynikají volbou látky, originalností slohu a výtečným zpracováním. Evropské slávy došel svým idyllickým eposem „Mireio," v němž pěje nešťastnou lásku ve 12 zpěvech, vplétaje episodicky popisy Provençalska mythického, historického i nynějšího, líče obyčeje, zábavy a lid jeho. Originalní je forma sloh sedmiveršových; mluvu obohatil smělým a šťastným nakládáním s tvůrčími elementy jazyka, výrazy onomatopoetickými, obrazy zdařilými; jestiť Mistral v té věci mistrem. V jednotlivostech báseň roztomila, nelibě však působí disharmonie mezi zpěvy prvními a zakončením neuspokojivým, nedostatečným zauzlením, slabou motivisací, tak že smutný konec tak čistých duší, jakými milenci, nikterak není odůvodněn. Epos toto, v pravém smyslu národní, přeloženo skoro do všech jazykův evropských. Méně již se líbila báseň epická „Calendau" (1867.), didakticky trochu založená, kde fabula utonula v historicko-mythických, literarních, přírodovědeckých i hospodářských výkladech. Allegoricky líčí dějiny a národopis vlasti, při čemž častých dopouští se anachronismův a nad míru uzdu popouští hyperfantasii. Jinou epickou básní jest „Nerto" (1883.), v níž opěvá dobu Avignonu papežského. Je to jaksi provençalský Faust, rýmovaná „novella," líčící boj nevinné duše proti zlu, propletená obrazy mravův i pochmurných dějin, jimž světla propůjčují jasnější obrazy přírodní. Ideu podal básník sám slovy, že „kameny pokušení staví se i věž Páně."

Jiným z Felibrů,[1]) jenž též vystoupil ve sborníku „Li Prouvençalo," je *Th. Aubanel* (1829. – 1886.), „vášnivý mladík," jehož první verše prozrazují hluboký bol, fantasii, plnou děsných, krvavých obrazů, hledající ve světě jen stinné stránky. Jeho „Ženci" schýleni nad srpem, zpoceni, těžký vedou život. Píseň církevní zaměnil za výhružnou píseň revolucionáře. Trilogie „Neviňátka" („Píseň sv. Josefa," „Řež" a „Nářek") je řada strašných scen z vraždy neviňátek betlemských. Místy viděti náklonnosť k realismu francouzs., divoký až enthusiasmus, formy příliš umělé složené. Slabší jsou některé menší básně z té doby. R. 1860. vydal „Roztříštěný granat," obsahující tři knihy: „Knihu lásky," „Za šera," „Knihu bídy." V první opěvá strasti lásky pro ztrátu milenky; povaha ženy šlechetná. V druhé knize podává obrazy přírody a pohanské vzdělanosti, poroby, z níž lidstvo vysvobodí dítě betlemské; v knize bídy pak ponuré obrazy slz, krve, nouze a bídy lidské. Všichni, již trpí, jsou přátely básníkovými. Daudetovské drama „Chléb hříchu" méně se mu zdařilo; byltˇ příliš lyrikem. Nejlepší, bohužel poslední prací Aubanelovou jsou „Avignonské dívky" (1885.), řada přesličných útvorů vroucího citu, kdežto dospěl poeta vrcholu své tvorby, zbaviv se nesmírné vášnivosti mládí. – Samouk *Jacques Jasmin* stál mimo četu Felibrů, měl však vliv i na samého Mistrala. Z básní jeho velice lichotivě od samých Francouzů přijata „Hodná Marta," historie zrazené dívky. Tendence u něho bývá ušlechtilá, patriotismus horoucí, proto u krajanů velice oblíben a zlatou korunou r. 1856. poctěn. — Jediné nedokončené básnické dílo kněze *L. S. Lamberta* (1815. – 1868.) „Betelèn" líčí velmi poeticky život Spasitelův až k návratu z Egypta. Spolu je to jakási epopeje lidstva; jest tu všecko zobrazeno, co srdcem hýbá, nebe i země, peklo, minulosť i

[1]) R. 1853. založen klub Félibrů (Fé-libres, lidé volného náboženství); dle slov Aubanelových značí slovo to tak dobře poetu jako historika, malíře, řezbáře, učence, toho, kdo zná jména svatých i králův a znamenitých mužů Provençe. Je to spolek na obranu řeči romanské a volnosti. . . . Vínem mu krásno, chlebem dobro, cestou pravda; má slunce k útěše, vědu čerpá z lásky, chová nenávisť k tomu, co nenávistí, miluje i bojuje za to, co láskou. Největší slavností jsou „Květové zábavy" (Jocs florans), literarní konkursy vždy za tři léta. Název mají odtud, že odměny mají podobu květu.

budoucnosť, pád i vykoupení. Místy mohutností připomíná Danteho i Miltona (P. d.) *A. V.*

Ljubljanski Zvon. Leposloven in znanstven list. Uredil *Fran Levec*. VII. in VIII. leto. 1887. in 1888.

Na Slovinsku vycházejí dva časopisy, věnované zábavě a poučení; jsou to: „Ljubl. Zvon" a „Dom in Svet." „Dom in Svet" začal teprve přede dvěma lety vycházeti a proto jest ještě v počátcích, ale za dobré redakce, kterou má v rukou velezasloužilý o slovinskou literaturu Dr. Fr. Lampe, může dospěti k znamenitému rozvoji a vyrovnati se jiným nejlepším časopisům slovanským. Povšimněme si „Lj. Zvonu," nejlepšího to časopisu belletristického a také nejstaršího; neboť vychází v Lublani na devátý rok a před tím již vycházel skoro deset let ve Vídni pod názvem „Zvon," kde jej redigoval osvědčený spisovatel slovinský J. Stritar. Celkem tedy vychází skoro dvě desítiletí. Tak dlouho ještě nevycházel žádný belletr. slovinský časopis. Brzy zanikl Janežičův „Slovenski Glasnik," též „Zora," „Besednik," „Kres" a nadobyčejně brzy illustrovaný „Slovan." Z toho patrno, že „Lj. Zvon" spočívá na zdravých a pevných základech a že si zasloužil lásky každého vzdělaného Slovince. Jako ve Vídni „Zvon" soustřeďoval všechny síly spisovatelské, tak i nyní „Lj. Zvon" v Lublani. Více než 150 spisovatelů zásobuje jej hojně vzácnými příspěvky trvalé ceny tak, že má redakce stálý výběr. Na důkaz slov těch stůjž tuto podrobnější recense posledních dvou nad jiné vzácných a bohatých ročníků: sedmého a osmého.

Do sedmého ročníku nejlepší básně podal *Gorázd* a *J. Cimperman*. Gorázd uveřejnil tu básně „Iz popotnega dnevnika," kterých je na počet 8, a pak několik ballad, romancí a legend, z nichž každá jest trvalé ceny, jako: „Balada o jezeru," „Dvorski norec" atd. Škoda, že se básník skrývá pod vymyšleným jménem. Neboť že je Gorázd pseudonym, tvrdí kde kdo. Gorázd je básníkem umělcem neobyčejného nadání a neobyčejné pilnosti. Uveřejnilť již tolik básní, že by jich byla veliká sbírka. V „Lj. Zvonu" vykázáno jest mu čestné místo. Ne méně krásné a cenné básně jsou básně J. Cimpermana: „Domorodcem" a „Strunarjeva prošnja" a j. Také Cimperman není neznámým básníkem; vydal již r. 1869. prvou a r. 1888. druhou sbírku svých básní, které byly vždy s nadšením přijaty. Vedle těchto dvou básníků velmi pěkné básně obsahem i formou podali nejmladší básníci *Kržišnik, Gestrin, Slavomir* a *Radinski*, kteří nejvíce opěvují lásku a vlasť. (O. p.)

Fr. Štingl.

Literarní paběrky.

Mosaika.

Návštěvou u některých vynikajících romancierů francouzských. Aby snad čtenář přečta řádky tyto nebyl zklamán ve svém očekávání, upozorňujeme ho hned na počátku, že se v těchto řádcích nedoví ničeho, jak ten aneb onen romanopisec pracuje, žije, jak jest zařízen anebo s kým obcuje; ne, — té cti se nám posud nedostalo osobně poznati některého z nich, známe je toliko z jejich prací, a o těch — tož o posledních a vážnějších — stůj tu několik slov.

Nuže, s kterým napřed začíti? Inu, s kým jiným, nežli s pověstným a slovutným p. *Emilem Zolou*. Jak známo, pracuje Zola a běře se za určitým plánem. Jeho oblíbenou theorií jest theorie »de milieu.« Toto »milieu« — jak dobře poznamenávají »Literarní listy,« č. 1. — není nic jiného, nežli pojítko dědičnosti ve společnosti lidské, které prý ze přirozené nutnosti svádí k nejohyzdnějším a nejnižším věcem, tak že člověk bývá ke zlu hnán silami fysicky přemocnými více trpně nežli činně jak oběť nesčetných pokolení, jakýmsi spůsobem tíhy moralní. Toto »milieu« jest červenou nitkou všech jeho doposud vydaných romanů z cyklu »Rougon-Maquart.« Tu pojednou přinesly listy francouzské zprávu, že Zola píše roman úplně cudný. Kde kdo byl zvědav na ten roman, který lze dáti — tak aspoň o něm rozhlásil sám spisovatel — každé dívce do ruky. Konečně vyšel pod názvem »Le rêve« (Sen). Nuže, jaká cena jeho? Kritik anglický v »Athenaeu« dí o něm, že Zola touto svou novellou nedodělal se dokonalého úspěchu. Jsouť v něm ovšem místa podivuhodné krásy — líčící dívku vychovanou ve stínu staré kathedraly

neobyčejně vznětlivé fantasie, jež napájena jsouc a posilována ustavičně slávou církve a legendami svatých veškerou její bytosť uchvacují a vrcholí v extasi lásky k mladíkovi, jehož pokládá povzneseného nad sebe jak anděly samy. Celek však nepůsobí čistého dojmu. Ne snad, že by provedení pokulhávalo nebo nebylo konsekventním, ale chyba v tom jest, že děj neodpovídá skutečnému životu a potom také ne tendenci, kterou si autor při sepisování romanu toho vytknul. Dokladem našeho tvrzení uvádíme jediné toto: rekyně romanu, sdělána z »ducha, ohně a rosy,« jest dítkem protivné madame Sidonie, té nejnestoudnější osoby ze všech, jimiž »La Curée« (roman téhož autora) jen jen oplývá, a což nad to jest — dítkem, jež měla »sans savoir au juste où elle l'avait prise...« důkaz to protiv pravdivosti situace, okolnosť to, jež direktně jest na odpor oblíbené theorii Zolově o »dědičnosti.« Zkrátka, Zola brodil se příliš dlouho v kalu a bahnu, aby se pojednou dovedl povznésti k pravdivé líčení poněkud duševní vášně.

Ne menšímu úspěchu aspoň u obecenstva jako Zola těší se také pověstný autor »Majitele hutí« *Jiří Ohnet*. Poslední publikací jeho jest »Les batailles de la vie: Le docteur Rameau« (Paris, Paul Ollendorf, éditeur). Roman ten za dvě neděle vydán v 100.000 exemplářích. (Kdy pak asi u nás potká některého našeho spisovatele takové štěstí?!) Hlasy kritiky jdou o romanu tom různé; příznivé i nepříznivé, ale což na tom — jak z řečeného nahoře vidno — obecenstvo jest při autorovi. »Le docteur Rameau« má všecky přednosti, ale i vady ostatních děl Ohnetových. Sloh jest prostinký, nevyniká ani zvláštní silou ani zabarvením; pozorování povrchní; povahy — ba celý nátěr děje — jsou melodramatickými. Ale právě proto, že roman ten nevyniká hloubkou myšlének, má tolik tisíc čtenářů, neboť většina lidí nejen u nás, ale i ve Francii má tu vlastnosť, že se nerada namáhá při čtení — a tím méně myslí a se snaží vystihnouti a pozorovati ideu toho neb onoho romanu. A Jiří Ohnet zná vkus svého čtenářstva a nad to ví, jak veliké dávky pravdy a smyšlení třeba k upravení pochoutky pro jazyk čtenářstva, a hlavní věcí jest u Ohneta, že takto upravené jídlo umí podávati ještě za tepla, dokud se z něho ještě kouří. Děj vzat ze života měšťanského, by však ovzduší poněkud bylo jiné, nakupil do tohoto romanu autor spoustu technických úsloví a medicinských dissertací. Tu a tam povznáší se také autor nad povrch všednosti, což platí zvláště o druhém díle romanu, o nemoci Adriany a psychologickém boji doktora Rameaua, kterážto část silně připomíná konec romanu Zolova »Snu.« Celek však neodpovídá taktéž skutečnému životu a nezůstavuje v čtenáři žádného hlubšího dojmu.

Do jiné společnosti uvádí nás *Henry Gréville* svým romanem nadepsaným »Chant de noces« (Paris, Librairie Plon). Ohnet tam, kde se pachtí po eleganci, upadá v manýru — směšnou, Gréville však jest naproti tomu elegantním od přirozenosti, elegantním až k ženské finesse. Faktum jest, že »Chant de noces« patří jak »Dosia,« »Sonia« a »Perdue« k četivu, jemuž se říká salonní. Avšak marně byste hledali v té vybrané formě a v té sentimentalní půvabnosti, jimiž autor postavy romanů svých obestírá, hlubší, solidní myšlénky neb aspoň obraz a odlesk skutečného života. Hrdinové Grévillovi žijí toliko v hlavě autorově: jsou to osobičky efemerní, slabé, jež nesnesou vánku skutečného života. Připadají nám jako pestří motýlci, z nichž setřemeli pestrý, lesklý pel, mění se v ošklivé tvory. Ale co na tom? Za krásného, slunečního dne rádi pozorujeme jejich mihotavý shon po vonném, zeleném pažitě a bezděky spočívá zrak náš s nimi na poupatech růžových a kalíšcích květinných. A tak se to má s romany Grévillovými, nesmíme žádati po nich více, nežli co nám podávají a podati mohou. Romany jeho tvoří, bychom se tak vyjádřili, příjemná intermezza ve spoustě knih, z nichž na nás ze všech zeje hořkosť a trpkosť života, a čtenář milerád oddává se kouzlu snu, jenž není snem, ale také není skutečností.

Jelikož poslední sbírka prací *André Theurieta* nevyniká ničím zvláštním, obsahujíc kromě delší povídky několik drobných črt — nasládle psaných, — registrujeme je tuto pouze: »L'amoureux de la préfète« (Paris, Charpentier et C.).

Pozoruhodným zjevem — ovšem se svého hlediště — jest *Eduarda Roda* »Le sens de la vie« (Paris. Librairie Académique Didier. Perrin et C.). Roman tento, ačli název ten případným, jest pokračováním předešlé publikace téhož autora »La course à la mort.« Autor v poslední své publikaci ve formě autobiografie probírá život myslitele, jenž trápen jest pochybnostmi o konečném cíli člověka zde na zemi, jenž se snaží rozumem svým vystihnouti, proč zde vlastně jest — sens de la vie. Život jest zlem, o tom nepochybuje; logicky řečeno, měl by si tedy člověk život vzíti. Zkušenosť však učí, že lidé zlo to milerádi podstupují a že nikterak netouží, by se ho ozím spůsobem zbavili. Ký div, že autor se táže: »Y a-t-il un sens mystérieux (totiž v těch strastech a bědách nás obklopujících) que je n'avais pas compris?« A hledá rozřešení problemu Nenalezá ho však zprvu ve víře ani v pokroku duševním lidí, ani v křesťanské lásce ani v náboženství. Nenalezá ho ani v surové theorii boje o život. Pochybnosť sežírá ducha jeho více nežli před tím, i volá: »Pourquoi? Comment? Voilà la question d'enfant que je ne puis me réssoudre à laisser sans réponse, car je ne puis agir sans pénétrer la raison d'un acte et je ne veux pas être un mannequin dont des forces inconnues tireraient les ficelles.« A věřícím odpovídá: »Si je ne parviens pas à me convaincre que vous aviez raison, je suis du moins bien convaincu que j'avais tort.« Přiznání to věru trpké! Zkušeností však dochází k tomu, že místo rozumování lépe jest uvažovati (méditer), a tu také uznává nutnosť víry a dospívá tohoto dvojího úsudku: 1. rozumování (la critique) jest oprávněno: byť si sebe víc odporovalo, přece není zhoubným, ovšem půjčeno, že nepřekročí meze sobě vyměřené, t. j. čistého rozumování (raisonnement pur); 2. avšak když se člověku podaří nalezti — ať už ten aneb onen — prostředek, kterýmž lze urovnati a usmířiti záporné výsledky práce kritiky (rozumování totiž) s požadavky našeho plemene a individuality, tu dlužno jednati, jakoby kritika (rozumování) nebyla oprávněnou a dáti se vésti — při vší uznalosti její důležitosti — podvodníky (de nous laisser guider par les imposteurs [sic!]). A skutečně na poslední stránce romanu vzdává hrdina bezbožec hold božství, pokleknuv ve chrámě sv. Sulpice modlitbou — žel, že jenom retnou —: »Otčenáše.«

Jak z toho vidno, neodpovídá Rod konečně na otázku, kterou se mučí a trápí, snad podá nám odpověď v ohlášeném již díle »Vouloir et pouvoir.« Či i to zůstane s předchozími toliko zvláštním dokladem vývoje moderního myšlení? Že pochybnosti toho druhu zmítají lidstvem, jest pravda, žel, že nechtějí uznati pravdivosti a oprávněnosti odpovědi, kterou jim na ty pochybnosti podává víra naše.

Konečně zaznamenati dlužno nový pokrok mladého a nadaného spisovatele *Pavla Margueritta,* jehož docílil svým »Jours d'épreuve« (Paris, Ernest Kolb). Jest to obrázek s dosti uspokojivým ukončením z boje o chléb vezdejší.

Žel, že toho nelze říci o poslední publikaci *Léona de Tinseau* »Alain de Kérissel.« Při vší kráse formy nelze neznamenati na tomto posledním romanu povrchnosti ledabylé a otřepané všednosti děje. Zkrátka, romanem tímto učinil Tinseau krok ne do předu, ale na zad.

Pozn. Při sepisování této stati použito angl. »Athenaea« a vlašského listu literarního »Gazzetta letteraria.« —*osv*—

Různé zprávy.

I. Smíšené.

Literarni ceny „Svatoboru“ ze základu Václava Beneše-Třebízského přisouzeny povídkám: „Syn ohnivcův“ od A. Jiráska a „Dalibor“ od V. Vlčka. Nemluvíc o literarní ceně, snad již pouhá slušnosť a šetrnosť vyžadovala, by z peněz knězem darovaných nebyly odměňovány povídky takového obsahu, jakého jest „Syn ohnivcův“!

Novinky oznamují se: *Heritesovo* drama „Za viny a neviny,“ *Štolbovo* drama „Závěť,“ poctěné cenou Náprstkovou 300 zl.; „Cestopisnou bibliotheku pro mládež“ pořádá *A. S. Smíchorský* na Smíchově; *Legerův* veršovaný roman „V zátiší“ v „Poet. besedách“; *B. Prusa* povídka „Na přední stráži“ v překl. *P. Šupa* v „Záb. bibl.“; *Kaminského* „Nová prosa“ a *Zeyerovy* básně

„Z letopisů lásky" v „Kab. knih."; *Bystřinovy* povídky „Na vsi" a *Kosmákova* „Ztracená" v Bayerově „Mor. knih."; *J. Havlíka* „Povídky a humoresky" v Ottově „Laciné knih. nár."; illustrované cestopisné dílo *Dra. J. Fráška* „Atheny" nákl. J. Otty; *G. Preissové* drama „Gazdina roba."

Krakovská akademie ustanovila vydati vzácnější díla z klassické doby polské (16. stol.) v novotisku.

Akadem. charv. spolek „Zvonimir" ve Vídni vydal almanach „Zvonimir." Cena 1 zl. 20 kr. Kniha pěkná, úhledná, obsahuje 322 stran. Básníků jest v něm zastoupeno 8 s 20 básněmi, z nichž mnohé ukazují pěkný talent. Novel a povídek přináší 6 od V. Deželiće, Ljuby Benakovićovy, M. Juranovića, S. Šikiće, J. Prihorského, M. Mizlera. Látku svou čerpají z národního života. Obor vědecký zastoupen jest 3 články. „O periodama dubrovačke poviesti" (dějin) od J. Modestina, „O hypnotismu" od B. Peričiće, „Antun plemić (šlechtic) Vancaš Požežki" od M. plem. Čačkoviće. Na konci jest připojen „Ljetopis hrvatskoga akad. liter. družtva Zvonimira u Beču (Vídni) za god. 1886—1889" a „Izvješćaj o radu akad. zabav. liter družtva Hrvatske u Gradcu za god. 1885—1888."

Hyperbola v kritice. V jistém časopise českém čteme: „È morta" bylo napsáno na obálce posledního dopisu, jenž zaslán do Brasilie Klementině Kalašové, vrátil se neotevřen do Prahy. S tím heslem Jaroslav Vrchlický postavil zvěčnělé vlastenecké umělkyni pomník „aere perennius." Malá knížečka (čtrnáct drobných básní), ale nepřestižně mnoho v ní něžnosti a poesie. Nejdojemnější jsou: I., IV., VI., IX., XII., XIII. Takové vzpomínky a úvahy už hodny jsou, aby člověk pro ně umřel." (!)

Brehmův „Život zvířat" (německé původní vydání) posuzují „Stimmen aus Maria-Laach" takto: „Spis ten jest na nejvýš nebezpečný plod materialistické literatury, ježto pod pláštíkem vědy činí propagandu nevěře a nemravnosti. Nebezpečí to zvýšeno tím, že pro lahodný a zamlouvající se sloh díla toho nepozoruje čtenář jedu otravného, který v něm jest ukryt. Největší nebezpečí hrozí zmíněným dílem vnímavé, snadno vznětlivé mládeži. Mravnosť její jest jím ohrožena, jelikož oheň žádostivosti líčením zvířecí „lásky" se rozněcuje; víra její se podrývá četnými posměšky na náboženství; obojí působí k rozmnožení touhy po zvířecí svobodě."

II. Rozpravy literarní v časopisech.

Albieri, Vesnické posvícení v „poesii" předešlého století (Kv. 10.).
Bačkovský, Jak Moravané poctili Pavla Josefa Šafaříka r. 1838. (Obz. 17. sl.).
— O pravopise cizích slov v češtině (Pos. z B. 39.).
Bartoš, Poměr člověka ku přírodě, jakým se jeví v moravských písních lidových (Obz. 17. sl.).
Hampl, Nástin methodiky jazyka českého na školách obecných (Uč. nov. 34.).
Hrubý, Ruská literatura r. 1888. II. (Osv. 10.).
Kapras, Psychologický základ činnosti školské (Č. šk 24.).
Kuffner, O projevech vůle (Osv. 10.).
Martinov-Hlavinka, Vlašská legenda o sv. Cyrillu a Methodu (Vl. 1.).
Monrek, Vzdělanosť švédská a král Oskar II. (Osv. 10.).
Novodvorský, Jaké by měly kalendáře býti (Hl. l. 11.)
Petrů, Luiz Camoes a jeho „Lusitané" (Vl. 1.).
Poppr, Bývalé gymnasium v Bělé u Bezděze před sto lety (Pos. z B. 31.).
Prášek, Hittité (Osv. 10.).
Řehoř, Z ethnografického přírodopisu haličské Rusi (Zl. Pr. 46.)
Svoboda, Studium našeho dějepisu (Vl. 1.).
Štingl, K odhalení pomníku Valentina Vodnika v Lublani (Vl. 1).
Veselý, Mezinárodní spolek mládeže universitní (Č. č. st. 4.).
Winter, Úmluvci čili ubrmani (Zl. Pr. 46.).
Zikmund, O mluvě obecné a významu jejím v naukách mluvnických (Pos. z B. 31.)
O účelích čítanek ve školách obecných (Pos. z B. 31.).
Petr Miloslav Veselský (Pos z B. 31.).
Josef Kolisko (Pos. z B. 40.).
Grabowski, Z literatur slovanských (Przegl. lit. 37.).
Bulthaupt, Poznámky o básnické mluvě v dramatě (Dtsche. Rev. 9.).
Dincklage, Rumunské národní písně (Ggw. 34.).
Dresdner, Naše lyrika a úkoly její (Uns. Zeit 9).
Grotthuss, Lež realismu u Ibsena (Romanz. 487.).
Ruhe, Národní píseň srbská (Rom. Z. 47.).
Schönfeld, Novější výpravná prosa vlašská (Magaz. 41.).
Wigger, Písemnictví portugalské (Magaz. 42.).
„Kaviar pro lid" (Kunstw. 1.).
Morfill, Náboženská otázka v Rusku (Acad. 907.).

III. Díla posouzená.

Alexandrov, Medvěd námluvčím (Zákrejs: Osv. 10.).
Arbes, Démantová garnitura (Tichý: Lit. l. 19.; A. V.: Hl. l. 11.).
Armand d'Artois, Afféra Clémenceanova (Zákrejs: Osv. 10.).
Bayer, J. A. Komenského Brána věcí otevřená (Hrnčíř: Pos z B. 33.).
Beneš-Šumavský, Všecko nebo nic (J. V.: Hl. l. 11.).
Benýšek, Z povídkářova zátiší (Záhorský: Č. šk. 30.).
Braun, Z těžkých hodin, Paní Sibylla (Vykoukal: Osv. 9.).
Echagaray, Světec či blázen (Zákrejs: Osv. 10.).
Fénelon, Příhody Telemachovy (V.: Lit. l. 20.).
Feydeau, Damský krejčí (Zákrejs: Osv. 10.).
Funtíček, Listy vychovatelské. I. (Horňanský: Hl. l. 10.).
Gergely, Proletáři (Zákrejs: Osv. 10.).
Geisslová, V písních a květech (Libertas: Uč. nov. 28.).
Grassi-Vetti, Bohatství duše (Vlas: Hl. l. 10. sl.).
Haymerle, Životopisné obrazy charakterů v oboru průmyslu, umění a živností (Chvalský: P. z B 29.).
Herrmann, Z pražských zákontí (A. V.: Hl. l. 11.).
Holub, Nový kalendář učitelský (Novodvorský: Hl. l. 10.).
Hrnčíř, Ústř. knihovna (Libertas: Uč. nov. 28. sl.; Jandl: Pos. z B. 29.).
Hurban, Olejkar (Slavkovič: Lit. l. 20.).
Chalupa, Zpěvy bohatýrské (F. S.: Zl. Pr. 42.; Vychodil: Hl. l. 10).

Ibsen, Nora (Zákrejs: Osv. 10.).
Jan z Hvězdy, Mastičkář (A. V.: Hl. l. 11.).
Jesenská, Úsměvy (R.: Obz. 17. sl.).
Jirásek, Konec a počátek (Vítězný: Lit. l. 20.; R.: Hl. l. 11.).
Kádner, V poledne (Benýšek: Pos. z B. 39.).
Kamenář, Den sv. Rufa (Libertas: Uč. nov. 34.).
Klecanda, Svatvečer (Novodvorský: Hl. l. 11.).
Kosina, Drobné spisy. I. (Vrba: Lit. l. 20.).
Kosmák, Jak Martin Chlubil bloudil a na pravou cestu opět se vrátil; Chrt (A.: Čas 36.).
Kousal, O ústavech polepšovacích a kárných v Německu, Belgii i ve Švýcařích (Libertas: Uč. nov. 28.; Č. šk. 30.).
Kratochvíl, Život za krále (Čas 34.; Vítězný: Lit. l. 19.).
Křen, Na té naší Hané. I. (P. J. V.: Hl. l. 10.).
Kuchynka, Sbírka úkolů ku počítání z paměti (Domin: Č. šk. 24.).
Kukla, Svatební noc; Občanská beseda (Zákrejs: Osv. 10.).
Labich a Michel, Následky prvního manželství (Zákrejs: Osv. 10.).
Lepař, Obecný zeměpis, věnovaný mládeži škol obecných (Mrazík: Č. šk. 24.).
— O některých sporných věcech grammatických (Libertas: Uč. nov. 30.; Jandl: Pos. z B. 31.).
Levec, Ljubljanski Zvon (Štingl: Hl. l. 11. sl.).
Lier, Feuilletony. III. (Vykoukal: Osv. 9.).
Mach, Moravský kalendář národní (R.: Hl. l. 11.).
Makovička, Kázeň války a míru ve společnosti, v rodině i škole (Mrazík: Č. šk. 24.).
Malát, Duetta pro housle (Pich: Uč. nov. 29.).
Moser, Bibliothekář (Zákrejs: Osv. 10.).
Mosso, La paura (Strach: Č. šk. 30.).
Orzeszková-Mrštík, Dziurdziové (Marek: Lit. l. 20.; A. V.: Hl. l. 10.).
Pailleron, Myška (Zákrejs: Osv. 10.).
Petřík, Podrobné navedení, jak vyučovati počtům v prvé třídě škol obecných (Libertas: Uč. n. 31.).
Podlipská, Přemysl a Libuše (Uč. nov. 34.).
Potěhník, Z jitra na úsvitě (Skřivan: Vl. 12.).
Pravda a Hlavina, Spisy hr. Lva Nikolajeviče Tolstého (R.: Hl. l. 10.).
Preissová, Obrázky ze Slovácka (Vykoukal: Osv. 9.).
— Idealy (Tichý: Lit. l. 19.).
Řehák-Kamenický, Obrázková knihovna pro mládež (Černý: Č. šk. 24.).
Sláma, Dějiny Těšínska (J. T.: Lit. l. 20.; J. V.: Hl. l. 11.).
— Ze zápisků soudce (R.: Hl. l. 10.).
Smetana a Zelený, Malý čtenář (Novodvorský: Hl. l. 11.).
Sofokles, Antigona (Zákrejs: Osv. 10.).
Svoboda Fr., Márinka Válkova (Čas 34.).
Svoboda J., Katol. reformace a marianská Družina v království Českém. II. (Tenora: Hl. l. 10.).
Svoboda a Neubert, Besídka malých (Novodvorský: Hl. l. 11.).
Střebský, Bible a příroda (Soukup: Vl. 1.).
Světlá, Škapulíř (J. V.: Hl. l. 11.).
Šamberk, Ravuggiollo, loupežník z Apenin (Zákrejs: Osv. 10.).
Šenoa-Fahoun, V lázních (A. V.: Hl. l. 10.).
Schönthan, Cornelius Voss (Zákrejs: Osv. 10.).
Špaček, České děti (Libertas: Uč. nov. 31.).
Šťastný, Moravan (Novodvorský: Hl. l. 10.).
Šubert, Praktikus (Vítězný: Lit. l. 20.).
Schulz, Nymburská rychta (A. V.: Hl. l. 10.; Vykoukal: Osv. 9.).
Valtrová a Tichá, Národní vyšívání lidu moravského (P. Method: Hl. l. 11.).
Vávra, Dějiny král. města Kolína nad Labem (J. M.: Hl. l. 11.).
Voitl, Diviš Rubin (P. J. V.: Hl. l. 11.).
Votruba, Methodika fysiky (-ista: Pos. z B. 31.).
Vrchlický, Bratři (Zákrejs: Osv. 10.; P. J. V.: Hl. l. 11.).
Winter, Malé historie ze života staročeského (Vykoukal: Osv. 9.).
Divadlo s loutkami. 7.—10. (Špaček: Č. šk. 24.).
Hynkova Ročenka 1889.—1890. (-ó-: Pos. z B. 40.).
Švanda dudák (Dvorský: Lit. l. 19.).
Ottův Slovník naučný (R.: Hl. l. 11.).
Charvatská a srbská literatura (Štingl: Hl. l. 10.).
Zprávy londýnského Athenaea o literaturách kontinentalních (-osv-: Hl. l. 10. sl.)
Národ a Československá Koleda (R.: Hl. l. 11.).
Nový Posel moravský (T.: Hl. l. 11.).
Občanský kalendář koruny svatováclavské (Novodvorský: Hl. l. 11.).
Pečírkův Národní kalendář (Novodvorský: Hl. l. 11.).
Velký Slovanský kalendář (Novodvorský: Hl. l. 11.).
Vilímkův Kalendář Humor. listů (Novodvorský: Hl. l. 11.).
Przegląd polski o literarním ruchu v jiho-západní Evropě (A. V.: Hl. l. 11. sl.).

IV. Knihopisné.

Kvestye sporne w życiorysie A. Mickiewicza. Cześć I. Lwów.
Finke, Forschungen u. Quellen zur Geschichte des Constanzer Concils. Paderb.
Gietmann S. J., Beatrice. Geist und Kern der Danteschen Dichtungen. Freib.
Bourgoin, Les maîtres de la critique au 17. siècle. Par.
Grego, Studio critico e commento perpetuo sugli inni sacri di Manzoni. Civid.

Feuilleton.

Jaké by měly kalendáře býti.

Napsal *J. Novodvorský*.

Kalendářů vyskytuje se nyní jako hub po teplém dešti. Jsou nejrozšířenějším čtením; kam dosud žádná jiná kniha nevnikla, tam vnikl kalendář. Může tedy velmi zdárně působiti. Kalendářem možno rozšířiti po vlasti naší to, co by jinak tak četného rozšíření žádným jiným spůsobem nedošlo, nebo vůbec ani šířeno býti nemohlo. I do nej-

poslednější chaty vnikne kalendář. Tam může býti šiřitelem nejkrásnějších, nejvznešenějších myšlenek. Může se státi knihou blaho šířící, může býti požehnáním rodinám. Jak mnoho zmůže dobré slovo, jak mnoho zmůže i dobrá kniha! Jsou nynější kalendáře knihami takovými? Bohužel, že po přečtení skoro všech letošních kalendářů třeba říci, že tomu tak není. Není tomu tak letos, nebylo ani let dřívějších. Nacházíme sice v mnohém kalendáři leckterý pozoruhodnější článek, ale vedle něho spoustu prací bezvýznamných, které žádných hlubších stop u čtoucího nezůstaví. O nějakém duševním užitku nemůže často býti řeči.

Kalendář měl by zvláště pečlivě býti sestavován. Mělo by býti ustálené pravidlo, dle něhož by každým rokem důsledně se pokračovalo. Na nynějších kalendářích patrně vidíme, že práce sbírány jsou jen nahodile a také tak sestavovány. Výběru neznamenáme. Kalendářů mělo by také býti méně. Ty pak, které by zůstaly, měly by pečlivěji pořízeny býti.

Kalendář, jsa knihou mezi lidem obecným nejrozšířenější, má míti cenu trvalou. Má to býti kniha, která by i po čase hledanou byla, v které by čtoucí vždy ušlechtilé pobavení i poučení nalezl.

Uvažujíce o kalendářích, připadli jsme na některé myšlénky, které tuto k laskavému uvážení, případně provedení, podáváme.

1. Kalendářem šířena buď známosť milé vlasti naší, slavné její minulosti a nynějšího bohatství i krás přírodních.

Tomu budou napomáhati zábavné, lidu přiměřeně psané, vhodnými obrázky doplněné cestopisy po vlasti.

Dějepisné povídky, líčící slávu a rozkvět milé otčiny, nesmějí nikdy v kalendářích scházeti. Stavme lidu před oči příklady obětavé lásky k vlasti, předvádějme mu ony bohatýry ducha, kteří pro slávu vlasti vše obětovali.

Beneš Třebízský, Jirásek, Kolda Malínský, nejlepší z následovníků B. Třebízského K. V. Rais, pak J. Braun buďtež v dobrých dílech svých vzorem.

Kráčejme za vytknutým cílem vytrvale. Předvádějme jednotlivé dějepisné obrazy tak, aby po čase v kalendáři celá slavná historie vlasti zobrazena byla.

Nezapomínejme cenných bájí a pohádek, toho nevyčerpatelného pokladu národního.

Každý kalendář měl by přinášeti vhodné životopisy mužův o vlasť skutečně zasloužilých. Všech domnělých velikášů buďiž vystříháno.

2. Poznávajíce vlasť svou, nezapomínejme i zemí sousedních i cizích. Vše, co dobrého, co pozoruhodného u cizích národů nalezneme, buďiž předvedeno. I tu vhodné cestopisy a články dějepisné budou na místě. Z cestovatelů na předním místě stojí Wünsch.

Pohádky, báje cizích národů, náležitě označené a vysvětlené, buďtež taktéž předváděny.

3. Vše, čeho duch lidský dosáhl na poli práce i vědy, nechť zaznamenává se v kalendáři a pokud možno vhodnými obrazy doprovází. Výzkumy a vynálezy dojdou tak povšimnutí největšího. Při tom upozorňujme kdy, kde a jak toho kterého vynálezu doma využitkovati můžeme. Varujme před každým švindlem.

4. Na plody ducha lidského v knihách obsažené buďiž vždy upozorňováno. Literatura měj svou pečlivě řízenou rubriku. Při spisech zvláště pozoruhodných buďiž vytčen krátce obsah. Lid buď ku koupi dobrých spisů přímo vybízen. Za to před koupí špatných spisu otevřeně varován.

Neškodilo by, kdyby pořízen byl vždy též seznam dobrých divadelních her, v tom kterém roce vyšlých. Mohly by býti uvedeny také hry loutkové, které, by v rodinách našich k ukrácení dlouhých večerů zimních místo planého mluvení místa došly, si přejeme. Mládež se jimi pobaví a poučí. V posledním čase počíná se jim větší péče věnovati.

Rodiče buďtež upozorněni na dobré spisy pro mládež. Vydajíť se o Mikuláši, k Ježíšku značné peníze za knihy dosti chatrného obsahu, a máme přece již dosti cenných spisů pro mládež.

5. Všímejme si života obecného. Poskytujme vhodnými povídkami i články poučnými patřičné pokyny. Tím bude se zušlechťovati a zdokonalovati náš obecný i společenský život, a že toho velice třeba, každý uzná. Veďme lid po cestách pravých, po cestách k blahu a

štěstí národa směřujících. Vštěpujme mu myšlénky zdravé.

6. Poukažme na život domácí, život rodinný. Zdárná rodina základem zdárné obce a zdárné obce nejlepší jsou zárukou rozkvětu celé vlasti. Upozorňujme v rodinách na šetření čtvrtého božího přikázání. Šetření jeho jest jistým základem blaha rodinného. Ukažme i na výstražné příklady. Netřeba vše podávati v článcích poučných. Proti tomu jsme rozhodně. Forma povídky jest pro lid zvláště v takovýchto případech nejvhodnější. Povídkou nejlépe k srdci se mluví, a nejlépe vše v mysli utkví. Upozorňujeme na povídku K. V. Raise uveřejněnou v listopadovém sešitě letošních »Květů,« »Do Prahy na pouť«. Takové čtení zajisté účinku se nemine. Že hmotné prostředky, jichž každá rodina nutně potřebuje, dobře probírány budou, nepochybujeme. Chválíme v té příčině lonský »Velký Pražský kalendář.« který uveřejnil V. Gabriela »Slovo o příjmech a vydáních, o úsporách a dluzích v rodinách našich.«

7. Zdravotnictví věnována buď náležitá péče. »V zdravém těle zdravý duch!« Na zhoubné účinky kořalky a tabáku zvláště u mládeže není nikde dosti upozorňováno.

8. Každý kalendář mějž jakousi roční historii všech důležitějších událostí politických, vůbec veřejných.

9. Nové zákony, nová nařízení buďtež řádně registrována i vykládána.

10. Výňatky ze spisů proslulých myslitelů budou vždy na místě. Vybízejí k přemýšlení. Mohou býti uváděny odstavce delší i pouhé aforismy. V tom ohledu schvalovali jsme »Zábavné listy«, časopis pro lid, který na obálce sešitů minulého ročníku přinášel takovéto výňatky.

Již z uvedeného patrno, že každý kalendář dosti by měl materialu pro každý svůj ročník. Přáli bychom si, by podobný rozvrh každý kalendář si sestavil a důsledně každým rokem zachovával.

Ještě jednou podotýkáme, že přejeme si šíření užitečných věcí těch formou zábavnou; suchoparné líčení lid odpuzuje, více škodí než prospívá.

Zdravý humor nebuď vynecháván. Nikdo však nebude postrádati oněch nechutných vtipů, jimiž kalendáře naše dosud jen se hemžily. Všeliké kluzké dvojsmysly, všeliká necudná vyobrazení buďtež vyloučena, přicházíť kalendář do rukou mládeže.

Víry nebuď nikde nešetrně dotýkáno. Víru lidu zachovejme, ba vhodným způsobem ji hleďme utvrzovati. Nehanobme, nezlehčujme při tom žádného stavu.

Aby šlechtěn byl vkus čtenářstva mějtež všechna vyobrazení cenu uměleckou. Než mizerný obrázek — raději žádný. Obrázků z jiných spisů vyňatých, pokud vytčenému požadavku vyhovují a některý účel podporují, nezavrhujme.

Taktéž nezavrhujme uveřejňování starších, dříve otištěných dobrých prací předních našich spisovatelů, jako V. Beneše Třebízského, A. Jiráska, K. Světlé, B. Němcové, J. K. Tyla, P. Chocholouška, Fr. Pravdy, V. Kosmáka a j.

Básně buďtež podávány. Přednosť patří básním epickým. Veršované pověsti, pohádky a p. hodí se lidu nejlépe. Ze spisovatelů, z nichž by čerpáno býti mohlo, uvádíme: K. J. Erbena, J. E. Vocela, K. V. Raisa, B. Klimšovou, Sv. Čecha, Vl. Šťastného, J. Soukopa, V. Pakosty, některé básně J. Vrchlického, B. Jablonského a j.

K lyrickým básním jen zřídka budiž sáháno. Ty pak mějte cenu, nebuď to nějaká nechutná rýmovačka, s jakými bohužel dosti často jsme se setkávali.

Všeliké dryačnické inserty a inserty na oklamání lidu směřující buďte vynechány. Poslouží se tím dobré věci velice. Lid nebude klamán a o důvěru i k odporučitelným věcem olupován.

Upozorňujme na podniky vlastenecké.

Pokyny tyto uvedli jsme jen z té příčiny, by dále přemýšleno bylo o zdokonalení kalendářů, této nejrozšířenější četby lidové.

Kéž dobře míněné rady tyto najdou dobrého přijetí a posouzení!

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VI. 1889. Číslo 12.

Rozbor a srovnání několika parallelních lidových písní moravských a českých.

Napsal *F. Bartoš.*

Skladateli našich písní národních byli pěvci z lidu. Lid za dob dřívějších, kdy nebylo ještě železnic a telegrafů, přece nebyl od ostatního světa zcela odloučen; nedostatek rychlejších prostředků komunikačních vyrovnávala větší vnímavosť lidu, kterému vždy milo bylo něco nového slyšeti, ať se vzalo kde se vzalo. Mezi pohádkami našimi nalezneme nejednu, jejímž původním domovem jest daleký východ nebo vzdálené krajiny romanské, ovšem i bližší jinoslovanské a německé. Rozprávky takové putovaly ve své původní vlasti dědinu od dědiny, překročujíce pak i hranice cizích zemí. A tak stalo se i s leckterou písní. Ovšem byla látka jejich, abychom řekli, všelidská, každému srozumitelná a každého zajímající, a převzata tu jenom látka, spracování se jí dostalo nového v duchu domorodé poesie. Z takových látek zajímavy jsou: »Libá ryba« (Suš. 780.), zcela podobná řecké pověsti o »Héře a Leandru,« »Milý s milou« (Suš. 148.), jež nám na mysl přivodí Romea s Julií nebo Pyrama s Thisbou a j.

Tím více a bližších podobností očekávati smíme mezi lidovými písněmi bratrských kmenů českých v Čechách a na Moravě. Přejímání písní bylo tu beze všech obtíží; nebyloť potřebí než setříti některé zvláštnosti dialektické a dáti jim ráz nářečí domácího a upraviti je dle svého vkusu po stránce melodické.

A skutečně nalézáme ve sbírkách písní moravských a ve sbírce Erbenově hojně písní sobě velmi podobných, ba až na některé, ale ovšem často nepatrné změny, stejných, tak že tu nemůžeme neviděti přímého převzetí buď moravské písně v Čechách nebo naopak.

Srovnání takových parallelních písní není bez zajímavosti; jestiť jich nemalý počet, ale mezi nimi po skrovnu takových, aby česká píseň předčila nad moravskou, jakož na několika příkladech dovodíme:

I.

Přelećeła vłaštovečka
přes ten černy les.
A co mi ty, łaštověnko,
noveho něseš?

Něsu ja ći novinečku,
ale ně dobru,
že už tvoju nejmilejši
ke slubu vedu.

Jeden stoji pod okenkem,
šatečkem toči,
druhy stoji za dveřami,
ućira oči.

Jeden si ju zamiłovał,
druhy si ju vzał,
jednemu še srdce kraje,
že ji nědostał. (Suš. č. 425.)

Sedí milá za stolečkem
jako z růže květ,
sama sobě povídala,
že jich měla pět.

Jeden si ji zamiloval,
druhej mu ji vzal,
a třetího srdce bolí,
že ji nedostal.

Čvrtej stojí pod okýnkem,
utírá oči,
a ten pátej při muzice
šátečkem točí.
(Erb. č. 84.)

Předem podotýkám, že tu podávám text od Sušilova poněkud odchodný, jak jsem si jej zaznamenal na Frýdecku. Poslední totiž sloha textu Sušilova zní:

Jeden si ju zamiľoval,
druhy si ju vzaľ,
trečí sobě srdce probod,
že ji nědostaľ —

a píseň nadepsána »Patero milenců,« jako ve sbírce Erbenově. Tím píseň pozbývá dobrou polovici své básnické ceny. Jest to vypravování události hodně romantické, ale tím přílišným romantismem píseň nabývá rázu posměšné parodie. Patero milenců uchází se o jednu dívku. Dostane ji ovšem jenom jeden, ostatní odcházejí s prázdnou, snášejíce svůj nešťastný osud různým spůsobem dle svého temperamentu. Než i tak, počítámeli správně, dopočteme se vlastně jen tři milenců. Jeden stojí pod okénkem, šátečkem točí, druhý stojí za dveřami, utírá oči. »Jeden si ju zamiloval« ve čtvrté sloze, jest druhý slohy třetí, a »druhý, který si ju vzal,« jest opět onen první slohy třetí. Zbývá nám tedy ještě ten třetí, »který sobě srdce probod', že ji nědostal.« Ale ani ten se nám do písně nikterak nehodí, jak hned uvidíme, i toho třeba eliminovati.

Dle našeho textu máme milence jenom dva, jednoho šťastného, druhého nešťastného. Mladík zamiloval si dívku v sousední dědině za černým lesem. Docházíval k ní, miloval ji věrně a upřímně, a láska jeho byla opětována, neboť znala jej i domácí vlaštovička jako nastávajícího úda rodiny. Tu přijde ženich jiný, snad bohatší; nevěrná dívka jemu podává ruku k manželskému sňatku. Již se strojí svatebčané jíti do kostela; šťastný ženich stojí pod okénkem komůrky nevěstiny, vesele šátečkem toče, až vyjde nevěsta, by s ní nastoupil cestu přeradostnou. Tu odletuje domácí vlaštovička přes černý les, aby přinesla smutnou zprávu milému i jí mladíkovi. Ten ji hned poznává a tuší, co se děje. Miloval dívku z celého srdce a byl blažen její láskou, a nyní musí patřiti na to, jak druhý, kterého snad přilákalo její věno, k oltáři ji vede. Stojí za dveřmi, pláče usedavě, a srdce mu puká lítostí.[1])

Děj v písni naší máme živý a dramatický, a scenerie jeho vykreslena názorně a plasticky. Mimo to účinně tu působí mohutný kontrast: tu veselý průvod svatební se šťastným ženichem, tam nešťastný milenec se svým smutkem za dveřmi od síně se skrývající, kam snad k němu doznívá veselá hudba svatební a slavnostní hlahol zvonů ze sousední dědiny. A přece všecek děj směřuje k jednomu cíli: znázorniti bolestný pocit vzbuzený láskou sklamanou. Všecek náš interes soustřeďuje se v soustrasti s nešťastným milencem, kterýž oním kontrastem blaha nezaslouženého se jen sesiluje.

V české písni máme skutečně patero milenců. Ale děj jest jimi všecek rozdroben, není v něm za mák psychologického zdůvodnění, ba žádné logické souvislosti, proto v písni není také za mák poesie. Jeden z těch patera milenců dívku »si vzal,« jest tedy jeho ženou, a přece nazývá se pořád ještě »milou,« t. j. milenkou. Čí tedy? Čemu stojí a pláče ten »čtvrtej« pod okýnkem své bývalé milenky, nyní ženy šťastnějšího soka? Snad ji tím provozuje serenadu? Dle frivolního poněkud rázu první slohy nedojal by jí asi příliš jeho pláč. A proč ten »pátej« při muzice šátečkem točí? Slovem, v tomto porušeném znění píseň nemá pražádné ceny básnické.

[1]) Netřeba tuším ani podotýkati, že toto „krajení srdce," tato nezhojitelná rána mnohem účinnější a poetičtější jest, než ono probodnuté srdce dle textu Sušilova. Co se výrazu týče, právě tak čteme v písni ruské: „Serce jej (sestře) sja kraje z žalja."

II.

Dybych byľa vtáčkem,
tým maľým sokoľem,
zatočiľa bych se
nad miľého dvorem.

Nad miľého dvorem,
nad jeho maštalú,
podívaľa bych se,
co chľapci děľajú.

Kdybych byla ptáčkem,
zlítnou vlaštovičkou,
znášela bych se vám
nad vaší světničkou.

Ne tak nad světničkou,
co nad maštalema,
jen abych věděla,
co můj milej dělá.

Jeden koně češe,
druhý vodu nese,
třetí za stolíčkem
pod svojím kłobúčkem
písaníčko píše.

Komuže, můj miłý,
písaníčko píšeš?
Tobě, moja miłá,
že už moja budeš. (Bart. II. č. 133.)

Nejdřív vodu nese,
potom koně češe;
po třetí za stolem
cedulíčku píše.

Komu to, můj milej,
cedulíčku píšeš?
Tobě to, má milá,
že moje nebudeš. (Erb. č. 469.)

Píseň moravská znázorňuje nám blažený pocit šťastné lásky dívčiny. Prostředek, jímž se cíle toho dosahuje, jest dramatická scena představená nevyrovnanou plastikou. Vizme ten život v panské maštali, jenž se před očima našima odehrává »Jeden (šohaj) koně češe, druhý vodu nese, třetí za stolíčkem pod svojím kłobúčkem písaníčko píše.« Je to písaníčko předůležité, obsahu jeho nikdo nemá zvěděti, proto ta šohajova opatrnosť. Ale čiperná děvucha uhodla jeho obsah, nebyloť ani potřebí, aby se splnilo její přání, by se sokolíčkem vznášela nad milého[1]) dvorem. Státať jistotně pod okénkem a nahlédala v písaníčko milencovo. Mysleme si obrázek ten vymalovaný zcela věrně dle slov básníkových: tam oba pacholky při všedním poklidu koní, tu opodál u okna milujícího šohaje, jak opatrně pod svým kloboučkem milované dívce píše zprávu přeradostnou, ana tvář jeho září blaženou spokojeností; pod okénko postavme děvuchu se čtveračivým úsměvem na tváři, a zajisté s touž zálibou oči naše spočinou na něm, jakou v nás vzbuzuje utěšená tato píseň.

Konec písně české působí, jakoby polil chladnou vodou! Tak tedy odměněna srdečná láska dívčina? Tak ukojena její horoucí touha po milém hochu? — Jak bohatá, jak dramatická scena v písni moravské, jak chudičká v české! Tam kamarádi, s milujícím hochem kontrastující, hledí si všední práce: nosí vodu a češou koně, kdežto zanícený láskou hoch nechávaje všech jiných starostí stranou, milované dívce potajemně píše zprávu přeradostnou, »že už jeho bude«; zde bezcitný k tolikerým důkazům lásky člověk nejprve vody koňům nanosí, potom je učeše, odbyv si pak svou práci milující ho dívce cedulíčku píše, »že jeho nebude!« Znešvařena tu bezcitným, prosaickým padělatelem krásná píseň, jako mnohé jiné.

[1]) T. j. nade dvorem panským, kde její milý zároveň s jinými selskými synky za pacholka slouží; nyní pak doslouživ svůj čas a vyprostiv se službou v panském dvoře ze služby vojenské, smí blaženě pomýšleti na sňatek s milovanou dívkou.

III.

Stoji pod okny,
je všecek mokry
jako myš:
Pusť mě, devečko,
do svej světničky,
esli smiš.

A ja by tebe,
švarny synečku,
pustiła,
edem[1]) že němam
odrobinečky
světidła.

Nětřebujemy,
moja nejmilši,
světidła:
měsiček sviti
tvýma modryma
očima. (Bart. II. 142.)

[1]) = jenom.

Stojím pod okny
celý promoklý
jako myš:
Panenko zlatá,
otevř mi vrata,
jestli smíš.

Ráda bych já tě
k nám do světničky
pustila,
ale nemáme
v celém stavení
svítidla.

Dej si, můj milej,
grešli na svíčku,
já dám dvě:
pak se budeme
spolu těšiti
až do dne. (Erb. č. 143.)

Pointa této písně zakládá se na krásném obraze ve sloze třetí písně moravské. »Nepotřebujeme světidla,« praví šohaj, »vždyť nám svítí měsíček, a tím měsíčkem jest líbezný, mírný jas tvých modrých očí.« Obrazem tímto stojí i padá básnická cena celé písně. Proto jest česká píseň pro svou prosaickou slohu třetí zcela všedním povídáním bez nejmenší ceny básnické: »Pustím tě ráda k nám do světničky, ale napřed si musíme rozžíti. Mám dvě grešle, přidej třetí, koupíme si svíčku, a pak hezky při světle si spolu posedíme a se potěšíme.«

IV.

V moravské písni (Bart. I. 81.) dívka nezachovalá lituje svého poblouzení a naříká si mezi jiným takto:

Všecky panny tancujú
pěkně jedna za druhú,
a já nebožátko
kolébu děťátko.

I prosí své nejmladší sestřičky, aby jí dítě pokolíbala; ta jí však takové služby prokázati nechce:

Ty sestřičko námładší,
tebe já mám náradši:
zakolébaj máło,
aby nepłakało.

Já kolébat neumím,
za kolébku sa stydím:
kolébaj si sama,
šak si jeho mama.

V české písni (Erb. č. 315.) za sestřičku nastupuje Jeníček, dle všeho bratříček, a tím píseň pozbývá své básnické pointy:

Všecky panny s trávy jdou
pěkně jedna za druhou,
a já ubožátko
kolíbám děťátko.

Zakolíbej, Jeníčku,
zakolíbej chvilčičku,
zakolíbej chvilku,
až vyperu plínku.

Já kolíbat neumím,
za kolíbku se stydím,
kolíbej si sama,
s kým si radu brala.

Brala jsem ji v štěpnici,
brala s dvěma mládenci,
ti mně radu dali,
když mne milovali.

Že mladá dívka za kolébku se stydí, je zcela přirozeno, a její odmítavá odpověď trpkou výčitkou dotýká se srdce sestry nezachovalé. Ale jakou příčinu takového studu má Jeníček? A čemu ta sestřina zkroušená zpověď vůči malému hochu, a to hned o dvou mládencích na jedno setkání?!

Srovnávajíce tyto a těm podobné parallely písní moravských a českých, přesvědčujeme se, že v době, kdy původní krásné písně moravské takovým spůsobem se »přebásňovaly,« v Čechách aesthetický vkus a tvůrčí síla básnická v lidu již značně poklesly, že tam už nastával úpadek zpěvu lidového.

O Kollárově „Slávy Dceři."

Píše *Lev Šolc.*

(O.) »Slávy Dcera« z r. 1824. kromě toho, co ve vydání prvém obsaženo, již má i Předzpěv, o němž níže ukážeme, že s celou básní organicky souvisí, jsa úplně úměrným lyrickým výronem a takořka vzdušným odleskem velikolepé budovy, která ve vlastní básni z epických balvanů vyvedena jest. Máme tu již rozdělení na tré zpěvů nazvaných dle významných řek: Zála, Labe, Dunaj. Znělka 1. (I., 1.) vypisuje stvoření Slávy Dcery Ladou a Milkem za náhradu potupené Slávě. Zn. 2., 3. (I., 4., 5.) vypravuje, kterak Slávy Dcera z lípy narozená dostala se básníkovi. Zn. 7. (I., 13.) žehná památné hrušce nad studánkou. Zn. 12. (I., 24.) velebí při Míně »ženství slavenského tahy kouzlové.« Zn. 20. (I., 48.) vypisuje jednotlivé přednosti různých Slovanek, jež Matka Sláva Milkovi ve Slávy Dceru spojiti kázala. Zn 33. (I., 90.) již má významné povědění: »všecko toto Milek, lahodný | v Této jedné hojně vynahradil.« Zn. 37. (I., 95.) obsahuje slova: »ach, tu

mnohý štěstí cítiť svého | nezná Slávie syn zbloudilý, | hanbou za řeč a rod zmužilý, | dlouže tresty Boha hněvivého,« jejichž smyslu výše dotčeno bylo. Zn. 38. (I., 97.) hyperbolu: »Aby sváry živlů uspokojil, | v tomto tvoru Smírce litostný, dary světů všech a časů spojil.« Zn. 39. (I., 98.) hyperbolu, v odpovědi hvězd: »Zdali neznáš, že nám nebe vzalo | nejjasnější mezi sestrami | a ji Slávě ku ozdobě slalo?« Zn. 40. (I., 99.) hyperbolu: »Bohyni mi slaly v oustřety.« Zn. 41. (I., 102.) hyperbolu: »Zde, by různých poloučily stránek, | Lada v jednom těle s Madonou, | svorný sobě udělaly stánek.« Zn. 54. (II., 4.) hyperbolu: »Kde jsi, kde jsi, sestro bohů věčných?« Zn. 55. (II., 6.) spojuje lásku k Míně s láskou k národu, jako už I., 120. a II., 2. ve vydání prvém. Zn. 56. (II., 37.), 57. (II., 13.) podávají příklady utrpení Slovanů v minulosti. Zn. 59. (II., 99.) žalujíc nad úpadkem slávy české, napomíná Slovany ku svornosti. Zn. 61. (II., 102) líčí dojmy básníkovy, když po dlouhém čase opět zaslechl zvuky mluvy české. Zn. 62. (II., 109.) vyslovuje žal básníkův při pohledu na Bílou Horu. Zn. 65. (II., 120.) dojmy při pohledu na Vyšehrad. Zn. 66. (II., 117.) slaví Jungmanna. Zn. 71. (III., 8.) má hyperbolu: »i ta řeka, jejíž vlny divé | Ona kroti, aby nezmyly | s hříchem dávným snad i ctnosti živé.« Následuje řada znělek vlasteneckých: 72. až 89. Zn. 72. (II., 138.) opěvuje velikost Slávie. Znělka 75. (II., 143.) vzpomíná slavných předků s výrazem stasiotického vlastenectví. Zn. 90. (III., 39.) vykládá dvojí působení lásky na básníka: »I mne láska mnoho naučila | . . . ducha naučila básniti, | srdce lkáti nad národem velkým.« Následuje řada znělek milostných: 94. až 131., v nichž básník vylévá svůj bol nad odloučeností od Slávy Deery. Zn. 132. (III., 88.), 133. (III., 89.), 134. (III., 90.), 135. (III., 91.) vypisují nanebevzetí Slávy Deery, 139. (III., 96.) noční zjevení její, jako ve vydání prvém. Zn. 140. (III., 97.) vypisuje, kterak po odchodu Slávy Deery láska básníkova pozbyla svých částek zemských a povznesla jej k vyššímu životu. Ve zn. 142. (III., 102.) a 143 (III., 103.) básník doufá v pomoc a přímluvu nebešťanky Slávy Deery, že mu pomůže vykonati vznešený úkol sobě určený. Dokonav úkol ten, volá smrť ve zn. 148. (III., 118.), aby ho zbavila strastí zemských a spojila se Slávy Deerou. Potom loučí se s Musou svou ve zn. 149. (III., 122.) a kázav jí položiti lyru na hrob jeho po dokonaném zpěvu pohřebním, ve zn. 150. (III., 123.) dá světu s Bohem a vyžádá si od Slávy Deery harfu, aby po hře mládenči za ní vstoupil z Pindu na Sinai. Znělka na konec přidaná za epilog (III., 124.) s požehnáním posílá básně do světa.

Srovnámeli toto druhé vydání básní Kollárových z r. 1824. s prvním vydáním z r. 1821., poznáme snadno, kterak je lno ze druhého se vyvinulo, a kterak nově přibylými představami o Matce Slávě a o Slávy Deeři, ji za náhradu dané, epická podstata básně nabyla tvarů tak určitých, že ji, hledě ku třem prvým zpěvům »Sl. Deery« z r. 1832., a jak ji nyní máme, skoro nic neschází, než rozhojnění látky historické a projevů vlasteneckých.

Majíce na paměti organický vývoj veškerého díla i základní myšlénky jeho a spůsob, jakým lásku Kollárovu k Míně a náhradu, již se Slávě skrze Slávy Deeru dostalo, vykládati sluší, nemáme proč ani nad názvem »Slávy Deera« ani nad osobou Míny se pozastavovati a nedostatek jednoty a vniterné užší souvislosti prvým třem zpěvům básně vytýkati, nýbrž naopak věříme, jak p. Bačkovský dobře praví na str. 531., že »znělky navzájem doplňují se vespolek a objasňují podstatně, jakož i dojem jednotlivých znělek dojmem podobných anebo příbuzných znělek jiných jest zvětšován, byť ani znělky ty nebyly zařaděny hned vedle sebe, nýbrž i dosť od sebe vzdáleny.«

Za čtvrté. Ukázavše, co znělky »Sl. Deery« v jeden celek váže, přistupujeme k tomu, jak prvý oddíl (zp. I.—III.) má se k oddílu druhému (zp. IV. a V.). O tom praví p. Bačkovský (děj. str. 530. sl.): »Že vznik »Sl. Deery« po jednotlivých takořka znělkach, složených za dob různých a nesměřujících prvotně utvořiti skladbu, jaká jeví se nám v podobě své nynější, skladbě té vadí, patrno nejlépe z toho, že vlastně skládá se z dvou zaokrouhlených celkův, ač ovšem ani v těchto v žádném není náležité jednoty a vniterné užší souvislosti. Jeden z celků těch obsahuje zpěv I., II. a III. . . . druhým pak

celkem takovým jest zpěv IV. a V.... Tyto dva celky v celek jeden nejsou spojeny nijak.« Již z toho, jak jsme výše epickou podstatu »Sl. Dcery« udali, vysvítá, že mezi oběma oddíly (zp. I. + II. + III.) a (zp. IV. + V.) nějaké spojení jest. V prvém oddíle totiž básník pozná Slávy Dceru, a odtržen byv od ní neuprosným osudem, koná pouť svou po vlastech slovanských, načež usadí se v domovině své, živ jsa národu a svému poslání prorockému. Když Sl. Dcera zemřela a na nebe vzata byla, on, Slávy kněz, dokoná úkol svůj, a když vypršel čas jeho, chystá se jíti za Slávy Dcerou do slávy věčné. Však dříve, než odešel, na utvrzenou národu svého spořádal a v oddíle II. vydal závěť svou, t. j. zprávy, jež mu Slávy Dcera o nebi a o pekle slovanském s hůry posílala »větrokřídlých andělů po příležitostech.« I tato fikce básnická spočívá na základě historickém, totiž na těch skutcích, jež jsme nahoře uvedli, že Kollár několik let po svém odchodu z Jeny, dostav zprávu o Míně na smrť stonající, Mínu časem za mrtvou měl, i sám 25. listop. 1825. nebezpečně onemocněv, poslední vůli učinil; pročež milenci vskutku »jeden druhého za mrtvého měli.« Tomu nasvědčují kromě míst výše uvedených (III., 87. sll.), kde Mína na nebe vstupuje a básník sám se světem se loučí (III., 118.) též znělky 122., 123. a 124. zpěvu III. Ve zn. III., 122. totiž básník, rozžehnávaje se s Musou svojí a chystaje se na smrť, praví: »Co jsem začal, sice neskonávám,« kterážto slova, míněnali jsou o jeho činnosti básnické, poukazují na nehotovosť a nedokončenosť díla. Ale určitě to vysloveno jest ve zn. 123., kterou básník sám sobě složil jako za nápis náhrobní. Louče se se svou mladostí a s milostnými písněmi, jež věku tomu přísluší (= lyra s píšťalou, láska, krása, růže), básník připravuje se k něčemu vážnějšímu, světějšímu (= »lilie mně usoudilo nebe«) a prosí Slávy Dcery zvěčnělé, aby proměníc nástroj jeho (lyru) po hře mládenčí v harfu, vedla jej »z Pindu na Sinai.« Smysl znělky té, již ukončena »Slávy Dcera« z r. 1824., může býti jenom ten, že básník dílo své těmi třemi zpěvy nepokládá za ukončené, nýbrž, že hodlá báseň dále rozvésti způsobem, jenž v poesii docela jasnými symboly naznačen jest harfou proti lyře a píšťale, lilií proti růži a Sinai-horou proti Pindu. Značili totiž lilie, harfa a Sinai poesii nábožensko-posvátnou a prosili básník Slávy Dceru zvěčnělou »ty, co kráčíš zpěvnějšími kraji, proměň nástroj, po hře mládenčí, v harfu a veď z Pindu na Sinai,« jest nepochybno, že už tehdy, když tou znělkou báseň svou zakončil, totiž r. 1824., měl úmysl báseň tu doplniti částí jednající o onom světě, kterýž úmysl provedl r. 1832., přidav ke zpěvům třem ještě čtvrtý, Léthé, o nebi, a pátý, Acherón, o pekle jednající. Ale proto zn. 124. na konci zpěvu třetího jest přece úplně na svém místě, ačkoli básník znělky tří prvých zpěvů již posílá do světa. Proto souvislosť básně celé není přerušena. Básník sám se svou úlohou koncem třetího zpěvu jest skutečně hotov, a co následuje, jest pozůstalosť jeho, totiž sebrané listy, Slávy Dcerou Kollárovi z onoho světa poslané. Patrna jest věc ta z toho, že osobou vypravující ve zpěvě IV. a V. není básník, nýbrž Slávy Dcera putující nebem a peklem. Počínáť zpěv IV. bezprostředně slovy: »Abys věděl, co zde na výsostech | dělám vzatá z počtu žitelů, | v jakovém se spolku přátelů nacházím a při jakových hostech...« Zpěvy IV. a V. jsou v osnově celé básně velikou episodou, nikoli zvláštním celkem o sobě; a episoda ta bude s celkem dobře spojena, dokážemeli, že není pouhým přílepkem, nýbrž že zakládá se na vniterných důvodech, ze přirozené povahy celku plynoucích. Taková vniterná spojitosť příčinná mezi zpěvy (I. + II. + III.) a (IV. + V.) skutečně jest. Mají se totiž obě ty částky k sobě asi tak, jako Předzpěvu vv. (1.—104.) k vv. (105.—112.). Jako každá dobrá elegie, skládá se i předzpěv ze dvou částek; z jedné, kde básník vyslovuje svůj žal a příčiny toho žalu, jež ho nutí naříkati; ze druhé, v níž básník, jakoby se probral ze své zádumčivosti, mysli sobě dodává a těší se nadějí v lepší budoucnosť a v konečné pominutí všeho zármutku. Toto rozvedení elegickéko thematu v konečný akkord vše vyrovnávající a usmiřující, jest ve Předzpěvu v. 105. sl. mistrně provedeno. Potřebu takového usmíření cítil básník také při »Sl. Dceři.« Jest totiž obsahem prvých tří zpěvů láska, ale nikoli láska

se svými sladkými plody, nýbrž ona láska, jež více muk a strastí než sladkosti básníkovi spůsobovala; ta láska, již poznáváme ze zn. I., 44. III., 39. a j. Prvé tři zpěvy obsahují buď znělky milostné, v nichž básník lká a žaluje na osud nelítostný, jenž se protivil tužbám srdce jeho, anebo znělky vlastenecké, v nichž naříká nad neblahým osudem svého národa. Ale těmto dojmům smutným básník se nepoddává, nýbrž, jak už výše jsme ukázali, z nich samých váží sílu čeliti osudu a domahati se budoucnosti lepší; na př. ve zn. II., 84.: »Děj ten smutný s jeho časy zlými | má nám sloužiti jen k silnému | podnětu, ne k pomstě nad jinými; | onať jedním z prostředků těch sluje, | jimiž odrodilé k novému | národy Bůh žíti probuzuje.« Básník věří v prozřetelnosť boží, která vše, byť i zlým se zdálo, vede ku koncům dobrým; v konečnou spravedlnosť, jež dobré odměňuje a zlé tresce. Protože spravedlnosti té na tom světě zadosť učiněno nebylo, o čemž zp. I.—III., i co milenců, i co národa jejich se týče, mnohá svědectví podávají, musí se tak státi na onom světě. Na onom světě básník měl se shledati se svou Minou, jak slibuje Osud oběma milencům před rozchodem jejich (I., 118.), na onom světě měli věrní synové Slávy odměny dojíti, odrodilci pak a škůdcové její dle zásluhy potrestáni býti. Tím také nalezeno mravní hybadlo všem synům a dcerám Slávy, aby z obojích příkladů těch naučili se svůj národ milovati. A to jest účel zpěvu IV. a V. V té příčině mohli bychom druhému oddílu »Slávy Dcery« přirovnati onu časť Sofokleova Ajanta, od v. 1040. počínající, v níž nad mrtvolou Ajantovou děj téměř o celou třetinu kusu postupuje dále, ačkoli hrdina tragoedie už mrtev jest. I zde spravedlnosť žádala, by věc Ajantova dobojována byla do konce; koncem pak čili posledními věcmi člověka Řekům byly nikoli smrť, nýbrž obřady pohřební a poslední pocta nebožtíkovi prokázaná.

Tak tedy »Slávy Dcera« provanuta jest jednotnou myšlénkou, kterou bychom v čelo básně napsati mohli známým heslem I., 25.: »Láska jest všech velkých skutků zárod, | a kdo nemiloval, nemůže ani znáti, co jest vlasť a národ.« Z toho pak opět na první oddíl vyvine se heslo III., 39.: »I mne láska mnoho naučila, | ach, že dvojno o tom souditi, zda i díky za to zasloužila: | život štěstím v žalosť vrhla mělkým, | ducha naučila básniti, | srdce lkáti nad národem velkým«; pro druhý V., 113.: »Pojďte sem, hle, příklad sobě bráti, | i k těm dobrým i k těm šibalům, | učte se svůj národ milovati. | Hučte, Tatry, hlas ten k horám Černým, | hučte, Krkonoše, k Uralům: ‚Peklo zrádcům, nebe Slávům věrným!‘

Však ještě jedna okolnosť zasluhuje zmínky, již básník jednotu do díla svého vpraviti se snažil. Konečným záměrem veškerého usilování Kollárova byla jednota a vzájemnosť všech Slovanů. Sjednotiti Slovanstvo a vše, co slovanského jest, sloučiti v celek, pokouší se též »Slávy Dcera.« Ale jednotě té ve skutečnosti odporují dvě formy, jimiž se člověkovi jeví vše, co kolem něho jest: čas a prostor. Tyto dvě věci bylo básníkovi zrušiti, chtělli v básni své věci časem a místem odlehlé sjednotiti. Z volnosti té ospravedlňuje se Kollár na konci výkladu (sebr. sp. II. str. 476.): »V poesii čili v idealním světě jest časnosť a věčnosť jednota: tu obcují angelé a duchové na zemi a lidé v nebi; čas a prostranství jsou pouhé formy lidského rozumu, nic bytného.« Ve zpěvě IV. a V. byla věc snadna; neboť času na onom světě není, a samými představami nebe a pekla o jednotu místa postaráno jest. Méně snadna byla věc v oddíle prvém, kde výjevy dobou i místem nejrozmanitější zde na zemi před očima básníkovýma sběhnouti se měly. Však i tu pomohl si básník smělou negací času, tak že, kamkoli přijde, vše, cokoli se na kterém místě událo, před sebou přítomno vidí, na př. I., 45., 73., 74., 117. II., 13., 19., 23., 25., 26., 28., 29., 40., 47., 57.—62., 64., 66., 71., 73., 85., 90.—94., 98., 110., 113., 115., 131., 133.—135. III., 18., 26., 28., 84. Co pak prostoru se týče, Milek svým člunkem a veškerým uměním kouzelným o to se postaral, aby ani největší vzdálenosti básníkovi, putujícímu pozemskou říší Matky Slávy, na překážku nebyly, na př. III., 29.

Vědouce, že k úplnému ocenění »Slávy Dcery« bylo by třeba mnohé jiné stránky duševního života Kollárova a jeho techniky básnické, zejména pak

mluvu jeho, podrobiti důkladné úvaze, končíme zatím pojednání toto, jemuž nevíme lepšího přáti, než aby dovedlo zraky čtenářův obrátiti k arcidílu muže velikána, jehož vážný stín před ostrými paprsky a rudými výšlehy ducha časového, ač nerad, v pozadí ustupuje.

F. M. Dostojevský.

(Ze spisu *E. M. de Vogüe* „Ruský roman.“ Překl. *Kl. Vepřek.*)

V.

(O.) Odpustíte mi zajisté, že se vracím k osobním vzpomínkám, abych doplnil tento článek, abych živě na mysl přivedl člověka i vzbudil představy o jeho vlivu. Náhodou setkával jsem se často za poslední tři léta jeho života s Feodorem Michajlovičem. O postavě jeho platí totéž, co o hlavních scenách jeho romanů: kdo spatřil ho jednou, nedovede ho zapomenouti. Malý, štíhlý ze samých nervů, ztrávený a ohnutý šedesáti špatnými roky: byl spíše uvadlý než sestárlý, s dlouhou svojí bradou a vlasy ještě světlými vypadal jako nemocný, nikoli jako stařec, a přes to žil oním »kočičím životem,« o němž kdysi mluvil. Tvář jeho byla tvář ruského sedláka, pravého moskevského mužika; ploský nos, malá, stále mžikající očka, jež brzy trudně, brzy mile se stkvěla, široké čelo, pokryté vráskami a rýhami, spánky hluboko vtisknuté, strhané a umdlelé rysy kolem bolestných úst. Nikdy jsem neviděl ve tváři lidské takový výraz nahromaděného bolu, všechny úzkosti duše i těla vtiskly v ni svoji pečeť, bylo v ní lze čísti lépe nežli v knize, vzpomínky z domu mrtvých, dlouhý pobyt v hrůzách, nedůvěře a soužení. Víčka, rty a veškeré tkanivo jeho tváře se chvělo čivovým trháním. Když nějakou myšlénkou byl rozloben, byli byste přísahali, že jste už viděli tu hlavu na lavici zločinců nebo mezi vagabundy žebrajícími u dveří vězení. V jiné chvíli jevila se v ní smutná mírnosť starých svatých na slovanských obrazech.

Vše na tom člověku bylo lidové, nevyslovitelná směsice hrubosti, jemnosti a dobroty, jež shledáváme velmi často na velkoruských sedlácích — a při tom cosi znepokojivého, snad soustředění myšlénky na této proletářské tváři. Na poprvé odpuzoval, dokud jeho zvláštní magnetismus na vás nepůsobil. Obyčejně byl zamlklý, počal-li kdy mluviti, mluvil hlasem hlubokým, zdlouhavým a ponenáhlu se rozohňoval a hájil svá mínění bez ohledu na osoby. Když zastával svoji zamilovanou větu o převaze ruského lidu, přiházelo se mu, že říkal ženám ve velkých společnostech, kamž býval uveden: »Nestojíte ani za posledního mužíka.« Literarní hovory s Dostojevským měly krátký průběh, mě zarazil jednou hrdým, soustrastným slovem: »My máme nadání všech národů světa a nad to zvláštní ještě nadání ruské; proto my vás můžeme chápati, vy nás nemůžete.« Kéž odpustí mi nyní jeho paměť; pokouším se dnes dokazovati opak.

O věcech západu soudil bohužel se zábavnou naivností. Pamatuji se, že jednou po vycházce v Paříži přišel v nadšení i mluvil o ní jako Jonáš asi mluvil o Ninive, s ohněm biblického rozhořčení; poznamenal jsem si jeho slova: »Jednoho dne objeví se prorok v Café anglais a napíše na zeď tři ohnivá slova; a to bude znamením konce starého světa, Paříž se shroutí v krvi a ohni se vším, co činí jeho pýchu, jeho divadla a jeho Café anglais...« Ve věšteckém vidění nevinné ony místnosti byly mu Sodomou, peleší pekelných, svůdných orgií, jíž nutno prokleti, aby člověk na ni ani více nemyslil. Mluvil tak věštecky velmi dlouho a výmluvně o té věci.

Velmi často musel jsem při Feodoru Michajloviči mysliti na Jeana Jacquesa. U obou byly tytéž choutky, táž směs hrubosti a idealismu, citlivosti a divosti, týž základní fond soucitu s lidstvem, jenž jim oběma zjednal pozornosť současníků.

Po Rousseauovi žádný spisovatel nevyspěl výše ve spisovatelských chybách, bezuzdné sebelásce, podrážděnosti, řevnivosti a úskočnosti, avšak nikdo nedovedl si získati tak širých kruhů lidstva jako on, ukazuje jim srdce své napiněné jimi.

Tento spisovatel, tak odpuzující ve styku společenském, byl i dolem veliké části ruské mládeže; nejen že se zimničním neklidem očekávala jeho romany, jeho časopis, ale ona přicházela i k němu jako k duševnímu správci, hledajíc u něho dobré rady, pomoci ve mravních strastech; poslední léta života největší prací Feodora Michajloviče bylo odpovídati na spousty dopisů přinášejících jemu ozvěnu neznámých strastí.

Bylo by třeba, by byl člověk prožil ona léta v Rusku, aby si dovedl vysvětliti vliv, jenž měl na celý ten svět »ubohých lidí« a v hledání nového idealu na všechny ony třídy, které nejsou už prostým lidem a nejsou ještě měšťanstvem. Literarní a umělecké kouzlo Turgeněva velmi nespravedlivě bylo zatlačeno v pozadí, filosofický vliv Tolstého se omezoval na vzdělanstvo; Dostojevský zaujal pro sebe srdce nejširších vrstev a měl na současné hnutí asi nejhlavnější, směr udávající vliv. Roku 1880. při odhalení Puškinova pomníku popularnosť našeho autora dostoupila vrchole; posluchačstvo vzlykalo, když mluvil, byl v triumfu nesen a studenti usadili se na výstupcích lešení, aby ho viděli z největší možné blízkosti, aby se ho dotýkali, a jeden z těchto mladých lidí omdlel pohnutím, když se dostal až k samému. Mohutný tento proud tak jej povznesl, že postavení jeho bylo by velmi nesnadné bývalo, kdyby byl žil ještě několik roků. V officielní stupnici v cárství, jako v zahradě Tarquiniově, není místa pro rostliny příliš vysoko vyhnavší, pro moc nějakého Goethea nebo královského Voltaira; přes veškeru orthodoxii své politiky bývalý vypovězenec snadno by byl býval kompromitován a podezírán. Nejjasněji se ukázala jeho nebezpečná velikosť v den jeho smrti. Ač se mi nechce ukončiti trudnými obrazy studii beztoho již pošmurnou, přece musím promluviti o té apotheosi, musím se zmíniti o dojmu, který na nás všechny učinila; lépe než dlouhá kritika nám ukáže, čím tento člověk byl své zemi.

Dne 10. února 1881. přátelé Dostojevského mně oznámili, že večer podlehl krátké nemoci. Odebrali jsme se do jeho příbytku, abychom účastnili se modliteb, jež ruská církev koná dvakráte denně nad schránkou nebožtikovou od okamžiku, kdy navždy zavřel oči, až do pohřebu. Feodor Michajlovič bydlil v Kovářské uličce v lidové čtvrti petrohradské. Před vchodem stálo kompaktní množství lidu, na schodišti taktéž; s velikým úsilím jsme se dostali až ku pracovně, v níž spisovatel posledně odpočíval; skromné místo poseté neurovnanými papíry a naplněné návštěvníky tisknoucími se kolem rakve. Odpočíval na malé lavici v koutě pokoje, jenž jediný nebyl vyplněn neznámými vetřelci. Poprvé jsem spatřil klid v oněch rysech zbavených utrpení; jevila se v nich pouze myšlénka bez bolesti a zdálo se, že je šťastný příjemným snem pod nakupenými růžemi; zmizely ihned, množství se rozdělilo o ně jako o památku po něm. Množství rostlo neustále každou minutou, ženy plakaly, muži hlučíce drali se do popředí, aby ho viděli. Dusivá temperatura byla v pokoji hermeticky uzavřeném, jak bývají ruské světnice v zimě. Najednou nedostávalo se vzduchu a četné hořící svíce zakmitly a uhasly, zůstalo jen nepatrné světélko lampičky pověšené před obrazy svatých. V té chvíli právě pro onu tmu strašný proud se zdvihl na schodišti a přinesl novou vlnu lidstva; zdálo se, že celá ulice chce do vnitř; přední řady vrženy byly na rakev, jež se povážlivě nahnula. Nešťastná vdova s dvěma dětmi stojíc mezi lavicí a zdí opřela se o tělo svého manžela a držela je, hrůzou křičíc; po několik minut se nám zdálo, že nebožtík bude ušlapán; chvěl se, jsa zasahován těmito vlnami lidstva, vzplanulou divokou láskou, jež v proudech sem se valila.

V tomto okamžiku projela mi myslí určitá představa o veškeré práci nebožtíkově s všelikými krutostmi, podivnostmi, něžnostmi, spojením se světem, jejž chtěla zobraziti. Všichni ti neznámí měli svá jména a tváře mně dobře známé; fantasie mně je ukázala v knihách, život skutečnosti předvedl mi je živé, jednající v hrozném výjevu. Osoby Dostojevského přišly k němu, chtíce vytrvati při něm do konce, projevujíce nešikovný a hrubý svůj soucit, a nedbajíce, že znesvěcují předmět své soustrasti. Takový skandalní projev pocty on jistě by byl miloval.

Dva dny na to měli jsme znova toto zjevení zveličené, úplnější. Den 12. února 1881. zůstal pamětný na Rusi; mimo

snad při smrti Skobeleva nikdy v zemi té nebyla viděna velikolepější, významnější pohřební slavnosť. Byl bych v nesnázích, kdybych měl říci, která byla krásnější, zdali reka činu nebo reka myšlénky ruské. Od rána veškeré město stálo na Prospektu, sto tisíc lidí tvořilo chodbu na dlouhé té dráze, již měl projíti průvod ku klášteru sv Alexandra Něvského; na dvacet tisíc lidí byl ceněn počet lidí jdoucích za rakví. Vláda byla znepokojena, bála se nespokojeného hnutí; vědělo se, že podvratné živly hodlaly se zmocniti mrtvoly, bylo třeba odstraniti studenty, kteří chtěli za rakví nésti okovy sibiřského vězně. Bázliví žádali usilovně, aby tato revolucionářská ovace byla zakázána. Bylo to, vzpomeňme si, v podvečer velikých nihilistických attentatů, měsíc před oním, jenž stál cára život, za liberalních pokusů Lorisa Melikova. Vše kvasilo tehdy v Rusku a malá příhoda mohla způsobiti výbuch. Loris usoudil, že lépe je sdíleti s lidem jeho pocity, nežli snažiti se o jich potlačení. Měl pravdu; špatné záměry jednotlivců zanikly v lítosti a žalu celku. Tenkráte bylo zase viděti, kterak všechny strany, všichni protivníci, nejrůznější živly v cárství ve sdílení nadšení splynuly v jeden celek.

Kdo viděl tento průvod, viděl zemi kontrastů se všech stran: kněži, dlouhá řada, pěli žalmy, studenti z universit, žactvo gymnasií, mladé dívky z medicinských škol, nihilisté poznatelní dle zvláštností v šatu a chování — plaid na ramenou mužských, sklíčka a krátce ostřihané vlasy ženských; veškeré společnosti literatův a učenců, poselstva ze všech končin říše, staří moskevští kupci, sedláci v ovčích kožiších, lokajové, žebráci; v kostele očekávali officielní hodnostáři, ministr osvěty a mladá velkoknížata cárské rodiny. Les praporů, křížův a věnců tvořila táhnoucí armáda; dle toho pak, který z oněch údů Rusi mimo šel, bylo viděti mírné postavy nebo nešťastné, slyšeti modlitby, slzy, smích, divoké mlčení. U diváků hybné dojmy se střídaly, každý posuzoval dle toho, co právě viděl, a myslil, že vidí, kterak ponenáhlu jedna za druhou nové třídy vstupují do dějin, triumfalní vstup revoluce do hlavního města Mikolášova, oslavu genia vlasti, bolesť celého národa. Každý usuzoval neúplně; co mimo šlo, vše bylo prací toho hrozného, neklidného člověka, jeho šílenství, jeho velikosti; především byli to počtem nejsilnější lidé, jeho zamilovaní svěřenci »ubozí lidé,« »ponížení,« »uražení,« »posedlí,« šťastní bídáci, že nadešel jich den a že provázejí svého zástupce při jeho slavnostním průvodě; s nimi pak a kolem nich neurčitá směsice národního života tak, jak on ji zobrazoval, všechny neurčité jeho naděje, jež v nich všech on v pohyb uváděl. Jako se říkalo o starých cářích, že se »podobají« ruské zemi, tak tento král duchem připodobnil se ruskému srdci.

Množství lidu vtisklo se do malého kostelíka, přeplněného květy, množství pokrývalo hroby porostlé břízami kolem kostela, směsice stavův a stran vyspěla v Babel řečí. Před oltářem archimandrita mluvil o Bohu a věčných nadějích, jiní vzali tělo, odnesli do hrobu a velebili je. Officielní řečníci, studenti, zástupcové slavjanofilův a liberalů, spisovatelé a básníci, každý se chápal slova, by vyložil svůj ideal, reklamoval pro sebe ducha, jenž právě zmizel, a, jak už je zvykem, aby nad hrobem oslavence své ctižádosti posloužil. Zatím co únorový vítr odnášel tuto výmluvnosť zároveň se suchým listím a drobty rozrytého sněhu, usiloval jsem posouditi zcela spravedlivě mravní význam tohoto člověka a jeho práce. Byl jsem v takých nesnázích, jako když je se vysloviti o jeho literarním významu. Svojí soustrastí objal on tento národ, vzbudil ji v něm, a to z pouhé soustrasti: ale kolik výstředností myšlénkových, kolik mravního otřesení to stálo! Vrhl své srdce lidu, což je správné, avšak nespůsobil, aby před ním šel přímý a nutný společník srdce, rozum.

Dlouho byl bych hledal svůj soud, kdybych nebyl pojednou přehlédl celý průběh tohoto života vzniknuvšího v chudobinci, hubeného všelikou bědou, nemocí a žalem, ztráveného v Sibíři ve vězení a v kasárnách a po té po všech cestách hmotné i mravní strasti, vždy zdrceného a zase povzneseného vykupitelskou prací. Tu jsem pochopil, že pronásledovaná tato duše uniká našemu měřítku falešnému, protože jednostrannému, i ponechal jsem soud Tomu, jenž tolik má různých závaží a měr, kolik třeba k odměření srdcí a

osudův. A když jsem se naklonil nad útulkem hlíny, k němuž po tolika strastech a svízelích dospěl, spouštěje trošku sněhu na vavřínové věnce, nenašel jsem na rozloučenou jiných slov, než ona studentova pronesená k chudé dívce, slova obsahující všecku víru Dostojevského, jež jsem jemu vrátil: »Ne před tebou se ukláním, ale padám na svou tvář před veškerým utrpením lidstva.«

Posudky.

Dejiny literatúry slovenskej. Napísal *J. Vlček.* Časť prvá. V Turč. Sv. Martine. 1889. Nákl. vlastným. Str. 101.

Tyto »Dejiny« vzbuzují roj myšlének a zavdávají podnět ke mnohým úvahám; také žádný referent posud neodolal pokušení, dáti průchod aspoň některým z nich. Už název knihy není bez významu, srovnámeli jej s názvem českého předchůdce jejího »Literatury na Slovensku,« vydané v Praze r. 1881. nákladem Slavíka a Borového jakožto II. svazek »Československé knihovny« (pohříchu zaniklé). České toto vydání dějin slovenského písemnictví zjednalo si takové obliby u čtenářstva, že jest už některý rok až na několik vázaných výtisků rozebráno. Nepřízeň obecenstva nemohla tedy býti spisovateli pohnutkou, proč nové zpracování své knihy již nesložil jazykem českým, nýbrž slovenským. Či zvolen tento za účelem, aby spis byl čten především Slováky samými, by z něho lépe poznali svou literarní minulosť a přítomnosť, přilnuli těsněji ke svým věštcům a pěvcům, a z poznání snah i činů velkých duchů svých čerpali naději, sílu a odvahu ku práci a boji? Či snad spisovatel opustil stanovisko, na kterém stál roku 1881? Tenkráte napsal na str. 22.—25. své »Literatury«: »Ale jako literarné nářečí slovenské vyvolala skutečná potřeba, a jako toto nářečí mělo a má dostatečné obecenstvo v písemnictvě pěkném a v publicistice: tak čistě vědecká slovensky psaná literatura na Slovensku bez hlavního střediska, beze vší podpory jednak hmotné (již by mohla poskytnouti toliko četná a zámožná národní intelligence), jednak duševné (jako jsou velké knihovny, rozsáhlé sbírky, musea atp.), beze škol středních, universit, akademií, učených společností, a hlavně beze vší politické svobody a národní samostatnosti, bez niž ani mluviti nelze o vědeckém písemnictvě, půdy nemá a nikdy míti nebude. Neníť pro ni obecenstva. Učenci slovenští psali tudíž a píšou vědecká díla nejbližší jim mohutnější řeči bratrskou, českým jazykem spisovným od počátků nové literatury podnes (vyjma několik málo spisů latinských a německých). Slovenčinou psané 2—3 knihy vědecké svým pochybeným směrem, nedokonalostí a konečně neužitečností odpadají.«

Na tyto otázky ve mnohém čtenáři zvláště českém se ozvavší kniha Vlčkova posud nedává odpovědi, a stane se tak asi teprve v předmluvě, jež bude připojena druhé části; ale nelze pochybovati, že bude zníti ve smyslu otázky prvé, neboť za posledních 10 let nic takového se neudálo, aby tím byl spis. pohnut měniti stanovisko a přesvědčení své z r. 1881., naopak oslava Tomašíkova jakož i o něco pozdější výstava v Turč. Sv. Martině Čechy a Slováky zas jednou uvedla v přátelský styk.

Dotknuvše tuto věc ocitli jsme se u samého jádra otázky československé, jejíž konečné rozřešení nás čeká v budoucnosti. Vlček svým spisem ji uvedl znova na přetřes; to mu klademe za velikou zásluhu. Knihou jeho vzájemnosť československá se najisto obnoví a osvěží, poněvadž se pozná její oprávněnosť, poněvadž jasnější názory o celé věci se rozšíří tady i tam — a toť jiná její zásluha. Ke klidnému a věcnému řešení sporu přispěla a přispěje účinně. Podniká sice nadšenou obranu spisovné slovenštiny, avšak Slovák i Čech z ní jasněji než odkudkoliv jinud vyčtou, jak úzce souvisel všecek duševní život jejich od XV. věku do r. 1845., ona vysvědčuje jasněji, než se kdy posud stalo, čtyrstoleté trvání spisovné češtiny na Slovensku a uznává, čím se zasloužili v minulých stoletích Čechové o duševní ruch v krásné

vlasti podtatranské. Slováci kromě nich neměli nikoho, ani králův, ani šlechty, ani klášterů, kteří by byli pečovali o rozkvět vzdělanosti, uměn a věd mezi lidem jejich. Čeští knížata nechali Slovensko Maďarům si přivtěliti a nikdy nepokoušeli se získati je zpět české říši, ukázavše tím krátkozrakosť, již byli Mojmír, Rastislav a Svatopluk prosti. Jak jinak vypadaly by české dějiny, kdyby je byla dělala říše jednojazyčná, Čechy, Moravu, Slezsko a Slovensko objímající a kdyby tudíž vysoce nadaný kmen slovenský byl se účastnil všeho duševního života českého, slovanskou ryzostí svou byl zjednával protiváhu proti vlivu západu a pomáhal utvářeti též politické osudy českého státu!

Také mluva česká mohla zůstati sama sobě věrnější, svým pak dialektům bližší, kdyby byla odolala vlivu německého přehlasování, zužování a rozšiřování samohlásek, jež ji zbavilo plnozvučnosti a jasnosti formalní a tím odcizilo veškerým ostatním jazykům slovanským.

Přes to čeština a slovenština zůstaly v podstatě tím, čím byly, totiž jedním jazykem a netřeba pro důkazy choditi ani k dialektům moravským ani k Šafaříkovi, Miklosichovi, Pypinovi a jiným slavistům. Kdo čte Vlčkovy »Dejiny,« žádný neubrání se pocitu, že tato mluva a náš český jazyk jsou sestra a bratr, ten tvrdší, drsnější a otřelejší, ona měkká, lahodná a zvučná, ale oba jakoby jedné matce byli vypadli z oka. Pohříchu jsou si skoro cizí, neznají hrubě sebe ani svých vlasti, jmenovitě Čechové volívají směr cest svých raději na západ, odkud přece ještě skoro nic dobrého jim nepřišlo, a jdou tak slepě ve šlepějích tradicí dějinných, jež zaznamenávají toliko málem tisíciletou nevšímavosť Čechů z království k Slovákům uherským. Též literarní historie česká macešsky se chová podnes ke snahám a pracím jejich: ona nic neví o znamenitém dramatiku českém Janu Chalúpkovi, nic o horlivém obraňování spisovné jednoty se strany Kuzmanyho, nic o českých spisech Rožnayových, Hurbanových, Štúrových, nic o Tranovském a jiných pěstitelích české slovesnosti ve stol. XVII. a XVIII., zkrátka mlčením nebo prázdnou zmínkou odbývá veškeru duševní práci od spisovatelů slovenských vykonanou po česku. Pro českou literaturu jakoby jí nebylo, a měla-li exsistovati toliko pro Slováky, těm přirozeně vítanější byla srozumitelná, domácím půvabem lahodící slovenština. Tomu na podporu píše Pypin v »Historii literatur slovanských« na str. 17., kterak »v každém rozsáhlejším jazyce, ovšem přesném a neporušeném, jeví se jisté odstiny, jež časem v oddílná nářečí vzrůstají a dále mohou pomalu rozvinouti se i v osobité jazyky dřívějším rodákům méně srozumitelné. Týmž přirozeným způsobem sílí se v novější době i snahy jednotlivých nářečí, pěstovati vlastní literatury. Pročež působení proti snahám takovým, ač má na zřeteli záchranu národní jednoty, zdá se nám býti neplodným násilím na přirozené potřebě dalšího vývoje: svůj jazyk rodný z dětského věku může býti člověku zrovna tak drahý, jako mu jest milý domov, a svobodný rozvoj místních literatur svými konci může jen přispěti k rozkvětu literatury základního jazyka.«

Jelikož slovutný dějepisec literatur slovanských tu nevysvětluje určitěji, j a k a č í m toto přispění se jeví, také jen praví, že m ů ž e a nikoli, že jistě a vždy přispívá, myslíme, že tak se děje toliko za nějakých podmínek a v mezích určitých. Aby pak se stalo dohodnutí o těchto podmínkách, aby poměr české a slovenské literatury a spisovné řeči se ustanovil na základě všech zřetelů: jak ohledem na odbyt knih, na potřeby lidové, tak ohledem na ohroženou budoucnosť kmene obojího, na kterou už Šafařík — věru věsteckými slovy — poukázal v »Hlasech« o potřebě jednoty spisovného jazyka »Českou Maticí« r. 1846. vydaných, za tím účelem měli by čelní spisovatelé z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska se sejíti (takový sjezd uspořádati by svědčilo na př. »Uměl. Besedě,« »Svatoboru« nebo »Spolku českých spisovatelův«) a tam věcně celou otázku rozebrati a ke konečnému rozřešení přivésti, aby přestaly všeliké rekriminace zde i onde, jakož i aby vystříháno se bylo po vzájemném dorozumění snah, které by mohly míti v zápětí záhubné následky jak pro jsoucnosť naší větve československé, tak ovšem též pro mohutnosť a česť celého kmene slovanského.

Ale přihledněme již blíže k vlastnímu obsahu »Dejin.« Čtyry kapitoly tu

posud podané pojednávají 1. O stopách doby pohanské a panství latiny na Slovensku, 2. O husitismu a protestantismu, 3. O počátcích samostatné literatury slovenské a 4. O škole Štúrově.

První tři oddíly jsou stručnější a věnováno jim zrovna tolik místa, co hlavě čtvrté, jež však není ukončena v tomto sešitě. Z doby pohanské ovšem zachovalo se málo, některé narážky a vzpomínky na dávné bohy a obřady v písních národních; též domorodá ústava krajinská sahá kořeny svými zpět do nedozírných let. Že asi zpěvní Slováci tohoto přívlastku si zasluhovali už za časů mythických, nelze pochybovati; avšak nebylo nikoho, kdo by byl poznal cenu starých zpěvův a tak nezachovalo se nic ani z doby Cyrillovy a Svatoplukovy ani z pozdější, která ctila a znala toliko latinu. Teprve Karlem zřízená universita přivábila do Prahy též Slováky a jednomu z nich vděčí Slováci za první památku písemnictva svého, glosované zpěvy církevní. Z Čech tedy přišlo první osvěžení slovenského života duševního a zmohutnělo záhy tak, že čeština se udomácnila mezi Slováky jakožto řeč literarní. Stala se záhy také řečí samosprávných slovenských vrchností, stolic a zámkův a rozšířila se s reformací Lutherovou ještě více, jak p. spis. v II. hlavě své knihy vypisuje, ač vyznává hned předem, že dopodrobna vylíčiti v celém rozsahu, jak byla čeština rozšířena, není dnes ještě možno, protože material k tomu posud dříme ukryt v archivech. V XVI. stol. rozkvetlo školstvo na Slovensku; není však z Vlčkových »Dejin« docela jasno, který jazyk na nich byl jazykem vyučovacím. Ze spisovatelů toho věku se zvláštní chválou jmenuje Jana Silvana, vrstevníka Blahoslavova a skladatele poeticky cenného kancionalu, jenž i tím je zajímav, že při dvou písních naráží na nápěvy a text historických zpěvů podnes zachovaných.

Věk sedmnáctý postavil v popředí *Eliáše Lániho*, lyrika, *Vacř. Benediktiho z Nedožer*, slovutného gramatika českého, a *Ďurku Tranovského*, skladatele znamenité knihy »Cithara sanctorum neb Žalmy a písně duchovní«; k nim se druží osudem pronásledovaný *Štěpán Pilárik*, zvláště pak *D. Horčička*, původce mnohých oblíbených písní, vydavatel Komenského »Orbisu« a spisovatel »Nového trhu latinskoslovenského,« rozebírajícího latinsky přísloví a pořekadla československá a při tom osvětlujícího kulturní stav tehdejší společnosti slovenské. Také uvědomění slovanské směle vyznívá z knihy té. — Verše světské skládal najmě *Petr Benický*, jenž také psal maďarsky a v jehož skladbách podobně jako u Horčičky silně již vyrážejí dialektické zvláštnosti.

V XVIII. stol. posléz vynikají *Daniel Krman*, gramatik a veršovec, a *Matěj Bél*, učenec po Evropě proslavený, jenž psal nejvíce latinsky, avšak jako Krman už byl dospěl k vědomí slovanskému. Samuel Hruškovič, Juraj Ambrózi, Pavel Jakobei, Pavel Doležal jsou ostatní literarní zjevy toho věku.

Počátky samostatné literatury slovenské Vlček vypisuje již obšírněji — v hlavě třetí. Všímá si tu nejprve spisovatelův, u nichž nářečí slovenské proniká už tak patrně, že mění mluvnickou ustálenosť češtiny, a Matějem Bélem, jenž první upozornil, kde se hovoří pravou slovenštinou, zjednává si přechod k pravému otci slovenské spisby, *Antonínu Bernolákovi*, jehož působnosť a význam nastiňuje několika silnými rysy, pak k ostatním druhům a stoupencům jeho, z nichž nejvzácnějším zjevem byl kníže primas uherský, arcibiskup ostřihomský kardinal *Rudnay*, památný už svým vyznáním: »Slavus sum; et si in cathedra Petri forem: Slavus ero!« Takových mužů neměli Slováci mnoho, i bylo snad při něm prodleti o něco déle než spisovatel učinil.

Z evangelíků *Tablic* a *Palkovič* oceněni obšírněji; obě charakteristiky vytýkají leckteré znaky nové u obou spisovatelův a litujeme opravdu, že jim Vlček nevěnoval více místa, spěchaje přes ně jakožto spisovatele ještě české k vlastnímu úkolu svému: ryze slovenské literatuře. Český čtenář byl by zajisté povděčen býval, kdyby se jich spisům bylo dostalo aspoň stručného rozboru neb ocenění, jako se už stalo při *Kollárovi*. *Šafaříka* si všimnuto jen, pokud zasahuje do literatury slovenské a přispěl k utvoření její nové řeči spisovné. Velikosť Šafaříkovu by tedy odsud nepoznal čtenář, kdyby ji neznal odjinud. Tuto znalosť zde Vlček patrně předpokládá. Právem-li?

Nepoměrně více místa zabral *Hollý;* jeho působení a nadání básnické s patrnou pietou vylíčeny. Jan Chalupka, Kuzmány a Samuel Godra překvapí mnohého českými spisy svými, o nichž mezi Čechy se ví málo nebo nic, ač na př. *Chalupkovy* dramatické práce zasáhly svou realistickou povahokresbou hluboko do společenského života a měly neobyčejně hlučný úspěch.

Co posaváde pověděno v prvních třech kapitolách, jest říkajíc přípravou k následující hlavě čtvrté,. která promlouvá nejprve o studentském ruchu v letech 30. a 40. v Prešpurce se jevícím, tomto německém ohnisku slovenského vlastenectví, načež již přistupuje k duši literarní jednoty tehdejší, *Ludovítu Štúrovi.* Sloh spisovatelův nabývá vroucnosti, kdy mluví o tomto vševoživujícím duchu; tu přestává býti tak skoupým na slova a vždy ještě nachází nový paprsek, jímž by jasněji osvítil povahu i duševní dílnu slovenského Havlíčka. Statě o Hurbanovi a Hodžovi poskytují príležitosť k zevrubnému výkladu bojův o spisovnou slovenčinu a jmen. Kollár odnáší leckterý šrám za svůj drsný článek v »Hlasech« o potřebě jednoty. Šafaříkovy námitky však bychom byli si přáli míti úplněji uvedeny a pokud možno vyvráceny; jsouť pominuty jmenovitě argumenty hledící k budoucím následkům osamostatnění slovenského. Toto bez odporu počalo mnohoslibně: jakoby nový život byl vjel do synů nebetyčných Tater, všude se hýbali, zdvihali, hlásili ke slovu i činu. Nejkrásnějším pak triumfem literarní slovenčiny Vlček nazývá poetická díla *Sládkovičova* a zdůvodňuje také výrok svůj. Sládkovičovi jen jedno vadilo: že nepojal v se ducha prostonárodní poesie. Toho zachytili už Samo Chalupka a Janko Král, oba šťastní odkojenci Mus. O nich však rozhovor odložen už do druhého sešitu »Dejin.«

Tak dospěli jsme konce knihy, někteří snad elegicky naladěni, všichni však mile dojati plastickou a vesměs poutavou formou její, jakož i vzrušeni silnými a rázovitými postavami slovenských vlastenců. Spisovatel účinně tlumočí jich snahy, činy, jich utrpení, nezdolnou nadšenosť a energii, vroucí náklonnosť jeho k nim nenechá čtenáře chladným. Slohem jeho oživuje každý věk a každý muž, tím pak, že spisovatel se vystříhal přílišných detailův a skoro veškeré přítěže literarněhistorické, obrazy nejsou přeplněny, stávají se přehlednějšími a vtiskují se snáze v paměť; kniha se čte plynně a lahodně jako povídka. Každý čtenář se bude těšiti na její díl další. Vlček nevtěsnal látku svou do kazajky systemu, nýbrž vypravuje geneticky, co a jak ze sebe a po sobě se vyvíjelo.

Slovenština jeho jest svěží, zvučná a češtině hodně blízká. Některá slova toliko bude záhodno na konci díla ve slovníčku vysvětliti významy buď českými nebo těm příbuznějšími. Úprava knihy dělá česť tiskárně Svatomartinské; tisk i papír lahodí oku.

Ovládaje se stejnou obratností látku i formu, Vlček se osvědčil na novo silou u nás zvláště povolanou k literarněhistorickým pracím. *Fr. Bý.*

Škice lito-windyjske. I. Lito-windyjske i Windijske nazwy gór, řek, jeźor i osad w Europe. Napisał *Ed. Boguslawski,* Mag. nauk. fil. hist. b. Školy warš. Kraków. 1889. Nakładem autora. 1.—34.

Spisovatel díla »Historyja Słowan.« o němž v předešlých číslech těchto listů jednáno, podává čtenářům 1. sešit črt litovindických, jichž předmětem mají býti některé zjevy v předhistorickém žití našich předkův, objasněné za pomocí mluvy Litvinův i Slovanů. Čemu první sešit věnován, viděti z názvu. Spisovatel zevrubněji vykládá tu hlavně to, o čem se byl zmínil již v dodatcích k »Hist. Sł.« (hlavně na str. 457. sl.). V předmluvě brání svoje nové písmo (str. 3.—5.); od str. 6. až 16. pojednává o některých názvech starožitností a dokazuje jich slovanský původ; odvolává se tu též na spis Huberta Marjana »Rheinische Ortsnamen« (r. 1884. vyšlý), jenž původ mnohých jmen provincie rýnské v slovanštině hledá: na př. Trigorium, Brodenbach a j. Od str. 17.—31. mluví o názvech na *ava, ana, ona, ena, nia, ela, ula,* jež přikládá kolonisaci litevsko-slovanské; od str. 31.—34. o názvech na *ca,* které přičítá době slovanské. (Viz let. »Hl. l.« str. 246.) Mnohem důkladněji, než stalo se v »Historii Slovanů,« zkoumány tu změny, jež původní tyto názvy utrpěly v ústech rozličných kmenů cizích, na

půdě slov. usedlých (Němců, částečně Latinů).

Nebude zbytkem podotknouti, že na obranu prvního svého spisu (»Hist. Sł.«) vydal spisovatel dvě brošury. V prvé (»Obrona mojej Historyi Słowian contra Prof. A. Brückner«) vyvrací pádnými důvody námitky prof. A. Brücknera a v druhé (»Historyja Słowian před sądem w Berlinie«) obrací se proti témuž i Kawczyńskému. O prvém zejména ukazuje, jak jednostranně si počíná i jak málo samostatnosti v kritice své objevil, pokládaje vše, co neshoduje se učením Müllenhoffovým (»Deutsche Altertumskunde«), za špatné. *Pp.*

Repertoir českých divadel. V Praze. 1889. Sv. 13. *Csiky Gergely:* „Proletáři." Drama o čtyřech jedn. Z maďarského přeložil *Fr. Brábek.* Str. 175.

Společnosť mravně a hmotně kleslá používá ctižádosti obmezených boháčův, aby si od nich zjednala dobrého bydla. Kancelář na vydírací žebravé listy jest dějiště, ve kterém se na počátku ocitáme, i jest velmi případně voleno pro charakteristiku celé hry, která odehrává se v saloncích poloelegantní a poloošumělé bídy a zhýralosti. Zaprodávání nevinné dívky Ireny v bohatý sňatek, nabídky poslanectví a vysokých styků, večerní dýchánky při vydlužených úborech, sbankrotělá noblessa jakožto vnadidlo jsou motivy děje, který jest poprvé zajímavý jakožto obrázek maďarské velkoměstské společnosti, jinak ale nepoutá; spíše řízná charakteristika činí drama významnějším, ačkoli při té podobě některých postav spíše podivujeme se jemné, umělé kresbě psychologa a zběhlého znalce divadla, nežli rázovitému provedení básníka. Snahu po podrobné kresbě povah viděti ve slohu, jakým osoby mluví ne tak pro děj, nýbrž aby svoji povahu co nejzřetelněji ukázaly, což jest rozhodně vadou dramatu. Je to uhlazený, akademicky vybroušený obrázek jisté společnosti v některých kouscích, jaké tropí; od ní asi dvě nebo tři postavy se odrážejí jakousi lepší mravností, aby špatnosť vynikla jakožto ošklivá. Na jevišti části z hovorů dramaticky a maďarsky živých se vynechávají, v četbě však dle mého soudu lépe jest jich nepřeskakovati: čtou se takto souvisleji a plynněji.

Máme tu kus života naturalisticky pojatého pozorovatelem, jenž jest asi idealistou ze zvyku divadelního; titul, jejž dal těm postavám, »Proletáři,« zajisté vyslovil s opovržením, jež vypozorujeme z celého kusu, ač nestává se proto subjektivním. Hlavní pomůcka líčených rejdů jest nestvůra zákonodárství, známá kanonistům jménem »sedmihradského manželství«; zakročením soudu se šmejdy ty zmaří. Tím celé dílo asi s dostatek charakterisováno. *P. J. V.*

Moravská bibliotheka. Red. *Fr. Dlouhý.* Dílo 35. „Paní Sibylla." Histor. povídka od *Josefa Brauna.* Ve Velkém Meziříčí. Str. 335.

»Ne vždycky silných a spravedlivých vítězství jest,« častěji »pravda a právo bez moci nepřicházejí k vítězství,« ale »moc vládne nad právem.« Takový bývá často chod dějin, takový byl i po bitvě Mühlbergské, před níž jednota stavovská Ferdinandovi odepřela pomoc, an nešetřil práv národu, jež hájí pan Pflug z Rabštejna, až přesile královské, stavy dosti nepodporován, ustoupiti musí. V toto historické pozadí vetkán roman paní Sibylly, rozené Vranovské z Vranova, vznešené světice, jež na dvoře arciknížete Ferdinanda bídným radou císařským Bazzonim násilně o nevinnosť připravena, a proto milencem šlechetným Janem z Vítence opuštěna, stane se chotí staršího pana Lvovického. Po smrti tohoto pro urážku majestatu vypovězena i Bazzonim pronásledována, uchýlí se se synem Ondřejem a schovankou Ofkou do Němec: vrátivši se pak z vyhnanství usadí se v tiché samotě Čechovského předměstí na Horách Kutných, kdež sejde se s Janem z Vítence, mincmistrem království českého, o jehož věrné lásce se přesvědčí. Ale nepřálo jim štěstí: Sibylla v úkrytu svém Bazzonim vyslíděna, nepřátely o syna oloupena, raději hyne vlastní rukou, než aby padla do rukou bídného svůdce. Vedle lásky mateřské, kteráž jest předním tahem šlechetné její povahy, jeví nemenší lásku k vlasti, jejímuž blahu obětuje veškero jmění po strýci; leč ani tato vzácná obětavosť nemá dobrého výsledku. Staroměštští pokladu za mrtvou vydávané Sibylly užiti nesmějí a čeho užili, po vítězství krále Ferdinanda nahraditi mu-

sejí. Živé sice Sibylly král nedostal, ale nešetře práva odúmrtního statky sám zabral. Ve všem všudy vítězí moc, ovšem jen na venek; mravní vítězství zůstalo přece jen spravedlivým.

Chtěje spis. ideu své práce mocněji naznačiti, volil dva příkré kontrasty povah. S jedné strany vidíš samy šlechtice duchem, vznešené světice, ctihodné hrdiny »urozením i myslí« (Jan z Vítence, Kašpar Pflug z Rabštejna), statné jinochy (Ondřej) a andělsky krásné panny (Ofka); s druhé strany, počínajíc samým králem, jsou podlí bídníci (Bazzoni, mladý záletný Jakub Obitecký, šalebný pan Wolf ze Štrajtenberka) a staré jedovaté panny (Sabina, sestra Jana z Vítence, nevražící na Sibyllu, že této dal pan Lvovický přednosť před ní). Mimo šablonovitosť některých rysů v povahách vznikla tím téměř nemožnosť užších a častějších styků postav obou stran nesrovnatelných, zájem čtenářstva pro stranu, jež úplně pohřešuje síly mravní, předem již klesne, čímž dávno předvídaný účinek slabě se nás dotkne. Účasť naši podrží pouze Sibylla, milujíc dosud pana z Vítence, jehož se však na venek zříká, an »služebníkem bídného krále.« Teprve když tento jí vše vysvětlí, že postavení jeho mincmistrovské vlastně zemi prospívá, přijímá jeho náklonnosť věrnou, jejíž úspěch zničen mocí nepřátel. Ještě záletná choutka Obiteckého ke ctné panně Ofce na chvíli upoutá. Co však nabízí p. Pflug Sibylle, by zasnoubili jeho dceru s Ondřejem, nemá žádného významu a násilně vtlačeno do děje, by Ofka mohla slyšeti slova tak nemilá.

Místy dlouhé boje slovní místo činů špatně charakterisují naše předky rázné. Přísaha zlotřilého Wolfa sotva vážně nás naladí (244.). Staroměštští počínají si skoro sobecky, nešetrně k Sibylle, žádajíce po ní pokladu strýcova, ana skoro v nouzi (91.—94.). Sibylla ukázala by jen neobratnosť, nevědouc se přesvědčiti, milujeli Ofka Ondřeje (122.—123.). Nevysvětlitelno, proč Bazzoni vyšel z jizbice (328.), aby snad Sibylla snáze si vzala život! Nescházejí ani v prosté chýži tajné dvéře, by mohli hrdinové v čas prchnouti, nahodilá zachránění nevinnosti Ofčiny Janem z Vítence atd. Jsou to však většinou maličkosti. Děj celkem živě postupuje, byť i ne hlučně, jak to již s sebou nese tichý útulek předměstské samoty Sibylliny. Ráz dějin až na onu jednostrannosť v povahokresbě zdá se dobře býti vystižen. Povídka se čte plynně, v archaismech třeba se uskrovniti ještě více. Druhdy děj úsečností dialogickou působí dramaticky, konec pak povídky jest účinně tragický. První tato delší práce Braunova potvrdila pěkné naděje, ježto veň skládány. *A. V.*

Kabinetní knihovna. V Praze. Sv. 38. *Al. Jirásek:* „Povídky." Část II. (Sobota, Stromy). 1889. Str. 191. S podobiznou spis.

Děj prvé povídky sahá v doby bachovské i pobachovské, ve kterých četní vlastenci, i v prostých chatách venkovských uvědomělosť národní pěstující, poněkud si oddechli z přestálého stíhání, někteří však sotva je spatřili a se vzpamatovali. Povídka po přednosti jest povahopisnou, skládajíc se z několika částí; pojítkem jest vlastenecká horlivosť knihaře Soboty, který shromažďuje kolem sebe maloměstské čtenářstvo, mající upřímnou účasť ve probuzení národním, dovede odolati i při hmotném nedostatku choutkám příbuzného byrokrata a ukryje a zachrání proti němu polského emigranta, sblíženého sobě skrze příbuzného faráře v Haliči a jeho syna. Tím zmaří i tu podporu, kterou dával onen synu jeho na studie, a upadne do bídy ještě tužší. — Ráz oné bouřlivé doby velmi přiměřeně vystižen; protivy českého vlastenectví a polského případně provedeny, roztříštěným pak dějištěm a vložkami celý ten neklid a chvat persekučních dnů znázorněn. Sobota effektně umírá se zářijovým reskriptem císařským o korunovaci české. Charakteristika osob jest celkem zdařilá, místy upřílišená; mnohé působí pravděnepodobně.

»Stromy« obsahují několik úryvků z pamětí, kterých poskytují staré stromy. Myšlénka jest originalní, byť i trochu podivínská, avšak na věc pranic nepůsobí; jest to jen jiný způsob úvodů do stručných povahopisných kreseb. Čtou se pěkně, místy zdlouhavě.

Ku konci budiž poukázáno na nevhodnou úpravu tiskovou, jakou »Kab. knih.« nyní má: tisk jest velmi drobný a hemží se chybami tiskovými. *P. J. V.*

Knihovna prostonárodní.

O bídě lidské. Ve prospěch chudých dítek českých škol v Brně. Péčí *A. Hübnerové* R. I. S hud. příl. K. Bendla. V Brně. 1889. Str. 95.

Knížka velmi vkusně a mile vypravená, jejímž obsahem a thematem jest bída v rozmanitých podobách, zvláště hmotná, a její odpomoc, almužna. Jsou tu příspěvky několika čelných i méně známých spisovatelů, vesměs lahodně a lehce se čtoucí: povídky, básně, aforismy atd. Na některých viděti zřejmě ráz příležitostný, ale to nebuď řečeno na úkor pěkného sborníku. Illustrace jsou velmi hezké, příloha hudební však nevelice se podařila; text její za píseň se pranic nehodí. Doporučujeme hojné podpoře! *R.*

Bayerova Moravská knihovna pro náš lid. Sv. V. „Dvě povídky.“ Napsal *Boh. Brodský*. V Třebíči. 1889. Str. 248.

V obou povídkách Brodského (»Pan purkrabí,« »Z hlubin duše«) jedná se o nešťastné manželství: v prvé Markéta, pojavši z lásky — jak se domnívala — za chotě dvorného hejska Zdenka Meziříčského, který i v manželství milīskuje se s mladou manželkou starého souseda, Eliškou, pozdě touží po tichém krbu rodinném, jaký mohla míti se starším purkrabím Petrem, jejž posléze z vděčné lásky po smrti prvního manžela ve jho manželské upoutá; v druhé Eliška, dívka hluboké a vroucí duše, popelka v domě pyšné tety a koketné vdovy Kunhuty, s touto i marnivou dcerou její Eufrosinou miluje hulánského rytmistra, dobrodruha Jindřicha, z vděčnosti však vstoupí v sňatek s ovdovělým lesním, první pravou lásku chovajíc k Jindřichu, jenž zatím stal se chotěm Eufrosiny. V nerovném boji duševním mezi povinností a láskou bere si Eliška život. Za ní najednou skoro tajemně mizí z jeviště Jindřich, natropiv zla tolik, kolik jeho sourodý slaboch Zdeněk. — Starší již purkrabí Petr je před Markétou příliš plachý a trpný. Těchto i ostatních osob společným znakem jest, že nápadně často vrávorají, jsouce jinak pramálo originalními.

Náměty i zpracování je velmi prosté, což se týká zvláště z míry průhledné první povídky, jež nevyniká nad stilistické cvičení školní svou naivností ve stavbě děje celého i jednotlivostí. Jak pravdě nepodobna scena mezi Markétou a sokyní — kmotrou Eliškou po křtinách — před hosty, jimžto všechen bystrozrak uprel autor, ani po takém výstupu a po hostině, při níž hostitel »bez ostychu důvěrně« chová se ku své milostnici, v zapomětlivosti své druhý den již neví o příčině, že tu »není vše v pořádku« (72.). Dítě musilo se naroditi z jara, jež právě zápasilo se zimou, aby »s novým životem v přírodě zdál se... v ledečském hradu také nový život nastávati« (55.). Při křtinách odehrál se zmíněný výstup, paní byla smutna; proto patrně musel se se křtinami čekati, až byly »stromy bez listí,« aby vyšedši Markéta do zahrady, hodila se »do té krajiny neveselé,« aby s přírodou »cítila v nitru podzim« (66.). K hostině nešla, byla prý slaba ještě; vždyť musila jíti do zahrady, by viděla muže, jak miliskuje se s milostnicí, s níž opustil hosty, a oni — dobráčci! — se tím neurazili, že tu ani hostitel ani hostitelka. Inu byli krátkozraci, jako příliš krátkozrakým byl i starý choť Elišky, jež smí každodenně koketovať před ním se Zdenkem, od něhož oba dary přijímají. Tak možno sledovati jeden výjev nepřirozenější než druhý, neobratnosť slohu třebas i na téže stránce. Na str. 75. po povšechné reflexi autor pokračuje: »Přikvapila zima... Patřila (patrně zima!) s tvrze na opuštěný kraj... Dole temně hučela zamrzlá řeka... Všichni sedí doma... Cítí tu teplotu... tu lásku... A ona tak sama...« Ptáš se, kdo jest ona? a pomyslíš nejbližší: řeka, poněvadž o osobě ženského rodu šest vět před tím nebylo řeči. — »Byla (žena) již mrtva«; a přece ne, vždyť za chvíli otevřela »strhaný zrak... pak opět zavřela a zasténala smrtelně« (123.). Pak bude někdo popírati zázraky, když mrtvá žena obživne, aby poděkovala vojínovi!

Povídky chtějí býti historickými; ale o koloritu dějinném ani zmínky; děj druhé spadá do druhé polovice XVIII. století, již jen tím charakterisuje, že byla válka s Pruskem; první odehrává se v době, když učení Lutrovo vnikalo do Čech, ale specialnější charakteristiky doby té není tuto. Ostatně každé století by sneslo taký

děj, v každém několik neurvalých postav a divoce surových výstupů. Sloh histor. povídek našimi romanopisci také již daleko lépe vystižen, že již z něho barvitosť doby plyne. Po hlubším studiu historickém není tu ani stopy, práce není ani prostředně začátečnická. — Ani v grammatice a syntaxi nezdá se autor příliš honěným: »co by... mne nechávalo těšiti se,« »tu svou bídu, tu svou opuštěnosť, to své pokoření« (60.), »dej ho (děcko) služce, ať se o něj stará...« (59.), jej (dítko, 60.), »vyšel... neohlédna se, ani ji nepolíbiv« (60.), »povstanouc... kráčela« (14.), »ptal se sama sebe, nač... přemyšlí« (23.), »nemohla se ani nasytiti toho nového života, plnivšího...« atd.

Tak se píše »pro náš lid,« který lépe zná mateřskou řeč, než jeho spisovatelé, a kterému nesmí autor imputovati tak málo bystrozraku, jak to učinil u svých hrdin. *A. V.*

Dílo VI. „Z našich hor." Obrázky a povídky. Napsal *Frant. Jiří Košťál.* Řada nová. Stran 116. 1889.

Ze sedmi v díle tomto obsažených obrázků nejvíce se nám zamlouvá »Josífkové,« v němž vylíčena dobrácká povaha a vespolná láska kněze a učitele; druh druhu přeje sám spokojen jsa se svým. Pěkná jest základní myšlénka obrázku »Za povoláním,« kde knězi více blaho cizí leží na srdci nežli blaho vlastní, avšak provedení poněkud šroubované zabíhá do pravděnepodobna. Láska k lidu jest též motivem obrázku »Půlnoční mše faráře Dusila.« Zajímavý jest též obrázek »První český domobranec,« kde mladý Venda, by škůdce svého manželského blaha potrestal, vrhá se s kůlem v rukou v boj proti řadovému vojsku nepřátelskému a hyne. »Jak miluje žena« poukazuje, kterak věrností a láskou může žena připoutati k sobě muže. »Matka« jest obrazem vášnivé lásky mateřské. Nejslabším jest »Financ Kalivoda,« takřka bez obsahu, a proto mohl obrázek ten beze všeho býti vynechán. Všechny tyto obrázky pojí společný název »Z našich hor,« ale mimo název nacházíme zde málo horského. Osoby jednající nejsou praví »horáci.« — Celkem obrázky pobaví i poučí. *A. S.*

Dílo VII. „Na vsi." Kresby *Otakara Bystřiny.* Stran 88.

Dílko toto obsahuje celkem 20 drobných kreseb, ponejvíce reflexí, k nimž podnět spisovateli daly buď různé zjevy přírodní, nebo rozmanité výjevy obecného života, s nimiž často na venkově, zvláště pak na našem Slovácku, odkud látka čerpána, se setkáváme Mnohé z nich mají za podklad myšlénku velmi pěknou, jako Práce, Spokojenosť, Na panské, Upír a j., některé však nevynikají ničím ani provedením, poněvadž mnoho líčeno.. Pěkně vylíčena dětská povaha v obrázku »Návštěvou.« *A. S.*

Dílo VIII. „Obrázky." Napsal *J. L. Hrdina.* Stran 80.

Ku dvěma z obrázků těch (»Žerotínský rytíř a Břežanský poklad«) látku poskytly pověsti, »Divizna« pak a »Čtyřlistý jetelík« za podklad mají pověru, jež k některým bylinám se víže. K ostatním sebrána látka buď ze života vojenského neb obecného. K satiře se poněkud kloní »Exekutor« a »Co stál Daniel Baruch.« Celkem řečeno nevynikají tyto obrázky ničím zvláštním, neobsahují však nic závadného a proto mohou dány býti lidu za četbu.

Konečně máme-li vysloviti svůj povšechný úsudek o »Bayerově Moravské knihovně pro náš lid,« jest nám vyznati, že snaží se úkolu svému dostáti, podávati lidu zábavu zdravou a poučení; jediné přání naše jest, aby k tomuto poslednímu, totiž poučení, více zření obráceno bylo a aby při volbě voleno bylo vždy jen to nejlepší; neboť jen tak může knihovna prospívati a příznivce sobě získati. Úprava vkusná (někdy papírem až plýtváno), cena pak za sešit o 48—64 stranách mírná. *A. S.*

Rozbouřená hladina. Vesnická povídka. Napsal *A. Dostál.* V Praze. 1889. Str. 110.

Sloupce pražského denníku »Čecha« po delší dobu vyplňovány byly Dostálovou povídkou »Rozbouřená hladina.« Novým tímto duševním plodem podal spisovatel opětný důkaz, že kdykoli vyvolí si látku z venkova nebo ze života dělnického, že se mu podaří.

V Rybníčkách byl starostou Šviha,

muž řádný, kterému rozkvět obce byl nade všecko. Jako každý člověk, tak i Šviha měl protivníky, hlavně v Synáčkovi, Šafránkovi, Tomsovi, Jandovi, kteří závisti a liberalními »Slovanskými listy« proti němu byli popuzeni. V hlavní děj vpletena jest láska dcery Švihovy a Synáčkova Josefa. Na konec vítězí Šviha a milenci dostanou se za sebe.

Povídka Dostálova jest časová, hlavní idea jest, ukázati, že liberalní zásady, u nás mladočeské, náš venkov kazí. Krásné protivy staročešství a mladočešství zobrazeny jsou v osobě Švihově, vzdělaném rolníku, a Synáčkovi, který se teprve učí podepisovati a dává se naváděti od jiných a od špatného tisku. Z jednajících povah zvláště vynikají Šviha a obecní sluha Drobílek, kteří stojí před námi jako živi. Osnova povídky jednoduchá, ale přirozená, též stavba její jest pevná. Sloh, jak obyčejně u Dostála bývá, český, v řeči málo poklesků.

Povídku posouzenou vřele odporučujeme všem vrstvám. *J. V.*

Číslo 1452. Obrázek ze života pražských dětí. Od *B. Brodského*. V Praze. 1889. Str. 36.

Obrázek malého rozměru a méně pestrý nakreslil nám B. Brodský ze života nemanželských pražských dětí »prážat,« maje úmysl poukázati na smutný úkaz, jak často nevinné tyto oběti za poklesky svých rodičů jsou trestány. Číslo 1452. bylo číslem, pod kterým zanesen v porodnici hoch Arnošt Smutný, nemanželský syn vychovatelčin. Táž necitná matka vidouc tlouci svoje dítě, nepostarala se o ně, nýbrž ponechala je bídnému osudu, až utrýzněno bylo. Za svou necitelnosť trestu také neušla. V jiné rodině podobný sirotek velmi dobře se měl.

Vypravování toto prosté jímá svou opravdovou líčení skutečného života. — Z povah připomínáme paní Němečkovou a útlocitnou Svobodku. Lze doporučiti. *J. V.*

Pokladnice mládeže. Pořádá *Ant. Mojžíš.* V Praze. 1889.

Sv. 21. „Z chatrče a z domu.“ Povídka z dívčího žití. Napsala *V. Lužická.* S obrázkem.

Paní Věnceslava Lužická náleží k nejpilnějším spisovatelkám pro mládež. Četné naše časopisy pro mládež mají v ní horlivou přispívatelku. Valná většina její spisů vyšla nákladem knihkupectví Urbánkova v Praze.

V povídce této vzala si spisovatelka za úkol provésti parallelu mezi dvěma dívkami malého městečka, Ludmilkou Valentovou dcerou chudého nádeníka a Dorou Drahotovou, dcerou zámožného kupce. Ludmilka je od narození čiperným dítětem, Dornička je dítětem bez ducha. Z celé povídky patrna je veliká obratnosť spisovatelská. Paní autorka líčí podrobně dětství obou dívek s psychologickou správností. Ludmilka působí již od útlého mládí na družku svou Dorničku, ale ani ona, ani rodina a škola místní a klášterní nedovedou přivésti ji k vlastnímu myšlení a žádoucí samostatnosti. Až teprve po předčasné smrti otcově příklad milé družky Ludmilky ji přivádí poněkud k životu. Čeho nedovedly ani rodina ani škola, to dokázal skutečný nezměnitelný a drsný osud. Ludmilka od svého mládí nadána jsouc živou obrazivostí rozhojňuje obor myšlének Dorničiných bojnými pohádkami a učí ji tak mysliti. Převrat v duševním stavu dívky té ačkoli náležitě vyložen, přece jen méně bystrým čtenářům nebude asi dosti jasným.

Novým je v povídce této vystoupení spisovatele a nakladatele z Prahy, z nichž posléze jmenovaný sbírku pohádek Ludmilkou sepsaných tiskem vydává.

Kniha tato náleží k lepším plodům nové naší literarní produkce pro mládež. Není však ojedinělou, nebo paní spisovatelka již celou řadu závažných spisů ze života dívčího veřejnosti podala. Knihovnám školním, zejména dívčím, velice se zamlouvá a upřímného doporučení zasluhuje.

Titulní obrázek nepřiléhá k textu, a nelze si vysvětliti, jak se v čelo knihy dostal. Povídka vyplňuje 158 stran, není tudíž cena 50 kr. příliš vysoká. *J. Soukal.*

Bibliotheka pro mládež dospělejší. Red. *F. J. Andrlík.* V Třebíči. 1889.

Sv. 3. „Povídky z české kroniky.“ Dospělejší mládeži vypravuje *V. Špaček.*

Kniha obsahuje čtyři povídky. První z nich, »Sázavský opat,« líčí nám vlasteneckého umělce Božetěcha velmi případně v dílně jeho umělecké i v úřadě jeho

opatském. Spisovatel drží se co možná historické pravdy a z vlastní obrazotvornosti přidává jenom nejnutnější. — Totéž platí o obou následujících povídkách »Křivoklátský vězeň« a »Ve službách církve a vlasti,« kdež místy až příliš mnoho historických fakt se sbíhá. Obě povídky ty líčí nám nesvornosť a rozbroje Přemyslovců, což je látka velmi nevděčná a v literatuře naší pro nedostatek pomůcek doby ty osvěcujících téměř nedotknutá. Proto staví se těm, kdož první v oboru tom pracovati počínají, mnohé nesnáze v cestu.

Přimyslímeli si k tomu, čeho všeho dbáti dlužno spisovateli pro mládež, aby kniha měla přístupu do knihoven žákovských, nelze neuznati, že Špaček provedl svůj obtížný úkol čestně až do konce. V poslední povídce »Na obranu rodného kraje,« kdež objasněno jest pobití Sasů pod hradem Hrubou skalou Benešem synem Heřmanovým, popustil spisovatel více uzdu své obrazotvornosti a založil ji na lásce rodinné a učinlivosti sousedské.

V povídkách těchto není zápletek děje i episod jest po skrovnu, děj plyne klidně, nerozčiluje čtenáře, ale baví až do konce. Spisovatel nezapře ani na tomto poli moralistu, jakým se jeví býti v jiných svých pracích pro mládež.

Celou knihou vane milý dech lásky ku vlasti a nelíčené zbožnosti, a rádi ji všem přátelům mládeže doporučujeme.

Jos. Soukal.

Kalendáře.

Steinbrennerovy kalendáře na r. 1890.

Ve svém loňském posudku kalendářů Steinbrennerových (nakl. J. Steinbrenner ve Vimperku v Čechách) doporučili jsme tyto našemu lidu, ale zároveň bylo nám uvésti několik výtek, a se zadosťučiněním konstatujeme, že pp. pořadatelé výtek těch si povšimli — třeba jenom částečně. Kalendářů těch je celkem 12, vlastně 5 a z těchto je vyrobeno druhých 7, totiž 5 kalendářů vydání menšího a z pěti větších 2 vydání velikého, t. zv. »Velké zábavné kalendáře«; tudíž celá »fabrika kalendářní,« zvláště když řekneme, že fabrikuje se tam ještě 19 »různých« kalendářů německých. Názvy kalendářů jsou tyto: »Veselý kalendář obrázkový,« 2. týž, vydání menší, 3. »Velký Marianský kalendář,« 4. týž, vydání menší, 5. »Národní kalendář pro čas a věčnosť,« 6. téhož menší vyd., 7. »Kalendář Svatojosefský,« 8. téhož vydání menší, 9. »Kalendář ku poctě nejsv. Srdcí Pána Ježíše a Panny Marie,« 10. opět vydání menší, 11. »Velký zábavný kalendář« díl I., 1., 3. a 5. spolu svázané, ovšem pouze s jedním kalendariem a výr. trhy, a konečně 12. »Velký záb. kalendář« díl II., totiž 7. a 9. spolu svázané.

Vyslovili jsme se v loňském posudku proti tak velkému počtu kalendářů pravíce, že je to na úkor obsahu, ale letos zase jich vydáno tolik, a p. nakl. má proto zajisté důvod, jenž záleží v tom, že vzdor tak velikému počtu »různých« kalendářů jest odbyt nejméně dostatečný na jich vydávání; odbyt jest však — jak nakladatelstvím tvrzeno — stále větší. A to je pravá k r i t i k a a neomylná. Jako z kalendářů moravských nejhledanějším je »Moravan,« tak z českých kalendáře Steinbrennerovy. Koupili náš lid jednou knihu špatnou, neučiní tak podruhé, nýbrž vyhledává ty, o nichž ví, že nejsou na jeho otravu. Obsah kalendářů Steinbrennerových je právě našemu lidu přiměřen a s dobrým svědomím mu je opětně doporučujeme. Kdo v každé knize hledá zábavu »novomodní,« ten arci s nechutí odhodí kalendáře Steinbrennerovy, ba — přečet titul — již dále nepohledne; ale na prvním místě musí platiť pro lid B ů h a c í r k e v, a to ostatní na místě druhém. Přikrývati bezbožectví rouškou vlastenectví — jak se u některých kalendářů děje, jest až příliš záhubno.

Většina článků nese se směrem nábožensko-mravním, při čemž čtenáře velmi baví. Ale i velké množství článků jsou čistě zábavny nebo poučny, tak na př. »Nejnovější vynálezy a výtvory naší doby,« zvláště zábavně poučny a neméně poučné »Ručnice opakovací,« »Zakaspická dráha,« »Jerusalem a chrám hrobu božího,« »Rak. poslanci říšští,« »O zemětřesení a jeho příčinách« a j. Nelze nám dopodrobna obsahu jednotlivých článkův uváděti, pravíme krátce, že téměř všecky jsou dobry. I článků, jež o naší vlasti jednají, je slušný počet; těch jsme loni nejvíce postrádali. Letos nedopatření to z velké části napraveno,

ale nikoli docela; podobných článků mohlo býti více. Uvádíme některé: »O Rukopisech Zelenoh. i Královédv.,« »Kterak čeští stavové protest. obléhali roku 1618. a 1619. České Budějovice,« »Panna Maria Dešťová« a j. I několik životopisů podáno. — Obrázků je hojnosť, celkem zdařilých. Některé jsou kolorovány. — Z anekdot mohly býti některé vynechány. — Pravopisu třeba více dbáti.

Kalendáře Steinbrennerovy prokáží se dobrou pomůckou našemu duchovenstvu u vychovávání lidu.

Cena (vydání většího po 50 kr., menšího po 30 kr., »Velk. záb.« díl I. 1 zl., díl II. 2 zl.) je mírna.

Neméně vydatnou pomůckou kněžstvu v krajinách německých budou Steinbrennerovy kalendáře německé, jež vesměs psány jsou duchem náboženským, a jako vzácnosť uvádíme, že neuráží nikde naší národnosti, jak činí téměř všecky kalendáře jiné. Německých kalendářů je celkem 19 (!), ale tak, že jeden kalendář je třeba vydání čtvera; větší vydání za 45 kr., totéž váz. v deskách za 50 kr., menší vydání za 30 kr. atd.

Jako české tak i německé mají vydání veliká, totiž „Illustr. Universalkalender" za 1 zl. 20 kr. a „Feierabendkalender" za 1 zl.; tento má veliký tisk a určen je pro staré, „kteří stojí již na prahu smrti" aneb „jichž život již dochází večera."

Ana cena kalendářů je různa, může si každý vybrati dle prostředkův od 25 kr. až do 1 zl. 20 kr.

Obrázků je hojnosť, zvláště v „Grosser illustr. Haus- u. Familienkalendru." Některé obrázky jsou na silném papíře a kolorovány.

Doporučujeme vřele kalendáře tyto našim německým sousedům, z nichž budou míti užitek nemalý. *J. K. H.*

Prorok. Prostonárodní kalendář na obyčejný rok 1890. Pokladnice zábavy a rozmanitostí. Zábavnou část uspořádal *Frant. J. Peřina.* Ročník XXXIV. V Praze.

Obsah kalendáře tohoto jest dosti pracemi bohat. Hodnota niterná jest u různých prací různá — celkem prostřední. — V některých pracích jest zdravé jádro — mnohdy v dosti neúhledné skořápce. Některé práce ni obsahem, ni vypravováním nejsou valné. Velice rozvláčná jest povídka »Po bludných cestách.« — Některé práce jsme již jinde četli. — Úprava kalendáře »Proroka« jest dosti chatrná. Obrázky prabídné — a k tomu německé. *J. Novodvorský.*

Vlasť. Nový prostonárodní kalendář pro země koruny České: Čechy, Moravu a Slezsko na obyčejný rok 1890. Ročník XVII. Spořádal *P. Šulc.* V Praze.

Povrch jako loňského roku dostatečný, vnitřek velice chatrný. Ani jedna z uveřejněných prací ni formou, ni obsahem nad prostřednosť nevyniká. Mnohé práce klesly i pod prostřednosť hluboce. Také mnohé z obrázků (zvláště anekdotních) jsou velice mizerné. *—cký.*

Velký Pražský kalendář. Nový prostonárodní kalendář obrázkový pro lid československý v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na obyčejný rok 1890. Ročník X. Red. *B. Tichý.* V Praze.

Totéž, co praveno o kalendáři »Vlasti,« platí o kalendáři výše jmenovaném. — Obsah i forma všech prací nikterak požadavkům nynějším nevyhovují. Nejlepší a nejcennější jest asi práce »Hedvábnictví v Čechách.« Anekdoty jsou prastaré. Obrázky je provázející německý výrobek. Některé slušnější obrázky jsou otisky ze »Zábavných listů,« ač mnohé z nich také valné ceny nemají. *—cký.*

Nový obrázkový kalendář. R. I. Vydán pod správou „Spolku českých knihkupců na venkově."

Panuje u nás jakási zimniční nemoc po vydávání kalendářů; nemine téměř žádného roku, aby nebylo vydáno několik nových »odborných« kalendářů. Některý s velkým hřmotem přichází, ale po roce nebo dvou letech neobjeví se již; »nenalezl dosti přízně.« Aby se této přízně lidové »Novému obrázkovému kalendáři« dostalo, vydán pod správou »Spolku česk. knihkupců na venkově«; kalendáře tiskne se veliký počet výtiskův úplně stejných až na jediné slovo na obálce; tam totiž dá se název buď »Chrudimský« nebo »Val.-meziříčský« atd., a výsledek? To jediné slovíčko táhne; lid vida, že jest to kalendář »zvlášť pro jeho okolí pořízený,« kupuje jej; pořízeno je však jediné slovo, ostatní je pro všecky kraje stejné. Redakce sice slibuje, že ku příštím ročníkům dá přílohu, jež jednati bude o tom či onom kraji, ale pak letoší ročník

neprávem nosí různá jména krajů. — Jinak vyniká kalendář vkusnou úpravou i obsahem; hojnosť zdařilých vyobrazení je mu ozdobou. Čtivo je dobré a proto kalendář ten doporučujeme. Cena (50 kr.) na vkusné provedení je mírna; vydání menší za 30 kr. *J. K. H.*

Domový kalendár pre katolíkov, evanjelíkov a právoslavných. R. VII. 1890. Vydavatel *K. Salva* v Ružomberku.

Letošní ročník nejen že nezůstal za loňským, jejž jsme v č. 1. letošní »Hl. l.« vřele doporučili, pozadu, nýbrž nad něj předčí. Za 24 kr. dostává se nám krásné knížky, jež obsahuje tři životopisy s podobiznami mužův o Slovensko zasloužilých, popis krásného města Velká Revúca s tit. obrazem, několik článků hospodářských, velmi poučný článek »Pomerná veľkosť planét slunečnej sústavy« s několika vyobrazeními, obligatní článek o pařížské výstavě a více jiných, vesměs obrázky opatřených. I na zábavu, ač měrou skrovnější a právem, nezapomenuto. Kalendarium je velice pečlivě sestaveno a ke každému dni přidána užitečná nebo zábavná průpověď. — Doporučujeme nejen jako kalendář, ale také jako pěknou knížku. *J. K. H.*

Časopisy.

Pastýř duchovní. Časopis kněžstva československého. Ročn. X. č. 1. Red. *J. Ježek*, katecheta př? c. k. vyšší realce pražské. V Praze. 1889.

»Pastýř duchovní« právě zahájil 10. ročník s týmže jak dosud programem. Vzniknul totiž z praktických potřeb kněžstva duchovní správou zaměstnaného a jim také sloužiti se snažil. Převážná část homiletická a katechetická pěstuje všechny druhy duchovního řečnictví a vyučování. Četná jsou jména přispívatelů k obojí části, jen co do středních škol tuším pozorovati jakési mezery. Řeči podávají se nyní celé, od pouhých rozvrhův upuštěno; některým je to tak milejší, jiným nikoli. Ke studiu kázaní, jaké homiletika kazateli předpisuje, jsou asi rozvrhy přiměřenější.

»Listy vědecké« čím dále tím více se zdokonalují; zvláště z církevního práva (Dr. Brychta, Dr. Kohn) uloženo tam mnoho látky, kterou však asi bude nesnadno později hledati. Přispívatelé oddílu toho (v r. 1889.) až na jmenované, jsou titéž jako v částech prvých, tedy zase duchovní správcové, kterým zajisté chvalným je to svědectvím.

»Literarní hlídka« obsahuje hojně spisů stručně posouzených, a to ze všech oborů, které s úřadem pastýřským nějak souvisejí. Smímli co připomenouti, upozornil bych redakci na náboženskou literaturu pro lid, kteráž, obyčejně bez církevní approbace, hojně bují, a to namnoze se škodou náboženství, hemžíc se neslušnostmi a dogmatickými nesmysly. Tu by bylo záhodno a užitečno, státi na hlídce. —

Obsah »D. p.« je tedy velmi rozmanitý, hledě vyhověti přerozmanitým potřebám správců duchovních. Nepříznivě však dojímá, že rubrika dotazův a odpovědí z moralky a pastoralky dosud nepotřebovala více místa; zdá se to býti znamením nedostatečného účastenství duševního, ač hmotně, jak soukromě se dovídám, časopis jest zabezpečen. Přáti jest mu zajisté upřímně obojího! *P. J. V.*

Přítel mládeže. Obrázkový časopis pro českou mládež. R. I. Pořádá a řídí *F. J. Andrlík.* 1889.

„Přítel mládeže“ jest nejmladším časopisem pro mládež. První jeho ročník hned důstojně se řadí k ostatním našim časopisům pro mládež. Zábava i poučení vhodně o příspěvky se dělí.

Básní jest 37. Většina jich jest velmi dobrá. Pěkné jsou básně *J. Žeranovského, J. Zaričanského, J. Soukala.* Nezdařilá jest sloha:

A dal v zemi prohlásit,
které patří ženě,
tu že volí za choť svou,
s ní bude živ blaženě.

Při básničce „Stoupy“ nevhodně užito výpustky ve verši „rád si mládež zažertuje“ — zde správně musí býti „ráda.“ Rýmovaná prosa je „Při snídaní.“ Za málo stojí báseň „Přátelé.“

Povídek a p. jest 19. Jsou dosti cenné. Nejlepší jsou práce *Andrlíkovy, Raisovy;* také *Hraše, Špaček, Kolář* podali věci pěkné. Některé práce jsou nám odjinud známy. Tak dříve jsme četli „Následky nevhodného žertu“ — „Račí hostina.“

Článků poučných jest 21. Většina jich obírá se poučováním o věcech přírodních. Pěkné jsou články *Dolenského, St. Kamenického, Šťastného, Čermáka, Tykače.*

Obsahem svým jsou všechny práce v prvním ročníku „Přítele ml." uveřejněné úplně nezávadny, a také bylo šetřeno správnosti jazykové. — Vhodné mládeži jsou též každému sešitu připojené „Drobnosti."

Úprava „Přítele mládeže" jest celkem slušná. Každý sešit zdoben jest několika barvotisky. Bohužel, že to nejsou obrázky domácí, české, nýbrž zboží německé. Celkem jsou pěkné, ač některým leccos mohli bychom vytknouti, barvy bylin a j. Těšilo by nás, aby v ročníku příštím shledali jsme se s uměním domácím. Také záslužné by bylo mládeži jedince přírodní na barevných obrázcích předváděti — ovšem v barvách věrných.

Cena „Přítele mládeže" (190 stran za 1 zl.) není přemrštěna. Můžeme mládeži odporučiti. *J. Novodvorský.*

Ljubljanski Zvon. (O.)

V belletrii první místo má *J. Kersnik* svou dlouhou povídkou „Testament." „Testament" svou zajímavostí a konstrukcí náleží k nejlepším Kersnikovým povídkám. Kersnik jest bez odporu jedním z nejlepších nynějších slovinských povídkářů. Nikdo z mladších slovinských povídkářů neumí povídky tak krásně osnovati, děj tak půvabně zapřádati a rozvíjeti a harmonicky skončiti, jako on. Sceny, jež nám Kersnik líčí, jsou vzaty ze skutečného živoťa a charakteristika jest všude důsledně provedena. To snad je příčinou, že jeho povídky a novelly docházejí uznání i za hranicemi. Nejvíce se zalíbily Srbům, kteří je o překot překládají. Z ostatních belletristických prací v VII. ročníku uveřejněných nejlépe se zamlouvají „Postillon d'Amour" od *S. Savce,* „Na oknu," črta z velkoměstského života od *J. Starého* a „Čez deset let" od *A Planince.* Nad míru pěkné jsou též *Trdinovy* „Bájky a pověsti o Gorjancích," pak obrazy ze života venkovského „Sirota Jerica," „Kako je to prišlo" od *Velimira,* rovněž i obrazy z bosenských hor od *Podlimbarského,* z nichž poznáváme pravé, ušlechtilé typy bosenského lidu. Budiž tu vzpomenuto i *Pirecova* spisu v dramatickém rouchu „To je moja maksima," který sice není výborný, avšak pro svou původnosť zasluhuje zmínky.

Články poučné konečně, jichž tuto 42, jsou nejrozmanitějšího druhu; pojednávají nejvíce o literarní historii, filologii, o domácím zeměpisu, dějepisu a přírodopisu. Professor *I. Šubic* důkladně pojednává o „Nemocech rostlin." *Fr. Levec* uveřejnil tu svou přednášku, kterou měl v lublaňské „Čitalnici" o Fr. Erjavci, výtečném přírodopisci a nejpopularnějším spisovateli slovinském. *A. Tekonja,* pilný pracovník v oboru literarní historie, vypravuje vřelými slovy „Proč a jak se stal St. Vraz Illyrem"; *J. Apih,* prof. v Novém Jičíně, přetřásá se všech možných stran otázku, jak šlechta má veliký vliv na národní rozvoj a co ztratili Slovinci tím, že pozbyli národní šlechty. *J. Staré* pokračuje ve svých „Pisnih iz Zagreba," ve kterých seznamuje Slovince s bratry Charvaty, zvláště s jejich literarní historií atd.

Toť, připojímeli k tomu ještě důkladné posudky různých knih, četné přehledy všech literatur slovanských a různé kulturní zprávy, asi krátký přehled a malý obraz ročníku sedmého.

Také ročník osmý, poslední, překvapuje nás bohatostí a rozmanitostí článků. Setkáváme se tu zase se známými spisovateli. V poesii první cenu bychom zase přikli *Gorázdovi,* jenž v tomto ročníku uveřejnil věnec ballad, nazvaný „Stara pravda," k němuž látka vzata ze selských povstání XVI. století. Po Gorázdovi nejlepší básně podali *Gestrin, Leban* a *Kržišnik.*

V belletrii první místo má tu *J. Staré* se svou povídkou, nazvanou „Vanda." Tato povídka jest jednou z nejlepších a nejdelších povídek v tomto ročníku uveřejněných. J. Staré jest nadaný a dovedný spisovatel; veliké zásluhy o slovinské písemnictví si získal svým velikým, prostonárodně psaným dílem „Občna zgodovina," které uveřejňuje družba sv. Mohora. Vedle Starého vyniká *J. Kersnik* pěknými, zdravým humorem oplývajícími humoreskami, jako: „Dohtar konec in njegov konj," „Dva adjunkta," „Nova železnica." Kromě toho budiž vzpomenuto prací *I. Tavčara, Planince* a *Velimira.*

Zvláště četny a zajímavy jsou tu však poučné a vědecké příspěvky ze všech oborů. *Dr. K. vitez Bleiweis Trsteniški* vysvětluje svým čtenářům „Co nazýváme chorobou rozumu," *Fr. Svetič* seznamuje čtenáře s „naturalismem" a jeho historií a nepřipisuje mu dlouhého trvání. *Fr. Levec* podává tu zajímavé, nikde ještě netištěné „Vzpomínky" na svého záhy zesnulého přítele a spisovatele J. Jurčiče; *A. Svetek* vzpomíná si na různé příhody své z „okupace Bosny"; *Dr. Ahasverus*

poučuje ve čl. „V svet“ jinocha, jak si má ve světě počínati, aby si zachoval čistý charakter; *A. Tekonja* píše o „Hrvatskem pesništvu v Dalmaciji XV.—XVIII. veka“ a *J. Vrhovec* svým kulturně-historickým spisem „Iz domače zgodovine“ posloužil nemálo k objasnění různých poměrů za francouzské války. — Z posudků českého čtenáře nejvíce potěší obšírné ocenění Brandlových knih: Život P. S. Šafaříka a K. J. Erbena.

Z tohoto krátkého přehledu je patrno, že „Lj. Zvon“ je časopisem dobrým a že podává svým čtenářům jen to nejlepší, nejvybranější a jest hoden tedy doporučení všem, kdož s láskou lnou k bratrskému písemnictví slovinskému. *Fr. Štingl.*

Przegląd polski o literarním ruchu v jiho-západní Evropě. (Č. d.)

II. **Literatura katalonská** jest ještě mladší provençalské; živější ruch nastal r. 1859., ač již dříve sporadicky objevovaly se literarní talenty. Tak roku 1839. patriota i poeta živé fantasie *Rubió y Ors* (* 1818.) počal psáti pod pseudonymem *dudáka z Llobregatu* romance rytířské a písně patriotické, jež vyvolaly pravou sensaci. Ozývá se tu bol nad bývalou slávou a nynějším pokořením otčiny. Jsa citem hlubokým obdařen, byl po výtce lyrikem; v epice („Hrabě Borel,“ „Rudor z Llobregatu“) učenosť vadí vzletu fantasie; dosud ctěn jako nestor básníků katalonských. Veliké slávy nabyl *Mila y Fontanals* (* 1884.), jenž výtečně napodobil franc. „Chansons de geste“ a španělské romance, z nichž nejproslavenější „Píseň o bohatýru Bernardu, synu Ramonově,“ líčící vítězství tohoto bohatýra nad obrem Achmetem. *Rubió* s epikem *Bofarullou*, patriotickým šlechticem *Balaguerem* a *Brizem* obnovili tradici „Květových zábav“ (Jochs florals), spojených s literarními konkursy v Barceloně, středisku literarní činnosti katalonské; poslední dva založili t. zv. školu národní. *Victor Balaguer,* poeta i vlastenec neobyčejného zápalu, písní i činem bojuje za volnosť vlasti; dosáhnuv křesla ministerského, učinil si heslem: „Katalonie je sestrou Kastilie, ne nevolnicí.“ Jako vůbec u Katalonců tak i u něho jsou tři zřídla poesie: láska, otčina i víra. V „Knize lásky“ podal plody balladické a lyrické, vynikající rozmanitostí stylu i formy; v „Knize otčiny“ opěvá slavné dějiny katalonských králův i bohatýrů. Romancí „Pět milých dní“ pěje o pěti epochách Katalonie, počínajících sloučením království aragonského s hrabstvím barcelonským až do Filipa V.; allegorií tou naráží na dynastii aragonskou, jež, vyšinuvši se na trůn kastilský, zahubila Katalonii. Totéž skoro dí allegorickou básní „Čtyři barevné pruhy.“ *Pelay Briz* jest velezasloužilý o literaturu katalonskou i vlastními plody i tím, že sebral písně lidu a vydal staré básníky katalonské. Jeho „Zahrada lásky“ připomíná „Mireio“ od Mistrala a „Kniha mého srdce“ Aubanelův „Otevřený granat.“ Jako jeho rodáci miluje i on formu písně národní. Epická báseň „La Orientada“ méně se mu zdařila. — Vedle Barcelony jsou ještě dvě centra literarního ruchu katalonského: na Mallorce a ve Valencii. Na ostrově onom vynikl *M. Aquiló y Fuster* (* 1825.), pokládaný samým Verdaguerem za „největšího poetu“ katalonského, jenž sebral národní legendy, pověsti a písně lidu, sám pak napsal mnoho básní, z nichž vytištěno pouze to, co na něm vyžebrali přátelé. Jazyk jeho jest neobyčejně lahodný, melodický, forma mistrná, klassická, jak o tom svědčí na př. slavná báseň „Naděje“; skladba veršův i sloh velmi umělá. I prosa jeho vyniká uhlazeností, vytříbeností. Básní výhradně lyricky. Skromnosť jeho přinesla jen škodu literatuře. Epikem Mallorky je *Rosello*, opěvající básní „Joglar de Mallorcha“ války s Maury. Valencia theorií „separatismu v separatismu“ zašla příliš daleko; básníků znamenitých nezrodila.

V novější době všecky jmenované slávou jména evropského zastínil *P. J. Verdaguer* (* 1845.), jenž tím pro literaturu katalonskou, čím Mistral pro provençalskou. R. 1876. ohlásil výbor „Květových zábav“ konkurs na epickou báseň. S nadšením uvítána epicko-popisná báseň, jejímž autorem „*mossen Cinto,*“ a která přepracována byvši sluje „Atlantis.“ Mezi historický prolog a epilog o objevení Ameriky, spojené v mythických dobách s Evropou, v deseti zpěvích podána řada mythů pohanských i legend křesťanských, nádherných popisův i rozkošných episod („Zpěv ostrovů řeckých“) v pestré směsi. Báseň až přesycena bohatostí barev, obrazů, figur, smělých obratův a případných srovnání; fantasie ukazuje pravého syna jihu. Dvě theogonie, pohanská i křesťanská, podivně tu spojeny; Hercules má duši pohanskou, osudem pak jeho vládne nebe křesťanské; v zahradě Hesperidek setkáš se s nymfami, po horách kráčejí andělé atd. Podivná směs: básník obrav si thema

mythicko-pohanské nezůstal v hávu Hellena, ukazuje se často s tělem i duší křesťanem. Velmi četny reminiscence písma sv., Vergilia, Homera i Mistrala; přes to jest „Atlantis“ nejlepším plodem literatury katalonské, jenž v kratinké době převeden na jazyk španělský, vlašský, provençalský, portugalský, německý, anglický, ruský.[1]) R. 1879. vydal „Selanky“ „Mystické písně“ ve formě písní lidu. V legendách, allegoriích, písních těch sotva bys poznal autora Atlantidy. „Selanky“ jsou vínek vonných květů, rozvitých v zahradách, v nichž dlí Serafini. Thema jest mystická láska pozemšťanů k Marii a pozemšťanek ku Kristu, prokletí lásky pozemské. Bohatýrkami zpěvů těch sv. Kateřina, Rosalia, Theresia, Cecilia, Magdalena atd. Uměleckým pojetím překrásna „Harfa.“ Mimo to vydal: „Legendu z Montserratu“ (1880.), pyrenejskou legendu „Canigó,“ jejíž látka čerpána z dob maurských válek; legenda plna čarokrásných popisů horské přírody, že těžko hledati jim podobných v literaturách evropských. Vedle „Snu sv. Jana“ i jiných náboženských plodů napsal i sbírku patriotických písní „Patria,“ plných citu ušlechtilé lásky ku vlasti. Jeho poesie bohatostí oslňuje. Znamenitým talentem jeví se *Angel Guimerà*, jenž dosud neukázal, seč jest. Lahodný jazyk získal četbou poesie národní, uměleckosti komposice přiučil se u Danteho, Byrona, V. Huga. Volívá případný výraz, chceli docíci effektu hrůzy, bolu, radosti. Mistrnosť znáti v básních „Tisící rok“ a „Hlava Josefa Miragasy.“ Jinak pěstuje hlavně poesii dramatickou, ač ne s nejlepším zdarem, an úzkostlivě lpí na Calderonovi. V jeho dramatech mohutného slohu vystupují postavy, jež spíše se hodí do pohádek a legend než na jeviště, jež visí více mezi nebem a mořem než dlí na zemi. Místy velespanilým útvorem je drama „Moře i nebe.“ Postavy kusů jeho zahraje jen Španěl. Spisovatelem vtipných komoedií je *Fr. Soler* (* 1839.), novellistou dle vzoru Daudetova *N. Oller*, autor „Skizz ze přírody“ a velmi oblíbeného „Motýlka.“

A. V.

[1]) V češtině dvě ukázky překladu té básně podal *Vrchlický* ve „Květech“ 1888. a 1889.

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Literarni jednota v Jičíně. (Zprav. *J. Vlček.*) Dne 6. října byla slavnostní schůze, jejíž čistý výnos určen byl jako Svatováclavský dar „Ústř. Matici.“ Hrubý příjem činil 46 zl., což doplněno na 50 zl., jež odevzdány „Matici.“ Přednášku měl *Dr. Presl* o Paříži, o letošní výstavě, zejména o zvláštnostech života pařížského a o zdravotnictví. — *Dr. Vavřínek* podával referat o Č. Paelta „Cestách po světě,“ vytýkaje jejich přednosti, plnou pravdivosť a spolehlivosť, prostotu a nehledanosť, ale nezamlčuje, že Paeltovi nedostává se leckde širšího rozhledu, že leckde je patrno jeho podivínství. Doporučoval pak „Cestopis“ ten našeho krajana přízni čtenářstva.

V dalších týdenních schůzích předčítány zdařilé plody belletrie české aneb konány rozpravy. — Dne 17. října prof. *Stětina* podávaje přehled událostí naší vlasti na počátku XV. stol. zdržel se zejména při Žižkovi ukazuje, jak se o něm smýšlelo v různých dobách, jak teprve v našem století přičiněním Palackého a Tomka nabyl vrchu názor spravedlivý; hlavně pak ukazoval ku Žižkově nezištnosti, že moha se tak snadno obohatiti zemřel chud, moha hravě nabyti velké moci zůstal pouhým bratrem Žižkou, že bojoval, ovšem i fanaticky, za víru a náš milý jazyk. — Dne 24. října prof. *Čapek* promlouvaje o Čechově epochalním „Výletu p. Broučka do XV. stol.“ podal jednak obsah, jednak předčítal jednotlivá pádná místa, jednak objasnil důkladně ideu celého spisu, že nám tu podáno zrcadlo, jakými jsme my (jako p. Brouček), lhostejnými, bez nadšení, bez národní hrdosti, bez obětavosti, pohodlnými, materialistickými, hledíce si skoro vesměs jen hrubých, smyslných požitků, jídla, pití — jakou rozkoš pocítí Brouček slyše, že mají ve staré Praze také pivo, volaje: „Mají ho!“ — a pohodlí, kdežto naši předkové věku XV. byli pravý toho opak, plni nadšení, obětavosti, hrdosti, statečnosti, zápalu pro víru a jazyk otcovský. Horšího odsouzení nemohlo se nám dostati, než se stalo ústy Žižky, když zvolá vida bídného zrádce, obojetníka Broučka: „Není možná, by se naši potomci tak zvrhli, jako tenhle člověk!“

Že p. professor vřele odporučoval spis tento rozebíraje jej ve dvou schůzích, netřeba dodávati.

II. Smíšené.

Novinky oznamují se: *Heydukova* báseň „Na vlnách" nákl. J. Vilímka v Praze; *K. Leger* zadal drama „Anna" a *Al. Jirásek* drama „Vojnarka" Nár. div. v Praze; *Matice školská* vydá našim dětem „Almanach" s přispěním předních spisovatelův i umělců výtvarných; překladu *Vrchlického* Tassova „Osvobozeného Jerusalema" nákl. Al. Lauermanna vyšel sešit šestý a poslední, do něhož pojat též životopis autorův od překladatele a poznámky, sestavené Fr. Poverem; nákl. J. Otty budou vycházeti v sešitech dvouarchových „Sebrané spisy Al. Jiráska"; v „Sal. bibl." *Vrchlického* „Fresky a gobeliny"; *El. Krásnohorské* výpravná báseň „Jiřina" a též překlad *Byronovy* básně „Child Harold," její pak básně „Na živé struně" vyjdou v „Kab. knih."; „Moravské národní písně," sebr. od *Fr. Bartoše*, 3. sv. s úvodem.

Naše bibliotheky. „Matice charvatská" vydává každoročně svému členstvu 9, pravím devět knih za skrovnou cenu 3 zl. Krámská cena těchto devíti knih jest obyčejně 10 zl. Vydávány bývají spisy nejlepších spisovatelů (Šenoy vydáno již 7 sv.) ze všech oborů, zábavné, poučné i vědecké. Podobného ústavu, který by za tak laciný peníz podával jako „Matice charv." vybraný obsah, dosud nemáme. Za to máme dosti rozličných knihoven, ba řekněme nazbyt. Každý knihkupec, toť se rozumí, musí míti buď svůj časopis aneb aspoň sešitovou knihovnu, ba někteří mají oboje, a to v několikerém vydání. Nedosti však na tom, že rozličných těch bibliothek a knihoven národních i soukromých máme již nazbyt — vznikají ještě nové jako houby po dešti. Nově založené knihkupectví Dra. Bačkovského, které mu „tandem denique" bylo povoleno, jak slibuje v „Literarním věstníku" (č. 1. a 2.), ve vzkříšených „Studentských listech" a snad i v „Českých listech," hodlá vydávati mimo jmenovaných tří časopisův „osm" rozličných knihoven najednou. Divte se se mnou, pro koho všecko chce vydávati tyto bibliotheky. Chce totiž vydávati násl.: 1. „Novočeský archiv literarní," 2. „Studentská knihovna," 3. „Národní poklady," 4. „Dětská knihovna," 5. „Dívčí knih.," 6. „Všeobecná zábavně-poučná knih.," 7. „Prostonárodní knihovna poučná," 8. „Všeobecná knih. praktická." (Posud nemáme knihovny pro české hospodyně, kuchařky, hokyně a pod., snad by se nějaká ujala!) Jsme zvědavi na jejich cenu, ač v ně velikou naději při nynější literarní hyperprodukci nemáme. Při nejlepší vůli a snaze p. vydavatelově sotva bude mu možno pro tolik knihoven zaopatřiti si příspěvky jen dobré aneb aspoň prostřední, aby jeho knihovny alespoň nějakou cenu měly. Dle našeho soudu většina těchto knihoven se neudrží a brzy zanikne. Raději méně, ale dobré věci. Vedle zbytečných literarních podniků lze vytknouti téměř všem knihovnám — přílišnou drahotu. Ač zdánlivé jsou laciny, přece — přirovnámeli je třeba ke knihám „Matice charv." — jsou příliš drahy. Čtenářstvo žádá, by objem sešitů byl aspoň přiměřený ceně; nakladatel chce zase míti tučný výdělek: tož aby bylo zdánlivě vyhověno oběma stranám, chápou se vydavatelé všelijakých planých výmluv, a konec koncův — odnesou to přece jen odběratelé. Páni nakladatelé, aby vyhověli čtenářstvu, ale zároveň též své touze — po několika domech, — odvolávajíce se na eleganci a zevnější úpravu, berou si — ani by člověk nevěřil — vzor z literatury krvavé. Snaží se totiž, aby bylo na straně co nejméně řádkův a v těchto co nejméně slov. Proto všude jen hodně velké mezery. Potištěného papíru mnoho, málo však na něm. *M. Al. Ota.*

Unsere Kunst in Wort und Bild (o umění rakouském) vydává se ve Vídni za protektorství arcivévodkyně Marie Teresie. Z českých umělců též několik jako z milosti tam přijato, a sice ze spisovatelů všeho všudy čtyři (Čech, Heyduk, Šubert, Vrchlický).

České divadlo v Newyorku hrálo nedávno Bałuckého „Těžké ryby" v překladu Arn. Schwaba-Polabského.

Shakespeare dle některých německých spisovatelů jeví prý ve svých dílech působení spisů — Giordana Bruna! Na štěstí sami Němci smyšlenku tu důkladně odbyli.

Nikola, kníže černohorský, před nedávnem napsal opět novou a — jak tvrdí „Nová Zeta" — velmi zdařilou báseň „Hajdana." Děj povídky čerpán z národního života černohorského. „Hajdana" zaujímá přední místo mezi nejznamenitějšími básněmi srbskými.

Literatuře humoristické nedaří se u bratří Jihoslovanů. Mají pouze jediný humorist. časopis „Starmali" (Chytrák) a ten oznamuje na konci XII. ročníku, že přestane vycházeti.

The Transatlantic („a mirror of European life and letters") v Bostonu chce podávati důležitější rozpravy a novinky literarní v evropských novinách a časopisech uveřejněné.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

A. D., V zájmu prostých čtenářů (Hl. l. 12.).
Bartoš, Poměr jednotlivce ku společnosti, jakým se jeví v moravských písních lidových (Obz. 21.).
— Rozbor a srovnání několika parallelních lidových písní moravských a českých (Hl. l. 12.).
Gebauer, Pruůžky Rukopisu Královédvorského, důkazem jeho nepravosti (Ath. 2.).
Kostomlatský, Česká universita na Moravě (Č. č. st. 5.).
Schauer, Naturalismus v poesii (Kv. 11.).
Stára, Ještě několik črt ze života Sušilova (Obz. 21.).
Šmýd, Biskup Moyses, otec národa slovenského a Matice slovenské (Vl. 2.).
Šrůtek, Dědictví sv. Ludmily a Maličkých (Vl. 2.).
Eckstein, Bludy realismu (Magaz. 49.).
De Kachpérow, Poznámka o lidovém písemnictvu na Rusi (Rev. internat. 25/9).
Henry, Otázky psychofysické: o kontrastu, rythmu, metrice (Revue philos. 10.).
Cannizzaro, O umění překladatelském (Lettere e arti 38.).
Panzacchi, Hypolit Taine a filosofie umění (Lettere e arti 39.).

IV. Díla posouzená.

Alliance française, Přehled překladů z jazyka francouzského do češtiny (Vrba: Lit. l. 22.).
Andrlík, Přítel mládeže (Novodvorský: Hl. l. 12.).
— Kapesní kalendář české mládeže (Uč. nov. 39.).
Benýšek, Z povídkářova zátiší (Krch: Pos. z B. 43.).
Bogusławski, Škice lito-windyjske. I. (Pp.: Hl. l. 12.).
Braun, Paní Sibylla (A. V.: Hl. l. 12.).
Brodský, Dvě povídky (A. V.: Hl. l. 12.; Obz. 22).

— Číslo 1452. (J. V.: Hl. l. 12.; Obz. 22.).
Bystřina, Na vsi (A. S.: Hl. l. 12.).
Csiki-Brábek, Proletáři (P. J. V.: Hl. l. 12.).
Dostál, Rozbouřená hladina (J. V.: Hl. l. 12.).
Herrmann, Z pražských zákoutí (Vykoukal: Osv. 11.).
Hrdina, Obrázky (A. S.: Hl. l. 12.).
Hübnerová, O bídě lidské (R.: Hl. l. 12.; Obz. 21.).
Ježek, Pastýř duchovní (P. J. V.: Hl. l. 12.).
Jirásek, Povídky. II. (P. J. V.: Hl. l. 12.).
Kompánek, Pútnická cesta do Ríma (Vajanský: Slov. pohľ. 5.).
Košťál, Z našich bor (A. S.: Hl. l. 12.).
Krásnohorská, Bajky velkých (Nedvídek: Vl. 2.).
Kvapil, Padající hvězdy (Mráz: Lit. l. 22.).
Lužická, Z chatrče a z domu (Soukal: Hl. l. 12.).
Makovička, Sociologické črty, poznámky a aforismy (Kr.: Ath. 2.; Libertas: Uč. nov. 39.).
Milota, Pohádky (Libertas: Uč. nov. 39.).
Peřina, Prorok (Novodvorský: Hl. l. 12.).
Preissová, Idealy (Vykoukal: Osv. 11.).
Řehák, Z přírody. IX. (Uč. nov. 36.).
Řezníček, Ze starých časův (Libertas: Uč. n. 37.).
Salva, Domový kalendár (J. K. H.: Hl. l. 12.).
Střebský, Bible a příroda (Obz. 21.; M.: Ath. 2.).
Světlá, Škapulíř (Vykoukal: Osv. 11.).
Šír, Herbář (Borový: Lit. l. 22.)
Špaček, Povídky z české kroniky (Soukal: Hl. l. 12.).
Štolba, Závěť (Č. č. st. 5.).
Šulc, Vlasť (-cký: Hl. l. 12.).
Schulz, V pozdních letech (Vykoukal: Osv. 11.).
Šumavský, Všecko nebo nic (Vykoukal: Osv. 11.).
Tichý, Velký Pražský kalendář (-cký: Hl. l. 12.).
Vávra, Konkursy pana notáře (Lit. l. 22.).
Vávra-Haštalský, Zápisky starého osmačtyřicátníka (-r-: Lit. l. 22.).
Vlček, Dejiny literatúry slovenskej (Fr. Bý: Hl. l. 12.).
Voitl, Diviš Rubín (Lit. l. 22.).
Vrba, Pod heslem osvěcenství (R.: Obz. 21.).
Vrchlický, Hořká jádra (Skřivan: Vl. 2.).
Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní (Bý: Ath. 2.).
Rozpravy třídy pro filosofii, dějepis a filologii král. české společnosti nauk (-č: Ath. 2.).
Spisy hr. L. N. Tolstého (Marek: Lit. l. 22.).
Nový obrázkový kalendář (J. K. H.: Hl. l. 12.).
Steinbrennerovy kalendáře (J. K. H.: Hl. l. 12.).

Feuilleton.

V zájmu prostých čtenářů.

Stať literarní. Podává *A. D.*

Valná většina spisů nadepsána »pro lid.« Na mnohých místech minula doba, kdy solva kalendář do vesnice zavítal, kdy školními knihami přestala veškera četba: nyní na venkovech jsou zakládány knihovny farní, školní, besední, obecní, soukromníci kupují si mnoho knih, odebírají noviny, předplácejí se na časopisy, vypůjčují si knihy z veřejných bibliothek a pilně čtou.

Ovšem že i zde jsou četné výjimky, ale není to vždy neštěstí; již mnohý znalý vychovatel lidu vesnického, kněz a učitel, si zastesknul: Kéž by těch novin tu nebylo! — Když se venkov tak činí, ký div, že také mnoho spisů vychází pro lid, a to v první řadě povídky vesnické, obrazy ze života, v druhé řadě popularně psané spisy vědecké a časopisy s různým směrem. Nejméně čte lid básní.

Tato venkovského lidu dychtivosť po četbě využitkována a mnoho knihoven a sbírek na účet českého lidu bylo diktováno. Mnohé zašly, několik se jich udrželo. Nebylo knihkupce, nakladatele, ano i antikváře, by tam nějaká knihovna »pro bodrý český lid« nevycházela. Tato manie zuří na mnohých místech dosud.

Literatura pro lid musí se pohybovati v jiných kolejích, než spisy pro vzdělance. Nestačí jenom napsati, že ta neb ona věc psána pro lid; ona musí býti pro něj opravdu. Míníme zde prosté čtenáře, kteří znají toliko svoji mateřštinu a jichž obzor vědomostí není příliš rozšířen. Tento lid postrádá především novin, jimž by dokonale rozuměl, jež by co do obsahu i formy lidu vyhovovaly. Noviny ty by musily často vysvětlovati z dějin, zeměpisu, připojovati mapy, poukazovati a co nejvíce cizích slov se vystříhati. Za války srbsko-bulharské jediný »Hlas« podal čtenářům mapy zemí, o něž běželo. »Denníček« aspoň formou se vynasnažuje, by i nejprostším čtenářům vyhověl. »Obecné noviny« vysvětlovaly vloni samosprávu a zřízení státní.

Žel, že tyto případy jsou ojedinělé a ne ve všech listech, které lidu jsou určeny. V telegramech a zprávách z rozličných světa dílův ani nepodána v závorce u míst země, by se čtenář mohl aspoň poněkud vyznati. Tím jsou čtenáři buď udrženi v klamu nebo prostě věci nevystihnou.

Romanů lid přečte po skrovnu. Dlouhé popisy a líčení se mu nelíbí. Vědeckých spisů, popularně pro lid psaných, máme

po skrovnu. Teprve poslední dobu pracuje se i v tom oboru pro lid, vlastně vyňatky z děl přísné vědy podávány jsou lidu. Nestačí jenom vytrhnouti část z díla vědeckého a podati ji slohem lehčím; dílo vědecké pro lid vyžaduje mnoho práce a zkoumání, aby nalezlo zájem u prostých čtenářův a potkalo se s užitkem.

V »Matici lidu« mnoho jsme četli knih, určených pro lid. Ale často se nehodily. Byly pouze stručným obsahem a výtahem z děl větších, byly bez masa, suchopárné a jistě málo nalezly čtenářů vděčných a učelivých. Podobně i v jiných sbírkách a spisech samostatných. Není vše, pro lid určené, tomuto také zdrávo a užitečno.

Nejhorlivěji čte a odebírá lid povídky, prosu vůbec, a tu především vesnické povídky, obrazy ze života a pod. Ale i zde nalézáme věci, jimž prostý čtenář nerozumí a rozuměti nikterak nemůže, jež čtenáře toho přivádějí v omyl a blud. Předně čteme v povídkách těch mnoho cizích slov.[1]) Nač pak užívati tolik cizích slov, kterým čtenář nerozumí a často i vzdělanec musí přibírati Rankův »Novinářský slovník«? Vedle cizích výrazův a úsloví nalézáme celé citaty (»Libuše«) a úsloví francouzská, latinská a jiná, a to nepřeložená ani v závorce ani pod čárou. Čtenář nerozuměje jim, přeskakuje celé odstavce a strany. Věci ty mnohdy hluboko zasahují v obsah a tudy čtenářům jsou velice na závadu. Kdo co čte, má tomu rozuměti, a tudy překladatel, chceli něco ponechati k většímu důrazu v původním jazyku, musí přidati překlad pod čáru pro ty, kteří cizím jazykům nerozumějí. Rovněž záhodno podati, z jakého jazyka překlad pořízen, poněvadž prostí čtenáři si udělají pojem jiný, věděli, že povídka původ vzala v Rusku, Italii nebo kde jinde. Jaký zmatek spůsobila povídka v »Příteli domoviny,« kde mluveno o mnichu ženatém!· Byl jsem tázán od mnohých čtenářů, jak tomu rozuměti, Musil jsem uvésti, že je povídka ze srbštiny a tam jsou obsahu přiměřené poměry. Podobně bývá s ruským popem a evangelickým »knězem,« »farářem,« »kazatelem,« poněvadž lid náš zná jenom evangelické pastory.

Takové nedorozumění přivádí až k posměchu, narážkám a jiným nepřístojnostem. Vzdělaný čtenář tomu rozumí, pro prostého by stačila malá poznámka překladatelova.

Také jsme čítali, že jména vlastní v závorce byla podána tak, jak se čtou, což bylo výhodné pro ty, kteří hlasitě předčítají a se jménem, na němž by si jazyk zlámali, rady si nevědí.

Někdy ani nelze poznati, zda ta neb ona věc překladem. Zvláště feuilletony nejsou udány, kdo je složil aneb odkud jsou přeloženy.

Mluvíce o překladech podotýkáme, že před lety jsme četli překlady, kde byla i vlastní jména překládána. Na př. Fides = Věruška.

Máli prostý čtenář rozuměti tomu, co na jeho adressu psáno, ať je to podáno slohem lehkým, frasemi jasnými a nehledanými. Co se týče obsahu, nezamlouvají se dlouhé popisy, nudná líčení a úvahy. Lid chce, by vše šlo ráz na ráz rychle a přehledně.

Kratší články jsou milejší dlouhých, mnohosvazkových. Lid chce míti také věc vždy celou a sešitův ob čas vycházejících nemiluje.

Poněvadž pak nejvíce čte kalendáře, k těmto všechna píle by měla býti obrácena. Ne aby nakladatel ke starým obrazům dal skompilovati slova (jako k »Deboře«). Látka budiž čerpána z lidu pro lid, a tak nalezne hojně čtenářů.

Netrpí také prostý čtenář, aby ve svých citech náboženských a mravných byl urážen. V té příčině jest nejvíce nedůtklivých, a to právem; viděli jsme mnohou věc odhoditi proto, že frivolně bylo mluveno o věcech posvátných anebo neslušně bylo dotýkáno mravnosti.

Ve mnohých ještě jiných okolnostech třeba dbáti prostých čtenářů, by měli užitek z těch bibliothek, časopisův a novin, které jsou pro lid psány, mezi lidem rozšiřovány a lidu určeny. Účel jejich jest přinášeti prospěch čtenářům, a toho bude tenkráte dosaženo, když spisovatelé i nakladatelé pilně dbáti budou, komu spisy podávají a jaký cíl jejich.

[1]) Ve spisech prostonárodních nerozumí čtenáři zastaralým archaismům: Kondyment, helebarda, kurtyzán, mazhauz, mendík a jiným, nejsouli vysvětleny.